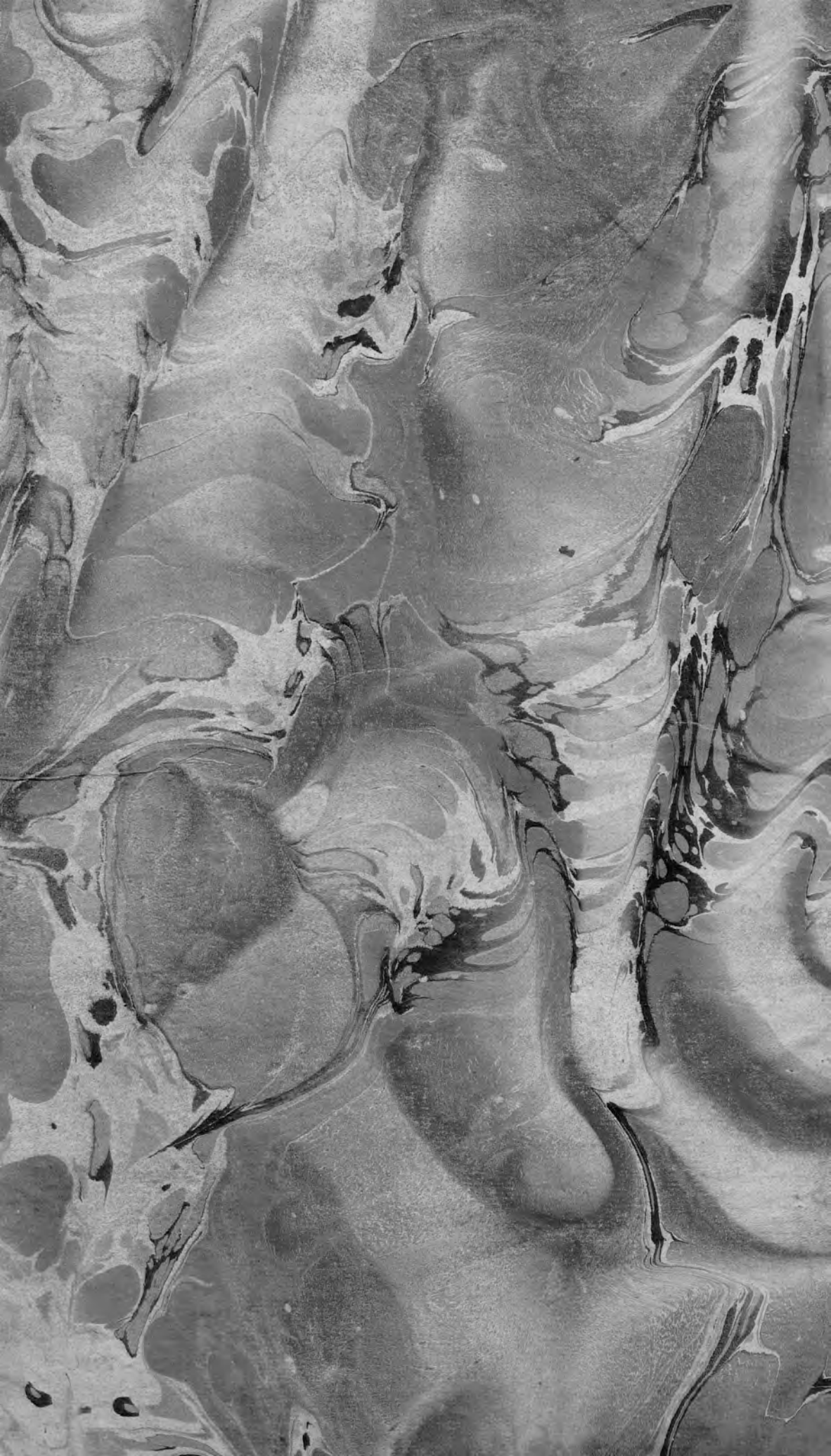

DGCL
A

84 : G-E

27068 CB

Libreria de Trinitarios Calzados de Toledo. 2
Lo compro en Toledo a Jacinto Hernandez pr. 36 r. el D.r D.n Juan Manuel arg.do aqui en el.

FRATRIS ALFONSI de Caſtro, Zamorenſis, ordinis Minorum, aduerſus omnes hæreſes Libri XIIII.

Poſtremùm ſumma cura aucti & recogniti.

LECTORI S.

EN tibi omnes hæreſes, cãdide lector, quæ à CHRISTI in cælos aſcẽſione ad hunc vſq; diem Eccleſiã inuaſerũt: quas author tuis cõmodis vtilitatiq; cõſulens, per materias iuxta ordinẽ Alphabeti digeſtas diſtribuit: vt propoſita quacũq; materia, facillimè poſſis omnes quas de illa re Eccleſia proſcripſit aſſertiones, agnoſcere, & ab illis tãquã à præſentiſſimo veneno abſtinere. Cui quidem veneno adhibere curauit author propriũ antidotũ, eam videlicet Eccleſiæ definitionẽ, per quam cẽſuit talem doctrinam cũ Catholica fide velut ex diametro pugnare. Itaq; habes præter alia multa ab authore diligenter examinata, omnia Conciliorũ decreta quibus hæreſes fuerunt ab Eccleſia damnatæ. Quantum verò interſit inter hoc opus & quoduis aliud quod hucuſque de hæreſibus æditum fuerit, ex vtriuſque collatione agnoſces. Quòd ſi fortè aut non licet aut non libet conferre, ex ſola huius operis præfatione diſces quid in aliis deſideretur. Lege ergo fœliciter, & noſtris laboribus faueto. Vale.

SALMANTICAE
Proſtant apud Gulielmum de Milis.
M. D. XLI.

FRATRIS ALFONSI
de Castro, Zamorensis, ordinis Minorum, adversus omnes haereses Libri XIIII.

INDEX hæreticorum omniũ quorum hæreſes in hoc opere recẽſentur, per quẽ indicem quilibet facillime reperire poterit cuiuſuis hæretici rationẽ, ita videlicet vt ſciat quiſnam fuerit hæreticus ille, & quot qualéſq; hæreſes docuerit.

Achatius, in tiulo de deo, hæreſi. vi.
Acephali, titu. de Chriſto, hęre. iiii.
Adamiani, tit. de nuditate, hęre. i. & titulo de nuptiis, hæreſi prima.
Adamitæ, titulo de coitu, hæreſi prima.
Adelphius, tit. de baptiſmo, hære. iiii. & titulo de oratione, hæreſi prima.
Aerius, titulo de cibo, hæ. i. & ti. de epiſcopo, hære. i. & titu. de ieiunio, hæreſi. iii. & titulo de nuptiis, hær. prima. & titulo de ſacerdotio, hæreſi prima.
Aetius, ti. de deo, hę. vi. & ti. de pctõ, hę. v.
Albanenſes, tit. de anima, hære. vii. & ti. de baptiſmo, hære. iiii. & ti. de deo, hære. i. & tit. de inferno, hęreſi. i. & titu. de iudicio, hære. ii. & tit. de iuramento, hære. i. & tit. de libertate arbitrii, hęre. i. & tit. de mundo, hære. i. & ii. & tit. de peccato, hæreſi. i. & tit. de pręſciẽtia, hę. i. & iii. & ti. de reſurrectiõe, h. i. & ti. de ſcriptura ſacra, h. i.
Albigenſes. tit. de anima, hære. vii. & tit. de baptiſmo, hære. iiii. & tit. de cibo, hære. i. & titulo de deo, hære. i. & titu. de reſurrectione, hæreſi prima.
Almaricus, tit. de Adam & Heua, hæ. iii. & tit. de beatitudine, hęre. i. & tit. de euchariſtia, hære. iiii. & titu. de inferno, hære. i. & tit. de reſurrectione, hære. i.
Alogiani, tit. de deo, hære. vii. & ti. de ſcriptura ſacra, hæreſi octaua.
Anabaptiſtæ, tit. de baptiſmo, hæreſi. v.
Andiani, tit. de anima, hæreſi tertia.
Angelici, tit. de idololatria, hære. i.
Anticomaritæ, tit. de Maria virgine, hæ. i.
Anthropomorphitæ, ti. de deo, hęr. ii. & ti. de eccleſia, hę. iiii. & ti. de imagine, hæ. ii. & ti. de paſcha, hær. i.
Apelles, tit. de Chriſto. hære. ii. & xii. & ti. de deo, hære. i. & tit. de prophetis, hære. i. & titu. de reſurrectione, hære. i.
Apocharitæ, tit. de anima, hære. tertia.
Apollinaris, tit. de Chriſto, hære. ii. & iii.
Apoſtolici, ti. de apoſtolis, hęre. ii. & ti. de iuramento, hæreſi. ii. & tit. de paupertate, hære. i. & tit. de purgatorio, hære. i.
Aquarii, tit. de euchariſtia, hære. vi.
Armachanus, tit. de ſacerdotio, hære. v.
Arabici, ti. de anima, hære. vi.
Armeni, ti. de Adã & Heua, hære. iii. & tit. de baptiſmo, hæ. iiii. & v. & vi. & viii. & ti. de beatitudine, hę. i. & vi. & ti. de deo, hę. iii. & xii. & titu. de euchariſtia, hæ. ii. & iiii. & vii. & viii. & titulo de inferno, hære. ii. & titu. de iudicio, hære. iii. & tit. de nuptiis, hære. iii. & iiii. & titu. de papa, hære. i. & titu. de peccato, hæ. i. & ii. & iii. & viii. & titu. de purgatorio, hęre. i. & ti. de reſurrectione, hære. iiii. & v. & ti. de ſacramentis, hæreſi prima.
Archontici, titu. de mundo, hære. iii. & tit. de reſurrectione, hæreſi prima.
Arnaldus Brixiẽſis, ti. de beatitudine, h. i.
Arrius, titu. de Chriſto, hęre. v. & titulo de deo, hæreſi vi. & x.
Artemon, titu. de Chriſto, hæreſi. i.
Auſenſius, titu. de virginitate, hære. i.
Baiolenſes, titu. de iuramento, hære. i.
Balthaſar, titu. de baptiſmo, hære. v. & titulo de imaginibus, hæreſi. i.
Bardeſanes, tit. de fato, hæreſi. i. & tit. de libertate arbitrii, hæreſi. i.
Baſilides. tit. de Chriſto, hę. vii. ti. de martyrio, hære. i. & tit. de reſurrectione, hæreſi. i. & titu. de virginitate, hęreſi. i.
Baſſus, titu. de Chriſto, hæreſi octaua.
Begardi & Beguinæ. tit. de beatitudine, hę. iiii. & v. & tit. de coitu, hęre. iii. & tit. de eccleſia, hęre. iii. & titu. de ieiunio, hę. iii. & tit. de obedientia. hęre. i. & tit. de operibus, hær. iii. & tit. de peccato, hęreſi. ix.
Berengarius, tit de euchariſtia, hęreſi. iiii.
Blaſtus, titulo de malo, hære. i. & titu. de paſcha, hæreſi prima.
Bohemi, tit. de euchariſtia, hęre. vlti. & tit. de ſanctis, hæreſi. i.
Borboriani, titu. de iudicio, hær. i.
Brachitæ, titu. de anima, hære. iii.
Bugaurius de monte falcone, titu. de operibus, hæreſi ſecunda.
Caiani, titu. de idololatria, hęreſi. i. & tit. de Iuda, hęre. i. & tit. de lege, hę. ii. & tit. de reſurrectione, hęreſi. i.
Chaldæi, tit. de Iuda, hæreſi. i.
Carolſtadius, tit. de imaginibus, hæreſi. i.
Carpocratitæ ſiue Carpocratiani, titulo de Chriſto, hęre. i. & tit. de mundo, hęre. iii. & titu. de reſurrectione, hære. i. & titu. de ſcriptura ſacra, hæreſi. i.
Cathari, qui & Nouatiani, vide in dictione Nouatiani.
Cathari alii, tit. de cibo, hęre. i. & ti. de euchariſtia, hęre. i. & tit. de iuramẽto, hær. i. & titu. de ſacramentis, hæreſi. i.
Cataphryges vel Cataphrygi, ti. de baptiſmo, hęr. ii. & iii. & ti. de nuptiis, hære. ii,

Celestinus, titulo de gratia, hæresi prima.
Cerdon, titulo de Christo, hęre.ii. & titu. de deo, hære.i. & titulo de lege, hęresi.ii. & titulo de malo, hære.ii. & titu. de scriptura sacra, hære.i. &.iii.
Circuitores, tit. de martyrio, hære.iii.
Circuncelliones, titulo de ecclesia, hære.i. & titulo de martyrio, hære.iii.
Claudius Taurinensis, titulo de Adoratione, hęr.i. & tit. de baptismo, hær. vi.
Cerinthus, tit. de beatitudine, hær.ii. & ti. de Christo, hær.i. &.xi. & tit. de lege, hęre.i. & ti. de mundo, hæresi.iii. & titu. de scriptura sacra, hęre.iiii. &.v.
Coluthiani, titulo de malo, hære.iii.
Constantinus quintus imperator Cõstãtinopolitanus, ti. de imaginibus, hæresi.i.
Constãtinus sextus imperator, ti. de imaginibus, hæresi prima.
Cozocenses, titu. de iuramento, hæresi.i.

DAdoes, titulo de baptismo, hęre.iiii.
Decartitæ, titulo de anima, hęre.iii.
Desiderius Longobardus, titulo de Paupertate, hære.iii.
Dioscorus, titu. de Christo, hære.iii.
Diotrephes, tit. de peregrino, hæ.i.
Discalceati, titulo de calceamento, hęre.i.
Donatistæ, titulo de baptismo, hæresi.v. & titulo de ecclesia, hæresi.i.

EBion, à quo Ebionitæ, titulo de Christo, hæresi.i. & titulo de lege, hær.i. & tit. de scriptura sacra, hęresi quarta & sexta.
Elcesei, siue Elcesaitæ. tit. de lege, hære.i. & tit. de martyrio, hære.i. & tit. de scriptura sacra, hæresi.vi.
Eluidius, tit. de Maria virgine, hære.i. & ti. de virginitate, hære.i.
Encratitę, vide in dictione Tatianus: Nam Encratitarũ princeps fuit Tatianus.
Euchitæ & Enthusiastæ, vide in dictione Messaliani.
Eunomius, tit. de deo, hęre.vi. &.x. & titu. de fide, hæresi.ii.
Eustachius, titulo de sanctis, hęre.i. titu. de templo, hæresi prima.
Eutices, titulo de Christo, hæresi.iiii.
Eutychius, titu. de resurrectione, hęre.ii.

FAustus, titu. de Anima, hęresi.iii.
Felix, ti. de anima, hę.iii. & tit. de imaginibus, hęresi.i.
Felix alius, titu. de virginitate, hęr.vi.
Felix alius, tit. de terra, hæ. prima.
Felicianus, titulo de deo, hære.vi.
Flagellãtes, ti. de aqua, hęr.ii & titu. de baptismo, hęresi. ix. & titu. de euãgelio, hęresi.i. & tit. de iuramento, hære.ii.
Florinus à quo Floriani, tit. de coitu, hære.i. & titulo de iudicio, hęresi.i. & titu. de malo, hæresi prima.

GEminator, tit. de virginitate, hęre.i.
Genialis, ti. de virginitate, hęre.i.
Gnostici, tit. de anima. hær.iii. & ti. de bestiis, hęre.i. & tit. de creatura, hęr.i. & tit. de deo, hęre.i. & tit. de iudicio, hę. i. & titu. de malo, hęre.ii.
Gothi, titu. de deo, hære.vi.
Gręci, tit. de beatitudine, hæ.vi. & ti. de cibis, hæ.i. & tit. de coitu, hę.i. & ti. de deo, hę.xii. & ti. de eucharistia, hę.ii. &.vii. & ix. &.xii. & ti. de ĩimicis, hę.i. & ti. de nuptiis, hę.ii. &.iiii. & ti. de Papa, hę.ii. & ti. de Purgatorio, hę.i. & ti. de restitutione, hę.i. & ti. de suffragiis, hæ.i. ti. de vnctione extrema, hęresi.i. & tit. de vsura, hęr.i.
Guilielmus Antuerpiensis, titulo de paupertate, hæresi secunda.
Guilielmus de sancto Amore, vide infra in dictione Vvillelmus.

HEracleonitę, titulo de vnctione extrema, hæresi prima.
Heliognosti, ti. de idololatria, hæ.i.
Hermãnus kissuich, titu. de angelis, hæ.i. ti. de anima, hæ.vi. & tit. de inferno, hæ. prima. & tit. de mundo, hæ. prima.
Hermias, tit. de anima, hæ.iiii. & tit. de baptismo, hære.i. &.iiii. & tit. de malo, hę.i. & tit. de mundo, hære. prima.
Hilarius, tit. de cantu, hæ.i.
Hymeneus, tit. de resurrectione, hęre.i.
Hierachitæ, tit. de resurrectione, hę.i.

IAcobellus, ti. de Eucharistia, hære. vlti.
Iacobitæ, titu. de confessione, hęre.i.
Ianuarius, titu. de virginitate, hæ.i.
Ignoitæ, tit. de deo, hære. viii.
Ingeniosus, tit. de virginitate, hære.i.
Ioachim Abbas, tit. de Apostolis, hær.i. & titu. de euangelio, hęre.ii.
Iohãnes Oecolãpadius, titu. de adoratione, hæ.ii. & ti. de bello, hęr.i. & ti. de Eucharistia, hæ.iiii. & titu. de libertate arbitrii, hære.i. & tit. de sanctis, hæ.i.
Iohãnes Huss, ti. de ecclesia, hę.i. & tit. de eucharistia, hę.vlt. & tit. de excõmunicatione, hæ.i. & ti. de oratione, hę.iii. & tit. de Papa, hę.i. & titu. de potestate, hære.i. & tit. de prædestinatione, hæ.i. & titu. de prędicatione, hę.i. & ti. de sanctis, hæ.i.
Iohãnes de Rocesana, ti. de ecclesia, hę.i.
Iohãnes de Vvessalia, tit. de aqua, hęr.ii. & titu. de ecclesia, hęr.ii. &.iii.
Iohãnes Vvitcleff, ti. de adoratione, hæ.i. & tit.

& tit.de baptiſmo,hæ.vii. tit. de benedictione,hæ.i.ti.de cãtu,h.i. tit. de confeſſione,hæreſi prima. titu.de confirmatione,hære.i.& titu.de decimis,hære.i. & ti. de eccleſia,hære.iii.&.iiii.& titu.de eleemoſyna,hære.i.& titu.de epiſcopis,hæ.i. &.ii.& ti.de euchariſtia,hę.iiii.&.v.titu. de excõmunicatione,hæ.i.titu. de exorciſmo,hæ.i.tit.de futuro cõtingẽte, hę.i. tit.de horis canonicis,hę.i.ti.de ieiunio, hę.i.&.ii.tit.de imaginibus,hæ.i.titu. de indulgentiis,hæ.i.tit.de labore,hæ.ii.tit. de libertate arbit.hæ.i.ti.de mẽdicitate, hę.i. ti.de miſſa,h.i.ti.de mõachatu,h.i. ti.de orõne,hę.iii.&.iiii.tit.de papa,h.i. ti.de poteſtate,hę.i.ti.de p̃dicatiõe,hæ.i. t.de reliquiis,h.i.t.de ſacerdotio, h.ii.& v.tit.de ſanctis,hæ.i.titu.de voto,hæ.i.

Iouinian⁹,ti.de cibo,h.ii. t. de beatitudie, h.vii.ti.de gratia,h.ii.t.de ieiunio. h.i.& ii.ti.de libertate arbitrii,h.iii.tit. de Maria virgine, h.i.tit. de peccato,hæ. viii.& ix.t.devirginitate,hæ.prima.

Iulianus epiſcopus,titu.de gratia, hære.i.

LAmperiani,titu.de voto,hæ.i.
Leo tertius imperator Cõſtantinopolitanus,tit.de imaginibus,hæ.i.

Leo quart⁹ imperator,t.de imaginib⁹,h.i.

Lollardi,tit.de aqua,hære.ſecunda.

Luciferiani,tit.de anima,hære.iiii.

Lutherus,tit.de abſolutione,hæ.i.&.ii. tit. de bello,hæ.ii.ti.de charactere,hæ.i.ti. de cibo,hæ.ii.ti.de conciliis,hæ.i.ti.de confeſſione,hæ.i.tit.de cõfirmatiõe,h.i.ti.de cõtritione,hæ.i.tit.de eccleſia,hæ.i.&.iii. &.iiii.ti.de euchariſtia,h.v.&.x.& vlti.ti. de excõmunicatione,hæ.i.ti.de fide,h.ii. ti.de gratia,h.iii.ti.de ieiunio, hæ.i.&.ii. ti.de indulgentiis,h.i.ti.de iniuria, hæ.i. ti.de labore,h.ii.ti.de libertate, h.i.&.ii. ti.de mẽdicitate,hæ.i.ti.de merito,hæ.i. ti.de miſſa,h.ii. &.iii.tit. de monachatu, hæ.i.t.de muliere,h.i.ti.de nuptiis,h.iii. ti.de obedientia, hæ.i.ti.de operibus,h.i. &.iii.tit.de oratione,hę.iii.tit.de ordinis ſacramento, hæ.i.tit.de papa, hęre.i.titu. de peccato,h.iiii.&. v.ti. de pœnitentia, hæ.i.&.ii.ti.de prẽceptis,hæ.i.ti.de purgatorio,h.i.&.ii.&.iii.&.iiii.ti. de ſacerdotio,h.i.&.iiii.tit.de ſacramentis,h.i.& ii.ti.de ſanctis,hæ.i.ti.de ſatisfactiõe,h.i. t.de ſcriptura ſacra,h.vii.t.de ſciẽtia,h.i. tit.de ſpe,hæ.prima.

MAcedonius,tit.de deo, hære.x.
Macharius,tit. de Chriſto,hæ.vi.
Manichæus, ti.de anima,h.iii.titu. de bello,h.i.ti. de beſtiis, h.i.ti.de carne hũana,h.i.tit.de cibo,hæ.i.ti.de Chriſto hæ.ii.ti.de creatura,hę.i.&.ii.tit. de deo, hę.i.tit.de diabolo,h.i.ti. de euchariſtia, hæ.i.ti.de Iohãne Baptiſta,hæ.i.ti. de iudicio finali,hæ.i.ti.de lege,hæ.ii.tit.de libertate,hæ.i.tit.de malo,hæ.ii.tit.de nuptiis,hę.i.tit.de peccato,hæ.iii.ti. de ſcriptura ſacra,hære.prima.

Marcus, à quo Marcitæ, titu.de baptiſmo, hære.ii.titu.de Chriſto,hæ.vii.titu.de reſurrectione.hære.prima.

Marcionitæ,tit. de baptiſmo,hę.iii.tit. de deo,h.i.tit.de lege,hæ.ii.titu.de nuptiis, hæ.i.titu.de reſurrectione,hære.i.titu. de ſcriptura ſacra,hæ.iii.

Martianus,tit.de virginitate,hæ.i.

Marſilius Paduanus,tit.de eccleſia,hæ.iiii. ti.de epiſcopis,hæ.i ti.de Papa,h.i.ti. de ſacerdotio,hæreſi.ii.

Maximilla,titu.de baptiſmo,hæreſi.iii.

Maximinus,titu.de deo,hæreſi.vi.

Melchiſedeciani,ti.de Melchiſedech. h.i.

Menander à quo Menandriani,ti.de creatura,hæ.i.ti.de mundo,hęre.iii.

Meſſaliani,ti.de anima,hę.iiii.ti.de baptiſmo,h.iiii.ti.de euchariſtia,h.viii.ti.de labore,hæ.i.ti.de oratione,hæ.i.&.ii.

Metangiſmonitæ,ti.de deo,hæ.vi.

Monothelitæ,ti.de Chriſto,hæ.vi.

Montanus,ti.de baptiſmo,hæ.iii.ti.de nuptiis,hæ.ii.&.iiii.ti.de pœnitẽtia,hæ.iii. ti.de prophetis,hæ.ii.

Muſoritæ,ti.de idololatria,hæreſi.i.

NAzarei,tit.de lege,hære.i.
Neſtorius,ti.de Chriſto,hæ.iii.t. de euchariſtia,hæ.iiii.& vlti. & tit.de Maria virgine,hæ.ſecunda.

Nicolaus Gallecus,ti.de occiſione , hę.i.

Nicolaitę,ti.de coitu,h.i.t.de mũdo,h.iii.

Noetus à quo Noetiani,ti.de deo,hæ.v.

Nouatiani,ti.de nup.h.ii.t.de pœni.h.iii.

OPhitæ,ti.de idololatria,h.i.ti.de reſurrectione,hæreſi prima.
Origenes,ti.de Adã & Heua,h.ii.t. de anima,hę.vii.ti.de beatitudine, h.iii. ti.de deo,hære.vi.&.ix.titu.de diabolo, hære.ii.titu.de inferno,hær.ii.titu. de reſurrectione,hære.i.&.iii.

PAſcentius,tit.de deo,hære.vi.
Paterniani,ti.de carne humana,hær.i.
Patritiani,ti.de carne humana,hæ.i.

Pattalorinchitæ,ti.de ſilentio,hæ.i.

Paulus Samoſatenus,à quo Paulianiſtę,ti. de baptiſmo,hę.ii.& ti.de Chriſto,hæ.i.

Paupes de Lugdu.vide ĩ dictiõe Valdẽſes.

Pelagius,tit.de Adã & Heua,hæ.iiii. tit.de baptiſmo,hæ. viii.ti.de gratia,hę.i. &.ii. ti.de libertate,hæ.iii.ti.de merito,h.ii.ti. de oratione,h.iii.ti.de peccato, h.i.&.ix.
Pepuſiani,ti.de muliere,hære.i.
Petilianus,tit.de martyrio,hære.ii.
Petrus Abaillardus,tit.de beatitudine,hę.i. ti.de Chriſto,h. viii.&.ix.ti.de deo,h.vi. &.xi.&.xiii.tit.de fide, hæ.i.ti. de futuro contingenti,hæ.i.tit.de libertate arbitrii, hęr.i.tit. de oratione,hær. iii.titu. de tentatione,hæ.i.ti.de timore dei,hære.ii.
Petrus Iohannis,ti.de anima,hære.i.tit.de apoſtolis,hæ.i.tit.de baptiſmo,hæ.iiii.ti. de Chriſto,hæ.x.tit.de euãgelio, hæ. ii.
Petrus Dreſenſis,tit.de euchariſtia,hæ.vlt.
Petrus Gnapheus,titu.de Chriſto,hær.iii.
Photinus,tit.de Chriſto,hære.i.
Philippus Melãchthõ, t.de libert. arbi.h.i.
Plotinus, tit.de virginitate,hære.i.
Prędeſtinati,tit.de pdeſtinatione,hære.i.
Priſcillianus,ti.de anima,hæ.vii.tit. de cibo,hæ.i.ti.de creatura, hęr.ii.tit.de deo, hæ.v.tit.de diabolo,hæ.i.tit. de fato,h.i. tit.de iuramento,hæ.ii.ti.de nuptiis,hę.i. &.iiii.titu.de prophetis,hære. ii.
Priſca,tit.de baptiſmo,hæreſi.iii.
Proclianitæ,tit.de Chriſto,hæ.ii.tit.de iudicio finali,hę.i.ti.de reſurrectione,hæ.i.
Pſalliani,vide in dictione Meſſaliani.
Pſeudoapoſtoli,ti.de apoſtolis,hæ.ii.ti.de decimis,hæ.i.ti. de eccleſia,h.iii.ti.de iuramẽto.h.i.ti.de obediẽtia,h.i.tit.de papa,hę.ii.tit.de tẽplo,h.i.ti.de voto,hæ.i.

RHetorii. folio ix. B. & titu.de hæreticis,hæ.i.
Rogatiani,tit.de eccleſia, hæ.i.
Ruteni,titu.de euchariſtia,hære.ii.

SAbas, tit.de baptiſmo,hæreſi quarta.
Sabellius,titu.de deo,hære.quinta.
Samſei,titu.de lege,hæreſi prima.
Saturninus, ti.de coitu,hæ.i.tit.de creatura,hær.i.tit. de mundo,hæreſi.iii.
Seleucus à quo Seleuciani,tit.de aĩa,h.iiii. ti.de baptiſmo,hæ.i.tit.malo,hę.i. tit.de mundo,hæ.i.tit.de reſurrectione, hæ.i.
Sethiani vel Sethoitæ,titu. de idololatria, hæreſi prima.
Seuerus,à quo Seueriani,titu.de Adam & Heua,hæ.i.tit.de reſurrectione,hær.i.tit. de ſcriptura ſacra,hær.i.&.v.&.vi.ti. de vino,hæreſi.i.
Symeones,titu.de baptiſmo.hęre.iiii.
Simon Magus,titu.de coitu, hęr.i. titu.de creatura, hæreſi.i.tit.de mundo, hær.iii. titu.de reſurrectione,hæreſi.i.titu . de ſimonia,hæreſi.i.

TAſcodrogitæ, titu.de anima,hær.iii.
Tatianus,ti.de Adam & Heua,hę.i. tit.de cibo,hæ.i.ti.de nuptiis,hę.i. ti.de ſcriptura ſacra,hęreſi.vi.ti.de vino, hære.prima.
Teſalitæ,titu.de anima,hære.iii.
Teſſareſcędecatitæ,titu.de paſcha,hær.i.
Tertullianus,tit.de anima,hæ.iiii.&.v.tit. de deo,hæ.ii.tit.de nuptiis,hære.ii.
Tetraditæ,tit. de anima,hære.iii.
Thaboritæ,titu.de templo,hæreſi.i.
Turrelupini,titu. de verecundia,hære.i.

VAdiani , vide in dictione, Anthropomorphitæ.
Valentinus,tit. de Chriſto,hęr.ii.ti. de deo,hæ.i.tit. de peccato,hæ.iii.tit.de reſurrectione,hæreſi.i.
Valeſii,titu.de eunucho,hæreſi.i.
Valdenſes,tit.de baptiſmo,hæ.vii.titu. de benedictione,hæ.i.tit.de cantu,hæ.i. tit. de cibo,hære.ii.tit.de coitu,hæ.i.titu.de cõfeſſione,hæ.i.tit.de confirmatione,hę. i.tit.de eccleſia,hæreſi.iii.&.iiii. titu. de epiſcopis,hære.i.&.ii. tit. de euchariſtia, hære.iii.&.ix.titu.de exorciſmo, hære.i. ti.de horis canonicis, hære.i. ti. de ieiunio,hære.i.&.ii.titu.de imaginibus, hæ. i.tit.de indulgentiis,hæ.i.titu.de iudice, hę.i.tit.de iuramento,hæreſi.i.tit.de labore,hæ.i.tit de miraculis,hær.i.titu. de monachatu,hæ.i.titu.de obedientia,hæ. i.tit.de occiſione,h.i.tit.de peccato, hę. vii.ti.de papa,hæ.i.ti.de poteſtate,h.i.ti. de prædicatione, hę.i.tit. de purgatorio, hæ.i.ti.de ſacerdotio,h.ii.&.iii.ti.de ſanctis,hæ.i.ti.de ordinis ſacramento, hę.i. tit.de ſepultura,hę.i.tit. de vnctione extrema,hæreſi prima.
Varimandus,tit.de deo,hære.vi.
Venuſtiani,vide in dictione Paterniani.
Vigilantius,tit.de ſanctis,hæreſi.i.
Vvitcleff,vide in dictione, Iohãnes Vvitcleff.
Vuillelmus de ſancto Amore,t.de labore, hære.ii.titu. de monachatu,hæreſi.i.titu. de paupertate.hęreſi.iii.

INDEX materiarum in ſequentes XIIII libros F. Alfonſi de Caſtro Minoritæ aduerſus omnes hæreſes, ordine literario.

ABſolutũ ſe credens, ſi non adſit cõtritio, nõ eſt abſolutus. xxxiii.B.& deí.

Abſoluere & remittere vere peccata ſacerdotẽ xxxiiii.E.& deí

Abſolutus quando quis vere dicatur. xxxv.C.& dein.

Abſoluẽdi poteſtatẽ non oĩbus eſſe cõceſſã. xxxvi. A.& dein.

Aſoluẽdo ſunt æquales ſacerdotes quãtum ad culpã, nõ tamẽ quãtũ ad pœnã ibi.C.

Abſoluendi modus & poteſtas à Chriſto collata poſt reſurrectionem ibi.E

Abſoluere an quilibet poſſit cõfitentes xxxvi.B.

Accidentia panis in euchariſtia non adoramus. xxxiii.K.

Actus apoſtolorũ reiicientium hæreſes & authores ccxi.H.

Adã & Heuã propter primũ peccatũ nõ fuiſſe dãnatos perpetua morte. xxxvi H.& deí.

Adam ꝙ ſaluat⁹ ſit, rationes euidẽtiſſimæ. xxxvii.B. & dein.

Adã poſt primũ lapſum, nõ imaginẽ dei, ſed bene ſimilitudinẽ ꝓdere potuit. xxxvii.K.& deí.

Adam & Heua ſi non peccaſſent, an per commixtionẽ humanum genus propagaſſent. xxxix.A.

Adoptione filius dei eſt omnis iuſtus. lxxiiii.C.

Adorãda omnia q̃ deo adiacuerunt. xxxi.K.& dein.

Adulterium, coitus cum coniugata lxxxvi.B.

Afflictiones & ſimilia an mala, & quomodo clxii.F.G.

Albanenſium error circa animam. xliiii.I.

Altitudo dei quomodo inſcrutabilis. xl.I.&.cxxxv.I.K.

Altaria cõſecrare & benedicere ſolius eſt epiſcopi. cxxx.I.

Altarium benedictiones ex veteri lege ortum habent. ibi.

Ambitio hereſũ parẽs. xxiiii.C.

Angelos tam bonos q̃ malos à deo creatos eſſe. xl.F.& dein.

Anima quomodo ad imaginem & ſimilitudinem dei perfecta eſſe dicatur. xxxviii.B.& dein

Anima ex deo viuit, ſine quo mortua eſt. xl.B.

Anima rationalis, forma corporis eſt humani. xli.B.

Aiæ creatio quæ & qualis. xli. C.& dein.&.xlii.A.B.& dein.

Anima ſpiritus eſt. xliii.H.

Animas creari à deo xlii.I.K.

Animam noſtram non eſſe corpoream,& ex anima patris, velut ex corpore corpus, non generari. xliii.A.B.& dein.

Anima à deo an à traduce creetur, dubium eſſe. ibi.

Animas ex propagine non produci. ibidem.

Animæ origo ſiue creatio certa quæ ſit, nõ reperiri in ſcripturis. xliii.A.

Anima ſpũs eſt, proindeq; nec corpus eſſe poteſt. xliii.H

Animas ſceleratorum hominũ poſt mortem in dæmonia & quæcunque bruta ſuis demeritis congrua nõ cõuerti. xliii.I.

Animas in morte ſimul cũ corpore nõ corrumpi. xliiii.C

Animas tranſire de corpore in corpus ad vegetandũ illud, Pythagoricum eſt. xliiii.I.

Animas obliuionis poculũ potare figmẽtũ eſt poeticũ. xlv.A

Animas ante infuſionem corporis peccaſſe, & in pœnã peccati in corpora tanquam in carcerem fuiſſe incluſas, Platonicum eſt. xlv.B.

Anima Chriſti nũquam peccauit. ibidem.C.

Anima non poteſt euagari vltra ſenſitiua. lvi.E.

Animas in purgatorio eſſe extra ſtatum merendi & demerendi. xcix.& dein.

Animas in purgatorio certas eſſe de ſua ſalute. cc.F.G.

Animam aut dei eſſe ſubſtantiã, aut ex dei ſubſtãtia dicere mõſtrum eſt. xlii.C.D

Animę noſtræ mutatiões. xliii.I &.xliiii.I.

Animas in purgatorio nõ peccare requiẽ quærẽtes. cci.B.

Annorum numerũ ab initio mũdi incertum eſſe. xlv.G.

Anteq̃, quomodo in ſcripturis capiatur. clxiiii.A.

Antiquitati in ſcripturis quatenus deferendum xv.F.

Apocalypſim qui ſint interpretati. ccxii.C.

Apocalypſim Iohãnis eiiciẽtiũ hæreſes & authores. ibidem.

Apocalypſim nõ recipit Lutherus cxxxiiii.E.

Apoſtata an ſit hęretic⁹. xix.K.

Apoſtolica ſedes quantum in ſe complectatur. xvii.G.

Apoſtolos prędicaſſe euangeliũ Chriſti iuxta ſpiritualẽ ſenſum & nõ literalem. xlv.I.K.

Apoſtolos pecuniã habuiſſe & in craſtinũ ſibi reſeruaſſe probatur. xlvi.I.K.

Apoſtoli cur tantum in nomine Chriſti baptizabant. I.C.

Apoſtoli omnes præter Paulũ ex euãgelio viuebãt. cliiii.I.K.

Apoſtolorũ genera. 4. 196.H.

Appropriata q̃ ſint, & quomodo à propriis differãt. cii.H.I. &.ciii.A.

Aquã à deo eſſe creatã. 47.I.

Aqua benedicta an pluris ſit virtutis & efficaciæ, q̃ non benedicta. xlviii.B.

Aquæ benedictæ vſum non eſſe nouum. ibi.I.

Aquã nulli⁹ eſſe aliměti. cxx.C.

Aqua q̃ calici í ſacraměto miſcetur, quid repręſentet. ibi.D.

Aquam ſolam pro calice conſecrãdo nullo modo apponẽdam. ibi.F.

Aquam vino miſcẽdã in calicis conſecratione ibi.G.

Armeni qui,&cur ab eccleſia ſeparati xxxix.A.B.

Armenorũ arrogantia liii.B.

Arrius ex Origene ſuam doctrinam hauſit xcviii.B.

Arrianorum hæreſis quãdiu durarit. xcviii.A.

Aſtris hominem non alligari. cxxxi.H.I.& dein.

Azymitæ vnde dicti. cxii.A.

Azymorum dies qui. ibidẽ.F.G.

Baptiſmus verus in aqua eſt non in igne. xlix.E.
Baptizabimur í futuro per ignem. ibidem.F.
Baptiſmi an certa forma,& certa verba. ibidem.I.& dein.
Baptizati non vera baptiſmi forma,rebaptizandi. ibi.K.
Baptiſmus trinam merſionem an requirat. l.A.B.
Baptiſmi vera forma. ibi.A.
Baptizandũ eſſe in nomine trinitatis, expreſſis tribus perſonis. ibi.
Baptizabãt cur apoſtoli tantum in nomine Chriſti. ibi.C.
Baptiſmi forma Græcis alia q̃ Latinis,& quæ ſit. ibi.E.
Baptizare mortuos quomodo conſueuerint Marcionitæ. l.K.
Baptiſma mortuis non prodeſſe. li.D.
Baptizari vnus pro alio non poteſt li.F.
Baptiſmũ gratiã cõferre. lii.C.
Baptiſmus ſalutem affert, & remiſſionem peccatorũ. ibi. D.
Baptiſmus,vitæ renouatio.lii.F.
Baptizati Chriſtũ induũt. ibi.
Baptizandum non eſſe qui vera forma ſit baptizatus. liii. H.I. &.liiii.B.
Baptiſmus tã paruulis q̃ adultis gratiã & fidé confert. lii.I.
Baptizare ſolũ Chriſtũ in ſpiritu ſancto,cęteros autem miniſtros eius tantum eſſe, ſiue boui ſiue mali ſint. liii. E.
Baptiſmi idé valor ſiue per bonũ ſiue per malum fiat. liiii.B.
Baptizatus ab hæretico ſciẽter, verum baptiſmum recipit, nõ tamen effectum. liiii.A.
Baptiſmi veram formam tenere Latinos ibi.C.
In Baptiſmo tria conſideranda. ibidem.
Baptizandi forma vera à Chriſto præſcripta. ibidem.
Baptiſma vnum tãtum. liiii.D.
Baptiſmus,mortis Chriſti figura. ibidem
Baptizans ſecundo, iterũ Chriſtum crucifigit. liiii.E.
Baptiſmum non poſſe conferri ſine euchariſtiæ collatione,hęreſis eſt. liiii.H.
Baptiſmus etiam ſine chriſmate perfectus eſſe poteſt liiii.K.
Baptiſmo indigere pueros omnes ad deletioné peccati originalis. lv.F.
Baptiſmum aquæ non ceſſaſſe, neq; ſanguinis ſupueniſſe. ibi.
Baptiſmus ſanguinis quis.lv.H.
Baptiſmi vicem effuſio ſanguinis pro Chriſto ſupplet. ibi.
Beatos videre eſſentiã dei. lv.I. K.&.lvi.A.
Beatitudinem non conſiſtere in carnis deliciis lvi.K.
Beatitudo vt perpetua erit, ſic & miſeria. lix.A.& dein.
Beati,regnũ eſt Chriſti. lix.E.
Beatitudinis multiplex acceptio in ſcripturis. lix.H.
Beatitudinem perfectam & finalem in hac vita nemo cõſequi poteſt. lix.G.& dein.
Beatitudinis potiſſimam partẽ eſſe viſionem dei nó probatur ex illo.xvii.Iohã.Hæc autẽ eſt vita æterna &c. lix.I.K.
Beata ſua ipſa natura eſſe nulla creatura poteſt. lx.H.
Bellare an licitum ſit homini Chriſtiano. lxv.B.
Belli cauſſa potiſſimum ſemper inquirenda. lxv.H.
Bellare an ne liceat contra Turcas. ibi.
Bellare non cuiuſuis eſt munus ſed ſolius principis. ibi.H.
Bellũ quó malũ dicatur.clxii. G.
Bellorũ tempore vitia maxime pullulãt. xxxi.E.
Benedictio lxvi.C.
Benedictionibus noſtris an aliquid fieri poſſit maioris efficaciæ,q̃ non benedictũ, xlvii.B. & dein.
Benedictiones altarium & fructuũ & huiuſmodi bonas eſſe, & ex veteri lege ortũ habere. folio cxxxx.H.I.
Benedictionibus res meliores quomodo fiant. cxxxi.D.
Benedictio myſtica, euchariſtia vocatur. cxxxi.A.D.clxix.K.
Benignitas non ſoli ſpiritui ſancto propria. cii.H.
Beſtias & bruta rationis non eſſe capacia. xlvi.D.
Calceamẽta portare homini licet. lxvi.F.G.
Cęcilian⁹ carth epi.liii.A.
Cælum & elementa quó ſemper manebunt. clxxiii.I.
Cęlibatus ſacerdotum. 193.D.
Canones apoſtolorũ naſcẽti eccleſiæ editos, Iſidorus in.48. capita digeſſit.&c. xi.A.
Canticum quid. lxvii.H.
Cãtus in eccleſiis pius eſt & ſanctus. lxvii.F.G.
Caro Chriſti non per ſe adoratur,ſed in verbo. xxxiii.G.H.
Caro chriſti vnde viuificet.125.E
Caro Chriſti non per ſe ſubſiſtit. ibidem.I.
Carnem veram Chriſtus aſſumpſit ex virgine.75.A.B.&.dei
In carne eſſe qui dicãtur.xlvi.C
Carnem & corpus à deo bono eſſe facta, non à dæmone malo. lxxix.G.H.& dein.
Carnib⁹ veſci licere, & Chriſtianum eſſe. lxx.C.& dein.
Cathari & Cathariſtæ vnde dicti. cxi.K.
Cerei paſchalis benedictiõis inſtitutio,& quare. cxxxi.B.
Charitatis opera. cxxxiiii.G.
Charitatem non excidere quomodo intelligatur. cxxxix.H.
Cerinthus hęreticus. xxiiii.B. &.lvii.G.
χιλιασταὶ lvii.F.&.lviii.K.
Chriſmatis conficiendi ratio ab Apoſtolis defluxit. xc.H.
Chriſma quãdo cõficiatur. ibi.
Chriſma etſi exigatur in baptiſmo,nó tamẽ illud exigit baptiſmus. lv.B.& dein.
Chriſtiani vnde & cur appellãtur. cx.A.B.&.cxix.I.
Chriſtus caput eſt eccleſiæ, nos membra. xii.B.C.
Chriſtus quó nobis eſſe viſibilis intelligatur. ibi.D.
Chriſti nomine quõ tota deſignetur trinitas. l.C.
Chriſtus non eſt poſt generalẽ reſurrectionem ſecundum carnem mille annos in terra regnaturus. lvii.C.D.
Chriſtum induere quid. lii.F.
Chriſtum fuiſſe verum deum,& cum

cum hoc naturam habuiſſe humanã. lxxii. K. & lxxiii. per to.
Chriſtus filius dei probatur, & è cælo veniſſe. lxxiii. B. C.
Chriſtus ſeipſum propria virtute ſuſcitauit, eoq; filium dei ſe declarauit. lxxiii. G.
Chriſtus quõ vnct⁹ dicatur. l. C.
Chriſtus filius dei natura, non adoptione. lxxiii. D.
Chriſtus quòd ſit ex ſemine Abraham. lxxv. D. E.
Chriſtus veram carnem ex virgine ſumpſit. lxxv. D. E.
Chriſtus vnã perſonã & duas naturas habere probatur, nõ duas perſonas cũ duabus naturis ſeiunctim. lxxvii. C. & dein.
Chriſtus nõ ſolũ corpus, ſed & animam rationalem habuiſſe probatur. lxxx. K.
In Chriſto duas voluntates fuiſſe. lxxxi. D. & dein.
Chriſtus obediens fuit ſecundũ voluntatem humanam, nõ diuinam. lxxxi. H.
Chriſtus q̃ crucifixus fuerit, nõ Simõ Cyrenęus, vt ſentiũt impii hæretici. lxxxii. A.
Chriſtus vere paſſus, non putatiue, vt Marcionitæ mentiuntur. ibi.
Chriſtus ſua præſentia corporali nobis redemptionem parauit. lxxxii. C.
Chriſtus incarnatus vt hominẽ liberaret. ibi.
In Chriſto fuiſſe ſpiritũ timoris domini lxxxiii. I.
Chriſtus licet à conceptione fuerit beatus & perfectus, tamẽ triſtitiæ eum apprehenderunt & paſſiones. lxxxiii. B.
Chriſtus lanceæ vulnus non viuus ſed mortuus eſt perpeſſus. lxxxiii. C. D.
Chriſtus vere ſurrexiſſe probatur. lxxxiii. F.
Chriſtus vere cum carne aſcẽdiſſe in cælum probatur. ibi.
Chriſtus filius dei patre non eſt minor. xcviii. A.
Chriſti corpus, ipſum ſacrificiũ eſt. cciii. A.
Chriſtum filium dei verbum eſſe probatur. xcix. K.
Chriſtus dominus à domino. xcvii. A.
Chriſtus filius dei vltimum diẽ nouit. c. B.
Chriſtũ totũ ſub qualibet ſacramẽti euchariſtiæ ſpecie cõtineri integre. cxxv. C. D. E. F.
Corpus Chriſti ſub ſpecie panis animatũ contineri ibi.
Chriſt⁹ tot⁹ etſi ſub qualibet ſpecie in ſacramento eſt, nõ tamẽ quęlibet ſpecies totũ Chriſtum ſignificat. cxxv. K.
Chriſtũ negare paſſionis tempore, impium eſſe. clxiiii. I.
Chriſtus in miſſa aliter offertur q̃ in ara crucis. clxxi. D.
Chriſtũ ſurrexiſſe à mortuis die ſabbati poſt paraſceuem, probatur falſum. ccv. B.
Plura vide in titu. deus, hæreſi vi. vii. viii. &. ix.
Cibum nullum ex ſe immundũ eſſe, eoq; omni cibo veſci licere. lxx. E. & dein.
Cibi oẽs paſſim & ſine diſcrimine q̃ edi non poſſint. lxxi. A.
Ciborum aliquorũ pro certo tẽpore abſtinentia, ex veteri probatur inſtrumento, qui etiam lege diuina non erant prohibiti. lxxi. F. G.
Cibus nullus coinquinat hominem, ſed praua volũtas, & inobediẽs eccleſiæ. lxxii. D.
Cibus animę quis. lviii. C.
Circũſtantiæ ſcripturæ cõſiderãdę vt recte ítelligatur. xcix. A.
Clerici laborare debẽt. 153. B.
Coitus promiſcuus illicitus eſſe probatur. lxxxv. H.
Coitus omnis ſecundum cuius ſpeciem aut modum generatio haberi non poteſt, damnabilis eſt lxxxvi. B.
Coitus viri cum fœmina tripliciter fieri contingit. lxxxvi. B.
Coitus propter generationem & conſeruationem ſpeciei inſtitutus ibidem.
Coitum extra nuptias etiã vrente libidine, peccatũ eſſe. 85. I.
Completorium vnde & cur inſtitutum. cxli. E.
Communicare an quis pro alio poſſit. clxxi. K.
Cõmunicationis ſub vtraq; ſpecie tollendę cauſſę 4. cxxvi. F
Concilium generale, vniuerſalem eccleſiam eſſe probatur. folio xiii. A. B. & dein.
Conciliorũ definitionib⁹ & traditionibus ea eſt prędtãda fides quę vniuerſali eccleſię. ibidẽ.
Cõcilii effigies viua deſcribitur, ex qua cætera formã celebrationis ſumpſerunt. xiii. G.
Cõcilia à Cõſtãtini tẽpore libere congregari cœpta. xiiii. A.
Conciliorum quatuor primorum ſanctitas & authoritas. folio xvi. A. & dein.
Cõcilia prouincialia errare poſſunt. lxxxiiii. A. & dein.
Concilia generalia negare, hęreticorũ propriũ eſſe. lxxxiii. K.
Concilium generale recte congregatum in fide errare non poſſe. lxxxiiii. A. & dein.
Concilium generale quando dicitur recte cõgregatũ. lxxxv. A
Concordia doctorum ex ſpiritu ſancto eſt. xv. I.
Concupiſcentia carnis quid, & quomodo peccatum dicatur. folio cxcv. E. & dein.
Confitens, antequã ſacerdos abſolutionis verba proferat, nõ eſt abſolutus. xxxv. A.
Confeſſione nihil difficilius aut grauius in tota lege euãgelica reperiri, qua peccator ſacerdoti in aurem oĩa ſua peccata dicit. lxxxvi. B.
Confeſſionem ſiue pœnitentiã ſacramentum eſſe probatur, ibique gratiã infundi. lxxxvii. I. K. & lxxxviii. G.
Confeſſionem eſſe neceſſariam, apoſtolorum temporibus inſtitutam. lxxxvi. B. C. & dein.
Confiteri iubemur, vt verecundiam patiamur tanquam pœnam pro peccatis. lxxxix. A.
Confeſſionem eſſe neceſſariam etiam ſi quantauis contritio adſit. lxxxvii. F.
In confeſſione & pœnitentia etiam vt in cæteris dei gratia & nomen operatur. lxxxviii. G.
Confitenda peccata oĩa quorũ recordamur. lxxxviii. H.

Cõfeſſionẽ auricularẽ à deo eſſe inſtitutam. lxxxvii.H.
Confitendũ eſt ſacerdoti,& ſoli deo confeſſum eſſe non ſufficere. lxxxviii.H.
Plura in pœnitentia.
Cõfirmatio qd.xc.D.E.& dein
Confirmationem eſſe ſacramentum probatur. xc.I.
Confirmatio & conſignatio idẽ eſt. xc.E.
Cõfirmatio quomodo dicatur, & ad quid vtilis. xc.E.F.
Cõfirmationis inſtitutũ eſſe in Actibus Apoſtolorum. ibi.F.
Confirmationis in ſacramento conferri gratiam. ibidem.G.
Confirmationẽ nõ poſſe cõferri niſi ab epiſcopis. lxix.B.C. &.xc.I.
Cõſciẽtiæ noſtræ accuſatio,maxima inferni pœna. cxlvii.F.
Conſignatio eadem quæ & cõfirmatio. xc.E.
Conſilium & præceptũ quomodo differunt cxxxiiii.C.
Continentiã angelorum eſſe,nuptias hominum. ccxxiii. D.
Cõtingẽs in rebus euenire probatur. cxxxv.H.
Contritio quæ oritur ex conſideratione & odio gehénæ, nõ eſt damnanda. xci.E.& dein.
Contritionẽ neceſſariam pœnitentibus eſſe probatur. xc.H.
Cõtritio quæ fit per diſcuſſionem, collectionem & deteſtationem peccatorum, eſſe bona probatur. xci.I.
Conuerſationes hominum fato non eſſe imputandas. folio cxxxi.H.I.
Cooperamur Chriſto operanti. cxxxviii.G.
Corpus non eſſe carcerem animæ in pœnam. xlv.B.C.
Corpus veſtis magis quàm carcer dicendum. ibidem. D.
Corpora noſtra ſuapte natura mala non eſſe, & à deo bona creata. lxix.G.& dein.
Corporis partes tam inferiores quàm ſuperiores fecit deus. folio lxix.H.
Corporeus ſenſus non eſt capax viſionis diuinæ. lvi.E.
Corpus noſtrum palpabile & viſibile fore in reſurrectione. cciiii.E.&dein.
Corpora poſt reſurrectionem fore ſemper immortalia probatur. cciiii.I.K.
Corporalis exercitatio quid. cxlii.H.
Corporalis exercitatio ad modicum vtilis, quomodo locus Pauli intelligẽdus. cxlii. H.
Corpus domini in manꝰ domũ cuiq; ſuam deportandũ dabatur olim. xxviii.I.
Corpus Chriſti vere ſub panis ſpecie contineri probatur. cxiii.F.
Corpus dominicũ per ſcabellũ pedum intelligi. xxxiii.I.
Corpus Chriſti manducantes adorare debemus. xxxiii.E.F.
Corpus Chriſti ex pane poſſe & rite confici. cxi.I.K.
Corpus Chriſti ipſum eſt ſacrificium. cciii.A.
Corpus Chriſti realiter cõtineri ſub ſpecie panis, & ſanguinẽ ſub ſpecie vini. cxiii.F.
Corpus Chriſti quõ panis dicatur. cxv.H.I.&.cxvi.H.
Corpus Chriſti an peccatores recipere dicantur. cxxiii. K. & dein.
Corpus Chriſti in mortem viſibiliter oblatũ & ſenſibiliter, & ſufficere. clxxi.C.
Corporis Chriſti alia oblatio inuiſibilis, delicatior,& incruenta. clxxi.D.
Plura in Euchariſtia,Chriſtus,& Caro.
Cras,omnis temporis futuri ſignificatiuum. xlvii.G.
Creare in ſcripturis non ſemper ſumitur pro ex nihilo producere. xliii.B.
Creaturas omnes creatas eſſe à deo vno,& bono, non ab angelis. xcii.G.H.
Creaturæ bonæ non malæ creatæ ſunt a bono deo. xciii.I.K. &.clxii.D.
Credere quæ noſtrum intellectum excedunt,fidem proprie eſſe. cxxxii.F.G.
Creſcite & multiplicamini,quatenus obliget. cxxvii.F.
Crucem domini adorandam eſſe. xxxi.H.I.
Crux figura & ſignum Chriſti. xxxii.F.G.
Cruces etiam aliæ à vera adorãdæ ſunt. ibidem.
Culpa dimiſſa, ſequitur tamen pœna. cxcix.B

DAmnatio erit perpetua. lix.F.
Damnatos nõ fuiſſe oẽs homines ante Chriſti paſſionẽ probatur. clxxxviii.A.
Damnari nullum propter aliũ, immo neque propter primorũ parẽtum peccatum ſolùm probatur clxxxviii.A.& dein.
Decimas ſacerdotibꝰ eſſe ſoluẽdas docetur. xciii.E.& dein.
Decimæ à deo inſtitutæ multis de cauſſis. xciii.F.
Decimas ſacerdotes etiã diuites poſſe recipere tãq; earũ diſpẽſatores in pauperes. ibi.H.
Decimæ ſacerdotibꝰ male viuẽtibus an ſint denegãdæ. ibi.I.
Decimæ an ſint exigẽdę ſecũdũ præciſam decimæ partis aſſignationem. xciiii.A.
Decretales epiſtolas nõ eſſe apocryphas. cv.F.
Definiendi poteſtas penes eccleſiam primùm, ſecundò penes pontificem. xvii.E.
Defunctis miſſas & preces prodeſſe plurimũ ex inſtituto apoſtolorum. clxxi.I.K.
Deũ à nullo & ab aliquib. videri,quõ intelligẽdũ.lvi.A.& dei
Deus res omnium ſecretiſſima. xciiii.B.C.
Deꝰ niſi fide ſola inueſtigari nullo modo poteſt. ibidem.
Deum vnum,eúmq; bonum eſſe probatur. xciiii.E.
Deũ legis & prophetarũ eſſe patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. xciiii.G.
Deus idẽ veteris & noui teſtamenti. xcv.B.
Deus neceſſario bonus. ibi.C.
Deus nec figuram habere,nec loco claudi poteſt,ergo nec corpus habere. xcv.I.K.
Deo quomodo membra attribuantur.

buantur. xcvi.A.
Deũ eſſe veracẽ probatur.96.D
Deum poſſe aliter facere res q̃ facit. cxxxv.H.
Deus quod non voluit, non fecit:potuit tamen cum non voluit. cxxxvi.B.
Ex deo natus non peccat, quomodo intelligatur. cxxxix.G.
Deum vnum eſſe in trinitate. xciiii.D.I.& dein.
Plura in Chriſtus,& filius.
ἀωτίρωσις Iudaica. lvii.B.
Diabolũ ius & poteſtatẽ in homines habuiſſe. lxxxii.D.
Diabolum ex ſua prima natura bonum eſſe creatũ,& non malum. ciii.C.& dein.
Diaboli caſus cur fulguri comparatus. ciii.C.
Diabolus nunquã â pœnis inferni liberandus eſt. ciii.G.
Diaconus quid. ciiii.G.H.
Dicta ſua quomodo quis examinare debeat. xxx.E.
Didrachmatis exactio quid in Petro ſignet. clxxxiii.E.
Diem vltimũ filiũ dei ſcire.c.B.
Diuinitatẽ Chriſti in cruce non doluiſſe, nec paſſam fuiſſe, ſed humanitatem. lxxx.C.
Diuitiis renũciare q.d.186.C.D
Diuitias eccleſiã eccleſiaſticoſq; viros poſſidere poſſe. cvii.C.
Docere & iubere,proprium eſſe epiſcoporum,& aliorum prælatorum. xiii.E.
Docere plebem ad quos pertineat. xvi.A.
Doctores omnes ſimul erraſſe, impoſſibile eſſe. xv.F.I.
Doctorum ſacrorum omnium concors de aliqua re ſententia, æquæ efficax eſt ad reuincẽdã hæreſim,ſicut concilia. xv.F
Doctrinam nouã inducere volens, quomodo eam probare & confirmare debet. xxix.H.
Dom⁹ dei,ẽ eccleſia dei. ciiii.D
Donatiſtarum arrogantia penes ſe ſolos eccleſiam eſſe aſſerentium. liii.A.

ECcleſia errare non poteſt. ix.D.& cv.C.D.
Eccleſia ſpiritũ dei habet. ix.D.
Eccleſia ſola ius habet interpretandi ſcripturas. ibidem.
Eccleſiæ proprium eſſe, diſcernere inter ſcripturas. ix.D.E.
Eccleſiã efficaciſſimum teſtem, etiámque oculatũ eſſe.xi.B.C.
Eccleſiæ in primordio etiã ſine omni ſcripturæ præſidio creditum eſt. xi.C.
Eccleſiæ in omnibus quæ agenda vel credenda ſunt, obedien dum eſſe,etiamſi ſcripturæ authoritas deſit.xi.E.& dein.
Eccleſiam vniuerſalem concilia generalia rite congregata ſuffi cienter exprimunt ac repræſen tant. xii.A. cap.vi.per totum.
Eccleſia vniuerſalis quo pacto cõgregari poſſit,cũ ſit toto orbe terrarũ diffuſa.xiii.A.& dei.
Eccleſiam viſibilem eſſe, hominúmque ſenſibus obiectam. xii.B.& dein.
Eccleſia quid ſit.12.C.& ciii.I.K
Eccleſia catholica quando congregata vere eſſe dicatur. xiii. A.B.C.
Eccleſia quando aliquid diffiniuiſſe dicatur. xiii.G.
Eccleſia quomodo alicuius ſententiã probaſſe dicatur.xvi.D.
Eccleſiæ vnitas vnde. xvi.C.
Intra Eccleſiam eſſe tam bonos quàm malos. ciii.K.& dein.
Eccleſiam errare non poſſe.ciiii. C.D.
Eccleſiam canones & leges condere poſſe. cv.F.G.
Eccleſiæ in omnibus eſſe obediendum. cv.G.H.
Eccleſiam quædam ſtatuere poſ ſe vltra ea quę Chriſtus & apoſtoli. cv.& cvi.ferè per totum.
Eccleſiam nihil ſtatuere aliud quàm quod deus. cvi.H.
Eccleſiam eccleſiaſticóſque viros diuitias poſſidere poſſe. cvii.C.
Eccleſia auroræ comparatur. cxlvii.B.
Eccleſia quomodo ſuper Petrũ fundata intelligatur. clxxxii. G.& dein.
Eccleſia ſcripturæ ſenſum interpretari debet. lxxxvi.D.E.
Eccleſiaſtici an pauperes adeo eſſe debeãt vt ſola ſint eleemoſyna cõtẽti.cvii.C.clxxxvii.C
Eccleſiam noua ſacramenta nõ poſſe inſtituere. ccxxiiii.D.
Eleemoſynam erogari poſſe fratribus mendicãtibus. clxvii.G. H.& dein.
Eleemoſyna ſola â ſupplicio æterno non poteſt præſeruare. cxxxv.B.C.
Eligere hoís proprium. clvii.E.
ἐνθρονίσασι. cxx.H.
Epiſcop⁹ vnde dicatur, & quod eius munus. xxvi.E.& cx.D.
Epiſcopum ſimplici ſacerdote eſſe dignitate ſuperiorem probatur. cviii.D.& dein.
Epiſcopatum non eſſe alium ordinem à ſacerdotio. cviii.E.
Epiſcopus an peccator & iniuſtus eligi poſſit. cxi.B.
Plura de Prælatis.
Eraſmi opinio refellitur eo loco Iohan. Ego & pater vnum ſumus. xcviii.I.
Eraſmi ſentẽtia examinata ibi, Fides eſt ſubſtantia rerum,&c. cxxxii.G.
Error & hęreſis differũt.43.D.E
Eſſentia in deo quid. xcvi.H.
Eſſe propriũ eſt dei. xciiii.H.I.
Eſt,non per ſignificat exponendum ſemper cxiiii.B.C.
Euangelii ſenſus in quo conſiſtat. ix.F.
Euãgelium nunquã deſiiſſe nec finiuiſſe. cxi.C.D.
Euangelio deſeruientibus,ex eo viuere licet. clii.F.G.& dein.
Euãgelia ſacra reiicientium hæreſes & authores. ccxi.H.
Euchariſtia olim dabatur in manus domum cuique ſuam deportanda. xxviii.I.
Euchariſtiam eſſe omnino adorandam. xxxiii.H.I.
Euchariſtiæ ſacramentum poſt baptiſmũ lõge inſtitutũ.liii.I.
Euchariſtiæ ſacramentum ex pane rite confici poſſe. cxi.I.K.
Euchariſtiæ ſacramẽtũ í azymo poſſe confici. cxii.A.B.& I.K.
Euchariſtia in conſecranda quõ panis & vinũ tranſmutentur in corpus Chriſti,credẽdũ magis quàm indagandum. cxxix.E.

Euchariſtiæ cõficiendæ verba à Chriſto præſcripta. cxiii.C.
In euchariſtia realiter corpus Chriſti & ſanguinem contineri ſub ſpeciebus panis & vini. cxiii.F.
Euchariſtiam mãna in veteri teſtamento figurabat. cxv. K.& cxviii.I.
Euchariſtiã maxime cõfirmare verba Chriſti Iohãnis. vi. cap. probatur. cxv.H.& cxvi.B.C.
In euchariſtię ſacramẽto an poſt conſecrationem maneat idem panis qui fuit ante conſecrationem. cxviii.B.
Euchariſtię ſacramẽtũ poſt cõſecrationẽ nõ vocari panem aut vinũ,nullo modo,ſed corp⁹ & ſanguinem. cxviii.H.
Euchariſtiæ panis quomodo in carnem vertitur, & vinum in ſanguinem. cxix.B.C.
Ad euchariſtiæ ſuſceptionẽ op⁹ eſſe peccatorum diſcuſſione,& confeſſione,& pœnitẽtia. cxx. K. & dein.
Euchariſtiæ manducatio ad charitatem Chriſti conſequẽdam & conſeruandã potiſſima via. cxxi.A.
Euchariſtię nominis ſignificatio & etymologia. cxxi.B.
Euchariſtiæ ſacramentũ cæteris eſt excellentius, q̃ in hoc fons gratiæ ipſe recipitur. cxxi.C.
Euchariſtiæ vtilitas. ibidem
Euchariſtiæ ſacramentum feria quita maioris hebdomadę cõfectum non eſſe maioris efficaciæ quàm alio tempore confectum. cxxi.F.G.
Ad euchariſtiæ ſuſceptionem vniuſcuiuſque vita inquirẽda & examinanda diligenter probatur. cxxi.K.& dein.
Euchariſtiã veram & mali ſuſcipere, ſed non ſine ipſorum damnatione,probãtur.cxxiii.I.K
Chriſtum bis in cœna ad menſam recubuiſſe,& in ſecũda euchariſtiam inſtituiſſe.cxxiii.C
Euchariſtiæ ſacramenti gratiam non virtute ſigni,ſed ſignificati conferri. cxxv.E.
Euchariſtiæ ſacramenti ſpecies nequaquam gratiam conferre. cxxv.E.F.
Euchariſtiæ manducatio ſub vtraq; ſpecie non eſſe à Chriſto præcepta probatur. ibi.H.
Euchariſtiæ ſacramenti virtute non plus gratiæ illi cõferri qui ſub vna ſpecie, quàm qui ſub duplici ſumpſerit. ibidem.
Euchariſtiam conficienti ſacerdoti non licet ſub vna ſpecie ſumere,& quare. cxxv.K.
Euchariſtia etſi ſub qualibet ſpecie Chriſtum contineat, nõ tamen quælibet ſpecies Chriſtũ ſignificat. cxxvi.A.
Euchariſtiam cur ſub ſolo pane ſumere eſt inſtitutum. cxxvi. F.& dein.
Euchariſtia ſacramẽtorũ omniũ præſtantiſſimum , & vnde dictum euchariſtia. clxix. G.H.
Euchariſtia myſtica benedictio. cxxvi.H.& clxix.K.
Euchariſtia ex ſe ſola oblatio munda. clxx.D.
Eunuchum fieri non eſſe neceſſe ad deo bene ſeruiendum. cxxvii. D.E.
Excommunicatio quibus ſit infligenda. cxxviii.E.
Excõicandi poteſtatem eccleſia habet à Chriſto. cxxviii.A.B.
Excõmunicatio nõ pro leui re, ſed letali , eique ſi admixta ſit pertinacia. cxxviii.E
Excõicatio propter dãnati vtilitatem inuenta. cxxviii.G.
Excommunicatio medicinalis eſt. ibidem.I.
Excommunicatio maxime fugienda. cxxix.B.
Excommunicatos nullarũ precũ eſſe participes. cxxix.C.D.
Excommunicationem morte eſſe peiorem. cxxix.H
Excommunicationem eſſe pœnam internam. ibidẽ.I.
Cum excommunicatis non eſſe colloquendum & veſcendum. cxxix.I.K.
Cum excõmunicato colloquiũ non prohibetur , ſi modò ex charitate fiat. cxxx.B.
Exorciſmus quid, & vnde inſtitut⁹,& ad quid profit.130.D.E
FAcere pro permittere í ſcripturis. clxii.C.
Fato hominẽ ſubiectũ non eſſe,&c. cxxxi.H.I.K.& dein.
Ferdinandi & Helizabetæ Hiſpanorũ edictum de non trãſferendis ſacris literis in vulgarem linguam. xxvii.K.
Feſtorũ celebrandorũ pro ſanctis conſuetudo. ccix.H.
Fideles non omnes ad conuentum de fide conuocandos. xiii. C.D.& dein.
Fides non à plebe , ſed à patribus diſcenda. xvi.A.B.& dein.
Fides formata & informis quæ xxxiiii.F.
Fides formata per charitatẽ,forma eſt omnium virtutum,& illa ſola iuſtificat. cxxxiiii.G.
Fides in Chriſtum,vita eſt æterna. lix.I.
Fidem non eſſe concludendam intra limites noſtri intellect⁹. cxxxii. F.& dein.
Fides quid. cxxxii.F.G.
Fides eſt ſubſtantia rerum,argumentum &c. quomodo intelligendus locus. ibidem.
Fides non in viſibilibus & perſuaſibilibus, ſed virtute dei ſolummodo conſiſtit.cxxxiii.A.
Fides, gradus intelligendi. cxxxiii.A.
Fides ſola nõ ſaluabit,ſi in peccatis pſeueremus.cxxxiii.C.D
Fidem ſolam non iuſtificare. cxxxiii.G.& dein.
Fides formata non ſola iuſtificat. cxxxiiii.G.
Filialis timor domini.lxxxiii.A
Filium nõ eſſe minorem patre, ſed eundem cum patre deum. xcviii.per totum.
Filiũ dei eſſe, eſt eſſe deũ,æqualem patri, & cõſubſtantialem. xcviii.G.H.& xcix.D.E.
Filius dei adorandus eſt. xcix.F
Filium dei verbum eſſe & vere dici. xcix.K.
Filium dei vltimum diem ſcire. c.B.C.& dein.
Filius propter peccatum patris non damnatur neque punitur. clxxxviii.C.D.& dein.
Fingere quid dicatur. xliii.A.

Forma quid. xl.K.
Fornicationem ſimpliciſſimam eſſe peccatum. lxxxvi.E.
Fornicatio eſt coitus ſoluti cum ſoluta, lege Chriſti prohibita. lxxxvi.C.
Fratribus mẽdicantibus eleemoſynã etiã irrogari poſſe.cvii.K
Fratres Chriſti qui,& quomodo dicantur. clxiiii.G.
Fulguris lux parũ durat. ciii.C.
Futurum contingens probatur. cxxxv.H.& dein.

GLoria bonorum operum deo ſoli tribuenda.cxxviii.F.& dein.
Græcorum baptiſma. l.E.
Græci ſchiſmatici. ibidem
Græci ad ſacerdotiũ nuptos proue hunt, non tamen poſt ſuſceptum ſacerdotium licet vxores ducere. ccviii.A.B.
Gratia ſola ſalutis noſtræ cauſa. cxxxvii.G.
Gratia opus eſſe tam ad bonum incipiendum quàm etiam perficiendum. cxxxviii.A.B.
Gratia per peccatum amittitur, qua bene liberũ arbitrium operabatur. cxxxviii.K.
Gratiam reſumi poſſe amiſſam probatur. clx.G.H.
In gratia an quis ſe eſſe ſciat, & de ea certus eſſe & de ſua iuſtitia poſſit. cxxxix.K.
Gratia deperdita an homo poſſit non peccare, & bene agere. clx.G.

HAereticos cur eſſe permittat deus. ix.A.& dein.
Hæreſes ex puerſa ſcripturæ intelligẽtia oriuntur. 8.I.K.
Hæreticos ſuos errores ex ſcripturis male intellectis haurire & probare. ibi.& ix.A.& deí.
Hæreticorũ dogmata multa eſſe quæ ſcripturarum teſtimoniis refelli non poſſint,niſi eccleſiæ traditione. x.D.
Hæreſis & error differunt. xliii. D.E.
Hæreſis notã non ſtatim incurrit ſi quis citra ſcripturæ ſacræ & eccleſiæ iniuriam, doctiſſimi etiam & ſanctiſſimi dictis non aſſentiat. xiiii.F.
Hæreſis non temere quid appellandum. xiiii.G.
Hæreſim ex mala ſcripturæ intelligentia oriri. xxvii.H
Hæreticum conſummat pertinacia errori coniuncta, & gloriæ cupiditas. xx.A.& xxi.K. & xxii.A.
Hæreticorum pertinacitas mira,& in peruertendis ſcripturis calliditas. xxii.B.
Hæretici quomodo agnoſcẽdi. xxix.C.cap.xiiii. per totum.
Hæretici ſemper res nouas maxime & peregrinas opiniones amant. xxix.F.
Hæreticus quis propriê dicendus eſt. xix.A.& ſeq.
Hæreticũ oſtendit libertas pronunciandi omnia & aſſerendi. xxx.E.
Hæreticum eſſe aliquem, correctionis impatientia maxime probat. xxx.F.
Hæreſes belli tempore maxime incrementum ſumere. xxxi.E.
Hæretici baptizati non debent rebaptizari. liii.C.& H.
Hæreticum nullum bene ſentire. cxl.B.
Hæreticos pœna corporali puniendos eſſe. ibidem.C.
Hæreticorum id vel proprium eſſe, libros quoſlibet ſacros reiicere à canone. ccxi.D.
Hieronymus refellitur. cx.G.H.
Hymnus quid. lxvii.H.
Hiſpanorum quorundam idolo latria. xxvii.F.
Hoc eſt corpus meum,non tropice exponendum & figuratiue. cxiii.H.& dein.
Holocauſtum quid, & quo à ſacrificio differat. ccviii.B.
Homo omnis in fide errare poteſt,etiam ſi papa ſit. ix.C
Hominũ ſcriptis non tam tenaciter nos addictos eſſe debere,q̃ ſit plerunque. xiiii.G.H.
Homo ſine anima eſſe nó poteſt. xxxiii.I.
Homines dici, ſecundum carnẽ viuentes. lvi.G.
Homo nihil aliud quàm corpus & anima. lxix.I.& lxxv.D.
In hoíe naturę tres. 81.A.í prin.
Hominẽ aſtris nullo pacto alligari & fato. cxxxi.I.K.& dein.
Hominem non damnari ſolum propter peccatum primorum parentum.clxxxviii.A.& dein.
Homines ante paſſionem Chriſti non fuiſſe damnatos, probatur. ibidem.C.
Homo potuit peccare ex libero arbitrio etiã ſi nulla dæmonis interueniſſet tẽtatio. 188.E.F.
Hominẽ per gratiã iuſtificatum poſſe peccare. cxc.B.& dein.
Homo idem qui vixit, reſurget. cciii.F.
Horis canonicis cantandis dicendiſque non fruſtra tempus teri. cxl.F.& dein.
Horas orandi ſtatas eſſe, nõ inuentum eſt humanum, ſed diuinum. cxl.I.
Hora tertia,ſexta, nona,cur potiſſimum orare conſuetũ.cxl.I. K.& cxli.C.& dein.
Hoſti fides præſtãda. ccxxi.F.G

IAcobi epiſtolã reiiciẽtes hæretici conuincuntur. ccxi.K.
Idololatria in deũ nihil iniurioſum magis. cxli.F.G.& deí.
Idololatrarum miræ & multiplices ſectæ. ibidem.G.H.
Ieiunium eſſe bonum & ſanctũ opus,& à deo inſtitutum. cxlii. C.& dein.
Ieiuniũ eſt virtus, & via ad alias virtutes. ibidem.
Ieiunio & eleemoſyna oratio ſe in altum ſubleuat. cxlii.E.F.
Ieiunium proprie non corporalis exercitatio, ſed ſpiritualis. cxlii.H.I.
Ieiunium ſolum,ſi cæteræ virtutes abſint,nullius eſſe momenti. cxlii.I.K.
Ieiunia certis tẽporib⁹ inſtituere poteſt eccleſia. cxliii.D.E.
Ad ieiunia eccleſiaſtica an quis obligari poſſit.cxliii.H.& deí.
Ieiunium etiam quãtũlibet perfecto neceſſarium. cxliiii. D.E.
Imaginem dei eſſe,& ſimilitudinem,differunt. xxxviii.B.
Imagines in templis eſſe poſſe probatur. cxliii.H.I.& cxlv. per totum.

Imagines Iudęis interdictę, quia ad idololatriã proni. 146. C. D
Imagines vtiles, eò ꝙ sint idiotarũ literæ. cxlv. F. G. & dein.
Imagines ideo venerãdæ, ꝙ nos in exemplaris memoriam venire faciunt. cxlv. G.
Imaginũ vsus non recens, sed à tempore apostolorum. cxlv. I.
Imagines cur Iudæis prohibitæ cxlvi. C. & dein.
Immortale quid duobus modis dicitur. xliiii. D.
Impossibilia nobis non præcepisse deum. cxciiii. A.
Incarnatus ideò filius dei probatur, vt nos redimeret. lxxxii. C. & dein.
Incarnatꝰ vt dicatur filiꝰ dei, necesse est vt carnẽ habeat. 78. B
Indulgentiarum vsus in ecclesia serò receptus. cxlvii. A.
Indulgentiæ non contemnendę ꝙ ab ecclesia institutæ. ibid. C.
Indulgentias soli episcopi concedere possunt. cxlvii. D.
Infernum alium esse quàm hic ĩ mundo. cxlvii. K.
Infernum an homo hic pati dicendus sit. cxlvii. H. I.
Inferni pœnam esse perpetuam. cxlviii. A. B.
Ad infernum Christum vere descendisse. cxlviii. C.
Infirmitas nostra omnia potest per Christum. cxxxvii. E. I. & cxxxviii. E.
Inferni nomine purgatoriũ aliquando vocatur. cc. I.
Inimicum nec esse decipiẽdum, nec ei damnum inferendum. cxlviii. F. G.
Inimicus quantũuis alteri, proximus tamen eius est. ibidem.
Inobediẽtia ecclesiæ, inobedientia est dei. cvi. A.
Iohãnes Vvitcleff qualis vir fuerit. xxxi. D. E.
Iohãnis locus. xvii. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum deum verum &c. non intelligi de visione beatifica & faciali. lix. I. K.
Iohãnis locus, Ego & pater vnũ sumus, Arriũ apertissime conuincit. xcviii. K. & xcix. A
Iohãnis. vi. locus, Nisi mãducaueritis carnẽ filii hominis &c. de corporali esu est intelligendus. cxxv. G.
Iohannes euang. euangelium cõscripsit cõtra Ebionis dogma. clv. D.
Iohannis locus. xv. Sine me nihil potestis facere, quomodo intelligendus. clx. H.
Iohannis euangelium & apocalypsim respuentes qui sint. ccxii. B.
Iudas corpus Christi & sanguinẽ vt cæteri apostoli sumpsit. cxxiiii. A.
Iudæis ante. xxx. annum Genesim & cantica canticorum legere non licebat. xxvii. H
Iudęi potissimum à deo ob idololatriam derelicti. cxlii. A.
Iudæos mendicando viuere. clxviii. A.
Iudex an possit damnare aliquẽ ad pœnam. cl. C. D.
Iudicium futurũ probatur viuorum & mortuorum. cxlix. I. K.
Iudicium vniuersale nondũ factum esse. cl. B.
Iurare an Christiano liceat, & ꝙ sic, probatur. cl. G.
Iuramentum dei non esse malũ immo bonum. cl. H. & dein.
Iurauit Christus, & Paulus sæpius. cl. H. I.
Iuramenta ad roborandos humanos contractus an sint licita. cli. B.
Iurare cur Christus prohibuisse intelligatur. ibi. B. C. & dein.
Iuo Carnotensis historicus. xxxi. D.
Iustificatus per baptismum, peccare potest. cxxxix. B. & cli. C
Iustus omnis an scit se esse in gratia, & certus esse de sua iustitia debet. cxxxix. I. K.
Iustus in omni opere bono non peccare probatur contra Lutherum. clxxvii. F. G.
Iustus quantumuis, si non fuerit à deo adiutus, peccabit in posterum. clxxviii. C.
Laborem manuum monachis licitum esse. clii. D. E. & dein.
Lanceæ vulnus Christus mortuus non viuus est passus. 83. C. & dein.
Laudare, species est honoris. ccix. H.
Leprosi cur se sacerdotibus ostẽ debant. xxxiiii. K
Legem veterẽ cum noua simul non esse obseruandã in omnibus. clv. C. D. & dein.
Lex cessasse aduenientę gratia probatur. clv. F. G.
Legem veterem esse bonam, & a deo bono datam. clvi. A. B.
Lex quomodo peccatum peperisse dicatur. clvi. C. D.
Lex laudanda. clvi. G.
Lex iusto quomodo non est posita. clvi. G.
Librum de quæst. vete. & no. testamenti non esse Augustini. clxv. G. H.
Libertas nimia pronũciandi omnia pro libito, hæreticum facit. xxx. D. E. F.
Libertas Christiana in quo sit sita. cxl. G.
Libertas triplex. cxxxvii. A.
Liberum arbitrium nostrum sine gratia dei nullũ posse præceptũ implere bonũ. cxxxvii. C. & G. H.
Liberũ arbitriũ ex se & sua conditione potest eligere quãlibet volitionem malam. cxxxvii. C
Item quodlibet opus mediũ qđ nec bonũ sit nec malum. ibidẽ.
Liberũ arbitriũ quantũ ex se sine dei auxilio nullũ potest bonũ opus operari. 137. H. & deĩ.
Liberi arbitrii est, postquã deus voluntatem nostram excitauit ad bonum, consentire aut dissentire. cxxxviii. F. G. &. clx. C
Liberi arbitrii nó est, postquam voluntas cum dei adiutorio operari cœpit, & bonum inceptum perficere, & in eo perseuerare sine dei speciali gratia. cxxxviii. A. B.
Liberi arbitrii nostri quanta potestas & necessitas. cxxxvii. C. D. & dein. & clvii. D. E.
Liberum arbitrium bene potest operari donec adsit ei gratia. cxxxviii. A.

Liberum arbitrium nos habere probatur. clvii.B.C.& dein.
Libertas varie capitur in ſcriptu ris. clvii.C.
Liberum arbitrium æque tollũt qui nimis ei tribuũt,atque qui nihil. clviii.I.K.
Liberi arbitrii inſufficiẽtia. clix. I.K.& dein.clx.B.
Liberum arbitrium nihil agere valet ſine dei aſſiſtentia & con cauſatione. ibidem.
Libertas noſtra vbi & quomodo ad bonum. clx.C.
Liberũ arbitriũ prędeſtinatio & reprobatio nõ auferunt. clx.D.
Liberum arbitriũ per quodcũq; peccatum libertatẽ nõ amittit vt bonũ opus facere nõ poſſit, etſi non meritorium.clx.G.H.
Liberum arbitriũ poſt acceptam gratiam poſſe peccare.ibidẽ.I.
Libertatem arbitrii vt nõ tollit peccatũ, ſic nec gratia. ibidẽ.
Ligni noie hõ deſignatur. li.D.
Loth filiæ an cũ patre cõcũbentes,peccaſſe dicãtur. cxxvii.G.

MAchabæorũ liberos ẽ canone reiiciẽtium hęreſes & authores. ccxi.F.
Machabæorum libri ſacri probantur. ibidem.
Malũ quod rei accidit, duplex eſſe,culpæ,& pœnæ. clxi.H.
Malũ multiplex, idq; omne aduẽtitiũ & accidentale. ibidem.
Malũ à deo nõ eſſe,nec deũ face re malũ probatur. 161.I.K.
Malum nihil eſſe à natura. ibi.
Mali alicui⁹ deus author eſſe poteſt, vt afflictionum & anguſtiarum,& ſimilium.clxii.F.G.
Mane orandũ,& quare. cxli.C.
Manetis inſania mira, vnde & Manichæi dicti. xlii.C.D.
Manna in veteri, quod in nouo Euchariſtia. cxv.K.cxvi.K.
Manus appellatione in ſcripturis poteſtas indicatur. xcix.B.
Marcion quis fuerit. li.C.
Maria vera mater Chriſti filii dei,nõ tãtũ hominis. lxxvii.C
Maria cur dei genitrix vere ſit nominata. lxxix.B.
Mariãvirginẽ dei genitricẽ poſt Chriſti natiuitatẽ nõ fuiſſe caro naliter cognitam à Ioſeph probatur cõtra Eluidiũ.clxiii.D.E
Mariam eſſe veram dei genitricẽ, ſicq; vere eſſe appellãdam. clxiiii.H.
Mariam initio concionis inuocandi origo vnde. clxxx.K.
Ad martyrum ſepulchra noctur nis vigiliis diſcurſus ſublatus. xxviii.H.I.
Martyres nõ eſſe qui ſe pro peccatis interimunt. clxv.B.
Martyriũ nõ oẽs patiuntur qui mortem ab aliis inflictam patiuntur. clxv.C.D.
Materia prima quæ. xlviii.A.
Matrimoniũ ſacramẽtũ eſſe inſtitutum in ſignũ. clxxv.G.H.
Matrimoniũ cõcernẽtia.clxxvi. A.B. & dein. Quære Nuptias.
Melchiſedech qui Abrahã benedixit, purum hominem fuiſſe. clxv.G.H.
Melchiſedech panem & vinum deo obtulit. clxx.G.
Melchiſedech figura ſacerdotii nouæ legis. clxx.H.
Melius in ſcripturis aliquãdo id dicitur, quod minus malũ eſt. ccxxvii.B.
Mẽdacis hoĩs pręmiũ,vt veritatẽ dicẽti nõ credatur. xcvi.F.
Mendacio ne in hoſte quidẽ vti licere. cxlviii.G.ccxxi.F.
Mendacii cõſideratio, an excuſa bile aliquãdo ſit. 166.F.& deĩ.
Mendicitatem non eſſe ex lege prohibitam, immo meritoriã probatur. clxvii.G.H.
Mendicare quid. clxviii.A.
Mendicantiũ religiones nõ eſſe dæmonũ inuentionẽ probatur contra Valdenſes. clxxii. D.
Meretricius coitus prohibetur. lxxxvi.H.
Meritũ & præmiũ nobis debetur non operis natura, ſed iure promiſſionis.138.H.& 168.G.
Meritum quibus modis dicatur. clxviii.G.
Meritum noſtrum aliquod an eſſe poſſit ad promerendã gloriam. ibidem.H.
Meritorum varietas. lxiiii.A.
Mereri vitã æternã ex ſua virtute hominem ſine dei auxilio non poſſe. clxix.A.
Millenariũ numerũ pro infinito capi. lviii.I.
Millenarii qui. lviii.G.
Miracula per quẽ fiãt. lxxiiii.H
Miracula cur ferè Chriſtus poſt habitum ſermonem feciſſe legatur. xxix.I.
Miracula vera an fiant in eccleſia. clxix.B.C.
Miraculum quid. ibidẽ.C.
Miracula an à ſanctis fieri dicantur. ibidem.E.F.
Miracula ad ſanctorum exaltationem fieri. ibidem.F.
Miſeria ꝑpetua erit ſicut & beatitudo. lix.A.B.& dein.
Miſericordiæ dei & remiſſionis peccatorũ nullus definitus numerus. cxcii.D.E.
Miſſam nihil eſſe aliud quàm ſacramenti euchariſtiæ conſecrationem. clxix.I.
Miſſam eſſe ſacrificium & oblationem probatur. clxx.B
Miſſam vere dictam eſſe à deo inſtitutam probatur. clxix.I.K
Miſſa ſola ex ſe oblatio munda. clxx.D.
Miſſam primam Antiochię Petrus celebrauit. clxx.A.
Miſſam nõ tantũ eſſe in memoriam cœnę, ſed & paſſionis & mortis Chriſti. clxxi. C.
Miſſam ſacerdotis,& illi⁹ & populi peccatis prodeſſe. clxxi.G
Miſſam pro defunctis dici,eſſe ex inſtituto apoſtolorum. clxxi.I.
Mitti ad prædicandum qui dicantur. cxcvi.F.G.& dein.
Monachos eſſe de religiõe chriſtiana. clxxii.D.E.& dein.
Monachos laborare debere & quomodo & quos probatur. clii.D.E.F.& deĩ.& cliii. F.G.
Monachis laborem manuum ſuſtentandæ vitæ cauſa licitum eſſe. ibidem.I.K.& cliii.A.B.
Monachi ocioſi taxãtur. 154.H
Monachos omnes ſine diſcrimine ad laborem manuũ non teneri. cliii.F.G.&.cliiii.C. D.
Monachus niſi lege diuina exẽptus,ſi non laborat,non manducet. cliiii.H.

Monachatui qui detrahant. clxxii.D.E.F.
Monachi ſe totos ſuaq; deo vouẽtes,holocauſtũ faciũt. 228.I.
Montanus quis fuerit. I.K.
Mors duplex corporis & animę xl.A.B.
Mors pœna peccati. xl.B.C
Poſt mortem nec bene nec male agendi tempus. li.D.
Mortẽ ſibi infligere nullo modo licere. clxv.C.D.
Mos populi dei,& inſtituta maiorum pro lege tenenda. xi.F.
Mulieres ad ſacerdotiũ promoueri nó poſſe.clxxii.K.& dein.
Mũdus nõ ab angelis ſed à deo factus. clxxiii.H.
Mundum finiendum probatur. clxxiii.F.G.
Mundum à deo creatũ eſſe, non ab angelis. ibi.H.
Mundum non fuiſſe ab æterno probatur. clxxiii.E.F.
Mundum creatum â ſolo deo,& non ab angelis. ibidem.H.
NAturam nullam ex ſeipſa beatã eſſe, niſi ſolũ deũ. lx.H.
Naturæ duæ vt in Chriſto,ſic & duæ voluntates. lxxxi.D.E.
Naturæ in Chriſto duæ, ſecundũ quas aliquando minor,aliquãdo æqualis patri ſcribitur. xcix.H.
Neceſſitate abſoluta omnia fieri nequaquam. cxxxv.H.
Negare Chriſtum perſecutionis tempore,eſſe peccatum probatur. clxiiii.I.K.
Negans voce Chriſtum, corde autem credens, peccare probatur. ibi.K. & clxv.A.
Nihil quid ſoleat ſacra ſcriptura appellare. clix.I.
Nocte media cur ad orandũ ſurgere inſtitutũ,& vnde. cxl.K.
Nomen alicui nunquã mutauit deus ſine magnis ſubſequentibus beneficiis. clxxxii.G.
Non occides, quàm late pateat præceptũ. 177.D.& ccxxi.H.
Nuptiarum author Chriſtus. clxxiiii.K.
Nuptię ſecũdę & tertię &quartę nó dãnãdæ.clxxv.B.C.& dei.
Nuptiis ineſſe ſacramentum, & gratiam conferri. clxxv.G.H.
Nuptiarum nomen frequentius in ſacris literis quàm matrimonii. clxv.F.
OBdurare quid peccatores. clxii.B.
Obedientia,volũtaria eſt ſubiectio.lxxxi.H.
Obediens Patri Chriſtus fuit nõ ſecũdum voluntatẽ diuinam, ſed humanam. lxxxi.G.H.
Obedientiam omnium ab eccleſia præceptorum nobis eſſe tenendam. cv.G.H.
Obedimus deo monenti nos,& ſic eo operante cooperamur. cxxxviii.C.& dein.
Obligari an homo poſſit vltra id quod dominus præcepit. clxxii.E.& dein.
In obſeruationibus eccleſiaſticis eſſe permulta quæ facere neceſſe eſt, quorum tamen ratio nõ omnibus patet. xi.D.& ſeq.
Obtulit ſeipſum Chriſtꝰ in cruce ſemel & pro ſemper:in miſſa autem à ſacerdote offertur, ſed aliter. clxxi.D.E.
Occidi iuſte maleficum poſſe ex iudicis & iuris pręſcripto,probatur. clxxvii.A.
Occidere non licere ſine iudicis ſententia. ccxxi.G.H.
Ocioſe viuẽtes taxantur. clv.B.
Ocioſitas animæ inimica.clii.K
Offerre idem & accipere poteſt. clxxi.F.G.
Officium quãdo quis exequi dicatur. cxxxv.C.
ὁμόσιος. cx.A.
Operis quod quiſq; facit,eius filius dicitur. xliii.A.
Operari poſt mortem non licet. li.G.
Opera noſtra quantumuis bona per ſolam miſericordiã dei acceptabilia fiunt. lxxxviii.I.
Opera ad iuſtificationem requiri. cxxxiii.D.E.& dein.
Operis bonitas aut malitia vnde cenſeatur. lxviii.C.
Operis noſtri gloria oĩno deo tribuenda. cxxxviii.E.F
Operari noſtrum omnino eſſe ex deo. ibidem.D.
Operari nos & deum ſimul, ibidem.
Opus aliquod quomodo meritum fiat. ibidem.H.
Opera noſtra quomodo dicenda meritoria. clxviii.F.G.
Opera noſtra quantumlibet recte facta, an ſint dicenda peccata. clxxvii.F.G.
Opera bona tam perfecto quàm imperfecto,denique cuicunque hominũ generi neceſſaria probantur. clxxix.A.B.
Opus factum ex voto melius quàm idem ſine voto, & quare. ccxxvi.D.
Olei ſacri vſus in eccleſia, & quid deſignet. liiii.B.C.
Oratio duplex, priuata,& publica. lxvii.B.C.
Orationem quæ ad deũ fiat,duplicem eſſe. lxvii.B.C.
Orationem longam non prohibuit deus, ſed multiloquium. lxviii.D.
Orandus ꝙ ſit filius dei, contra Origenem. xcviii.B
Orãdi certum etiã tempus pręfiniri recte poſſe, vt matutinarum,& ſimilium. cxli.C.
Orationem eſſe vtilem probatur contra Pelagiũ. clxxx.B.C
Orationem ad vitæ æternæ conſequutionem non ſufficere. clxxix.D.& dein.
Orandum non ſemper. clxxix. G.H. & dein.
Orare ſemper oportet, quomodo intelligendum. ibi.H.I.K.
Orationẽ ſanctam,vtilẽ,& pręceptã eſſe. clxxx.C.D.& dein.
Orationis virtꝰ.clxxx.E.& deĩ.
Oratio ſpecialis an plus quàm generalis proſit. clxxx.I.K.
Orare ſanctos nos poſſe probatur. ccix.F.G.
Ordinem eſſe ſacramẽtum probatur, & gratiam conferre. clxxxi.C.D.& dein.
Ordinis ſacramentum ſenſibile in ſe ſignum habet. ibidem.E.
Ordinis ſacramentum non eſſe recens. clxxxi.H.I.
Ordinis gradꝰ eſſe impares. ib.I
Ordinũ nomina ab apoſtolorũ tempore fluxiſſe. clxxxi.I.K.

Originali peccato ante baptiſmũ omnes obnoxii,& proide gehẽnę.lv.F.& 187.E.& dein.
Originali in peccato naſci paruulos,& ob id quoq; baptizari probatur. clxxxvii.E.& dein.
Originale peccatum iugũ quur dicitur. clxxxvii.G.
Origenes an hæretic⁹. xxxvii.K
Origenẽ magis piũ eſt credere ſaluatũ q̃ damnatũ. xxxviii.A.
Origenẽ reſurrectionem carnis non negaſſe. cciiii.I.
Oſculũ quodlibet nõ eſſe peccatũ, ſed quod ad coitum ſolicitat.folio lxxxvi.I.K.
PActum etiam hoſti ſeruandum. ccxxi.E.
Panis myſticus tam in fermentato q̃ azymo confici poteſt. cxii.B.C.
Panis myſticus in ſacramẽto,nõ figura,ſed vera caro.cxiii.H.I.
Panis appellatione quõ vtatur ſcriptura. cxviii.I.
Panẽ & vinũ ſacramentum euchariſtiæ poſt conſecrationem non vocari, ſed corpus & ſanguinem. cxviii.F.G.
Panẽ diſcipulis deus non tradidit in cœna, ſed carnem & ſanguinem. cxviii.G.H.
Panem verti in corpus Chriſti & ſãguinẽ probatur.cxviii.H.
Panis ſub ſpecie corpus & ſanguinem Chriſti contineri integre. cxxv.C.& dein.
Papam eſſe hæreticum poſſe,& errare in fide. ix.C
Papæ ſolius nõ eſſe interpretari ſcripturas. ix.B.C.
Papæ vt ſacerdoti dei obediendum eſſe. xvii.H.I
Papæ ſeu pontificũ nomẽ nõ eſſe inane probatur. clxxxii.E.
Papatũ non amitti propter peccatum. clxxxv.G.H.
Partes corporis tã inferiores q̃ ſuperiores à deo bono creatas eſſe. lxix.G.
Paruuli etſi actu non credũt,habitũ tamẽ retinẽt quo ad actũ credẽdi pueniũt.52.I.& 53.A.
Paruulis prodeſſe baptiſma, nec rebaptizandi ſunt. liii.D.E.
Paſcha. xiiii.luna inuiolabiliter nõ eſſe celebrandũ. fo.186.I.K
Paſcha dominico die celebrandum. ibi.K.
Paſtor bonus quis,& quis malus. xxvi.I.K.
Patropaſſiani vnde. xcvi.G.H.
Paulum multa ſolo verbo tradidiſſe, quæ nuſquã ſcripto mandauerit. xi.B.
Pauli loc⁹ quõ intelligẽdus ibi, Alioquĩ quid faciẽt qui baptizantur pro mortuis,&c.li.A.B.
Paulus quõ deum vidit.lvi.F.G.
Pauli locus.i. ad Timotheum, Corporalis exercitatio ad modicum vtilis,quomodo intelligendus. cxlii.G.H.
Paulus manibus laborat, in aliorum exemplum. cli.G.
Paul⁹ laborauit nõ ex neceſſitate,ſed ex perfectione.fo.clv.A.
Pauli epiſtolas reiicientium hæreſes & authores. ccxi.I.
Pauperes de Lugduno,qui & Valdenſes. lv.A.
Pauper quis dicatur, an is qui nihil proprium habeat, & an ſolus pauper ad æternam beatitudinẽ peruenire poſſit. clxxxvi.C.& dein.
Paupertas an omnia peccata conſumat. ibi.F.G.
Paupertas ſpirit⁹ eſt omniũ rerũ terrenarum contempt⁹, & eius excellentia. clxxxvi.G.& K.
Pauptas tã habitualis q̃ actualis bona eſt & licita. clxxxvi.I.K.
Paupertatem eſſe vtilem. ibi.& clxxxvii.A.
Peccatores potiſſimum accuſabit deus q̃ monenti non obedierint. cxxxviii.D.
Peccatum nihil ſubtrahere de natura. xxxviii.D.E.
Peccatũ deteſtari timore pœnæ quomodo contingat. xci.E.F.
Peccata vt remittantur, manifeſtentur neceſſe eſt. lxxxvii.H.& lxxxviii.F.G.
Peccata quanuis confeſſa, per ſolam tamen miſericordiã dei remittuntur. lxxxviii.I.
Peccatũ timore pœnæ fugimus dupliciter. xci.G.
Peccatũ licet remiſſum ſit, pœna tamẽ pcti tolerãda eſt. cxcix.A
Peccata nos vitare poſſe,& quomodo. cxxxviii.C.D.E.
Peccare quomodo non dicatur qui ex deo eſt. cxxxix.F.
Peccatorũ noſtrorum deũ nullo modo eſſe authorẽ dicendum. clxi.K.& clxii.A.
Peccatum etiam habenti fidem imputari poſſe. clxxxviii.K.
Peccata an ſint aliqua prorſus irremiſſibilia. clxxxix.A.
Peccato primi parẽtis homines non fuiſſe damnatos ante paſſionẽ Chriſti. clxxxviii.A.
Peccatũ angelorũ ex libero proceſſit arbitrio. clxxxviii.H.
Peccatũ cõtra ſpiritũ quodnã eſt irremiſſibile. clxxxix.B.
Peccato omnẽ hominem obnoxium eſſe. cxc.B.
Peccatũ oẽ eſſe à libero arbitrio, non à dæmone.clxxxviii.F.G.
Peccatum nullum eſſe irremiſſibile.folio clxxxix.A.
Peccatũ i ſpiritũ ſanctũ quodnã & an ſit irremiſſibile. ibidẽ. B.
Peccatũ leui⁹ propter vitãdũ graiius permittitur. clxxxix.F.
Pctã oĩa non eſſe paria. 189.I.K.
Pctã etiã poſt gratiã perpetrata remitti probatur. cxcii.C.
Peccatũ vox æquiuoca. cxcv.D.
Peccatorũ duo genera. cxl.D.
Periuriũ lege diuina eſſe prohibitum. cli.I.K.quid ſit.ccxxi.E.
Permiſſionẽ dei i ſacris actionẽ ipſi⁹ vocari ſolẽne eſt. clxii.A.
Permittimus,quę nõ probamus. clxxxix.H.& ccxxvii.E.F.
Perſona in deo quid. xcvi.H.
Perſonarum pluralitas in diuinis probatur. ibi.K.& xcvii.A
Perſonis in diuinis oĩa quę ad ſe dicũtur, oĩbus æque conuenire & nulli propria eſſe. cii.I.K.
Pertinacia cum errore hæreticũ perficit. xx.A.
Petrum Antiochię primam miſſam celebraſſe. clxx.A.
Petro cur nomen mutatũ. 182.G.
Petrus cæteris Apoſtolis maior declaratur. ibidẽ.I.K.& 183. E.
Petrus Lombardus, ſentẽtiarum magiſter. cxxiii.K.
Petrus non primum caput eccleſiæ,ſed vicarium. clxxxiii.H.

Petrus quomodo intelligitur petra. clxxxii.H.
Pietas vera quæ. lix.I.
Pœnę timore peccatum fugimus dupliciter. xci.G.
Pœna peccati infligitur etiã remiſſa culpa. cxci.B.C.
Pœnitentiæ partes eſſe tres. cxci.A.
Pœnitentia quæ ex timore gehennæ oritur, an inanis & noxia ſit dicenda. cxcii.B.
Pœnitẽtiæ virtutem non pro ſemel, ſed pro ſemper valere probatur. cxcii.C.D.
Plura in tit. confeſſio.
Polycarpus martyr Iohãnis euãgeliſtæ diſcipulus. xi.H.
Potentia non ſolo patri aſſcribẽ da venit, ſed & filio, & ſpiritui ſancto. cii.H.
Poteſtatem tam laicalem quàm eccleſiaſticam non amitti per peccatum mortale, probatur. cxciii.D.E.
Præceptum, Creſcite & multipli camini, quatenus obliget. cxxvii.F.
Præcepta affirmatiua & negatiua. cxxvii.D.
Præceptum & cõſiliũ quomodo differant. xviii.B.& cxxxiiii.C.
Præcepta dei cum dei adiutorio implere poteſt hõ. cxxxviii.E.
Præceptorũ omnium dei nobis poſſibilis obſeruatio. cxciiii.A.
Prædeſtinatio ad vitam æternã non ex noſtris meritis, ſed ſola dei miſericordia pẽdet. clx. D.
Prædeſtinatione ſua deus ſic prę deſtinatos nõ neceſſitat ad bonum, vt male agere & perire nequeant. cxcvi.A.
Prędeſtinatum ad vitam etiamſi mala opera agat, nunquam poſſe diaboli membrum eſſe: & illum qui eſt à deo ordinatus ad mortem, quantumcunque bene viuat, nunquam poſſe eſſe mẽbrum dei, falſum & hæreticum probatur eſſe. cxcv.K. & cxcvi.A.
Prædicare nullo modo licere cuiquã niſi miſſus ſit à ſuperiore. cxcvi.F.
Prædicationem cuique ſine diſcrimine non eſſe liberam. ibi.
Prædicatum quis mitti dicatur. ibidem.G.
Prædicatio aliquo loco & tẽpore multis de cauſis prohiberi poteſt. cxcvii.A.B.& dein.
Prædicandi tempus quod cxcvii.C.
Prędicatio verbi dei quãdo prohiberi in aliquo poteſt. cxcvii.C.
Prælatorum munus. xxvi.G.H.
Prælatorũ negligentia & ſocordia hæreſum cauſa eſt. ibid.
Prælatis eccleſiæ eſſe obediendũ. cv.F.G.
Prælatos & ſuperiores non debere corripi ab inferioribꝰ probatur. ccxvi.C.& dein.
Præmiũ debetur nobis nõ operis natura, ſed iure promiſſionis. clxviii.G.H.
Preſbyter quid ſignificet. cx.D.E
Primatum Petri cur hæretici tantopere oppugnent. clxxxii.F. G.& clxxxiiii.H.
Primatꝰ Petri inſtitutio. clxxxii. G.& dein.
Primitias & decimas domino offerre quid. cxxxviii.C.
Primogenitus quis & quomodo dicatur. clxiiii.F.
Principium omnium rerum eſſe vnum, illũdque bonum. xc.H. clxii.D.
Probare quid apud Paulum. cxxii.D.
Procedere ab aliquo quid. cii.A.
Promiſcuus coitus quis. lxxxv.G
Prophetæ ſacrarum literarũ interpretes ſunt. xv.H.
Prophetas contrario ſpiritu non fuiſſe inſpiratos, falſáque prædixiſſe, probatur contra Apellem. cxcviii.A.& dein.
Prophetas intellexiſſe quæ prædixerint & loquebantur. ibi.D
Propria non eſſe in perſonis diuinis potentiam, ſapiẽtiam, benignitatem, ſed appropriata. cii.H.I.
Pſalterii in eccleſiis vſus. lxvii.F
Purgatorium poſſe oſtendi ex ſacris literis. cxcix.B.C.
Purgatoriũ inferni loco aliquando vocari. cc.I.
Quadrageſimalis ieiunii inſtitutio, Chriſti eſt. cxliii.H.I.
Quæſtiones circa animæ creationem variæ. xlii.I.
Rebaptizandum nullo modo eſſe. liii.I.& dein.
Redemptionem nobis factam eſſe per Chriſtũ. lxxxii. C.& dein.
Regnum Chriſti beati ſunt, & beatitudo. lix.E.
Religionem priuatã an quis intrare poſſit. clxxii.D.E.
In religione priuata an cuiquam viuere liceat. ibi.E.
Remiſſioni peccatorum ſemper eſſe locũ probatur. cxcii.C.
Renum cinctura quid in veteri lege ſignificabat. ccv.G. & ccviii.C.
Reprobatio vt eſt prædeſtinationis priuatio, nõ noſtris demeritis, ſed diuina voluntate fit, & iuſtẽ. clx.D.E.
Reprobatio quæ fit per actum voluntatis poſitiuum, nunquã fit ſine demeritis. ibi.E.
Res à deo creatę, etiam per nos meliores fieri poſſũt. xlviii.C.
Reſurrectio prima quid. lviii.F.
Reſurrectio ſecunda quid. ibidẽ
Reſurrectionem futuram certò credendum probatur. cciiii.A. & dein.
Reſurrectionem carnis qui negarint. ibidem.A.B.
Reſurrexiſſe Chriſtum die dominica. ccv.B.C.
Reſurrectionem carnis Origenem non negaſſe. cciiii.I.
Reſurrectionis tempore corpus noſtrum erit palpabile & viſibile. cciiii.E.F.
Reſurget idem qui vixit homo ibi.F.
Retinere peccata, eſt non remittere. lxxxvii.H.
Reuerentialis timor. lxxxiii.B.
Sabbati ſanctificatio. cxl.G.
Sacerdotes ſciẽtię cuſtodes & legis eſſe debent. xiii.F
Subditi cum prælatis in conuentum conuocari non debent. xiii.G.H.
Sacerdotis euangelici circa pœnitentem

nitentem absoluendum, & veteris legis sacerdotis circa leprosum differentia. xxxv.C.
Sacerdotes omnes quantum ad absolutionem habere æqualem potestatem. xxxvi.B.
Sacerdotum distinctio in veteri testamento. cviii.G.
Sacerdoti non licet vnam tantum speciem sumere. cxxv.I.
Sacerdos omnis ex hominibus constituitur. clxvi.A.
Sacerdotis & laici distinctio. clxxi.K.& clxxii.A.& K.
Sacerdos quō sibi cōmunicās in missa, populo cōicat. clxxii.A.
Sacerdotes non esse omnes christianos. ccv.K.& ccvi.A.& dein. nec dignitate pares. ibidē E.& ccvii.B.
Sacerdotē non amittere consecrādi potestatem, etiāsi mortaliter peccet. ccvii.C.
Sacerdotes cælibes esse debent. cxxiii.B.C.& ccvii.D.E.
Sacerdotē coniugatū esse, duobus modis intelligi. ccvii.E.
Sacerdotibus nūquā licuit vxores ducere, licet iam vxorati aliquādo sint ad sacerdotiū prouecti. ccvii.K.& ccviii.A.
Sacerdotem infimum in absentia episcopi nō posse exercere mun⁹ episcopale. ccviii.G.H.
Sacramenta nō reiterabilia. 68. H.I.& lxix.E.
Sacramēti eucharistię vis & vtilitas. cxx.H.& dein.
Sacramentum quid. clxxvi.A.B
Sacramenta omnia esse mysteria. clxxvi.A.
Sacramenta ecclesiæ negantium hæreses & authores. ccix.A.
Sacramenta omnia conferre gratiam debite suscipienti. ccix.A
Sacramēta noua non potest instituere ecclesia. ccxxiiii.D.
Sacrificia in omni lege fuisse. clxx.B.C.
Sacrificiū aliquod an status euāgelicus admittat. ibidem.C.
Sacrificium quid, & quō ab holocausto differat. ccxxvi.H.
Salus nulla nisi per gratiam. 137. H.I.& cxxxviii.A.B.
Sanguinis baptismus quis. lv.G.
Sanctos esse ab hominibus honorandos, & orandos. ccix.G.& dein.
Sanctis honor exhibitus, exhibetur deo. ibidem.G
Sācti pro nobis intercedere possunt. ccix.I.
Sanctorum patrum omnia dicta an vsque ad vltimum iota tenenda nobis sint. xiiii.G.H.& xv.B.C.
Sapientia ex ore dei non efflata, sed prodiens. xlii.F.
Sapientiam non solius filii propriam esse. cii.I.
Satisfactionem pro peccatis esse necessariā. cxci.B.C.& ccxi.B.
Scabellum pedū domini quid. xxxiii.D.
Schismaticus an sit hæreticus. xix.H.
Schismatum incōmoda. xxxi.E
Scriptoribus sacris dissentientibus, modò non contra fidem euangelicam & ecclesiam, alterutri parti pro libito adhæreri potest citra reprehēsionē. xiiii.D.E.xv.C.D.
Scriptorum ecclesiasticorum dicta omnia an vsque ad vltimū iota tenēda nobis sint. xv.B.C
Scripta ecclesiasticorū scriptorum à Pontificibus probari & recipi, quomodo intelligendū. xv.D.
Scriptorum sacrorum dicta non esse reiicienda & floccipenden da. lv.I.
Scripturæ sensus non in nuda litera consistit, ciúsque interpretatio penes ecclesiā est. 86.D.
Scripturas humanas à diuinis discernendi potestatem à deo habemus. ix.E.
Scripturarū interpretatio vera & certa penes quos. ix.C.D.
Scripturā nullam cuiuslibet hominis quātūuis docti & sancti efficacē esse ad hæresim reuincēdam, nisi &c. xiiii.D.ca.vii.
Scripturæ sacræ librorū authorē nullū in scribendo erraſſe firmissime credendum. xiiii.G.
Scripturā nō esse oīb⁹ apertā, & intellectu facilem. xxviii.A.B.
Scriptura sacra vt potissimū metaphorica. xliii.K.& xcvi.A.B.
Scripturas, testium locum, non iudicis tenere. lxxxiiii.D.
Scripturæ sacrę quoslibet libros ex canone reiicere, propriū est hæreticorum. ccxi.C.D.
Scriptura sacra turris est mystica Dauid, &c. ibidem.D.
Scripturam aliquam sacram esse quomodo credere possimus. ix.E.& ccxii.D.E.
Sensus verus ex scripturis quomodo eliciend⁹. viii.B.ix.E.F
Sententiam deus mutare nouit. cxcvi.A.
Sermonis elegantiam non pugnare cum christiana religione. xxv.D.E.
Serpētem qui Adam & Heuam decepit, qui coluerint. cxli.G
Serpentē æneū quare Ezechias confregerit. cxlv.B.C.
Seruilis timor & initialis. 82.I.K
Signa nō adorari, sed ea quę per ea repręsentantur. xxxiiii.A.
Silentium seruare digito narib⁹ oriq; appositō, ridiculū. 213.F.
Similitudo & imago differunt. xxxviii.C.
Similitudo in qualitate fundatur apud Aristotelē, i scriptura verò sacra in substantia. 77.A.
Simon Magus primus hæretic⁹. xxiiii.C.
Simonia reprobatur. ccxiii.I.K.
Synodus Ephesina secunda damnata fuit. lxxix.D.E.
Solicitudo nimia omnis à Christiano abest. xlvii.G.H.
Spiraculum quod spirauit deus in Adam, an anima fuerit dicēdum. xli.C.& dein.
Spiritualia dona non posse vendi. ccxiii.I.K.& dein.
Spiritussanctus eandē vim nunc habet, quam habuit tempore Apostolorum, & eodem modo ecclesiā illuminat. xv.G.H
Spiritus rarò sine additamento pro tertia persona in diuinis ponitur. xli.F.
Spiritus acceptio multiplex in scripturis. ibidem.
Spiritum quem sufflauit in discipulos Christus, longe distare ab eo quem in Adam inspira-

uit. ibidem.F.G.
Spiritusſanctus conciliis generalib⁹ adſiſtere probatur.lxxxiiii.G.H.
Spiritū timoris domini in Chriſto fuiſſe. lxxxii.I.K.
Spiritus ſanctus & dominus & deus eſſe probatur, non creatura. c.K.& ci.A.& dein.
Spiritum ſanctum eſſe æqualem patri,& filio, & conſubſtantialem. cii.A.B.& dein.
Stellis hominem non alligari. cxxxi.I.K.
Studia generalia non eſſe inutilia in eccleſia. ccxv.C.D.
Subſtantia in deo quid. xcvi.I.
Sufficientiā nobis omnem gratia confert. cxxxvii.I.
Sufficientiam noſtram omnem ex deo eſſe. clx.A.
Suffragia & oblationes defunctis proſunt. ccxvii.H.I.& dein.

TEmpla in honorem dei & ſanctorū erecta, eſſe ſancta & bona.218.A.& dei.
Tentatio eſt ignis probationis. cxcix.F.
Terra quomodo ſcabellum pedum dei. xxxiii.D.E.
Terræ nomine omnia corporea ſignificari in ſcripturis.xlvii.K
Tertullianus. xlii.I.
Teſtamentum vtrūque à bono deo conditum eſſe. xcv.B.& clxii.E.
Teſtamentum vetus reiiciētium hæreſes. ccxi.D.E.
Theobutes hæreticus. xxiiii.D.
Timor domini multiplex.lxxxii.I.K.
Timore pœnę peccatum fugimus dupliciter. xci.G.
Timor ſeruilis etiam nobis prodeſt. xci.I.
Timor dei ſeruilis vnde originem habeat. ccxix.G.
Timorem domini eſſe in futuro ſeculo. ccxx.G.H.
Timor pro reuerētia.lxxxiii.B.C.& ccxx.I.K.& pro verecundia.ccxxii.C.
Tyrannum quemlibet licite & meritorie poſſe occidi ſine ſuperioris mandato,falſum & hęreticum. ccxxi.B.C.
Tyrannus quis dicatur. ibidem.
Titulis librorum non tenaciter credendum ſemper. x.G.
Tradita nobis multa eſſe ſine ſcripto. x.K.& dein.
Traditionibus vniuerſalis eccleſiæ, etiam ſi teſtimoniis ſacræ ſcripturæ non comprobentur, tantam fidem adhibendam eſſe,quanta ipſis ſacris ſcripturis adhibetur. xi.E.
Traditiones conciliorum generalium rite cōgregatorum eſſe ab omnibus recipiendas.xii.A. per totum.
Trahere ad ſe deus nos quomodo dicatur. clx.B.
Tranſlatio ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem, hæreſim parit. xxvii.H.
Tranſſubſtantiationis vocabulū non eſſe recens. cxix.B.
Tranſſubſtātiationis nomē quādo & quare confictum. ibi.I.
Triceſimus annus maxime prædicationi aptus. cxcvii.C.

VAldenſium hæreſis vnde orta. xxviii.A.
Vaſa quædam in honorē, quędam in contumeliam,quomodo fiant. clxii.C.
Verborum ſenſum ſola eccleſia ius interpretandi habet. ix.A. & dein.
Verba diuina an ſemper iuxta ſimpliciſſimam ſignificationē & grammaticam accipienda ſint. ix.I.
Verbis docentis non minus credendū,quàm ſcripturæ. x.E.
Verbā & voces an æquam fidē & vim habeant obligandi ſicut ſcripturæ. xi.B.
Verecundiam eſſe in rebus naturæ. ccxxii.A.
Vermis conſcientiam ſignificat. cxlvii.G.
Veſtes ſacræ,& pallę & vaſa qua reuerentia contrectanda.131.B.
Victorin⁹ Afer Hieronymi pręceptor. xxxviii.B.
Viduæ deo deuotæ ſi nubant,damnantur. ccxxv.H.I.
Vinum in euchariſtiæ conſecratione ſi ſanguinē verti. cxiii.A.
Vinum pro conſecratione caliscis eſſe apponendum. cxx.A.
Vini vſus licitus probatur. ccxxii.E.F.
Virginitas nunquam ſola. ccxxiii.E.
Virginitatem præualere matrimonio. ccxxiii.A.B.& martyrio æquipollere.ibidem E.
Viſio facialis dei nobis erit in futura vita &c. lv.I.K.& dein.
Viſionem dei,beatitudinem eſſe,nō probatur ex Iohan. xvii. Hæc eſt vita. lix.I.K.
Viſitare iniquitates noſtras vt dicatur deus. lxvi.B.
Vita æterna multis nominibus vocatur. lix.H.I.& dein.
Vitam æternam hominem non poſſe promereri ex virtute ſua ſine dei auxilio. clix.H.I.
Vnctio extrema ſacramentum eſt, & confert gratiam. ccxxiiii.C.D.& dein.
Vnio eccleſiæ duplex. xix.H.
Vocabulorum nouitas orthodoxum offendere non debet, modò de re conſtet. cxix.H.I.
Voluntatis noſtræ operationes eſſe triplices. cxxxvii.B.
Votorum trium excellentia. ccxxvi.B.
Vota probantur. ibidem F.
Cum voto opus melius eſſe q̄ ſimile ſine voto. ccxxvi.D.
Vox canentis in eccleſia qualis eſſe debeat. lxvii.F.
Vox docētis quàm ſcriptura ad fidem docendam efficacior eſt, & proinde tam voci quàm ſcripturæ credendum. x.E.F.
Vſuram peccatum eſſe. ccxxvii.E.& dein.
Vxorem ducere ſacerdoti non licet. ccvii.D.E.

FINIS.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO,

D. Iohãni Taueræ, S.R.E. Presbytero Cardinali, & Archiepiſcopo Toletano,

Frater Alfonſus de Caſtro Zamorẽſis ordinis Minorum, S. P. D.

TAnta eſt calamitas, illuſtriſſime princeps, quã ab hæreticis illatã noſtro hoc ſeculo patitur eccleſia, vt qui illi nó cõdolet, nec prout poteſt ſubuenire ſtudet, indignus ſit qui eccleſiæ filius nũcupetur. Nunq̃ enim adeò procliuẽ fuiſſe orbem arbitror ad hęreſes vel excogitãdas, vel ſuſcipiẽdas, q̃ hoc tẽpore, quo paſſim ſibi quiſq; licere putat & docere quod libuerit, & quod audierit, tenere ac profiteri. Multorũ certè hęreticorũ malignitate ab Apoſtolicis tẽporibus nũc vſq; eccleſiã vexatã ſcimus: ſed nũq̃ tales hoſtes eccleſia perpeſſa eſt, quales nũc ſuſtinet: q̃ certatim inter ſe cõtẽdũt quis eorũ grauiſſimẽ noceat eccleſiæ: qui verò plus nocuerit, illuſtrior habetur. Nã cũ alii hęretici ſingula ſibi genera quæſtionum intricata & cauilloſa propoſuerint, de quibus cõtra eccleſiæ catholicæ fidẽ ſentirent atque docerẽt, iſti vniuerſa ferè hęreticorũ dogmata iam diu ab eccleſia reiecta, denuo reuocarũt: ita vt variis hincinde aſcitis hęreſibus, facti ſint ipſi tanq̃ alueus quidã latè patens, per quẽ omniũ hęreſum colluuies flueret ac laberetur. Nihil eſt enim à ſummo vſq; deorſum, quod nõ tam rabidè ac mordicus inſectentur, vt diuelli nõ queant. Omnes eccleſiæ cęremonias tollunt: cantus rident: orationes ſiue preces quæ ad deum fiunt, tanq̃ inutiles vilipendunt: Eccleſiaſticam hierarchiã deſtruunt: Sub fuco Chriſtianæ libertatis diabolicã quęrunt ſeruitutem, negãtes ſuis ſuperioribus obedientiã, tanq̃ hac eſſemus libertate à Chriſto donati, vt nulli hominũ ſubeſſe debeamus: Sacramẽta eccleſiæ velut matris viſcera dente viperino rodere atque dilacerare conantur: Sanctorũ venerationem ſubſannant: imagines oderunt: Deiparę virginis reuerentiã abominantur, tanquã aliquid depereat de gloria dei, ſi vel tantillum honoris exhibeatur eius matri. Toti generi humano iniurioſi ſunt, eius arbitrium nõ liberum, ſed ſeruum eſſe docentes. Quid plura? Babylonica audacia in cælum aſcendere nituntur: & diabolica ſuperbia ſuper aſtra cæli volentes exaltare ſolium ſuum, deo omnipotenti calumniari non verentur, & aduerſus illum contendere. Sunt enim ex eis aliqui, nec hi ex infima eorum ſorte, adeò in deum blaſphemi, vt non vereãtur omnes noſtras culpas in illum reiicere. Omnem etiam deo adimunt libertatem, cum omnia ſuprema neceſſitate fieri docent. Scripturas diuinas de mendacio arguunt. Denique apud illos admonetur quilibet docere poſſe quod vel ſemel à quouis vnquam homine aſſertum fuiſſe cõpererit, ne videlicet ſeculis tranſeuntibus quantũlibet peſtilens doctrina pereat. Solicitat enim ille humani generis inimicus, vt nunquam æui ſenio hæreſes moriãtur, nullãque ſit tam noxia doctrina, quæ aut temporibus obruatur, aut obliuione ſepeliatur. Verùm non ſatis eſſe putarunt recentes hæretici veterum hæreticorum dogmata iam ſepulta ſuſcitare, niſi & more Iudaicorum cauponum miſcuiſſent aquam vino, vmbras veritati, euãgelii gratiæ legis neceſſitatem. Quapropter hi omnes, maledicti coram domino cenſendi ſunt, quoniã ciuitatem Hiericho funditus deſtructã ſuſcitare & reædificare conãtur: quibus nihil aliud videtur eſſe curæ, q̃ vt extinctas atq; ſepultas hæreſes ab inferis reuocẽt. Vix enim vnã & alterã aſſertionẽ apud eos reperies, q̃ nõ ſit iam diu ab eccleſia dãnata. Vt ergo huic tam latè graſſanti morbo, vel aliqua ex parte qua poſſem mederer, hæreſum catalogum texere decreui, in quo omnes hæreſes ab Apoſtolicis temporibus ad huncvſque diem exortas recenſerem, vt omnibus notum eſſe valeat, à quibus fecibus recentes hæretici ſua dogmata hauſerint, & vel ſic quiſque facilius venenoſa dogmata fugiat, ſciens iam fuiſſe velut talia ab eccleſia reiecta. Quo opere abſoluto (abſit verbo inuidia) nõ parum vtilitatis reipublicæ Chriſtianæ allaturũ me ſpero, niſi fortè parũ prodeſt horto alicui, qui inutiles noxiáſq; herbas euellẽs, ſolas in eo reliquerit ſalutares: aut ſi ipſe non euellat, certè indicarit. Multum profectò proſpicit medicus infirmo, cũ illũ docet cibos qui nocere poſſent, vt ab illis abſtineat. Sic ego infirmis & debilibus conſului, ne fortè neſcientes dogmata diſcernere, noxia quæq; pro ſalutaribus per ignorantiã ſuſciperent. Hoc ergo opus iam deo adiutore conſummatum, tibi

Ioſue vi.

cui multis nominibus debebatur,illustrissime princeps,offero. Nã ab eo die quo opus hoc aggressus sum, quoties mecum cogitabam cuinam illud, sicuti mos est inter scriptores receptus,nuncupare,tu semper veniebas in mentem,tanquam exigens id quod tibi iure deberetur. Nam cum hæ sint primitiæ frugum mearũ,non alii quàm meo prælato lege diuina debebantur. Feretis (inquit deus per Moysen) manipulos spicarum, primitias messis vestræ,ad sacerdotem. Cum opus hoc sum exorsus, Archiepiscopus eras Compostellanus. At Zamora,quam aliqui Numãtiam putant, quæ meum est natale solum,Compostellæ tanq̃ metropoli subditur. Nunc autem ex Compostellano Toletanus meritò constitutus es Archiepiscopus,qui cum Hispaniæ primas sit, vel hoc nomine tibi hoc fœturæ debeo,quòd Hispanus sum. Deinde, cum totum hoc opus de fide catholica differat, nescio cui potius meritò fuerit nuncupandũ,quàm tibi,qui ob innumeras tuas virtutes, egregiasq; animi dotes,in Cardinalium numerum es cooptatus,altiorem aliquando locum ascensurus, vt præsagit animus. Hoc igitur opus illustrissime ac reuerendissime domine,nomini tuo dicatũ, æqui bonique facias precor,atq; in patrocinium tuum susci pe: cuius iudicio nõ solum hoc opus,sed & me ipsum totum submitto lubens, ac dedo. Scio enim iudicium tuum tam esse exactum,vt ei nullus error etiam quibuslibet verborum phaleris ornatus imponere valeat:tam integrum,vt nullo affectu corrumpatur:tam solidum,vt nulla queat malignãtium improbitate vel transuersum digitum à rectitudine deflecti. Nam ob hanc iudicii tui integritatẽ dignus profectò habitus es cui Carolus Cæsar Hispaniarum rex,regni gubernacula commendaret,& quidẽ absens. Qua in re tantam ostendisti dexteritatem,vt dignus censearis cui totius ecclesiæ moderatio meritò possit iniungi. Quapropter futurum spero, vt aliquando re ipsa consequaris,quod iam pridem assecutus es meritis. Vale.

Leuit.xxiij.

FRATER FRANCISCVS MENESIVS

Fratri Alfonso de Castro commilitoni suo S.

OPus illud tuum aduersus omnes hæreses,cum illa magnifica atque opulentissima parasceue,à frontispicio, quod aiunt,vsq; ad calcem perlegi, mi Alfonse doctissime atq; charissime. Opus inquam sanè q̃ catholicum,& ecclesiæ sacrosanctæ,his præsertim temporibus,plusquam necessariũ. Opus quod authorem suum nec ignauia torpuisse,nec in sacris literis & solida patrũ doctrina oscitanter versatum lucidissime testatur. Opus denique dignissimum ob suam vberrimam frugem,vtilitatémque non vulgarem,quod & à Christo optimo maximo in cælis,& à veræ pietatis cultoribus in terris, omnem omnino obtineat fauorem, cunctorúmque eruditorum calculis comprobetur, atque studiosorum suffragiis extollatur. Suscepisti tu quidẽ prouinciam durissimã, aduersus omnes hæreticæ prauitatis immanissimas belluas pugnaturus, verùm illo ferẽte opem, pro quo huiusmodi plusq̃ gigãtomachiã viriliter iniisti,super aspidem & basiliscum perambulans: calcatisq; leone atque dracone,illustrem ac semper laudabilem de omnibus es assecutus triumphum. Cęterùm de encomio hactenus. Tu verò qua cœpisti pergito felix atque inuictus hæreseomastix,certissime sciẽs laborum tuorum fructum nulla temporis iniuria intermoriturum. Vale. Salmanticæ ex nostro cœnobio.

FRATRIS

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM, IN QVATVORDECIM LIBROS QVOS ADVERSVS OMNES HAERESES AEDIDIT, PRAEFATIO.

B INTER plurima & varia ſcelera, quæ humanum genus omne, potiſſimùm Chriſtianum, inuadunt atque deuaſtant, hæreſis vnum eſt, eo cæteris peius, quòd cum ſit peſtilentiſſimum, latius ſe diffundit, acutius penetrat, tenacius adhęret, atque ideo difficilius curatur. Quantum enim noxium ſit, inde poteſt cenſeri, quòd fundamentum impetit totius pietatis, ſine quo nihil ſint reliqua omnia profutura. Sine fide nanque (vt ait Paulus) Hebr.xi. impoſſibile eſt placere Deo. Per hanc ſancti vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum. Hæc eſt viaticum viæ huius: ſicut propheta inquit, Ex fide iuſtus viuit. Hæc eſt Abac.ij.
C denique (ſicut dicebam modò) baſis & fundamentum totius Chriſtianæ ſtructuræ, ſuper Hebr.xi. quam velut ſuper firmiſſimam quandam petram Deus fundauit eccleſiã ſuam. Super quã & nos omnes fundari præcipit Paulus, vt ſtabiles & immobiles ſimus à ſpe euangelii quod Coloſſ.i. audiuimus. Quapropter ſi ex huius bonitate, hæreſeos malitiam metiri conuenit, dicemus ex oppoſito hæreſim peſſimum eſſe vitium. Tanto enim (iuxta Auguſtini ſententiam) aliquod malum eſt peius malum, quanto magis adimit de bono. Hinc patet quàm male de republica Chriſtiana mereantur ii qui fidem oppugnant, qui hæreſes vel inuehunt, vel illatas tuentur: quoniam deſtructo fundamento, neceſſe eſt vt quicquid ſuperædificatum fuerat, decidat. Hæretici autem fundamentum hoc quod à Chriſto ipſo iactum, & ab apoſtolis eius mundo oſtenſum eſt, eruere conantur: quoniam etſi aliis in rebus ſæpenumero inter ſe diſſentiunt, in hoc tamen vnum omnes conuenerunt, vt aduerſus Chriſti & Apoſtolorum doctrinam criſtas erigant. Nec qui hoc agerent, pauci fuere: quod
D eſt in primis dolendum & graue, ſiquidem egreſſi à nobis. Quot nanque barbaræ nationes aduerſus filios Iſrael olim commotæ ſunt, tot, imò plures, contra fidem catholicam & doctrinam euangelicam inſurrexerunt. Nec adhuc ceſſauit hæc oppugnatio. Multa ſiquidem hoſtium caſtra in circuitu eius poſita ſunt, vallauerunt eam vndique, vt ad terram proſternerent. Ab oriente Simon, Menander, Valentinus, Manes. Ab occidente, Priſcillianus, Vigilantius, Petrus Abailardus. A meridie, Tertullianus, Nouatus, Donatus. A Septentrione, vnde panditur omne malum, Pelagius, Ioannes Vvitclef, Ioannes Hus, Martinus Lutherus. Concuſſa eſt igitur à quatuor angulis, machinæ ex omni parte contra eam admotæ ſunt. O quot ſophiſticæ collectiones, quot fallaciæ, quot ſcripturarum tortiones atque dilaniationes appoſitæ ſunt, vt hoc quod Chriſtus iecit fundamentum, videlicet fides, rueret? Verùm poſt tot bellorum incurſiones, poſt tot iacta aduerſus illud tela, fixum & immobile ad finem vſque ſeculi permanet fundamen-
E tum, quoniam dominus promiſit ſe rogaturum pro eccleſia, vt eius fides non deficeret. Luc.xxij. At qualiter deficere poterit, illo pro ea rogante, qui ſemper exauditur? Adiuuat ergo eam Deus vultu ſuo. In medio eius ſtat, vt non commoueatur. Quo fit, vt nuſquam hæreticorum acies aduerſus eccleſiam præualere poſſint, aduerſus quam (domino teſte) nec inferorum portæ præualebunt. Nec tamen ab hac infeſtatione ideo abſtinuerunt hæretici, aut in poſterum vnquam abſtinebunt. Oppugnant etenim ſemper, quanuis nunquam expugnare valebunt. Sicut nanque Iebuſeus olim ſemper mãſit inter filios Iſrael, in ipſa etiam Hieroſolyma, nec vſquam deleri potuit, Deo ita aut permittẽte aut diſponente ad Iudæorum ignauiam repellendam, vt videlicet ſcirẽt inter eos habitare, quos Pſal.xlv. Matt.xvi. Ioſue.xv. Iudic.i.

timere, & propter quos vigilare eos oporteret: ita etiam nunc quantūlibet eccleſia ab hæ- F
reticis expurgetur, ſemper ad noſtrum exercitamentum Iebuſeus erit in medio. Oportet
i.Cor.vi. hæreſes eſſe(ait Paulus) vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Quia ergo ſemper futuros hæreticos præuidit Apoſtolus, ideo omni qua poteſt ſedulitate ac ſolicitudine admonet, vt eos deuitemus, & ab eorum commercio abſtineamus: quoniam ſciebat quantum nocu-
ij.Timo.ij. menti habita cum eis communio poſſet afferre. Sermo enim eorum vt cancer ſerpit. Hac de cauſſa plures eccleſiaſtici ſcriptores moti, anxiè laborauerunt in inquirendis hæreticis, eorūmque erroribus, vt eos nobis deſcriberent: vt inde poſtmodum forent aliis vel ſic noti ii quos iuxta Pauli prȩceptum deuitare oportebat. Inter quos primus ex his qui extant, eſt Irenæus Lugdunenſis epiſcopus, Apoſtolorum temporibus valde vicinus. Hic elegans opus de hȩreſibus compoſuit quinque partitum libris, in quorum primo omnes hȩreſes & illarum authores enumerat, quæ ad ſuum vſque tempus eccleſiam oppu- G
gnauerant. In aliis verò libris aduerſus aliquas illarum diſputat. Poſt hunc eodem ferme tempore Tertullianus extitit, qui quanuis ipſe poſtmodum hȩreticus, prius tamen cum catholicus eſſet, librum compoſuit de prȩſcriptionibus hȩreticorum, cuius appendix eſt libellus alter de hȩreſibus. In quo breui compendio hȩreticorum omnium qui ante illum fuerant, nomina & hæreſes pandit: quanuis non omnes illorum errores deſcripſerit. Philaſter Brixienſis epiſcopus, quem beatus Auguſtinus teſtatur ſe Mediolani cum beato Ambroſio vidiſſe, maiuſculum opus de hȩreſibus edidit, nec illas omittens, quȩ ante Chriſti aduentum apud Iudæos olim fuerant. Hoc ferme tempore Epiphanius Cyprus Epiſcopus volumē de hæreſibus græcè ſcripſit, ſex libris (vt Auguſtinus teſtatur) diſtinctum, opus tamen eodem Auguſtino teſte ſatis paruum. In quo octoginta duntaxat enumerauit hȩreſes, adiunctis etiam eis quæ olim apud Iudæos fuerant exortæ. Ab iſtorum duorum epiſcoporum libris hauriens Auguſtinus, precibus Quodvultdeus *impulſus*, opus de hære- H
ſibus ad eundem Quodvultdeum edidit. In *quo eas duntaxat* deſcripſit, quæ poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem eccleſiam *inuaſerunt*. Quapropter à Simone illo mago, de quo
Act.viij. in Actis Apoſtolorum *fit mentio*, ſuam auſpicatur hiſtoriam. Poſt illos omnes egregios viros, Guido de Perpiniano Carmelitani inſtituti, & poſtea Elnenſis epiſcopus, librum de hæreſibus compoſuit, in quo illas hæreſes addidit, quæ poſt Auguſtinum fuerunt exortæ, nec illas omittens quæ olim apud Iudæos fuerant. Verùm hic non contentus eſt hæreticorum nudam narrare hiſtoriam, prout Auguſtinus & Philaſter fecere, ſed cum ſingulis hæreticis manus conſerere tentauit, & quaſi ad ſingulare prouocat certamen. Quam rem adeò infeliciter agit, vt ſæpenumero veritatem dicas ſuccumbere, ſi ex illius pugna cenſura ducenda ſit. Omitto quòd in ipſa etiam hiſtoriæ narratione deficit. velut enim parum diligens hiſtoriæ inquiſitor, multas hæreſes omiſit, etiam ex his quæ circa tempora ſua pullulare cœperunt, cuiuſmodi ſunt Albigenſes, flagellantes ſeſe, Petrus Abailardus, I
Henricus Toloſanus, Almaricus, Durandus de Valdach, aliique multi hæretici, quorum errorum nuſquam Guido meminit. Aliquando hæreſes commutat, tribuens huic quæ ſunt illius. Aliquando etiam errores ex diametro apertiſſimè pugnantes eidem factioni tribuit, vt facile eſt apud eum inuenire, cum de erroribus Armenorū loquitur. Demum poſt iſtos omnes, quidam frater Bernardus de Luzēburgo, omnium hȩreticorum catalogum deſcripſit, opus certè laborioſum, quanuis in illo ſȩpe hallucinetur, multos ibidem recenſens qui meliori lapillo fuiſſent notandi, vt eſt Papias, & alii de quibus inferius dicemus. Alios etiā plures ibidem miſcet, qui nullo pacto ad hȩreticorum familiam ſpectare vidētur, quoniam Chriſtū per baptiſmū nunq̄ fuerunt induti, vt eſt Auicēna & Auerrois, qui cū nunq̄ Chriſto nomina in baptiſmo dederint, nullo pacto fieri poteſt vt hȩretici dicantur. Nam alioqui omnes gētiles philoſophi forēt hac ratione ſub hȩreticorū nomine ſcribēdi. Hi ergo omnes qui hȩreticorū hiſtoriā texuerūt, in hoc vnū laborauerūt, vt hȩreticorū factiones deſcribe- K
rent, & ſic velut indice aliis oſtendiſſe viderētur hoſtes fidei, à quorū cōmunione abſtinere oportebat. qui labor nō parū eccleſiȩ catholicȩ hucuſq; profuit, & nūc indies plus prodeſt:
Pſal.xxxiij quoniā primus gradus ad omnē virtutē capeſſendā (vt regius propheta ait) eſt declinare à malo. huic autē proximus eſt, facere bonū. Arator etenim prius agrū à ſpinis aut quibuſcūq; noxiis herbis expurgat, & ſic terra ex acceptis poſtmodū ſeminibus ſegetes producit. Ad hunc modum medicus prȩſcribens leges infirmo quibus incolumitatem & aſſequi & tueri poſſit, prius illum docet cibos à quibus eſt illi abſtinendum. In omni etiam doctrina non minus laborandum eſt vt errores extirpētur, quàm vt veritas doceatur. Nā extirpatis

erroribus

A errorib⁹, veritas clarius agnoſcitur, agnita ardentius amatur, amata denique vehementius defenditur, & cautius cuſtoditur. Quòd ſi hoc in qualibet doctrina obſeruatur, multo ſalubrius id fiet in theologia, hoc eſt in doctrina euangelica, in qua (vt eſt apud Auguſtinum) nullibi periculoſius erratur, aut fructuoſius aliquid inuenitur. Bene ergo noſtris commodis proſpexerunt, qui hæreticorum hiſtoriam texuerunt, vt inde cognoſceremus eos à quorum commercio nos abſtinere oportebat. Verùm etiamſi hic eorum labor vtilis valde fuerit, multo tamen magis mea ſententia noſtræ vtilitati conſuluiſſent, ſi plus laboraſſent vt oſtenderent hæreſes & errores, à quibus erat præcipuè abſtinendum, quàm hæreticorum nomina, qui illarum hæreſum fuerunt authores. Nam ex hæreſi cognita facillimè quiſque cognoſcet pertinacem eius authorem aut fautorem eſſe aut fuiſſe hæreticum. At hæretico proſcripto, & velut tali diffamato, non ſic cognoſcitur quid vitan-
B dum ſit in eo. Plerique etenim norunt Arrium Sabellium & Neſtorium fuiſſe hæreticos, & velut tales ab eccleſiæ communione eiectos atque damnatos: non tamen perinde Arrianos, Sabellianos, aut Neſtorianos agnoſcunt, quia videlicet ignorant quid fuerit in cauſſa vt eccleſia Arrium aut Sabellium aut Neſtorium tali inuſſerit nota. Omitto quòd in Catalogo plures hæretici nomine deſcribuntur, quorum tamen nulla citatur hæreſis propter quam conſtet eos meritò ſic fuiſſe notatos, vt ſunt Adelbertus Gallus, Clemens Scotus, Petrus Conſtantinopolitanus, Petrus Olerii, Valdemarius, Nicoſtratus, Euagrius Ponticus, aliique multo plures. Quid quæſo iuuat ſcire hos fuiſſe olim hæreticos, ignorata cauſſa propter quã tam triſtis ſit in eos dicta cenſura, prę̃cipuè cum iſtorum libri non extent, qui hac occaſione forent ab idiotis vitandi? Cum igitur ob hæreſim quam quiſque docet aut tuetur, ſit hæreticus vitandus. & non vice verſa propter hæreticum hæreſis ab eo aſſerta: videntur mihi (quod citra inuidiam & eorum ſuggillationem dixerim) con-
C ſultius illi fuiſſe facturi, ſi plus laboraſſent in hæreſibus prodendis, quàm in hæreticorũ nominibus recẽſendis. Qua in re neminem hucuſque, ex his quos legi, video exactè laboraſſe: quoniam etſi Auguſtinus, aut Philaſter, aut Tertullianus, aut Guido, aut Catalogus, omnium hæreticorum factiones deſcripſiſſent, nullus tamen eorum omnes cuiuslibet hęretici errores recenſuit, imò eorum quilibet plures omiſit. Aliquas ſiquidem tribuit hæreſes Cataphrygibus aut Gnoſticis Philaſter, quarum nec meminit Auguſtinus de eiſdem hæreticis loquens. Aliquas item Auguſtinus impingit Manichęis, quas nullo pacto commemorat Philaſter. Guido autem quũ Auguſtinum ſequi videatur, nec alium præter Auguſtinum circa veteres hæreticos enarrandos eum vidiſſe appareat, cum de qualibet hæreticorum factione differit, non plures illi errores impingit, quàm apud Auguſtinum legit: quanuis apud alios authores, ſi eos legiſſet, potuiſſet plures reperire. Vnde apertiſſimè conuincitur eos in hoc tantum laboraſſe, vt hæreticos nobis velut indice oſten-
D derent. Quæ omnia mihi preſſius intuenti, viſum eſt opus aggredi, in quo non tantùm ſtudebo vt omnes recenſeam hæreticos, quantum vt omnes deſcribam hæreſes, quæ ad noſtrum vſque tempus, ſcriptorum quos potui habere, memoria conſeruauit, ſupplens ex vno, quod alium omiſiſſe videro. Quo facto, fiet vna omnium hæreſum congeries, à qua quenlibet catholicum abſtinere oportebit. Et ſic facilè quiſque agnoſcet toxicum quod vitandum eſt, & ſemitam à qua declinare debet. Vt autem ex hoc noſtro labore facilius quilibet proficere valeat, hæreſes ipſę non iuxta tempora in quibus ortæ ſunt, diſponentur, ſed iuxta rerum materias circa quas verſantur. Quapropter res ipſæ de quibus tractant, per dictiones iuxta alphabeti ordinem digeſtas diſtribuentur. Sub qualibet verò dictione hæreſes illæ diſponentur, quæ ad rem per dictionem illam ſignificatam ſpectare videbuntur. Quo ordine obſeruato, facillimum cuique erit, propoſita ſemel quacunque materia, ſcire hæreſes quæ iam circa illam exortæ ſunt, & quas vitare oportet.
E Cum verò vnamquanque hæreſim pertractabo, hunc tenebo ordinem. Primò poſt enarratam hæreſim, hæreſiarcham prodam, velut illius factionis ducem: qui poſtmodum ſub eo duce militauerũt: qui etiam deinde errorem iam emortuum ab inferis reuocarunt. Tum contra ipſum errorem aliquibus argumentis, eisque breuiſſimis diſputabo, quibus hæreſis (mea quidem ſententia) reuinci poſſit. Exequentur hoc alii doctiores fortius & efficacius, ego pro modulo meo præſtabo quod potero. Nolui fuſius ſpaciari, quanquam forſan ſæpe id agere facillimè potuiſſem, in campo latiſſimè patenti, ſed in arctum omnia congeſſi, ſtrictius omnia expendi, cõſultius fore iudicans, pauca idonea afferre, quàm multorum animos loquacitate mea prægrauari. Quòd ſi de omnibus hæreſibus eſſet latè diſpu-

tandum, fieret neceſſariò vt modum vnius voluminis etiam magni, noſtrum excederet F
opus: quoniam nec in tribus aut quatuor voluminibus, ne dicam in vno, poſſent omnes hæreſes coaceruari. Iccirco breuitati ſtudere decreui, & in compendii formam omnia redigere. Quæ verò reſtabunt, ad alios ſcriptores, ſi quos ſcierim, remittam, vnde vberius haurire quiſque poſſit. Poſtremò ſi quod celebratum fuerit concilium, quod de illa re quoquo pacto definierit, definitionem & decretum ſubiungam. Quantus autem hic noſter labor fuerit, lector candidus & à liuore alienus facilè iudicabit, cum ad ſolas hæreſes recenſendas oportuerit plurimos authores euoluere, plurima luſtrare volumina, præſertim quòd cum inter recentiores ſæpenumero non conueniat, oportuit ab aliis vetuſtioribus veritatem petere. Quo labore transacto, cum viderem mihi reſtare maiorem, videlicet aduerſus tot ſerpentes pugnare, tot monſtra domare, deterrebar ab incepto, pondere tantarum rerum preſſus: quoniam conſiderabam me ſumpſiſſe materiam meis viribus mini- G
mè (vt iuxta Horatii præceptum decebat) æquam: retraxiſſémque pedem, niſi dominum
Deut.32. audiſſem dicentem, Vnus ex vobis fugabit mille. Non eſt enim nunc manus domini aut infirmior, aut impotentior ad me roborandum contra hæreticos, quàm olim fuit ad præ-
Iudic.15. ſtandum auxilium & robur Sampſoni contra Philiſteos, quorum mille vna aſini mandibula interemit. Quapropter etſi conſiſtant aduerſum me omnium hæreticorum caſtra, nunquam timebo, quoniam in domino confido quòd à dextris mihi erit, ne commouear. Hac ergo fiducia munitus, in campum deſcendo, contra omnes & ſingulas hæreſes pugnaturus. Sed antequam ad pugnam accedamus, prius pro certamine neceſſaria parare oportet, vtpote oſtendere ſymbolum eorum hoſtium cum quibus pugnandum eſt, & arma quibus præliari oportet, iudices ſub quibus certaminis periculum eſt ſubeundum. Nam ſi nullus ſit iudex, nullus erit certandi finis, præſertim aduerſus pertinaces. Verum ne dum falſos aliorum errores exagito, in aliquem ipſe, dæmone inſtigante, & deo per- H
mittente incurram, illud in primis teſtor, & teſtatum eſſe ſemper volo, me nolle vnquam ab ea fide quam catholica tenet eccleſia, vel latum pilum *diſcedere*. Quòd ſi fortè aliquid ſimile deprehendatur, non ex induſtria *dictum eſſe* volo, ſed per incuriam aut ignorantiam ab homine qui errare potuit, *elapſum*, & iam nunc pro recantato haberi peto. dicam etenim cum *Auguſtino*, quòd errare potero, ſed hæreticus nunquam ero.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE ADVERSVS HAERESES LIBER PRIMVS.

Quid ſit hæreſis. Cap. I.

I

DE hæreſibus tractaturus, ab hæreſis definitione auſpicãdũ cenſui. Prius enim oportet, iuxta Ariſtotelis præceptũ, hæreſis definitionem ſtatuere, ad quam velut ad gnomonẽ ſit quæuis aſſertio de hæreſi examinanda. Hæreſis iuxta nominis veram & integram ſignificationem electio dicitur, quòd ſcilicet eam vnuſquiſque eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem: venitque à verbo græco αἱρέω, quod latine ſonat eligo. Inde philoſophorũ ſectæ aut opiniones, hæreſes appellatæ ſunt. ex qua vocis ſignificatione alicui fortaſſe videretur doctrinam euangelicã hęreſim fore appellãdam, cũ eã plurimi errores alios deſerẽtes, ſibi eligant, eò quòd exiſti- K
mẽt eſſe veriorem. Verùm hoc ſtatim diſſoluet quiſq;, ſi cõſideret euãgelicã doctrinã nõ ab homine proditã, aut aliqua humana ratione inuentã, ſed ſola Dei inſpiratione & reuelatione agnitã, ac ideo nõ ex noſtra electione obueniſſe alicui, ſed ſola Dei voluntate eam manifeſtante. Nullus enim ſuæ tantum innixus prudentiæ, illi aſſentire poſſet. Quo fit, vt prius à Deo edoctum eſſe oporteat, quiſquis hanc verè &
Ioan.6. tenaciter (vt decet) amplectatur diſciplinam. Sic enim dicit ipſe veritatis magiſter, Nullus venit ad me, niſi pater meus traxerit illum. Quapropter iuxta vocis proprietatem quãtũlibet extenſa dictione, minime hæreſis appellari poteſt. Cui ſententiæ fauet Theophylactus

A lactus ſuper illud ad Coloſſ. ſecundo, Videte ne quis vos ſeducat per philoſophiam & inanẽ fallaciam ſecundum traditionem hominum. ſic enim ait, Vides quẽadmodum per varia, humana quædam, hominum ſenſus & cogitatus, captiones eiuſmodi emanarint. Eóque hæreſes dicuntur, quòd hominum ſint variæ ſententium opiniones. Sed Chriſtianorum hæc fides nequaquam humano aliquo ſenſu vel iudicio conſtat, & ideo nec nomen aliquod ſortita eſt iſtiuſmodi, vt hæreſis diceretur. Hæc ille. Sententia ergo quam pro ſuo arbitrio ſibi quiſque eligit, hæreſis appellatur. Hinc (mea ſententia) viri catholici nomen hæreſeos contrahentes, aſſertionem à vera fide deuiantem, hæreſim appellauere, quaſi non à Deo habitam aut reuelatam, ſed hominum electione inuentam, nec ſacris literis conformem, ſed veritati fidei repugnantem. Omnis enim veritas ad fidem ſpectans, cui credere tenemur lege diuina, à Deo ipſo reuelata eſt, nec ex hominum electione pendet. Alioqui ſi ex hominis electione penderet, quiſque impunè illi diſſentire valebit: cui manifeſtè obuiat Paulus, qui in prima ad Corinthios epiſtola, capite ſecundo ſic ait, Sermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Si ergo aliquid humana ratione inuentum eſt, illud minime fides eſt. Quo fit, vt ſi res ſe offerat, ad cuius alteram ex oppoſitis partem tuendam fides nos cogat, ibi aſſertionem contrariam, hæreſim appellemus. Sic igitur euenit, vt hoc nomen hæreſis, quod Ethnicis promiſcuum eſt, omni opinioni, ſiue veræ, ſiue falſæ: theologis, qui eo paulo contractiore ſignificato vtuntur, ſit infame, eò quòd in fide, in qua oportet captiuare intellectum in obſequium Chriſti, proprii iudicii ſententia præfertur ſacris literis, aut eccleſiæ definitioni, aut conſiliorum traditionibus. Qui autem ſacris literis, aut eccleſiæ definitionibus contradicit, ſpiritui ſancto huius rectori & illarum authori contradicit. Qui vos (inquit Chriſtus) ſpernit, me ſpernit: qui autem me ſpernit, Luc. x.
C ſpernit eum qui miſit me. Et alibi, Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Qui ergo eccleſia contempta, aut ſacris literis poſthabitis, ſoli ſuæ prudentiæ innititur, adeò arrogans eſt, vt huic verè tribui poſſit quod dicit Paulus, Qui extollitur ſupra omne quod dicitur Deus. Quam ſuperbiam idem gentium doctor alibi clarius exprimit dicens, Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, ſuperbus, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum. Nolle etiam acquieſcere (vt eſt in primo Regnorum) quaſi peccatum ariolandi eſt. Grauiſſimum ergo peccatum eſt, propriæ ſententiæ adeò tenaciter adhęrere, vt præ illa quis eccleſiam contemnat, quæ à Deo regitur. Vnde Gregorius, Cum nequiſſimi ſpiritus vniuſcuiuſque animam in prauis operibus inuoluunt, ſed integritatem fidei vitiare non poſſunt, quaſi adhuc inferiora membra polluũt. Qui autem in fide corrumpuntur, vſque ad verticem conſtuprantur. Malignus enim ſpiritus ab infimis membris quaD ſi ad ſumma pertingit, cum actiuam vitam polluens, caſtam celſitudinem fidei, diffidentiæ morbo corrumpit. Hæc ille. Vides hic, vt quemadmodum fides eſt baſis totius Chriſtianæ virtutis, ita hæreſis ſit totius nequitiæ complementum. Hac ergo de cauſſa, & non immeritò, hæreſis nomen Chriſtianis famoſum eſt, quod Ethnicis eſt promiſcuum: quòd apud hos liberum ſit cuique pro ſuo iudicio ſentire: apud illos verò, quantunlibet rationes vrgeant, nunquam licebit aliud quàm eccleſia ſentire. Oſtenſa ergo nominis ratione, ſupereſt vt rei definitionem ſtatuamus. Hæreſis eſt dogma falſum fidei orthodoxæ repugnans. Dicimus hic dogma falſum omnem enunciationem falſam, ſiue illam quis dogmatizet, ſiue illam ſecum tacitus affirmet. Nam vtrunque hæreſis eſſe poteſt. At præter enũciationem hæreſis nequit inueniri. Sola enim res effecta, abſque iudicio intellectus definientis peccatum eſſe poteſt, hæreſis autem minimè. Qui enim furatur, etſi cõtra ſcripturam id fieri vetantem agat, nõ eſt hęreticus, niſi credat furtum nõ eſſe peccatum. Fornicationem ſacra ſcriE ptura prohibet. at qui fornicatur, niſi hoc impunè fieri credat, nõ eſt cenſendus hęreticus. Opus ergo ſolũ ſine intellectus errore, hęreſis nõ eſt, quãtũlibet opus ſit ex ſcriptura prohibitũ. Propter quod admonere oportuit, vt cũ ſimoniã aliquãdo hęreſim appellari audieris, intelligas, nõ opus ipſum quo ſimonia cõmittitur, eſſe hæreſim, ſed errorẽ quo credit ſpiritualia eſſe venalia. Sic enim vocatur à Gregorio Nazianzeno, in fragmento quodã à Gratiano poſitũ. i. quęſtione prima, cap. qui ſtudẽt. Sed obſtabit quiſpiã, ſi res acta, intellectu minimè circa eã errante, hæreſis non eſt: quare deprehenſus in exercitio Iudaicæ ceremoniæ, aut alicuius ritus Sarracenorum, vtputa quia ſabbatum obſeruat, aut agnum Paſchalem comedit, velut

hæreticus punitur. Quòd ſi ex facto dicas ſuſpicionem oriri, vt id quod facit, ita eſſe faciendum credat: cur non eadem ratione fur aut fornicator anſam ſuſpicionis præſtat, vt ſuſpicemur illum ſic facere, quia ſibi licere credit? Cui obiectioni reſpondetur, magnum eſſe inter hæc & illa diſcrimen. Sunt enim aliqua peccata ad quæ homines ſunt natura procliues, vt ſunt carnis illecebræ, auri ſacra fames, honoris appetitus. Hæc ergo cum talia ſint vt in illa præcipites feramur, etiam repugnante cõſcientia agimus. Sunt alia peccata, quæ ſecus ſe habent, ad quæ voluntas non fertur, eò quòd nihil habent quo poſſint allicere voluntatem. quapropter cum ad illa voluntas indifferens ac dubia ſit, intellectum conſulit, vt ſciat quid facto opus ſit: neque in his repugnante conſcientia aliquid agere tentat. Eſt enim intellectus voluntati à conſiliis. Sæpenumero autem accidit, vt rex, inconſultis omnibus, imò omnium conſilio poſthabito, in id ad quod pronus eſt, præceps ruat, & quod libuerit agat: cum tamen ſæpiſſime in reliquis, conſulentibus cedat, & ex eorum conſilio fieri omnia præcipiat. In his ergo ad quæ voluntas non eſt prona, nuſquam intellectus iudicio ſpreto aliquid operatur. Ad ceremonias autem has vel illas obſeruandas, nulla eſt à natura pronitas in voluntate, niſi fortè ex conſuetudine exequendi eas, quæ altera eſt natura. Iccirco vehemens eſt ſuſpicio, vt ibi voluntas regatur ab intellectu, ita vt quod facit, ſic credat eſſe faciendum. Sic enim ſaluator ait, A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nam (vt Ariſtoteles tertio Ethicorum ait) qualis eſt vnuſquiſque, talia dicit & operatur. Ex hac ſola (vt opinor) ratione ſimoniacus appellatur hæreticus à Gregorio in Regiſtro dicente, Quiſquis per pecuniam ordinatur, ad hoc vt hæreticus fiat ordinatur. Nam ex hoc quòd impreciabile licetur, veriſimile eſt eum male ſentire de ſanctitate eccleſiæ, quaſi credat eam velle ſpiritualia liceri, quam tamen eccleſiam credere tenetur ſanctam, immaculatam, ſine macula & ſine ruga. Eccleſia igitur de his quæ foris patent iudicat, quæ non eſt dubium eſſe mala. An autem intellectus ſit concors operi necne, Deus nouit qui intuetur cor. Homines autem neſciunt niſi quę foris patent, quanquam vehemens eſt ſuſpicio, vt in illis magna ſit intellectus ad opus conuentio. Et hac de cauſſa punitur ex facto iſtorum velut hæreticus, qui propter alia opera quantunlibet per ſacram ſcripturam prohibita, minime vt talis punietur, eò quòd ibi ſuſpicari nõ liceat, vt quod facit, ſic credat eſſe faciendũ. Vt ergo ad propoſitã hæreſis definitionem redeamus: colligamus, nullibi hæreſim reperiri poſſe ſine errore intellectus. omnis enim hæreſis dogma falſum eſt: at non omne dogma falſum hæreſis eſt, cum multi ſint errores, in quibus (etſi pertinacia adeſſet) nullum peccatum eſt. Fuiſſet tamen graue peccatum (vt iam diximus) ſi hæreſis eſſet. Non eſt ergo omnis error cenſendus hæreſis: quia nec omnis veritas ad fidem catholicam pertinet. Non enim exigitur à Chriſtiano, vt ſciat numerum & vim elementorum, motum & ordinem & effectus ſyderum, naturas animalium, fruticum, fontium, lapidum, & alia innumera: quæ etſi Chriſtianus ignoret, aut circa illa erret, falſum pro vero aſſerendo, nullum peccatum eſt. Vnde Auguſtinus in Enchiridio cap. 21. In his atque huiuſmodi falſitatibus, ſalua fide quæ in deo nobis eſt, fallimur: & via non relicta quę ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam ſi peccata non ſunt, tamen in malis huius vitæ deputandi ſunt, quæ ita ſubiecta eſt vanitati, vt approbentur hic falſa pro veris, reſpuantur vera pro falſis, teneantur incerta pro certis. Quãuis enim hæc ab ea fide abſint, per quam ad veram certámque atque æternam beatitudinem tendimus, ab ea tamen miſeria non abſunt in qua adhuc ſumus. Hæc Auguſtinus. Iam vides qualiter non omnis error appellandus eſt hæreſis, ſicut nec omnis veritas fides appellatur. Error ergo ille qui fidei catholicæ obuiat, hæreſis dicitur. Meritò ergo hæreſim ſuperius definiuimus quòd ſit dogma falſum, fidei orthodoxæ repugnans. Propter quod meritò quærendũ erit, quæ ſint illa quibus fidem adhibere tenemur. Oppoſita enim ex mutua collatione facilius cognoſcuntur. Sic enim poſtquam cognouerimus quæ ſint illa quæ ad fidem catholicam ſpectant, manifeſtè colligitur, vt omne quod illis repugnare certò ſciuerimus, hæreſim eſſe decernamus. Inde etiam oſtendetur, quibus armis vtendum erit ad hæreſes expugnandas. Fides autem catholica, quam indubie tenere oportet, eſt ea quam ſacræ literæ produnt. Et non ſolum hæc, ſed quicquid (etiam ſine ſacris literis) ſancta mater eccleſia vniuerſali traditione nobis credendum proponit. Si ergo quodlibet horum diuina lege credere tenemur: fit neceſſariò, vt quicquid alicui horum repugnat, hæreſis eſſe credatur. Ideo oportet vt ſingula hæc, ſingulis capitulis diſſeramus. Et primo quæ ſunt ſcripturæ quæ pro canonicis habendæ ſunt, inquiramus.

Math. vij.

De ſcripturis

A De ſcripturis canonicis quibus hæreſes reuincendæ ſunt. Cap. I I.

Vm ergo aduerſus hęreticos ſit nobis pugna deſignata, expediēs mihi videtur vt arma quibus dimicādum erit, prius aſſignentur. Sic enim in carnali militia videmus, vt prouocanti ad ſingulare certamen & prouocato ſimillima ſint arma. Non enim fas eſt cuique pro libito armis vti, ſed ea oportet vtriq; eſſe paria ſimillimáque. Quo fit, vt ante congreſſum prodantur arma quibus certaminis periculum ſubeundum eſt: in qua re ſæpenumero euenit, vt non modica ſit ante pugnam de telis eligendis diſſenſio, cum inter eos de hac re non conuenit. Neque multum ab hoc inſtituto diſtat diſputandi ratio. Sunt enim in vnaquaque ſcientia, principia in ea notiſſima, tāquam communia omnibus arma, quibus ſublatis (vt Ariſtoteli placet) nullus diſ-
B putationi relinquitur locus, nullúmque telum quo configere poſſis aduerſarium. Ne ergo in poſterum pluries diſceptādum eſſet de ſcriptura, oportuit primùm ſtatuere quæ canonica ſit, cui credere quiſque teneatur. Nam ſicut in aliis ſciētiis, prima earum principia, nullus qui eas profitetur, negat: ita in negocio fidei, pro vnico & indubitato principio, a quolibet qui ſe pro Chriſtiano gerit, haberi debet, verum eſſe quicquid in ſacris codicibus cōtinetur. Credi enim par eſt nō ſolùm a Chriſtiano, verum & ab Ethnico vel mediocriter pio, & de deo ea ſolùm quæ naturali ratione haberi poſſunt, ſentiēti: deum adeò veracem eſſe, vt mentiri nequeat. Si ergo deus mentiri non poteſt, ſcriptura ab eo condita, falſa perinde eſſe nequit. Et quicquid per aliorum ora deus nobis inſinuare voluit, erit perinde verū, ac ſi ab ore ipſius dei prodiiſſet. Loquutus eſt nāque dominus deus Iſrael (vt ait Zacharias apud Lucam) per os ſanctorum Lucæ.i.
qui a ſeculo ſunt prophetarum eius. Et propheta regius teſtatur linguam ſuam calamum eſſe Pſal.xliiij.
ſcribæ velociter ſcribentis. Hoc epitheto ſpiritum ſanctum deſignans, cuius gratia (ex Ambro-
C ſii ſententia) tarda molimina neſcit. Hoc etiam vel ipſorum prophetarum teſtimonio euidēter patere poteſt, cum ſolenne ſit apud eos hæc addere, Hæc dicit dominus deus. Cui ſententiæ adſtipulatur Paulus· Multifariam, inquit, multiſque modis olim loquens deus patribus in Hebr.i.
prophetis, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. Ecce qualiter Pauli teſtimonio deū ore prophetarum locutum fuiſſe conſtat. Et beatus Petrus eandem ſententiam docet, dicens. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirante lo- ij.Pet.i.
cuti ſunt ſancti dei homines. Et ipſe dominus deus cuidā prophetæ dicit: Si ſeparaueris ſpe- Hiere.xv.
cioſum a vili, quaſi os meum eris. Denique dominus in euangelio, quum diſcipulos ad prædicandum mittit, fiduciam eis quaſi parum ad loquendum audacibus præbens, dicit: Non enim Matth.x.
vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Ex quibus omnibus manifeſtè colligitur ſcripturas aliquas diuinas eſſe, illas ſcilicet quas homines aliqui deo in-
D ſpirante ſcripſerunt: imò (vt verius dicam) quas deus ipſe manibus hominū ſcripſit. his omnibus fidem integram præſtare debemus, nec eis magis quàm deo illarū authori refragari licet. Harum ergo ſcripturarum teſtimonia, tāquam prima in hac ſcientia principia, & velut arma omnibus communia ſuſcipiēda ſunt, quibus & hæreticum ſe tueri oportet, & nos aduerſus eūdem pugnare. Eſt enim ſacra ſcriptura, turris Dauid cum propugnaculis munita, ex qua mille clypei pendent, omniſque armatura fortium. Hæc eſt etiam torrens vnde Dauid lapides Cantic.iiij.
ſumpſit, quibus ſuperbum Goliath proſtrauit. arma Saulis, quæ magis grauāt quàm iuuant, ra- i.Reg.xvij.
tiocinationes ſunt ex humana prudentia manātes. Nam (vt dicit Hieronymus in epiſtola ad Theophilum Alexandrinū) fides pura, & aperta confeſſio, non quærit ſtrophas & argumenta verborum. Vnde patet miſerè erraſſe Felicianum hæreticum Arrianum dicentem, in cauſſa fidei magis rationibus quàm ſcripturarum teſtimoniis vtendum eſſe. Illa enim circa quæ noſtra fides verſatur (vt aliàs longiori tractatu differemus) ſupra omnem rationem ſunt, nec ad
E ea inueſtiganda noſtri intellectus lucernula ſufficit lumen effundere ſufficiens. Vnde Baſilius in expoſitione pſal. cxv. ſic ait: Deniq; in quolibet ſtudio, quod ordine in finem procedit, impoſſibile eſt primorum ſubiectorum demonſtrationes inquirere, ſed neceſſe omnium artium quæ probatione nituntur, principia ſine veſtigatione aut ratione poſita, reliqua quæ deinceps ſequuntur, cum ratione oſtēdere. Sic & theologiæ myſterium ex fide minimè rationibus probata ædificium quærit. Hæc Baſilius. Velle igitur rationibus conuincere, ſacram ſcripturā eſſe veracem: tanta mihi videtur dementia, ac ſi quis vellet rationibus fulcire prima alicuius ſciētiæ principia. Sacram ſcripturam eſſe veracem axioma eſt cuilibet ſe pro Chriſtiano gerenti, contra quem ſolum arma ſumpſimus. Non enim aduerſus Ethnicos & Sarracenos eſt nobis ſermo, ſed aduerſus eos qui ſe Chriſtianos iactāt, cum nihil minus ſint. Qui omnes velut pri-

mum in hac diſciplina principium credere tenentur ſacram ſcripturam eſſe veracem. An ve- F
rò talis ſcriptura diuina ſit vel humana,quiſpiam fortè vertet in dubium. Idcirco videndum
eſt quinam ſunt hi libri qui pro canonicis habendi ſunt, quorum dictis velut diuino oraculo
refragari non licet,& quorũ teſtimonio reuincendi ſunt hæretici. Vt ergo ſciamus libros quos
pro canonicis habere oportet, audiamus quid in hac parte cõcilium Laodicenum in ſuorum
Concilium Laodicenũ decretorum cap.lix.definierit. CONCILIVM LAODICENVM. Non oportet ab
idiotis pſalmos cõpoſitos & vulgares in eccleſiis dici:neq; libros qui ſunt extra canonẽ,lege-
re,niſi ſolos canonicos noui & veteris teſtamẽti. Quæ autẽ oporteat legi, & in authoritatẽ re-
cipi,hæc ſunt·Geneſis,Exodus,Leuiticus,Numeri, Deuteronomiũ,Ieſu Naue,Iudicũ,Ruth,Re
gũ libri quatuor,Paralipomenon libri duo,Eſdræ,Liber pſalmorũ numero centũquinquagin-
ta,Prouerbia Salomonis,Eccleſiaſtes,Cantica canticorum,Iob,Heſter, Duodecim prophetа-
rum libri,id eſt,Oſee,& Amos,Ioel,Abdias,Ionas,Michæas,Naum,Abacuc, Sophonias, Ag- G
geus,Zacharias,Malachias,Eſaias,Hieremias, Ezechiel, Daniel. Noui teſtamenti,id eſt euan-
gelium ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam , ſecundum Ioannem,
Actus apoſtolorum,Canonicæ epiſtolæ ſeptem,Iacobi vna,Petri duæ,prima,& ſecunda: Ioã-
nis tres,prima,ſecunda,& tertia:Iudæ vna: Epiſtolæ Pauli numero quatuordecim, ad Roma-
nos,ad Corinthios prima & ſecunda,ad Galatas,ad Epheſios,ad Philippenſes vna,ad Coloſ-
ſenſes vna,ad Theſſalonicenſes duæ,prima & ſecunda, ad Timotheum duæ, prima & ſecun-
da,ad Titum,ad Philemonem,ad Hebræos. Hæc conciliũ Laodicenũ . Sed iam video quã-
tum exultet hæreticus ex ratione librorum in hoc catalogo aſſignata,cum videat pleroſq; ibi
omitti,qui paſſim pro canonicis habentur. Nam & hoc maximè cupiunt hæretici, vt omnes
quos potuerint libri a canone auferantur,neque in catalogo ſacrorum voluminum connume-
rentur. Vident enim non licere authoritati cuiuſcũque ſcripturæ ſacræ repugnare: quapropter
ſummopere nituntur ſcripturas minuere , ne arma habeamus quibus eos configere poſſimus. H
Cuius rei vel hoc teſtimonium efficaciſſimum eſſe poteſt,quòd ſi fortè contra ſuam aſſertio-
nem afferatur ex quopiam ſacræ ſcripturæ libro locus aliquis tam apertus, vt nõ patiatur ad-
ulterinam aliquam expoſitionem,ſic'que claudat hæreticum,vt nullam illi rimulam qua elabi
poſſit,relinquat:ſtatim ad hoc eis commune aſylum confugiunt,vt non vereantur inficiari li-
brum illum eſſe canonicum,aut vllo modo ad ſacram ſcripturam pertinere. Dicet ergo hære-
ticus quiſpiam· Ecce Laodicenum concilium in ſpiritu ſancto congregatum de libris canoni-
cis definit,nec tamen inter eos commemorat librum Tobiæ,aut Iudith,aut Sapiẽtiæ, aut Ec-
cleſiaſticum,aut Machabæorum libros,aut Apocalypſim: non ſunt ergo hi pro canonicis ha-
bendi. Hæc collectio cuicunque vel parum docto logico eſt infirma. Nam etſi ſufficiens ar-
gumentum ad probandum aliquid ſit,quia iſte aut ille idem dicit,non tamen ſufficiens eſt ad
ad aliquid negandum,quia ille non dicit. Quo fit vt ex hoc,quòd libri præfati a cõcilio Lao-
diceno prætermiſſi ſunt in ratione ſacrorum librorum reddenda , non oporteat libros illos a I
ſacro inſtrumento reiiciendos. Cæterũm fieri potuit,vt tunc de libris illis fuerit ab eis dubi-
tatum,& in re tam ſeria noluiſſe temere quicquã definire,donec plenius fuiſſent edocti . Sed
inſtat hæreticus. Si dubitatum eſt ab illis in ſpiritu ſancto congregatis, qualiter nos audemus
velut certi aſſerere,de quo illi dubii fuerunt ? O forte argumentum . Quid cogit vt perpetuò
dubitetur,quod ſemel dubitatum eſt? Reſpõdeat vel parum eruditus logicus, ſint'ne ſufficiẽ-
tes hæ collectiones ? Olim dubitatum eſt de hac re, ergo nunc dubitatur . olim licuit vertere
in dubium, nunc ergo licebit. Prima collectio clarè oſtenditur infirma ex hominis profectu
in addiſcendo,vt continuò diſcendo proficiat:quo fit vt plura nunc certò ſciat, quæ olim vel
ſibi erant dubia,vel penitus ignota. Cur non idem dicẽdum de eccleſia in membris eius? Erit
ne eccleſia ſemper in eodem ſtatu,vt nunquam proficiat? Abſit. Proficit enim vt in virtutibus
& bonitate,ita in ſcientia & doctrina , deo eam quotidie plenius illuſtrante . Propter hoc in
Cantic.vi. Canticis Eccleſia comparatur auroræ. Quæ eſt iſta,inquit,quæ progreditur quaſi aurora con- K
ſurgens? Aurora autem temporis ſucceſſu magis ſplendet,vehemẽtius rutilat. Sic etiam ſi ve-
limus eccleſiam a calce(vt dicitur)ad carceres reuocare, quãm parua lux in principio naſcẽtis
eccleſiæ?ſiue eam ad Abel vſque iuſtum referas, ſiue ad mortem Chriſti , quando noua ſurgit
è cælo:tunc enim pauciſſimis notum myſterium illud abſconditum . Illi etiam quibus noſſe
datum eſt(Apoſtolos excipio)non tam plenè & perfectè ſicut poſteri. Nimirum progreditur
aurora,conſurgitque ſol,effunditque ob oculos noſtros lucis ſuæ vberiores radios. Quo fit vt
multa nunc ſciamus,quæ a primis patribus aut dubitata,aut prorſus ignorata fuerunt. Secũda
collectio oſtenditur debilis,imò inanis,ex mutatione rerum,ex qua oritur etiam decretorum

variatio

A variatio & mutatio: vnde euenit vt quod olim licebat, iã non liceat. Cæterùm cum res quæ ad fidem pertinent, nunc ſtatæ ſint & fixæ, neque ex hominũ pendeant voluntate, in hac re (vt aliàs dicemus) decretorum innouationes nõ proueniunt ex nouitate rerum, ſed ex noua illarum rerum ſcietia: quibus compertis, eccleſia a ſpiritu ſancto edocta definit. Qua definitione data, non licebit dubitare, de quo antea licebat. Beatus Cyprianus in epiſtola ad Donatum inter multa mala quæ numerat, hoc vnum eſt, auditu fieri poſſe quod factũ eſt. Alioqui ſi liceret omnia vertere in dubium, quæ olim dubitata ſunt: licebit perinde dubitare an obligemur ad obſeruantiam legitimorum, an baptizati ab hæreticis rebaptizandi ſint. Nam hæc olim ab illuſtribus viris eccleſiæ dubitata ſunt. Nec tamen ideo nunc dubitare licet, eccleſia illud fieri vetante. Ad hunc modum olim ab aliquibus dubitatum eſt de libro Sapientiæ, an eſſet Salomonis. Ab aliis de libro Tobię, an eſſet canonicus. Ab aliis de libro Iudith,
B eadem ratione. Ab aliis de libris Machabæorum ſimili de cauſſa. Ab aliis de epiſtola ad Hebræos an eſſet Pauli. Ab aliis de epiſtola quæ ſub nomine Iacobi circunfertur, an ſit eius. Ab aliis denique de libro Apocalypſis. Nunc verò iam nulli de hac re dubitare licet, quia eccleſia poſtmodum diuino ſpiritu amplius illuſtrata, cenſuit libros præfatos meliore quàm antea lapillo numerandos: quod patet ex concilio tertio Carthaginenſi in ſuorum decretorũ cap. xlvii. ſic definiente. Concilium Carthaginenſe. Item placuit vt præter ſcripturas canonicas nihil in eccleſia legatur ſub nomine diuinarum ſcripturarum. Sunt autem ſcripturæ canonicæ. Primus Geneſis, Secundus Exodus, Tertius Leuiticus, Quartus Numeri, Quintus Deuteronomium, Sextus Ieſu Naue, Septimus Iudicum, Octauus Ruth, Nonus Regum lib. iiii. Paralipomenon lib. ii. Iob vnus, Pſalterium Dauidicum, Salomonis lib. v. Libri duodecim prophetarum, Eſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Heſter, Eſdrę libri duo, Machabæorum lib. ii. Noui autem teſtamenti. xxvii. Euangeliorum lib. iiii. Actuum apoſto
C lorum lib. i. Pauli apoſtoli epiſtolæ quatuordecim, eiuſdem ad Hebræos vna, Petri apoſtoli duæ, Ioannis apoſtoli tres, Iudæ apoſtoli vna, & Iacobi vna, Apocalypſis Ioannis lib. i. qui ſunt vigintiſeptem. Hæc concilium Carthaginenſe tertium, cui interfuit beatus pater Auguſtinus. Vides hic nullum librum prætermiſſum eorum qui in ſacro volumine paſſim circũferuntur, præter duos Eſdræ: reliquos autem omnes ſacris ſcripturis connumeratos. Hãc eandem rationem ſacrorum librorum reddit Innocentius papa huius nominis primus in epiſtola ad Exuperium Toloſanum epiſcopum circa finem. quæ epiſtola habetur in libro conciliorum, ſub hoc titulo, Decreta Innocentii papæ. Is enim pontifex ſanctus perinde ac doctus ſic ait: Qui verò libri recipiantur in canone ſanctarum ſcripturarum, breuis annexus oſtẽdit. Hæc ſunt ergo quæ deſiderata moneri voce voluiſti, Moſi lib. v. id eſt Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, necnon & Ieſu Naue, & Iudicum, & Regnorum lib. iiii. ſimul & Ruth. Prophetarum libri ſedecim, Salomonis lib. v. Pſalterium. Item hiſto-
D riarum Iob. i. Heſter. i. Iudith. i. Machabæorum. ii. Eſdræ. ii. Paralipomenon. ii. Item noui teſtamenti euangeliorum lib. iiii. Pauli apoſtoli epiſtolæ. xiiii. Epiſtolę Ioannis tres, Epiſtolæ Petri duæ, Epiſtola Iudæ, Epiſtola Iacobi, Actus apoſtolorum, Apocalypſis Ioãnis. Hæc Innocentius. Ecce eoſdem libros a pontifice ſummo, ſancto ſimul & docto, inter canonicos annumeratos, quos concilium Carthaginenſe tertiũ illo ferme tempore ſacros & canonicos cenſuit. Beatus Auguſtinus lib. ii. de doctrina Chriſtiana, capite octauo, eũdem etiam librorum catalogum recenſet. Ex quo Auguſtini loco ſcrupulus tollitur, qui fortè quempiam vrgere poterat ex catalogo librorum ſacrorum ſuperius citato ex concilio Carthaginenſi, & Innocentio papa. In vtroque ſiquidem loco adſcribũtur quinque libri Salomoni: quod fieri nequit niſi Eccleſiaſticus tribuatur Salomoni, quem conſtat non eſſe Salomonis, ſed Ieſu filii Sirach. Verũm hic ſcrupulus tollitur per ea quæ Auguſtinus dicit illo octauo capite ſecundi libri de doctrina Chriſtiana. Sic enim ſacros libros enumerans ait, Salomonis tres,
E Prouerbiorum, Cantica canticorum, & Eccleſiaſtes. Nam illi duo libri, vnus qui Sapientia, & alius qui Eccleſiaſticus inſcribitur, de quadam ſimilitudine Salomonis eſſe dicuntur. Nã Ieſus filius Sirach eos ſcripſiſſe conſtantiſſimè perhibetur. Qui tamen quoniam in authoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi ſunt. Hæc Auguſtinus. Verũm de eo quod dixit librum qui dicitur ſapientia, eſſe Ieſu filii Sirach, poſtea recantat in ſecundo libro Retractationum, cap. iiii. ſic inquiẽs: In ſecũdo ſanè libro de authore libri quem plures vocant ſapientiam Salomonis, quòd etiam ipſum, ſicut Eccleſiaſticũ, Ieſus filius Sirach ſcripſerit, non ita conſtanter ſicut a me dictum eſt, poſtea didici, & omnino probabilius comperi non eſſe hunc eius libri authorem. Hæc Auguſtinus. Qui etſi dicat librũ Sapientiæ non

Concilium Carthaginenſe.

esse Iesu filii Sirach, nec tamen dicit esse Salomonis, nec etiam retractat id quod alibi dixe- F
rat, vtrũque librum, Sapientiam scilicet & Ecclesiasticum propter quandam similitudinem
cum libris Salomonis, dictos esse illius. Atque ita siue Sapientia sit Salomonis, siue non, in-
telligimus quo pacto fieri possit vt Salomonis libri sint quinque, quemadmodum conciliũ
Carthaginense refert: quoniam Ecclesiasticus etsi sit a Iesu filio Sirach editus, tamẽ propter
similitudinem cũ aliis Salomonis libris, sępe dicitur esse Salomonis. Et meritò meo iudicio
Salomonis dici potest, cũ multa sint in libro illo ex Salomonis libris mutuata. Post istas
iam enumeratas scripturas, non est alia quæ canonica scriptura aut diuina mereatur appel-
lari. Nam quãuis aliæ multæ sint quæ magnam habeant authoritatem, multo tamen prænu-
meratis imparem. Canones siquidem apostolorum numero quinquaginta per beatum Cle-
mentem (vt dicitur) aut collecti, aut translati, primum post scripturas sacras tenent locum.
Quapropter beatus Damascenus in quarto libro de fide orthodoxa, recensito canonico li- G
brorum catalogo, continuò pòst subiũgit & canones apostolorum per Clementem: & bea-
tus Isidorus in eo volumine quo omnium conciliorum decreta congessit, canones apostо-
lorum ante omnium conciliorum decreta locauit: non quòd maior sit illorum authoritas,
quàm cuiuscunque concilii vt decet congregati, sed propter apostolorum, vt suspicor, ma-
iorem reliquis omnibus & sanctitatem & dignitatem. Conciliorum siquidem omniũ pro-
bè congregatorum decreta, vt postmodum ostendemus, firmissimam habent authoritatem,
quibus nemini licet repugnare. Nec tamen ideo cõciliorum decreta, sicut nec apostolorum
canones, pro scripturis diuinis habenda sunt, cum diuinas præceptiones nulli liceat euerte-
re aut immutare: apostolorum autem canones, & conciliorum decreta, nouis succedentibus
caussis in multis antiquata sunt. Post conciliorum decreta proximum locum tenẽt decreta-
les epistolæ a summis pontificibus emissæ: longè tamen in his quæ fidem catholicã spectãt,
a conciliorum definitionibus earum authoritas abest. Sed quia ex hac mea assertione quis- H
piam fortè ansam suspicionis accipiet, me hoc loco velle docere papam esse concilio infe-
riorem, de creui hanc suspicionem tollere: quoniam cum de hac re variæ sint theologorum
non infimę sortis sententiæ, nolo in prę*sentiarũ aut* vni aut alteri subscribere. Non est enim
intẽtionis meæ varias hominum opiniones in hoc opere discutere, in quo solam catholicã
& synceram fidem pertractandam suscepi. Siue igitur papa sit superior reliquo Christiano-
rum concilio, siue inferior, aliis & in alium locum disputandum relinquens, hoc vnum con
stanter asseuero, eas fidei definitiones, quæ a pleno & integro concilio, & rectè (vt decet) cõ-
gregato datæ sunt, hoc est quibus papa & reliqui in concilio congregati subscripsere, maio-
ris esse roboris & momenti, quàm illas quas solus pontifex definiuit. Nam hoc tale conci-
lium quod papæ authoritate & consensu rectè congregatum est, non posse in fide errare, ab
omnibus veris Christianis firmissimè hucusque creditum est: & nos alibi, deo duce, apertis-
simè ex sacris literis conuincemus. At papam solum absque congregatione concilii posse in I
iis quæ ad fidem spectant, errare, multi non contemnendę authoritatis theologi asseruerũt:
imò aliquos pontifices summos in fide errasse compertum est. Deinde si tanta esset solius
papæ authoritas, quanta totius cõcilii plenè & rectè congregati, frustra tantus labor pro cõ-
ciliorum congregatione sumeretur. At cum semper iudicatum fuerit conciliorum congrega-
tiones maximi esse momẽti ad lites quæ de rebus fidei emergere subinde contingit, tollen-
das: conuincitur inde aliquid magis esse authoritatis penes totum conciliũ rectè (vt decet)
congregatum, quàm penes solum pontificẽ. Vnde manifestè error Gratiani deprehenditur,
qui in volumine decretorum in exordio distinctionis vicesimæ ita dicit: Decretales itaque
epistolæ canonibus conciliorum pari iure exæquantur. Hoc autem vel ex eo cõuincitur es-
se falsum, quòd nulla recta ratio patitur vt regula quæ a rectitudine deuiare potest, vllo pa-
cto æquetur rectissimæ atque certissimæ infallibilique regulæ. Quòd si forte in Gratiani ex-
cusationem quis dixerit dictum illius ad solas caussarum definitiones esse referendum, in K
quibus decernẽdis (excepta semper fidei caussa) nõ minor est papę potestas, quàm totius cõ-
cilii: hæc interpretatio etsi verum habeat sensum, nescio tamen an verè scriptoris mentem
exprimat: quoniam idem author distinctione decimanona eiusdem libri capite, in cano-
nicis scripturis, dicit decretales epistolas esse scripturis diuinis annumerandas, & in earũ or-
dinem referendas: motus authoritate Augustini malè intellecta, corruptéq; citata. Sic enim
eam citat Gratianus * In canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum quamplurimum di-
uinarum scripturarum solertissimus indagator authoritatem sequatur, inter quas sanè illæ
sint quas apostolica sedes, & ab ea alii meruerunt accipere epistolas. hæc ibi. Quam literam

si Augustinus

A ſi Auguſtinus legeret, validiſſimè oppugnaret: tantum abeſt vt ſit Auguſtini. Ex ea enim plu
rima Chriſtianæ fidei incõmoda obuenirent. Primò vt litera illa habet, oportet diuinis ſcri
pturis annumerare non ſolùm epiſtolas quas pontifices aliis dedere, ſed quas ab aliis rece-
pere. Hæc autèm adeò manifeſta eſt ineptia, vt non ſit opus eam oppugnare. Quod autẽ ex
ea litera hoc habeatur, quis non videt? Sic enim ait, Inter quas, ſcilicet ſcripturas diuinas, ſa-
nè illæ ſint quas apoſtolica ſedes & ab ea alii meruerunt accipere epiſtolas. Præterea decre-
tales illæ epiſtolæ per alios poſteriores pontifices, aut per eoſdem a quibus miſſæ ſunt, reuo
cari poſſunt, ſicut de multis factum eſſe conſtat. pro qua re commune eſt eorum prouerbiũ:
Par in parem non habet imperium. Qua ſententia ſignificare volunt priorum pontificũ de-
cretis non teneri pontifices poſteriores, quin liberum ſit eis, cum viderint, ea reuocare. Quo
ſolo argumento ſatis edocent eorum decretales epiſtolas non eſſe ſcripturas diuinas, cũ has
B toti eccleſiæ nedum pontifici non liceat vllo pacto infringere. Rurſus plurimæ pontificum
epiſtolę decretales per contrariam conſuetudinem abrogantur, quod nullo pacto canonicis
diuinæ ſcripturæ libris conuenire poteſt, cum illis nulla quantumlibet inueterata conſuetu
do obeſſe poſſit. Accedit huic, quòd magna ruditas eſt, eas epiſtolas quæ ſæpe ob res tempo-
rales eáſque parui momenti editæ ſunt, diuinis ſcripturis vel de longinquo conferre, tãtum
abeſt vt in earum ordinem referantur. Quòd ſi fortè Gratianus decretales illas epiſtolas cõ-
mendare volebat, per vera teſtimonia, quæ non deſunt, eáque efficaciſſima, id faciendũ erat,
non per falſa: quoniam falſa & confícta teſtimonia plus authoritati derogant quàm arro-
gent. Nam vt cæteras decretalium epiſtolarum laudes prætereamus, quæ decimanona diſtin
ctione leguntur, vel iſta ſufficit, quòd vniuerſalis eccleſiæ cõſenſu probantur: quoniam in-
ter cæteros Ioannis Vuitclef errores condemnatos in concilio Conſtantiẽſi, ſeſſione octa-
ua, is vnus eſt, quo ſic ait· Decretales epiſtolæ ſunt apocryphæ, & ſeducunt a Chriſti fide, &
C clerici ſunt ſtulti qui ſtudent eis. Verùm vt dictis noſtris pleniorem quiſque fidem adhi-
beat, cognoſcátque Auguſtinum perperam a Gratiano intellectum, corruptéque citatũ, ope-
ræprecium eſt veram Auguſtini literam in medium afferre, eiúſque veram intelligẽtiã edo-
cere. Is enim beatiſſimus pater in ſecundo libro de doctrina Chriſtiana capite octauo (nam
ex eo libro ſumptum eſt id fragmentum quod Gratianus citat) ſic ait· In canonicis autem
ſcripturis, eccleſiarum catholicarum quamplurimum authoritatem ſequatur, inter quas ſanè
illæ ſunt quæ apoſtolicas ſedes habere, & epiſtolas accipere meruerunt. Hæc Auguſtinus.
Quæ longiſſimè diſtant ab his quæ Gratianus adducit. Nam eo loco beatus pater Auguſti-
nus de libris canonicis ſcripturæ differens, hanc regulam nobis aſſignat, vt illi libri pro ca-
nonicis habeantur, qui a pluribus catholicis eccleſiis recipiuntur, inter quas eccleſias Augu-
ſtinus firmiter credit eas eſſe computandas, quæ apoſtolicas ſedes habuerunt: de eis ſcilicet
eccleſiis intelligens, quas apoſtoli velut earũ epiſcopi rexerunt. Illas enim Auguſtinus præ-
D cipuas eſſe catholicas eccleſias credit, quæ epiſtolas apoſtolicas accipere meruerunt, id eſt
quibus apoſtoli ſuas dederunt epiſtolas, vt Romanæ eccleſiæ, Corinthiorum, Teſſalonicen-
ſium, Coloſſenſi, Epheſinæ, Hieroſolymitanæ, Antiochenæ, aut Alexandrinæ, quas omnes
apoſtoli aut verbis docuerunt, aut ſcripto. Quare Auguſtinus putabat eas copioſius in fide
illuſtratas eſſe oportere, quòd firmiorem ac pleniorem apoſtolicum habuiſſent ſermonem.
Nec immeritò tunc id credebat beatiſſimus pater, quoniam nondum ab hoſtibus Chriſtia-
næ religionis prouinciæ illæ captæ populatæ'que fuerãt. Putauit autem Gratianus illud pro-
nomen relatiuum, videlicet quas, vbi dicitur, inter quas ſanè illæ ſunt, quæ &c. ad ſcripturas
debere referri: quod non ita ſe habet, ſed ad eccleſias referendum eſt: quod ex ſequentibus
maximè patet, quibus illa minimè cohærere poſſunt. nam ſcripturæ diuinæ non habuerunt
ſedes apoſtolicas, nec recipere poſſunt epiſtolas apoſtolicas. Verùm vt litera ſuo ſenſui co-
hærere poſſit, literam Gratianus mutare decreuit, & loco alterius relatiui ab Auguſtino no-
F minatiuo caſu poſiti, ſcilicet quæ, illc poſuit accuſandi caſum, & dixit quas. vbi Auguſti-
nus dixerat apoſtolicas ſedes in accuſatiuo, ille dixit apoſtolica ſedes in nominatiuo. Sed
quoniam his permutatis literæ ſenſus adhuc minimè conſtabat, aliquid addere, aliquídque
minuere ei viſum eſt. nã ex litera Auguſtini abſtulit hoc verbum habere, addiditq; ex ſuo ce
rebro hæc tria verba, ſcilicet, ab ea alii. Atque vt ſemel dicamus, vbi litera Auguſtini ſic ha-
bet, Inter quas ſanè illæ ſunt, quæ apoſtolicas ſedes habere, & epiſtolas accipere meruerunt:
Gratiani litera ad ſcripturas diuinas relata ſic habet, Inter quas ſanè illæ ſint, quas apoſtoli-
ca ſedes, & ab ea alii accipere meruerũt epiſtolas. Quarum literarum differentiã facilè quiſ-
que agnoſcet. Ex quo loco quiſque facilè colliget quantum interſit vtrum ex ipſis puriſſi-

mis fontibus aquam haurias,an ex turbulentis riuis,aut putridis lacubus. Nam ſi Gratianus F
illum locum in Auguſtino legiſſet,vir alioqui(vt puto) doctus, clarè errorem deprehendiſ-
ſet,etiam ſi litera vitiata fuiſſet in eo codice quo vtebatur:præcipuè ſi conſideraſſet beatum
Auguſtinum,qui libros de doctrina Chriſtiana ſe componere ob ſacrarum literarum intel-
ligentiam profitetur, nullo pacto de ſummorum pontificum decretalibus epiſtolis fuiſſe lo
cutum,nec vllam ante illa verba aut poſtmodum de illis feciſſe mentionem. Dictorũ ſiqui-
dem intelligentia(vt beatus Hilarius.iiii.de trinitate docuit)ex cauſſis dicendi ſumẽda eſt.
Cum ergo beatus Auguſtinus in toto illo tractatu de doctrina Chriſtiana ſemper verſetur
circa doctrinæ diuinitus reuelatę intelligentiam, vel inde colligere potuiſſet literam illam
nullo pacto ad decretales epiſtolas eſſe referendam. Hoc etiam ex ipſiſmet verbis Auguſti-
ni in eodem capite poſt relata verba ſubiunctis plenè cognoſcere potuiſſet. Nam poſt aſſi-
gnatas iam regulas ad ſcripturas canonicas dignoſcendas, deinde expreſſis omnes eas no- G
minibus propriis appellans,ait: Totus autem canon ſcripturarum in quo iſtam conſidera-
tionem verſandam dicimus,his libris continetur: quinq; Moſeos,id eſt Geneſi,Exodo, Le
uitico,Deuteronomio,& vno libro Ieſu Naue. Atque ita per omnes libros qui in communi
biblia deferuntur,diſcurrens,nullas recenſet decretales põtificum epiſtolas, cum tamen illũ
dixerat eſſe totum canonem ſcripturarum,in quo capienda erat cauta illa quam prædixerat
conſideratio. Nec mirari quiſquã debet quòd pro hoc Gratiani errore conuincendo tãtum
ſudauerimus,quoniam ſermo erat de capite,& non de vmbra(vt dicitur)aſini. Non eſt qui-
dem res parui momenti,an talis ſcriptura pro diuina ſit recipienda,an pro humana.

Quòd ſolus librorum canonicorum ſenſus literalis efficax eſt ad hæreti-cos vincendos,& quis ſit dicendus literalis ſenſus. Cap. III.

H

Aeterùm hoc admonere oportet,ſacram ſcripturam ſæpenumero multiplicẽ
pati intelligentiam in vna eadẽmque litera. Eſt enim ibi hiſtoria,quæ res ge
ſtas loquitur,quam literalem ſenſum vſitato ac vulgari nomine appellãt. Al-
legoria,in qua aliud ex alio trahentes, quid de diuinitate & humanitate, de
Chriſto & eccleſia ſit credendum,oſtenditur. Tropologia, in qua figuratiua
quadam locutione de moribus ordinandis differitur. Anagogia,per quam de cæleſtibus diſ-
ferentes ad ſuperiora ducimur. gratia exempli, Si de Hieroſolyma tractare velimus, dici-
mus iuxta hiſtoriam eſſe quandam ciuitatem in Iudæa ſitam. Iuxta allegoriam ex nominis
interpretatione dicimus ſignificari eccleſiam,propter pacem nimiam in ea exiſtentem, quã
Chriſto nato angeli nunciarunt, quam Chriſtus moriens diſcipulis obnixè commendauit,
quam diſcipuli ipſi ſic cuſtodierunt,vt ſpiritu nondum recepto,in eius expectatione ſuſpẽ
ſi habuerint cor vnum,& animam vnam. Quid putas nunc poſt receptum ſpiritum, niſi id I
quod Chriſtus eis precatus eſt,vt vnũ videlicet eſſent,ſicut ipſe & pater vnum ſunt? Secun-
dum tropologiam ſignificat animam cuiuſlibet iuſti, cui beſtiæ vitiorum pacificæ ſunt, vt
Iob.v. iam nihil ſit in quo eum accuſet conſcientia, ſed in pace ſit tabernaculum eius, vt ait Iob.
Denique iuxta anagogiam deſignat ſupernam illam Hieroſolymam matrem noſtram, quæ
Galat.iiii. (teſte Paulo)libera eſt:cuius pax tãta eſt,vt exuperet omnem ſenſum: quæ vtinam cuſtodiat
corda & corpora noſtra a conturbatione hominum. Sunt & alia id genus tam multa in ſa-
cris literis,vt operoſum eſſet recenſere,imò verius dixerim,mihi impoſſibile. Cum ergo tot
poſſint eidem literæ ſenſus accommodari, hoc aduertendum eſt,nullum eorum ſenſuum in
argumentationem adducendum,niſi qui verè & germanè literam explicat, quem literalem
ſenſum(vt dixi)noſtri theologi appellitant. Nam cum alii ſenſus intra literæ corticem ma-
gis lateant,oportet vt ratiocinatione & diſcurſu,& per quaſdam rerum ſimilitudines dedu-
cantur. In quibus deducendis facilis eſt error, cum per humanam inquiſitionem hoc fiat. K
Sic enim Donatus & ei ſuccedens Rogatus dicentes intra illos ſolos & eorũ aſſeclas eccle-
ſiam contineri,volentéſque errorem ſuum ſacræ ſcripturæ teſtimonio fulcire,adducũt illud
Cantic.i. Canticorum·Indica mihi vbi paſcas,vbi cubes in meridie? Per hoc efficere volentes eccle-
ſiam ad ſolam meridionalem plagam,quam ipſi incolebant,redactam eſſe. Futile ſatis argu-
mentum,& ex falſa intelligentia, vt patet:nempe ex ſenſu myſtico ſatis abſtruſo,& infideli
minimè patenti. Sic etiam Lutherus volens oſtendere omnem hominem cuiuſcũque ſtatus
i.Petri.ij. aut ſexus eſſe ſacerdotem,aſſumit illud·Vos autem genus electum,regale ſacerdotiũ &c. At
literalis ſenſus patentior eſt,cũ ex vocum ſignificatione aut ex eius coniunctiſſimo vicinio
hauriatur.

A hauriatur: quo fit vt ſolus ſenſus literalis efficax ſit ad dogma aliquod deſtruendum aut ſuſciendum. Sic enim ait Auguſtinus in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam, quæ eſt in ordine quadrageſimaoctaua· Quis autem non impudentiſſime nitatur aliquid in allegoria poſitum, pro ſe interpretari, niſi habeat & manifeſtiſſima teſtimonia, quorum lumine illuſtrétur obſcura? Hæc ille. Beatus Hieronymus in ſecundo libro commentariorum ſuper Matthæum, pertractans de fermento à muliere abſconſo in farinæ ſatis tribus, poſtquam retulit quorundam expoſitionem applicantium parabolam illam ad trinitatem perſonarum, & vnitatem eſſentię, hæc verba ſubiungit· Pius quidem ſenſus, ſed nũquam parabolæ, & dubia ænigmatum intelligẽtia poteſt ad authoritatem dogmatum proficere. Hæc ille. Cum ergo nullus ſacræ ſcripturæ ſenſus alius quàm literalis efficax ſit ad hæreſim reuincendam, operęprecium erit inquirere quis pro literali ſenſu habendus ſit. Senſus literalis multiplici via
B habetur. Aliquando ex ipſarum vocum nuda ſignificatione. Aliquãdo capitur non ab ipſis vocibus, ſed à re per voces ſignificata. Nõ enim fieri poteſt, vt ſemper iuxta primam vocũ ſignificationem ſenſus literæ capiatur: alioqui multa abſurda, & quæ piæ aures horrent, reperirentur in ſacris codicibus tam in nouo quàm in veteri inſtrumento: qualia ſunt omnia illa quæ deo membra corporalia videntur tribuere, aut cum deus dicitur agnus, leo, petra, vitis, vermis, & id genus plura, quæ omnia dicit Chriſtus per ſimilitudinem, non per proprietatem. Et vt breuiſſimo compendio vtar, vbicunq; metaphora aut tranſlatio aut figurata aliqua locutio inuenitur, ibi non eſt dicendus ſenſus literæ is quem voces prima ſignificatione exprimũt, ſed is qui deducitur ex ſimilitudine quam res vocibus ſignificata cum alia re habet: qualia ſunt multa in noſtra communi locutione, vt ſi voracem aliquem appellare volueris, lupum dixeris: ſi auarum, talpam: non ꝙ hæc ſint vere, ſed magis illa quo-
C rum dicũtur iſtæ ſimilitudines. Auguſtinus libro tertio de doctrina Chriſtiana capite quinto· In principio cauendum eſt ne figuratam locutionẽ ad literam accipiamus. & infra, Qui enim ſequitur literã, tranſlata verba ſicut propria tenet, nec illud quod proprio verbo ſignificatur, refert ad aliã ſignificationẽ. Sed ſi ſabbatum audierit verbi gratia, non intelligit niſi vnũ diem de ſeptẽ qui cõtinuo volumine repetũtur. Et cũ audierit ſacrificiũ, nõ excedit cogitatione illud quod fieri de victimis pecorũ terreniſq; fructibus ſolet. Ea demũ eſt miſerabilis animæ ſeruitus, ſigna pro rebus accipere, & ſupra creaturã corpoream oculũ mẽtis ad hauriendũ æternũ lumẽ leuare nõ poſſe. Et in eodẽ lib. cap. x. Huic autẽ obſeruationi qua cauemus figuratã locutionẽ, id eſt tranſlatã, quaſi propriã ſequi, adiungenda etiã illa eſt, ne propriã quaſi figuratã velimus accipere. Demonſtrãdus eſt igitur prius modus inueniendæ locutionis, propriá ne an figurata ſit. Et iſte omnino modus eſt, vt quicquid in ſermone di-
D uino neq; ad morũ honeſtatẽ, neq; ad fidei veritatẽ proprie referri poteſt, figuratũ eſſe cognoſcas. Morum honeſtas ad diligẽdũ deũ & proximũ, fidei veritas ad cognoſcendũ deũ & proximũ pertinet. Hæc Auguſti. Cum ergo iam cõſtiterit de locutione figuratã eſſe, hoc cauendum eſt, ne præſcriptũ eſſe putetur, vt quod ſemel res aliqua per quandã ſimilitudinẽ ſignificauerit, hoc eam ſemper & in omni loco ſignificare credatur. Vna ſiquidẽ & eadẽ res multis proprietatibus gaudet, propter quas pluriũ rerum ſimilitudinẽ, ac ideo ſignificationem gerit. Quo fit vt eadẽ res aliquando diuerſa, aliquãdo oppoſita repręſentet, propter diuerſas proprietates in ea repertas, per quas non tantũ diuerſis rebus, verũ etiã oppoſitis, ſimilis inuenitur. Leo enim propter cõſtantiã & fortitudinẽ Chriſtũ repræſentat, vt ibi, Vicit leo de tribu Iuda. Idem & propter voracitatẽ dæmonẽ ſignificat, vt apud Petrũ· Aduerſarius veſter diabolus tanquã leo rugiẽs circuit quęrens quẽ deuoret. De figuratis locutio- Apoc. v. i. Pet. v.
E nibus ſatis me dixiſſe arbitror pro breuitate quã tenere decreui. Sit ergo ex ante dictis hæc regula, Eum eſſe literalem ſenſum, quem voces aut res vocibus expreſſę ſignificant. Nec tamen omnis talis, ſed ille ſolus quẽ ſpiritus ſanctus intendit. Quod vel ex eo manifeſte colligitur, ſi recolamus id quod paulò antè diximus, ſacrorum ſcilicet librorũ authorẽ eſſe ſpiritum ſanctum. Ille enim vere germanus literæ ſenſus eſt, quem ſcriptor intendit. Ille verus vocis ſenſus, quẽ vocis prolator per eam intelligi voluit. Scripturis enim perinde ac vocibus affectus & cogitatus noſtros teſtamur. Cum ergo ſpiritus ſanctus ſacræ ſcripturæ ſit author, ille pro vero eiuſdem ſcripturæ ſenſu haberi debet, qui à ſpiritu ſancto intenditur. Omnis autẽ alius adulterinus eſt, aut nothus. Vnde Hiero. ſuper epiſtolam ad Galat. Quicunque ſcripturam aliter interpretatur quã ſenſus ſpiritus ſancti efflagitat, licet ab eccleſia non receſſerit, hæreticus appellatur. Hæc Hiero. Cæterùm de ſenſu parabolarum, qui eum intra literalem circunſepire voluerit, non ab re faciet. Si autem nollet, non obſto. Verùm circa

parabolas ipſas quarum frequens eſt vſus in euangeliis,hoc admonendum cenſui, quòd(vt F
Auguſtinus dicit)ſic accipẽdæ ſunt,non vt eſſent,ſed vt eſſe poſſent: vt cũ(gratia exempli)
dicitur,Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias qui exiit primo mane cõducere
operarios.Quod ſi forte nuſquam id contigit,vt per illas eaſdẽ temporũ viciſſitudines iret
atque rediret paterfamilias,ocioſóſq; quos ſemper inueniebat, in vineã ſuam mitteret,id ta
men fieri potuiſſe nihil prohibet:quod ſatis eſt parabolæ. Sed quoniã ſæpenumero contin-
git vt eidem literę plures accõmodentur ſenſus literales ſecluſis aliis qui de myſtica rerum
ſignificatione hauriũtur:hoc caſu cauendũ eſt,ne vllus eorũ reiiciatur , dummodo ex aliis
ſacræ ſcripturæ locis teſtimoniũ habeat,voces illas alicubi id quod nunc eis tribuitur,ſigni-
ficare:& ſenſus qui ex tali vocum ſignificatione illi literæ accommodatur , ſi veritati fidei
catholicæ minime obſtet, vterq; eorũ tanquam germanus & verus literæ ſenſus cenſebitur.
Quid enim obſtat ſcripturã ſacram eſſe adeò fertilem,vt binos fœtus edat?Sic enim de ec- G
cleſiæ doctoribus qui ſciunt quantũlibet abſtruſos literæ ſenſus eruere,myſtica ſignificatio-
Cantic. iiij. ne dicitur,Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro,omnes gemellis
fœtibus,& ſterilis nõ eſt inter eas. Hoc autẽ teſtimonio beati Auguſtini tertio libro de do
ctrina Chriſtiana capite viceſimoſeptimo comprobatur. Sic enim ait· Quando autem ex
eiſdem ſcripturæ verbis non vnum aliquid,ſed duo vel plura ſentiũtur, etiam ſi lateat quid
ſenſerit ille qui ſcripſerit,nihil periculi eſt ſi quodlibet eorũ congruere veritati ex aliis lo-
cis ſanctarũ ſcripturarũ doceri poteſt:id tamẽ eo conãte qui diuina ſcrutatur eloquia, vt ad
voluntatẽ perueniatur authoris per quẽ ſcripturã illã ſanctus operatus eſt ſpiritus, ſiue hoc
aſſequatur,ſiue aliam ſententiã de illis verbis quæ fidei rectę non refragatur, exculpat,teſti
monium habens à quocunq; alio loco diuinorũ eloquiorum. Ille quippe author in eiſdem
verbis quæ intelligere volumus,& ipſam ſentẽtiam forſitan vidit. Et certe dei ſpiritus qui H
per eum hæc operatus eſt, etiam ipſam occurſuram lectori vel auditori ſine dubitatione
præuidit,immo vt occurreret,quia & ipſa eſt veritati ſubnixa, prouidit. Nam quid in diui-
nis eloquiis largius & vberius potuit diuinitus prouideri, quàm vt eadem verba pluribus
intelligantur modis,quos alia non minus diuina conteſtantia faciant approbari? Hæc Au-
guſtinus. Et de hac re hæc dicta ſufficiant.

Quòd ſacrarum ſcripturarum interpretatio,quam quiſque fidelis amplecti tenetur,ad ſolam eccleſiam pertineat. Cap. IIII.

Vanquam regulam præſcripſimus per quam cognoſci valeat,quocunq; ſen- I
ſu ſignato , ſit ne verus ſacræ ſcripturæ ſenſus,an non,multi tamen illa ab-
utuntur:liberéque ac pro libito ſcripturam interpretãtur,vt eam in ſui erro-
ris teſtimonium trahant. Vt enim inquit Auguſtinus in libro octoginta
trium quæſtionum quæſtione ſexageſimanona, Non poteſt error oriri pal-
liatus nomine Chriſtiano niſi de ſcripturis non intellectis. Sic enim à principio naſcentis
eccleſiæ vſque ad ſeculum noſtrum factum eſſe reperimus. Nam & beatus Petrus teſtatur
Paulinas epiſtolas ab aliquibus perperam intellectas, qui eas in ſuum errorem detor-
ij.Pet.iij. quere conabantur. Sic enim ait, Sicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſecundum da-
tam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus epiſtolis loquens in eis de his in
quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæ-
teras ſcripturas,ad ſuam ipſorum perditionem. Arrius plures admodum ſacræ ſcriptu-
ræ locos in ſui erroris comprobationem attulit , omnes tamen male intellectos. Fecerunt K
& hoc ipſum Nouatiani, Donatiſtæ, Pelagiani, Neſtoriani,& qui non ? Omnibus enim
hoc commune fuit,vt ſcripturis perperam intellectis, peſtilenterque expoſitis, ſuos tuta-
ti ſint errores. Et hanc proh dolor hodie incurſionem à Lutheranis patimur, quibus adeò
frequens eſt euangelium , & Paulinæ epiſtolæ, vt nihil aliud ſpirare videantur. Verùm
deo immenſæ agendæ ſunt gratiæ, qui omnes has eccleſiæ infeſtationes, ad ſuam & ec-
cleſiæ gloriam vertit,quæ ictibus percuſſa,ad meliora prouehi cogitur. Nam huiuſmo-
di hæreticorum cauſa factum eſt, vt relictis quibuſdam nugis , quibus à trecentis an-
nis hucuſque homines ſeſe dedidere,ad meliora ſtudia ſe tranſtulerint.Quo fit vt multo
plures viros doctos nunc eccleſia poſſideat,quàm à quadringentis retroactis annis hucuſ-
i.Cor.xi. que habuerit. Oportet enim (vt ait Paulus) hæreſes eſſe,vt probati manifeſti fiant.Quod
exponens Auguſtinus in libro ſuper Geneſim contra Manichæos,ait,Ideo diuina prouidentia

A dentia multos diuini erroris hæreticos ipſe permiſit,vt quũ inſultant nobis, & interrogant nos quæ neſcimus,vel ſic excutiamus pigritiam,& diuinas ſcripturas noſſe cupiamus. Propterea apoſtolus ait·Oportet hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant. Hi enim deo probati ſunt,qui bene docere poſſunt:ſed manifeſti eſſe hominibus non poſſunt, niſi quum docẽt: docere autẽ nolunt,niſi eos qui quærunt. Multi autem ad quærendũ pigri ſunt,niſi per moleſtias & inſultus hæreticorũ quaſi de ſomno excitentur. Qui homines ſi bonæ ſint fidei,nõ credunt hęreticis,ſed quid illis reſpondeant,diligẽter inquirunt. Nec eos deſerit deus,quin petentes accipiant,& quærẽtes inueniant,& pulſantibus aperiatur. Hæc Auguſtinus. Si ergo hæreſes ſunt,& ex peruerſa ſacræ ſcripturæ intelligentia(vt infrà longiũs dicemus) oriũtur, oportet penes aliquem eſſe poteſtatem interpretandi ſacram ſcripturam,cui interpretationi quilibet fidelis aſſentire teneatur. Alioqui nulla patet via conuincendi hæreticum,ſi cuiq; li-

B ceat pro ſuo arbitratu eam interpretari. Verũm quia poſſibile eſt vt hoc ab aliquo negetur, ſic rationibus illud fulcire oportet,vt vel impudentiſſimus ſit qui obſtet. Qua de cauſſa vnũ quẽlibet hæreticum cõuenio,& rogo an credat aliquem eſſe aut vſquam fuiſſe hæreticum a vera fidei regula deuiãtẽ? Nullus(opinor) inficiabitur aliquẽ fuiſſe vſquam, qui a recta fidei regula diſceſſerit,niſi fortè ex ſecta rhetoricorum fuerit:qui (vt Philaſtro placet) æſtimarũt omnes hæreſes veras eſſe,hæreticóſq; ſemper bene ſentire. Quod adeò magna eſt demẽtia, vt Auguſtino lib.hæreſ.cap.lxxii. impoſſibile videatur hominem vllum adeò ſtupuiſſe, vt hoc aſſeuerarit. Nõ dubito quin Arrianus hæreticum cenſeat Sabellium, Sabellius vice verſa Arrianum. Pelagius ſi ſuperſtes eſſet,iudicaret Lutherũ a vera fide deuiare, Lutherus hoc idem impingit Pelagio. Sunt enim eorum aſſertiones adeò pugnantes,vt altera alteri minimè cohærere queat. Si ergo(vt par eſt)concedat aliquem fuiſſe hæreticum, percontabor tũc an pateat via qua homo ille doceri poſſit, vt niſi malitia obſtet, excitari poſſit ab errore?

C Quod ſi abnuit, fateatur neceſſe eſt nullam culpam eſſe imputãdam hæretico quòd ab errore non diſcedat,vtpote quia immedicabili ignorantia laborat. Dominus enim(vt ait Auguſtinus in quodam ſermone)ſeruum pigrum non damnaret, ſi ea quæ fieri nullo modo poterant,imperaret. Si verò concedet aliquam viam patere qua homo ab errore auocari poſſit, docerique perperam ſacram ſcripturam intellexiſſe,quæro a quo docendus erit? Nõ ab alio homine,quia de quolibet homine cauſſabitur illum decipi,nollétq; ob id interpretationem eius amplecti. Omnis enim homo errare poteſt in fide,etiam ſi papa ſit. Nam de Liberio papa refert Platina illum ſenſiſſe cum Arrianis, & Anaſtaſium ſecundum huius nominis pontificem fauiſſe Neſtorianis,qui hiſtorias legerit,non dubitat. Cæleſtinũ papam etiam erraſſe circa matrimoniũ fidelium quorũ alter labitur in hæreſim,res eſt omnibus manifeſta. Neq; hic Cęleſtini error talis fuit,qui ſoli negligentiæ imputari debeat, ita vt illum erraſſe dicamus velut priuatam perſonã,& non vt papam,qui in qualibet re ſeria definienda conſulere

D debet viros doctos: quoniã huiuſmodi Cæleſtini definitio habebatur in antiquis Decretalibus,in cap. Laudabilẽ,titulo de conuerſione infidelium:quam ego ipſe vidi & legi. Si ergo nulli homini iure tenemur in interpretatione ſacrarũ literarũ credere, propterea quòd quilibet homo ſolus errare poteſt,erit neceſſariò iudiciũ interpretationis penes totã eccleſiam, penes quam ius fuerat diſcernẽdi ſacras ſcripturas ab humanis. Nam hæc errare nõ poteſt, quũ a ſpiritu ſancto ſit edocta. Nullus enim verius ſcripturã aliquã interpretari poteſt,quàm qui mentẽ & ſpiritum ſcriptoris habet. At certum eſt eccleſiã ſpiritum dei habere. Sic enim Chriſtus promiſit·Alium paracletum dabo vobis,qui ſuggeret vobis omnẽ veritatẽ. Et ali- Ioan.xiiij.
bi de ſeipſo dicit·Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Si ergo deus eccleſiæ Mat.xxvij.
ſemper adſtat,& ſpiritus eius ſuggerit illi omnẽ veritatem,quî fit vt falli poſſit,aut ſcripturã interpretari neſciat,quæ ab authore ſcripturæ quotidie edocetur? Adde ꝙ eccleſia ſponſa eſt Chriſti,in qua cor virì eius maximè cõfidit,vt dicitur in lib. Prouerb. At non bene in ea Pro.xxxi.

E cõfidere diceretur,ſi illi ſcripturas offerret, quarũ claues apud ſe retineret. Hoc autẽ eueniret ſi ſcripturis eccleſiæ traditis,earum intellectũ non traderet,ſed penes ſe retineret deus. Nunquid celare potero Abrahã,ait deus,quæ facturus ſum? Si ergo Abraham deus celare noluit Gene.xviij
quæ facturus erat,quãto minus celabit eccleſiam ſcripturarũ intelligentiam? Propterea eccleſia hoc habet,vt verbum dei poſſit a verbis hominum diſcernere:nam aliàs neſciremus hoc eſſe euangeliũ Matthæi,illud verò Marci vel Lucæ, niſi teſtimonio eccleſiæ id aſſerentis diciſſemus. Certum eſt autẽ hanc poteſtatem diſcernẽdi ſcripturas diuinas ab humanis eccleſiam nõ aliunde habere,quàm a deo:nec ob aliam cauſſam,quã ne in his erraret eccleſia, in quibus nõ errare maximè oportebat. Vnde manifeſtè conuincitur,vt ſi penes eccleſiã ſit

discretio verborum dei a verbis hominum, sit etiam penes ipsam ecclesiam potestas discer E
nendi sensum diuinum ab humano. Alioqui enim nihil profuisset si ecclesia deo docente sa
cram scripturam verā discernat a falsa, & in scriptura vera nesciat falsum sensum a vero se-
parare. Non enim minor erat iactura si falsum sensum ecclesia pro vero susciperet, quàm si
scripturas hominū pro diuinis amplecteretur. Hieronymus super epistolā ad Galatas. Non
putemus in verbis scripturarum esse euangeliū, sed in sensu: non in superficie, sed in medul-
la: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Hæc Hieronymus. Quo fit vt qua lege cre
dimus ecclesię dicenti hanc esse scripturā diuinam, eadē lege credamus ei dicenti hunc aut
illum esse sensum scripturæ diuinæ. Nam parum referebat scripturas tenere, si vera earū in-
telligentia ecclesia fraudata esset. Non enim contentio est in verbis, sed in rebus. Constat
aliis verbis Græcos vti, aliis Latinos. Aliud est Hispanis idioma, aliud Gallis, aliud Germa-
nis, aliud Britānis. Non est terra iam vnius labii, cum tamen eadem sit res de qua loquūtur. G
Nihil interest an verba Christi hoc aut illo idiomate proferas, modò eundem referas sen-
sum quem ille intelligi voluit. Ad eundem modum minimum refert eadem tenere verba, si
oppositis secúmq; pugnantibus sensibus a diuersis exponantur. Nos etenim Christum ado
rantes, & coram eo procidentes dicimus, Aue. Iudæi eidem illudentes dicebant, Aue. Verba
sunt eadem: quis tamen nesciat inter nostra & illorum verba magnum esse discrimen ex
vario sensu, variáq; intentione? Iudæi enim illusionem, nos autem reuerentiam eisdem ver-
bis significamus. Cum ergo tantum intersit, vt hoc aut illo sensu verba capienda sint, maxi
mè oportuit penes ecclesiam esse ius scripturas interpretandi, non aliter quàm diuinas scri-
pturas ab humanis discernēdi. Alioqui nulla pateret via qua hæresis reuinci potest. Nā cum
omnes hæretici (vt diximus) suos errores scripturis cōfirmēt, qui ex scriptura minimè oriū-
tur, sed ex adulterino eius sensu: quo pacto sensus ille reiici poterit, si illum hæreticus velut
germanum literæ sensum recipere velit? Aut a quo reiicietur, si penes nullum sit authoritas H
sacram scripturā interpretandi? Dices fortè rationibus & argumentis & coniecturis præce-
dentium & sequētium verborum contextu, verū literæ sensum *elici* posse. Fateor hęc plurimùm iuuare, nec tamē rem omnino absoluent: *quoniā* nec semper coniecturæ cogunt, nec
argumēta euidēter colligunt, *prę*cipuè *in* rebus fidei, vbi minima est argumentorū vis. Ad-
de quòd multa sunt *quorū* verus sensus longissimè a litera discedit, tantum abest vt ex ea
coniici possit. Sed ecce dum ad bellum accingimur, & arma paramus ad congressum, signo
adhuc minimè ad pugnam dato, inuadit nos vnus ex his quos expugnare decreuimus, nēpe
Lutherus. Quisnā is sit, quum de hæresibus sigillatim agetur, enarrabimus. Is enim in suo li-
bro de captiuitate Babylonica, quū de sacramento eucharistiæ differit, sic ait. Verbis diuinis
non est faciēda vis, neq; per hominem, neq; per angelum, sed quantū fieri potest, in simpli-
cissima significatione seruanda sunt: & nisi manifesta circūstantia cogat, extra grammaticā
& propriam accipiēda non sunt, ne detur aduersariis occasio vniuersam scripturā eludēdi. I
Hæc Lutherus. O fomētum plurimarum hæresum. Iam Lutherum percontari vellē, an sem-
per iuxta simpliciſſimam significationē, & iuxta solam grammaticam verba accipiēda sint,
an aliquando licebit extra grammaticæ limites diuagari? Quòd si id licere neget, in vanum
ergo laborauerunt tot illustres viri in eruendis veris sacræ scripturæ abstrusissimis sensibus:
nec tantū oporteret circa eam laborē impendere, si sola grammatica sufficiat, & verborum
simplicissima significatio. Adde quòd multa tunc in sacris literis reperiētur, quæ vel parum
pius homo aut rideret, aut abominaretur: quale est illud, vt vnum aut alterum ex multis af-
Luc.xxij. feram: Ego dispono vobis mēsam, sicut dispositit mihi pater, vt edatis & bibatis super men
sam meā in regno meo. Cui alludere videtur illud Esaiæ, quū de retributione iuxta vniuscuiusq; opera singulis donanda differens, ait his qui in luxu & fastu vitā hanc transegerunt,
Esaiæ.lxv. Serui mei comedent, vos autē esurietis: serui mei bibent, vos autem sitietis &c. Quæ si iuxta
solam verborum simpliciſſimam significationē (vt Lutherus ait) accipienda essent, quis non K
videt ex hoc ansam præberi Cherinto fouendi suam impiam hæresim, qua ait in illa expe-
ctata beatitudine futuras esse carnis delicias? Omnibus etiam vel illud notissimum est quod
Ioan.xiiij. Christus ait. Pater maior me est. Si nulla ibi requiratur interpretatio præter illā quæ ex ver-
borum simpliciſſima significatione hauritur, certū est inde arma gratis donari Arrianis, quī-
bus suam excitent iādiu sepultam hæresim. Si nulla alia expositio est adhibenda sacris lite-
ris præter illam quæ ex grāmaticæ regulis hauriri potest, satis exultabunt inde Marcion hę-
reticus, & Manichæus eius imitator, dicentes legem veterem fuisse malam: quoniam Paulus
Roma.v. ait. Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. Et idē Manichæus se triumphasse de ca-

tholicis

A tholicis credet,quum ait prophetas omnes erraſſe,quoniã Chriſtus ait · Quotquot ante me venerunt,fures ſunt & latrones. Ex his ergo luce clarius oſtenditur,vt ſi Lutherus nolit conſentire Cherinto,aut fauere Arrio,interpretationem ſacrarum literarum extra grammaticæ alueum non ſolùm admittat,verumetiam exigat. Quid,quòd Lutherus ſæpiſſime ſui inſtituti immemor,ſacram ſcripturam quæ a catholicis obiicitur, expoſitione minimè regulis grammaticæ conuenienti detorquet,& in alienum ſenſum trahit? vt facile eſt videre quum verba Chriſti quibus panem in ſuũ corpus vertit,dilacerat. Sic enim exponit,hoc, id eſt hic panis,eſt corpus meum. Verùm vt vbiq; tyrannidem exerceret, noluit legem quam tulerat, pati. Vult enim Lutherus(vt verè ſe Phariſæorum fermentum habere oſtendat) nobis onera importabilia imponere,quũ tamen ipſe nec digito velit ea mouere. Quum enim prius legẽ ſtatuiſſet de inhibenda ſcripturæ interpretatione,in eam quam vidiſtis expoſitionem proru
B pit,de qua infrà in titulo de euchariſtia differemus. Si ergo tibi Luthere tribuis poteſtatẽ ſacram exponendi ſcripturam quæ tibi obiicitur,cur non permittes tot ſapientibus facultatẽ exponendi eas quas nobis obiicis authoritates? Tibi temere licebit pro tuo arbitratu depraua re ſcripturas,& catholicæ eccleſiæ nõ licebit aliquid exponere? Vis enim has quibus inniteris authoritates non exponi,nec ſummis digitis tangi, ſed iuxta literam accipi: neſaſque eſſe ais a literæ cortice vel tantillum diſcedere: cum tamen has,quæ nobis & veritati fauent, mira libertate contrectes,detorqueas,alienes. Eſt'ne fortè tibi alia ſcriptura quàm nobis,ita quòd illa exponenda non ſit,hæc autem etiam a canibus dilaniari permittatur? Aut ſi fortè tibi eadem eſt ſcriptura ſacra quæ & nobis, vnde hæc tibi & tuis complicibus audacia, vt quam nobis adimitis interpretãdi poteſtatem,vobiſipſis arrogetis? Eſt'ne fortè a nobis ablatum regnum dei,vt daretur vobis? Si hoc ita eſſe aſſeritis,oſtendite vos eſſe eam gentem facientem fructus,cui Chriſtus regnum hoc ſe daturum ſpopondit,& credo. Eos tamen fru- Matth. xxi.
C ctus neque vidimus,neque ſpero videbimus, niſi deus ſua benigniſſima pietate veſtros miſeratus errores,a tenebris in lucem vos aliquando reducat. Quòd ſi fortè Luthero vexatio iam dederit intellectũ,vt nobis perinde ac ſibi permittat ſacras ſcripturas interpretari: hinc iam eueniet,vt quum inter nos & illum de vera literæ intelligentia non cõueniat, ſit penes alium iudicium,qui omni contentione ſublata,verum & catholicum ſenſum oſtẽdat. Is autem talis ſit oportet,vt falli nequeat. At omnis homo falli poteſt,vt paulò antè oſtẽdimus. eccleſia autem falli non poteſt,in his maximè in quibus multum intereſt non falli. Cõuincimus ergo penes eccleſiam eſſe poteſtatem & diſcernendi ſcripturas diuinas ab humanis,& in eiſdem ſcripturis diuinis ſenſum diuinum ab humanis ſeparandi, cuius diſcretioni & iudicio quilibet fidelis tenetur obtemperare in vno perinde ac in altero.

Quòd aliqua ſunt quibus ex vniuerſalis eccleſiæ definitione fides integra adhibenda eſt, etiam ſi expreſſis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis non valeant cõprobari. Cap. V.

D

AT multa ſunt hæreticorum dogmata,quę teſtimonio ſcripturarum minimè refelli poſſunt,ſed ſolùm vniuerſalis eccleſiæ traditione reiiciuntur. Hãc autem eccleſiæ traditionem plurimi hæreticorum ſubſannant,deridẽtq;. Nã & ea ſe ab eis derideri queritur apud Iob,dicens·Nunc autem rident me iu Iob.xxx.
niores tẽpore. quod exponens beatus Gregorius,ait·Omnes hæretici ætati vniuerſalis eccleſiæ comparati,iuniores tempore congruè vocantur, quia ipſi ab ea, non autem ipſa egreſſa eſt ab illis. Vnde rectè quoque per Ioannem dicitur· A nobis exierunt, ſed i.Ioan.ij.
non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis,permanſiſſent vtique nobiſcum. Iuniores ergo tempore ſanctam eccleſiam irrident,quũ hi qui ab ea egreſſi ſunt,doctrinæ eius verba deſpiciunt. hæc Gregorius. Ideo hoc iaciendum eſt ſolidiſſimum fundamentum, quo tanquã firE miſſimo præſidio aduerſus hæreticos ſæpiſſime in poſterũ nos munire oportebit · Vniuerſalis eccleſiæ traditiones aut definitiones in his quæ fidẽ ſpectant,etiã ſi aperta ſcriptura in earum cõprobationẽ deſit,non minoris ſunt authoritatis quàm ipſa ſacra ſcriptura. Hãc autem aſſertionẽ,vt nõ facilè ruat,pluribus oportet rationibus fulcire. Prima,quia non minus efficax eſt ad docendũ fidẽ & mores vox docentis,q̃ ſcriptura: imò longè efficacior: quod vel authore Hieronymo in epiſtola ad Paulinũ de omnib⁹ ſacrę ſcripturę libris ſatis cõſtat. Sic enim ait·Habet neſcio quid latẽtis energiæ,viuæ vocis actus,& in aures diſcipuli de authoris ore trãsfuſa,fortius ſonat. Dic ergo an præbeas fidẽ euãgeliis,eò q̃ ab hominib⁹ ſcripta fuere,an quia a deo ipſis hominibus inſpirata, qui & corda & manus eorũ ad ſcribendũ

mouebat?Non dubito te hac ratione ad eorum fidem adduci,quòd credis eos in ſcribendo F
diuino afflatos ſpiritu. Quid ergo prohibet diuinum ſpiritum aſtare eccleſiæ loquenti,per-
Matth.x. inde ac euangeliſtæ ſcribenti?Cum ipſe dicat apoſtolis: Nõ eſtis vos qui loquimini,ſed ſpi
ritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Nunquid deſtituit deus iam eccleſiam ſuam ſpiritu
Mat. xxviij ſuo,vt per os eius loqui dedignetur vt antea?Abſit.Nam ipſe dicit: Ego vobiſcum ſum vſq;
ad conſummationẽ ſeculi.Si ergo credis ſcripturæ diuinæ per manus euangeliſtarũ & apo-
ſtolorũ ſcriptę,cur non credis voci diuinæ per os eccleſiæ prolatæ?At dicis fortè te ſcire hãc
ſcripturam eſſe diuinã,ac ideo te illi præbere aurẽ: nec tamẽ ita ſcis vocem illam eſſe diui-
nam,ac ideo non credis,crediturus autem ſi tibi aliqua ex parte innoteſceret vocem illã ec-
cleſiæ hoc aut illud afferentis eſſe diuinam. Dic obſecro,vnde ſcis hunc librũ eſſe Matthæi,
illum Marci,illum verò Lucæ,aut illum Ioannis?Num adſediſti ſcribentibus?Quòd ſi dicis
te hoc ſcire ex titulis qui eorũ ſcriptis appoſiti ſunt, erit hac ratione vt non tenacius adhæ- G
reas vt credas primũ ex quatuor euãgeliis eſſe Matthęi, q̃ vt credas librũ de ciuitate dei aut
de trinitate eſſe Auguſtini. quod ſi annuis,certè vacillat fides tua, & baculo tenerrimo inni-
titur.Quis enim neſcit q̃ ſæpiſſime errent titulorum inſcriptiones,adeò vt eundem librum
duorũ aut trium authorũ diuerſis titulis inſcriptũ reperias?Quo fit vt pro talibus inſcriptio-
nibus defendẽdis rarò velim contendere.Ne autẽ negem primum euãgelium eſſe Matthæi,
aut epiſtolam ad Romanos eſſe Pauli,ceruicem libentiſſime gladio opponam.Verùm fortè
dices (vt par eſt) te credere hoc euangelium eſſe Matthæi,illud verò Lucæ,quia eccleſia ita
teſtatur. Si ergo credis eccleſiæ dicenti hoc euangelium eſſe Matthæi, illud verò Lucæ,quæ
res eſt tam ſeria,vt ex ea cætera ferme omnia pendeant:cur non credis eidem eccleſiæ dicẽ-
ti reliqua, etſi ſcripturis ea minimè confirmet? Nunquid vt crederes eccleſiæ dicenti hoc
euangelium eſſe Matthæi,exigis ab ea teſtimoniũ ex ſcriptura diuina, ſine qua minimè cre-
deres?Nunquid oportuit vt Matthæus teſtaretur de Luca eum ſcripſiſſe euangeliũ, aut Lu- H
cam hoc idem teſtari per ſcriptum de Matthæo?Si hoc ita eſt,vt ſemper ſcriptura quælibet
in ſui comprobationem alterius ſcripturæ teſtimonium exigat, quis non videt hac ratione
abeundum eſſe in immẽſum ſine fine?Quo fiet vt nunquã ſcire quis poſſit certò de ſcriptu-
ra aliqua,eſſet'ne diuina,an humana.Si verò hoc non exigitur,cur eccleſiæ abſque vllo diui-
næ ſcripturæ teſtimonio dicenti tibi hoc eſſe euangelium Matthæi,credis:in aliis autem ſi-
næ ſcripturæ diuinæ teſtimonio non vis credere? Nonne eadẽ eſt eccleſia quæ hoc aſſerit &
illud?Nonne ſcripturarũ diſcretio eſt res adeò ſeria,perinde ac quæuis alia? Cæterùm vt for
tius agamus,& clarius hominẽ conuincamus,hoc vnũ gratis donamus,te abſq; ſcripturæ ſa
cræ & eccleſiæ teſtimonio,ſed ſola ſancti ſpiritus illuſtratione edoctum ſcire euangeliũ eſſe
huius vel illius,ac ideo dicas te credere illi: Dic ergo,cur credis euangeliſtæ,& nõ eccleſiæ,
cuius ipſe euangeliſta membrũ vnum fuit,cũ eccleſia tanto euangeliſtas excellat, quãto in-
tegrum corpus ſingulis præſtat mẽbris?Si vni fidis,cur diffidis cunctis? Si membro tribuis I
tantũ,cur toti nihil tribuis corpori?Præterea non legimus Chriſtũ aliquid ſcripſiſſe, ſed ſo
lùm verbo docuiſſe,ex cuius verbis multa præterierunt euangeliſtæ, quorũ nullã prorſus fe
cere mentionem.Vnde Ioannes euangeliſta in vltimo euãgelii ſui cap.ait: Sunt & alia mul
ta quæ fecit Ieſus,quæ ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe
eos qui ſcribendi ſunt libros.Pari ergo ratione credendum eſt,nec eos omnia quæ Chriſtus
Act.xx. dixerit,ſcripſiſſe:quale eſt illud,Beatius eſt dare quàm accipere:quod Paulus teſtatur Chri-
ſtum dixiſſe,cum tamẽ nullus euangeliſtarum illius dicti meminerit.Et Lucas capite primo
Actorum apoſtolicorũ refert de Chriſto domino noſtro, quòd poſt reſurrectionẽ ſuã præ-
buit ſeipſum diſcipulis ſuis viuũ in multis argumentis,per quadraginta dies apparẽs eis, &
loquens de regno dei. ex quibus verbis vix vnum & alterũ ſcriptum reperies. Credendum
eſt tamẽ apoſtolos aliis verbo narraſſe tam facta quàm dicta,atq; ita ex ore in os, & ex pe-
ctore in pectus transfuſa,ad nos vſq; perueniſſe ſine alio quouis ſcripturæ teſtimonio. Inſu K
per multa fuerunt apoſtolorũ dogmata & præcepta de regimine eccleſiæ,quæ ſcripto mini-
mè fuerunt mandata.Nã Actorum apoſtolicorum cap.xv. dicitur quòd Paulus electo Syla
profectus eſt,traditus gratiæ dei a fratribus. Perambulabat autẽ Syriam & Ciliciam confir-
mans eccleſias,præcipiẽs cuſtodire præcepta apoſtolorum & ſeniorũ. Et ſequenti capitulo
dicitur de Paulo & eius diſcipulo Timotheo in hunc modũ,Cum autẽ pertranſirent ciuita-
tes, tradebant eis cuſtodire dogmata quæ erant decreta ab apoſtolis & ſenioribus qui erant
Hieroſolymis.Hæc parum noſtro propoſito conducunt,quoniã apoſtolorũ canones repe-
rimus quos ipſi ad regimẽ tunc naſcẽtis eccleſiæ ediderũt.Hos per quadraginta & octo ca-

pita

A pīta digeſtos,Iſidorus in principio conciliorum collocauit. Quos a Clemente papa & martyre(vt dicitur)tranſlatos, Zepherinus & Leo ſummi pontifices & ſexta ſynodus approbarunt. Damaſcenus tantum illis tribuit,vt in fine decimioctaui capitis quarti libri de fide orthodoxa,videatur eos in numerum canonicorum librorum referre. Nam cum de canonicis libris differit,eorum catalogo recenſito,nulla prorſus diſtinctione facta, ſubnectit canones apoſtolorum per Clementem. Sed his dimiſſis,vel illud maximè noſtram aſſertionem confirmat,quod Paulus ait in ſecunda ad Theſſalonicenſes epiſtola. Itaque fratres ſtate,& tenete traditiones quas didiciſtis,ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolam noſtram. Et in ſecunda ad Timotheum epiſtola· Tu ergo fili mi confortare in gratia quæ eſt in Chriſto Ieſu: & quæ audiſti a me per multos teſtes,hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erūt alios docere. Ex quibus duobus locis ſatis clarè oſtenditur Paulum aliqua verbo ſolo tradidiſſe,quę
B nuſquam ſcripto mandauerat. Tunc peto an præcepta habeant vim & robur ſuum a ſcriptura,an ab animo obligantis? Si ex animo ſolùm præcipientis pendēt,quum voces æquè animum teſtentur,ac ſcripturæ: quî fit,vt verba ab vno ad alterū tranſmiſſa,non habeant æquā vim obligandi ſicut ſcripturæ ? At dices verbis non eſſe tantam fidem adhibendam,quanta debetur ſcripturis,eò quòd verba citius faciliúſque permutantur, minuuntur, augentur, deprauantúrque,quàm ſcripturæ. Eſto,ſed nunquid ideo ſemper diffidendum erit verbis, vt nunquam alicui credatur,niſi ſcripturis comprobet? Abſit. Hoc enim modo omnis conuictus humanus peribit : non crederem me incepiſſe aliquando,non crederem talem eſſe patrem meum,& talem matrem meam. Nulli credere,ac omnibus,ſummæ dementiæ eſt. Nōne teſtes ſunt efficaciſſimi ad rei comprobationem? In ore duorum vel trium, inquit Chriſtus,ſtat omne verbum. Quis autem efficacior teſtis eſſe poteſt,quàm eccleſia, quæ oculatus teſtis eſt,& ſpiritu veritatis afflata,mendax eſſe nequit? Eccleſiam verò oculatum eſſe teſtem
C eorum quæ refert,ſic conuincimus,quoniam eccleſia ex omnibus fidelibus conſtat, non ſolùm præſentibus,verumetiam præteritis,& in poſterum futuris. Aliàs tot oporteret eccleſias fingere,quot ſecula fluxiſſent. Cui tamen ſententiæ manifeſtè ipſe eccleſiæ ſponſus obuiat dicens· Vna eſt columba mea,vna eſt amica mea. Et apoſtolus· Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Virginē dixit,non virgines. Si ergo vna eſt,fieri oportet vt hæc eadem eccleſia quæ nunc eſt,audierit Chriſtum prædicantem,viderit moriētem, congratulata fuerit reſurgenti, conſpexerit in cælos aſcendentem, aſſederit euangeliſtis & apoſtolis ſcribentibus,aſtiterit docentibus. Si ergo horum omnium eccleſia eſt teſtis oculatus,erit per omnia ei credendum,cum certum ſit eam neque mentiri velle, neque ignorare quæ aſſerit. Præterea in primordiis eccleſię naſcentis,cum primò oriebatur,poſt receptū ſpiritum ſanctū aliquod temporis ſpacium interiectū eſt vſq; ad primā euangelii conſcriptionem: quo tēpore nulli dubiū quin credendum eſſet eccleſię circa credenda & agēda a Chri-
E ſto mandata,etiam ſi tunc eccleſia omni ſcripturæ præſidio careret. Eritne fortè dicendum vt breuior ſit nunc eccleſiæ authoritas,quàm tunc? Aut detrudemus eccleſiam in tam anguſtos limites,vt eam nunc ex ſcripturæ teſtimonio pendere dicamus,quæ olim minimè pendebat? Erit ergo ſine vlla hæſitatione tenendum,vniuerſalis eccleſiæ traditionibus & definitionibus,etiam ſi hæc nullis ſcripturæ ſacræ teſtimoniis comprobentur,tantā fidem eſſe adhibendam,quanta ipſiſmet ſcripturis ſacris debetur,quum illius linguam æquè nūc moueat ſpiritus ſanctus in locutione earum rerum in quibus noſtra ſalus pendet, ſicut olim mouit manus ſcriptorum ad ſcripturas ſacras ſcribendas. Sed ne hæc noſtris ſolūm rationibus ductus dixiſſe videar,expedit vt oſtendam hanc eandem fuiſſe mentem probatiſſimorū quorūcunque virorum qui de hac re fecere mentionem. Auguſtinus in epiſtola ad Ianuariū quę eſt in volumine epiſtolarū eius. cxviii. Illa quæ non ſcripta ſed tradita cuſtodimus,quę quidem toto orbe terrarum obſeruantur, datur intelligi vel ab ipſis apoſtolis vel plenariis con-
F ciliis(quorum eſt in eccleſia ſaluberrima authoritas)commendata atq; ſtatuta retineri. Vnde hæc quin ita facienda ſint diſputare,inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Hæc ille. Et in epiſtola ad Caſulanū preſbyterū· In his rebus de quibus nil certi ſtatuit diuina ſcriptura,mos populi dei & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut præuaricatores diuinarū legum,ita contēptores eccleſiaſticarū conſuetudinū coercēdi ſunt. Hæc Auguſtinus. Alia ſunt quāplurima eiuſdē beatiſſimi patris huic propoſito cōducentia teſtimonia,quorū omniū vel illud præcipuum eſt,quod aduerſus Creſconium grammaticū ſcribens ait· Proinde quātuis huius rei certū de ſcripturis nō proferatur exemplū, earūdem tamen ſcripturarū etiam in hac re a nobis tenetur veritas,quū hoc facimus quod vniuerſæ iā placuit eccleſiæ, quā ſimul ipſarū

Ioan.viij.

Cantic.vi.

ij.Cor.xi.

ſcripturarum commendat authoritas, vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſ- E
quis falli meruit huius obſcuritate quæſtionis,eandem eccleſiam de illa conſulat,quam ſine
vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat. Hæc Auguſtinus. Hoc etiam confirmatur te-
ſtimonio Ioannis Damaſceni, qui in.xiii.cap.iiii. libri de fide orthodoxa, docens qualiter
deum adorare debeamus ad orientem,dicit. Non ſcripta eſt autem hæc apoſtolorum tradi-
tio:nam multa ſine ſcripto nobis tradita ſunt.Idem quoque in.xvii.eiuſdem libri capite. Eſt
autem hæc traditio non ſcripta,perinde ac adorationis ad orientem,adorare ſcilicet crucẽ,
& alia plurima his quæ dicta ſunt ſimilia. Hęc Damaſcenus. Sed Origenes etiã in hanc ma-
nibus(vt dicitur)ac pedibus it ſententiã. Is enim homilia quinta ſupra librum Numerorũ ſic
ait: In eccleſiaſticis obſeruationibus ſunt nonnulla quæ omnibus quidem facere neceſſe eſt,
nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd(verbi gratia)genua flectimus orantes,&
quòd ex omnibus cæli plagis ad ſolam orientis partem conuerſi orationem fundimus, non G
facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & euchariſtiæ ſiue percipiendæ, ſiue eo ritu
quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptiſmo verborum geſtorũmq;,& or-
dinum,atque interrogationum ac reſponſionum quis facilè explicet rationem? Et tamẽ o-
mnia hæc operta & velata portamus ſuper humeros noſtros, quum ita implemus ea & exe-
quimur,vt a magno pontifice & eius filiis tradita & commendata ſuſcepimus. Hæc Origi-
nes. Vides hic qualiter Origenes teſtatur aliqua eſſe quæ nobis facere eſt neceſſariũ, etſi eo-
rum nulla ex ſcripturis ratio pateat,ſed ſola eccleſiæ obſeruatio. Irenæus etiam Lugdunẽſis
epiſcopus & martyr,martyriſque diſcipulus,huic ſententiæ ſubſcribit in capite quarto tertii
libri aduerſus hæreſes,dicens: Tantæ igitur oſtenſiones quum ſint hæc, non oportet adhuc
quærere apud alios veritatem,quam facile eſt ab eccleſia ſumere,quum apoſtoli quaſi in de-
poſitorium diues pleniſſimè in eam contulerint omnia quę ſunt veritatis,vt omnis quicũ-
que velit,ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus:omnes autem reliqui fures H
ſunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos:quæ autem ſunt eccleſiæ,cum
magna diligentia diligere,& apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? & ſiquando
de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oportet in antiquiſſimas recurrere ec-
cleſias,in quibus apoſtoli conuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere quod cer-
tum & rei liquidum eſt? Quid autem ſi neque apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis,
nonne oportebat ordinem ſequi traditionis,quem tradiderunt his quibus committebãt ec-
cleſias? Hæc Irenæus. Huius authoritas non parui eſt momenti, nam præter ſanctitatem &
doctrinam qua polluit, diſcipulus fuit Polycarpi martyris, quem Ioannis euangeliſtæ diſci-
pulum fuiſſe plures teſtantur hiſtoriæ. Abeant ergo Ioannes Vvitclefus,& Ioannes Huſs, &
Martinus Lutherus,eorũmque complices,& quibus volent ſuas iactent inſanias, derogẽt-
que quantum voluerint eccleſiæ authoritati. Nam mihi horum per tot ſecula probatiſſimo-
rum virorum ſuffeciſſet authoritas,etiam ſi nulla ratione ſuperius euiciſſem. Dicamus ergo I
in omnibus quæ aut credenda aut agenda ſunt,eccleſiæ eſſe obediendum,etiam ſi ſcripturæ
authoritas deſit,quanuis hæc ei deeſſe nõ poſſit, quum hanc ei authoritatem ipſæmet ſcri-
pturæ tribuant. Nam alioqui qualiter aſſeremus Mariæ perpetuam virginitatem, aut filium
dicemus patri conſubſtantialem, quum hæc minimè in ſacris literis reperiantur? Mariæ ſi-
quidem perpetua virginitas in ſacris literis nuſquam clarè inuenitur, niſi fortè in figuris
multis & ænigmatis,quæ(vt tertio cap. diximus) minimè ad dogma aliquod adſtruendum
ſufficiunt. Filii autem conſubſtantialitas etſi ex euangelio conuincatur,nuſquam tamen (vt
Arrius Athanaſio opponebat)expreſſè in euangelio reperitur. Vtrũque tamen eccleſiæ vni-
uerſalis traditione tenemus,cuius firmiſſima eſt authoritas. Sunt & alia id genus multa quę
operoſum eſſet recenſere:quæ etſi non ſunt ſcripturis expreſſa,eorum tamen aliqua eccleſia
ſpiritu ſancto afflata ex collatione ſcripturarum colligit, alia per ſola verba ab vno in al-
Pſal.cxxxij terum per tot ſecula transfuſa retinuit:cui illud regii prophetæ alludere videtur: Sicut vn- K
guentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, & in oram veſtimenti eius.
Ita vt a Chriſto capite in apoſtolos tranſmiſſa verba,ſint iterum ab ipſis apoſtolis in veſti-
mentum effuſa,vſque in oram veſtimenti,id eſt in finem vſque eccleſiæ, quæ tunica eſt in-
conſutilis quam hæretici ſcindere conantur. Præterea ſi nihil aſſerendum eſt niſi ex ſcriptu-
ris expreſſis probari poſſit,vt ait Lutherus,qualiter ipſe teſtatur ſe credere purgatorium eſ-
ſe,cum tamen alibi dicat purgatorium non poſſe ex ſacris literis probari? Verùm nec mi-
rum,quoniam Lutherus ſæpiſſime tanquam turdus (quemadmodum dicitur in prouerbio)
ſibi malum cacat.

A Quòd eccleſiam vniuerſalem concilia generalia ritè congregata ſufficienter exprimant ac repræſentent: quorum cõciliorum definitionibus & traditionibus ea erit præſtanda fides, quæ vniuerſali eccleſiæ debetur.

Caput VI.

OStendimus ſatis (vt opinor) manifeſtè, vniuerſalis eccleſiæ traditionibus & definitionibus eſſe ſine vlla hæſitatione obtemperãdum. At dubitabit quiſpiam fortè, vbinam vniuerſalis eccleſia vnquam cõgregata fuerit ad aliquid definiendum, aut quo pacto vnquam congregari poſſit, cũ ſit toto terrarum orbe diffuſa? Nam hæretici quidam ſunt, nempe Vvitclefuitæ, Huſſitæ, Lu-
B therani (horum hiſtorias enarrabimus cum inferius ad ſingulas eorum hæreſes deuentum fuerit) qui ne eccleſiam aperto Marte inuadere videantur, negant quicquam eam vnquam ſanxiſſe, & ideo fingunt nobis quandam eccleſiam inuiſibilem, vereque mathematicam, ab omni ſenſu abſtractam. Quæ etſi viſibilis eſſet, nihil vnquam definire poſſet, quòd cum tã latè pateat, minimè (vt dicunt) ad aliquid definiendum tota vnquã inſimul congregari valuit. Et quoniam hoc eſt validiſſimum eorum ſcutum quo muniuntur quũ eis eccleſiæ authoritas obiicitur, ideo ad eius extenuationem, imò verius dixerim deſtructionem, ante omnia annitendum erit. Nam in poſterum cum aduerſus ſingulas hæreſes pugnabimus, frequens nobis admodum erit eccleſiæ authoritas, qua tanquam acutiſſimo telo hæreticos cõfigemus. Quapropter vt nullum eis in hac parte reliquerimus ſcutum quo ſe tueri poſſint, hoc prius oſtendendum fuit, eccleſiam viſibilem eſſe, ſenſibúſque hominum obiectam, alicubi iam ſæpe congregatam, ſæpéque olim congregabilem. Sed ante omnia prius oportebit
C iuxta Ariſtotelis præceptum oſtendere quid ſit eccleſia, ne ex re perperam intellecta (vt ſæpe contingit) ſit diſceptatio. Eccleſia de qua nunc agimus, quæ militans dicitur, eſt fidelium omnium congregatio, quæ corpus vnum eſt, cuius caput eſt Chriſtus: nos autem ſinguli alter alterius membra. Nam quòd omnes nos vnum corpus ſumus, cuius corporis caput eſt Chriſtus, teſtatur Paulus in epiſtola ad Romanos. Sicut enim, inquit, in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Et iterum in prima ad Corinthios epiſtola idem cõfirmat dicens: Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cũ ſint multa, vnum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus. Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi. Iam vides quomodo ex Pauli ſententia omnes fideles qui ſemel Chriſto in baptiſmo dedicati ſunt, vnum corpus efficiant, cuius ipſe Chriſtus ſit caput. Quòd autem corpus ipſum ex omnibus fidelibus cõ-
D pactum ſit eccleſia, teſtatur idem Paulus in epiſtola ad Epheſios, vbi loquens de Chriſto redemptore noſtro ait: Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnẽ eccleſiam quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius. Et iterum ad Coloſſenſes quaſi eandem repetit ſententiam: Adimpleo, inquit, ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt eccleſia. Cum ergo ſinguli fideles qui ſunt velut membra corporis huius quod eſt eccleſia, viſibiles ſint, & oculis hominum obiecti atque patentes, quî fit vt eccleſia quæ totum eſt corpus, inuiſibilis ſit? Non eſt enim veriſimile, aut rationi conſentaneum, vt id inuiſibile ſit, cuius omnes partes ex quibus coaleſcit, viſibiles ſunt & cõſpicuæ. Verùm iam video eos aduerſus quos agimus, id negare quod aſſumpſimus, omnes ſcilicet huius corporis partes viſibiles eſſe, cum caput ipſum, quod Chriſtus eſt (vti ipſi aſſerunt) inuiſibile ſit. Sed hoc cauillum ita reiiciemus, vt nullus tergiuerſationi pateat locus. Nam ſiue loquaris de eo ante gloriam reſurrectionis, ſiue poſtmodum, vtrobique eũ per carnis aſſumptæ diſ-
E penſationem viſibilem reperies. Nonne Baruch propheta de eo dicit: Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus? Si enim de eo quũ doloribus & morti obnoxius erat, loquaris, quid prohibet vt qui eſurit, ſitit, laſſatur, triſtatur, crucifigitur, nõ etiam videatur? Nõne ad illud tempus refertur quod Eſaias de eo ait: Vidimus eum leproſum, & cuius nõ erat aſpectus. Si verò poſt ſuſceptam immortalitatis ſtolã id dicas, vel illo ſolo Actuũ apoſtolorum teſtimonio cõuinceris: Quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionẽ ſuam in multis argumẽtis, per dies quadraginta apparẽs eis. Qualiter autẽ potuit multis argumẽtis oſtendere apoſtolis ſe vitã recuperaſſe, niſi apoſtoli eũ vidiſſent? Præterea diſcipuli in caſtellum quod dicitur Emaus eũtes (etſi oculi eorum tenebantur ne eũ agnoſcerẽt) nonne Chri-

Roma. xij.
i. Cor. xiij.
Epheſ. i.
Coloſſ. i.
Baruch. iij.
Eſaiæ. liij.
Actuum. i.

ſtum viderunt? Inſuper Thomæ prius incredulo, poſtmodũ verò fideli, dicit ipſummet ca- F
Ioan.xx. put iam glorificatum: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti. Alii etiam condiſcipuli dicunt eidem Thomæ· Vidimus dominum. Et Paulus in prima ad Corinthios epiſtola teſtatur de
i.Cor.xv. pluribus qui Chriſtum poſt reſurrectionem ſuam viderunt. Sic enim ait· Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim. Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul, ex quibus multi manent vſque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde viſus eſt Iacobo, deinde apoſtolis omnibus. At dices fortè tunc ideo viſibilẽ fuiſſe, eò quòd ſuæ claritatis radios continuerit, inuiſibilis futurus ſi omnem glorificatæ carnis ſplendorem effudiſſet. Id eſſe falſum tribus teſtibus conuincitur, Petro ſcilicet, Iacobo & Ioanne, vt in ore duorum vel trium ſtet
Mat.xvij. omne verbum. His enim ab eo in montem excelſum ductis, transfiguratus eſt ante eos, & reſplenduit facies eius ſicut ſol. Ipſum verò ſic transfiguratum diſcipuli viderunt. Nã ſi non viderunt, quomodo poſtmodum teſtes eius rei eſſe poſſunt? Et ſi Petrus nõ vidit, quo ergo G
allectus dicit: Bonum eſt nos hic eſſe? Si ergo Petrus & alii duo Chriſtum trãsfiguratum viderunt, quî fit vt nunc eum ſtola immortalitatis indutum videre non poſſumus, quantalibet claritate fulgeat? Nam transfiguratus ſymbolum quoddam futuræ immortalitatis dedit, & in ea fuit refulgentia, in qua nunc ad dexteram patris reſidet. Sic enim ait gloſſa communis quæ ordinaria appellatur, Marci nono· In ea fuit claritate in qua erit peracto iudicio. Et Beda ibidem· Transfiguratus ſaluator non ſubſtantiam veræ carnis amiſit, ſed gloriam futuræ vel ſuæ vel noſtræ reſurrectionis oſtendit. Qui qualis tunc apoſtolis apparuit, talis poſt iudicium cunctis apparebit electis. Hæc Beda. Eſt ergo caput eccleſiæ Chriſtus, omni tempore viſibile: & cum de aliis eccleſiæ membris nõ ſit qui dubitet ea eſſe viſibilia, colligitur inde, totum corpus eſſe viſibile. Adde quòd eadem eccleſia aliquãdo vocatur grex, iuxta illud
i.Pet.v. Petri· Paſcite qui in vobis eſt gregem. Huius autem gregis oues ſingulæ ſunt ſinguli fideles,
Ioan.xxi. quos eidem Petro vt verbo & doctrina paſceret, commiſit dominus dicẽs· Paſce oues me- H
as. At quomodo erit grex inuiſibilis, cuius omnes oues conſpicuæ ſunt? Aut quomodo paſtor paſcet gregem quẽ non videt, nec eum vllo modo cognoſcere poteſt? Vt enim oportet paſtorem vultum cuiuſque pecoris ſui cognoſcere, *ita etiam* totum gregem, vt ſciat ſuũ gregem ab alieno diſcernere. Oportet *ergo vt* grex qui a paſtore debet paſci, ſit ei viſibilis: & corpus cuius ſingula *membra* ſunt viſibilia, ipſum quoque corpus integrum ſit viſibile. Nã quanuis fides qua ipſum corpus ſolidatur, & charitas qua viuificatur, & ſpiritus ſanctus quo regitur, omnes inuiſibiles ſint, nihil tamen obſtat vt corpus ipſum ſit viſibile: quemadmodum nihil prohibet hominem viſibilem eſſe, quanuis anima qua corpus eius vegetatur, inuiſibilis ſit. Verùm quia in cauſſa fidei efficaciora ſunt ſacræ paginæ teſtimonia (vt capite ſecũdo diximus, & infra in titulo fides, longius differemus) quàm omnes quantũuis vrgentes rationes, ideo ad huius rei confirmationem aliqua afferam tam clara teſtimonia, vt niſi malitia eum iam exæcauerit, apertè videat ea non niſi de viſibili eccleſia poſſe accipi. Cum ſa- I
iij.Reg.viij cra hiſtoria deſcribit dedicationem templi a Salomone extructi, inter cætera ait· Conuertit rex Salomon faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael. Omnis enim eccleſia Iſrael ſtabat. Sed ſi eccleſia eſſet inuiſibilis, qualiter ad eam Salomon faciem ſuam conuertiſſet? Præterea Chriſtus docens gradus per quos fraterna correctio debeat incedere, tertio loco iubet dicendum eſſe eccleſiæ. Si autem eccleſia eſt inuiſibilis, nulla patet via vt quis eccleſiã
Act.xxix. cognoſcere valeat ad aliquid ei denunciandum. Huic accedit, quòd Paulus maiores natu eccleſiæ Epheſi, Mileti congregatos ſic admonuit· Attendite vobis & vniuerſo gregi in quo vos poſuit ſpiritus ſanctus regere eccleſiam dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Qualiter autem homo mortalis poterit regere id quod minimè videre poteſt? Rurſum idem Paulus in
i.Cor.xv. prima ad Corinthios epiſtola· Ego enim ſum minimus apoſtolorum, qui non ſum dignus
Galat.i. vocari apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam dei. Et iterũ ad Galatas· Audiſtis enim conuerſationem meam aliquãdo, quoniam ſupra modum perſequebar eccleſiam dei, & ex- K
pugnabam illã. At minimè fieri poteſt vt corporalis perſecutio qualis illa erat, inferri poſſit in eum qui inuiſibilis eſt. Quòd ſi id fieri contendas per id quod Chriſtus eidẽ Paulo di
Act.ix. xit· Ego ſum Chriſtus, quem tu perſequeris: nec tamen Paulus tũc Ieſum videbat, vtpote ad dexteram patris reſidẽtem: quis non videt illud ea ratione ab eo dictum qua alias dixerat,
Mat.xxv. Amen dico vobis, quãdiu feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis? Quã ergo perſecutionem ſe eccleſiæ intuliſſe poſtmodum Paulus fatetur, hanc eãdem ſe paſſum Chriſtus queritur, eò quòd naturale eſt capiti, vt reliquis corporis membris compatiatur. Satis iam pro hac re vtcunque paucis dixiſſe arbitramur: ſiquæ fortè dicenda reſtabunt, inferius

in titulo

A in titulo Eccleſia differentur. Nunc ad reliquum accingamur, vt eccleſiam videlicet quam iam viſibilem eſſe oſtendimus, alicubi iam congregatam, & aliquando congregabilem (quãtumlibet latè pateat) comprobemus. Hoc autem ſatis (vt exiſtimo) comprobabitur, ſi oſtenderimus concilium generale ritè congregatum ſufficienter eccleſiam vniuerſalem repræſentare. Nam eo ipſo oſtenſum erit toties vniuerſalem eccleſiam in locum vnum coiſſe, quoties generalis ſynodus eccleſiæ ritè congregata fuerit. Quòd autem concilium generale repræſentet vniuerſalem eccleſiam: ſi ipſius concilii in hac parte valet teſtimonium, citò propoſitum noſtrum efficiemus. Concilium nanque Cõſtantienſe, quod non dubito in ſpiritu ſancto fuiſſe congregatum, vt rei exitus docuit, inter cætera quæ quarta ſeſſione definita ſunt, hoc primum decernit: Et primò quòd ipſa ſynodus in ſpiritu ſancto congregata, legitimê generale concilium faciens, eccleſiam catholicam militantem repręſentans, pote-
B ſtatem à Chriſto immediatè habet, cui quilibet cuiuſcũque ſtatus vel dignitatis, etiam ſi papalis exiſtat, obedire tenetur in his quæ pertinent ad extirpationem dicti ſchiſmatis, & reformationem generalem eccleſiæ Dei in capite & in membris. Hæc concilium. Ecce vides qualiter concilium Conſtantienſe teſtatur ſe repræſentare eccleſiam catholicam militantem. Verùm ſcio non defuturos qui huic teſtimonio obiiciant id quod Phariſæi Chriſto obiecerunt. Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum nõ eſt verum. quibus reſpondere idem concilium meritò poſſet id quod Chriſtus eiſdem Phariſæis reſpondit, Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio vnde veni, & quò vado: vos autem neſcitis vnde venio, aut quò vado. Vos ſecundum car- Ibidem
nem iudicatis, ego non iudico quẽquam. & ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt, quia
C ſolus non ſum, ſed ego (Chriſtus dixit) & qui miſit me pater. Concilium autem dicere poſſet, Ego, & qui docet me ſpiritus ſanctus, qui ſuggerit nobis omnem veritatem. Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Sed hæc licet aduerſarium non conuincant, bene tamen affectum docere poſſunt. Aliter ergo aſſertionem noſtram firmemus. Primò ſic, quia vſu communi & vniuerſali hominum locutione reperimus, vt quoties primates omnes alicuius reipublicę, quibus à populo ius decernendi commiſſum eſt, in vnum quẽlibet conuenerint locum, dicamus rempublicam congregatam eſſe, eò quòd ab his cæteri omnes pendent. Ad hunc modum cum in cõcilio generali omnes epiſcopi, quos ſolos Deus poſuit regere eccleſiam ſuã, conueniant, dicitur tunc reſpublica Chriſtiana, hoc eſt catholica eccleſia congregata. Hoc manifeſtè oſtenditur in eo loco tertii Regum, quem ſuperius alteri negocio aptauimus. Poſtquam enim ſacra illa hiſtoria
D deſcripſit magnificam illam templi conſtructionem, ſic ait, Tunc congregati ſunt omnes iij. reg. viij. maiores natu Iſrael cum principibus tribuum, & duces familiarum Iſrael ad regem Salomonem in Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid, id eſt de Sion. Et poſtquam dixerat arcam illatam eſſe in oraculum templi, ſubnectit, Conuertitque Rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael. Omnis enim eccleſia Iſrael ſtabat. Hæc ibi. Quo ex loco clarè patet conuentum illum in quo fuerant congregati maiores natu Iſrael, & principes tribuum, & duces familiarum, geminata vice appellari omnem eccleſiam. Rurſus concilio coacto Hieroſolymis pro magnifica illa quæſtione decidenda, an ſcilicet legitima eſſent ſimul cum euangelio obſeruanda: poſtquam dixerat conueniſſe Apoſtolos & ſeniores videre de verbo hoc, & in ea re definiſſe, dicit: Tunc placuit Apoſtolis & ſenio- Actu. xv.
ribus cum omni eccleſia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam. Vides hic iterum conuentum illum Apoſtolorum & ſeniorum vocari vniuerſam eccleſiam. Et beatus Gregorius hoc idem aſſerit, qui loquens de quatuor illis illuſtribus nec vnquam ſatis laudatis cõciliis, videlicet Niceno primo, Conſtantinopolitano primo, Epheſino & Chalcedonenſi etiam primis, ſic ait, Cunctas vero quas præfata veneranda concilia perſonas reſpuunt, reſpuo: quæ venerantur, amplector: quia dum vniuerſali ſunt conſtituta conſenſu, ſe, & non illa deſtruit, quiſquis præſumit abſoluere quos ligant, aut ligare quos abſoluunt. Hæc ille. Ecce qualiter Gregorius aſſerit in cõciliis decreta, vniuerſali conſenſu eſſe conſtituta: quod minime verum eſſet, niſi cenſeret idem beatiſſimus pater generale cõcilium vniuerſam eccleſiam repręſentare: pręcipuè cum proprium epiſcoporum ac aliorum prælatorum munus ſit docere, quod ad ſubditos minime pertinet. Solis enim prælatis dicitur, Paſcite qui in i. Petri. v.
vobis eſt gregem. Et cum Chriſtus Petrum reliquis omnibus prætuliſſet, nihil aliud dixit quàm Paſce oues meas. Prælatorum ergo eſt docere & iubere, ſubditorum eſt diſcere & ob- Ioan. xxi.
temperare. Paſtorem oportet paſcere oues, ouium autem ſolum eſt paſci. Hoc enim Mala-

Mala.ij chias propheta teſtatur,qui ait, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirẽt F
de ore eius,quia angelus domini exercituum eſt. Si ergo ſacerdotes ſunt à quibus ſcientia
exquiritur,non autem ſubditi:non erit neceſſarium,vt in conuentum qui fit pro re aliqua
differenda,ſubditi cum prælatis cõuocentur. Quòd ſi dicas ſubditos omnes eſſe mẽbra hu-
ius corporis,& ideo debere ſimul cum prælatis conuocari: reſpõdetur per id quod ait Pau-
i.Cor. xiij. lus in prima ad Corinthios epiſtola, Et ſi dixerit auris, quoniã non ſum oculus, non ſum
de corpore: non ideo non eſt de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus?Prælati ſi-
quidem, quorum partes ſunt docere & regere, oculorum funguntur officio, quoniã hi pro
reliquis membris vident,eáq; quò mens voluerit,dirigunt. Subditi verò,quorum eſt obe-
dire, aurium exercent officium, quoniã hæ ſunt per quas doctrina quælibet & fides habe-
Roma.x. tur. Fides nãque eſt ex auditu. Nõ ergo ſubditi excluduntur a corpore eò quòd ad id offi-
cium non admittuntur,quod non eſt illis in corpore diſpenſatum. Nonne dicimus corpus G
aliquod humanum videre ſi eius oculi videant,quanuis cætera membra nõ videant? Nun-
quid ideo dicemus corpus non audire,quia multa in corpore membra non audiant, quan-
uis aures opus ſibi commiſſum debitè exequantur? Tunc enim reuera totum corpus id exe-
qui dicitur,cum membrum id quod ſibi ex officio incumbit,operatur. Quo fit vt tunc ec-
cleſiam quę vnum corpus eſt,aliquid definiſſe interpretemur,cum illud omnes illi ad quos
ſpectat,congregati atque cõſentientes decreuerint. At cum ii omnes ad concilium genera-
le conuocẽtur,conſequens eſt,vt in ea re definienda dicamus generale concilium eccleſiam
vniuerſalem repręſentare,cum id agant quod ad nullum alium ſpectare dignoſcitur. Quòd
ſi adhuc fortè contendas, fideles omnes ad eum conuentum eſſe conuocandos,in quo eſt
aliquid de fide definiendũ:tam claris id ſcripturæ teſtimoniis reiiciemus,vt nullus amplius
ſcrupulus vrgeat. Primum enim concilium ab Apoſtolis congregatum deſcribitur Actuũ
ſexto. In diebus autem illis (inquit)creſcente numero diſcipulorum,factũ eſt murmur Grę- H
corum aduerſus Hebræos,eò quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum.
Conuocãtes autem duodecim multitudinem diſcipulorum,dixerunt, Non eſt æquum nos
derelinquere verbun dei,& miniſtrare mẽſis. Conſiderate ergo fratres, viros ex vobis &c.
Vides ibi minime conuocari plebem,aut promiſcuam multitudinem,ſed pręciſè multitu-
dinem diſcipulorum. Multo autem efficacius noſtrum propoſitum confirmat id quod in
xv.cap.eiuſdem libri ſcribitur,in quo nobis conciliorum effigies ad viuum depingitur. Sic
enim ibi dicitur,Et quidam aſcendentes de Iudæa docebãt fratres,quia niſi circuncidami-
ni ſecundum legem Moyſi,non poteſtis ſaluari. Facta ergo ſeditione non minima Paulo &
Barnabæ aduerſus illos,ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas,& quidam alii ex a-
liis ad Apoſtolos & presbyteros in Hieruſalem ſuper hac quæſtione. Et parùm infrà,Con-
uenerúntq; Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc &c. Et tãdem inquiſitione facta inter
eos,lata eſt ab Apoſtolis & ſenioribus ſententia in hunc modum,Viſum eſt ſpiritui ſancto I
& nobis,nihil vltrà imponere vobis oneris,quàm hæc neceſſaria,vt abſtineatis vos ab im-
molatis ſimulacrorum,& ſanguine,& ſuffocato,& fornicatione,à quibus cuſtodientes vos
bene agetis. Hæc ibi. Ecce apertam celebrandi concilii regulam:ex qua,temporum ſuc-
ceſſu,cum eccleſia iam liberata eſſet à perſecutione tyrannorũ,reliqua generalia cõcilia mo
dum & formam ſuæ celebrationis ſumpſerunt. Vides tamen ibi minime conuocari omnẽ
populi Chriſtiani multitudinem,ſed ſolùm Apoſtolos & ſeniores conueniſſe, diligentique
examinatione ex collatione ſcripturarum facta,ſentẽtiam tuliſſe,quam vſque in hodiernũ
diem catholica eccleſia amplexata eſt. Si ergo non oportet ad aliquid in fide definiendũ
promiſcuæ plebis multitudinem conuocari,ſed ſolum maiores eccleſiæ,quòd hi ſunt quo-
rum intereſt in ea re definire,& qui ad eam rem agendam vniuerſalem repræſentant eccle-
ſiam,conſequens eſt vt generale concilium ad quod primores eccleſiæ omnes conuocan-
tur,vniuerſam etiam repræſentẽt eccleſiam. Ex quo etiam colligitur,cõciliorum generaliũ K
ritè congregatorum traditiones,tanquam ab vniuerſali eccleſia emanãtes,eſſe ab omnibus
recipiendas. Præterea ſi conſilia generalia minimè vniuerſam repræſentarent eccleſiam, ac
ideo ab eis ſuſtollatur poteſtas in cauſſa fidei decernendi, omnia prorſus erunt in eccleſia
ambigua,nec via aliqua patebit qua hęreſes extirpari poſſint,imò inexhauſta ſuggeretur fi-
dei oppugnandæ materia, cuicunque libuerit nouas excitare hæreſes,aut ſuſcitare ſepultas.
Niſi enim publica aſtitiſſet Niceni concilii definitio aduerſus Arrium, & Conſtantinopo-
litani aduerſus Eunomium & Macedonium, & Epheſini aduerſus Neſtorium, & Chalce-
donenſis aduerſus Eutychem,adhuc eorum hæreſes viuerent,nec deeſſent qui ſub earũ au-

thoribus

A thoribus militarent,quũ quicquid ex eis ſcripturis obiiceretur,praua interpretatione in alienum ſenſum detorquerent. Hac enim ſola cauſſa factum eſt,vt tempore illo quo eccleſia tyrãnorũ rabiem perpeſſa eſt, Chriſtianiſmus fuerit in plurimarũ hæreſum ſciſſuras diuiſus: quia ſcilicet epiſcopi catholici in vnum conuenire non poterant,vt eis obſtarẽt, vſque ad tempus Conſtantini,à quo cœperunt concilia congregari,ex quorum frequentatione plurimis hæreſibus itum eſt obuiã. Rurſus de filiis iſrael hoc legimus,vt quicquid inter eos dubitationis oriebatur,ad Moyſen,vt ab eo decideretur,deuoluebatur. Deinde quum Moyſes in montem ſubiit legem recepturus,ſi fortè aliquid interea ortum fuiſſet,de remedio prouidit. Habetis(inqnit)Aaron & Hur vobiſcum:ſi quid natum fuerit quæſtionis,referetis ad eos. Inſuper ne poſt eorum mortem Synagoga remedio careret ad quæſtiones finiendas,vide qualiter dominus prouiderit. Sic etenim ait in deuteronomio,Si difficile & ambiguum Exo. xxiiij. Deut. xvij.

B apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem,inter cauſſam & cauſſam, lepram & non lepram,& iudicum intra portas tuas videris verba variari,ſurge & aſcende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus,veniésq; ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore,quęréſque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcunque dixerint qui præſunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius:ſequeriſque ſentẽtiam eorum,nec declinabis ad dexteram vel ad ſiniſtram. Hæc ibi. Vides igitur quæſtionem dubiam minimè ad plebem eſſe deducẽdam, aut ad reges aut duces,ſed ad ſacerdotes Leuitici generis, quorum definitioni obtẽperare præcipit. Vides etiam quãtum Deus ſynagogæ proſpexit,qui in omnẽ euẽtum de remedio ei prouidit. Quod bene per Eſaiã prophetam inſinuat dicens,Quid potui facere vineæ meæ,quod Eſa. v.

C non feci?Quid ergo putas eum feciſſe eccleſiæ ſuæ?Nonne credẽdum erit ęquè proſpexiſſe eccleſiæ ac ſynagogæ?Imò multo magis,quum de ea dicat alius propheta,Magna erit glo- Agg ij. ria domus iſtius nouiſſimę,pluſquam primæ. Erit ergo dicendum perinde ac de veteribus patribus enarratum eſt,Si difficile atque ambiguum iudicium eſſe perſpexerit quiſpiã, veniat ad primores eccleſiæ, qui concilio coacto, réque (vt decet) maturè diſcuſſa, docebũt eum iuxta legem Dei,ſequetúrque ſententiam eorum,nõ declinans ad dexteram neque ad ſiniſtram. Hinc patet quàm inani labore fatigatur Guido Carmelita,qui in ſuo primo libro de hæreſibus conuertit ſe ad probandum ea quæ in quatuor illis primis conciliis definita ſunt: ad quem modum oportebat eum etiam probare omnia quæ in reliquis conciliis decreta fuere:quod opus fuiſſet immenſum. Quapropter conſultius eſſet conciliorum authoritatem,eorũmque in definiendo certitudinem comprobare: quo facto,breui compendio omnes conciliorum definitiones roborantur.

D

Quòd aliorum hominum quantumlibet ſanctorum ſcripturæ non ſufficiant ad hæreſim reuincendam. Cap. VII.

HActenus diſſeruimus de hæreſi,& de his quibus hæreſis reuinci poteſt:verũ ſunt multi qui alios habent gnomones quãuis fallaces,& ad munus id exequendum minimè certos,ad quos tamen volunt omnes aſſertiones de hæreſi examinare,ac ideò facillimè de hæreſi pronunciant,nulla prorſus habita ratione qua id euincere poſſint. Sunt enim plerique qui ſic afficiũtur aliquorum hominum ſcriptis,vt ſi fortè quempiam viderint qui vel digito tranſuerſo ab eorum ſententia diſcedat (oculatus teſtis loquor) hæreſim ſtatim inclamẽt. Quapropter hoc oportuit etiam oſtendere,nullam videlicet ſcripturam,cuiuslibet hominis quantumlibet docti, quãtumlibet etiam ſancti,eſſe efficacem ad hæreſim reuincẽdam,niſi ex ſacræ ſcripturæ teſtimonio,aut ex eccleſiæ definitione id eſſe conſtiterit. Hoc autem facilè quiſque perpẽdet, ſi prius hoc apud ſe diſcutiat,quale oporteat eſſe teſtimoniũ, vt nos cogat ad fidẽ alicui rei præſtandam. nam id ſolum efficax erit ad reiiciendum quicquid illi rei clarè dignoſcatur

E repugnare. huiuſmodi verò teſtimoniũ quod nos alicui credulitati faciat obnoxios, oportet vt à tali perſona habeatur,de qua cõſtet eã nec poſſe falli,nec fallere velle. Quòd ſi falli poteſt aut fallere,quocũque eius teſtimonio adducto,citra fidei iniuriam,aut hæreſis labem reiiciet:cauſſabitur enim ſtatim eum in illa re deceptum,aut decipere voluiſſe:quòd vtrũq; horum euenire poterat. Nam quid obſtat,vt eum qui falli poteſt,falſum fuiſſe dicamus? At omnis homo ex peccato primorum parentũ adeò obtuſum traxit ingeniũ, vt ad verã rerum notitiam minimè penetrare valeat,quo fit vt ſæpe in diſcernẽdo fallatur. Nam inter incõmoda quæ in hac vita patimur(teſte Auguſtino)eſt fallax iudicium. Atq; ita propheta dixit,omnis homo mẽdax:&(vt eſt in prouerbio)quãdoq; bonus dormitat Homerus. Nõ

eſt ergo æquum,aut rationi conſentaneũ,vt ei qui aut falli aut fallere poteſt,qualis eſt qui- F
uis purus homo,ſub interminatione gehennæ credere teneamur. Nã inde eueniret vt ſæ-
piſſime falſa pro veris recipere teneremnr, & vera pro falſis : quod nefas eſt dicere. Præ-
terea quum ſæpe inter doctiſſimos atque ſanctiſſimos viros de eadem re nõ conueniat,erit
neceſſarium ab aliquo eorum diſcedere,neq; tamen cũ fidei iniuria,aut hæreſis nota,cum id
fieri nullo modo poſſit,vt oppoſitis ſecúmq; pugnantibus aſſertionibus quis aſſentiat. Hie-
ronymus ait Paulum ſimulatione tantũ & non verè reprehendiſſe Petrum,Auguſtinus autẽ
ait Perum verè iuſtéq; à Paulo reprehẽſum. Hieronymus ait eum qui ante baptiſmum duas
habuerit vxores, ſuſcepto poſtmodum baptiſmo poſſe ad ſacerdotium promoueri : cui aſ-
ſertioni refragantur Ambroſius,Auguſtinus,cæteriq; omnes. Auguſtinus,vniuerſi mundi fa
bricam ait fuiſſe à Deo etiam quo ad varietates formarum vno eodẽq; temporis momento
extructam,nullãmq; prorſus admittit in ea re temporis ſucceſſionem,ſed illa dierum volu- G
mina interpretatur angelicæ cognitionis alternationes. Cui interpretationi adeò contradi-
citur,vt nullum vnquam ex ſacris ſcriptoribus viderim qui illi in hac parte aſſentiat. Sunt
& id genus multa. Quis ergo tam demens erit,vt ei qui alterutram partem harum aſſertio-
num amplecti velit,hæreſis notam impingat,quòd alicui doctori ſacro repugnet? Non erit
ergo vnquam citra temeritatẽ aliquid appellandũ hæreſis eò ꝙ ſanctorũ dictis repugnat,
modò nõ obuiet ſcripturę ſacræ,aut eccleſiæ definitioni. Vnde Auguſtinus in Epiſtola ad
Hieronymum quæ eſt in ordine aliarum epiſtolarum.19.ſic ait, Ego enim fateor charitati
tuæ,Solis eis ſcripturæ libris,qui iam canones appellantur,didici hunc timorẽ honorémq;
deferre,vt nullum horum auctorem ſcribẽdo erraſſe aliquid firmiſſimè credã:aut ſi aliquid
in eis offendero literis,quod videatur contrariũ veritati,nil aliud quàm mendoſum eſſe co
dicem,vel interpretẽ nõ aſſecutũ eſſe, vel me minimè intellexiſſe nõ ambigam. Alios autẽ
ita lego,vt quãtalibet ſanctitate vel doctrina polleãt,nõ ideo verũ putem quia ipſi illa ſen- H
ſerunt,ſed quia mihi per alios authores canonicos,ſcilicet ſacræ ſcripturæ,aut probabili, id
eſt euidenti ratione,quod à vero non abhorreat,perſuadere poterunt. Nec te frater mi ar-
bitror ſic libros tuos legi velle,tanquã prophetarũ & Apoſtolorum,de quorũ ſcriptis quòd
omni errore careant,dubitare nefariũ eſt. Abſit hoc de pia humilitate & veraci de temeti-
ſo cogitatione. Hæc Auguſtinus. Quare fateor me nõ poſſe cohibere iracundiam quoties
video aliquos ita addictos hominum aliquorum ſcriptis,vt impium autumẽt,ſi vel in mo-
dica re quis ab eorum ſententia diſcedat. Volunt enim hominum ſcripta velut diuorũ ora-
cula recipi,illũmq; honorem illis exhiberi,qui ſolis ſacris literis debetur. Nõ enim iurauí-
mus in verba hominis,ſed in verba dei. Ego enim miſerrimam hãc dicerem ſeruitutem,ſic
eſſe humanæ ſententiæ addictum,vt non liceat vllo modo illi repugnare: qualem patiũtur
hi qui ſe tantũ beati Thomæ,aut Scoti,aut Ocan dictis ſubiiciunt, vt ab eorum placitis,in
quos iuraſſe videntur, nomina ſortiantur,quidam Thomiſtæ,alii Scotiſtę,alii Ocaniſtę ap I
1.Cor.x. pellati. Paulus quidem iuſſit captiuare intellectum noſtrũ, ſed in obſequium Chriſti,nõ au
tem in obſequium hominis. Quo fit vt hi qui tam leuiter de hæreſi pronunciant,nõ expen-
dentes de qua re loquantur, ſæpe ſua ipſorum feriantur ſagitta, incidántque in eam foueã
quam aliis parabant. Nam velle humanas ſcripturas in diuinarum ordinem connumera-
re,hoc verius ego dixerim hæreſim: quod faciunt hi qui humanis ſcriptis diſſentire impiũ
autumant,perinde ac diuinis: quales ego vidi in tantam inſaniam deueniſſe,vt nõ ſint ve-
riti in publica ad populum cõcione hoc effundere, Quiſquis à beati Thomæ ſentẽtia diſcef
ſerit,ſuſpectus de hæreſi eſt cenſendus. O fortes verbi Dei,imò,verius dixerim,verbi Tho-
mæ prædicatores. Erit ergo beatus Bonauentura ſuſpectus de hęreſi putãdus, quòd in mul-
tis obuiet beato Thomæ? Erit ergo beatus Anſelmus ſuſpectus de hæreſi dicẽdus, ꝙ contra
beati Thomæ ſentẽtiam non putat amatorem virginis,qui feſtũ Cõceptionis celebrare re-
ſpuit? Nec tamen iſta ſic à me dicta velim,vt quiſpiam putet his verbis omnes illius inſti- K
tuti aut ordinis homines velle mordere. Noui enim ex eis plures doctos,& cordatos,ac ve-
rẽ pios,quibus,cũ iſta aguntur,aut ab aliis vt plurimum indoctis dicuntur,valde diſplicent.
Valde enim diſplicet etiam mihi,ꝙ & noſtrum ſodalitiũ in verba Scoti ferè iuraſſe videa-
tur. Ego quidem beati Thomæ ſanctitatem veneror,eius doctrinæ multum tribuo,ꝙ mul-
tum eccleſiam illuſtrauerit:non tamen puto adeò eſſe illi fauendum,vt per omnia oporte-
at cũ illo ſentire. Neq; hoc ego vnq̃ de beati Thomæ humilitate crediderim, vt velit quẽ-
piã ſuis dictis ſic eſſe addictum, cum nec ipſemet eiſdem adeò fuerit addictus, vt meliora
oſtendenti non fuerit paratus obtemperare. Nam ſæpe ſuam ipſe reuocauit ſententiam.

Beatus

A Beatus nanq; Auguſtinus optat ſuorum operum lectorem non eſſe dictis eius prorſus deditum. Sic enim ait tertio de Trinitate, cap. primo: Sanè cum in omnibus literis meis non ſolum pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſiderē, multo maximè in his, vbi ipſa magnitudo quæſtionis vtinam tam multos inuentores habere poſſet, q̄ multos cōtradictores habet. Veruntamen ſicut lectorem meum nolo mihi eſſe deditum, ita correctorē nolo ſibi. Ille me non amet amplius q̄ catholicam fidem. Ille ſe non amet amplius quàm catholicam veritatem. Sicut illi dico, Noli meis literis quaſi ſcripturis canonicis inſeruire, ſed in illis & quod non credebas, quum inueneris, incunctanter crede: in iſtis autem quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firme retinere: ita illi dico, Noli meas literas ex tua opinione vel contentione, ſed ex diuina lectione vel inconcuſſa ratione corrigere. Hæc Auguſtinus. Verùm non eſt hic prætermittendum quod gloſſator voluminis
B decretorum ait, vt ſaltem hac ratione vel illius ineptiæ miſereamur, vel eius audaciam irrideamus. Is enim exponens hanc proximè citatam Auguſtini authoritatem, quæ ponitur in eo libro diſtinctione nona cap. Noli, ſic ait, Loquitur hoc ſecundum ea tempora quum adhuc ſcripta Auguſtini & aliorum ſanctorum patrum non erant authentica, ſed hodie iubentur teneri vſque ad vltimum iota, vt infra. xv. diſtinc. cap. vltimo. Hæc gloſſator. Quis iam ferat vt hominem tam apertè mendacem non inſectetur? Vbinam. xv. diſtin. cap. vlti. iubetur ſanctorum patrum dicta vſque ad vltimum iota teneri? Aut qualiter præcipi poteſt, cum ſanctorū patrum ſententiæ ſæpe (vt ſuperius oſtendimus) inuicem repugnent? Nō poteſt certè deus contradictoria præcipere, tantum abeſt vt papa præcipiat. Quòd ſi omnia ſanctorum patrum dicta iubentur vſque ad vltimum iota teneri, quis non videt hac ratione contradictoria præcipi, cum illorum ſententiæ inuicem contradicant? Ecce quales ſunt decretorum gloſſatores, quibus tanta fides adhibetur. Nunc etenim vel hoc ſolo argumen-
C to apparet eſſe verum quod iſti gloſſatori Ioannes Duns Scotus impingit, dicens: Mittunt & remittunt, & tandem nihil ad propoſitum. Sed ſcio vndénam bonus homo anſam erroris acceperit. Nam illo vltimo cap. quintędecimæ diſtinctionis, Gelaſius papa, cuius eſt decretum illud, recenſens libros catholicorum virorum qui legi poſſunt, illis annumerat epiſtolam Leonis ſummi pontificis ad Flauianum, in cuius commendationem talia ſubiungit verba, Cuius textum aut iota ſi quiſquam diſputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema ſit. Hæc ibi. Bonus autem gloſſator quod de ſola illa epiſtola dictum eſt, parum rem circunſpiciens, putauit ad omnes iam enumeratos libros eſſe referēdum. Quantum autem fallatur, vel grammaticam ſciens probè deprehendet. Colligamus ꝙ ſanctorum eccleſiæ doctorum ſcripta non ſunt ſic ſuſcipienda, vt nobis liberum non ſit aliter ſentire quàm ipſi ſenſerunt, præcipuè cum inter eos de re eadem non cōuenit, aut aliunde illorum aſſertio non comprobatur. Quòd vero in eodem loco Gelaſius papa pluri-
D morum ſanctorum virorum ſcripta approbat, ſic accipiendum eſt, vt intelligamus hac ratione probari, quòd catholicæ fidei minimè repugnent, vt nihil ſcilicet in eorum ſcriptis reperiatur quod à fide orthodoxa diſcedat: non tamen ſic vt omnia illorum dicta pro lege ſuſcipienda ſint. Sunt enim multa quæ etſi fidei non repugnent, non tamen ad ea credenda catholica fides nos conſtringit: vt gratia exempli quòd cælum habeat materiam huic inferiori ſimillimā, nec repugnat fidei catholicę, nec etiam eſt fides catholica, ſed liberum eſt cuique quam voluerit ſententiam amplecti. Sic etiam illa ſacrorum virorum opera quę à Gelaſio papa probantur, aut quæuis alia à quouis ſummo pontifice in poſterum probata, probantur velut cum fide catholica conuenientia, quòd ſcilicet ab ea minime diſcedant: non tamen pro fide catholica nobis traduntur, aut pro fide à nobis ſuſcipi illo pontificio decreto iubentur. Non eſt ergo ſcriptis cuiuſcunque hominis quantalibet ſanctitate & doctrina pollentis, adeo tenaciter adhærendum, vt & ſi ratio adſit, non liceat diſcedere. Nec
E tamen ideo illuſtrium virorum & per multa ſecula probatorum dicta ſunt reiicienda aut floccipendenda. Nam hoc eſſet maximę audacię atque ſuperbiæ, qualem ſe habere oſtendunt hoc noſtro calamitoſo tempore Lutherani, & olim oſtenderunt Vuitclefuitæ, ac longe antè Petrus Abailardus, vt beatus Bernardus teſtatur in epiſtola centeſima nonageſima. Hi enim non erubuerunt, nec nūc erubeſcunt, omnium ſanctorum dictis repugnare. Nam ſi obiiciantur eis quorūcunque illuſtrium virorum quantumlibet etiam ſanctorū teſtimonia, ſtatim proclamant, Homines ſunt ac nos. Fateor, homines ſunt, veruntamē homo homini nihil præſtat? nōne ſtulto intelligens aliquid intereſt? Nunquid nō inter prophanum & ſanctum erit aliquis ordo? Vide quid propheta Ezechiel reprehēdat, Inter ſanctū (inquit) Eze. xxxiij.

& prophanum non habuerunt diſtantiam. Habenda eſt certè ratio vitæ perinde ac doctri- F
cap.xxxvij. næ, quoniã (vt inquit Eccleſiaſticus) anima viri ſancti enunciat aliquãdo vera, magis quàm
ſeptem circunſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum. Et beatus Ioannes in epiſto-
i.Ioã.iij. la, Vnctio eius docet vos de omnibus. Eſt etiam aliquid deferendum antiquitati, nõ quòd
velim rerum æſtimationem à ſolis annis ſumi, quoniam hoc ſtultiſſimum eſt, cum hac le-
ge oporteret etiam vitia comprobare, quæ antiquiſſima reperiuntur: ſed quòd antiquitas
vitæ & doctrinæ accedens, magnum pondus efficiat. Nam qui virum per multa ſecula lau-
datum contemnit, eo ipſo contemnere viſus eſt eos omnes à quibus ille laudatus fuit, & in
precio habitus. Si ergo vni viro docto ſimul atque ſancto, ac per multa ſecula probato, tan-
tum tribuẽdum eſt, vt citra impudentiam non liceat ab eo niſi ratione adducta, & hoc cũ
reuerentia diſcedere, quantum erit tribuendum omnibus illis in eadem re conſentientibus?
Tunc certè temerarium erit aduerſus omnes ſentire, cum inter omnes de eadem re conue- G
nit. Nam etſi errare & labi in aliquibus potuerunt, vt homines: in rebus tamen arduis ad fi-
dem ſpectantibus vt concorditer errauerint, nunquam credam: quoniã hoc Chriſti pollici-
tationi & perpetuæ ſpiritus præſentiæ maximè repugnat. Ipſius enim Chriſti verba ſunt
Ioan.xiiij. hæc, Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabo vobis, vt maneat vobiſcum in æter-
num, ſpiritum veritatis. Et infra Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in no
mine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quęcũque dixero vobis. Quòd
ſi hæc ad ſolos Apoſtolos dicas eſſe referenda, qualiter verum erit quod dicitur, Et maneat
vobiſcum in æternum? aut quare Apoſtolis hæc promittuntur? Nunquid propter ipſos ſo-
los Apoſtolos? Non certè, ſed propter eccleſiam, quæ tunc Apoſtolorum doctrina illuſtrã-
da erat. Si ergo propter eccleſiam dicta illa, & promiſſiones illæ factæ, cum eadem ſit nunc
eccleſia, quæ tunc, nec minus etiã egens ſpiritu illuſtratore quàm tunc, fit vt eccleſiæ omni
tempore dati ſint à Deo doctores, quos ſpiritus ſanctus edocet omnia ad ſalutem neceſſa- H
ria, & ſuggerit illis interpretationem eorum quæ Chriſtus dixit, vt iſtorum doctorum in-
terpretationibus eccleſia illuſtretur: ſicque fiet, vt *ſpiritus in ea maneat in æternum*: quod
Ephe.iiij. etiam Apoſtolus manifeſtè oſtendit *dicens, Et ipſe* quoſdam quidẽ dedit Apoſtolos, quoſ-
dam autem prophetas, *ſalios verò* euãgeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Ecce quali-
ter præter Apoſtolos dominum dediſſe doctores & prophetas Paulus teſtatur. Prophetas
autem beatus Ambroſius declarat eſſe ſacrarum literarum interpretes. Verùm ſi hoc neget
Lutherus, de doctoribus non poteſt negare quin eos dixerit à Deo datos fuiſſe eccleſiæ. Ad
quid autem dederit, ipſe Apoſtolus declarat ſubiungens, Vt videlicet iam nõ ſimus paruuli
fluctuantes, & circũferamur omni vento in nequitia hominum, in aſtutia ad circũuentio-
nem erroris: veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt ca-
put Chriſtus. Hæc Paulus. Si ergo ad hoc dati ſunt, vt non circũferamur omni vento do-
ctrinæ ad circũuentionem erroris, non eſt poſſibile vt omnes ſimul errauerint, qui vt nos I
non erraremus, miſſi ſunt. Quapropter etſi vni aut alteri ex doctoribus ſacris refragari li-
ceat, omnibus tamen in eadem re concordibus contradicere minimè licebit. Quo fit vt cõ-
cors omnium ſacrorum doctorum tam præſentium quàm præteritorum de aliqua re ſen-
tentia, æquè efficax ſit argumẽtum ad hæreſim reuincendam, ſicut eccleſiæ in cõcilio con-
gregatę definitio: quoniã nullo pacto credibile eſt vt deus illos omnes errare permitteret:
imò nõ eſt credibile eos in vnã eãdémq; veniſſe ſententiam, niſi à ſpiritu ſancto vno eorũ
omnium magiſtro fuiſſent edocti. Hoc enim argumẽto beatus Auguſtinus. xviii. lib. de Ci
uitate dei, cap. xli. probat ſcripturæ ſacrę veritatem aduerſus Ethnicos: quoniam in illa nu
meroſa philoſophorum multitudine vix reperietur vnum aut alterum dogma (euidentibus
exceptis) quod inter omnes conuenerit. Nam poſteriores etſi præceſſorum ſcripta perle-
gerint, illis tamẽ aſſentire cõtempſerũt. Quo factum eſt, vt priorum philoſophorum diſci-
puli inter ſe pugnauerint, & ſuorum magiſtrorum dogmate poſthabito proprias ſectas do- K
cere curauerint, quò quiſque alio & ſapiẽtior & acutior videri poſſet. Ariſtoteles diſcedit à
Platone, Plato à Socrate, Socrates à Pythagora. Hoc autem nõ alia ex cauſſa veniſſe putã-
dum eſt vt magiſtris diſcipuli repugnauerint, diſcipuli inuicem cõtenderint, niſi quia pro-
prio ducebãtur ſpiritu. Quapropter niſi ſpiritus ille ſacer, qui vnus ſemper & vbiq; eſt, ſan-
ctorum virorũ mẽtem mouiſſet, docuiſſétq;, fieri minimè poterat vt cõcorditer quicquam
ſentirent, prẽcipuè cũ ex his plures coęui, longóq; terrarũ ſpatio ſeparati, idiomatéq; diuiſi
fuerint, atq; ita aliorũ libris minimè lectis, ſed diuino ſpiritu ſuggerẽte, eidẽ ſubſcripſerint
ſentẽtiæ. Omniũ ergo ſacrorũ doctorũ de aliqua re ardua cõcors ſentẽtia, cui nunq̃ ab ec-

cleſia

A cleſia,aut ab aliis viris catholicis impune contradictum eſt, pro vera eccleſiæ definitione tenenda erit,atque illi tanquam eccleſiæ definitioni firmiſſimè credendum : quoniam eccleſia corpus vnum eſt,ex populo patribúſque collectum . Patres voco epiſcopos , pontifices,ac alios quoſcunque præſules,& magiſtros aut doctores,qui nos fidem edocentes,ſpiritualiter generant. Ad iſtos patres ſpectat docere plebem,ê quibus aliqui nempe præſules ex officio id facere tenentur, alii à charitate vt id faciant impelluntur, velut reliqui doctores ac magiſtri . Ad plebem autem reliquam non ſpectat docere . Nam (vt dicit Apoſto- 1.Cor.xij.
lus) diuiſiones gratiarum ſunt:nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores?Si ergo homines quorum intereſt in eccleſia docere,aliquam certam aſſertionem ſine repugnantia docuiſſe conſtiterit, erit proculdubio talis aſſertio velut catholica etiam ſi ſcripturæ locus ad eius comprobationem deeſſet. Nam id quod inter o-
B mnes cõuenit,etiam ſi locorum aut temporum ſpatiis diſtent,cenſendum eſt totius eccleſiæ eſſe fidem.Non enim à plebe fides diſcenda eſt,ſed à patribus. Ea ergo quam omnes patres tradunt,fides catholica eſt iudicanda,quoniam id ſonat catholica græce, quod vniuerſalis latine . Hoc autem expreſſe colligitur ex tertia ſynodo , quæ vna eſt ex his quatuor quas beatus papa Gregorius fatetur ſe velut ſancta quatuor euangelia recipere . Illa nanque ſynodus quæ Epheſina prima eſt,in epiſtola à toto concilio ad Neſtorium hæreticum deſtinata,quæ ante eiuſdem concilii decreta locata eſt, ſic eidem Neſtorio loquens ait,Non autem ſufficit vel tuę religioni tantummodo fidei ſymbolum confiteri quod expoſitum eſt per idem tempus ſpiritu ſancto largiente, & venerando & magno concilio apud Niceam congregato. Hoc enim non intellexiſti,nec rectè interpretatus es,quinimo peruerſe, licet ſono vocis eadem verba protuleris.Sed conſequens eſt etiam iureiurando fateri te quòd anathematizes quidem tua prophana & polluta dogmata,ſentias autem & doceas quæ nos vniuerſi per orientem ſeu occidentem epiſcopi & magiſtri præſulêſque populorum credi-
C mus & docemus . Hæc concilium. Quibus verbis nullam aliorum fecit mentionem quàm epiſcoporum,magiſtrorum,& præſulum,quorum fidem cenſet cõcilium eſſe neceſſariò recipiendam. Quòd ſi dicas illa verba eſſe referenda ad eos qui concilio congregato interſunt:hæc adeò futilis eſt reſponſio,vt nõ eſſet opus aduerſus eam pugnare,niſi aduerſus homines ageremus quibus manifeſtiſſima etiam probanda ſunt. Congregatio ſiquidẽ in vnũ locum non exigitur vt vera dicatur eccleſia,ſed animorum adunatio per iuncturas charitatis,qualem habuerunt illi de quibus dicitur, Erat eorum cor vnũ,& anima vna.Non enim Act.1.
eccleſia ex loci vnitate pendet,vt vna eſſe dicatur,ſed ex animorum in Chriſto cõcordia. Hanc autem concordiam ſatis conuincitur eſſe inter eos qui etſi locorum ſpatiis & temporum interuallis ſeparati fuerint,eidem tamen vnanimes ſubſcripſere ſententiæ. Quòd ſi Vvitcleff aut Lutherus,aut quiuis alius eorum in hac parte imitator,his rationibus nõ mo-
D uetur,vt credat ſe teneri ad ſacrorum omnium doctorum concordem de fide ſententiam amplectendam, etiam ſi expreſſus ſacræ ſcripturæ locus illis minimè ſuffragetur, hoc ſaltem haud negare poterunt , illorum dicta pro hac re eſſe valida, vt ex illis cõſtet illam eſſe eccleſiæ ſententiam,quæ per tot tempora penes illos ſacros authores ſeruata reperitur. Nam ſi in re ardua Cyprianus errauit , correctus poſtmodũ fuit ab Hieronymo , Auguſtino,cæteriſque ſequacibus.Hieronymus etiam in quibus hallucinatus eſt,à poſterioribus notatur. Idem etiam contigit Auguſtino,ſicubi lapſus eſt. At cum Cypriani ſententiam confirmat Hieronymus,multo eo poſterior eidem ſubſcribit Ambroſius, eandem amplectitur Auguſtinus,eidem adhæret beatus Gregorius,Caſſiodorus, Beda, Bernardus: ſatis arguitur hinc,hanc fuiſſe eccleſiæ vniuerſalis ſentẽtiam,cum horum aſſertioni per tot ſecula protractæ nũquam eccleſia contradixerit. Satis enim rem probat (de arduis loquor,in quibus nihil per indulgentiam præterire licet) qui non contradicit quum poteſt.Nunquam ſiqui-
E dem verius dici poteſt,vt qui tacet,conſentire videatur,quàm cum res eſt adeò ſeria,vt tacere pernicioſum ſit:loqui vero,& vtile & neceſſarium. Si ergo eccleſia ad illorum virorũ communem ſentẽtiam per tot ſecula tacuit , certè vel hoc argumento viſa eſt illorum omnium ſententiam probaſſe, idẽmque cum illis ſenſiſſe. Eadem ergo ferè lege coercendus eſt, qui ſacris doctoribus de re ardua ſine vlla vnquam repugnantia concordibus contradicit,ac ſi vniuerſalis eccleſiæ traditioni cõtradiceret . Arrogantiſſimus ergo iure cenſebitur,qui ſibi tantum tribuit,vt tot ſacris doctoribus poſthabitis,tot ſapientibus,quorum doctrina fulget eccleſia vt ſol & luna,contemptis,propriæ hæreat ſententiæ. Hunc enim talẽ in figura repræſentauit Iſmael ille hæreticorum typus,de quo dicitur , Manus eius contra Gene. xvi.

omnes,manus omnium contra ipſum. Meritò enim omnium manus contra eum leuãtur, F
Prouer. iij. cuius manus aduerſus omnes inſurrexerũt. Ideo dicitur à Salomone: Ne innitaris prudẽtię
Rom.xij. tuæ. & iterum, Ne ſis ſapiens apud temetipſum. Et beatus Paulus ait, Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Quod exponens Theophylactus ait, Hoc eſt, nolite veſtræ prudentiæ vel viribus ita confidere, vt exiſtimetis nemine vos indigere conſultore, & quæ recta ſunt ſuggerente. Moſes enim etſi Dei colloquio iuuaretur, opus tamen habuit quem conſuleret ſocero. Hęc Theophylactus. Huic accedit, quòd ſemper ſacrę literæ ad alios nos mittunt, vt
Deut.xxxij ab eis doceamur. In Deuteronomio nanq; dicitur, Interroga patrem tuum, & annunciabit
Iob.viij. tibi: maiores tuos, & dicẽt tibi. Et apud Iob, Interroga generationem priſtinam, & diligẽter inueſtiga patrum memoriam. Et in actibus Apoſtolorum Paulo iam parato ad legẽ Dei
Act.ix. ſuſcipiendam, percontantique dominum de ſua voluntate, ac dicenti, Domine, quid me vis facere? reſponſum eſt ei à domino, Surge, & ingredere ciuitatẽ, & dicetur tibi quid te opor G
teat facere. Et tandem mittitur ad eum Ananias, qui eũ baptizet & doceat. Poterat quidem dominus ſuam per ſeipſum Paulo inſinuare voluntatem, & de lege ſua docere eum: noluit tamẽ, ne ex hoc anſa pręberetur alicui ſic ſuperbiẽdi, vt ab alio doceri nollet, aſſerẽs ſe iam à domino edoctum. Hac igitur ratione & Paulum mittit ad Ananiam, & Corneliũ ad Petrum. Non erubeſcit Paulus, vir alioqui doctus, & cui dominus apparere dignatus eſt, ire ad Ananiam vt ab eo doceatur, & erubeſcet Lutherus ire ad Hieronymum, aut Ambroſium, aut Auguſtinum, vt ab eis aliquid diſcat? Libentiſſimè ſuſcipit Paulus quæ per Ananiam dicuntur, quãuis nihil ei de Anania dictum fuerit à domino: & Lutherus duriſſimum reputabit, Cypriani, Chryſoſtomi, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii, cæterorúmque illuſtrium vi-
Gal.ij. rorum ſuſcipere doctrinam? Paulus poſt quatuordecim annos à reuelatione ſuſcepta aſcendit Hieroſolymam, vt cõferret euangelium quod prædicabat in gentibus, cum his ſignanter qui videbãtur aliquid eſſe: & hoc quidem, ne fortè in vanum curreret, aut cucurriſſet: H
& dedignatur Lutherus aut Vuitclefus cõferre euangeliũ ſuum cũ Hieronymo, Ambroſio, Auguſtino, Cypriano, Hilario? Niſi fortè Lutherus cauſſetur certiorem ſe eſſe de ſuo quod prædicat euangelio, q̃ Paulum de ſuo, ac ideo Paulo opus eſſe vt quęrat cũ quo euangelium ſuum conferat, Luthero autem id facere non eſſe opus? Adde quòd ſacra concilia (quorum ſuprema eſt in eccleſia poſt ſacrã ſcripturã circa fidem authoritas) nó dedignãtur in ſuarũ definitionum robur, ſanctorum patrum teſtimonio vti: & dedignabitur Vvitcleff aut Lutherus omnibus viris clariſſimis ſimul etiam in vnum conſentientibus cedere? Concilium ſiquidem Toletanum quartum, in capite nono ſuorum canonum citat Cyprianum & Hilarium in ſuæ ſententiæ comprobationem: & concilium Conſtantinopolitanum, quod ſexta ſynodus appellatur, in quo condemnatur Macharius epiſcopus Antiochenus, aſſerẽs in Chriſto eſſe tantum vnam voluntatẽ, vnicámque operationem, plurimum vtitur teſtimoniis ſanctorum virorum, ſcilicet Athanaſii, Ambroſii, Cyrilli, Auguſtini, quibus plena I
eſt adhibita fides. Et cũ expreſſa ſcripturæ ſacræ teſtimonia pro illa re deeſſent, viſum eſt toti concilio ſufficiens teſtimonium eſſe ad illam hæreſim reuincendam concors, illorum ſanctorum virorum teſtimonium. Quid ergo dicam, neſcio, niſi quòd Lutherus plus ſibi tribuit quam omnibus conciliis, quũ nolit his credere, quibus ſuprema concilia propter vitæ ſanctitatẽ, & doctrinæ eminẽtiam, integerrimam præſtitere fidẽ. Quòd ſi fortè Luthero aut Vvitclefo nõ perſuaſero hunc honorẽ deberi ſacris authoribus, & per multa ſecula laudatis, vt nõ facilè & pro libito liceat ab eorũ ſentẽtia diſcedere, ſaltẽ his corã quibus cauſſa agitur, ſatis eſſe perſuaſum arbitror. Neq; his vltrà aliquid dicam præter id quod M. Aemilium Scaurum dixiſſe narrat Valerius maximus, quod huic propoſito mihi maximè conducere videtur. Is enim vitæ clariſſimæ & exploratæ probitatis vir, quum à Vario Sucronẽ-
Lib.iij.cap. de fiducia ſui. ſi homine parũ ſyncero accuſaretur apud populum, & accuſator oratione longa peroraſſet: ille maximo compendio vſus, eò quòd ſua & populi erat fretus conſcientia, dedignatuſq; K
oratione cõtẽdere, Quirites (inquit) Varius Sucronẽſis ait, Aemili? Scaurus negat: vtri potius credẽdum cenſetis? Quibus verbis applaudẽte populo, vir illuſtris futilẽ hominis accuſationẽ euaſit. Quæ percontatio nulli propoſito mihi magis congruere viſa eſt, quàm huic. Nam ſi Lutherus ait, Cyprianus negat: Lutherus ait, Hieronymus abnuit: Lutherus ait, Auguſtinus contradicit: Lutherus ait, Ambroſius obſtat: Lutherus ait, Gregorius repugnat: vtri parti potius credẽdum cẽſetis? Non dubito vos tacitã pro his viris clariſſimis laturos ſentẽtiã, ſicut & tunc pro Marco Aemilio lata eſt. Satis tamẽ hinc honoris habebit Lutherus. Nam etſi victus tandem, cum tot illuſtribus viris certaſſe dicetur.

A Quòd ad ſolam ſedem apoſtolicam aut generale conciliũ ſpectat de hæreſi cenſere.

CAP. VIII.

Vanuis regulæ præſcriptæ ſint, ſacra. ſ. ſcriptura, & eccleſiæ definitiones, ad quas quæuis aſſertio de hæreſi examinanda eſt, multi tamẽ in pluribus aſſertionibus cõniuẽt, nec ſciunt diſcernere an ſint hæreſes, an nõ, q; ſacram ſcripturã aut eccleſiæ definitiones nõ integrè retinẽt: aut ſi recordãtur, nõ penetrãt ſcripturæ ſenſum, ac ideo minimè aliquid colligere poſſunt, vt ex ea hæreſim cõuincant. Nam cũ varii ſint hominũ ſenſus, variè etiã iuxta ingenii ſui qualitatẽ ſcripturã interpretantur. Quo fit, vt ſæpe inter doctos ac pios viros nõ conueniat in re etiã valde ſeria: cõueniret tamẽ ſi poſſent facilè regulis vti, eâſq; cuilibet propoſitioni applicare. Cum ergo ſæpe tales contẽtiones eueniant, oportet vt penes aliquẽ ſit iudiciũ qui in
B ea definiat, & lites tollat. Alioqui dabitur anſa nouas pro libito excitandi hæreſes, cũ non deficiant ſcripturæ, etſi malè intellectæ, quibus innitantur, ſicut nunq; defuere hęreticis. Pelagius enim dicit hominem ſola liberi arbitrii poteſtate poſſe & vitare peccata, & gloriam mereri. Nã ſi nõ poteſt (inquit) vitare peccata, iam nõ ſunt ei peccata, quia nullus peccat in eo quod vitare nõ poteſt. Et iterũ, Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his qui credũt in no Ioã. i.
mine eiꝰ. Si ergo in noſtra eſt poteſtate filios dei fieri, filius autẽ nõ dicitur niſi ad hæreditatẽ ſpectet: in noſtra ergo dicit eſſe poteſtate aſſequi illã ęternã glorię hæreditatẽ. At Hieronymꝰ & Auguſtinꝰ cæteriq; catholici obiiciũt Pelagio ex innumeris ſacræ ſcripturæ locis illud Pauli, Gratia enim ſaluati eſtis per fidem, & hoc nõ ex vobis, dei enim donum eſt, Ephe. ij.
non ex operibus, ne quis glorietur. Ecce ergo cauſſa agitur, & non de vmbra (vt dicitur) aſini, ſed de capite. Iudex ergo requiritur, qui ſententiam dicat cui obtẽperare oporteat. Talis autẽ iudicãdi poteſtas nõ eſt in aliquo inferiori epiſcopo, aut in collegio cui præeſt. Quod
C vel inde manifeſtum euadet, ſi prius fidei quam amplecti tenemur, qualitatẽ & modũ oſtenderimus. Hoc autem eſt fidei peculiare, vt vna ſit omniũ vbique terrarũ exiſtentium. Non enim alia eſt fides eccleſiæ Salmãticenſis, nec alia permittitur eccleſiæ Zamorenſi, aut alia eccleſiæ Barchinonẽſi. Sicut enim vna eſt vniuerſalis eccleſia, ita vna omniũ fides, Paulo teſte qui ait, Vna fides, vnũ baptiſma. Hinc fides catholica dicitur, quod latinè ſonat vni- Ephe. iiij.
uerſalis, quia vna eſt totius vniuerſalis eccleſiæ. Quo fit, vt cauſſa quæ de fide ventilatur, res ſit talis, quæ vniuerſam tangat eccleſiam. Quod ergo omniũ intereſt, ab omnibus approbari debet, vel ab eo qui omniũ loco præeſt. Qualiter ergo inferior aliquis epiſcopus, aut totũ collegiũ cui præeſt, poterit ſententiã ferre in cauſſa fidei, quę eſt res talis, vt ei vniuerſa eccleſia ſit obnoxia? Hac eadẽ ratione nec vniuerſitas alicuius academię quãtalibet literarum eminẽtia polleat, poteſt ſic de hęreſi cẽſere, vt eiꝰ cẽſurę teneãtur õnes obtẽperare. quãobrẽ rectè dici ſolet articulos Pariſiẽſes nõ trãſire mõtes. Nõ ideo aſſertio aliqua pro hæreſi ab
D omnibus habẽda eſt, quia hæc aut illa academia cẽſuit eſſe hæreſim. Nil enĩ obſtat quin totus ille cõuẽtus cõniuere poſſit, cũ ille nõ ſit pro quo deus rogauit vt fides eius nõ deficeret. Hac etiã lege cõuincimꝰ prouincialia cõcilia nõ habere plenũ & integrũ ius definiẽdi in cauſſa fidei, cũ eorũ ſentẽtiæ cæteri prouinciales nõ aſtringãtur: præcipuè cũ talia concilia poſſint etiã in fide errare, ſicut de multis talibus cõciliis erraſſe cõpertũ eſt. Cõciliũ nãque Carthaginẽſe, in quo cũ ſancto martyre Cypriano octoginta epiſcopi cõueniẽtes cõcordi animo definierũt, hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, fore, cũ reſipiſcerẽt, rebaptizandos: nullus eſt qui dubitet erraſſe. Hæc tamẽ prouincialia cõcilia ſiquãdo cõtingat errare, p generalia cõcilia corrigũtur. Vnde Auguſt. lib. 2. cõtra Donatiſtas ait, Et ipſa cõcilia q per ſingulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorũ cõciliorũ authoritari q fiũt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere cũ experimento eorũ aperitur. Hæc ille. Cũ ergo errare poſſint prouincialia concilia, quoniã eccleſiã vniuerſalẽ nõ repręſentant, iuſtum eſt,
E & rationi conſentaneum, vt penes ea nõ ſit poteſtas integra, & fixa authoritas in re tam ſeria qualis eſt fides, definiendi. Hoc ipſum plurima pontificum decreta confirmant. Symmachus papa ait, Concilia ſacerdotum eccleſiaſticis legibus quotannis decreta per prouincias quoniam præſentiam papæ non habent, valitudinem perdiderunt. Et plurima alia decreta teſtantur concilia ſine papæ authoritate congregata, eſſe irrita, & nullius roboris, quæ ponũ tur in volumine decretorum diſt. xvii. Adde quòd omnia iura tam pontificum q generaliũ Diſt. xvij.
cõciliorũ, quæ prouincialibus aut permittũt aut indicũt cõciliorũ celebrationẽ, ad hos tan cap. Con-
tũ limites eã authoritatẽ extẽdũt, vt. ſ. ibidẽ ſimultates amputẽtur, querimonię audiantur, cilia.
mores corrigãtur, nõ tamẽ vt de fide ibidẽ aliq̃d decernatur. Cõciliũ ſiq̃dẽ Nicenũ ſic ait

de prouincialibus cõciliis, Habeatur ſemel cõciliũ ante dies quadrageſimę, vt omnibus (ſi F
quę ſunt) ſimultatibus amputatis, mundũ ieiuniũ & ſoléne deo poſſit offerri. Hęc ibi. Cæte
rũ etſi epiſcopus aut collegiũ, aut prouinciale conciliũ de rebus fidei nõ poſſit definire in
his quę meritò dubitari poſſent: poteſt tamẽ in his quę iam definita ſunt, aut euidẽtiſſimis
ſcripturæ ſacræ teſtimoniis abſq; vlla tergiuerſatione dęphendi poſſunt, ius dicere, & aduer
ſus eiuſdẽ aſſertionis pertinaces defenſores animaduertere. Illud nãq; nõ eſt ſentẽtiã ferre,
ſed ſentẽtiã iam pridẽ latã exequi. Huc enĩ tẽdit id quod in cap. ad abolẽdã, dicitur, extra
de hæreticis, excõmunicatos eſſe omnes hæreticos, quos Romana eccleſia, aut epiſcopi in
ſuis eccleſiis declarauerint hæreticos. Nã id de dęphẽſis in manifeſta hæreſi intelligẽdũ eſt.
Cũ autẽ res fuerit dubia, ad ſedẽ apoſtolicã eſt cauſſa deuoluenda. Poteſt etiã epiſcopus aut
prouinciale cõciliũ inhibere p̃dicationẽ, aut qualẽcũq; publicam aſſertionẽ alicuius certę
propoſitionis propter ſuſpicionẽ hęreſis de tali propoſitione cõceptam, aut propter ſcãda G
lũ qđ ex tali p̃dicatione poſſit oriri. Quòd ſi qui fortè huiuſmodi prohibitioni rebelles fue-
rint, poterit eos (vt decet) pro criminis qualitate punire, nõ quidẽ quãtũ hęreſis meretur, ſed
quantũ inobediẽtia. Si ergo penes aliquẽ eſt iudiciũ in cauſſa fidei, & nõ penes ſingulos epi-
ſcopos, nec penes prouincialia cõcilia, eò q̃ fides res ſit omnibus cõmunis, quib⁹ nec ſingu-
li epiſcopi nec prouicialia cõcilia p̃ſunt, cõſequẽs eſt vt talis poteſtas cẽſendi ſit penes totã
eccleſiã. At cũ generalia cõcilia (vt ſupius diſſeruimus) vniuerſam eccleſiã repręſentẽt, colli-
gitur illa habere poteſtatẽ definiẽdi ĩ his reb⁹ q̃ ad fidẽ attinẽt. Sedes autẽ apoſtolica quo-
niã eccleſiã tanq̃ caput repręſentat, primũ poſt generalia cõcilia in definiendo tenet locũ.
His ergo exceptis, nulli p̃mittitur ius definiẽdi de his reb⁹ q̃ ad catholicã fidem ſpectãt. De
cõciliis generalib⁹ neminẽ arbitror cui p̃terita capita fuerit explorata, dubitaturũ. Supereſt
ergo vt de ſede apoſtolica diſſeramus. Hãc qui cõceſſerit toti⁹ eccleſię eſſe caput, facilè erit
Extra de bap. & ei⁹ effectu. ca. Maiores. Diſt. xvij. ca. Multis. xxiiij. q. i. cap. Quotiens. ei p̃ſuaſum. Nam q̃ omnib⁹ prędeſt, ónes poterit iudicare, & de reb⁹ q̃ omnes tãgũt, definire. H
Hui⁹ rei plurima ſunt ſctórũ patrũ teſtimonia. *Innonẽtius. 3.* ſic ait, Maiores eccleſię cauſſas
p̃ſertim articulos fidei cõtingẽtes, *ad Petri* ſedẽ referẽdas ĩtelligit, qui eũ quęrẽti domino
quẽ diſcipuli dicerẽt *ipſum eſſe*, reſpõdiſſe notabat, Tu es Chriſtus fili⁹ dei viui, & pro eo
dominũ exoraſſe ne deficiat fides ei⁹. Hæc ille. Et Pelagius papa ſcribẽs epiſcopis qui cõue-
nerãt ad vocationẽ Ioãnis Cõſtãtinopolitani, ferè eadẽ verba ait, Maiores verò (inquit) &
difficiliores q̃ſtiones (vt ſancta ſynodus ſtatuit, & beata cõſuetudo exigit) ad ſedẽ ſemp̃ re-
ferãtur apoſtolicã. Innocẽti⁹ prim⁹, Quotiẽs ratio fidei vẽtilatur, arbitror omnes fratres &
coepiſcopos noſtros nõ niſi ad Petrũ. i. ſui nominis & honoris authoritatẽ referre debere,
velut nũc retulit veſtra dilectio, qđ per totũ mũdũ poſſit eccleſiis omnib⁹ prodeſſe. Hęc il-
le. Beatus Cyprianus in epiſtola ad Corneliũ papã ait, Neq; enĩ aliũde hęreſes obortę ſunt,
aut nata ſunt ſchiſmata, q̃ inde, q̃ ſacerdoti dei nõ obtẽperatur: nec vn⁹ in eccleſia ad tẽpus
ſacerdos, & ad tẽpus iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecũdũ magiſteria diuina obtẽpera- I
ret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotũ collegiũ quicq̃ moueret: nemo poſt di-
uinũ iudiciũ, poſt populi ſuffragiũ, poſt coepiſcoporũ cõſenſum, iudicẽ ſe nõ iam epiſco-
pi, ſed dei faceret: nemo diſſidio vnitatis Chriſti eccleſiã ſcinderet: nemo ſibi placẽs ac tu-
mens ſeorſum foris nouã hæreſim cõderet. Hæc Cyprianus. Vnde patere clarè poteſt Lu-
therũ hac ſola ratione primatũ Romani epiſcopi negare, vt facilior ei pateret via ad hære-
ſes introducẽdas. Et beatus Hieronymus ad Damaſum papã, Hæc eſt (inquit) fides papa bea
tiſſime, quã in catholica didicimus eccleſia, quãq; ſemper tenemus: in qua ſi minus peritè
aut parũ cautè fortè aliquid poſitũ eſt, emendari cupimus à te, qui Petri ſedẽ & fidẽ tenes.
Si autẽ hæc noſtra cõfeſſio apoſtolatus tui iudicio cõprobatur, quicũq; me inculpare volue
rit, ſe imperitũ, vel maleuolũ, vel etiã nõ catholicũ, ſed hęreticũ cõprobabit. Hęc ille. Huic
accedit q̃ plurima ſunt etiã ſanctorũ patrũ teſtimonia aſſerẽtia ſedẽ apoſtolicã nunq̃ à re-
cta fidei regula deuiaſſe, q̃ ponũtur in volumine decretorũ. 24. q. 1. videat q̃ volet. Verũ hic K
animaduertẽdũ eſt nomẽ ſedis apoſtolicæ nõ pro ſolo ſũmo põtifice accipi, quũ hic in fi-
de errare poſſit, vt ſupius de Liberio & Anaſtaſio & Celeſtino oſtẽdim⁹: ſed ſedes apoſtoli
ca q̃ nũq̃ errauit, cõprehẽdit tã collegiũ cuius cõcilio iuuatur põtifex, q̃ ipſum põtificẽ. De
hac aũt ſede nõ cõſtat eã aliquãdo erraſſe. An aũt totũ collegiũ cardinaliũ errare poſſit, nõ
diſſero: tamẽ credo q̃ dominus nũq̃ p̃mittet totũ collegiũ hęreſi maculari. Quapropter iu
ſtũ eſt, vt ĩ re tãti momẽti, qualis eſt fides catholica, cõſulat fratrũ ſuorũ collegiũ ãteq̃ qcq̃
definiat: adiũctis etiã ſi id poſſibile foret, viris aliis ſctitate p̃inde ac doctrina eminẽtib⁹. Lu
ther⁹ tamẽ hic cũ videat neceſſariũ eſſe iudicẽ p̃ lite circa fidẽ orta dirimẽda, dicit verũ iudi

cem eſſe

A cē esse sacrā scripturā, ad quā omnis prouocatio faciēda est. At in veteri lege lex ipsa non erat iudex, sed solū sacerdotes Leuitici generis, quorū iudicio standū erat. Prętera si de ipsa scriptura est cōtentio, qualiter ipsa scriptura erit iudex? Vt gratia exēpli peto, an Pauli epistolas recipias? Si eas negas esse Pauli, nō est aliquod scripturæ sacræ testimoniū per quod reuinci possis. Caueāt ergo hęreticę prauitatis inquisitores, ne facilè de hęresi pronūciēt. Si hęresis est iam olim dānata, aut euidētissimis scripturæ testimoniis dephēditur, & non humano ratiocinio cui possit obuiari, tūc executores sunt vt exequātur id quod circa hæreticos decreta pōtificū fieri iubēt. Si autē res est dubia an sit hæresis, an nō, nō est eorū munus sententiā ferre, nec possunt cēsere de hæresi, cū hoc sit solius summi pōtificis. Hoc etenim casu illud eis incūbit ex officio, qđ nomē eorū prętendit: inquirere. s. de assertione p̄dicata, aut quomodolibet publicata, qualiter ab assērēte fuerit dicta, quib⁹ verbis, qualiter ab eo in-
B tellectis, qua ratione fuerit motus ad id asserēdū, aut quibus scripturæ testimoniis innitatur. quibus actis, si euidētissimis testimoniis minimè cōuinci potest, sed res manet dubia, & sūspicionis labe maculata, cōsulēda est sedes apostolica, nec ea incōsulta (quātūlibet docti cōsulātur) licebit quicq̄ definire. Cū autē sedis apostolicę definitionē receperint, eis incūbet exequi id quod à pōtifice summo decretū fuerit. Admonere tamē hic oportet, q̄ q̄uis apostolica sedes aut generale cōciliū de hęresi cēsere possit, nō tamen ideo assertio aliqua erit hæresis quia ecclesia definiuit, sed quia fidei catholicę repugnat. Ecclesia siquidē sua definitione nō facit talē assertionē esse hęresim, cū etiā si ipsa nō definiuisset, esset hęresis: sed id efficit ecclesia, vt nobis per suā cēsurā pateat illud esse hæresim, quod antea nos latebat an meritò hęresis dici posset. Ecclesia enī tota (secludo primū ei⁹ caput) nedū solus summ⁹ pō tifex nō potest nouū articulū fidei cōdere, posset tamē, si aliquā assertionē valeret hęreticā efficere. Ecclesiam autē nō posse nouū articulū fidei efficere, manifesta ratione cōuincitur.
C Omnis nāq; assertio ideo catholica dicēda est, quia a deo reuelata, vel quia in instrumēto scripturæ diuinæ cōtinetur, aut ex eo q̄ vniuersalis ecclesia eā recipit. Quòd si nullū horū est, saltē euidēti deductione colligitur ex eorū altero, vel ex vtroq;, vel deniq; (vt nihil desit) quia eā summus pōtifex approbat. Nec alia certè patet via qua aliq̄d possit dici catholicū. Si ideo dicatur veritas aliq̄ catholica, quia à deo reuelata, cū reuelatio diuina nō pēdeat ex pōtificis arbitrio, aut ex ecclesię approbatione, quī fit vt pōtificis approbatio faciat catholicū qđ à deo reuelatū est? Faciet quidē vt credam⁹ illud esse reuelatū à deo, quia cū an- ij. Cor. xi.
gelus Satanæ trāsfiguretur sæpe in angelū lucis, & īmissiones fiāt per angelos malos, dubitari posset fortè an deus reuelet, an dęmon illudat. Decernit ergo ecclesia illā esse dei reuelationē, nō tamē facit reuelatū esse verū. Si autē talis veritas catholica dicatur cò q̄ in sacris literis cōtinetur, cū talē veritatē cōtineri in sacris literis, nō pēdeat ex humana aliqua volūtate, sed ex solo deo illarū scripturarū authore, cōstat etiā hac ratione, ecclesiā nihil pror- Psal. xi.
D sus efficere posse vt veritas illa ad fidē p̄tineat. Hoc enī ex ecclesia habemus, vt sciamus quę sit scriptura diuina, iuxta ea q̄ cap. 4. superius disseruimus. At cū scripturā esse diuinā nobis cōstiterit, iā ex seipsa habet vt ei per omnia credere teneamur: perinde ac si adducerentur testes ad cōprobationē alicui⁹ instrumēti quo Petr⁹ tenetur reddere Ioāni centū aureos, hi testes nō efficiunt Petrū teneri Ioāni. nā etsi Petrus negaret, & testes defuissent, reuera Petrus erat debitor. sed id efficiūt, vt per scripturā cōuinci possit tāq̄ debito obnoxi⁹. Quòd si dicatur veritatē illā esse catholicā, quia iā vniuersalis ecclesia recepit: tunc percōtabor quo pacto Ecclesia eam receperit, an quia illi à deo fuerat reuelata, an quia in sacra scriptura reperta? neutrū autē horū pēdere ex ecclesiæ arbitrio ostēdimus. aut ecclesia recepit, quia per experiētiā, aut p rationē naturalē eā cognoscit, qđ nō est aliquo modo tribuēdū ecclesiæ, eò q̄ tūc fides nostra soli experiētiæ & rationi naturali īniteretur: cui manifestè repugnat Paul⁹ dicēs, Sermo meus & p̄dicatio mea nō in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, i. Cor. ij.
E sed in ostēsione spiritus & virtutis, vt fides vestra nō sit in sapiētia hominū, sed in virtute dei. Quòd si alia ratione dicatur veritatē esse catholicā, quia ex reuelatis aut in scriptura cōtentis manifesta collectione deducitur, cū ecclesiæ definitio nō efficiat collectionē esse firmam, vt notum est vel parum docto logico, cōsequens est vt neq; in hoc casu ecclesia efficiat veritatem aliquam esse catholicam. Vltimū ergo supereſt inuestigandum, si assertio dicatur catholica quia à pontifice determinata, tunc petam an pontifex sic definiens, alicui scripturæ diuinæ innititur, aut reuelationi diuinæ: & tunc constat iam esse catholicam ex scriptura diuina, aut reuelatione: aut innititur propriæ prudentiæ & voluntati, quo euentu constat non esse hac ratione tanquam catholicam recipiendam, cum fides nostra neque

ex volũtatẽ,nec ex ſapiẽtia hominũ depẽdeat.Nõ eſt ergo veritas aliqua catholica cẽſenda F
à ſola põtificis aut eccleſiæ definitione: ſed id quod erat catholicũ,nos tamẽ latebat,fit de-
inceps per eccleſiæ definitionẽ notũ,eſſe catholicũ:quẽadmodũ in lite ſuper debitũ, iudex
ferens iuſtã ſentẽtiã,nõ facit eũ debitorẽ,cũ etiã ante iudicis ſentẽtiã verè ille fuiſſet debi-
tor ex re precaria quã denegat:ſed iudex facit vt pateat eſſe debitũ, qđ prius fortè latebat,
idq; iudicis ſentẽtia efficit,vt per eã pertinax reuincatur.Ideo enĩ iudex iuſtè dixit talẽ eſ-
ſe debitorẽ,qa verè erat debitor:& nõ ideo talis eſt debitor,quia iudex iuſtã ſentẽtiã pro-
tulit.Nã ſi ille nõ erat debitor, iniuſtã ſentẽtiã tuliſſet.Sic etiã eccleſia definiẽs aliquid eſſe
fide tenẽdũ, q̃uis certò definiat,nec falli poſſit, nõ tamẽ ſua definitione efficit veritatẽ illã
eſſe catholicã.Nã ideo certò definiuit veritatẽ illã eſſe catholicã,quia veritas illa catholica
erat:ꝙ ſi catholica nõ fuiſſet,eccleſia definiẽs eã eſſe catholicã erraret.antè ergo erat catho
lica,q̃ eccleſia cẽſuiſſet.Nullo ergo modo id fieri poteſt,vt eccleſia nouũ articulũ fidei cõ- G
dat:ſed id quod antea erat vera fides,nos tamẽ latebat, eccleſia efficit vt per ſuã cenſuram
nobis innoteſcat.Vnde patet miſerè erraſſe dominũ Abbatẽ,qui exponẽs cap.quod incipit
Cum Chriſtus,quod in volumine Decretaliũ epiſtolarũ habetur in titulo de hæreticis,di-
cit papã poſſe cõdere nouũ articulũ fidei.Verũ parcẽdũ eſt ei ignoranti,nec bene expendẽ-
ti de qua re loqueretur: hoc ſolũ video eſſe illi impingendũ,ꝙ vltra crepidam iudicauerit.
Non enim eſt canoniſtarũ munus de hæreſi aut de fide iudicare,ſed theologorũ,quibus di-
uinũ ius cõmittitur.Canoniſtarũ partes ſunt de iure põtificio diſſerere. Videãt ergo ne dũ
vtraq; ſella ſedere cupiũt(vt eſt in prouerbio)vtraq; excludãtur.Quòd ſuã ſentẽtiã colligũt
ex illo capitulo,Cũ Chriſtus,nõ rectè faciũt.Nã Alexãder tertius,cuius eſt illa ſentẽtia, nõ
condidit articulũ fidei,quia nec fecit talẽ propoſitionẽ,videlicet,Chriſtus ſecundũ ꝙ ho-
mo eſt aliquid,eſſe verã,nec ꝑ cõſequẽs catholicã,cũ veritas à re ipſa pẽdeat,& nõ ex affir-
matione pontificis.Propter noſtrũ enim affirmare vel negare nihil mutatur in re. Sed papa H
definiẽs fecit vt nõ liceat aſſerere aut opinari cõtrariũ illius,cũ tamẽ ante põtificis deter-
minationẽ fortè liberè quis aſſerere *potuiſſet citra hæreſis notã*,eò ꝙ veritas illa nõ inno-
tuiſſet(q̃q̃ nõ video qualiter *potuiſſet aliquẽ* niſi prorſus indoctũ aut male affectũ latere)
& ideo olim citra *pertinaciã* aſſerẽs oppoſitũ nõ cenſeretur hæreticus, ac ideo nec excom-
municationis reus.Sæpenumero enim cõtingit,vt inter viros pios atq; doctos nõ cõueni-
at de eadẽ re,in qua alterũ eorũ errare neceſſariũ eſt, nec ideo tamẽ error ille ſtatim hæ-
reſis cẽſetur:vt gratia exẽpli quidã dicunt perſonas diuinas cõſtitui in eſſe (vt ipſi loquũtur)
perſonali per reſpectiua,aliis affirmãtibus cõſtitui per abſoluta.Alii rurſum dicũt nõ cõſti-
tui per aliqua,ſed ſe ipſis eſſe perſonas. Quis nõ videt aliquẽ horũ errare,cũ tamẽ quilibet
eorũ ſuę adhæreat opinioni impune,& ſine hæreſis nota?Nec tamen ideo talis error nõ eſt
hęreſis,quia ei nõ impingitur.Nã ſi omnis error catholicæ fidei obuiãs,hæreſis dicẽdus eſt
iuxta id quod ſuperius diſſeruimus,certũ eſt talẽ errorẽ eſſe hæreſim,quia oppoſitus verita- I
ti fidei catholicę q̃uis nobis ignotæ.Veritas enĩ cui error ille repugnat, neceſſaria eſt, nos
tamẽ latet an veritas ſit,atq; ideo minimè obligamur ad aſſentiendũ ei,nec ad diſſentien-
dũ errori repugnãti.Quo fit,vt liberũ ſit cuiq; ſuã tueri ſententiã.Si tamẽ eccleſia à ſpiritu
ſancto edocta de illa re definiret,abſq; vlla dubitatione eccleſia nõ efficeret ſua definitio-
ne vt perſona ſic aut ſic cõſtituatur:ſed doceret nos id quod etſi ab æterno verũ fuerat, nos
tamen latebat.Poſt quã eccleſiæ definitionẽ iam nõ licebit aſſerere quod antè licuiſſet. Erit
ergo neceſſariò vt ſicut eccleſia ſua definitione nõ efficit nouã fidei veritatem, ita nec op-
poſitam eſſe nouã hæreſim. Verum quoniam aliquando eccleſia verbis claris & manife-
ſtis exprimit aliquã aſſertionẽ,quã ex aliis abſtruſis recõditiſque ſcripturæ ſacræ locis eli-
cit, etſi nullibi ita manifeſtè reperiatur, hac ratione eueniet aliquando vt eccleſia dicatur
condere articulũ fidei,nõ quòd efficiat eſſe fidem quod nõ erat fides,ſed quia id expreſſit
aliquibus certis verbis quibus antea nuſquam fuerat expreſſum:ſicut dicimus Niceꝑum cõ- K
cilium condidiſſe ſymbolum fidei,quia filii conſubſtantialitatẽ expreſſit, quã nuſq̃ ſacræ li
teræ hoc nomine expreſſerant.Ad hunc modũ etiam dicitur hæreſis aliqua eſſe noua, non
ꝙ antea nõ fuiſſet hæreſis,ſed quòd nullus eam antea aſſeruerit.Hoc enim modo ait Gela-
xxiiij.q.i.c. ſius papa. Achatius non fuit factus inuentor noui erroris,ſed veteris imitator. Multi quidẽ
Achatius ſunt errores qui antequam habeant protectores,à doctoribus ſacris reprobantur, vt prę caue-
ant aliis:quòd ſi quis iam eos defendere incepiſſet,dicerentur hac ratione noui errores.
Act.xvij. Sic enĩ in Act.Apoſtolicis refertur de quibuſdã dicẽtibus de Paulo quòd nouorũ dæmoniorũ ãnũciator eſſet.Noua qppe appellabãt dęmonia,eo ꝙ à Paulo eſſent nouiter p̃dicata.

Fuſius

A Fusius in hoc capite egimus, q̃ videbamus rem esse necessariam longa admonitione, ne quisque credat sibi esse commissum de hæresi pronunciare.

Quis sit dicendus hæreticus. Cap. IX.

Vi huius capitis solã superscriptionẽ inspexerit, superfluũ fortẽ ei videbitur quod hoc capite pertractandũ est. Dicet enim apud se, Cum hęreticus is sit dicẽdus qui hæresi adhęret, quid autẽ sit hæresis, superius ostensum est, quid igitur de hæretico oportebat repetere sermonem? Quod nõ ita est vt primò obiicitur. Nam subinde euenit vt hæresim asserat, qui tamẽ verè catholicus dicendus est, vt de Cypriano & aliis dicemus. Quapropter vlteriorẽ oportebit facere inquisitionẽ, vt cõperiamus quis meritò hæreticus censendus sit. Quæ res cũ nõ sit leuis, nec leuis etiã imò matura exigitur examinatio anteq̃ aliquid definiatur. Nam quũ nomen hæ-
B reseos graue sit & inuisum christianis auribus, turpe est id temere cuiq̃ ipingere. Nõ enim est alia durior aut acerbior, quã christiano viro possis inferre, cõtumelia, q̃ si eũ hæreticũ appelles. Sũt tamẽ multi nil magis habẽtes in prõptu, q̃ hæresis notã, quã pro libito obiiciũt, nõ expẽdentes de qua re, aut de quo loquãtur. E quibus multis nõ potui calamũ temperare quin vnũ fratrẽ Bernardũ de Lucẽburgo notarẽ, qui in suo hæreticorũ catalogo plures in hæreticorũ numerum retulit, dignos qui meliore calculo numerarẽtur: quales sunt Papias Hieropolitanus episcopus, Prępositiuus, Gilbertus cognomẽto Porretanus. Hunc autẽ quũ ipse fateatur errori suo renũciasse, miror quid hominẽ impulerit vt illũ hæreticorũ catalogo inseruerit. Quis enĩ vnq̃ docuit eũ esse dicendũ hęreticũ, qui errorẽ sic tenuit, vt monitus & cõuictus nõ erubuerit palinodiã cantare? Taceo de Berẽgario, quẽ postq̃ hæreticorũ ordini itexuit, fatetur eũ ab errore sic discessisse, vt nunq̃ ad eũ redierit (quod quãtũ veritatis habeat, alias differemus) ideóq; dicit ibidẽ annumeratũ, nõ q̃ hæreticus fuerit, sed q̃ sen-
C tentiã tenuerit aliquãdo hæreticã. At cũ librũ appellauerit nomine catalogi hæreticorum, quid cogit, vt qui semel alicui hæresi adhęserũt, hac nominis ratione in eũdẽ alueũ corriuentur cũ cæteris qui pertinacissime suos tutati sunt errores? Quòd si hoc nomine illi proscribẽdi erãt, cur alios tã multos p̃termisit? Nõne frater Matthæus Grabon hæresim sectatus est, cui in Cõstãtiẽsi cõcilio, Ioãne Gersone teste, renũciauit? Verũ hic Dominicanus erat, quẽ fortè (vt alios eiusdẽ instituti qui p̃tinaciter hęresi adhæserũt) sciẽs p̃teriit, ne Dominicano instituto qd̃ profitetur, cõtumeliã feciſſe videretur: tanq̃ si aliquid deperisset de gloria ordinis p̃dicatorũ, q̃ ex eo sodalitio vnus aut alter hęreticus prodierit. Nõ certè magis q̃ de
illa sancta societate deperiit, de qua dicitur, Ex nobis prodierũt, sed ex nobis nõ erãt. Nusq̃ 1.Ioan.ij.
enĩ ecclesiæ venustas diminuta est, aut color obfuscatus eò q̃ tot ex ipsa hæretici exierint. Propter qd̃ nõ possum nõ stomachari in eos qui vt suũ institutũ laudẽt, nõ verẽtur coram populo iactare & dicere, eũ qui semel habitũ illi⁹ ordinis susceperit, nõ posse in fide errare
D aut deficere. Nõne hoc aperta est blasphemia, cũ p̃ hoc magis tribuere videatur habitui quo induitur, q̃ fidei aut gratiæ dei? Est ne fortè potẽtior pãnus ille q̃ dei gratia aut fides? Absit tãta demẽtia. At nec fides nec gratia ĩ baptismo susceptа sic hominẽ seruat quin in hęresim labi possit. Quî fit ergo vt habitus seruet? Quòd si hoc ad professionem quis referre velit, & nõ ad habitũ, vt professio quã de illo instituto emisit, hãc vim habere dicatur: quis nõ videt in baptismo omnes profiteri christianismũ? nec tamẽ illa quã tũc emisim⁹ professionẽ, immunes nos ab hęresi reddit. Nec tamen vllus erit adeo impudens, vt neget illustriorem multo esse atq; efficacioręm professionẽ illã, q̃ quæuis alia postmodũ facta. Abeãt ergo & illas nænias poetis cãtãdas relinquãt, & populo meliora p̃dicent. Testor deũ, nõ mẽtior: nam me p̃sente quidã in cõcione publica ad populũ prædicãs in die quo agitur solẽnitas sancti qui ordinẽ instituerat, dixit, fraternitatẽ suã ac societatẽ laudibus extollere volẽs, eũ qui habitũ illius ordinis semel induerit, nõ posse esse hæreticũ. Et ab aliis pluribus accepi, se eadẽ
E verba audiuisse ab hominibus eiusdẽ ordinis cũ de eadẽ re sermo populo fieret. Ego quidem cũ audirẽ, abominatus sum hominis audaciã atq; impudentiã, execratus autẽ prælati patientiã, qui illa audiẽs toleraſſet, minimèq; punisset. Ob quã causſam suspicio mihi non parua orta est, vt crederẽ ex eius mente verba prolata. Ne hoc toti ordini aut societati impegisse videar, nomẽ ordinis ex industria subticui, vt magis admonere viderer prout christiana charitas postulat, quàm traducere prout inuidia suggerit. Libenter quidẽ audio sanctorũ laudes, modò eos deo nõ æquẽt. Gaudeo cũ quis institutũ quod professus est, laudat. Nã hoc symbolo demõstrat se à prima intẽtione minimè defeciſſe. Mod⁹ tamẽ est laudibus apponẽd⁹, ne quis cõuẽtũ aliquẽ particularẽ illustrioręm aut speciosioręm putet q̃ cõuẽt⁹ ille qui ecclesia vniuersalis dicitur, q̃ sine macula est: ex ea tamẽ cũ multi hęretici exierint,

nihil vnq̃ de eiꝰ pulchritudine periit. Atq; ideo deũ teſtor qꝫ nemini in hoc libro parcã cu- F
ius hęreſim alicubi reperero, etiã ſi Frãciſcani inſtituti fuerit, cui me à duobus & viginti re-
troactis annis aſtrinxi. Nã etſi beato Frãciſco tanq̃ patri tenear, & eiꝰ fraternitati velut ma-
tri q̃ me aluit atq; educauit, plus tamẽ me debere fateor Chriſto, qui pro me mortuus eſt, &
verè omniũ matri eccleſiæ catholicæ, in qua per baptiſmũ renati ſumus. Sed iã opus eſt vt
ad noſtrũ ſcopũ reuertatur oratio. Cũ ergo res ſit tã acerba quẽpiã hęretici nota inurere, an-
xiè examinãda eſt, oportetq; lapidẽ (vt dicitur) ad filũ referre anteq̃ cẽſeamus, & nõ leuiter
quicq̃ pronũciare. Plurima ergo exigũtur vt meritò aliquis dici poſſit hęreticꝰ. Primo vt fi-
dẽ catholicã ſemel in baptiſmo ſuſceperit. Nã qui nunq̃ fuit Chriſto dedicatus, is infidelis,
aut paganus, aut Iudæꝰ, aut Saracenꝰ, aut alio quouis nomine cẽſebitur, nõ tamẽ dicetur hæ-
reticꝰ. Vnde patet miſerè erraſſe Bernardũ de Lucẽburgo, qꝫ hæreticorũ catalogũ deſcribẽs,
aliquos ibidẽ recenſet qui nunq̃ in fide catholica fuerũt initiati, atq; ideo nec hæretici no- G
minãdi erãt, quales ſunt Auicẽna & Auerrois, quos hæreticorũ catalogo inſeruit, cũ tamẽ
nihil minus q̃ hæretici dici poſſunt. Conſtat ſiquidẽ eos ſectã Mahumeticã fuiſſe ãplexos.
Quòd ſi ideo inter hęreticos numerãdi erãt, qꝫ fidei Chriſti aduerſi fuerũt, cur nõ etiã ap-
poſuit Photinũ, Libaniũ, Lucianũ, Plutarchũ, Apuleiũ, aliósq; philoſophos, qꝫ fidei Chriſtia-
næ maximè repugnãt? Deinde poſt fidẽ ſuſceptã requiritur error in fide, qꝫ aliquã. ſ. hære-
ſim amplectatur. Propter quod ſchiſmaticus ex ſolo ſchiſmate nõ proprie hæreticus cen-
ſendus eſt, niſi hæreſim cõfingat propter quã ab eccleſiæ vnitate diuidatur. Verũ quia (Au-
guſtino teſte) nullũ ſchiſma eſt niſi aliquã hęreſim cõfingat vt rectè videatur ab eccleſia diſ-
ceſſiſſe, hìc eſt qꝫ ſchiſmaticus appellari ſolet hæreticus: nõ qꝫ ſchiſma ipſum hæreſis ſit, ſed
quia diſponit ad hæreſim. Vt enĩ primo cap. diſſeruimus, nunq̃ opus exterius dicendũ eſt
hæreſis, niſi ei adiũgatur credulitas intellectus. ideo ſchiſma hæreſis dici non poteſt, niſi ei
addatur error intellectus. Vnde Hierony. ſuper epiſtolã ad Galatas, Inter hæreſim & ſchi- H
ſma hoc eſſe arbitror, qꝫ hęreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma verò ab eccleſia pariter ſe-
parat. Hæc ille. Verũ hic admonere oportet duplicẽ eſſe vnionẽ. Vna quæ fit per charitatẽ
per quã tanq̃ per iũcturas mẽbra iungũtur, vt capiti ſuo. ſ. Chriſto cohæreãt, & per hãc cõ-
ſtituitur corpus illud quod dicitur eſſe ſine macula. Et hoc modo vnitas eccleſiæ cõſiſtit in
vnitate charitatis, qua mẽbra inuicẽ ſe diligũt, & deũ. Alia eſt eccleſiævnio per fidẽ, per quã
omnes fideles ſunt grex ſub vno paſtore. Sic enĩ ait Hugo de ſancto victore, per fidẽ accipi
vnionẽ, per charitatẽ viuificationẽ. Hæc ille. Et hæc eſt illa eccleſia, q̃ in euãgelio aliquãdo
Mat.13 cõparatur ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſciũ cõgregãti. aliquãdo decem vir-
Mat.25. ginibus, è quibus quinq; erãt fatuæ, quinq; prudẽtes. Schiſma (quod latine ſonat ſciſſura aut
diuiſio) opponitur primæ vnioni q̃ fit per charitatẽ. Nã ſæpenumero euenit vt aliquis ſchi-
ſmaticꝰ dicatur, qui tamẽ eccleſiã credit eſſe omniũ matrẽ, & fidẽ tenet, quã catholica tenet
eccleſia: ſed ſola hac ratiõe ſeparatur, qꝫ negat põtificẽ recte & (vt decebat) electũ, atq; ideo I
nõ vult ei ſubeſſe tanq̃ ei quẽ nõ credit verũ eſſe põtificẽ : quale ſchiſma hiſtorię recentes
memorãt per quadraginta fermè annos permãſiſſe in eccleſia, q̃ tres ſe pro põtificibus gerẽ
tes tũc paſſa eſt, quod in cõcilio Cõſtãtiẽſi ſub Sigiſmũdo Romanorũ rege finitũ eſt. Quis
tamẽ hic audeat alicui eorũ qui ſe põtifices dicebãt, aut eis qui illis parebãt, hęretici nomen
impingere, cũ ipſum cõciliũ nunq̃ alicui eorũ hoc obiecit, niſi fortè Benedicto, qui recla-
mãte cõcilio in ſchiſmate permanſit? Quanuis enĩ credere teneamur ex fide, verũ Petri ſuc-
ceſſorẽ eſſe ſupremũ totius eccleſiæ paſtorẽ, nõ tamẽ tenemur eadẽ fide credere Leonem
aut Clemẽtẽ eſſe verũ Petri ſucceſſorẽ : quoniã nõ tenemur ex fide catholica credere eorũ
quẽlibet rectè & canonicè fuiſſe electũ. Quo fit vt qui obediẽtiã denegaret Clementi aut
Leoni hac ratione .ſ. qꝫ dicit eũ nõ fuiſſe rectè electum, etſi ſchiſmaticus dicendus ſit, non
tamẽ hæreticus cenſendus, cũ per hoc nulli veritati catholicę obuiet. Nõ enĩ ad fidẽ catho-
licã ſpectant ea quę ex facto nunc pẽdẽt, ſed ea q̃ ex iure. Alioqui ſi ea ad fidẽ catholicam K
pertinerent, fieri oporteret neceſſariò vt eccleſia aliquãdo in fide deciperetur, quod nullus
ſanę mentis vnq̃ admitteret. Nõ eſt ergo aliquis hęreticus cẽſendus, niſi errorẽ in fide ſuſ-
cipiat. Quapropter hæreticorũ fautores & defenſores, etſi aliquando hæretici nominentur,
ſi tamen ſolas perſonas defendunt, & nõ errores, non ſunt hæretici cenſendi, pœnis tamen
canonicis ſubiacebunt. Tertio vt quis hæreticus verè dici poſſit, opus eſt vt nõ omnibus ar
ticulis fidei renunciet. Nam qui ex toto fidẽ deſerit, is non hæreticus, ſed apoſtata dicetur,
qualis Iulianus imperator fuit, qui quum Chriſtianus & monachus prius fuiſſet, adeò fidei
repugnauit, vt ad eandem deſerendam alios impulerit, martyrẽsq; plures hac occaſione ef-
fecerit. Qua de cauſſa apoſtatæ nomen obtinuit, & non hæretici. Quanquam vt iura de

hæreticis

A hęreticis loquũtur,etiã nomẽ hęretici apoſtatis cõuenit.eiſdẽ nãq; pœnis plectẽdi ſunt quę aduerſus hæreticos decernuntur.Quod cõſummatũ facit hæreticũ,eſt, ſi errori adiũgas pertinaciã.Auguſtin⁹ cõtra Manichęos,Qui in eccleſia Chriſti morbidũ aliquid prauũq; quid ſapiunt,ſi correcti vt ſanũ rectũq; ſapiãt,reſiſtunt cõtumaciter, ſuâq; peſtifera & mortifera dogmata emẽdare nolũt,ſed defenſare perſiſtunt,hæretici ſunt.Hæc Auguſtinus. Sępenumero enim fit,vt quod ſemel vtcũq; prodiderit definiẽdi temeritas,confirmet, imò augeat tuẽdi pertinacia.Quapropter optimè hæreticis dici poteſt id qđ dominus per Ezech.prophetã dicit,Patres eorũ p̃uaricati ſunt pactũ meũ vſq; in diẽ hãc,& filii dura ceruice & indomabili corde ſunt,ad quos ego mitto te.Tãta eſt enĩ hęreticorũ ꝓtinacia,vt ſępe nõ dubi tẽt caput opponere gladio,ne à ſuo errore diſcedãt:quibus bene illud Pauli cõuenit· Si tradidero corpus meũ ita vt ardeã,charitatẽ autẽ nõ habuero,nihil mihi prodeſt. Pertinacia Ezech.ij. 1.Cor.xiij.

B ſublata quãtũlibet quis erret,nõ eſt dicẽdus hęreticus. Vnde Auguſti.in epiſtola ad Gloriũ & Eleuſiũ,quæ eſt in volumine eius Epiſtolarũ.clxii. Qui ſententiã ſuã quãuis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendũt, p̃ſertim quã nõ audacia ſuæ præſumptionis pepererint,ſed à ſeductis ãtq; in errorẽ lapſis parẽtibus acceperũt,quęrũt autẽ tanta ſõlicitudine veritatẽ,corrigi parati cũ inuenerint,nequaq̃ ſunt inter hęreticos deputãdi.Hęc ille.Si enĩ aliquis idiota qui apud ſe firma volũtate decerneret eã fidẽ amplecti ſemper quã ei ſancta mater eccleſia inſinuabit,audiret p̃dicatorẽ cui ſimplici animo afficitur, dicẽtem ſpiritũ ſanctũ procedere à patre,nõ tamẽ à filio, & ei aſſentiret,nõ ideo hęreticus cẽſendus eſt:quia etſi erret,nõ tamẽ ex malitia,cũ paratus ſit eccleſię monẽti obedire. Ideo enĩ p̃dicatori credit,quia arbitraur p̃dicatorẽ ea dicere quę à catholica eccleſia approbãtur,nõ creditur⁹ ſi aliqua ex parte illi ĩnoteſceret p̃dicatorẽ à vera fide deuiaſſe.Vnde Auguſ.in lib. de baptiſmo cõtra Donatũ.Si aliquis hoc idẽ ſentiat de Chriſto qđ Fotinus opinatus eſt,

C & in eccleſia catholica baptizatur,& hoc credit eſſe fidẽ catholicã,nõdũ dico eſſe hæreticũ, niſi manifeſta doctrina catholicę fidei reſiſtere maluerit, & illud qđ tenebat elegerit. Hæc ille.Imò nõ ſolũ hęretic⁹ nõ eſt,ſed nec in hoc peccat,ignorãtia eũ excuſante,quoniã ſicut neſciebat,ita nec ſcire tenebatur.Nõ enĩ omnes æqua lege tenẽtur ad credẽdũ.Plebi indoctæ ſatis eſt eos fidei articulos tenere,qui in Apoſtolorũ ſymbolo explicãtur, paratæ ſuſcipere reliqua quæ ei eccleſia credẽda obtulerit.At nõ idẽ eſt in p̃latis & p̃ceptatorib⁹,quos ignorãtia nõ excuſat,eò ꝙ tenẽtur ſcire ea quę ad officiũ ſuũ pertinẽt,vt nihil p̃dicẽt quod nõ ſit eis perfectè exploratũ:ideóq; peccãt ſi ignorãt.Si tamẽ parati ſunt corrigi cũ eccleſia aliud docuerit,q̃uis peccãt ignorãtes quę deberẽt ſcire,nõ tamẽ hęretici ſunt cenſendi magis q̃ indoctũ vulgus,eò ꝙ pertinaces nõ ſunt. Pertinacẽ dicimus eũ qui adeò tenaciter proprię adhęret ſentẽtię,vt eccleſię quãtũlibet monẽti parat⁹ ſit reſiſtere. Quæ pertinacia etiã in his quę ãbigua ſunt,& vbi adhuc eccleſia nihil definiuit,tã p̃uerſa eſt,vt ea ſola ſuffi

D ciat hominẽ hęreticũ reddere.Si quis enĩ credat ignẽ inferni eſſe ſimilẽ aut diſſimilẽ huic quẽ apud nos hic cernimus,nõ cẽſebitur hęreticus,eò ꝙ lis eſt adhuc ſub iudice.Quòd ſi alterã partẽ tali animo amplectatur,vt q̃uis eccleſia oppoſitã definiret,ſit paratus aduerſus eccleſiæ cẽſurã,partẽ ſuã tueri,hęreticus cẽſendus eſt:nõ quia hãc aut illã ſentẽtiã tuetur,quæ fortè vera eſt,ſed propter pertinaciã adiũctã,quæ hoc efficit,vt quoniã paratus eſt eccleſiæ aliud docẽti reſiſtere,eo ipſo credit eccleſiã errare poſſe:qđ hæreticũ eſt.Cæterũ circa ea q̃ expreſſa ſunt,& extra omnẽ cõtrouerſiã deducta,quæ.ſ.per eccleſiã ſemel definita ſunt,hæc erit regula tenenda.Qui in his expreſſis & ſemel definitis repugnat & cõtradicit, etiã ſi dicat ſe paratũ corrigi per eccleſiã aut per cõciliũ,hæreticus cenſendus eſt: quoniã eo ipſo ꝙ eccleſiæ definitioni cognitæ cõtradicit, pertinax eſt.Nã etſi dicat ſe paratũ corrigi, nõ tamen eſt ita.Qui enĩ fit,vt quis ſit paratus corrigi ab eo quẽ tũc manifeſtè oppugnat? Atque ideo eccleſia nõ cõſueuit,quę ſemel definita ſunt,iterũ in quęſtionẽ vertere.quapropter qui

E eccleſiã definiſſe audit,obtẽperare debet.ꝙ ſi repugnat,pertinax meritò cenſetur,atq; ideo hæreticus.Vnde Gelaſius papa,Maiores noſtri diuina inſpiratione cernẽtes,neceſſariò prædecr.q.i. cauerunt,vt quod contra vnãquãq; hæreſim coacta ſemel ſynodus pro fidei cõmunione & veritate catholica & apoſtolica promulgaſſet,non ſineret nouis poſt hæc retractationibus mutari,ne prauis occaſio præberetur,quæ medicinaliter fuerũt ſtatuta,pulſandi,ſed authore cuiuſlibet inſanię ac pariter errore damnato,ſufficere iudicauerunt,vt quiſquis aliquãdo huius erroris communicator exiſteret, principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus. Sic Sabellium damnauit ſynodus, nec fuit neceſſe vt eius ſectatores poſtea damnarentur, ſed pro tenore conſtitutionis antiquæ, qui vel prauitatis illius vel communionis

extiterant participes,vniuerſalis eccleſia duxit eſſe refutãdos.Sic Arrium, ſic Eunomium, F
Macedoniũ,Neſtorium,ſynodus ſemel geſta cõdemnans, vlterius ad noua concilia venire
non ſinit.Hæc ille.Et Felix papa · Achatius non fuit noui vel proprii inuentor erroris,vt
in eum noua ſcita prodirent,ſed alieno facinori ſuam communionem miſcuit.itaq; neceſ-
ſe eſt vt in illam recideret iuſta lance ſententiam,quam cũ ſuis ſucceſſoribus per conniuen-
tiã ſynodalẽ ſuſceperat author erroris.Hæc ille.Et Leo papa epiſtola vigeſimaſecũda ſcri-
bens Martiano Auguſto de his quæ in cõcilio Chalcedonẽſi tractãda erant,ſic ait, Per do-
minũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ,qui regni veſtri eſt author & rector,obteſtor & obſecro clemẽ-
tiã veſtrã,vt in præſenti ſynodo fidẽ quã beati patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditã, præ-
dicarũt,nõ patiamini quaſi dubiã retractari:& quæ olim maiorũ ſunt auhoritate damnata,
rediuiuis nõ permittatis conatibus excitari.Hæc Leo papa.Et epiſtola.52.cadẽ ſcribit Leo-
ni Auguſto. Taceat ergo Lutherus,& erubeſcat cõcilii definitionẽ petere in rebus quæ per G
multa cõcilia definitæ ſunt.nã cũ cõſtet eius errores ex officinis prodiiſſe Eriorũ,Läperia-
norum,Valdenſium,Vuitcleuiſtarũ,Huſſitarũ,quos plura cõcilia damnauerunt,quid nouas
definitiones petit,vbi tot habentur antiquæ?Scit tamẽ callidus ſerpẽs quid agat.nam quia
difficilẽ ſperabat his tẽporibus propter ſimultates ingruẽtes concilium congregari poſſe,
ad conciliũ appellat:cui,ſi cõgregaretur,minimẽ obtẽperaturus eſſet. Nec mirum quõd ſic
Prouer.ix. tenaciter ſuo errori adhæreat,quoniam vt ait ſapiẽs,Aquæ furtiuæ dulciores ſunt. Nõne a-
Pro. xviij. quæ furtiuæ ſunt hæreticorũ placita atq; errores?Sic enim alibi dicitur, Aqua profunda, ſa-
piẽtia in corde viri.ſed hæc furtiua eſt,cũ ſacræ ſcripturæ authoritate vtitur contra intẽtio-
nem & voluntatẽ ſancti ſpiritus,eiuſdẽ ſcripturæ authoris.Sed hæ,quoniã furtiuæ,dulcius
eis ſapiũt,q̃ ſi ab aliis mẽdicaſſent,atq; ideo tenacius eis adhærent. Quilibet enim propriis
magis delectatur inuentis q̃ alienis.Hac ergo de cauſſa monebat Iacobus apoſtolus dicens·
Iacob.i. Si quis veſtrũ indiget ſapientia,poſtulet à deo.quaſi dicat,Si ab alio q̃ à deo cupit,furtiuẽ H
Eccli.i. habebit,quoniam omnis ſapientia à domino deo eſt,& cum ipſo fuit ante æuum.

Quõd dubius in fide,dicendus eſt hæreticus. Cap. X.

DE eo qui pertinaci animo ſuũ *errorẽ* tuetur,proximo capite differuimus.Su
pereſt vt de eo *diſſeramus* qui nulli errori adhęret,ſed tantũ in fide hęſitat,
ita ꝙ *anceps* eſt & dubius ad quã partẽ ſevertat.an talis meritò dici debeat
hęreticus?Cui quęſtioni facilẽ reſpõdetur,ſi prius attẽdatur qualẽ oporteat
eſſe fidem,vt fides meritò dici poſſit.Vt enim aliquid fides verẽ appelletur,
certitudinẽ exigit & firmitatẽ in eo qui eam tenet : Alioqui ſi certitudo aut firmitas abſit,
& ſcrupulus aliquis vrget,ea non fides ſed opinio aut dubitatio cenſebitur. Hac enim ſola
ratione fides ſeparatur ab opinione,ꝙ qui credit,tenaciter adhæret:à nullo impelliturvt eũ
in oppoſitam partem deflectere valeat.Qui autem opinatur, ſic accedit ſuæ ſententiæ, vt
aliquãtulũ hæſitet,& mobili intellectu aſſentiat. Quo fit vt fides & opinio minimẽ in vnũ I
coire poſſint:multo ergo difficilius coibunt fides & dubitatio,cum hæc magis pugnent in-
Iacob.i. ter ſe.ideo apoſtolus Iacobus ait,Poſtulet autẽ in fide nihil hæſitãs.Qui enĩ hæſitat, ſimilis
eſt fluctui maris qui à vẽto mouetur,& circũfertur. non ergo æſtimet homo ille ꝙ aliquid
accipiat à domino.Colligitur ergo manifeſtẽ,eũ qui dubitat,minimẽ credere. At in his in
quibus oportet captiuare intellectũ in obſequiũ Chriſti,nolle captiuari vt credat,eſt apertẽ
pugnare aduerſus fidẽ.Eũ autẽ qui aperto marte fidei repugnat,proximo capite oſtẽdimus
eſſe hæreticũ.Hæreticus ergo dicẽdus eſt quiſquis dubitat ea quę ad fidẽ ſpectãt.Vnde Ste
phanus papa ait,Dubius in fide,infidelis eſt.Huic accedit,ꝙ omnis in fide dubitãs errat.At
cũ proximo capite oſtẽderimus omnẽ qui pertinaciter errat in fide,hęreticũ eſſe dicẽdũ,
conuincitur ergo manifeſtẽ vt omnis qui in fide dubitat,hęreticus etiã dicatur.Quõd in fi-
de dubitãs erret,teſtimonio Auguſtini probatur, qui in enchiridio cap.17.ſic ait·Errare eſt
approbare falſa pro veris,aut improbare vera pro falſis,aut habere incerta pro certis,aut cer K
ta pro incertis.Hæc ille. Eadem fermẽ verba repetit cap.19.Ea quæ ad fidẽ pertinẽt,certiſ-
ſima ſunt.Cũ autẽ illa quæ dubitãtur,pro incertis teneãtur,colligitur inde,eũ qui in rebus
fidei dubitat,errare:omnis autẽ pertinaciter in fide errans,hæreticus eſt:omnis ergo in fide
dubitans,pari modo hęreticus cenſendus erit. Hoc etiã pluribus ſcripturæ teſtimoniis cõ-
probatur.Nã poſt reſurrectionẽ cum dominus apparuiſſet diſcipulis,tẽpore quo Thomas
ibidẽ nõ erat,quã ob cauſſam cũ credere idẽ Thomas noluiſſet, niſi prius miſſis manib⁹ in
Ioan.xx. fixuras clauorũ,poſt dies.8.dominus omnib⁹ vndecim apparẽs dixit Thomę,Infer digitũ
tuũ huc,& vide manus meas:& affer manũ tuã,& mitte in latus meũ, & noli eſſe incredu-
lus,ſed

A lus,sed'fidelis. Ecce hic domin⁹ipingit Thomę incredulitatē & ifidelitatē ob dubitationē quā de reſurrectione ei⁹ habuit. Qđ autē Thomas dubitauerit,teſtatur Gregori⁹ in Homilia hui⁹ lectionis dicēs,Nūquid caſu geſtū creditis,vt electus ille diſcipulus tūc deeſſet,poſt autē veniēs audiret,audiens dubitaret,dubitans palparet,palpans crederet?Nō hoc caſu,ſed diuina diſpenſatione geſtum eſt. Egit nanque miro ordine ſuperna clementia,vt diſcipulus dubitans dum in magiſtro ſuo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera ſanaret infidelitatis. Hęc Gregorius. Et Cyrillus exponens eundē locū,libro ſcilicet.xii.capite vero Cōmentariorum ſuorum.lix.ſic ait·Præ gaudio autē magis quàm infirmitate mētis dubitaſſe Thomam diximus,quoniam & de aliis dixiſſe Lucam non ignoramus · Adhuc autem illis non credentibus,& mirantibus præ gaudio. Verùm cum viſus omnem dubitationis cauſſam tollat,rectè Thomas ſtatim clamauit,Dominus meus,& deus meus. Hæc Cyrillus. Vides iam Lucę.xxiiij.

B Thomam dubitantem,quem ob eam ſolam cauſſam dominus incredulum appellat. Præterea quum Petrus ex præcepto Chriſti ſuper aquas ad eum iret,cœpiſſętq; mergi, auxiliūmq; imploraret diuinum,dictum eſt ei a domino·Modicæ fidei,quare dubitaſti?Quod exponēs Theophylactus,ait·Non omnino autem dubitabat Petrus, ſed ſecundū quid,hoc eſt ex parte:nam iuxta id quod dubitauit,incredulus fuit:iuxta id autē quod clamauit,Domine ſerua me,curauit incredulitatē:ideo paruę fidei dicitur,non incredulus. Hæc ille. Et Paulus in epiſtola ad Romanos commendans eis fidem Abrahæ,ait·In repromiſſione etiam dei non hęſitauit diffidentia,ſed confortatus eſt fide. Ex quibus verbis manifeſtiſſimē oſtendit Paulus eum qui hæſitat,minimè fidem habere. Rurſum Theophylactus exponens illud ad Romanos primo,Iuſtitia dei in eo reuelatur ex fide,ſic ait · Cum enim ea quibus a deo donati ſumus,mortales nequeant cogitatione complecti,meritò nobis eſt fides hęc neceſſaria:quam ſi ſcrutari hæſitando cœperimus,omnium proculdubio patiemur iacturam. Hæc ille. Pro re ergo tam clara hæc ſufficiat adduxiſſe teſtimonia. Sunt tamē hæc quę diximus,ad eum ſo- Matt.xiiij. Roma. iiij.

C lum referenda,qui pertinaci animo dubitat,quomodo ſuperius diximus de eo qui pertinaciter diſſentit. Nam ſi quis dubitat aut ex infirmitate quadam,velut contingit in primis motibus,& in his qui a natura hoc habent vt ſint in qualibet re ancipites, & aſſiduis vrgeantur ſcrupulis:aut ſi dubitat ex ignorantia,quia ſcilicet neſcit tale aliquid pertinere ad fidem catholicam, paratus tamen vtroque euentu abſque vlla hæſitatione aſſentire cum fuerit ab eccleſia monitus aut edoctus,non erit talis dicēdus hæreticus, ac ideo nec excommunicationi nec cæteris pœnis canonicis erit ſubiectus. Quòd ſi adeò pertinaciter dubitat,vt eccleſiæ docenti nollet aſſentire,iam hæreticus eſt duplici ratione:& quia dubitat de his quibus integram fidem & firmam præſtare tenebatur,& quia eccleſiæ monenti non credit: nā ex hoc ſuſpicio oritur eum opinari de eccleſia quòd poſſit errare in fide:quod impium eſt. Verùm hic admonendum cenſui,quòd quāuis non liceat alicui de rebus quæ ad fidem ſpectant,du-

D bitare,licebit tamen de earum intelligentia dubitare. Sæpiſſime enim cōtingit vt viri quātumlibet docti & pii circa plures ſacræ ſcripturæ locos hæreant, dubitātes ſcilicet quidnam ſub illo verborum inuolucro lateat, cum tamen firmiſſimè credant verū eſſe quicquid verbis illis deus nobis inſinuare voluit. Certiſſimè enim & abſque vlla hæſitatione credūt ſenſum illius literæ verum eſſe:quis autē ſit verus illius literæ ſenſus, meritò dubitant. Ad hūc modum virgo deipara etſi annuncianti angelo futurum conceptum credidit,modum tamē quo id fieri poſſit,petit,& de eo dubitans interrogat· Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco? Illa ſiquidem virginis aut quæſtio aut dubitatio nihil de eius integerrima fide minuit. Vnde beatus Ambroſius exponens illud, ait· Quo ergo modo fieri poſſet vt Zacharias qui non crediderat,ſilentio condemnaretur,Maria autem ſi non credidiſſet, ſpiritus ſancti infuſione exaltaretur?Sed neque nō credere Maria,neque tam temere debuit vſurpare.non credere angelo,vſurpare diuina. Neque enim facile erat ſcire myſterium abſconditū Lucæ.i

E a ſeculis in domino,quod nec ſuperiores poteſtates ſcire potuerunt:& tamen non fidem renuit,non officium refutauit, ſed accommodauit affectum, ſpopondit obſequium . Etenim quum dicit,quomodo fiet iſtud,non de effectu dubitauit,ſed qualitatem ipſius quęſiuit effectus. Quanto temperantior iſta reſponſio,quàm verba ſunt ſacerdotis? Hæc ait, Quomodo fiet iſtud?ille reſpondit,Vnde hoc ſciam?Hæc iam de negocio tractat,ille adhuc dē iudicio dubitat. Negat ille ſe credere qui negat ſcire,& quaſi fidei adhuc alium quærit authorē. Iſta ſe facere profitetur,nec dubitat eſſe faciendū quod quomodo fieri poſſit,inquirit. Hæc Ambroſius. Ad hunc etiam modum interpretandæ ſint illæ ſcholaſticorum theologorum aſſiduæ quæſtiones,quibus quærunt,an deus ſit vnus:num pluralitas illa perſonarum poſſit cō

ſtare vnitati eſſentiæ: vtrum ſpiritus ſanctus procedit a patre & filio. Non quòd ita eſſe du F
bitant, ſed vt modum quo id eſſe poſſit, oſtendant: de quo modo non video quin aliquis ci
tra hæreſis notã poſſit dubitare, modò id eſſe credat, ſicut virgo deipara de modo quo deũ
conceptura erat, dubitauit. Quærunt etiam illa, & quæſtiones excitant, vt exerceãtur velut in
palæſtra, vt promptiores poſtea inueniantur ad hæreticos debellandos, vt parati ſcilicet ſint
reddere rationem de ea quæ in illis eſt fide. Aliter enim quærit Arrius an filius ſit patri per
omnia æqualis, aliter quærit Thomas vel Scotus, aut alii catholici. Ille nãq; quærit, quia nõ
credit filium æqualem patri, quærit vt peruertat. Hi verò quærunt vt conuertant, quærũt vt
viam inueniant qua Arrianorum technas euadere poſſint: quærunt vt ad veram fidei cogni-
tionem perueniant. Hoc autem ita fieri admonet beatus Cyrillus, tantũ abeſt vt prohibeat.
Is enim libro. iiii. ſuper Ioannẽ cap. xiii. ſic ait· Probus auditor ac ſapiens quæ intellexit, nul-
la intelligentia remoratus, mentis ea theſauro ſtatim cõmendabit. Si qua verò ardua vidẽ- G
tur, ſæpe ac multum inueſtigans atque interrogans tandẽ aſſequitur, venatrices apprime ca-
nes imitatus, quæ huc atque illuc percurrunt feras quærentes. Sic affectum eſſe ſapientẽ pro-
Eſa. xxviij. pheticus quoque ſermo denotat dicens· Conquirens quære, & apud me habita. Quærẽdum
enim ita ſemper eſt, vt apud eum habitemus, & ad alienas ſententias non deferamur. Hæc
Cyrillus. Vides hic qualiter quærere admonet, verùm hoc fine, vt diſcant, vt veram fidẽ ha-
beant, vt non ſeducantur, & ad alienas a deo ſententias deferantur. Hæretici quærentes ſunt
velut Nicodemus dicens Ioan. iii. Quomodo hæc fieri poſſunt? & Iudæi Capernaitæ diſci-
Ioan. vi. puli domini dicẽtes, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad mãducandum? Hi
quærunt quia non credunt: quod patet, quia abierunt retrorſum. Catholici quærentes quæ-
runt velut virgo glorioſa, quæ credens quærit vt doceatur. Hæc ideo in medium ducere de-
creui, quòd video quoſdam ſine cauſſa hoc ſcholaſticis doctoribus impingere, quòd talia
quærunt, in quibus hæſitare impium ſit, ac ſi quotieſcũque proponant aliquid per vtrũ, cre- H
dendum ſit eos in ea re dubitare, nutantémq; fidem habere. Abſit. Nõ attendunt quòd licet
effectũ credãt, de qualitate effectus, & de modo quo id fiat, meritò dubitare poſſunt. Dubius
ergo in his quæ ad catholicam fidem ſpectant, hęreticus cenſendus eſt, modò pertinaci ani-
mo dubitet, vt eccleſia etiam monente & docẽte dubitare non deſinat. Alioqui ſi citra per-
tinaciam id faciat, hæreticus minimè dicetur: cum etiam ſi illo modo diſſentiret, nequaquã
verè hæreticus appellari poſſet.

De quibuſdam cauſſis ex quibus hæreſes oriuntur. Cap. XI.

T facilius hæreſibus obuiari poſſit, ne (ſicut dicit Apoſtolus) vt cancer ſer-
pant, cauſſas & radices a quibus oriuntur, oſtendere decreui, vt illis ſublatis
cito hæreſes ſubmoueantur. Ad incolumitatem ſiquidem recuperandam is
primus eſt gradus, cognoſcere ſcilicet cauſſam a qua orta eſt mala valetudo,
quoniam, vt medici dicunt, difficilius illis morbis mederi poſſumus, quorũ I
cauſſæ latentes ſunt: his autem quorum cauſſæ patent, etſi graues admodum morbi ſint, faci
lius poteſt occurri. Prima omnium hæreſum radix eſt illa quã Auguſtinus dicit eſſe omniũ
malorum vnicam radicem, immodicus ſcilicet amor ſui. nam hic, Auguſtino teſte, ædifica-
uit ciuitatem diaboli. Et apoſtolus id clariſſimè in. ii. ad Timotheum epiſtola exprimit di-
ij. Timo. iij cens· Hoc autem ſcito, quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt ho-
mines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati,
ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinẽtes, immites, ſine benignitate, pro-
ditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm dei, habẽtes ſpeciẽ quidem
pietatis, virtutem autem eius abnegantes &c. Cum enim ibi apoſtolus malorum chiliadem
enumerare vellet, amorem ſui ante omnia præmiſit, vel hoc argumento oſtenſurus cætero-
rum eſſe cauſſam. Sic enim Theophylactus locum illum, ſcilicet ſeipſos amantes, exponens,
ait· Statim malorum omnium cauſſam produxit in medium, quòd ſuis quiſque magis pro- K
ſpiciat quàm proximi commodis. ei nanque qui ſui ipſius duntaxat trahitur charitate, ac-
cidit ſæpe vt nec ipſe ſe amet. Et exponens illud verbum cupidi, ait· Cum malorum expli-
caſſet rationem, & ramos ſigillatim enumerat. Hęc ille. Ex hoc immodico ſui affectu oritur
vt ſua ſemper ſibi placeant, propriis inuẽtis delectetur, inde naſcitur obſtinatio & pertina-
cia, quæ portæ ſunt latiſſimæ ad hæreſim inducẽdã. Præter hãc principẽ omniũ malorum ra
dicẽ eſt alia peculiaris, omnibus tamen hæreſibus communis, gloriæ ſcilicet cupiditas. Hoc
enim eſt hęreticis omnibus genuinum, vt gloriam popularem captent, cupiántq; ab omni-
bus pro doctiſſimis haberi. At quum via regia gradiẽtes hoc aſſequi nequeãt, deuia quæque

requirunt

A requirunt vt ad ſcopum perueniant. Hoc ait Gregorius exponens illud Iob.vi. Reſpondete quæſo abſque contentione. Neque enim,inquit ille,hæretici inquiſitionibus ſuis veritatem conantur aſſequi,ſed victores videri. Cúmque ſe foris oſtendi ſapientes appetunt,intus per ſtultitiam elationis ſuæ vinculis ligantur. Vnde fit vt in contentionũ certamine exquirãt, & de deo(qui pax noſtra eſt)loqui pacificè neſciant, atque ex pacis negocio rixæ inuẽtores fiant,quibus bene per Paulum dicitur·Si quis autem videtur eſſe contentioſus,nos talem cõ i.Cor.xi. ſuetudinem non habemus,neq; eccleſia dei. Hæc Gregorius. Ex hac gloriæ cupiditate proximè oritur pertinacia, nuſquam flexibilis, adeò etiam vt quum in certamine ſuccubuerit, cedere tamen nolit. Malunt enim cuiuſcunque doctrinæ euerſionẽ,quàm fateri ſe victos,ne hac videlicet occaſione vel minima pars gloriæ quam captant,depereat. Vt autem non videantur populo in certamine ſuccubuiſſe,apud quem & non apud deum gloriã habere vo-

B lunt,nihil intentatum relinquunt,adeò vt etiam ipſas ſacras ſcripturas,quas ſuis aſſertionibus apertè repugnare cognoſcunt,peruertant,deturpent,& mancas faciant:nõ tantũ in alienum ſenſum detorquentes,ſed radentes ex eis id quod propter clariſſimũ teſtimonium nullam patiatur adulterinã expoſitionẽ. Hoc expreſſe aſſerit Euſebius Cęſarienſis feciſſe quõdam Aſclepiodotum, Theodotum,Apollonidem,Hermophylum,Artemoniſtas. Sic enim ait·Sed hæc faciunt,quia nec vicini facti ſunt fidei, propterea & diuinas ſcripturas abſq; vllo timore contemerant,& corrumpentes eas emendare ſe dicunt &c. Et idem de Neſtorianis dicit Theophylactus exponẽs illud ad Hebræos.ii. Vt gratia dei pro omnibus guſtaret mortem.ſic enim ait·Neſtoriani verò ſcripturam hanc Pauli deprauantes,nõ gratia dei dicunt,ſed ſine deo,id eſt ſine diuinitate pro omnibus mortem guſtaret:vt quòd ipſi peſſimè ſentiunt,Chriſto ſcilicet cruci affixo diuinitatem aſtruant non affuiſſe,vtpote quæ non ſubſtantialiter illi ineſſet,ſed affectione quadam vnita. Hæc Theophylactus. Cum ergo ad hoc

C deuentum ſit,vt illud ſolum habeant aſylum,ſcripturas radere quibus conuincendi erãt, vel hoc argumento conuincitur,propriam eorum conſcientiam aduerſus eos pugnare,apertéq; cognoſcere ſacram ſcripturam illis eſſe contrariam. Nam ſi non deprehenderent repugnãtiam ſcripturarum manifeſtam,nunquam ſcripturas raderent, quas aliquo pacto in ſuũ ſenſum trahere poſſent. Quare ergo non fatentur veritatem? Quare non cantant palinodiã cũ ſcripturam deprehenderint quæ ad hoc faciendum eos cogat? Nil certè obſtat niſi illa quã diximus gloriæ cupiditas. dicunt enim apud ſemetipſos illud Pauli · Si enim quæ deſtruxi, Galat.ii. iterum hæc ædifico,præuaricatorem meipſum conſtituo. Quæ ſi dici poſſent in eos qui reſipiſcentes veritatem quam prius oppugnabant,prædicant,in ipſum Paulum primitus dicerentur,in quo eccleſiæ Chriſti magnificabant deum,audientes quòd euangelizaret fidẽ quã aliquando vaſtabat.non enim poſſibile eſt vt ab errore ad veritatem,aut a graui peccato ad gratiam ſine pœnitentia tranſeatur:quam qui facere erubeſcit,hoc agit,vt dũ erubeſcit cor-

D rigere errorem,non erubeſcat permanere in errore:quod magis erubeſcendum erat. de quo optimè dicitur per eccleſiaſticum·Eſt confuſio adducens peccatũ, & eſt confuſio adducens Eccli.iiij. gloriam. Confuſio adducit peccatum,quum erubeſcit quiſque prauam mutare ſententiã, ne aut inconſtans putetur,aut diu erraſſe ſe iudice teneatur. Confuſio autem adducit gratiam, quum erubeſcens de proprio errore,pœnitendo ad lumen veritatis ſe trãsfert. Ideo apoſtolus volens Philippenſibus perſuadere veram fidei vnitatem, primum quod eis ſuggerit, eſt vt ab omni inani gloria fugiant,quòd hæc plurimum veræ fidei poſſit obeſſe. Sic enim ait· Vnanimes id ipſum ſentientes,nihil per contentionẽ,neq; per inanem gloriam. Vnde Au- Philip.ii. guſtinus in libro de vtilitate credendi: Hæreticus eſt qui pro alicuius temporalis commodi & maximè gloriæ principatúſque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones gignit vel ſequitur. Hæc ille. Quibus verbis Auguſtinus magis hæreſis cauſſam quàm diffinitionẽ explicat. Nã qui cupidus eſt gloriæ,quid pro hac aſſequẽda facere non audebit? Ad illam metam omnes

E greſſus dirigit,ad hoc loquitur,pro hac re ſcribit,hac de cauſſa contẽtionem excitat. Quòd ſi iam alia non patet via vt videatur,vt digito monſtretur,vt vocetur ab hominibus rabbi, nouam oportet cõfingat doctrinam,vt rei nouitate alios in admirationem trahat. Qua de cauſſa videntur mihi hæretici ſimiles illi qui eò quòd obſcurus eſſet,nec potẽs vt rebus magnificè geſtis memoriam ſui poſteris relinqueret,peſſimo facinore clarum ſe futurum ſperauit,atque ideo templum Dianæ Epheſinæ,mirabili opificio extructum,igni ſuccẽdere tẽtauit,quod & fecit. Sunt enim ſæpiſſime maiores hominibus vires ad vitium,quàm ad virtutem. Sic enim hæreticis contingit, qui quum in vera fidei regula manẽtes obſcuri fuiſſent omnino,eccleſiam dei inuadere,& igni ſuccendere non erubeſcãt,vt inde clariſſimi euadãt.

Qua de cauſſa iuſtum eſt vt eaſdem pœnas luãt,quas aduerſus illum clariſſimum facinoroſum fuiſſe decretas hiſtoriæ produnt: ne ſcilicet ſcriptor qui illud facinus memoriæ cõmẽ daret,vllam de homine illo faceret mentionem,noménque illius nulli memorię mandaretur.Sicq; euenit vt in eo puniretur,quod ei peccati materiam ſuggeſſerat.Hoc etiam modo eccleſia ſpiritu dei afflata diſponit vt hæreticorũ libri igni cõburendi tradantur.Iuſtum eſt enim vt eam gloriam inanem,quæ tanti facinoris genitrix & parens eſſe dignoſcitur, libris combuſtis deperdat:nec ſit vnquam qui eorũ libros legat,vt eis neglectis,non ſit a quo gloriam captare poſſit, quam vnice cupiebat. ideo de eis dici poteſt illud Pauli ad Romanos· E

Romã.i. Euanuerunt in cogitationibus ſuis.Verùm obſtabit aliquis hanc pœnam minimè eſſe infligendam,hac ratione,quòd illa punitio magis obeſt fidelibus qui libris hęreticorum carent, in quibus etſi ſint aliqua errata,ſunt tamen alia multa egregiè dicta,quę vix apud alios fideles reperiantur,quibus iniuſtum eſſet carere. Cui reſpondemus,quòd timẽdum eſt ne amore eorum quę hæretici bene dicunt,allecti lectores,in ſubſcriptionem trahantur cæterorum G

Lucæ.iiij. peruerſè dictorum.quapropter eccleſia a ſpiritu ſancto edocta ſatius exiſtimat vtroque carere,quàm vtrũque glutire.Sic etiam legimus apud Lucam, quòd quũ dæmonia a corporibus hominum Chriſti virtute eiecta clamarent & dicerẽt,Quia tu es filius dei,Chriſtus increpans non ſinebat ea loqui.Nonne vera dicebant?vt quid ergo prohibet?Certe ne hac occaſione iterum eis falſa dicẽtibus crederetur.Sic enim ait Beda·Quare autem dæmonia do-

Pſal.xlix. minus ſe loqui prohibeat,Pſalmiſta manifeſtat,qui ait·Peccatori autem dixit deus, quare tu enarras iuſtitias meas per os tuum?ne quis dum prædicantem audit,ſequatur erroręm. Improbus enim magiſter eſt diabolus,qui falſa veris ſępe permiſcet,vt ſpecie veritatis teſtimoniũ fraudis obtexat.hæc Beda.Si ergo dominus illa occaſione prohibet dęmonia clamãtia,quid obſtat vt eccleſia dęmoniorum progeniem prohibeat ſcribentem? Nonne æquè ſcripturæ poſſunt obeſſe vt voces?imò multo magis.Nam etſi verbum efficacius ſit,tamẽ quum euo- H

lauerit,reuocare nequis:ſcriptura verò per multa ſecula durat, atque ideo pluribus aut obeſſe aut prodeſſe poteſt. Iuſte ergo eccleſia iſtorum ſcripturas vetat,& diſcerpit ſi haberi poſſint,ſicut Chriſtus illorum verba prohibuit,etſi vera erant quę ab illis dicebantur.Ita etiam hæretici etſi multa vera & ſubtilia differant,tamẽ falſa admixta aliis veris fidem derogant.

Iob.iij. Vnde Gregorius libro.v.moralium exponens illud Iob, Et venit ſuper me indignatio, ſic ait·Habent quippe hoc hæretici proprium,vt malis bona permiſceant, quatenus facilè ſenſui audientis illudant. Si enim ſemper praua dicerent, citius in ſua prauitate cogniti,quod vellent,minimè perſuaderent.Rurſum ſi ſemper recta ſentirent,profectò hęretici non fuiſſent.Sed dum fallendi arte ad vtraq; deſeruiunt,& ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala vt recipiantur abſcondunt:ſicut qui veneni poculum porrigit,ora poculi dulcedine mellis tangit:dúmq; hoc quod dulce eſt,primo attactu delibatur,etiam illud quod eſt mortiferum,indubitanter abſorbetur.Itaq; hæretici permiſcent recta peruerſis, vt oſtendẽdo bona I

auditores ad ſe trahant,& exhibendo mala latenti eos peſte corrumpant.Hactenus Gregorius.Prudẽter ergo eccleſia timens hæreticorum libros prohibet, ne id eueniat quod Sapiẽs

Eccle. xiij. ait·Qui tetigerit picem,inquinabitur ab ea.Quòd ſi aliqua fortè ſunt quæ ſubtili indagatione apud eos digeſta reperiantur,ea ſatius erit ab aliis orthodoxis requirere,quàm ab hęreticis.Quòd ſi adhuc talia ſunt vt apud neminem orthodoxum inueniantur,(quod vix credam) ea tamen ſemper mihi erunt ſuſpecta,quòd a tali homine ſcilicet hæretico dicta. Sic enim refert Diogenes Laertius in lib.de vitis philoſophorum,quòd quũ ab Ariſtotele percontaretur quiſpiam quam mercedem haberet mendax, reſpondiſſe eundem ait, Vt cũ vera,inquit,dicat,nulla ei præſtetur fides. Cum ergo hæreticus ſemel aut iterum in hæreſi deprehendatur,qui fit vt poſtmodum fidatur ei?Non eſt ergo æquum vt ſacræ ſcripturę expoſitionem ab hęreticis recipiamus,cum eam aliàs contemeraſſe comperimus.Non auderes cibum corporeum ſumere ex illius manu qui ſemel aut iterum venenum propinauerit, & vis K

doctrinam fidei ab hæreticis ſumere,qui toties dogmata venenoſa miſcuerunt?Nullus vnquam ab inimico ſuo aut domini ſui cibum recipit, nullus miles ab hoſtibus regis ſtipen-

Lucæ.xv. dium captat,niſi plane deſertor & trãsfuga.Mulier illa apud Lucam drachmam quærẽs, intra domum quærit,non extra. Sic etiam intra eccleſiam quærendum eſt ſi quid inuenire cupis quod ad veram fidem pertineat. Qui panes petit apud Lucam,vicini ianuam pulſat,nó

Lucæ.xi. alicuius extranei. A vero Chriſtiano quærenda eſt vera doctrina. Vicini ſiquidem omnes Chriſtiani ſunt,intra vnam eandémq; ciuitatem commorantes. Ab hæreticis autem,quòd

i.Cor.v. extranei ſunt,nihil petendum.Si cum his(vt dicit Paulus)non licet nec cibum ſumere,multo minus

A to minus licebit ab eis cibum petere. Adde quòd hæretici non habent ius ſacras literas interpretandi,nec ad eos quouis pacto ſpectat de eis differere.Nam cum filii non ſint quibus hæreditas in teſtamento legata ſit,nullum prorſus habent ius inſpiciendi teſtamenti paterni,quod ſacra eſt ſcriptura.Si non erit hęres filius ancillæ cum filio liberæ(vt ait apoſtolus) Galat.iiij.
multo minus erit hæres alienigena cum filio liberæ.Si ancilla cum filio ſuo eiiciẽda eſt, ſcilicet ſynagoga,multo fortius eiiciẽda erit eccleſia malignantium cum filiis ſuis,ſcilicet hæreticis.Excluſis ergo hæreticis a teſtamẽto paterno,neq; etiam illi ius habebunt inſpiciendi teſtamenti quod eſt ſacra ſcriptura. Si ergo non habent ius inſpiciẽdi,quî fit vt habeant ius interpretãdi?Nullo ergo modo ab eis licebit ſacrę ſcripturæ interpretationem recipere,niſi aliunde haberi poſſit. Vnde Tertullianus in libro de præſcriptionibus hæreticorum ait· Non chriſtiani nullum ius capiunt chriſtianarum literarum,ad quos meritò dicendum eſt,
B Qui eſtis,quando & vnde veniſtis?Quid in meo agitis non mei? Quo deniq; Marcion iure Verſus Homeri.
ſyluam meam cædis?Qua licentia Valẽtine fontes meos tranſuertis? Qua poteſtate Apelles limites meos commoues?Quid hic cæteri ad voluntatẽ veſtram ſeminatis & paſcitis?Mea eſt poſſeſſio,olim poſſideo,habeo origines firmas,& ipſis authoribus quorum fuit res. Ego ſum hæres apoſtolorum.ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurauerunt,ita teneo.Vos certè exhæredauerunt ſemper & abdicauerunt, vt extraneos & inimicos.Vnde autem extranei & inimici apoſtolis hæretici,niſi ex diuerſitate doctrinæ, quã vnuſquiſq; de ſuo arbitrio aduerſus apoſtolos aut protulit,aut recepit?Illic igitur & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Hæc Tertullianus. Verùm quia ex occaſione nobis oblata paululũ digreſſi ſumus, opus eſt vt ad primum intentum noſtra reuocetur oratio. Ex illa ergo peſſima radice,gloriæ ſcilicet cupiditate,ſicut oritur pertinacia,ita & iudicii fallacia: vt propter peccatũ deus permittat eos in
C errorem duci.Sic enim dicit Eſaias· Excæcauit oculos eorum,& indurauit cor eorum,vt nõ Eſaiæ.vi.
videant oculis,& intelligant corde. Lumẽ veritatis,teſte Gregorio, elatis mentibus abſconditur,& omne peccatum cæcitas quædam eſt mẽtis,iuxta illud·Malitia eorũ excæcauit eos. Sapien.ij.
Et alibi dicitur· Ambulabunt vt cæci,quia domino peccauerunt. Et de ſuperbis dicitur per Sopho.i.
apoſtolum ad Romanos·Obſcuratum eſt inſipiens cor eorũ. dicentes enim ſe ſapientes,ſtulti facti ſunt. Adde quòd non propter ſolam iniquitatẽ propriam permittit deus hominem Roma.iij.
decipi,ſed etiam propter peccatum interrogantis aut diſcẽtis,doctorem alioqui bonũ deus permittit falli,vt inquirentem iniquum decipiat.Sic enim legimus apud Ezechielẽ prophetam·Et factus eſt ſermo domini ad me dicẽs·Fili hominis,viri iſti poſuerunt immunditias Ezec. xiiij.
ſuas in cordibus ſuis,& ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerunt contra faciem ſuam. Nunquid interrogatus reſpondebo eis? Propter hoc loquere eis, & dices ad eos· Hæc dicit dominus deus·Homo homo de domo Iſrael qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo,& ſcandalũ
D iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me:ego dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarũ,vt capiatur domus Iſrael in corde ſuo,quo receſſerunt a me in cunctis idolis ſuis. Propterea dic ad domum Iſrael,hæc dicit dominus deus:Conuertimini,& recedite ab idolis veſtris,& ab vniuerſis cõtaminationibus veſtris auertite facies veſtras:quia homo homo de domo Iſrael, & de proſelytis quicũque aduena fuerit in Iſrael,ſi alienatus fuerit a me,& poſuerit idola ſua in corde ſuo,& ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam vt interroget per eum me:ego dominus reſpondebo ei per me, & ponam faciem meam ſuper hominẽ illum,& faciam eum in exemplum & in prouerbium,& diſperdam eum de medio populi mei,& ſcietis quia ego dominus. Et propheta quũ errauerit,& locutus fuerit verbũ, ego dominus decepi prophetam illum:& extendam manum meam ſuper eum,& delebo eũ de medio populi mei Iſrael:& portabunt iniquitatem ſuam.Iuxta iniquitatem interroganE tis,ſic iniquitas prophetæ erit.hæc ibi.Ex quo ſcripturæ loco apertè colligitur populo iniquo propter ſua demerita hæreticos doctores a deo dari: vel, vt verius dixerim, permitti. Quod fortè hoc noſtro tempore euenit in partibus Germaniæ, quibus factus eſt Lutherus propheta falſus & pſeudoapoſtolus. Nam illorũ manifeſta ſunt opera carnis,quorum deus venter eſt,atq; ita gloria eorum qui terrena ſapiebant,verſa eſt in cõfuſionem. Quapropter euenire oportebat quod dominus per prophetam minatus eſt,vt videlicet iuxta iniquitatẽ interrogantis,iniquitas prophetæ fuiſſet.Quòd ſi ab errore auocandi ſunt, nõ patet via niſi quam dominus oſtẽdit,vt ſcilicet conuertantur a via ſua mala,& malè actorum eos pœniteat,vitámq; commutent in melius:tandem ſi dominum orauerint vt eis veritatem oſten-

dat,promiſſionem ſuam implebit,qui dixit · Petite & accipietis,pulſate & aperietur vobis. F
Quòd ſi tantũ obeſt prophetæ,peccatum interrogantis,vt cauſſa ſit deceptionis illius, quã-
tum putas oberit peccatum ipſiuſmet doctoris?Erit ergo ſine vlla dubitatione cauſſa efficaciſſima,vt ſæpe in ſacris literis conniueat,errétq;. Si ergo hæretico literas ſcienti ſacra ſcriptura offerretur,dicere deberet,neſcio literas. Verùm quum gloriæ cupiditate ducatur,nunquam ignorantiam fatebitur,imò potius dicens ſe eſſe ſapientem, in inſipientia ſua depre-
Eſaiæ.lviij. hendetur. Hos tales per Eſaiam prophetam dominus irridet dicens · Me etenim de die in
diem quærunt,& ſcire vias meas volunt,quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit, & quæ iudiciũ dei ſui non dereliquerit. Quibus verbis apertè dominus inſinuat nec illũ inuenire,nec vias eius ſcire poſſe,qui iuſtitiam non fecerit,aut iudicium dei ſui dereliquerit. Hoc idem apud Mat-
Matth. xij. thæum expreſſius Chriſtus dicit·Progenies viperarum,quomodo poteſtis bona loqui,quũ
ſitis mali?Ex abundantia enim cordis os loquitur. Quo fit vt vel hoc argumẽto perſuadeamus,ſanctis viris qui per fidem vicerunt regna,operati ſunt iuſtitiam, adeptiq; ſunt iam repromiſſiones,eſſe magis credendum,quàm aliis etſi multo doctioribus, quorum vita nõ eſt
Eccli.37. tot argumentis probata: quoniam,vt dicit Eccleſiaſticus, Anima vnius ſancti viri enunciat
aliquando vera magis quàm ſeptem circũſpectores qui ſedent in excelſo ad ſpeculandum. Hoc etiam argumento probatur ſacræ ſcripturæ expoſitionẽ non eſſe ab hæreticis recipiendam,niſi alia via eius interpretationem veram eſſe conſtiterit. Quid enim ſcimus an demeritis hæretici exigentibus deus illum ibidem,vt in cæteris,errare permiſerit? Vt ergo nõ fal-
Iacobi.i. lamur,oportet vt iuxta Iacobi conſilium ſapientiam a domino poſtulemus,nihil hęſitantes
in fide:deinde eos cõſulamus viros qui ab eccleſia tam vita quàm ſciẽtia probati ſunt. Hæretici autem minimè conſulendi ſunt,quoniam ſuſpecti multis nominibus haberi debent, primùm quia ſemel in mẽdacio deprehẽſi fuerunt,deinde quia peccatis ſunt obuoluti,propter quæ deus illos in ſcripturis errare permittit, alitérque quàm oportet illas interpretari. H
Iob.xxx. Vnde Gregorius lib.vigeſimo moraliũ exponẽs illud Iob· Qui rodebant in ſolitudine,&c.
ſic ait·Rodi ſolet quod comedi non poteſt. hæretici autem quia ſcripturam ſacram intelligere ſua virtute moliuntur,eam proculdubio apprehendere nequaquã poſſunt, quã dum nõ intelligunt,quaſi non edunt. Et quia per ſupernam gratiam non adiuti, hanc comedere nequeunt,quaſi quibuſdam illam niſibus rodunt. Exterius quippe illam contrectant,cũ quidẽ conantur, ſed non ad eius interiora perueniunt. Qui quia ab vniuerſalis eccleſiæ ſocietate diſiuncti ſunt,nõ quolibet loco rodere,ſed in ſolitudine memorãtur. Hactenus Gregorius. Poſt hãc gloriæ cupiditatẽ omnibus hæreticis cõmunẽ,peculiaris deinde cuiuſlibet hæreſis cauſſa ſuccedit. Hæc autem erit vitium cuilibet hæretico peculiare:illud nẽpe in quod a natura quiſque procliuis eſt. Ineſt nanq; ſingulis hominibus a natura pronitas quædam ad aliquod vitium,etſi non omnibus ad idem. Quidam genuinam habent cupiditatẽ,alii ad carnis illecebras ſunt proni,alii rurſum honores appetunt,primos accubitus deſiderãt. Quum I
autem affectio(vt Ariſtoteli placet)ad ſe trahat iudicium rationis, fit vt in eandẽ ſententiam manibus(vt dicitur)ac pedibus ſæpe eat intellectus,in quam eũ direxerit volũtas,vel in quã partem ſenſerit voluntatẽ flecti. Hinc illæ philoſophorum ſectæ emanarunt in diuerſis vanitatibus atq; fallacibus rebus felicitatẽ humanam conſtituentes. Illud quiſq; optimum exiſtimabat,quod magis appetebat iudicio cedente voluntati. Quòd ſi fortè intellectus nõ approbet id quod voluntatem appetere cognoſcit,tamen id approbare ſe ſimulat,quò facilius occultetur,vel ſaltem adumbretur vitium quo laborat: vt ſi fortè in hoc vel in illo vitio deprehẽſus fuerit,hoc pallio contegatur,quòd ignorans fecit. Cuius ignorãtiæ vel hoc eſſe poterit argumentum,quòd ſæpe teſtatus ſit illi rei nullum ineſſe crimẽ.mallet nanque ignorantiæ nota inuri,quàm re illa carere cui iam ſe vendicauit. Hoc enim experientia cognoſcimus,& fama quam ex hiſtoriis habemus, neminẽ videlicet vnquam vitiũ illud probaſſe cui hominis complexio repugnaret:aut virtutem illam inſectatum fuiſſe, ad quã a na K
tura pronus fuiſſet. Eſt quidam fortè graue admodum reputans alterius voluntati ſubeſſe, & durum exiſtimat ex alterius pendere arbitrio: hinc euenit vt obedientiæ iugum quod ſemel ſuſceperat, excutiat,& inde ad vlteriora progrediatur,vt obediẽtiam ipſam inſectetur, monachatum conuitiis afficiat & ſcommatis:vt errorem ſuum hoc pallio tegat,quòd ſcilicet ab aliquo quem putabat ignominioſum & irreligioſum locũ,ſe exiſſe aliis oſtendat. Huius rei tot ſunt apertiſſima exempla,vt enarrare pigeat. Quòd ſi aliquis pecuniam immodicè cupiat,ex impotenti & effrenata huius rei adhæſione fit vt pro illa acquirenda omnes conatus adhibeat,omnémq;(vt dicitur)moueat lapidẽ, nihil intentatum relinquat quod huiuſmodi

A iuſmodi rei poſſit vel in modico ſuffragari: adeò vt illuc etiam, ſi opus fuerit, ſacras trahat literas. Diogenes Laertius refert Menippum quendam philoſophũ laqueo ſe ſuſpendiſſe propter pecuniam inſidiis ereptam. Vide quantus rei præceſſerat amor, cui tantus poſt deperditam ſucceſſerit dolor. Quid non tẽtaſſet, qui ſeipſum interimere non dubitauit? Quid etiã non effeciſſet, qui deũ vendere non abhorruit? Nonne ex hoc fonte illæ etiam error a Chriſto reiectus, quo phariſæi docebant Iudæos, melius eſſe aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus diſtribuere? Nec in his diutius immorari oportet, quum id apertiſſimè explicet Paulus in prima ad Timotheum epiſtola dicens · Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergũt homines in interitum & perditionem. radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidã appetentes errauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Hæc ibi. De illecebris verò
B carnis quòd illæ ſint hæreſum radices, teſtatur Paulus in epiſtola ad Romanos · Rogo autẽ vos fratres vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis. huiuſmodi enim Chriſto domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Et Theophylactus ibi · Ex hac igitur ventris ingluuie & vitiorũ ſeruitute omnes eruperunt hæreſes. Et iterum ad Philippenſes ſcribens, eandem ſententiã refert · Imitatores mei eſtote fratres, & obſeruate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram. multi enim ambulant quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flẽs dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum deus vẽter eſt, & gloria in confuſionem ipſorum qui terrena ſapiunt. Huius rei plurima ſunt exempla. Ex hoc fonte prodiit Cherintus carnis delicias ſperans in illa promiſſa beatitudine. Ex hac radice Adamitarum & Fratricellorum conuẽticula. Ex eadem radice hæreſis illa promiſcuum vagúmq; concubitum hominibus indulgens. Hinc illa Aerianorum hæreſis, ieiunia prorſus reiiciens, nulliúſq; eſſe valoris aſſerens. Inde
C alia hæreſis Iouiniani matrimonium æquans virginitati, aliæq; id genus plures quæ ſuis locis narrabuntur. Cæterùm de ambitione quis neſcit eam multarum hæreſum parentem? Nã ſicut naſcente mundo initium omnis peccati fuit ſuperbia, ita renaſcente eodem per Chriſtum, initium omnis hæreſis fuit etiam ſuperbia. Quid enim aliud Simonem Magũ impulit (nam hunc primum fuiſſe hæreticum tradit Euſebius Cæſarienſis) vt pecuniã offerret pro qua donum dei poſſideret, niſi ſuperbia? Quum vidiſſet autem Simon (inquit Lucas in actibus apoſtolorum) quia per impoſitionem manus apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam dicens · Date & mihi hanc poteſtatem, vt cuicũque impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctum. Niſi enim gloriæ & honoris appetitu duceretur Simon, ſuffeciſſet illi pro ſe petere ſpiritum dei. Sed quia parum æſtimabat poſſidere, niſi & hoc aliis eſſet notum, ideo poteſtatem communicãdi petiit, vt vel hac occaſione plures ad illum pro impetrando dei dono confluerent, pluréſq; illũ venerarentur tanquã deum, quod maximè optaD bat, vt rei euentus oſtendit. Nam & ſe populo pro deo mẽtitus eſt, & a populo decepto honores diuinos accepit, vt beatus Iuſtinus martyr refert in Apologetico quẽ pro fide noſtra ad imperatorem Antoninum ſcribit. Hoc ferme tẽpore fuit Theobutes quidam, de quo Euſebius in eccleſiaſtica hiſtoria refert, quòd quia repulſam meruit epiſcopatus, ipſe cœpit initio perturbare omnia & corrumpere, erátq; ex ſeptem hæreſibus in populo dei conſtitutis. Et de Aerio quodam narrat Auguſtinus in lib. de hæreſibus, quòd ambiens epiſcopatũ quẽ obtinere non potuit, vt par nihilominus epiſcopis videretur, aſſeruit ſacerdotes pares eſſe epiſcopis. Ex hac radice prodierunt poſtmodum Vvitclefuitæ, Huſſitæ, & fortè noſtro tẽpore Lutherani: qui eò quòd ad epiſcopatus dignitatẽ peruenire non poterant, ne in aliquo epiſcopis minores eſſe viderentur, epiſcopos curarunt reliquis omnibus ſacerdotibus pares efficere. Sufficient arbitror pro huius rei cõprobatione hęc manifeſtiſſima exẽpla, ex quibus apertè oſtenditur hæreſes quæ circa mores verſantur, eos habere inuentores, qui in vitia il-
E la a natura ſunt procliues: quæ quoniam ſæpe in illis labuntur, fit vt intellectus cedat volũtati, & id iudicet eſſe bonum, cui voluntas effrenatè adhęret: id etiam malum, a quo voluntas diſcedit. Cum enim eadẽ virtus duo habeat oppoſita vitia, ſi in alterum eorum quiſpiã a natura ſit pronus, nuſquam id fiet vt alterum illi oppoſitum probaſſe reperiatur. Fuere inquam qui omnem coitum damnarent, nec tamen defuere qui omnem coitum admitterent atq; probarent. Si tamen hiſtorias requiras, nunquam reperies eum qui expers fuerit muliebris conſortii, aliis omnẽ coitum indulſiſſe: aut qui carnis illecebris deditus fuerit, omnem coitum damnaſſe. Vnde Auguſtinus tertio lib. de doctrina chriſtiana, cap. decimo. Quando procliue eſt humanum genus non ex momentis ipſius libidinis, ſed potius ſuæ conſuetudi-

Matt. xv.

1. Timo. vi.

Roma. xvi.

Philip. iij.

Euſeb. li. iij. hiſt. eccleſ. cap. xiij.

Act. viij.

Libro. iiij. cap. xxij.

nis æſtimare peccata,ſit plerũq; vt quiſq; hominum ea tantum culpanda arbitretur,quæ ſuæ F
regionis & temporis homines vituperare atq; damnare conſueuerunt, & ea tantum proban
da atque laudanda,quæ conſuetudo eorum cum quibus viuit,admittit:eóq; contingit,vt ſi
quid ſcriptura vel præceperit quod abhorret a conſuetudine audientium, vel quod non ab-
horret culpauerit,ſi animum eorum iam verbi vinxit authoritas,figuratam locutionem pu-
tẽt. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis ſanctiſſimus & doctiſſimus pater aptiſſimè, & ad viu-
ũ(vt dicitur)depinxit huius temporis hæreticos: quibus ſi aliquid obiiciatur ex ſacra ſcri-
ptura quod eorum ſectæ apertè repugnet,ſtatim dicunt figuratam eſſe locutionem.

De quibuſdam aliis duabus cauſſis a quibus etiam hæreſes oriuntur. Cap. XII.

PRæter has quas diximus hæreſum radices, eſt alia multarum hæreſum
radix,quæ a ſe nullam prorſus habet malitiam,ſi modus adeſt,ſed tantũ G
ex malè vtẽtium vitio. Hæc eſt aſſidua in libris prophanorum hominũ,
nempe gentilium,lectio. Et hoc maximè ſi illis ab infantia ſine vlla re-
rum diſcretione imbutus eſt. Horatius nãque ait· Quo ſemel eſt imbuta
recens ſeruabit odorem Teſta diu. Et per quendam prophetam domi-
Hiere. xiij. nus dicit·Si mutare poteſt æthiops pellem ſuam,& pardus varietates ſu-
as,& vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum. Tam efficax eſt enim conſuetudo,
vt ferè tranſeat in naturam, præcipuè ætate tenera, qua facilius res quælibet imprimitur,
& impreſſa tenacius adhæret. In libris gentilium multa reperies quæ cum fide catholica ve-
lut ex diametro pugnant,multa quæ ad vitia alliciunt,a virtute reuocant, apud poetas ma-
ximè, apud quos vitia ſunt in precio & maxima laude, quum illa non dedignentur ſuis
diis aſſcribere. Ibi fratrum diſcordias irreconciliabiles reperies,ibi parentum in filios acer-
biſſimas animaduerſiones,ibi filiorum pertinaciſſimas inobediẽtias,ibi deorum obſcœniſ- H
ſimos amores,adulteria,ſtupra,& rapti *Ganymedis* honores. Propter quod non immeritò
Plato huiuſmodi poetas a ſua *Republica* abigit,genus hominum ad nocendum paratiſſimũ
& efficaciſſimum. *Quòd* ſi ad philoſophos atq; eorum ſapientes te vertas,inuenies apud il-
los etiam multa quæ pietati & veræ religioni obſtent. Quid enim magis veræ fidei repu-
gnare poteſt,quàm deorum multitudo,quam eorum plurimi poſuerũt? Quid magis iniuriũ
eſt deo,quàm ei coactionem impingere,omnémq; prorſus libertatem in rerum productio-
ne ab eo ſeparare? Hoc tamẽ ei Ariſtoteles totâq; Peripateticorum ſchola tribuit. Apud eos
mundum æternum reperies,omni principio omniq; fine carentem. Illorum eſt iſta ſenten-
tia,Ex nihilo nihil,in nihilum nil poſſe reuerti. Sunt & alia id genus multa,ad quæ recen-
ſenda oporteret catalogum texere. Quapropter apoſtolus præmonuit nos vt a philoſophia
caueremus,quam ipſe pulchrè nouerat, quòd Athenis fuiſſet inter philoſophos aliquando
Coloſſ.ij. verſatus. Videte,inquit,ne quis vos decipiat per philoſophiam,& inanem fallaciam. Vnde I
Tertullianus in libro de præſcrip. hæreticorum ita ſentit,dicens·Ipſæ deniq; hæreſes a phi-
loſophia ſubornantur. Inde æones & formæ neſcio quæ, & trinitas hominis apud Valẽtinũ,
Platonicus fuerat. Inde Marcionis deus melior de trãquillitate,a Stoicis venerat. Et vti ani-
ma interire dicatur,ab Epicureis obſeruatur. Et vt carnis reſtitutio negetur,de vna omniũ
philoſophorum ſchola ſumitur. Et vbi materia cum deo æquatur,Zenonis diſciplina eſt. Et
vbi aliquid de igneo deo allegatur,Heraclitus interuenit. Eædem materiæ apud hæreticos
& philoſophos volutantur,iidem retractatus implicãtur. Hæc Tertullianus. Adde quòd ex
eis qui poſteriores Chriſto eiúſq; apoſtolis fuere, non ſolùm cum Chriſtiana religione pu
gnant,ſed quod eſt omnium peſtilentiſſimum,eam derident,ſubſannant,inſectantur quoq;.
Vnde ſæpe euenit vt infirmi & debiles ſcrupulos & ſuſpiciones inde capiant de Chriſtiana
religione:qui quũ ſemel vehemẽter pungere animum cœperint,difficiles diſcedunt ac tar-
di. A philoſophis enim naſcitur mira dicẽdi libertas, adeò vt nunquã cedant alicui niſi ma K
nifeſtis argumentis & euidentibus id comprobetur: vnde euenit vt quæ eorum iudicio nõ
conueniunt,ſtatim reiiciant. At fides talem argumentorum euidentiam non patitur,ſed ex-
i.Cor.i. igit captiuitatem intellectus in obſequium Chriſti. ideo meritò ait Paulus· Iudæi ſigna pe-
tunt,& Græci ſapientiam quærunt,nos autẽ prædicamus Chriſtum crucifixum,Iudęis qui-
dem ſcandalum,Gentibus autẽ ſtultitiam: ipſis autẽ vocatis Iudæis atq; Græcis, Chriſtum
dei virtutem & ſapientiam:quia quod ſtultum eſt dei,ſapientius eſt hominibus. Cum ergo
talia apud Ethnicos ſint, non eſt iam cur dubitet aliquis aſſiduam illorum lectionem valde
nocere Chriſtianis,maximè incautis & infirmis. Si libri pietate pleni proſunt legẽtibus,cur

non &

A non & impii libri obeſſe poterũt eiſdem? Sic enim ait propheta regius· Cũ ſancto ſanctus Pſal.xvij
eris,& cũ peruerſo peruerteris. Si conſuetudo & conuictus vertit hominum mores, trahitq;
ad ſe, in confeſſo eſt illud idẽ efficere poſſe librorum lectionem, imò ſæpe multo efficacius:
quia licet verbũ fortius moueat, vehemẽtius trahat, celerius rapiat quàm ſcriptura, eò quòd
viua vox acutius penetret: tamen ea quæ ſcribuntur, quũ ex longa meditatione veniant, me-
lius digeſta eſſe oportet, accuratiúſq; ordinata, quàm in cõmuni colloquio: eóq; euenit vt ſæ
pe efficacior ſit ſcriptura, quàm vox: quòd plures habeat neruos oratio præmeditata, quàm
ex tempore dicta. Vnde Baſilius nepotes ſuos edocens qualiter gentilium libri, maximẽ
poetarum, legendi ſint, ait· Quando verò ad infames & nefarios homines veniant, hæc o-
mnino vitare, his aures obſtruere, non minus quàm Vlyſſem ad cantus Syrenarum dicunt,
oportebit. Nam prauis aſſueſcere ſermonibus, via quædam eſt ad rem ipſam. Hæc Baſilius.

B Accedit huic quòd in re qualibet differenda magnũ habent ornatum, elegantiam, ſplendo-
rémq; ſermonis: quæ omnia vires ſunt efficaciſſimæ ad animos hominum alliciẽdos. Ideo
Paulus in epiſtola ad Coloſſenſes ait· Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ſublimitate Coloſſ.ij.
ſermonis. Quod exponens Theophylactus ait· Idcirco enim id dixerim, quia vniuerſa ſoli
Chriſto & notiora ſunt & aperta, vt nemo vos decipiat verborũ lenocinio & ſublimitate,
ornatu ſcilicet & comitate, & elegantia quadam dicẽdi. Quid enim ſi afferat quiſpiam quæ
ad perſuadendũ plurimùm valeant, ipſe verò ſit omniũ prorſus, id eſt veritatis ignarus? Id
ſanè nihil eſt aliud niſi captiunculis quibuſdã & ſophiſmatibus niti. Hæc Theophylactus.
Hoc etiã hæreticos feciſſe, vt ſcilicet ſermonis elegantia homines incautos deciperent, te-
ſtatur Paulus in epiſt. ad Romanos, vbi poſtquã eos ab hæreticis cauere præcepit, adiungit· Ad Ro.xvi
Per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentũ. Vnde Origenes homilia
ii. ſuper Hieremiam exponẽs illud Hieremiæ, Calix aureus Babylon in manu dei inebrians Hiere.li.
C omnẽ terram, ſic ait· Nabuchodonoſor volẽs decipere homines per calicẽ Babylonis dolo-
ſum, non miſcuit in vaſe fictili quod parabat potari, ſed neq; in paulo meliore & æreo vaſe
vel ſtanneo, & quod iſta præcellit, argenteo: verùm eligẽs vas aureum, in eo poculum tẽpe
rauit, vt quis videns decorẽ auri, dũ radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus ocu
lis hæret in ſpecie, nõ conſideret quid intrinſecus latitet, & accipiens calicem bibat, neſciẽs
calicẽ Nabuchodonoſor. Intelliges autem calicẽ aureũ in præſenti nominatum, ſi animad-
uertas peſſimorum dogmatũ verba mortifera qualem habent compoſitionẽ, qualem deco-
rem eloquentiæ, qualem rerũ diuiſionem: cognoſces quomodo vnuſquiſq; poetarũ qui pu-
tantur apud nos diſertiſſimi, calicẽ aureum temperauerit, & in calicem aureũ venenum in-
iecerit idololatriæ, & venenũ turpiloquii, venenum eorum quæ animã hominis interimunt
dogmatũ, venenum falſi nominis ſciẽtiæ. Sed meus Ieſus contrà fecit, ſciens aureũ calicem
Zabuli: & præcauens ne aliquis ad fidẽ ſuam veniens ſuſpicaretur etiã Chriſti talem eſſe ca
D licem qualẽ eſſe requirat, & per ſimilitudinẽ materiæ formidaret errorem, ideo curauit vt
haberemus theſaurũ iſtum in vaſis fictilibus. Sæpe vidi aureum calicẽ in pulchro ſermonis
ornatu, & dogmatũ venena conſiderans deprehendi calicẽ Babylonis. Hactenus Origenes.
Nec tamẽ velim vt quiſpiã arbitretur me iſta dixiſſe quòd putem elegãtiam ſermonis pu-
gnare cũ Chriſtiana religione, aut aliquo pacto obeſſe fidei catholicæ. Fateor quidẽ illa ſi-
mul coire in vnũ poſſe, vt verè Chriſtianus ſit & eloquens, quales fuere ex Græcis Baſilius,
Gregorius Naziãzenus, Chryſoſtomus: ex noſtris Hieronymus, Cyprianus, Ambroſius, Hi-
larius. Atq; vtinã ego talis eſſem, vt propter ſanctitatẽ primùm, deinde propter eloquentiã
in eorũ ordinẽ meritò annumerari poſſim. Eſt enim elegantia ſermonis, orationiſq; cultus
res talis, vt bonis & malis, hæreticis catholiciſq; cõmunis ſit, qua & bene & malè vti quiſq;
poteſt. bonis enim catholiciſq; viris maximũ eſt ornamẽtũ ad virtutũ perſuaſionẽ, infecta-
tionẽmq; vitiorũ vtiliſſima. Quòd ſi hęc alicui hæretico cõtigerit, eũ ad fallendũ potẽtio-
E rẽ reddet. Nã venuſtate ſermonis quaſi quibuſdã blanditiis lectoris animũ in ſuã ſentẽtiam
trahit. Atq; ideo hæc dixi, ne ſcilicet ſolo ſermonis ſplẽdore tanquã aureo poculo allectus
dogma venenoſum ebibat. Ideo Sapiẽs ait· Ne intuearis vinũ quãdo flaueſcit, quũ ſplẽdue- Prou.xxiij.
rit in vitro color eius. Ingreditur blãdè, in nouiſſimo mordebit, & tanq̃ coluber & regulus
venena diffundet. Sed quũ legerit id, attẽdat potius q̃d ſcriptura referat, nõ qualiter referat.
Nullus enim (vt credo) eſt adeò demẽs, vt malit in aureo vaſe venenũ, q̃ in vaſe fictili opti-
mũ vinũ. Parũ quidẽ refert ad corporis incolumitatẽ, hoc an illo vaſe bibas, modò id cõmo
ditatẽ aliquã afferat quũ in ſtomachũ traieceris: iuuat tamẽ ad oculorũ oblectamẽtũ mũdis
vaſis, ornatis, iiſdẽmq; precioſis vti. Sic etiã mirũ in modũ delectãt ſermonis ſplẽdor, ora-

tioniſq; cultus: verùm minimè reficiũt niſi ſub illo verborum fuco aliquis ſolidus veræ do- F
ctrinæ cibus lateat. Nã ſermonis elegantia videtur mihi velut condimentũ, vt cibus auidius
ſumatur. At ſolũ condimẽtum in conuiuio apponere, eſt iritare famem, non prãdium para-
re. Quòd ſi oratio fuerit rebus & verbis copioſa & ornata, opiparũ certè erit conuiuium, cui
adſtare nullus meritò dedignari poterit. Ex his ergo omnibus ſatis iã (vt opinor) manifeſtũ
relinquitur, quãtum veræ pietati & catholicæ fidei obeſſe poterit librorum gẽtilium lectio,
in quibus multum eſt veneni ad interimẽdum, plurimúmq; mellis ad alliciendum. Verùm
hic admonere oportet ne hac occaſione omnino gẽtilium libri deſerantur, quoniã in mul-
tis nos docere poſſunt, quorũ cognitio eſt admodum neceſſaria ad ſacrorum librorũ intel-
ligentiã. Diffinitiones & diuiſiones habemus a logico & metaphyſico. Rerum cauſſas, origi-
nes, & proprietates oſtendit phyſicus, ex quarũ cognitione multa in ſcripturis abſcondita
Actuũ.vij. nobis reuelantur. De Moyſe dicitur quòd doctus fuerit in omni ſapientia Aegyptiorũ. Au- G
guſtinus quidẽ aſſerit in lib.ii. de doct. Chriſtiana cap.xxviii. gentiles hiſtorias plurimùm
conferre ad intellectũ ſcripturæ ſacræ, oſtenditq; ex earũ ignorantia aliquos circa ſcripturas
erraſſe. Et lib.ii. eiuſdẽ tractatus cap.xxix. oſtendit troporũ & figurarũ cognitionẽ eſſe o-
mnino ad ſcripturarũ intellectũ neceſſariã, quæ a grãmaticis & oratoribus petenda eſt. De-
mũ lib.ii.ca.xl. de omniũ philoſophorũ doctrina ſic ait·Sicut enĩ Aegyptii nõ ſolùm idola
habebant, & onera grauia quæ populus Iſrael deteſtaretur & fugeret, ſed etiã vaſa & ornamẽ
ta de auro & argento, & veſtem, quæ ille populus exiens de Aegypto ſibi potius tãquam ad
vſum meliorẽ clanculò vẽdicauit, nõ authoritate propria, ſed præcepto dei, ipſis Aegyptiis
neſciẽter cõmodantibus ea quibus nõ bene vtebãtur: ſic doctrinę omnes gentiliũ nõ ſolùm
ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta, grauẽſq; ſarcinas ſuperuacanei laboris habent, quæ vnuſ-
quiſq; noſtrũ duce Chriſto de ſocietate gẽtiliũ exiẽs debet abominari atq; deuitare, ſed etiã
liberales diſciplinas vſui veritatis aptiores, & quædam morũ præcepta vtiliſſima continẽt, H
dẽq; ipſo vno deo colendo nõnulla vera inueniuntur apud eos, quod eorũ tanquã aurum &
argẽtum, quod non ipſi inſtituerũt, ſed de quibuſdã quaſi *metallis diuinæ prouidentiæ*, quæ
vbiq; infuſa eſt, eruerunt, & quo peruerſè *atq; iniurioſè* ad obſequia dęmonũ abutuntur, cũ
ab eorũ miſera ſocietate ſeſe *animo ſeparat*, debet ab eis auferre Chriſtianus ad vſum iuſtũ
prædicandi euãgelii. *Veſtẽ quoq;* illorum, id eſt hominum quidẽ inſtituta, ſed tamen accõ-
modata humanæ ſocietati, qua in hac vita carere nõ poſſumus, accipere atq; habere licebit
in vſum conuertẽda Chriſtianũ. Hucuſq; Auguſtinus. Poſſunt etiã prodeſſe illorũ doctrinę
ad ipſos gẽtiles expugnandos: vt quũ aduerſus eos pugnamus, ſuo ipſorum gladio eos iugu
1.Reg.xvij. lemus, vt Dauid occidiſſe Goliath ſacra teſtatur hiſtoria. His nãq; armis Iuſtinus martyr ad-
uerſus gẽtes pugnat in Apologetico quẽ de eadem re fecit. Ideo Damaſcenus lib.iiii. de fi-
de orthodoxa ca.xviii. ait·Si autẽ ab his qui foris ſunt, decerpere quippiã vtile valuerimus,
non aſpernabile eſt. Efficiamur probati trapezitæ, legitimũ & purũ aurũ aceruantes, adulte- I
ratũ autẽ refutantes. Sumamus ſermones optimos, deos autẽ ridiculos & fabulas alienas ca
nibus proiiciamus. Nã plurimũ ex ipſis contra ſeipſos fortitudinẽ habere valebimus. Hæc
Damaſcenus. Sed hic conſideratione tãta opus eſt, vt quũ per gentiliũ libros ſpatiamur, ca-
ueamus ne dũ flores in eorum cãpo legere volumus, a ſpinis pungamur. Quapropter opor-
tebit nos more apũ facere, quæ vt ſua mella concinnẽt, aluear exeunt, per cãpos volitãt, hac
illac diſcurrũt, floribus inſidũt, neq; tamẽ omnibus, ſed quos cognoſcant cõmodiores: neq;
ex eis quibus hærẽt, omnia auferre opinãtur, ſed quantũ eis ad opus neceſſariũ fuerit capiẽ-
tes, reliquũ dimittunt. Sic etiã nec omnes gẽtilium libri legẽdi ſunt, ſed hi tantum a quibus
aliquid vtilitatis decerpi poteſt: nec ex his omnia ſumẽda, ſed id tantũ quod pietatẽ iuuare
poteſt, & catholicæ fidei deſeruire. Alia eſt demũ hæreſum parẽs & origo, zelus ſcilicet,
ſed nõ ſecũdũ iuſtitiã & diſcretionẽ. verũ hæc ad alias relata ſterilis quodãmodo videri po
teſt. Nã quũ aliæ de quibus iã diximus, tam multã habeãt hæreſum progeniẽ, hæc autẽ pau K
ciſſimas hucuſq; quod ſciã procreauit: ſunt tamen aliquæ, vt olim Nouatiani, de quibus re-
fert hiſtoria tripartita lib.viii. cap.ix. ꝙ Nouatus illorũ dux ſe ab eccleſiæ Romanę cõmu-
nione ſubtraxit, quia Cornelius papa fideles qui ſacrificaueràt tẽpore perſecutionis factæ a
Decio, in cõmunionẽ recepiſſet. optabat quidẽ omnes fortes & cõſtãtes fore in cõfeſſione,
quapropter viſum eſt ei, his qui in tormẽtis defeciſſent, etiã ſi pœniterẽt, nõ eſſe dãdam re-
miſſionẽ. Quòd optaret eos nõ deficere, zelus erat laudãdus: ꝙ indulgẽtiã pœnitẽtibus ne-
garet, dura nimis atq; amara ſentẽtia, & a benignitate diuina nimis aliena. Ex eadẽ occaſio-
ne (vt teſtatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorũ) lapſus eſt Ioannes Huſs, & fortè

hoc noſtro

A hoc noſtro ſeculo Martinus Lutherus. Hi enim zelo & odio malæ vitæ clericorum & quorundam monachorum cœperũt debacchari in clerum, in pontificẽ Romanum, in eccleſiaſticos ordines, in monachos omnes. Et cum aliquibus ignaris fortaſſe ac vitioſis maledicere poſſent, in omnes ſacerdotes abſq; vllo diſcrimine latrare cœperũt, omnẽ monachatum euertere, omnes cæremonias ab eccleſia procul abigere, omnẽ eccleſiaſticũ ordinẽ confundere tẽtarunt. Materiam quidẽ reprehenſionis habuerunt. nam malitia abundabat, & nunc proh dolor intantũ abundat, vt eueniſſe experiamur quod propheta Oſeas dicit· Maledictũ & mẽdacium, & homicidiũ, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinẽ tetigit. Huic tamen morbo aliter obuiandum erat. Admonẽdus erat clerus atq; corripiẽdus, non tamen tollẽdus: laborandum erat pro monachorum reformatione, non tamen monachorum ordines tollẽdi. Edocendus erat populus, vt non poneret ſpem in cæremoniis, non Oſeæ.iiij.

B tamẽ a cæremoniarum cultu omnino ſeparandus. Malè quidẽ medetur, qui infirmum iugulat, etiã ſi de ſalute deſperet. Ideo de talibus dicit Paulus· Teſtimonium enim perhibeo illis quòd æmulationẽ quidem dei habent, ſed non ſecundum ſciẽtiam. ignorantes enim iuſtitiam dei, & ſuam volẽtes ſtatuere, iuſtitię dei non ſunt ſubiecti. Veri catholici & zelũ habẽt multo certè ardentiorẽ, quàm Lutherus: tamen ſecundũ ſcientiã: quia cognoſcentes iuſtitiã dei, & ſuam nequaquã quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei ſubiiciuntur, quæ nõ permittit minus malum per quoddã aliud maius tolli. Quapropter etſi feruẽtius & ſyncerius eccleſiæ reformationẽ optauerint, & nunc optent, patienter tamẽ tolerant, diſſimulántq;, tanquam periti & experti medici: qui quũ vident morbum inualuiſſe, totáſq; occupaſſe medullas, nihil tentare audẽt, ſed naturæ curandũ relinquunt, timentes ne medela vires præbeat morbo, qui parum auctus infirmum interimat. Sic etiã viri & boni & docti zelantes pro domino exercituum, vidẽtes eccleſiam in pluribus eius mẽbris grauiſſimis laborare morbis, deo qui verus Roma.x.

C eſt medicus, curandam cõmittunt, atq; ideo orant ſine intermiſſione, ingemiſcũt, deprecãtur cũ improbitate, fiduciam in eius verbo habẽtes, qui dixit· Si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Quid autẽ verius in Chriſti nomine poteſt peti, quàm quũ pro eccleſię reformatione petimus, quam ipſe acquiſiuit ſanguine ſuo? Quod ſi non tam citò impetrant, nec ipſi deſperant, nec alii diffidere debent: quoniã ſæpe deus donare differt, vt feruẽtiores in petitione faciat. Sic feciſſe legimus Chananææ, cui bis petẽti negare viſus eſt, tamen tertiò petenti, & ſe canẽ fatenti, ſeipſum minimè denegauit. Mariam etiã Magdalenã etſi diu prope monumentũ plorantẽ tulit, tandẽ ſeipſum illi manifeſtans, eã conſolatus eſt. Quid ergo prohibet vt nõ idẽ eccleſię ſuę nunc facturũ ſperemus? Nonne olim æquè deiecta fuit ſynagoga? Nonne tũc æquè pręuaricatores diuinarum legũ fuerunt põtifices, vt nũc papæ? ſacerdotes illi, vt nunc iſti? phariſæi tũc, vt nunc monachi? imò multo magis, vt ſacra teſtatur hiſtoria, præcipuè libri Regum & Machabæorũ. Sæpe tamen deſperatis iam rebus, Ioan.xiiij. Matt.xv. Ioan.xx.

D deus ſynagogæ ſuæ magnificè prouidit, in meliorẽ ſtatum reuocãs. Nã ſemel ex captiuitate Babylonica aſſerit, iterũ per Mathatiæ manus Antiochum eiicit, ciuitatẽ recuperat, tẽplum purificat. Quid ergo putamus eũ nunc facturũ? Deeſt fortè nũc Hieremias qui eccleſiã ſqualidã & penè ſolã deploret? aut deerit eccleſiæ ſuæ alter Mathatias vel Helias zelotes qui pro domino zeletur? Audi quid dominus dicat Heliæ credẽti ſe ſolum manſiſſe in Iſrael, Reliiij.Reg.xix

qui mihi ſeptẽ milia virorum qui nõ curuauerũt genua ſua ante Baal. Quid ergo dicemus? Nunquid abbreuiata eſt manus domini, vt non poſſit eadẽ nunc pręſtare eccleſiæ quę olim ſynagogæ? Aut fortè benignitas eius diminuta eſt, vt quæ pro ſynagoga egit, nũc pro eccleſia quã acquiſiuit ſanguine ſuo, facere dedignetur? Abſit, cũ ipſe per quẽdam prophetã promiſerit maiorẽ futuram gloriã domus iſtius nouiſſimæ pluſquã primæ. Hæc igitur omnia Agg.ij.

cum viri ſancti quibus eccleſia minimè caret, hodie cognoſcãt, gemunt, deúmque orant vt præſentibus malis medeatur, quibus ipſi impares ſe eſſe cognoſcũt, atq; ideo medelã appo-

E nere negligunt, timẽtes ne id eueniat quod olim Romę ex noua lege Agraria per Gracchos promulgata cõtigiſſe referunt hiſtoriæ. Hi enim legẽ dicere auſi ſunt de agris diuidundis quos perperã occupauerat nobilitas. Sed (vt dicit beatus Auguſtinus) tam vetuſtam iniquitatẽ audere conuellere, periculoſiſſimum, imò verò, vt ipſa res docuit, pernicioſiſſimũ fuit. Nã re infecta, magna vtriuſq; ordinis populi Romani multitudo pro hac re interfecta eſt, & ipſi etiam Gracchi qui ſeditionis cauſſa fuerãt, in ipſa ſeditione ſunt occiſi. Satius ergo eſſet mala quę nũc eccleſia patitur, tolerare, quàm pro his tollẽdis ſeditionẽ in eccleſia excitare, quæ maius ſit malũ, cũ ex ipſa multo peiora naſcãtur, vt nũc proh dolor iã experimur. Ecce ergo oſtẽdimus omnes (vt arbitror) hæreſum intrinſecas cauſſas, è quibus aliquę omnino Lib.iij. de ciuitate dei cap.xxiiij.

vitioſæ ſunt,imò vitia ipſa, videlicet immodicus amor ſui, gloriæ cupiditas, carnis illece- F
bra,auaritia,ambitio. Aliæ indifferentes ſunt, quoniam nunquã malæ ſunt niſi ex malè vten
tium vitio,vt eſt librorum gentilium lectio,zelus. Nam hic ſi diſcretione regatur, maximè
in dei honorem cedit: illa verò,ſi cauta adſit eorum quæ leguntur examinatio, valde adiu-
uare poteſt. Qui ergo ab hæreſibus diſcedere vult, primùm omnium deum oret vt ſuum in-
tellectum illuminet: deinde vitia illa extirpare nitatur. Quòd ſi caſu in aliquod vitiũ ex in-
firmitate lapſus fuerit,non ita illi adhęreat voluntas,vt ad ſe trahat intellectum. Si per cam-
pos librorum Ethnicorum ſpatiari contingat,caueat ne dum ſolamen quærit,a colubro in-
cautus mordeatur: aut dum flores colligit,ſpinis pũgatur. Demum ſi dei aut religionis in ſe
ſenſerit zelum,frenum imponat,ne dum effrenatus currit,ſe & alios obruat.

De aliis tribus cauſſis,iiſq; externis,vnde hæreſes oriuntur. Cap. XIII.

RÆter has omnes quas iam enumerauimus hæreſum cauſſas atque origines, G
aliæ adhuc tres ſuperſunt,aliis tamẽ præfatis aliquantum diſſimiles: quoniã
illæ de quibus hucuſq; locuti ſumus,eidẽ hæretico adſunt: quapropter cauſ-
ſæ intrinſecæ meritò appellari poſſunt; quoniam ſunt cauſſæ vt illa eadem
perſona cui inſunt, aut hæreſes excitet, aut iam exortas tueatur. At iſtæ de
quibus nunc loqui paramus,non eiſdẽ perſonis quibus adiacent, ſed aliis præbent cauſſam
& occaſionem hæreſes ſuſcitandi: atq; ideo extrinſecarum cauſſarum nomẽ illis tribuimus,
quoniã extra illam perſonam quæ hæreſes tuetur,ſunt. Prima igitur harum eſt prælatorum
negligentia,qui adeò ſunt ſocordes & ignaui,vt gregi ſibi commiſſo nequaquam intẽdant,
ſed aliis rebus quę ab eorum officio longiſſimè abſunt. Prælatorum ſiquidẽ munus eſt vigi-
lare ſuper gregẽ ſibi commiſſum, ne ſcilicet aliquid ſuperueniat quod gregi poſſit nocere.
Lucæ.ij. Vnde quũ Chriſtus verus & bonus omnium paſtor naſcitur,dicit Lucas quòd paſtores erãt
in regione eadẽ vigilantes,& cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Quod expo- H
nens Ambroſius,ait: Videte eccleſię ſurgentis *exordiũ*. Chriſtus naſcitur,& paſtores vigila-
re cœperunt,qui gentium greges *pecudum* modo antè viuentes,in caulam domini congre
garent,ne quos ſpiritualiũ *beſtiarum* per effuſas noctium tenebras paterẽtur incurſus. Et be
ne paſtores vigilant,quos bonus paſtor informat. Grex igitur populus,nox ſeculũ, paſtores
Act.xx. ſunt ſacerdotes. Hæc ille. Et Paulus ſacerdotes & epiſcopos alloquens ait: Attendite vobis
& gregi veſtro in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam dei,quã acqui
ſiuit ſanguine ſuo. Hoc enim eſt paſtoris munus,videlicet gregi ſibi commiſſo proſpicere,
eius curam ſollicitam gerere. quod ex eius nomine facile eſt colligere. Epiſcopus enim grę-
cè,ſuperintẽdens dicitur latinè: ab ἐπὶ præpoſitione græca, quæ latinè reddita valet tãtum
ac ſuper: & σκοπὸς græcè valet tantum vt latinè cuſtos aut ſpeculator. Hinc epiſcopus dici-
tur qui ſuper aliorum cuſtodiam vigilat. Hac ratione iuxta Paulum tenemur obedire præ-
Hebr.xiij. latis,quia videlicet illi tenentur vigilare pro nobis. Obedite,inquit, præpoſitis veſtris, ipſi I
enim vigilant pro vobis reddituri rationẽ. Qualiter ergo paſtor aut epiſcopus dici poteſt,
cui nulla eſt cura de ouibus? qui nec vidit vnquam gregem ſibi commiſſum, ſed per curias
Ioan.x. principũ diuagatur? Ego,inquit Chriſtus, ſum paſtor bonus. Sed quare bonus paſtor? Quia
ego,inquit,cognoſco oues meas,& cognoſcunt me meæ. Quibus verbis apertiſſimè conuin
citur peſſimum eum eſſe paſtorem, qui nec oues cognoſcit, nec a ſuis cognoſcitur ouibus.
Iſtorum autem adeò multus eſt numerus,vt boni paſtores ad eos relati ſint tanquã gemmę
ad aliorum vilium lapidũ numerum comparatæ. Vnde euenit vt ſi fortè hæreticus aliquis
ſuum venenum ſpargere populo cœperit,tanto audacius & liberius vltrà graſſetur, quanto
longius videt paſtorẽ deeſſe,qui ouibus proſpiciens,illi obſtare conetur,& antidotum con
Ioan.x tra ſua venena præbeat. Scit enim non eſſe paſtorẽ,ſed mercenariũ: quapropter etiam ſi vi-
deat lupũ venientẽ,fugit,quia non eſt illi cura de ouibus: quapropter lupus rapit & diſper-
git oues. Quis autẽ verius diſpergit,quàm hæreticus? qui eos quos decipit, ab illo vnico ec- K
cleſiæ ouili ſeparat: quare meritò lupi nomine hæreticũ intelligere poſſumus. Si ergo vidẽs
lupũ venientẽ fugit,quid putas eũ facturũ qui nuſquã oues vidit, nec ſcit an lupus eas vnq̃
inuaſerit,aut morbidũ quid ſuſceperint? De hoc ego nõ dubitarim eũ potius lupũ q̃ mer-
cenariũ appellare: quoniã hæc eſt illi vnica cura & ſolicitudo, vt decimet & tõdeat,vt ſan-
Hiere.xij. guinẽ eius ſugat, nõ autem vt paſcat. Iſti ſunt illi multi paſtores qui demoliti ſunt vineã do-
mini,id eſt eccleſiã. Nimia ſiquidẽ paſtorũ negligẽtia eſt in cauſſa vt nõ ſolũ liberũ ſit cuiq;
pro libito ſentire,ſed etiam ea quę ſenſerit,impune docere. Nam vt eſt in parabola ſeminan
Matth.xiij. tis apud Matthæũ,dũ dormirent homines,inimicus homo ſuperſeminauit zizania in medio
tritici.

A tritici. Semen bonum quid ſit, ipſamet veritas exponit, dicens eſſe verbum dei, quod ſeminatum eſt primò ab ipſo Chriſto, qui nobis verã & ſanam doctrinam dedit. Ad huius autẽ ſeminis cuſtodiam deputati ſunt epiſcopi & ſacerdotes, quibus eſt creditũ verbum dei, quorum intereſt docere. Sed iſti homines, epiſcopi ſcilicet & ſacerdotes, dormiũt, voluptati inſeruiunt, nullámq; prorſus ſuarum ouium curam gerunt. Quapropter inimicus homo occaſione inde ſumpta ſuperſeminat zizania falſæ doctrinæ: ſuperſeminat quidẽ, ſed in medio tritici, quia hoc eſt ſolẽne hæreticis, quò facilius atq; ſecurius noceant, vt ſemper ſuam hæreſim & erroneam doctrinam quibuſdam aliis veris & catholicis permiſceãt. Huius autem ſuperiacti peruerſi ſeminis cauſſa eſt prælatorũ ſomnus tam altus, vt ſtertere videantur. De hac re cum tot poſſint narrari exempla, vnicum tamen referam duntaxat, quod nunc quaſi oculis noſtris aſpicimus, quãuis eius origo ſit aliquanto vetuſtior. Narrat enim Aeneas Syl-

B uius in lib. de origine Bohemorum cap. xxxv. quòd Huſſitarum hęreſis (cuius author extitit quidam Ioãnes Huſs Bohemus) cœpit ſub Vvenceſlao Bohemorum rege, circa annum domini. M. cccc. Huic autẽ calamitati epiſcopus Pragenſis obuiam ire ſtuduit priusquã præfatus Ioannes Huſs amplius debaccharetur. Qui quum eſſet conſilio & animo illuſtris, libros Ioannis Vvitcleſi, a quibus Ioãnes Huſs ſuum venenũ hauriebat, ad ſe ferri, omnéſq; doctorum virorum adhibito conſilio publicè concremari iuſſit. ſupra ducẽta volumina fuiſſe traduntur, pulcherrimè conſcripta, tegumẽtis precioſis ornata. Ioanni Huſs prędicatio eſt interdicta, adiectę'q; inſuper minæ ſiquando priores in populũ errores vulgare auderet. Qua de cauſſa Ioãnes Huſs ex Praga, vbi publicum eſt Bohemorum gymnaſiũ, receſſit, & in villa Huſs, vbi illi origo fuit, & a qua cognomẽ ſumpſerat, ſe recepit. Nec tamen ibi inſaniam depoſuit: quia quantũ antea diligentia Pragenſis epiſcopi Ioanni obſtitit, tantũ poſtea aliorum epiſcoporũ & ſecularium dominorum negligentia, ad quorum dominia cõfugit, illius

C dementiæ vires auxit. Permittente enim domino illius oppidi Huſs, ad quod tanquam ad refugium venerat Ioãnes, vocare plebes, ac docere non deſtitit, multa in Romanum pontificẽ, multa in reliquos eccleſiæ pontifices maledicta congerẽs. Vt autem populi animos ſibi magis ac magis conciliaret, decimas nõ aliter quàm eleemoſynas ſacerdotibus debitas adſtruebat. Quũ autẽ hoc malum in dies graſſaretur, & totam penè vaſtaret Bohemiã, nũciatũ eſt Vvenceſlao regi vt huic calamitati mederetur: quam quũ facillimè tollere poſſet, per ſocordiam & ignauiam neglexit: quo factum eſt, vt poſtea etiam quũ voluit, non potuerit: quoniam iam totum ferme regnum hac peſte laborabat, & nũc proh dolor laborat. Pro cuius hæreſis defenſione totum regnum ad hunc vſque diem obedientiam eccleſiæ Romanæ ſubtraxit. Quot autẽ bella pro huiuſmodi hæreſi extirpanda fuerint commiſſa, nõ eſt opus nunc enarrare: ea tamẽ ſatis longè perſequitur Aeneas Syluius. Quòd ſi aliorũ epiſcoporum & regis Vvenceſlai tanta fuiſſet diligentia in opprimenda hæreſi quum oriebatur, vt fuerat

D epiſcopi Pragenſis, nec ad tot bella & tam cruenta vnquam fuiſſet deuentum, nec regnũ totum fuiſſet tam diu illo veneno infectũm. Secunda hæreſum cauſſa eſt defectus prædicationis verbi dei, quanquam hæc etiam ad ſuperiorem referri poſſet. Nam quòd populus careat prędicatione verbi dei, culpa eſt prelatorum, ad quos ex officio ſpectat docere populũ. His enim dicitur: Prædicate euangelium omni creaturæ. his præcipitur vt oues verbo doctrinæ paſcant. Petro ſiquidem dictum eſt, Paſce oues meas. Et idem Petrus omnibus prælatis ait: Paſcite qui in vobis eſt gregem. Quis autem verior animæ paſtus, quàm verbũ dei, quod animam non ſolùm nutrit, verũetiam impinguat? Et ideo non ſine cauſſa Hieremias plorat, dicẽs: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Ad prælatos etiam ſpectat illuminare populum qui in tenebris ignorantiæ iacet. Quod autem aliud lumen ab eis adhiberi poteſt, niſi prædicatio verbi dei? Lucerna, inquit Pſaltes, pedibus meis verbum tuum, & lumẽ ſemitis meis. Et iterum: Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intelle-

Marci vlt. Ioan. xxi. i. Pet. v. Thren. iiij. Pſal. cxviij. Ibidem.

E ctum dat paruulis. Si ergo ab aliquo lumen quo dirigitur, ſubtrahas: nonne in tenebris ambulans offendet ſæpiſſime? Non ergo mirum ſi ſubtracta verbi dei prædicatione a populo, populus erret: imò potius mirandum eſſet ſi non audito vnquam verbo dei populus rectè ſemper ſentiret in fide: quoniam cum ea quę credimus, humani intellectus fragilitatem excedant, ad ea percipienda aſſurgere ex ſeipſo nemo poteſt. Oportet enim prius credere, vt poſtea intelligatur. Niſi enim crediderit is, inquit Eſaias, non intelligetis. Credere autẽ ſine prædicante non eſſe poſſibile teſtatur Paulus. Quomodo, inquit, credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Et paucis interiectis colligit: Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum dei. Huius rei non eſt opus multa exempla pro-

Eſaiæ. vi. Roma. x.

ponere,cum vbiq; terrarum & vbique gentium ſit expertum plurimos verſari errores apud F
ruſticos & paganos homines,maximè apud eos qui deſerta incolunt,qui a cómunione hominum longiſſimè abſunt. Quod non ob aliam cauſſam euenire conſtat,quàm quòd verbũ dei non audiunt,vnde doceri poſſent: quo deficiente adſtat illico malignus ille hoſtis, ſemper ad nocẽdum paratus,eorúmq; affectus primò,poſtea verò intellectus peruertit,& in plures detrudit errores. De hac re teſtimonia locupletiſſima poteſt nobis noſtra miniſtrare Hiſpania, in qua citra decem annos in ea parte Cantabriæ quæ nunc Nauarra dicitur,& Biſcaia, apud eos homines qui montana incolunt, varii inuenti ſunt errores, multæ ſuperſtitiones,variæ idololatriæ:adeò vt dæmonem ipſum in figura capri ſe illis oſtendentẽ venerarentur. Quod per multos antè annos inter eos ſecretò factum eſſe compertum eſt. Qua in re plures ſunt inuentæ fœminæ,quàm viri. Nouit enim ille malignus hoſtis ab homine condito facilius fœminam ſeduci poſſe,quàm virum:tenaciũſq; amplecti malum cui G
ſemel inhæſerit. Hoc idem,etſi non æquale malum, apud alia Hiſpaniæ montana eueniſſe comperimus,vt apud Aſtures & Gallecos,alióſq; ſimiles,quibus rariſſimè verbum dei prædicari contingit. Sunt enim apud illos ſuperſtitiones multæ, ritus gentilitii,nõ aliam certè ob cauſſam,niſi propter defectum prædicantium. Qui defectus in eorum prælatos & paſtores erit partim reiiciendus. Nam illi etſi peccent ſic errantes,eorum tamẽ peccatum aliquam admittit excuſationem,eò quòd nemo illos conduxit, nemo eos vnquã docuit. Verũm quantũlibet prædicator deſit,ſi ipſi deum(vt decet) colerent,eúmq; orarent, nunquam eos deus falli permitteret: quoniam aut ipſe interius doceret, aut illis aliquem mitteret qui
Actuũ.x. doceret eos exterius,ſicut miſit Petrum ad Cornelium. Quia tamen aliis magnis criminibus ſunt immerſi,eorum peccatis exigentibus deus permittit vt nullus ad eos docendos prædicator accedat. Tertia demum hæreſum parens & origo eſt ſacrarum literarum in linguam vulgarem translatio:vnde euenit vt ab hominibus ſine vllo perſonarũ diſcrimine legãtur. H
Vt autem conuincamus hanc eſſe & ſæpe fuiſſe hæreſum cauſſam, illud in primis ſtatuere oportet,hęreſim nunquam ex ſacris literis,ſed ex illarum peruerſa intelligentia oriri. Vnde Hilarius in lib.de Trinitate· Exiterunt plures qui cęleſtium verborum ſimplicitatem,non veritatis ipſius abſolutionẽ ſuſceperunt, aliter interpretantes quàm dictorũ virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis,non de ſcriptura eſt,& ſenſus non ſermo fit crimen. Hæc ille. Si ergo ex peruerſa ſcripturæ intelligẽtia hæreſis oritur,quis facilius in hæreſim incidet quàm vulgus legẽs id quod minimè intelligere poteſt? Difficile certè eſt creditu,vt indoctũ vulgus id intelligat,quod doctiſſimi viri longo ſtudio, diuturna examinatione vix capere poſſunt. Quapropter Iudęis(teſte Hieronymo)non licebat citra trigeſimũ annum librũ Geneſeos & Cantica cãticorum legere,quia multa in eis intellectu difficilia continebantur: ad quæ legenda periculum eſſet niſi doctos diſcretóſq; viros accedere,ne ex praua intelligẽtia diſtortum quid ſaperent. Libri Sibyllini in tanta apud Romanos habiti ſunt reuerentia,vt I
(quẽadmodum teſtatur Feneſtella de magiſtratibus loquẽs lib.primo cap.xiii.) ſolis Duũuiris eos libros inſpicere liceret. Verùm in poſterum cum id Duũuirorum ſacerdotium ad decem vſq; protractum fuiſſet,qui Decẽuiri appellati ſunt, ab eis demum ſolis Decemuiris Sibyllini libri legi permittebãtur. Multo ergo magis Chriſtianos decebat ſacris literis illã exhibere reuerentiam,vt non paſſim omnibus legendæ traderentur, ſed eis dãtaxat qui fide
Eſaiæ.vi. & aliquanta cæterarum rerum ſcientia probati ſunt. Nam de fide dicitur apud Eſaiam·Niſi crediderit is,non intelligetis. Et de ſcientia rerum humanarum quòd hæc ſępe ſit neceſſaria ad ſacræ ſcripturę intelligentiam,iam aliàs docuimus. Vtrũque dominus vno orationis cõ-
Matth.vij. textu inſinuauit dicens·Nolite ſanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos,ne fortè conculcent eas pedibus ſuis,& conuerſi diſrumpant vos. Quod exponens Theophylactus ait·Canes ſunt infideles,porci autem vitam porcinam agẽtes. Myſteria igitur incredulis non ſunt prodenda. Porci enim conculcant quæ dicuntur,canes autẽ conuer K
ſi lacerant eos:quod fecerunt philoſophi quum audirent crucifixum Chriſtũ. Dilacerant autem vos ratiocinando impoſſibile eſſe cauillãtes. Hæc Theophylactus. Quapropter laudãdum meritò venit edictũ illuſtriſſimorũ catholicorũmq; Hiſpaniæ regum,Ferdinandi videlicet, eiúſque coniugis Heliſabetæ, quo ſub grauiſſimis pœnis prohibuerunt ne quis ſacras literas in linguam vulgarem transferret,aut ab alio translatas quoquo pacto retineret. Timuerunt nãque prudenter plebi ſuæ quam regendam ſuſceperant,ne vlla occaſio illi daretur errandi:nec tamẽ gratis & ſine cauſſa timuerunt: quoniã longa experientia cõpertum fuerat plures hac occaſione hæreſes fuiſſe olim ſuſcitatas. Ex hac ſiquidẽ radice prodierunt

Valdenſes

A Valdēſes, qui alio nomine pauperes de Lugduno appellantur. Valdo enim eorum princeps a quo Valdenſes dicti ſunt, cum homo idiota eſſet, aliquos ſibi transferri procurauit libros, quos legens, & non intelligens, in plurimos lapſus eſt errores. Ex fonte eodem exierunt Begardi, Turelupini, omnes homines indocti, & prorſus literarum ignari. Hic tamē obſtat Lutherus dicens ſcripturam ſacram eſſe apertiſſimam, maximè nouum teſtamentum, eámque eſſe facillimam intellectu: quapropter dicit tali lingua habendam eſſe ſcripturam ſacram, vt ab omnibus legi & intelligi poſſit. Verùm in hac re delirare Lutherū, & reliquos omnes qui illi in hac parte fauent, expreſſis ſcripturæ teſtimoniis, argumentiſq; efficaciſſimis cóuincemus. Primò igitur beatus Petrus de Paulinis epiſtolis loquens ait· In quibus ſunt quædā in- ij. Pet. iij.
tellectu difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuā ipſorum perditionē. Et Paulus de huiuſmodi hominibus loquēs, in prima ad Timot. epiſtola di i. Timo. i.
B cit eos non intelligere neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Et in ſecunda ad Co- ij. Cor. iiij.
rint. epiſtola dicit ſuum euangeliū fuiſſe opertum in his qui pereūt. Quòd ſi Petrus dicit in epiſtolis Paulinis eſſe multa intellectu difficilia, & Paulus ait ſuum euangeliū eſſe opertum his qui pereunt, qualiter Lutherus perſuadebit ſcripturā ſacram eſſe facillimam intellectu, eámq; apertiſſimam, adeò vt ab omnibus intelligi poſſit? Præterea ſi ſcripturæ tam apertæ ſunt, qualiter errauit Arrius? Macedonius? Neſtorius? prę̄cipuè cū hi omnes ex ſcriptura perperam intellecta ſui erroris occaſionē ſumpſerunt? Quòd ſi in ſcripturarū intelligentia iſti errauerunt, indéq; hæreſes ſuſcitarunt, qui fit vt vulgus indoctum non etiam erret? Qualiter vulgus ſciet cognoſcere parabolas, quarum frequens eſt vſus in vtroq; teſtamento? Qualiter aptabit ſimilitudines? Qualiter diſtinguet figuratas locutiones a non figuratis? Qualiter rerum proprietates conſiderabit, ex quarum cognitione ſæpiſſime literæ ſenſus pendet? Quo pacto ſciet conferre præcedentia ſequētibus, & media vtriſq;, vt inde coniiciat veram lite-
C ræ intelligentiam populus, qui nihil conferre nouit, ſed nulla prorſus rerū collatione facta cēſere ſolet? At ſingula hæc maximè ſunt neceſſaria ad cuiuslibet, ne dicam diuinæ, ſcripturæ intelligentiam. Sunt multa præterea in ſacris literis quę in ſpeciem velut ex diametro pugnare videntur: in quibus diligente interprete, eóq; docto eſt opus, vt ea conciliet, & cócordia eſſe oſtendat: vt gratia exēpli Chriſtus apud Ioannem ait· Pater maior me eſt. Et idem Ioan. xiiij.
apud eundē dicit· Ego & pater vnum ſumus. At vbi vnitas eſt, ibi neq; maius neque minus Ioan. x.
quicquā eſſe poteſt. Itē illi dicto Pauli, Regnum dei non eſt eſca & potus, repugnare videtur Chriſtus dicēs· Ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi pater, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Propheta etiam regius ait· Iraſcimini & nolite peccare. quibus verbis aliquam præcipit iram, quā dicit eſſe ſine peccato. Huic autē contradicere videtur Paulus, dicēs· Omnis indignatio & ira tollatur a vobis. Hæc autem quum vulgus indoctum legit, putabit eſſe cōtraria: quo euenīet vt aut dubitet aut vacillet in fide, aut
D temere cenſeat, alteram ſcripturæ partē reiiciens, ſicut cōmune eſt hæreticis: aut ſi quam fortè ſcripturā deprehenderint ſuo errori contrariā, eam ſtatim velut nō canonicam reiiciant. Rurſum Lutherus dicit Hieronymū hallucinatum fuiſſe in ſacræ ſcripturę intelligētia, Auguſtinum erraſſe in eadē, Ambroſiū, Cyprianum, Hilariū, Baſilium, Chryſoſtomū, ſæpe deceptos fuiſſe, de quibus tamen idem Lutherus in prefatione libri ſui de captiuitate Babylonica fatetur eos in vinea domini egregiè laboraſſe, diligētiam in ſcripturis illuſtrādis adhibuiſſe. Si ergo iſti doctiſſimi viri poſt diuturnam in ſacris literis exercitationē, poſt longā meditationem, poſt orationē feruentem atq; prolixam decepti ſunt illo teſte, qualiter eas ſcripturas dicet eſſe clariſſimas, in quibus tot taléſq; viri poſt longam attētámq; earum inſpectionē decepti ſunt? Quòd ſi illi errauerunt in vno aut altero, veriſimile eſt vt vulgus indoctum erret in mille, præcipuè cum non tantā adhibeant diligētiam vt illi, nec tātum in ea meditētur, nec talis ſit illorum vita, vt affectus illuminet intellectū, aut vnctio dei doceat
E eos. Poſſibile certè eſt vt vnus homo quantūlibet idiota longa oratione exercitatus, feruēti cōtemplationi aſſuetus, quē deus in cellaria ſua introduxit, interpretationē ſermonum, veráq; ſacrarum ſcripturarum intelligētiam inde hauſerit, quā alius quantūuis doctrinis hominum aſſuetus conſequi non valet. At quòd nebulones, ebrii, voratores carnium, potatores vini, quorū deus venter eſt, ſine vlla meditatione, ſine vllo orationis exercitio penetrēt ſcripturas quas deus tot ſapiētibus & ſanctis viris abſconderit, nō eſt cuiq̄ credibile. Cōfiteor, inquit Chriſtus, tibi pater, quia abſcōdiſti hæc a ſapiētibus & prudentibus, & reuelaſti Matth. xi.
ea paruulis. Paruulis inq̄, nō ſuperbis, nō ſibi ipſis fidentibus. Paruulis inq̄, id eſt humilibus, qui humi repūt ſua æſtimatione, qui nō ambulāt in magnis & ī mirabilib⁹ ſup ſe, q̄ terrena

omnia velut ſtercora arbitrantur,ideóq; ea contemnentes pro cæleſtibus ſuſpirant. His certè paruulis reuelat deus ſua myſteria,non voratoribus,non compotatoribus. Vinum nãque & panis corpus impinguant,carnem & ſanguinem nutriunt,nõ autem animam. At caro & ſanguis non reuelat Petro Chriſtum eſſe filium dei,ſed ſpiritus dei qui eſt in cælo. Demum vt hominem vndique vallemus,ne vllus illi pateat exitus,nonne ipſi Lutherani a ſe inuicẽ diuiſi ſunt?Carloſtadius a Luthero,Oecolampadius ab vtroq; iam eſt ſeparatus. Verùm qua ratione diuiſi?non alia certè,niſi quòd quilibet alteri impingit eum conniuere ad ſcripturæ intellectum. Si ergo inter eos qui populi duces videri volunt,diſſidia ſunt,& quilibet ait alterum minimè intellexiſſe ſcripturam: quî fit vt populus non erret in pluribus quàm eorũ quilibet?prẽcipuè quũ vulgus non ſola lectione ſit contentus,ſed de earum intelligẽtia etiã diſputet,adeò vt de earum intelligentia non vereantur nebulones doctiſſimos quoſque viros ad certamen prouocare,cum illiſq; contendere. Et quod omnibus peius eſt,non ſolùm hæc a viris fiunt,verũetiam a fœminis. Paulus certè non permittit mulierẽ docere,& tamẽ his temporibus Luthero illis maximè fauente, mulieres docere & diſputare de fide non verentur:atq; adeò proteruè,vt facilius centum viros ab errore reuoces,quàm mulierẽ vnam. Ex quibus clariſſimè quiſq; colliget Lutherũ hac ſola occaſione ſcripturas ſacras in vulgarem linguam vertiſſe,quòd facilem perſpiciebat eſſe hanc viam ad populi lapſum, quem error deceptum ex litera perperam intellecta,facilius poſſet in ſuas tenebras detrudere. Non poſſum meipſum continere , quin hic etiam inſerã quæ in eius rei fauorẽ adducit Eraſmus Roterodamus,vir lõgè doctiſſimus,de boniſq; literis bene meritus. Is enim quum in pluribus ab eo editis libris dixiſſet ſe cupere ſacras literas in omnes verti linguas,vt poſſint legi ab agricola,a fabro,a latomo,a muliere,fuit de hac re inter alias a facultate theologię Pariſiis notatus atq; reprehenſus. quorum cenſuræ Eraſmus reſpondens,nec tamen ſuam ſentẽtiam recantans, in ſuæ ſententiæ confirmationem adducit aliqua quæ parum ſuum propoſitum ſtabiliunt. Primò dicit olim ſacras literas *in linguam* vulgarem fuiſſe verſas, & Chryſoſtomum commẽdare laicis *ſtudium diuinorum* voluminũ, & Hieronymũ laudare idẽ in fœminis:de quo etiam *refert* quòd Dalmatica lingua ſacros verterit libros. Quod ſi tunc factum eſt cum tanta laude,videtur Eraſmo idẽ etiam nũc fieri debere. Hæc autem collectio ſatis apertè conuincitur eſſe mala,eò quòd ſæpenumero contingere videmus , vt de aliqua re aliquid ſtatuatur ad mores hominũ corrigendos, quod quũ poſtea experiẽtia docẽte cognoſcatur illud alia ex parte poſſe multo magis nocere,& iam ſæpe nocuiſſe,abrogatur lex in totũ. Olim in nocturnis vigiliis currebant ad ſepulcra martyrũ viri vxores, puellæ pueri, monachi virgines ſacræ,nullúmq; hominũ genus nõ veniebat. Cui rei quũ olim detraheret Vigilantius,ſcripſit aduerſus eum beatus Hieronymus tam acerbè,vt ipſe Eraſmus in argumẽto illius libelli per eum edito,cogatur deſiderare modeſtiã in beato Hieronymo. Id autẽ quod tunc beatus Hieronymus tam vehemẽter laudabat,flagitia quæ ſub vmbra pietatis admittebantur,perſuaſerũt vt prorſus tolleretur. Neq; hoc per ſolam deſuetudinẽ abrogatum eſt,ſed per cõcilii definitionẽ. Concilium ſiquidẽ Elibertinum cap. xxxv. ſuorũ decretorum ſic ait. Placuit prohiberi ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eò quòd ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter cõmittant. hæc concilium. Cur non etiam Eraſmus innouare vult illas nocturnas vigilias,cũ videat eas olim fuiſſe tã celebres, tãmq; ex animo a Hieronymo laudatas?Hoc autẽ nõ facit, imò potius cenſet meritò fuiſſe ſublatas. Olim etiam corpus domini dabatur in manus, quod ſecũ quiſq; domum portabat: vt quũ vellet, domi acciperet. Hoc ex lib. vi. ca. xxxiii. hiſtorię Eccleſiaſticæ Euſebii facillimè colligitur. At quũ deprehẽſi fuerint multi qui tractarent indignè,& ad artes magicas abuterẽtur, abrogata eſt conſuetudo. Nullus,vt opinor,eſt nunc homo verè catholicus & prudẽs,qui cõſulere velit vt euchariſtia iterũ laicis detur in manus domum ſuam deportanda,quãuis olim vſq; ad tẽpora Cornelii papæ ſic factum eſſe conſtet. Fatemur ergo olim ſacros libros in linguã vulgarẽ fuiſſe tranſlatos,beatúmq; Hieronymũ in linguam Dalmaticam eos vertiſſe,nec tamẽ ideo ſimile fieri expedit, quoniã experientia docẽte didicimus hac de cauſſa plures idiotas fuiſſe lapſos in multos execrandos errores. Nã etſi pauci fuerunt idiotæ hæreſum authores, multi tamẽ fuerunt & nũc hodie ſunt hæreſum fautores. Lutherus certè etſi hæreſis author & princeps exiſtat,vnus tamẽ homo erat qui facilè a poteſtate ſeculari cõpeſci poterat:ideo curauit enixè populi animos ſibi conciliare,quò ſecurius rẽ agere poſſet. Vt autẽ hoc aſſequeretur,nulla fuit ei viſa facilior via,q̃ ſi libros ſacros & ſua dogmata in linguã vulgarem vertiſſet:& ita vt credidit,euenit. nã hæc occaſio inter alias nõ parua fuit,vt totus penè populus

Matth.xvi.

ii. Timot.iij.

F G H I K

A pulus illi adhęreret. Secũdò in ſui propoſiti cõfirmationẽ addit Eraſmus dicẽs ꝙ quicquid eſt hęreſeon in orbe, totũ ferè natũ eſt vel ex philoſophia, vel ex ipſis ſacris literis perperã intellectis. Et à philoſophorũ libris nullus arcetur, nullus ergo à ſacris literis debet ſubmoueri. Quis nó videt latiſſimũ eſſe diſcrimen etiam in re de qua loquimur, inter gẽtilium libros, & ſacras literas? Sacras enim literas omnis fidelis ſic legit, vt diuina oracula: quapropter nec illis contradicere, nec de illis dubitare audet, ſed conſtanti animo tenet quicquid ibi legerit. quapropter ſi aliquid perperam intellexerit, non minus conſtanti animo credit quàm reliqua, quoniam iuxta ſenſum quem ille accepit, putat illa verba eſſe accipiẽda: & ita errorem ſuum ita tenaciter defendit, velut id quod credit eſſe diuinum oraculum. At philoſophorum libros nullus Chriſto initiatus ita legit vt diuina oracula, niſi fortè quis demẽs ſit: ſed legit vt libros hominum, qui quantumlibet fuerint docti, potuerunt tamen errare,
B & ita non timet ab illis diſſentire, aut de eorum ſententia dubitare. Verùm quoniã contingit ſæpiſſimè, vt propter argumenta bellè diſpoſita, quæ apud eos leguntur, aut propter eorum elegantem dicendi ſtylum, in illorum philoſophorum trahantur errores, ideo non ſine cauſſa iam ſuperius monuimus libros gentilium cum magna cautela eſſe legendos. Cũ ergo plus nocumenti inferatur ex libris ſacris in linguam vulgarem verſis, quàm ex lectione gẽtilium philoſophorum, meritò illud inhibetur, etiam ſi de alio nulla fiat prohibitio. Puto Eraſmum boni conſulturum, quòd ab illo in hac parte diſceſſimus. Nam & ipſe non ſemel docet liberum eſſe cuique ab hominis cuiuſq; ſentẽtia diſcedere, etiam ſi ſanctus ille fuerit, modò cũ reuerentia & aliqua ratione adductus id faciat. Siue autem bene ſiue male accipiat, ego ab inſtituto meo quo pro catholica fide pugnare decreui, nunq̃ diſcedam.

De hæreticis agnoſcendis. Cap. XIIII.

C

NOn parua res eſt, hæreticos à veris catholicis diſcernere, quũ propter rei vtilitatem, tum etiam propter eiuſdem difficultatem. Vtilitas certè eſt maxima, propterea quòd multi pallio nominis Chriſtiani operti, ſuas hæreſes ſpargunt, ſuáque venenoſa dogmata populo venditãt: quem tanto facilius decipiunt, & in ſuos trahunt errores, quanto ipſi magis à populo reputãtur fideles, & verè catholici. Ideo Chriſtus ſollicitam noſtri curam gerens, ac præuidens plures hæreticos ſub nomine Chriſtiano venturos, admonet dicens, Attendite à falſis prophetis qui veniũt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et Ioannes in ſua prima catholica epiſtola ait, Chariſſimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus an ex deo ſint, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Difficultas autẽ inde cognoſcitur, quòd hæretici non eũdem modum obſeruant, ſed ſuus cuiq; mos, & mille eorum ſpecies, & rerum diſcolor vſus. Quidam enim eorum occultãtur vt ſanctiores appareant, vt facilius mentes ignorantium decipere poſſint: vnde de illis Iob dicit, In deſertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ. In cauernis hæretici habitant, quia plerũque errorem ſuum non audentes publicè prædicare, ne à ſapientioribus, illis reſiſtatur, procurant latenter & clanculo ſe imperitis ingerere, vt illos ſecurius in ſuum errorem trahant. Hinc eſt quod apud Salomonem mulier quæ typum hæreſeos tenet, dicit, Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior. Quod tanto periculoſius, quãto occultius fit, quia difficilius illi veneno poteſt mederi. Quidã hoc publicè, & adeo licentius faciunt, quanto magis ſibi perſuadent ſuum poſſe errorem melius tueri. Quidam vt facilius ſuum aliis perſuadeant errorem, curant ſanctiores apparere, & multa mirabilia operari, vt quanto meliores exiſtimantur, tanto facilius illis credatur. Quidam vice verſa, aliorum exiſtimationem contemnentes, nec de ea vllo pacto curantes, hominibus peſſimę vitæ iunguntur, vt ad optata
E vitia pertingant, & ſuorum errorum faciles & libentes habeant miniſtros. Nam qui vitia pro virtutibus commendat, aut qui virtutes velut vitia reiicit, nullos inueniet in eum propenſiores, quàm eos qui ſunt ad illa vitia quæ ille laudat, procliues. Cum tot ſint ergo hæreticorum mores varii, ingeniáque diuerſa, difficile eſſet certam præſcribere regulam qua cognoſci valeant, niſi ſaluator nobis eam reliquiſſet. Is enim ſummus & optimus paſtor atque magiſter, cum præmonuiſſet nos vt à falſis prophetis caueremus: modum quo eos cognoſceremus, adiunxit dicens. A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nũquid colligũt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus

Matth.vij. i.Ioan.iiij. Iob.xxx. Prouer. ix. Matth.vij.

bonos facere. Cum tamen hæreticorum fructus, vt iam diximus, sint varii, nec omnibus iidem, restat vt eadem semper maneat difficultas. Verùm quanuis tot sint hæreticorum mores varii, si tamen est aliquis fortè modus illis omnibus communis, velut eorum omnium genius, ab eo facilè cognosci poterunt. Ego autem re (vt decebat) attentius considerata, tres aut quatuor hæreticorum mores inuenio, illis omnibus communes, ex quibus facilè quisq; conijciet an quiuis doctor in suspicionem hæretici incidere meritò debeat, an non. Prima ergo, & nescio an omnium maxima coniectura est, velle res nouas, & quæ parum cõducũt, prædicare aut docere. Qui enim rerum nouarum est amicus, & eas semper quærit vt prædicet aut doceat, signum est quòd placere vult, quòd existimationem sui in populo quærit, q; seipsum vult prædicare, non Iesum Christum: ex quo conuincitur eum à semetipso loqui, & non à deo: quoniam vt est apud Ioannem, Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem propriam gloriam quærit, eamq; per nouæ doctrinæ prædicationem captãdam sperat, etiam si quid erroneum inuenerit, ipsa nouitate delectatus probabit, & sperans se inde gloriã habiturũ, nõ solũ prædicare nõ metuet, imò tanq̃ precioſam gemmam populo venditabit. Præterea ipsa doctrinæ nouitas est de se suspecta, quoniam Christus & apostoli eius sufficientẽ doctrinam ad vitam æternam consequendam dederunt. Nec post legem à Christo datam est alia lex iterum à deo danda, quoniam testamentũ hoc est æternum. Si ergo aliquid noui nunc prædicatur, cuius nec vestigium habetur in ecclesia relictũ ab apostolis vsq; ad hunc diem, ipsa rei nouitate est suspectum, quoniã tunc oporteret fateri apostolos non perfectè aut sufficienter prædicasse euangelium, ecclesiãmque quam docendam spiritus sanctus suscepit, tam longo tempore fuisse in tenebris ignorantiæ. Beatus Augustinus in libro de ratione animæ ad Optatum, multas de anima opiniones enarrans, de quadam earum, quam credit esse erroneam, nec tamen illam se posse expugnare concedens, ait, Ipsa tamen sola nouitate displicet. Et Aeneas Syluius loquens de Ioanne Huss Bohemorũ hæresiarcha, libro de origine Bohemorum *cap. xxxv.* dicit quòd peregrinas semper & nouas opiniones amabat. Rursus, *beatus* Paulus sæpe hãc doctrinarũ nouitatẽ condemnat, & velut damnatã *fugiendam* esse præcipit. vnde in prima ad Timoth. epistola dicit, O Timothee depositum custodi, deuitans prophanas vocũ nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Deinde qui nouã conatur inducere doctrinam, eam debet efficacissimis eisque euidentissimis argumẽtis probare, & quod maius est, si doctrina talis est, vt ad vitam æternam consequendam necessaria esse prædicetur, debet eam euidentissima miraculorum operatione confirmare. Sic enim factum esse reperimus quoties à deo noua doctrina populo est mandata. Primò enim cum Moses mittitur ad Pharaonem, non audet ire, eò quod timebat ne illi propter rei nouitatẽ quã erat Pharaoni dicturus, nõ crederet Pharao, aut reliqui Aegyptii. Quapropter illi deus concessit potestatem miracula faciendi coram Pharaone & Aegyptiis, vt visa miraculorum euidentissima operatione, persuaderentur ad credendum his quæ Moses illis dicturus erat. Deinde dominus & nouam mundo prædicans legem, ac veteris legis nouam & veram intelligentiam pandens, miraculis certissimis suam doctrinam confirmat. Postquam enim sermonem prolixũ coram discipulis suis aliisque hominibus fecit dominus in monte, in quo sermone docuit eos præcepta decalogi iuxta verum eorum sensum, cõtinuò pò st sermone finito miraculum operatus est: cum videlicet leproso petenti atque dicenti, Domine si vis, potes me mundare: respondit, Volo, mundare. Et cõfestim mũdatus est à lepra. Neque hoc casu factum esse putes, vt finito sermone illico dominus coram populo qui eum audierat, sanet leprosum. Causam enim huius facti Hieronymus super octauum cap. Matthæi assignat dicens, Rectè post prædicationem atque doctrinam, signi offertur occasio, vt per virtutum miracula, præteritus apud audientes sermo firmetur. Hęc Hieronymus. Quòd si talia miracula Christus nõ fuisset operatus, per quæ homines allicerentur in eius doctrinam: ipsis Iudæis tunc nõ credentibus nulla fuisset propter hoc culpa imputata. Ipse enim Christus ait, Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Vnde clarissimè conuincitur esse necessariam miraculorum operationem ad tam excellentis doctrinæ, vt est euangelica, confirmationem. Prædicato insuper per Christum euangelio, & plurimis ab eo miraculis confirmato, cum apostoli post Christi in cælos ascẽsionem per diuersas nationes euangelium prædicant, diuersorum miraculorum operatione confirmant. De illis enim ait Marcus, Illi autem profecti prædicauerunt vbique, domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Beatus Ambrosius exponens illud ad

Prima hæretici cõiectura.

Ioan. vij.

Exod. iij.

Matth. viij.

Ioan. xv.

Marci vlti.

Romanos

A Romanos primo,Per quem accepimus gratiam &c. ſic ait, Teſtis enim doctrinę virtus eſt, vt quia quod prædicatur,incredibile mundo eſt,geſtis fieret credibile. Hæc ille. Et Beda libro.3.ſuper Lucam,capite.7.Conceſſa(inquit) primò poteſtate ſignorum miſit prædicare regnum dei,vt promiſſorum magnitudini atteſtaretur etiam magnitudo factorũ, fidémq; verbis daret virtus oſtenſa,& noua facerẽt qui noua prædicarẽt. Hæc Beda. Ex his ergo omnibus colligimus,nouam de fide doctrinam debere certiſſimis euidentiſſimiſque miraculis confirmari. Quod ſi quid nouum ſine talium miraculorum confirmatione prædicatur, ipſa nouitate eſt ſuſpectum. Et qui talibus nouitatibus delectatur,cáſque inquirit anxius,vt inde inanem captet gloriã,hac ſola ratione cõiicio eum eſſe hæreticum,aut in hęreſim pronum,& qui facilè in eã labetur. In hac parte adeò nobis fauet Lutherus, vt in ſe ipſum verterit manus,non conſiderans fortè quod loquebatur. Is enim volens aſtruere nulli homini
B quantumlibet docto,quantumlibet etiam ſancto debere fidem adhiberi, niſi ſuam doctrinam apertiſſimis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis comprobauerit, in proœmio ſui libri de captiuitate Babylonica ſic ait,Legimus in Actis apoſtolorum quòd ii qui cum omni auiditate verbum Pauli audierant,quotidie ſcrutabãtur ſcripturas ſi hæc ita haberent. Si ergo Pauli euangelium ceu nouum teſtamentum oportuit probari per veterem ſcripturam an ita haberet,qui tamen habuit authoritatem à deo ſibi datam ſicut apoſtolus,vt eius verbo crederetur,quid nos facimus,qui patrum dicta,quorum nulli fuit authoritas noua docendi, ſed tantum accepta per apoſtolos conſeruandi,nolimus ad ſcripturæ iudicium vocari?hæc Lutherus. Nullus eſt(vt opinor)adeo demens,qui renuat cuiuſuis hominis dicta vocari ad iudicium ſcripturæ,quoniam non iurauimus in verba hominis,ſed in verba dei: neq; captiuare oportet intellectum noſtrum in obſequium hominum,ſed in obſequium Chriſti. Permittimus ergo ſanctorum dicta vocari ad iudicium ſcripturæ,non autem ad iudicium Lu
C theri:ad iudicium quidem ſcripturæ,ſed non vt à Luthero intelligitur. Iudicium enim ſcripturæ,hoc eſt interpretatio ſacræ ſcripturæ,vt aliàs iam docuimus, non manet penes Lutherum,ſed penes totam eccleſiam. Quòd autem ait non licere alicui noua docere,conſentimus ei. Verùm ſi nulli ſanctorum licuit noua docere, ſed tantum accepta per apoſtolos conſeruare, quare tibi Luthere licebit tot nouitates excitare? Nunquid non eſt nouum dogma omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes?Nunquid non eſt noua doctrina qua aſſeris, ad Euchariſtiæ ſumptionem non eſſe neceſſarium,prius animum per contritionem & peccatorum confeſſionem expurgari?Nonne nouum eſt dogma ſeruum eſſe & non liberum hominis arbitrium?Nonne noua eſt hæc ſententia,nulla bona opera eſſe neceſſaria, ſed ſolã fidem ſufficere ad vitam æternam conſequendam? Nunquid nõ eſt etiam nouum dogma, concilia generalia probè(vt decet)congregata poſſe in fide errare,atque ideo eorum decretis nos minimè obligari?Noua certè ſunt hæc omnia,niſi fortè dicas ideo non eſſe noua,
D quia alii ante te hæretici illa confinxerunt. Hoc enim eſt tibi peculiare,vt rarò ex vino defecato,ſed ex fecibus ab eccleſia reiectis ſæpiſſime haurias. Verùm etſi hoc ita ſe habeat, ea tamen quæ ſemel antiquata ſunt,incipiunt aliquando eſſe noua,quia tunc renouantur. Sic quanuis errores tuos plures ex Valdenſibus,Vuitclefuitis,aliiſque huiuſmodi farinæ hominibus hauſeris,quia tamen eos iam diu ab eccleſia reiectos atque exploſos reſumpſiſti, & velut iam diu ſepultos ab inferis ſuſcitaſti,ideo errores tui noui nunc ſunt ac dicuntur. Si ergo hæc noua,& tamen aſſeris,pertinacitérque tueris,quæ nunquam per apoſtolos tradita, neque ab eorum ſucceſſoribus conſeruata ſunt,nunquid non incidiſti in foueam quam feciſti, & in laqueũ quem paraſti aliorum pedibus,cum dixiſti nemini licere noua dogmata prædicare,ſed tantum ab apoſtolis accepta conſeruare? Tibi ergo qui nouas inducis doctrinas,incumbebat probare quæ aſſeris,eáque miraculis apertiſſimis confirmare, prout fecit Chriſtus,& eius apoſtoli fecerunt. Nobis autem qui tam vetuſtam totius catholicæ eccle-
E ſiæ fidem tenemus,non incumbit probare,cum iam non ſit noua dicenda doctrina,quę per tot ſecula eſt ad hunc vſque diem conſeruata,& tot miraculis confirmata: quapropter non eſt opus vt nunc probemus quæ iam olim probata atque cõfirmata ſunt. Secunda coniectura ex qua ſubodorari poſſumus hæreticum,eſt nimia libertas in pronunciando, ad quam ſunt aliqui adeò procliues, vt non dubitent quicquid in buccam venerit aſſerere. Quod autẽ ſemel prodidit definiendi temeritas, ſuperba poſtmodũ tuetur,& ſæpiſſime auget pertinacia:quoniam ſuperbia ſuadente fit,vt quod ſemel temere dictũ eſt,recantare nolit:quapropter errori adiuncta pertinacia,conſummatum facit hæreticum. Qui ergo ita liberrime de rebus ſeriis & ad fidẽ ſpectantibus pronunciat, & quacunque facillima ratione perſua-

ſus,ſine vlteriore inueſtigatione,aut doctorum aliorum virorum conſilio, ſtatim decernit F
ſibi ipſi fidens, hic certè meritò ſuſpicionem hæretici incurrit,vt hęreticus eſſe putetur,vel
Iaco.i. in hæreſim eum citiſſime lapſurum credatur. Vnde beatus Iacobus ait, Si quis putat ſe re-
ligioſum eſſe non refrenans linguam ſuam,ſed ſeducens cor ſuum, huius vana eſt religio.
Ibidem. iij. Et iterum,Lingua inquietum malum,plena veneno mortifero. Quapropter beatus Grego-
rius exponens illud Iob,Reſpondete quæſo abſque contentione, & loquentes,id quod iu-
ſtum eſt iudicate:ſic ait, Qui in dictis ſuis reprobationem metuit, ipſe prius debet exami-
nare quod dicit, quatenus inter cor & linguam,æquus quidam diſcretúſque arbiter ſedeat,
ſubtiliter penſans, ſi recta verba cor offerat,quæ vtiliter ſuſcipiens ad auditorum iudicium
lingua perducat. Beatus igitur Iob,ſua contra amicos agens,ſed cótra hæreticos noſtra de-
nuncians,præcipitationē loquentium reprehendit, atque ad eorum mentem verba recolli-
git dicens,Loquentes,id quod iuſtum eſt iudicate : ac ſi apertè diceret·Si in eo quo ad nos G
per egreſſum locutionis exitis,reprehendi non vultis,intus iuſtitiæ libram tenete, vt tantū
foris quod dicitur,ex veritatis pondere placeat,quātū hoc interius trutina diſcretionis pen-
ſat. hucuſque Gregorius. Tertium vnde cōiicere licet aliquem eſſe hæreticum,eſt id quod
ferme omnibus hæreticis eſt proprium,vt videlicet ſi quis eum correxerit vt ab errore ſuo
reuocet,oſtendat illico impatientiam. Qua in re,quantūcunq; hypocrita ſit, & ſanctus vi-
deri curet,eorum hypocriſis inde detegitur, quòd ſimul atque à quopiam fuerit admoni-
tus, ſtatim pro benefacto regerit maledictum, conuitiis & contumelis inſaniens,impatiens
ab alio doceri. Si enim commonefacis vt ab errore reſipiſcat,non emendatior, verūm de-
ij. Timo.iij. terior & peſtilentior euadit. De his ait Paulus,Mali homines & ſeductores proficient in
peius,in errorem mittentes, & ipſi errantes. Huius rei apertiſſimum ſe nobis præbuit ex-
emplum Lutherus,qui cùm pauculos quoſdam à principio effutiſſet errores, de eis admo-
nitus à pluribus doctis viris,tantum abfuit vt recantare vellet,vt peiores multo plures ad- H
diderit errores. Deinde verò cum à ſereniſſimo Anglorum rege per ſcripturā fuiſſet cor-
rectus, cūq; regratiari illi debuiſſet, *aut ſaltem* modeſtè reſpondere,conuitiis & iniuriis eū
affecit. Demum cùm à ſummo pontifice Leone decimo admonitus obedire nollet, bonus
paſtor,ne ouis putrida reliquas attactu inficeret oues,ab ouili eccleſiæ procul abegit. Huius
autem cenſuræ Lutherus impatiens,cœpit debacchari in pontificem Romanū, & reliquos
omnes eccleſiæ ordines. Hoc igitur manifeſtum eſt hæretici ſignum,medicinam nullā fer-
re, nullam manum medicantis admittere : vnde euenit, vt inſanabilis permaneat.
Quomodo enim curari poteſt,qui ſe tractari nō patitur? Aut quomodo tracta-
ri poteſt,quē ſiquid doces, nugatur? ſi quid mones,iraſcitur? ſi quid horta-
ris,obnititur? ſi quid placas, incenditur? Efficaciſſima igitur eſt con-
iectura ex correctionis impatientia coniicere aliquem eſſe
hæreticum,quia oſtendit pertinaciam,quæ I
conſummatum efficit hæreticum.

FINIS LIBRI PRIMI

FRATRIS

A

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS MINORITAE, ADVERSVS OMNES hæreſes in librum ſecundum

PRAEFATIO.

B ACTENVS de his quæ ad reuincẽdas hæreſes neceſſaria erãt, diſſeruimus. Arma nanq; oſtẽdimus vtriſque cõmunia: quibus & nos aduerſus hæreticos pugnare debemus, & hæretici aduerſus nos. Iudices ſignauimus, ſub quibus certaminis periculum ſubeundum erit, penes quos poteſtas ſita eſt de victoria cenſendi: quod maximè etiam neceſſarium fuerat, quoniam his ſublatis nullus vnquam foret belli finis. Nam cũ gloriæ cupiditate omnes tangamur, nullius erit qui haſtam in certamine abiicere velit, aut herbam porrigere hoſti: atque ideo hac ratione eſſet ſine fine bellandum, niſi eccleſia iudice alter cedere cogatur arenæ: præcipuè cum ii contra quos acturi ſumus, filii dura ceruice, & indomabili corde ſint. Omnibus ergo (vt decebat) ad bellum paratis, opus eſt iam vt in campum deſcendamus, manúſque inter nos conſerere incipiamus. Nõ tamẽ aduerſus omnes hæreſes ſimul, nec aduerſus omniũ hæreticorũ aciem pugnare decreui, ſed ad ſingulare certamẽ quãlibet ſeorſum hæreſim prouocare.

C Hæreſes autem ipſæ nõ iuxta tempora in quibus ortæ ſunt (vt in præfatione totius operis ſtatuimus) ſed iuxta rerum materias circa quas verſantur, diſtribuẽtur. Vt autem ex hoc noſtro labore facilius lector proficere poſſit, talis ſeruabitur ordo, vt rebus circa quas ortę ſunt hæreſes, iuxta alphabeti ordinem diſpoſitis, ſub vnaquaq; dictione illæ conſtituantur hæreſes, quæ ad rem per vocem illam ſignificatam pertinere videbũtur. Cum ergo prima alphabeti litera ſit A, eas primum oportebit pertractare res, quarum nomina ab ea litera initium capiunt. Ab adoratione igitur auſpicandum cenſui, vt primùm omnium, tanquam de primo dei præcepto, quid nos reuereri aut adorare oporteat, ſciamus.

Adoratio.

D

Nter omnes quæ hucuſque ortæ ſunt hęreſes, duas tantum apud omnes quos euolui authores (qui deo teſte ſatis magno ſunt numero) reperio quę ſub hac inſcriptione meritò collocari debeant. Prima hæreſis eſt, quæ adſtruit crucem dominicam nullo pacto eſſe adorandam. Huius erroris dux atque magiſter fuit Claudius quidam Taurinenſis epiſcopus, vt teſtatur Thomas Vualden in libro de ſacramẽtalibus titulo ſecundo. cap. xvi. adducto pro hac re teſtimonio ex chronicis Iuonis Carnotenſis, quæ fateor me non vidiſſe. Quo autem tempore hęc peſtis viguerit, cum ille ſubticuerit, apud alium inuenire non potui. Hanc eãdem hęreſim iam ſepultam, ab inferis ſuſcitauit poſt aliquot annos quidam Ioannes Vuitclef, vt teſtatur idem Thomas Vualden loco proximè citato. Hic Ioannes Vuilclef Anglicus fuit, ſacerdos, magiſtérque in artibus, vir ingenio acer, & eloquens, quantum temporis illius pœnuria valebat (floruit nanq; circa annum domini milleſimum trecenteſimum octogeſimum) multa volumina ſcripſit, quibus eccleſiam catholicam perſecutus eſt. Nã in illis multa & impia dogmata ſparſit, de iure diuino, de humaE no, de eccleſia, de monachis, de ceremoniis, de decimis, de obediẽtia, & de aliis multis, quę ſuis locis dicentur. Tempus autem illud cuicunque crimini committẽdo opportunũ fuit, cum eccleſia tunc in tres partes fuerit ſciſſa, à tribus ſe pro ſummis pontificibus gerentibus. Nunquam verò facilius quodcũq; crimen proficit, quàm bellorum tempore, quo omnia licent, omniáq; impune fiunt. Tãdem deo miſerante coactum eſt generale cõciliũ apud Cõſtantiam pro totius eccleſię vnione atq; reformatione: in quo inter cętera ibidẽ acta, quadragintaquinq; articuli ex eius libris excerpti, cõdemnati ſunt. Et quoniam tunc Ioannes Vuitclef iam defunctus erat, facta prius diligenti examinatione de eius finali impœnitentia ac pertinacia, concilium cenſuit præfatum Ioannem fuiſſe hæreticum, corpúſque illius

Claudius

I. Vuitclef.

& ossa (si possent ab aliis fideliũ corporibus discerni)iussit exhumari, & extra ecclesiam ia- F
ctari. Hæc omnia acta sunt in octaua eiusdem cócilii sessione. Verùm etsi inter articulos in eo concilio damnatos,iste de adoratione crucis minimè reperiatur, nõ ideo mirum videri debet alicui,aut ideo credere debet non esse hæreticum,quia à concilio inter illos minimè connumeratus est. Nam postquam concilium illos 45. articulos recensuit, hæc verba subnectit·Compertum est etiam libros eius plures alios articulos continere similium qualitatum,doctrinâmq; in dei ecclesia insanam,& fidei ac moribus inimicam inducere. Hæc concilium. Post ista autem verba immediatè sequitur condemnatio tam præfatorum 45. articulorũ ibidem expressorum,quàm aliorum eiusdem qualitatis quæ in libris illis reperiri dicuntur. Ducenta nanque librorum volumina eum scripsisse refert Aeneas Syluius in lĩ bro de origine Bohemorum cap. 35. Credimus autem Thomam Vualden virum doctum perinde ac religiosum,libros eius ad vltimum inspexisse,quòd Anglicus esset ipse vt alter, G
ideóque eos legisse,vt patriam quam ab Vuitclefuitarum errore infestatam videbat(nam ferè coæuus Ioanni Vuitclefo fuit) expurgare posset. Sit ergo huius Ioannis Vuitclef hic semel enarrata historia,quoniam sæpissime deinceps in iudicium vocandus erit. Ostensis ergo istius hæresis patronis, supereſt vt de ipso errore discutiamus. Dubium est mihi in primis an inter hosce hęreticos de hac re omni ex parte cõueniat. Nã etsi de Vuitclefuitis cõstet eos asserere crucem ipsam in qua verè Christus pependit,minimè adorãdam esse,multóque minus alias ad illius imaginem factas esse adorandas: de Claudio tamen Taurinensi non constat an prohibuerit has solum imagines crucis Christi adorari,an ipsam etiam crucem in qua Christus nostram operatus est salutem: quoniam ex illo nihil aliud reperire potui præter fragmentũ quod ex Iuone Carnotensi à Thoma Vualden citatur. Quicq; tamẽ asserat,certum est illum eodem gladio feriendum,quo Ioannem Vuitclef,cum hic vtrunq; prohibuerit. Nunc ergo solum præsenti proposito conuenit probare crucem illam in qua H
dominus pependit, meritò adorandam esse. Nam quòd imagines illius adorari debeant, ad aliud spectat negocium,quando inferius in titulo imago,de omnibus simul imaginibus differemus,qualiter tolerentur,& ad quid earum vsus in ecclesia prosit. Adorationem hanc
Psal. xcviij. crucis,quam nunc inquirimus,propheta explicat dicẽs,Adorate scabellũ pedum eius, quoniam sanctum est. Quod autem verius scabellum Christi,quàm crux,cui pedes illius affixi sunt? Nam etsi alia sint quæ meritò scabellum Christi dici possint,vt humanitas eius,nil tamen obstat quin crux etiam scabellum eius dicatur,quod adorare propheta præcipit. Vnde Hieronymus exponens locum illum Psalmi,sic ait,Multæ opiniones de scabello sunt, sed hoc propriè corpus dixit dominicum,in quo maiestas diuinitatis tanquam super scabellum stetit. Quòd autẽ adorari debeat,eo ascendente docuerunt apostoli,cũ adorãtes regressi sunt in Hierusalem. Ad crucem dominicam,& ad animam sanctam hæc referenda sunt. Hæc ille. Vides hic qualiter ex Hieronymi sententia scabellum sit corpus dominicum,sca- I
bellum sit anima,scabellum etiam sit crux dominica. Hæc autem adorari vna voce pręcepit psal. dicens,Adorate scabellum pedum eius,quoniam sanctum est. Idem etiam propheta alibi eandem sententiam replicat dicens,Introibimus in tabernaculum eius,adorabimus
Psal. cxxxi. in loco vbi steterunt pedes eius. Quem locũ pertractans Cassiodorus,postquam eum iuxta allegoriam exposuit,ait, Quod si hoc & ad historiam piè velis referre,significat fortè sanctam crucem,vbi corporaliter stetit quando in ea cõfixus apparuit. In qua stetisse rectè dicitur,vbi corpus eius infixum fuisse monstratur. Meritò ergo hunc propheta locum dicit adorandum,qui nobis & fidei signum præstitit,& salutem. Hæc Cassiodorus. Hinc patet Cassiodorum asserere crucem dominicam adorandam,nec tamen ex suo tantum sensu, sed prophetico innixũ testimonio. Ne autem causeris ex sensu mystico nõ esse sumendũ argu- K
mentum,vide quid dixerit,eam scilicet expositionem esse iuxta historiam. Verùm ne Cassiodoro in hac parte velut vnico testi diffidas, producam eiusdẽ rei alium,vt in ore duorũ stet omne verbum. Damascenus nanque in lib. 4. de fide orthodoxa,capite duodecimo de crucis dominicæ ligno differens sic ait·Ipsum nimirum precio sum,& perquam verè venerandum,in quo semetipsum in hostiam pro nobis Christus obtulit, vt sanctificatum tactu sancti corporis & sanguinis,decenter adorandum, clauique & lancea, & indumenta, & sacra ipsius tabernacula,quæ sunt præsepe,spelunca,Golgotha salutaris,viuificũ sepulchrum,
Psal. cxxxi. Sion ecclesiarũ propugnaculum,& similia,vt dei parẽs ait Dauid,Introibimus in tabernaculũ eius,adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Quòd autẽ crucẽ dicat,ostẽdit quod sequitur,Resurge domine in requiem tuam. Sequitur enim crucẽ resurrectio. Si enim ama-

torum

A torum deſiderabilis domus,& amictus,& lectus,multo magis domini & ſaluatoris noſtri, per quæ & ſaluati ſummus.Hucuſque Damaſcenus. Ex quo inter multa hoc vnum habes, crucem ſcilicet adorandam,& hoc eodem prophetæ teſtimonio adiutus, quo Caſſiodorus. Ne verò Ioannes Vuitclef ſubterfugiat ad quandam crucem ſpiritualem quam fingit, ad quam authoritates detorquet,vide quid Damaſcenus dixerit· In quo ligno ſemetipſum in hoſtiam pro nobis Chriſtus obtulit.At non obtulit ſe niſi in materiali ligno,eóque ad portandum grauiſſimo.Præterea hanc ipſam adorationem confirmat totius vniuerſalis eccleſiæ ritus,& conſuetudo,quæ ſtatuit vt in feria ſexta Paraſceuæ poſt decantatum ex Ioanne Euangeliſta nobilem illum triumphum,quem per crucis mortem Chriſtus illa die acquiſiuit,eleuetur crux à ſacerdote,vt à populo adoretur:deinde cruce ipſa in loco honeſto collocata,ſacerdos eam genibus flexis adoret,poſt quem miniſtri alii altari deſeruientes,poſt
B quos cæteri quoque officio adſtantes ſimiliter adorent.Eccleſiæ autem vniuerſalis traditio (vt ſuprà longius diſſeruimus) tanti eſt pōderis, vt qui illi obſtet,non minus cenſeatur hęreticus,quàm ſi expreſſè ſcripturæ contradiceret, præcipuè in rebus grauibus, & in quibus errare magnum eſſet periculum. At vbi magis intereſt non errare,quàm circa cultum exhibendum?Nihil enim deus magis abominatur,quàm idololatriam,adeò vt nomine abominationis ſæpe in ſacris literis idolum deſignetur.Non eſt ergo veriſimile vt per tot ſecula eccleſia vniuerſalis pro qua dominus rogauitvt fides eius nō deficeret,idololatriæ labe macularetur,quēadmodum illi impingit impius & blaſphemus Vuitclef. Accedit huic omniū ſanctorum de hac re ſententia.Nam præter Hieronymum Damaſcenum & Caſſiodorum quos iam citauimus,ſunt alii multi qui de hac re teſtimonium præbent. Auguſtinus ſuper Ioannem tractatu.xxxvi.ſic ait,Quid ſeruat fideli ſuo,qui talem honorem dedit ſupplicio ſuo?Denique modo in pœnis reorum non eſt apud Romanos. Vbi enim crux domini ho
C norata eſt,putatum eſt quod reus honoretur.Hæc Auguſtinus. Non eſt iam cur nos irrideat Vuitclef propter honorem quem cruci exhibemus, cum illum deus illi dederit, dicente Auguſtino· Quid ſeruat fideli ſuo,qui talem honorem dedit ſupplicio ſuo ? Chryſoſtomus ſuper Matthæum homilia.liiii.ſic ait,Hæc enim crux orbem terræ ſaluauit, errorem abegit, veritatē reduxit, terram cælum fecit, hæc homines angelos fecit,propter hanc dæmones non adhuc terribiles,ſed contemptibiles,neque mors,ſed ſomnus profert. Propter hāc omnia in terrā proiecta ſunt & conculcata quæ impugnabāt nos. Si ergo tibi dixerit quis, Crucifixū adoras?& ſi deriſerit,lachrymare,quoniam inſanit.Hæc Chryſoſtomus. Lachrymemur ergo pro Vuitclefuitis,compatiamúrque illis,quoniam ex dicto Chryſoſtomi inſaniunt.ſi inſaniunt,iuſtius eſſet eos catenis vincire,quàm argumentis . Quem teipſum ergo Vuitclef facis,vt cōtemptis Hieronymo,Auguſtino,Chryſoſtomo,Damaſceno,Caſſiodoro,tuæ tantum prudentiæ innitaris? Cum enim tam graue crimen,quale eſt idololatria,to-
D ti eccleſiæ impingere non erubeſcis,quare vel vnicum teſtem in robur tuæ criminationis non adducis?Vis vt credatur tibi ſine vllo ſcripturæ teſtimonio magis quàm tot illuſtribus viris?quàm etiam totius vniuerſalis eccleſiæ traditioni & conſuetudini?Cæterùm quòd eccleſiam de idololatria notas,hoc diſcutiamus,& videamus quam ob cauſſam id dicas . An fortè quia Chriſtifideles coram dominica cruce genua flectunt, nudatúmque inclināt verticem? Leuis certè cauſſa pro qua tantum crimen obiiciatur eccleſiæ . Nam cum exterior adoratio,vt quæcunque exterior operatio, nō ſit bona aut mala cenſenda niſi quatenus ab interiori procedit,talem oportet bonitatis & malitiæ denominationem ſuſcipiat, qualem retinet operatio interior à qua deriuatur . Hac enim ſola ratione Iudæorum illudentium genuflexiones adorationéſque culpantur, quòd ex mala radice nempe irriſione procedebant . Propter quod id inquirendum eſt,à qua ſcilicet radice talis exterior cultus oriatur. Si ideo quiſpiam coram cruce flectit genua,aut inclinat caput, quòd eam credat eſſe aliquod
E numen,aut aliquod ſupremum bonum,meritò talem criminaberis , neq; ob iſtam cauſſam à te diſcedemus.Sin verò ideo genua flectit,quia viſa cruce recordatur in illa aut alia ſimili Chriſtum pro nobis pependiſſe,gratiáſque illi pro tam immenſo beneficio nobis exhibito genua flectendo reddit,quid hic criminaris vbi nulla eſt criminandi cauſſa?Nonne tu credis Chriſtum cruci fuiſſe pro nobis affixum?Aut ſi credis , cū id in memoriam reducis, nōne amantem redamas?Quòd ſi iſtorum alterum negas,vel hoc ſolo argumento conuinceris.Sin autem vtrunque iſtorum præſtas,cur nos accuſas quòd illa præſtamus ? Nam illæ proſtrationes,capitum nudationes, manuū eleuationes corā cruce factæ, nil aliud ſignificant,quàm quòd per illa teſtamur nos credere Chriſtum in alia ſimili pro nobis pepen-

diſſe:atque ob tantum beneficium,cuius memoria per crucis aſpectum innouatur, ſeruitutẽ & obſequium genu flectendo profitemur. Quæ omnia cum ſint ab omnibus, & ab ipſo etiam Vuitclefuo cõprobata,hoc argumento conuincitur,non ſolùm eam crucem meritò adorandam,in qua dominus pependit,ſed reliquas omnes quæ illius veræ ſunt imagines. Nam ad aſpectum earum æquè intellectus noſter in memoriam reducitur crucifixi, quem per talem genuflexionem verè adoramus. In hoc tamen omnes reliquæ ab illa in qua Chriſtus pependit,ſuperantur,quòd illa contactu carnis & ſanguinis Chriſti quodammodo ſanctificata fuit. Nec tamen ideo aliæ adorandæ non ſunt. Vnde Damaſcenus loco ſuperius allegato,Adoramus etiam figurã precioſæ & viuificæ crucis,tametſi ex alia materia facta eſt: non materiam venerantes(abſit enim)ſed figuram tanquam Chriſti ſignum. Dixit enim diſcipulis ſuis cõteſtans, Tunc apparebit ſignum filii hominis in cælo,crucem dicens. Et pauMat.xxiiij. cis interpoſitis ſubiungit dicens,Adorandum eſt igitur ſignum Chriſti. vbi enim fuerit ſignum eius,illic & ipſe erit. Materia autem ex qua figura crucis exprimitur, ſiue ſit aurum, ſiue lapides precioſi,aut alia quæuis materia,poſt figurationem ſi cõtingat diſſolui, non eſt adoranda. Omnia igitur quæ deo adiacuerunt,adoramus,ipſi reuerentiam pietatiſque cultum exhibentes. hactenus Damaſcenus. Hinc iam manifeſtè patet qualiter ex ea adoratione quam cruci exhibemus,nulla idololatriæ ſuſpicio manare poteſt. Nam cum omnia quæ deo adiacuerunt,adoramus,deo ſoli in hoc reuerẽtiã ac pietatis cultũ exhibemus. Hoc etiãLib.3.ca.3 confirmat Auguſtinus in libro de viſitatione infirmorum inquiens,Habent ſiquidem Chriſtianorum arcana,illius dominicæ crucis quoddam venerabile monimentum,quod de crucis ipſius imaginatione crucem cognominant, quod nos etiam omni veneratione digniſſimum fatemur,& ad recordationem Crucifixi noſtri veneramur. Habetur enim in cruce quædã hominis verbera patientis imago, per quam ſalutifera nobis Ieſu Chriſti renouatur paſſio. Hãc cõplectere humiliter,venerare ſimpliciter. tamẽ hæc ad memoriã tibi reduces,

Nec deus eſt,nec homo,præſens quam cerno figura:
Sed deus eſt & homo,quem ſignat ſacra figura:
Verus homo,verúſque deus,*tamen vnus vterque*,
Probra crucis patitur,*mortem* ſubit,& ſepelitur,
Viuit & is,*crucis* hæc per ſigna triumphat ab hoſte.
Id notum vobis crucis huius littera reddit,
Scilicet ipſius nota ſunt crux & Crucifixus.

Hactenus Auguſtinus. Ex his dictis,qui minimè cæcus eſt,iam perſpicere valebit qualis ſit ipſa genuflexio, & alia quæuis adoratio coram cruce facta, & cui exhibetur, nam ipſi deo, in cuius memoriam venimus per crucis aſpectum,atque ideo gratos nos quodãmodo cruci oſtendimus,quòd tanti beneficii nobis exhibiti memores nos efficit. Nec mirũ quòd ipſius Chriſti cognitionem crucis aſpectus innouet,cum illam Chriſtus voce propria appellauerit ſignum filii hominis. Nam loquens de aduentu ſuo in iudicium,ait, Tunc parebit ſignũMat.xxiiij. filii hominis in cælo. quod exponens Theophylactus ait,Crux tunc apparebit in cælo ſupra ſolem fulgens ad arguẽdos Iudæos. Veniet enim Chriſtus contra Iudæos habens crucẽ vt magnam iuſtificandi materiam & teſtimonium,veluti ſi quis lapide percuſſus oſtendat lapidem. Signum autem dicit crucem tanquam trophæum & inſigne regium. Hæc Theophylactus. Vides hic crucem ſignum dictam:quod etſi eo modo dicat Theophylactus ſignum, quo trophæum, aut vexillum,aut inſigne,nil obſtat. nam hæc etiam quodammodo ducunt in notitiam eorum ad quos attinent. Verùm hoc clarius beatus Cyrillus explicat. Is enim libro ſexto contra Iulianum reſpondens,illi irridẽti Chriſtianos quòd crucis lignũ adorant,poſtquam enumerauit beneficia à Chriſto nobis in cruce exhibita,ait, Hæc omnia recordari nos facit ſalutare lignum,& ſuadet vt cogitemus quod ſicut dicit diuus Paulus, vnus pro omnibus mortuus eſt,& reſurrexit. Hæc Cyrillus. Hæc iam de hac re dicta ſufficiant:quum ex eis cõſtet crucem dominicam, reliquáſque ad eius imaginem factas, meritò adorandas eſſe. Nec tamen ex hoc idololatriæ ſcrupulus vrgere debet,cum in ea adoratione nihil aliud cruci tribuamus,quàm quòd credimus Chriſtum dominum in ea aut alia ſimili pro nobis omnibus mortem ſubiiſſe, tantúmque beneficiũ cognoſcẽtes,quod ex crucis aſpectu recordamur,genibus flexis, nudatóque vertice,ſeruitutem profitemur. Denique adoratio ipſa etſi coram cruce fit,mens tamen noſtra ad id ſolum fertur quod crux ipſa repræſentat,dei ſcilicet filium olim in cruce pendentem. Contra hanc hæreſim ſcripſit vir diligentiſſimus Thomas Vualden libro de ſacramentalibus titu.xx. Ab ipſo certè fateor me

aliqua

A aliqua accepiſſe,plurima etiam contuli.Scripſerat etiam olim Ionas quidam Aurelianenſis epiſcopus de hac re contra Claudium Taurinenſem epiſcopum, primum huius hæreſis parentem. Hoc tamẽ opus non vidi, ſed ſola hiſtoriæ relatione habeo ex fragmento chronicorum Iuonis Carnotenſis per Thomam Vualden citato.

SEcunda de hac re orta eſt hæreſis aſſerens ſacratiſſimam euchariſtiam non eſſe vllo pacto adorandã, crimen idololatriæ impingens cuicunque eam adoranti. Huius hæreſis author eſt Iohannes Oecolampadius natione Germanus, vir trium linguarum, & omni genere bonarum literarũ apprime doctus, ſed tandem ſpiritu elationis ductus, ſapere voluit plus quàm oportebat, atque ideo factum eſt, vt deo permittente in inſipientia ſua deprehenderetur. Hic primùm Lutheranæ factioni adhæſit,exemplóque Lutheri cum monachus ordinis ſanctæ Brigittæ fuiſſet,monachatu reiecto, continentia quam in religione vouerat, poſthabita, velut canis ad vomitum reuerſus vxorem duxit, vt vel eo argumento nobis ſuos errores perſuaderet. Demum impatiens (vt arbitror) ſub Lutheri vexillis militare, aliquid ipſa Lutherana factione magis impium atque blaſphemum excogitauit, quò clarior appareret, & proprium leuare poſſet vexillum. Dicit nanque Chriſtum in euchariſtia minime contineri, atque ob id idololatras nominat eos qui ſacratiſſimã euchariſtiam venerantur adorántque. Cum autem Lutherus in hanc non poſſet trahi blaſphemiam,diuiſus eſt hac ratione Oecolampadius à Luthero, factúmque eſt vt qui nomina Oecolãpadio dederunt, ab eodem nomen receperint,nempe Oecolampadiani dicti. Vt autem hunc errorem reuincamus,prius oportet oſtendere, verum Chriſti corpus ſub præteriti panis accidentibus vere & realiter contineri. Nam hac ſola ratione(quod ſciam)prohibent adorationem euchariſtiæ,non prohibituri ſi veram Chriſti carnem ſub illorum accidentium inuolucro latere crederent. Hoc autem(deo adiutore)inferius in titulo Euchariſtia,oſtendemus: quapropter vſque ad locum illum erroris huius impugnatio differatur. Oſtenſo enim ibidem verum Chriſti corpus ſub panis accidentibus contineri: inde manifeſtum euadet euchariſtiam merito adorari. Quod ſi forte aliquis tam ingratus eſt humanitati Chriſti,quam deus diſpenſatiue aſſumpſit tanquam inſtrumentum pro noſtra redemptione facienda, vt eum etiam adorare dedignetur,hoc erit nunc ſolum comprobandum, & id breuibus,quoniam vix credere poſſum de homine qui ſe per Chriſti humanitatem redemptũ agnoſcit, vt illam adorare refugiat. Nam licet illa ſuapte natura indigna ſit vt adoretur,vt tamẽ coniuncta eſt diuinitati coniunctione tali qua omnem excedit humanum angelicúmque intellectum,omnem certe venerationem meretur. Huius rei manifeſta ſunt teſtimonia. Primum illud pſalmi quod ſupra diximus de cruce,Adorate ſcabellum pedum eius,quoniam ſanctũ eſt. vt enim ibi patuit ex Hieronymi authoritate, inter multa quæ ſcabelli nomine intelligi poſſunt, corpus dominicum præ cæteris omnibus merito ſcabellum dici poteſt, quoniam in eo maieſtas diuinitatis tanquam ſuper ſcabellum ſtetit. Hieronymi expoſitioni conſentit Auguſtinus exponens eundem locum pſalmi. Sic enim ait, Exponens mihi ſcriptura quid ſit ſcabellum pedum eius, dicit, Terra autem ſcabellum pedum meorum. Anceps factus ſum. Timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cælum & terram. Rurſum timeo non adorare ſcabellum pedum domini mei, quia Pſalmiſta mihi dicit, Adorate ſcabellum pedum eius. Quæro quid ſit ſcabellum pedum eius, & dicit mihi ſcriptura, Terra ſcabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic, & inuenio quomodo ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellum pedum eius. Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnem ad manducandum ad ſalutem dedit, nemo autem illam carnem manducat niſi prius adorauerit, inuentum eſt quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum domini, & non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando. Hæc Auguſtinus. Plurima hic præter intentionem ex Auguſtino habemus. Primo quòd carnẽ ſuam ad manducandum dedit. nuſquam autem alibi dedit quàm in euchariſtia. eſt ergo mens Auguſtini, Chriſti carnem in euchariſtia contineri. verum de hoc aliàs longius. Deinde ipſam carnem adorandã oſtendit dicens Nemo illam carnem manducat niſi prius adorauerit. Nemo Auguſtine? Quid dices de Oecolampadio, qui manducãs dedignatur adorare, timẽs in idololatriam incidere? Verba mea(inquit Auguſtinus) ad ſolos Chriſtianos referenda ſunt:

Ioã. Oecolãpadius.

Pſal. xcviij.

Eſa. lxvi.

è quibus nullus eſt qui manducet,quin adoret.Nam ſi adorare recuſat, vel hac ratione mi- F
nime Chriſtianus dicetur, ſed hæreticus. ideo enim dixi quòd peccamus non adorando.
Hieronymo & Auguſtino conſentit etiam Caſſiodorus in expoſitione eiuſdem pſalmi,in-
quiens,Nunc dicendum nobis eſt quid in iſto verſu pedes eius ſignificare videantur, ſcili-
cet ſtabilitatem diuinitatis,quæ ſemper in naturæ ſuæ omnipotenti gloria tanquam pedū
indefecta ſtabilitas perſeuerat. Huius ergo verbi aſſumptū corpus,quāuis glorioſum,quan-
uis magnum,quanuis admirabile, tamen propter humilitatem humanitatis ſcabellum pe-
Eſa.lxvi. dum competenter accipimus. Nam cum ipſe dicat,Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſca-
bellum pedum meorum:corpus terrenum quod de Maria virgine ſumpſit,bene(vt opinor)
eadem ſimilitudine ſcabellum pedum eius probatur intelligi.hæc Caſſiodorus. Quod autē
dixit,vt opinor, non hoc dixit quaſi expoſitioni diffidens, ſed tanquam homo fragilitatē
humani intellectus agnoſcens,qui facile decipi poteſt. Quapropter in his quæ nō ſunt ex- G
preſſa, viri ſancti verentur iudicium ſuum ac reformidant, ne forte errent, qui longiſſime
ab errore eſſe volunt.Non ſic hæretici, non ſic,quoniam hi ſententias ſuas adeo mordicus
tenent,vt auelli nequaquam poſſint.Verùm de hac re admonere oportet,vt licet humani-
tatem Chriſti propter coniunctionem adorandam dicamus cum diuinitate, longe tamen
minus ſi ſeorſum concipiatur. Non enim humanitati cultus latria tribuitur,quoniā is ſoli
deo debetur. Denique adoramus aut veneramur humanitatem, non propter ſe tantum,ſed
cauſa diuinitatis cui coniuncta eſt, ad quam diuinitatem adoratio ipſa referenda eſt tan-
quam ad vltimam illius cauſam.Quod ſi forte cultu latriæ adoretur humanitas,hoc erit ea
ipſa adoratione vnica qua adoratur Chriſti perſona in qua humanitas ſubſiſtit,qua vna ado
ratione omnia in ipſo ſubſiſtentia adorantur. Vnde Damaſcenus libro quarto de fide or-
thodoxa, capite tertio, Caro igitur Chriſti ſecundum ipſius naturam (ſi ſubtilibus cogita-
tionibus,quod videtur,ab eo quod intelligitur, cogitationeque humanitatem à diuinitate H
præſcindas)inadorabilis eſt,vt creatura. Vnita autem deo verbo, propter ipſum,& in ipſo
adoratur.Eo nanque modo quo rex & nudus adoratur & indutus,& purpura & nuda pur-
pura & conculcatur & proiicitur, facta autem regis amictus honoratur & glorificatur,& ſi
quis illam proterere præſumpſerit, perſæpe morte multatur: & quemadmodum lignum
nudum non eſt tactui inacceſſibile,atqui igni coniunctum,& carbo factum, non propter ſe
ipſum, ſed propter coniunctum ignem inacceſſibile fit, & non vt ligni natura tactu inac-
ceſſibile eſt, ſed vt carbo,id eſt quando ignitum eſt lignum: ſic & caro ſecundum ſui natu-
ram non eſt adorabilis, adoratur autem in incarnato deo verbo, non propter ſeipſam, ſed
propter conuinctum ipſi ſecundum hypoſtaſim deum verbum.Et non dicimus quòd car-
nem adoramus nudam, ſed carnē dei, id eſt incarnatum deum.hucuſq; Damaſcenus. Qua-
propter Caſſiodorus poſtquam expoſuit ſcabelli tropum,ſubiungit:Et nota quia non dixit
quoniā ſanctus eſt,ſed quoniā ſanctum eſt,ſcilicet vt corpus à deitate, mētis contēplatione I
non diſcerneres,ſed ad vnā perſonam referres,id eſt ad verbum quod caro factum eſt,& ha
bitauit in nobis.hæc Caſſiodorus.Sicut ergo caro Chriſti non per ſe ſubſiſtit,ſed in verbo,
candēq; cum illo habet hypoſtaſim:ſic etiam nec per ſe adoratur,ſed in verbo: atq; eadem
vnica adoratione qua Chriſtum colimus,veneramur humanitatem quæ in illius eſt hypo-
ſtaſi. Neq; hoc mirū videri debet alicui,quoniā ſunt multa quæ propter coniunctionē quā
ad alia multo illis nobiliora habent,aliqua ab illis mutuātur, quæ per ſe conſequi non poſ-
ſent,nec tamen eis aliquid de ſua nobilitate vice verſa mutuant: vt(gratia exempli)corpus
ſi ab anima ſepares, nō mouetur, nō audit,non videt, non guſtat,nō nutritur,nō augetur,
non deniq; viuit,ex animæ tamen coniunctione hæc omnia habet,viuens enim corpus di-
citur anima illi vitā præſtāte,nec tamē eadē ratione anima aliquid de corporis corruptio-
ne recipit: ſic etiā fieri potuit,vt caro humana propter verbi vnionē hoc ab illo recipiat,vt
vnā cū illo adoretur.Verū de his ſatis.Adeo nanq; iſta ſufficiunt, vt ſuperflua fortaſſe alicui K
videantur: quoniā ſi Chriſti caro ſub illis prēteriti panis accidētibus latet,vt infra deo ad-
iutore me oſtenſurum promiſi, erit etiā eadem ratione quadā peculiari exiſtentia ibidem
filii dei perſona, cum hic carnem humanam quam ſemel aſſumpſit,nuſquam à ſe poſtmo-
dum ſeparauerit. Quod ſi totus eſt ibi Chriſtus in duabus naturis ſubſiſtens, erit pro-
culdubio ſacratiſſima euchariſtia merito adoranda, ſiue humanitas eius adorabilis ſit,
ſiue non. Non enim colimus illa panis accidentia quæ videmus, ſed illud quod ſub illis
latet,nempe Chriſtum dei filium,& per illa quæ foris videmus, cōſurgit animus ad cultum

corum

A eorum quæ non videt. Vnde Auguſtinus libro tertio de doctrina Chriſtiana ſic dicit, Qui vero aut operatur aut veneratur vtile ſignum diuinitus inſtitutum, cuius viui ſignificationem intelligit,non hoc veneratur quod videtur & tranſit,ſed illud potius quò talia referẽda ſunt.hæc dicit Auguſtinus.

Alia eſt hæreſis, quæ aliquo modo ad hanc materiam pertinet, de imaginibus ſcilicet omnino tollendis.ſed de hac re inferius proprius erit tractatus in titulo Imago.

Aliæ inſuper plures ſũt hæreſes quæ meritò hic locari poſſent, omnes ſcilicet quę idola colunt, verum his commodiorem præſtabimus locũ,quum infra de idololatria vitanda agemus.ideo vide eas in titulo Idololatria.

B

Abſolutio.

Circa abſolutionẽ quæ in ſacramento pœnitentiæ peccatoribus confeſſis impenditur,pauciſſimæ exortæ ſunt hæreſes,eæque recentes.

Prima igitur hæreſis eſt, quæ aſſerit quòd credens ſe abſolutum, abſolutus eſt quantumlibet contritio deſit, & quòd abſolutio cenſenda eſt efficax non quia fit,à quocunq; tandẽ fiat,erret vel non erret,ſed quia creditur. Huius erroris dux atq; magiſter factus eſt hoc noſtro tempore quidam Martinus Lutherus. Quiſnam is ſit,operæpreciũ erit ſemel enarrare, cum ſæpe de eo in poſterum facienda ſit mentio. Lutherus hic natione germanus,patria(vt opinor)Saxo,ſub inſtituto fratrum eremitarum beati Auguſtini aliquandiu vixit, tandem à patre ſcilicet Auguſtino degenerans, qui hæreticorum acerrimus hoſtis fuit, hic filius degener hæreticus fa- Lutherus.

C ctus eſt,ab indulgentiis ſuorum errorum auſpicium ſumẽs. Nam cum rabulas quoſdam indulgentiarum prædicatores audiſſet, qui tot ac tanta (vt huius farinæ homines ſolent cauſa maioris quæſtus effutire) de indulgentiis dixerunt, vt illis obuiandum fore decerneret: zelo & non ſecundum diſcretionem motus, in publicum prodiit, non veram indulgentiarum intelligentiam edocens,ſed eas omnino euertens, dixit eas nullius eſſe momenti. Cui cum à quibuſdam doctis viris contradiceretur,ſuaderetúrque ei, vt palinodiam cantaret, tantum abfuit vt id faceret, vt inſaniam auxerit, multo peiora quàm prius effundens. Sæpe quidem fit,vt ex modica ad paruum lapidem offenſione,in alium maiorem caput impingat,ac pereat. Hic poſtmodum ducis Saxoniæ præſidio munitus,tantum inualuit,vt totam ferme Germaniã infecerit. Perſpiciens igitur ſummus pontifex Leo decimus,qui tunc vniuerſæ eccleſiæ præerat,hominem obſtinatum in malo,nec vllis aut rationibus aut monitionibus poſſe mederi,videnſque malum in dies augeri,ouem putridam,ne reliquas attaD ctu inficeret oues,ex eccleſiæ ouili procul abegit. Lutherus autem ſentiens ſe à communione fidelium eiectum,nõ ſolum non ingemuit,aut plãxit caſum ſuum, ſed vt impius in profundum peccatorum demerſus contempſit: & diaboli membrum effectus, vt caput ſuum imitaretur,qui diabolus hoc eſt calumniator dicitur, calumniari etiam ipſe cœpit pontificem ſummum, totamq; eccleſiam. Omnem eccleſiaſticum ordinem euertit, monachatum omnem ab eccleſia procul eſſe iubet, liberam monachis viuendi facultatem tribuens. Cui peſti niſi deus ſua benignitate cito ſuccurrat, timendum eſt ne vlterius graſſetur,& reliquũ id modicum quod è Germania ſupereſt,inficiat. Hanc Lutheri præſcripſimus rationẽ,quæ etſi toti huic ſeculo notiſſima ſit fabula,non tamen prætereunda erat,quoniam non ſolum præſentibus,ſed etiam in poſterum futuris ſcribimus. Is ergo inter alios plures errores hũc quem de abſolutione narrauimus,edocet. Vt autẽ clarius eius inſana mens agnoſcatur,verba eius referam· Si per impoſſibile confeſſus non eſſet contritus, aut ſacerdos non ſerio

E ſed ioco abſolueret, ſi tamen credat ſeſe abſolutum,veriſſime eſt abſolutus. Et paucis interiectis ſeipſum declarans ſubiungit· Dixi autem per impoſſibile, quia ſatis ſupra dictum eſt, fidem ſine contritione eſſe non poſſe, quum gratia non infundatur niſi cum magna concuſſione animæ. Volui enim fidei virtutem declarare & commendare,quæ ſola faciat ad remiſſionem peccatorum, & iuſtificationẽ pacis.hæc Lutherus. Ex quibus verbis duo Lutheri dicta colligimus, quorum vnũ fluit ex alio,tanquam fluuius corruptus ex fonte vitiato. Primo quidem aſſerit ſolam fidem iuſtificare, motus quibuſdam authoritatibus quæ nullo pacto ſuam aſſertionem vel tantillum confirmant: quoniam etſi aliquæ

ſint authoritates ſcripturæ ſacræ dicentes fidem iuſtificare aut purificare, nulla eſt tamen F
quæ aſſerat ſolam fidem iuſtificare hominem: immo ex eis oppoſitũ conuincitur,cum o-
mnes tales authoritates intelligendæ ſint de fide formata per charitatẽ, quæ forma eſt o-
Iaco.iij. mnium virtutũ.Nam fides informis non iuſtificat.beatus enim Iacobus ait, Dæmones cre-
dunt & contremiſcunt.Hi autem cum non ſint iuſti, planum eſt fidẽ informem non iuſti-
ficare,ſed formatam.At fides formata nunquam eſt ſola, ſed ſimul cum ea eſt charitas:nun-
quam ergo fides ſola iuſtificat. Præterea ſacerdos abſoluit & remittit peccata per poteſtatẽ
ſibi à deo collatam:non eſt ergo verum quòd per ſolã fidem ſit pœnitens abſolutus.Sacer-
Ioan.xx. dotem autem remittere & abſoluere,patet per id quod Chriſtus apoſtolis dixit,Quorum re
miſeritis peccata,remiſſa erunt:& quorum retinueritis,retenta ſunt. Ecce planiſſimis ver-
bis Chriſtus dicit apoſtolos remittere. Tunc quæro à Luthero, aut Chriſtus illis verbis ali-
quam poteſtatem contulit apoſtolis,aut nullam?Si dicat Chriſtum nullam poteſtatem con G
tuliſſe,aperte Chriſtum facit hypocritam & fallacem,quum aliud fecerit quàm verbis de-
monſtrauit.Si aliquam dedit, cum non ſit alia quàm poteſtas remittendi, prout verba ſo-
nant, oportebit tunc fateri pœnitentem non per ſolam fidem eſſe abſolutum,cum ſacerdos
etiam abſoluat.Rurſus, ſacerdos verba abſolutionis in propria perſona & ſuo nomine di-
cit,Ego te abſoluo.aut ergo ſic proferẽs verum dicit,aut mentitur. Nullus erit tam impius
vt dicat per verba fallacia miniſtrari ſacramentũ. Quòd ſi vera loquitur, & ita res ſe habet
vt ſacerdos profert, neceſſarium erit concedere ſacerdotem per illorum verborum ſignifi-
cationem aliquid operari. Vnde manifeſte patet Lutherum miſerè errare cum dicit ſolam
fidem iuſtificare & abſoluere pœnitentem: cum ex prædictis pateat ſacerdotem vere abſol
uere.Vt autem Lutherus non poſſit citra magnam impudentiam huic catholicæ ſententiæ
aduerſari, operæprecium erit oſtendere hanc fuiſſe ſacrorum virorum ſententiam, vt o-
mnes concorditer ſenſerint,ſacerdotes poteſtatẽ à deo recepiſſe pœnitentes abſoluendi, & H
Ambroſi⁹. peccata remittendi. Vnde beatus Ambroſius libro primo de pœnitentia, capite ſeptimo,
aduerſus Nouatianos negãtes vllo modo fieri *poſſe vt* ſacerdos peccata dimittat,ſic loquitur*Cur baptizatis ſi per hominem *peccata* dimitti non licet? In baptiſmo vtique remiſſio
peccatorum omnium *eſt*. *Quid* intereſt vtrum per pœnitentiam an per lauacrum hoc ius
ſibi datum ſacerdotes vendicẽt?vnum in vtroq; miniſterium eſt.Sed dices,quia in lauacro
operatur miniſteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nonne dei nomen operatur? Quid
ergo? vbi vultis vendicatis vobis dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Hæc Ambroſius.In
quibus verbis aperte ſatis docet, talem habere poteſtatem ſacerdotes in adminiſtratione ſa
cramenti pœnitentiæ, qualem habent in adminiſtratione ſacramẽti baptiſmi. Cum er-
go conſtet ſacerdotem vere baptizare,nulla manet cauſa cur Lutherus iam neget ſacerdo-
Chryſoſto- tes etiã vere abſoluere.Chryſoſtomus in homilia octogeſimaquinta ſuper Iohannẽ,eandẽ
mus. ſententiam confirmat,dicens,Non erraret quiſpiam ſi tunc eos poteſtatem quandã & gra- I
tiam ſpiritualem accepiſſe diceret, non tamen vt mortuos ſuſcitarent, & virtutem oſtẽde-
rent, ſed vt peccata dimitterent. Differentes enim ſunt gratiæ ſpiritus.quare addidit,Quo-
rum remiſeritis &c. oſtendens quod genus virtutis largiatur. Hæc Chryſoſtomus. Qui-
Cyprianus bus verbis clariſſime expreſſit ſacerdotem peccata dimittere. Cyprianus vir & martyrio
& doctrina clariſſimus,in libro de lapſis ſic ait,Confiteantur ſinguli,quæſo vos fratres,de-
lictum ſuum,dum adhuc qui deliquit,in ſeculo eſt,dum admitti confeſſio eius poteſt,dũ ſa
tiſfactio & remiſſio facta per ſacerdotes,apud dominum grata eſt.hęc Cyprianus.Vides iã
Luthere Cyprianum dicentem remiſſionem peccatorum fieri per ſacerdotes. Quòd vero
Hierony- Hieronymum pro ſua ſententia adducit, ex praua intelligentia procedit. Vt autem cla
mus. rius id pateat,operæprecium eſt vt verba Hieronymi recitemus. Is enim exponens illud
Mat.xvi. Matthæi, Tibi dabo claues regni cælorum,ſic ait, Iſtum locum epiſcopi & preſbyteri non
intelligentes,aliquid ſibi de phariſæorum aſſumunt ſupercilio,vt vel damnẽt innocentes, K
vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cum apud deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum
Leui.xiiij. vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis vbi iubentur vt oſtendant ſe ſacerdoti-
bus, & ſi lepram habuerint, tunc à ſacerdote immundi fiant.non quò ſacerdotes leproſos
faciant,& immundos,ſed quò habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poſſint diſcerne-
re qui mundus,quive immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum ſacerdos mundum vel
immundum facit,ſic & hic alligat vel ſoluit epiſcopus vel preſbyter, non eos qui inſontes
ſunt vel noxii, ſed pro officio ſuo cum peccatorum audierit varietates,ſcit quis ligãdus ſit,

quiſve

A quiſve ſoluendus. hucuſque Hieronymus. Quæ verba bene diſcutere oportebit, vt eorum clarior ſenſus appareat. Primum ergo admonere oportet, quod Hieronymus dixit, videlicet quòd ſacerdos pro officio ſuo cum peccatorum audierit varietates, ſcit qui ligandus ſit, qui ve ſoluendus: non autem dixit, Scit qui ligatus ſit, qui ve ſolutus: ſicut prius de ſacerdote veteris legis dixerat eum diſcernere qui mundus quive immundus ſit. Ex quibus verbis apertiſſime conuincitur beatũ Hieronymum aliquod diſcrimen poſuiſſe inter ſacerdotem diſcernentem de lepra, & ſacerdotem euangelicum abſoluentem à peccato, quoniã ſacerdos veteris legis non mundabat leproſum, ſed ſolum iudicabat eum fuiſſe mundatum: ſacerdos autem euangelicus pœnitentem qui ſua peccata coram eo confitetur, per clauem ſcientiæ & diſcretionis iudicat an talis ſit dignus abſolutione, vel non: non tamen adhuc eſt abſolutus antequam ſacerdos verba abſolutionis proferat: ſicut leproſus poſt munditiã
B aſſecutam vere erat mundus antequam ſacerdos iudicaret eum mundũ. Quapropter beatus Hieronymus de ſacerdote nouæ legis loquens, non dixit, ſcit qui ligatus ſit, quive ſolutus: ſed dixit, ſcit quis ligandus ſit, quive ſoluendus: quoniam ex cognitione peccatorum, & diſpoſitione ipſius pœnitentis agnoſcit vtrum abſoluere vel ligare debeat. Nam ſi cognouerit peccatorem obſtinatum in malo, taliter vt ſuſpicetur illum eſſe in propoſito redeundi ad vomitum, iudicat illum indignum qui abſolutionem recipiat. Cum ergo Hieronymus dixit de ſacerdote quòd ſcit qui ligandus ſit, quive ſoluendus, ſatis aperte innuit, poſt inſpectionem ſacerdotis, id eſt poſt audientiã peccatorum, aliquid adhuc reſtare quod operandum ſit à ſacerdote circa ipſum pœnitentem, nempe ligare vel ſoluere. Quod autem Hieronymus dixit, quòd apud deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæritur, intelligendum eſt, non quòd ſola quæratur reorũ vita, ſed quòd principalius quæratur tanquam fundamentum totius ſtructuræ, cui quodammodo innitatur quicquid à ſacerdote
C poſtea operatũ fuerit. nam ſi peccator fuerit in voto peccandi, quantumlibet ſacerdos verba abſolutionis proferat, nunquam peccator erit abſolutus. Aliquid ergo magis operatur ſacerdos euangelicus circa pœnitẽtẽ, quàm olim ſacerdos veteris legis circa leproſum operabatur. Deinde ipſa verba ſaluatoris clariſſime illud exprimunt. ſic enim ait, Quorum re- Ioan.xx.
miſeritis peccata, remiſſa erunt. Nó dixit, quorum declaraueritis peccata fuiſſe remiſſa, remiſſa erunt: ſed dixit, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Quibus verbis apertiſſime oſtenditur, illum contuliſſe ſacerdotibus non tantùm poteſtatem declarandi peccata fuiſſe remiſſa, ſed poteſtatem vere remittendi peccata. Cum ergo ex ſupradictis conſtet ſacerdotem vere abſoluere, & peccata remittere, cõuincitur manifeſte falſum eſſe id quod Lutherus dixit, ſolam fidẽ iuſtificare. Secũdum quod Lutherus ait, ex illo corrupto fonte deductum eſt, illum videlicet eſſe vere abſolutum, qui credit ſe eſſe abſolutum, etiã ſi illi deſit contritio, etiam ſi ſacerdos non ſerio ſed ioco abſoluerit: quoniam fide illa qua credit ſe
D eſſe abſolutum (vt ille ait) iuſtificatur. Vt autem clarius pateat quibus tenebris ſit inuolutus Lutherus, percontari oportet ab eo, quid per abſolutum intelligat. Aut enim intelligit eum ſuper quem ſacerdos dixerit verba abſolutionis, aut eum qui iam liber eſt a reatu gehennæ, & ſolutus eſt à nexibus peccatorum. Si eum dicat abſolutum ſuper quẽ ſacerdos dixerit verba abſolutionis, falſum eſt quod ait illum eſſe abſolutum. Nam poſſibile eſt vt aliquis in propoſito peccãdi exiſtens, ſuper quem ſacerdos verba abſolutionis dixerit, credat ſe abſolutum, quoniã credit verba abſolutionis dicta ſuper illum. quis tamen diceret hũc eſſe iuſtificatum? Similiter poſſibile eſt vt ſacerdos aliquis erraret in forma abſolutionis, vt videlicet non tenuerit formam vllam, ſed ſolum diceret aliquid aliud huic negocio impertinens, & tamen pœnitens confeſſus credat ſacerdotem vera abſolutionis verba dixiſſe, eò quòd non intellexerit quid ſacerdos dixerit. tunc ille pœnitens credit ſe abſolutũ, quia credit verba abſolutionis ſuper eum fuiſſe dicta, nec tamen eſt vere (iuxta dictam interpre-
E tationem) abſolutus, quoniam talia abſolutionis verba non fuerunt ſuper eum dicta. Si autem eum dicat Lutherus abſolutum, qui vltra abſolutionis verba quæ ſuper ſe dicta recepit, liber eſt à nexibus peccatorum: tunc aſſertionis eius talis erit ſenſus, vt videlicet ille ſit abſolutus, id eſt à peccato liber, qui credit ſe eſſe à peccato liberatum. Qui etiam ſenſus conuincitur eſſe falſus, per id quod Paulus ait, Nihil mihi conſcius ſum, ſed neque i.Cor.iiij.
in hoc iuſtificatus ſum. Non enim ex eo quòd aliquis credit ſe eſſe ſine peccato, ideo oportet vt ſit ſine peccato. Forte Lutherus dicet talem eſſe ſuæ aſſertionis ſenſum, vt videlicet dicat quòd ille ſit abſolutus, id eſt à peccato liber, qui credit ſe eſſe abſolutũ, id eſt qui cre-

dit vera abſolutionis verba ſuper eum dicta fuiſſe. Hæc autem aſſertio ſic intellecta quàm F
ſit falſa, aperte oſtendemus: quoniam etſi demus Luthero ſolam fidē iuſtificare, de ea erat
capiendum, quæ à quolibet fideli exigitur, ſine qua impoſſibile eſt placere deo, vt eſt de his
quæ Chriſtus docuit. At circa abſolutionem non exigitur a pœnitente vt credat ſacerdo-
tem dixiſſe verba abſolutionis, quoniam ea res in ſolo facto ſacerdotis conſiſtit, qui errare
potuit: ſed id exigitur à pœnitente, vt credat verba abſolutionis à ſacerdote prolata vim
habere à Chriſto talem, vt peccatorem à peccato ſoluant. Quapropter etiā ſi daremus Lu-
thero primum quod proponit, videlicet ſolam fidem iuſtificare: ſolum inde colligere lice-
ret, pœnitentem eſſe abſolutum cum crederet ſacerdotem talem habere poteſtatem, vt ver
bis abſolutionis ab eo prolatis pœnitentem abſoluat. Quòd ſi aliquis ideo dicendus eſſet
abſolutus, id eſt à peccato liber, quia credit ſe eſſe abſolutū, id eſt verba abſolutionis ſuper
eum dicta, ſequeretur inde eum qui haberet in voto peccatum, eſſe liberum à peccato ſi ver G
ba abſolutionis ſuper eum dicat ſacerdos. nam talis quanuis proponat ſe in poſterū pecca-
turum, bene tamen credit ſe eſſe abſolutum (iuxta præfatam interpretationem) quia credit
ſacerdotem ſuper eum dixiſſe verba abſolutionis. Verba ergo Lutheri vt aliquam habeant
apparentiam, ſic accipienda ſunt. Is vere eſt abſolutus, id eſt à peccato liber, qui credit ſe
eſſe abſolutum, id eſt qui credit talem eſſe poteſtatem in ſacerdote, vt verbis abſolutionis
ab eo ſuper pœnitentem prolatis pœnitens ipſe maneat abſolutus, ita ſcilicet vt pœnitens
vtrunq; credat, videlicet ſacerdotem dixiſſe abſolutionis verba ſuper eum, & credat vt il-
lis dictis à ſacerdote ſupra pœnitentem, pœnitens ſit abſolutus. Et de hac fide dicit quòd
ea ſola iuſtificat. Vt autem hoc manifeſte falſum eſſe appareat, conſiderare oportet, quòd
prius ſacerdos verba abſolutionis profert, quàm pœnitens credat ſe eſſe abſolutum. Nam ſi
verbis nondum finitis crederet ſe eſſe abſolutum, falſo crederet, quoniam nondum abſolu-
tus eſt. Niſi forte Lutherus tantum credulitati pœnitentis arroget, vt in vniuerſum verbis H
abſolutionis à ſacerdote prolatis deroget. Quòd ſi Lutherus dixerit totam abſolutionis
vim ex ſola pœnitentis credulitate pendere, fateatur neceſſe eſt, vt is apud eum abſolutus
dicatur, qui credit ſe abſolutum etiam ſi nulla verba ſuper eum dicta ſint, atque ita verba
illa omnino ſuperfluerent, & fruſtra dicerentur. Quòd ſi non fruſtra dicuntur, & aliquid
in pœnitente operantur, tunc quæram quid operantur. Si iuſtificationem aut abſolutionē,
falſum eſt ergo quòd ſola fides iuſtificat, vt Lutherus dixit, immo nūquā eſſet poſſibile fidē
iuſtificare: quoniam is qui credit ſe eſſe abſolutum, aut vere credit, aut falſo. Si falſo cre-
dit, ergo non eſt abſolutus, quia non ita eſt vt credebat: credebat autem ſe eſſe abſolu-
tum, non eſt ergo abſolutus. Si autem vere credit ſe eſſe abſolutum, quum prius verba
abſolutionis dicantur, & poſtea pœnitentis credulitas ſuccedat, petam ab eo quando hic
pœnitens fuit abſolutus, vtrum finitis verbis abſolutionis antequam credulitas accedat,
an poſt adhibitam pœnitentis fidem. Si tunc eſt abſolutus quando verba finiuntur ante- I
quam fides accedat, clarum eſt pœnitentem tunc non iuſtificari per fidem, ſed per ſola
verba abſolutionis. Si vero tunc eſt abſolutus quando verbis abſolutionis iam prolatis fi-
des pœnitentis accedit, qua credit ſe eſſe abſolutum: tunc peto a Luthero quid talis pœ-
nitens credit, quando dicit illum ex ſua credulitate fuiſſe abſolutum. Aut enim ſolum cre-
dit ipſum fuiſſe abſolutū, id eſt verba abſolutionis ſuper ipſum fuiſſe dicta, & hoc nihil eſt,
neq; hanc credulitatem ſufficere vt quis iuſtificetur, iam clare oſtendimus. Aut credit quòd
finitis abſolutionis verbis fuerit abſolutus à peccato, & tunc falſo credit, quoniam (vt di-
cit) nondum eſt abſolutus etiam finitis abſolutionis verbis, quouſque fides accedat. ergo
cūm credit ſe iam fuiſſe abſolutum, falſo credit. At per falſam fidem nemo iuſtificatur. Si
autem credit ſe abſolui per ſuam fidem, oportebit dicere quòd tunc ſit abſolutus quādo cre
dit ſe fuiſſe abſolutum per ſuam fidem. ergo vt quis dicatur quòd credit ſe eſſe abſolutū,
opus eſt fide quadam reflexa, vt videlicet credat ſacerdotem dixiſſe verba, eumque habere K
poteſtatem à deo ſibi collatam: & deinde iterum credat per priorem fidem quam habuit,
ſe fuiſſe abſolutum. Nec antea vnquā poterit dici quòd credit ſe abſolutum. Non eſt enim
poſſibile, immo nec intelligibile, vt per eādē fidē per quā aliquis abſoluitur & iuſtificatur,
per eandem credat ſe iam fuiſſe abſolutum. Quòd ſi eſt alia fides per quam abſoluitur, & alia
per quam credit ſe eſſe abſolutum, falſum eſſe etiam oportet quod dixit, vt videlicet is ſo-
lum ſit abſolutus, qui credit ſe eſſe abſolutum: quia ſi per priorem fidem abſoluitur, etiam
ſi ſecunda fides non accedat, nihilominus erit abſolutus. Attende bene obſecro, lector, &
diligenter circunſpice hæc omnia, & clare videbis quantis ſe tenebris Lutherus inuoluat, &

quibus

A quibus ſit laqueis implicitus,ita vt explicari eum ſit impoſſibile. Demũ vt huic negocio finem imponamus,inter aſſertiones Lutheri condemnatas à Leone decimo,hęc de qua hucuſque diſputauimus,vna eſt. Contra hunc Lutheri errorem ſcripſit Iohãnes Roffenſis epiſcopus,vir doctus ſimul atq; religioſus,in eo libro quẽ contra omnes articulos Lutheri cõpoſuit. Scripſit etiã lõgius Iacobus Latomus in ea aſſertione quã cõpoſuit dãnationis factæ ab vniuerſitate Louanienſi ſuper articulis Lutheri. Alium autem vidi neminẽ qui de hac re tractauerit,quanuis plures legerim qui contra Lutherum ſcripſerunt.

SEcunda de hac re hæreſis eſt quæ dicit puerum ac mulierem æquè abſoluere vt papam. Huius hæreſis author eſt Martinus Lutherus, is de quo nunc proximè rationem dedimus. Vt autẽ clarius eius inſana mens pateat, verba eius referam: & ſunt quę ſequũtur. Lutherus

In ſacramento pœnitentiæ,ac remiſſione culpæ,non plus facit papa,epiſcopus, quàm infi-
B mus ſacerdos:imò vbi non eſt ſacerdos,æquè tantum quilibet Chriſtianus,etiam ſi mulier aut puer eſſet. Hæc Lutherus. His verbis duo miſcet Lutherus,Primo quidem dicit in pœnitentis abſolutione omnes ſacerdotes eſſe pares,ita ſcilicet vt omnes ſacerdotes paré abſoluendi poteſtatem habeant. Secundo dicit omnes Chriſtianos poſſe abſoluere, etiam ſi fœmina ſit. Primum iſtorum ſi rectè intelligatur,illi concedimus,videlicet omnes ſacerdotes quantum ad abſolutionem culpæ parem habere poteſtatem. Cum enim iuxta Auguſtinum impium ſit à deo dimidiam ſperare veniam,nunquam eſt dicẽdum quòd aliquis ſit abſolutus ab vno peccato,& non ab alio. Quapropter oportet fateri ſacerdotem qui pœnitentem abſoluit,abſoluere ab omnibus, aut à nullo. Et ita quãdo abſoluit ſimplex ſacerdos,tantum abſoluit de culpa ſicut papa. Non eſt enim imaginandum quòd maiorem partem culpæ deleat papa per ſuam abſolutionem,& minorem partem deleat infimus ſacerdos,ſed vterque eorum à tota culpa abſoluit, aut penitus non abſoluit. Quod autem ad-
C ducitur de caſibus reſeruatis,à quibus infimus ſacerdos abſoluere non poteſt, nullo modo tollit noſtrum propoſitum, quia quòd non abſoluat, non eſt ex defectu poteſtatis, ſed ex defectu iuriſdictionis, quia videlicet pœnitens nõ eſt illi ſubiectus,quod maximè requiritur ad hoc vt ſacerdotis ſententia ſuper eum lata ſit valida. Sententia ſiquidem à non ſuo iudice lata,nulla eſt. Papa ergo latiorem habet poteſtatem quàm infimus ſacerdos, quia plures habet ſubditos quàm infimus ſacerdos. Infimus autem ſacerdos circa ſuum ſubditũ ſi plenè illi ſubditur,parem habet abſoluendi poteſtatem cum papa,quia æquè à tota abſoluit culpa, ſicut papa. At non ſic eſt de pœna,quia vltra abſolutionem,de pœna quæ reſtabat perſoluenda,poteſt papa vel partem,vel totam relaxare,ſicut circunſtantia ſe offert. Infimus autem ſacerdos,vltra abſolutionem à culpa nunquam propria authoritate poteſt in vniuerſum à pœna abſoluere. De paritate ſacerdotum quantum ad abſolutionem culpę, hæc dixiſſe ſufficiat. Iam op⁹ eſt vt de reliquo diſputem⁹ quod Lutherus ait,quẽlibet Chri-
D ſtianum etiã ſi mulier aut puer eſſet, in abſentia ſacerdotis æquè bene abſoluere ſicut quilibet ſacerdos. Hæc autem eius aſſertio ex prima hæreſi quam de hac materia narrauimus,atque oppugnauimus,fluit. Superius nanque diximus Lutherum; ſentire totam vim ad culpam delendam,aſſcribẽdam eſſe fidei credentis,& nullo pacto miniſtro. Quapropter ex iſto fõte colligit quòd etiã ſi mulier aut puer hæc verba proferat, peccator hæc audiens & credens ſtatim abſolutus eſt. Vt autem clariſſimè conuincamus hoc eſſe falſum atque hæreticum, percontari oportet à Luthero,an ſi pœnitẽs audiret à Pſittaco illa verba abſolutionis,vtrum Pſittacus abſolueret,& pœnitens eſſet abſolutus. Si dicat pſittacum abſoluere, quid abſurdius dici poteſt, & magis impium? Sin verò neget pſittacum abſoluere quanuis dicat verba abſolutionis, oportet eum fateri aliquam eſſe poteſtatem in miniſtro proferente verba, qua deficiente in prolatore verborum, nihil fit. Nam ſi nulla eſſet in miniſtro virtus aut poteſtas, nihil prorſus referret quis eſſet prolator verborum,
E modò verba integrè proferret. Hæc autem quàm ſunt abſurda,nullus eſt qui non videat. Quòd ſi poteſtas neceſſariò exigitur in miniſtro prolationis,& hãc cõſtat nõ fuiſſe à Chriſto collatam mulieri, conuincitur inde mulierem non poſſe abſoluere. Verùm hic ſcio Lutherum negare talem poteſtatem minimè collatam fuiſſe mulieri, imò conſtantiſſimè affirmat, Chriſtum illam poteſtatem dediſſe omnibus Chriſtianis. Hoc autem conſtat eſſe falſum, quoniam talis poteſtas fuit à Chriſto collata per illa verba quæ Chriſtus poſt reſurrectionem dixit diſcipulis ſuis, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Cum autem Chriſtus illa dixit,ibi nõ erat aliqua mulier ad quam poſſent illa verba ſpectare,ſed ſolum erant apoſtoli ad quos ſolum illa verba di- Iohan. 20.

rigebantur. Quòd ſi Lutherus dicat poteſtatem illam fuiſſe à deo collatam per illud quod F
Matt.xviij. habetur apud Matthæum, Quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælo: etiam ſi hoc daremus Luthero, eadem pro nobis militat ratio, quoniam tunc cum illa dicebantur, nulla etiam erat mulier (vt ex hiſtoria euangelii patet) ſed ſoli erant apoſtoli atque alii diſcipuli quibus illa verba dicebantur. Vnde colligere oportet, ſolos Chriſti diſcipulos, eorúmque ſucceſſores, videlicet ſacerdotes, illam poteſtatem à Chriſto accepiſſe. Quòd ſi Lutherus adhuc contendat verba illa quæ ſolis diſcipulis ſuis Chriſtus dixit, ad omnes Chriſtianos eſſe referenda, oportet tunc eum faceri, mulierem etiã poſſe conſecrare corpus Chriſti: quia cum Chriſtus dixit diſcipulis ſuis, Hoc facite in meam commemorationem: oporteret etiam illa verba ad omnes Chriſtianos referre. Similiter oporteret cõcedere mulierẽ poſſe prædicare, quia apoſtolis dicitur, Ite prædicate euangelium omni creaturæ. Et tamen Paulus dicit ſe non permittere mulierem prædicare. Rurſum vt hominem vndique valle- G
mus, hoc oportuit diſcutere, quod Lutherus dixit mulierem poſſe abſoluere vbi ſacerdos non eſt. Hæc autẽ dicta alteri eiuſdẽ Lutheri aſſertioni maximè repugnãt. Lutherus nanq; ait (vt infra lõgius differemus) omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes. Si ergo iuxta Lutherum omnes Chriſtiani ſunt ſacerdotes, non eſt certè poſſibile vt mulier ſit vbi ſacerdos nõ eſt. Vides iam lector quot laqueis ſeipſum Lutherus inuoluit. Demum inter plures Lutheri aſſertiones à Leone decimo damnatas, hæc vna eſt, aduerſus quam hucuſque diſputamus. De hac re amplius diſputare nolo, quoniam infra in titulo de Sacerdotio hæreſi prima, longius de illa agetur.

Adam & Heua.

DE primis humani generis parentibus, Adã ſcilicet & Heua, variæ olim tra- H
ctatæ ſunt hæreſes. Prima hæreſis eſt aſſerens primos parentes eſſe damnatione perpetua in infernum detruſos propter eorum primum inobedientię peccatũ. Huius erroris author *fuit* Tatianus quidam diſcipulus Iuſtini martyris, qui fuit *temporibus* Antonini imperatoris, & papæ Iulii huius nominis primi. Is Tatianus *donec* Iuſtinus eius magiſter vixit, nihil malè ſentire vnquã oſtendit (vt teſtatur Euſebius Cęſariẽſis in eccleſiaſtica hiſtoria) poſtea verò q̃ ille martyrio vitã finiuit, à veritatis tramite deuiauit, & doctoris nomen ambiens, maluit magiſter fieri erroris, quàm diſcipulus veritatis. Secutus eſt autem in multis prædeceſſorum hæreticorũ errores, videlicet Valentini, Marcionis, Saturnini: alios etiã plures errores ex proprio cerebro
Tatianus. Encratitæ. eduxit. Nam & hæreſis Encratitarum authorem ac principem eum fuiſſe teſtantur beatus Irenæus libro primo aduerſus hæreſes, capite trigeſimo: & beatus Hieronymus in cõmentariis ſuper prophetam Amos. Inter cæteros igitur huius Tatiani & Encratitarum er- I
rores vnus hic eſt, quo aſſerunt Adam ſcilicet & Heuam damnatione perpetua eſſe propter peccatum punitos. Cæterùm vt hanc ſententiam hæreticam eſſe cõuincamus, quanuis ego eam talem eſſe credam, tamen (vt ingenuè fatear) mihi nullus ſacræ ſcripturæ locus ſuccurrit apertus, quo id efficere valeamus: neque aliquis eorum apud quos hęc aſſertio tanquam hęretica recitatur, & velut talis ab eis exploditur, affert aliquem ſcripturę ſacrę locum apertum quo id refellat. Ireneus ſiquidẽ lib. 1. aduerſus hęreſes cap. 31. cum propter hãc aſſertionẽ Tatianũ nota hęretici inurat, nullũ tamẽ adducit locũ ſcripturę quo id euincat. Euſebius Cęſariẽſis lib. 4. Eccleſiaſticę hiſtorię hũc erroreẽ impingẽs Tatiano, nullum pro hac re adducit ſcripturę ſacrę teſtimoniũ. Philaſter Brixiẽſis in eo libello quem de hęreſibus edidit, Tatiani hęreſes enumerans, hanc etiam illi tribuit, nec vllum pro hac re affert ſcripturę ſacrę teſtimonium. Beatus etiã Auguſtinus in lib. de hęreſibus ad Quodvultdeũ, capite. 25. de Tatiano loquens dicit illum ſaluti primi hominis cõtradicere, nullum tamen K
proponit ſcripturę teſtimonium, quo illam ſententiam probet eſſe hęreticã. Omitto Guidonem Carmelitã, quoniã is etſi aduerſus omnes hęreſes ſe ſcribere inſtituat, multas tamẽ recenſet quas nullo teſtimonio ſcripturę reiicit, ſed ſuo tantum iudicio, ad quem modũ etiã hic luſit fabulam. Nam Tatianorum & Encratitarũ errores diſſerens, hunc eorum eſſe errorem aſſerit, nullo ad hoc citato ſcripturę ſacrę loco quo id euincat, ſed mittit nos ad Anſelmũ in li. Cur deus homo, & ad beatũ Hieronymũ in epiſtola ad Euagriũ, in quibus nil tale reperi vt ille tẽſtatur. Propter quod credo ipſum nec legiſſe loca illa ad quæ nos mittit. Nã ſi legiſſet, inueniſſętque aliquid huic propoſito conducẽs, libentiſſime (vt aſſolet) ab illis

fuiſſet

A fuiſſet mutuatus. Nam in refellendis aliis hæreſibus vbi apertiſſima ſunt cõtra illas teſtimonia, mirum quàm moleſtus citator eſt, omnia quæ poteſt teſtimonia vndelibet adducens. Hic tamẽ vbi maximè opus eſſet aliquo ſcripturæ teſtimonio, ne illi videretur deeſſe, mittit nos ad alios. Verùm etſi nulla ſit pro hoc errore refellendo aperta ſcriptura, non ideo nõ eſt cenſenda talis aſſertio hęretica: quoniam efficaciſſimũ eſt teſtimonium (vt longius ſuprà diſſeruimus) omnium ſacrorum doctorũ concors de aliqua re ſententia. Nõ enim eſt poſſibile vt omnes concorditer errent, qui vt nos non erraremus, a deo miſſi ſunt. Sic enim ait Paulus in ea quę eſt ad Epheſios epiſtola: Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdã autem prophetas, alios verò euangeliſtas, alios autẽ paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei. Ad quid autẽ eos dederit, ſubiungit dicens: Vt iã non ſimus par- Epheſ. iiij.

B uuli fluctuantes, & circũferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circũuentionem erroris. Vides qualiter ex Pauli ſententia dati ſunt a deo doctores, vt non circũferamur omni vento doctrinæ ad circũuentionem erroris. Quapropter fieri nequit vt omnes concorditer errent, qui ne alii errarent, miſſi ſunt. Omniũ autem ſacrorum doctorũ concors eſt ſententia Adam fuiſſe ſaluum, fuiſſeq; ex eorum numero quos Chriſtus ad infernum deſcendens (iuxta Zachariæ vaticinium) eduxit vinctos qui erant in lacu. Sed ne hoc Zacha. ix.

gratis & ſine vlla coniectura dixiſſe videamur, beatus Irenæus lib. iii. aduerſus hæreſes repetens iterum hunc Tatiani errorem, aliquas eáſq; elegantes adducit cõtra eum perſuaſiones: quas etſi ex aperta ſcriptura non colligat, optimè tamen ex ea coniicit. Has ergo nõ dedignabor huic operi inſerere, breuiſſimè tamen, quũ ille vberiorem dicendi ſtylum nactus lõgius ſpatietur. Aliquas etiam ex me ipſo addam, quò res ipſa magis firmetur. Primo ergo omnium id ſtatuere oportet, genus humanum per Chriſtũ redemptum ſaluatúmq; eſſe, dicẽ-

C te Paulo: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Si ergo i. Cor. xv. homo ſaluatur, oportet vt ſaluetur is qui primò plaſmatus eſt homo. Non eſt enim æquum vt qui primò ab inimico captus eſt, captiuus adhuc maneat liberatis filiis quos in captiuitate genuerat. Si enim quiſpiam ab hoſte captus, in captiuitate generet filios, quem alius miſeratus, hoſtem qui illum cepit, captiuúmq; tenet, inuadat, expugnétq;: is qui hoſtem inuaſit, iniuſtè faceret ſi filios a captiuitate liberaret parentibus in captiuitate manentibus, propter quos hoſtem inuaſerat. Cum ergo Adam captus teneretur a dæmone, propter quẽ deus carne indutus dæmonem expugnarit, non eſt vero ſimile vt filii Adam liberentur ipſo parẽte manẽte captiuo, propter quem dęmonem inuaſit, vt pro illo vindictam ſumeret. Rurſus. Si is qui prior factus eſt a deo homo vt viueret, impleretq; ex eis (iuxta prophetam) angeli- Pſal. cix.

cas ruinas, in ipſa perpetua manſiſſet morte propter ſerpentis læſionem, nullóq; pacto reuerteretur ad vitam ad quam & propter quam creauit eum, iam oporteret dicere deũ quo-

D dãmodo victum a ſerpente, cum res ſucceſſerit iuxta ſerpentis nequitiam, & non iuxta voluntatem dei. Deinde ſi Adam morte perpetua propter peccatum punitur, qualiter Paulus morti inſultat dicẽs: Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Quòd ſi pecca- i. Cor. xv.

tum Adæ adhuc manet, nec expiatum eſt vſquam, neceſſe eſt etiã vt maneat ſtimulus mortis: quoniam (iuxta eundem Paulum) ſtimulus mortis peccatum eſt. At nullum aliud peccatum fuit mortis ſtimulus, quàm peccatum Adæ: quoniam per illud mors intrauit in orbem terrarum. Per vnum hominem, inquit Paulus, mors intrauit in orbem terrarum, eáq; nõ ob Roma. v.

aliam cauſſam, quàm propter primum eius peccatum. Peccatũ ergo Adæ ſtimulus fuit mortis. Si ergo Tatianus dicit peccatum Adæ manere, fateatur neceſſe eſt ſtimulum mortis alicubi eſſe. malè ergo Paulus morti inſultat eam victam eſſe denũcians. Verùm hæc Tatianũ nihil mouebunt, quoniam inter alias eius inſanias vna eſt qua Paulo apoſtolo detrahit, eum etiam damnatum aſſerens, quo fit vt nullam eius epiſtolam admittat. Sed de his infra lon-

E gius diſſeremus lib. xiii. in titulo de ſcriptura ſacra. Præterea nõ eſt dubitandum deum carne indutum pro homine congreſſum fuiſſe cum dæmone, eúmque viciſſe: quod præter alia ſcripturæ teſtimonia illud oſtendit, vbi dominus parabolicè (vt aſſolet) loquens ait: Cũ fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet. Si autẽ fortior illo ſuperueniẽs vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Qua parabola manifeſtè ſuum de dæmone triumphum oſtendit, quod ex præcedentibus manifeſtè conuincitur. Nam quum a Iudæis obiiceretur illi quòd in Beelzebut principe dæmoniorum eieciſſet dæmonium illud quod erat mutum, reſpondit ſe in digito dei cui cuncta ſubſunt, eieciſſe dæmonium: pro cuius confirmatione hanc aſſumpſit parabolam. Lucæ. xi.

Christus ergo dæmonem vicit,armáque illius atq; spolia abstulit.Primum autē diaboli spo F
lium primáq; eius possessio fuit Adam,quem tenebat captiuū sub sua potestate. Vt ergo victus clarè agnoscatur diabolus, hæc præcipua sunt spolia quæ ab eo capienda sunt,propter quæ bellum tam durum commissum est.Semper enim insultaret inimicus si vetera illa spolia mansissent apud eum.Præter hæc omnia valde nostrum propositum roborat illa peccati Adæ punitio,ex qua colligi apertè potest quid illi in posterum deus decernat: quoniam puniens deus Adam , non ita eum maledixit, vt vocaretur maledictus quemadmodum hi qui æterno igni destinati sunt,sed terram maledixit in operibus eius, in punitionem illi infligens tædia,& terrenum laborem, & comedere panem in sudore vultus sui , & conuerti in terram ex qua assumptus est.Similiter etiā mulier punita est per tædia,labores,gemitus,tristitias,dolores partus.hoc autem dispensatiuè a deo factum est,vt neq; maledicti a deo in totum perirent,neq; sine punitione viuentes deum contemnerent.Omnis autē maledictio in G
Gene.iij. serpentem peruenit,qui eos seduxerat: vnde dixit deus serpēti· Quoniam fecisti hoc,maledictus tu ab omnibus animantibus,& ab omnibus bestiis terræ. Similiter quū postea Cain peccaret fratrē suū occidendo,maledictionē accepit a deo:quoniam ad se peccatum attulit, neq; deum reueritus est. Nam interrogatus a deo vbi esset Abel frater eius, respondit se nescire,quasi posset frustrari deum.Et vt ipsam irreuerentiam augeret, quasi cum quadam animi indignatione ait:Nunquid custos fratris mei sum ego?In Adam nihil tale euenit.Ab altero seductus est,nempe a muliere: mulier autem a serpēte. Postquā peccauit, statim timore ac tremore concutitur,absconditúrq;,non vt credat se posse frustrari deum,sed mente cō fusus præ rubore & verecundia mali commissi,nō audet venire in conspectum & in collo-
Psal.cx. quium eius.Initium autē sapientiæ timor domini.Cognitio verò peccati maximè ad pœnitentiam stimulat,pœnitenti autem deus peccata dimittit. Adæ ergo peccatum dimissum est,quoniam ex facto pœnituisse eum coniicitur. Foliis siquidem ficulneis,quæ delectatio- H
nem nullam præstant,sed quodammodo mordent ac pungunt, corpus contexit,cum tamē alia plurima essent folia blandiora,quæ minus corpus eius affligere potuissent.Atq; ideo nullam in se portat maledictionem,quoniam deus prēuidit eam quam acturus erat pœnitētiā. Quòd autem illa sint pœnitentiæ *signa*,inde conuincitur , quòd statim dominus per illud flectitur ad misericor*diam*,tunicas pelliceas pro foliis ficulneis eos induens.Atq;(vt soléne est deo peccatorem ad pœnitentiam stimulare,stimulatúmque in melius prouehere) Adam quem mente compunctum vidit,postquam eum eiecit de paradiso,noluit eum longè a pa
Gene.iij. radiso habitare,sed è regione paradisi(vt ait scriptura) eum posuit,vt per aspectum,& cōtinuam loci memoriā, vnde propter peccatū eiectus fuerat, maior illi continui doloris suggereretur occasio. De hac re nullā ecclesiæ in concilio factam definitionem inuenio. quod tali(vt opinor)euenit caussa, quoniā tunc eo tempore quo pestis illa orta est, sæuiente persecutione imperatorum,concilia non potuere congregari vsq; ad tempus Constantini ma- I
ioris,sub quo pax data est ecclesiæ dei. Cum autem post Tatianum a nullo reperiatur error-
Seuerus. rem hunc fuisse susciatum, præterquam a Seuero eius discipulo, a quo Seueriani dicti sunt: hæc vt arbitror fuit caussa , vt in conciliis quæ longo pòst tempore celebrata sunt, nihil de hoc errore definitū sit. Post primam huius operis editionem,reperi apertum scripturæ sacræ testimonium ad hanc hæresim reuincendam:quod nunc addere oportuit. Nam Sapiēs
Sapien.x. de diuina sapientia loquens,ita ait·Hæc illū qui primus formatus est a deo pater orbis terrarum,quum solus esset creatus,custodiuit,& eduxit illum a delicto suo. Quæ verba satis apertè docent Adam fuisse saluum.

SEcundus de hac re ortus est error, asserens Adam post peccatum perdidisse imaginem dei.Hunc errorem tribuit Origeni Epiphanius episcopus Salaminæ in quadam epistola ad Iohānem episcopum Hierosolymitanum , quam beatus Hieronymus è græca in latinam linguam vertit,quę & ideo inter epistolas beati Hieronymi continetur,tomo earū K
secundo.Quis autem hic fuerit Origenes, non oportet lōgam enarrare historiam,cū nomē illius adeò celebre sit,vt toti penè orbi innotescat,quapropter de eo tacendum censui. Qui autē eius gesta ad plenum nosse cupit, legat Eusebium Cæsarienſem in Ecclesiastica historia lib.vi.quem ferè integrum in hac consumit narratione.An autem propter hunc & alios errores,de quibus suis locis dicetur,censendus sit hęreticus,an non,longa ab aliquibus textitur quæstio. Ruffinus siquidem aduersus Hieronymum pro Origene olim egit caussam. Iohānes Hierosolymitanus episcop⁹ cōtra Epiphaniū Salaminæ vrbis in Cypro episcopū, Origenē tuebatur.Extat etiā Pamphili martyris(modò titul⁹ verus sit) pro Origene apo-

logia,

A logia,quam Ruffinus presbyter latinam fecit. Denique Iohannes Picus Mirandulanus,vir nõ minus pius quàm doctus & eloquẽs,inter multas concluſiones quas diſputandas ac defendendas Romæ ſuſcepit tempore Innocẽtii papæ huius nominis octaui, hanc vnam miſcuit,Magis pium eſt credere Origenẽ fuiſſe ſaluum,quàm dãnatum. Quam concluſionem cum aliqui velut hæreticam cum aliis duodecim explodere vellent: pro huius & aliarum duodecim defenſione luculentam compoſuit apologiam. Poſt tot illuſtres viros ego nihil definire audebo,quoniam id temerarium eſſet,maximè cum res ſit valde dubia. Illud tamẽ dicam,me ſcilicet de Origene & de cæteris quibuſcũque id ſentire,quod ſciuero catholicã eccleſiam ſentire. Cum ergo iam de perſona dictum ſit, ſupereſt vt de errore diſcutiamus. In primis illud mihi dubium eſt,an Origenes ſenſerit hominem per peccatum aliquid de ſua ſubſtantia perdidiſſe,an ſolũ qualitates animæ aliquas: vel vt ſub aliis verbis dicam,an
B imaginem perdiderit,an ſolam ſimilitudinem. Nam victorinus Afer,à quo Hieronymus Victorin⁹. Rhetoricã didiciſſe fertur,in ea diſputatione quam aduerſus Arriũ ſcripſit,lib. primo ediſſerens illud Gen. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,ſic ait· Aliud igitur eſt iuxta imaginem eſſe,quod quidem ſubſtantia eſt: aliud autem iuxta ſimilitudinẽ eſſe,quod non eſt ſubſtantia,ſed in ſubſtantia nomẽ qualitatis declaratiuũ. Sed ſicuti deũ, ſic & imaginem,hoc eſt Chriſtum ſubſtantiam accepimus,perfectionem autem iuxta quale ſignificatiuũ intelligimus: & ſi ſimile quale ſignificat neceſſario,quomodo dicimus animam rationalem eſſe,& perfectè rationalẽ iuxta ſimilitudinem perfectionis in deo? Perfectam ergo eſſe animam iuxta imaginem,nunc, & in mundo: iuxta ſimilitudinem autem, poſtea fide in deum & in Ieſum Chriſtum,qualis eſſet futura ſi Adam non peccaſſet. In quo igitur rationalis eſt,ad rationem iuxta imaginem eſt, in quo futura perfecta eſt ſecundum ſimilitudinem. Hactenus Victorinus. Ex quibus verbis patet ſecundum eum imaginem
C maximè diſtare à ſimilitudine,Adámque ſimilitudinem perdidiſſe,non autem imaginem. Hanc eandem imaginis & ſimilitudinis differentiam aſſignat Eucherius Lugdunenſis epi- Eucherius ſcopus,vir certè nõ minus doctrina quàm ſanctitate clarus,qui libro primo ſuper Geneſim exponẽs eundem ſcripturæ locum,ſic ait· Inter ſimilitudinem & imaginem hoc intereſt· Imago dei,omnium: ſimilitudo,paucorum. Hæc nanque imago dei ab excellentia diuinæ ſimilitudinis diſtat,quòd imago dei,anima peccatrix eſſe non deſinit: ad dei autem ſimilitudinem,niſi anima ſancta fuerit,non perueniet,quia illa anima creata eſt per naturã: hæc dabitur cõſummari per gratiam: quoniam ſi nihil aliud eſt imago dei,quàm mens naturaliter animæ humanæ collata,quid aliud erit ſimilitudo,niſi fœliciter beatitudo conferenda? Et ideo quidem eſt magnum quòd hominis mens facta ad imaginem data ſit in natura,cuius priuilegio carent animalia cætera: ſed illud eſt multo præſtantius, quòd ei ſimilitudo danda ſit ſui creatoris in gloria,vt ibi ſit ſuo creatori ſimilis,vbi erit ſanctis angelis
D æqualis. Hæc Eucherius. Si ergo Origenes dicat Adam poſt peccatum perdidiſſe dei imaginem,accepto imaginis nomine iuxta eam quam prædiximus ſignificationem, vt imago in natura conſiſtat: manifeſtus eſt error,iuſtéque eum ob hanc cauſſam accuſat Epiphanius: quoniam de dæmonibus,quorum peccatũ multo fuit grauius,dicit beatus Dionyſius Areopagita,naturalia in eis manſiſſe integra: quanto magis id factum eſſe in homine putandũ eſt? Rurſus ſi peccatum aliquid ſubtraheret de natura,crebreſcentibus peccatis tandem aliquando ipſa peccata totam animæ conſumerent naturam,quod nefas eſt dicere. Teſtimonia ſcripturæ quæ pro hac re Epiphanius adducit,mihi parum videntur ipſius propoſitum roborare,quanuis ille iactet ſe pro tribus teſtimoniis, quæ Iohannes Hieroſolymitanus petebat, ſeptem teſtimonia protuliſſe: quoniam omnia teſtimonia quæ ex ſcriptura ille citat,præter vnum & alterum,ſolum probant hominem primò ad imaginem dei factum aut conditum: quòd autem poſt peccatum in ipſa permanſerit imagine,hoc nunquam exprimunt,præter vnum ex Apoſtolo Paulo,& aliud ex Pſalmis,quæ etiam forte non conuincunt,quanuis vehementer perſuadeant. Teſtimonia autem eius hæc ſunt. In Geneſi legitur· Geneſ.v.
Vixit autẽ Adam centum triginta annis,& genuit filium ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuã, vocauitque nomen eius Seth. Hoc teſtimonium nihil conferre propoſito,eſt adeo apertum, vt non ſit opus refellere: quoniam ibi dicitur Seth fuiſſe genitum ad imaginem & ſimilitudinem Adæ,non autem ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Neque etiam Adam iuxta ſimilitudinem Dei filium gignere poterat,retenta illa quam ſupra poſuimus ſimilitudinis ſignificatione. Secundum teſtimonium eſt ex libro eodem ſic dicens. Ne come- Gene.ix.
deritis carnem. ego enim vlciſcar ſanguinem veſtrum de manu omnis hominis effundẽtis

illum,quia ad imaginem dei feci hominem. Ex hac authoritate nihil apertè cõuincitur niſi F
hominẽ ad imaginem dei factum,nõ autẽ in ea perſeueraſſe. Idem etiam penitus ſonat te-
Sapien.ij. ſtimonium ex ſapientia Salomonis. Creauit deus hominem inexterminabilem,& ad ima-
ginem ſimilitudinis ſuæ creauit eum. Neque aliud etiam probat teſtimonium ex epiſtola
Iacobi.iij. beati Iacobi dicentis,Lingua inquietum malum,plena veneno mortifero:in ipſa benedi-
cimus deum & patrem,& in ipſa maledicimus homines qui ad imaginem & ſimilitudinẽ
dei facti ſunt. Quòd autem hæc authoritas homines dixit,non hominem,videtur ex illa
colligi,non ſolum Adam,ſed cæteros homines poſt peccatum genitos, factos ad ſimilitu-
dinem dei. Cui reſponderi poſſet,alios homines tunc dici eſſe factos, quia tũc ille plaſma-
tus eſt,à quo omnes erant deducendi. Neque hunc modum loquendi horrent ſacræ literæ.
Geneſ.ij. Nam in Geneſi legimus poſt perfectam mundi fabricam ſecundum ſpecierum & formarũ
diuerſitatem, Hæ ſunt generationes quas fecit dominus in die quo creauit deus cælum & G
terram. Tunc enim omnes generationes factas eſſe aſſerit ſcriptura, cum tamen poſtea per
dierum volumina & ſucceſſus factas eſſe referat,quaſdam primo die,aliquas ſecundo,& ſic
vſque ad ſeptimum diem. Dicuntur tamen omnes creaturæ factæ in die quo creauit deus
cælum & terram,quia illo die facta eſt vniuerſalis maſſa ex qua omnes corporeæ ſubſtãtiæ
deriuatæ ſunt. Ad quem modum poſſet etiã dici,quãuis aliquãtulo coactius,omnes homi-
nes tunc dici eſſe factos,quando Adã factus eſt:nã tunc ſicut ipſum Adam, ſic etiã cæteros
Pſal.38. omnes ad imaginem dei factos eſſe. Illud autem Pſal. In imagine pertranſit homo, ſed &
i.Cor.xi. fructra conturbatur. atque illud Pauli in pri.ad Corint.epiſtola, Vir non debet velare ca-
put,quia imago & gloria Dei eſt: hæc duo magis vrgent,quoniam non ſolum ad primum
hominem referri quouis modo poſſunt,ſed de quocunque homine dicta eſſe conſtat. Ve-
rum imaginis nomen non ſemper ſcriptura capit iuxta eam differentiam quam ſupra po-
ſuimus,ita vt imago ſemper tribuatur nudę naturæ:ſed aliquando iuxta animę qualitates: H
vt patet in epiſtola ad Coloſſen. Expoliantes vos(inquit *Paulus*)veterem hominem cum
Coſſ.iij. actibus ſuis,& induentes nouum,qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius
qui creauit illum. Ex quo loco manifeſte patet hanc eſſe datam à Paulo differentiam in-
ter veterem & nouum hominem,vt vetus homo,qui ad peccatum pertinet,nõ habeat ima-
ginem Dei,quia ſcilicet bonitate caret: nouus autem homo,qui ad gratiam per Chriſtum
recuperatam pertinet,gerat Dei imaginẽ. Iuxta quod oportet vt ibi imago non ſolum cõ-
ſiſtat in nuda animæ ſubſtãtia, ſed in gratia etiam,per quam homo deiformis fiat. Et bea-
Ambroſi⁹. tus Ambroſius ſuper epiſtolas Pauli, exponens hunc locum ex epiſtola ad Coloſſenſes,
proxime citatum,ſic ait. Imago hæc in conuerſatione bonæ vitæ intelligenda eſt:ſicut di-
i.Cor.xv. cit ad Corinth.in epiſtola prima. Quemadmodum portauimus imaginem eius qui de terra
eſt,ita & portemus imaginẽ illius qui de cælo eſt. Ipſe eſt ergo creator hominis,cuius ima-
ginem portare nos iubet in ſanctitate & bonis operibus,quæ de filii Dei agnitione deſcen- I
dit. Hæc Ambroſius. Ex quibus manifeſte colligitur, imaginis nomen non ſolum capi in li
teris ſacris iuxta id quod in natura ſitum eſt,quod etiam nunquam perditur,ſed aliquando
etiam capi iuxta quaſdam animæ qualitates. Quòd ſi fortè ita Origenes cepit imaginis no
men,vt imaginem pro ſimilitudine vſurpauerit:quis non videt ibi nullam eſſe hæreſis ſuſ-
picionem? Hæc tamen dixi non vt quiſquam putet me partes Origenis ſumere velle. Nã
fateor me de Origene eiuſq; doctrina ſentire id quod ſancta mater eccleſia ſentit. propter
quod firmiſſime hoc aſſero,ſi eccleſia alicubi de hac re cẽſuit,id eſſe tenendum. Verum nõ
reperio aliquem qui hoc impingat Origeni præter vnum Epiphanium. Nam Theophilus
Alexandrinus epiſcopus,qui in libro illo ſuo cui Paſchalis nomen indidit, Origenis erro-
res recenſet,nullam de hoc facit mentionem. Beatus etiam Hieronymus,cum in pluribus
locis de erroribus Origenis mentionem faciat,nuſquam huius meminit. Quod forte ideo
factum puto,quòd verba illa quæ Epiphanius Origeni tribuit,etiã ſi in libris Origenis re- K
perirentur,aliquem pium & catholicum patiebantur ſenſum,quem videlicet proximè retu
limus. Sunt tamen aliqui zelo & non ſecundum diſcretionẽ impulſi,qui omne illud quod
à ſenſu ſuo abeſt,ſtatim hæreſim eſſe clamant,qualis fortè fuit Epiphanius,vt ex illa eiuſ-
dem epiſtola ſuperius citata facile eſt cognoſcere:quoniã ibi teſtatur ſe rupiſſe velũ quod-
dam quod in templo reperit,hac ſola occaſione,quòd imaginem Chriſti, aut alicuius ſan-
cti gerebat in ſe. Nam teſtatur ſe non meminiſſe cuius fuerit imago, aſſerítque eſſe contra
ſcripturam ſacram,imaginem cuiuſcunque hominis in eccleſia pendêre. Hoc tamen an ita
ſe habeat,vel parum doctus poteſt intelligere,& inferius in titulo Imago,nos amplius diſ-
ſeremus.

A ſeremus. Sunt tamen multi,qui multa ab aliis exigunt,quæ tamen ipſi non præſtant: & qui multa per indulgentiam cõdonant amicis,& ſibi condonari volunt, qui tamen in alios du ram faciunt cenſuram. Cum ergo Epiphanius aliqua habeat in quibus indulgẽtia ſit opus, iuſtum erat vt ipſe etiam per indulgentiam aliqua condonaret Origeni, & non ſemper ſe illi exhiberet Catonem.

TErtius error in hac materia exortus eſt,quo docetur Adam & Heuam ſi permanſiſſent in iuſtitia,nõ coituros vnquam:nec humanam ſpeciem per commixtionẽ propagãdam. Hic error ab Armenis inuenitur,vt teſtatur Guido Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus.Nam hic eſt apud eum vndecimus error Armenorum . Hi Armeni Aſiam incolunt,in ea parte quæ eſt inter Taurum & Caucaſum montes ſita.Horum patria Armenia dicta à Cappadocia vſque ad Caſpiũ mare protenditur. Hi Armeni cum primum ca- Armeni.

B tholicam fidem fuiſſent edocti :tandem veram fidei regulam dimittentes,in multos errores prolapſi ſunt. Proprium habent primatem,quem catholicum appellãt:huic velut ſummo pontifici obediunt.Romanum ſiquidẽ antiſtitem contemnunt,dicũntque eum non eſſe cæteris ſuperiorem . Quo autẽ tempore,aut quam ob cauſſam ab eccleſia defecerint,mihi hucuſque non eſt notum.Hoc certum eſt,tempore Philaſtri Brixienſis epiſcopi,atque tẽpore beati Auguſtini,eos ab eccleſia nondũ fuiſſe ſeparatos,quoniã vterque iſtorũ,hęreſum authores recenſens, nullam de Armenis fecere mentionẽ . Quod autẽ ego ex pluribus cõiicere poſſum, eſt Armenos fuiſſe ab eccleſia ſeparatos propter decreta concilii Chalcedonenſis ſub Leone primo & Martino imperatore celebrati:quoniam in eo concilio damnati ſunt Eutices Abbas Conſtantinopolitanus,& Dioſcorus Alexandrinus epiſcopus illius imitator.Armeni autem his hæreticis fauentes,decreta concilii Chalcedonenſis recipere cõ tempſerunt.Inter alios ergo Armenorum errores is vnus eſt,quo aſſerunt Adam & Heuam

C nunquam carnali copula iungendos ſi in ſtatu illo in quo illos Deus cõdidit, permãſiſſent: humanam ſpeciem aliter propagandam aſſerentes.Hunc errorem ſuſcitauit poſtmodũ impius Almaricus,vt teſtatur Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum.Nam Almaricus. apud alium neminem errores iſtius inuenio.quanuis enim in lib.Epiſtolarum Decretaliũ, titulo de ſumma trinitate & fide catholica,cõdemnetur præfatus Almaricus cũ ſuis erroribus:nullus tamen ibidem illius error recitatur,nec gloſſa ibidem aliquid addit.Is itaque Almaricus Pariſienſis doctor,qui tempore Innocentii tertii fuit,ab eodem in concilio Lateranenſi damnatus , Armenis in hac parte conſentit , eorũmque auget inſaniam : quoniam non ſolum in illo ſtatu negat copulam carnalem,verũetiam ſexuum differentiam nullam fuiſſe futuram aſſerit.Hoc autem vltimũ adeò manifeſta eſt inſania,vt non ſit opus eã oppugnare.Nam Geneſis primo legitur:Creauit deus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuam,ad imaginem dei creauit illum,maſculum & fœminam creauit eos. Nec poteſt dice-

D re illam ſexus differẽtiam eſſe poſt peccatum,cum dicat,maſculum & fœminã creauit eos. Hoc etiam clarius exprimitur a Chriſto redemptore noſtro,qui apud Matthęum ait· Non Matth.xix. legiſtis,quia qui fecit ab initio,maſculum & fœminam fecit eos ? Sed quoniam non dicit eos feciſſe maſulum & fœminam ab initio,neceſſarium eſt Marcum etiam citare , qui hæc Marci.x. clarius expreſſit,dicens,Ab initio autem creaturæ maſculum & fœminã fecit eos deus. Iam de altero communi iſtorum errore diſcutiamus . Primo quidem eorũ fundamentũ inualidum eſt.Nam ideo Armeni in ſtatu illo negant copulam futuram,quia nuptias illicitas eſſe putant,earũmque vſum dicunt eſſe peccatum.Hoc quàm falſum ſit,inferius deo duce oſtẽdemus.Quod ergo aſſerunt de copula carnis minime futura in illo ſtatu,conuincitur eſſe falſum,ex eo quod dicitur in Geneſi. Poſtquam enim deus creauit Adam & Heuã ad imaginem ſuam,atque maſculum & fœminã eos fecit:ſtatim benedixit illis, & ait, Creſcite & multiplicamini,replete terram.Verum quia dicunt genus humanum aliter quàm per coi-

E tum multiplicandum:fortẽ alicui videbitur hunc locum nõ multũ eos vrgere: ideo aliunde petamus arma.In eodẽ libro immediate pòſt q̃ Heua deſcribitur ex latere Adæ formata,verba ipſius Adæ ſubiunguntur dicentis,Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne Geneſ.ij. mea.Hæc vocabitur virago,quoniã de viro ſumpta eſt.Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrẽ,& adhærebit vxori ſuæ,& erunt duo in carne vna.Hæc autem verba dicta ſunt ab Adam antequam peccaret,vt patet ex hiſtoriæ decurſu.At nuſquam vir & vxor fiunt vna caro niſi per coitum,per quem fit ſeminũ mixtio ad vnũ hominis corpus generandum.Si vero dicant ideo Adã & Heuã dici vnã carnem,quia caro Heuæ ſumpta eſt ex carne Adę:qua ergo ratione vir qui nunc eſt cũ vxore ſua,dicitur vna caro , cum caro vxo-

ris non ſit repetita ab illo? An fortè verba illa Adæ tanquam ad ſolã Heuã dicta,ſic erunt F
accipienda,vt ad poſteros coniuges nullo modo referantur?Abſit: quoniam per illa verba
Matth.xix. deus Phariſęos conuincit, oſtendens non licere dimittere vxorẽ niſi cauſſa fornicationis:
quod non faceret ſi verba illa Adæ non eſſent ad omnes coniuges referenda. Præterea Adã
nec patrem neque matrem habuit,ſed ex terra formatus eſt à Deo.ergo illa verba Adæ nõ
ad ipſum Adam,ſed ad alios referri debent,cum ait, Propter hoc relinquet homo patrem
& matrem &c.Quòd ſi,vt neceſſariũ eſt,fatentur verba illa Adæ ad omnes poſteros appli-
canda,dicũntque ideo virum quemlibet eſſe vnam carnem cum vxore ſua, quia licet caro
vxoris non ſemper ſumatur ex carne ſui viri,ſufficit tamen vt olim in primis parẽtibus ſic
factum fuerit,quoniã ad eorum imagines reliqui facti ſunt: hac ergo ratione erit etiã quili-
bet vir cum qualibet fœmina vna caro, cum quælibet fœmina ad imaginem primæ ſit fa-
cta,quę ex latere viri ſumpta fuit.quod abſurdũ eſt fateri. Eadẽ etiã lege erit fatendũ Adam G
& Heuã ante copulam fuiſſe vnã carnem,quod tamẽ ex eiuſdem verbis patet nõ ita eſſe.
Nam formata ex eius latere Heua,ſtatim in hæc verba prorupit,Propter hanc relinquet ho
mo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Non enim di-
xit,ſunt duo in carne vna,ſed erunt(inquit) duo in carne vna.Quòd ſi nulla alia re eſſet o-
pus vt vna caro efficerentur,dicturus erat,Et ſunt duo in carne vna.Cum ergo dixit,erunt
duo in carne vna,ſignificauit aliquam aliam rem eſſe neceſſariã, nempe coitũ, vt caro vna
dicantur vir & vxor etiã poſt primam coniunctionẽ animorum verbis expreſſam, per quã
ſolam coniuges fiunt. Nam de coniugibus iam animo coniunctis loquitur Adam quando
ait,& erunt duo in carne vna: quod patet ex eo quod prius dixerat, Propter hãc relinquet
homo patrẽ & matrẽ,& adhærebit vxori ſuæ. Et poſtq̃ iam expreſſerat nomẽ vxoris,ſub-
iunxit,Et erunt duo in carne vna. Quòd ſi quis adeò inſaniat, vt pro hac defenſione dicat
Adam inconſiderate fuiſſe locutum:attendat illa non tantum eſſe verba Adæ,ſed verba Dei H
per os Adæ loquentis.Hoc autem manifeſtum euadit ex his quæ apud Matthæum Chri-
Matth.xix. ſtus retulit.Nam Phariſæis quærentibus an *liceret homini* dimittere vxorem ſuam quacũ-
que ex cauſſa,reſpondit,Non *legiſtis quia* qui fecit ab initio,maſculum & fœminam fecit
eos,& dixit,Propter *hoc dimittet* homo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ, & erũt
duo in carne vna:itaque iam non ſunt duo,ſed vna caro?Vides ex verbis Saluatoris quali-
ter is qui maſculum & fœminam fecit eos ab initio, hoc eſt Deus,dixit, Propter hoc &c.
Vnde Theophylactus ſuper Matthæũ ait, Quomodo autẽ in Geneſi ſcriptũ eſt,Adã dixit,
Propterea deſeret homo patrẽ ſuum.Hoc autẽ dicit Chriſtus,Deus dixit: propterea deſe-
ret homo,ac cætera.Dicimus igitur q̃ & id quod Adam dixit,ex deo dixit: atq; ita ſermo
Adæ,Dei eſt.Igitur quia vna caro facti ſunt,& propter coitum & naturalem amorem cohę
rentes,ſicut impium eſt ſuam carnem diuidere,ita & coniuges diuellere.Hæc Theophyla-
ctus. Ex quibus patet verborum cõſonantia:quoniam ſermo ille tribuitur Adę tãquam in- I
ſtrumento:Deo autem tanquam artifici,aut linguæ illius motori.Patet etiã ex verbis Theo
phylacti, tunc virum & vxorem dici vnam carnem, quãdo ſcilicet per amorẽ & per coitũ
carnalem copulãtur:quod ex ipſis etiam ſcripturæ verbis apertè cõuincimus.Nam in prio-
i.Cor.vi. re epiſtola ad Corinth.Paulus ait,An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum cor-
pus efficitur?Erunt(inquit)duo in carne vna. Ex quibus Pauli verbis apertè cõuincitur, per
coitum ſolum virum & fœminam fieri vnam carnem,non tantum in coitu coniugum,ve-
rum etiam in fornicario.propter quod meritò doctores definiũt ex fornicario etiam coi-
tu oriri affinitatem veram,adeo vt illa etiam efficax ſit cenſenda ad impediendum con-
tractum matrimonii iuxta eccleſiaſticas ſanctiones. Taceant ergo Armeni inſanientes, &
eccleſiæ catholicæ obediant.

Pelagius. QVartus qui in hac materia repertus eſt error, à Pelagio monacho ſuſcitatus eſt.Hic
enim dixit (vt ait beatus Auguſtinus in libro de hæreſibus ad Quodvult Deum) q̃ K
Adam foret mortuus etiã ſi nõ peccaſſet,& q̃ mortuus eſt nõ ex culpæ demeri-
to,ſed ex conditione naturæ. Hic Pelagius ex magna Britannia oriundus,monachũſque
exiſtẽs in partibus orientis, tandẽ in patriam reuerſus,poſtq̃ errores ſuos alibi etiam ſpar-
ſerat,totam penè patriam ſuo infecit errore.Cum autem Angli pro hac re fauorem & auxi-
lium peterent à Gallicanis epiſcopis,eò quòd clarior apud eos eſſet doctrina, Germanum
& Lupum epiſcopos & fratres(vt ait Beda in libro de ratione temporũ)catholicæ fidei de-
fenſores accipiunt,qui antiſtites inſulam ab hæreſi Pelagiana expurgarunt,eam confirman-
tes in fide & verbo veritatis,& miraculorum ſignis.Contra hunc Pelagium fuerunt duo cõ

cilia

A cilia celebrata,vnũ Carthaginenſe, & aliud Mileuitanũ.Inter alios ergo huius Pelagii errores is vnus numeratur quo aſſerit Adam mortuum non propter culpam,ſed ex naturali cõditione qua conditus eſt, in qua etſi manſiſſet, nec à Dei mandato receſſiſſet, nihilominus(vt ille ait)moreretur.Hic autem error ex eo forte videbitur alicui conuinci poſſe,quod dicitur in Geneſi,In quacunq; die comederis,morte morieris. ſignum eſt ergo quòd ſi non comediſſet ex ligno vetito,nõ moreretur. Cui argumentationi reſpõdebitur,ꝙ etſi collectio illa efficax eſſet & valida,nihil propoſitũ firmat,quoniã ille ſcripturæ locus de morte ſpirituali,quæ eſt peccatũ,intelligendus eſt:vt optime conuincit Eucherius Lugdunẽ.epiſcopus in lib.ſuo primo ſuper Geneſim.Sic enim ait,Mortẽ dicit animę,nõ corporis:quia non eo tẽpore mortui ſunt quãdo comederũt.Ergo hanc quam Deus homini minatus eſt mortẽ,nõ eam tantũ debemus accipere,qua caro ſeparatur ab anima,ſed hanc qua hęc alie- Geneſ.ij. Eucherius

B natur à Deo,qui eſt vita ſua.Sicut enim corpus viuit ex anima,ita anima vt beatè viuat,viuit ex Deo.Ergo deſerta à Deo anima,iure dicitur mortua.Ex qua tres poſtea ſecutæ ſunt mortes,prima in anima,ſecunda in carne,tertia in dãnatione. Sed vt iſtę ſequerentur,prima præceſſit deſertio Dei.Hæc Eucherius. Et eodem modo hunc locum interpretatur beatus Gregorius in quadam epiſtola ad Narſi comitẽ,quæ eſt quartadecima libri quinti epiſtolarũ illius.Hoc ergo ſcripturę loco prętęrito,aliũde ſunt nobis arma ſumẽda.Primò ergo hic error clariſſime cõuincitur per id quod ait Apoſtolus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola,Sicut per vnũ hominẽ peccatũ intrauit in hunc mundũ,& per peccatum mors : ita Roma.v.

& in omnes homines mors pertranſiit,in quo omnes peccauerũt. Et in cadẽ epiſtola iterũ ait,Corpus mortuũ eſt propter peccatum.Hic ſcripturæ locus adeo apertè Pelagium op- Rom.viij.

pugnat,vt nulla poſſit ratione ab eo defendi,quoniã in eo clariſſime loquitur de morte quæ diſtinguitur à peccato,& hanc dicit fuiſſe propter peccatũ introductam. Rurſus Deus qui

C mortem non fecit,nec lætatur in perditione viuorũ(vt dicitur in lib.Sapientiæ)creauit hominẽ inexterminabilem,& ad imaginẽ ſimilitudinis ſuæ fecit illũ.Si ergo inexterminabilem fecit,ergo in tali naturæ conditione fecit,in qua ſi perſeueraſſet, nõ moreretur.Demũ ipſe ordo rei geſtæ circa Adam,oſtendit eũ in pœnã peccati incurriſſe mortẽ: Primò quia tunicas pelliceas illi fecit,quæ fieri non poſſunt niſi ex animali mortuo. Hæc ergo tunica illi tanq̃ iam mortuo datur ex pelle animalis mortui. Deinde cum ei maledictio terræ pro pœna infligitur,dicente domino,In ſudore vultus tui veſcêris pane tuo, donec reuertaris Sapien.i. Sapien.ij. Geneſ.iij.

in terram de qua ſumptus es,quia puluis es,& in puluerem reuerteris.Hoc autẽ conſtat illi iniunctum eſſe propter peccatũ.At nunq̃ homo reuertitur in terrã de qua ſumptus eſt,niſi mediãte morte:ſignũ eſt ergo mortẽ pœnã fuiſſe peccati.Poſtremo cũ Adã eiicitur de paradiſo,dicit Deus,Ne forte comedat de ligno vitæ,& viuat in æternũ.Ex quo videtur per ligni vitæ eſum à morte præſeruandũ.Contra hunc errorem eſt cõcilium Mileuitanum ſub

D Innocentio primo,& tẽporibus Arcadii & Honorii Imperatorũ celebratũ.In huius ſiquidẽ concilii geſtis cap.primo ſic dicitur,Placuit ergo omnibus epiſcopis qui fuerunt in hac ſancta ſynodo,cõſtituere hæc,quæ in præſenti concilio definita ſunt,vt quicunq; dicit Adam primũ hominẽ mortalem factum ita,vt ſiue peccaret,ſiue non peccaret,moreretur in corpore, hoc eſt de corpore exiret,non peccati merito,ſed neceſſitate naturæ: anathema ſit. Cũ ergo eccleſia finẽ huic liti iam impoſuerit,nõ eſt quod amplius de hac re diſputemus. Concilij Mileuitanum.

Angelus.

E Irca angelorum materiã vnum pærciſe errorem apud eos quos euolui authores inuenio, qui aſſerit angelos non eſſe creatos à Deo,ſiue bonos, ſiue malos. Huius erroris primus author ex eis qui Chriſtũ ſemel profeſſi ſunt in baptiſmo (nã aduerſus hos ſolos arma ſumpſimus) fuit Hermannus Riſſuich. Hic(vt refert Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum)homo Batauus, ſiue (vt vulgari vocabulo vtar)Hollãdrinus fuit,qui in multos errores lapſus eſt:tandem cum pœnitentia duceretur,& palinodiam cantaret, miſericordiam cum aliqua iuſtitia conſecutus eſt,perpetuo carceri dãnatus,anno domini M. ccccclii. Verum cum poſtmodũ carceres euaſiſſet,in priorem dementiã relapſus eſt, & multa etiã peiora quàm prius effutiuit.Propter quod iterum captus anno domini M.ccccc.xii. per inquiſitores prauitatis hæreticæ dãnatus eſt,& curiæ ſeculari traditus,& ex eius manda- Hermãnus Riſſuich.

to combuſtus eſt. Ex his ergo erroribus in quos Hermānus iſte prolapſus eſt, hic eſt vnus quo aſſerit angelos ſiue bonos ſiue malos à Deo non eſſe creatos, quia (vt inquit) nuſquam hoc ſcriptura aſſerit. Hic manifeſtus eſt error: quoniam de angelo malo clarè dicitur in libro Iob, Ecce Behemoth, quē feci tecum. At nomine Behemoth (vt Hieronymo & Gregorio placet) nullus alius intelligitur q̄ dęmon. Et in eodem libro de eodem dicitur, Ipſe eſt principium viarum dei. Quod exponēs beatus Gregorius ait, Quid enim vias dei niſi eius actiones accipimus, de quibus per Prophetam dicit, Non enim ſunt viæ meæ ſicut vię veſtræ. Et principium viarum dei Behemoth dicitur, quia nimirum cum cuncta creās ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Hæc ille. Et apud Ezechielem prophetam ſub nomine Aſſur regis de eodem dęmone dicitur· Omne lignum paradiſi non eſt aſſimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam ſpecioſum fecit eum in multis condenſiſque frondibus. Qui in multis condenſiſq; frondibus ſpecioſus factus eſſe deſcribitur, quia multis ſupernorum ſpirituum legionibus ſuperior creatus eſt. Præterea de omnibus angelis dicitur, Qui facit angelos ſuos ſpiritus. Per hæc enim prophetæ verba beatus Paulus in ea quæ eſt ad Hebræos epiſtola oſtendit Chriſtum dei filium eſſe angelis ſuperiorem, q̄ ſcilicet deus angelos fecerit, Chriſtus autem factus nō ſit. Sic enim ait · Et ad angelos quidem dicit, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammā ignis. Ad filium autē, Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi. Quæ verba exponens Theophylactus, Angeli (inquit) creati ſunt, & ad eos illud refertur, qui facit. Filius verò nequaquam creatus eſt, nec de eo illud, qui facit, eſt dictum: quia potius rex ille & dominus & deus eſt, quod planè thronus iſte teſtificatur, qui principatus eſt & imperii argumētum. Hæc Theophylactus. Accedit ad hæc quod dicitur apud Iohānem, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Aut ergo angelos eſſe factos à deo concedat, aut ipſos eſſe nihil fateatur oportet. Ex manifeſta igitur ſcripturæ ignorantia prouenit dicere non poſſe colligi ex ſcriptura, angelos eſſe factos à deo. Deniq; cōtra hanc hæreſim eſt expreſſa eccleſiæ definitio. Nam cōcilium Lateranenſe ſub Inncentio tertio celebratum, talem protulit definitionem, Vnum vniuerſorū principiū, creator omniū viſibilium & inuiſibiliū, ſpiritualiū & coporaliū, qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio tēporis vtranq; de nihilo cōdidit creaturā, ſpiritualē & corporalē, angelicā videlicet & mūdanā. Hæc cōciliū Lateranēſe. quæ verba habētur in volumine Decretaliū titulo de ſumma trinitate & fide catholica, cap. firmiter.

Iob. iiij. Ibidē. iij. Eſa. lv. Ezech. 31. Pſal. ciij. Hebr. i. Ioan. i

Anima,

INter illa quæ in hac luce ſub cælo nobis incognita ſunt & magis abſtruſa, anima noſtra eſt, adeò vt verè propter illam dicat beatus Bernardus, Ex meipſo cognoſco q̄ deus incōprehenſibilis eſt, quia meipſum nō cōprehendo. Cui dicto Bernardi quodāmodo aſſentire videtur illud regii prophetæ, Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Miratur quidē propheta Dei ſapientiā q̄ magna ſit, ex ſeipſo. Ex hoc enī q̄ ſeipſum homo nō cognoſcit, qui tamen ſe credit aliquid ſcire, iuſtū eſt vt miretur ſcientiā illius qui omnia nouit, & nihil abſconditū eſt ab oculis eius. Ex hoc ergo tam obtuſo intellectu animæ circa ſeipſam cognoſcendā, euenit vt plures de eius ſubſtantia eiuſq; qualitatibus orti ſint errores. Omitto eos quos philoſophi gentiles amplexati ſunt: nō enim cōtra eos nūc agimus, ſed contra eos qui chriſtianā philoſophiā doctrināq; euāgelicā ſectari ſe iactāt. Qui errores nō iuxta ordinē tēporū quibus orti ſunt, ſed prout materia ipſa iuxta ordinē doctrinę exigit, deſcribentur. Primus ergo error eſt, qui negat animā rationalē eſſe formā corporis humani, nō abſolute, ſed inquantū rationalis eſt. Concedit quidē animā rationalē eſſe formā corporis: nō tamē ſub hac ratione qua rationalis eſt, quia per hāc rationē nō poteſt informare corpus. Huius erroris patronus eſſe dicitur quidam Petrus Iohānis, qui multos errores abbatis Ioachim (de quo poſtea dicemus) ſuſcitauit. Ad iſtū ergo errorē oppugnādū, quoniā de re nō in vniuerſum theologica eſt ſermo, ne in ambiguo laboremus, id primùm ſcire oportet, quid ſit forma. Forma eſt quæ dat eſſe rei, quę. ſ. aduenies materiæ, dat eſſe ipſi ſubſtantiæ, & iuxta quā fit ſpecierū differētia, quoniā materia vna eſt eadēq; ſpecie in omnibus ſubſtātiis corporeis. Quòd ergo vna res ab alia differat ſpecie, varietas formæ eſt in cauſſa, quoniā ab illa præcipue res capit eſſe, perfectióq; ipſius iuxta illā penſatur. Secundū hanc ergo

Pſal. 138. Petrus Iohannis. Forma.

formæ

A formæ aſſignatã rationẽ manifeſtus eſt error, negare animã rationalẽ eſſe formã corporis humani etiã inquantũ rationalis eſt. Ex eo náq; ſequitur hominẽ ipſum minime rationalẽ eſſe. quod eſt hæreticũ. Nã ꝙ homo rationalis ſit, aut habet à forma, aut à materia. nõ enim aliunde illi aduenire poteſt, cũ eſſe rationalẽ nõ accidẽtaliter illi adſit, ſed eſſentialiter. partes autẽ eſſentiales nullas alias habet præter materiã & formã. A materia certũ eſt non oriri ꝙ homo rationalis ſit, cũ hac ratione omnes ſubſtãtias quæ ſimilẽ habẽt cũ homine materiã, oporteret eſſe rationales. Prouenit ergo à forma ſua ꝙ homo rationalis ſit. nam illa eſt (iuxta definitionẽ datam) à qua res ſuã habet perfectionẽ. At iuxta Petri Iohãnis dictũ anima rationalis inquãtũ rationalis eſt, nõ eſt forma corporis. ergo ab illa homo nõ habet ꝙ ſit rationalis, quia ſub illa ratione (vt inquit) nõ eſt forma. A nulla ergo ſua parte eſſentiali habet ꝙ ſit rõnalis, poſtq̃ nec à materia, nec à forma. nõ eſſet ergo ſimpliciter iuxta dictũ
B illius, hõ cẽſend⁹ rõnalis. Rurſus. Si anima inquãtũ rõnalis eſt, nõ eſt forma corporis humani, ergo nec pars aliqua eſſentialis hominis: quoniã cum nõ ſit materia, nõ eſt aliqua quæ eſſe poſſit. Quod ſi ſub hac ratione pars hominis nõ eſt, erit ergo ab homine neceſſario ſeparãdũ quicquid perfectionis ſub hac occaſione illi tribui ſolet, quoniã ab exteris nõ capit perfectionẽ ſuã. Propter hanc enĩ cauſſam homo imago dei dicitur, quia imaginẽ in anima ipreſſam eſſe ab omnibus cõceditur hac ſola ratione, ꝙ rationalis eſt. Nõ eſſet ergo homo imago dei dicendus. Non eſſet etiã dicendus liber, quoniã ſublato ab homine eo quod rationale dicitur, etiã oportet ſeparare ab eo id qđ eſt liberũ, quoniã libertas ſine ratione eſſe nequit. Quod ſi libertatẽ ab hoíe tollas, nulla eſt via per quã mereri aut demereri poſſit: quoniã id qđ liberũ nõ eſt, nunq̃ à deo ĩputatur ſiue ad pœnã, ſiue ad gloriam. Erit ergo neceſſario cõcedẽdũ aĩam rationalẽ etiã inquãtũ rationalis eſt, eſſe formã corporis humani. Hic error dãnatus eſt in cõcilio Viẽnẽſi ſub Clemẽte. v. Cuius cõcilii definitio ponitur in
C lib. epiſt. Clemẽtinarũ titu. de ſum. tri. & fide catho. cap. vnico, ſub his verbis· Porro doctrinã omnẽ ſeu poſitionẽ temere aſſerentẽ aut vertẽtẽ in dubiũ ꝙ ſubſtãtia aĩæ rationalis ſeu intellectiuę, vere ac ꝓ ſe humani corporis nõ ſit forma, velut erroneã ac veritati catholicæ fidei inimicã ꝑdicto ſacro approbãte cõcilio reprobam⁹, definiẽtes, vt cũctis nota ſit fidei ſyncerę veritas, ac præcludatur vniuerſis erroribus aditus, ne ſubintrent, quòd quiſquis deinceps aſſerere defendere ſeu tenere pertinaciter pręſumpſerit, ꝙ anima rationalis ſeu intellectiua non ſit forma corporis humani per ſe eſſentialiter, tanquam hæreticus ſit cenſendus. hucuſq; concilium Viennenſe. Concilium Viẽnenſe.

SEcundus error (ſi modo error dici meretur) eſt, docẽs ſpiraculũ qđ deus ſpirauit ĩ Adã, eſſe ipſam aĩam. Hęc aſſertio recitatur à Philaſtro inter hęreſes, nullo tamẽ noiato illi⁹ aſſertionis authore. Tamẽ ſalua ei⁹ reuerẽtia, nõ video cur hãc aſſertionẽ hęreſis nota ſignauerit. Primo quidẽ reperio hãc eſſe doctrinã pluriũ vere catholicorũ doctorũ aſſerentiũ ſpiraculũ illud qđ ſpirauit in faciẽ hominis, eſſe aĩam hoís, quã tũc aut inſufflãdo creauit, aut creãdo corpori infudit. Vnde Chryſoſtom⁹ homi. xi. ſup Geneſim ait, Et vt doceat nos ꝙ formatũ illũ de terra miſericordia domini, & rationalẽ animæ eſſentiã habere voluerit, per quã animal hoc abſolutũ & perfectũ fieret: Inſpirauit (inquit) in faciem eius ſpiraculum vitæ. Vitalẽ dicere vult operãdi efficaciã, ei qui de terra formatus eſt, ſpiraculum datum eſſe, & hoc ſubſtantiam animæ conſtitutam. vnde ſubdit· Et factus eſt homo in animam viuentẽ. Hæc Chryſoſtomus. Hoc etiam expreſſius dicit Eucherius, qui lib. primo ſuper Geneſim ſic ait, Ideo dicta eſt ſpiraculũ vitæ, quia & iſte aer plerũq; dicitur ſpirit⁹: ſed tamen ſpiritus vitæ nõ dicitur, quia caret vita. Quæritur autẽ vtrũ deus animã inſufflando fecit: an eam quam fecerat, corpori dando potius inſuffiauit? Vtrũq; enim puto eſſe, nec habere aliquid quæſtionis, quomodo ſiue inſufflando fecerit animã, ſiue creando donauerit, nec de aliquo flatu ſuo, nec de ſeipſo, ſed ex nihilo aut ſufflando creauit, aut creando corpo-
E ri inſufflauit: non quia illud ſpiraculum conuerſum eſt in animã viuentem, ſed operatũ eſt animam viuentem. Hucuſque Eucherius. Hoc idem dicunt Hugo cardinalis & Nicolaus Lyranus in ſuis expoſitionib⁹ ſuper Geneſim: quorum dicta nolui hic inſerere, quia eorum libri paſſim habentur. hi tamen omnes viri catholici ſunt. Iam opus eſt vt reſpondeamus his quæ pro ſe Philaſter adducit. Primò enim ait inſpirationem eſſe diuini ſpiritus quandã gratiam, ac propterea dicit ſpiraculũ illud eſſe gratiam datam animæ Adæ poſt eius creationem, quemadmodum (vt ait) apoſtolis poſt reſurrectionem inſuffians dixit· Accipite non animam, ſed ſpiritum ſanctum. Deinde adducit ex ſcriptura, nomine ſpiritus gratiam dei deſignari, vt in primo Regum legitur de Saul quòd receſſit ab eo ſpiritus domini, & immundus ſpiritus fatigabat eum. Et quod alibi legitur, in malignam animam Gene. i. Iohã. xx. i. Reg. xvi. Sap. i.

nō intrare ſpiritū ſapiētiæ. Certe hæc omnia parū vrgēt, & in æquiuoco laborat. Ex igno- F
rātia ſiquidē multiplicis ſignificationis huius nominis ſpūs procedit. Aliquādo enī aer in
Pſalm. x. Pſal. cvi. ſcriptura vocatur ſpūs, vt ibi, Spirit⁹ procellarū pars calicis eorū. Et alibi, Dixit & ſtetit ſpi
iij. Re. xix. ritus procellarū. Et iterū in. iii. Regū, Ecce dominus tranſit, & ſpiritus grādis & fortis ſub-
uertens mōtes, & cōterēs petras ante dominū. nō in ſpiritu domin⁹. Aliquādo etiā omnis
aīa, ſiue ea rationalis ſit, ſiue irrationalis, vocatur ſpirit⁹, vt in Geneſi legitur, Mortua eſt oīs
caro q̄ habebat in ſe ſpiritū vitæ. Aliquādo ſola aīa rationalis vocatur ſpūs. Sic enī de Chri
Ioan. x'x. ſto legim⁹, Inclinato capite emiſit ſpūm. i. animā, quā ipſe ꝓpria poteſtate emiſit, ſicut pri⁹
Iohā. x. dixerat, Poteſtatē habeo ponēdi animā meā, & iterū ſumēdi eā. Aliquādo etiā ſumitur ſpi-
rit⁹ pro tertia perſona diuina. hoc autē rariſſime inuenitur, vt abſolute nomē ſpūs pro deo
ſumatur, niſi cū quadā cōtractione, vtputa dicēdo, ſpūs domini, aut ſpūs ſanct⁹. Adæ ergo
datū eſt ſpiraculū vitæ. i. anima. qđ manifeſte cōuincitur ꝑ id qđ ſubiūgitur, & fact⁹ eſt ho G
mo in animā viuētē. Per hoc enī homo fact⁹ eſt aīal viuēs, ꝙ deus ſpirauit in faciē ei⁹ ſpira
Ioan. ij. culū vitę. In Apoſtolis autē, cū inſufflat & dicit, Accipite ſpūm ſanctū: nō addit ſcriptura,
& facti ſunt in aīas viuētes, ſicut de Adā dixerat. ideo flatus ille nō ad vitæ naturalis dona-
tionē referēdus eſt, quēadmodū cū ſpirat in faciē Adæ, ſed ad vitæ ſpiritualis, hoc eſt gra-
tiæ cuiuſdā largitionē. Magnū eſt ergo diſcrimē inter eū flatū quo ſpirat de⁹ in faciē Adę,
& eū quo in Apoſtolos ſpirauit: quoniā hic ad ſpiritalē quandā vitā, ille vero ad vitā natu-
ralē q̄ per animā fit, referēdus eſt. quod ex beati Pauli verbis apertē coniicere licet, qui ait,
i. Corin. xv. Factus eſt primus homo in animā viuentē, nouiſſim⁹ autē Adā in ſpiritū viuificantē. Ibi e-
nim Paulus diſcrimen ponit inter primū & ſecūdū Adā. ſ. Chriſtū. Quod ſi ſpiraculū illud
quo primus homo factus eſt in animā viuentē, eſſet quędā ſpiritualis gratia, eſſet etiā pri-
mus homo factus in ſpiritū viuificantē: atq; ita nō eſſet tale inter eos quale Paulus aſſignat
diſcrimē. Si autē adhuc cōtendat per hoc ꝙ ſcriptura aſſerere videtur hoīem ītegre forma- H
tū anteq̄ īſpiraſſet in faciē eius de⁹, ergo ante ſpiraculū *illud* oportet ꝙ homo habeat aīam,
Geneſ. i eò ꝙ homo ſine animā eſſe nequit. Sic enī *ſcriptura* ait, Formauit deus hominem de limo
terræ. ecce hominē iam formatū: *&* cōtinuo ſubditur, & inſpirauit in faciē eius ſpiraculum
vitæ. Ex quo videtur *aliud* eſſe ſpiraculū, aliud autē anima. Quibus reſpōdemus cōcedētes
hominē ſine anima eſſe nō poſſe: his tamē nō obſtātibus, quotidiani quadā lege ſermonis
dici ſolet, talis homo eſt in gloria, cū tamē ſola anima ibi nūc quieſcat. hoc aut illo loco ho
mo ille ſepultus eſt, cū tamē hoc ad ſolū corpus referri poſſit. Nec iſtū modū loquēdi ab-
horrent ſacræ literæ. Nā animā ſæpe interiorē hominē vocāt, corpus verò exteriorē, tanq̄
duo ſint homines, cū ſimul vtrūq; vnus ſit homo. Ex hoc igitur negocio argumētū ſumere
licet, nō eſſe facilē de hæreſi pronūciādū, etiā ſi teſtimoniū adſit alicuius viri quātūlibet do
cti. Nā beatus Auguſt. in prologo ſui lib. de hæreſi. ad Quodvultdeū, teſtatur hūc Philaſtrū
multas aſſertiones inter hæreſes annumeraſſe, q̄ minime hæreſes cēſendę ſunt. Et quātū ad I
hāc aſſertionē ſpectat, in lib. 13. de ciui. dei ca. 24. irridet eos q̄ credūt ſpiraculū qđ ſpirauit
deus in faciē Adæ, eſſe quādā gratiā animæ Adæ collatam, & nō potius ipſam animam.

TErtia de hac re hæreſis eſt quæ docet hominis animā eſſe prius formatā quā corp⁹.
Hūc erroré beat⁹ Hieronymus tribuit Iohāni epō Hieroſolymitano in quadā epiſto
la quā ſcripſit ad Pāmachiū aduerſus errores p̄fati Iohānis. In eūdē erroré lapſus eſt
Philaſter Brixiēſis, qui tā firmiter illi adhæſit, vt in ſuo libello de hæreſi. dicat eſſe hęreſim,
aſſerere prius eſſe corp⁹ Adæ formatū, deinde aīam creatā & illi inſertā. Et hāc ſuā ſentētiā
Philaſter p̄ſuadere conatur per id qđ in lib. Geneſeos ca. 1. dicitur· Et creauit deus hoīem ad
imaginē ſuā. Quia enī iuxta animā homo eſt imago dei, & nō iuxta corpus, putauit Phila-
ſter tūc de animæ creatione ſolū agi. Cū autē in ſecūdo cap. eiuſdem lib. dicitur, Formauit
igitur domin⁹ deus hominē de limo terræ, tūc credit de ſola corporis formatione Moſem
loqui. Et hac ratione motus cenſet fide tenēdū eſſe, prius animā creatā eſſe, & corpus dein- K
de plaſmatū. Ex praua ergo ſcripturæ intelligētia hæc hæreſis, ſicut aliæ, oritur. Nō enī in-
tellexit bon⁹ ille hō, ꝙ vtroq; illo loco ſcriptura loquitur de toti⁹ hoīs formatiōe: & ſcri-
pturæ ſacræ morē eſſe, aliqua ꝑ anticipationē ſemel ſub cōpēdio dicere, & poſtea ad illa lō
gius differēda redire. Dixerat enī pri⁹ hoīem eſſe à deo ad ſui imaginē creatū: ſed vnde ſfa-
ctus fuerat, an ex nihilo, nō dixerat. Ideo. 2. cap. iterū hoīs formationē repetit, vt largius &
expreſſi⁹ de ea loquatur. Nā ꝙ. 1. cap. nō de ſoli⁹ corporis, ſed de toti⁹ hoīs formatione fiat
ſermo, ipſe verborū ordo ſatis apertè īdicat. Sic enī ait· Et creauit de⁹ hoīem ad imaginem
ſuā: ad imaginē dei creauit illū: maſculū & fœminā creauit eos. Ecce vides ſexus diſtinctio-
nē, maſculū videlicet & fœminā. At hæc ſexus diuerſitas in corpore ſita eſt, nō in anima:

quo fit,

A quo fit,vt tunc ſit corpus formatum,cum ſexus diſtinctio exprimitur. Quòd autem prius ſit corpus formatũ,deinde anima creata,verba quę in ſecũdo cap.narrãtur,ſatis aperte oſtẽ dũt. Hæc enĩ referũt·Formauit igitur domin⁹ de⁹ hominẽ de limo terrę:& inſpirauit in fa cie eius ſpiraculũ vitæ:& factus eſt homo in animã viuentẽ. Cũ dixit hominẽ formatũ de limo terrę, corpus hominis expreſſit:quoniã anima nõ eſt facta de limo terrę, ſed corpus. Dicẽs,inſpirauit in facie ei⁹ ſpiraculũ vitæ,animã declarauit:quoniã hæc(vt in præfata hę reſi docuimus)eſt ſpiraculũ vitæ qđ deus inſpirauit in facie Adę.Cũ ergo cõſtet ex ipſius li teræ decurſu,prius fuiſſe hominẽ formatũ de limo terræ,& poſtea in facie illius deũ inſpi raſſe ſpiraculũ vitæ,cõuicitur inde,corpus fuiſſe prius plaſmatũ,& deide animã fuiſſe à deo creatã.Hãc eãdẽ ſententiã cõfirmat beat⁹ Hieronymus in pręfata epiſtola ad Pãmachiũ,ſic inquiẽs·Si fuit anima anteq̃ Adã in paradiſo formaretur, in quolibet ſtatu & ordine & vi-
B xit,& egit aliquid(neq; enĩ poſſumus incorporalẽ & æternã in modũ gliriũ ĩmobilẽ torpẽ témq; ſentire)neceſſe eſt vt aliqua cauſſa præceſſerit,cur q̃ prius ſine corpore fuit,poſtea cir cũdata ſit corpore.Et ſi animæ eſt naturale,eſſe ſine corpore,ergo cõtra naturam eſt eſſe in corpore.Si cõtra naturã eſt eſſe in corpore,ergo reſurrectio corporis cõtra naturã erit.Sed nõ fiet reſurrectio cõtra naturã,ergo iuxa ſententiã veſtrã,corpus quod cõtra naturã eſt re ſurgẽs,animã nõ habebit.Hæc Hieronymus:qui nõ ſolũ q̃ diximus aſſerit, ſed argumentis pluribus noſtrã,hoc eſt catholicã ſentẽtiã cõfirmat.Deniq; Leo papa huius nominis prim⁹ de hac re ſentẽtiã protulit.Nã in quadã epiſtola ad Aſtorigẽſem epiſcopũ,q̃ eſt in ordine 71.in qua errores Priſcillianiſtarũ dãnat, poſtq̃ decimo loco recẽſuit quendã illorũ erroré quo dicũt animas hominũ prius in cęlo fuiſſe,& inde propter ſua peccata fuiſſe delapſas,& humanis corporibus inſertas,hæc verba ſubnectit·Quã impietatis fabulã,ex multorũ ſibi er rorib⁹ texuerũt:ſed õnes eos catholica fides à corpore ſuæ vnitatis abſcidit, cõſtãter p̃dicãs
C atq; veraciter,q̃ aĩæ hominũ priuſq̃ ſuis inſpirarẽtur corporibus,nõ fuere: nec ab vllo in corporãtur,niſi ab opifice deo,qui & ipſarũ eſt creator,& corporũ.Hęc Leo papa,vir quidẽ ſanct⁹ iuxtà ac doct⁹.Et de hac re pro illi⁹ qualitate ſatis me dixiſſe arbitror.Aduerſus hãc hæreſim nullũ aliũ ſcriptorẽ reperi præter beatũ Hieronymũ in ea epiſtola quã ſuprà citauimus:quo loco nõ plura aduerſus illã dicit,quã paucula illa quæ proximè præfati ſumus.

QVartus error aſtruit animã eſſe aut dei ſubſtãtiã, aut ex dei ſubſtãtia.Hoc mõſtrũ in- Gnoſtici.
uentũ eſt quorũdã hæreticorũ qui Gnoſtici ſunt appellati,vocabulo à ſciẽtia quã ia ctabãt,cõficto.Horũ principẽ alii aliũ tradũt.Philaſter ſiquidẽ aſſerit eos à Ni colao diacono,de quo in Actis apoſtolicis fit mẽtio,duxiſſe originẽ.Irenę⁹ autẽ in li.1.aduerſus hęreſes cap.24.eorũ authorẽ fuiſſe Carpocratẽ aſſerit:de quo poſtea dicem⁹.Irenæo magis crediderim,eò q̃ doctior,diligẽtior,atq; vicinior illis tẽporib⁹ fuerit.Hũc eũdẽ erroré poſtea ſuſcitarũt Manichęi,quorũ dux fuit Manes quidã,iuxta nomẽ ſuũ inſaniẽs. nã Manichæi.
D μάινεσθαι Græcis ĩſanire ſignificat.Quare diſcipuli ei⁹ in Græcia(vt ait Auguſtin⁹)nomẽ inſanię,quaſi doctiores,& eo ipſo mẽdaciores,vitãtes,geminata n,Mãnichęũ,quaſi mãna fũdentẽ,pro Manichæo id eſt inſano appellauerunt. Hic igitur Manes natione Perſa, vita & moribus barbarus fuit,tã acer ingenio,vt inſanire,vel dæmone adimplerivideretur:atq; inſtinctu dęmonis agitat⁹ inuiſam & execrabilẽ omnib⁹ hęreſim docuit.Chriſtũ ſe eſſe mẽtitus eſt,ipſum etiã paracletũ ſe eſſe aliquãdo dicebat.Elatus itaq; hac ĩſania, ad ſimilitudinẽ Chriſti.xii.diſcipulos eligẽs,ad p̃dicãdũ mittebat. dogmata ſtulta & ĩpia,à diuerſis hę reticis qui iã prius extincti fuerãt,mutuata, ſeminauit ,& noſtro orbi Perſica venena pro pinauit.Ex hoc ergo Manete,Manichęorũ hæreſis orta eſt,tẽpore Probi Imperatoris,& Fe licis papæ:q̃ hęreſis valde eccleſiã infeſtauit,& lõgo tẽpore durãs plures ,puincias ĩfecit. Ab his enĩ numeroſa hæreticorũ colluuies progreditur. Multi nãq; hęretici ſub hac hęreſi mi litarũt,q̃uis aliis noĩb⁹ appellati ſunt.Ad Manichęos ſiquidẽ p̃tinẽt Audiani,ab Audeo Sy Audiani.
E ro ſic dicti,de quo agitur memoria li.7.hiſt.tripartitæ,ca.ii. Apocaritę,Brachitæ, Decarti- Apocaritæ
tę,Taſcodrogitę,Teſalitę,Tetraditę,de q̃b⁹ omnib⁹ fit mẽtio.C.de hæreticis & Manichę- Brachitæ.
is. alii etiã plures viri alioqui docti,vt Fauſt⁹,Felix,cõtra quos,diuerſas habuit beat⁹ Augu. Decartitæ.
diſputatiões,diuerſoſq; ſcripſit tractat⁹. Hi ergo Manichæi cõuenerũt in vnũ cũ gnoſticis Taſcodro-
aduerſus dominũ,& aduerſus fidẽ,quã ille p̃ Apoſtolos & prophetas nos docuit:dicẽtes a- gitæ.
nimã hoĩs eſſe dei ſubſtãtiã.Cõtra hũc erroré eſt primo illud, qđ pauloante p̃tractauimus Teſalitæ.
ex lib.Geneſeos,Formauit de⁹ hoĩem de limo terræ,& ſpirauit in eo ſpiraculũ vitæ.qđ ſpi raculũ ſuper⁹ oſtẽdimus eſſe animã ipſam ,p̃ id qđ ſubditur,Et factus eſt homo in animã viuẽtẽ.Si anima ergo eſt illud ſpiraculũ quod ſpirauit deus in facie Adæ,ſequitur eã nõ eſ ſe de dei ſubſtãtia , quẽadmodũ flatus ex ore hominis prodiẽs nõ eſt de ſubſtantia homi-

nis,ſed ex aere circũfuſo. Sicut ergo nos poſſum⁹ nõ de noſtra natura qua homines ſumus, ſed F
de iſto aere circumfuſo,quẽ inſpirando & reſpirando trahimus & expellimus,flatum facere
cũ ſufflamus:ita omnipotens deus,non de ſua natura,neq; de ſubiacẽti materia, ſed etiã de
nihilo potuit facere flatum,quẽ corpori hominis inſerẽdo, inſpiraſſe vel inſufflaſſe conue-
nientiſſime dictus eſt. Quod ſi forte ex hoc contẽdant animã eſſe æqualem cum dei ſapiẽ-
Eccl. xxiiij tia,de qua dicitur,Ego ex ore altiſſimi prodii: huic obiectioni reſpondemus ꝙ non dici-
tur ſapientiã ore dei efflatam fuiſſe:ſed ex ore eius prodiiſſe. Deinde nõ omnia quæ ex dei
Apoc. iij. ore prodeũt,oportet ea ęqualia eſſe. Nam in Apocalypſi legimus dominũ dicentẽ cuidam,
Vtinã frigidus aut calidus eſſes:ſed quia tepidus es,& nec frigidus nec calidus,incipiam te
euomere ex ore meo. Præterea ſi animã deus ex ſua ſubſtãtia feciſſet,ſitq; anima eiuſdẽ ſub-
ſtãtiæ cuius eſt deus,neceſſariũ eſt vt eaſdẽ habeat proprietates quas deus: quẽadmodũ pa-
ter & filius,videlicet Iohãnes & Petrus,quoniã eiuſdẽ ſunt ſubſtantiæ,in eadẽmq; ſunt ſpe- G
cie,eaſdẽ etiã habent proprietates,præcipue eas quæ naturaliter adſunt,& minime ſeparari
poſſunt:vt gratia exẽpli ſi vnus rationalis,& alter:ſi vnus riſibilis, & alter:ſi vnus mortalis,
& alter. At multæ ſunt proprietates quas deo neceſſario tribuimus,quæ animæ nullo pacto
cõuenire poſſunt. Deus enĩ eſt omnipotẽs,anima autẽ noſtra nõ ſolũ nõ poteſt omnia,ve-
Malac.iij. rũ pauciſſima ſunt q̃ poteſt. Deus eſt ímutabilis,iuxta illud,Ego deus, & nõ mutor. & alibi,
Iacobi.i. Apud quẽ nõ eſt trãſmutatio,nec viciſſitudinis obũbratio. In anima autẽ noſtra quot ſunt
bone deus mutationes? Modo hilaris,modo triſtis:modo iracũda,modo manſueta:aliquã-
do vult,aliquãdo idẽ nõ vult:modo aliquid amat, poſtmodũ illud idẽ odio proſequitur:
Iob.xiij. nũc vitiis dedita,nũc virtutibus ſtudẽs. Nõ enĩ immerito dixit Iob,nunq̃ in eodẽ ſtatu ho
minẽ permanere:quod nõ minus verũ eſt de anima,q̃ de corpore. Si ergo hæc animæ con
ueniũt,quæ neceſſario deo repugnãt, cõſequẽs eſt animã nõ eſſe eiuſdẽ ſubſtãtiæ cum deo,
nec aliquo modo ex ſubſtantia diuina procedere. Verũ poſt hæc omnia audiamus quid ec- H
cleſia in hac re definierit,quoniã iuxta ſuperi⁹ dicta,eccleſiæ definitioni velut diuino oracu
lo obediendũ eſt. Conciliũ ſiquidẽ Braccaren. primũ *cap. 5.* ſuorũ Decretorũ ſic definit· Si
quis animas humanas vel angelos *ex dei credit* ſubſtantia extitiſſe,ſicut Manichęus & Pri-
ſcillianus dixerũt,anathema *ſit*. Ne ergo cum Manichæis & Priſcillianiſtis anathemati ali-
quis ſubiaceat,eccleſiæ obediat oportet,dicenti animas à deo creatas eſſe nõ ex dei ſubſtan-
tia,aut ex ſubiacẽti materia,ſed ex nihilo. Et Leo primus huius nominis pontifex epiſtola
ſeptuageſimaprima cap. 5. ſic ait· Quinto autẽ capitulo refertur, quod animã hominis di-
uinæ aſſerãt eſſe ſubſtantiæ,nec à natura conditoris ſui cõditionis noſtræ diſtare naturam.
Quam impietatẽ ex philoſophorũ quorundã & Manichæorũ opinione manantẽ, catholi-
ca fides damnat,ſciens nullã tam ſublimem támq; præcipuam eſſe facturã,cui deus ipſe na-
tura ſit. Hæc Leo papa. Et multa alia ad hãc rem pertinẽtia eo loco dicit,quo de Priſcillia-
niſtarum erroribus tractat. I

QVintus error eſt qui docet animas nõ creari â deo. Hic autẽ error adhuc diuiſus eſt,
ſicut ſolẽne eſt hæreticis nuſq̃ tenere vnitatẽ. Quidã enĩ dicũt animas factas eſſe ab
Seleucus. angelis,factáſq; ex igne & ſpiritu. Huius erroris authores fuerunt Seleucus &
Hermias. Hermias Galatæ,vt ait Philaſter,à quibus Meſſalianorum hæreſis orta eſt,vt dicitur in vii.
Meſſaliani. lib. hiſt. tripartitæ. cap. xi. Alii autẽ dicũt animã filii fieri ab anima patris,quẽadmodũ cor-
Tertullia- pus ex corpore. Huius erroris author extitit Tertullianus,vt ait beatus Aug. in lib. de hæ-
nus. reſibus ad Quodvultdeũ cap. 86. Quis autẽ is fuerit,qualiſq; eius doctrina, cũ ex aliis, tum
etiã ex lib. illuſtriũ virorũ beati Hieronymi plenius diſcere potes. Hui⁹ ſentẽtia eſt,animã
hominis eſſe corporeã,q̃uis immortalem,& ex anima patris velut corpus ex corpore ge-
Apollina- nerari. Hũc errorem docuit Apollinaris quidã Alexãdrinus,de quo fit mentio in v. lib. hi-
ris. ſtoriæ tripartitæ ca. xliiii. Hũc eũdem errorem tenẽt Luciferiani,à Lucifero quodã Carali-
Luciferiani tano epiſcopo eorũ principe ſic nominati,de quo in x. lib. hiſtoriæ eccleſiaſticæ per Ruf- K
finum addito fit mentio,nec tamen iſte error illic ei tribuitur. Verũ Guido carmelita dicit
hũc errorẽ eſſe Luciferianorũ:neſcio tamen quos authores in hac parte ſecutus ſit:quoniã
beatus Auguſt. in lib. de hæreſi. ad Quodvultdeũ cap. lxxxi. de eis differẽs,dubius eſt in pri-
mis an ſit hæc eorũ aſſertio. Deinde etiã dubitat an dato ꝙ eam tenuerint,propter illã cen-
ſendi eſſent hæretici. Et de Tertulliano loquẽs loco proxime citato,cũmq; errorẽ hunc il-
li tribuat,dicit tamẽ nõ propter aſſertionẽ hãc eſſe clamatũ hæreticũ,ſed quia ad Cataphry
garũ ſectã accedẽs,ſecũdas nuptias velut adulteria dãnauerit. Nã idẽ beatus pater Auguſti-
nus ſæpiſſime anceps eſt & dubius quid de animę origine ſentiẽdũ ſit. Credit enĩ (vt ipſe-
met fatetur in epiſt. de hac re ad Hieronymũ per Oroſiũ presbyterũ miſſa, & in epiſtola ad

Optatũ)

A Optatũ)animas à deo creari,& nõ ex traducevelut corp⁹ generari:an autẽ ad hoc credẽdũ
fides catholica nos cogat,ipſe dubitat:quoniã(vt ait)null⁹ eſt ſacræ ſcripturæ apertus locus
qui hoc cõuincat.Si enĩ quis afferat illud Pſal. Qui fingit ſpiritũ hominis in ipſo · & illud, Pſal. xxxij.
Qui finxit ſigillatim corda eorũ:his duob⁹ teſtimoniis reſpõderi poteſt,q̃ fingere dicimus
eũ qui ex præexiſtẽti materia aliquid facit:ſicut ſolemus appellare figulos eos artifices qui
ex maſſa terrea vaſa cõficiũt.ac proinde q̃uis ex illis authoritatib⁹ optimè cõuincatur hæ-
reſis dicẽs animas nõ creari à deo,ſed ab angelis,vt dixerũt Seleucus & Hermas:nõ tamen
cõuincitur eas à deo produci ex nihilo:quoniã fingere id nõ ſonat. Magis ſiquidẽ eſt crea-
re q̃ fingere,& tamẽ nõ ſemper creare in ſacris literis ſumitur pro eo quod eſt producere
ex nihilo : quod vel ex eo loco pſalmi patere poteſt vbi dicitur,Cor mũdũ crea in me de⁹. Pſal.l.
Nã ibidẽ creari petit anima,quę iã exiſtit. Et in alio loco dicit·Emitte ſpũm tuũ,& creabũ- Pſal.ciij.
B tur.Si ergo iã exiſtẽs creatur,per nouæ iuſtitiæ receptionẽ:quid prohibet vt iã exiſtẽs fingi
dicatur eò q̃ aliquid nouũ acquiſierit?Quod autẽ in Eccleſiaſte legitur,Et reuertetur puluis Eccle.xij.
in terrã ſuã ſicut erat,& ſpiritus reuertetur ad dominũ ſuũ qui dedit illũ · hic locus etiã ma
nifeſtiſſime cõuincit animã produci à deo, ſed q̃ anima ab eodẽ ex nihilo producatur,nõ
oſtẽdit,ĩmo(vt Auguſtinus ait)facilè huic obiectioni reſpõdetur, corpus in terrã de qua fa-
ctũ eſt primũ hominis corp⁹, reuerti:ſed ſpiritũ ad deũ,à quo facta eſt prima hominis ani-
ma.Dicẽt enĩ hi qui hũc tutãtur errorẽ,q̃ ſicut noſtrũ corp⁹ quãuis ex illo primo corpore
propagatũ ſit,eò tamẽ redit vnde ipſum primũ corpus effectũ eſt:ſic anima noſtra q̃uis ex
prima anima propagata,nõ ad nihilũ,quia ĩmortalis eſt, ſed ad deũ redit,à quo prima ani-
ma facta fuerat. Vnde Auguſtin⁹ in epiſt.ad Hieronymũ ſuperi⁹ memorata de hac ſentẽtia
loquens,ſic ait,Nolo mihi dicatur pro hac ſentẽtia debere accipi qđ ſcriptũ eſt, Qui finxit
ſpũm hominis in ipſo,&,qui finxit ſigillatim corda eorũ.Aliquid fortiſſimũ atq; inuictiſſi
C mũ requirẽdũ eſt,qđ nos nõ cogat deũ credere vllarũ animarũ ſine culpa aliqua dãnatorẽ.
Et parũ infra.Nec illud qđ ĩ Eccleſiaſte ſcriptũ eſt, Tũc cõuertetur in terrã puluis ſicut fuit,
& ſpirit⁹ reuertetur ad dominũ q̃ dedit illũ:iſtã cõfirmat ſentẽtiã,quã volum⁹ eſſe noſtrã.
Hæc Auguſt.& in epiſt.ad Optatũ de origine animarũ ſic ait·Sed vbi res naturaliter obſcu
ra noſtrũ modulũ vincit,& apertè diuina ſcriptura nõ ſubuenit:temere hinc aliq̃d defini-
re humana cõiectura p̃ſumit.Secũdũ vitas autẽ quas proprias habere incipiũt,nouos homi
nes dicimus naſci,ſiue anima,ſiue corpore.At verò ſcđm originale peccatũ veteres naſcũ-
tur,ideo baptiſmate renouãtur.Aliq̃d ergo certũ de animę origine nõdũ in ſcripturis ſan-
ctis reperi . Nã hi qui nouas ſine vlla propagine aſſerũt animas fieri,inter teſtimonia qui-
bus id nitũtur oſtẽdere,ponũt etiã illa duo q̃ paulo ante cõmemoraui·Qui fingit ſpiritũ ho
minis in ipſo: &,Qui finxit ſigillatim corda eorũ.de quib⁹ vides quẽadmodũ poſſit à reſi-
ſtẽtibus reſpõderi.Hucvſq; Auguſtin⁹. Quãuis ergo Auguſtinus credat animas nõ fieri ex
D traduce,ſed ex nihilo à deo produci,ad hoc tamẽ credendũ dicit nullã eſſe ſacræ ſcripturæ
cogẽtẽ authoritatẽ.Et beat⁹ Eucherius Lugdunẽ.epũs,qui Auguſtino cẽtũ annis & aliquã-
to amplius poſterior fuit,lib.i.ſuper Gene.exponens illud,Et ædificauit domin⁹ deus coſtã Gene.ij.
quã tulerat de Adã, in mulierẽ:ſic ait,Quęritur vtrũ fœmina de latere viri formata,ex eius
anima acceperit animã?Et vtrũ ſicut caro naſcẽtiũ ex carne,ſic animæ ex aĩab⁹ procreẽtur?
An nouæ ſemper creẽtur à deo ex nihilo?Quæ quæſtio in definiẽdo difficilis eſt,quia nihil
eſt à ſanctis viris,vel ſcripturarũ authoritate manifeſti⁹ pronũciatũ.Hæc Eucheri⁹. Cæterũ
beat⁹ Thomas in ſua ſũma cõtra Gẽtiles lib.2.cap.86.hãc materiã pertractãs,dicit eſſe er-
rorẽ animas ex propagine velut corpora deriuari.poſt cuius erroris oppugnationẽ ſubne-
ctit hũc fuiſſe Apollinaris errorẽ.Nec tamẽ is à p̃cedẽtibus ſanctis viris aliqua ex parte re-
cedit,nec aliq̃d certius de anima affert.Nã quãuis beatus Thomas dicat eſſe errorẽ, nõ ta-
mẽ dicit eſſe hæreſim.Lata eſt differẽtia inter hæreſim & errorẽ: quoniã etſi omnis hære-
E ſis ſit error, nõ tamẽ viceverſa oportet vt omnis error ſit hæreſis cenſendus, vt in princi-
pio huius operis docuim⁹.Atq; hoc ipſum ſenſiſſe viſus eſt ſanct⁹ doctor cũ appellauit er-
rorẽ,quia aduerſus illũ diſputãs, ſolũ argumẽtationib⁹ mere philoſophicis agit,nullas ſcri
pturæ authoritates afferens,quoniã cõtra Gẽtiles in illo operis libro agebat,nõ cõtra hære-
ticos.Hinc ergo colligere hoc vnũ valebimus,hãc aſſertionẽ Tertulliani & Apollinaris,ſi
aliquis ſit ſacræ ſcripturę locus apertus,aut eccleſiæ definitio cui repugnare oſtẽdatur, eſſe
hæreſim cẽſendã.ſi autẽ null⁹ ſcripturæ locus,aut eccleſię definitio in hac parte reperiatur
cui repugnet, etſi nõ ſit hęreſis appellãda,dicetur tamẽ error:cũ cõſtet ex phyſica ratiocı-
natione eã lõgiſſime à veritate diſtare.Ad quod perſuadẽdũ,poſt eas quas beatus Thomas
affert argumẽtationes loco proxime citato,vnam ex meo capite in mediũ producam,quę

maxime ad rem cõfirmandã facit. Si anima ex anima propagatur, vt corpus ex corpore, aliquod ſemen oportet à parẽtibus decidere in coitu vnde anima ſeruetur, ſicut ſemen decidit ad corporis formationẽ: alioqui dicetur anima ex nihilo produci, & nõ ex propagine, ſi nihil à parẽtibus deciſum eſt vnde ipſa formetur. At cũ ſæpe eueniat, vt ſemina ſine vllis cõceptibus irrita permaneãt, & coitus ſine vlla prolis generatione fruſtrati ſuccedant: quærẽdum tunc eſt quid de animæ ſemine factũ ſit, an pereat, an maneat? Si illud perire aſſeris, animã oportebit etiã te dicere eſſe mortalẽ: quia impoſſibile eſt vt cuius cauſſa & ſemẽ mortale eſt, ipſum immortale ſit. Quod ſi illud perire negas, quin potius manere cõtẽdis: quare anima nõ generatur, cũ ſemẽ illi⁹ deciſum ſit vnde propagãda erat? Nũquid dicẽdũ erit ſicut de corpore, ideo animã nõ generari, quia qualitates diſponẽtes ad eius generationẽ requiſitę defuere: ita vt ſicut ex nimia frigiditate mulier q̃uis ſemine viri recepto nõ cõcipit, ita etiã anima quãtũuis ei⁹ ſemine in vẽtre matris recepto, ob defectũ alicui⁹ ſimilis qualitatis requiſitę nõ producatur? Quo cõceſſo erit neceſſario dicẽdũ animę ſubſtãtiã ex aliquibus qualitatib⁹ pẽdere tã in generatione, q̃ in ei⁹ cõſeruatione, ita vt illis ſemini ei⁹ adhibitis ſubſequatur animæ generatio: illis ſemotis anima nec generari nec ſubſiſtere queat. At cũ qualitatib⁹ illis aliquæ reperirẽtur cõtrarię (quoniã alioqui nihil obſtaret quo minus ſemine deciſo, ex ſemine ipſo cui maxime animæ cõueniũt, orirẽtur, ſi nihil aliud eſſet illarũ ortui repugnãs) oporteret qualitates illas corruptioni eſſe ſubiectas, quibus corruptis neceſſario tũc anima corrũperetur. Atq; ita oporteret animã fateri eſſe mortalẽ. Verũ etſi hæc collectio maxime perſuadeat, vehemẽtérq; vrgeat, nõ tamẽ cogit vt ex ea oporteat dicere iſtorũ aſſertionẽ eſſe hęreticã: quoniã ĩ cauſſa fidei efficaciores ſunt authoritates, q̃ quęcũq; phyſicæ argumẽtationes, dicẽte Hieronymo ĩ epiſtola ad Theophilũ Alexãdrinũ, Fides pura & aperta cõfeſſio nõ quęrit ſtrophas & argumẽta verborũ. Qđ vero ait Tertullianus animã eſſe corpus, ſi ita intelligat, eſſe corp⁹ vt partes habeat, in partẽſq; ſcindi poſſit, quarum vna in vno ſit loco, altera in altero: hoc manifeſtè cõuincitur eſſe hęreticũ, per hoc ꝙ ſacrę literæ docẽt animã eſſe ſpiritũ. At quod ſpiritus eſt, corpus nõ eſt, nec eſſe poteſt. Dominus ſiquidẽ poſt reſurrectionẽ ſuã diſcipulis apparẽs, illiſq; exiſtimantib⁹ eũ ſpiritũ eſſe, dixit, Luc. xxiiij. Videte manus meas, & pedes: quia ego ipſe ſum. Palpate & videte, quia ſpiritus carnẽ & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere. Animã autẽ eſſe ſpiritũ, plurib⁹ ſcripturæ teſtimoniis cõprobatur. Salomõ enĩ in Eccleſiaſte ait: Quis nouit ſi ſpirit⁹ filiorũ Adã aſcẽdat ſurſum? Et Eccle. iij. dominus animã ſuã in morte cõmendans patri ait, In manus tuas domine cõmẽdo ſpiritũ meũ. Et liberã prõptãq; volũtatẽ ſe habere ad paſſionẽ ſubeũdã oſtẽdẽs, ait: Spũs prõptus eſt, caro autẽ infirma. vbi noie ſpũs ſignauit animã. Et Paul⁹ carnis & animæ pugnã deſcribẽs, ait: Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ. Anima ergo nõ poteſt eſſe corpus, cũ ſit ſpiritus. Luc. xxiij. Matt. xxvi. Galat. v.

SExta hæreſis eſt quæ aſſerit animas ſceleratorũ hominũ poſt mortẽ cõuerti in dæmones, & in quæcũq; animalia bruta ſuis meritis cõgrua. Hãc hęreſim recitat Philaſter, nullo tamẽ illi⁹ nominato authore. Et Guido carmelita lõgo ſatis tẽpore poſterior in ſuo lib. de hæreſibus, cap. 76. inter hæreſes innominatas, quarũ nõ eſt certus author, eã recẽſet. Verũ de hoc Guidone valde miror, ꝙ eã ſine nomine poſuerit, præcipue cũ legerit (vt credi par eſt) Auguſtinũ in lib. de hæreſibus ad Quodvultdeũ. Hic enĩ etſi cap. 78. iſtũ erroré ſine nomine authoris ſcribat, ſequẽs Philaſtrũ in illa parte: poſtea tamẽ eas recẽſẽs hæreſes quæ nec à Philaſtro nec ab Epiphanio cõmemorãtur, cap. 86. de Tertulliano diſſerẽs ait Tertullianũ ſenſiſſe animas hominũ peſſimas poſt mortẽ in dæmones verti. Et idẽ Guido capite. 63. de erroribus Tertulliani ſcribens, hũc errorem illi tribuit: quapropter miror qualiter poſtmodũ inter innominatas hæreſes eã locauerit. Tertullianus ergo ſenſit animas hominũ, nõ omnes, vt Guido indifferẽter illi tribuit, ſed animas hominũ peſſimas poſt mortẽ cõuerti in dæmones. An autẽ ipſe dicat eas cõuerti etiã in pecudes, Auguſtinus tacet, & mihi nõ eſt certum. Quod ſi neget, erit in hac ſola parte hæc hæreſis ſine nominato patrono. Quid autẽ Tertullianũ mouere poſſit vt in hũc erroré laberetur, certè nõ video: niſi forte illud quod dominus apud Iohãnẽ Iudæis peſſimis loquẽs ait, Vos ex patre diabolo eſtis. Et de tranſmutatione in pecudes, qui eã tutãtur, forte mouẽtur ex illo quod Iohãnes Baptiſta ait, Progenies viperarũ, quis mõſtrauit vos fugere à vẽtura ira? Verũ hæc parum mouere deberẽt virũ vel mediocriter doctũ: præcipue ſi cõſideraret nõ omnia ſacræ ſcripturæ verba ſumẽda eſſe iuxta ſolã grammaticæ nudam ſignificationem. Sacra etenim ſcriptura plena eſt metaphoris, aliiſque figuratis locutionibus, in quibus propter aliquarum rerum inter ſe conuenientiam, nomen vnius pro nomine alterius ponitur: vt cum Chriſtus vocatur leo, aut agnus: nõ quòd vtrũq; horũ ſit, ĩmo cũ neutrũ eorũ ſit, vtrũq; tamẽ dicitur ex quadam Iohã. viij. Matth. iij.

F G H I K

A dam ſimilitudine,eò q̃ vtriq; eorũ aliquid ſimile habet. Sic etiã homines aliquãdo vocantur iumẽta propter eorũ mores quos iumentis ſimiles habent. Progenies ergo viperarũ vocantur Iudæi à Iohãne Baptiſta,eò q̃ ſicut illæ deuorãtes matres ſuas naſcũtur,ſimiliter illi poſtq̃ patres,hoc eſt magiſtros & prophetas occiderãt, tunc pœnitẽtiã agentes ſpiritualiter naſcũtur. Ad hunc etiã modũ accipiẽdũ eſt quod dicitur, Vos ex patre diabolo eſtis: vt nõ Ioan.viij.
iuxta naturã eſſe diaboli filios intelligatur,ſed iuxta mores,in quibus filii parentes imitantur. Nam cuius opera quiſq; facit,eius & filius vocatur. Quod ex eo manifeſtè conuincitur, quòd Iudæis dicentibus patrẽ ſuũ eſſe Abrahã,Chriſtus reſpõdit,Si filii Abrahæ eſtis,opera Abrahæ facite. Ad hunc autẽ erroré reuincendũ vel illud teſtimonium ſatis eſt efficax, vbi Matth. xxv. Chriſtus hominibus parũ miſericordibus minatur ſe dicturũ in die iudicii,Ite maledicti in ignẽ ęternũ,qui præparat⁹ eſt diabolo & angelis eius. Ex quib⁹ verbis oſtẽ-
B tur diſcrimẽ eſſe inter animas malorum hominũ,& dæmones. Item in lib. Sapiẽtię dicitur, Quomodo poſſet aliquid permanere,niſi tu voluiſſes?aut quod ad te vocatum non eſt,cõ- Sapien.xi.
ſeruaretur? Parcis autẽ omnibus quia tua ſunt,qui amas animas conſeruans . At quomodo conſeruaret animas,ſi eas in dęmones aliquãdo verteret?Nã id quod vertitur in aliud,perire neceſſe eſt, vt in aliud vertatur . Quapropter ex eadem ratione oporteret fateri animã eſſe moralẽ:quod tamẽ Tertullianus,teſte Auguſtino,negat. Nam id quod in aliud conuertitur,tũc corrumpitur cum vertitur in aliud: vt vinum cum vertitur in acetum, aut aer cum cõuertitur in aquam,deſinit eſſe vinum,& deſinit eſſe aer. Si ergo anima in dæmonem conuertitur aut in pecudẽ,neceſſe eſt vt in hac verſione anima deſinat eſſe,atque ideo erit mortalis:quod eſſe erroneum nunc proximè oſtendemus.

SEptima hęreſis eſt quę dicit animã hominis ſimul cũ corpore in morte hominis corrũpi. Et hæc in duas adhuc ſectas partita eſt,quibuſdã dicentibus eas cũ corporibus ſimul
C interire,ſed poſtmodũ in reſurrectione iterũ cũ corporibus ſuſcitari . Hic error (vt ait Euſebius lib. vi. hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. xxvi.) exortus eſt in partibus Arabiæ. Sed hos hęreticos,quoniã nullũ eorũ Euſebius nominat authorẽ,beatus Auguſt. lib. de hæreſibus cap. lxxxiii. dicit q̃ poſſumus Arabicos nominare,quo nomine à poſteris qui de hæreſibus ſcri- Arabici.
pſerũt,nominãtur. Hi diſputatione Origenis præſentis,& eos alloquẽtis,teſte Euſebio,cito reſipuerũt. Alii autẽ dicũt animã ſic in morte hominis cũ corpore perire,vt nuſq̃ poſtea redeat,quo facto videtur etiã hi negare reſurrectionẽ. Verũ de hoc aliàs inferius lõgius pertractabimus cũ de reſurrectione agemus. Hic fuit error Saducæorũ: quẽ erroré omiſiſſem, niſi alius illũ poſtmodũ ſuſcitaſſet: quoniã ſolas illas hæreſes pertractare decreui,quæ poſt Chriſti aduẽtũ exortæ ſunt,nõ illas quę ante Chriſti aduẽtũ extiterũt, prout beatus pater Auguſtinus in ſuo lib. de hæreſibus etiã fecit. Hermãnus igitur kiſſuich Hollãdrin⁹,de quo Hermãnus
iã ſupra fecimus mentionẽ,poſt Saducæos hũc ſuſcitauit erroré. Hi ergo etſi inter ſe diuiſi kiſſuich.
D in hoc tamẽ cõueniũt,vt dicãt animã per hominis mortẽ ſimul cũ corpore perire. Quapropter vno eodemq; gladio feriendi ſunt. Primo ergo ante omnia annotandum decreui,immortale aliquid bifariam dici: vno modo vt ſolũ neget actum moriẽdi, ita vt illud dicatur immortale,quod nunq̃ morietur,q̃uis mori poſſet: quomodo aliqui dicunt Adam ſi in iuſtitia perſeueraſſet,imortalẽ futurũ,ſic q̃ nunq̃ moreretur,q̃uis potentiã (vt dicunt) haberet ad mortẽ. Alio modo aliquid dicitur immortale,vt nõ ſolum neget actũ, ſed potentiã mortis,ita vt ſicut nunq̃ morietur, ita nec mori poſſit, quomodo dicimus deũ immortalem. Hoc vltimo modo cõuincere animã eſſe immortalẽ, maius requirit opus q̃ Enchiridion noſtrũ patitur: quapropter nũc omittere decreui,præcipue cum ad iſtos hæreticos reuincendos ſatis eſt probare animã hominis quãtũlibet corpore pereũte nũq̃ peritura. Hoc
autẽ euidẽtiſſime cõuincitur ex prẽmio bonorũ & malorũ,vbi dicitur de vtriſq;, Ibũt hi. ſ. Matth.xxv
iuſti,ĩ vitã æternã: illi autẽ,id eſt peccatores,in ignẽ æternũ. Aeternũ autẽ eſſe nõ poteſt qđ
E aliquãdo finietur. Et de iuſtis in particulari dicitur, Spes illorũ ĩmortalitate plena eſt. Prę- Sapiẽ.iij.
terea,diuerſa hominũ in hoc ſeculo vita, cui indignũ ſæpe pro nunc cõtingit præmiũ, adeo efficax mihi videtur argumentum,vt etiã ſi ſcripturæ teſtimonium deeſſet, ſufficeret ad conuincendũ,animã poſt mortẽ hominis manere: quoniam videmus in hac vita præſenti peccatores ſceleratiſſimóſque homines ſæpiſſime proſperari,nullãſque ſuis meritis dignas hic luere pœnas : econtrario iuſtos aduerſis vexari, morbis cruciari, plurimáque pati incõmoda . Quod ſi animæ nunquam poſt hominis mortem manerent,poſſet mundi gubernator , cui hæc omnia ſubſunt,velut iniuſtus accuſari , & iniuſtitiæ reprehendi,quòd iuſtos puniret, ſceleratóſque homines præmio afficeret. At cum nullo pacto deus tanquam

iniuſtus ſit accuſandus, quoniã iuſtus domin⁹, & iuſtitias dilexit: hinc cõuincitur animã poſt F
mortẽ hominis aliquã habere vitã, in qua vnuſquiſq; recipiet cõgrua ſuis meritis præmia.
Præter hæc tamẽ, ſcripturæ ſacræ eſt apertiſſimũ teſtimoniũ. In libro ſiquidẽ Sapientię le-
Sapien.xi. gitur· Excæcauit illos malitia ſua, & neſcierũt ſacramẽta dei, neq; mercedẽ ſperauerũt iuſti-
tię, nec iudicauerũt honorẽ animarũ ſuarũ, quoniã de⁹ creauit hominẽ inexterminabilẽ: ad
imaginẽ ſimilitudinis ſuæ fecit illũ. Ex quo loco apertè cõuincitur animã eſſe inexter-
minabilẽ. i. incorruptibilẽ & immortalẽ, quoniã vt ex litera patet, de homine differit iuxta a-
nimã, & nõ iuxta corpus, iuxta quã in homine imago dei ſita eſt. Sic enĩ ait, nec iudicauerũt
honorẽ animarũ ſuarũ. & cauſſam ſubdẽs ait, quoniã creauit deus hominẽ inexterminabi-
Sapien.iij. lẽ. Et in eodẽ lib. de animabus iuſtorũ Salomon loq[illegible] ait· Iuſtorum animæ in manu dei
ſunt, & nõ tanget illos tormentũ malitiæ. Viſi ſunt oculis inſipiẽtiũ mori, illi autẽ ſunt in
Apoca.vi. pace. De eiſdẽ etiã animabus iuſtis dicitur in Apocalypſi, Vidi ſub altare dei animas inter- G
fectorũ propter verbũ dei, & propter teſtimoniũ quod habebãt, & clamabant voce magna
dicẽtes, Vſquequo domine verus & ſanctus nõ vindicas ſanguinẽ noſtrũ de his qui habi-
tãt terrã? Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictũ eſt illis, vt requieſcerẽt adhuc tẽpus
modicũ donec cõpleãtur cõſerui eorum, & fratres eorũ qui interficiẽdi ſunt ſicut illi. Et in
Apoc.vij. eodẽ lib. alibi dicitur· Vidi turbã magnã, quã dinumerare nemo poterat, ex omnibus gen-
tibus, & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronũ, & in cõſpectu agni, amicti ſto-
lis albis, & palmæ in manibus eorũ: & clamabant voce magna dicentes, Salus deo noſtro
qui ſedet ſuper thronum, & agno. Qui autẽ ſint iſti de quibus loquitur, vnus ex ſenioribus
explicuit dicens, Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, &
dealbauerunt eas in ſanguine agni: ideo ſunt ante thronum dei, & ſeruiunt ei die ac nocte
Lucæ xvi. in templo eius &c. Rurſus, apud Lucam anima iuſti Lazari deportatur ab angelis, & col-
locatur in ſinu Abrahæ: & anima diuitis epulonis poſt eius mortem ſepelitur in inferno, H
vbi cruciatur, atque inde loquitur cum Abraham. Anima ergo poſt hominis mortem ma-
Matth.x. net. Deinde dominus apud Matthæum ait, Nolite timere eos qui occidunt corpus, ani-
mam autẽ non poſſunt occidere. Si autẽ anima mortalis eſſet, & ſimul cũ corpore periret:
occidens corpus ſimul etiã occideret & animã, ſicut fit in bruto, cuius anima ab interficiẽ-
Matt.xxij. te corpus occiditur. Accedit ad hæc quod dominus apud eundẽ Matthæũ ait Saduceis re-
ſurrectionẽ negãtibus: De reſurrectione autẽ mortuorũ nõ legiſtis quod dictũ eſt à deo di-
Exod.iij. cente vobis, Ego ſum deus Abrahã, & deus Iſaac, & deus Iacob? Non eſt deus mortuorũ, ſed
viuentiũ. Anima ergo mortuo quantũlibet corpore viuit: nec ſimul cum corpore perit. De
immortalitate animę ſcripſit beatus Auguſtinus librum vnum, & Gulielmus Pariſienſis epi
ſcopus alium etiam librum de eadem re compoſuit.

OCtaua hæreſis eſt quæ aſſerit animas tranſire de corpore in corpus, ita vt poſt vniuſ
hominis mortẽ anima illius ad aliud corpus vegetãdũ atq; fouẽdũ trãſeat. Hęc Py- I
thagorę philoſophi fuit olim ſentẽtia, cui impii Albanẽſes poſtmodũ adhęſerũt. eã-
Albanẽſes, Albigẽſes. dem hęreſim amplexati ſunt Albigenſes hæretici, ſic dicti quoniã ex comitatu Albigenſi
prope Tholoſam orti ſunt anno domini M.CC. tempore Innocẽtii papę huius nominis
tertii. Quã ſentẽtiã ſecluſa adhuc fide, ſed ſola ratione naturali ductus facilè quiſq; deſeret,
ſi cõſideret ꝙ nihil omnino eorũ q̃ ante fuerũt, meminerint animæ. Oportebat ſiquidẽ eas
meminiſſe eorum quæ antè facta ſunt. Neq; veriſimile eſt vt hoc imputetur corpori, ita vt
corporis admixtiovniuerſam ipſorũ quę antè habita erãt, in totũ extinguat memoriã. Sicut
enim nũc ſoporato & quieſcente corpore, quæcũq; anima apud ſe ſola videt, horum plura
reminiſcitur, atq; ſæpe poſt multũ tẽporis ea quæ per ſomnium viderat, vigilans annũciat:
ſic etiam reminiſceretur illorũ quæ anteq̃ in hoc corpus veniret, in alio corpore egerat.
Quod ſi quis forte neget vllã eſſe ſoporis ſimilitudinẽ, pro eo. ſ. quòd corpore ſoporato a-
nima adhuc ſuã operationẽ corpori cõmunicat: ita ꝙ nõ eſt illa ſola quæ operatur, ſed ipſa K
inſtrumẽto corporis vtens: ideo aliã cõgruẽtiorẽ afferã ſimilitudinẽ. Paulus ſiquidẽ in ter-
ij.Cor. xij. tiũ cælũ raptus vidit arcana dei, quę nõ licet homini loqui: in quo raptu, quãuis ipſe dubius
ſit an eius anima in corpore fuerit, an extra corpus: hoc tamẽ eſt certũ, animã tũc minime
corporeis ſenſibus vſam, ſed ipſam ſolam ſine vllo corporis adminiculo in illa fuiſſe ar-
canorum contemplatione: quoniam corporei ſenſus ad illa contemplanda minime vale-
rent, & tamen poſtea illorum quæ vidit, reminiſcebatur. Si ergo huius quod in breuiſſi-
mo tempore extra viſum eſt, cum ad corpus rediit, reminiſcitur: multo magis anima
illorum reminiſceretur, in quibus per tot tempora in alio corpore viuens remorata eſt.

Quod

A Quòd ſiquis forte Platonem imitatus dicat, cum in aliud corpus animæ transfunduntur, eas obliuionis quoddam poculum à neſcio quo dęmone oblatum bibere, quo euenit (vt ait Plato) vt præteritorũ non recordentur: hoc certe magis videtur poetarum figmentũ, quàm philoſophorũ, & multo minus theologorũ doctrina. Si enim obliuionis poculũ anima bibit, quod in ea omniũ rerũ deleat memoriam, percontabor tunc Platonem, aut eũ qui illũ in hac parte ſectatur, vnde ille ſcit animam ſuam à dæmone potatã fuiſſe, cum ſit nunc in corpore anima eius, & per hoc ex illo obliuionis poculo potaſſe oporteat, vt etiã illius poculi perdiderit memoriã, & per conſequens ſe potatã fuiſſe nõ recordetur. Quod ſi poculi illius obliuiſcitur, vnde ergo nunc ſcit ſe olim fuiſſe potatã? Si enim dęmonẽ & poculũ & introitum in corpus reminiſcitur, cur nõ [illegible]am reliquorum commemoratur? Ex quo aperte cõuincitur hanc doctrinam nõ ſolum à fide catholica, ſed etiam à vera philoſophia eſſe alie-
B nam. Et beatus Athanaſius in libro qui dicitur de beatitudine filii dei, libro. vi. regulas fidei oſtendens, ait, Si quis confitetur animas hominum in reuolutionẽ rurſus in mundo, aut in hominibus, aut in pecudibus, aut in ſerpentibus verti, anathema illi. Hæc Athanaſius. Verũ ne quis me incuſet quòd propoſiti mei immemor contra Ethnicos philoſophos diſputem: attendat me non pugnare aduerſus hanc ſententiã eò quòd Pythagoræ aut Platonis fuerit, ſed quia Albanenſes & Albigenſes qui Chriſto nomina in baptiſmo dederunt, eandem poſtmodum amplexati ſunt. Athanaſius

NOna & vltima quam in hac materia inuenio, hæreſis eſt, quę aſſerit animas ante infuſionem corporis peccaſſe, & in pœnã peccati in corpora tanquam in carcerem fuiſſe incluſas. Huius erroris author eſt Origenes, vt illi impingit Epiphanius in epiſtola Origenes.
ad Iohannẽ Hieroſolymitanum epiſcopũ, quæ inter opera Hieronymi reperitur tomo. iiii. eò quòd in latinam linguam ille eam verterit. hoc idem illi tribuit Theophilus Alexan-
C drinus in ſuo Paſchali. lib. primo. quod opus etiam Hieronymus in latinum vertit, & habetur in eo volumine quod dicitur Antidotum hæreſum. Eandem hæreſim poſtea tutatus eſt Priſcillianus Hiſpanus Abilæ epiſcopus, qui ex omnium hæreticorum ſentina hæreſes Priſcillianus.
hauſit, vt dicit Leo papa in epiſtola ad Aſtorigenſem epiſcopũ, & beatus Auguſtinus in libro de hæreſibus ad Quodvultdeum cap. lxx. Contra hanc hæreſim illa eadẽ argumenta militant, quæ aduerſus proxime recitatã hæreſim adduximus. Primo ergo de anima Chriſti patet quòd nunq̃ peccauit, nec per conſequens dicendũ eſt eam propter peccatũ in corpus velut in carcerem fuiſſe detruſam. Nam vt eſt in prima Petri epiſtola, Peccatum nõ fe- i. Pet. ij.
cit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qualiter enim ipſe liberare omnes poterat à peccato, ſi anima eius peccato obnoxia, in pœnam peccati carceri fuiſſet mancipata? Præterea cum iuxta Apoſtolum, in reſurrectione mortale hoc corpus induat immortalitatem, vt corpus i. Cor. xv.
ſicut & anima congruum ſuis meritis præmium accipiat: quæ eſt hæc dementia dicere cor-
D pus eſſe animæ carcerem, datum illi in pœnã? tunc enim reſurrectio non eſſet animæ beatę in requiem, ſed in pœnã, cum per illam cogeretur iterum redire ad carcerem vnde ſemel liberata fuerat. Et ita fruſtra eſſet corporũ reſurrectio, ſi expediret animabus abſq; grauitate corporum ad cælum leuius ſubuolare. Rurſus, ſi corpus eſſet animæ in carcerem & in pœnam: nullo pacto illud anima diligeret, nec ab eo ſeparari doleret, nec vllo modo ad illud redire vellet: quæ omnia experimento comprobantur eſſe falſa: & horum vltimum improbat Paulus dicens, Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. vbi corpus magis Paulus appellat ij. Cor. v.
veſtem, quàm carcerem: & naturalem animæ ad illud inclinationem docet, cum ait, Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Hoc eſt, refugimus & horremus corporis miſeram conditionem, non autem ipſum corpus, quapropter nolumus ſimpliciter corpore carere, ſed corporis miſeriis & calamitatibus. vellemus autem corpore nouato veſtiri, quale erit in reſurrectione. Deinde ſi animæ antequam corpus intrarent peccauerunt, & non in corpore, ſed
E in pœnam peccati quod extra corpus fecerunt, in corpus velut in carcerẽ fuerunt incluſę: oportebat vt ſaluator ipſe qui pro hominibus liberandis venerat, corpus non aſſumpſiſſet, cũ animæ ſine corpore peccauerint. oporteret etiam vt animas de corporibus liberaret eo tempore quando in baptiſmate peccata dimittit, ſtatimq; baptizatum de carcere corporis liberaret: cum dicat corpus ſolum in peccati pœnã fuiſſe productum, animęq; datũ. iniuſtũ eſt enim vt anima à peccato liberata, nihilominus adhuc carceri mãcipetur. Adde quod beatus Paulus de germanis in vtero Rebeccæ exiſtentibus ait, Cum enim nõdum nati fuiſſent, Roma. ix.
aut aliquid boni egiſſent aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum dei maneret, non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia maior ſeruiet minori: ſicut ſcriptum eſt,

Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui. Ex qua Apostoli sententia patet illos fratres nihil boni aut mali egisse antequam nascerentur. Verùm in his non est amplius immorandum, cũ de hac re ecclesia olim suam addiderit definitionem. Concilium siquidem Braecarense primũ capite suorum Decretorũ sexto sic ait, Si quis animas humanas dicit prius in cœlesti habitatione peccasse, & pro hoc in corpora humana in terram deiectas, sicut Priscillianus dixit, anathema sit. E

Annus.

DE hac re solum reperi quandam sententiam, quæ à Philastro inter hęreses annumeratur, quæ meo quidẽ iudicio hæresis nomenclaturam nequaquã meretur. Is enim in suo libro de hæresibus dicit esse hæresim, asserere incertum esse numerum annorum ab origine mundi. Miror quidem virum doctum qui tam leuiter de hęresi pronunciauerit, cum sit res tam seria de hæresi censere, vt longo subtiliq; examine sit opus antequam aliquid definiatur. Certũ est enim varias esse de hac re supputationes: quapropter certũ est nullam earum esse certam, præcipuè cum nullam earum ecclesia hucusq; reiecerit. Eusebius quidẽ, quẽ in temporum cõputatione Augustinus imitatur, libro duodecimo de ciuitate dei capite decimo, numerat quinquies mille sexcẽtos vndecim annos à condito mundo vsq; ad tempus quo Roma capta est a Gothis. Beda in libro de ratione temporũ vsq; ad principatũ Theodosii iunioris, quo tempore ait Vrbem à Gothis fuisse captam, quater mille quadringentos & duos annos numerat. Quæ diuersitas prouenit ex diuersa instrumenti veteris translatione: quoniã septuaginta interpretes in computatione annorum qui per diuersas generationes in libro Geneseos distribuuntur, valde discrepãt ab Hebraica veritate, quam nobis tradidit beatus Hieronymus. De qua dissonãtia beatus Augustinus libro quintodecimo de ciuitate dei per multa capitula disputat. Eusebius & Augustinus sequuntur in sua cõputatione septuaginta interpretes. Beda Hebraicã veritatẽ sequitur. Philaster verò nescio quam trãslationem sequitur, cum nullã istarum sequatur. nam in annorum computatione ab vtraque istarum recedit. Ponit siquidem ab origine mundi vsq; ad tempus quo illud opus scripsit, quinquies mille trecentos septuaginta annos. Philaster autem paulo prior fuit Augustino, quoniam beatus Augustinus in prologo libri de hæresibus ad Quodvultdeum, testatur se illum Mediolani cum beato Ambrosio vidisse. Quapropter nescio quo pacto nos efficiet obnoxios supputationi, cum aliæ extent quæ ab illa maxime distãt, eæq; virorum non contemnendæ authoritatis. Accedit ad hæc, q̃ ipsemet Philaster non constat sibi, diuersis supputationibus vtẽs. Nam in eo capite vbi de hac re differit, ab Adam vsq; ad Heber sanctũ, sub quo confusum est labium vniuersæ terræ, supputat octingentos quadragintaduos supra duo millia annorum: & tamen parum antea de varietate linguarum disputans, & capite sequenti volens conuincere Iudæorum linguam non fuisse primã, tunc numerat ab Adam vsq; ad Heber bis mille septingentos annos duntaxat. Nulla est ergo hæresis, asserere (vt Philaster ait) numerum annorum ab origine mundi esse incertum, cum nunquam de hac re ecclesia definierit, nec præcedentium aliquam opinionem vsquam respuerit. G H I

Apostoli.

Ioachim abbas. Petrus Iohãnis.

DE Apostolis, eorumq; vita, statu, & conditione, aliquæ sunt exortæ hæreses, quarum vna est quæ asserit Apostolos nõ prædicasse euãgeliũ Christi iuxta spiritualem intelligentiã, sed tantum secundum literam. Hic est error abbatis Ioachim, & Petri Iohãnis, vt illis impĩgit Guido carmelita. Hic Ioachim ex Calabria oriũdus fuit: monachusq; ordinis sancti Benedicti, atq; in Florensi cœnobio eiusdẽ ordinis abbas. hic multa scripsit, in quibus meo iudicio suum leue ingeniũ ostendit, quoniã in omnibus ferme libris suis, vt se futurorum præscium ostenderet, consueuit miscere pronostica, quod maximę leuitatis & gloriæ cupiditatis indicium est: maxime cum aliter se in posterum res habuit, q̃ ipse prædixit. Nam vt de cæteris taceam, Fredericum imperatorẽ, hostem ecclesiæ futurum, sicut forte somniauerat, prædixit, quem omnes historiæ tradunt vsq; ad mortẽ in pace & tranquillitate ecclesiæ permansisse. Quod autẽ ad prẽsens dogma spectat, de quo nunc fit mentio, K

in eius

A in eius ſcriptis quæ legi,non reperi,ſed tantum à Guidone carmelita inuenio eum de hac re notatum. De qua re valde miror,quoniam cum in concilio Lateranenſi ſub Innocẽtio tertio celebrato,condẽnatus ſit quidam alius error huius abbatis Ioachim,de quo poſtea dicemus, mirandũ eſt q̃ nullius alterius erroris cõcilium illud fecerit mentionem: cum tamen plures alios errores habuerit,quemadmodũ illi impingit Guido. Verum poſſibile fuit errores illos tunc ſic latuiſſe,vt in aures cõcilii nõ deuenerint. Quapropter fidamus in hac parte Guidoni. Hic ergo Ioachim inter cæteras fabulas quas populo Chriſtiano ingerere voluit,hæc eſt vna,qua dicit tres hominis ſtatus. Primus ſtatus eſt in quo homines ſecundum ſtatum carnis vixerunt,quem ſtatum ab Adam perducit vſq; ad Chriſtum. Secundus ſtatus eſt in quo mediam inter carnem & ſpiritum vitam homines duxerunt: & hunc ſtatum à
B Chriſto vſq; ad beatũ Benedictũ protẽdit. Tertius ſtatus eſt in quo viuitur(vt dicit)& viuetur ſecundum ſpiritum: & hic ſtatus protenditur à beato Benedicto vſque ad finem mundi. His autem tribus ſtatibus adaptat tres ordines,videlicet coniugatorum, clericorum,& monachorum. Ordo coniugatorum incepit ab Adam, & (vt ipſe ait) fructificare cœpit ab Abrahã. Ordo ſacerdotalis incepit ab Ozia,qui de tribu Iuda incẽſum obtulit, ſed fructificauit à Chriſto qui eſt rex & ſacerdos. Ordo monachorũ incepit à Benedicto, qui fuit vir ſanctus. ſed hic ordo cœpit fructificare tẽporibus abbatis Ioachim,vt ipſemet ait. Primo ergo ſtatu data eſt lex carnalis. Secundo ſtatu etſi data ſit lex ſpiritalis,puta euangelium,non tamen fuit prædicata per Apoſtolos niſi tantum ſecundum literam. Sed in tertio ſtatu quem ponit,dicit fore prædicandum iuxta ſpiritalem eius intelligentiam, & hoc per monachos illos ſancti Benedicti. Omnibus his etiã aſſentit Petrus Iohãnis,præterq̃ in tertio ſtatu,quẽ iſte,eò q̃ ordinis eſſet minorũ,dicit capere ſuũ initium à beato Franciſco,& q̃ per fratres
C ſui ordinis ſit ſpiritualis vita reformanda, & euangelium ſpiritualiter prædicandum. Atq; ita factũ eſt vt ſuo quiſq; inſtituto ſub quo militabat, fauere conaretur. Vt ergo omnia ordinate ſubuertamus, primo oſtendamus ſtatum quẽ dicunt primum,ab Adam ſcilicet vſq; ad Chriſtum,non fuiſſe vitam ſecundum carnem. Paulus nanq; in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola ait·Qui in carne ſunt,deo placere nõ poſſunt. Illos autem Apoſtolus dicit in carne eſſe,qui ſecundum carnẽ viuunt. Alioqui qualiter verum eſſet quod ſubditur, Vos autem non eſtis in carne,ſed in ſpiritu? Vnde beatus Ambroſius exponens hęc verba ait,In carne poſiti,dicuntur non eſſe in carne,ſi aſſentientes Iohanni apoſtolo mundana non diligant. Sentẽtia enim homini ſua,fingit naturam,vt hoc appelletur quod ſentit. Hæc Ambroſius. Ex quibus colligitur homines primi ſtatus in carne omnes fuiſſe: cum iuxta iſtos,omnes ſecundum carnem vixerunt. Qui autem in carne ſunt,iuxta Paulum deo placere non poſſunt. Roma.viij.
Colligitur hinc nullum hominem primi ſtatus deo placuiſſe. Præterea in eodem loco Pau-
D lus iterum expreſſius ait,Si ſecundum carnem vixeritis,moriemini. Hoc autem de morte ſecunda ſcilicet gehenna intelligendum eſt,vt Theophylactus ait. Nam aliter quæ ſequuntur,cohærere non poſſent. Sic enim ſubditur·Si autem ſpiritu facta corporis mortificaueritis,viuetis. Omnes autem ſpiritu viuentes, corpore mortui erunt, ſed viuent in æternum. Si ergo qui ſecundum carnem viuunt,iuxta Paulum oportet eos mori in gehenna: oportet fateri omnes homines primi ſtatus ſic mortuos eſſe,vt nulla illos ſpes vitæ æternę maneat. Dicere autem nullum hominem ab Adam vſq; ad Chriſtum placuiſſe deo, omneſq; fuiſſe damnatos,manifeſta eſt hæreſis,quæ pluribus ciſq; apertiſſimis ſacræ ſcripturæ locis repugnet. De Abel ſiquidem legitur q̃ reſpexit dominus ad Abel,& ad munera eius. Nec ali- Gene.iij.
ter reſpexit quàm acceptando,quomodo non reſpexit ad Cain: quia iſte non placuit deo, ille autem placuit. Hoc enim modo exponit Paulus in epiſtola ad Hebræos dicens· Fide Heb.xi.
plurimam hoſtiam Abel quàm Cain obtulit deo: per quam teſtimonium cõſecutus eſt eſſe
E iuſtus: teſtimonium perhibente muneribus eius deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Abel ergo iuſtus inuentus eſt apud deum. ſic enim voce diuina proclamatus eſt. Vt veniat(inquit Chriſtus)ſuper vos omnis ſanguis qui effuſus eſt à ſanguine Abel iuſti vſque Lucæ.ij.
ad ſanguinem Zachariæ prophetæ. Præterea de Enoch eodẽ loco ait Paulus, Fide Enoch Heb.xi.
tranſlatus eſt ne videret mortem, & non inueniebatur,quia tranſtulit illum dominus. Ante mortem enim teſtimoniũ habuit placuiſſe deo. Rurſum ſatis conuincitur Dauid placuiſſe deo,per id quod deus de eodem Dauide dixit·Inueni hominẽ ſecundum cor meũ. Quod autem efficacius teſtimonium adduci poteſt quàm de Iohanne Baptiſta,qui diuino præconio ſic exaltari meruit, vt nullus eo maior inter natos mulierum ſurrexiſſe dicatur? huic

certe ego non auderem poſt virginem dei matrem aliquem ſanctorum præferre. Qualiter F
inquam dicemus Iohannem baptiſtam ſecundum carnem vixiſſe,qui vinum & ſiceram nõ
Matth.iij. bibit?qui locuſtis veſcebatur ? qui mollibus non induebatur, ſed veſte ex pilis camelorum
texta?hæc enim inimica ſunt carni. Apertiſſimum ergo eſt mendacium dicere, omnes ho-
mines ab Adam vſq; ad Chriſtum ſecundum carnem vixiſſe. Ad ſecundum ergo ſtatum de-
ueniamus,in quo dicunt datã fuiſſe legẽ ſpiritualẽ,puta euangelium,ſed hoc aiunt nõ fuiſſe
ſpiritualiter & ſecundum veram intelligentiã prædicatum, ſed tantum iuxta literam, & in
ſuperficie. Hic ergo(vt iſtorum temeritas clarius pateat)percõtari illos oportet,vtrum id-
eo apoſtoli non prædicauerunt ſecundum ſpiritualẽ intelligentiam euangelium,quia illud
ſic non intellexerunt?an quia cũ intellexerit,prędicare noluerũt,ſibi ipſis verã intelligentiã
ſeruantes,aliis autẽ ſolum denunciantes literam?Nullus diceret Apoſtolos ignoraſſe euan-
gelium iuxta ſpiritualẽ illius intelligentiam, cum dominus dicat, Omnia quæ habui à pa- G
Ioan.xv. tre meo,nota feci vobis. Et alibi,Vobis datum eſt noſſe myſteriũ regni dei. Quòd ſi myſte-
Lucæ.viij. rium,non ergo ſolam literam. Deinde quis audeat dicere beatum Iohannem euangeliſtam
ignoraſſe intelligentiam ſpiritualẽ euangelii,cui ſupra pectus domini in cœna recumbenti
ij.Cor.xij. reuelata ſunt ſecreta cœleſtia? Et de Paulo etiã quis audebit hoc dicere,qui in tertium vſq;
cœlum raptus vidit arcana dei,quæ non licet homini loqui?qui etiam euangelium non ab
Gala.i. hominibus,ſed ab ipſo deo (vt ille ait) accepit?Præterea ſi apoſtoli ignorauerunt ſpiritualẽ
euangelii intellectum,male Paulus improperaret Iudæis q̃ ſolum literæ cortici adhærẽtes,
literæ ſpiritum non tenerent. Poſſet quidem illi obiici illud poẽtæ,Loripedem rectus deri-
ij.Cor.iij. deat,Aethiopẽ albus. De Iudæis autem Apoſtolus loquens ait, Vſq; in hodiernum diẽ ve-
lamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Cum autẽ conuerſus fuerit ad deum,auferetur velamẽ.
Dominus autem ſpiritus eſt. Vbi autẽ ſpiritus domini,ibi libertas. Nos vero omnes reuela-
ta facie gloriã domini ſpeculantes,in eandem imaginẽ tranſformamur tanq̃ à domini ſpi- H
Ioan.xiij. ritu. Accedit ad hæc quòd Chriſtus prope mortẽ ab Apoſtolis diſceſſurus,eis dixit, Paracle-
tus autẽ(inquit)ille quem mittet pater in nomine meo,ille vos docebit omnia, & ſuggeret
vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Quid autem eſt ſuggeret illis, niſi declarabit, exprí-
met,quæ forte obſcurius à Chriſto dicta non intellexerant propter eorũ tunc obtuſum in-
genium,ſed adueniente ſpiritu ſancto omnia fuerunt illis aperta? Si autem apoſtoli verũ &
ſpiritualem euangelii intellectũ habuerunt : oportet fateri eos ita prædicaſſe prout intelle-
xerunt. Alioqui peiores fuiſſent q̃ ſi ignoraſſent, quoniam ſcientes,& iuxta ſcientiã docere
nolentes,aut inuidiæ aut alterius ſimilis criminis merito accuſarentur, nulla eos excuſante
ignorantia. Nec in hac re meo iudicio eſt amplius morandũ:cum de illa iam apoſtolus Pau
ij.Cor.iij. lus ſententiam apertam dixerit. Sic enim ait,Idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti,
non litera,ſed ſpiritu. litera enim occidit,ſpiritus autem viuificat. Nihil quidem contra iſtos
expreſſius dici potuit. Abeant ergo & ſuas fabulas vetulis prope ignem narrent, & nõ viris I
doctis qui ſciunt triticum diſcernere à lolio.

SEcũda hæreſis eſt quæ aſſerit apoſtolos nec habuiſſe nec recepiſſe pecuniã,neq; aliquid
in craſtinum ſeruaſſe: &(quod peius eſt) docet etiã hæc hæreſis nihil horũ apoſtolis li-
cuiſſe. Quapropter ſpẽ ſalutis tollit omnibus pecuniã recipientibus,aut aliquid in cra-
Pſeudo- ſtinum ſeruantibus. Huius hæreſis authores fuerunt quidã dicti pſeudoapoſtoli,qui fuerunt
apoſtoli. circa tẽpus Bonifacii papæ huius nominis octaui. Iſtorum dux fuit quidam Gerardus Saga-
Gerardus rellus de Parma, qui captus in errore, damnatus & combuſtus fuit. Hunc velut diſcipulus
Sagarellus magiſtrum ſequutus eſt quidã Dulcinus Nouarienſis, qui cum vxore ſua Margareta eiuſdẽ
Dulcinus criminis conſcia ſimilẽ ſuo magiſtro paſſus eſt mortẽ. De his dici poteſt illud Apocal. Tẽ-
Apoca.ij. taſti eos qui ſe dicunt apoſtolos & nõ ſunt, & inueniſti eos mẽdaces. Nam iſti iactabant ſe
vitam apoſtolicam habere,eõ quòd ſicut apoſtoli(vt dicebant) ſic & ipſi pecuniã non reci-
piebãt,neq; aliquid in craſtinũ ſeruabãt. Ad quod aſſerendũ mouebãtur ex eo quòd Chri- K
Matth.x. ſtus redemptor & magiſter omniũ apoſtolis dixit, Nolite poſſidere aurum neq; argentũ,
neq; pecuniã in zonis veſtris. Et iterum, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Et alia huiuſmo-
di quæ dominũ dixiſſe apoſtolis ſuis euangeliſtæ referunt. Verum hęc hæreſis ex prauo li-
teræ intellectu (vt ſæpe euenire ſolet) oritur. Quapropter contra hanc hęreſim hoc ordine
procedemus,vt primo illã de hæreſi conuincamus, deinde verum illius euãgelicę ſcriptu-
ræ ſenſum doceamus. Primo ergo, apoſtolos pecuniã habuiſſe,eamq; ſecum portaſſe, ſatis
Iohã. iiij. conuincitur per id quod dicitur apud Iohannẽ. Cũ veniſſet Ieſus in ciuitatem Samarię quę
dicitur Sichem, ipſo manẽte prope fontẽ extra ciuitatẽ,diſcipuli eius abierunt in ciuitatẽ

vt cibos

A vt cibos emerent. Rurſus apud eundem Iohannem euangeliſtã dicitur, cum dominus Iudæ traditori dixiſſet, Quod facis, fac citius: hoc neminem apoſtolorum intellexiſſe: eò quòd putabãt (quia loculos habebat Iudas) ꝙ dixiſſet ei Ieſus, eme ea quæ opus ſunt nobis ad diẽ feſtum, aut egenis vt aliquid daret. Quæ verba pertractans Theophylactus ſuper Iohannem ait, Et quomodo qui alios admonet ne portent peram nec æs, ipſe autem marſupium ferebat? Oſtendit quòd & poſſeſſione carentẽ, & crucifixum mũdo, magnã oportet eius partis, videlicet pauperũ, curã habere. Hæc Theophylactus. In quibus verbis illud aduertere oportet, quòd Theophylactus ſentit verbum Chriſti de nõ portanda pecunia eſſe inter admoniones & conſilia computandum, & nõ inter præcepta. Qualitercunq; tamẽ hoc ſe habeat: illud ſemper eſt certum, Chriſtum & eius apoſtolos pecuniã ſecum portaſſe: ſicut duo quæ proxime citauimus teſtimonia apertiſſime oſtendunt. Quapropter non eſt de hac re am- Ioan.xiij.

B plius contendendũ: cum hæc ſententia de non portanda pecunia, his teſtimoniis efficaciſſime conuincatur. Ad aliã ergo huius hæreſis particulã procedamus. Nã quod iſti pſeudoapoſtoli aiunt de reſeruatione in craſtinum, eam nõ eſſe licitã, quoniam (vt dicunt) ita apoſtolis prohibitum eſt aliquid in craſtinum ſeruare: hoc eſt falſum perinde ac reliquũ. Chriſtum ſiquidẽ & apoſtolos aliquid ſeruaſſe in craſtinum bene conuincitur per id quod habetur apud Iohannem. Cum enim dominus ex quinque panibus & duobus piſcibus ſatiaſſet Ioan.vi.

quinq; millia hominum, dixit poſtea apoſtolis, Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. collegerunt autem duodecim cophinos fragmentorum. Vides hic aliquid reſeruatum. Apoſtolus etiam collectas fieri ordinauit per vnã ſabbati, vt inde egentibus diſtribuerent: nec tamen omnia quæ vno die colligebant, tunc diuidebãt, ſed prout neceſſitas & egeſtas pauperum exigebat. oportebat ergo inde aliquid ſeruare pro tempore. Similiter (vt in i.Cor.xvi.

lib. Actuum Apoſtolorum patet) multa procurata ſunt neceſſaria indigentiæ fratrum pro- Act.xi.

C pter famẽ inſtantem, quæ per Agabũ prædicta fuerat, & ſub Claudio poſtea euenit. Deinde Paulus nauigans cum ad Cæſarem appellaſſet, ad quem miſſus eſt, nonne aliquid alimenti pro via recepit? nec tamen pro vno tantum die prouidit, quia non vna die ſolet nauis ex Aſia Romam peruenire: quinimmo multis diebus in via moram fecit. Verum licet hæc Act.xxv.

clariſſima ſint, oportet tamen vt eorum obiectionibus reſpondeamus. Primo ergo adducunt illud Matthæi, Nolite portare aurum neque argentum neque pecuniam in zonis veſtris. Huic dupliciter reſpondemus, Primo quòd aliqua fuerunt apoſtolis prohibita Matth.x.

vno tẽpore, quæ poſtea eis licuerunt: vnde liquet prohibitionẽ talẽ non fuiſſe abſolutam & ſempiternam, ſed temporariam ad aliquod certum tẽpus reſtrictam, quales ſunt multæ ex his quæ habentur Matthæi decimo capite cum à domino ad prædicandum mittuntur: vt gratia exempli ibidem dicitur, In viã gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: quod certum eſt referendum eſſe ad illud tẽpus quo ad prædicandum mit-

D tebantur, vt tunc nõ accederent ad loca gentilium: nõ autẽ abſolute, vt ſcilicet nunq̃ accederent ad ea loca quæ gentes inhabitant. Nam in eodem Matthæo poſtmodum dicitur ꝙ Matth.xv.

ſeceſſit Ieſus in partes Tyri & Sidonis, quæ oppida ad gentes pertinebant. & apud Iohãnẽ Iohã.iiij.

habetur ꝙ acceſſit ad Samariam. Apoſtoli etiã poſt aſcenſionem Chriſti relicta Iudæa conuerterunt ſe ad gentes. Petrus ſiquidem fuit Antiochiæ, & Romæ, vbi & mortuus & ſepultus eſt. Ad hunc etiã modum de non portãda pecunia in zonis, fuit forte præceptũ apoſtolis pro illo ſolo tempore quo mittebantur. Volebat enim Chriſtus docere apoſtolos qualiter iactare deberent cogitatum ſuum in domino, & in illo collocandã eſſe ſpem: quo facto ipſe illos enutriret. vt autẽ hoc experientia cognoſcerent, miſit illos iubens eis vt non portent pecuniam, qua reiecta experiri tũc poſſent quomodo nihil illis deeſſet, quoniam ii quibus prædicabant, eos alere tenebãtur. Dignus eſt (inquit) mercenarius cibo ſuo. Quapro- Matth.x.

pter cum aliàs docens eoſdem de hac re etiam differuiſſet, ait, Quando miſi vos ſine ſacculo & ſine pera, nunquid defuit vobis aliquid in via? Vnde videtur hac ratione tunc illis Lucæ.xxij

E fuiſſe prohibitũ portare pecuniã, vt tunc experiri poſſent dominũ habere curam illorum, nihilq; illis deeſſe, etiam ſi pecuniam reiicerent, qua ratione conuinceret eos non debere ſpem ſuam figere in pecunia aut auro vel argento, ſed in deo. Aliter etiam dici poteſt iuxta beatum Auguſtinum, qui in pluribus locis ait illud non fuiſſe præceptum, ſed conſiliũ. In ſecundo etenim libro de conſenſu euangeliſtarum capite trigeſimo dicit, Cum dominus diceret apoſtolis, nolite poſſidere aurum neq; argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, &c. continuo ſubiecit, dignus eſt operarius mercede ſua. Vnde ſatis oſtendit cur eos hæc poſſidere aut ferre noluerit: non quia neceſſaria non ſunt ſuſtentationi huius vitæ: ſed quia

ſic eos mittebat,vt eis deberi monſtraret ab eis quibus credẽtibus euangelium nunciarent, F
tanquam ſtipendia militantibus. Vnde apparet hoc non ita præcepiſſe dominum,ranq̃
euangeliſtæ aliunde viuere nõ debeant, q̃ ab eis credentibus quibus euangeliũ annunciant:
alioquin contra hoc præceptum feciſſet Paulus,qui victũ de manuũ ſuarũ laboribus tranſ-
igebat,ne cuiq̃ grauis eſſet: ſed apparet dominum poteſtatem dediſſe apoſtolis in qua ſci-
rent iſta ſibi deberi. Cum autem à domino aliquid imperatur, niſi fiat, culpa inobedientiæ
eſt. Cum verò poteſtas datur,licet cuiq; non vti,& ſuo iure cedere. Hoc ergo ordinans do-
minus,ꝙ qui euangelium annunciant,de euangelio viuant: illa apoſtolis loquebatur,vt ſe-
cuni non poſſiderent nec portarent huic vitæ neceſſaria. Hucuſq; Auguſtinus. Et eandem
ſententiam repetit in libro contra Adimantũ hæreticum capi. xx. Idem prorſus dicit in li-
Matth.vi. bro de mendacio cap. xxii. Quod autem afferunt ex euangelio Matthæi,videlicet, Nolite
ſoliciti eſſe in craſtinum, ex hoc conuincere volentes non licere aliquid in craſtinum ſer- G
uare:nullo pacto ſuam ſententiam cõfirmat. Primo quidem (vt ait beatus Hieronymus ſu-
Cras. per Matth.)cras in ſacris literis non ſolũ denotat diẽ proxime futurũ poſt præſentem, ſed
omne tempus futurum, & incertum, vt illud dicatur cras futurum, quod aliquando eue-
Gene.xxx. niet,vt in Geneſi dicit Iacob·Reſpondebitq; mihi cras iuſtitia mea,quando placiti tempus
aduenerit coram te. vbi clare patet hoc aduerbium cras poni pro tẽpore futuro. Et in Sa-
i. Reg. xxviij. muelis phantaſmate Phitonyſſa loquitur ad Saulem,Cras tu & filii tui mecũ eritis. Nec ta-
men die proximo Saul & filii eius ſunt defuncti, ſed aliquot tranſactis diebus moritur Saul
cum tribus filiis. Et ita iuxta hanc interpretationem poſſet dici,per illam literam non pro-
hiberi reſeruationem pro craſtina die,hoc eſt proxime ſequenti,ſed prouiſionem pro toto
tempore futuro. Secũdo & melius & clarius reſpondemus,non prohiberi reſeruationẽ pro
craſtino,ſed ſolicitudinẽ : ne ſcilicet adeo ſoliciti ſint,vt ſolicitudo ipſa ſeparet nos à deo
cui ſeruire debemus. Hoc autem & verba ipſa ſonant,& ex præcedentibus facilè colligitur. H
Non enim dixit,nihil ſeruabitis in craſtinum: ſed dixit, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.
At ſine ſolicitudine quis poteſt in craſtinum ſeruare, immo cũ iam ſeruarit pro craſtino,
ſolicitudo ipſa tollitur, vt non ſit ei iam cura de craſtino, ſed cogitet de deo. Apoſtolus
i.Tim.vi. nanq; ait, Habentes alimenta,& quibus tegamur,his contenti ſimus. Vnde Theophylactus
exponẽs illa verba apud Matthæum,ait,Sufficit enim tibi ꝙ hodierna afflictioñe obrueris :
quòd ſi & pro craſtino ſolicitus fueris, quando vacabis deo, ſemper temetipſum crucians
pro corporalibus? Hæc Theophylactus. Vides ibi ſolicitudinem & nimiam prohiberi, &
non ſolam reſeruationem, aut rerum pro craſtino detentionem. Errant ergo pſeudoapo-
ſtoli dicentes nihil in craſtinum licere ſeruare.

Aqua. I

HE hac re duas ſolum reperio hæreſes. Prima eſt quæ dicit aquam nõ eſſe
creatã à deo,ſed eſſe illi coæternam. Hanc hæreſim recitat Philaſter,nul-
lo illius nominato authore: & beatus Auguſtinus in libro de hæreſibus
ſeptuageſimoſexto loco inter hæreſes eã recenſet,nec etiã authoris me-
minit. Quicũq; illius fuit inuẽtor,neſcio vnde ſui erroris occaſionẽ ſum
pſerit,niſi forte ꝙ in libro Geneſeos in quo de creatione rerũ agit Moy-
ſes,cum de creatione cœli & terræ mentionẽ fecerit,nuſq̃ tamen de creatione aquæ memi-
nit,ſed ſolum dixit ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Hæc autem hæreſis facilè cõ-
uincitur per id quod dicitur in Pſalmo octogeſimooctauo, Tui ſunt cœli,& tua eſt terra,
orbẽ terræ & plenitudinẽ eius tu fundaſti,aquilonem & mare tu creaſti. Et pſalm.cxxxiiii.
Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra,in mari,& in omnibus abyſſis.
Gene.i. Si ergo deus creauit mare,& aquas creaſſe etiam oportet, quoniam congregationes aquarũ K
Eccle.i. appellauit maria. Et (vt ait Eccleſiaſtes)omnia flumina intrant mare. Quod autem eorum
nomine obiicitur, de creatione aquæ nullam factam eſſe à Moſe mentionẽ in libro Gene-
ſeos:hoc falſum eſt,& ex falſa ſcripturæ intelligentia procedẽs. Nam cũ dixit,In principio
creauit deus cœlum & terram:ibi nomine terræ omnia corporea quæ ſub cœlo ſunt ſignifi-
cantur. Hoc etenim nomẽ terra dupliciter accipitur in ſacris literis,præcipue in illo primo
capite libri Geneſeos. Aliquando nanq; terra ſumitur pro maſſa illa ex qua omnes creaturę
corporeæ deriuatæ ſunt:de qua dicitur ꝙ erat ĩanis & vacua, id eſt informis,tãq̃ rudis quę-
dam & indigeſta moles,ex qua partes diuerſæ ſumptę ſunt ad diuerſarum formarum ſuſce-
ptionem. Et hæc eſt de qua dicitur:In principio creauit deus cœlum & terram,hoc eſt maſ-

ſam illam

A ſam illam ex qua omnes res corporeæ deriuatæ ſunt,& per conſequens aqua. Et hanc terrã philoſophi vocant materiam primam, eò ꝙ prima ſit materies,ex qua per ſuſceptionẽ diuerſarum formarũ cæteræ corporeę ſubſtãtię digeſtę ſunt. Aliquãdo capitur terra, idq; vſitatius,pro vno ex quatuor elementis, & ſic capitur in eodẽ loco cum dicitur, Congregẽtur aquæ quæ ſub cælo ſunt,in locum vnum,& appareat arida. Et factum eſt ita,& vocauit deus aridam terram, congregationeſq; aquarum appellauit maria. Cũ ergo arida vocatur terra: contractius eſt nomẽ terræ q̃ cũ dicitur,In principio creauit deus cælum & terrã: quoniam hic terra ad materiam omnium ſubſtantiarum corporearum ſe extendit, & ita ad materiã aquæ. Quapropter de aqua ibidem nomine terræ fit mentio. Quod ſi nulla ibidẽ fieret de aqua memoria,nuſquam inde colligere liceret aquam non eſſe creatam : cum hoc ex aliis ſcripturæ locis non minus canonicis quàm eſt liber Geneſeos,aperte conuincatur. Gene.i.

B SEcunda hæreſis eſt quę dicit aquam benedictã nihil plus habere virtutis aut efficacię q̃ non benedictã. Huius erroris primi(quod ſciam) authores fuere quidã qui flagellantes ſunt appellati. Hi circa tempus Gregorii papæ huius nominis decimi ſurrexerunt in Italia:atq; inde in Germaniã & Galliã proceſſerunt,qui ad quadraginta annos vel circa ſemetipſos flagellando per mundum tranſierunt:& ita ab eorum opere nomen ſortiti,vt flagellantes ſeſe appellarentur:quoniam nodoſis flagellis in quibus aculei inſerti erant,ſeipſos flagellabant,dicentes ꝙ hęc flagellatio potior ſit ad delenda quęcunque peccata,quàm quęcunque confeſſio:immo comparabant ipſam martyrio,vel præferebant:quoniam vltro ipſi (vt dicebant)ſanguinem proprium fundebant: martyres vero ab aliis hoc pati cogebantur. Ex iſta ſecta peſſimi errores deriuati ſunt:inter quos hic vnus eſt quem diximus. Poſt iſtos in eodem errore ſucceſſerunt quidam hęretici in Anglia dicti Lollardi,ex ſecta Vvitclefuiſtarum originem trahentes,ſed in hoc ſuo magiſtro Vvitclefuo non adhærentes: nec mirũ, C quoniam hoc eſt hæreticis peculiare, vt neſciant tenere vnitatẽ. His Lollardis in eodem errore ſucceſſit quidam germanus dictus Iohãnes de Vveſtfalia ſuperiore,tempore Frederici imperatoris huius nominis tertii : cuius libri eodem tempore ob multas alias hæreſes ibidem repertas Maguntiæ ex ſententia inquiſitorum hæreticæ prauitatis cõbuſti ſunt. Hi ergo omnes concordi animo aſſerunt aquã benedictam nullius eſſe virtutis maioris quàm ſit non benedicta:quia nõ poſſumus (vt dicunt) benedictionibus noſtris res facere meliores quàm deus eas per naturam condidit. Quapropter impii Lollardi dicunt omnes benedictiones factas ſuper vinum,panem, aquam, oleum, & ſal, & ceram, eccleſiæ muros aut pauimenta,veſtes,mitram, calices, & alia ſimilia,eſſe mere opus necromantiæ potius q̃ veræ & Chriſtianæ pietatis: quoniam(vt aiunt) per tales exorciſmos & benedictiones creaturæ honorantur,credendo de ipſis ꝙ ſint maioris virtutis quàm ſint in natura propria,cum tamen in creatura ſic benedicta nulla videatur mutatio facta,ſed ſola falſa fides,quod eſt prin D cipale in arte diabolica. Verum quantũ ſpectat ad exorciſmos & benedictiones,alibi oſtẽdemus ea omnia non eſſe futilia & inania, nec à Chriſtiana pietate ſeparata. Nunc ergo de aqua ſolum & ſpecialiter differamus. Primo quidem patet eius benedictionem non eſſe dæmonum inuocationem, vt Lollardi mentiuntur,per id quod in libro Numerorum ſcribitur de zelotypia mariti aduerſus vxorem. Sic enim dicitur,Si ſpiritus zelotypiæ concitauerit virum cõtra vxorem ſuam,quæ vel polluta eſt,vel falſa ſuſpicione appetitur,adducet eam ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem ſati farinæ ordeaceæ. Non fundet ſuper eam oleum,nec imponet thus: quia ſacrificium zelotypiæ eſt, & oblatio inueſtigans adulterium. Offeret igitur eam ſacerdos : & ſtatuet eam coram domino : aſſumẽtque aquam ſanctam in vaſe fictili:& pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cumque ſteterit mulier in conſpectu domini,diſcooperiet caput eius:& ponet ſuper manus illius ſacrificium recordationis,& oblationẽ zelotypiæ. Ipſe autẽ tenebit aquas E amariſſimas,in quibus cum execratione maledicta congeſſit: adiurabitque eam,& dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum,& ſi non polluta es deſerto mariti thoro : non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ in quas maledicta congeſſi. Si autem declinaſti à viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum alieno viro:his maledictionibus ſubiacebis. Det te dominus in maledictiones,exemplumq; cunctorum in populo ſuo. putreſcere faciat femur tuum,& tumens vterus tuus diſrumpatur. Ingrediantur aquę maledictæ in ventrem tuum,& vtero tumeſcente putreſcat femur tuũ. Et reſpõdebit mulier,amen,amẽ. Scribetq; ſacerdos in libello iſta maledicta,& delebit ea aquis amariſſimis in quas maledicta congeſſit, & dabit ei bibere. Hæc ibi. Quid ad hæc reſpondebunt Lollardi? eſt ne ille exorciſmus maledictionis &

Flagellantes ſe.

Lollardi.

Iohan. de Vveſtfalia.

Titulo ex orciſmus.

Nume.v.

diabolicus, an potius diuina pietate plenus, vocéque diuina prolatus? Quomodo ergo illa F
aqua habet virtutem & efficaciã?nunquid per artem diabolicam? Abſit, ſed per virtutẽ di-
uinam:& tamẽ ibi nulla videtur poſt exorciſmũ facta in aqua mutatio,vt ipſi petunt. Quid
ergo latrant?Si hoc fecit deus tẽpore illo,cur non etiam erit paratus & alia ſimilia nũc ope-
rari per creaturas ad ſui nominis inuocationem? Quapropter vetuſtiſſima eccleſiæ conſue-
tudo fuit,ab ipſis etiam apoſtolorum temporibus ad nos vſq; deriuata, vt aqua benedice-
retur,ſale exorcizaretur:vt per orationes quæ in eius benedictione ad deum funduntur, di-
gnetur deus ſimilia operari per eius aſperſionem in nobis, qualia orando aut benedicendo
priũs petita ſunt.Non ꝙ ex ipſa benedictione aqua ipſa habeat neceſſario illam virtutem,
quia nec aqua baptiſmatis (iuxta verioré opinionẽ) habet hanc virtutẽ:ſed ꝙ deus aſſiſtit
& operatur verbis ſuper aquã dictis:differenter tamẽ, quia in baptiſmate deus ex promiſſo
aſſiſtit,atq; ideo nunq̃ non operatur: quia cœlũ & terra tranſibunt priuſq̃ verbum vnum G
eius tranſeat. quapropter niſi ipſe baptiſmate ablutus obſtaculum peccati opponat,ſemper
deus in baptizatũ gratiam infundit.At nõ ſic eſt de aqua benedicta,nec ſic(vt ita dixerim)
obligatus eſt,quia nec ipſe promiſit,neq; ipſe hoc ſignũ inſtituit,ſed confidendum eſt de eo
quòd dabit & efficiet id in nobis,quod in aqua poſtulatum eſt cum benediceretur, vtputa
dicendo,Virtutem tuæ benedictionis infunde, vt quicquid in domibus fidelium vel locis
hæc vnda reſperſerit,careat omni immũditia,liberetur a noxa:nõ illic reſideat ſpiritus pe-
ſtilens,non aura corrumpens:diſcedant omnes inſidiæ latentis inimici,&c. Quod ſi hæc o-
mnia non ſemper aqua aſperſa operatur,inde conuincitur eam non eſſe ſacramentum,quia
ſcilicet non eſt efficax ſignum. Quia tamẽ per eius aſperſionẽ multa mirabilia deus opera-
tus eſt, conuincimus ꝙ etſi non ſit ſacramẽtum,hoc tamen habet,ꝙ maioris ſit multo vir-
tutis,q̃ non benedicta:quoniã ad eius aſperſionẽ multa deus operatur quæ per aſperſionẽ
alterius aquæ non benedictæ nullo modo operaretur. Nã vt de cæteris taceã, illud eſt ma- H
Theodo- nifeſtum quod in nono libro hiſtoriæ tripartitæ capite triceſimotertio Theodoritus vnus
ritus, ex tribus authoribus à quibus tripartitæ nomen accepit, ait. Refert enim ꝙ cũ Theodoſius
imperator piiſſimus iuberet templa idolorum deſtrui, quidam præfectus Apamię ciuitatis
accedẽs vt templũ Iouis deſtrueret, quod ſe poſſe facere diffidit,propterea ꝙ ædificium eſ-
ſet adeo robuſtum,lapides in eo locati adeo magni,ita tenaciter ſibi inuicem adhęrẽtes, vt
impoſſibile iudicaret lapidum iuncturas poſſe diſſoluere.Cumq; ſuperueniſſet quidã qui ſe
hoc facturum promiſit,puta ſuffodiens tres per circuitum columnas quibus præcipue totũ
ædificium innitebatur,& ſub earum baſibus ligna fortiſſima ſupponens immiſit ignem,nec
tamen ignis accendebatur:quoniam dæmon quidam teterrimus apparuit qui flammam ſe-
cundum vires ſuas prohibebat operari.Cumq; frequenter hoc facerent, & molitionẽ ſuam
explere non poſſent,nunciauerunt Marcello illius ciuitatis epiſcopo : qui eccleſiã accedẽs
vaſculum aquæ ſub altari poni pręcepit. ipſe vero in terram proſtratus dominũ orabat vt I
dæmonis tyrannidẽ pelleret : ne ex hoc infidelibus maior exultationis occaſio naſceretur.
Hæc cum dixiſſet, facto ſignaculo crucis in aqua, quendam diaconũ ſuũ Equitium, fide &
zelo munitum,ſumere iuſſit aquam,& velociter currere, & cũ fide aſpergere, ignẽq; ſuppo-
nere. Quod cum fuiſſet factum,dæmon aufugit,non ferens aquæ virtutẽ. Quid ad hæc im-
pii Lollardi dicent? Nõne aqua illa per epiſcopi ſancti orationem mutauit naturã,vt ignẽ
non ſolum non extingueret,ſed potius accenderet? Propter hæc & alia ſimilia quę experta
ſunt à fidelibus,eccleſia illam aquæ benedictionem approbat,eamq; fieri præcipit,nec tamẽ
ab heri & nudiuſtertius,ſed ab ipſis apoſtolorum temporibus procẽdens, ad noſtra vſq; tẽ-
Alexander pora deriuata eſt.Alexander ſiquidem papa huius nominis primus, qui quartus à beato Pe-
papa. tro pontifex Romanus extitit,in ſuis decretis quæ in libro conciliorũ paſſim circunferun-
De cõſec. tur,ſic ait,Aquã ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur ac
diſ.iij. cap. purificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendũ eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ K
Aquam. aſperſus ſanguine populum ſanctificabat atq; mũdabat,multo magis aqua ſale aſperſa diui-
Leui. i.ij. iiij. Reg.ij. niſq; precibus ſacrata populum ſanctificat atq; mundat.Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum pro-
phetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quãto magis diuinis precibus ſacratus ſterilitatem aufert
rerum humanarũ,& coinquinatos ſanctificat atq; mũdat,& expurgat, & cætera bona mul-
tiplicat,& inſidias diaboli auertit, & à phantaſmatis verſutiis hominem defendit? Nam ſi
Matth.ix: tactu fimbriæ veſtimenti ſaluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis
virtute ſacrorũ eius verborũ diuinitus ſacrantur elemẽta,quibus ſanitatem corporis & ani-
mæ humana percipit fragilitas? Hæc Alexander papa. Ex cuius dictis patet non eſſe nouũ
huius aquæ benedictæ vſum, quẽ nunc eccleſia tenet: magnam illius eſſe virtutem non ex

natura

A natura aquæ,ſed virtute benedictionis aut orationis ſuper eam factę. Nō eſt ergo claua infernalis, aſperſorium aquæ benedictæ, vt peſſimi Flagellātes mentiuntur: nec benedictiones aut orationes ſuper eam dictæ ſunt dæmonum maledictiones,aut necromantiæ incantationes, vt impii Lollardi murmurant. Quod autem Lollardi obiiciunt, quòd nos volumus per noſtras benedictiones, res efficere meliores, quàm deus eas per naturam condiderit: hoc adeo eſt manifeſte verum, vt etiam ipſi quantumlibet renitantur, concedere teneantur. Deus ſiquidem quotidie nouas creat animas, quæ etſi bonæ ſint per naturam, nō tamen eas bonas creat in gratia: alioqui nullum eſſet in aliqua earum peccatum originale cum primo creata corpori adhæret: tamen poſtmodum per bonorum operum exercitiū proficiunt in moribus,in quibus creatæ à deo non fuerant. Quod ſi nullo pacto meliores effici poſſunt, quàm Deus eas per naturam condiderit, fruſtra docentur, fruſtra illis bo-
B nitas perſuadetur, fruſtra illis prædicatur. Accedit ad hæc, quòd culpandæ non eſſent ſi meliores non fiunt: quia hoc eis impoſſibile eſſet, & ita totus illarum defectus in deum reiiciendus erit, qui illas meliores non creauerit. Quæ omnia abſurdiſſima ſunt,& impietate plena. Non ergo debent mirari impii Lollardi quòd dicamus creaturas per hominū benedictiones meliores reddi quàm à deo creatæ fuerint per naturam: hoc tamen non ab ipſis hominibus fit, ſed à deo propter merita benedictionum & orationum præcedentiū. Huius autem benedictionis traditio ſpecialis (vt ait Auguſtinus) in ſynagoga permanſit, & in eccleſia celebratur in nuptiis:vbi dei creaturæ ſub dei benedictione iungūtur,& ibidē meliores fiunt, non tamen à benedicente aut orante, ſed à deo, vt multiplicentur ſuper terram. De hac re,ſcilicet de aqua benedicta, eiuſque virtute & efficacia, ſcripſit librum Iohannes de turre cremata Cardinalis ſancti Sixti, ordiniſque fratrum prædicatorum, quem fateor me non vidiſſe, nec inuenire potuiſſe: quod doleo: quoniam cum virum doctum
C eum exiſtimem,magnas mihi ſuppetias (vt credo) tribuiſſet. Verum Iohannes Tritemius in libro de eccleſiaſticis ſcriptoribus refert hunc Cardinalem ſcripſiſſe librum de hac re.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS MINORITAE, ADVERSVS OMNES hæreſes Liber Tertius.

D

Baptiſmus.

E

LVRA ſunt quæ in baptiſmo tenere & firmiter credere oportet, ſcilicet baptiſmū eſſe ſacramentū, materiam baptiſmi eſſe aquam, verba quibus baptizandus eſt quiſque,eſſe,in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti,&c.ipſi⁹baptiſmi virtutē & efficaciā,vt per illū deleatur peccatum originale,& gratia à Deo infundatur. His autem omnibus contrariæ hæreſes ortæ ſunt, quas tali ordine diſponemus,vt prius de his dicamus quæ ſubſtantiæ baptiſmi aduerſantur: deinde eas pertractabimus,quæ efficaciam virtutemq; illius oppugnant.

Prima ergo hæreſis eſt, quæ errat in materia (prout recētiores theologi loquūtur)nō enī baptizāt in aqua, ſed in igne. Hic eſt error Seleuci & Hermiæ Galatarū, de q̄bus iā ſupra diximus. Auguſtinus in lib.de hæreſib⁹ cap.lix.de Seleucianis & Hermianis loquēs,dicit illos nō baptizaſſe in aqua,nō tamē expreſſit in qua re baptizabāt. Verum Philaſter de illis differēs, expreſſit eos baptizaſſe ī igne:occaſionē ide ſumētes,q̄ ait Iohānes Baptiſta apud Matthæū, de Chriſto loquēs, Ipſe vos baptizabit in ſpū ſancto & igne.

Prima hæreſis. Seleucus. Hermias. Matth.iij.

Quanquam & illa vox, igne, (vt doctiſſimus vir Eraſmus admonet) in exemplaribus F
Græcorum non habetur: tamen Hieronymus & Hilarius ita legunt, & Chryſoſtomus
qui Græcus fuit, ita legit, & Cyrillus etiam Græcus in libro de recta fide ad reginas, ita
hunc locum citat. Quapropter locum illum admittentes prout citatur, dicimus Chriſtum
baptizaturum in ſpiritu ſancto & igne, quia ſpiritus ſanctus eſt ignis: vel quia hic ba-
ptizamur in ſpiritu & aqua, in futuro autem baptizabimur igne: iuxta illud Apoſtoli,
i.Cor.iij. Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Et hac duplici interpretatione exponit
illum locum Hieronymus, ſimiliter Hilarius: & hos ſequitur Chriſtianus Druthmarus.
Et hæc expoſitio de baptiſmo ignis pro tempore futuro ſatis apparet eſſe literæ germana,
per id quod immediate ſubiungit, Cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream
ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igne inextinguibili. Ex quibus verbis patet illum fuiſſe locutum de igne futuri iudicii. Verũ Nicolaus Ly- G
ranus ideo putat dictũ, in ſpiritu ſancto & igne, quia in primitiua eccleſia ſpiritus ſanctus
deſcendebat in figura ignis. Mihi (vt ingenue loquar) magis arridet prior expoſitio. Super-
eſt vt hæreſim ipſam expugnemus, in quo negocio parum demorari conuenit, cum res ſit
apertiſſime ſacris literis contraria. Euntes (inquit dominus) in mundum vniuerſum, prædi-
Mat.xxviij cate euangelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti
&c. Baptizare autem græce idem eſt quod immergere latine, & baptiſma idem quod im-
merſio aut lotio. Nullus autem lauat igne, ſed adurit, aqua autem lauamur. Præterea Apo-
ſtolus Paulus de baptiſmo mentionem faciens, lauacro aquæ Chriſtum nos mundaſſe ait,
Ephe.v. non autem aduſtione ignis. Sic enim ait· Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus di-
lexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illã ſanctificaret, mundans eam lauacro aquę
in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam neque
rugam. Ecce Apoſtolus dicit eccleſiam mundatam lauacro aquæ, non autem aduſtam igne. H
Rurſus ipſimet Apoſtoli baptizantes (vt ex pluribus locis Actorum Apoſtolicorum patet)
Matth.iij. in aqua baptizabant, non tamen in igne. Accedit ad hęc quòd ipſemet dominus noſter Ie-
ſus Chriſtus in Iordane baptizatus eſt à Iohãne, vt contactu ſuæ mundiſſimæ carnis aquas
ſanctificaret, vt inſtrumentum eſſe poſſent diuinæ bonitatis ad expianda peccata, & vt no-
bis exemplum præberet quòd in aqua eſſemus baptizandi. Demum quoties vetus teſta-
mentum de hoc ſacramento figuratiue (vt ſolet) loquitur, nomine aquæ illud deſignat: vt
Zacha. xiij apud Zachariam prophetam dicitur, In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitan-
tibus Hieruſalem, in ablutionem peccatoris & menſtruatę. Et apud Ezechielem dicitur· Ef-
Ezec. 36. fundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, &
ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Apertiſſimum eſt ergo ex ſacris literis baptiſmũ
in aqua fieri, & non in igne. I

SEcunda hæreſis eſt circa formam huius ſacramenti, hoc eſt circa verba quibus bapti-
ſmus conficitur: quoniam nõ illis vtitur quibus catholica vtitur eccleſia, & quæ Chri-
ſtus Apoſtolos ſuos docuit. Verum hæc hæreſis partita eſt in plures, iuxta varias for-
mas quibus diuerſi hæretici vſi ſunt. Quidam enim ſic baptizant, In nomine ignoti patris
omnium, & veritate omnium matre, & in eo qui deſcendit, in Ieſu. Hi ſunt Marcitæ, diſci-
Marcitæ. puli Marci cuiuſdam magicæ artis periti, qui circa tempora Apoſtolorum fuit: de quo mẽ-
tionem facit Irenæus lib. primo aduerſus hæreſes cap. viii. & Euſebius lib. iiii. hiſtoriæ Ec-
cleſiaſticæ cap. xi. Hic enim Marcus inter alios quos docuit errores, dixit quòd is qui in
lege & prophetis prædicatus eſt Deus, nõ eſſet pater domini noſtri Ieſu Chriſti: Cerdo-
nem & Marcionẽ in hac parte ſequutus: quia ille quidem, vt dicebat, ignotus eſſet: hic autẽ
notus. de quo errore alibi differemus. Quapropter ab hoc errore, diſcipuli huius Marci K
procedentes, ſic baptiſma conficiebant, In nomine ignoti patris omnium &c. Alii vero ex
eiſdem ſectatoribus Hebraica nomina ad pauorẽ audientium ſuper eos quos initiant, ter-
Paulianiſtę Cataphrygęs. ribiliter loquuntur. De Paulianiſtis & Cataphrygibus dicitur quòd in nomine trinitatis
minime baptizant, vt habetur. i. q. i. cap. Paulianiſtæ. Quapropter in Niceno concilio præce
ptum eſt, vt cum ad eccleſiam catholicam aliqui ex illis redierint, rebaptizentur, quoniam
veram baptiſmi formam non tenuerunt, atq; ideo nec verum baptiſma. Quali autem for-
ma vtebantur, nunq̃ legi, neque apud Philaſtrum, neq; apud Auguſtinum aut Guidonem,
qui omnes de hac re loquũtur. Aduerſus iſtos omnes eiſdem armis pugnabimus. Oſtẽſa ſi-
quidem

A quidem vera baptiſmi forma, manifeſtũ euadet reliquas omnes inanes eſſe. Vera baptiſmi forma quam Chriſtus docuit, ponitur in Matthæo, Euntes (inquit Chriſtus) in vniuerſum mũdũ, prædicate euangeliũ omni creaturæ: baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Ex quibus verbis duo colliguntur eſſe neceſſaria ad formam baptiſmi, videlicet expreſſa trinitatis pronunciatio, tribus ſcilicet perſonarum nominibus explicata, & verbũ exprimens actum ipſum baptiſmi. baptizantes (inquit) eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. De primo dicitur in canonibus Apoſtolorum, canone. xlix. Siquis epiſcopus aut preſbyter iuxta præceptum domini non baptizauerit in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti: ſed in trib⁹ ſine initio principiis, aut in tribus filiis, aut in trib⁹ paracletis, abiiciatur. Hęc ibi. Vt autẽ actus ipſe baptizãdi cõformis ſit verbis, præcipitur etiã vt in ipſo baptiſmo trina ſit merſio, quod ab ipſis etiã Apoſtolis ſtatutũ fuiſſe reperimus. Nã canõ Apo- Matth. vlti.

B ſtolorũ quinquageſimus ſic ait, Si quis epiſcopus aut preſbyter nõ in trina merſione vnius myſterii baptiſma celebret, ſed ſemel immergat in baptiſmate, quod dari videtur in domini morte, deponatur. Nõ enĩ dixit nobis dominus, in morte mea baptizate: ſed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Hæc ibi. Ecce quanta fuit Apoſtolis cura de expreſſione trinitatis in baptiſmate, vt nõ eſſent contenti verborum explicatione, niſi trinæ merſionis oſtenſione confirmaretur. Verum quod ibi dicitur de trina merſione, non eſt ſic accipiendum, vt ſine ea verus baptiſmus eſſe non poſſit, quoniam ſiue ſemel, ſiue bis, ſiue ter mergat, verus erit baptiſmus, ſi reliqua ad baptiſmum neceſſaria adſint. Miniſter autem tenetur baptiſmum exequi in vna aut tribus merſionibus, iuxta conſuetudinem loci in quo habitat. Nam de hac re iam definitum fuit in concilio Toletano quarto, cap. v. quòd quælibet eccleſia ſuam teneat conſuetudinem. Hiſpania autem ad tollendas occaſiones hæreſum quæ ex trina merſione oriebantur, elegit in illo concilio vnicam merſionem, ne videlicet quiſpiam putaret triplicem eſſe perſo-

C narum diuinarum ſubſtantiam, ſicut trina erat merſio. Siue tamẽ vnica ſiue multiplici merſione baptizet, verba tamen ſemper debent eſſe eadem, vt videlicet tres perſonæ propriis earum nominibus exprimantur. Quod ſiquis obiiciat Apoſtolorum factum, qui in Chriſti nomine ſolum baptizarunt, non expreſſis aliarum perſonarum nominibus, vt apoſtolica hiſtoria narrat, quòd ad prædicationem Philippi Samaritani conuerſi ſunt, & baptizati erant in nomine Ieſu: huic obiectioni primo reſpondetur id quod beatus Ambroſius ait, in nomine Ieſu Chriſti totam deſignari trinitatem. Nam cum Chriſtus idem ſonet latine quod vnctus, hoc ipſo nomine quadam rerum connexione denotatur & ipſe qui vnctus eſt, ſcilicet filius, & à quo vnctus eſt, videlicet pater, & vnctio ipſa qua vnctus eſt, videlicet ſpiritus ſanctus. Quapropter cum in nomine Ieſu Chriſti tota trinitas deſignetur, potuerunt (vt ait) Apoſtoli in nomine Ieſu baptizare. Aliter reſpondetur & forte exactius iuxta Act. viij.

D recẽtiorum theologorum communem ſententiam, Apoſtolos tunc id egiſſe ex diuina quadam diſpenſatione illis inſinuata, propter exaltationem nominis Ieſu Chriſti, quod Iudæis erat ſcandalum, gentibus autem ſtultitia. Qua occaſione ſublata, cũ videlicet iam nomen domini Ieſu eſſet exaltatum, nulli licet hoc ſolo nomine inuocato baptizare. Quod ſi ſecus aliquid attentatum ſit, vt videlicet quis in ſolo Chriſti nomine baptizare tentaret, varia eſt inter doctores ſententia, an baptiſmus eſſet inanis & infrugifer. De ſecundo autem videlicet ꝙ requiratur verbum exprimens actum baptizationis, & tertio ſimiliter, ſi perſona baptizata, patet ex ipſis Chriſti verbis, Baptizantes (inquit) eos in nomine patris &c. Vbi ponitur participium baptizantes, exprimens actum ipſum: & pronomẽ eos, exprimẽs perſonas baptizatas. Quod autem actus baptizandi exprimatur per verbum indicatiui aut alterius modi, puta imperatiui, non eſt definitum quid neceſſarium ſit, quoniam nec bene definiri poſſet, cum Chriſtus in ſuis verbis actum baptiſmi participio expreſſit, & nõ verbo.

E Baptizantes (inquit) eos &c. Quapropter eccleſia Romana quantũ ad hoc permittit ac tolerat Græcos, qui in alia forma baptizant quàm Latini. Sic enim dicunt, baptizetur ſeruus Chriſti in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Quia enim in principio naſcẽtis eccleſię tale ſchiſma ortũ eſt, vt quilibet æſtimaret illũ ad ſe pertinere, qui ab illo baptizatus eſſet, ita vt vnus diceret, Ego ſum Cephæ, alius, ego ſum Pauli, quos Apoſtolus reprehendẽs ait, Nunquid Cephas pro vobis mortuus eſt, aut Paulus? Ad tollẽdũ hoc ſchiſma ordinatũ eſt inter Græcos, vt nullus baptizaret dicẽs, Ego te baptizo in nomine patris &c. ſed diceret, Baptizetur ſeruus Chriſti in nomine patris, &c. ne vllo modo verbis aliquib⁹ oſtẽderet ſe 1. Cor. 1.

baptiſmi auctorẽ,ſed ſolũ miniſtrũ. Quod autẽ ibi ſit ítegra baptiſmi forma, patet, quia ibi F
eſt manifeſta trinitatis expreſſio,ibi exprimitur actus baptizandi, q̃uis in imperatiuo modo,quod non refert, & perſona baptizata,quanuis in tertia perſona:nihil ergo deficit. Non ergo propter hoc Græci iudicantur hæretici, quia ſic baptizant:ſed quia ſic baptizantes,credunt Latinos alia forma vtentes, non conficere baptiſma, & propter hoc hæretici iudicantur,cum dicendo, Ego te baptizo in nomine patris &c. omnia etiam ponantur ad debitam formam & Chriſti verbis conformem neceſſaria. Et quia Græci hac occaſione ſicut & aliis ab eccleſiæ Romanæ obedientia ſeparati ſunt, ideo ſchiſmatici appellantur. Cæterum quod Alexander tertius huius nominis Pontifex ait in cap. primo titulo de baptiſmo & eius effectu in libro Epiſtolarum decretalium, Si quis puerum ter in aqua immerſerit in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti,Amen:& non dixerit,Ego baptizo te in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, non eſt puer baptizatus. Hoc mea ſentẽtia (ſaluo meliori iudi- G
cio,& eccleſiæ definitione ſecluſa,cui me ſemper ſummitto) ita intelligendum eſt,vt quantũlibet quis ter mergatur in aqua,non credatur baptizatus,etiam ſi talis immerſio ſit facta in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti,niſi cum hoc etiã exprimatur actus ipſe baptizationis. Siue autem exprimatur actus ipſius baptiſmi in indicatiuo modo, ſiue in imperatiuo:de hoc non definit ibi pontifex,quia nec de illa re quæſtio ibi agebatur:ad quod maxime aſpiciendum eſt:quoniam beatus Hilarius dicit ex circunſtantia ſcripturarum pendere ſæpenumero verum illarum ſenſum. Quod ſi illa eſſent omnino exacta & neceſſaria vt à pontifice ibidem deſcribuntur, eſſet etiam neceſſario illud pronomen ego ſemper exprimendum, vt dicatur ſemper, ego te baptizo in nomine patris &c. & tamen Gloſſa ibidem dicit omiſſionem illius pronominis ego,nullo pacto obeſſe baptiſmo, quin verũ baptiſma conficiatur. Hoc idem colligitur ex quadam reſponſione Zacharię papæ quæ ponitur in volumine Decretorum de conſec.diſt. iiii. cap.retulerunt. Nam cuidam quærenti H
an rebaptizandus eſſet qui his verbis fuerat baptizatus, videlicet,baptizo te in nomine patrias,& filias,& ſpiritus ſanctias:Papa reſpondet,quòd ſi ſic baptizãs,huiuſmodi verba protulit ex ignorantia linguæ latinæ,& non vt errorem aliquem per illa verba induceret, vere baptizauit:nec eſt iterato baptizandus ille ſic ab eo baptizatus. Et tamen in illis verbis (vt conſtat)non ponitur illud pronomen ego. Vnde patet pronomen non eſſe neceſſarium. Et hoc ipſum fatentur theologi omnes. Dicimus ergo Græcos in ſua forma conficere,quanuis ſic conficientes peccent,quòd eccleſiæ Romanæ ſubeſſe contemnunt. Nam hoc apertiſſime definiuit Concilium Florentinum ſub Eugenio quarto celebratum, ſic inquiens· Non negamus quin & per illa verba: Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine patris & filii & ſpirituſſancti: vel, Baptizetur manibus meis talis in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, verum perficiatur baptiſma: quoniam cum principalis cauſa ex qua baptiſma virtutẽ habet,ſit ſancta trinitas, inſtrumentalis autem ſit miniſter qui tradit exterius ſacramentum: I
ſi exprimitur actus qui per ipſum exercetur miniſtrum cum ſanctæ trinitatis inuocatione, perficitur ſacramentum. Hæc Concilium Florentinum. Oſtendimus ergo veram baptiſmi formam & exactã quam Chriſtus docuit, quæ tam ex euangelio quàm ex canonibus Apoſtolorum patuit, in qua tria ſunt neceſſaria, videlicet verbum explicans actum baptizãdi, & nomen exprimens perſonam baptizatam, & totius trinitatis per propria perſonarum nomina expreſſio. Quòd ſi vel minimum horum deſit,ſicut nec eſt vera forma, ita nec verus baptiſmus. Ex quibus conuincimus, Marcitas, Paulianiſtas, Cataphryges in baptiſmo conficiendo errare. Quapropter merito concilium Nicenum ſtatuit eos cũ ad eccleſiæ fidem redirent,fore iterum baptizandos.

Cataphryges. Montanus Priſca. Maximilla

TErtia hæreſis eſt quæ reſpicit perſonam baptizatam. Sunt enim qui mortuos baptizant, & iſti ſunt Cataphryges, vt Philaſter ait. beatus tamẽ Auguſtinus in libro de hę- K
reſibus, nihil tale illis impingit. Hi Cataphryges aut Cataphrygii ſic dicti ſunt, quia ex Phrygia prouincia originem traxerunt. Horum authores fuerunt Montanus, qui dixit ſe fuiſſe paracletum, & duæ eius prophetiſſæ, videlicet Priſca & Maximilla,quas ipſe Mõtanus tanquam ex ipſius inſpiratione factas iactabat. De quo qui plura noſcere cupit, legat Euſebiũ in quito lib. Eccleſiaſticę hiſtorię,à capite quintodecimo vſq; ad decimũnonũ:nec tamẽ toto illo ſui operis decurſu vſquam hũc errorẽ illis impingit: quũ tamẽ plures alios eorũdẽ errores recẽſeat. Aduerſ⁹ hos Cataphrygas(vt ibidẽ Euſebi⁹ refert)ſcripſerũt Apol

linaris

A linaris Hierapolites,Meltiades,Apollonius. Alia eſt hęreſis huic ſimilis, aut forte eſt eadē quoniā de Cataphrygis Philaſter, dicens eos baptizare mortuos, nō differit qualiter id faciebāt. De Marcioniſtis autem, Theophylactus exponēs illud primæ ad Corinth.xv. Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis,ſi mortui nō reſurgunt? ſic ait, Mos eſt Marcioniſtis hæreticis,cum aliquis apud eos ſine baptiſmo diſceſſerit,eius qui vita functus eſſet, feretro viuum aliquem ſubmittere hominem.proinde feretrum ipſi adeuntes,à mortuo ſciſcitantur,vtrum ei libeat baptizari:móxque qui latitat viuus,de loco inferiori reſpondens, ſe velle inquit:aſſerentēmque demortui loco baptizabant. Hi itaque prauæ huius conſuetudinis inſimulati,Apoſtolum dictitant eam rem iniunxiſſe, produceútque dementes illi & veſani id dictum,videlicet, Alioqui quid faciēt qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino i.Cor.xv.
mortui non reſurgunt? Hæc Theophylactus. Quem ideo citaui,quòd neminem ex his qui
B de hæreſibus ſcripſerunt,de hac re feciſſe mentionem reperio. Philaſter ſiquidem & Auguſtinus & Guido quanuis de Marcione eiuſque erroribus differunt, nihil tamen huiuſmodi illum ſenſiſſe referunt.Sed neque Euſebius,qui in quarto libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ de illo ſcribit,vnquam de hoc errore eum accuſat.Neq; etiam Tertullianus in libro de hæreſibus, Marcionis errores recenſens, vnquam huius mentionem fecit. Denique Irenæus libro primo aduerſus hæreſes cap.xxix. & libro quarto cap.lvii.de erroribus Marcionis diſputans, nihil tale illi impingit. Quapropter mirari non deſino, vndénam Theophylactus qui his poſt multa ſecula ſucceſſit,acceperit hunc Marcionis fuiſſe errorem.Verum ſi rem plenius circunſpiciamus, Theophylactus non ait hunc fuiſſe Marcionis errorem,ſed Marcioniſtarū. At ſolenne eſt hæreticis,qui aliorum hæreticorum veſtigiis adhærent,vt nunquam ſuorum magiſtrorum erroribus ſint contenti, ſed ſemper illorum inſaniam, aliquid impietatis addentes,augere nitantur. Quapropter poſſibile fuit,vt Marcionis ſectatores, erroribus illius hanc hæreſim coniungerent, atque ita primi illi ſcriptores de ea non fecerint mentionem.
C Theophylactus autem,qui poſterior fuit,de Marcioniſtis hæc dixiſſe potuit, non tamen de Marcione. Cum ergo de Marcione fecerimus mentionem,nunc operæprecium erit diſſerere quis hic fuerit.Marcion hic(vt Irenæus & Tertullianus ſcribunt)Ponticus natione, tē- Marcion.
poribus Antonini Pii,prius in doctrina philoſophorum maxime Stoicorum imbutus, deinde ad fidem Chriſti conuerſus, Cerdonis dogma ſecutus, multa ex philoſophica doctrina catholicæ religioni inſerere conabatur:Romámque veniens, plures ibi ſeduxit.hic cum ibidem Polycarpum poſtea martyrem inueniſſet,ſalutans eum dixit, Agnoſcis me? Cui Polycarpus,Agnoſco primogenitum Satanæ.Hic præter euangelium Lucæ,idque ab eo circūciſum, nullum euangelium recepit.Similiter & epiſtolas Pauli Apoſtoli abſcidit,auferēs ab eis quicquid ſuæ impietati repugnare videbatur. Contra hunc plures grauiſſimi auctores ſcripſerunt, Dionyſius Corinthiorum epiſcopus, Philippus Cretē. Hippolytus epiſcopus
D Africanus, Rhodon Aſianus, Irenæus Lugdunē. epiſcopus, Tertullianus. E quibus hi duo vltimi(quid ſciam)ſolum extant. Hæc ergo ſemel dicta in poſterum ſint. Iam ad errorem tam Marcioniſtarum quàm Cataphrygum deueniamus, quoniam inter vtroſque de hac re conuenit, vt mortuis prodeſſe baptiſma exiſtiment. Quod ex eo conuincitur eſſe falſum, quòd poſt mortem non eſt tempus nec bene nec male operandi:. Vita hæc nobis à Deo cōceditur in qua laboremus, qua finita iuxta id quod quiſq; in vita geſſerit præmiabitur.
Sic enim Sapiens ait,Ad quācunque partē lignū ceciderit, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilo- Eccl.xi.
nem, ibi manebit.Ligni nomine hominem deſignauit, qui tunc cadit cum moritur.Cadit autem ad auſtrum, qui ventus eſt calidus & humidus, cum homo in gratia decedit. illo enim vento flante,aqua per quam gratia deſignatur, deſcendit.Rurſum, ille ad aquilonem cadere dicitur, qui in peccato moritur, quod per aquilonem merito figuratur, quoniam ventus ille frigidus eſt, & pluuias diſſipat. Et idem expreſſius iterum ait, Viuentes enim Eccl.ix.
E ſciunt ſe eſſe morituros: mortui vero nihil nouerunt amplius, nec habent vltrà mercedem, quia obliuioni tradita eſt memoria eorum: amor quoque & odium & inuidiæ ſimul perierunt, nec habent partem in hoc ſeculo, & in opere quod ſub ſole geritur.
Si ergo non habent vltrà mercedem nec partem in opere quod ſub ſole geritur, qualiter mortuo poterit prodeſſe baptiſmus qui confertur viuo in demortui locū ſubmiſſo?
Præterea ſi à mortuo velut qui non eſt,perit confeſſio (vt ait alius Sapiens)quare etiam nō Eccl.xvij.
peribit baptiſmus,qui cæterorum ſacramentorum eſt ianua? Rurſus, Cum dominus baptiſmi neceſſitatem manifeſtauit,& Apoſtolis cōmendauit prædicandum,ait, Euntes docete Matth.vlti.

omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Vbi non dixit F
quòd baptizaretur vnus pro alio, ſed quiſque pro ſe. baptizantes(inquit)eos. Et expreſſius
Mar.vlt. apud Marcum dicitur, Euntes in mundũ vniuerſum, prædicate euangelium omni creaturę.
Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.
Qui ergo ſine baptiſmo diſcedit, quantumlibet in eius locũ ſubmiſſus eius nomine baptizetur, ille tamen mortuus nunquam dicetur baptizatus: quo fit vt eum perire ſit neceſſe,
quia baptizatus non fuit. Deinde percontabor ab iſtis, quò peruenisſe credũt eum qui ſine
baptiſmo diſceſſit? Neceſſarium eſt vt ad infernum vadat, aut ad gloriam, vel ſit in via ad
gloriã, puta in purgatorio. Non eſt dicẽdũ eũ peruenisſe ad gloriã, nec eſſe in via ad gloriã:
alioqui baptiſmus nõ eſſet neceſſarius, cũ ſine illo poſſet ſalus haberi. Erit ergo in inferno,
quia iuxta euãgeliũ, qui baptizatus nõ eſt, condẽnabitur, ac ſi iã nõ crediderit. Si ergo eſt
in inferno, vt quid alius pro eo baptizatur, cũ hoc nihil illi prodeſſe poterit? In inferno ſi- G
Eccle.ix. quidẽ (vt canit eccleſia) nulla eſt redẽptio. Et Sapiẽs ait, Quodcũq; facere poteſt manus tua,
inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erũt apud inferos, quò
Iohan.ix. tu properas. Et dominus apud Iohannem ait, Venit nox, quando nemo poteſt operari.
noctem vocãs tempus poſt mortem (vt beatus Auguſtinus ait) in quo nemini operari licet.
ideo dixit, Operamini ergo donec dies eſt, id eſt dum eſtis in hac vita, quia poſt mortem
nihil poteritis agere. Impie ergo veſani Marcioniſtæ & Cataphryges mortuos baptizare
tentarunt. Quod autem pro ſe adducunt illud Pauli, Alioqui quid facient qui baptizantur
pro mortuis, ſi mortui omnino non reſurgunt? ſuo propoſito minime conducit. ex falſa ſi-
Theophylactus. quidem intelligentia prouenit. Vnde Theophylactus illum locum exponens ait, Porro qui
erant baptiſmum accepturi, integra pronunciabant fide ſymbolum, moxque & illud, Credo
mortuos reſurrecturos. Inquit itaque Paulus, qui futuram credunt mortuorum corporũ re-
ſurrectionem, ſub ſpẽque eiuſmodi ſunt baptizati, quidnam ſint, cum eis Chriſtus ſit occur H
ſurus, acturi? Quid præterea reſurrectionis gratia prorſus homines baptizantur, hoc eſt pro
reſurrectionis expectatione, ſi mortui non reſurgunt? Hæc Theophylactus. Iuxta quẽ tan-
tum valet pro mortuis baptizantur, ac ſi diceret pro reſurrectionis expectatione baptizan-
tur. Verum quoniam hæc expoſitio nimis coacta eſt, multũmque à litera recedens: ideo
Ambroſius aliter iuxta ſententiam beati Ambroſii reſpondetur: qui meo iudicio multo melius & literę
proximius exponit. Sic enim exponit. Alioqui quid facient qui pro mortuis baptizantur,
ſi omnino mortui non reſurgunt? Quid & baptizantur pro illis? Ambroſius. In tantum ratã
& ſtabilem vult oſtendere reſurrectionem mortuorum, vt exemplum det eorum qui tã ſe-
curi erant de futura reſurrectione, vt etiam pro mortuis baptizarentur. Si quem forte mors
præueniſſet, timentes ne aut male aut non reſurgeret, aut qui baptizatus non fuerat, viuus
nomine mortui tingebatur. vnde ſubiecit, Quid & baptizantur pro illis? Exemplo hoc non
factum illorum probat, ſed fixam fidẽ in reſurrectione oſtendit. Quid & nos periclitamur I
omni hora? quotidie morior pro gloria veſtra quam habeo in domino. Dicendo quid &
nos periclitamur? diſcreuit perſonas, oſtendens non catholicos eſſe qui pro mortuis bapti-
zabantur. Denique ſupra dixit, vt quid baptizantur pro illis? nunquid dixit & baptizamur
pro illis? Hucuſque Ambroſius. Ex huius itaque præclara expoſitione patet conſuetudinem
illam quam Theophylactus aſſcribit Marcioniſtis, vt viuus pro mortuo baptizaretur, tem-
pore Pauli eſſe iam ab aliquibus introductam, quanuis non approbatam. Vnde iterum ma-
gis miror quòd eam Theophylactus Marcioniſtis tribuat, quoniam Marcion qui illorum
fuit dux, centum ferme annis fuit beato Paulo Apoſtolo poſterior: quoniam hic tempo-
re Antonini Pii floruit: Paulus autem ſub Nerone moritur. Occaſione vitandę huiuſmodi
Conciliũ Carthaginenſe. hæreſeos, Concilium Carthaginenſe tertium, cap. vi. tale ſtatuit decretum. Item placuit vt
corporibus defunctorum Euchariſtia non detur. Dictum eſt enim à domino, Accipite &
edite. Cadauera autem nec accipere poſſunt, nec edere. Cauendum eſt etiam ne mortuos K
baptizari poſſe fratrum infirmitas credat, quibus nec Euchariſtiã dari licitum eſt. Hæc cõ-
cilium Carthaginenſe.

QVarta hæreſis eſt circa baptiſmi vim & poteſtatẽ, quã quidã ſic minuere conãtur, vt
nullã baptiſmo virtutem tribuant. Diuerſis tamẽ viis ad hunc finẽ diuerſi hæretici
tẽdũt. Pſalliani etenĩ, q & Euchitæ, id eſt orãtes appellãtur, nõ autẽ Euchidiæ
Pſalliani. (vt corrupte catalogus hæreticorũ eos nominat) tãtã vim orationi tribuunt, vt illã ſufficere
Euchitæ. dicant ad omnia peccata delẽda, quapropter εὐχῆται, id eſt orãtes appellãtur. Hac de cauſa

baptiſmo

A baptiſmo derogãt dicẽtes nullã vtilitatẽ ex ſacro baptiſmate baptizatis accedere, ſed ſolã ſtudioſam orationem, dæmonem inhabitantem effugare. Hi etiam vocantur Meſſaliani & Enthuſiaſtæ, ideſt afflati & diuini, aut ſacrificatores, vt vertit interpres Theodoriti in hiſtoria tripertita. Catalogus autem hæreticorũ titulo Meſſaliani, vocat eos Anthyatiſtas, corrupte tamen, neſciens quid diceret, quoniã ſic forte ſcriptum apud aliquẽ reperit: quapropter ex putrido lacu putridam hauſit aquã. Errat etiam in titulo Elpulius, vbi loquitur de quodam ſene huius peſtiferæ factionis, à quo Flauianus quidam præſul Antiochenus miro artificio & per blanditias extorſit, vt illorum ſectã illi reuelaret. hunc ſenẽ Catalogus vocat Elpulium: cum tamen in ſeptimo lib. hiſtoriæ tripertitę, cap. xi. vbi hæc omnia narrantur, Adelphius vocetur, non Elpulius. Neq; hoc vitium aſſcribere potui impreſſori: quoniã ille hæreticorum nomina digerit iuxta ordinem alphabeti: poſitum eſt autẽ inter nomina quę B â litera E incipiunt. Huius factionis principes fuerunt (vt refert hiſtoria tripertita loco proxime citato) Dadoes & Sabas, & Adelphius, Hermas, & Symeones. Cæterum quantum ad præſentem errorem ſpectat, beatus Auguſtinus in lib. de hæreſibus, cap. lvii. de Pſallianis differens, huius erroris nõ meminit: Guido autẽ eo multo poſterior nullã prorſus de Pſallianis aut Meſſalianis aut ſub alio quouis nomine facit mentionem. Nos aut em ex hiſtoria tripertita hæc deſumpſimus. Poſt illos alii in eorum locum ſubrogati ſunt, videlicet Albanenſes, qui etiã dicũt baptiſmũ nullius eſſe efficaciæ. Albigenſes autẽ omnino baptiſmũ reſpuunt: quos merito hic inſeruimus: quoniã probata aduerſus alios eius virtute & neceſſitate, cogentur Albigenſes baptiſmi ſacramentum recipere. De his autẽ qui ſint, iam ſuperius diximus. Demum Petrus Iohannis, de quo iam alias loquuti ſumus, (vt Guido Carmelita illi impingit) ait in baptiſmo gratiã & virtutes quas vulgo theologicas vocant, minime infundi. Armeni autem ab omnibus ſacramentis virtutem conferendi gratiã remouent. his C in hac parte conſentit Martinus Luther, qui cum pauciſſima admittat ſacramenta, in vniuerſum tamen de eis dicit nullam gratiã conferre. In libro etenim ſuo de Captiuitate Babylonica ſic ait, Hæretica eſt, ſed vſitata ſententia, ſacramenta nouæ legis conferre gratiam iis qui non ponunt obicẽ. Cum ergo de omnibus ſacramentis dicat, etiam ad baptiſmum referri debet. Quapropter hæc eius aſſertio his adiungenda fuit. Contra hos omnes hæreticos ſimul agendum eſt, cum inter eos de hac re conueniat. Primo ergo hæc hæreſis conuincitur per id quod dicitur Marci vltimo, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. At cũ ſine gratia iuſtificante nemo ſaluetur, fieri oportet vt baptiſmus ipſe cõferat gratiã per quã baptizatus iuſtificetur, iuſtificatuſq; ſaluetur. Nam ſi iuſtus vix ſaluatur, iniuſtus vbi apparebit? Huic alludere quodammodo videtur beatus Petrus in ſua prima canonica, dicens, Expectabant Dei patientiã in diebus Noe, cum fabricaretur arca. In qua pauci, id eſt octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam: quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma. Vbi D beatus Petrus ſimilitudinem inter figuram & figuratum explicans, dicit, quemadmodum hi qui erant tempore Noe, ſalui facti ſunt quantum ad corporalem vitam per aquam: ſic nunc ſaluamur quantum ad ſpiritalem animæ vitam per aquam baptiſmi, peccatorum mũdatricem. Habet ergo baptiſmus hanc vim & poteſtatem vt homines ſaluet. Salus autem iſta ſine gratia Dei eſſe nequit, dicente Apoſtolo, Gratia enim Dei ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, quia dei donũ eſt. Præterea apud Iohannem dominus ait, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Talis autem renaſcentia ex aqua & ſpiritu ſancto, non fit niſi per aquã baptiſmi, in quo gratia ſpiritus ſancti confertur. Nunq; ſiquidem ſpiritus ſanctus ſpiritualem renaſcentiam donat ſine gratiæ ſuæ infuſione: quoniam charitas Dei toties in cordibus hominũ diffunditur, quoties ſpiritus ſanctus datur eis. Rurſus beatus Petrus in die Pentecoſtes loquẽs ad Iudæos eius prædicatione compunctos, ait, Pœnitentiam agite: & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu E Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Ex quibus verbis duo patent. Primum, quòd baptiſma prodeſt ad remiſſionem peccatorum: quod etiam ex ſymbolo concilii Niceni patet, vbi dicitur, Credo vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. At ſine gratiæ collatione remiſſio peccatorum non fit. Secundum eſt, quod per baptiſma recipitur donum ſpiritus ſancti. Accipietis (inquit) donum ſpiritus ſancti. Donum autem ſpiritus ſancti, eſt gratia & fides, quæ in baptiſmo infundũtur, ſicut & gratia: quoniam ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, ait Paulus. Baptizatus autem ſi non placeret Deo, non ſaluaretur. Confert ergo baptiſmus fidem, ſicut & gratiã. vtrq; enim Dei donũ eſt. Deinde ex dictis Pauli hæc etiã ſententia comprobatur,

Meſſaliani
Enthuſiaſtæ.

Dadoes.
Sabas.
Adelphius
Symeones.

Albanẽſes.
Albigẽſes.

Petrus Iohannis.
Armeni.
Lutherus.

i. Petri. iij.

Eph. ij.
Iohan. iij.

Actu. ij.

Heb. xj.

Roma.vi. qui in epiſtola ad Romanos ſic ait, An ignoratis fratres ꝙ quicunque baptizati ſumus in F
Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Cõſepulti enim ſumus cũ illo per baptiſmũ
in mortẽ: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate
vitæ ambulemus. Si enim cõplantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurre-
ctionis erimus: hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur cor-
pus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Hæc ibi Paulus. Ex quibus verbis cõſtat illum
tribuere renouationẽ vitæ baptiſmo. Talis autẽ nouitas pertinet ad gratiã, quoniã ſicut ve-
Galat.iij. tuſtas refertur ad peccatũ, ita nouitas ad gratiam. Et in epiſtola ad Galatas ait, Quicunq; in
Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid autem eſt Chriſtũ induere, niſi gratiã eius
habere, qua velut veſtimento tegimur? Sic enim Hieronymus exponens illa verba, ait, Si
quis hoc corporeum, & quod oculis carnis aſpicitur, aquę tãtũ accipit lauacrum, nõ eſt in-
dutus dominum Ieſum Chriſtum. Nam & Simon ille de Actibus Apoſtolorum, acceperat G
lauacrum aquæ, verum quia ſanctum ſpiritũ non habebat, indutus nõ erat Chriſtum. Hæc
Hieronymus. Et Theophylactus eadẽ verba exponẽs dicit, Confirmat quemadmodũ Dei
filii ſimus & baptiſmi ob gratiã. Neq; enim dixit, quotquot eſtis baptiſmo abluti, filii eſtis
Dei effecti, ſicuti ſubſequens ordo poſcebat: ſed quod magis tremendũ, Chriſtum induiſtis.
Nam ſi Chriſtum induimus Dei filium, eiq; ſumus aſſimiles redditi, in vnam haud dubie
ſumus & conſanguinitatẽ deuecti & ſpeciem: gratia id aſſecuti, quod illum conſtat eſſe na-
tura. Hæc Theophylactus. Et in epiſtola ad Titum, iterũ Paulus eandẽ confirmat ſententiã,
ad Titũ.iij. dicens, Cum autẽ benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri Dei: non ex operibus
iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundũ ſuã miſericordiã ſaluos nos fecit, per lauacrũ regene-
rationis & renouationis ſpũs ſancti, quam effudit in nos abũde per Ieſum Chriſtũ ſaluatorẽ
noſtrũ, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpẽ vitæ æternæ. Hæc ibi Paulus.
Nihil autem his verbis expreſſius quicquã dici potuit: quoniã dicit nos ſaluos feciſſe per H
lauacrum regenerationis: lauiſſe autem vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes efficeremur vitæ
æternæ. His ergo tam claris ſcripturæ teſtimoniis manifeſtum eſt baptiſmũ habere vim &
poteſtatem peccata delendi, & gratiam conferendi. Verum quoniã Petrus Iohannis (vt ait
Guido) hoc concedens de adultis, de paruulis negat ꝙ paruulis cõferatur gratia aut aliqua
virtus, aliqua oportet adducere ſacrorum conciliorũ teſtimonia quibus hæc impia hæreſis
Conciliũ reiiciatur. Conciliũ Lateranenſe ſub Innocentio tertio celebratum, cuius decretum ponitur
Lateranen. in libro Epiſtolarum Decretalium titulo de ſumma trinitate & fide catholica, cap. firmiter
credimus, ſic ait, Sacramentũ baptiſmi, quod ad Dei ĩuocationẽ, & indiuiduæ trinitatis, vi-
delicet patris & filii & ſpiritus ſancti, conſecratur in aqua, tam paruulis q̃ adultis in forma
eccleſiæ à quocunq; collatũ fuerit, proficit ad ſalutem. Hæc conciliũ Lateranenſe. Præterea
Conciliũ concilium Viennenſe ſub Clemẽte quinto celebratum, cuius decretũ ponitur in libro Cle-
Viẽnenſe. mentinarũ titulo de ſumma Trinitate & fide catholica, cap. fidei catholicæ, ſic ait, Bapti- I
ſma vnicum baptizatos omnes in Chriſto regenerans, eſt ſicut vnus Deus, ac fides vnica ab
omnibus fideliter cõfitendũ: quod celebratũ in aqua in nomine patris & filii & ſpiritus ſan
cti, credimus eſſe tã adultis q̃ paruulis cõmuniter perfectum remedium ad ſalutem. Verum
quia quantũ ad effectum baptiſmi in paruulis, reperiuntur doctores quidam theologi opi-
niones contrarias habuiſſe, quibuſdam ex ipſis dicentibus, per virtutem baptiſmi paruulis
quidem culpã remitti, ſed gratiã nõ conferri: aliis econtrario aſſerentibus ꝙ & culpa eiſdẽ
in baptiſmo remittitur, & virtutes & informãs gratia infũdũtur quo ad habitũ, etſi nõ pro
illo tempore quo ad vſum: nos attendentes generalem efficaciam mortis Chriſti, quæ per
baptiſma applicatur pariter omnibus baptizatis: opinionẽ ſecundã quæ dicit tam paruulis
q̃ adultis conferri in baptiſmo informantẽ gratiã & virtutes, tanq̃ probabiliorem, & dictis
ſanctorum, & doctorum modernorum theologiæ magis conſonam & concordem, ſacro
approbante concilio duximus eligendam. Hucuſque concilium Viennenſe. Quod autem K
vocat opiniones vtraſque, hoc eſt referendum ad tempus ante concilii definitionem: tunc
enim erant opiniones. Quapropter dixit de tempore præterito doctores theologos con-
trarias opiniones habuiſſe. At nunc poſt concilii definitionem, non eſt opinio, ſed fides,
cum illam partem totum ſuſceperit concilium. Paruulis ergo & adultis proficit baptiſmus,
vtriſque gratiam & virtutes conferens. Quod autem Petrus Iohannis & eius ſequaces ne-
gant paruulis virtutes conferri, eò quòd in actum exire non poſſunt: ex ignorantia pro-
uenit, ꝙ neſciãt diſtinguere inter habitum virtutis, & eius actum. Nam cum aliquæ ſancto-
rum auctoritates ſonant paruulos non habere fidem: de actu fidei intelligendum eſt.

Paruuli

A Paruuli ſiquidem cum non habeant vſum rationis, actu credere non poſſunt: his tamen nō repugnat quin fidei habitum retineant, quo cum ad annos diſcretionis peruenerint, ad actum credendi peruenient.

QVinta hæreſis eſt circa ipſius baptiſmi vnitatem. Sunt enim aliqui qui rebaptizant eos qui iam ſemel baptiſmū ſuſceperūt. Horū autē variæ adhuc ſunt ſectæ. Donatiſtæ ſiquidē (prout Auguſtinus in lib. de hæreſibus refert) rebaptizant eos qui ab Cap lxix. eccleſia catholica ad eos veniunt: quoniam (vt aiunt) extra eccleſiā baptiſmus conferri nō poteſt. Ipſi autem aſſerebant eccleſiam penes ſolos ipſos illos eſſe. Quapropter ad illos ab eccleſia deficientes, rebaptizabant, dicentes prius non ſuſcepiſſe verum baptiſma. Hi Do- Donatiſtæ natiani vel Donatiſtæ primùm propter Cæcilianum contra ſuam voluntatem ordinatum eccleſiæ Carthaginenſis epiſcopum, ſchiſma fecerunt, obiicientes ei crimina quæ probare
B non potuerunt. Sed poſtmodum falſitatis rei deprehenſi, ſchiſma in hæreſim pertinaci defenſione verterunt, tanquam eccleſia Chriſti propter crimina Cæciliani, ſiue vera, ſiue falſa, toto terrarum orbe perierit vbi futura promiſſa eſt, atque in Aphrica Donati parte remanſerit, in aliis autem terrarum partibus quaſi contagione communionis extincta fuerit. Hūc eundē errorē tenent Armeni (vt ait Guido Carmelita) qui veniētes ad ipſos ex eccle- Armeni. ſia Romana, rebaptizāt, dicētes in eccleſia Romana non eſſe verum baptiſma, eò q̄ (vt ipſi aiunt) apud Latinos nō eſt vera & catholica eccleſia, ſed ſolum apud ipſos Armenos. Vides hic apertiſſime impletū quod prædixit Chriſtus apud Matthæū: Si quis vobis dixerit, ecce Matt. xxiiij hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducātur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, ecce in deſerto, nolite exire: ecce in penetralib⁹, no
C lite credere. Iſta certè iā videmus impleta, multos pſeudochriſtos & pſeudoprophetas audiuimus. Donatiſtæ dicunt, ecce apud nos eſt Chriſtus, & nō alibi. Armeni dicūt, ecce apud nos eſt Chriſtus. Sed iuxta monitionem Chriſti oportet vt non credamus illis, ſed mancamus in catholica eccleſia, quæ vna eſt omnium mater. Ad hunc locum etiam pertinet error Cypriani, & aliorum Aphricæ Epiſcoporum, qui concilio apud eos de hac re celebrato definierunt, hæreticos cum ad eccleſiæ cōmunionem rediiſſent, fore rebaptizandos, quia (vt aſſerebant) inter hæreticos non poteſt conferri baptiſma. In hac autem parte zelo vt ſuſpicor, & non ſecundum diſcretionem moti, & odio quod aduerſus hæreticos cōceperant, du
D cti, errauerunt. Nec tamen propter hunc errorem Cyprianus aut alii ei conſentientes iudicandi ſunt hæretici, quia illum pertinaci animoſitate minime defenderūt: quinimmo parati ab aliis meliora docentibus corrigi, ſententiam ſuam dixerunt. Quod ex ipſo facto patuit, quoniam à ſummis eccleſiæ pontificibus, videlicet Cornelio, Lucio, Stephano edocti, contraria prioribus ipſi Aphri definierunt. Qui error non primum in Aphrica, ſed in pluribus antea locis, velut in Iconio (vt Euſebius in ſeptimo lib. hiſtoriæ Eccleſiaſticę cap. vi. refert) fuit tractatus. Nouiſſime autem diebus iſtis in partibus Germaniæ ſuperioris ſurrexit Baltaſar. quidam Baltaſar, qui homines docet rebaptizare, dicens paruulis non prodeſſe baptiſma: quapropter cum ad annos diſcretionis peruenerint, debere iterum baptizari. quod in multis feciſſe perhibetur, multóſque in ſuum impium errorem ſeduxiſſe, adeo vt huius factionis homines Anabaptiſtæ, hoc eſt rebaptizatores vocentur. Cōtra hunc Baltaſarem & eius Anabaptiſequaces nō eſt quod amplius agamus, quoniā cum iam oſtēderimus paruulis ſicut adultis ſtę. prodeſſe baptiſma: fundamento eorum ſubuerſo, totius erroris ſtructura corruet. Contra alios autem omnes hoc ordine procedemus, vt primo oſtendamus miniſtri malitiam nullo modo minuere baptiſmi veritatem: quin à quocunq; miniſtro conferatur, dummodo cætera quæ ſunt neceſſaria teneat, verus ſit baptiſmus. Primò probatur per illud quod habetur apud Iohannē, videlicet quòd diſcipuli Chriſti baptizabant, inter quos erat Iudas, qui quā- Iohā.iiij.
E uis nō proditor, tamen fur erat & latro: nec tamen de baptizatis ab ipſo legitur quòd rebaptizati vnquam fuiſſent. Pręterea hoc ipſum expreſſius cōfirmat dictum Iohānis Baptiſtę, Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum, & ego neſcie- Iohan.i. bam eum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Hæc ille in euangelio Iohānis. Ex quibus verbis patet eum qui baptizat, eſſe Chriſtum filium dei. Nā quanuis miniſter exterius corpus abluat, Chriſtus tamen eſt qui interius mundat animam. Hic ergo eſt ſolus qui baptizat in ſpiritu ſancto: reliqui autem vt miniſtri. Hic eſt (inquit) qui baptizat in ſpiritu ſancto, cum tamen ipſe tunc nō baptizaret, ſed potius à Iohanne ba-

ptizabatur: per quod innuere voluit ipſum Chriſtum eſſe qui ſemper baptizat, quãtũlibet F
varietur miniſter. Si ergo ille eſt qui baptizat, quid malus miniſter poterit obeſſe? Nam &
i.Cor. iij. Paulus ait, Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat deus:
Vnde conuincitur quòd nihil poteſt obeſſe miniſter malus, cum dominus qui baptizat, ſit
bonus. Hoc etiã b. Auguſtinus elegantiſſime comprobat dicẽs, Si ſuperbus fuerit miniſter,
cum diabolo computatur: ſed non contaminatur donum Chriſti. Quod per illum fluit, pu
rum eſt. Per lapideũ canalẽ tranſit aqua ad areolas. In canali lapideo nil generatur: ſed hor
tus fructus plurimos affert. Et lib. decimo de vnico baptiſmo, ſic ait, Cum tantũ valeat ba-
ptiſmus per hominem contemptibilem, quantum per apoſtolum datus: ita nec illius, nec
illius, ſed Chriſti eſſe cognoſcitur. Item inuenimus dictum ab apoſtolis, & gloriam meam,
quanuis vtique in domino: & miniſterium meũ, & prudentiam meã, & euangelium meũ:
quanuis vtique à domino impartitum ſit atque donatum: baptiſmum autem meum nemo G
eorum dixit omnino. Neq; enim omnium æqualis eſt gratia: nec miniſtrant omnes æqua-
liter, nec æquali prudentia vel ſcientia ſunt omnes prædiți: & in euangelizando alius alio
melius operatur: & ideo dici poteſt alius alio doctior in ipſo, ſalutari doctrina. Alius autem
alio magis minúſve baptizatus dici non poteſt, ſiue ab inferiore ſiue à maiore baptizetur.
Et Zacharias papa Bonifacio epiſcopo ſcribens ait, Enimuero quoſdam baptizatos abſque
interrogatione ſymboli ab adulteris presbyteris & indignis faſſus es. In his tua dilectio te-
neat antiquum morem eccleſiæ: quia quiſquis in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti ba-
ptizatus eſt, rebaptizari minime liceat. Nõ enim in nomine baptizantis, ſed in nomine tri-
nitatis, huius gratiæ donum percepit. Et teneatur quod apoſtolus ait, Vnus deus, vna fides,
vnum baptiſma. Hæc ille. Ex his ergo tam apertis ſcripturæ & ſacrorum doctorum teſti-
moniis apertè conuincitur, miniſtri malitiam nequaquam obeſſe baptiſmo, quin per illum
baptiſma verum conferri queat. Verũ dicet aliquis, has authoritates bene ſufficere ad pro- H
bandum de quocunq; alio crimine, vtputa adulterio, homicidio, &c. quòd illud in miniſtro
non obſit quin verum conficiat baptiſma: de hæretico tamen hoc non probant. Sed ſi be-
ne inſpiciantur, æque probant de hæretico, ſicut de cuiuſque alterius criminis reo: quoniã
ſiue miniſter ſit adulter, ſiue homicida, ſiue hęreticus: qui baptizat in ſpiritu ſancto, Chri-
ſtus eſt. Vnde Auguſtinus in iib. de baptiſmo. Cur hæretici foris baptizare non poſſunt? An
quia peiores ſunt eo ipſo quòd foris ſunt? Sed nihil intereſt ad integritatem baptiſmi quã-
to peior id tradat. Neque enim tantum intereſt inter malum & peiorem, quantum inter
malum & bonum: & tamen cum baptizat malus, non aliud dat quàm ille qui bonus eſt: er-
go cum baptizat peior, non aliud dat quàm ille qui minus malus eſt. Hæc Auguſtinus. Et
idem contra Creſconium grãmaticum ait. Si inter bonos miniſtros, cum ſit alius alio me-
lior, non eſt melior baptiſmus qui per meliorem datur: nullo modo malus eſt qui etiã per
malum datur, quando idem baptiſmus datur. Et ideo per miniſtros diſpares dei munus æ- I
quale eſt, quia non illorum, ſed eius eſt. Hæc ille. Præterea baptizatus à Iudæo aut Pagano
rectè verba proferente, & intentionem habente faciendi quod Chriſtiani faciunt, verè ba-
ptizatus eſt, nec iterum debet baptizari. ergo baptizatus ab hæretico, verè etiam erit ba-
Nicolaus papa. ptizatus. Aſſumptum probatur per illud quod Nicolaus papa reſpõdet ad conſulta Bulga-
rorum, & ponitur in volumine Decretorum de conſecra. diſt. 4. A quodam, Iudæo neſcitis
an Chriſtiano an pagano, multos in patria veſtra baptizatos eſſe aſſeritis: & quid inde ſit
agendum, conſulitis. Hi profecto ſi in nomine ſanctæ trinitatis, vel tantum in nomine
Chriſti, ſicut in Actibus apoſtolorum legitur, baptizati ſunt: vnum quippe idemq; eſt (vt
ſanctus Ambroſius exponit) quia non illorum ſed eius eſt, rebaptizari non debent. Hæc ibi
Nicolaus papa. Ex his ergo teſtimoniis conuincimus, miniſtri malitiam, etiam ſi hære-
ſis ſit, nullo pacto obeſſe baptiſmo, quin hæreticus verum baptiſmum conferat, ſi ea faciat
quæ ad baptiſmum ſunt neceſſaria. Verùm hic admonere oportet, miniſtri malitiam, etſi K
baptiſmo non obſit quin verus ſit baptiſmus, obeſſe tamen baptizato, vt ſcilicet gratiam
per talem baptiſmum non recipiat, quia poſuit obſtaculum culpæ, quam ſic à tali malo mi-
niſtro baptiſmum recipiendo, commiſit. Qui enim à malo miniſtro, præcipue hæretico, ex
certa ſcientia baptiſmum recipit, peccat: tum quia communionem cum hæretico habet
in his in quibus maxime cõueniebat nullam communionem habere: tum etiam quia cir-
ca hoc expreſſa facta eſt per eccleſiam prohibitio. Vnde inter Canones apoſtolorum, ca-
none quadrageſimo ſexto dicitur, Epiſcopum aut presbyterum, hæreticorum ſuſcipientem
baptiſma, damnari præcipimus. Quæ enim cõuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli

cum

A cum infideli? Hæc ibi. Peccat ergo ab hæretico ſcienter & induſtria baptiſmum recipiens: quapropter licet verum baptiſmum recipiat, non tamen effectum baptiſmi. Si tamen neceſſitate cogente id faceret, vtpote quia mors inſtat, nec alius adeſt à quo baptiſmum recipere poſſit, præter hæreticum hominem, poteſt ab eo baptiſmum recipere: modo id non faciat hac intentione, vt illius hæreſi aſſentiat, ſed tanquam veram fidem catholicam ſuſcipere volens. Vnde beatus Auguſtinus, & poniur in volumine Decretorum de conſecratione. diſt. 4. cap. Quomodo. ſic ait, Poteſt peiori tradere ſeparatus, ſicut poteſt habere ſeparatus: ſed quã pernicioſum eſt habere, pernicioſum eſt tradere. Ille autẽ cui tradidit, poteſt ſalubriter accipere, ſi ipſe non ſeparatus acceperit vrgente mortis neceſſitate. Hæc Auguſtinus. Excepta ergo neceſſitate vrgẽte, quiſquis à malo præcipue hæretico miniſtro baptizatur, peccat. Verum ergo baptiſmum recipit, effectum baptiſmi non recipit, quia culpa

B eius impeditus eſt baptiſmus, ne ſuum circa illum haberet effectum. Et hinc ait Auguſtinus loco proxime citato, ſui erroris originem ſumpſiſſe Cyprianum, & cæteros apud Aphricã epiſcopos. Nõ ob aliud (inquit) viſum eſt à quibuſdam etiam egregiis viris & antiſtitibus, inter quos prẽcipue beatus Cyprianus eminebat, nõ eſſe poſſe apud hæreticos vel ſchiſmaticos baptiſmũ Chriſti, niſi quia non diſtinguebant ſacramentum ab effectu vel vſu ſacramenti. Et quia eius ſacramenti vſum atque effectum, in liberatione à peccatis, & rectitudine cordis apud hæreticos non inueniebant: ipſum ſacramentum quoque illic non eſſe putabant. Hæc Auguſtinus. Si ergo, vt iam plene oſtendimus, miniſtri qualiſcunque malitia non obeſt quin ab eo baptizatus verum ſuſcipiat baptiſmum: conſequens eſt vt ab eo baptizatus, rebaptizari minime debeat. Et hoc eſt ſecũdum quod diſcutere promiſimus. Verum quoniam Armeni (vt diximus) Latinos rebaptizant, alia tamen ratione ducti quàm Aphri illi epiſcopi & Donatiſtæ, contra quos modo egimus: quia videlicet dicunt Romanã

C eccleſiam non habere iuſtam baptiſmi formam: ideo contra iſtos aliter agẽdum eſt, oſtendere videlicet eccleſiam Romanam veram baptiſmi tenere formam, quo facto verus erit etiã baptiſmus: & ita nõ erit cur ab eis Latini rebaptizentur. Quòd autem vera ſit apud Latinos baptiſmi forma, ex ſecundo errore de baptiſmo ſuperius improbato patuit. Nam forma quam Chriſtus docuit, apud Matthæũ deſcripta, tria exprimit neceſſaria, quæ ſunt, verbum exprimẽs actum baptizandi, nomen deſignans perſonam baptizatam, inuocatio trinitatis expreſſæ. Baptizantes (inquit) eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Baptizantes, ecce primum: eos, ecce ſecundum, ſcilicet perſona baptizata: In nomine patris &c. ibi oſtenditur tertium. Forma autem quam eccleſia Romana tenet, hæc omnia complectitur. Ea enim ſic habet: Ego te baptizo in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. In qua cum omnia ſint neceſſario requiſita, non eſt cur impii Armeni negent apud nos eſſe verum baptiſmum. Contra impios autem Anabaptiſtas, qui pro libito rebaptizant non ſolum ſe-

D mel & iterum, ſed tertio, quarto, & quinto: quoniam baptiſmum, velut pœnitentiam, quoties placet iterant: contra iſtos inquam aliter agendum eſt. Primo eorum hæreſim expugnat id quod ait Paulus, Vnus deus, vna fides, vnum baptiſma. Si ergo, Paulo teſte, vnũ eſt baptiſma: quomodo impii Anabaptiſtæ tria & quatuor baptiſmata vni & eidem conferre præſumunt? Præterea hoc ipſum plenius & expreſſius cõfirmat Paulus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola. An ignoratis fratres, quia quicũq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mor-

Auguſtin⁹.

Ephe. iiij.

Rom. vi.

te ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriã patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hæc Paulus ibi. Ex quibus & aliis eiuſdem loci verbis patet baptiſmum eſſe velut quandam mortis Chriſti figuram. Sicut enim in morte Chriſti, peccatum mortuum eſt: ita & in baptiſmo etiam peccatum noſtrum perit, per meritum tamẽ paſſionis eius. Cum autem ex aqua emergimur, reſurrectionem Chriſti figuramus. At Chriſtus ſemel pro peccatis

E noſtris mortuus eſt, non autem bis aut ter: ergo etiam nos pro peccatis noſtris ſemel tantũ baptizari oportet. Chriſtus etiam reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra nõ dominabitur: ergo & nos ex aqua ſemel emerſi, non oportet ad aquæ lauacrum iterum redire. Impii ergo Anabaptiſtæ, qui rebaptizare præſumunt, rurſus ſibimetipſis (vt ait Paulus) crucifigunt filium dei. Nam de illis expreſſè loquebatur Paulus, & non de aliis. Qui enĩ ſecundo baptizat, quantum in ipſo eſt, ſecundo etiam Chriſtum cruci affigit: quoniam cũ baptiſmus figura ſit quædam mortis Chriſti: qui ſecundo baptizat, hoc ipſo oſtendit Chriſtum ſecundo mortuum fuiſſe. Rurſus hoc ipſum, ſacrorum conciliorum definitiones confirmant. Nam in ſymbolo edito à concilio Niceno dicitur, Confiteor vnum baptiſma in

Heb. vi.

Cõsilium Carthaginense. remissionem peccatorum. Concilium Carthaginense primum, capite suorum Decretorum F primo sic ait, Gratus episcopus concilio præsidens dixit: Ergo si vobis placet, cõsideremus primum titulum rebaptizationis, vnde sanctitatem vestram postulo, vt mentis vestræ placita producatis ad descendentem in aquam, & interrogatum in trinitate secũdum euangelii fidem, & apostolorum doctrinam, & confessum bonam conscientiam in deum de resurrectione Iesu Christi, si liceat iterum interrogari in eadẽ fide, & in aqua iterum tingi. Vniuersi episcopi dixerunt, Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à sincera fide, & catholica disciplina. Hæc concilium Carthaginẽse. Quod si quis his cõciliorum definitionibus obiicere vellet alterius Carthaginensis concilii decretũ Cypriano præsente celebratum, quod ait ab hæreticis non conferri verum baptismum, atque ideo ab eis baptizatos debere iterum baptizari: huic responderi potest, non esse pares omniũ cõciliorum definitiones. Conciliorum nãque prouincialium authoritas non est tanta, vt eius G definitioni omnes obtemperare cogantur: quoniam prouincialia concilia (vt in principio huius libri docuimus) errare possunt. Non enim pro illo cõuentu deus rogauit vt eius fides non deficeret: neq; illi deus se affuturum semper promisit. Concilia autem generalia legitime congregata minime errare possunt. Quapropter siquid in prouinciali concilio decretũ est quod à vera fide deuiare videatur, per generale concilium (vt beatus Augustinus libro vi. contra Donatistas cap. i. docet) corrigi debet. Quod in casu factum esse comperimus. Consilium siquidem Aphricanum, septuaginta & vnius episcoporum, in quo decretũ est hæreticos non posse verum baptismum conficere, prouinciale fuit, & nõ generale: quapropter errare potuit, & corrigitur à Cornelio tunc Romano pontifice, aliisque Italiæ episcopis, vt refert Eusebius septimo libro historiæ ecclesiasticę, & postmodum corrigitur per concilium Carthaginense primum in decreto quod proxime citatum est. hoc autem concilium vniuersalis accepit ecclesia, & ita eius definitionem omnes amplecti tenentur. Con- H tra hunc errorem scripsit beatus Augustinus librum de vnico baptismo, atque iterum tractatum de baptismo contra Donatistas septem partitũ *libris*. hoc nostro tempore scripsit Iohãnes Faber volumẽ grãde cõtra Anabaptistas. cõtra eosdẽ Leopoldus quidã germanus.

Armeni. SExta hæresis est circa ipsi⁹ *baptismi* sacramẽtalia, hoc est circa illa quæ baptismũ in ei⁹ collatione circunstant ex quodam ritu matris ecclesiæ. Armeni enim (vt ait Guido quẽ in historia Armenorum sequimur, quia nullum alium reperire potuimus) dicunt non posse conferri baptismum alicui nisi eidem conferatur eucharistiæ sacramentum. Secundo dicunt chrisma adeo esse exactum ad verum baptismum perficiendum, vt nisi baptizatus chrismate vngatur, non sit baptizatus. Harum autem duarum assertionum vtraque est erronea & hæretica. Nam quod primo dicunt de eucharistia, conuincitur manifeste ex eo quod dominus discipulis suis præcipiens vt docerent omnes gentes, & baptizarent eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, nullam de eucharistiæ sumptione fecit memoriam, fe- I cisset tamen si ea ad baptismi collationem exigeretur. Deinde eucharistiæ sacramentũm multo post baptismũ est institutum: quoniam in die cœnæ dominicæ, feria scilicet quinta pridie quàm pateretur, instituit eucharistiæ sacramentum. Baptismus autem longe ante fuerat institutus. Nam Iohannis quarto dicitur quòd discipuli Christi baptizabant: ergo tunc baptismus iam fuerat institutus, quanuis non sub interminatione gehennæ præceptus, sicut post Christi resurrectionem. Alioqui baptizati ab apostolis, iterum postea fuissent baptizãdi: quod nunquam factum fuisse legimus. Quare ex hoc melius colligi posset, eucharistiam non posse dari nisi præeunte baptismate, vtpote prius instituto. Quod autẽ baptismus non possit dari sine eucharistiæ sacramento, nulla prorsus ratione fulcitur: sed mere voluntarie dicitur. Quapropter eadem facilitate qua dicitur, meretur vt contẽnatur: quanuis nos id facere iam non valemus: nam si contemnimus, valida ratione ducti id facimus. Secunda etiã assertio non minus est erronea: quoniam etsi chrisma exigatur in baptismo, non tamen K illud exigit baptismus: sed ecclesia illud exigit à ministro conficiente baptismum: ita vt si chrisma non adhiberetur, extrema necessitate secluſa, minister peccaret, quoniam ecclesiæ præceptũ prætermisit: baptismus tamen nihilominus esset adeo perfectus (si cætera adsunt) vt non sit opus illum sic ablutum iterato baptizare. Christus nanque baptismum instituẽs, nullum de chrismate adhibendo dedit præceptum. Per hanc eandem rationem reiicitur a-

Claudius. lius error huic similis, cuiusdam Claudii Taurinensis episcopi, de quo iam supra diximus. Is enim dixit baptismũ esse nullum si fronti ipsius baptizati signum crucis nõ infigeretur. Hic autem manifestus est error: quoniam si ea peraguntur quæ Christus præcepit, constat

baptismum

A baptiſmum eſſe perfectum. Cõſtat autem, Chriſtum cum inſtitueret baptiſmum, nunquam de ſigno crucis meminiſſe.

SEptima hæreſis eſt huic penitus oppoſita. Vualdenſes enim dicunt (vt Aeneas Syluius libro de origine Bohæmorum cap. xxxv. teſtatur) baptiſmũ aquæ, nulla interiecta ſacri olei mixtura fore recipiendum. Vvaldenſes autem iſti ſic appellati ſunt, quoniam Vualdo quidam ciuis Lugdunenſis fuit author eorum. Vocantur etiam pauperes de Lugduno, quoniam Vualdo ille Lugdunẽſis, à quo originem traxerũt, cum dives admodum eſſet, opibus relictis, pauperibúſque erogatis, euangelicam paupertatem ſe ſeruaturum prætẽdit: ſub cuius velamine multos impios errores ſe tegere credidit. Nam cũ idiota eſſet, quoſdã libros vulgari ac materna lingua ſibi conſcribi fecit, cum aliquibus ſanctorum teſtimoniis. Quos libros cum non ſane, vt decebat, intelligeret, ſuo tamen inflatus ſpiritu, apoſtolorum Vvaldenſes.

B officium prædicando vſurpauit. Inter alios ergo iſtorum Vualdenſium errores, is vnus eſt, quo aſſerunt nullo pacto oleum ſacrum in baptiſmo debere miſceri. Quem errorem poſtea ſecutus eſt Iohãnes Vuitcleff, de quo iam diximus. Pro hui⁹ ergo erroris clariori diſcuſſione, annotare prius oportet, pluries ſacrum oleum aut chriſma dari. Aliquando enim datur poſt ipſum baptiſmum iam ſuſceptum, aliquot etiam dierum aut annorum ſpatio interiecto: & hoc eſt ſacramentum à baptiſmate diſtinctum, vel (vt verius dicam) eſt ipſius ſacramenti materia, quod confirmatio appellatur. Et de hoc non eſt præſens ſermo. Aliquando etiam datur oleum in ipſamet baptiſmi collatione. Ibi enim vnguntur chriſmate in pectore & ſcapulis, & in fronte. Hoc autem fit ad deſignandã miſericordiam quam nobis deus exhibet condonando peccata per baptiſmi ſuſceptionem. Oleum nanq; in ſacris literis ſæpiſſime miſericordiã ſignificat. Vnde beatus Damaſcenus libro quarto de fide or- Vuitcleff. Damaſcenus.

C thodoxa capite decimo ait, Oleum in baptiſmate aſſumitur, vnctionem ſignificãs, & Chriſtos, id eſt vnctos nos efficiens, & miſericordiam dei nobis annuncians per ſpiritum ſanctũ, quia & ramũ oliuæ iis qui ex diluuio ſaluati ſunt, colũba tunc attulit. Hæc Damaſcenus. Eſt etiã alia non minor cauſa: quia videlicet per baptiſmum in certamen quoddam ſpirituale deſcendimus, & in luctam quandam. Sicut enim in agone poſitus, luctamq; aggrediens, vngebatur, quo min⁹ ab hoſte poſſet capi, ſed potius facilè ex eius manibus elabi poſſet: ſic etiam ſpiritualem hanc luctam aggreſſurus, ſacro prius oleo vngitur: per quod baptizãdus ad luctam præparetur, ne dæmon eum comprehendat, ſed ex eius poteſtate elabatur. Vnde beatus Ambroſius lib. 1. de ſacamẽtis ait, Quemadmodum dicit apoſtolus ſanctus, Sit in te Ambroſius

fidei deuotioniſque plena flagrantia. Venimus ad fontem, ingreſſus es, conſidera quos videris, quid loquutus ſis. Conſidera, repete diligenter. occurrit tibi leuita, occurrit tibi preſbyter. Vnctus es quaſi athleta Chriſti, quaſi luctamen huius ſeculi luctaturus. profeſſus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet quod ſperet: vbi certamen, ibi corona. Luctaris

D in ſeculo, ſed coronaris à Chriſto, & pro certaminibus ſeculi coronaris. Nam etſi in cælo præmium, hic tamen meritum præmii collocatur. Hæc ibi Ambroſius. Ex quo patet non eſſe recentem eccleſiæ adinuentionem, vt oleum ſacrum baptiſmo miſceatur. Verũ vt rem adhuc multo vetuſtiorem eſſe oſtendamus, citare oportet Dionyſium Areopagitam Pauli Dionyſius Areopagita.

apoſtoli diſcipulum. Is enim in ſecũdo capite eccleſiaſticæ hierarchiæ, de ritu huius ſacramenti differens ait, Deiformis quidam hierarcha incipit ſacram vnctionem, ſacerdotes autem in ipſo perficiunt vnctionis miniſtrationẽ, ad ſacros in typo eum qui perficitur agones euocantes, ſecũdum quos athleta Chriſto affectus eſt, quia vt deus athletiæ cõditor eſt, vt ſapiens autem leges ipſius poſuit. Hæc Dionyſius. Quæ verba commẽtator aut illius expoſitor enarrans, ita ait, Solebant athletę agonizaturi vnguento odorifero & confortatiuo vngi, vt vnguenti lubricitas efficeret eos irretrahibiles & non impedibiles ab aduerſariis: & odor cerebrum, & per cõſequens ſenſus confortaret, & ipſius penetratio neruos & oſſa

E irrigaret, & ſpiritus mortuos multiplicaret, & ſic athletam roboraret. Hæc ibi. Hunc ergo ritum Romana tenet eccleſia, nõ nouum, ſed antiquũ, & ab ipſis apoſtolis ad nos vſque (vt oſtendimus) deriuatum. Quod oleum ſi omitteretur, nihilominus ſi cætera adeſſent, verus eſſet baptiſmus: quanuis ſic illud præter vrgentem neceſſitatem omittẽs, peccaret. Apoſtoli enim ſola aqua abſque oleo baptizabant, vt patet ex actibus apoſtolorum. Nũc autem id fieri non liceret, eccleſia vetante. Quid ergo impii Vualdenſes murmurant, cum oleum appoſitum nihil baptiſmo nocere oſtendatur? Quapropter obediẽdum erit conſuetũdini catholicæ eccleſiæ, quæ à ſpiritu ſancto regitur, maxime in ſacramentis decernendis, adminiſtrandiſque.

OCtaua hęreſis eſt aſſerens pueros non egere baptiſmo ad deletionem peccati originalis, quia videlicet negat pueros ante baptiſmum vllum peccatũ originale habere. F

Pelagius. Armeni. Hic eſt error Pelagii, vt ait beatus Auguſtinus libro de hæreſibus, cap. 88. Eſt etiam Armenorum, vt illis impingit Guido Carmelita. Verum pro hoc errore expugnando infra commodior erit locus, cum videlicet de peccato agemus. Oſtendemus enim tunc paruulos ante baptiſmum peccati originalis eſſe reos, & ob id gehennæ obnoxios. quo facto manifeſtum euadet eos egere baptiſmo ad eiuſdem peccati originalis deletionem.

Flagellantes ſe. NOna & vltima (quod ſciam) de hac re hæreſis eſt quorundam qui dicti ſunt flagellãtes ſe, de quibus iam ſupra diximus. hi dixerunt baptiſmum aquæ iam ceſſaſſe, mutatúmq; eſſe in baptiſmum ſanguinis. Quod ex quadam inepta allegoria ſcripturæ cõprobant. Dicunt enim quòd quando Chriſtus in Cana Galilęæ circa finem nuptialis cõuiuii aquam mutauit in vinum, deſignauit quod circa finem mundi baptiſmus aquæ in baptiſmum ſanguinis mutari deberet. Et ſicut vinum rubeum omni vino prius poſito conuiuantibus magis placuit & cõmẽdabatur: ita noua lex baptiſmi ſanguinis præ cunctis ante datis legibus a deo gratiſſima acceptabitur. quapropter dixerũt quod poſt ipſorum in mũdum aduentum, nemo potuit ſaluari & verus exiſtere Chriſtianus, niſi in proprio ſanguine cum flagello de corpore ſuo excuſſo baptizaretur. Quod nõ ſolũ hæreſis, ſed potius ineptia aut dementia dici deberet. Nam quod primo dicunt baptiſmum ceſſaſſe, oſtendemus eſſe falſum, cum aduerſus eos infra ſub titulo euangelium, conuincemus euangelicam legẽ fore æternam, poſt quam nulla alia ſit futura. Quod autem aiunt baptiſmum aquæ eſſe mutatum in baptiſmum ſanguinis, ſine quo nemo ſaluari poſſit: ſi id oſtenderent ad literam ex euãgelio, cederẽ: ſed allegoricus ſcripturæ ſenſus (vt ſupra in principio huius libri docuimus) nullo modo eſt efficax ad aliquod dogma ſtabiliẽdũ. Præterea qui dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: nõ dixit, Qui ſe flagellauerit, ſaluus erit: qui vero nõ ſe flagellauerit, condemnabitur. Si ergo dominus hoc non dixit, qui occidit & viuificat, & qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam: qua authoritate eos qui non ſe flagellant, audent condemnare? Rurſus etſi baptiſmi vicem (vt ait beatus Auguſtinus) ſuppleat ſanguinis pro Chriſto effuſio: non tamen eius vim & poteſtatem omnino eneruat. ſatis eſt enim vt eius vicem tenere poſſit. Deinde ſanguinis effuſio quæ baptiſmi locũ tenere meretur, talis eſſe oportet, vt ab alio ſit illata, quam ipſe patienter tolerans, efficit vt baptiſmi vicem tenere poſſit. Verum cum quis ſibi ipſi infert mortem aut læſionem corporis talem, ex qua corpus circa vitam periclitetur, vt impii flagellantes feciſſe dicuntur, non ſolũ nõ tenet baptiſmi vicem, ſed valet ad gehennam. G H

Beatitudo. I

Armeni. DE hac re eſt vna hæreſis Armenorum aſſerentium beatos non videre eſſentiam dei, ſed claritatem quãdam illius eſſentię, in qua viſione dicunt beatitudinem conſiſtere.

Petrus Abailardus. Hunc eundem errorem poſtea ſuſcitauit quidam Petrus Abailardus dicens deum non videri per eſſentiam à beatis. Hic Petrus natione Gallus fuit, tẽpore Innocentii papæ huius nominis ſecundi, qui ſuo confiſus ingenio, omnium ſanctorum doctorum ſententias contemnere cœpit, & velut alter Iſmael manus ſuas contra omnes leuauit. Quapropter iuſtum fuit, vt manus omniũ cõtra ipſum leuarentur. Ex hac igitur nimia ſui confidentia euenit, vt in multos laberetur errores, quos alii eum ſecuti defendere conabantur, præcipue quidam Italus dictus Arnaldus

Arnaldus Brixienſis. Brixienſis, à quo (vt opinor) dicti ſunt Arnaldiſtæ hæretici, qui ſingulis annis Romæ in cœna domini excommunicantur: & in cap. excommunicamus, extra de hæreticis. Contra hũc Petrũ Abailardũ ſurrexit ſanctus Bernardus, qui vt cũ eo diſputaret, & ad verã fidem reuocaret, è ſuo monaſterio in Burgundia ſito ad ciuitatem Remenſem venit: Petrus tamen veritus ne à beato Bernardo vinceretur, noluit cum eo congredi. ſic enim ipſemet beatus Bernardus refert in quadam epiſtola, quæ eſt in ordine aliarum centeſima nonageſima. Inter alios ergo errores quos docuit, is vnus fuit, quo ait deum non videri à beatis per eſſentiam ſuam. K

Almaricus. Poſt hunc Petrum ſurrexit quidam Almaricus, de quo iam ſuperius diximus, qui hũc tutatus eſt errorem, dicens deum non videri vllo pacto in ſe, ſed in ſuis creaturis. Inter hos ergo omnes de hoc conuenit, quia omnes aſſerunt deum nec etiam à beatis vllo pacto videri.

A deri. Hanc autem assertionem esse hæreticam, expressis scripturæ testimoniis apertissime conuincemus. Paulus siquidem in prima ad Corinthios epistola, discrimen assignans inter eam cognitionem quam in hac vita de deo habemus, & eam quam postmodum in gloria habituri sumus, ait, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. i.Cor.xiij. Ecce apertè Paulus promittit pro alio sæculo facialem dei visionē. Quòd si deus per creaturas tantum videretur, & non amplius: quis non videt illam esse visionem per speculum? Nam in creaturis quædam dei imago apparet: quapropter creatura ipsa speculum quoddā est per quod deum videmus. Quo fiet, vt beati solum in creaturis deum videntes (prout isti hæretici asserunt) adhuc videant per speculum, & ita non clariorem habeant notitiā, quàm hi qui in hoc sæculo degunt. Præterea beatus Iohannes in Apocalypsi loquēs de statu Apo.xxij. cælestis patriæ sub nomine & figura nouæ Hierusalem, ita dicit, Et omne maledictum non
B erit amplius: sed sedes dei & agni in illa erunt: & serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius. Rursus dominus Iesus Christus paruulos qui in illum credunt, commendans, ita apud Matthæum loquitur, Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: Dico enim vobis quia Mat.xviij. angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Ecce ex saluatoris nostri sententia, angeli semper vident faciem dei. Qualiter ergo hi hæretici non verentur dicere deum nunquam videri in se? Apparet certe eos conuenisse in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quod si forte dicant se de hominibus solum dixisse, & nō de angelis, ita vt angelis permittāt dei visionem, hominibus autem negent: attēdant quod per eundem saluatorem dicitur, In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed Mat. xxij. erunt sicut angeli dei in cælo. Ex quibus verbis apparet Christum æquasse homines angelis pro alia vita. Verum hæc authoritas (vt ingenue fatear) solum æquat homines angelis in hoc quòd nullum matrimonii vsum habebunt, sicut nec angeli: non tamē ibidem facit eos
C pares quantum ad facialem dei visionem. Tamen esto ibidem nō dicat, negare nō possunt Paulum & Iohannem in locis proximè citatis de hominibus expresse loqui. quapropter si ad solos homines suam assertionem restringunt, illa duo scripturæ loca illis obiicimus. His etiam accedit quod regius propheta petit dicēs: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Nō Psal. lxxix. autem petit id quod donari erat impossibile: alioqui audire mereretur id quod dominus duobus fratribus per matrē petētibus dixit, Nescitis qd petatis. Hoc etiā petiit Moses di- Mat.xx. cens, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt videam te. Ecce a- Exodi pertissima sunt testimonia quibus ostendimus deum à beatis videri per essentiam suam. xxxiij. Quid autem hos hæreticos mouerit vt sic errarent, à nemine citatum reperi. Nam & Guido qui hunc Armenorum errorem discutit, nihil adducit vnde ansam sui erroris acceperint, sicut nec in vniuersum in vllo vnquam errore facit. Sic enim aliorum errores reiicit, vt nunquam illorum argumentis respondeat: quod tamen necessarium erat perinde ac al-
D terum. Nam vt ait August. in lib. de doctrina Christiana, valde bonum est, vt quicquid cō-tradici potest, si occurrerit, refutetur: ne ibi occurrat vbi non erit qui respondeat: aut præsenti quidem & tacenti occurrat, & minus sanatus abscedat. De hac ergo re (vt opinor) ansam erroris ceperunt, quia in plerisque locis scripturæ dicitur, Deum non videri ab aliquo. In Exodi Exodo nanque dicitur, Non videbit me homo & viuet. Et Iob de sapientia diuina loquēs xxxiij. ait, Abscondita est ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cæli latet. Et Paulus in Iob.xxviij. prima ad Timoth. epistola ait, Qui lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum i.Timo.vi. vidit, nec videre potest. Et beatus Iohan. in prima sua catholi. epistola dicit, Deum nemo i.Iohā.iiij. vidit vnquam. His ergo scripturæ locis male intellectis mihi visum est hos hæreticos posse adduci in præfatum errorem, quæ in medium proponere oportuit, eisque respondere, ne alii forte legentes & non intelligentes, in eundem labantur errorem. Fatemur quidem deū in hac vita mortali à nemine videri, immò nec videri posse iuxta legē datā ab homine vi-
E uente vita hac corruptibili: quoniam aut videret visu corporeo, aut per intellectum. Corporeus sensus (vt manifestum est) nō est capax visionis diuinæ. Anima vero cum intra corpus mortale est, ministerio sensuum vtitur: quapropter necessarium est vt nō excedat operationem illorū: quoniam artifex nō potest subtilius opus operari quàm patitur natura instrumenti quo mediante operatur. Cum ergo anima vtatur sensibus tanquam instrumento ad suas operationes, non poterit vltra euagari, quàm circa illa quæ vis sensitiua pertingit. Sensus autem non potest deum videre. Nec ergo anima cum intra corpus mortale existit, vtens ministerio sensuum, poterit deum videre. Et ad hunc sensum spectant quæ deus Exo.xxxiij loquitur in Exodo dicens, Non videbit me homo & viuet. Et quod Iohānes ait, Deum ne- i.Iohā. iiij.

mo vidit vnquam,vt videlicet deum nemo videat dum viuit hac vita mortali. Quod autē F
dicitur Paulum cum raptus fuit ad tertium cælum,deum vidiſſe, huic ſententiæ non repu-
gnat.Nam quanuis Paulus viderit,hoc factum eſt educta prius anima extra vſum & mini-
ſterium ſenſuum.Etſi enim anima intra corpus fuerit(quod dubium eſt ipſi Paulo) tamen
ij.Corī.xij. à miniſterio ſenſuum fuerat ſeparata.Hoc autē inde colligitur,quod Paulus ait,Siue in cor-
pore,ſiue extra corpus fuerim,neſcio.Quod ſi miniſterio ſenſuum tunc vſa fuiſſet eius ani-
ma,ſciuiſſet certò Paulus ſe in corpore tunc fuiſſe. De aliis autem quos ſcriptura refert vi-
diſſe deum,ſic accipiendum eſt,vt intelligamus eos vidiſſe quoſdam angelos claritate ma-
gna fulgētes,qui cum à deo miſſi fuerant,diuinitatem ipſam quodammodo repreſentabāt:
Gene.xxxij quapropter qui eos videbant,dicebant ſe deum vidiſſe.Sic enim dixit Iacob,Vidi dominū
Exodi facie ad faciem,& ſalua facta eſt anima mea.Hoc etiam dicitur de Moſe. Loquebatur do-
xxxviij. minus ad Moſen facie ad faciem,ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. Quod ſi Moſes G
Exod. 33. clare deum vidiſſet,fruſtra deum oraſſet dicens,Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſten-
de mihi faciem tuam,vt videam te. Hi ergo omnes & alii quotquot vidiſſe deum in ſcri-
ptura ſacra reperiuntur,in imagine deum viderunt:quanquam de Moſe aliqui ſentiant deū
clare vidiſſe,anima tamen eius à miniſterio ſenſuum tunc abſtracta. Sic enim intelligitur
Ibidem. quod eidem Moſi à domino dicitur Non videbit me homo,& viuet. Et quod Iob ait,ſa-
Iob.38. pientiam eſſe abſconditam ab oculis omnium viuētium,eorum ſcilicet qui viuūt hac mor
i.Timo.vi. tali vita.Verū tunc iam vrget id quod Paulus dixit,Qui habitat lucem inacceſſibilem:quem
nullus hominum vidit,ſed neq; videre poteſt.Cui reſpōdemus Paulum dixiſſe lucem diui-
nam eſſe inacceſſibilem:nō tamen ſimpliciter,& omnibus inacceſſibilem,ſed homini. Nā
ad huius confirmationem ſtatim ſubiunxit,quem nullus hominum vidit. Inacceſſibilis eſt
ergo,ſed homini.Inuiſibilis eſt,ſed ab homine,ſed ab humana ſapiente.Sacra ſiquidem ſcri
ptura omnes qui ſecundum carnem viuunt,homines vocare ſolet, & humanitatis nota in-
i.Cor.iij. urere.Vnde in prima ad Corinth.epiſtola Paulus ait,Cum ſit inter vos zelus & contentio,
nonne carnales eſtis,& ſecundum hominē ambulatis?Et infra,Nonne homines eſtis?Hinc
Eſa.lxiiij. eſt quod cum in eadem epiſtola teſtimonium Eſaiæ protulerit dicentis, quòd oculus nō
vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcenderunt quæ præparauit deus iis qui dili-
gunt illum:poſtea Paulus ſubiecit,nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Quibus
verbis manifeſtè ſe ab hominis nomine ſeparauit, eò quòd non ſecundum carnem viue-
bat.Nullus ergo eorum qui propter vitam ſecundum carnem,homines appellantur, deum
vidit,ſed neque videre poteſt.De aliis autē quòd deum in poſterum clare videbunt,nō po-
i.Corī.13. tuit Paulus apertius teſtari, quàm dicens, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc
autem facie ad faciē. Vnde patet homines aliquando habituros facialem dei viſionem.De
Matt.xviij. angelis autem apertiſſime veritas dixit,Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei qui
in cælis eſt.Neque huic ſaluatoris dicto obuiat quod beatus Petrus dicit, In quem deſide- I
i.Pet.ij. rant angeli proſpicere.Nam angeli & vident,& videre deſiderant, ſicut & alii etiam homi-
nes beati,videntes deſiderant,& deſiderantes vident.Beati ſiquidem videntes deum ſatian
Pſal.xvi. tur,iuxta illud pſalmi,Satiabor cum apparuerit gloria eius.Satietatē autem ſolet ſequi faſ-
tidium.Deſiderium etiam ſine conſecutione eius quod deſideratur, anxietatem habet: &
anxietas pœnam.Beati verò omni anxietatis pœna carent:quia pœna & beatitudo nunquā
cohærere poſſunt.Quapropter ab vtroque,videlicet à ſatietate & deſiderio, ſi remoueamus
omne illud quod pœnam inferre videtur,ſcilicet faſtidium & anxietatem, dabimus beatis
ſatietatem & deſiderium,ita vt remouendo à deſiderio anxietatem, dicamus eos deſiderā-
tes ſatiari:& ſeparando à ſatietate faſtidium,dicamus eos ſatiatos deſiderare.Bene ergo di-
cit Petrus,in quē deſiderant angeli proſpicere:quia etſi vident,videre tamen deſiderāt:hoc
eſt, ſic dei viſione fruuntur,vt quanuis ſatiati nullum tamē inde faſtidium habeant.Pro hu
ius ergo hæreſis confutatione ſatis me dixiſſe arbitror,iuxta eam quam promiſi tenere bre K
uitatem.

SEcunda hæreſis eſt,quæ aſſerit beatitudinem conſiſtere in carnis deliciis.Hic error fuit
olim apud quoſdam Iudæos repertus,qui omnia quæ à prophetis de Chriſti regno di-
cuntur,carnaliter intelligebant.Ex quo errore videtur proceſſiſſe illa petitio matris fi-
Mat.xv. liorum Zebedęi petentis à Chriſto,Dic vt ſedeant hi duo filii mei,vnus ad dexteram tuā,
& alius ad ſiniſtram in regno tuo.Nec tamē propter iſtos ſic errantes,hāc hæreſim hic col-
locaſſem,cum à principio operis ſtatuerim eas ſolum recenſere hæreſes,quæ poſt Chriſti in
cælos aſcenſionem exortæ ſunt,niſi quòd plures inuenio ex eis qui Chriſto nomina in ba-

ptiſmo

A ptiſmo dederunt,in hũc errorem fuiſſe lapſos.Primus ergo qui hunc errorem ſuſcitauit, fuit Cerinthus quidã,peſſimis moribus aſſuetus.Cuius nationis aut gentis fuerit,mihi nõ con- Cerinthus.
ſtat:hoc ſolum ſcio illũ fuiſſe coæuum beato Iohãni euãgeliſtæ. Nam beatus Irenæus lib.3. aduerſus hæreſes capite tertio de beato Polycarpo loquens ſic ait·Et ſunt qui audierunt eũ dicentem,quoniã Iohannes domini diſcipulus in Epheſo iens lauari,cũ vidiſſet intus Cerinthũ,exilierit de balneo nõ lotus,dicẽs quod timeat ne balneũ cõcidat,cũ intus eſſet Cerinthus inimicus veritatis. Hæc Irenæus.Inter alios ergo Cerinthi errores, is vnus eſt quo aſſerit poſt reſurrectionem terrenum futurum eſſe regnum Chriſti,& homines in carne cõcupiſcentiis & libidinibus ſubiectam vitam acturos. Hunc eundem errorem aliqui impingunt Papiæ Hieropolitano epiſcopo, qui fuit diſcipulus beati Iohannis euangeliſtæ. Qui Papias.
autem illi impingunt,monẽtur ex quodam dicto beati Hieronymi,qui in ſuo libro de ec-
B cleſiaſticis ſcriptoribus de hoc Papia loquens ſic ait,Hic dicitur mille annorum Iudaicam edidiſſe ἀναιρέσεις,quem ſequuti ſunt Irenæus & Apollinarius, & cæteri qui poſt reſurrectionem aiunt in carne cum ſanctis dominum regnaturum. Hæc Hieronymus. Verum ex his verbis Hieronymi nihil tale habetur Papiam ſenſiſſe,quale eſt id quod nunc de Cerintho retulimus.Solũ enim ex Hieronymi verbis habetur Papiæ ſententiam fuiſſe Chriſtum iterum in terris ſecundum carnem regnaturum: & hoc quidem verum eſt illum ſenſiſſe,vt ex aliis plurimis authoribus conſtat.Sed nõ aſſeruit illum ſenſiſſe tale regnũ Chriſti futurum in carnis deliciis,prout Cerinthus dixit. Nec docuit etiam Papias,regnum dei, quod alio nomine beatitudinem aut gloriam dicimus, perpetuas habiturum carnis voluptates.Nihil enim tale ſenſit:Cerinthus autẽ omnia hæc docuit.Quapropter videtur mihi inter Cerinthum & Papiam latum eſſe diſcrimen, quanuis in aliqua erroris parte conueniant.Vterque enim iſtorum ſenſit poſt reſurrectionem dominum cum ſanctis mille annis
C regnaturum in terra.In hunc autem errorẽ lapſus eſt Papias motus ex illo quod beatus Iohannes dicit in Apocalypſi,vbi de iuſtis loquẽs ait,Et vidi animas decollatorum propter Apoca.xx.
teſtimonium Ieſu,& propter verbum dei,& qui non adorauerunt beſtiã,nec imaginẽ eius, nec acceperunt inſcriptionem in fronte aut in manu ſua, & regnauerunt cũ Ieſu mille annis:reliqui eorum non vixerunt donec finiãtur mille anni.Propter hæc verba Apocalypſis male intellecta,credidit Chriſtum in terra cum ſanctis ſecundum carnem mille annis regnaturum:quia illa verba Apocalyſis credidit iuxta literę corticem, & non iuxta myſticum ſenſum eſſe intelligẽda.Vnde Euſeb.lib.iii.hiſtorię eccleſiaſticæ ca.xxxix.de hoc Papia loquens ſic ait,Dicit autem & alia plurima à maioribus ſibi tradita miracula, & nouas quaſdam parabolas ſaluatoris,& doctrinam incognitã,magiſq; fabuloſam,mille annos futuros poſt reſurrectionem,quibus corporaliter regnum Chriſti in hac terra futurũ ſit. Sed ego puto eum ſpirituales & myſticas apoſtolorum traditiones corporaliter & ſecundũ li-
D terã ſuſcepiſſe,nec potuiſſe diſcernere ea quæ illi in figuris velut lactentibus & paruulis loquebãtur,qui & reuera etiam ex ipſis quæ conſcripſit opuſculis, exigui ſenſus vir & minus capacis oſtenditur.Multis tamẽ poſt ſe eccleſiaſticis viris erroris huius præbuit cauſſas,authoritatem dogmatis tantum ex vetuſtate tribuens,non etiam ex ratione dictorum, ſicut Irenæo,& ſiquis alius eum in hac parte viſus eſt ſequi.Hæc Euſebius. Quanuis ergo in hac parte Papias errauerit,non tamen propter hoc aliquis antiquorum illũ nota hæretici inuſſit: quia nec pertinax forte fuit,vt meliora docenti obtemperare noluerit.Pertinacia verò eſt præcipua pars quæ hæreticum efficit,vt iam ſupra docuimus. Propter quod non poſſum cohibere memet ipſum quin ſuccẽſeam fratri Bernardo de Luzẽburgo,qui in ſuo catalogo hæreticorum non veritus eſt hũc Papiam aliis hæreticis annumerare,præcipue cum hoc apud nullum antiquorum fuiſſe factum repererit. Beatus enim Auguſtinus in ſuo libro de hæreſibus ad Quodvultdeum,cum omnes hæreticos recenſeat,nunquam huius Pa-
E piæ meminit. Philaſter Brixienſis epiſcopus nullam in ſuo libro de hæreſibus de hoc Papia fecit mentionem.Iſidorus etiam in octauo libro Etymologiarum,cum omnes quos potuit ſcire hæreticos enumerauerit,nec de Papia vllam fecit memoriam. Omitto Guidonẽ, quoniã is recentior eſt quã vt in vetuſtis hæreticis enumerandis fides ei adhibeatur. Quod ſi aliqua illi fides debetur,nunquam etiam ille huius Papiæ meminit. Si ergo nullus iſtorũ illuſtrium virorum Papiam inter hæreticos recenſuit,vnde habuit frater Bernardus de Luzemburgo vt eum hęreticum cẽſuerit?Si enim propterea quòd Hieronymus dixit Papiam mille annorum Iudaicam edidiſſe ἀναιρέσεις,ſtatim erat inter hęreticos collocandus, quare etiam eadem ratione non annumerauit inter coſdem Irenæum, Apollinarem, Lactan-

tium, Victorium Pictauiẽsem, cum de his omnibus referat Hieronymus eodem loco quòd F
secuti sunt Papiam in hac parte? Aut ergo Papias nõ est hæreticus cẽsendus: aut alii qui eũ
in hac parte sunt secuti, eadem ratione dicentur hæretici. Hæc omnia in medium placuit
afferre, vt videant hi qui facilè de hæresi pronunciant, quàm facilè etiam ipsi errent, & in-
telligant non esse tam leuiter de hæresi censendum, præcipue cũ non sit peius crimen quod
viro Christiano possit impingi, quàm si hæreticus appelletur. Papias ergo, & qui eum se-
cuti sunt, hoc senserunt, Christum videlicet post resurrectionem regnaturum cum iustis
mille annis in terra. Et sic sentientes, græco vocabulo χιλιασταὶ appellati sunt. Quod ver-
bum è verbo exprimentes latine dicere possumus millenarii. Cerinthus autem de regno
Christi per mille annos in terra sentiens, carnales quasdam voluptates in illo regno futu-
ras ponit, & vitia quædam portentosa cuiuslibet libidinis. Præter hoc sensit etiam regnũ
dei post istos mille annos in terra, futurum in cælis, in voluptatibus carnis, in gula & lu- G
xuria. Qua in re latissime abest à sensu Papiæ, & aliorum qui Papiam sunt secuti. Quod au
tem Cerinthus hæc duo asseruerit, apertissime ostendit Eusebius in libro tertio Ecclesiasti-
cæ historiæ capite vigesimooctauo. Sic enim de Cerintho loquens ait, Post resurrectio-
nem terrenum dicit futurum esse regnum Christi in Hierusalem, & homines in carne ite-
rum concupiscentiis & vitiis subiectam conuersationem habituros. Contra fidem quoq;
scripturarum, quosdam mille annos designat: in quibus multa quidem & alia corruptionis
opera, & nuptiarum festiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini sunt dediti, decipiendos.
Sed & Dionysius cum de Iohannis reuelatione differeret, & quædam secundum ea quæ
antiquitus ecclesiæ tradita fuerant, disputaret, mentionem facit huius ipsius viri in his ver-
bis: Cerinthus (inquit) à quo Cerinthiana hæresis oborta est, figmentis suis authoritatem
magni nominis acquirere secundum scripturæ huius prauam intelligentiã gestiebat: quip-
pe cuius hæc erat hæresis, vt affirmaret terrenum futurum esse Christi regnum. Et quia e- H
rat ventri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ sibi propria libido dicta-
bat. Ventris, & eorum quæ sub ventre sunt, incitamenta, cibis, potibus, nuptiis prædicabat
explenda. Et vt aliquid sacratius dicere videretur, legales aiebat festiuitates rursus cele-
brandas, & hostias carnales iterum iugulandas. Hæc Eusebius. Ex cuius verbis, & aliis
quæ supra de Papia ex eodem Eusebio attulimus, constat latum esse discrimen inter Papiæ
& Cerinthi errorem: quoniam de Papia nihil aliud habemus præterquam quod ait Chri
stum mille annis regnaturum in terra cum sanctis post resurrectionem. An autem Papias
senserit in illo mille annorum regno futuras esse delicias carnales, an spiritales, mihi non
constat. Quod si eas futuras dixit spiritales, non erat grauis error. Nam beatus Augusti-
nus libro vicesimo de ciuitate dei capite septimo de hac sententia disputans, non audet
appellare errorem, sed opinionem. Sic enim loco præallegato ait, Quæ opinio esset vt-
cunque tolerabilis, si aliquæ deliciæ spiritales in illo sabbato affuturæ sanctis per domini I
præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando. Hæc Augusti-
nus. Ex quo iterum patet male sensisse fratrem Bernardum de Luzemburgo, cum recen-
suit Papiam inter hæreticos: quoniam beatus Augustinus ait tolerabilem esse opinionem
illam mille annorum, si in illis annis spirituales & non carnales ponantur deliciæ. At
Cerinthus (vt modo enarrauimus) carnales dicit futuras delicias non solum in illo mil-
le annorum regno, sed etiam in posterum, quoniam ea in illo dei regno futura dicebat,
quæ propria libido dictabat: & in illis fœlicitatem summam figebat: & propter hanc causs-
sam, hunc ipsius Cerinthi errorem sub titulo Beatitudinis locauimus. Nec miretur lec-
tor quod tam longam in enarranda huius hæresis historia fecimus disputationem: quo-
niam video plures in hoc erasse, vt errorem Cerinthi cum errore Papiæ confundant, cre-
dentes vnum esse vtriusque errorem: quapropter oportuit eorum discrimen ostendere.
Supereſt iam vt ostendamus in illo regno beatitudinis nullas esse futuras carnis delicias, K
quemadmodum Cerinthus fabulatur. Primo omnium, Paulus huic sententiæ apertis-
Rom.xiiij. sime obuiat, dicens, Regnum dei non est esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium
in spiritu sancto. Præterea si regnum dei, hoc est beatitudo, in carnis deliciis consisteret,
nulla esset rectior via ad illud regnum, & beatitudinem assequendam, quàm vita in car-
nis voluptatibus expleta: quoniam nulla est rectior via ad beatitudinem, quàm illa quæ si-
millima est termino viæ, ipsi videlicet beatitudini. Hinc veri catholici & fideles qui suam
beatitudinem figunt in dei cognitione & amore, nullam etiam aliam breuiorem & certio-
rem viam ad beatitudinem assequendam docent, quàm veram dei cognitionem, & perfe-

ctam

A ctam illius dilectionem. Si ergo beatitudo in carnis voluptatibus ſita eſt: carnis voluptas certiſſima erit via ad beatitudinem adipiſcendã. At nihil magis impedit beatitudinis conſecutionem, quàm carnales deliciæ. Paulus enim apoſtolus recẽſens eos quibus regnum dei eſt interdictũ, inter eos enumerat carnis voluptatibus deditos. Sic enim ait, Neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorum cõcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces regnum dei poſſidebunt. Et iterum, Sicut portauimus imaginem terreni, portemus imaginem cæleſtis. Hoc autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt. Nomine autem carnis & ſanguinis deſignauit vitã ſecundum carnis & ſanguinis inſtinctum: quod patet ex eo, quia per illa declarauit imaginem terreni hominis. Et alibi, in ea videlicet quæ eſt ad Galatas epiſtola, poſtquam enumerauit opera carnis, ſubiungit: Qui talia agunt, regnum dei non conſequentur. Si ergo
B opera carnis aduerſantur conſecutioni ipſius regni dei: quî fit vt ipſum regnum dei in eiſdem operibus carnis conſiſtat? Rurſum ipſe veritatis magiſter hunc errorem propria voce damnat: quoniam Saducæis de reſurrectione diſputantibus reſpondens ait, In reſurrectione neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut angeli dei. Si in reſurrectione non ſunt nuptiæ (iuxta dictum ſaluatoris) oportet neceſſario fateri, vt nõ ſit ibi fornicatio, aut alius quicunque concubitus. Et quoniam dicit homines futuros ſicut ſunt angeli dei, oportet etiam concedere nullum illis futurum cibi corporalis guſtum. Vnus enim ex his qui aſtant corã domino, videlicet Raphael, Thobiæ loquens ait, Cum eſſem vobiſcum per volũtatem dei, videbar quidem vobiſcum manducare & bibere, ſed ego cibo inuiſibili, qui ab hominibus videri non poteſt, vtor. Hic autẽ cibus qui ab hominibus videri nõ poteſt, deus ipſe eſt: quem videntes & amantes guſtant. vnde regius propheta ait, Guſtate & videte quàm ſuauis eſt dominus. Si enim ipſe deus non eſſet cibus animæ noſtræ, nunquam propheta præ-
C ciperet vt guſtaremus eius ſuauitatem. Nõ enim guſtatur niſi quod comedi aut bibi poteſt. Et de hoc ſpiritali cibo & potu intelligendæ ſunt authoritates illæ quæ in vtroq; ſcripturæ ſacræ inſtrumẽto promittunt in illa futura beatitudine cibum & potum, vt apud Eſaiã dicitur, Serui mei comedent, vos autem eſurietis: ſerui mei bibent, vos autem ſitietis. Tunc enim ſatiabuntur (vt ait regius propheta) cum apparuerit gloria domini. Sic etiam accipiendum eſt quod ait ſaluator, Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Quemadmodum enim Chriſtus filius dei ſatiatur per viſionẽ eſſentiæ ſuæ, quã accepit à patre ſuo per generationem: ſic etiã nos ſatiari oportet per viſionẽ eſſentiæ diuinæ: quam viſionem vt nos aſſequeremur, Chriſtus obtinuit per merita ſuæ paſſionis: & tunc diſpoſuit nobis menſam, cum meruit vt nobis daretur gloria, in qua videntes deum, ſatiamur eius viſione. Cerinthus cum eſſet carnis voluptatibus deditus, non credidit alium eſſe cibum ſpiritualem animæ, & alium corporis:
D quapropter omnes authoritates quæ de cibo & potu, de conuiuio, de cœna, pro illa futura beatitudine loquuntur: putauit iuxta literam carnaliter intelligendas. Non attendit enim alium eſſe cibum præter eum qui oculis carnis videtur, & dẽtibus atteritur. Si enim verbũ dei (iuxta dictum ſaluatoris) eſt cibus animam nutriens, quanto magis nutriet & reficiet ipſemet deus? Moyſes nanq; ſolo dei colloquio quadraginta diebus abſque alio corporali cibo nutritur. Hos duos cibos, videlicet corporalem & ſpiritualem, & eorum diſcrimẽ, ſaluator deſcripſit dicens, Operamini non cibum qui perit: ſed qui permanet in vitam æternam. Hæc aduerſus Cerinthi errorem dicta ſufficiant: omiſſis aliis argumentis, quæ in ſcholis pertractari ſolent ad probandam beatitudinem in ſola dei viſione & illius dilectione conſiſtere. Vbi nanque apertiſſima ſunt ſcripturæ ſacræ teſtimonia, ſuperfluum eſt argumẽta plura ſuperaddere, velut ſiquis velit lumen addere fulgentiſſimis ſolis radiis. Alter etiã Papiæ error, de mille annorum regno, quibus ait Chriſtum poſt reſurrectionem regnatu-
E rum ſecundum carnem, ex ſupradictis conuictus eſt. Nam ſaluator dixit, In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli dei. Ex quibus apertè cõuincitur, poſt reſurrectionem non eſſe futurum vllum maris & fœminæ coitum, nullum etiam cibi & potus vſum: & per conſequens, nullam ſecundum carnem vitam. Illud autem quod in ſuæ ſententiæ cõfirmationẽ ex Apocalypſi producunt, minime intellexerũt, & propterea in errorẽ lapſi ſunt. Sic enim dicitur in Apocalypſi: Et vidi animas decollatorũ propter teſtimoniũ Ieſu, & propter verbũ dei: & qui nõ adorauerũt beſtiam, neq; imaginem eius, neq; acceperũt characterẽ eius in frõtibus, aut in manibus ſuis: vixerunt & regnauerunt cũ Chriſto mille annis. Cæteri vero mortuorũ nõ vixerunt donec cõſummentur mille anni. Hæc eſt

i. Corin. vi.

i. Cor. xv.

Galat. v.

Matt. xxij.

Thob. xij.

Pſal. xxxiij.

Eſa. xlv.

Pſal. xvi.

Luc. xvij.

Matth. iiij.

Iohan. vi.

Matt. xxij.

Apoc. xx.

reſurrectio prima. Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima. In his verbis F
apoſtolus oſtendit diſcrimen inter bonos & malos. Boni etenim qui non adorauerunt beſtiam, id eſt dæmonem, vixerunt, quia etſi corpora eorum nũc mortua ſint, animæ tamen eorum viuũt per gratiam & gloriam quam nunc poſſident. Et hæc vocatur reſurrectio prima, quæ ad gratiam & gloriam animarum pertinet. Quapropter beatus Iohãnes dixit. Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima. Alia eſt reſurrectio ſecũda, quæ erit cum corpora reſurgentia ad vitam accipient ſtolam immortalitatis. Et per oppoſitũ, mors etiam eſt duplex. Quædam dicitur prima, & eſt peccatum, quod eſt mors animæ: de qua
Luc.ix. morte ſaluator ait, Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos: vt videlicet in anima mortui ſepelirent mortuos in corpore. Secunda mors, eſt damnatio perpetua. In quam mortem præcipitabuntur, qui à prima quæ eſt mors peccati, non reſurgunt. Et ideo merito beatus qui habet partẽ in reſurrectione prima. Sancti ergo viri qui propter teſtimonium Ieſu, & propter G
verbum dei decollati ſunt, & qui non adorauerunt beſtiam, id eſt dæmonem, vixerũt: quia etſi eorum corpora nunc mortua in ſepulchris iaceant, tamen eorum animę habent vitam gratiæ & gloriæ, & nũc regnant cum Chriſto mille annis, id eſt omnibus annis qui ſunt futuri vſq; ad iudicium. Nam vſq; ad illud tempus ſancti habebunt pręciſe vitam animæ, & reſurrectionem primam: poſt illud vero tempus habebunt reſurrectionem ſecundam, id eſt vitam corporum ſimul & animarum. Quod autem millenarius numerus capiatur pro vni-
Pſal.ciiij. uerſitate, manifeſte conuincitur per id quod dicitur in pſalmo. Memor fuit in ſeculũ teſtamenti ſui, verbi quod mãdauit in mille generationes: id eſt in omnes. Et in Eccleſiaſtico,
Eccli.xvi. Melior eſt vnus timens deum, quàm mille filii impii, id eſt quàm omnes filii impii. Prętereа denarius numerus aliquando etiam ponitur pro vniuerſitate, vt apud Matthæum dici-
Matt.xx v. tur regnũ cælorũ, quod militans eſt eccleſia, aſſimilari decẽ virginibus, quo numero omnes homines tam boni quàm mali deſignati ſunt. At denarius numerus, radix eſt millenarii nu H
meri, qui quadratum ſolidum eſt. Nam denarius numerus ſi per ſeipſum ducatur, efficit centum. Quod ſi rurſus decem ducas per cẽtum, efficient mille. Si ergo denarius numerus pro vniuerſitate ponitur, millenarius qui ex denario bis ducto cõſurgit, multo rectius pro vniuerſitate ponetur. Cum ergo beatus Iohannes de ſanctis iam defunctis loquẽs dixit quod vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis, ſic accipiendum eſt, vt intelligatur eos vixiſſe & regnare cũ Chriſto omnibus annis futuris vſq; ad diem iudicii. Quibus annis etſi mortui ſint corpore, viuũt tamen anima, & regnant cum Chriſto. De peccatoribus defunctis loquens apoſtolus Iohannes dixit, Cæteri vero mortuorum non vixerunt donec conſummẽtur mille anni. Quia peccatores defuncti, toto hoc tẽpore vſq; ad diem iudicii nullam habent vitam: quoniam eorum corpora mortua iacent, & animę eorum mortuæ etiam ſunt per peccatum. Trãſactis autem his mille annis, id eſt toto illo tempore vſque ad diem iudicii, aliquam vitam habebunt, quia etſi animæ eorum per peccatum mortuæ ſint, eorum I
tamẽ corpora per reſurrectionem vitam quanuis miſeram recuperabunt. Vel forte ibi ponitur millenarius numerus pro vniuerſitate temporis futuri etiam poſt diem iudicii, ita vt ſit ſenſus, ſancti vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis, id eſt ſemper, quia etſi non ſemper vixerint corpore, poſt mortem tamen corporis ſemper vixerunt, & ſemper viuent in anima. Cæteri vero mortuorum, id eſt peccatores, non vixerunt donec conſummentur mille anni, id eſt nunquam vixerunt: quia veram vitam animæ & corporis amiſerunt. Nec ibi illa dictio donec, dicit alicuius temporis finem. Sic enim ſæpe ponitur in
Pſal.cix. ſacris literis, vt nullum dicat finem temporis: vt patet in pſal. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Nunquã enim erit tempus, quo filius dei non ſedeat ad dexteram patris: & tamen dixit eum ſedere donec ponat inimiços illius ſcabellum pedum ſuorum. Vnde cõuincitur illud aduerbium donec, poſitum eſſe ſine aliqua temporis limitatione. Ad hunc etiam modũ capitur quod K
dixit Iohannes euangeliſta, Cæteri vero mortuorum non vixerunt donec finiantur mille anni, id eſt donec finiatur temporis vniuerſitas: hoc eſt, nunquam vixerunt. Aliam expoſitionem horum mille annorum aſſignat beatus Auguſtinus lib. xx. de ciuita. dei cap. ſeptimo. legat qui voluerit. ego nolui in medium afferre, quoniam mihi illa non placuit. Hæc autem quam modo retulimus, ab eo etiam aſſignatur: & mihi verior videtur. Aduerſus hos χιλιαστὰς, id eſt millenarios, ſcripſit olim Gennadius presbyter Maſſilienſis: vt teſtatur Iohãnes Tritemius in ſuo libro de eccleſiaſticis ſcriptoribus. quo vtinam frui liceret: magnum quidem (vt opinor) nobis adiutorium præbuiſſet.

Tertia

A TErtia hæresis est quæ asserit nec beatitudinem nec miseriam esse perpetuam. Huius hæresis author est Origenes. hic enim (si Augustino & Theophilo Alexandrino credimus) quasdam alternationes beatitudinis & miseriæ ponit: ita vt transactis aliquot annorum curriculis, animas beatas dicat iterum in corpora mortalia reuerti, & in eis corporis molestias pati, & inde iterum ad beatitudinē euocari: & a beatitudine rursum ad miseriam deflecti. quo pacto fiet perpetuus quidam beatitudinis & miseriæ circulus. Et eodē modo sentit etiam de miseris, vt illos dicat aliquando ad hoc sęculum redituros: & inde iterum ad beatitudinem euocari. Vnde euenit vt dicat dæmones aliquando fore saluādos. Hæc sententia apertissimè conuincitur esse hæretica, & ratione, & scripturæ sacræ testimoniis. Ratione prius aggrediamur, & percontemur Origenem, vtrum anima quæ iam beatitudinem adepta est, sciat suam beatitudinem aliquando finiendam: an prorsus ignoret? Si Origenes.

B penitus nescit suam beatitudinem aliquando finiendam, oportebit tunc Origenem fateri, nos in huius sæculi miseria existentes peritiores esse, quàm beati sint in illa futura beatitudine: quoniam in hoc sæculo existentes, noscimus finiendam esse aliquādo beatitudinem: beati autem ignorant futuram miseriam. Nos etiam in hoc sæculo vitam agentes, scimus (iuxta Origenis sententiam) beatorum felicitatem aliquando desituram: quod cū ipsi ignorent, consequens est vt peritiores simus illis. Si autem finem suæ fœlicitatis scit anima beata, hac sola ratione misera esse conuincitur, quoniam semper erit cum metu amittendi quod amat. At metus passio quædam est animæ: & qui timet, quodāmodo patitur, & quādam miseriam sustinet. Præterea metus ille vim amoris quodammodo remittit. Tepidius enim quisque amat id quod scit se aliquando deserturum. quapropter fiet, vt beatus sciens suam beatitudinem aliquando finituram, remisse ac tepide amet eandem. Hoc enim vnico & fortissimo argumento Christus ab amore diuitiarum separare nos voluit, quòd aliquā-

C do perituræ essent. Nolite (inquit) thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt atque furantur. Rursum. Si beatus scit suam fœlicitatem desituram: multo beatius & quietius viuet hic anima in hoc sæculo, quàm illic in illa beatitudine: & tanto beatius, quanto melior est spes certa boni acquirēdi, quàm metus mali imminentis. Miser siquidem in hoc sæculo viuens, spem habet futuræ beatitudinis: beatus autem metum patitur futuræ miseriæ, ad quam (iuxta Origenem) post aliquot annorum curricula est reuocandus. Omissis autem argumentationibus, scripturarum sacrarum testimoniis agamus: quoniam hæc vehementius vrgent. Scriptura siquidem sacra non tantum semel aut iterum dicit beatitudinem & miseriam damnatorū esse perpetuas. Vnde Salomon in libro Sapientiæ ait, Iustorum animæ in manu dei sunt: & non tanget illos tormentum mortis. Quod si a beatitudine ad miseriam, & a miseria ad beatitudinem per continuas alternationes sine cessatione circumeunt, necesse est vt illos tangat tormētum mortis. Et ite- Matth.vi. Sapien.iij.

D rum assignās diuersum beatorum & damnatorum statum, postquam de damnatis differuerat, de beatis dicit, Iusti autem in perpetuum viuent, & apud dominum est merces eorum. Præterea apud Danielem dicitur, Et in tēpore illo saluabitur populus tuus omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro: & multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alii in vitam æternam, alii in opprobrium, vt videāt semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Ecce hic bis vno contextu beatorum statum propheta declarauit esse perpetuum. Rursum Gabriel angelus de filio dei incarnando Mariam virginem alloquens ait: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Domus autem Iacob illa est quæ alibi appellatur domus Israel, scilicet gloria cælestis, cuius magnitudinem propheta vnus admiratur dicens, O Israel quàm magna est domus tua. Iacob siquidem ille est idē qui & Israel. eadē ergo domus Iacob, & domus Israel. In hac domo dicit ange- Sapien.v. Dani.xij. Luc.i. Barach.iij.

E lus Christum regnaturum in æternum. At qualiter poterit in illa domo regnare in æternum, si domus non est æterna? Oportet ergo vt domus illa beatitudinis sit ęterna, vt in illa possit Christus regnare in æternum. Regnum etiam Christi beati sunt, qui in Apocalypsi clamant, Fecisti nos deo nostro regnum. Hoc est enim illud regnum quod coram Pilato Christus confessus est nō esse de hoc mundo. Et merito, quoniam alibi de iustis loquēs dixerat, Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret: propterea mundus vos odit, quia non estis de mundo. Si ergo beati regnum dei dicuntur, quomodo regni Christi non erit finis, si a beatitudine ad miseriā beati aliquando reuocātur? Oportet ergo beatitudinem fateri æternam, vt regnum Christi vere dicatur esse sine fine. Cæterum quod Apoc.v. Iohā.xv.

de damnatis dicitur,apertiſſime conuincitur per id quod apud Matthæum dominus mi- F
Matt.xxv. natur ſe dicturum peccatoribus in die iudicii, Ite maledicti in ignem æternum, qui præpa
ratus eſt diabolo,& angelis eius. Et apud Lucam, pater Abraham diuiti epuloni in inferno
Luc.xvi. ſepulto ait,Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt,vt hi qui vo-
lunt hinc tranſire ad vos,non poſſint:nec inde huc tranſmeare. Quibus verbis nihil aper-
tius dici potuit ad Origenis inſaniam reuincendam. Contra hunc errorem ſcribit beatus
Auguſtinus lib. duodecimo de ciuitate dei,capite vigeſimo:quo in loco ſolũ agit argumẽ-
tis,nullum ſcripturæ ſacrę afferens teſtimonium. Quod inde veniſſe conſtat, quia tunc cõ
tra Ethnicos philoſophos agebat,quos ſacræ ſcripturæ teſtimonium parum mouere pote-
rat. Contra eundẽ errorem etiam diſputat beatus Gregorius in Moralibus ſuper illud Iob
xl.Aeſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem.

QVarta de hac re hæreſis eſt,quæ aſſerit hominem in hac præſenti vita poſſe conſequi G
finalem beatitudinem ſecundum omnem gradum perfectionis quem habebit in pa
tria. Hanc hæreſim ſuſcitarunt quidam homines in Alemania,dicti Begardi,&
Begardi quædam mulieres dictæ Beguinæ,qui omnes modo quodam honeſto & religioſo incedũt.
Beguinæ Nam hodie in Germania inferiori vidi ipſemet mulieres ſic nominatas Beguinas, quæ in
ſocietate quadam honeſte viuunt,ſine tamen alicuius voti expreſſi emiſſione, & cum pro-
priæ ſupellectilis retentione:quæ cum volunt,& modus viuendi eis diſplicet,liberam rece-
dendi habent facultatem:& in toto poſſunt ſocietatem relinquere. Secus autem ſe habent
Begardi, quoniam hi cœnobia habent, & tria vota,vt alii monachi, domino reddũt.Hanc
rationem Begardorum & Beguinarum hic reddere placuit:quoniam hæc nomina aliis na-
tionibus ſunt prorſus ignota,vtpote Hiſpanis & Italis,& magna ex parte Gallis. Hi ergo
Begardi & Beguinæ,inter alios quos tenuerunt errores,hunc docere tentarunt, Hominem
videlicet in hac vita poſſe conſequi finalem beatitudinem,quam habebit in patria. Vt au- H
tem hunc errorem conuincamus, prius oportet beatitudinem definire:ne forte de voce cõ
tendamus,& non de re. Sed quoniam iuxta Ariſtotelis præceptum, æquiuocum prius eſt
in ſua diſtincta ſignificata partiendum, quàm definiatur, ideo multiplicem beatitudinis ſi-
gnificationem prius oſtendere oportet. Beatitudo ſiquidem in ſacris literis aliquando &
Pſal.i. ſæpe capitur pro via ad beatitudinem conſequendam. Beatus vir(inquit propheta regius)
qui non abiit in conſilio impiorum,& in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſti-
Pſal.iij. lentiæ non ſedit:ſed in lege domini voluntas eius. Et alibi, Beatus vir qui timet dominũ:
in mandatis eius cupit nimis. Et ipſe dominus apud Matthæum aſſignat octo beatitudi-
Matth.v. nes, id eſt octo vias quibus peruenitur ad beatitudinem. Beati (inquit) qui lugent,quo-
niam ipſi conſolabuntur. In illa autem vita beata,in qua perfecta eſt felicitas, nullus erit
luctus. Ibi enim abſterget deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum. Vocatur autem
luctus, beatitudo: quoniam certa via ad beatitudinem futurã,eſt in hac vita lugere,& nol- I
le hic proſperari. Vocatur etiam fides vita æterna, eò quòd via quædam eſt ad vitam
Iohan.xvij æternam. Sic enim dicit Chriſtus, patrem pro nobis rogans, Hæc autem eſt vita æter-
na, vt cognoſcant te ſolum deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Quem lo-
cum beatus Cyrillus pertractans,ait, Radicem atque originem æternæ vitæ, fidem, & ve-
ræ pietatis virtutem eſſe affirmat.Veram autẽ pietatẽ illam eſſe aſſerimus, cui alieni falſiq;
cultus crimen inuri non poteſt. Hæc Cyrillus. Quapropter maxime miror quòd qui-
dam theologi ſcholaſtici illum locum Iohannis afferunt ad probandum beatitudinis prę-
cipuam partem eſſe dei viſionem, minorem autem eſſe dilectionem: pro qua re nullum
aliud afferunt ſcripturæ teſtimonium, quàm illud Iohannis quo Chriſtus ait, Hæc eſt
vita æterna, vt cognoſcant te ſolum deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. O-
mitto qualiter hunc locum interpretentur alii qui partem tutantur aduerſam. nam eorum
interpretatio mere voluntaria eſt, & ex eorum cerebro prodiens, non autem ex literæ K
ordine. Quod ſi à ſacris doctoribus illius loci intelligentiam peterent, non tantum ope-
ris in ea re conſumpſiſſent. Nec tamen hæc ideo dicta eſſe volo, vt quis exiſtimet me
velle contendere potiſſimam partem beatitudinis non eſſe viſionem: quoniam neque pro
hac parte neque pro aduerſa certare volo: cum hic non pertractem hominum varie ſen-
tientium opiniones,ſed ſolam catholicam fidem. Hæc tamen ideo dixi, vt ii qui docent
beatitudinis pręcipuam partem eſſe viſionem,agnoſcant quàm debili fundamento innitã-
tur,cum cõſtet illum locum Iohãnis,de fidei cognitione,quæ via eſt ad beatitudinem,eſſe
intelligendum. Et hoc ex ipſius literæ decurſu facillime colligi poteſt. Nam Chriſtus illo

loco

A loco non orat patrem vt illum per claram ſuæ eſſentiæ viſionem clarificet,ſed per fidei cognitionem. Tũc enim Chriſtus clarificatus eſt,cum clare cognitus eſt per fidem quod ſit filius dei. Tunc clarificatus eſt,cũ homines crediderunt illum eſſe filium dei. Cum ergo Chriſtus orat patrem vt clarificet filium ſuũ, hoc petit,vt fidem ſuæ diuinitatis hominibus donet,per quam credant illũ eſſe dei filiũ. Et propterea vt oſtenderet quòd non ſibi ſoli conſulens,ſed hominibus proſpiciens petit,ſubdidit· Hæc eſt autẽ vita æterna, vt cognoſcant te ſolum deum verum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hoc eſt, vitam æternam habebut, ſi in te & in me crediderint. Nec mirari debẽt,quod dicamus fidẽ vocari vitam æternam, cum apud Iohannem etiam dominus dicat, Qui credit in me,habet vitam æternam. Non dixit habebit,ſed habet: vt clare oſtenderet fidem dici vitam æternam, eò quòd via quædam eſt rectiſſima ad vitam æternam conſequendam. Hanc autem expoſitionẽ docet beatus Cyrillus(vt oſtendimus) ſuper Iohannẽ. Et in lib. de fide ad reginas,hunc locum idem Cyrillus citans,vt inde conuincat Chriſtum eſſe deum, ſic ait, Si cum agnitione ſolius & veri dei iunctam eſſe neceſſe eſt & adeſſe agnitionem Ieſu Chriſti,& vitam hoc æternam parit,quomodo non omnibus manifeſtum eſt quòd deus verus eſt Chriſtus? Hæc ibi Cyrillus. In quibus verbis id aduertendum eſt quod dixit,vitam æternam parit: vnde clare patet quod Cyrillus ſentit illũ locũ eſſe intelligendũ de cognitione fidei : quã ideo dicit vocari vitam æternam,quia parit vitam æternam. Beatus Auguſtinus etiam hanc interpretationem innuit, non tamẽ ita expreſſe vt Cyrillus, ſed per quaſdam verborũ ambages: ideo eius verba omitto,contentus indicaſſe lectori. Beatus Hilarius in libro de patris & filii vnitate,cum illa eadem Chriſti verba citaſſet ad probandam Chriſti diuinitatẽ,ſtatim hæc verba ſubiungit, Vitæ æternæ fidem vel loqui hæretice diſce credere,& ſepara a deo Chriſtum,ſi potes à patre filium,à deo vero ſuper omnia deum,à ſolo vnum. vnus enim dominus eſt Chriſtus Ieſus. Si vita æterna eſt,in deum ſolum verum credidiſſe ſine Chriſto,cõfitendum eſt ſolum verum deum ſalutem non dediſſe. Hæc Hilarius. Cum ergo tot clariſſimi viri doceant illum locum Iohannis eſſe intelligendum de cognitione fidei,quæ eſt via ad æternam vitam: conuincitur eos falſo fundamento inniti, qui illud citant ad probandũ præcipuam beatitudinis partem eſſe viſionem. Hæc per occaſionem diximus. Nunc autem ad primum huius cauſſæ caput reuertamur,dicentes,viam ad beatitudinem, aliquando appellari in ſacris literis beatitudinem. De iſta beatitudine ſic dicta,non eſt intentio noſtra nunc loqui,quoniam de hac nulli dubium eſt quòd in hac vita habeatur. Aliquando capitur beatitudinis nomen pro fœlicitate ſumma,quam in alia vita ſperamus. Et de hac dicitur in pſalmo· Beati qui habitant in domo tua domine,in ſęcula ſęculorum laudabunt te. Et de hac beatitudine præſentem facimus ſermonem: ideo definitionem eius prius ſtatuamus. Diuus Seuerinus Boetius ſic eam definit· Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Et cõuenit cũ eo quod dicit Auguſt. Beatus eſt qui habet quicquid vult,& nihil mali vult. hoc eſt,beatus eſt ille qui habet omne bonũ quod poteſt recte velle. Ex quo ſequitur illum eſſe beatum,qui deum perfectè poſſidet. tunç enim noſtra voluntas ſatiata eſt: quoniã deo habito habetur õne bonũ. De illo nãq; dicitur, Qui replet in bonis deſideriũ tuũ: renouabitur vt aquilæ iuuẽtus tua. Tunc ſiquidẽ replebitur in bonis deſideriũ noſtrũ,quãdo per reſurrectionẽ renouabitur iuuẽtus noſtra. Tũc erit ſatiata noſtra volũtas,iuxta id quod propheta ait,Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Beatitudo ergo nõ habetur niſi ſatiata volũtate,& repleto deſiderio. At deſideriũ noſtrũ in bonis, nullus poteſt replere niſi ſolus deus. Deũ autẽ nemo habet niſi qui eũ perfecte amat. Qui manet in charitate(inquit Iohãnes)in deo manet,& deus in eo. Deus autẽ nõ poteſt perfecte amari in hac vita: quia nõ poteſt in eadẽ perfecte cognoſci. Quæ enim minus cognoſcimus, minus etiã amari neceſſe eſt: quoniã ea quę nõ cognoſcũtur,amari nõ poſſunt. At deus nõ poteſt de cõmuni lege in hac vita,clara & faciali notitia cognoſci,iuxta id quod dicitur in Exodo· Nõ videbit me homo & viuet. Et Paulus ait, Videmus nũc per ſpeculũ in ęnigmate, tũc autem facie ad faciẽ. Si ergo in hac vita nõ poteſt de⁹ pfecte & clare videri,ergo neq; amari perfecte: & per cõſequẽs neq; poſſideri: ex quo ſequitur volũtatẽ noſtrã nõ poſſe hic ſatiari,neq; deſideriũ repleri. ex quibus colligitur nõ poſſe fieri vt homo hic ſit beatus ea beatitudine de qua loquimur. Prętera militia quędã eſt(vt ait Iob)vita hoĩs ſup terrã. Si ergo vita cuiuſq; hoĩs ſup terrã,q̃dã militia eſt: neceſſario ſequitur,vt ibi beatitudo eſſe nõ poſſit: quoniã beatitudo & quietẽ & trãquillitatẽ &, ſecuritatem habet annexã: quæ omnia lõgiſſime abſunt à militia. Ibi ſiquidem labor,ibi metus. Quapropter nullus militans ſe fœlicem cla-

Iohan.iij. Cyrillus. Pſal.83. Pſal.cij. i.Ioan. iiij. Exo.xxxiij i.Cor.xiij. Iob.vij.

mat,niſi poſtquã victoriã fuerit adeptus.Neq; in ipſamet militia quis coronatur: ſed poſt F
tranſactum certamẽ.Cum ergo beatitudo quaſi quædam ſit beatorum corona, cõuincitur
vt beatitudo non poſſit haberi in hac vita,quæ eſt militia quædam.Rurſum,idem Iob de-
Iob.xiij. ſcribens vitam hominis quam agit in hoc ſæculo,ait,Homo natus de muliere,breui viuẽs
tempore,repletur multis miſeriis.Si miſeriis repletur,qui fit vt beatus eſſe poſſit?Miſeriis,
inquã,repletur hæc vita,laboribus plena,cibi & potus indiga,cibo & potu defatigata.Hãc
humores tumidant:dolores exterminant:ardores exſiccant:aer morbidat: cibi inflant, ie-
iunium macerat:ioci ſoluunt,triſtitiæ conſumunt:ſolicitudo coarctat, ſecuritas hebetat:ſe-
nectus incuruat:infirmitas frangit:mors omnino tollit. Quæ omnia velut ex diametro cũ
beatitudine pugnant:quo fit vt in hac vita beatus homo eſſe non poſſit. Demũ præter hæc
omnia tam aperta teſtimonia,extat eccleſiæ de hac re definitio. Concilium nanq; Vienne-
ſe ſub Clemente quinto celebratum,inter octo errores Beguinarum & Begardorum quos G
damnauit,hunc quarto loco ſtatuit:cuius decretum ponitur in libro Clementinarum titu-
lo de hæreticis,cap.ad noſtrum. Contra hunc Beguinarum errorem nullum ſcio authorem
ſcripſiſſe ex profeſſo: propter quod valde miror Guidonis carmelitæ,qui cum ſummam de
hæreſibus ſcripſerit,nunquam harum Beguinarum neq; errorum illarum meminit,cum ta-
men parum ante ipſum fuerint,& in concilio Viẽnẽſi(vt diximus)damnatæ.Propter quod
oportuit vt ipſum non lateret,præcipue cum Viẽnenſe concilium quadraginta aut fortè
paucioribus annis Guidonem præceſſerit. Alios tamẽ Beguinos & Beguinas recenſet Gui-
do in fine ſui operis:qui(vt ex dictis Guidonis conſtat) longiſſime abſunt ab iſtis de qui-
bus nos modo locuti ſumus.Nam errores iſtorum Beguinorum,de quibus loquitur Guido,
nullo pacto conueniunt cum illis qui in concilio Viennenſi damnati ſunt.

QVinta hæreſis eſt quæ docet omnem intellectualem naturam ſeipſa naturaliter eſſe
Begardi. beatã,& hæc etiam à Begardis & Beguinis inuenitur, & quinto loco collocatur in- H
Beguinæ. ter eas octo quas proxime narrauimus eſſe dãnatas in concilio Viẽnenſi. Nec
Roma.vi. immerito à cõcilio damnatur,cũ expreſſa ſint ſcripturæ teſtimonia.Paulus nanq; ait • Gra-
Rom.iij. tia dei vita æterna. Et iterum.Iuſtificati gratis per gratiam dei. Si ergo gratis iuſtificamur,
Rom.ix. multo magis & gratis beatificamur.Et iterum•Nõ eſt volentis neq; currentis,ſed dei miſe-
rentis.Non ergo in ſeipſa naturaliter eſt beata quęlibet intellectualis creatura.Præterea, Si
Mat.xix. (vt Chriſtus ait)nemo bonus niſi ſolus deus, quia ipſe natura bonus, nos autẽ non ſumus
Marci.x, boni natura,ſed ſua tantum volũtate:multo magis oportebit dicere,vt nemo beatus ex ſua
natura,niſi ſolus deus.Rurſum,ſi quælibet intellectualis natura ſeipſa eſt beata, nulla ergo
intellectualis natura poteſt eſſe miſera:quoniam ea quæ à natura inſunt,nullo modo deſe-
ri poſſunt.Hanc etiam hæreſim oppugnãt ea quæ aduerſus proxime narratam hæreſim di-
ximus : quoniam ſi in hac vita nullus poteſt beatitudinem aſſequi, conſequens eſt vt ho- I
mo non ſit naturaliter beatus.Valeant Ergo Beguinæ,& colum & fuſum exerceant, & nul-
lo modo ſcripturas diuinas pertractent.

SExta hæreſis docet, nullam animam ante diem iudicii eſſe beatam : quoniam (vt ait)
Armeni. nulla anima ante illũ diem videt deũ.Huius hæreſis autores ſunt Armeni. eãdem etiã
Græci. tuentur Græci.Verum hi(teſte Guidone)multo magis delirant, quoniam ſicut negant
beatitudinem dari iuſtis ante diem iudicii, ita etiam negãt pœnam dari peccatoribus ante
illum diem. Poſt iſtos ſurrexit Iohannes vigeſimuſecundus huius nominis pontifex. Sed
ne verbis meis aliquis in hac parte fidem deroget, verba Adriani papę referam,qui in ſuo
quarto Sentẽtiarum in calce cuiuſdam quæſtionis de ſacramẽto confirmationis ita ait,No-
uiſſime fertur de Iohãne vigeſimoſecundo ꝙ publicè docuit,declarauit & ab omnibus te-
neri mandauit ꝙ animæ purgatæ ante finale iudicium non habent ſtolam,quæ eſt clara &
facialis viſio dei:& vniuerſitatem Pariſienſem ad hoc induxiſſe dicitur, quòd nemo in ea K
poterat gradũ in theologia adipiſci,niſi primitus hũc erroré iuraſſet ſe defenſurũ,& perpe-
tuo ei adhæſurũ.Hæc Adrianus.Præter hos ſunt adhuc alii huius erroris patroni,viri quidẽ
illuſtres,ſanctitate perinde ac ſciẽtia clari:Irenæus videlicet beatiſſimus pro Chriſto mar-
tyr,Teophylactus Bulgariæ epiſcopus,beatus Bernardus.Nec mirari quiſq; debet ſi tãti viri
Iacobi.iij. in tam peſtiferum errorem ſunt lapſi:quoniã(vt beatus Iacobus apoſtolus ait)qui nõ offen-
dit in verbo,hic perfectus eſt vir.Admonere tamen hic oportet lectorẽ,ne putet hũc erro-
rem aliquid tantorũ virorũ ſanctitati aut doctrinæ detrahere.nã cũ illo tẽpore nunq; ec-
cleſia de hac re quidquã diffiniſſet,nec res illa fuiſſet vnquã in quæſtionẽ vocata, nec tam
expreſſa fuiſſent ſacræ ſcripturæ pro illius diffinitione teſtimonia,vt non poſſent in alium

A ſenſum vtcunq; detorqueri: potuerunt eo tempore alterutram partem citra hæreſis notam docere: præſertim cum non deeſſent aliqua ſcripturæ teſtimonia quæ illis quodammodo fauere viderentur. Vt autem fidem meam nulli ſuſpectam in hac parte relinquam: volo illorum verba impræſentiarum afferre, vt candidus lector agnoſcat ita illos docuiſſe quemadmodum nos de illis teſtati ſumus. Irenæus in calce libri quinti aduerſus hæreſes, hæc ſcribit verba: Cum enim dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorũ erãt, pòſt deinde corporaliter reſurrexit, & poſt reſurrectionem aſſumptus eſt, manifeſtum eſt quia & diſcipulorum eius (propter quos & hæc operatus eſt dominus) animæ abibũt in inuiſibilem locum, diffinitum eis a deo: & ibi vſq; ad reſurrectionem cõmorabuntur ſuſtinẽtes reſurrectionem: pòſt recipientes corpora, & perfecte reſurgentes: hoc eſt, corporaliter quemadmodum & dominus reſurrexit, ſic venient ad conſpectum dei. Hæc Irenæus. Irenæus.

B in quibus verbis cum dixit, ſic venient ante cõſpectum dei, indicauit aperte animas ante corporum reſurrectionẽ non recipi in gloriam cœleſtem. Theophylactus autẽ exponẽs illud apoſtoli ex vndecimo capite ad Hebræos: Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, ſic ait, Cur, inquit, puſillo animo eſtis ſi certando exagitati nondũ ſitis pro ſuſceptis laboribus mercedem adepti? quandoquidem quos diximus ſancti, etſi teſtimonium per fidem ſunt nacti deo perplacuiſſe, nil tamen adhuc cœleſtium promiſſorum ſint conſecuti: tametſi fuiſſe cõſtat nonnullos, vt Dauidem regem, his terrę bonis affectos: haud tamẽ præſentia hæc ipſi inquirimus, ſed quæ in cælo ſunt, certiores & veras promiſſiones. Hæc Theophylactus. Et poſt hæc paucis interiectis ſubdit: Nonne erga hos nil æquum deus ſe exhiberet, & his ipſis videretur inferre iniuriam: ſi quidem qui in tolerandis laboribus fuiſſent priores, in coronis tamen & præmiis capiẽdis nos operiantur neceſſe ſit? Atqui pergrata eſt illis huiuſmodi expectatio: vt cum fratribus perfectionem & gloriam adipiſcantur. Et quibuſdam interpoſitis iterum ait: Obtulit pater his qui prius operi inſudaſſent, aliquid deguſtandum, operiri hos interea iubens & fratres alios, vt vnà cum his opipare & vbertim veſcantur. At hi vt fraterna charitate tenentur, læti expectant, vt inter epulas illas inſtructiores, gaudio inter ſe ineffabili expleantur. hactenus Theophylactus. Et idem dicit ſuper vigeſimũtertium caput Lucæ, pertractans illud quod ſaluator noſter dixit latroni: Hodie mecum eris in paradiſo. Et miror ꝙ cum de quibuſdam aliis illius ſentẽtiis chalcographus in calce expoſitionis euangeliorum lectorẽ admonuerit, iſtam tamen intactam reliquerit. forte non aduertit. Beatus Bernardus ſermone tertio in feſto omnium ſanctorum, hæc verba ſcribit, In illam enim beatiſſimam domum nec ſine nobis intrabunt, nec ſine corporibus ſuis: id eſt, nec ſancti ſine plebe, nec ſpiritus ſine carne. Hæc ibi. Et ſermone proxime ſequenti, qui quartus eſt de eadem feſtiuitate, de ſinu Abrahæ loquẽs, ſic ait, In hunc ergo locum ſaluator deſcendens contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit, Theophylactus.

D eductoſq; vinctos de domo carceris, ſedentes quidem, hoc eſt, quieſcentes, ſed in tenebris & vmbra mortis, iã tunc quidem ſub altari dei collocauit, abſcõdens eos in tabernaculo ſuo in die malorum, & protegens eos in abſcondito tabernaculi ſui donec veniat tẽpus in quo procedant completo iam numero fratrum, & percipiant regnum quod eis paratum eſt ab origine mundi. Hæc Bernardus. In quibus verbis id aduertendum eſt quod ait ſanctos nõ percipere regnum quod eis paratum eſt, donec compleatur numerus fratrum. ſed manifeſtiora multo ſunt quæ ſubiũgit. nam paucis interiectis, exponens illud Apocalypſeos: Vidi ſub altare dei &c. ſic ait, Porro altare ipſum de quo nobis habendus eſt ſermo, ego pro meo ſapere nil aliud arbitror eſſe quàm corpus ipſum domini ſaluatoris. credo autem ꝙ & ego ſuper hoc ſenſum eius habeam, præſertim cum audiam eum in euangelio promittentem: Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Interim ergo ſub Chriſti humanitate fœliciter ſancti quieſcunt, in quam nimirum deſiderant etiam angeli ipſi proſpicere, Apoca.vi. Matt.xxiiij

E donec veniat tempus quando iam non ſub altari collocentur, ſed exaltentur ſuper altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Chriſti gloriam, non dicam hominum ſed vel angelorum aſſequi poterit quis, nedum ſuperare? Quonam igitur modo ſuper altare dixerim eos exaltandos qui nunc ſub altari quieſcunt? viſione vtiq; & contemplatione, non prælatione. Oſtendet enim nobis filius (vt pollicitus eſt) ſemetipſum non in forma ſerui, ſed in forma dei: oſtendet etiam nobis patrem & ſpiritum ſanctum, ſine qua nimirum viſione nihil ſufficeret nobis: quoniam hæc eſt vita æterna, vt cognoſcamus patrem verum deum, & quem miſit Ieſum Chriſtum: & in eis (quod nõ eſt dubium) etiam ſpiritum vtriuſq;. Hucuſque Bernardus. Ex cuius verbis luce clarius conſtat illum ſenſiſſe ſanctorũ animas ante Ioha.xvij.

diem iudicii in ſola viſione humanitatis Chriſti quieſcere, & poſt illum diem fore exaltã- F
das vſq; ad viſionem diuinitatis. Precor hic lectorem ne exiſtimet horum ſanctorum dicta
me ideo hoc loco citaſſe, vt illorum gloriam & honorem hac occaſione vel tantillum mi-
nuerem: abſit enim à me tam maleuolus animus: nam etiam ſi id optaſſem, tantus ego non
ſum vt id aſſequi potuiſſem, præſertim cp (vt proxime ſupra admonui) eccleſia illo tempore
nil vnq̃ diffinierat: quapropter liberũ tunc illis fuit ſic citra hæreſis labem ſentire. ſed ideo
iſtorum ſanctorũ dicta hoc loco appoſui, vt lector admoneretur, ne ſi illa in illorum ope-
ribus legeret, illorũ ſententiã incautus ſequeretur. Si autẽ aliter illos q̃ ego exiſtimo ſenſiſſe
aliunde conſtiterit, precor lectorẽ vt me magis inſciũ & ignorantem, qui illorum dicta non
intellexerim, q̃ maleuolum cenſeat. Sed iam opus eſt vt oſtendamus animas ſanctorum quę
ex corporibus purgatæ diſcedunt, aut poſt corporis diſſolutionem alibi purgatæ ſunt, eſſe
iam beatas, & clare deum videntes. Primum omnium illud profero ex pſalmis teſtimoniũ G
Pſal.lxviij. vbi propheta ad Chriſtum loquens ait· Aſcendiſti in altum: cepiſti captiuitatem: accepiſti
dona in hominibus. Quæ verba beatus Paulus in epiſtola ad Epheſios repetens, ait· Aſcẽdẽs
Ephe.iiij. in altum, captiuam duxit captiuitatem. Quid aliud erant iuſti in ſinu Abrahæ detenti, q̃ ca-
ptiuitas quædam? Hos enim hic Paulus prophetam imitatus, captiuitatem dixit, eo loquu-
tionis modo, quo militiam dicere ſolemus eos qui militant. Hos itaq; iuſtos qui à dæmo-
ne propter primi parentis peccatum capti tenebantur, deus ſua morte liberauit, & in aliam
dulcem & optabilem captiuitatem tranſtulit, vt ſicut antea à diabolo captiui tenebantur
cui aliquando ſeruierant, ſic poſtea à deo capti ſint, vt illius ſeruiant iuſtitiæ. Nam propter
hoc ipſum (vt arbitror) captiuitatẽ ipſam dixit captiuam, quia fœlici & deſiderabili capti-
uitate ſic detinentur in gloria, vt ſicut antea nõ licebat illis ab inferis repedare: ſic etiã mo-
do non ſit illis liberum ab illa beata vita vel ad modicum diuertere. De hac igitur captiua
captiuitate propheta loquens ait, Captiuam duxit captiuitatem. ſed quò duxit? Profecto H
in nullum alium locum duxit, q̃ in illum in quem ipſe aſcendit: quoniam ipſo aſcendente
ſecum duxit. Aſcendit autem in cælum: ergo in cælum duxit captiuam illam captiuitatem.
Aſcendens (inquit) in cælum, captiuam duxit captiuitatem. Nec in cælum ducuntur vt ibi
ſine Dei viſione maneant, pro qua tot ſæcula ingemuerant. Nam alioquin quod eſſet illis
ſolatium aut quã meliorẽ haberent conditionem per Chriſti mortem iam redempti, ſi ſo-
lam locorum tranſmutationem haberent? Cum ergo in cælum, quò ipſe aſcendit, illos du-
xerit, in beatam vtiq; vitam quam diu deſideraverant trãſtulit. Sic enim beatus Hierony-
mus in commentariis ſuper pſalmos exponens illum verſum, ait· Cælorũ excelſa conſcen-
dens, eos qui in captiuitate diaboli tenebantur, abſoluit: ac poſt ſe tanq̃ captiuos deductos
æternæ vitæ reſtituit. Hæc Hieronymus. Præterea illud eſt manifeſtiſſimum, quod ſaluator
Lucæ.xxiij. noſter in cruce pẽdens, latroni ſe illi commendãti; dixit· Hodie mecum eris in paradiſo. Si
animæ purgatæ non vident deum ante diem iudicii, quis eſt ille paradiſus in quo ſimul cũ I
Chriſto illo die latro futurus eſſe promittebatur? An forte in campis Elyſiis aut in inſulis
fortunatis illum detineri dicemus? Abſit hoc à fideliũ cordibus. Non eſt enim vero ſimile
vt ſaluator noſter qui legem ſpiritualem iam dederat, & ſuo ore prædicauerat, & illam tunc
ſua morte cõfirmabat, ad terrenas veteris legis promiſſiones nos reuocaret. Spiritualia no-
bis promiſit: regnum quippe cælorum: & hoc ipſum eſt quod nunc appellat paradiſum cũ
latroni ait· Hodie mecum eris in paradiſo. Deinde in poſteriori epiſtola ad Corinthios
Paulus adhortans illos ad labores omnes pro Chriſto tolerandos etiam vſq; ad mortem,
ij.Corĩ.v. ſic ait· Scimus enim quoniã ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædifi-
cationem ex deo habemus domum non manufactam, ſed æternam in cęlis. Quæ verba in-
terpretãs Anſelmus in cõmẽtariis ſuper epiſtolas Pauli, ſic ait, Prædicatores eccleſiæ poſt-
quam de corporibus tranſeunt, nequaq̃ per morarum ſpatia (ſicut antiqui patres) cæleſtis pa
triæ perceptione differũtur: ſed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cæleſti ſede requie- K
ſcunt, ſicut in hac ſententia demonſtratur. Non enim dicitur, habebimus domum æternam
in cælis, ſed habemus: quia videlicet protinus habetur illa domus ex quo iſta diſſoluitur.
Prius autem q̃ redemptor noſter morte ſua humani generis pœnam ſolueret, eos etiam qui
cæleſtis patriæ vias ſectati ſunt, poſt egreſſum carnis, inferni clauſtra tenuerũt: non vt pœ-
na quaſi peccatores plecteret, ſed vt eos in locis remotioribus quieſcentes, quia necdũ in-
terceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni reatus primæ culpæ prohiberet. Nunc au-
tem perfecti quiq; mox in regnum ſuſcipiũtur. Hactenus Anſelmus. Rurſum beatus Paulus
Philip.i. Philippenſibus ſcribẽs ait· Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. At inane eſſet & inutile hoc

deſiderium

A deſiderium,ſi ipſo mortuo anima nondum poſſet ad cælum peruenire in quo conſtat Chriſtum eſſe. Cupit ergo diſſolui,quia ſine vlla hæſitatione credit ſtatim poſt ſuã diſſolutionẽ ad Dei viſionem peruenire. Vnde Beatus Ambroſius in cõmentariis hæc Pauli verba pertractans, ait. Habet enim deſiderium excedere, & cum Chriſto eſſe,multo melius æſtimans vt iam præſens ſit apud deum, vt exoptatis & promiſſis fruatur. Hæc Ambroſius. Ex cuius verbis conſtat ſanctos ſtatim poſt mortem frui optatis & promiſſis. At viſio Dei & optata & promiſſa eſt, immo maxima omnium quæ nobis promiſſa ſunt. & illud eſt expreſſius quod in Apocalypſi dicitur (ſi tamen iuxta veram ſanctorum intelligentiam ſumatur) vbi de animabus eorum qui propter verbum Dei interfecti ſunt,& ſub altari dei clamant,beatus Iohannes loquens ait· Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ,& dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum donec complerentur conſerui eorum & fratres eorum qui B interficiendi ſunt,ſicut & illi. Quæ verba pertractans beatus Auguſtinus homilia ſexta ſuper Apocalypſim ait,Arã dei eccieſiam dicit, ſub cuius oculis martyres effecti ſunt: & licet animæ ſanctorum in paradiſo ſint,tamen quia ſanguis ſanctorum ſuper terrã funditur, ſub ara clamare dicũtur. hæc Auguſtinus. Et Ambroſius Anſbertus libro quarto ſuper Apocalypſim hæc eadem verba pertractãs ait · Quid itaq; hoc loco per albas ſtolas niſi merces baptiſmi,niſi præmium martyrii, niſi retributio malorum, niſi gaudia cæleſtis patriæ deſignantur? Vbi etiam intelligimus quia ſanctorum animæ quæ nunc ſingulas ſtolas acceperunt,binas quandoq; accipient,id eſt dupla gaudia. Ante reſurrectionem quippe ſtolas ſingulas accepiſſe perhibẽtur electi: quia in ſola adhuc anima æternis beatitudinibus perfruũtur. binas autem in reſurrectione accepturi ſunt, quando cum animarum perfecto gaudio etiam corporis incorruptione veſtientur. Hæc Ambroſius Anſbertus. Eodem modo hunc Apocalypſeos locum interpretatur beatus Gregorius, qui in expoſitione ſeptem Pſalmorũ C pœnitentialium exponens illud ex quarto pſalmo pœnitentiali, Auditui meo dabis gaudium & lætitiam,hæc quæ ſequuntur ſcribit. Sancti enim viri mundi gloriã mentis deſpectu calcantes,omnes in ſe mortales voluptates mortificant,vt in deo poſtmodum perenniter viuant: qui quoniã mundi miſerias pro deo pati minime refugiunt, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt: quæ nimirum beatitudo & animabus eorum ante reſurrectionẽ tribuitur, & corporibus nihilominus poſt iudicium cõferetur: ſicut in Apocalypſi Iohãnes apoſtolus ſcribit dicens: Vidi ſub altari dei animas interfectorum propter verbum Dei, & teſtimonium quod habebant, & clamabãt voce magna dicẽtes, Vſquequo domine ſanctus & verax nõ vindicas ſanguinem noſtrum de his qui ſunt in terra? Et datæ ſunt eis ſingulæ ſtolæ albæ: & dictum eſt illis vt requieſcerent tempus adhuc modicum donec compleatur numerus conſeruorum & fratrum ipſorum qui interficiendi ſunt ſicut & illi. Quid nanque eſt ſingulas illis ſtolas albas tribuere,niſi animabus eorum beatitudinis æternæ immortali- D tatem conferre? Quid vero eſt donec electorũ numerus impleatur requieſcere, niſi futuræ reſurrectionis gloriã expectare? In qua nimirũ iterũ ſingulas ſtolas albas accipiẽt: quia immortalia & incorruptibilia corporum ſuorum veſtimenta reſument. Hactenus Gregorius. Cuius verba tam aperte catholicam fidem exprimunt, vt nihil amplius poſſit deſiderari. Eandem ſententiam refert Beda,qui in cõmentariis ſuper Apocalypſim præfata verba interpretans, ſic ait,Singulas modo ſtolas habent animæ ſanctorum de ſua beata immortalitate gaudẽtes: reſurgentibus autem corporibus(iuxta Eſaiam)in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hæc Beda. Ad eundem modum interpretantur Haymo & Ricardus de ſancto Victore in cõmentariis quæ ediderunt ſuper Apocalypſim. Horum verba prudens omiſi, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Præter hæc tam clara teſtimonia,hanc noſtrã & totius eccleſiæ ſententiam confirmat, q̃ contra iuſtitiam videtur eſſe differre per tot ſæcula mercedem mercenario: propter quod in lege olim præceptum erat, Non morabitur apud E te opus mercenarii. Omnes autem iuſti quaſi mercenarii ſunt in vinea domini laborantes. Mercenarii inquã,qui cũ domino vineæ,hoc eſt,cũ deo patre,ex denario diurno,clara ſcilicet dei viſione,cõuenerunt: & ex huius mercedis expectatione omnes ſuos labores quãlibet duros libẽter tolerant. Cum ergo in morte omnes labores ſic finiantur,vt iam non ſit amplius ad meritorum cumulum laborandum: oportet vt illis animabus quæ iam purgatæ ſunt,ſtatim merces ſuorum laborum,æterna ſcilicet beatitudo,tribuatur: alioqui iniuſtitia illis fieret,ſi illis fideliter laborantibus merces nõ ſtatim daretur,nulla in illis exiſtẽte cauſa quæ obſtet quo minus ſtatim reddatur. Deinde peccatori agenti quod poteſt, deus ſtatim dat gratiam: ergo iuſto vſq; ad mortem agenti quod potuit, deus ſtatim donabit gloriam.

Apoca.vi.

Apoca.vi.

Eſa.lxi.

Leuiti.xix.

Prouer. iij. Accedit ad hæc ꝙ (iuxta ſapientis dictum) ſpes quæ differtur, affligit animum : quo fiet vt F
animæ quãtũlibet ſanctæ in expectatione futuræ beatitudinis ſuſpenſæ,ſint in continua af-
flictione. At non eſt æquum vt pœnam toleret,qui peccatum ſi quod commiſit,iam digne
purgauit. Præterea peccatoris anima ſtatim poſt mortem tolerat ſupplicium : ergo anima
iuſti ſtatim etiam poſt mortem habebit præmium : præſertim cum deus citius ad miſeri-
cordiam flectatur quàm ad vindictam,& propẽſius & libẽtius iuſtos afficiat præmio,quàm
peccatores pœna. De pœna peccatorum ſtatim poſt illorum mortem ſemper inflicta, te-
Iob.xxi. ſtatur Iob ſic inquiẽs·Ducũt in bonis dies ſuos:& in puncto ad inferna deſcẽdũt. In puncto
dixit,quia continuo poſt mortem ſine vlla quiete deſcendunt ad inferos,vt ibi dignas pro
peccatis ſuis luant pœnas. Et illud eſt apertiſſimum quod de diuite illo epulone apud Lu-
Lucæ.xvi. cam dicitur·Mortuus eſt diues,& ſepultus eſt in inferno. Si peccatoribus dignã ſtatim in-
fligit deus pœnam,non eſt vero ſimile vt iuſtis non ſtatim debitum reddat præmium. De- G
Eccleſiaſti cũ dogma. mum inter eccleſiaſtica dogmata,quæ in libro de eccleſiaſticis dogmatibus numerantur,
ſeptuageſimumoctauum ad hanc rem pertinens ſic ait,Poſtaſcenſionem domini ad cælos,
omnium ſanctorum animæ cum Chriſto ſunt,& exeuntes de corpore ad Chriſtum vadũt,
expectantes reſurrectionem corporis ſui, vt ad integram & perpetuam beatitudinem cum
ipſo pariter immutentur:ſicut & peccatorum animæ in inferno ſub timore poſitę expectãt
reſurrectionem ſui corporis,vt cum ipſo ad pœnam detrudantur æternã. Hæc ibi. Supereſt
autem vt aduerſariorum obiectionibus reſpondeamus. Primo enim nobis obiiciunt Paulũ
Hebr.xi. qui in epiſtola ad Hebrẽos enumeratis pluribus ſanctis qui per fidem vicerũt regna, poſtea
ſubdit·Et hi omnes teſtimonio fidei probati,non acceperũt repromiſſionem, deo pro no-
bis melius aliquid prouidente,vt nõ ſine nobis cõſummarẽtur. Ex quibus verbis colligitur
nullam animam ante diem iudicii eſſe beatam,quouſq; omnes iuſti ſimul beatificẽtur:quia
dixit ꝙ non acceperunt repromiſſionem. Fatemur enim illos nõ accepiſſe repromiſſionẽ: H
quoniam reſurrectio corporum quam deus ſanctis ſuis repromiſit, adhuc differtur:vt ſimul
omnes reſurgamus,quatenus in cõmuni gaudio omnium,maius fiat ſingulare. Et ita expe-
ctant donec omnes reſurgamus,deo ita ſapienter ordinante, vt nõ ſine nobis cõſummarẽ-
tur,hoc eſt, vt non ſine nobis perciperẽt conſummatam beatitudinem animæ & corporis.
Et propter hoc non dixit,vt non ſine nobis bearentur:ſed dxit,vt non ſine nobis conſum-
marentur:quia licet ſine nobis beatitudinem animæ ſint conſecuti, tamen perfectam & cõ-
ſummatam animæ & corporis beatitudinem non ſine nobis aſſequentur. Cum ergo ſanctĩ
iam in anima beati,nos ad ſuam conſummationem expectent, ardentius noſtram cupiunt
liberationem,& propter ſe,& propter nos: atque pro nobis interpellant,vt citius omnes à
prẽſẽtis ſæculi miſeria liberemur. Ipſi enĩ plane norũt ſe nõ ſine nobis cõſummandos:quo-
niam cum ipſi pro ſuorum corporum reſurrectione quam ſumme optant,preces ſupplica-
Apoca.vi. tioneſq; ad deum funderent,acceperunt diuinum reſponſum,vt requieſcerent tẽpus adhuc I
modicum,donec compleatur numerus conſeruorũ & fratrum eorum qui interficiendi ſunt
ſicut & illi. Hanc igitur repromiſſionẽ quæ de corporis immortalitate data eſt, ſancti nõ-
dum acceperunt,vt integram & perfectam beatitudinem ſine nobis non haberent: alias ta-
men promiſſiones,quæ videlicet de animarum gloria datæ erant, iam acceperunt, quoniã
iam deum vident, iam adimpletæ ſunt letitia cum vultu dei:in illo exultant,illo fruuntur.
Alioqui ſibi non conſtaret Paulus, quoniam paulò ſuperius de eiſdem ſanctis loquens di-
Hebre.xi. xerat,Per fidem vicerunt regna,operati ſunt iuſtitiam,adepti ſunt repromiſſiones. Plures &
variæ ſunt dignitates quas animæ iuxta ſuorum meritorum varietatem iam receperũt : ſed
præter has omnes promiſſiones ſupereſt adhuc vna de ſuorum corporum incorruptione :
& de hac dicit ꝙ non acceperunt repromiſſionem : & ob hanc cauſam donec hanc etiam
repromiſſionem accipiant,perfectam & conſummatam non habent lætitiam. Sanctis ergo
ſuorum corporum reſurrectionem deſiderantibus,& à deo petentibus, tali modo reſpõdet K
deus, quo aliquis paterfamilias habens plures filios,ſinguliſq; de agro reuertentibus, & ro-
gantibus vt cibum ſibi tribuat,reſpõdet:Cibus vobis omnibus iam paratus eſt: ſed præſto-
lamini fratres veſtros:vt cum in vnum poſiti fueritis,omnes in cõmune comedatis,& epu-
i.Iohã.iij. lemini gaudẽtes. Secũdo nobis obiiciunt illud ex prima Iohannis epiſtola·Nunc filii dei
ſumus:ſed nondum apparuit quid erimus:ſcimus autem quoniam cum apparuerit, ſimiles
ei erimus:quia videbimus eum ſicuti eſt. At ante iudicii diem non apparebit quid erimus.
ergo ante illum diem non videbimus deum ſicuti eſt. Huic autem obiectioni nos reſpon-
demus ꝙ licet Iohannes dicat nos futuros eſſe ſimiles deo,& viſuros illum cum apparuerit

quid

A quid erimus, non tamen dicit nos nō viſuros illum antea q̄ appareat quid erimus: hoc tamen oportebat eſſe dictum, vt collectio argumēti eſſet bona: quod cum dictum nō ſit, dicimus malam eſſe illius ſyllogiſmi collectionem. Poteſt etiam aliter reſpōderi, vt dicamus iam in animabus ſanctorum apparuiſſe quid in illis futurum erat: quoniam iam habēt hæreditatem ad quam adoptatæ erant: iam vident deum, iam fruuntur illo. Nūc, inquit Iohānes, filii dei ſumus. Filii inq̄ adoptiui, ad cæleſtem gloriam adoptati: ſed nondum apparuit quid erimus, quia nondū manifeſtū eſt nobis id ad quod adoptati ſumus: neſcimus q̄ta ſit hæreditas nobis ſeruata: ſcimus autem quoniam cum apparuerit hæc adoptio, cum reuelata nobis fuerit hæreditas ad quam fueramus deſtinati, tunc videbimus deum ſicuti eſt. nam ipſamet viſio hæreditas eſt ad quam adoptati ſumus. quapropter fieri nequit vt appareat id quod nobis deſtinatum erat, quin deum videamus. Sicut ergo dicimus ſanctorum ani-

B mas ante diem iudicii deū videre: ita dicimus iam in illis apparuiſſe quid futuræ erāt. Hæc ſunt teſtimonia ſcripturæ quæ aduerſariis in faciē fauere vidētur. cum ergo tam parū moueant hæc ſcripturæ teſtimonia, & tam aperta ſint quæ nos ſupra citauimus, & tantorum patrum authoritate confirmata: oportet vt firmiſſime credamus, & nullatenus dubitemus ſanctorum animas quæ ex hoc mundo purgatæ diſcedunt, aut poſt earū à ſuis corporibus ſeparationem alibi purgatæ ſunt, iam vſq; ad facialem dei viſionem peruenīſſe, & æternam beatitudinem eſſe iam aſſecutas. Sed vt huic negocio finē imponamus, opus eſt vt eccleſiæ definitionem proferamus. Innocentius papa huius nominis tertius, vir præter pontificalē dignitatē omni veneratione dignus, reſpondens epiſcopo Cremonenſi quærenti de quo-

C dam preſbytero non baptizato & iam defuncto, an potuit ſine baptiſmo ſaluari, ita ait. Inquiſitioni tuæ reſpondemus, preſbyterum quem ſine vnda baptiſmatis extremū diem clauſiſſe ſignificaſti: quia in ſanctæ matris eccleſiæ fide, & Chriſti nominis confeſſione perſeuerauit, ab originali peccato ſolutum, & cæleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum aſſerimus incunctanter. Hæc Innocentius Papa: & ponuntur hæc verba in volumine epiſtolarum decretalium, titulo de preſbytero non baptizato, in capitulo quod incipit, Apoſtolicam. Poſt hanc Innocentii definitionem Benedictus vndecimus huius nominis pontifex aliā multo vberiorem & expreſſiorem de hac re dedit definitionē: cuius verba, quia raro illa decretalis inuenitur, ad vltimum vſq; verbum hic inſeram: & ſunt quæ ſequuntur. Benedictus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Benedictus deus in donis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui ſacroſanctam Romanam catholicam & apoſtolicam eccleſiā quam vt vineam plantauit dextera ſua, quamq; vt præcipuam in eccleſiarū omnium caput erexit vt victricem, dicente domino ad petrum: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ędificabo eccleſiā meam: ſua miſeratione non deſerit, ſed per beatos apoſtolos ſuos præcipue Petrū & Paulum ſingulares eiuſdem eccleſiæ defenſores, pia benignitate & continua pietate cu-

D ſtodit, quatenus eiſdem rectoribus gubernata, in ſe ſtabilis maneat fundata ſupra firmā petram, omnesq; Chriſtianæ fidei cultores illi obediant, illi pareant, illi intendant, ſub illius magiſterio degant, ſub eius diſciplina & correctione cōſiſtant: non illis dogmatizetur improuidum, inferatur incautum, in fide temerarium ingeratur: ſicq; declinēt homines à malo, & faciant bonū, ambulent per vias rectas, & ad meliora per ſancta deſyderia proficiſcātur, ſperēt iuſtorum propinquas æternæ vitæ retributiones, timeant malorum inferni calamitates non remotas: nam ſcriptum eſt, Ecce venio cito, & merces mea mecū eſt reddere vnicuiq; iuxta opera ſua. quod ſi ſecus à quoq̄ fuerit attentatum, id protinus ſua authoritate pœnis etiam adiectis prout expedire viderit, prorſus euellat. Pro qua vt in ſe ipſa ſubſiſtens alios informaret, paſſionis ſuæ tempore ſaluator noſter Ieſus Chriſtus patrem exoraſſe perhibetur, dicens · Simon, ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem pro te rogaui vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fra-

E tres tuos. Sane dudum tempore fœlicis recordationis Iohannis. xxii. prædeceſſoris noſt, ir inter nonnullos etiam theologicæ facultatis magiſtros, ſuper viſione animarum iuſtorum hominum poſt mortem ſuam, in quibus nihil erat purgabile cū de hoc ſæculo deceſſerūt, vel ſi fuerat, iam purgatū fuerat ex toto, an diuinam eſſentiam videant ante corporū ſuorū reſumptionem & iudicium generale, & ſuper nōnullis aliis orta materia quæſtionis, ipſorū aliqui negatiuam, aliqui affirmatiuā, alii vero ſecundum ſuas imaginationes, de viſione diuinæ eſſentiæ ab animabus huiuſmodi, diuerſa & diuerſimode oſtēdere nitebantur: prout ex dictis & ſcriptis ipſorum noſcitur apparere: ſuper reiectis ſuis vero concertationibus, quas hic cauſa breuitatis omittimus, quia ita ex noſtris determinationibus inter ſe etiā de-

Extrauagās Benedicti.

cidebãt. Cumq; idem præceſſor noſter ad quem prædictorum determinatio pertinebat, ad F
deciſionem concertationum huiuſmodi ſe pararet, in ſuo conſiſtorio publico tam fratribus
ſuis ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, quàm prælatis & magiſtris in theologia qui multi aderãt præſentes, iniungẽdo diſtrictius & mandando vt ſuper materia de viſione prædicta quando requirerẽtur ab eo, deliberate vnuſquiſq; diceret quod ſentiret. Tamen morte præuentus ſicut domino placuit, perficere illud nequiuit. Defuncto itaq; prædeceſſore præfato, nos diuina dignatione ad apicem ſummi apoſtolatus aſſumpti, diligentius attendentes quanta ex præmiſſis eorum concertationibus non ſolutis, animarum imminent pericula, quanta exinde poſſunt ſcandala ſuboriri: vt ipſorum varietas pereat, & veritatis ſoliditas innoteſcat, habita prius ſuper prædictis ſolita examinatione & diligenti deliberatione cum fratribus noſtris dictæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, de ipſorum fratrum conſilio, hac in perpetuum valitura cõſtitutione, authoritate apo- G
ſtolica diffinimus, ꝙ ſecundum communem dei ordinationem, animę ſanctorum omnium
qui de hoc mundo ante domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem deceſſerunt, necnõ ſanctorũ
apoſtolorum, martyrum, cõfeſſorum, virginum, & aliorum fidelium defunctorum poſt ſacramentum baptiſmi ab eis ſuſceptum, in quibus nihil purgabile fuit quãdo deceſſerũt, nec
erit quando decedent etiam in futurum, vel ſi tunc erit aliquid purgabile in eiſdem, tamen
poſt mortem ſuam purgabunt, atq; animæ puerorum eodem Chriſti baptiſmate renatorũ,
& baptizandorũ, cum fuerint baptizati, ante vſum liberi arbitrii decedentium, mox poſt
mortem ſuam, & purgationem præfatam in illis qui purgatione huiuſmodi indigebãt, etiã
ante reſumptionem ſuorũ corporum, & iudicium generale, poſt aſcenſionem domini noſtri
Ieſu Chriſti in cælum, fuerunt ſunt & erunt in cælo, cælorum regno, & paradiſo cœleſti, cũ
Chriſto ſanctorum angelorum conſortio aggregatæ, ac poſt Chriſti Ieſu paſſionẽ & mor-
tem viderunt & vident & videbunt diuinam eſſentiã immediate ſe bene & clare & aperte H
illis oſtendentem: quodq; ſic videntes eadem diuina eſſentia perfruũtur: necnon ꝙ tali viſione & fruitione eorum animæ qui iam deceſſerunt, ſunt vere beatæ, & habẽt vitam æternam & requiem, & omnium illorum qui poſtea decedent, cum eandem diuinam videbunt
eſſentiam, ipſaq; perfruentur ante iudicium generale, ac ꝙ viſio huiuſmodi eiuſq; fructus
actũ fidei & ſpei in eis euacuãt, prout fides & ſpes propriè theologicæ ſunt virtutes: quodq;
poſtq̃ inchoata fuerit vel erit talis intuitiua & facialis viſio, & fruitio in eiſdem, eiuſdẽ viſio & fruitio ſine aliqua intermiſſione ſeu euacuatione prædictæ viſionis & fruitionis continuata exiſtet, & continuabitur vſq; ad finale iudicium ex tunc vſque in ſempiternũ. Diffinimus inſuper ꝙ ſecundum dei ordinationem communem animæ decedentium in actuali
peccato morrali, mox poſt mortem ſuam ad inferna deſcẽdunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur: & ꝙ nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Chriſti cũ ſuis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, vt recipiat vnuſquiſq; propria I
corporis prout geſſit ſiue bonum ſiue malum: Decernentes prædictas noſtras diffinitiones
ſeu determinationes, & ipſarum ſingulas ab omnibus fidelibus eſſe tenendas. Quicunq; autem deinceps prædictarum noſtrarum diffinitionum ſeu determinationum, ac ſingularum
ipſarum contrarium ſcienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere verbo vel ſcripto præſumpſerit, contra eum ſicut contra hæreticũ modo debito procedatur. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis &c. Datũ Auinione quarto Calendas februarii, pontificatus noſtri anno ſecundo. Hactenus Benedictus
papa. Sed ad maiorem eiuſdem rei confirmationem, proferam de eadem re vniuerſalis eccleſiæ diffinitionẽ. Nam Concilium Florentinũ ſub Eugenio quarto celebratum, per hæc
Concilium Florẽtinũ. verba diffinit. Concilium Florentinum. Diffinimus illorum animas qui poſt baptiſma ſuſceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ poſt contractã peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel eiſdem exutæ corporibus, prout ſuperius dictum K
eſt, ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipſum dominum trinum & vnũ ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius: illorum autem animas qui
in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas. Hæc Concilium Florentinum. Et quidem pro hac re ſatis
me dixiſſe arbitror. Aduerſus hanc hæreſim nullum reperi qui ex profeſſo ſcripſerit: doctores tamen aliqui ſcholaſtici de ea tractãt: & beatus Thomas in quodam opuſculo quod inſcribitur, Contra græcos & Armenos, Capite nono, aduerſus hanc hæreſim paucula quædam affert.

A SEptima hæresis asserit omnes beatos esse pares in gloria, neq; vllam esse in cælis præmiorum differentiam: quoniam nullam esse ait meritorum in hac vita disparitatem: sed omnes iustos pares esse asserit in meritis & in pręmiis: & omnes peccatores pares etiã esse dicit in peccatis, & in pœnis. Huius erroris dux & magister fuit Iouinianus quidam Romanus, prius monachus, postea monachatu reiecto ad mũdum quem olim deseruerat, reuersus. Fuit temporibus Damasi, & Siricii papę: sub Damaso monachus, sub Siricio monachatum reiiciens, hanc inter alias hæreses docuit. Nunc de diuersitate meritorum & varia illorum retributione dicemus: quoniam de peccatorum differentia, infra in titulo de peccato, habendus est sermo. Meritorum & præmiorum varietatem apertissime cõuincit id quod dominus apud Iohannem ait, In domo patris mei mansiones multæ sunt. Domum patris dixit regnum cæleste, cuius domus magnitudinem propheta quidam admiB ratus dixit· O Israel quàm magna est domus tua, & ingens locus possessionis tuæ. Hæc est illa domus Iacob de qua angelus ad virginem loquens ait · Et regnabit in domo Iacob in æternum. Nisi enim de domo illa cælesti in æternum duratura loqueretur, verum esse non posset quod ait: & regnabit in domo Iacob in æternum. Nam in eo quod æternum nõ est, ille in æternum regnare non posset. Hanc ergo domum Iacob, in qua ipse in æternum regnabit, nunc domum patris sui appellat. Quod autem de hac domo in qua iam regnat, loquatur: & non de illa in qua per membra sua nunc militat, hoc est, ecclesia ista inferiore, verba quæ sequuntur, aperte declarãt. Si quo minus, inquit, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: & si abiero, & parauero vobis locum, iterum venio & accipiã vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Nullus dubitat locum quem præparare se dicit Christus apostolis, in cælo esse, in regno cælorum: non in terra in qua præsens apostolos relinquebat. locus ergo ille quem se apostolis paraturũ dicit, ille idem domus est patris, de quo C ait, In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si ergo domus est regnum cælorũ, quid erit varietas mansionum, nisi varietas præmiorum quæ in illo regno habetur iuxta varietatem meritorum? Præterea in priore epistola ad Corinthios Paulus ait· Sicut in Adã omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificantur: vnusquisq; autem in suo ordine. si vnusquisq; in suo ordine resurget, diuersa ergo erunt merita resurgentium: alioqui si vnum est omnium resurgentium meritum, omnes in eodem ordine resurgent, & non vnusquisq; in suo. Et in eodem loco iterum Paulus ait, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarũ. stella enim à stella differt in claritate. sic & resurrectio mortuorum. Sed hunc locum Iouinianus, teste Hieronymo, ita interpretatus est, vt diceret stellam differre à stella, quia spirituales differunt à carnalibus. Carnales ergo iuxta Iouiniani interpretationem stellæ erunt, & in cælestibus simul cum spiritualibus erunt. Absit tamen à fideliũ cordibus hæc sententia. Non enim stellarum nomine Paulus totum genus humanum comprehendit, sed solos iuD stos: quoniam peccatores ipsi tenebræ sunt: tantum abest vt aliis lucere possint. De solis ergo iustis eum locutum fuisse constat cum dixit, Alia claritas solis, alia claritas lunæ: vt maiores in claritate solis sint: & qui in sequenti gradu sunt, lunæ splendore rutilent. Ac rursum in alio loco. Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vides hic varietatem metentium iuxta varietatẽ seminantium. seminantes autem hic dicuntur omnes bene operantes, iuxta illud prophetæ· Qui seminãt in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Et illud est manifestũ quod apostoli orantes dicunt, Domine adauge nobis fidem. Si vna est omnium fidei mensura, quomodo orant apostoli augeri suam fidem? Et Christus saluator noster de Iohãne baptista testimonium ferens ait, Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista: sed qui minor est in cęlo, maior est illo. Audis in cælo minorem, sed vbi minor est, necesse est E esse maiorem. Similiter de pręceptorum suorum adimpletione & transgressione Christus loquens ait· Qui ergo soluerit vnum de mãdatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorũ. q autẽ fecerit & docuerit, hic magn? vocabitur in regno cælorũ. Vbi autẽ magnus & minimus, oportet vt non omnes eadẽ mẽsura metiantur. Eandẽ etiã differẽtiã maximi & minimi per Hieremiã prophetã explicat dicẽs· Ecce dies veniunt dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iacob fœdus nouum, non secundum pactum quod pepigi cum fratribus vestris. Et paucis interiectis subdit. Dabo legem meam in visceribus eorum: & in corde scribam illam: & ero eis in deum: & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit vir vltra proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: cogno-

Iouinianus

Iohan.xiiij

Baruc.iij.

Lucæ.i.

Iohã.xiiij.

i.Corin.xv

ij.Corin.ix

Psal.cxxv.

Lucæ.xvij.

Matt.xi.

Matth.v.

Hiere.xxxi

ſce dominum. Omnes enim cognoſcẽt me à minimo vſq; ad maximum. Ex quorum verborum contextu apertiſſime cognoſcitur, prophetã de futuro Chriſti in cælis regno fuiſſe locutũ: cũ tamen de illo loquatur, ait· Omnes cognoſcent me à minimo vſq; ad maximũ. Si omnes ſunt futuri æquales, quomodo ibi erũt maximus & minimus? Rurſus in poſteriore ad Corinthios epiſtola Paulus ait· Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malũ. Deinde per Eſaiam prophetã de eunuchis dominus loquẽs ait· Dabo eis ĩ domo mea & in muris meis locũ & nomẽ melius à filiis & filiabus, nomẽ ſẽpiternũ dabo eis, quod nõ peribit. In quibus verbis apertiſſime virginem præpoſuit coniugatis. nam de illis ſolis eunuchis loquitur qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: quos illis qui in filiis generandis cõiugalis vitę meritum ſeruant, hic prætulit dicens· Dabo eis nomen melius à filiis & filiabus. Cum ergo ait, dabo eis nomen melius: oſtendit & coniugatis dari in domo ſua locum bonum, ſed multo inferiorem: & nomen bonum, ſed minus q̃ virginibus. Sed ne quis forte carnalis exiſtimaret ex hac promiſſione aliquid temporale ſperandum, continuo ſubiicit, nomen ſempiternum dabo eis. Verum quia hæreticus adhuc elabi poterat dicens ſempiternũ hoc loco pro diuturno accipi, ſicut ea quæ largiſſimæ ſunt durationis, ſempiterna aut æterna dicere ſolemus: ideo vt omnem rimulam hæretico obſtrueret, addidit, quod non peribit. Quid ergo amplius Iouinianus quęrit? Quid ſerenitati veritatis nebulas ſuæ peruerſitatis offundit? Quid in tanta ſcripturarum luce nebulas vnde inſidietur inquirit? Sempiternum hoc nomẽ quod non peribit, quidquid illud eſt, gloriam certe quandam excellentem ſignificat, quæ propria ſpadonibus dei fore promittitur, nec cum aliis qui filios procreauerunt, erit cõmunis. non ergo omnes in illo regno paris ſunt meriti. Accedit ad hæc q̃ ſpiritus illi angelici non omnes eiuſdem ſunt conditionis, neque omnes eiuſdem ſunt meriti. Nam ex eis quidam dicuntur angeli, alii archangeli, alii throni, dominationes, poteſtates, cherubim. & ſeraphim. At fruſtra eſſet tanta diuerſitas nominum, ſi nulla eſſet diuerſitas meritorum. Si hæc meritorum diuerſitas eſt in angelis, cur non eadem reperietur in hominibus: præſertim cũ iuſtis hominibus ſaluator promittat q̃ erunt ſicut angeli dei? Præterea diuerſitatem pœnarum iuxta peccatorum diuerſitatem apertiſſime oſtendit ſaluator dicens· Filius qui nouit voluntatem patris, & non fecit ſecundum illius voluntatem, vapulabit multis· Filius autem qui non nouit voluntatem patris, nec fecit ſecundum eius voluntatem, vapulabit paucis. Vides hic apertum diſcrimen nõ quidẽ iuſti & peccatoris, ſed peccatoris & peccatoris. vterq; enim peccator: quapropter vterq; vapulat, alter tamẽ altero durius: nam vnus vapulat paucis, quia leuius peccauit: alter autem multis, eò q̃ grauius deliquit. Cum ergo alius alio grauius puniatur iuxta peccatorum ſuorum varietatem: oportet vt alius etiam alio iuxta meritorum ſuorũ diuerſitatem maiori prẽmio donetur. Sed iam ſupereſt vt videamus quid ſit illud quo Iouinianus ſuam tuetur hæreſim. Omnibus, inquit, in vinea domini laborantibus æqua merces fuit data à iuſto patrefamilias: vnus quippe denarius. Quidã enim ex illis ab hora diei prima vſque ad vltimam laborarunt, alii autem ſola vna hora fecerunt: in mercedis autem receptione omnes pares ſunt facti: quoniam omnes vnum duntaxat denariũ receperunt. Huic obiectioni reſpõdet beatus Auguſtinus in libro de ſancta virginitate capite vigeſimoſexto per hæc verba· Quid vtiq; denarius ille aliud ſignificat, niſi quod omnes cõmuniter habebunt? ſicuti eſt ipſa vita æterna, ipſum regnum cælorum, vbi erunt omnes quos deus prædeſtinauit, vocauit, iuſtificauit, glorificauit? Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Hic eſt ille denarius merces omnium. ſtella tamen à ſtella differt in gloria. ſic & reſurrectio mortuorũ. Hæc ſunt merita diuerſa ſanctorum. Si enim cælũ ſignificaretur illo denario, nõne in cælo eſſe, omnibus eſt commune ſideribus? & tamen alia eſt gloria ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum. Si denarius ille pro ſanitate corporum poneretur, nonne cum recte valemus, omnibus membris communis eſt ſanitas: & ipſa ſi vſq; in mortem permaneat, pariter & æqualiter omnibus ineſt? Et tamen poſuit deus membra, ſingulum quodq; eorũ in corpore prout voluit, vt nec totum ſit oculus, nec totũ auditus, nec totum odoratus: & quicquid eſt aliud, habet ſuam proprietatem, quanuis æqualiter habeat cum omnibus ſanitatem. Ita quia ipſa vita æterna pariter erit omnibus ſanctis æqualis, denarius omnibus attributus eſt: quia vero in ipſa vita æterna diſtinctè fulgebunt lumina meritorum, multæ ſunt manſiones apud patrẽ: ac per hoc in denario quidem non impari, non viuet alius prolixius: in multis autem mãſionibus honoratur alius alio clarius. Hactenus Auguſtinus. Alia adhuc multa nobis obiicit

Iouinianus

ij. Corin. v.
Eſaiæ. lvi.
Matth. xxij
Lucæ. xij.
Matth. xx.

A Iouinianus.verũ hæc tã friuola ſunt,& tam parui momenti, vt illa recenſere pigeat,& illis reſpõdere dedignemur.ſiquis tamẽ ea ſcire deſiderat,legat beati Hieronymi librũ ſecundũ aduerſus Iouinianũ,quoniã eo loco ille omnes Iouiniani nænias irridet,& illis reſpondet. Sed iã opus eſt vt eccleſiæ de hac re diffinitionẽ audiamus. Cõciliũ Theléſe authoritate Syricii papæ in Africa celebratũ ſic ait, Agreſtis enim vlulat⁹ eſt,nullã virginitatis gratiã, nullũ caſtitatis ordinẽ reſeruare,promiſcue omnia velle cõfundere, diuerſorũ gradus abrogare meritorũ,& paupertatẽ quandã cœleſtiũ remunerationum inducere: quaſi Chriſto vna ſit palma quã tribuit,ac nõ plurimi abundẽt tituli præmiorũ.Hæc cõciliũ Theléſe.Eandem ſententiã docet cõciliũ Florentinũ ſub Eugenio quarto celebratũ.Nam in illis verbis quæ ex cõcilio Florẽtino ad cõfutationẽ proxime præcedẽtis, hoc eſt ſextæ heræſeos ſupra citauim⁹,poſtq̃ dixit ſanctorũ animas iã ante diẽ iudicii clare deũ videre ſicuti eſt,ſtati ſubiũ

B git,pro meritorũ tamen diuerſitate aliũ alio pfectius. Et illos qui ad ifernũ deſcẽdũt, dicit pœnis diſparib⁹puniri.Aduerſ⁹ Iouin.ſcripſit b.Hiero.duos libros:& i 2.aduerſ⁹ hãc hęreſi diſputat.b.Auguſt.in lib.de ſanctavirginitate aduerſ⁹ eũdẽ errorẽ diſputat.Alios nõ vidi.

Concilii Thelenſe.

Concilium Florentinũ

BELLVM.

DE hac re fuit vnus error Manichæorum dicentium nullo pacto licere gerere bellum:atq; ob hanc cauſam(vt teſtatur Augu.lib. xxii. cõtra Fauſtũ cap. lxxiiii)reprehendũt Moyſen,quòd bella geſſerit.Hunc erroré velut iam ſepultũ,ab inferis ſuſcitauit hoc noſtro æuo Iohãnes Oecolãpadius, qui in hoc à Manichæis differt,quòd Moyſen belligerãtẽ nõ reprehẽdit: quoniã eo tẽpore dei aut iuſſu aut permiſſione licebat bellare. Nũc autẽ Chriſto(vt ait)bellum prohibẽte, iam non licet Chriſtianis vllo pacto bellare. Eãdẽ ſententiã docet Corneli⁹ Agrippa i libro de vanitate ſciẽtiarũ.Nã de ſciẽtia artis militaris diſ-

C ſerẽs,poſteaq̃ illã multis iniuriis laceſſiuit, & ſcõmatis affecit, hæc ait. Atq; nihilominus laudauit eã diuinus ille Plato,ipſeq; Auguſt.& Bernardus catholici in eccleſia doctores,hãc alicubi probauerũt, & põtificia decreta illã nõ iprobãt, licet Chriſt⁹ & apoſtoli lõge aliter ſẽtiãt. Tãdẽ vel repugnãte Chriſto nõ ifimũ i eccleſia gradũ obtinuit. hęc Agrippa.In qb⁹ verbis apte docet Chriſtũ ꝓhibuiſſe bellũ. Cõtra Manichęorũ ſẽtẽtiã q̃ reꝑhẽdũt Moyſẽ bellãtẽ,piget diſputare:cũ ex ſcripturę teſtionio pateat Moyſẽ ex p̃cepto domini bellaſſe cõtra natiões barbaras & ifideles.Aut ergo deũ etiã reꝑhẽdãt,aut Moyſi bellãti calũniari deſinant.Si lõgiorẽ de hac re diſputationẽ optas,lege b.Auguſt.cõtra Fauſtũ lib.xxii.ca.74. & ꝑ alia 4. ſequẽtia capita. De reliquo aũt i quo Oecolãpadi⁹ & Agrippa aſſentiũt Manichęis arcentibus homines ab omni bellorũ genere,opus eſt vt diligẽter inquiramus. Lucas enarrans Iohannẽ in deſerto prædicantẽ & baptizantẽ,ait, Interrogabãt autẽ eũ & milites

Manichæi.

Iohã.Oecolãpadius

Lucæ,iij.

D dicentes, Quid faciemus & nos?Et ait illis· Neminẽ concutiatis,neq; calumniã faciatis,& contẽti eſtote ſtipendiis veſtris.Si autem bellũ eſſet prorſus illicitũ: reſpondere debuiſſet beatus Iohãnes, Arma abiicite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite,neminem vulnerate.Cum autem nihil eorum dixerit,ſed calumniã prohibuerit,& vt ſuis ſtipendiis cõtenti forent,præceperit:eo ipſo viſus eſt bellum approbare. Præterea cum Centurio Chriſto diceret,Et ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus,habẽs ſub me milites: & dico huic vade,& vadit:& alii veni,& venit:& ſeruo meo fac hoc,& facit. Chriſtus hæc audiens,fidẽ Centurionis laudauit: militiæ vero deſertionem non imperauit:imperaturus autem ſi bellum nullo pacto liceret.Rurſum Herodianis quærẽtibus vtrum liceret cenſum dari Cæſari,reſpondit Chriſtus, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari:& quæ ſunt dei,deo.Hac autem de cauſa tributa redduntur,vt inde militi ad pacis conſeruationem neceſſario, ſtipendium ſoluatur.Sic enim ait Paulus cum de obedientia principi præſtanda differit, Ideoq; neceſ-

Matth.viij.

Matth.xxij

Roma.xiij.

E ſitate ſubditi eſtote nõ ſolum propter iram,ſed etiam propter conſcientiam.Ideo enim & tributa præſtatis.Miniſtri enim dei ſunt,in hoc ipſum ſeruiẽtes.Deinde ſi nullo pacto bellare licet:ſequeretur inde quòd peccatorem ſceleratum ſe a iudice defendentẽ,vt ab eo nõ capiatur ad punitionẽ, ſi iudex inuadat vt capiat & puniat, male aget.hoc autẽ fateri,eſſet nimis abſurdũ,& totius humani cõuictus deſtructiuũ , & ſacris literis apertiſſime cõtrariũ. E.enim Pau.i ea quę ad Rom.eſt epiſt.ait, Omnis aia poteſtatib⁹ ſublimiorib⁹ ſubdita ſit. Nõ eſt enĩ poteſtas niſi à deo.& parũ infra, Si autẽ malũ feceris,time.Nõ enĩ ſine cauſa gladiũ portat.Dei enĩ miniſter eſt,vindex in irã ei qui malũ agit. Quæ autẽ pro ſe afferũt,parũ propoſitũ ſuũ cõfirmãt.Primo quidẽ obiiciũt id quod dominus apud Matt.ait·Ego aũt dico vobis non reſiſtere malo,ſed ſiquis pcuſſerit te in dexterã maxillã tuã,præbe illi & alteram.Huic enim obiectioni Auguſtinus reſpondet illud non eſſe operis præceptũ, ſed af-

Ibidem.

Matth.v.

fectus: vt videlicet animus noſter ita patienter toleret vnius maxillæ percuſſionem, vt paratus ſit, ſi in alia iterum percuteretur, patienter etiam ferre. Poteſt etiam aliter reſponderi. Quid enim obſtat eandē obiectionē duplici modo reiicere? Poteſt enim & non immerito dici, illam ſaluatoris ſententiā non pertinere ad præceptorū numerum, ſed eſſe inter conſilia connumerandā. Quod autē ita ſit, ex immediate ſequentibus facilē cenſeri poteſt, quoniam quæ immediate ſequuntur, nullo modo ad præceptorum numerum ſpectare videtur, ſed ad cōſilia: vt ſunt illa, Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuā tollere, dimitte ei & palliū. Et quicūq; angariauerit te mille paſſus, vade cū illo & alia duo. Quę duo, nullus niſi mentis inops contēdet eſſe præcepta, ſed ſolū conſilia viris perfectis data. Si ergo conſilium eſt illud, inde conuincitur dictū illud nullo modo Manichæorum ſentētiæ fauere. Secundo obiiciunt, virum Chriſtianū debere præliari orationibus & precibus ad deū fuſis, vt deus illorū miſereatur, & iniuriā illis illatā ab eis repellat, & offēdētes à ſua mala intētione reuocet. Cui obiectioni reſpōdemus cōcedētes iuſtū bellatorē debere orationibus ad deū emiſſis pręliari, quoniā (vt dicitur in primo Machabęorū libro) nō in multitudine exercit⁹ victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt. Nec tamē ideo abſtinēdū eſt à bello, & i vniuerſū reiiciēda ſūt arma, quoniā Moyſe orāte i mōte, Amalech vicitur gladio Ioſue.

i. Mach. iij.

Exo. xvij.

Lutherus.

SEcūda hęreſis eſt Martini Lutheri: & neſcio an paulo mitior, vel poti⁹ durior aut atrocior q̄ præcedēs, dicenda ſit. Is nanq; ait, nō licere Chriſtianis bellare in Turcas quoniā (vt dicit) eſt repugnare volūtati Dei viſitanti & corrigēti iniquitates noſtras per illos. Itaq; Lutherus nō ab omni bello arcet Chriſtianos, ſed à bello in Turcas gerēdo qua in re videtur mihi durior hæc q̄ Manichęorū ſentētia. Si enim Chriſtiano licet aduerſus Chriſtianū pugnare, q̄ fit vt aduerſus Turcā nō liceat? In bello nāq; vt iuſtū ſit, cauſa potiſſimū explorāda eſt, a qua belli iuſtitia pēdet. q̄ ſi eadē cauſa & multo vrgentior eſt in bello aduerſus Turcā, q̄ in bello aduerſus Chriſtianū: ſequitur inde vt iuſtius ſit bellū qđ in Turcam mouetur, q̄ id quod aduerſ⁹ quēlibet Chriſtianū geritur. Cauſa autē propter quā princeps mouere poteſt bellū, eſt vt inde pax perfecta habeatur. Vnde Augu. in epiſtola ad Bonifaciū comitē ait, Nō quæritur pax vt bellū exerceatur, ſed bellū geritur vt pax acquiratur. eſto ergo bellādo pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatē vincēdo perducas. Hæc Augu. At pacē nihil magis cōſeruat & fouet q̄ iuſtitia, & nihil magis perturbat q̄ iniuſtitia. Iuſtitia (inquit Propheta) & pax oſculatæ ſunt. Cauſa ergo propter quā quis poteſt iuſte bellare, eſt iuſtitiæ exequutio, & illius cōſeruatio. Quo fit, vt ſiquis te occidere aut percutere iniuſte velit, tu iuſte poſſis ei obuiare: & ſiquis per vim & violētiā res tuas vellet à te rapere, tu iuſte poſſis illi reſiſtere. Et ſi forte iā ſurripuit aut clāculo, aut alio quouis modò, & nō patet alia via recuperādi niſi bello, tu iuſte potes mouere bellū vt recuperes: modò in te ſit auctoritas & poteſtas bellū cōgregādi. nō enī ad quēuis ſpectat exercitū cogere, & bellum inire, ſed, vt ait Augu. cōtra Fauſtū, hoc eſt ſolius principis munus. Cum ergo eadē ſit cauſa aduerſus Turcā iniēdi bellum, & auctoritas & poteſtas in imperatore & aliis regibus Chriſtianis nō deſit, ſequitur vt æquè iuſtū, imo & multo iuſti⁹ poſſit aduerſus eos bellū moueri q̄ aduerſus Chriſtianos, cū multo iuſtior illic ſit cauſa q̄ hic. Si enim Chriſtianus Chriſtianū inuadit vt cædat & ſpoliet, & ob hoc alter iuſte reſiſtit, nōne Turca Chriſtianos inuadit vt occidat & ſpoliet? imo certe vt multo peiora agat, vt videlicet eos fidē negare cogat, & Chriſto & eius euāgelio renūciare, vt nomē Chriſtianū ſi poſſet, ex orbe deleat. Nōne hæc peiora ſunt? Si ob recuperandū patrimoniū ab alio Chriſtiano raptū, licet cum aggredi bello: cur nō licebit etiā aduerſus Turcā pugnare, qui tot ciuitates & oppida, ne dicam regna & imperiū à Chriſtianis rapuit cū magno eorū dedecore, & maxima illata iniuria? Si ergo aduerſus aliquē præliari licet, licere autē iam ſupra oſtēdimus, aduerſus nullum æque licebit, vt aduerſum Turcam. Machabęus pugnat aduerſus Antiochum, & alios reges infideles pro religione & fide & ceremoniis, & in hoc facto laudatur. Cur non etiam laudabitur Chriſtianus pugnans aduerſus Turcam pro fide & religione? De hac re plurimæ extant eccleſiæ definitiones, non per verba quæ docuit, ſed per opera quæ exercuit, quibus nos verius exemplo quàm verbo inſtruxit. In concilio ſiquidem apud Clarum montem ſub Vrbano ſecundo celebrato decretum eſt vt bellum aduerſus Turcas fieret, in quo mirifice Vrbanus profecit. Poſt cuius mortem Paſchalis ſecundus ſuccedens (vt teſtatur Platina) bello cœpto fauit. Calixtus quoq; ſecundus habito Laterani nongētorū patrū concilio, ex eorum aſſenſu decreuit vt primo quoq; tēpore ſupplementa militiæ iam deficientis, Chriſtianis in Aſia bellum gerentibus ſubminiſtrarētur. Qua ſpe (vt idē Platina ſcribit)

Pſalmo lxxxiiij.

erectus

A erectus Balduinus Hieroſolymorũ rex, Gazin regem Turcarum minorem Aſiam incolentium bello ſuperauit,& in vincula coniecit. Lucius etiam tertius(eodem Platina teſte) habito Veronæ cõcilio, principes Chriſtianos adhortatus eſt vt Chriſtianis pro fide in Aſia laborantibus ſubueniretur. Quid ergo Lutherus contra tot teſtimonia verborum & exemplorum præſumit docere,non licere Chriſtianis bellum inferre Turcis ? Certe,vt coniicere valeo ex eius vita & operibus mundo notis, hac ſententia ſe inimicum eſſe Chriſti, & diaboli miniſtrũ declarauit: quoniam hæc docens, viſus eſt velle nomen Chriſtianũ funditus delere : quoniã niſi Chriſtiani Turcis hucuſq; reſtitiſſent,iam actũ eſſet de re Chriſtiana. Sed gratias Deo,qui melius ſuo populo conſuluit,quàm Lutherus optaſſe videtur. Iam videamus quo argumento ſuam ſententiam confirmet, quia videlicet (inquit) ſic aduerſus Turcas bellare,eſt reſiſtere Deo,viſitanti iniquitates noſtras per illos. O fortem argumen-
B tatorẽ. Tũ ne es ille Luthere,q̃ ſcholaſticos theologos irrides,eos ſophiſtas appellãs? Nõne tu hic ſophiſtam merum agis ? Quęnam obſecro eſt iſta collectio, Deus viſitat iniquitates noſtras per bellũ quod à Turcis contra nos geritur,ergo non licet Turcis reſiſtere?Ad hunc modum non liceret nobis vllam prouiſionem facere contra famem, vllam medicinam ſumere contra morbos, vllum antidotũ percipere contra peſtem. per hæc enim omnia Deus etiam viſitat iniquitates noſtras. Tamen & ſi viſitet, non inhibet vt remedio aliquo adhibito illis obuiemus. Ita etiam etſi Deus viſitet iniquitates noſtras per Turcas, non tamen inhibet defenſionem.Ita enim Deus viſitat ſuos,vt non derelinquat.Miſericordia nanque quam erga nos ſemper exercet,exaltat iudicium illius.Viſitabo(inquit)in virga iniquitates Pſal.88.
eorum,& in verberibus peccata eorum:miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo. Contra hunc errorem ſcripſit Iohannes Roffenſis epiſcopus in eo opere quod contra captiuitatẽ Babylonicã Lutheri edidit,toto vno integro articulo,videlicet triceſimoquarto.
C Scripſit etiã ante ſeptuaginta annos Dionyſius Riſkel Carthuſianus libellum quendam de bello Turcis inferendo,in quo ſuadet bellum Turcis debere fieri.

Benedictio.

OMnes benedictiones quas eccleſia facit aut dicit ſuper vinũ,panẽ,aquam, oleum,ſal, cerã, incenſum,arbores oliuarum & palmarum,veſtimẽta,calices, aut alias quaſcũq; res ad vſum eccleſiaſticarũ rerũ neceſſarias,impii Valdenſes pro ſua ſolita temeritate Valdẽſes.
& impietate irrident & ſubſannant, dicentes illas omnes nullius eſſe momenti.Hos Valdenſes hic(vt alibi ſemper)imitantur Vvitclefiſtæ:qui(vt parentũ ſuorũ inſaniam augerẽt) dicunt tales benedictiones eſſe veram practicam necromantiæ potius q̃ ſacræ theologiæ: tantum abeſt vt illas alicuius virtutis eſſe credant. De hoc errore iam ſupra nonnihil dixi-
D mus cũ de virtute aquæ benedictę diſputauim⁹,in titulo de aqua,hæreſi ſecũda:& infra in titulo exorciſm⁹, multa ãplius dicem⁹:quapropter vſq; ad illũ locũ diſputationẽ differim⁹.

Beſtia & brutum.

DE hac re vnam dũtaxat reperio hæreſim, eãq; à ſolo Philaſtro citatam,quæ aſſerit beſtias omnes rationis eſſe capaces,omniaq; bruta animalia, æque vt hominẽ,nõ ſolũ ſentire,verũ etiã intelligere.Hãc hęreſim Philaſter tribuit Gnoſticis & Manichęis.Auguſtin⁹autẽ in libro de hæreſibus ad Quodvult Gnoſtici.
deũ, de Gnoſticis & de Manichæis cũ differit, nũq̃ hũc erroré illis impin- Manichæi.
git, nec Irenæus multo vetuſtior Augu. & Philaſtro,libro primo de hæreſibus cap. triceſimoquarto recẽſẽs Gnoſticorũ errores,vnq̃ huius erroris meminit.Sit autẽ hęc Gnoſticorũ
E ſẽtẽtia aut Manichæorũ,aut ſecus res ſe habeat,nõ multũ curo, cũ certũ ſit talẽ aſſertionem eſſe erroneã,& ſacris literis apertiſſime cõtrariã.Nolite(inquit Propheta)fieri ſicut equus & Pſal.xxxi.
mulus,q̃bus nõ eſt intellectus.Falſũ eſt ergo omnia bruta eſſe rationis capacia.Et idẽ Propheta iterũ ait,Homo cũ in honore eſſet,nõ intellexit,cõparatus eſt iumentis inſipiẽtib⁹, Pſal.xlviii.
& ſimilis factus eſt illis.In quo autẽ ſimilis factus ſit,declarauit cũ dixit eũ nõ intellexiſſe. Per hoc enim quòd non intellexit,aſſimilatus eſt iumentis, quoniam illa non intelligunt. Si quidem bruta intelligunt,in quo quæſo aſſimilatus eſt iumentis, cum honorem in quo eum Deus conſtituit,non agnouit?Ex his ergo duobus ſcripturæ ſacræ teſtimoniis apertiſſime conuincimus beſtias non eſſe rationis capaces.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE, ADVERSVS OMNES HAEreſes Liber IIII.

F

Calceamentum.

Diſcalceati

DE hac re vnam hæreſim citant Philaſter & Auguſtinus, quæ docet non licere homini calceamenta portare. Huius autem erroris nullum aſſignant patronum: eam tamen tenentes, ab opere ipſo Diſcalceati ſunt nominati. Verũ hic admonere oportet, hos nõ G damnari velut hæreticos quia calceamentis nõ vtuntur, ſed ideo damnantur, quia credunt nõ licere illis vti. Calceamentis nanq; carere, & diſcalceatos incedere, bonum eſt & meritorium, tãtum abeſt vt ſit hæreticum. Nudis ſiquidem pedibus ambulãs affligit carnem ſuã, & corpus caſtigat, ne animæ reſiſtat, ſed obſequatur vt decet. At carnis macerationem quis dubitat eſſe bonam? Bonum eſt ergo & vtile nudis pedibus incedere. Quapropter beatus Franciſcus Minorum pater, monachis ſub ſuo inſtituto degentibus, è quorũ numero ego ſum, & vtinã bonus, pręcepit vt niſi neceſſitate cogente, calceamenta nõ portarẽt. Credere tamen nullo pacto licere portare calceamenta, hoc eſt hæreticum. Dominus enim aſſignans

Exodi. xij. Iudęis modũ iuxta quẽ debeant agnũ Paſchalem comedere, dicit· Calceamẽta habebitis in pedibus veſtris. Propter quod, vt veritas figuræ, & corp⁹ vmbræ aſſimilaretur, ſacerdotes ſo- H lenne ſacrum celebrãtes, in quo verus ille agnus, videlicet Chriſtus benedictus comeditur, calceamenta in pedibus tenent, etiam qui aliàs non eſſent portaturi, vt fratres minores, qui etſi aliàs nudis pedibus incedant, cum tamen miſſam celebrant, calceamenta in pedibus

Ezec. xxiiij tenent. Et dominus ad Ezechielem ait, Calceamenta tua erunt in pedibus tuis. Et Chriſtus redemptor noſter cum Apoſtolos ſuos miſit binos ante faciem ſuam, miſit illos (vt Mar-

Marci. vi. cus ait) calceatos ſandaliis. Præterea, quod nunquam reperitur denegatum, intelligitur eſſe conceſſũ. Si ergo portare calceamẽta nunquã fuit omnibus prohibitũ, inde cõuincitur eſſe nobis conceſſum. Verum hic forte aliquis obiiciet, quod portare calceamẽta dominus pro-

Matth. x. hibuit. Nam (vt Matthæus teſtatur) cum miſit duodecim Apoſtolos ad prædicandum, inter alia quæ illis præcepit, hoc quoq; dixit, Non peram in via, neq; duas tunicas, neq; calceamẽta, neq; virgam. Ecce calceamenta ibi prohibita. Fatemur ibi calceamenta fuiſſe prohibita, ſed nõ omnibus. Solis enim Apoſtolis tũc loquebatur, ad quos ſolos illa pręcepta ſpe- I ctaſſe dignoſcitur, vt aliàs docuimus. Nec etiã Apoſtolis in perpetuũ & ſemper fuerũt data illa pręcepta, ſed ſolum pro illo tẽpore quo mittebãtur. Ibi ſiquidẽ dicitur, In viã gentiũ

Lucæ. xxij. ne abieritis. Et tamen in poſterũ illis mandatur· Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangeliũ omni creaturæ. Illic etiam prohibuit portare peram: tamen poſtea dicit, Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nũquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis· Sed nũc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram: & qui nõ habet, vendat tunicam ſuã, & emat gladium. Ex quibus conſtat, illa quæ apud Matthæum referuntur, ſolũ pro illo itinere peragendo eſſe data Apoſtolis pręcepta, non autẽ pro tempore ſequenti. Multo ergo minus ad nos iam pertinere poſſunt. Cum ergo nulla ſit facta de portandis calceamentis prohibitio, apertiſſime cõuincitur, licitũ eſſe omnibus calceamẽta portare, niſi illis forte qui ſe ad hoc per votum obligauerunt.

K

Cantus.

Hilarius.

VNam duntaxat de hac re inueni hæreſim, quæ irridet cãtus qui dicuntur in eccleſia. Huius erroris primus auctor (vt opinor) fuit quidam Hilarius, de quo beatus Auguſtinus libro. ii. Retractationũ cap. xi. mẽtionẽ facit, illiuſq; erroré prodit. Et neſcio an Hilarius iſte ex Arrianis fuerit, qui cã tibus ſacris etiã detraxerũt, quia in illis audiebãt Chriſti laudes, quẽ ipſi vehemẽter cupiebãt deprimere. Vnde Ambroſius in quadã oratiõe cõtra

Auxentium

A Auxentium de baſilicis tradendis inuehens, quæ ponitur in quinto libro ſuarũ epiſtolarũ, ſic ait, Itaq; & hodie cum laudatur Chriſtus, Arrianorum amẽtia verberatur. Geraſeni præſentiã Chriſti ferre non poterant: iſti peiores Geraſenis, nec laudationem Chriſti ſuſtinere poſſunt. Vident pueros Chriſti gloriam concinentes, quia ſcriptum eſt: Ex ore infantium Pſal.viij.
& lactentium perfeciſti laudem: irrident iſtam ætatulam fidei plenam, cum dicunt, ecce Luc.xix.
quid clamant? Sed reſpondet iis Chriſtus, Si hi tacuerint, lapides clamabunt, hoc eſt fortiores clamabunt: clamabunt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & ſenes. Hæc Ambroſius. Ex cuius verbis patet Arrianos detrahere laudibus Chriſti in eccleſia decantatis. Tamen (vt exiſtimo) non ideo detrahebant, quia cantabantur laudes, ſed quia laudabatur Chriſtus vltra eorum opinionem, quoniam credebant Chriſtum eſſe puram creaturam, quapropter inuidebant laudibus quibus Chriſtus extollebatur vt verus Deus. quas laudes moleſte tuliſſent etiam ſi ſummiſſa voce & non cum cantu dicerentur. Hæc dixi propter Thomam Vvalden, qui Arrianis videtur hunc errorem tribuere, motus hac Ambroſii auctoritate, male (vt opinor) perſpecta. Hilarius tamẽ (vt ex Auguſtini verbis patet) ſimpliciter cantibus detrahebat. Hunc errorem ſuſcitarunt Valdenſes, qui dixerunt fruſtra tempus teri in cantibus eccleſiaſticis. Hos poſtmodum ſecutus eſt Iohannes Vvitcleff Anglicus, qui adeo cantibus eccleſiaſticis detraxit, vt cantantes in eccleſia, vocauerit ſacerdotes Baal, quibus cum clamore orantibus Helias propheta dixit, Clamate voce maiore: iij. Reg. viij.
Deus enim veſter forſitan cũ alio loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certe dormit: vt excitetur. Quapropter dicit Iohannes Vvitcleff, eos qui in eccleſia canunt, eſſe ſacerdotes Baal, quoniã ſic clamãt ac ſi Deus dormiẽs eos nõ audiret, & eorũ vocibus eſſet excitandus. Vt autẽ hunc errorem clarius cõuincamus, admonere prius oportet, duplicem eſſe orationem quæ coram Deo fit, Vnã priuatã, quę à ſingulari perſona fit. Aliã publicã, quę ab
C hominũ conuentu in vnũ congregato fit. Primã orationẽ expedit magis eſſe cũ ſilentio q̃ cum clamore: quia ſic cũ clamore orans impedit aliũ ne ita quiete apud eum orare poſſit, quia ſuis vocibus, alterius ſenſum ad ſuos ſermones rapit. Deinde ſic publice cum clamore orãs, ſuas ſecretas petitiones, quas forte non expediebat alium ſcire, in auribus bonorum & malorũ audiendas cõmittit, & ita cõtingit, vt ab hominibus, quibus ſua ſecreta reuelauit, derideatur. Et propter hoc laudatur Anna Samuelis mater, de qua orante dominũ pro impetrando filio, dicitur in primo libro Regũ, Porro Anna loquebatur in corde ſuo, tantũq; i. Reg. i.
labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Et de hac oratione intelligendum eſt id quod Paulus ait, Si nõ fuerit interpres, taceat in eccleſia, ſibi autẽ loquatur & Deo. Si i.Cor.xiiij.
tamen quis ex impatienti quodam ac feruenti deſyderio clamauerit orans etiam priuate, loco tamen vbi alios nõ perturbet, & ſui cordis ſecreta nõ prodiderit ſic orãs, nec crediderit Deum magis audire cum fortius clamatur, q̃ cum baſſe, iſte ſic orans cum clamore non
D male agit, ĩmo bene, ſi forte ad id intẽdit, vt alius oratione audita excitetur ad Deũ laudãdum. Vnde Propheta ait, Ad dominũ cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Ne autem Pſal.xix.
ſubterfugiant hæretici dicentes illud debere intelligi de clamore cordis, & non de clamore oris, afferamus in medium Chriſtum ſaluatorem noſtrum, cuius operibus nullus niſi impie detrahere poteſt. Is enim (vt ait Iohãnes) Lazarum ſuſcitaturus, eleuatis ſurſum oculis dixit, Iohã.xi.
Pater gratias ago tibi quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circunſtat, dixi, vt credant quia tu me miſiſti. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Ecce hic vides Ieſum voce magna clamantẽ, qui tamẽ voce ſummiſſa poterat audiri, ĩmo qui ſine vlla voce poterat ſuſcitare. Et vt fortius noſtra ſententia confirmetur, vide quid Matthæus dicat, Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens. Heli heli lamazabathani. hoc eſt, Deus deus meus, vt quid dereliquiſti Matt.xxvij
me? Demum vt hominem tribus teſtibus conuincamus, afferamus Paulum, qui de Chriſto
E loquẽs ſic ait, Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſq; ad illum qui poſſet eum ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Hebr.v.
Quid ergo dices impie Vvitcleff ad iſta tam clara teſtimonia quæ tibi obiiciuntur? Sed certe vereor ne etiam audeas Chriſtum criminari, qui non dubitaſti ſponſam eius eccleſiam & contemnere & accuſare. Alia eſt oratio publica in qua nõ tantũ conſulitur propriæ cuiuſlibet orantis vtilitati, ſed communibus cõmodis proſpicitur. Et in hac oratione expedit orare alte, vt orantes inuicem audiantur, & ſe inuicem audientes, de Dei laude ſancta quadam æmulatione contendãt. Duo nãq; Seraphim clamabãt alter ad alterũ, Sanctus, Eſaiæ.vi.
ſanctus, ſanctus, dominus Deus Sabbaoth. Plena eſt omnis terra gloria eius. Ad quorum

similitudinē duo chori in ecclesia fiūt,qui per vices alternas cantāt,& tanq̄ duo Seraphim F
alter ad alterum clamant.Expedit etiam orationē clamorosam in cōmuni fieri,vt alii hoc
Matth.v. audientes excitentur ad Dei laudem. Vnde dominus apud Matthęum ait, Luceat lux ve-
stra coram hominibus,vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in
Psal. xxxij. cælis est.Et de oratione ipsa & laude ait Propheta,Benedicā dominū in omni tēpore,sēper
laus eius in ore meo. In domino laudabitur anima mea, audiāt mansueti & lætentur. Ma-
gnificate dominum mecum,& exaltemus nomen eius in idipsum. Ecce ergo cui rei deser-
uit illa publica & alta laudum decātatio. Vnde Rabanus in libro de Institutis clericorum
capite septuagesimosexto ait, Psalterium idcirco cum melodia cantilenarum suauium ab
ecclesia frequentatur, quò facilius animi ad compunctionem flectantur. Perfecta autem
vox est alta, clara, suauis. Alta vt sufficiat, clara vt aures adimpleat, suauis vt animos au-
dientium suauiter demulceat.Si autem aliquid ex his defuerit,perfecta vox non erit. Hæc G
Rabanus. Eandem sententiam confirmat beatus Isidorus libro primo de Officiis, capite
sexto dicens, Itaque & in hymnis & psalmis canēdis, non solum prophetarum, sed etiam
ipsius domini & Apostolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re vtilia ad mo-
uendum pie animū, & inflammandū diuinæ dilectionis affectum.Hæc Isidorus.Cum ergo
cantus vtilitas non parua iam pateat,opus est vt illum comprobemus testimonio scriptu-
Psal.xxxij. rarum.Propheta Regius ait, Cantate ei canticum nouū, bene psallite ei in vociferatione.
Et ne posset Vvitcleff subterfugere,detorquens scripturam ad orationem mētalem,dixit,
Luce.ij. bene psallite ei in vociferatione. Præterea Christo nato facta est cū angelo multitudo mi-
litiæ cælestis laudantium Deum,& dicentium, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax ho-
minibus bonæ voluntatis. Rursum, cū Christus intrabat ciuitatem Hierosolymam,cœpe-
Ibi.xix. runt (vt Lucas ait) omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna su-
per omnibus quas viderāt virtutibus,dicētes,Benedictus qui venit rex in nomine domini, H
pax in cælo,& gloria in excelsis.Et quidam Pharisæorum de turba dixerunt ad illum, Ma-
gister increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait, Dico vobis quia si hi tacuerint, lapides cla-
mabunt.Hæc Lucas. Ex quibus verbis constat Vvitclefitas similes esse Pharisęis reprehen-
dentibus discipulos cum clamore laudantes Deum. Deinde vt cantus magis comprobare-
Matt.xxvi. tur,ipse dominus cum discipulis suis cantare dignatus est.nā instante morte sua,post cœnā
Marci.xiiij vltimam hymno dicto cum discipulis suis,exiit in montem Oliueti.Vt autē hoc factū no
bis maxime fauere clarius dignoscatur, oportet declarare quid sit hymnus.Hymnus græca
vox est, græce ὕμνος, latine autem valet tantum ac canticum siue laus quæ Deo tribuitur.
Vnde Augustinus super psal. lxxii. in expositione tituli sic ait, Hymni laudes sunt dei cū
cantico.Hymni,cantus concinentes laudem dei. Si sit laus,& non est Dei, nō est hymnus.
Oportet ergo vt sit hymnus,vt habeat hæc tria,& laudem,& Dei, & canticum.Hæc Augu-
stinus.Eidem sententiæ subscribit Isidorus,qui libro sexto Etymologiarum capite.xxxiiii. I
sic ait,Hymnus est canticum laudātiū Deum proprie,aut hymni sunt cōcinētes laudē Dei.
ꝙ si sit laus,& nō est Dei,nō est hymnus.si sit & Dei,& laus,& nō cantetur,nō est hymnus.
Hæc Isidorus. Si ergo iuxta Matthæum & Marcum Christus dixit hymnū cum discipulis
Actu.xvi. suis,ergo cantauit.Et confirmat hoc propositum, factum Pauli & Silæ, qui in carcere po-
siti,clamantes Deum laudabant. Sic enim dicitur, Media nocte Paulus & Silas adorantes
laudabant dominū: & audiebant eos qui in custodia erant. Subito vero terræmotus factus
est magnus,ita vt mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, &
vniuersorum vincula soluta sunt. Si ergo nō licet alte & cum clamore & cum cantu orare,
quomodo ad orationē clamorosam Pauli & Silæ tot miracula facta sunt ? Postremò hanc
catholicam sententiā confirmat totius ecclesiæ vsus,nō nouus,sed ab ipso ecclesiæ nascētis
exordio vsq; ad nostra tempora cōseruatus.Et vt cætera de hac re testimonia omittā, vnū
citabo,eo cęteris efficacius,ꝙ ab homine extraneo & nostrę religionis inimico prolatū est. K
Plinius. Plinius nāq; secūdus in quadā epistola ad Traianū de Christianis tunc(vt sic dicā) nascen-
tibus loquēs,ait,Adfirmabant autē hāc fuisse summā vel culpæ suæ vel erroris,quòd essent
soliti statо die ante lucem cōuenire, carmenq; Christo quasi Deo dicere secū inuicē. Hæc
ille.Et vt rem magis cōfirmemus,aliud producemus testimoniū hominis etiam exteri, sed
Philo. multū laudati.Philo enim Iudæus,qui tēpore Apostolorū fuit, & Christi tēpora attigit, de
Christianorū cantibus apertissimū perhibet testimoniū.Nā Eusebius Cæsarienſis libro. ii.
Ecclesiasticæ historiæ cap.xvii.enarrans qualiter Philo Iudæus omnia ecclesiasticæ insti-
tutionis initia,& originem Apostolicæ traditionis descripserit : dicit illum hoc etiam de

Christianis

A Christianis narrasse, ꝙ vnus ex omnibus consurgẽs in medio,psalmum honestis modulis concinebat, & præcinenti ei vnum versiculum omnis multitudo respõdebat. Post ista tã manifesta testimonia quibus impium Vvitcleff errasse conuincimus, extat ecclesiæ de hac re definitio. Concilium nanq; Agathense cap.xxx. suorum Decretorum sic definit, Et quia conuenit ordinem ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri,studendũ est vt vbiq;(sicut fit) & post antiphonas collectiones per ordinem ab episcopis vel presbyteris dici, & hymnos matutinos vel vespertinos decantari diebus omnibus, & in conclusione matutinarum vel vespertinarum missarũ post hymnos capitella de psalmis dici, & plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti. Hæc concilium. In quibus verbis præcipitur aperte,vt hymni omnibus diebus decantentur. Sed iam videamus quo argumento suum propositum confirmare nitantur,vt illi respõdeamus. Sic enim aiunt. Christus pro- Cõcilium Agathense

B hibuit orare cum clamore & cantu,cum prohibuit publicã orationẽ,prẽcipiens vt secreto oraretur ab omnibus. Apud Matthæũ nanq; sic ait· Tu autẽ cum oraueris,intra cubiculum tuum,& clauso ostio tuo,ora patrem tuũ in abscõdito, & pater tuus qui videt in abscõdito, reddet tibi. Cui obiectioni respondemus, Christũ per illa verba nõ prohibere opus, sed intentionẽ. non enim prohibuit publice orare,sed prohibuit ne hac intentione & hoc animo aliquis oraret in publico, vt ab aliis videretur. Hoc autem ita esse colligitur ex præcedentibus eiusdem Christi verbis. Præcedentia siquidem & sequẽtia verũ sensum literæ manifestant. Præcedentia autẽ Christi verba sunt hæc, Et cum oratis,non eritis sicut hypocritæ qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis,receperũt mercedem suã. Et statim subiungit, Tu autem cũ oraueris &c. Præcedentibus autẽ verbis prohibuit intentionẽ malam, quæ est cũ quis orat vt videatur ab hominibus. Sequentibus autem præcipit bonã intentionẽ, vt videlicet oret hac sola in- Matth.vi.

C tentione,vt videatur à Deo. Quod si quis hac intẽtione etiam publicam orationem faciat, intentio sua est secreta, id est vt secrete fiat, quia ad solum Deum eam dirigit, q̃uis opus fuerit publicum. Et in hoc bene agit,imo sæpe necesse est vt sic fiat, quoniam(vt ait beatus Augustinus) si non habuerimus inspectores, nullos etiam habebimus imitatores. Si vero orans optat ab aliquo videri,quantũlibet claudat ostium cubiculi in quo orat: iuxta tamen Christi intentionem in publico orat: quoniam Christus magis animum attendit q̃ opus. Et opus ipsum nunq̃ bonum aut malum censetur, nisi quia à bono aut à malo animo procedit. Secundo obiiciunt per id quod propheta Helias ad prophetas Baal ait,Clamate voce maiore. Deus enim vester forsitan cum alio loquitur,aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit,vt excitetur. Propter quod arguit Iohannes Vvitcleff, nõ licere orare cum clamore,quia(vt dicit)sic orãtes sunt sicut prophetæ Baal qui reprehẽduntur ab Helia. Fa- 3.Reg.18.

D temur prophetas Baal fuisse reprehensos, aut potius derisos ab Helia, nec tamen hac sola ratione ꝙ clamabant,sed quia clamãtes credebant Deũ altiores voces magis audire quàm bassas. Ideo sic credentes clamabant orantes, vt facilius eorum voces Deus audiret. Helias ergo eorum errorem deridens ait· Clamate voce maiore &c. Non ꝙ reprehendat clamorem,sed reprehẽdit errorem quo credunt Deum egere altioribus vocibus vt audire possit. Qui autem orat cum clamore & cantu,credẽs Deum æque audire voces bassas vt alias,immo,quod maius est,audire clamores cordis,iste sic credens etsi orans clamet ex quodã feruenti & impatiente desyderio, non errat. Superius nanq; ostendimus Christum cum clamore orasse,& pueros clamantes approbasse. Ad hunc modum Christus reprehendit prolixitatẽ verborũ in oratione,non simpliciter & absolute,sed sicut Ethnici faciunt. Sic enim ait, Orantes autem nolite multum loqui sicut Ethnici faciunt. Putant enim ꝙ in multiloquio suo exaudiantur. Quæ verba exponens Rabanus, ait, Reuera omne multiloquium à gentibus venit,qui exercendæ linguæ potius q̃ mundando animo dant operam,& hoc nu- Matth.vi.

E gatorii studii vel rogatorii genus, etiam ad prece Deum flectendum transferre conantur, arbitrantes sicut hominem iudicem, ita verbis Deum abduci in sententiam. Nolite itaque similes esse illis,dicit vnus & verus magister. Hæc Rabanus. Itaq; illis verbis non absolute prohibuit Christus multiloquiũ & prolixã verborũ orationẽ: quoniã ipse prolixe & prolixius orauit. Sed prohibuit multiloquiũ in oratione quẽadmodũ Ethnici faciũt, qui putant ꝙ in multiloquio suo exaudiantur. hoc est, prohibuit ne crederemus Deũ per multiloquiũ nostrum magis flectendum,sed per maiorem animi feruorẽ. Contra hunc errorem scripsit satis diffuse & copiose frater Thomas Vvalden in libro suo de Sacramentalibus, titulo secundo,à quo fateor me aliqua decerpsisse,plura etiam contuli. Lucæ,xxij.

Caput.

F

VNus eſt error dicẽs non eſſe vnum caput eccleſiæ in terris, videlicet Papam. Sed de hoc infra longius dicemus in titulo Papa.

Character.

Lutherus.

INter plures Lutheri errores, is vnus numeratur, quo dicit, in nullo ſacramento imprimi characterem: ſed hoc aſſerere, ait eſſe merã nouorũ theologiſtarum fictionẽ. Hoc autẽ q̃ ſit falſum, pluriũ ſacrorũ doctorũ teſtimoniis cõuincemus, quos Lutherus nec nouos theologiſtas vocare poterit, nec ſententiarios. His enĩ nominibus ſępiſſime alios notat, quorũ nõ eſt dignus corrigias calceamẽtorũ ſoluere. Sed ne forte de nomine cõtẽdamus, prius oportet oſtẽdere quid ſit character, de quo noſtra eſt hæc pręſẽs diſputatio. Character vox græca eſt, & latine ſonat tantũ ac ſignũ vel figura. Character ergo, de quo nũc loqui paramus, figura quædã eſt (ſiue autẽ illa ſit qualitas ſiue relatio, parũ intereſt) quã Deus animæ imprimit in ſignaculũ quo ſuũ gregẽ diſcernit ab aliis. Oues enim vt ab ouibus diſtinguãtur, ſigno quodam illis impreſſo notãtur. Milites etiam à militibus in bello ſigno quodam diſtinguũtur. Portari etiam aliquãdo ſolet ſignũ quoddam tanq̃ ſymbolum nobilitatis cuiuſdã, per quod à plebe aut ab aliis mediocris ſtatus hominibus diſtingui quis valeat, vt in Hiſpania quidam portant in pectore ſpatham ex ſerico aut pãno rubeo factam. Alibi aliqui portant vellus aureũ pendens ex catenula collo circũfuſa. Iuxta hunc modum in tribus ſacramentis imprimitur character, id eſt quædã figura in anima, qua ab aliis non ſic ſignatis diſtinguatur. Per baptiſmũ ſiquidẽ gratiã recipimus, & inter oues dominicas connumeramur, & ouile eius intramus. Vt ergo ab aliis nõ baptizatis, qui tãq̃ oues diaboli ſunt, diſtinguamur, charactere quodam ſignamur à Deo in anima. Et quoniã militia eſt vita hominis

Iob. vij.

ſuper terram (vt ait Iob) & eccleſia iſta quæ nũc in terris eſt, militãs appellatur, quia in ea militamus aduerſus dæmonem, carnem, & mũdũ: ideo grandiores effecti ſacramentũ confirmationis accipimus, in quo gratia nobis pręſtatur, qua roboremur in militia, & fortiores ſimus in pręlio contra hoſtes noſtros. Et ideo tunc Chriſtus dux noſter nos charactere ſuæ militiæ notat, vt ab hoſtibus diſtinguamur, & ab aliis etiã noſtrarũ partiũ qui ad hanc militiã nũq̃ peruenerũt, vt ſaltẽ hoc ſignaculo ſeparemur. In ordinis vero ſacramẽto, qui eũ recipit, ad altiorẽ quẽdã ſtatũ extollitur, & velut ex plebeio ad nobiliũ ſtatũ euehitur, quapropter quaſi quoddã ſui ſtatus ſignũ tũc à deo illi imprimitur. Sed ne Lutherus dicat nos in allegoriis tempus terere, oportet vt ſingula percurramus, & teſtimoniis comprobemus.

Ephe. iiij.

Et primo de baptiſmo dicamus. Beatus Hieronymus exponens illud Pauli ad Epheſ. Nolite contriſtare ſpiritũ ſanctum dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis, ſic ait, Signati autem ſumus ſpiritu Dei ſancto, vt & ſpiritus noſter & anima imprimãtur ſignaculo dei, & illam recipiamus imaginem & ſimilitudinẽ ad quã in exordio conditi ſumus. Hoc ſignaculum ſancti ſpiritus (iuxta eloquiũ ſaluatoris) Deo imprimẽte ſignatur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis patet noſtram animam ſignari ſignaculo dei, quod ſignaculum nos characterem appellamus. de nomine nãq; non contẽdimus, ſed de re. Verũ ſi de nomine adhuc contendit, audiat Auguſtinũ, qui non ſemel aut iterũ characteris nomen exprimit. Is enim contra Creſconium grammaticũ dicentẽ rebaptizandum eſſe eũ qui ab hæreticis baptizatus fuerat, libro primo cap. triceſimo ſic ait, Neq; enim propterea immutandus vel improbandus eſt regius character in homine, ſi erroris ſui veniam & militandi ordinẽ à rege impetrauerit, quia eundẽ characterem quo ſibi ſatellites cõgregaret, deſertor infixit: aut propterea ſigna mutanda ſunt ouibus cũ dominico gregi ſociantur, quia eis dominicũ ſignum fugitiuus ſeruus impreſſit. Hæc Auguſtinus. Quibus verbis bis characterem, bis ſignum nominauit. Et de baptiſmo contra Donatiſtas eãdẽ cauſam agens, libro ſexto cap. primo ſic ait, Habere & dare & accipere ſacramentũ baptiſmi, ſatis eluxit paſtoribus eccleſiæ catholicæ toto orbe diffuſæ, per quos poſtea plenarii concilii auctoritate originalis conſuetudo firmata eſt, & ouem quæ foris errabat, & dominicũ characterem à fallacibus deprædatoribus ſuis foris acceperat, venientẽ ad Chriſtianæ vnitatis ſalutẽ ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere ſanari, characterem tamen dominicum in ea agnoſci potius q̃ improbari

G H I K

A probari,quandoquidē ipſum characterem multi & lupi & lupis infigunt:qui videntur quidem intus eſſe,verūtamen ad illam ouem quæ etiam ex multis vna eſt,non pertinere, morum ſuorum fructibus conuincuntur,in quibus in finem vſque perdurant. Hæc ibi Auguſtinus. Et in quodam ſermone de geſtis cum Emerito Donatiſtarum epiſcopo, ſępenumero characterem baptiſmi nominat.breuitati ſtudens,nolui in medium afferre. qui voluerit legat ibi,& inueniet eum in ſeptimo tomo operum Auguſtini. Iam vides Luthere qualiter teſtimoniis Hieronymi & Auguſtini probauimus characterē imprimi in baptiſmo,& iſtos non poteris dicere nouos theologiſtas(vt aſſoles) nec ſentētiarios,cum eorū quilibet pluſq; ſexcentis annis magiſtrum ſententiarum Petrum Lombardum præceſſerit. Sed iam ad cō firmationis ſacramentum pergamus. Innocentius papa huius nominis primus, vir doctri- Innocētius
na & ſanctitate clarus, Decentio Egubino epiſcopo ſcribens,capite tertio ſic ait, De conſi- primus.
B gnandis vero infantibus,manifeſtum eſt ab alio fieri quàm ab epiſcopo non licere. Nam presbyteri licet ſint ſacerdotes,pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem pontificibus ſolis deberi, vt vel conſignent,vel paracletum ſpiritum tradant, non ſolum cōſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat,verum illa lectio Actuum Apoſtolorum,quæ aſſerit Petrum & Iohannem eſſe directos qui iam baptizatis traderent ſpiritū ſanctum. Hæc Innocētius. Ex quibus verbis duo colligimus. Vnum eſt, confirmationem non poſſe niſi ab epiſcopo conferri. Alterum eſt,quòd in tali conſignantur eam recipientes. Sic enim appellauit eam, videlicet conſignationem. Sed quia forte hoc teſtimonium alio detorquebit quam oportet,vno iam argumento de omnibus his tribus ſacramentis,videlicet baptiſmo, confirmatione,& ordine,concludamus. In his enim ſacramentis, ſancto docente ſpiritu, didicit eccleſia non patiēdam iterationem, nō ob aliam cauſſam,quam quòd in eis characteris confertur ſignaculum,quod deleri nullo modo poteſt. Quanuis enim peccatores ſæpenumero
C illud maculent,& è candido reddant atrum,è puriſſimo reddant impurum, nūquam tamē ita poterunt eradere,quin illo charactere conſignati,orbi toto maneant in die iudici noti ad gregem dominicum pertinere,cuius ſignaculo impreſſi ſunt. Cū ergo ille character qui per talia ſacramenta imprimitur,ſit indelebilis,ideo non iterantur ſacramēta quæ illū imprimūt. Quòd autem ſacramēta illa iterari nō poſſint,teſtatur Auguſtinus de baptiſmo & Auguſtin⁹.
ordine,ad hūc modū loquens. Vtrunque enim ſacramētū eſt,& quadā cōſecratione vtrūq; homini datur,illud cum baptizatur,illud cum ordinatur.ideo non licet in eccleſia catholica vtrunque iterari. Hæc Auguſtinus. Eidem ſententiæ ſubſcribit Gregorius,qui lib. ſecun- Gregorius
do ſui regiſtri,epiſtola.xxxii.ſic ait,Illud autem quod dicitis, vt is qui ordinatus eſt, iterū ordinetur,valde ridiculum eſt,& ab ingenii veſtri conſideratione extraneū, niſi forte quod exemplum ad medium deducitur,de quo & ille iudicandus eſt,qui tale aliquid feciſſe perhibetur.abſit autem à fraternitate veſtra ſic ſapere. Sicut enim baptizatus ſemel,iterum ba-
D ptizari non debet:ita qui conſecratus eſt ſemel,in eodem iterum ordine conſecrari nō debet. Sed ſiquis forſitan cum leui culpa ad ſacerdotiū venit,pro culpa pœnitētia indici debet,& tamen ordo ſeruari. Hæc Gregorius. Et vt iam concludamus,conciliorum definitiones expedit adducere. Concilium Carthaginenſe quartum ſic definit. Non licet fieri reba- Conciliū
ptizationes,neque reordinationes,vel retranslationes epiſcoporum. & ponuntur hæc ver- Carthagi.
ba in volumine Decretorum de conſecr. diſt.iiii.cap.non licet. De confirmatione autem Conciliū
Concilium Tarraconēſe ſic ait,Dictum eſt nobis quòd quidam de plebe bis vel ter, vel eo Tarracon.
amplius,epiſcopis ignorantibus tamen,ab eiſdem epiſcopis confirmentur. Vnde nobis viſum eſt eandem confirmationē ſicut nec baptiſmum iterari minime debere. Hæc ibi. Quæ verba adducit Gratianus in volumine Decretorū de conſecratione diſt. quinta. cap dictū eſt. Tamen vt ingenue fatear,cum recurriſſem ad volumen conciliorū,vt ibi ex fonte haurirem,nihil tale ibidem reperi quale Gratianus citat ſub illis titulis. Quo fit vt mea ſenten-
E tia dicere oporteat,vel titulum illum qui eſt in Gratiano, incuria ſcriptorum fuiſſe corruptum:aut illorum conciliorum decreta,quæ nunc apud nos ſunt, eſſe mutila & manca, nec adeo integra vt Gratiani tempore exiſtebant. Sed iam ad rem. Ex ſupradictis teſtimoniis conſtat illa tria ſacramēta eſſe initerabilia.hoc autem non ob aliud euenit, niſi quia in illis imprimitur character,qui eſt indelebilis:qui character cum in aliis ſacramentis non imprimatur,talia ſacramenta iterato recipi poſſunt. Denique vt ſententiam noſtram plene cō firmemus,operęprecium erit concilii Florentini de hac re definitionem proponere, quo- Conciliū
niam apertiſſime inſanam Lutheri ſententiam damnat. Sic enim ait. Inter hæc ſacramenta, Florenti-
tria ſunt,baptiſmus,confirmatio,& ordo:quæ characterem,id eſt ſpirituale quoddā ſignum num.

à cæteris diſtinctiuũ imprimũt in anima indelebile. Vnde in eadem perſona non iterãtur. F
Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt: & reiterationem admittunt. Hæc con
cilium Florentinũ. Et de hac re hæc dicta ſufficiant. Contra hunc errorem nemo ex iis qui
aduerſus Lutherũ diſputarũt (quod ſciã) aliquid ſcripſit, præter vnũ Angliæ regẽ, qui in eo
opere quod pro defenſione ſacramẽtorum eccleſiæ ſcripſit, ſuccincte ſatis & perfunctoriè
hunc errorem tangit.

Caro & Corpus humanum.

Ic eſt vnus error Manichęorum dicentium corpus ſuapte natura malum, &
ideo à malo principio factum. Hic eſt etiã error Patricianorum, à Patricio G
Manichęi. quodam Romano (vt ait Philaſter) ſic appellatorũ. Hi dicũt carnẽ à diabo-
Patriciani. lo factam, & ideo inſequendam, & morte plectendam. Qui adeo carnẽ ſuã
odiebant (ſicut idem Philaſter & Auguſtinus teſtantur) vt vltro mortem
ſibi inferre non dubitauerint, vt vel ſic carne carere poſſent. Hunc eundem errorem ex par-
Paterniani. te tenent alii dicti Paterniani, qui alio nomine vocantur (vt Auguſtinus ait) Venuſtiani. Hi
Venuſtiani dicunt inferiores partes corporis humani, non à deo, ſed à diabolo eſſe factas: quapropter
licentiam tribuentes omnium flagitiorum ex illis partibus, impuriſſime viuunt. De reliquis
autem ſuperioribus corporis partibus nihil tale aſſerunt ſicut Patriciani dixerunt. ideo ta-
men in vnum eos coniungere placuit, quia vno eodémque gladio feriendi ſunt. Nam oſtẽ
ſo ꝙ totũ hominis corpus à deo factũ ſit, inde etiã manebit probatum, inferiores corporis
partes eſſe à deo factas, cum illæ etiam ſint de ſubſtantia corporis humani. Primo ergo obii-
Gene.i. cimus id quod in Geneſi dicitur, Et creauit deus hominem ad imaginem ſuam. Ad imagi- H
nem dei creauit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Ad hæc ſexus diſtinctio non eſt in
anima ſita, ſed in corpore, nec alibi quàm in inferioribus corporis partibus. Si ergo deus
maſculum & fœminam fecit eos, ſequitur quòd non tantum creauit animam, cum iuxta il-
lam nulla ſit ſexus diſtinctio, ſed etiam fecit corpus: quod eſt contra Patricianos. Et non
ſolum fecit ſuperiores partes corporis, ſed etiam inferiores, in quibus eſt potiſſima ſexus
Gene.ij. diuerſitas. & per hoc conuincuntur Paterniani. Præterea in eodem libro poſtea dicitur, Im
miſit ergo dominus deus ſoporem in Adam: cúmque obdormiſſet, tulit vnã de coſtis eius,
& repleuit carnem pro ea. Et ædificauit dominus deus coſtã quam tulerat de Adam, in mu
lierem. Ecce hic vides dominum pro coſta feciſſe carnem: & ex coſta iterum feciſſe mulie-
rem. non autem eam fecit ex coſta quantum ad animã, quoniam illa creatur, & cum ſit ſpi-
ritualis, ex nihilo fit, nec ex coſta fieri poterat. reliquũ eſt ergo vt ſecũdum corpus à deo fa-
Pſal.cxviij. ctam eſſe ex coſta fateantur. Rurſum, propheta regius ait: Manus tuæ domine fecerunt me, I
& plaſmauerunt me. Corpus autem æque eſt de ſubſtantia hominis vt anima: dicẽte Atha-
naſio, Anima rationalis & caro vnus eſt homo. Cum ergo ſcriptura ſæpe teſtetur deũ feciſſe
hominem, nulla corporis & animæ in hac re facta diſtinctione, conuincitur vt etiam fecerit
corpus ſicut animã. Et vt nulla poſſit tergiuerſatione hic error celari, Iob expreſſe de cor-
Iob.x. pore loquitur dicens, Sicut lac me coagulaſti. non autem coagulatur iuxta animam, vt li-
Eccli.xviij quet, ſed iuxta corpus. Et Eccleſiaſticus ait, Deus de terra creauit hominem. Quod etiam
ad corpus referri oportet, cũ anima ex nihilo ſit creata. Deinde cum deus creauit hominẽ,
Gene.ij. & maſculum & fœminam feciſſet, benedixit eis dicens, Creſcite & multiplicamini, & re-
plete terram. Quibus verbis (vt alias docuimus) generationem præcepit, quæ per corporũ
coniunctionem fit, & non per quaſcunq; corporis partes (vt omnibus notum eſt) ſed per in-
feriores, in quibus potiſſima ſexus diſtinctio conſiſtit. ergo partes illas quibus generatio fa
cienda eſt, à deo factas eſſe oportet, à quo generatio præcipitur. Et hoc contra Paternianos. K
Roma.vi. Confirmat noſtram ſententiam manifeſtius Paulus dicens, Neque exhibeatis membra ve-
ſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos ipſos deo tanquam ex mortuis viuentes, &
membra veſtra arma iuſtitiæ deo. Cum ergo arma iuſtitiæ corpus & eius membra
Paulus appellet, conuincitur inde vt ſuapte natura non ſit malum, cum poſſit illud
ad arma iuſtitiæ conuerti. Poſtremo, Chriſtus noſtram ſumens naturam, factus eſt ve-
rus homo, ſicut vnus ex nobis. voluit enim (vt ait Paulus) per omnia fratribus aſſimilari. Et
Iohan.i. Iohannes eius incarnationem deſcribens, vno verbo dixit, Et verbũ caro factũ eſt. Et Pau
Roma.i. lus iterum ait, Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecũdum carnem. Si ergo caro hominis aut

corpus

A corpus humanum à diabolo ſit factum,vt Patriciani fabulantur,aut inferiores tantum corporis humani partes,vt Paterniani mentiũtur, diabolus fecerit:oportebit tunc dicere Chriſtum dei filium aliquid diabolicum retinere. Abſit autem vt in tantam blaſphemiam incidamus. Quæ enim ſocietas lucis ad tenebras?aut quæ conuentio Chriſti ad Belial? Et ipſe- ij.Corin.vi
met Chriſtus dei filius de dæmone ait,Venit enim princeps huius mundi, & in me non ha Iohã.xiij.
bet quicquam. Sed iam audiamus eccleſię de hac re definitionem. Leo papa huius nominis Leo papa.
primus in epiſtola ſeptuageſimaprima,in qua errores Priſcillianiſtarum damnat,capite. 8. hæc ait. Octauum eorum eſt,plaſmationem humanorum corporum diaboli dicere eſſe figmentum,& ſemina conceptionum opere dæmonum in mulieris vteris figurari:propterea reſurrectionem carnis non eſſe credendam: quia cõcreatio corporis non ſit congruens animæ dignitati. Quę falſitas ſine dubio opus diaboli eſt: & talia prodigia opinionum,figmẽ-
B ta ſunt dæmonum,qui non in fœminarum ventribus formant homines, ſed in hæreticorũ cordibus tales fabricant errores. Quod immundiſſimũ virus de Manichęæ impietatis ſpecialiter fonte procedens,olim fides catholica deprehendit atque damnauit. Hęc Leo papa. Concilium Braccarenſe primum capite. iii. ſuorum Decretorum ſic definit. Siquis dicit Conciliũ
creationem vniuerſæ carnis non opificium eſſe dei,ſed malorum angelorum, ſicut Mani- Braccarẽſe
chæus & Priſcillianus dixerũt,anathema ſit. Reliquum autem Patricianorum errorem, quo credunt ſeipſos debere occidere,vt vel hoc medio carne priuẽtur,inferius in titulo de occiſione,expugnabimus. De alio etiam Paternianorum errore quo putabant omnia flagitia quæ per partes corporis inferiores committi poſſunt, eſſe licita:inferius in titulo de coitu diſputabimus.

C Secunda hæreſis docet imaginem dei ad quam homo à deo conditus eſſe dicitur , eſſe in hominis carne ſitam,& non in anima. Verum de hoc errore infra deo duce in titulo de imagine diſputabimus.

Cibus.

DE hac re eſt vnus error dicens non licere veſci carnibus. Hic eſt error Tatiani & Encratitarũ,quos ſupra diximus à Tatiano fuiſſe exortos. De qui- Tatianus.
bus Irenæus lib.1.contra hæreſes capite triceſimo mentionem facit . Hunc Encratitæ.
errorẽ poſtea ſuſcitarunt Manichæi. Eidem adhęſit Aerius, vt Philaſter ait. Manichæi.
Auguſtinus tamen dicit Epiphanium hoc illi non impingere. Cathari autẽ Aerius.
inſaniam hanc auxerunt,dicentes non licere comedere oua,caſeum,lac,etiam ſi neceſſitas Gathari.
adſit. Hunc errorem Catharis impingit Guido carmelita. Nec tamen video alium qui hoc
D Catharis tribuat,niſi forte ad Catharos pertineant Albigenſes. Priſcillianus etiã carnes tã- Albigẽſes.
quam immundas eſcas deuitauit. Græci etiam (vt Guido illis impingit) damnant eos qui Priſcillian⁹
comedunt de ſuffocatis,aut alias carnes in lege veteri prohibitas. Cõtra hos omnes clamat Græci.
ſcriptura ſæpiſſime . Primo dominus ad Moſen loquitur quæ ſuo nomine filiis Iſrael di-
ſturus ſit,in hunc modum,Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per fami- Exod.xij.
lias & domos ſuas . Sin autem minor eſt numerus vt ſufficere poſſit ad veſcendum agnũ,
aſſumet vicinum ſuum,qui coniunctus eſt domui eius,iuxta numerum animarum quæ ſufficere poſſunt ad eſum agni. Ecce vides qualiter dominus præcipit comedere agnũ. Quod
ſi carnes malæ eſſent & immũdæ,deus nullo pacto præcepiſſet. Præterea, deus præſcribens
leges eorum quæ comedere poterant filii Iſrael,per Moſen loquitur dicens, Hæc ſunt ani- Leui.xi.
malia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ· Omne quod habet diuiſam vngulam,& ruminat in pecoribus,comedetis. Eandem ſententiam in reiteratione legis, hoc
E eſt in Deuteronomio,replicat dicens , Hoc eſt animal quod comedere debetis · Bouem & Deut. xiiij.
ouem & capram & ceruum,capream,bubalũ,tragelaphum,pygargum, orygem,camelopardalũ. Omne animal quod in duas partes findit vngulam,& ruminat, comedetis . Sed quoniam impii Manichæi vetus teſtamentum reiiciunt,dicẽtes illud à quodam malo deo eſſe factum,de quo errore alias diſputabimus,ideo teſtimoniis noui teſtamenti opus eſt vt noſtram rem firmemus. Et primo omnium tuba apoſtolica videlicet Paulus pro nobis clamat
in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola,dicens,Scio & confido in domino Ieſu,quia nihil com Rom.xiiij
mune per ipſum,niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe,illi commune eſt. Cõmune hic
vocat Apoſtolus cibum immũdum,& lege diuina prohibitũ : ſicut alibi dixit Petrus Apo-

Actuum.x. ſtolus,Commune & immundũ nunquam manducaui.Et poſt prędicta,Paulus eodem loco F
ſubiungit,Omnia quidem munda ſunt,ſed malum eſt homini,qui per offendiculum man
ducat.Hoc autem dicit Paulus,quia propter vitandum ſcãdalum in proximo, debet homo
i.Corĩ. viij à carnibus abſtinere,ſi videt alium ſcandalizari ex eſu carnium,ſicut alibi ait,Si fratrẽ meũ
ſcandalizo, carnes non comedam in æternum.Et in eodem priori loco eandem perſequẽs
Rom.iiij. ſententiam Paulus ſubiungit:Qui autem diſcernit,ſi manducauerit,damnatus eſt,quia non
ex fide.Tatianus ergo & Manichæus & Priſcillianiſtæ & Cathari damnati ſunt iuxta Pau-
lum,quia manducantes diſcernunt cibos,putantes aliquibus non eſſe veſcendum.Præterea
i.Tim.iiij. in epiſtola prima ad Timotheum hoc clarius exponit dicens,Spiritus autem manifeſtè di
cit,quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide,attendentes ſpiritibus erroris,
& doctrinis dæmoniorum,in hypocriſi loquentium mendaciũ, & cauteriatam habẽtiũ ſuã
conſcientiam,prohibentium nubere,abſtinere à cibis quos deus creauit ad percipiendum G
cum gratiarum actione fidelibus,& his qui cognouerũt veritatem : quia omnis creatura dei
bona eſt,& nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim
per verbum dei,& orationem.Iam quæſo,quid his verbis apertius dici poterat?Rurſum cõ
Actuum.x. firmat hanc ſententiam viſio Petri,de qua ſic dicitur in actibus Apoſtolorum,Et cum eſuri-
ret Petrus,voluit guſtare.Parantibus autem illis,cecidit ſuper eum mentis exceſſus. Et vi-
dit cælum apertum , & deſcendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis
ſubmitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & ſerpentia terræ ,& volati-
lia cæli.Et facta eſt vox ad eum,Surge Petre,occide & manduca.Ait autẽ Petrus, Abſit do-
mine,quia nunquam manducaui omne commune aut immundum.Et vox iterum ſecundo
ad eum,Quod deus purificauit,tu commune ne dixeris. Hoc autem factum eſt per ter. Et
ſtatim receptum eſt vas in cælum.Hæc ibi.Deinde ipſe Chriſtus (vt omnes euãgeliſtæ te-
ſtantur) comedit agnum paſchalem. Si autem carnes ex ſe eſſent immũdæ & illicitæ,Chri H
ſtus totius perfectionis & virtutis exemplum,nunquam comediſſet.Accedit ad hæc omnia
eccleſiæ in hac parte definitio.Concilium nãque Braccarenſe primum, capite quartodeci-
mo ſuorũ Decretorum ſic definit.Si quis immundos putat cibos carnium,quas deus in vſu
hominum dedit,& nõ propter afflictionem ſui corporis, ſed quia immũditiam putauerit,
ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cũ carnibus perguſtet , ſicut Manichæus & Priſcilli-
anus docuerunt,anathema ſit.Hæc Concilium.Poſt tam expreſſa ſcripturæ ſacræ & eccleſiæ
teſtimonia,non eſt quòd iam amplius de hac re diſputemus.Verum ſupereſt vt reſpõdea-
mus cuidam obiectioni quæ pro errore Græcorum fulciendo adduci poſſet.In concilio ſi-
quidem ab Apoſtolis Hieroſolymæ celebrato,de quo in quintodecimo capite Actuum A-
poſtolorum fit mentio:cum de hac re fieret diſputatio,ſic lata eſt ſentẽtia,Viſum eſt enim
ſpiritui ſancto & nobis,nihil vltrà imponere vobis oneris,quàm hæc neceſſaria , vt abſti-
neatis vos ab immolatis ſimulacrorum,& ſanguine,& ſuffocato, & fornicatione, à quibus I
cuſtodientes vos bene agetis. Hæc ibi.Quæ verba nullo modo noſtræ ſententiæ repugnãt,
quoniã illa ab Apoſtolis pro tũc prohibita ſunt, & non quia ex ſe mala,aut quia lege diui-
na interdicta : ſed prohibita ſunt propter Ethnicos qui nouiter conuertebantur ad fidem.
Iudæi enim maxime horrebant comedere immolata ſimulacrorum, ſiue idolothyta,& ſuf-
focatum.Apoſtoli autem timentes ne Iudæi conuerſi,occaſione cibi quem horrebant,ſepa-
rarentur à communione fidelium, præceperunt fidelibus vt ab illis cibis abſtinerent,ne oc-
caſione cibi perderent fratres,quos forte ad dominum poſſent cõuertere,à talibus cibis ab-
ſtinendo.Hoc autem ita eſſe facile conuincimus. Nam vt de cæteris taceam, inter cibos il-
lic annumeratos ſunt immolata ſimulacrorũ, de quibus Apoſtolus dicit eſſe licitum com-
edere modo non ſit conſcientia idoli:id eſt dummodo hoc propter idoli reuerẽtiam non
faciat,credens forte aliquid numinis eſſe in idolo.Sic enim ait in prima ad Corinthios epi
i.Cor. viij. ſtola.De eſcis autem quæ idolis immolãtur, ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo, & ꝙ K
nullus eſt deus niſi vn⁹.Nã ſi ſunt qui dii dicãtur ſiue in cælo ſiue in terra(ſiquidẽ ſunt dii
multi,& domini multi)nobis tamen vnus deus pater,ex quo omnia, & nos in illo:& vnus
dominus Ieſus Chriſtus,per quẽ omnia,& nos per ipſum.Sed nõ in omnib⁹ ſciẽtia. quidã
autẽ cum cõſciẽtia vſq; nũc idoli, quaſi idolothytũ mãducant,& conſcientia ipſorũ cũ ſit
infirma,polluitur.Eſca autem nos non commendat deo. Neque enim ſi manducauerimus,
abundabimus:neque ſi non maducauerimus , deficiemus.Videte autem ne forte hæc licen-
tia veſtra offendiculum fiat infirmis. Hæc Paulus.Ex quibus verbis clare patet licitum eſ-
ſe comedere ea quæ immolata fuiſſent idolis,modo conſcientia idoli non adeſſet. Verum
etſi hoc

A etsi hoc ei esset licitum: si videret alium ex hoc scandalizari, à cibo aliàs licito deberet abstinere, ne fratrem suũ occasione cibi perderet. Nullus est ergo cibus nobis diuina lege prohibitus: sed iuxta licentiam nobis à saluatore datam, de omnibus cibis qui apponuntur nobis, licebit manducare.

SEcunda est hæresis huic proximæ opposita, quæ asserit quoslibet cibos, quolibet etiam die, omnibus, sine vllo discrimine esse licitos, quantũlibet per ecclesiasticas sanctiones fuerint prohibiti. Hæc est hæresis Iouiniani, vt patet ex Augustino libro de hæresibus ad Quodvultdeum cap. 82. Hic Iouinianus monachus fuit Romæ tẽpore beati Hieronymi, contra quẽ idem Hieronymus scripsit. Est etiã error Valdensium, qui tempore quadragesimæ carnem & oua & reliqua prohibita comedebant, dicentes nullum esse peccatũ hoc facere, immo dicebant ecclesiã non posse talem ciborum abstinentiam præcipere, & in tali Iouinianus Valdentes.

B abstinentia à carnibus dicebant nullum inesse meritum. Hunc eũdem errorem hoc nostro tempore amplexati sunt Lutherani, qui omni feria sexta & sabbato, & in omnibus diebus quadragesimæ carnes effrenatè comedunt. Audiui ipsemet hoc mense quo hæc scribo, videlicet in mẽse Maio anno domini. M. D. XXXIII. à quodã viro probo Coloniẽsi, ꝙ ipso eunte ad nundinas quæ habentur Frãcfordiæ, quæ ciuitas est superioris Germaniæ, tempore quadragesimę in quolibet ferme oppido ante Frãcfordiã nullus cibus illi aut sociis eius aut quibuslibet aliis aduenientibus dabatur ab hospitibus prẽter carnes, quas si aliquis respuebat ob temporis reuerentiã, & ecclesiæ statutũ, nullo modo illi volebãt aut panẽ aut vinũ venale tribuere. Francfordiæ autẽ dicebat mihi rem mitius agi propter nundinas quæ tũc tempore quadragesimæ ibi habebantur, vt libentius ad illas quisque veniret. Dicebat enim toto tempore quadragesimæ carnem simul & pisces omnibus propinari: neminem tamen ad aliquem cibum cogi, sed liberam cuique manere facultatẽ edendi quod libuisset. De ea- Lutherus.

C dem autem hæresi suspicionem non modicam præbuit multis Erasmus Roterodamus, vir vtinam tam pius quàm doctus: & nescio an plene & recte ab hac se purgauerit suspicione. Nam in multis suis scriptis apertissime hanc videtur docere sententiam: e quibus vnum & alterum indicabo lectori: vt ex illis cõiiciat quid ille velit. In epistola præposita paraphrasi primæ ad Corinthios, sic ait· Mihi purioris Christianismi videtur, magisque consentaneũ euangelicę & apostolicæ doctrinæ, si nullum certũ cibi genus præscribatur: sed admoneantur omues, vt quisque pro corporis habitu vescatur quæ maxime conducunt bonæ valetudini: nõ ad luxum, sed ad sobrietatem, cum gratiarum actione, ac studio bonæ mentis. Hæc Erasmus. Et in paraphrasi octaui capitis primę ad Corinthios, sic ait. Approbo quod dicis, Esca nõ cõmendat nos deo. Cũ enim deus vniuersa creauerit ad vsus humanos, neq; quicquam à nobis exigat prẽter vitæ pietatẽ, quid illius refert, pisciũ an quadrupedum an volatilium carnibus vescamur? Nihil enim pietati quicquam vel addit vel adimit horum Erasmus Roterodamus.

D delectus: superstitiosum facere potest, pium nequaquam. Christus nullum horum discrimen docuit. Proinde temeritatis sit, si quis homunculus conetur quenquam huiusmodi constitutionibus onerare. Pro suo quisq; corporis affectu vescatur quibus velit, modo sobriè parcéq;, super omnibus gratias agens deo. Hucusq; Erasmus. Candidũ lectorem obtestor per Christi passionem, & illius supremum iudicium, vt omni affectu procul semoto consideret quid ex his Erasmi verbis colligi possit. Nonne hic apertissime & luce clarius docet, nullũ esse meritum in ciborum delectu? in abstinentia à carnibus & lacticiniis? immo dicit esse puriorem Christianismum, & magis euangelicæ & apostolicæ doctrinæ consentaneũ, à nullo cibi genere abstinere. De hac re fuit à Parisiensibus theologis communi illorum censura notatus. Sed illorum censuræ sic ille respondit, vt mihi videatur de huius hæresis suspicione se male purgasse. Nam etsi fatetur se nolle præpositorum ecclesiæ obedientiam ledere, neq; velle vt quisque pro libito cõtra ecclesiæ statuta vescatur carnibus aut aliis cibis tem-

E pore quo ab ecclesia sunt interdicti: tamen in ea sententia persistit, vt dicat nihil proficere ad pietatem ciborum discrimen: & esse magis Christianæ doctrinæ conforme, si talis ciborum delectus statuto ecclesiæ tolleretur: quoniam (vt ait) Christus nullum ciborum delectũ docuit. Admittit etiam carnium abstinentiã, sed hanc liberã esse optat: vt quisq; suo arbitrio & non lege cogente à carnibus abstineat. Nam in responsione ad primam de hac re Parisiensium censuram, sic ait· Arbitror autem puriorem fuisse Christianismum temporibus apostolorum ac martyrum, quàm nunc, quando sic refrixit hominum charitas. At illis temporibus, quum nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures vltro abstinebant à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Hæc Erasmus. In quibus verbis satis aper-

te indicat bonum esse abstinere à carnibus: sed malum esse alios ad hoc faciendum lege co- F
gere. Et si ita sentit, in alium errorem labitur similem errori Aerii, qui dixit non esse bonũ
hominẽ ad ieiunium cogere: sed liberum fore cuiq; cum voluerit ieiunare. Sed de hoc Ae-
rii errore infra in titulo de ieiunio hæresi secunda disputabimus. Hoc ergo errore dimisso,
ad priorem hęresim de ciborũ delectu reuertamur. Huius hæresis expugnatio, ex alio quod
infra discutiemus pendet, videlicet an ecclesia possit aliquã legem de nouo statuere: de qua
re dicemus infra in titulo de ecclesia. Verum quãtum pro nunc possumus differemus. In ve-
teri instrumento reperimus laudatam abstinentiam aliquorum ciborũ & potuum, qui etiã
Nume.vi. lege diuina non erant prohibiti. In libro nanque Numerorum talis describitur lex Naza-
ręorum: Vir siue mulier cum fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint domino con-
secrare, à vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino & ex qualibet
alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent. vuas recẽtes siccásque non come- G
dent cunctis diebus quibus ex voto domino consecrantur. quicquid ex vinea esse potest ab
vua passa vsque ad acinum, non comedent. Sed ad hoc, & ad alia quæ de veteri testamento
afferri possunt, respondebunt forte, in veteri lege fuisse licitam immo meritoriam talium
ciborum abstinentiam, quia per illam obedientia præstabatur domino illam præcipienti:
in lege autem euangelica non licere iam talem ciborum differentiam facere, cum dominus
omnium ciborum esum concesserit. Sed hoc facillime reiicimus, si consideret quisque non
minus esse licitum in veteri lege bouis & ouis esum, quàm nunc in lege euangelica. Sicut
enim nunc omnes cibi sunt à deo permissi, ita & tunc bos & ouis & capra & alia animalia
Leui.xi. quæ ruminant, & vngulam habent diuisam, erant cõcessa, vt patet ex Leuitico & Deutero-
Deut.xiij. nomio. Sed non obstante tali indulgentia & concessione illorum ciborum, tunc in vete-
ri lege ante promulgationem euãgelii, licite quis immo meritorie ab illis cibis abstinebat,
ergo & nunc ab eisdem licite & meritorie abstinebit: cum par sit vtrobique ratio, & æqua H
pro vtroq; tempore illorum ciborum concessio. Quod autem diximus pro tẽpore veteris
legis meritorie aliquẽ à carnibus abstinuisse, satis conuincitur per id quod Matthæus de Io
Matth.iij. hãne Baptista ait, Ipse autẽ Iohannes habebat vestimentum de pilis camelorũ, & zonã pel-
liceã circa lumbos suos. Esca autẽ eius erat locustæ, & mel syluestre. Ecce iam vides Iohan-
nem Baptistam à carnibus abstinuisse: nec in hoc errasse dicere poterunt, quem constat ex
vtero matris sanctificatum fuisse. Quod si per hoc non meritorie egit, cur de hac re tantope
re eum euãgelista laudauit? Pręterea post datum & prædicatum à Christo euangelium, in
quo omnium ciborũ esum Christus concessit, apostoli in vnum congregati Hierosolymis,
prospicientes tranquillæ cõuersationi eorum qui ex Iudæis & gentibus cõuertebantur, de-
Actuũ.xv. cretum quoddã ediderunt in hunc modum· Visum est spiritui sancto, & nobis, nihil vltrà
imponere vobis oneris, q̃ hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, &
sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodiẽtes vos bene agetis. Tũc iam percõ I
tabor Valdẽses & Lutherum, an Apostoli sic decernentes errauerint, an iuste definierint?
Absit vt dicant Apostolos post receptũ iam sanctũ spiritum in re tam seria omnes cõcor-
diter erasse, maxime spiritu sancto illis tunc assistente: sic enim dicunt· Visum est spiritui
sancto, & nobis. Si ergo Apostoli tunc in vnum congregati, iusta quadam de causa moti
prohibere potuerunt esum suffocati & sanguinis: cur etiam modo ecclesia, aut conciliũ ge-
nerale illam repręsentans, illos eosdẽ aut alios similes cibos ob aliquas causas iustas pro-
hibere non poterit? Nũquid detrudemus nunc ecclesiam ad angustiores limites quàm antè,
vt ea nunc non possit, quæ ante iuste poterat? Quòd si hoc dicunt: ostendant literas à deo
de cælo missas, per quas reuocauit authoritatem & potestatem quam olim ecclesiæ suæ cõ-
cesserat. Rursum inter ecclesiastica dogmata per beatum Augustinum collecta, vnum habe-
tur in hunc modum, Sacratæ virginitati nuptias coęquare, aut pro amore castigandi corpo-
ris abstinentibus à vino vel carnibus nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed K
Iouiniani est. Hæc ibi. Adde quòd ab ipsis ecclesiæ nascentibus primordiis talis fuit Apo-
Philo. stolicorum virorum consuetudo, vt à pluribus cibis abstinerent. Philo siquidem sapiẽtissi-
mus vir, Apostolis coæuus, de Christianorũ vita loquens, hęc dicit, vt eũ citat Eusebius se-
cundo lib. historiæ ecclesiasticæ. cap. xvii. Atque in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut
antiqui moris fuisse dicitur) vinum quidem nemo omnino ne gustu quidem cõtingat, sed
nec quãlibet carnem: tantum autem aqua sit eis poculum, & panis cum sale vel hyssopo ci-
bus. Hęc ibi Eusebius. Postremò iam audiamus ecclesiæ definitionem. Concilium siquidẽ
Toletanum octauum cap. ix. sic definit· Et etiam quicũque quadragesimæ dies, quæ anni

totius

A totius decimæ putantur,quæ & in oblatione ieiunii domino cõsecrãtur,quibus etiam saluberrime conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem creditur as adducitur, & quatuor elementis formatur , & propter transgressionem decalogi,quatuordecies conuenienter affligitur, illi qui temerarie hæc omnia contemnunt,nec voracitatis ingluuiem frenant,& quod peius est,paschalia festa illicitorũ esuum perceptione prophanant:quibus ex hoc adeo acerrime interdicitur, vt quisquis sine inuitabili necessitate,atque fragilitate, & euidente languore,seu etiã impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare , non solum reus erit resurrectionis dominicæ,verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta cõmunione : & hoc illi cumulatur ad pœnam,vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam , quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Hæc Concilium . Cuius definitioni quemlibet
B Christianum magis oportet obedire,quàm cuiusuis concilio malignantiũ Valdensium aut Lutheranorum.Sed iam videamus quæ nobis obiectãt. Primò enim obiiciunt id quod dominus dixit discipulis suis cum eos ad prædicandum misit,In eadem,inquit,domo manete,edentes & bibentes quæ apud illos sunt.Et rursum, In quãcũque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis . Cui obiectioni respondemus illa verba Christi non ad omnes Christianos pertinere,sed ad Apostolos solum : nec illis pro toto tempore futuro sunt dicta,sed pro illo duntaxat tempore,quo ad illud iter mittebantur.Quibus enim tunc dicitur,Inviam gẽtium ne abieritis , & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis:postea dicitur,Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ.Deinde illis verbis(vt Theophylactus admonet)solum docet Apostolos & Apostolorum nomine reliquos prædicatores euangelii,vt contenti sint cibo & potu qui offertur ab iis apud quos diuersantur , neque eos debere quærere delicatiores cibos quàm sint
C ii qui offeruntur ab iis quibus prædicant. Adde ꝙ etsi ad omnes illa verba pertinerent, nihil ex eis colligitur nisi quòd nobis iã permittebatur aut indulgebatur quilibet cibus etiã qui antè in lege erat prohibitus:non autem est pręceptum ibi,sed libera quędam facultas concessa.Quod si per hoc quòd sub imperatiuo modo posita sunt , contendis esse præceptum esse,& non indulgẽtiam:ad hunc modum oportebit te etiam fateri pręceptum esse quod dominus in Leuitico dixit·Omne animal quod habet vngulam diuisam,& ruminat, Leui.xi.
omedetis. quod si concedis: concedas etiam oportet Iohannem Baptistam peccasse,quia iuxta pręceptum nõ fecit,cum nullum tale animal comedit.Certum est ergo illud esse intelligendum iuxta indulgẽtiam:vt sit sensus, Omne animal quod habet vngulam diuisam & ruminat,comedetis,id est poteritis comedere.Et hoc modo exponit Beatus Augustinus illum locum in libro de opere monachorum cap.6. Ad hunc etiam modum capiẽda sunt illa euangelii verba,In quancũq; ciuitatem intraueritis,& susceperint vos, manducate quæ
D apponuntur vobis,id est licitum erit vobis manducare de omnibus quæ apponũtur vobis: vt videlicet intelligatis nullum iam per me esse vobis prohibitum cibum,nisi vos ipsi pro libito ab eis abstinere volueritis,aut in posterum à meis successoribus vobis interdictum fuerit. Secundo obiiciunt id quod dominus apud Matthæũ ait,Quod intrat in os,nõ coinquinat hominem,sed quod exit de ore,id coinquinat hominem. ergo comedens carnes Matth.xv.
in quadragesima,non peccat.Respondemus,fatentes cibum nullum ex sua natura posse maculare animæ substantiam:sed voluntas deprauata , qua contra præceptum ecclesiasticum carnes comedit,illa est quæ coinquinat hominem. Illa autem praua voluntas solicitans ad inobedientiam,est intima homini,& exit de corde,& inde peruenit ad os per praui operis executionem.Ad hunc modum dicimus etiam(vt Paulus ait)quòd esca nos non commẽ- i.Cor.viij.
dat deo.Esca enim ipsa nec meliores nec peiores facit : sed obedientia, qua obediẽtes pręcepto ecclesiæ abstinemus ab aliquibus cibis,commẽdat nos deo,& meliores facit:inobe-
E diẽtia autẽ peiores.Sed iam discutere etiã oportet id quod pro se adducit Erasmus· Christus(inquit ille)nullum docuit ciborum discrimen, ergo purioris Christianismi erit si nullus habeatur ciborum delectus.Quantum hæc collectio valeat, vel mediocriter doctus si bene consideret,intelliget. Nam ad hunc modum oporteret etiam colligere quòd purior esset Christianismus si omnes procul ab ecclesia abigerẽtur ceremoniæ,quoniam Christus aut nullas aut pauciſſimas docuit ceremonias.Eadem ratione fatẽdum etiam erit,quòd purioris Christianismi esset si corpus dominicũ daretur cœnatis ꝙ si daretur ieiunis : quoniã Christus Saluator noster nec verbo nec exemplo docuit dare ieiunis: cum ipsemet corpus suum Apostolis cœnatis dederit.Non enim consequens est,vt quia Christus redẽptor no-

ſter hoc aut illud nõ docuit,ideo lõge ſit à puro & vero Chriſtianiſmo. Ille purior eſt Chri F
ſtianiſmus,qui propius accedit ad vitam & imitationem Chriſti & apoſtolorum eius. At
Eraſmus ipſe in reſpõſione ad Pariſienſes fatetur tẽpore Apoſtolorũ cum nullum erat pre-
ſcriptum de ciborum delectu,plures abſtinuiſſe à carnibus quàm nunc. Purioris ergo Chri-
ſtianiſmi erit abſtinere à carnibus ad domandam carnis rebellionem,quàm veſci carnibus
quæ corpori vires nimias miniſtrant vt ſuam poſſit exercere tyrannidem. Cæterum quod
Chriſtus nullum docuerit ciborum delectum,forte Iudæorum imbecillitas fuit cauſa. Iudæi
ſiquidem putabant cibos quos lex Moſaica interdixerat,eſſe natura malos & immũdos, ac
proinde vetitos: & ſi Chriſtus Saluator noſter adhuc pergeret carnes & alios cibos prohi-
bere,in ſuo forte confirmati fuiſſent errore,& in alium ducerentur,vt crederent etiam car-
nes eſſe natura malas,quemadmodum Manichæi impie ſentientes opinati ſunt. Vt igitur
ab hoc errore Chriſtus Saluator noſter Iudæos auocaret,noluit vllum ciborum diſcrimen G
docere. Poſtea vero cum eccleſia ex gentibus collecta,ſpiritu ſancto ſuggerente fuit ſatis
edocta nullum cibum eſſe natura malum,ſed omnem creaturam bonam eſſe, nihilque eſſe
reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, Chriſtus qui nobiſcum eſt vſque ad
cõſummationem ſeculi,eccleſiam ſuam docuit leges ſtatuere,quibus aliqua ciborum gene-
ra certis aliquibus temporibus interdiceret: vt pabulo nimis nutriente corpori ſublato, co-
gatur animæ nutui deſeruire. Nam domitores equorum non verbera ſolũ adhibent ad do-
mandum,ſed cibum etiam aut cibi fortioris genus ſubtrahunt,fœnum pro hordeo tribuẽ-
tes: vt fame debilitetur equulorum nimis effrenata vis. Sunt enim eſcæ quædam, quæ non
ſolum nutriunt corpus ad vitam,ſed inflammant ad libidinem. Ab his abſtinere, non pa-
rum conducit ad veram pietatem augendam. Qui plura de hac re videre optat, legat Iodo
cum Clichthoueum in propugnaculo eccleſiæ,quod contra Lutheranos edidit,in quo ſatis
diffuſe hanc rem pertractat. H

Circunciſio.

VNus eſt error aſſerens adhuc in noua lege debere paruulos circuncidi. verum de hoc
errore inferius dicemus in titulo Lex. vbi probabimus omnia legalia iam ceſſaſſe: quo
facto,actum etiam erit de circunciſione.

Chriſtus.

CHriſtus,nomen eſt vnius perſonæ duas naturas habentis,diuinam videlicet I
& humanam. hanc enim eſſe fidem rectam Athanaſius ait,& catholica præ
dicat eccleſia,vt credamus & confiteamur,quia dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus dei filius,deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia patris ante ſecula ge-
nitus,& homo eſt ex ſubſtantia matris in ſeculo natus. Cũ ergo plures exor
tæ ſint circa perſonam Chriſti hæreſes: hoc ordine eas pertractabimus, & primo de illis
dicemus quæ circa naturam eius diuinam verſantur,deinde illas pertractabimus, quæ ſolũ
naturam humanam tangere videntur. Poſtremo de illis differemus quæ totam reſpiciunt
perſonam in duabus naturis exiſtentem.

Ebion PRima ergo de hac re hæreſis eſt,quæ negat Chriſtum fuiſſe deum,ſed ſolam naturam
habuiſſe humanam. Huius hæreſis primus author(quod ſciam)fuit Ebion quidam apo
ſtolis coæuus,quoniam anno domini octogeſimo ſub Domitiano Cæſare & Cleto pa
pa floruit. Contra hunc Ebionem(vt dicit beatus Hieronymus libro de eccleſiaſticis ſcri- K
ptoribus)Iohannes omnium nouiſſimus ſcripſit euãgelium,rogatus ab Aſiæ epiſcopis. ideo
cõpulſus eſt diuinã edicere natiuitatẽ. Poſt hunc Ebionẽ,vel vt verius dicã eodẽ tempo-
Cerinthus. re quo Ebion,Cerinthus eundẽ tenuit errorẽ. Philaſter tamen hunc errorẽ Carpocrati cui-
Carpocra- dam tribuit,tanq̃ primo illius patrono,& poſt illũ Cerintho,& deinde Ebioni, quẽ dicit
tes. fuiſſe Cerinthi diſcipulũ. Poſt iſtos(vt idẽ Philaſter ait)hunc errorem tutatus eſt Theodo-
Theodot⁹. tus quidã Byzantinus,qui in perſecutione poſitus,Chriſtum ſaluatorem negauit à quo tẽ-
pore cœpit docere Chriſtum eſſe purũ hominẽ,& nõ deum. Hoc autem fecit credens hoc
medio,negationis opprobriũ à ſe reiicere. cogitauit enim apud ſe ꝙ ſi quis illi negationis
crimen

A crimen impingeret,reſponderet ꝙ hominem negauerat,non deum.Beatus tamen Auguſtinus hæc omnia tribuit cuidã Theodotioni.neſcio tamẽ vbi litera ſit corrupta,an apud Philaſtrum,in cuius libro hic hæreticus vocatur Theodotus:an apud Auguſtinum,vbi vocatur Theodotion.certũ eſt enim ex Euſebii hiſtoria eccleſiaſtica,fuiſſe quendã hæreticũ Theodotum nomine,qui docuit Chriſtum fuiſſe purũ hominẽ,& ob id à Victore papa fuiſſe ab eccleſia eiectum.An autem Theodotion alius hoc etiã ſenſerit,me latet.Fuit etiã iſte error cuiuſdã Artemonis,de quo Euſebius lib.v.cap.xxviii.hiſtoriæ eccleſiaſticæ. Poſt iſtos eundem errorẽ amplexatus eſt Paulus Samoſatenus in Syria,qui dixit Chriſtum fuiſſe quidem hominem iuſtum,nõ autẽ deum. Cui ſucceſſit in eodem errore velut diſcipulus magiſtro Photinus quidam, qui errorem iam deficientem ſic inſtaurare & cõfirmare nitebatur,vt illum errorẽ defendentes,Photiniani & non Pauliani dicerentur.Iſtorum ergo omnium cõ- Artemon. Paulus Samoſatenus. Photinus.

B munis fuit error,Chriſtum purum hominẽ fuiſſe ex vtroq; ſexu natum,nec ante Mariam eius matrẽ extitiſſe.Arriani autem etſi credãt Chriſtum non ex vtroq; ſexu natum,eum tamen puram eſſe creaturam arbitrantur,dicũntq; illum nõ natura, ſed adoptione filium dei. Verum cũ iſtis obiicitur ex ſacris literis conuinci Chriſtum eſſe filium dei, fatentur, cum hoc tamẽ dicunt illum eſſe creaturam, quia filium dei ipſi dicunt eſſe quandam dei creaturam,& ſpiritum ſanctũ aliam creaturam productam à filio.Ideo contra iſtos Arrianos nihil nunc agemus,ſed ad alium locum differimus,quãdo de deo,& vnitate illius eſſentię, & trinitate perſonarum diſſeremus.Cum ergo hoc ſit vnum ex præcipuis noſtræ fidei fundamentis,Chriſtum videlicet eſſe verum deum dei filium,illud oportet oſtẽdere eſſe firmiſſimum,& pluribus ſacræ ſcripturæ teſtimoniis roboratum.A primo ergo euangelio,videlicet Matthęi,incipientes,per reliquos noui inſtrumenti libros diſcurramus.Baptizatus autem Ieſus(ait Matthæus)confeſtim aſcendit de aqua: & ecce aperti ſunt ei cæli,& vidit ſpi- Matth.iij.

C ritum dei deſcendentem ſicut columbam,& venientem ſuper ſe : & ecce vox de cælo dicens,Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui.Vides hic non ſolum de terra,ſed de cælo teſtimonium,qualiter Chriſtus eſt filius dei.Et iterum apud eundem,Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi,& interrogabat diſcipulos dicens, Quem dicunt homines eſſe filium hominis ? At illi dixerunt · Alii Iohannem Baptiſtam, alii autem Heliam, alii vero Hieremiam., aut vnum ex prophetis . Dicit illis Ieſus, Vos autem quem me eſſe dicitis?Reſpõdens autẽ Simon Petrus,dixit,Tu es Chriſtus filius dei viui. Et hic vocatur à Petro filius dei viui,nec tamẽ pro hoc dicto reprehẽſus eſt,ĩmo potius laudat⁹.Poſtquã etenim Petrus ſua verba finiuit,ſtatim Chriſtus ſubiungit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi,ſed pater meus qui in cęlis eſt.Rurſum idẽ Matthęus enarrãs Chriſtũ in mõte transfiguratũ,& Petrũ petentẽ ibidem manere,ait, Adhuc eo (videlicet Petro)loquente,ecce nubes lucida obumbrauit eos: & ecce vox de nube dicẽs· Hic Ibidẽ.xvi. Matt.xvij.

D eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene cõplacui:ipſum audite.Hoc etiã narratur à Marco & Luca.Præter hoc tamen Marcus aliud expreſſius habet teſtimoniũ. deſcribens ſiquidẽ examinationẽ quam ſummus ſacerdos de Chriſto faciebat,ait, Rurſum ſummus ſacerdos interrogabat eum,& dixit ei · Tu es Chriſtus filius dei benedicti?Ieſus autẽ dixit illi, Ego ſum.Nullum certẽ expreſſius teſtimonium poteſt afferri pro hac fide cõfirmanda.Lucas vero enarrans Gabrielem angelum de cælo ad virginem miſſum,verbãque eiuſdem angeli ad virginẽ referens,ſic ait,Hic erit magnus,& filius altiſſimi vocabitur:& dabit illi dominus deus ſedem Dauid patris eius,& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis.Iam vides eum vocatum ab angelo filium altiſſimi. Sequitur, Dixit autẽ Maria ad angelum,Quomodo fiet iſtud,quoniam virum nõ cognoſco?Et reſpondens angelus dixit ei,Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,& virtus altiſſimi obũbrabit tibi : ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius dei.Et Elizabet cum viſitatur à virgine Maria ha- Marci.ix. Lucæ.ix. Mar.xiiij. Lucæ.i.

E bẽte iam in vtero Ieſum,exclamat voce magna,& dicit,Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.Et vnde mihi hoc,vt veniat mater domini mei ad me? Adhuc Ieſus eſt in vtero paruulus corpore,& vocat eũ Elizabet dominum ſuum . Qualiter quæſo dominus illius eſſe poteſt,ſi præter humanam naturã non haberet diuinam,ſecundũ quam & dominus eſt Elizabet,immo omniũ creaturarũ? Iam opus eſt vt audiamus aquilã illã ſublimem,Iohãnem euãgeliſtam,qui ſupra pectus domini in cœna recubuit,cui & reuelata ſunt ſecreta cœleſtia.In principio(inquit)erat verbum,& verbum erat apud deum, & deus erat verbum.Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil.Sequitur, Et verbũ caro factum eſt,& habitauit in nobis.Verbum vocat filium dei,quem & vocauit deum di- Iohan.i.

cens,& deus erat verbum.hunc filium dei factum esse hominem declarauit dicens, Verbū F
Ibidē. viij. caro factum est.Rursum,cū dixisset Iesus Iudæis, Abraham pater vester exultauit vt videret diem meū:vidit,& gauisus est. dixerunt ergo Iudæi ad eū, Quinquaginta annos nōdū habes,& Abrahā vidisti?Dixit eis Iesus,Amen amen dico vobis,anteq̄ Abraham fieret,ego sum.Si Christus ante carnis natiuitatē nō extitit,quomodo verū est quod ait,anteq̄ Abraham fieret, ego sum,cū Abraham præcesserit Christū iuxta carnis natiuitatē plusquā mille
Matth.i. annis?Et alibi vocatur filius Abraham.nō est ergo possibile vt filius sit ante patrem, nisi aliam habeat naturam,nempe diuinam,secundum quam filius Abrahæ non sit, & prior illo sit.Præterea idem Iesus Christus Lazarū mortuū suscitaturus,Martham sororē Lazari alloIohan.xi. quēs ait,Ego sum resurrectio & vita · Qui credit in me,etiam si mortuus fuerit,vita viuet: & omnis qui viuit & credit in me,nō morietur in æternū.Credis hoc?Ait illi, Vtiq; domine,ego credidi quia tu es Christus filius dei,qui in hūc mundū venisti. Paulus etiā vas ele- G
Rom.i. ctionis,qui vidit arcana dei, nō semel tātū aut iterum de hac re præbet testimoniū,sed frequentissime.In epistola siquidem ad Romanos sic eos alloqui incipit · Paulus seruus Iesu Christi,vocatus Apostolus,segregatus in euangeliū dei,quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo,qui factus est ei ex semine Dauid secūdū carnē, qui prędestinatus est filius dei in virtute secundū spiritū sanctificationis ex resurrectione mortuorū Iesu Christi domini nostri,per quem accepimus gratiā & apostolatum &c. Obserua hic q̄ primo dixit prædicationē Christi esse euangeliū dei:ex quo satis aperte conuincitur Christum esse deum. Deinde subiungit Christū esse prædestinatum siue declaratum aut manifestatū filium dei ex resurrectione mortuorū.per hoc enim q̄ seipsum suscitauit,declaratus est deus.Nam etsi multi ex mortuis suscitati sint, nullus tamen propria virtute surrexit: sed ab alio suscitatus est,nempe ab ipso deo, & ab aliis sanctis ministerio quodam, hoc est precibus ad deum fusis,quas deus exaudiens, mortuum pro quo sanctus orat,suscitat. Chri- H
stus autē cum seipsum suscitauit à mortuis propria virtute,per hoc declaratus est filius dei.
Roma.ij. Et iterum idem Paulus ait,Secundum duritiem tuam,& cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii dei,qui reddet vnicuique secundum opera eius. Ecce vides hic iudicium Christi vocatum iudicium dei. Beatus enim Paulus Apo-
Rom.xiiij. stolus dicit oportere nos omnes manifestari ante tribunal Christi, vt reportet vnusquis-
Iohan.v. que prout gessit in corpore suo, siue bonum, siue malum. Et cum pater omne iudicium
Iaco.iiij. dederit filio, & cum iuxta beatum Iacobum vnus sit legislator & iudex, conuincitur inde vt Christus sit deus,cum non sit aliud futurum iudicium,quàm illud quod Christus in fine facturus est:hoc autem Paulus vocat iudicium dei:Christus ergo deus. Et in eadē epistola
Rom.ix iterum ait,Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis,qui sunt cognati mei secundum carnem,qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorū, & gloria,& testamentum,& legislatio,& obsequium,& promissa,quorū patres ex quibus est Christus se- I
cundū carnem,qui est super omnia deus benedictus in secula,Amen.Nihil poterat ad ostēdendam Christi diuinitatem expressius dici. Rursum in epistola prima ad Corinthios sic
i.Cor.viij. ait,De escis autē quæ idolis immolātur,scimus quia nihil est idolū in mundo,& quòd nullus est deus nisi vnus.Nam etsi sunt qui dicātur dii,siue in cælo siue in terra,siquidem sunt dii multi,& domini multi,nobis tamen vnus est deus pater,ex quo omnia,& nos in illo:& vnus dominus Iesus Christus,per quē omnia,& nos per ipsum.Hæcibi Paulus.Si ergo vnus solus est deus,& nullus alius præter illū,& coassumitur in vnā deitatis naturā dominus Iesus Christus,per quē Paulus ait facta esse omnia:ergo Christus est deus.Et in secunda epi-
ij.Cor.iij. stola ad Corinthios ait,Epistola nostra vos estis,scripta in cordibus nostris,quę scitur & legitur ab omnibus hominibus, manifestati quoniā epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta nō atramēto,sed spiritu dei viui,nō in tabulis lapideis,sed in tabulis cordis carnalibus.Epistolā Christi vocat apostolus Corinthios, quia illi Christi mandata & leges a- K
pud seipsos tanq̄ apud aliqua literarum monumenta conseruabant.hanc autem epistolam dicit Paulus à se ministratam:vt sicut legis veteris Moses olim fuerat minister, sic etiā ad legem euangelicam vulgandam & prædicandam minister fuit.& hanc scriptam non atramento,sed spiritu dei viui.Scripta est ergo à deo in cordibus nostris,quēadmodū per Hie-
Hier.xxxi. remiam prophetam dixerat,Post dies illos,dicit dominus,dabo legem meam in visceribus eorum,& in corde eorū scribā eam. Si ergo Corinthii sunt epistola Christi, & hæc est scripta à deo,Christus igitur deus.Illius siquidē est epistola à quo scribitur,nisi cum forte quis minister est alterius, vt alio dictante quis scribat:tunc enim epistolā dicemus esse eius qui

dictauerat,

A dictauerat, etſi ipſe non ſcribat. hic autem idem eſt dictare & ſcribere, idem dictans & ſcribens. Cum enim ſcripta ſit epiſtola à deo, non autem ſcribit deus alio quopiam dictãte, epiſtola vero dicitur eſſe Chriſti: manifeſte conuincitur Chriſtum eſſe deum. Et in epiſtola ad Philipp. ſic etiam ait, Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cũ in forma dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deo. Quid clarius expectari poteſt, q̃ quod Paulus hic dicit ad cõfirmãdam Chriſti diuinitatem? Et epiſtola ad Titum ſic admonet dicẽs, Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudãtes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes, vt doctrinam ſaluatoris noſtri dei honorẽt in omnibus. Hæc Paulus ibi, vbi apertiſſime vocat ſaluatorem deum. Ex omnibus reliquis epiſtolis Pauli poteram ſimilia afferre teſtimonia: verum ne tædio afficiam lectorem, & vt breuitatem quam à principio operis tenere ſtatui, non excedam: omnibus illis prætermiſſis, ad epiſtolam quam ad Hebræos miſit accedamus, quoniã in illa videtur Paulus velut ex profeſſo & inſtituto hanc rem diſſerere. Sic etenim ait, Cui enim dixit aliquãdo angelorum, filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum, Ego ero illi in patrẽ, & ipſe erit mihi in filium? Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eũ omnes angeli dei. Et ad angelos quidẽ dicit, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammã ignis. Ad filium autem, Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiã, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. hæc & alia multa ibi Paulus de Chriſto loquitur, quibus & diuina & humana eius demõſtratur natura. Verum prędicta plenius diſcutiamus. Si ergo Chriſtꝰ adoratur ab angelis, oportet vt ſit deus, cũ ſolus ille ſit adorãdus. Deinde ſi factor eſt angelorũ, & ſedem habet in ſeculũ ſeculi, oportet vt deus ſit, quoniã nullus alius angelos fecit, niſi ſolus deus. Rurſum, qui iuxta humana naturam paulo minor angelis eſt factus, quomodo poterat eſſe angelorũ conditor, ſi aliam nõ haberet naturã præter humanam? Chriſtus igitur deus. Quod autem vnctus dicitur præ participibus ſuis, hoc iuxta humanam naturam capiẽdum eſt: vt videlicet vnctio non referatur ad diuinam naturam, ſed ad humanam. Deus igitur & homo Chriſtus: deus natura, homo vero diſpenſatione quadam, ſimilis nobis per omnia factus, quando factus eſt ex muliere ſecundum carnem. Vt deus angelos condit, vt homo vngitur oleo exultationis præ participibus ſuis. Et iſta quidem adeo aperta ſunt, vt nullo modo poſſint ſubterfugere dicẽtes Chriſtum eſſe filiũ dei adoptione: ſed oportet eos dicere eum eſſe filium dei natura. Nam filius dei adoptione eſt omnis iuſtus, qui prædeſtinatus eſt à deo in adoptionem filiorum in hæreditatem gloriæ. At nullus purus homo quantũlibet iuſtus, quantũlibet adoptatus, condit angelos, nec adoratur ab angelis, nec ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Quæ omnia cum ſoli illi qui natura deus eſt, cõueniant: conuincitur Chriſtum eſſe vere filium dei, & verum deum Beatus etiã Petrus huius rei teſtimoniũ ſæpe repetit. In priore ſiquidẽ epiſtola dicit Chriſtũ ſedere in dextera dei, profectũ in cælum ſubiectis ſibi angelis, & poteſtatibus & virtutibus. Et in ſecunda epiſtola ſic ait, Non enim indoctas fabulas ſecuti, notã facimus vobis domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & præſciẽtiã, ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a deo patre honorẽ & gloriam, voce delapſa ad eum huiuſcemodi à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui. Et hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cum eſſemus cũ ipſo in monte ſancto. Hæc ibi Petrus. Beatus Iohãnes apoſtolus & euangeliſta in ſua prima Canonica epiſtola de hac re apertiſſimũ profert teſtimoniũ, dicens, Et ſcimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus deũ verum, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt verus deus, & vita ęterna. Quid hic garrire poſſunt hæretici, dicentes Chriſtum eſſe filium dei nõ natura, ſed adoptione? Vide quoties vno cõtextu eos reiiciat Apoſtolus. Vocat enim Ieſum Chriſtum verũ filium dei. At qui ſola adoptione eſt filius, nõ eſt vere filius, ſed filius cum additamẽto, videlicet adoptione fili?. Et ne vllus tergiuerſationi pateret locus, addidit, Hic eſt verus deꝰ, & vita ęterna. Quibus verbis nihil obiici poteſt. Præterea ipſemet Chriſtus ait: Opera quę ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimonium perhibent de me. Videamus ergo opera eius, & diſcutiamus num ex eis poterimus conuincere Chriſtum eſſe deum. Primo quidem peccata dimittit. Cũ enim paralyticum quendã Chriſto offerrent aliqui, vt ab illo ſanitate donaretur, eorum fidẽ vt vidit Ieſus, dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua. Remittere autem peccata ſoli deo conuenit. Nam etſi ſacerdotes peccata dimittant, hoc faciunt miniſterio quodam, non authoritate vt ſaluator fecit. Præterea cogitationes hominum cognoſcit. Hoc au-

B Philip.ij. Tit.ij. Hebræ.i. C i.Petri.iij. ij.Petri.i. i.Iohã.v. E Ioahan.x. Lucæ.v.

tem duplici teſtimonio comprobamus. Cũ enim Phariſæi & Scribæ audiſſent Chriſtũ pa- F
Lucæ.v. ralytico dicentem, Remittũtur tibi peccata tua: cœperũt cogitare dicentes, Quis eſt hic, qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus deus? Vt cognouit autẽ Ieſus cogitationes eorũ, reſpondens dixit ad illos, Quid cogitatis in cordibus veſtris &c. Et iterum, cum eieciſſet ab homine quodam dæmoniũ mutum, quo eiecto cũ loqueretur mu-
Lucæ.xi. tus, & admirarẽtur turbę, quidam ex eis dixerunt, In Beelzebub principe dęmoniorũ eiicit dæmonia. Et alii tentãtes, ſignũ de cælo quærebãt ab eo. Ipſe autẽ vt vidit cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum in ſeipſum diuiſum, deſolabitur &c. Iam vides Chriſtum inſpicientẽ cogitationes hominũ. At ſolus deus eſt qui illas inſpicere valeat. Homo enim
1. Reg. xvi. (vt eſt in. 1. Regum) videt ea quæ foris patent, dominus autẽ intuetur cor. Et propheta re-
Pſalm. vij. gius ait, Scrutans corda & renes deus. Rurſum, miraculorũ claritas quæ Chriſtus operatus
Iohan.ix. eſt, candẽ aſtruit naturæ diuinæ in Chriſto fidem. A ſeculo non eſt auditum quia quis aperuit oculos cęci nati: qualiter Chriſtus aperuit, imponẽs lutũ ſuper oculos ei?. Qui poſtmo- G
dum in vtroq; homine iam ſanus, dicebat, Niſi eſſet hic à deo, nõ poterat facere quicq̃. Veriorem habet fidẽ de Chriſto hic cæcus, q̃ Cerinthus, aut Ebion, aut Paulus Samoſatenus, aut Photinus, & reliqui eiuſdẽ farinæ. Et vt alia miracula omittamus, de mortuis ab eodẽ
Iohan.vi. ſuſcitatis dicamus. Suſcitauit Lazarũ verbo ſolo dicens, Lazare veni foras. Suſcitauit filium
Lucæ.vij. viduæ etiã ſolo verbo dicens, Adoleſcens tibi dico ſurge. Et filiam archiſynagogi non ſolũ
Matth.ix. verbo, ſed tactu manus. Sic enim ait Matthæus· Et cum eiecta eſſet turba, intrauit, & tenuit manum eius, & dixit, Puella ſurge. Et ſurrexit puella. Iam quo pacto non eſt vita ſecundum naturam, cui mortui obediunt? qui non ſolum ſermone mortem potuit repellere, ſed tactu manus? oſtendens per hoc viuificum eſſe ſuum corpus: quod eſſe non poterat niſi quia cõiunctum erat vitæ, ſcilicet diuinitati, in qua omnes viuimus, mouemur, & ſumus. Iam videa mus, quis eſt qui poteſt ſolo imperio & ſermone à morte reuocare ad vitam, niſi ſolus deus? H
quoniam etſi homines quoq; ſuſcitauerint mortuos, non in ſua tamen virtute hoc fecerũt, ſed in Chriſti nomine. Aliud ſiquidẽ eſt rogare, aliud imperare. Aliud eſt mereri, aliud do-
iiij. Re, iiij. nare. Helias quidẽ ſuſcitat, ſed orans, non imperans. Heliſæus etiam cum filium Sunamitis ſuſcitat, prius clauſo oſtio orat. Quòd autem mortuo cõfiguratur, & tactu corporis ſuſcitat, factũ eſt vt typus eſſet & figura venturi, qui in carne humana exiſtens etiam mortuus ipſe
Actuum.ix & ſepultus, mortuos ſuſcitare poſſet. Petrus etiã cum Tabitam ſuſcitauit, prius poſitis geni-
Ibidem bus orauit, & poſtea cõuerſus ad corpus, dixit, Tabita ſurge. Et cũ Aneã paralyticũ ab annis octo iacentẽ in lecto, ſanauit, ſic illi loq̃tur, Aenea, ſanet te dominus noſter Ieſus Chriſtus. ſurge, ſterne tibi. Et cõtinuo ſurrexit. Vides ibi expreſſam deprecantis vocem, non imperantis: ſed de ſua virtute & poteſtate diffidentis, & in poteſtate domini Ieſu Chriſti cõfi-
Actuum.iij dentis. Et cũ claudi pedes in ingreſſu templi eleemoſynã petentis cõſolidaſſet, ait, Argentũ & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do· In nomine Ieſu Chriſti Nazareni I
ſurge & ambula. Vides qualiter non in ſuo nomine facit, ſed in Chriſti nomine. Quapropter etſi verbo imperatiuo vſus eſt, nõ vt præſumẽs de ſua poteſtate hoc facit, aut de autho ritate ſuæ præceptiouis, ſed cõfidens de merito, & Chriſti promiſſionibus, qui illis dixit, Si
Iohan.xiij. quid petieritis patrem iu nomine meo, dabit vobis. Quid ergo hic hæretici reſpõdere poſſunt? Si in nomine Chriſti Petrus imperat: nonne multo melius idem Chriſtus ſuo nomine imperare poterit? Sed obſtat, quia Chriſtus etiam rogat patrem, & hoc non tantum ſemel aut iterum, verum ſæpiſſime facit. Fatemur quidem quod obiiciunt. Rogat quidem Chriſtus vt homo: imperat vt dei filius. Rogat etiam propter circunſtantes, cum videlicet aliquid corã eis acturus erat, ne ſiniſtrum quid ſuſpicarentur de eo, ſicut aliàs Phariſęos de eo dixiſſe cõſtat· In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Ne quid ergo tale de eo ſuſpicarẽtur cum aliquid coram eis magnificũ & illuſtre operaturus erat, rogat patrẽ: vt crederent illa, dei virtute operari. Rogat ergo patrem vt homo, qui poterat imperare vt fi- K
lius dei. Demum vt iam concludamus, ipſe Chriſtus ſpiritum ſanctum ſe daturũ apoſtolis promittit. Qui ergo ſpiritum ſanctum, qui etiam deus eſt (vt infra deo duce conuincemus) mittit, & apoſtolis donat: nonne oportet vt ipſe etiam ſit deus? Aloqui deus à pura creatura & mitteretur & daretur: quod impium eſſet aſſerere. Chriſtus ergo verus filius dei, non adoptione, ſed natura: veram habet diuinitatis ſubſtantiam. Opera nãq; eius teſtimonium per-
Iohan. xv. hibent de ipſo. Vnde ipſemet Iudæos redarguens ait· Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Præter hęc omnia tam aperta ſcripturæ ſacræ teſtimonia, extant etiam plurium conciliorũ de hac re definitiones, per quas catholica eccleſia

quid

A quid nos ſecundum verã fidem de Chriſto ſentire oporteat,manifeſtauit. Verum has conciliorum definitiones vſq; ad ſequẽtis hæreſis expugnationem differimus.Ibi enim oſtendemus cõtra alios hæreticos veritatem naturæ humanæ in Chriſto, & tunc adiiciemus cõciliorum definitiones,cõfitentium duas naturas in Chriſto,videlicet diuinam & humanam in vnitate perſonæ.Cõtra hanc hæreſim plurimi ex antiquis ſcripſere.Ambroſius fecit volumen de fide ad Gratianum, quinq; libris partitum,in quo oſtẽdit Chriſtum verum deum patri æqualem.Beatus Cyrillus fecit librum de recta fide ad reginas,in quo idem probat.

SEcunda hæreſis eſt, quæ negat Chriſtum habuiſſe naturam humanam,ſed vnam tantũ in eo ponunt,naturam videlicet diuinam,ſicut & vnam perſonam. Hæc autem hæreſis in multas adhuc factiones ſcinditur.Soléne eſt enim hæreticis,vt nunq̃ ſciãt tenere vnitatẽ.Quidam enim ex eis ſimpliciter & abſolute negauerunt Chriſtum humanã ha-
B buiſſe naturam. Huius erroris author fuit Cerdon,vt Auguſtinus ait in libro de hæreſibus, cap.xxi.Irenæus tamen lib.primo aduerſus hæreſes cap. xxviii.de hoc Cerdone loquens, quem dicit fuiſſe tempore Higinii papæ,qui fuit nonus à beato Petro,& eiuſdẽ Cerdonis errores ibidem recẽſens:nunq̃ hunc errorem illi impingit.Auguſtinus vero refert Cerdonẽ ita docuiſſe,vt dixerit Chriſtum neq; natum ex fœmina,neq; habuiſſe carnẽ, neq; vere mortuũ,neq; quicq̃ paſſum,ſed ſimulaſſe paſſionẽ.Hunc errorem lõgo poſt tempore ſecuti ſunt Proclianitæ,quos Philaſter dicit fuiſſe Galatas.hi,vt Philaſter & Auguſtinus teſtãtur, dixerunt non veniſſe in carne.Apelles autem, de quo Euſebius lib.v. cap.xiii.mentionem facit,docuit,ſicut Auguſtinus & Philaſter teſtãtur, Chriſtum carnem ſuã nõ de matre ſumpſiſſe,ſed eam ex elementis accepiſſe,quam reſurgens ex mortuis,mundo reddidit, & ita ſine carne(vt ait)in cælum aſcendit.Manichęi huic ſimillimum errorem tutantur, dicentes Chriſtum nõ fuiſſe verum hominem,ſed phantaſticũ,& phantaſma quoddam,nec ex vte-
C ro virginis prodiiſſe.Hunc Manichęorum errorẽ amplexatus eſt Priſcillianus,qui (vt cõſtat ex quadam epiſtola Leonis papæ huius nominis primi)nec natalem domini ſecundũ carnem,nec diem reſurrectionis illius pie venerabatur:propterea q̃ Chriſtũ verum fuiſſe hominẽ nõ credebat.Alii autem dixerunt Chriſtum verum fuiſſe hominem, non tamen eiuſdem naturæ nobiſcum,quia (vt dicunt)Chriſtus à patre miſſus,corpus cæleſte ſecũ traxit,nihilq; de virgine accepit,ſed per illam tanq̃ per rimã quandam aut per fiſtulam ſine vlla carne de ea aſſumpta tranſiit.Huius erroris dux & magiſter fuit Valẽtinus, qui floruit tempore eodem quo Cerdon,vt ait Irenæus lib.iii.aduerſus hæreſes cap.iiii.Apollinaris(vt Auguſtinus ait)etiam dixit Chriſtum non aſſumpſiſſe carnem ex virgine:neq; tamen ideo negabat Chriſtum carnem habuiſſe:quoniam dicebat in ipſo incarnationis opere aliquid verbi in carnem eſſe conuerſum.Hi ergo omnes quos enumerauimus hæretici conuenerũt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius,quoniam illi omnes etſi diuerſis
D ſemitis incedant,ad hunc tamen ſcopum omnes tendunt, vt Chriſtum verum & perfectũ hominem,cuiuſmodi nos ſumus,negent:quapropter humanam naturã quæ ſit eiuſdẽ ſpeciei cum noſtra,ab illo ſeparare contendunt.Contra hos ergo omnes ſimul pugnare oportebit.Cum enim oſtenderimus ex ſacris literis Chriſtum veram carnem ex virgine matre & nõ aliunde aſſumpſiſſe,quã carnem in ſua propria ſubſtãtia manẽtem, ſuę deitati vniuit, ſalua vtriuſq; naturæ proprietate:omnes tunc hæretici præfati victi remanebunt. Sed ante omnia opus eſt,ne forte in vanum laborauerimus,vt vnum hoc iaciamus fundamentũ,veritatem humanæ naturæ in duabus ſubſtantiis conſiſtere,corpore videlicet & anima rationali,nec aliud eſſe hominem q̃ corpus & animam. Hoc ergo iacto fundamento, ſic hoſtes noſtros aggredimur.Chriſtus eſt ex ſemine Abrahæ.non eſt autem ſemen Abrahæ ſecundum diuinitatem,vt clariſſime patet. erit ergo ſecundum humanitatem. At in humanitate nihil eſt aliud q̃ corpus & anima.cum ergo anima non fiat ex propagine,vt ſupra contra
E Apollinarem euicimus:reſtat vt iuxta carnem ſit ſemen Abrahæ.Si ergo caro eius eſt ſemẽ Abrahæ:conuincimus vt caro eius non ſit de cælo,quemadmodum Valentinus fabulatur. Si enim de cælo ſecum corpus traxiſſet,fieri nequiret vt eſſet ſemen Abrahæ.Quod autem Chriſtus ſit ſemen Abrahæ,& ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem natus:oſtẽdit id quod in Geneſi legimus dictum eſſe Abrahæ à deo per angelũ,Per memetipſum iuraui, dicit dominus,quia feciſti hanc rem,& nõ pepercifti filio tuo vnigenito:benedicam tibi,& multiplicabo ſemen tuũ ſicut ſtellas cæli,& velut arenam quæ eſt in littore maris. Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terrę, quia obediſti voci meę.Vt autem de intellectu horum verborum non contendamus,audia-

Cerdon.

Proclianitæ.

Apelles.

Manichæi

Priſcillian⁹

Valẽtinus.

Apollinaris.

Gene.xxii.

Galat.iij. mus apoſtolū Paulum,qui in epiſtola ad Galatas illa verba in hūc modum declarat· Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones,& ſemini eius.Non dicit & ſeminibus eius,quaſi in multis,ſed quaſi in vno,& ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Præterea in epiſtola ad Romanos Paulus vocat Chriſtum ſemen Dauid.Sic enim ait,Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus apoſtolus, ſegregatus in euangelium dei, quod antè promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo,qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecūdum carnem. Vides hic expreſſe Chriſtū iuxta apoſtoli ſentētiam factum eſſe ex ſemine Dauid. In eo autem quod addidit ſecundū carnem,innuere voluit aliam eſſe Chriſti naturā,nempe diuinam, ſecundum quam non ſit factus ex ſemine Dauid. Nam ſi ſola fuiſſet in Chriſto humana natura,ſufficiebat dicere,qui factus eſt ei ex ſemine Dauid. Verum ne quid ſimile opinandi præbuiſſet occaſionē, dixit: qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecūdū carnē,vt per hoc daret intelligere aliā eſſe in Chriſto naturam ſecundū quam nō eſt factus ex ſemine Dauid. Si ergo Chriſtus eſt ſemē Abrahæ,& factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem,ergo Chriſtus veram carnem habuit contra Cerdonem & Manichęum:& nō de cælo,vt Valentinus dixit:aut ex elementis, vt Apelles:quoniam ſi de cælo traxit,aut ex ſolis elementis conflauit, nō ergo de ſemine Abrahæ,aut Dauid. Eodem argumento conuincitur Apollinaris dicens aliquid diuinitatis cōuerſum fuiſſe in carnē. Omitto pro nūc quòd illud fieri nullo pacto poterat,vt oſtendemus. Sed ſi fieri poſſet,factúmq; fuiſſet,tunc Chriſtus ſecundum carnem nō eſſet factus ex ſemine Dauid,ſed ex aliquo deitatis quod in carnem fuiſſet conuerſum. Quando enim aliquid cōuertitur in aliud:illud aliud in quod cōuertitur,dicitur fieri ex illo quod in aliud cō uerſum eſt : vt gratia exēpli cum vinum vertitur in acetum,dicimus acetum factum ex vino præexiſtēte. Si ergo aliquid diuinitatis conuerſum fuit in Chriſti carnem, neceſſarium erit vt dicatur carnem Chriſti factam eſſe ex diuinitate:non ergo ex ſemine Dauid. Rurſum,beatus Matthæus euangeliſta humanam Chriſti generationem ediſſerens ſic ait,Liber Matth.i. generationis Ieſu Chriſti filii Dauid filii Abraham. Abraham genuit Iſaac,&c. Sequitur infra· Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ,de qua natus eſt Ieſus,qui vocatur Chriſtus. Si Chriſtus carnem veram non habuit,vt dixit Cerdon:aut carnem phantaſticam habuit, vt mentitus eſt Manichæus:aut de cælo traxit,vt ſomniauit Valentinus:aut de ſolis elementis cōflauit,vt fabulatus eſt Apelles:quomodo Chriſtus erit filius Dauid,& filius Abrahæ,ſi carnem nō habuit deriuatam ab illis? Præterea ſi Chriſtus nihil accepit ex virgine Maria, ſed per eam(vt ait Valētinus)quaſi per fiſtulam tranſiit:quomodo verū erit quod ait Matthæus,de qua natus eſt Ieſus,qui vocatur Chriſtus?& quod ait angelus Mariæ virgini iuxta Lucæ.i. Lucam· Ecce concipies & paries filium,& vocabis nomen eius Ieſum? Filius ſiquidem ſubſtantiā carnis accepit à matre,alioqui nec de ea naſci diceretur, nec filius eius iure vocabitur. Quòd ſi ſolus per illam trāſitus ſufficeret vt filius illius dicatur,vocabimus eadem lege & menſtruum mulieris filium eius,& vrinā,aliáq; ſuperflua quæ mulier ex ſe emittit. hoc autē fateri,apertiſſima eſſet ineptia. Chriſtus ergo qui & natus eſt de virgine glorioſa,& filius eius vocatur, ſubſtātiā carnis habuit ex ea. Sed clarius apoſtolus Paulus in ea quę eſt ad Galat.iiij. Galatas epiſtola,hos hæreticos reiicit dicens,Cum venit plenitudo temporis,miſit deus filium ſuū factū ex muliere. Si factus eſt ex muliere, ergo nō ex cæleſti materia,aut ex elemē torū adunatione corpus accepit,ſed ex ipſa muliere ex qua factus eſt. Nā ſi ex ea nihil accepit,qualiter ex ea fieri potuit? Accepit ergo corpus ex muliere ex qua factus eſt. Accedit ad hoc,quòd ſæpiſſime ſanguinem Chriſti audimus nominatū in nouo inſtrumēto: quod vere dici nō poſſet,niſi Chriſtus veram carnis ſubſtantiam habuiſſet. Paulus enim ait in ea Epheſ.ij. q̄ eſt ad Epheſios epiſtola,Vos eratis longe,facti eſtis prope in ſanguine Chriſti. Et in epi- Hebræ.ix. ſtola ad Hebręos ait,Si enim ſanguis hircorum & taurorum,& cinis vitulæ aſperſus,inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis,quanto magis ſanguis Chriſti,qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo,emundauit conſcientiam noſtram ab ope- i.Petri.i. ribus mortuis ad ſeruiendū deo viuenti? Beatus etiam Petrus ait, Non corruptibilibus auro & argento redēpti eſtis de vana veſtra cōuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni incōtaminati & immaculati Chriſti. Et beatus Iohānes dicit· Sāguis Ieſu i.Iohan.i. Chriſti filii dei emundat nos ab omni peccato. Neceſſe eſt ergo,vt veram carnis ſubſtantiā habeat,qui verū dicatur ſanguinē habere . Deinde ipſius Chriſti opera apertiſſime veram carnis ſubſtātiam teſtantur. Eſurire,ſitire,laſſari,dormire,triſtari,dolere,pati,crucifigi,mori,reſurgere,euidenter humanum eſt. His autem omnibus Chriſtum fuiſſe obnoxiū,clarius eſt q̄ vt teſtimonio aliquo egeat, quod nunc in medium afferri oporteat. Præterea, cū paſſio ſua

A ſio ſua inſtaret,ex tædio & horrore illius dixit,Spiritus promptus eſt,caro autem infirma. Matt.xvi.
Quibus verbis apertiſſime teſtatus eſt ſe carnem habere, cuius infirmitas in paſſionis tole-
rantia declarata eſt. Poſt reſurrectionem etiam ob nullam aliam cauſſam quadraginta die-
rum ſpatio in terris demoratus eſt,& cum diſcipulis conuerſatus eſt colloquẽs,coambulãs,
conueſcens,q̃ vt oſtenderet veram carnis ſubſtantiam,& eũdem quem crucifixũ & mor-
tuum viderant,reſurrexiſſe cognoſcerent. Vnde Lucas ait, Quibus & præbuit ſeipſum vi- Actuum.i.
uum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis,per dies quadraginta apparens eis, & lo-
quens de regno dei. Hac de cauſſa dicit Thomæ de reſurrectione incredulo,Infer digitum Iohan. xx.
tuũ huc,& vide manus meas:& affer manum tuá,& mitte in latus meum, & noli eſſe incre-
dulus,ſed fidelis. Vulnus lateris,fixuras clauorũ,& omnia recentiſſimę paſſionis ſigna mõ-
ſtrabat,& palpanda præbebat,vt per hoc veritatem carnis poſt reſurrectionem agnoſcerẽt,
B quam moriendo cognouerant. Manifeſtiſſimis ergo ſcripturæ ſacræ teſtimoniis oſtenditur
Chriſtum veram carnẽ habuiſſe. Eos autem qui illam in Chriſto negãt,beatus Iohanes euã- ij.Iohã.iiij.
geliſta vocat Antichriſtos. Omnis ſpiritus(inquit)qui nõ confitetur Ieſum Chriſtũ in car-
ne veniſſe,ex deo nõ eſt,& hic eſt Antichriſtus. Cæterum quoniã Apollinaris dixit aliquid
diuinitatis conuerſum fuiſſe in carnem,hoc eſſe impoſſibile fieri opus eſt vt oſtendamus:
quãuis per ſuperiora argumẽta ſufficiẽter hæc hæreſis reuincatur. Deus enim immutabilis
eſt,ſempérq; in vno eodémq; ſtatu permanens,ipſo atteſtante,qui per quendam prophetã
ait, Ego deus,& non mutor. Et Paulus de Chriſto loquens ait, Et tu in principio domine Malac.iij.
terrã fundaſti, & opera manuũ tuarũ ſunt cęli. Ipſi peribũt,tu autẽ permanebis,& omnes vt Hebrç.i.
veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos,& mutabũtur: tu autem idem ipſe
es,& anni tui non deficient. Eſt ergo ſimplex & incommutabilis natura deitatis tota ſem-
per in ſua eſſentia,nec damnum ſui recipiens,nec augmentum:ita vt nulla additione poſſit
C fieri maior,aut alicuius partis detractione minor. Si ergo(vt Apollinaris ſomniauit)aliquid
deitatis cõuerſum fuiſſet in carnem,iam per illam cõuerſionem deitas eſſet minor, quoniã
illa conuerſione facta,aliquid deitatis deperderetur,illud videlicet quod in carnem fuiſſet
conuerſum. Nam id quod in aliud vertitur,non manet in ſua natura poſt talem verſionem
factã:vt cũ vinum vertitur in acetum,poſt talem cõuerſionem non manet vinũ in ſua ſub-
ſtantia. Quapropter eſſet neceſſario iuxta Apollinarẽ dicẽdũ,in incarnatione verbi diuini-
tatem fuiſſe diminutã. Quòd autẽ Apollinaris pro ſui erroris cõfirmatione affert illud Io-
hánis, Verbum caro factum eſt,volens per hoc probare verbi ſubſtantiã cõuerſam fuiſſe in Iohan.i.
carnẽ,ex mera ignorantia procedit. Non enim opus eſt, vt quoties aliquid fit qualicũq;(vt
ita dicam)factionis aut facturæ modo,vnum cõuertatur in aliud :potiſſimum quando illud
quod fit,nõ ſimpliciter & abſolute fit,ſed aliquale tunc fit, quale prius non erat: vt gratia
exempli,ſi lignum aliquod nunc albere incipit,dicimus tunc lignum fieri album , nõ quòd
D lignum vertatur in albedinem,ſed q̃ ligno manente eodem in ſua ſubſtantia,recipiat in ſe
albedinem,per cuius acceſſionem lignum eſt album. Similiter ſi corpus humanum aliàs fri-
gidum accedat ad ignem, & calefiat,dicimus illud corpus fieri calidum,nec tamen ideo di-
cimus corporis humani ſubſtantiam verti in calorem,ſed quòd ipſa corporis humani ſub-
ſtantia manẽte corpus ipſum recipiat in ſe calorem, per cuius inhæſionem corpus ipſum
dicatur calidũ. Ad hunc modũ(ſi aliqua tam ineffabilis myſterii poteſt adaptari ſimilitudo)
cum dicimus,Verbũ caro factũ eſt,ſic accipiendũ eſt qualiter dicimus,corpus fit calidũ, ita
vt nõ intelligamus verbum aliquo pacto conuerti in carnem,ſed quòd verbi ſubſtantia ſine
vlla ſui mutatione manente,ſuſcepit in ſe noſtræ carnis ſubſtantiam , per cuius acceſſionẽ
verbum factum eſt caro,id eſt carneũ,vt ita loquar. Nam aliàs ſi per hoc quod dicitur ver-
bum caro factum eſt,eſſet intelligendum quòd verbi ſubſtantia ſit cõuerſa in carnem,opor
tebit eadem lege dicere dei ſubſtãtiam conuerſam fuiſſe in maledictionem:quia Paulus di
E cit,Chriſtus nos redemit de maledicto legis,factus pro nobis maledictum. Hoc autẽ nefas Galat.iij.
eſt & horrendum fateri. Dictus eſt autem Chriſtus factus maledictum,nõ per talem cõuer-
ſionem,ſed quia in cruce pependit,in qua omnis qui pendebat,maledictus vocabatur. Sed Deut.xxi.
iam opus eſt vt de hac re eccleſiæ definitiones afferamus. Concilium Nicenum trecentorũ Concilũ
& decem & octo patrum ſub Conſtantino celebratum,ſic ait,Credimus in vnũ deum pa- Nicenum.
trem omnipotentem, omnium viſibiliũ & inuiſibilium cõditorem. Et in vnum dominum
Ieſum Chriſtum filium dei,de patre natum vnigenitum,hoc eſt de ſubſtantia patris, deum
verum de deo vero,natum nõ factum,homouſion patris, hoc eſt eiuſdem cũ patre ſubſtã-
tię:per quẽ omnia facta ſunt quæ in cęlo & quę in terra:qui propter nos & propter noſtrã

ſalutem deſcendit,& incarnatus eſt. Homo factus,paſſus eſt,& reſurrexit tertia die, & aſcẽ- F
dit in cælos,inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Eos qui dicunt,erat quando non
erat,& anteq̃ naſceretur nõ erat,& quia ex nullis ſubſiſtentibus factus eſt,aut ex alia ſubſi-
ſtentia vel ſubſtantia dicunt eſſe,aut conuertibilem filium dei, anathematizat catholica &
apoſtolica eccleſia. Hæc Cõcilium Nicenum. Ex cuius decreto omnes hæretici in præſen-
Cõcilium ti errore & in præcedenti nominati, collidũtur & corruũt. Cõcilium Epheſinum primum
Epheſinũ. ducentorum epiſcoporum ſub Theodoſio iuniore & Valẽtiniano principibus celebratum,
in principio,hoc eſt in ea epiſtola quam Neſtorio miſit,ſic ait,Sequentes itaq; omniũ ſan-
ctorum patrum confeſſiones,quas loquente in eis ſancto ſpiritu protulerunt, & intentioni
quæ eſt in eorum intellectibus,æquis veſtigiis inhærentes,itaque iter ambulantes regium,
profitemur q̃ ipſum vnigenitum dei verbũ natum ex ipſa patris eſſentia,de deo vero deus
verus,lumen de lumine, per quem omnia facta ſunt ſiue in cælis ſiue in terra,ſalutis noſtræ G
cauſſa deſcendens, ad exinanitionẽ ſeſe dignatus eſt inclinare:natus autem & homo factus
id eſt carnem de virgine ſancta ſuſcipiens,eãmque propriã faciens,natiuitatem noſtram ex
vulua ſuſtinuit,homo de muliere procedẽs,nec quod erat abiiciens. Nam licet factus eſt in
aſſumptione carnis & ſanguinis,tamen etiã quod erat deus natura ſcilicet & veritate perſi-
ſtens. Nec carnem itaq; dicimus in naturam deitatis eſſe cõuerſam,nec in ſubſtantiam car-
nis inſeparabilem dei eſſentiam commutatam. Hæc Cõciliũ Epheſinũ. Et eandẽ ſententiã
profert Concilium Chalcedonenſe ſub Martiano imperatore & Leone papa huius nomi-
nis primo : qui quidem Leo in epiſtola quadam ad Aſtorigenſem epiſcopum , quæ eſt ſe-
ptuageſima prima, in qua Priſcillianiſtarũ errores dãnat,ſic inquit·Quarto autẽ cap. conti-
netur,q̃ natalem Chriſti,quẽ ſecundũ ſuſceptionẽ veri hominis catholica eccleſia venera-
tur,quia verbũ caro factũ eſt,& habitauit in nobis:nõ vere iſti honorẽt,ſed honorare ſe ſi-
mulẽt,ieiunãtes eodẽ die,ſicut & die dominico,qui eſt reſurrectionis dies:quod vtiq; ideo H
faciũt,quia Chriſtũ dominũ in vera hominis natura natũ eſſe nõ credũt,ſed per quãdã illu-
ſionẽ oſtẽtata videri volũt quæ vera nõ fuerint,ſequẽtes dogma Cerdonis atq; Marcionis,
& cognatis ſuis Manichęis per ónia cócordãtes:qui,ſicut in noſtro examine detecti atq; cõ
uicti ſunt,dominicũ diẽ,quẽ nobis ſaluatoris noſtri reſurrectio cõſecrauit,exigũt in mœ-
rore ieiunii:ſoli(vt proditũ eſt) reuerẽtiæ hãc cõtinẽtiã deuouẽtes,vt per omnia ſint à no-
ſtrę fidei vnitate diſcordes:& dies qui à nobis cũ lætitia habetur, ab illis in afflictioñe duca
tur. Vnde dignũ eſt,vt inimici crucis Chriſti & reſurrectionis,talẽ accipiãt ſententiã, qua-
lem elegere doctrinam. Hactenus Leo papa,vir quidem ſanctus iuxtà ac doctus . Conciliũ
Iſpalenſe ſecundum , capite tertiodecimo decretorũ ſuorum ac geſtorum eandem defini-
tionem de hac re profert . Quorum duorum conciliorum verba nunc prætereo:quoniam
pro expugnatione quartæ hęreſis,quam de hac materia prodemus,iterum à nobis erant re-
petenda. Quapropter qui huic negocio voluerit adaptare,legat quartum huius tituli erro- I
rẽ,& eius expugnationẽ,quoniã valde vicinus eſt huic. Sed opus eſt vt aduerſariorũ obie-
ctionibus reſpõdeamus. Valentinus nanque ideo ait Chriſtum de cęlo carnem traxiſſe,quia
i.Cor.xv. Paulus ait,Primus homo de terra terrenus,ſecundus homo de cælo cęleſtis . Cui obiectio-
ni reſpondemus,fatentes id quod Paulus ait , Chriſtum videlicet hominem cæleſtem eſſe
& fuiſſe,nec tamen ideo dicendum eſt carnem eius eſſe cęleſtem. Ad hoc enim vt vere ho-
mo cęleſtis dicatur,ſufficit vt natura diuina,in qua ſubſiſtit,cęleſtis ſit,ſicut ex oppoſito ad
hoc vt filius dei paſſus & mortuus dicatur,ſufficit vt natura humana,in qua etiam cum na-
tura diuina ſubſiſtit,paſſa fuerit & mortua. Propter vnionem ſiquidem illarum duarum na
turarum in vno ſuppoſito,quicquid de qualibet illarum ſeorſum prædicatur,illud idẽ dici-
tur de ſuppoſito,in quo ambæ ſubſiſtunt,quãuis non eodẽ prędicationis modo: quia ſi ali-
quid de natura dicitur in abſtracto, nõ oportet ſic dici de ſuppoſito,ſed in cõcreto:vt gra
tia exẽpli Chriſtus nõ vere dicitur humanitas,ſed vere dicitur homo. Quapropter Chriſtus K
dicitur omnipotens,quia illud naturæ diuinæ competit:dicitur infinitus,eadẽ ratione: di-
citur etiã infirmus,dicitur finitus,quia hæc naturæ humanæ ſunt propria. Hac ergo de cauſ
ſa Chriſtus dicitur homo cęleſtis,quia ſecundum naturam diuinam eſt cęleſtis: quomodo
Adam dictus eſt terrenus,quãuis anima eius ex qua etiam ſicut ex corpore componitur, ſit
cęleſtis. Itaq; Paulus Chriſto dedit nomen à principaliori natura,cum vocauit eum cęle-
ſtem: Adæ vero dedit nomen à minus principali,vocans eum terrenum. Manichæus autem
Gal.iiij. ſic obiicit,Paulus de Chriſto ioquẽs ait·In ſimilitudinem hominum factus,& habitu inuẽ-
tus vt homo. Si Chriſtus in ſimilitudinẽ hominũ factus eſt:ergo non eſt verus homo. Quę

argumentatio

A argumentatio omnino eſt inanis, & ex falſa imaginatione procedens, ex hoc videlicet ꝙ credit vnum hominem non eſſe alteri ſimilem etiam ſecũdum ſubſtantiam: quod maxime falſum eſt,& a modo loquendi ſacræ ſcripturæ valde alienum:quoniam etſi Ariſtoteles dicat ſimilitudinem fundari in qualitate,& nõ in ſubſtãtia,tamen ſacra ſcriptura non eſt alligata regulis Ariſtotelicis, quæ ſæpenumero vocat ſimilia illa quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Sapiens nanq; ait,Omne animal diligit ſibi ſimile. Et iterum· Omnis caro ad ſimile ſibi con- Eccli.xiij.
iũgitur. Et expreſſius de homine dicit deus, Faciamus adiutoriũ ſimile ſibi,de Eua loquẽs Gene.ij.
quæ ſimilis eſt Adæ,eò ꝙ eiuſdem ſpeciei eſt cum illo.vterq; enim homo. Et in eodẽ libro
parum infra· Vixit autem Adam centum triginta annis, & genuit filium ad imaginẽ & ſi- Ibid.v.
militudinem ſuam,vocauitq; nomen eius Seth.Cum ergo Seth factus ſit ad ſimilitudinem
Adæ,oporteret iuxta argumentationem Manichæorum,vt Seth homo non eſſet,quia ſimi
B lis eſt homini. Illa ergo quæ eiuſdem ſpeciei ſunt,ſimilia eſſe dicuntur:qui modus loquendi etiam ab ipſa philoſophorum doctrina non eſt omnino alienus.Iuxta hunc ergo modũ Chriſtus cum ſit verus homo,dicitur in ſimilitudinem hominum factus,quia humanã ſuſcepit naturam, quæ eiuſdem eſt ſpeciei cum noſtra. Contra hunc errorem ſcripſit beatus Athanaſius vnum librũ de incarnatione verbi,in quo duas Chriſti naturas oſtendit.Beatus Ambroſius ſcripſit alium librum de incarnationis dominicæ ſacramento, in quo ferme omnes quos hic enumerauimus errores commemorat, & expugnat. Beatus etiam Cyrillus Alexandrinus epiſcopus librum elegantem fecit,quem prætitulauit de recta fide ad Theodoſium principem, in quo varios hæreticorum errores de incarnatione domini recenſet & conuincit.

TErtia hæreſis de incarnationis dominicæ myſterio eſt, quæ duas ponens in Chriſto naturas,duas etiam dicit eſſe perſonas,vnam diuinitatis, aliam humanitatis: nec vnũ
C Chriſtum in deitate & humanitate ſentit, ſed ſeparatim atq; ſeiunctim alterum docet eſſe filium dei,alterũ filium hominis,quem dicit etiam appellari Chriſtum:quapropter virginem Mariam non dei,ſed hominis tantum matrẽ appellat. Deniq; Chriſtũ eſſe tantũ hominem dicit,non autem deum,ſed in quo deus ſpeciali quadam prærogatiua habitaret: atque ideo Chriſtum dicit vocari Emmanuel,quod interpretatur nobiſcum deus:non quia ſimul ſit deus & homo,ſed quia in humanitate diuinitas habitaret: quapropter Chriſtũ nõ
deum,ſed deiferum appellat.Huius hæreſis authorem omnes produnt fuiſſe Neſtoriũ Có- Neſtorius
ſtantinopolitanum epiſcopum,qui(vt Gennadius ait,& ex libro.xii.hiſtoriæ tripatritæ capite.iiii.conſtat)fuit tempore Theodoſii iunioris. Verum beatus Ambroſius in libro de incarnationis dominicæ ſacramento capite.vi.huius erroris mẽtionẽ facit tacito illius erroris authore. At beatus Ambroſius non paruo tempore Neſtorium præceſſit,quoniã beatus
Ambroſius tempore Theodoſii maioris archiepiſcopus fuit Mediolanenſis:nam Theodo-
D ſium propter crudelitatem Theſſalonicæ ab eo factã excõmunicauit, & illi ingreſſum eccleſiæ prohibuit.Hic autem Theodoſius,pater fuit Arcadii imperatoris.Arcadius vero pater Theodoſii iunioris fuit,ſub quo fuit Neſtorius: quapropter miror ꝙ omnes hũc errorẽ tribuant Neſtorio tanq̃ primo illius authori. Fieri tamen potuit, vt q̃is alius ante eũ hoc aſſeuerauerit,nõ tamen ita publice vt Neſtorius,quapropter latius ſub Neſtorio hęc hęreſis fuerit diffuſa,& ab illo nomẽ hac ratione ſuſcipiẽs,Neſtoriana hęreſis fuerit appellata.Poſt Neſtorium iam defunctum,atq; in concilio Epheſino condemnatũ,ſuſcitauit eundẽ errorem Petrus Gnapheus Antiochenus epiſcopus,qui duas perſonas in Chriſto ponens, auſus Petrus
eſt in angelico hymno, qui triſagion a Græcis vocatur,quartã ſuperaddere vocẽ dicẽs,San Gnapheus
ctus deus,ſanctus fortis, ſanctus & immortalis, ſanctus qui crucifixus eſt.vt ſanctum fortẽ,
quo nomine filius dei deſignatur,aliũ faceret ab eo qui crucifixus eſt. Hic autẽ Petrus Gnaphæus condemnatus eſt in quinta Synodo Conſtantinopolitana. Hæc hæreſis ſatis iã con-
E futata relinquitur ex cõfutatione primæ hæreſis quã de hac re narrauim⁹ & reiecimus:quoniã vt ſatis patet, Neſtorii hęreſis coincidit cũ errore Pauli Samoſateni & Photini & aliorum impie ſentientium Chriſtum fuiſſe purum hominem, & virginem eius matrem fuiſſe matrem puri hominis.Quapropter cum illic ex apertis ſcripturæ teſtimoniis oſtẽderimus Chriſtum verum fuiſſe deũ, & in ſecundæ hæreſis expugnatione docuerimus Chriſtũ eſſe verum hominem:ſatis inde(vt exiſtimo)reiicitur Neſtorius. Verum quoniam duas nobis contendit facere perſonas,vnã quæ ſit deus,aliam quæ ſit homo: & quę propria ſunt deo, vni perſonę attribuit in ſola natura diuina exiſtẽti:& quæ propria ſunt hominis, perſonæ in ſola humana natura exiſtenti accõmodat:ideo hoc nobis probandũ reſtat, eundem eſſe

Christum qui sit deus,& qui sit homo:ita vt vnus & idē sit deus & homo. Primo ergo, vir- F
gini Mariæ petenti ab angelo modum iuxta quem conceptura esset filium, angelus respon-
Lucæ.i. dit,Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus altissimi obūbrabit tibi:ideoq; & quod na-
scetur ex te sanctum,vocabitur filius dei. Quibus verbis apertissime eiusdem Christi huma-
nam diuinamq; naturā expressit. Cū enim dixit, ex te nascetur,proprietatē humanæ natu-
ræ de matre sumendam declarauit. Cum autem dixit sanctum, ostendit ꝙ sine contagione
carnalis concupiscentiæ gigneretur. Dicens vero,vocabitur filius dei,clarissime ostendit na
turæ diuinæ proprietatem. Quæ omnia cum angelus dixerit virgini glorioſæ de filio quē
ipsa conceptura & paritura erat,constat filium virginis eundem esse qui & filius dei: cōstat
etiam illam,matrem dei merito dici debere. Nam si filius virginis Mariæ, filius dei est, &
deus:fieri vllo pacto nequit vt virgo mater dei nō sit. Præterea cum virgo glorioſa iā præ-
gnans Elizabet cognatā suam visitaret,eadem Elizabet spiritu sancto repleta exclamat di- G
Ibidem. cēs· Vnde hoc mihi,vt veniat mater domini mei ad me? Vides hic qualiter Elizabet vocat
virginem glorioſam matrē dei? Nam quis alius dominus præter deum? Ille enim solus do-
minus,ille solus altissimus. Magis ergo oportet credere Elizabet spiritu sancto repletæ,quę
virginem matrem dei nominat, q̄ Nestorio, qui spiritu diabolico agitatus negat eam ma-
Iohan.iij. trem dei. Rursum,ipsemet Christus ait· Nemo ascendit in cœlum,nisi qui descēdit de cœ-
lo,filius hominis qui est in cœlis. Quibus verbis vtranq; naturā in vna persona expressit,
quoniam cum se filiū hominis dicat,de cœlo tamen se descendisse asserit: quia iuxta natu-
ram diuinam à patre qui est in cœlis originem trahens, ad nostræ humanitatis susceptio-
nem se inclinauit. Deinde Paulus plurimis in locis hoc clarissime docet. In epistola siquidē
Roma.i. ad Romanos ait,Paulus seruus Iesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in euangeliū dei
quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sāctis de filio suo,qui factus est ei ex
semine Dauid secundū carnē. Ex quibus verbis duo colliguntur notatu digna,nostro pro- H
ij. Cor.iiij. posito deseruientia. Primo,Paulus dixit euangelium dei. Et cum alibi dicat,Non enim nos
i. Cor.ij. ipsos prædicamus, sed Christū Iesum. Et alibi, Non enim me iudicaui aliquid scire inter
vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum· cōuincitur inde,Christum esse deum. Paulus
prædicat euangeliū dei,& non prædicat nisi Iesum Christū crucifixum, Iesus Christus er-
go deus. Quòd si adhuc contentioſe veritati resistens, dicat alium esse qui sit deus,& alium
qui sit crucifixus: videat secūdū quod Paul⁹ dicit de filio dei: Qui factus est(inquit)ei ex se-
mine Dauid secundum carnem. Nam illud pronomē relatiuum qui, facit vt quæ sequūtur,
eidem accommodentur personæ quā significat nomē illud cuius fecit relationem. Si enim
diceres, Aristoteles docuit mundum caruisse initio, qui dixit etiam eum carituruin fine:
quis adeo demens est,vt per hæc verba duos Aristoteles intelligat, vnum qui docuerit mū-
dum sine initio,alium qui dixerit mundum sine fine? Eundem enim Aristotelem fuisse qui
illa docuerit,illis verbis designatur. Relatiuum nanq; est quasi quædā eiusdem nominis re- I
petitio. Cū ergo Paulus dixit de filio dei, Qui factus est ei ex semine Dauid secūdū carnē,
non potest alicui alteri adaptari, q̄ eidē filio dei. Est enim ac si dixisset,Et ille idē filius dei
factus est ex semine Dauid secundum carnē. Vna est ergo eadem persona quæ filius dei est
iuxta naturam diuinam,& facta est ex semine Dauid secundum carnem. Eadem consequē-
Philip.ij. tia cōuincit id quod in epistola ad Philippenses ait, Hoc sentite in vobis quod in Christo
Iesu:qui cū in forma dei esset,non rapinam arbitratus est esse æqualem deo. Certum est il-
lud pronomen qui,vnam Christi personam referre,non duas. Nam si duas referret, numeri
esset pluralis,& verbum illi respōderet pluralis numeri: cum autē verbo singularis numeri
iungatur,constat vnam illud tantum personam referre,nō duas. Si vnam refert:quæro vtrū
diuinam, aut humanam? Si humanam,tunc sequitur vt humanitas Christi æqualis sit diui-
nitati: quia Paulus ait, Qui cum in forma dei esset,non rapinam arbitratus est esse æqualem
deo. Quod si personam illam quæ in sola natura diuina existit, dicas pronomen referre: K
tunc qualiter conueniunt quæ Paulus vno orationis contextu subiungit dicens, Sed semet
ipsum exinaniuit formam serui accipiens,in similitudinē hominum factus:& habitu inuen
tus vt homo,humiliauit semetipsum factus obediēs vsq; ad mortem , mortem autē crucis?
Tunc enim oporteret vt natura diuina crucis mortem sustinuerit, quod aperta est blasphe-
mia. Vt autem hæc omnia incommoda euitemus, necessarium est iuxta veram fidem fateri
duas esse naturas in Christo in vnitate personæ, quæ persona iuxta naturā diuinam æqua-
Iohan. x. lis est patri,secundum quam ait,Ego & pater vnum sumus . secundū humanam naturā mi-
Ioan.xiiij. nor est patre,secundum quam ait,Pater maior me est. Secundum diuinā est immortalis, se-

cundum

A cundum quam ait, Ego ſum reſurrectio & vita. Secundum humanam fit obediens vſq; ad mortem, morte aũt crucis: ſecundum quam ait, Veruntamẽ non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et in epiſtola ad Galatas ait, At cum venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuũ factũ ex muliere. Ecce hic apertiſſime Paulus dicit filium dei factum ex muliere. idem ergo filius dei eſt, & filius mulieris, quoniã ex ea fact⁹ eſſe dicitur. Et in priore epiſtola ad Corinthios hoc expreſſius docet, dicens, Si enim cognouiſſent, nunq̃ dominum gloriæ crucifixiſſent. Nihil apertius contra Neſtorium dici potuit: cum dicat dominum gloriæ, hoc eſt deũ fuiſſe crucifixum. Vnus ergo idem eſt qui crucifixus eſt, & mortuus eſt, & qui deus & dominus gloriæ eſt. Multa alia ſcripturæ teſtimonia poſſẽ afferre, quæ breuitati ſtudens omitto. Sed vno tantum argumento iam aduerſus Neſtorium agam. Et percontor ab eo, an credat filiũ dei incarnatum fuiſſe, an prorſus neget? Si negat filium dei incarnatũ, contradicit Iohanni

B dicenti, Verbum caro factũ eſt. & contradicit fidei Niceni cõcilii dicẽtis de filio dei, Qui propter nos & propter noſtrã ſalutem deſcẽdit, & incarnatus eſt, & homo factus, paſſus eſt. Si vero (vt decet) concedit filium dei incarnatum: ipſo incarnationis nomine duas innuit aperte naturas, vnam quæ incarnata eſt, & aliam qua incarnatus eſt. Non enim ſeipſa natura deitatis incarnata eſt, ſed natura carnis incarnatam eſſe oportet. Vt ergo filius dei incarnatus dicatur, oportet vt fili⁹ dei carnẽ in ſe habeat. Quòd ſi alia eſſet perſona carnis, alia deitatis, nullo pacto poſſet dici incarnat⁹. Nũq̃ enim aliquid dicitur tale per qualitatẽ exiſtẽtem in alia perſona. Quis adeo eſſet demens, vt diceret Petrum eſſe album propter albedinem inhærentem Iohanni? Sic etiam fieri non poteſt, vt filius dei dicatur incarnatus propter carnem exiſtentem in alia perſona, ſed propter carnem quam habet in vnitate ſui ſuppoſiti ſibi vnitam. Nunquam etiam diuerſarum naturarum nomina dicuntur de ſe inuicem nec in concreto, nec in abſtracto, niſi illæ duæ naturæ inſint eidem perſonæ: vt gratia exem

C pli, niſi albedo & frigiditas inſint eidem ſuppoſito, nunq̃ album dicetur frigidum. Quanuis enim albedo inhæreat lacti, & frigiditas ferro, nunquam album dicetur frigidum. Si tamen albedo & frigiditas reperiantur in niue, tunc merito dicimus album eſſe frigidũ. Sed homo dicitur Deus, & ea quæ ſunt propria hominis, dicuntur de filio dei: & ea quæ ſunt propria dei, dicuntur de filio hominis. ergo filius hominis, & filius dei, vna eſt perſona. De illo enim dicitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ: per quod natura oſtenditur diuina. De eodem etiam dicitur, Et verbum caro factum eſt: vt per hoc natura demõſtraretur humana. De illo dicitur, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. quod proprium eſt dei. De eodẽ dicitur quòd factus ſit ex muliere, quod proprium eſt hominis. Magi enim adorant, quod ſoli deo debetur: ſed in præſepio reclinatum inueniunt, & matris vbera ſugentem, quod ad hominẽ pertinet. Infantia paruuli oſtenditur humilitate cunarum, maieſtas diuinitatis declaratur vocibus angelorum. Quem ſicut

D hominem diabolica tentat aſtutia, eidem tanquam deo angeli miniſtrant. Qui laſſatus ex itinere velut homo ſedit ſupra puteum, idem clamat & dicit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Qui ſitiens velut homo, petit à Samaritana potum, idem velut Deus dicit, Si ſcires donũ dei, & quis eſt qui petit à te bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & daret tibi aquam viuam, de qua qui biberit, non ſitiet iterum. Qui eſurit velut homo, idem velut deus de quinq; panibus & duobus piſcibus ſatiauit quinq; milia hominum. Qui miſerationis affectu velut homo deflet amicum mortuum, idem ſublato lapide quatriduanæ ſepulturæ velut deus excitat rediuiuum. Is qui velut homo cruci affixus erat, idem velut deus latroni paradiſum promittit, lucem in tenebras conuertit, & omnia

E elementa tremere facit. Licet tamen vnus & idem ſit in duabus naturis, aliud eſt quod illi debetur iuxta maieſtatẽ diuinitatis, aliud quod diſpẽſatiue habuit iuxta humilitatẽ humanitatis. In vno coruſcat miraculis, iuxta aliud ſuccumbit iniuriis. Et ſicut ſecundum diuinitatem ab æqualitate paternæ gloriæ non receſſit, ita iuxta humanitatem, naturam noſtri plaſmatis non reliquit. & licet aliquando nominetur vnius tantũ naturæ nomine, nõ propterea intelligendum eſt alteram ab illo excludi: vt gratia exempli ſi dicatur, filius hominis tradetur gẽtibus ad illudendũ, flagellandũ, & cõſpuẽdũ: quia ibi ſolũ nominatur filius hominis, non propterea credendũ eſt filiũ dei non fuiſſe traditũ, ſed perſonam in ſola humana natura exiſtentẽ. hoc enim eſſet abſurdum. Nam & filius dei patitur, & filius hominis patitur: quia idem eſt filius dei, & hominis. Cũ autẽ dicitur filius dei, aut filius hominis: etſi ibi in qualibet voce vna tantũ exprimatur natura, duæ tamẽ dãtur intelligi duplici ratione. Vna, quia vox illa filius hominis, aut illa filius dei, non eſt nomen naturæ, ſed nomen ſup-

Iohan. xi. Matt. xxvi. Galat. iiij. i. Cor. ij. Iohan. i. Iohan. i. Matth. iiij. Iohan. iiij. Iohan. vi. Iohan. xi. Lucæ, xxiij.

positi, in quo cum sint duæ naturæ, ambæ dantur intelligi, quia per nomen suppositi datur F
intelligi totum suppositum prout est. At cum sit in duabus, etsi non explicetur nisi vna, nō
tamen per hoc separatur ab altera. Altera ratio est, quia sæpe nomine partis datur intelligi
totum, & nomine vnius naturæ datur intelligi totū suppositum in duabus naturis subsi-
stēs: vt gratia exēpli, homo res quædā est ex duabus naturis admodū diuersis composita,
corpore videlicet & anima, & tamē nomine vnius illarū sæpe totus homo denotatur, quē
modum loquendi non abhorrēt sacræ literæ. In Genesi etenim cum numerātur omnes qui
Gene. xlvi. cum Iacob ingressi sunt in Aegyptum, sic legimus, Cunctæ animæ quæ ingressæ sunt cum
Iacob in Aegyptum, & egressæ sunt de femore eius, absq; vxoribus filiorum eius, sexaginta
& sex. Et post pauca iterū, Omnes animæ domus Iacob quæ ingressæ sunt in Aegyptum,
fuere septuaginta. Ecce hic vides nomine animæ totum hominē designari. Vide etiam eū
Gene. vi. nomine carnis significatū. Non permanebit (inquit Deus) spiritus meus in homine in æter- G
num, quia caro est. At caro nomē est proprium alterius tantum naturæ duorum ex quibus
homo componitur. Quod si hoc bene consideraſſet Nestorius, nunq̄ in tam impiā lapsus
fuisset hæresim, duas personas distinguens propter duas quas cognoscebat naturas. Nam ex
rebus creatis posset quodammodo in tam admirabilis sacramēti cognitionem peruenire.
Nam homo etsi duas naturas habeat valde diuersas, vna tamen est persona, diuersas deno-
minationes suscipiens propter diuersitatem naturarum, quoniam mortalis dicitur, & hoc
propter solum corpus quod moritur, q̄uis anima immortalis sit. Dicitur etiam intelligēs
ratione animæ, quæ sola in homine intelligit. Dicamus cum catholica ecclesia sentientes,
Christum dei filium duas habere naturas, diuinā videlicet & humanam, inconfusas in vni-
tate suppositi, sine vlla earum mixtione vnitas, ita vt vnus & idem sit dei filius, & hominis
filius. Qui vero aliter sentit, vt duos faciat filios, vnū hominis, alterum dei, est Antichristus,
i. Iohā. iiij. vt Iohannes Euangelista ait, Omnis (inquit) spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic H
est Antichristus. Quāquam in codicibus Græcis nō sic habeatur, sed sic, Omnis spiritus qui
non confitetur Iesum in carne venisse, ex deo non est. Verum hæc lectionis varietas vt alia
sit apud Latinos, q̄ apud codices græcos nunc reperiatur, inde euenit, quòd, vt ait historia
tripertita lib. xii. cap. iiii. hæretici hūc sensum ex veteribus exemplaribus abstulerūt, qui vo-
lebant separare ab hominis dispensatione diuinitatem, itaque raserunt id quod illis aperti-
Erasmus. sime obuiabat, sicut aliàs sæpissime eos feciſſe constat. Sed Erasmus Roterodamus vir certe
ad nauseam doctus, & de bonis literis bene meritus, in suis Annotationibus super nouum
testamentum editis, suspicatur hanc particulam quæ nunc in latinis codicibus habetur, ad-
uersus hæreticos esse additā, quorum alii Christo sic tribuebāt humanā naturā, vt adimerēt
diuinam: alii sic tribuebant diuinam, vt adimerent humanā. Hanc autem suam suspicionē
cum aliquo modo confirmauerit Erasmus, non tamen sic eam mordicus tenet, quin liberū
dimittat cuilibet suum iudicium, vt sentiat prout velit. Quapropter iuxta libertatem ab eo I
donatam loquens, dico magis consonū esse particulam illam non esse additā. Primo, quia
etsi ecclesia hanc habeat consuetudinem, vt propter nouas hæreses insurgentes, nouas effin-
gat voces, nunq̄ tamen reperietur vt in sacris literis aliquid addiderit minueritve. Sed for
te dicet hoc non ab ecclesia additum, sed ab aliquibus doctis viris, quod postea successu tē-
porum sic ab omnibus susceptum est. Esto. Verum hoc negari non potest, authores illos à
quorum fragmentis in vnum consarcinatis historia illa tripertita nomen accepit, Græcos
fuisse, & græce scripsisse, qui e græco in latinū per Epiphanium Scholasticum hortatu Cas-
siodori versi sunt. At auctor ille vnde hoc sumptū est, dicit in antiquis exēplaribus sic ha-
beri, Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex deo non est. Non ergo apud solos Latinos sic
habetur, sed apud Græcos sic tunc habebatur. Fieri ergo potuit vt antiqua exemplaria per-
derētur, & supersint illa sola quæ ab hæreticis deprauata sunt, & quæ ab illis exemplaribus
fuere transcripta. Præterea idem author historiæ dicit veteres interpretes hoc ipsum desi- K
gnasse, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à Deo volētes. Authorē
vero illum vnde hoc sumptum est, constat esse Socratem, quoniam à principio vndecimi
libri vsque ad finem duodecimi, in quo ista narrantur, nullus alius intitulatur quàm Socra-
tes, qui, vt constat ex vltimis verbis historiæ, tempore Theodosii iunioris fuit, quo tempo-
re etiam fuit Nestorius. Rursus, beatus Leo papa huius nominis primus, in epistola ad Fla-
uianum Constantinopolitanum episcopum, contra Euticetem hæreticum agens, verba il-
la adducit, Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est. Leo autem hic valde vicinus
fuit Nestorio, imo (vt coniicere possum) coæuus, quanuis forte non fuerit Papa tempore
Nestorii:

A Neſtorii: quoniam Neſtorius tempore papæ Cęleſtini fuit, ſub quo celebratũ eſt conſiliũ Epheſinum, in quo damnatus eſt Neſtorius. Cæleſtinus autẽ (vt Platina teſtatur) præfuit eccleſiæ annis octo, menſibus decẽ. Poſt Cæleſtinũ præfuit eidẽ vniuerſali eccleſiæ Sixtus tertius, annis octo. Poſt iſtũ ſucceſſit Leo, de quo nũc agimus, qui particulã illã, prout nos nũc habem⁹; citat. Quod ſi illa fuiſſet tũc addita, nõ fuiſſet adeo demens vt cõtra hęreticũ agẽs teſtimonio ſuppoſititio aut addito vteretur. Quapropter mihi magis placet, vt dicamus illam eſſe verã literã quã nũc codices Latini retinẽt, & Gręcos codices fuiſſe (prout hiſtoria tripartita refert) ab hæreticis deprauatos. Et ita hoc teſtimonio Iohannis adiuti, dicimus Neſtoriũ de ſpiritu Antichriſti fuiſſe, quoniã omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Quis autẽ eſt qui verius ſoluit Ieſum, q̃ Neſtorius, qui diuinam à Chriſto ſeparat naturã, duas ponẽs perſonas, vnam deitatis, aliam carnis? diſſoluens illum
B admirabilem nexum vtriuſq; naturæ in vnitate ſuppoſiti. Contra hanc hæreſim eſt cõcilii Epheſini definitio, in quo poſt multa quæ illic cõtra Neſtoriũ ex ſacræ ſcripturæ teſtimoniis definiũtur, ſic decernitur: Igitur quia Deum carne vnitũ iuxta ſubſiſtẽtiã, ſancta virgo corporaliter peperit, idcirco eam Dei genitricem eſſe profitemur, non q; verbi natura exiſtendi principium de carne ſortita ſit (erat enim in principio verbum, & Deus erat verbũ, & verbum erat apud Deum, & ipſe conditori ſeculorum patri coæternus, & vniuerſitatis cõditor) ſed quòd vt ſuperius diximus, iuxta ſubſiſtẽtiã ſibimet vniens humanã naturam, natiuitatẽ ſuſtineret ex ipſa vulua corporea. Hæc Conciliũ Epheſinũ. Contra hãc hęreſim ſcripſit beatus Cyrillus in libro de recta fide ad Theodoſium, in quo libro cõtra plures hæreticos diſputat, præcipue tamen cõtra hanc Neſtorii hæreſim. Gelaſius papa ſcripſit etiam aduerſus Neſtoriũ & Euticetem librum de duabus naturis in vna perſona. Iohannes papa alium paruum libellum de eadem re edidit. Gẽnadius etiam ſcripſit aduerſus Neſtoriũ, ſed
C huius opus non vidi. Iohannes Caſſianus etiam ſcripſit opuſculum de incarnatione verbi contra Neſtorium, quod nunc recens eſt in Germania excuſum.

QVarta hæreſis eſt huic præcedenti omnino oppoſita, & quodãmodo declinat ad ſecundam hæreſim. Hæc autem quarta hęreſis dicit vnam eſſe perſonam Chriſti, & in hoc bene contra Neſtorium: ſed ſicut Neſtorius propter duas quas videbat in Chriſto naturas, duas etiam dixit perſonas, ita etiam hæc hæreſis propter vnam quam fide tenebat eſſe Chriſti perſonam, cogitur ex ignorantia vnam tantum in Chriſto ponere naturam, videlicet diuinam. Quia tamen videbat aperta ſacræ ſcripturæ teſtimonia probãtia Chriſtum veram carnem habere, ſecundum quã natus ſit de virgine, & pro nobis paſſus & mortuus, dicit & fatetur filium Dei eſſe incarnatũ, ſed in ipſo incarnationis momento carnem fuiſſe conuerſam in diuinitatem. Huius erroris auctor extitit quidam Eutices abbas Eutices.
cuiuſdam monaſterii in Conſtantinopoli tempore Leonis papæ huius nominis primi, &
D Martiani Imperatoris. Hic Eutices dixit Chriſtum vnam tantum habuiſſe naturam, videlicet diuinam, ſicut vna erat perſona: quia etſi fateretur verbi incarnationem, poſt illam tamen vnionem dicebat carnem fuiſſe conuerſam in deitatem, & ita ſecundũ eũ factũ eſt vna carnis deitatiſq; ſubſtantia: quapropter coactus fuit cõcedere Chriſtum fuiſſe paſſum ſecundum naturam diuinam, quia per incarnationem carnis ſubſtantia (vt dicebat) fuerat in ſubſtantiam diuinitatis conuerſa. Hanc hæreſim cum Flauianus Conſtãtinopolitanus epiſcopus damnaſſet cum Euticete illius authore, ortum eſt hac de cauſa aliquod diſſidium inter Chriſtianos orientales, quibuſdam defendentibus Euticetẽ, aliis eum damnantibus. Quapropter annuente imperatore Theodoſio iuniore Synodus Epheſina indicitur, in qua prę-
ſidente Dioſcoro Alexandrinæ vrbis epiſcopo, eodem Euticetis errore (vt poſtea patuit) Dioſcorus.
infecto, Eutices reſtituitur, & Flauianus damnatur. Et hæc vocatur ſecunda Epheſina ſynodus, quæ à catholicis omnibus velut execranda & maledicta reiicitur, quoniam nec ſummi
E pontificis auctoritate celebrata, nec ad eam ex eccleſia catholica factus eſt generalis conuẽtus, ſed ſolis hæreticis conuenientibus definitum eſt tale venenoſum dogma. Poſt hũc Euticetem, & Dioſcorum illius fautorem, paruo tempore elapſo ſurrexerunt alii hæretici dicti Acephali, ſic nominati quoniam ſimul inſurgẽtes, nullus repertus eſt qui illorum eſſet prin- Acephali.
ceps atq; magiſter. Hi duas in Chriſto negabant naturas, ſed vnam tantum affirmantes, videlicet diuinam, eandem dicebant fuiſſe crucifixam. Et quoniam in Chalcedonenſi cõcilio huius oppoſitum fuerat definitũ contra Euticetem & Dioſcorũ, hi nolunt acquieſcere definitionibus eiuſdem Chalcedonenſis concilii. Hæc hæreſis, ſi bene quiſq; conſideraverit, ab expugnatione triũ præcedentiũ hæreſum manet expugnata. Probato ſiquidẽ, vt iam pro-

bauimus,in Chriſto duas eſſe naturas, diuinam videlicet & humanam in vnitate perſonæ: F
concluſum tunc eſt contra iſtos qui vnã tantũ naturã aſtruunt. Sed quoniam modũ & ra-
tionem vnius tantũ naturæ aſſerunt,dicentes ſubſtantiam carnis fuiſſe conuerſam in diui-
nitatem,& diuinitatem dicunt paſſam in cruce eſſe: hæc duo ſunt à nobis pro viribus deo
duce explodenda,vt tam nefanda blaſphemia non audiatur.Si Chriſtus vnam tantum ha-
bet naturam,aut illa natura eſt omnino ſimplex ſine vlla compoſitione,aut eſt natura com
poſita.Si natura illa vnica quam dicũt eſſe in Chriſto, eſt ſimplex ſine vlla compoſitione,
& illa natura eſt diuina,erit ergo Chriſtus tantum Deus,& non homo.nõ enim fieri poteſt
vt homo dicatur,qui naturam non habet humanam, ſicut album non poteſt dici quod nõ
habet albedinem. Hoc autem in expugnatione ſecundæ hæreſis reiecimus,vbi probauimus
Chriſtum verum fuiſſe hominẽ. Et reuera hæc Euticetis hæreſis valde conformis eſt hæreſi
Valentini aut Apellis aut Manichæi, quoniam is Eutices (vt Flauianus Conſtantinopoli- G
tanus epiſcopus ait in epiſtola quam Leoni papæ huius nominis primo miſit prodẽs Eu-
ticetis errores)dixit carnem domini nõ eſſe nobis cõſubſtantialẽ tanq̃ ex nobis ſuſceptã,
& coadunatam Dei verbo,ſed dicebat virginem quæ eum genuit,ſecundum carnẽ conſub-
ſtantialem nobis eſſe, ipſum autẽ dominum nõ ſuſcepiſſe carnem ex ea conſubſtantialem
nobis. Quæ omnia iam impia & abſurda eſſe ſuperius conuicimus.Si autẽ illa natura quã
in Chriſto ponunt,non ſit ſimplex,ſed cõpoſita,vtputa tertia quędã ex duabus coalita,tũc
ſequeretur patrem & ſpiritum ſanctum eſſe incarnatos, & virginẽ Chriſti matrẽ eſſe deũ
& hominem ſimul:quæ omnia ſunt hæretica.Quòd tamen oporteat eos iſta concedere,ſic
conuincimus,quoniam Chriſtus Dei filius(vt catholica confitetur eccleſia iuxta definitio-
nem Niceni concilii) conſubſtantialis eſt patri,id eſt eiuſdem cum illo ſubſtantiæ & natu-
ræ.Si ergo filius Dei(vt iſti hæretici dicunt)per vnicam quam ſolum habet naturam, incar
natus dicitur,& homo appellatur:ergo pater,qui eandem habet naturam quam filius, incar H
natus etiam dicetur,& homo vocabitur.Et eodẽ modo poteſt argui de ſpiritu ſancto, quia
ſpiritus ſanctus (vt in concilio Conſtantinopolitano primo eccleſia definiuit) eiuſdem eſt
cum patre & filio ſubſtãtiæ:quapropter eadem ratione dicetur ſpiritum ſanctum fuiſſe in-
carnatum,& eſſe hominem. Quæ omnia eſſe erronea, nullus eſt fidelis qui non videat. Et
quoniam(vt ſuſpicari poſſum ex dictis Gelaſii papæ contra Euticetem ſcribentis)hoc mo
do poſuit Eutices vnam in Chriſto naturam quaſi compoſitã,& velut tertiã ex duabus re-
ſultantem,quoniam Eutices dicebat ante incarnationem duas fuiſſe naturas,ſed poſt incar-
nationem vnam tantum manſiſſe naturam, quia tunc quædam veluti confuſio aut cõpoſi-
tio facta eſt naturarum: & affert Gelaſius papa exemplũ eorũ, quo ſuũ errorem confirmare
nituntur.Quẽadmodũ(inquiunt) homo vna eſt natura ex duabus aliis compoſita,qua com-
poſitione & vnione facta,tertia reſultat,quæ nulla illarũ eſt: ſic dicunt eſſe in incarnatione
verbi,vt ante incarnationem duæ fuerint naturæ,poſt incarnationem vna tantũ manſerit, I
duabus illis in vnam (vt aiunt) coeuntibus. Ideo aduerſus hanc compoſitionem ſecundo
arguamus.Sic exponentes, nunq̃ Chriſtum faciunt duas naturas habentem. Non enim eas
habuit ante vnionẽ,quia tunc ſecundũ omnes vnius tantũ erat naturæ, puta diuinæ. Neq;
poſt incarnationem,quia tũc ſecũdũ ipſos vnius eſt tantũ naturæ cõpoſitæ. Præterea, quid
eſt quod ait ante incarnationẽ fuiſſe duas,poſt incarnationem vero vnã? Quomodo enim
ante incarnationẽ poterant eſſe duæ naturæ, cum tunc verbum non eſſet incarnatum? Aut
enim dicis humanam naturã quã deus ſibi vniuit,ante vnionẽ per ſe ſubſtitiſſe, & tũc dices
filium Dei ſibi vniuiſſe perſonam humanã, & non naturã: & tunc duas facies cũ Neſtorio
perſonas: & ſic à Neſtorio fugiens,ad eundẽ confugies. Aut forte dicis ꝙ etſi non tota hu-
mana natura præceſſerit ante incarnationẽ, tamen anima eius antea in cœlo fuerat,aut in
terris cõuerſata,& tũc in incarnatione fuerit carni à deo aſſumptæ infuſa. Quod ſi hoc fate-
ris, incidis in Origenis errorem de animab⁹ primo creatis in cœlo,& poſtea corpori infu- K
ſis.quem errorem iam ſupra deo duce euicimus . Alio autem modo non poſſum ſuſpicari
quo pacto dicas ante incarnationem fuiſſe duas. Rurſum,ſi ante incarnationem erãt duæ,
& poſt nõ manet niſi vna,ergo per incarnationem aut fit alterius illarum deperditio, aut
fit vtriuſq; mixtio & confuſio: ſicut cum vino miſcetur aqua,ante mixtionem erãt duæ na-
turæ,poſt mixtionem eſt vna tãtum natura. Si per incarnationẽ fit carnis deperditio, iam
non incarnatio,ſed potius (vt ita dicam)decarnatio dicenda eſſet. Si eſt vtriuſque naturæ
mixtio aut compoſitio , ita vt tertia reſultet ex illa compoſitione natura, tunc oportet vt
neutrius naturæ illarum ex quibus cõponitur,denominationem ſuſcipiat. Homo enim (vt

illorum

illorum exemplo vtar) qui tertia quædam eſt natura, ex duabus valde differentibus naturis conſtãs, corpore videlicet & anima, neq; animæ neq; corporis denominationẽ ſuſcipit, quoniã nec anima nec corpus dicitur, ſed ſolum dicitur homo. Ita ergo oporteret ꝙ Chriſtus nec deus diceretur, neq; homo, poſtq̃ naturam quandam habet ex illis duabus compoſitam. Quod ſi forte exẽplũ per me adductũ magis placet de vino mixto aquę, quod poſt mixtionem retinet nomen vini, aqua conuerſa in vinum: & ita forte dicas, carne conuerſa in deitatem per incarnationem, manſiſſe in Chriſto nomen Dei: tunc conſidera ibi etiam non manere nomen aquæ, ſed ſolum vini, eò ꝙ per mixtionem aqua fuit verſa in vinum: & ita poſt incarnationem oporteret te concedere Chriſtum non eſſe hominem, eò ꝙ humanitas fuerit in diuinitatem conuerſa. Deinde ſi vna tãtum eſt in Chriſto natura, quomodo ſecundum illam poterit tam oppoſitas ſuſcipere denominationes? Impoſſibile enim eſt, vt vna eadẽq; natura ſubſtãtiales ſuſcipiat differẽtias cõtrarias, quia oppoſita nõ poſſunt dici de eodẽ ſecundum idem. Quod ſi oppoſita de eodẽ dicãtur, oportet vt diuerſa in ſe contineat, ſecundum quæ diuerſas ſuſcipit dictiones: vt homo quia corpus habet & animam, poteſt dici corporeus ſecũdum corpus, incorporeus ſecũdum animam: mortalis ſecũdum corpus, immortalis ſecũdum animam. At cum Chriſtus dicatur mortalis & immortalis, paſſibilis & impaſſibilis, finitus & infinitus, oportet vt diuerſas habeat naturas, iuxta quarũ diuerſitatẽ diuerſas iſtas ſuſcipiat denominationes. Non eſt ergo in Chriſto vna natura cõpoſita, ſed duę ſimplices, quarũ quęlibet ſuis eſt determinata proprietatibus. Error aũt iſte Euticianorũ (vt Damaſcenus. iii. lib. de fide Orthodoxa ait) & ſimiliter Neſtorianorum, vt mihi videtur, inde ortus eſt, ꝙ neſcierunt diſtinguere inter naturam & perſonam. & ideo Neſtorius duas cognoſcens naturas, duas credebat eſſe perſonas. Eutices autem ex oppoſito, quoniam vnam fatebatur & fide credebat eſſe Chriſti perſonam, inde credebat oportere vnam etiam tãtum eſſe naturã. Vterq; tamen eorũ facilè, ſi malitia nõ eos excæcaſſet, potuiſſet cognoſcere & videre in vno hominis ſuppoſito duas eſſe naturas, in quo nec pluralitas naturarũ cõciudit pluralitatẽ perſonarũ, nec vnitas perſonæ arguit vnitatẽ naturæ. Hoc ergo hominis exẽplũ, quãtũ ad hoc ſolũ ſpectat, cõmodiſſimũ eſt, q̃uis in aliis maxima ſit diſſimilitudo: quoniã in homine eſt naturarum pluralitas in vnitate perſonæ per naturalem compoſitionẽ vnius ex pluribus: in Chriſto autem eſt pluralitas naturarũ ſimplicium ſine vlla earum cõpoſitione aut mixtione. Et ita in homine tres ſunt naturæ, duę duarum partium, videlicet corporis & animæ, & tertia ex illis reſultãs, ſcilicet ipſe homo, qui nulla illarũ eſt. In Chriſto vero duæ ſunt tãtũ naturæ, diuina & humana, ex quib⁹ nulla alia tertia cõſtituitur. Sed iam opus eſt vt aliũ Euticetis & Acephalorũ cõmunẽ errorẽ & impiã blaſphemiã reiiciamus, qua dicũt diuinitatẽ in cruce paſſam fuiſſe. Quis hoc ferat? Cuius aures nõ horrẽt audire diuinitatẽ aut dolere aut pati potuiſſe? Deus ſiquidẽ cũ ſumme perfectus ſit, & quoddã infinitæ perfectionis pelagus, talibus miſeriis ſubiici nequit. Ego deus (dicit ipſemet) & nõ mutor. Si non mutatur, fieri neceſſe eſt vt aut ſemper doleat & ſemper patiatur, quod ſumma eſſet miſeria: aut nũq̃ doleat, imo nec dolere poſſit nec pati. Nam ſi ſemel gaudens, & carens omni paſſione, poſtea dolet & patitur: neceſſariũ eſt vt tũc mutetur. Præterea Petrus Apoſtolus ait, Chriſto igitur paſſo pro nobis in carne, & vos eadem cogitatione armamini. Carne paſſum dixit, non deitate. Et Paulus Apoſtolus ait, An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Qui nõ infirmatur, ſed potens eſt in nobis. Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute dei. Paſſus eſt ergo Chriſtus & mortuus, ſed ex noſtræ humanitatis infirmitate. Viuit autẽ impaſſibilis & immortalis, ſed ex ſuæ diuinitatis virtute, quæ tanta eſt, vt in ſe nec mortem ſubire, nec paſſionem aliquam ſuſtinere poſſit. Ipſe etiã Chriſtus Ieſus ſe in carne fuiſſe paſſum teſtatur. Nã Iudæis dicẽtibus & petẽtibus ab eo, Quod ſignũ oſtẽdis nobis, quia hæc facis? reſpondit Ieſus, & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus dieb⁹ excitabo illud. ille autem dicebat de templo corporis ſui, quod ſolutum fuit in morte, excitatum in reſurrectione. propter quod Euangeliſta quaſi hoc declarans ſubiunxit, Cum ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius quia hoc dicebat: & crediderunt ſcripturæ & ſermoni quem dixit Ieſus. Vides hic paſſionem ad corpus relatam, non autem ad deitatem, quoniam illa pati nõ poterat. Prophetiæ etiã quæ de Chriſti paſſione præceſſerant, de paſſione in carne loquũtur. Vnde in pſalmo ſub perſona Chriſti dicitur, Foderũt man⁹ meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Et Eſaias oſtendens voluntariã fuiſſe Chriſti paſſionẽ,

Mala. iij.

i. Petri. iiij.

ij. Cor. xiij.

Iohan. iij.

Pſal. xxi.

Esaiæ.l. sub persona eiusdem Christi ait, Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Et vt alia multa præteream, quid aliud significat illæ angelorum voces ad Christum, quibus eũ interrogabant dicentes, Quare rubrum est vestimentũ tuum? Nomine vestimẽti carnẽ designantes, qua vestita fuit diuinitas in incarnatione. Hæc autem caro cum fuisset suo sanguine intincta, quærebant, quare rubrum est vestimentum tuum? Et iterum, Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Aduersus tam apertam blasphemiam piget plura afferre testimonia. Eius certe narratio pro expugnatione sufficisset, nisi aduersus homines duræ ceruicis & indomabilis cordis ageremus, cuiusmodi sunt omnes hæretici. Contra hanc hæresim sunt plurimorum conciliorum definitiones. Cõcilium nãq; Chalcedonense sic ait, Consentientes sanctis patribus, vnũ eũdemq; filium confiteri dominũ nostrum Iesum Christum cõsona voce edocemus, pariter perfectum eũdem in deitate deũ, & hominẽ eũdem ex anima rationali & corpore, secũdũ diuinitatẽ vnius cum patre naturæ, secũdũ humanitatẽ eũdẽ vnius naturæ nobiscum, per omnia similem nobis absq; peccato, ante secula quidem ex patre natum secundum diuinitatem, in nouissimis vero diebus eũdem propter nos & propter nostrã salutẽ hominem factum: hunc vnum eũdemq; Christũ filium Dei vnigenitum in duas naturas inconfuse, immutabiliter, indiuise, inseparabiliter cognoscendum: in nullo naturarũ differentias propter vnitatẽ perimendas, magis autem salua vtriusq; naturę proprietate, & in vna coeunte persona, vnoq; statu concurrente, non in duabus personis partiendũ vel diuidendũ, sed vnũ eũdẽq; filium vnigenitũ Deũ verum dominũ Iesum Christũ. Hæc concilium Chalcedonense: cuius decreto non minus Nestorii quam Euticetis & Acephalorum hæresis corruit. Sed quia impii Acephali & maledicti non recipiunt Chalcedonense concilium, ideo ad priora & posteriora concilia confugiamus. Hæc nanque hæresis ante Euticetem & Acephalos fuit. Nam Philaster, qui longo tempore ante eos fuit, refert quandam hæresim quæ dixit diuinitatem in cruce doluisse, & passam fuisse. Eandem etiam recitat Augustinus etiam Acephalis vetustior, quanuis nullus eorum auctorem hæresis prodat. Concilium Ephesinum, quod tertia synodus dicitur, circa finem suorum decretorum sic ait, Sic illum diximus passum esse, & resurrexisse, nõ quia Deus verbum in sua natura passus sit, aut plagas aut clauos & trãsfixiones, aut alia vulnera susceperit (deus nanq; incorporalis & extra passionem est) sed quia corpus illud quod ipsi proprium factum est, hoc sustinuit: ideo hæc omnia pro nobisipsis dicitur passus, inerat enim in eo corpore quod patiebatur, Deus qui pati non poterat. Hæc Concilii Ephesini. Et concilium Ispalense secundũ. xiii. suorum Decretorum capitulo sic ait. Ergo sicut immaculata fides, & sancta Dei ecclesia docet, confitemur dominum nostrum Iesum Christũ intemporaliter ex patre Deum natum, temporaliter ex vtero gloriosæ virginis Mariæ hominem editum, & ob hoc in vna existente persona duas naturas habentẽ: deitatis, qua ante secula genitus: & humanitatis, in qua diebus vltimis editus est: in illa secundum formã dei, in ista secundum formam serui consistens. In illa patri manens æqualis, in ista sine peccato similis nostræ conditioni. In illa inuiolabilis, in ista passibilis. In illa ex qua mori non potuit, in ista in qua mortem suscepit. Hæc concilium Ispalense expresse contra Acephalos. Quibus verbis omnes hæreses præfatæ circa Christi personam exortæ colliduntur. Contra hanc hæresim scripsit Gelasius papa eodem libello quo scripsit contra Nestorium. Scripsit etiam Boetius aduersus eandem hæresim vnum librum de duabus naturis. Et beatus Damascenus libro tertio de fide orthodoxa per singula capitula contra singulas præfatas hæreses disputat.

Ibidem.

Conciliũ Chalcedonense

Cõcilium Ephesinũ.

Concilium Ispalense.

Arrius. QVinta hæresis est quæ asserit Christũ solum corpus habuisse, non autẽ animam. Huius auctor fuit Arrius, vt testatur Augustin⁹ in libro de hæresibus ad Quodvultdeũ cap. xlix. sic de Arrianis loquẽs. In eo autẽ q̃ Christũ sine anima solã carnẽ suscepisse arbitrãtur, min⁹ noti sunt, nec aduersus eos ab aliquo inueni de hac re fuisse certatum. Sed hoc verum esse & Epiphanius non tacuit, & ego ex eorum quibusdam scriptis & collocutionibus certissime comperi. Hæc Augustinus. Verum quia ex his verbis nõ constat an Arrius hoc venenum repererit, an sequaces illius de suo cerebro postea addiderint, ideo pro nunc de Arrio tacemus. Apollinaris, de quo iam alias diximus, hũc errorẽ postea suscitauit, qui communiter dicitur illius erroris auctor. Philaster hanc hæresim recitat nullo nominato illius auctore. Hæc hæresis satis conuincitur per ea quæ in expugnatione secundæ hæresis dicta sunt. Si enim Christus veram habuit naturæ humanæ substantiam, ergo & habuit animam, quoniam sine ea perfectus homo esse non potest. Verum etsi hoc apertissime eum

Apollinaris

A ſime eum conuincat, particularibus argumẽtis non pigebit cõtra eũ agere. Chriſtus paſſionis ſuæ tẽpore iam appropinquante ait, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ. Et ante dixerat, Ego ſum paſtor bonus, & animã meã pono pro ouibus meis. Et iterũ, Poteſtatẽ habeo ponendi animã meã, & iterum ſumendi eam. Aperta ſatis ſunt hæc, neq; vllã parabolam redolentia. Verũ his auctoritatibus (vt Auguſtinus ait) Apollinaris reſpondebat, dicens Chriſtum animam habuiſſe non rationalẽ, ſed ſolùm eã quæ corpus viuificaret: & verbũ ipſum loco rationalis animæ extitiſſe. Sed per hoc non effugit quin dicat Chriſtum non fuiſſe integrum & perfectum hominẽ eiuſdem ſubſtantiæ nobiſcum. Sed vt nullum illi pateat effugium, conſideremus quid Lucas de eo dicat, Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud deum & homines. Quomodo autem profecerit ſapientia, ſequentia verba declarant, quoniam addidit, & ætate. Iuxta id ergo profecit ſapiẽtia, ſecundũ quod profecit ætate. Ac B cum ſecundum ſolam naturam humanam profecerit ætate, conſequens eſt vt iuxta eandẽ profecerit ſapientia, quoniã ſecundum naturã diuinam, quæ immutabilis & infinitè ſapiẽs eſt, nullo modo proficere poterat. Profecit ergo ſapiẽtia ſecundũ humanitatẽ. Sed ſi humanitas quam ſuſcepit, animam rationalem non habuit, ergo ſecundum humanitatem nihil ſapuit, quoniã ſecundũ animã rationalem ſapere debuiſſet, & non ſecundũ corpus, aut ſecũdum animam præciſe vegetantẽ corpus. Rurſum propter hoc filius Dei noſtram ſuſcepit naturam, vt per naturã ab eo ſuſceptã noſtris ſuccurreret defectibus, & is qui ſine peccato erat, noſtra peccata diſſolueret. Nihil ergo profuiſſet nobis ſolùm carnẽ ſine anima ſuſcipere, quia peccata noſtra in anima erãt, & nõ in carne, quæ peccare nõ poteſt. Sed Chriſtus totum hominẽ redemit, qui ait, Totum hominẽ ſanum feci in ſabbato. Totũ ergo hominem Chriſtus aſſumpſit, qui totũ hominẽ redemit. Demũ iſte error plurimorũ conciliorũ definitionibus dãnatur. Conciliũ Romæ habitũ ſub Damaſo papa, ſic ait, Anathematizam⁹ C eos q̃ pro hominis anima rationali & intelligibili dicũt dei verbũ in humana carne verſatum, cũ ipſe filius ſit verbum dei, & pro anima rationali & intelligibili in ſuo corpore fuerit, ſed noſtrã, id eſt rationalẽ & intelligibilẽ ſine peccato animã ſuſceperit atq; ſaluauerit. Hæc conciliũ Romanũ. Cuius concilii decreta ponũtur in libro Conciliorũ generaliũ, non inter ipſa cõcilia, ſed poſt inter decreta Damaſi papæ. Conciliũ Epheſinũ cap. xiii. ſuorum decretorum ſic ait, Nõ enim dicimus q̃ Dei natura cõuerſa vel immutata ſit, ſed magis q̃ carnem animatam anima rationali ſibi copulauerit, verbũq; ſubſtãtialiter & ineffabiliter factus ſit homo. Hæc Conciliũ Epheſinũ. Conciliũ Chalcedonẽſe ſic ait, Conſentiẽtes ſanctis patribus vnum eundẽq; filium confiteri dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum, conſona voce edocemus pariter perfectũ eundẽ in deitate Deum, & hominem verũ eundẽ ex anima rationali & corpore &c. Hæc concilium Chalcedonenſe. Contra hanc hæreſim non vidi nec hucuſq; ſciui aliquẽ qui ſcripſerit prẽter beatũ Ambroſiũ, qui in libro de incarnationis D dominicæ ſacramento, per totum ſeptimum capitulum contra eam agit.

Matt. xxvi. Iohan. x. Lucæ. ij. Iohan. vij. Cõcilium Romanũ. Conciliũ Epheſinũ. Conciliũ Chalcedonenſe.

SExta eſt hęreſis quæ aſſerit in Chriſto tantum vnam fuiſſe voluntatem, videlicet diuinam. Huius hæreſis auctor fuit Macharius Antiochenus epiſcopus, qui condẽnatus eſt in ſexta ſynodo Cõſtantinopolitana ſub Agathone papa celebrata. Huius hæreſis fautores dicti ſunt Monothelitæ, non (vt quidã corrupte dicunt) Monoſelitæ: & quidã, cuius nomen ſciens prętereo, deriuationẽ nominis aſſignare volens, nõ minus impudẽter q̃ imprudenter dixit, Monoſelitæ dicuntur à Monoſo illius hæreſis authore. Monothelitę dicti ſunt ab vna tantũ voluntate quã Chriſto tribuebant: quoniam μόνος græce, valet latine tantum ac vnus. θέλησις idem eſt quod voluntas. Hinc ab illis duabus dictio eſt compoſita μονοθέληται, quaſi vnã afferentes voluntatẽ. Cõtra hanc hæreſim ſic agimus, & primo ab illius patrono quærendũ eſt an duas in Chriſto fateatur naturas. Si vnã tantũ dicit in Chriſto naturã, ſicut vnã volũtatẽ, tunc ad aliquã prędictarũ hæreſũ reducẽdus eſt, quę in Chri- E ſto duas negauerũt naturas. Si vero duas in Chriſto fatetur naturas, ergo & duas oportet cũ fateri voluntates: quoniã ſicut vnius naturæ vna eſt volũtas, ita pluriũ naturarũ plures ſunt volũtates. Ideo enĩ dicimus patris & filii & ſpiritus ſancti vnã eſſe volũtatẽ, quia vna in illis trib⁹ perſonis eſt deitatis ſubſtãtia. Ita ergo in Chriſto, in quo ſunt duæ naturæ diuerſæ, diuinitatis videlicet & humanitatis, oportet vt duæ ſint etiã volũtates, vna quæ pertinet ad diuinitatem, altera quæ ſpectat ad humanitatem. Præterea ſi vna tantum eſt in Chriſto voluntas, ergo vna tantum in Chriſto erit natura, quoniam ſicut vna natura vnã infert volũtatem, ita ediuerſo vna voluntas vnã arguit naturã. Vna ſiquidẽ voluntas non poteſt eſſe

Macharius

Monothelitæ.

duarum naturarū. Rurſum ſi vna tātū eſt voluntas, aut illa erit diuina, aut humana, aut ter- F
tia ex illis compoſita, ſicut ſupra Eutices dixerat. Si diuina tantū eſt volūtas, ergo Chriſtus
non habuit integram & perfectam humanitatem eiuſdem ſpeciei cum noſtra, quoniam
perfecta humanitas ſine voluntate eſſe non poteſt. Si autem illa vna voluntas eſt tantū hu-
mana, ergo Chriſtus non erit Deus, quoniam non poteſt eſſe Deus ſine voluntate diuina.
Vtrūq; autē horum duorum probauimus eſſe hæreticum. Si vero dicat illam vnam Chriſti
voluntatē eſſe tertiā ex illis duabus compoſitā, tunc ſequitur ꝙ illa voluntas nec diuina ſit
nec humana, quoniā compoſitū nō ſuſcipit denominationē alicuius ſuarū partiū ex quibus
cōponitur: & ita ſecundū iſta oporteret dicere Chriſtū nō eſſe verū deū, nec verū hominē,
quia nec voluntatē habet diuinā (ſecundū iſtos) nec humanā. Sed omiſſis his argumentis,
Iohan. v. ſcrutemur ſcripturas ſacras, quoniam (vt Chriſtus ait) illæ teſtimonium perhibent de illo.
Marci. vij. Marcus Euangeliſta ait, Venit Ieſus in partes Tyri & Sidonis: & ingreſſus domū, neminē G
voluit ſcire, & nō potuit latere. Quomodo nō potuit latere cū voluit? Nonne voluntas di-
uina omnipotens eſt? Nōne omnia quæ voluit dominus fecit in cœlo & in terra? Ergo ſe-
cundū id quod nō potuit latere, ſecūdū id voluit neminē ſcire. At cōſtat eū ſecūdū huma-
nitatē nō potuiſſe latere, quia ſecundū illā non erat omnipotēs, ergo ſecundū eandem vo-
luit neminē ſcire. & ſecundū diuinā voluntatē non ita voluit. ergo alia eſt voluntas diui-
nitatis, & alia humanitatis. Præterea, cum Chriſtus eſſet proximus paſſioni, dixit, Pater, ſi
Lucæ. xxij. vis, tranſfer calicē iſtū à me. Veruntamen nō mea voluntas, ſed tua fiat. Vides hic expreſſe
duas Chriſti volūtates nominatas, vnā diuinitatis, aliam humanitatis? Nam ſi vna tantum
eſſet Chriſti volūtas, videlicet diuina, quomodo fieri poſſet ꝙ Chriſtus patrē oraret dicēs,
non mea ſed tua voluntas fiat? Non enim eſt poſſibile vt voluntas patris impleatur, volū-
tas autem filii nō, cū vna ſit patris & filii volūtas. Sed quia duæ ſunt in Chriſto volūtates,
vna diuinitatis, quæ eadē eſt cū volūtate patris, ſecūdū quā nihil à patre petit: alia humani- H
tatis, ſecundum quam quodammodo paſſionem nolebat: ideo ſuam voluntatem, id eſt hu-
manam poſtponēs diuinæ, dicit, Non mea voluntas, ſed tua fiat. Rurſum, beatus Apoſtolus
Paulus de Chriſto loquens ait, Factus eſt obediens vſq; ad mortē, mortem autē crucis. Nō
Philipp. ij. fuit autē obediens ſecundū naturā diuinam, quia obedientia ſubiectionem quādā denotat.
Secundū autem naturam diuinā nō erat ſubiectus patri, quia ſecundū illam non rapinam
arbitratus eſt eſſe ſe æqualē Deo. Secundum humanam ergo naturam factus eſt obediens.
Obedientia autē voluntaria quædam eſt ſubiectio, & ſine voluntate obedientia eſſe nequit.
illud enim quod per vim & coactionē fit, non fit per obedientiā. Cū ergo Chriſtus ſecūdū
humanitatē factus fuerit obediens patri vſq; ad mortem, oportet neceſſario vt ſecundum
eandē humanitatē voluntatē habuerit ſecūdū quā pati voluit. Contra hāc hæreſim cele-
bratum eſt conciliū Conſtantinopolitanum, quod ſexta ſynodus appellatur, ſub Agathone
Cōciliū cō papa. Poſt longas ergo de hac re collationes, & diſputationes in hoc cōcilio habitas, tandē I
ſtātinopo- actione decimaſeptima ſic definitur, Iuxta quod olim prophetæ de eo, & ipſe nos dominus
litanum. Ieſus Chriſtus erudiuit, & ſanctorū patrū nobis tradidit ſymbolum, duas naturales volūta-
tes in eo, & duas naturales operatiōes, indiuiſe, incōuertibiliter, inſeparabiliter, incōfuſe, ſe-
cūdū ſanctorū patrū doctrinā adæquē prædicam⁹, & duas naturales volūtates, nō cōtrarias
(abſit) iuxta qđ impii aſſeruerūt hæretici, ſed ſequētē humanā eius volūtatē, & nō reſiſtētē
vel reluctātē, ſed potius ſubiectam diuinę eius atq; omnipotēti volūtati. oportebat enī car
nis volūtatē moueri, ſubiici vero volūtati diuinę, iuxta ſapiētiſſimū Athanaſiū. Sicut enim
eius caro Dei verbi dicitur & eſt: ita & naturalis carnis eius voluntas, propria verbi dicitur
Iohan. iij. & eſt: ſicut ipſe ait, Quia deſcēdi de cœlo nō vt faciam volūtatē meā, ſed eius qui miſit me
patris. ſuā propriā dicēs volūtatē, quæ erat carnis eius. Hæc Cōciliū Conſtātinopolitanū.
Contra hanc hęreſim nullū reperi ſcriptorē præter Damaſcenū, qui tertio lib. de fide or-
thodoxa cap. xiiii. de hac re diſputat, non nominato (vt ſolet) erroris auctore. Et Petrus K
Lombardus. iii. lib. Sentētiarū diſtīc. xvii. de hac re agit, q̄uis breuiter & perfunctorie. Qui
autē plenius de hac re edoceri cupit, legat acta ſextæ ſynodi, in qua ſatis diffuſe hoc nego-
ciū inquiritur. Huius hæreſis nūq̄ meminit Guido Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus,
quod valde miror, cū ſit viris doctis notiſſima. Vnde conuincitur eū non legiſſe acta ſextæ
ſynodi. Apparet etiā quod aliàs diximus, eū in veteribus hæreſibus recēſendis nullū alium
legiſſe præter opuſculū Auguſtini de hęreſibus, aut capitulū quoddā Iſidori in ſuis Etymo-
logiis, in quo enumerat hęreſes quę ad ſuū vſq; tēpus pręceſſerūt. Cū enim neq; Augu. neq;
Iſidorus hāc hæreſim numeret, vtpote vtroq; poſterioré, ideo Guido illius nō meminit.

Septima

A SEptima hæreſis nimis ingrata eſt Chriſto redemptori noſtro, quoniam non agnoſcit beneficiũ ab eo nobis collatũ. negat enim Chriſtũ crucifixum fuiſſe, ſed Simonem Cyreneum qui angariatus ſuſtulit crucẽ. Huius erroris auctor fuit impius Baſilides Apoſtolorũ tẽpore, de quo Euſebius lib. iiii. hiſtoriæ eccle. cap. viii. loquitur. Poſt hũc pauco tẽpore elapſo Marcus à quo Marcitæ hæretici dicti ſunt, eidẽ adhæſit errori, dicens Chriſtũ non vere, ſed putatiue paſſum fuiſſe. Contra hunc errorem piget teſtimonia ſcripturæ afferre, cum vtrũq; teſtamẽtũ plenum ſit teſtimoniis paſſionis Chriſti. Et dimiſſo veteri, in quo ferè omnia per figuras & ænigmata dicta ſunt, quatuor euangeliorum apertiſſima eſt hiſtoria enarrans Chriſti paſſionẽ. nullus autem eorũ ait Cyreneũ fuiſſe paſſum, ſed ſolùm portaſſe crucẽ, cui poſtea fuit Chriſtus affixus. Et Paulus hoc ſæpiſſime in ſuis epiſtolis docet. In priore enim epiſtola ad Corinthios ait, Nos autẽ prædicamus Chriſtum crucifixum. Et Baſilides. Marcus. .i. Corin. i.

B iterum, Nihil me ſcire iudicaui inter vos, niſi Ieſum Chriſtũ, & hunc crucifixũ. Et vt omnia alia omittã, Petrus Apoſtolus eo die quo ſpiritum ſanctum recepit cũ aliis, prædicans populo ait, Viri Iſraelitæ, audite verba hæc, Ieſum Nazarenũ virũ approbatũ à Deo in verbis, virtutibus, & prodigiis & ſignis quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut ſcitis, hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorũ affligẽtes, interemiſtis. Et infra, Certiſſime ſciat ergo omnis domus Iſrael, quia & dominũ eũ & Chriſtũ fecit deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis. Qui ergo per paſſionẽ ſuam mortuus eſt, quomodo nõ vere ſed putatiue paſſus eſt? Quod ſi non vere paſſus eſt, falſa eſt prædicatio Pauli. Contra talem inſaniã non eſt opus plura afferre: quia, vt à principio ſtatuimus, cõtra eos ſolos nũc agimus, qui Chriſto nomina per baptiſmum dederunt. Qui vero hæc aſſerunt, aut Ethnicos aut Iudæos ſe eſſe oſtendunt, quoniam (vt ait Paulus) prædicare Ieſum Chriſtum cru- Ibidem. ij. Actu. iij. .i. Corin. i.

C cifixum, Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia.

OCtaua hæreſis eſt non minus ingrata ipſi Chriſto, non agnoſcens etiam beneficium tam immenſum, quale nobis contulit, videlicet redemptionem noſtram. Huius hæreſis author eſt quidam Baſſus nomine, ſub apoſtolorũ tẽporibus, de quo apud ſolũ Philaſtrũ reperio mentionẽ factam fuiſſe. Hic Baſſus dixit non ſperari ſalutẽ neq; in Chriſti maieſtate, neq; in eius præſentia corporali. Hunc errorem longo poſtea tẽpore ſuſcitauit Petrus Abailardus, qui dixit non ideo filium dei fuiſſe incarnatum, vt hominem liberaret. Et vt clarius eius ſtulta mens appareat, verba illius hic inſeram, quæ beatus Bernardus ponit epiſtola. cxc. Ideo (inquit) ſicut dicunt doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt filius dei, vt homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, nec diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, niſi forte deo permittente, vt carcerarius: nec filius dei vt hominem liberaret, carnẽ aſſumpſit. Hæc Petrus Abailardus. Ecce nouum alterum Goliath, qui omnibus catholicis doctoribus Baſſus. Petr⁹ Abailardus.

D exprobrat, omnes eos erraſſe dicens. Verũ hic deo duce petra catholicæ fidei percuſſus corruet. Primum ergo quod dicit diabolum nullũ ius aut poteſtatem habere in homine: manifeſte conuincitur per id quod dominus apud Iohannem ait, Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Si nullam poteſtatem habebat in homine, quomodo princeps mundi vocatur? Et apertius oſtendit id quod ſequitur, videlicet, & in me non habet quicquam. Quod ſi in aliis hominibus nullum etiam ius aut poteſtatem habebat: quid opus erat addere, & in me non habet quicquam? Quia tamen per verba præcedentia dixerat diabolum habere poteſtatẽ ſuper homines, ne quid ſimile de eo putari poſſet, addidit, & in me non habet quicquam. Vt autem nulla noſtra expoſitione aut argumentatione ſit opus, audi beatum Paulum expreſſe hoc dicentem. Nequando (inquit) det illis deus pœni- Iohan. xiiij

E tentiam ad cognoſcendam veritatem, vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius volũtatem. Vides hic laqueos diaboli nominari à Paulo: & captiuos homines à diabolo teneri ad eius voluntatẽ. Prẽterea ſi homines capti non erant à dæmone per peccatum, nihil ergo Chriſtus ſua morte operatus eſt: quoniam ſi nos captiui nõ eramus, certe oportet vt nec redempti etiam ſimus. Non enim redimitur niſi qui captus eſt. Verũ hoc ingratus & blaſphemus Petrus Abailardus conceſſit, dicens filium dei non ideo carnẽ aſſumpſiſſe vt hominem liberaret. Sed error iſte plurimis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis dãnatur. Et vt vetus teſtamentum omittam, ad nouum accedo. Apud Matthæum legimus angeſum dixiſſe Ioſeph de virgine Maria ſpõſa eius, Pariet autem filium, & vocabis nomẽ eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Et apud Iohannem idem Chriſtus ait, Nõ enim miſit deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſal- ij. Timo. ij. Matth. i. Iohan. iij.

uetur mundus per ipſum. Et in cœna vltima carnem ſuam dans in cibum diſcipulis ſuis, F
Lucæ.xx. ait, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et calicem porrigens ait, Hic eſt calix
nouum teſtamentũ in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur. Et beatus Paulus ait, Vbi ve-
Gala.iiij. nit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, factũ ſub lege, vt eos qui
Epheſ.ij. ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Et alibi, Deus autẽ qui di-
ues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos, & cum eſſemus
Coloſſ.ij. mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati. Et in alio loco, Et
vos cum mortui eſſetis in delictis, & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo, donãs
vobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographũ decreti quod erat con-
trarium nobis: & ipſum tulit de medio, affigẽs illud cruci: & expolians principatus & po-
teſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſeipſo. Et beatus Petrus apoſtolus
i.Petri.i. ait, Scientes quòd nõ corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra con- G
uerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni incontaminati & imma-
culati Chriſti. Poſtremo illa quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores quos Iohãnes vi
Apoca.v. dit cecidiſſe coram agno, cantabant dicentes, Dignus es accipere librum, & aperire ſigna-
cula eius, quoniã occiſus es, & redemiſti nos deo in ſanguine tuo, ex omni tribu, & lingua,
& populo, & natione. Ecce iſti qui redemptione per Chriſtum facta iam fruebantur, agno-
ſcunt redemptionem. Petrus autem Abailardus, quoniam per peccatum in captiuitate dia-
bolica detinebatur, non agnoſcebat redemptionem. Contra hoc ſunt plurium conciliorũ
definitiones. In ſymbolo fidei edito in cõcilio Niceno ſic de Chriſto filio dei dicitur, Qui
propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis, & incarnatus eſt, atq;
homo factus paſſus mortuus eſt, & reſurrexit tertia die, aſcendit ad cælos, venturus iudica-
re viuos & mortuos. Hæc concilium Nicænum. Et eadem ferè verba ponuntur in ſymbolo
facto in concilio Conſtantinopolitano, quod ſecunda ſynodus dicitur. Cõcilium Epheſi- H
num, quod tertia ſynodus dicitur, in vltimo capitulo ſuorũ decretorũ ſic ait, Eſt enim ine-
ptum & ſtultum hoc dicere, quòd is qui ante omnia ſæcula eſt conſempiternus patri, ſecun
dæ generationis egu rit vt eſſe inciperet: ſed quia propter noſtram ſalutem, naturam ſibi
copulauit humanam, & proceſſit ex muliere, idcirco dicitur eſſe natus carnaliter. Hæc con-
cilium Epheſinum. & idem dicit conciliũ Chalcedonẽſe, quod quarta ſynodus dicitur. Ec-
ce contra Petrum Abailardum omnia quatuor concilia quæ beatus Gregorius dicit ſe ve-
nerari tanquam quatuor euangelia. Obmuteſcat ergo Petrus Abailardus, & ſuam compe-
ſcat ſuperbam arrogantiam, qua non eſt veritus contra omnium ſacrorum doctorum con-
cordem doctrinam ſentire. Contra hunc errorem nullum reperi ſcriptorem præter beatũ
Bernardum, qui in quadam epiſtola ad Innocentiũ papam, quæ eſt in ordine cẽteſima no-
nageſima, de hac re diſputat, à quo aliquid hauſimus. Huius hæreſis etiã non meminit Gui-
do, immo nec ipſius Petri Abailardi vllam vnquam mentionem facit. I

Petr⁹ Abai lardus. NOna hæreſis negat in Chriſto fuiſſe ſpiritum timoris domini. Et hoc venenum etiã
eſt à Petro Abailardo inuentum, quemadmodum illi impingit beatus Bernardus illa
eadẽ epiſtola, videlicet. cxc. quanuis contra illum nõ diſputat. Sed eã redarguit & cõ-
Eſaiæ. xi. uincit Eſaias propheta, qui de Chriſto loquens ita ait: Egredietur virga de radice Ieſſę, &
flos de radice eius aſcẽdet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapiẽtiæ & in-
telle&us, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eũ ſpiritus
timoris domini. Hæc virga quæ de radice Ieſſę orta eſt, virgo eſt Maria de genere Dauid,
Cantic. ij. qui filius fuit Ieſſę, vt Matthæus narrat. Flos autem eſt Chriſtus, qui ait, Ego flos campi, &
lilium conualliũ. Super hunc florem requieuit ille ſeptenarius ſpiritus quem Eſaias expreſ-
ſit, id eſt ſeptem eiuſdem ſpiritus ſancti dona, inter quæ ſpiritus timoris domini numera-
tur. Præterea quid trepidat ponere in Chriſto ſpiritum timoris domini? An forte quia ti-
i.Iohã.iiij. mor eſt imperfectorum, ſecundum quod Iohãnes ait, Perfecta charitas foras mittit timorẽ? K
Et ideo forte Petrus Abailardus timens negare in Chriſto fuiſſe perfectam charitatem, ne-
gauit in eo fuiſſe ſpiritum timoris. Quod ſi ita eſt, trepidauit certe timore vbi non erat ti-
mor. Neſciuit enim multiplicem eſſe timorem domini. Quidã nanq; eſt timor domini ſe-
ruilis, cum videlicet quis propter odium pœnæ quam timet, fugit peccatũ: qui timor ſeruili-
is dicitur, quia ſerui talem timorem conſueuerunt habere. Dicitur etiam initialis, quia via
quædam eſt & initium ad bonum. Vna enim pars iuſtitię eſt declinare à malo, ad quam in-
Pſal.cx. troducit hic ſeruilis timor, & ideo initialis vocatur, de quo dicitur, Initium ſapientiæ ti-
mor domini. Hic timor eſt imperfectorũ, quia perfecta cuiuſcunque operis executio a cha

ritate

A ritate ortum habere debet. Hic autem timor non oritur à charitate, ſed ab odio pœnæ. Hunc timorem perfecta charitas foras mittit: quoniam qui ſic iam deum diligit, vt ex amore eius cuncta operetur, tũc iam deſinit agere propter odium pœnæ. Qui enim ex odio pœnæ agit, quaſi coactus à pœna quam timet agit: quam ſi ſciret nunquam fore infligendam, deſiſteret ab actione. Qui vero ex amore agit, mere libere agit. Hunc timorem Chriſtus non habuit, quia perfectiſſimam habuit charitatem, quæ illum non permittebat. Alius eſt timor domini filialis, cum quis ſcilicet fugit malũ ex ſolo amore patris, ne videlicet offendat patrem: qui ideo dicitur filialis, quia tali timore bonus filius timere debet patrem. Et hunc non ſolum non expellit charitas, immo eũ producit charitas, & ab ea ortum habet. Et hunc timorem habuit Chriſtus, quia à multis, immo ab omnibus malis declinauit, & non timore alicuius pœnæ, ſed ex ſolo dei amore. ergo fuit in eo timor filialis. Quod

B ſi adhuc contendas dicens hunc timorem filialem habere immixtam quandam pœnam, & ob hoc illũ dicas nõ fuiſſe in Chriſto, cuius anima fuit beata ab origine ſuæ conceptionis: hoc nihil obſtat: quia etſi eius anima fuit beata, nihilominus triſtabatur in paſſione, quæ triſtitia multo grauior fuit pœna, q̃ illa quæ eſt immixta timori filiali. Ergo qui triſtari potuit cum eſſet beatus, timere etiã potuit præcipue timore filiali, cuius ſi aliqua eſt pœna, mĩ tiſſima certe eſt. Rurſum, beati q̃ iã extra omnẽ pœnã ſunt, timẽt dominũ: vt propheta ait, Timor domini ſanctus permanet in ſæculũ ſęculi. Chriſto ergo nihil ſua beatitudo obſtare potuit quin deũ timuerit. Verũ hoc prophetæ dictum de quodã alio timore interpretãtur, quem vocant reuerentialẽ, qui non eſt aliud quã quædã ipſius dei reuerentia: & hunc dicũt habere beatos. Quod ſi hic ſit à timore filiali diſtinctus, & timorem filialem negent ineſſe beatis, ſed ſolum quem appellant reuerentialem, non tamẽ per hoc euadet Petrus Abailardus, quin aliquis ſpiritus timoris domini (vt Eſaias dixit) fuerit in Chriſto: quoniam cum Pſal. xviij.

C Chriſtus præ omnibus reueritus ſit deum, adeo vt propter illam reuerentiam Paulus dicat eum à deo fuiſſe exauditum: cõſequens eſt, vt etiam ſupra omnes deum timuerit hoc timore quem vocant reuerentialem. Non eſt ergo cur Petrus Abailardus trepidet Chriſto tribuere timorem: quoniam etſi non habuit timorem ſeruilem, quem perfecta charitas foras mittit, habuit tamen timorem filialem aut reuerentialem, quem perfecta charitas producit. Heb. v.

DEcima hæreſis aſſerit Chriſtum ſuſtinuiſſe vulnus lãceæ cum adhuc viuus eſſet. Huius erroris author fuit quidam Petrus Iohãnis, vt Guido carmelita illi impingit. Et certe miror quòd homo qui vel parum latine ſciat, & legat euãgeliũ Iohãnis, in hũc incidat tam apertũ errorem: niſi forte ſuperba eius malitia illum excæcante: quoniã beatus Iohãnes enarrans paſſionem Chriſti, poſt multa tormenta quę Chriſto illata eſſe dicit, de morte eius ſic ait, Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit, Conſummatum eſt. Et incli- Petrus Iohannis. Iohan. xix.

D nato capite tradidit ſpiritum. Iudæi ergo, quoniam paraſceue erat, vt non remanerent in cruce corpora ſabbato (erat enim magnus dies ille ſabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerũt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quia vera dicit, vt & vos credatis. hucuſq; beatus Iohãnes in euangelio. Ex iſtorum autem verborum ordine clariſſime patet Chriſtum fuiſſe iam mortuum cũ latus eius fuit lãcea percuſſum. Et ſi ergo angelus de cælo aliud annunciaret nobis, non eſſet credendus. Neq; cauſa deuotionis aut contemplationis licet mendacium fingere. Iſte autem vt augeret dolores paſſionis Chriſti, dicebat licite poſſe dici & cõtemplari Chriſtum fuiſſe percuſſum lancea cũ adhuc viuus eſſet. At deus non indiget mẽdacio noſtro. Ideo merito error

E iſte dãnatus eſt in concilio Viennenſi ſub Clemente papa quinto. Huius autẽ concilii definitio habetur in volumine Clementinarum decretalium titulo de ſumma trinitate & fide catholica: vbi poſtquam citauit illum locũ Iohãnis quem nos proxime narrauimus, ſic definitur: Nos igitur ad tam præclarum teſtimonium, ac ſanctorum patrum & doctorum cõmunem ſententiam, apoſtolicæ conſiderationis, ad quam duntaxat hęc declarare pertinet, aciem conuertentes, ſacro approbante concilio declaramus prædictum apoſtolum & euangeliſtam Iohannem, rectum in præmiſſis factæ rei ordinem tenuiſſe, narrando quod Chriſto iam mortuo vnus militum lancea latus eius aperuit. Hæc concilii Viẽnenſis definitio: cui magis quemlibet credere oportet, q̃ phantaſticis hæreticorum imaginationibus. Concilĩ Viennẽſe.

Cerinthus. VNdecima hæresis est quæ negat Christum surrexisse. Huius hæresis magister est Cerinthus, de quo iam aliàs diximus. hic (vt Augustinus testatur) dixit Christum non surrexisse, sed aliquãdo surrecturum. Hæc hæresis adeo faciliter reuincitur, vt qui eã tutari velit, cogatur negare omnia quatuor euãgelia, quæ consona voce affirmãt Christum surrexisse. Nam Matthæus vltimo sui euangelii capite, & Marcus etiã vltimo, & Lucas vltimo, & Iohannes penultimo sui euangelii capite, omnes hi vnanimes testantur Christum surrexisse. Præterea, si Christus non resurrexit, ergo ipse mendax est inuentus, qui apostolis suis prædixerat se post passionem suam & mortem resurrecturum. Falsa etiam oportuit esse argumenta & sophistica, quibus (vt Lucas ait) suam resurrectionem probare voluit. Sic enim ait, Quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno dei. Rursum, Si Christus non resurrexit (ait Paulus) inanis est prędicatio nostra, inanis & fides vestra. Inuenimur & falsi testes dei, quoniam testimonium diximus aduersus deum, quòd suscitauerit Christum, quem nõ suscitauit. In re igitur tam aperta superfluum esset longam texere disputationem.

Actuum.i.

i.Corin.xv

Apelles. DVodecima & vltima, quam de hac re reperio hæresim, est quæ asserit Christũ in cælos sine carne ascendisse. Hanc hæresim docuit Apelles, & cum ipso Apelle, quod sciã, sepulta fuit. Hic (vt Augustinus ait) dixit Christũ sine carne resurrexisse, & sine eadẽ in cælũ ascẽdisse. Quid hac sentẽtia fabulosius dici potest? Nulla siquidẽ ratione mouetur, nullo argumento fulcitur, nulli fundamento innititur: sed merum somnium aut pura fabula apparet. Si Christus sine carne resurrexit: quis fuit ille quẽ in medio discipulorũ cõstitutum octaua resurrectionis die Thomas tetigit? Cuius erant illæ manuum cicatrices, & lateris vulnus, quæ Thomæ ostendit, & palpanda præbuit? Diuinitas siquidem nec oculis corporeis videri poterat, nec manibus tãgi, nec cicatrices sustinere. Præterea, discipulis apparens Christus post resurrectionem, illisq; conturbatis & conterritis, eò quòd existimarẽt se spiritum videre, dixit, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnẽ & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostẽdit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit, Habetis aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauũ mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Quomodo ergo sine carne resurrexit, qui resurgens, manus & pedes habet, & fauum mellis comedit? Rursum, si Christus sine carne ascendit in cælum, quis est ille quem Stephanus in persecutione positus vidit, dicẽs, Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis dei? At filius dei, si carnem secludas, nõ amplius dicetur filius hominis. Accedit ad hæc, quòd Christo ascendente in celum, angeli dixerunt apostolis: Viri Galilęi, quid statis aspicientes in cælũ? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. At cum Iesus in forma humana sit iudicaturus, conuincitur vt in forma etiam humana ascenderit. Aduersus tam apertum mendacium, & tam claram dementiam, non est opus plura afferre. Et certe puderet me ista narrare, si illos hæreticos fuisset puditum illa asserere. Sed cum eorum insaniæ iam vulgatæ sint, & per multos scriptores qui de illis mentionem fecerunt, narratæ: necesse fuit eas hic inserere, vt cum aliis hæresibus damnarentur.

Iohan.xx.

Lucæ vl.

Actuũ.vij.

Actuum.i.

Concilium.

DE hac re vnum solum reperio errorem omnibus ferme hæreticis cõmunem. Omnibus nanq; hæreticis semper fuit, & hucusq; est propriũ, cõciliorum authoritati detrahere, eamq; pro viribus imminuere: quoniam vident nihil esse adeo efficax ad eorum effrenatam audaciam reprimendã, sicut est cõcilii generalis authoritas. Quapropter cũ hæretici omnes obstinate suos tueantur errores, euenit vt si forte eorũ aliquis error per cõcilium fuerit damnatus, ad hoc eis commune asylum confugiant, dicentes concilium in tali definitione errasse. Hoc egit Arrius. cum enim damnatus fuisset in concilio Niceno, ille & eius sequaces acquiescere nolentes definitioni concilii, dixerunt concilium errasse. Ad eundem modum se habuit Nestorius in concilio Ephesino damnatus, vt ille & eius fautores suam sententiam concilii Ephesini decreto præponerent. Nec aliud fecere Eutices & Dioscorus in cõcilio Chalcedonensi damnati. Notissima est etiã historia de Iohãne Huss Bohemo,

Arrius.

Nestorius.

Eutices.

Dioscorus.

A Bohemo, qui cum amplexus fuiſſet doctrinam Iohānis Vuitcleff, & eam vidiſſet in concilio Conſtantiēſi damnari, nec tamen propter hoc deſtitit ſuū mordicus tenere errorem, dicens concilium Conſtantienſe erraſſe in condemnatione Iohānis Vuitcleff. Poſtremus omnium Lutherus cum à principio prædicationis ſuorum errorum, conciliū appellaſſet, timens poſtea ne forte concilio congregato ſua venenoſa dogmata damnarentur, addidit hoc aliud venenum, dicens concilium generale quantumlibet probe (vt decet) congregatū, poſſe in fide & moribus errare, & concilium Conſtātienſe erraſſe in condemnatione Iohānis Huſs. Aduerſus ergo horum omnium hæreticorum dementiam hoc probandū eſt, concilium generale recte congregatum non poſſe errare in fide. De conciliis autem particularibus, quæ in ſingulis prouinciis fiunt, non eſt mens noſtra diſputare, quoniam illa talia errare poſſunt, & aliqua eorum erraſſe compertum eſt. Concilium certe Carthaginenſe octo- Iohā. Huſs. Lutherus.

B ginta epiſcoporum, cui interfuit beatus Cyprianus martyr, errauit, definiens hæreticos & ab hæreticis baptizatos fore rebaptizandos. & alia multa celebrauerunt Donatiſtæ concilia, in quibus ipſi iactabant ſe habere multas epiſcoporum centurias. & de his quòd errauerint non dubitamus: verum etſi hæc aut alia ſimilia prouincialia concilia errauerint, eorum error non obeſt toti eccleſiæ, cum huiuſmodi error per definitionem generalis concilii corrigatur, quemadmodum docet beatus Auguſtinus libro ſecundo contra Donatiſtas, ſic dicens, Et ipſa concilia quæ per ſingulas regiones vel prouincias fiunt: plenariorum cōciliorum authoritati, quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere, cum experimento rerum aperitur. Hæc Auguſtinus. De ſolis ergo conciliis generalibus recte congregatis dicimus ea errare non poſſe. Vt autem hoc clare cōprobemus, oportet eos percontari, vtrum ſit aliquis certus modus quo errans in fide doceri poſſit, vt reuocatus ab errore, certam teneat fidei regulam. Si dicant nullum talem modū eſſe certum, duo ſequun-

C tur inconuenientia. Primum, quòd non recte & ſufficienter deus eccleſiæ ſuæ prouiderit. Secundum, quòd nullus quantūlibet in fide errauerit, per hoc peccabit: quia videlicet immedicabili ignorātia laborat. Impium enim eſt dicere vt deus obligauerit aliquem ad id quod ſibi impoſſibile eſt. Si ergo nulla patet via certa qua ab errore reuocari poſſit, erit ergo illi impoſſibile certam tenere fidei regulam: quapropter cum ea caruerit, non peccabit. Si autē dicant aliquam eſſe viam certam qua doceri poſſit vt relicto errore ad rectā fidem redeat, hæc non erit hominis cuiuſlibet particularis doctrina, quoniam quilibet particularis homo errare poteſt in fide, etiam ſi papali dignitate fulgeat. Erit ergo via certa concilii generalis recte congregati definitio. Quod ſi ipſum concilium etiā errare poſſet, nec iſta eſſet certa via: adhuc eſſemus dubii an concilium ipſum recte ſenſerit, an male. Quo facto, ſemper eſſemus hæſitantes, & ſimiles (vt ait beatus Iacobus) fluctui maris qui à vento mouetur & Iacobi.i. circunfertur. Verum hic Lutherus & ſui complices viam certiſſimam eſſe aiunt ſcrutiniū

D ſcripturarum, penes quas dicunt eſſe iudicium omne ad contentiones de fide ſummouendas: quoniam Chriſtus dixit, Scrutamini ſcripturas, quoniam illæ teſtimonium perhibent Iohan.v. de me. Quibus obiicimus, quòd ex illa authoritate ſolum habetur ſcripturas locum tenere teſtium, & non locum iudicis. Non enim dixit, Scrutamini ſcripturas, quoniam illę iudiciū ferunt de me, ſed dixit, Scrutamini ſcripturas, quoniam illæ teſtimonium perhibēt de me. At teſtium officium non eſt ferre ſententiam, ſed ſolum teſtimonium dicere. Ad iudicē vero ſpectat teſtium dicta audire & ſcrutari: quibus auditis, iuxta eorum teſtimonium ſentē tiam dicit. Quapropter fatemur, iuxta ſcripturæ ſacræ teſtimonium ſententiam eſſe dicēdam: verum opus eſt iudice qui teſtium dicta inquirat, audiat, ſcrutetur: quo ſublato, etiam ex ſcripturæ ſacræ teſtimonio non poteſt certitudo fidei haberi, quoniam ipſam eandē ſcripturam quiſq; pro ſuo arbitratu interpretabitur. Arrius certe plures ſcripturæ locos pro ſui erroris confirmatione afferebat. Neſtorius (vt Gennadius in catalogo ſcriptorum eccle-

E ſiaſticorū ait) ſexaginta ſcripturæ teſtimoniis ſuam hæreſim confirmare nitebatur. Et quis hæreticus ſuam hæreſim non conatus eſt ſcripturæ authoritatibus probare? Si enim quempiam hæreticum nouā docentem interroges, vnde hoc probas, quod catholicæ eccleſiæ antiquam fidem dimittere debeam? ſtatim ille mille teſtimonia, mille exempla, mille affert authoritates, de lege, de pſalmis, de apoſtolis, de prophetis, quibus perperam interpretatis ſuum venenoſum dogma confirmet. Quo pacto ergo tunc ſcriptura erit iudex, cum ea pro libito hæreticus iuxta ac catholicus vtatur? Arrius & Athanaſius contendunt de conſubſtantialitate filii. Arrius pro ſe affert illud Chriſti dictum, Pater maior me eſt. Athanaſius Iohan.xiiij. ſuam & catholicam fidem confirmat per illud quod Chriſtus dixit, Ego & pater vnum ſu-

mus. Vterq; eorum dicit se scrutatum fuisse scripturas,& quòd illæ testimonium perhibent F
de sua doctrina. Non est ergo sufficiens & certa via scrutinium scripturarum,quoniam eas
quisq; pro libito interpretatur. Opus est ergo iudice,qui sentẽtiam dicat de interpretatio-
ne illarum scripturarũ,quis sit verus earum sensus. Is autem iudex, vt nos certos sua senten-
tia reddat,oportet vt talis sit qui falli non possit. Particularis autem homo,quicunq; is sit,
falli potest. Erit ergo necessariò generale concilium talis iudex qui falli non potest,& nos cer
tos de vera fide per suam sententiam faciat. Aut ergo nullus est iudex infallibilis cui certò
credere teneamur,aut concilium generale erit talis iudex qui falli non possit. Quod si nul-
lum esse talem iudicem dicas cui certò credere teneamur,qualem, bone deus, tunc habere-
mus ecclesiam?quàm inconstantem,quàm dubiam,quã hæsitantem?ipso certe Proteo mu-
tabiliorem. Quomodo non vacillabit omnis Christianorum fides,si non est certũ cui cre-
dere teneamur? Et certe si quisq; bene consideret,fomentum omnium hęresum validissimũ G
est,dicere ꝙ cõciliũ generale recte congregatũ errare possit: quoniã illo admisso, omnes
hæreses per conciliorũ authoritatem damnatæ resurgent, & nulla inuenietur via qua illas
ab ecclesia reiicere valeamus. Nam si scripturis sacris contra eos agatur, statim eas aut o-
mnino reiiciẽt,eas esse canonicas negantes, aut perperã interpretabũtur, & ad suum sen-
sum detorquebunt,sicut eos fecisse,& nunc facere experiẽtia docet. Et ita ecclesię facies es-
set omnino confusa,& turpis,& misera. Præterea, in conciliis generalibus recte (vt decet)
congregatis,adest spiritus sanctus eorum moderator & rector,qui eos in fide instruat. qua-
propter sicut nec spiritus illis assistens errare potest,ita nec ipsa cõcilia quæ ab eo dirigũ-
tur. At deum assistere ipsis generalibus conciliis recte congregatis, cõuincitur per id quod
Matt.xviij. dominus ait, Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quãcũq; petierint, fiet
illis à patre meo qui in cælis est. Vbi enim sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo: ibi
sum in medio eorum. Quod si hoc promissum vides duobus aut tribus in nomine Christi H
congregatis,quid futurũ putas cum totum generale concilium fuerit congregatũ? Hoc etiã
ex concilio Hierosolymæ ab apostolis celebrato clarius patet,vbi apostoli in vnum cõgre-
Actuũ.xv. gati vt de cessatione legalium definirent,sic sententiam proferũt· Visum est spiritui sancto
& nobis &c. Rursum ecclesia habet spiritum sanctum illi assistentem, & eam gubernantẽ.
Iohan.xiiij Sic enim Christus promisit· Paracletus autem spiritus sanctus,quẽ mittet pater in nomine
meo,ille vos docebit omnia,& suggeret vobis omnia quęcũq; dixero vobis. Nec enim hęc
verba ad solos apostolos referenda sunt: nec illa spiritus sancti missio (vt ait Bernardus)
propter solos apostolos facta est. Ad quid enim necessariæ erant apostolis omnium gentiũ
Mat.xxviij. linguæ,nisi quia omnes gẽtes docẽdæ erant? Et ipsamet veritas ait, Ego vobiscũ sum vsq;
ad consummationẽ sæculi. Quod verbum nequaq̃ ad solos apostolos referendũ est, cũ illi
non essent permansuri in hac misera vita ad finem vsq; mundi. Sed toti ecclesiæ dictũ est
illud,cui deus promittit se ad finem vsq; affuturum. Hoc autem antea sub nomine Christi I
Cantic.viij Salomon loquens prædixerat· Vinea(inquit) mea coram me est. Christus ergo semper ec-
clesiæ adstat tanq̃ sponsus sponsæ suæ cohabitans,tanq̃ caput mẽbris suis hærẽs,vt ea vege
tet atq; regat. At conciliũ generale (vt in principio huius operis docuimus) ecclesiam vni-
uersalẽ repræsentat. cõcilio ergo generali in quo vniuersa ecclesia repræsentatur, deus ipse
assistit,illud docẽs oia ad saluté necessaria. Deinde si cõcilium generale (vt diximus) vni-
uersalẽ ecclesiã repræsentat: sequitur cõciliũ errare nõ posse in fide & moribus,quia eccle-
sia quæ per cõciliũ generale repræsẽtatur,nõ potest errare in fide aut moribus. De ecclesia nãq;
Mat.xvi. ipsamet veritas ait· Portæ inferi non prævalebũt aduersus eã. Portæ inferi sunt singula mor
talia peccata,per quę fit introit⁹ ad infernũ. Quod si vniuersalis ecclesia in fide aut morib⁹
errare posset, portæ inferi prævalerent aduersus eã. Et apud Iohãnẽ eadẽ veritas iterũ ait,
Iohan.iiij. Ego rogabo patrẽ,& aliũ paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternũ. Quæ verba
nõ ad solos apostolos referẽda sunt,sed ad vniuersalẽ ecclesiã,cui promittit spiritus sancti K
Ephes.v. præsentiã ad finẽ vsq; sæculi. Et beatus apostolus Paulus dicit, Viri diligite vxores vestras,
sicut & Christus dilexit ecclesiã,& seipsum tradidit pro ea vt illã sanctificaret,mundans eã
lauacro aquæ in verbo vitæ,vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã,non habentem macu-
lam aut rugã,aut aliquid huiusmodi,sed vt sit sancta & immaculata. Si ergo Christus exhi-
buit ecclesiã sine macula & sine ruga,qualiter eam inficere poterit hæresis labes, aut peccati
1.Timo.iij. macula? Rursum,idem Paulus in alia epistola vocat ecclesiã columnã & firmamentũ veritatis:
ex quibus verbis cõuincitur vt ipsa errore aliquo inuolui non possit. Non enĩ est pos-
sibile,vt ea quæ columna & firmamẽtũ est veritatis,erret. Ex his ergo & aliis plurimis quę

possunt

A poſſunt afferri,conuincimus generale concilium recte(vt decet)cõgregatum, non poſſe in fide aut moribus errare. Dicimus autem concilium tunc eſſe generale,& recte congregatũ, quando pontificis ſummi authoritate cõuocantur omnes quorũ intereſt de re illa definire. Sine ſummi pontificis authoritate conciliũ generale celebrari nõ poteſt. Hinc nõ eſt mirũ ſi Ariminenſe conciliũ errauerit:quia ab hæreticis Arrianis,fauente Cõſtantio imperatore, & ipſo Arriana hæreſi infecto,congregatum eſt,contradicente tamen Liberio papa. Quapropter omnia in hoc concilio geſta, Damaſus papa,conuocato poſtmodũ Romam concilio,reſcidit prorſus. Eadem ratione concilium Conſtantinopolitanum ſub Conſtantino & Gregorio tertio celebratum,inane eſt & peſtiferum,quia renitente Gregorio tertio congregatum fuit,& cõtra illius mentem & aliorum catholicorũ lata eſt ibi ſententia de imaginibus omnino ab eccleſia tollendis:& ideo hoc fuit poſtea in ſeptima ſynodo quæ Nice-
B na fuit,ſub Hirene imperatrice dãnatum. Nec oportet ad hoc vt concilium dicatur generale,quòd omnes Chriſtiani conuocentur, ſed ſolum illi ad quos ſpectat docere & regere, quales ſunt maiores eccleſiæ,vt epiſcopi & ſimiles. Ad hos enĩ ſpectat docere, & ad alios nõ. Et hoc valde conſonum eſt rationi. Si enim omnes poſſent docere,omnes definire,ad omnes ſpectaret de fide ſententiam dicere: tunc totum corpus vnum mẽbrum eſſet: Paulus tamen ait,Nam & corpus non eſt vnum membrum,ſed multa. Si dixerit pes,quoniam i.Cor.xij.
non ſum manus,non ſum de corpore,non ideo non eſt de corpore: & ſi dixerit auris,quoniam non ſum oculus,non ſum de corpore:non ideo non eſt de corpore. Si totum corpus oculus,vbi auditus? Si totum auditus,vbi odoratus? Nunc autem poſuit deus membra vnũquodque eorum in corpore ſicut voluit. Quòd ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem mẽbra, vnum autem corpus. Et aliquibus interiectis ſubiungit,Nunquid omnes apoſtoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores?
C Ex quibus Pauli verbis cõuincimus quoſdam eſſe in eccleſia ad hoc à deo deſtinatos,vt doceant & definiant:aliorum autem munus eſſe,doceri,& aliorum documenta ſuſcipere. Hi ergo omnes quorum intereſt docere,regere,definire,ii ſoli conuocandi ſunt, nõ autẽ promiſcuum vulgus. Cum enim diſſenſio eſſet in ipſo eccleſiæ naſcentis exordio de cæremo- Actuũ. xv.
niis veteris legis,quibuſdam dicentibus eas ſimul cum lege euangelica debere ſeruari, aliis autem contrarium affirmantibus,congregatum eſt Hieroſolymæ hac de cauſſa conciliũ:ad quod ſolùm conuenerunt apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc: & tamen quæ ibi determinanda erant,omnes concernebant. Cui rei ſimillimum eſt id quod in veteri lege dominus præcepit. Si difficile (inquit) & ambiguũ apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſan- Deut. xvij.
guinẽ & ſanguinẽ,cauſſam & cauſſam,lepram & nõ lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari:ſurge & aſcende ad locum quẽ elegerit dominus deus tuus,venieſque ad ſacerdotes Leuitici generis,& ad iudicem qui fuerit illo tempore,quæréſque ab eis,qui
D indicabunt tibi iudicii veritatem,& facies quodcunque dixerint qui præſunt loco quẽ elegerit dominus,& docuerint te iuxta legem eius: ſequeriſque ſententiam eorum,nec declinabis ad dexterã, neque ad ſiniſtram. Vides hic qualiter ad omne dubitationis vulnus amputandum mittit nos dominus non ad reges,non ad duces,non ad promiſcuam plebem, ſed ad ſacerdotes Leuitici generis,& præcipue ad ſummum tunc temporis ſacerdotem, ad quem magis quàm ad quẽlibet aliũ ſpectat (vt aliàs in principio huius operis diximus) de fide definire. Maiores ergo eccleſiæ ad cõcilium vocandi ſunt, & non promiſcuũ vulgus. Quòd ſi aliquis quantũlibet deiectus ex plebe, etiam non vocatus ad concilium acceſſerit,& velit toti concilio aliquid proferre,dicens ſe habere aliqua quę ad cõmunem omniũ vtilitatem ſpectant,is proculdubio non eſt contẽnendus,ſed audiendus,& poſtea ad maiores ſpectabit definire. Vnde Paulus in.i.ad Corinthios epiſtola ait, Si non fuerit interpres, i.Cor.xiiij.
taceat in eccleſia,ſibi autem loquatur,& deo: prophetæ autem duo aut tres dicant,& cæteri
E diiudicent. Quod ſi alii reuelatum fuerit ſedenti,prior taceat. Ex quibus Pauli verbis conſtat eos eſſe audiendos,& non contẽnendos,qui id quod ſibi reuelatum fuerit, docere voluerint. Cum ergo omnes quorum intereſt,conuocati ſunt,& ſummi pontificis authoritate congregati:tunc concilium generale recte cõgregatum dicetur. Quòd ſi omnes ſic congregati,vnanimes & concordes,aut eorum maior pars cum ſummo pontifice conſentiat: illa erit certa ſententia,& pro infallibili concilii generalis definitione tenenda. Pro hac re potuiſſem ſacrorum doctorum teſtimonia,& conciliorum decreta afferre,ſed omiſi, quoniam contra damnantes concilia agimus,qui eidem concilio de ſe definienti dicent,Tu de Iohan.viij.
teipſo teſtimonium perhibes,teſtimonium tuum non eſt verum. De hac re ſcripſit ſatis ta-

men breuiter Iohannes epiſcopus Roffenſis in eo opere quod contra captiuitatem Babylonicam Lutheri fecit, duobus articulis, ſcilicet viceſimooctauo & viceſimonono. Scripſit etiam vir doctiſſimus Iodocus Clichthoueus in eo opere quod compoſuit pro aſſertione veritatum in concilio Senonenſi contra Lutherum definitarum capite tertio. Dionyſius Riſkel Cartuſienſis ante iſtos per annos ſexaginta, ſcripſit de authoritate concilii libros tres. Huius autem opus non vidi, ſed teſtimonio Iohannis Tritemii in ſuo libro de eccleſiaſticis ſcriptoribus hoc habui. Gulielmus Occam in libris dialogorū de hac re pertractat fuſius quam oportebat, & neſcio an ita ſanè vt veritas poſtulat: quoniā omnia quæ ibidem pertractat, adeo indeciſa reliquit, vt neſcias quas partes tenere velit. Iohānes Gerſon etiam plures edidit tractatus, in quibus de poteſtate eccleſiæ & de conciliorum authoritate differit. Iohānes de turre Cremata in libro de ſumma Eccleſiæ: Iohānes Eckius & alii complures de hac re locupletiſſime tractant.

Coitus.

Simon Magus. Saturninus. Nicolaitæ. Apoc.ij. Floriani. Adamitæ. Valdēſes.

DE hac re fuit quidam beſtialis & turpis error. Nam Simon ille Magus, de quo in actibus apoſtolorum fit mentio, docuit promiſcuum fœminarum vſum eſſe licitum, ita vt quiſque qua vellet vti ſine peccato poſſet. Eādem turpitudinem eodem ferè tempore docuit Saturninus quidam in Syria. In eodem errore fuerunt Nicolaitæ: quapropter de illis dicitur in Apocalypſi, Hoc habes bonum, quòd odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Hi Nicolaitæ a Nicolao qui vnus fuit ex ſeptem diaconis qui cum Stephano in miniſterium viduarum deputati fuerant, occaſionem ſui erroris ſumpſerunt. Ille nanque cum ab apoſtolis increparetur de zelotypia vxoris, quam valde pulchram habebat: vt ſe de zelotypia coram apoſtolis purgaret, vxorem in publicum produxit, dicens, vt qui vellet, ea vteretur: oſtendere volens hoc facto ſe nō eſſe adeo zelotypū, vt ipſi ipingebatur. Ex quo facto alii occaſionē ſumētes, crediderunt hoc licitum eſſe, vt quiſque qua vellet fœmina vteretur: qui ab iſto Nicolao originem ſe habere iactantes, Nicolaitæ ſunt appellati. Si quis tamen de hoc amplius noſſe cupit, legat Euſebium lib. iii. eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. xxix. Philaſter etiam narrat talem fuiſſe Florianis conſuetudinē, vt in eccleſia poſt occaſum ſolis, extinctis lucernis, promiſcue quas vellent mulieres accipientes cum eiſdem miſcerentur. Sed hunc errorem Auguſtinus his Florianis non tribuit, quanuis de illis loquitur in lib. de hęreſibus cap. lxvi. niſi forte alii ſint de quibus Philaſter loquitur, quoniam illi vocantur à Philaſtro Floriani: at ii quorum Auguſtinus meminit, vocantur ab eo Floriniani, à Florino quodam illorum magiſtro ſic dicti. Hunc eundem errorem promiſcui concubitus ſuſcitarunt in Bohemia quidam dicti Adamitæ, quorum princeps & dux fuit quidam Picardus ex Gallia Belgica. Hic enim (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum refert) in Bohemiam ſub Sigiſmundo Romanorum rege penetrauit, qui præſtigiis quibuſdam numeroſam virorum ac mulierum plebem ad ſe traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas vocauit, ſe autem filium dei dixit, & Adam vocari præcepit. Suis Adamitis cōnubia promiſcua permiſit: quāuis ſine illius aſſenſu nefas eſſet mulierem cognoſcere, ſed vt quiſque libidine vrente in aliquam exarſit, eam manu apprehendit, & adiens principem, dicebat ſe illam appetere. Quo audito, ille Picardus eorum princeps reſpondebat, Ite, creſcite & multiplicamini. Hanc eādem hæreſim, ſed cum magis obſcœna & nefanda turpitudine docuerunt Valdenſes. illi enim (vt Guido carmelita de illis narrat) dixerunt quòd vrente carnis libidine, omnis carnalis commixtio tam inter viros quàm inter fœminas eſt licita. Et certè miror quòd in cogitationem hominum venire poſſit, non dico vt tale quid faciant, ſed vt recte illud fieri poſſe credant. Certus enim ſum aliquos fuiſſe maſculorum concubitores, quoniā hoc ſcripturæ ſacræ teſtantur: ſed vix credere poſſum, vt ſic facientes, ſe male facere non credant, aut ſaltem non timeant, conſcientia ſua illos accuſante. Lex enim naturalis quæ omnium cordibus eſt inſita, & nemine docente ſcitur: docet hoc nefandum & peſſimū ſcelus eſſe fugiendum. Hi omnes hæretici de mendacio conuincuntur, ſi ex ſacris literis oſtenderimus nullum coitum eſſe licitum præter eum qui coniugio mediāte inter virū & propriam vxorē habetur. Vt autem hoc clarius appareat, hoc prius ſupponēdū eſt, omnē coitum poſſibilem haberi, eſſe triplicem tantum, videlicet aut cum iumento, aut cum homine maſculo,

A masculo,aut cum fœmina.Coitus cum iumento,lege naturali dãnatus est, & eum deus lege scripta damnauit, dicens,Cum omni pecore nõ coibis,nec maculaberis cum eo.Mulier Leuit.xviij.
nõ succumbet iumento,nec miscebitur ei,quia scelus est.Et in eodem libro iterum ait·Qui Leuit.xx.
cum iumento & pecore coierit,morte moriatur,pecus quoque occidite.Mulier quæ succubuerit cuilibet iumẽto,simul interficietur cum eo. Sanguis eorũ sit super eos.Coitum cum
homine masculo,eadem lex damnat.Nam & Sodomam & Gomorram ciuitates incendio Genc.xix.
destruxit,ita vt egresso Loth,à maximo vsque ad minimum omnes cõburerentur propter
peccatum hoc.Et in Leuitico dominus ait,Cum masculo non commiscearis coitu fœmi- Leuit.xviij.
neo,quia abominatio est.Et iterum, Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo , vterque Ibidem.xx
operatus est nefas,morte moriãtur.Sit sanguis eorũ super eos. Et apostolus Paulus de gentibus loquens ait, Propter hoc tradidit illos deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ Roma.j.
B eorum mutauerunt naturalem vsum in eum vsum qui est cõtra naturam. Similiter autem
& masculi relicto naturali vsu fœminæ,exarserunt in desideriis suis inuicẽ,masculi in masculos turpitudinem operantes.Et voco hic coitum cum masculo,etiã si cum fœmina coeat tãquam cum masculo.nam coitus ille contra naturam etiã est, & ideo dãnatus . Omnis
enim coitus,secundum cuius speciem aut modum generatio non potest haberi,iure naturę
reprehenditur.Finis nanque ad quem natura coitum ordinauit,est generatio,& multiplicatio speciei:propter quod omnis coitus q̨ tali modo fit quali impossibile esset generationẽ
aut fœtum ex illo habere,naturali lege damnatur.Hoc ergo contra obscœnissimos Valdẽses sufficiat.Restat ergo solus coitus qui est viri cum fœmina. Hic autem coitus tripliciter
fieri contingit.Aut enim aliquis coit cum illa quæ sibi coniugio copulata est, aut cum illa
quæ etiam coniugio copulata est alteri,aut coit cum soluta,quæ videlicet non est alicui nupta.Si coit cum vxore alterius,talis coitus vocatur adulterium,& est lege diuina damnatus.
C Sic etenim lex diuina ait,Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius,& adulterium perpe- Leuit.xx.
trauerit cum coniuge proximi sui,morte moriantur & mœchus & adultera. Et ipsa veritas
in euangelio inter opera mala quæ coinquinant hominem,enumerat adulteria . De corde
enim exeũt(inquit)cogitationes malę,homicidia,adulteria,fornicationes,furta.&c.Coitus Matth.xv.
vero cum soluta,quę nulli lege matrimonii est alligata,vocatur fornicatio:& hic coitus etiã
diuina lege damnatur,vt patet ex dicto Saluatoris proxime citato , vbi inter ea quæ coinquinant hominem,post adulteria enumerauit etiam fornicationes. Græci tamen(vt Guido Græci.
illis impingit)dicunt simplicem fornicationem non esse peccatum.Martinus de magistris
in suo libro de temperantia,quæstione secunda de luxuria,dicit se fateri fornicationẽ simplicem esse peccatum mortale:tamen dicit insuper quòd oppositum credere nõ sit hæreticum,quia (vt dicit) testimonia scripturæ sacræ non sunt expressa,quoniam etsi in pluribus
locis prohibeatur fornicatio, tamen possunt dicta illa interpretari quòd nomen fornica-
D tionis sumitur generaliter pro luxuria in communi:& quia illius multæ sunt species malæ,
ideo dicit fornicationem hoc nomine sumptam esse damnatã , quia luxuria ex genere suo
est mala.Sed cum pace illius dixerim,ego credo Martinum alioqui virum doctum, in hac
parte errasse,quoniam vt aliàs diximus, beato Hieronymo nobis suffragante, in sensu literæ consistit euãgelium,& non in nuda litera.quapropter diximus nõ ad quemlibet spectare interpretationem scripturæ , sed ad solam ecclesiam:aut si in aliqua particulari persona talis potestas residet,ea est in solo summo pontifice.Ecclesia ergo quæ habuit ius & potestatem discernendi scripturas sacras à prophanis , illa habet potestatem discernendi verum & legitimum sensum à non vero.Nihil certẽ profuisset scire quęnam sit scriptura diuina,si postea in eadẽ scriptura reciperemus sensum falsum pro vero . Sicut ergo credimus
ecclesiæ dicenti hanc aut illam esse scripturam diuinam:ita etiam oportet credere eidem
dicenti hunc aut illum esse eiusdem scripturæ sensum.At ecclesia catholica docet simplicẽ
E fornicationem esse peccatum,& contra legem diuinam,ergo tenendum est fornicationem
esse lege diuina prohibitam:& ita necessarium est vt hæreticus sit qui pertinaciter dixerit
simplicem fornicationem non esse peccatum.Præterea concors omniũ sacrorum doctorũ
de eadẽ re sententia, fidem facit, quoniam etsi in aliquibus plures eorũ errauerint, fieri tamen nequit vt omnes concorditer errent.Quomodo enim possibile est vt omnes errent,
qui(vt Paulus ait)ne nos erraremus,à deo dati nobis sunt?At concors est omnium sanctorũ Ephes.iiij.
doctorum sententia,simplicem fornicationem esse peccatum mortale , nec vllus vnquam
ex his qui ab ecclesia probati sunt,oppositum asseruit. Sed iam videamus vtrũ fornicationis nomen possit semper in sacris literis pro luxuria in genere accipi. Primo certè constat

in illo ſaluatoris dicto, quod paulo antè citauimus, nullo modo ſic accipi poſſe, niſi ineptã F
Matth.xv. Chriſto tribuerimus locutionẽ. Sic enim ait, De corde enim exeũt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes. Ecce poſt adulteria ſubiũxit fornicationes. Quis autẽ niſi inepte loquẽs, poſt enumeratã ſpeciẽ addit poſtea genus illius ſpeciei? Species autẽ cõgrue poſt genus additur. Null⁹ enim aptè loquẽs ſic diceret, De domo iſta multa ſublata ſunt, videlicet veſtes, vaſa, arietes, pecora. Nã eo ipſo q̃ arietes nominati erãt, pecora intelligebãtur, quia arietes pecora ſunt. Cũ ergo Chriſtus poſt adulteria ſubiunxerit fornicationes: ſignũ eſt fornicationem ibi non poſſe capi loco generis, vt omnẽ carnis libidinẽ ſignificet: nec pro adulterio, quoniã eſſet inanis eiuſdẽ rei repetitio. Præterea hoc eodẽ ordine vitia illa carnis enumerat Paulus. Sic enim in epiſtola ad Galatas iuxta Ambroſii lectionẽ di-
Galat.v. citur, Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt adulteriũ, fornicatio &c. Vbi iterum poſt adulterium repetitur fornicatio, & ideo oportet vt nec pro adulterio ponatur, nec pro genere G
carnalis libidinis, ſed pro ſpecie diſtincta ab adulterio. Rurſus in epiſtola priore ad Corin-
i.Cor.vi. thios ſic ait, Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis ſeruiẽtes, neque adulteri, neq; molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neq; maledici, neque rapaces regnum dei poſſidebũt. Vides hic fornicariis expreſſe denegatum eſſe regnum dei. At nullus rationis capax à regno dei excluditur niſi propter peccatum mortale. Neque hic etiam poteſt dici quòd fornicatio ponatur pro genere cuiuslibet libidinis carnalis: quoniam tunc ſuperfluè adduntur reliquę libidinis ſpecies, videlicet adulteri, molles, maſculorum concubitores: quoniam negato genere, negantur omnes generis ſpecies: velut ſi dixeris, nullum animal eſſe in illa domo, eo ipſo negaſti ibi eſſe hominẽ, aut equum, aut aliud quoduis brutum. Præterea ſi ibi nomen fornicarii pro genere ponitur, & non pro ſpecie, & cuilibet fornicario regnum dei interdicitur: ſequitur, vt qui fornicationem (quẽadmodum illi loquuntur) ſimplicem commiſit, ſit prohibitus à regno dei, quoniam forni- H
catio ſimplex, ſpecies quædã eſt luxuriæ. negato ergo genere, negatur etiã ſpecies. Ex his ergo ſatis patet coitũ ſoluti cũ ſoluta, qui fornicatio dicitur, eſſe lege diuina prohibitũ. Solus ergo coitus qui eſt viri cum propria vxore, licitus eſt. Deinde promiſcuus concubitus expreſſe lege diuina prohibetur. Nam quis verius poteſt dici promiſcuus cõcubitus, quàm quem meretrices ſuſtinent? quoniam paratæ ſunt cum quocũque volente coire. Et ille meretricius coitus propriè fornicatio dicitur, à fornicibus in quibus meretrices degere ſole-
Deut.xxiij. bant. Talis autem coitus lege diuina prohibetur. Non erit (inquit) meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filiis Iſrael. Sequitur infra, quia abominatio eſt vtrunq; ad dominũ deum tuum. Accedit ad hæc, quòd ſi promiſcuus cõcubitus eſſet licitus, & (vt turpes & obſcœni Floriani faciebant) in eccleſia extinctis lucernis, mulieribus promiſcue miſcerentur viri, contingeret ſæpe vt filius coiret cum matre, & pater cũ filia, quod natura horret, & lex
diuina damnat. Aduerſus ergo omnes præfatos hæreticos hæc dicta ſufficiant. I

SEcunda hæreſis eſt omnino præcedenti oppoſita, quoniam omnem coitum damnat, dicens omnem coitum eſſe illicitum. Et de hac ſententia inter plures hæreticos conuenit. Verum de hac re inferius agemus in titulo de nuptiis, vbi probabimus deo duce nuptias eſſe licitas, & à deo probatas.

TErtia hæreſis docet carnalem coitum vrente carnis libidine non eſſe peccatum, ſed bene oſculum: quia (vt dicunt) ad hoc non inclinat natura, ad illum autem eſt natura-
Beguinæ. lis quædam inſtigatio. Et hæc eſt vna ex hæreſibus quas Beguinę & Begardi aſſeruerunt. Hic autem error duos in ſe cõplectitur. Vnus eſt quòd inſtigante carne carnalis coitus non eſt peccatum, & de hoc conuenit inter hos & Valdenſes, quos iam in prima hæreſi euicimus. Alius eſt quòd oſculum ſit peccatum. & ſi de aliquo oſculo loquãtur, verum dicunt, quoniam oſculum per quod fit ſolicitatio ad coitum, peccatum eſt, ſicut & ipſe coitus. Omnis enim operatio, à fine ad quẽ dirigitur, ſumit denominationem, ita vt ſi finis ſit K
bonus, & reliqua adſint, operatio erit bona. Si finis eſt malus, operatio erit mala. Omne ergo oſculum quod ad ſolicitandam carnẽ dirigitur, peccatum eſt. Si vero de quolibet oſculo loquantur, quòd omne tale ſit peccatum, manifeſtus eſt error, quoniam oſculum quod in ſignum pacis & veri amoris præſtatur, tale non ſolum non eſt peccatum, ſed potius eſt actus virtutis, ſicut & ipſa pax cuius eſt ſignum. Chriſti enim diſcipuli ſe inuicem oſculantes, ſignum pacis & veri amoris oſculo præbebant. Quapropter Iudas hoc ſignum Iudæis
Matt.xxvij dederat dicens, Quẽcũque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete. Nam cum diſcipuli Chriſti alicunde remeabant ad Chriſtum, oſculum ori illius in ſignum pacis infigebant. Hoc fecit &

Iudas,

A Iudas,vt tali ſigno proderet Chriſtum. Ideo Chriſtus dixit illi, Oſculo filium hominis tradis? Præterea,nec omne oſculum quod cauſſa ſolicitandæ carnis præſtatur,peccatũ eſt,præcipue ſi coitus ille ad quem dirigitur,licitus eſt,vt in coniugibus contingit. Si enim vxor exigat à viro vt coeat cum ea,& vt hoc debitum vxori præſtet, vir oſculatur vxorẽ, vt videlicet per hoc excitetur caro ad reddendum debitum quod aliàs reddere non poſſet : nõ ſolum nõ eſt peccatum tale oſculum,ſed virtutis actus, ſicut & ipſe coitus eſt actus iuſtitiæ, cum per illum vir reddat vxori quod illius eſt. Poſtremo hęc ſententia Beguinarũ damnata eſt in concilio Viennenſi ſub Clemente quinto celebrato : cuius concilii definitio habetur in libro Clementinarum titulo de hæreticis,cap. ad noſtrum, vbi condẽnantur octo Beguinarum errores,& is de quo agimus,ſeptimo loco annumeratur per hęc verba·Septimo quòd mulierum oſculum,cum ad hoc natura non inclinet,eſt mortale peccatum: actus
B autem carnalis,cum ad hũc natura inclinet,peccatum non eſt, maxime cum tentatur exercens. Hæc ibi. qui error cum aliis ſeptem ibidem numeratis ſimul damnatus eſt. Mat. xxvii.

Confeſſio.

REs quædam valde difficilis eſt cõfeſſio peccatorum, per quam peccator ſacerdoti omnia peccata ſua in aurem dicit,qua re nihil durius aut grauius in tota lege euangelica reperitur: ideo propter operis difficultatem,multi hæretici nec ſaluti ſuæ nec ſaluti aliorum conſulentes,conati ſunt eam funditus tollere,diuerſis tamen viis id aggredi tentarunt. Primus ergo de hac re error eſt,qui negat eam eſſe à deo inſtitutam,ſed dicit ſola humana conſtitutione ſtabilitã.
C Hunc errorem docuit in Hiſpania quidam Petrus Oſmenſis doctor theologiæ Salmantinus. Et hunc errorem dominus Alfonſus Carillo archiepiſcopus Toletanus & Hiſpaniarũ primas,habito prius cum plurimis doctis viris conſilio,damnauit,& hæreticum declarauit auctoritate Sixti quarti tunc pontificis maximi ad hanc cauſſam illi ſpecialiter delegata. Quam definitionem idem Sixtus poſtea confirmauit: cuius confirmationem in fine huius hæreſis,nec vno verbo mutato,referemus. Hic eſt etiam error Lutheri: immo ante Lutherũ huic errori anſam p̃buerũt aliqui iuris canonici periti. Nam gloſſator decreti in principio diſtinctionis quintæ de pœniteutia dicit quòd melius eſt credere illã confeſſionem peccatorum auricularem eſſe inſtitutã ex quadã vniuerſalis eccleſiæ traditione,quàm ex noui aut veteris teſtamenti authoritate. Secundus error eſt qui dicit non eſſe neceſſarium confiteri ſacerdoti, ſed ſufficit ſoli deo peccata confiteri. Hic eſt error quorundam orientalium hæreticorum qui dicuntur Iacobitæ, & hos ſequitur Lutherus dicens non
D eſſe neceſſariam hanc clancularian confeſſionem quæ in aurem ſacerdotis fit, ſed ſufficit ſi ſoli deo confiteatur. Hunc enim errorem ex primo deducit, velut putrem aquam ex fonte corrupto. Nam cum afferrentur teſtimonia ſcripturæ cõfeſſionem peccatorum præcipientis: interpretatus eſt ea de confeſſione quę deo fit,quam dicit eſſe diuino iure præceptam,eamque ſufficiẽtem. Tertius error dicit confeſſionem eſſe ſuperfluam & inutilem ſi cõtritio adſit: & huius hęreſis author eſt Iohannes Vvitclef. Quartus error dicit nõ eſſe neceſſariam omnium peccatorum examinationem,nec eſſe omnia peccata mortalia confitẽda,quoniam(vt Lutherus ait)dum volumus omnia pure confiteri,nihil aliud facimus, q̃ ꝙ miſericordiæ dei nihil volumus relinquere ignoſcendũ. Quintus error omnino tollit cõfeſſionem,& iſte eſt error Valdenſium, qui coincidit cum errore qui eſt Iacobitarũ & Lutheri. Sextus error eſt dicens in confeſſione non cõferri gratiam qua homo iuſtificetur: & ita negat confeſſionem poſſe dici ſacramentum. Et hunc errorem etiam docet Lutherus.
E Hos omnes errores ſic ex induſtia coniũxi,cauſſa prolixitatis vitandæ, quoniã teſtimonia quæ contra illos citaturi ſumus,aliquãdo duos errores, aliquãdo tres eorũ ſimul cõuincũt. ideo ne eãdẽ authoritatẽ bis aut ter repeterem⁹, hos errores ſimul cõiũximus,vt citato alicuius teſtimonio,in eo tũc omnia quæ contra errores pugnãt,annotemus. Omitto pro hac re teſtimonia q̃ ex veteri teſtamẽto afferri poſſunt, quoniã omnia q̃ inde afferri poſſunt pro hac re, adeo obſcura ſunt,vt quãuis noſtro propoſito faueãt,illud tamẽ apertè oſtẽdere nequeunt. Omitto etiã illa quæ in nouo teſtamento ſub quadã figura & ſub quodã velamine dicta ſunt. Verbi gratia Chriſtus dixit decẽ leproſis ſalutem ab eo petẽtibus: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et leproſo quem deſcendens de monte tactu ſuæ manus purifi- Iacobitæ. Lutherus. Iohannes Vvitclef. Valdenſes. Lucæ xvii.

Matth.viij. cauit,dixit,Vide,nemini dixeris,ſed vade oſtende te ſacerdoti, & offer munus. Ex quibus F
verbis etſi ſatis congrue dici poſſit confeſſionem deſignari, quoniam per lepram peccatum figuratur, quapropter per oſtenſionē lepræ ſacerdoti faciendā, oſtenditur peccatorum confeſſio ſacerdoti facienda: & quòd mundatus à lepra adhuc debeat oſtendi ſacerdoti,ſignificat quòd mundatus à peccato per contritionem,adhuc debet oſtēdere peccatorū ſuorum maculas remanentes per confeſſionem ſacerdoti faciēdam: hæc inquam etſi ſatis pie dicta ſint,non tamen ſunt efficacia ad hæreticum reuincendum:quoniam nullus ſenſus ſacræ ſcripturæ(vt in principio huius operis docuimus) efficax eſt ad fidem roborādā,& hæreticos reuincēdos,niſi ille literalis ſit. ex ſenſu enim myſtico nunquam poteſt ſumi argumentum efficax contra hæreticos. At quòd ille ſenſus datus ſit myſticus in illa litera, aper-
Iohan.ij. tiſſimum eſt. Simile etiam eſt illud quod Lazaro reſuſcitato Chriſtus dixit apoſtolis, Soluite eum,& ſinite abire. Ex quo etiam colligi poſſet,quòd peccator quanuis per gratiam à G
deo in cōtritione collatam ſit à morte peccati ſuſcitatus,nihilominus ligatus ſacerdoti traditur,vt abſoluatur à vinculo quo tenetur ad certam pœnam pro peccati ſatisfactione ſoluendam. Hæc certe pia ſunt, & multū eccleſiæ catholicæ fidē iuuāt: ſed quia nō tam aperta ſunt,ideo nō ſunt adeo efficacia vt oporteret. Quod ex toto ſacro inſtrumēto(mea quidē ſentētia)efficaci⁹ & fortius poteſt afferri,eſt illud verbū quod Chriſtus poſt reſurrectio-
Iohan.xx. nem ſuam diſcipulis dixit,Accipite ſpiritum ſanctum. quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis. & quorum retinueritis,retenta ſunt. Quæ verba ſubtili ſunt examine diſcutienda,quoniam multa ex illis verbis nobis ſuffragantia colligere poſſumus. Primo ergo dicitur,quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis. Quibus verbis iuxta ſententiam omnium ſacrorum doctorum poteſtatem dedit ſacerdotibus abſoluendi homines à peccatis. At ſacerdotes non poſſunt peccata remittere, niſi prius ea cognouerint: quoniam qui ſententiā de re aliqua laturus eſt,oportet vt plene rem eandem prius agnoſcat,ſicut ſapiens ait, Qui H
Prouer.xij. iudicat quæ nouit,iudex iuſtitiæ eſt. Peccata autē aliorū,maxime quæ ſecreto,& intra cordis latebras commiſſa ſunt,ſacerdotes nō poſſunt agnoſcere,niſi ipſimet peccatores ſacerdotibus peccata ſua reuelent. Qui ergo ſacerdotibus poteſtatem remittendi peccata dedit, illis eiſdem verbis peccatoribus obligationē cōfitēdi ſua peccata iniunxit. Verū huic argumētationi fortaſſe reſpōdebit quiſpiam,quòd ex verbis ſaluatoris ſolū haberi poteſt confeſſionē eſſe ſub conſilio tanq̄ bonū quoddā opus,& ad ſalutē maxime cōducens: qua cōfeſſione facta,ſacerdotes habent poteſtatē abſoluēdi,ſibi per illa verba à Chriſto collatam. Sed hæc reſpōſio facilè reiicitur per id quod poſt illa verba immediate ſubiūgitur, Quorū retinueritis,retēta ſunt. Nihil certe aliud eſt ſacerdotes retinere peccata, niſi nō remittere. Senſus ergo literæ eſt,Quorū non remiſeritis peccata,illa non ſunt remiſſa. Si ergo ad hoc vt peccata ſunt remiſſa, oportet vt ea ſacerdos remittat: ergo ad hoc vt peccata ſint remiſſa,oportet etiam vt peccator illa ſacerdoti manifeſtet. Quòd ſi iterū forte quis dicat ex il- I
lis verbis non haberi neceſſitatem confeſſionis clancularię,quæ nunc in aurem ſacerdotis fit: de hac re non contendo,modo concedant ex illis verbis haberi neceſſitatem confeſſionis,ſiue illa clancularia ſit,ſiue publica: quoniam(vt late aduerſus Lutherum diſputat Iacobus Latomus)in vtraque earum poteſt conſiſtere ſacramentum pœnitentiæ. Non eſt enim ſic de neceſſitate ſacramenti pœnitentiæ,quòd confeſſio fiat ſecrete,vt ſi publice fieret, nō eſſet ſacramentum: quanuis male ageret qui publice confiteretur,niſi aliqua particulari iuſta cauſſa vrgente. Præterea ex illis verbis,Quorū remiſeritis peccata, remiſſa erunt, conuincitur gratiam per abſolutionem ſacerdotis infundi à deo. Sacerdote enim remittente miniſterialiter,deus vere peccata tunc remittit. At cum peccatorum remiſſio nunquam ſine gratia gratum faciente habeatur: ſequitur vt quoties ſacerdos pœnitentem à peccatis abſoluit,toties deus gratiam infundat. Quòd ſi per illam gratia infunditur à deo, ſequitur eā recte dici poſſe ſacramentum,quia poſt verba ſenſibilia ſignificantia abſolutionem pec- K
catorum,ſi peccator obicem nō ponat,efficaciter ſequitur gratiæ infuſio. Ex his ergo verbis multa colligimus,videlicet confeſſionem eſſe neceſſariam,contra Valdenſes: eamque non debere fieri ſoli deo, ſed etiam ſacerdoti qui abſoluturus eſt pœnitentem à peccatis, & hoc cōtra Iacobitas. Habemus etiam per confeſſionem infundi gratiam, & ita eſſe ſacramentum,& hoc contra Lutherum. Rurſum ſi confeſſio ſola humana inuentione eſt introducta,& non præcepto diuino,oſtendant qui hoc dicunt,illam primæuam eccleſiæ inſtitutionem: quam cum non ſciant nec poſſint oſtendere,oportet vt fateantur illam eſſe à deo. ſicut enim iſti exigunt à nobis apertum ſcripturæ teſtimonium, quo probemus cōfeſſionē

fuiſſe

A fuisse à deo instituta: sic nos exigimus ab eis apertam & veracem historiam, qua doceant primam ecclesiæ institutionem de confessione faciẽda. Nos pro nostra fide protulimus testimonium ex euangelio Iohannis. ipsi autem vt doceãt fuisse ab ecclesia institutam, nunq̃ ostendent primam ecclesiæ institutionem. Quòd siquis dicat eam fuisse institutam in concilio Lateranensi, in quo facta est decretalis illa nimis vulgata quæ incipit, Omnis vtriusq; sexus: hoc si ad confessionem annuatim faciendam referatur, facilè crediderim, quoniam ante illam decretalem nescio an fuissent homines obligati ad confessionem quolibet anno faciendam. Sed si de confessione simpliciter dicatur eam cœpisse in ecclesia à tẽpore illius concilii: constat illud esse falsum, quoniam Innocẽtius papa huius nominis tertius, sub quo illud concilium Lateranense celebratum est, & decretalis illa edita (vt Platina ait) adeptus est summum põtificatum circa annum domini. M C C. ante quem per multas annorũ cen-

B turias fuere Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & alii plures, qui dicunt cõfessionem esse necessariam: & constat eam tempore apostolorum fuisse exercitam. In actis siquidem apostolorum dicitur, Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos. Actuũ. xix. Deinde ecclesia catholica errare non potest in his quæ ad fidem & bonos mores spectant. At concors omnium sacrorum doctorum de aliqua re sententia (vt in principio huius operis docuimus) manifeste ostendit eam esse mentem & definitionem ecclesiæ: quoniã cum plures fuerint doctores sanctitate perinde ac scientia præcellentes diuersis temporibus diuersisque locis existentes qui eidem sententiæ subscripsere, quorum sententiam nunquam ecclesia damnauit, sed ad eorum assertionem tacuit, quæ nunquam ad hæreses damnandas tacere solet, conuincitur inde illam sententiam cui omnes doctores subscribunt, esse veram ecclesiæ catholicæ mentem, & veram fidem. Cum ergo omnium sacrorum doctorũ sit cõcors sententia confessionem omnium peccatorum mortalium de quibus peccator recor-

C datur, esse necessariò sacerdoti faciendam, & sine ea saluari non posse, eámque à Christo esse institutam: constat inde hanc esse catholicæ ecclesiæ fidem, cõfessionem videlicet peccatorum esse diuino præcepto & non humano introductam. Horum autem sacrorum doctorum aliqua pauca testimonia afferam ex quibus hoc perspicuum euadet. Omitto in hac re Bernardum, Hugonem de sancto Victore, & Richardum, Bedam, Rabanum, Isidorum, atque etiam Gregorium, quoniam horum notissima sunt testimonia. Ad vetustiores accedo. Leo papa huius nominis primus, in epistola ad Theodorum episcopum Foroliuien- Leo papa. sem, quæ est in ordine sexagesimanona, sic ait, Multiplex misericordia dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, & qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent. Sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, vt indulgentia dei nisi supplicatione sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim dei

D & hominum, homo Christus Iesus, hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos, ad communionẽ sacramẽtorum per ianuam recõciliationis admitterent: cui vtique operi ipse Saluator interuenit, nec vnquam ab his abest quæ ministris exequenda commisit, dicens, Ego vobiscũ Mat. xxviij sum vsque ad consummationem seculi. vt si quid per seruitutem nostram bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per spiritum sanctum fuisse donatum. Hæc Leo papa. In quibus verbis multa sunt notatu digna quæ nostro proposito deseruiũt. Cum enim dixit, diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, innuit non esse humana constitutione introductã, sed diuino iure ordinatam. Cum vero ait veniam nõ posse alier haberi nisi supplicatione sacerdotum, ostendit confessionis necessitatem. Dicens autem deum semper assistere absolutioni & ministerio sacerdotum, satis aperte declarauit huius sacramenti efficaciam. Augustinus in lib. l. homiliarum homilia. xlix. sic ait, Qui post vxores vestras vos il-

E licito concubitu maculastis, si prẽter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitẽtiam, qualis agitur in ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia. Nemo sibi dicat, occulte ago, apud deũ ago: nouit deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est, Quæ Mat. xviij. solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergo sine causa sunt datæ claues ecclesiæ dei? frustramus euangelium dei? frustramus verba Christi? promittimus nobis quod ille negat? nõne nos decipimus? Hæc Augustinus. Quibus verbis aperte dicit esse necessariam sacerdotis absolutionem, & non sufficere vt secretò deo confiteatur pœnitens. Quòd si necessaria est sacerdotis absolutio, ergo necessaria est peccatoris confessio, quia sacerdos absoluere nõ potest peccata quæ nõ nouit. Et cũ in pluribus aliis locis hoc idẽ dicat, expressius tamẽ super

Iohannem tractatu. xlix. eandem ſententiam explicat. Videat qui volet. Satis etenim mihi F
eſt, qui breuitatem tenere promiſi, vt lectorem admonuerim. Hieronymus exponens illud
Eccleſiaſtes. x. Si mordeat ſerpens in ſilentio &c. ſic ait: Si quem ſerpens diabolus occultè
momorderit, & nullo conſcio cum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit qui percuſſus eſt, &
nõ egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri, magiſter qui
linguam habet ad curandum, facilè ei prodeſſe nõ poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vul-
nus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Hæc ibi Hieronymus. Qui bus
verbis apertiſſime oſtendit confeſſionis neceſſitatem, vt ſine ea vulnus peccati curari non
Ambroſius poſſit. Ambroſius lib. primo de pœnitentia cap. vii. diſputans aduerſus Nouatianos negan-
tes pœnitentiam poſſe peccantibus proficere, ſic ait, Cur baptizatis, ſi per hominem pecca-
ta dimitti non licet? In baptiſmo vtique remiſſio omnium peccatorum eſt. Quid intereſt
vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc ius ſibi datum ſacerdotes vendicent? Vnum G
in vtroque miniſterium eſt. Sed dices quia in lauacro operatur myſteriorum gratia. Quid
in pœnitentia? nonne dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis, vendicatis vobis dei gra
tiã, vbi vultis repudiatis? Hæc Ambroſius. In quibus verbis beatus Ambroſius clariſſime do
cet, in pœnitentia perinde ac in baptiſmo gratiam per ſacerdotum miniſterium conferri.
Nunquam autem per miniſterium ſacerdotum pœnitentia completur, niſi cum peccatorẽ
ſua peccata confitentem ſacerdos abſoluit. Ergo per pœnitentiæ ſacramentum, hoc eſt per
confeſſionem, homo recipit gratiam: cuius oppoſitum dicit Lutherus in ſexto errore ſu-
prà nominato. Huius autem ſacramenti neceſſitatem docet idem Ambroſius lib. ii. de pœ-
nitentia cap. vii. cuius verba cauſſa prolixitatis vitandæ relinquo, ſatis putans lectorem di
Cyprianus rigere. Beatus Cyprianus ſermo. v. de lapſis, loquens de illis qui corde ſolum peccauerunt,
ſic ait, Hi quanuis nullo ſacrificii aut libelli facinore conſtricti ſunt, quoniam tamen de hoc
vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes dei dolenter & ſimpliciter confiteantur, exo- H
mologeſin conſcientiæ ſuæ faciant, animi ſui pondus exponant, ſalutarem medelam par-
uis licet & modicis vulneribus exquirant. Et parum infra. Confiteantur ſinguli, quæſo vos
fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit, in ſeculo eſt, dum admitti eius cõfeſſio po
teſt, dum ſatisfactio & remiſſio facta per ſacerdotes, apud dominũ grata eſt. Hæc Cypria-
nus. Ex his Cypriani verbis duo colligimus. Vnum, quòd videlicet confeſſio facienda eſt
apud ſacerdotes dei, & non ſolum coram deo. Alterum, quòd illa non ſit facienda ſolùm de
publicis, ſed etiam de occultis quæ intra cordis latebras commiſſa ſunt. Cuius oppoſitum
docet Lutherus. De aliis autem occultis peccatis, quæ ſic occulta ſunt, vt ipſum peccatorem
lateant, vel quia eorum non recordatur, vel quia firmiter credit, excuſabili ignorantia, non
eſſe peccata: de his inquam non diſputamus quòd ea confitenda ſint. Nullus enim fuit vn-
quam tam demens, vt putaret illa etiam ſacerdoti in aurem fore narrãda, quorum pœnitẽs
non recordatur. Quod vero Lutherus pro ſe adducit, dicens non oportere omnia cõfiteri, I
quia (vt dicit) ſic facientes nihil relinquunt miſericordiæ dei ignoſcendum: tale eſt ac ſi di-
ceret non oportere etiam laborare vt omnia opera noſtra bona & bene facta ſint, quum ſic
facientes multo minus velint aliquid relinquere miſericordiæ dei ignoſcendum: quapro-
pter illo argumẽto Lutherus etiam perſuaderet hominibus vt nolint omnia bene operari.
Adde quòd etiam ſi omnia cõfiteantur peccatores, adhuc omnia relinquunt miſericordiæ
dei ignoſcenda: quoniam etſi peccatores omnia cõfiteantur peccata, immenſam tamẽ ex-
ercet miſericordiã deus, cũ omnia remittat: cum etiã ſi omnia opera quãtũlibet exacte fe
cerimus, magnam nobis exhibet miſericordiam cum ea ad vitã acceptat æternam: quoniã
Rom. vij. nõ ſunt cõdignæ paſſiones huius ſeculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Sed
ne ex ſolis doctoribus latinis teſtimonia ſumpſiſſe videamur, operęprecium erit aliquorũ
Cyrillus. Græcorum teſtimonia proferre. Cyrillus lib. iii. ſuper Leuiticum exponens illud, Si pecca-
uerit vnum aliquid de iſtis, pronũciet peccatum quod peccauit: ſic ait, Eſt aliquod in hoc K
mirabile ſecretũ, quòd iubet pronũciare peccatũ. Etenim cuiuſuis generis pronũciãda ſunt
& in publicũ proferẽda cuncta quæ gerimus: ſi quid in occulto gerimus, ſiquid in ſermone
ſolo, vel etiã intra cogitationũ ſecreta cõmiſimus, cuncta neceſſe eſt publicari, cuncta pro-
ferri. Proferri autem à nobis, aut ab illo qui accuſator peccati eſt & inuentor. Hęc Cyrillus.
Vides hic qualiter omnia proferri iubet, & nullũ celari permittit, ſi volumus diaboli accu
Chryſoſto ſationem euadere. Chryſoſtomus homilia. iii. ſuper Matthæum loquens de illis qui bapti-
mus. zabãtur à Iohãne cõfitentes peccata ſua, ſic ait, Confeſſio peccatorum, eſt teſtimonium cõ-
ſcientiæ timẽtis deum. Qui enim timet iudicium dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri.

Qui autem

A Qui autem erubeſcit,non timet.Perfectus enim timor ſoluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confeſſionis aſpicitur,vbi futuri iudicii pœna non creditur. Nunquid neſcimus quia confeſſio peccatorum habet pudorem,& quia hoc ipſum erubeſcere pœna eſt grauis? Sed ideo magis iubet deus confiteri peccata noſtra,vt verecundiam patiamur pro pœna. Nã & hoc ipſum pars eſt iudicii. Hæc Chryſoſtomus. In quibus verbis hoc aduertere opor tet,quod dicit iuſſiſſe deum vt confiteamur peccata noſtra,vt vel ſic verecũdiam patiamur tanquam pœnam pro peccatis noſtris ſuſceptam. quæ verba nullatenus ad confeſſionẽ quæ ſoli deo fit,referri poſſunt. Plura certe de hac re afferre poſſem ſacrorum doctorum teſtimo nia, verùm ne nimia prolixitate grauarem lectorẽ, omitto. Sed inter tã multa teſtimonia vel vnum eſſe debet(mea quidem ſentẽtia)efficaciſſimum,quòd nulla humana authoritate populus vnquam potuiſſet adduci,vt occultiſſima ſcelera,quorum tacitam conſcientiã hor
B rebant,in alienas aures,tanto cum pudore,tanto cum periculo,ſine vlla cunctatione effun deret. Nec ſimile eſt verò fieri potuiſſe vt tot presbyteri promiſcuę multitudinis cõfeſſio nes audientes,ſecretum ſeruarent,etiam hi qui aliàs nihil continere poſſunt, niſi deus ipſe qui ſacramentum inſtituit,rem tam ſalubrem ſpeciali gratia defenderet. Confeſſio ergo pec catorum quæ ſacerdoti fit,eſt à deo inſtituta:in qua omnia ſunt peccata reuelãda, quorum pœnitens recordatur: quibus reuelatis in confeſſione, & data à ſacerdote abſolutione, pœ nitenti deus peccata dimittit,& gratiam infundit:quæ omnia diuerſis teſtimoniis probata iam ſunt. Sed de inſtitutione confeſſionis quòd illa ſit à deo, teſtatur Sixtus quartus pon tifex maximus,qui de hac re definiuit per hæc verba quæ nũc ſubiiciuntur.

Extraua-
gãs Sixti
quarti.

SIxtus epiſcopus ſeruus ſeruorum dei,Ad perpetuam rei memoriam. Licet ea quę de no
ſtro mandato rite fiant,plenam obtineant roboris firmitatem:tamẽ illis interdum no
ſtri muniminis robur adiicimus: vt eo firmius illibata perſiſtãt,quo magis noſtro fue-
C rint præſidio communita. Dudum ſiquidem ad audientiam noſtram deducto,quòd a mo dico tũc decurſo tempore citra in Hiſpaniarum regnis,& præſertim in vniuerſitate ſtudii Salmanticenſis,fuerant & adhuc erant nonnulli iniquitatis filii, qui quaſdam falſas,ſanctæ catholicæ fidei contrarias, erroneas, ſcãdaloſas & male ſonantes propoſitiones, præſertim circa peccatorum confeſſionem, & eccleſiaſtica ſacramenta in ſtudio huiuſmodi, & in fre quentiſſimo hominum cœtu veras eſſe publice affirmare,& pertinaciſſime ſuſtentare,ac de fendere: apertiſſimas ſacræ ſcripturæ auctoritates eorum erroribus repugnantes, earum re ctum, clarum & apertum ſenſum falſis eorum interpretationibus impudenter violando refellere: huiuſmodi quoque eorum falſa dogmata manifeſtè hæreticæ prauitatis labem continentia in aliorum mentes inſerere,& ſimplicium animas illaqueare: & vt illa in plu rium notitiam peruenirent, & vt in perpetuum de illis memoria haberetur,libros compo-
D nere, & in publicum, vt illos legendi omnibus eſſet facultas,tradere præſumpſerant eate nus,& præſumebant: Nos tunc venerabili fratri noſtro Alphonſo Archiepiſcopo To letano per alias noſtras literas commiſimus, vt aſſumptis ſecum aliquibus in Theo logia magiſtris, & aliis viris literatis (vocatis his qui propoſitiones ipſas veras eſſe af firmare niſi erant, & nitebantur in dies: & auditis quæ ipſi pro illarum veritate, & a lii Chriſtifideles ad dilucidandam earum falſitatem deducere vellent) an quæ in pro poſitionibns huiuſmodi continebantur, falſa, & fidei præfatæ contraria, erronea, & male ſonantia exiſterent, auctoritate noſtra declararet, & decideret: & declaratione hu iuſmodi facta, illos quos in præmiſſis culpabiles eſſe reperiret, ſi iuxta ſanctorum pa trum inſtituta & canonicas ſanctiones ſe emendare, & depoſitis de cordibus eorum totaliter erroribus prædictis, ad eccleſiæ vnitatem,hæretica labe huiuſmodi abiurata,redi re,& iuxta declarationem ſuam tales propoſitiones eſſe ſcandaloſas,falſas, & hæreticas, ac
E male ſonantes fateri,& deſuper confectum librum huiuſmodi retractare,& cum effectu re futare recuſarent,& in illis,eorũmque erroribus pertinaciter inſiſtere vellent: hæreticos, ac cenſuris & pœnis in tales à iure promulgatis irretitos eſſe decerneret: plena ſibi deſuper au ctoritate conceſſa,prout in noſtris inde confectis literis plenius continetur. Poſtmodum verò ſicut accepimus,præfatus archiepiſcopus ad executionem dictarum literarum, earum forma ſeruata rite procedẽs,dilectos filios Petrũ de Prexanoo,& Petrũ de Ocãna,ac Petrũ de Caloca,necnon Didacũ de Betõno,Martinũ quoq; Alfonſum Delatorre,magiſtros, & Petrum Didaci de Cõſtana,ac Iohannẽ de Quintanapalla, licentiatos in theologia: necnon Telliũ de Buẽdia Toletanũ,& Vaſcũ de ribera,de Talauera,in eadẽ eccleſia archidiaconos,

confirmatio dicitur,quia per illã firmior efficitur. His ergo ſuppoſitis, facilè probabimus F
confirmationẽ eſſe ſacramentũ cõferens gratiã,quod à ſolis epiſcopis miniſtrari poteſt.In
Actuũ viij. Actis Apoſtolorũ legimus ꝙ cum apoſtoli qui erant Hieroſolymis, audiſſent quia recepit
Samaria verbũ dei per prædicationem Philippi diaconi,miſerunt ad eos Petrum & Iohannem. Qui cum veniſſent,orauerunt pro ipſis vt acciperent ſpiritum ſanctum. Nondũ enim in quenq̃ illorum venerat,ſed baptizati tantum erant in nomine domini Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos,& accipiebant ſpiritũ ſanctum. Ecce hic vides ad impoſitionem manuum apoſtolicarũ ſpiritum ſanctum ſuper iam baptizatos deſcendiſſe. Vnde conuincitur confirmationis ſacramentũ gratiam ſuſcipientibus conferre, quoniam hoc modo per impoſitionem manuum orationi coniunctam apoſtoli tunc conferebant cõfirmationem, ſicut illum locum plures ſacri doctores & vetuſtiſſimi interpretantur: & ſummi pontifices ſancti ſimul & docti,& antiquitate reuerendi,ſic illũ locum declarant:& concilii generalis G
definitio de cõfirmatione locũ illum eſſe intelligendũ decernit. quæ omnia mox ſubiiciemus. At(ſicut in principio huius operis docuimus) ille pro vero & indubitato ſacræ ſcripturæ ſenſu recipiendus eſt,quẽ eccleſia nobis pro vero ſenſu ſcripturæ dederit. Nam ſicut ad eam ſpectat ſcripturas ſacras à prophanis diſtinguere,ita ad eam ſpectat verũ ſcripturæ ſenſum à falſo ſeparare. Cum ergo eccleſia nos doceat illum ſcripturæ locũ de confirmatione aut frontis conſignatione eſſe intelligendũ,non eſt ꝙ amplius de illo dubitemus. In illo autem loco apertiſſime dicitur per manuum impoſitionem ſpiritum ſanctum cõferri:ergo per confirmationẽ præſtatur gratia nouiter confirmato. Quòd autem in illo loco Actorũ Apoſtolicorũ nulla fit mentio de vnctione chriſmatis,ſed de ſola manuũ impoſitione,nihil mouere debet, quoniã etſi hoc ibi ſubticeatur, nihilominus tamen certum eſt Chriſtũ ita iuſſiſſe vt confirmandus chriſmate vngeretur, & Apoſtolos ita feciſſe vt Chri-
Fabianus papa. ſtus illis præceperat. Nam Fabianus papa & martyr in epiſtola ad Orientales epiſcopos,re- H
prehendens eos epiſcopos,qui nõ quolibet anno in feria quinta,quę dicitur eſſe in cœna domini,conficiebant chriſma,ſed chriſmate duorũ aut trium annorum ſæpenumero vtebantur, ſic ait· Errãt enim qui talia excogitãt,& mente vęſana potius q̃ recta ſentiunt. In illa enim die dominus Ieſus poſtquã cœnauit cum diſcipulis ſuis,& lauit eorum pedes: ſicut à ſanctis Apoſtolis p̃deceſſores noſtri acceperũt, nobiſq; reliquerũt, chriſma conficere docuit. ipſa enim lauatio pedum noſtrorum ſignificat baptiſmum, quando ſancti chriſmatis vnctione perficitur,atq; cõfirmatur. Hæc Fabianus papa. Quem Lutherus nec velut recentem aut trecentenarium(vt ſolet)reiicere poteſt,quoniam ante mille & fermè trecentos annos ſub Decio imperatore martyrio coronatus eſt. Præterea in eodem libro Actorum
Actuũ xix. Apoſtolicorũ reperimus iterum à beato Paulo ſimile quid fuiſſe factum. Hic enim cum diſcipulos quoſdã ſolo Iohãnis baptiſmate baptizatos reperiſſet,illos vero baptiſmo in nomine Ieſu baptizauit,quo facto impoſuit illis manus,& venit ſpiritus ſanctus ſuper eos,& I
loquebãtur linguis,& prophetabãt. Ecce iterum vides gratiam per manuum impoſitionem dari. Quod ſi gratia infallibiliter ibidẽ confertur ſub aliquo ſigno ſenſibili exterius apparente:nil obſtat quin ſacramẽtum dicatur. Sed hic vnum aduerte,ꝙ nũquam illa manuum impoſitio facta eſt niſi per ſolos Apoſtolos,& nunq̃ reperietur ab aliis diſcipulis facta: vnde ſacri & vetuſti doctores colligũt hoc ſacramentũ nõ poſſe ab aliis q̃ ab epiſcopis cõferri,quoniã epiſcopi ſuccedũt Apoſtolis,reliqui verò presbyteri repręſentant diſcipulos, & illis ſuccedunt. Hoc autem teſtimoniis ſacrorum doctorũ & vetuſtorũ comprobare oportet. Damaſus papa in epiſtola de coepiſcopis ſic ait, Quòd autẽ ſolis Apoſtolis eorũmque
Damaſus papa. ſucceſſoribus proprii ſit officii tradere ſpiritum ſanctum, liber Actorum Apoſtolorum docet,præſertim cũ nullus ex ſeptuaginta diſcipulis,quorum iſti(de presbyteris loquitur)in ecclęſia ſpeciẽ gerũt,legatur donũ ſancti ſpiritus per manus impoſitionẽ (vt prędictum eſt) K
tradidiſſe. Hæc Damaſus papa doctus ſimul & ſanctus,qui ante mille & plus q̃ centum an-
Innocentius nos obiit. Innocentius papa homo eiuſdẽ farinæ cum Damaſo,quoniam ſanctus & doctus fuit,in epiſtola ad Decentium Egubinũ epiſcopum cap. tertio ſic ait, De conſignandis verò infantibus manifeſtum eſt ab alio fieri q̃ ab epiſcopo non licere. Nam presbyteri licet ſint ſacerdotes,pontificatus tamẽ apicem nõ habent. Hæc autem pontificibus ſolis deberi, vt vel conſignent,vel ſpiritum paracletum tradant,non ſolum cõſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat, verum illa lectio Actorum Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum & Iohannem eſſe directos qui iam baptizatis traderent ſpiritum. Nam presbyteris ſeu extra epiſcopum, ſeu

præſente

A prę ſente epiſcopo cum baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frótem ex eodē oleo ſignare, quod ſolis debetur epiſcopis cum tradunt ſpiritū paracletum. Hæc Innocentius. Ex iſtis verbis patet confirmationem ſiue conſignationē conferre gratiam ſuſcipiēti, & talem confirmationē non poſſe ab alio q̄ ab epiſcopo conferri. & dicit id eſſe non ſolū ex conſuetudine eccleſiaſtica, ſed ex lege diuina, quę in Actis Apoſtolorum fundatur. Idem ſub eiſdem ferme verbis quibus Damaſus, dicit Leo papa huius nominis primus in epiſtola ad vniuerſos Germaniæ & Galliæ epiſcopos, quæ eſt in ordine ſexageſimaſexta. videat qui volet, quoniam in volumine conciliorum generalium inſertæ ſunt hæ Leonis epiſtolæ. Clemens etiam papa & martyr, qui quartus a beato Petro fuit, in quarta epiſtola ſua hoc dicit idem circa finem epiſtolæ. Epiſtolæ etiam iſtius habentur in illo volumine in quo omniū cōciliorum decreta coaceruata ſunt, in principio illius voluminis. Quòd autē Hieronymus in libro aduerſus Lucifer-
B ianos ait eſſe magis propter honorē ſacerdotii quàm ex legis neceſſitate decretū, vt ſolus ep̄s per impoſitionē manus ſpiritū ſanctū cōferat, hoc me nō mouet, nec quenquā mouere debet, quoniā præſtat credere magis Damaſo & Innocētio, & aliis ſanctis perinde ac doctis quos citauimus, quàm ſoli Hieronymo, qui aliàs etiam opinatus eſt inter presbyterū & epiſcopum nullū eſſe ex lege diuina diſcrimen. Nec in hoc aliquid detrahimus Hieronymo (abſit) nec propter hoc aliquid gloriæ illius deperit, quoniam ipſemet beatus Hieronymus catholice (vt decet) ſentiēs, ad eundē Damaſum papā ſcribit, dicens ſe illā ſolā velle tenere fidem, quā illū Romanus pōtifex & verus Petri ſucceſſor docuerit. Nec etiam mouere debet factū beati Gregorii, qui ſcribens Ianuario epiſcopo, permittit vt presbyteri ſacramētū cōfirmationis baptizatis cōferant: quoniā vt ex illa eadē epiſtola patet, ipſe prius hoc illis presbyteris ne id facerent prohibuerat: quia tamē inde ſcādalū naſci cognouit, permiſit vt
C presbyteri illud cōferrent ad ſcandalū & maius aliud malū euitandū. ſic enim ex eadē epiſtola patet eſſe permiſſionē, & nō conceſſionē. An autē male fecerit ſic permittēdo vel nō, ego nō diſputo, nec ad me ſpectat, qui nūc de caſibus particularibus nō ago. Si tamē cogor ſententiā meam prodere, credo virum ſanctum ſimul & doctum neq; erraſſe voluiſſe, neq; id quod faciebat ignoraſſe. Sed iam opus eſt vt de hoc concilii definitionē audiamus. Cō- Conciliū
cilium Iſpalenſe ſecundum, cui interfuit beatus Iſidorus, recenſens ea quæ presbyteris ſunt Iſpalenſe.
interdicta, & ſolis epiſcopis reſeruata, cap. vii. ſuorum decretorū inter alia etiā annumerat cōfirmationē, dicens, Siquidē nec benedicere eis eccleſiam, vel altaria conſecrare, neq; per impoſitiones manuū fidelibus baptizandis vel conuerſis ex hæreſi ſpiritū tradere, nec chriſma cōficere, nec chriſmate baptizatorū frontem ſignare. Hæc concilium Iſpalenſe. Præterea inter quadragintaquinq; articulos Iohannis Vvitclef in concilio Cōſtantienſi damna- Cōciliū cō
tos, is vnus vigeſimooctauo loco conſtituitur, ſub his verbis· Confirmatio iuuenum, & cle- ſtantienſe.
D ricorum ordinatio, locorum cōſecratio, reſeruantur papæ & epiſcopis, propter cupiditatē lucri temporalis & honoris. Qui articulus cum aliis eiuſdem Iohānis Vvitclef ibidem vna ſuper omnes lata ſententia damnatus eſt.

Contritio.

ECce iterum nobis occurrit Lutherus, qui prę ſto eſt vt omnes bene agere volen- Lutherus.
tes impediat, & à bono opere deterreat. Is enim ait, contritionem, & peccati deteſtationem quæ ab horrore gehennæ incipit, eſſe peccatum: tantum abeſt vt illam probare velit. Vt autem eius inſana mens omnibus pateat, verba eius referam. Contritio (inquit) quæ paratur per diſcuſſionem, collectionem & deteſtationē
E peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis, & acquiſitionem æternæ damnationis: hæc contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem. Hæc Lutherus. Ex quibus duo colliguntur Lutheri errores. Vnus quo damnat contritionem quæ oritur ex conſideratione & odio gehennæ, & dicit talem contritionem eſſe peccatum. Alter quo dicit non oportere ad parandam veram contritionem, diſcutere & colligere omnia peccata, recogitando grauitatē, multitudinē & fœditatē eorum. Primo ergo manifeſte errat damnans contritionem quæ oritur ex conſideratione & odio gehennæ: quoniā etſi talis peccati deteſtatio, quæ ex ſolo gehennæ odio oritur, perfe-

cta & meritoria non ſit,nō tamē ideo eſt mala.Nam ſi talis peccati deteſtatio mala eſt,aut F
talem malitiā habet ex ſeipſa,aut eam contrahit ex cauſſa vnde oritur,videlicet odio gehē-
næ.Nullus eſt tam demens qui dicat talē deteſtationē peccati eſſe malam ex ſe,quoniā tūc
quocūq; fine præfixo eſſet mala:ita vt etiam ſi talis deteſtatio fiat propter deum,ſit futura
mala.Illa enim operatio quę ex natura ſua mala eſt,qualēcunque finem reſpiciat,mala erit.
Quia enim velle furari malum eſt,propter quencunque finem illud fiat, ſemper male fiet.
Cū ergo talis deteſtatio peccati non ſit mala ex ſe,oportet vt ſit mala propter cauſſam vn-
de oritur,videlicet propter odium gehennæ.At odiū gehennæ non eſt malum.poteſt enim
quis licite odiſſe gehennam,quoniam ad hoc ipſum inclinat natura etiam nō vitiata.Adeo
enim tenaciter inhæret naturæ illud gehennæ odium, vt prorſus gehēnam diligere neque-
at.Quòd ſi deteſtatio peccati ex ſe non eſt mala,nec odium gehennæ ex ſe eſt malum, quî
ſit vt deteſtatio peccati quæ ex odio gehēnæ oritur,ſit mala?Præterea ſi talis deteſtatio pec G
cati ſit mala,ſequitur inde timorem dei ſeruilem eſſe malum,quoniam conſtat talem pec-
cati deteſtationem procedere ex timore ſeruili.Verum hoc Lutherus cōcedit,ideo hoc ex-
pugnare oportet:quo facto,de Luthero vtrobique triumphabimus.Antequam tamen eum
aggrediamur,oportet bene ſcire de qua re contra eum pugnare velimus.Pro quo admone-
re expedit dupliciter contingere poſſe vt aliquis timore pœnę fugiat peccatum.Fieri enim
poteſt, vt quis ſic peccatum timore pœnæ fugiat,vt ſi pœnam minime imminere conſpi-
ceret,peccatum nunquam relinqueret.Et iſte quanuis peccati opus effugiat,peccandi tamē
voluntatem retinet.Quapropter eum qui ſic timore pœnę peccatum deteſtatur,male age-
re dicimus,& in hoc non eſt verus dei timor etiam ſeruilis,quoniam qui verē deum timet
etiam timore ſeruili,ab omni peccato declinat . vnde beatus Ambroſius ſermone.xv.ſuper
pſalmum.cxviii.ſic ait,Carnes animę ſunt carnales cogitationes.Cōfigat has carnes timor
domini,& iudiciorum eius,& ſeruituti redigat.Quòd ſi carnes iſtæ reſiciunt clauos diuini H
Gene.vi. timoris,haud dubie dicitur,Non permanebit ſpiritus meus in hominibus, quoniam carnes
ſunt. Niſi igitur affigantur cruci hæ carnes,& configantur clauis à timore domini, nō per-
manebit in his ſpiritus dei. Hæc Ambroſius. De hoc ergo timore,& de huiuſmodi peccati
deteſtatione,non diſputamus aduerſus Lutherum:quinimmo conuenit inter nos de hac re.
Aliter contingit deteſtari peccatum timore pœnæ:ſic videlicet,quòd timore pœnæ,& pec
cati opus, & peccandi voluntas prorſus abiicitur. Contingit enim vt quis conſideret ge-
hennam,& grauiſſimā eius pœnam,quam maximē odit, & inde aſcendat ad cōſiderationē
dei,qui poteſt talem pœnam infligere,& ſic conſiderans timet deum velut potentem talē
pœnam infligere.Et hic timor dei dicitur ſeruilis,quando timetur deus propter ſolā eius
Matth.x. potentiam. Et hunc vt nos habeamus,& perſuadet & incitat dominus ipſe qui dicit · Eū ti-
mete qui poteſt corpus & animā mittere in gehennā. Deinde peccator hoc timore percuſ-
ſus progreditur ad cōſiderationē peccati ſui,quod cauſſa eſt vt talis pœna irrogetur pecca- I
tori:quapropter cōſiderat quāta ſit peccati grauitas,quanta eiuſdem fœditas,quanta etiam
enormitas,quæ talem exigit pœnam.Ex conſideratione tandem huius grauitatis & fœdi-
tatis peruenit vt abſolute & ſimpliciter ſic fugiat peccatum,ꝙ nulla in eo peccādi maneat
voluntas,ſic videlicet ꝙ etſi iam pœnā nunq̄ fore infligendā certò ſciret,nunquā peccare
vellet,quoniam iam peccati enormitatē plene agnouit, ad quā tamen cognoſcendam ex
cōſideratione & odio pœnę ſurrexit.Talis ergo deteſtatio peccati,quæ(vt patuit)ex timo-
re dei ſeruili oritur,& ex conſideratione & odio gehennæ procedit,bona eſt. Talis etiā ti-
mor dei ſeruilis bonus eſt:immo donū eſt ſpiritꝰ ſancti: quod patet ex eo,quod proxime
citauimus Ambroſii teſtimonio.Niſi(inquit) affigātur cruci hæ carnes,& cōfigantur clauis
à timore domini,nō permanebit in his ſpiritus dei.Vides hic timorem domini pertinere
ad ſpiritū dei.Sed ꝙ de timore ſeruili loquatur,conuincitur ex eo quod parū infra in fine
eiuſdem ſermonis ait.Ille enim(inquit)dignus eſt qui habet Chriſti timorem,vt crucifigat K
carnale peccatum.hunc timorē ſequitur charitas. Hæc ille.Ex cuius verbis patet aliquē eſ-
ſe timorem domini bonū ante charitatem,quod tamen negat Lutherus:per quē timorem
expellitur peccatum.Nec illū qui ſic peccatum ex illo timore deſerit, Ambroſius reprehē-
dit:quinimmo laudat.Præterea ſi ille timor dei ſeruilis malus eſt,quis eſt ille timor qui eſt
Pſal.cx. initiū ſapientiæ?Non certè timor filialis,quoniā iſte poſterior eſt ipſa vera ſapientia, cum
ex charitate oriatur,non autē charitas ab illo.Qui fit ergo vt malus ſit,qui totius boni ini-
tium eſt,& primus gradus ad virtutē capeſſendā?Rurſum,Dauid hoc timore fuit à ſomno
peccati excitatus,neque in hoc reprehenditur,quinimmo laudatur.Nam & peccatū illi di-

A miſſum eſt per hanc deteſtationem: tantum abeſt vt faceret magis peccatorem, prout Lutherus ait. Cum enim Natham propheta cõminatus eſſet Dauid ex parte dei afflictiones & anguſtias pro peccato cõmiſſo, Dauid peccatũ agnoſcens ait, Peccaui. Et Natham propheta ſtatim ſubiunxit, Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum à te. Quòd etiam timore illo fuerit excitatus, ipſemet Dauid teſtatur dicens, Circũdederũt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me, dolores inferni circũdederunt me, præoccupauerũt me laquei mortis. Deinde Eſaias propheta ait, Domine in anguſtia requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut quæ concepit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus. A facie tua domine concepimus, & quaſi parturiuimus ſpiritũ. Et vbi nos habemus, à facie tua domine, translatio LXX. dicit à timore tuo. & Hieronymus ait eſſe idem a facie tua, & à timore tuo. Propheta etiam regius peccaB tores ad pœnitentiam excitat, hoc timore eos compungens. Niſi conuerſi fueritis (inquit) gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum. Hunc etiam timorem incutiebat peccatoribus Iohannes Baptiſta dicens, Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentia. Et paulopoſt, Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor nõ faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Et vt finem imponamus, quoties Chriſtus redemptor noſter hũc timorem peccatoribus incuſſit? Quoties eos per hunc timorem ad pœnitentiam inducere voluit? Niſi pœnitentiam (inquit) egeritis, omnes ſimul peribitis. Per timorem etiam illius vltimi atque terribilis iudicii excitat ad bonũ. Nam cum de iudicio differuiſſet, dixiſſetq; illum diem eſſe incertum, ſubiunxit · Vigilate ergo, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Vides hic aperte qualiter timore iudicii compungit, vt ad bene agendum perducat. Quòd ſi hoc malum eſſet (vt Lutherus ait) Saluator ipſe non tam ex animo hoc perC ſuaderet. Parabola etiam publicani nihil aliud prætendit quàm cõtritionem quæ per conſiderationem peccatorum, & conſiderationem enormitatis eorum paratur, bonam eſſe. Nã de publicano illo dicit veritas quòd deſcendit iuſtificatus. Verum quare iuſtificatus? Quia videlicet in templo orans, à longe ſtabat, neq; audebat oculos ad cælum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori. Quare non audebat oculos ad cælum leuare? Cognoſcebat certè grauitatem & multitudinẽ peccatorum ſuorũ, & ideo indignum ſe iudicabat qui propius accedere poſſet, aut oculos in cælum leuare: ideo percutiebat pectus ſuũ dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori. Ecce vides contritionẽ huius publicani quam parauit per diſcuſſionẽ, collectionem & deteſtationem ſuorũ peccatorũ. Et per illã contritionem iuſtificatus eſt, qui antè non fuerat iuſtus: quoniam ipſamet veritas ait, Amen dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus. Verum cum aſcendiſſet in tẽplum oraturus, non erat iuſtus, ſed deſcẽdit iuſtus. Poſtremo illa filii prodigi parabola ad quid aliud D ſpectat, q̃ vt doceat nos ex odio pœnæ ad deũ conuerti, talémq; conuerſionẽ eſſe deo gratam? Filius ſiquidẽ ille cum omnem ſubſtantiam quam à patre acceperat, male cõſumpſiſſet, in tantam redactus eſt inopiã & miſeriã, vt porcos paſceret: & tãta fame premeretur, vt cuperet ſaturari de ſiliquis quas porci maducabant: & nemo illi dabat. Ecce vides ſtimulũ pœnæ grauis excitãtem à ſomno peccati. Vide qualiter excitatur, quia cũ fame periret, in ſe reuerſus dixit. Quid autẽ fecit eum ad ſe reuerti? certè fames maxima quã patiebatur, fecit eum, qui extra ſe & patrẽ ſuum abierat in regionem longinquam vitiorũ, vt rediret ad ſe & ad patrẽ ſuum, id eſt ad conſiderationem ſuæ fœditatis, & bonitatis paternæ. Felix neceſſitas, quæ illũ ad bene agendũ compulit. Ad ſe ergo reuerſus dixit, Quãti mercenarii patris mei abundant panibus, ego autẽ hic fame pereo? Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlũ & corã te, iam nõ ſum dignus vocari filius tuus &c. Quòd au tẽ cõtritio huius bona fuerit, patet, quoniã receptus eſt à patre, & datur illi ſtola prima, viE delicet prima gratia qua per peccatũ exutus fuerat, & gaudiũ fit cũ eo, & meritò, quoniã magnũ gaudiũ fit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Hic ergo filius etſi poſt modum patrẽ diligebat, tamen initium totius ſuæ conuerſionis, & primus gradus ad illam dilectionẽ fuit cognoſcere ſuã miſerã conditionẽ, & ſtatum in quo erat. ad hãc autẽ cognitionẽ incitauit & impulit fames quã patiebatur. Quid ergo obgannit Lutherus, & nouum vult nobis condere euangeliũ? Hæc enim tam aperta ſunt teſtimonia, vt eum vndiq; trãsfigant. De hac re ſcripſit ante quadraginta annos Frater Stephanus Brulifer tractatũ inſignẽ de timore domini ſeruili, aduerſus quendã innominatum prædicatorem, qui tunc tẽporis populo prædicãs, eadẽ docere tentauit de timore ſeruili, quæ nũc Lutherus docet. Scripſit

Pſal. xvij. Eſa. xxvi. Pſal. vij. Lucæ. iij. Lucæ. xiij. Matt. xxiiij Lucę xviij. Lucæ xv.

etiam nunc Iohannes epiſcopus Roffenſis in eo opere quod contra Lutheri captiuitatẽ Babylonicam edidit:cui rei totum vnũ articulum videlicet ſextum tribuit. Iacobus Latomus in opere quod pro aſſertione facultatis Louanienſis contra Lutherum ſcripſit, multo fuſius quàm Roffenſis de hac re tractat.Alium autem non vidi. F

Correctio.

DE hac re eſt vnus error dicens quòd populares poſſunt ad ſuum arbitrium dominos delinquentes corrigere,ſed de hoc infra diſputabimus in titulo de ſubditis.

Creatura. G

PRima de hac re hæreſis eſt dicens creaturas ab alio quàm à deo eſſe factas. Verum hæc in plures adhuc ſectas diuiditur.Quidam enim dixerũt totum hunc mundum fuiſſe ab angelis factum. & huius erroris princeps fuit Simon ille Magus,de quo in Actis Apoſtolorum fit mentio , quem ſecutus eſt Menãder illius diſcipulus,& Saturninus,à quo Saturniani dicti ſunt, qui ait ſolos ſeptem angelos feciſſe mundum præter conſcientiam dei patris. & Cerinthus.Alii dixerunt creaturas factas eſſe à malo deo.hi enim(vt infra dicemus)duos poſuerunt deos. Vnum bonum, qui nihil rerum harũ creauerit:alium malũ,à quo omnes creaturas proceſſiſſe dicũt.Huius hæreſis authores fuerunt hi qui appellati ſunt Gnoſtici.Hos ſecutus eſt impius Manichæus.Auguſtinus tamẽ in lib.de hæreſibus cap.xlvi.de Manichęis loquẽs dicit illos aſſerere mũdũ fuiſſe factũ à bono deo,ſed habere in ſe cõmixtionẽ mali.Sed Theophylactus Manichęos dicit aſſerere creaturã eſſe à malo deo factã. Exponens enim miraculũ illud quod eſt apud Iohannẽ quãdo de quinq; panibus ſatiauit dominus quinq; millia hominũ,ſic ait,Cõfundantur Manichæi dicentes ꝙ panis & omnes creaturæ factę ſint à malo deo:propterea ſiquis dederit eis panem,nõ accipiunt illũ de manibus illius,ſed procul quidem illũ abiici iubent:ſtãtes autem & maledicentes ei qui dedit,dicunt,Qui ſeminauit te,diſpergatur:& qui pinſuit te, pinſatur carne,& ſimilia.Cõfundantur itaq;,dicentes ꝙ boni dei filius Chriſtus panes multiplicarit. Nam ſi mala fuiſſet creatura,beatus deus illam vtiq; nõ multiplicaſſet,vt taceam interim quòd ipſe panes comedit.Hæc Theophylactꝰ.Et cõciliũ Braccarẽſe primũ cap.xiii. hoc idem tribuere videtur Manichæo,quod illi tribuit Theophylactus,ſicut infra patebit. Eũdem etiã errorem cum Manichæo docuit poſtea Priſcillianus.Hæc ergo iſtorũ omniũ hæreticorum cõmunis hæreſis cõuincitur per id quòd dicitur Geneſis primo. In principio creauit deus cælum & terrã.non ergo angeli,aut aliꝫ virtutes.Et Salomon ait,Creauit deus vt eſſent omnia.Et Eccleſiaſticus idem expreſſe aſſerit dicens, Qui viuit in æternũ,creauit omnia ſimul.Verum hoc teſtimonio non conuincitur Manichæus, quoniam dicit malum deum eſſe æque æternum ſicut bonum:quapropter illum Eccleſiaſtici locum de ſuo malo deo interpretabitur.Sed audiat Malachiam dicentem,Nunquid nõ deus vnus creauit nos? Ecce Manichæe dei vnitatem,& illum vnum deum creatorem omnium noſtrum.Non ergo creaturæ ſunt ab angelis,vt Simon aut Menander aut Valentinus dixerunt.Non etiam à malo deo,vt impius Manichæus dixit,& illius ſectator Priſcillianus.Sed quoniam Manichæus(vt alias dicemus) vetus teſtamentum reiicit, ad nouum confugiamus inſtrumentũ. Iohannes de filio dei loquens ait, Verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil . Et paulo poſt , In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt. Et Paulus apoſtolus ait , Qui autem omnia creauit,deus eſt. Et particularem ſermonem de cibis alibi faciens,reprehẽdẽnſque eos qui ab illis abſtinere docent,ait illos habere cauteriatam conſcientiam, qui prohibent nubere,& prohibẽt abſtinere à cibis quos creauit deus ad percipiendum cum gratiarum actione . Et vigintiquatuor ſeniores procidẽtes ante thronum in Apocalypſi dicebant, Dignus es domine deus noſter accipere gloriam & honorem & virtutem,quia tu creaſti omnia, & propter voluntatẽ tuã ſunt,& creata ſunt.Et conciliũ Nicenũ ad reprimẽdã hanc Manichæorũ inſaniã adiecit in ſuo ſymbolo credẽdũ eſſe in vnũ deũ factorẽ cæli & terræ,viſibiliũ omniũ & inuiſibilium. H I K

Simon Magus. Menander Saturninus Cerinthus.

Gnoſtici. Manichęi. Theophylactus. Iohan.iij.

Priſcillianus.

Sapien.i. Eccli.18.

Malach.ij.

Iohan.i.

Hebr.iij.

i.Tim.iiij.

Apoc.iiij.

Deniq;

A Deniq; Conciliũ Lateranenſe ſub Innocẽtio papa huius nominis tertio, poſtq̃ tres omnes ſummæ trinitatis perſonas vnicam eſſe ſubſtantiam dixerat, hæc verba ſubdit. Vnum vniuerſorum principium, creator omnium viſibilium & inuiſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio tẽporis vtramq; de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam: ac deinde humanam quaſi communẽ ex ſpiritu & corpore conſtitutam. Hæc Concilium. Quæ verba habentur in volumine decretaliũ capitulo primo de ſumma trinitate & fide catholica. Deinde Concilium Braccarenſe primũ cap. xiii. ſic definit. Si quis dicit creationẽ vniuerſæ carnis non opificium eſſe dei, ſed malorũ angelorũ, ſicut Manichæus & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit. Hæc concilium Braccarenſe. Contra Manichæos cum aliàs pluries ſcripſerit Auguſtinus, tamen de hac re ſignanter ſcripſit ſuper Geneſim contra Manichæos.

B SEcunda hæreſis quam ex priore Manichæus deducit, eſt ꝙ creaturæ ſunt malæ ex ſe & generatione ſua, quia (inquit) à malo deo creatæ ſunt. Cui ſententiæ poſtea ſubſcripſit Priſcillianus. Hæc autẽ hæreſis adeo eſt aperta, vt nõ eſſet opus aduerſus eam pugnare, niſi contra homines effrontes & duræ ceruicis ageremus. Sed ſuo eos telo configamus. Omnis creatura ex ſe bona eſt, quia (vt iã proxime conuicimus) omnis creatura ab vno deo qui ſumme bonus eſt, facta reperitur. Præterea, deſcripta per Moſen omnium rerum creatione, ſtatim addidit, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Quid ergo inſanit Manichæus, dicens ea omnia eſſe mala? Rurſum ſapiens ait, Diligis domine omnia, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Sed ſi creaturæ ex ſe malæ eſſent, deus id quod malũ eſt diligeret. Sed iam ad teſtamentum nouum recurramus oportet, quia cõtra Manichæos agimus. Paulus ait in priore ad Timotheũ epiſtola, Omnis creatura dei bona eſt. Poſtremo, concilium Braccarẽſe primũ cap. vii. ſuorum decretorum ſic definit, Si quis dicit diabolum non fuiſſe C prius angelum bonũ à deo factum, nec dei opificiũ fuiſſe naturam eius, ſed dicit eũ ex tenebris emerſiſſe, non aliquẽ ſui habere authorẽ, ſed ipſum eſſe principium abſq; ſubſtantia mala, ſicut Manichæus & Priſcillianus dixerũt: anathema ſit. Et cap. viii. iterum, Si quis credit ꝙ aliquas immundas creaturas diabolus fecerit, & tonitrua, & fulgura, & tempeſtates, & ſiccitates ipſe diabolus authoritate ſua facit, ſicut Priſcillianus dixit: anathema ſit. Hæc concilium Braccarenſe. Nec opus eſt plura afferre in re tam aperta. Contra hanc hæreſim ſcripſit beatus Auguſtinus in plurib⁹ locis, præſertim in libro primo de libero arbitrio, quo loco oſtendit nihil eſſe malum niſi à noſtro libero arbitrio, & in lib. ii. de moribus eccleſiæ.

Manichęus

Gene. i. Sap. xj.

i Tim. iiij.

Concilium Braccarenſe.

Crux.

D DE hac re eſt vnus error qui nullo pacto permittit crucem adorari, ſed dicit eſſe idolatram eum qui crucem aut adorat, aut quomodolibet reueretur. Sed de hoc errore iam ſupra diſputauimus in titulo de adoratione, errore primo.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE, ADVERSVS OMNES HAEreſes Liber V.

Decimæ.

E DECIMAS non eſſe ſacerdotibus ſoluẽdas quidã hæretici docuerũt: q̃q̃ ad hoc docendũ nõ eadẽ ratione omnes perſuadebãtur. Fuerunt enim quidam dicti Pſeudoapoſtoli, quorum dux & magiſter fuit quidam Gerardus Sagarellus de Parma circa annũ domini M C C L X. q capt⁹, & iudicio eccleſiæ damnatus, igni tradit⁹ eſt. Hi ergo Pſeudoapoſtoli (vt Guido ait) dixerũt decimas nõ debere dari ſacerdotib⁹ Romanæ eccleſiæ, quia nõ ſunt pauperes ſicut apoſtoli. Poſt iſtos ſucceſſit in eodẽ errore Iohannes Vvitcleff, alia ratione motus. Dicebat enim ꝙ decimæ ſunt puræ eleemoſynæ, & parochiani poſſunt propter peccata ſuorũ

Pſeudoapoſtoli.

Iohannes Vvitcleff.

prælatorum ad libitum ſuum eas auferre. Sed hæc ſententia conuincitur eſſe hæretica per E
hoc quòd nulli licitum eſt tranſgredi præceptum diuinum. Præceptum autem diuinum eſt
Leuit.vij de decimis ſoluendis. Omnes (inquit deus) decimæ terræ, ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborum, domini ſunt, & illi ſanctificantur. Hæ autem decimæ multiplici ratione præcipiũtur à deo. Prima, vt ſit cibus in domo domini. Sic enim per Malachiam prophetam domi-
Malac.iij. nus ait, Inferte omnem decimam in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea, hoc eſt ad
Nu.xviij. ſuſtẽtationem eorum qui in domo mea ſunt. Iuxta quod dictum fuerat in lege· Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vſus & eorum neceſſaria ſeparaui. Secũda cauſa eſt vt ſeruiãt in tẽplo, & orent deũ pro populo. Et hæc cauſa aſſignatur in libro
Ibidem. Numerorũ. Filiis (inquit) Leui dedi omnes decimas pro miniſterio quo ſeruiũt mihi in tabernaculo fœderis, vt nõ accedant vltrà filii Iſrael ad tabernaculum: ſolis filiis Leui in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi. Cui conſonat id quod apoſtolus ait· G
i.Cor.ix. Qui altario deſeruiunt, cum altario participant. Tertia cauſa eſt, vt vacent legi dei, &
ij.Pa. xxxi. populum doceant. quæ cauſa deſcribitur in ſecundo libro Paralipomenon, vbi dicitur, Præcepit etiam habitantibus in Hieruſalem, vt darent partem ſacerdotibus & leuitis, vt poſſent va-
i.Cor.ix. care legi domini. Cui conſonat Paulus dicens, Si ſeminamus vobis ſpiritalia, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Quarta cauſa eſt pauperum egeſtas. Non enim propter ſolos ipſos ſacerdotes decimæ illis redduntur, ſed etiam propter pauperum neceſſitatẽ. Vnde Auguſtinus ait, Decimæ ex debito requiruntur. Qui eas dare noluerit, res alienas inuadit: & quanti pauperes in locis ſuis vbi ipſe habitat, illo decimas non dante mortui fuerint: tãtorum homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit, quia rem à deo pauperibus delegatam, ſuis vſibus reſeruauit. Hæc Auguſtinus. Ecce vides deum ſæpiſſime præceptum de decimis ſoluendis repetere. non ſunt ergo puræ eleemoſynę, cum illo iure debeãtur. Quid ergo Pſeudoapoſtoli & Vvitclef aduerſus dei pręceptum docere tentant? Sed di- H
cunt Pſeudoapoſtoli: Pauperes non ſunt ſacerdotes: habent vnde aliàs viuant: non ergo eis debentur, quia iam panis ſufficiens eſt in domo domini. Eſto. Sed nunquid hęc ſola fuit cauſa vt decimę illis darẽtur? Sed iſtis patrocinatur Vvitclef dicẽs, multi ex eis nec ſeruiũt in templo, nec deum pro peccatis populi orant, ſed ipſi peiores populo ſunt, nec plebem ſibi commiſſam docent: non eſt ergo cur illis decimæ perſoluantur. Concedimus plures ẽ ſacerdotibus tales eſſe, vt prorſus indigni ſint ſacerdotis nomine. Sed nunquid propter ſolos ſacerdotes decimæ perſoluuntur eis? Pauperum enim egeſtatẽ oſtendimus eſſe cauſam propter quam decimæ debeant perſolui. Et propter hanc cauſam docent peritiſſimi theologorum, ſacerdotes etiam aliàs abundantes in diuitiis, poſſe decimas recipere tanquam earum diſpenſatores, vt eas videlicet pauperibus diſtribuant. Et qui hoc non faciunt, iniuſte eas retinent. Sed eſto, nec ſacerdos qualis oportebat ſit, nec decimas pauperibus diuidat, nunquid ideo quod illi iure debetur, eſt illi denegandum? Hac enim lege fieret, vt cũ qui- I
libet etiam laicus neceſſaria victui & veſtitui haberet, ſi vltra hoc aliquis alius pecuniam quam mutui lege aut alicuius rei venditione illi debebat, illi deneget nolens debitum ſoluere, iuſte hoc faciat, quoniam communis omnium ſanctorum ſententia eſt, vt qui vltra neceſſitatẽ ſibi aliquid reſeruat, rapere dicatur. Ambroſius inquit, plus quàm ſumptui ſufficit, violenter detentum eſt. Et Hieronymus ait, Aliena rapere conuincitur qui vltra neceſſitatẽ ſibi reſeruare probatur. Auguſtinus idẽ ſæpiſſime repetit. Iuſte ergo, iuxta Vvitclefi & pſeudoapoſtolorũ ſentẽtiã iſte debitor poſſet negare debitũ creditori ſuperflua habẽti, qa ille ſuperflua iniuſte habet. Verũ abſit vt hoc cõcedam⁹, quia etſi ille male agit retinẽdo, iſte non ideo bene agit debitũ negando, quoniã nõ ad quẽlibet ſpectat vt male agentẽ puniat. Ita etiam quanuis ſacerdotes non recte officium ſibi commiſſum exequantur, non tamen ideo plebs bene agit decimas illis denegando, quia non ad plebem ſpectat ſacerdotum peccata punire, ſed ad ſuperiores, puta ad epiſcopos, aut archiepiſcopos, aut ſummũ K
pontificem, qui deberent ſacerdotes male viuentes officio & beneficio priuare, & in eorum locũ alios bonos ſubrogare. Quod ſi nõ fecerint, relinquendi ſunt iudicio diuino puniendi. Nec opus eſt in hac re amplius morari, cum ſit de hac re expreſſa definitio. Nam inter
Concilium Cõſtãtiẽſe xlv. articulos Iohannis Vvitclef in concilio Conſtantienſi condemnatos, is vnus decimo octauo loco cõſtituitur, ſub his verbis· Decimæ ſunt puræ eleemoſynæ, & parochiani poſſunt propter peccata ſuorum prælatorum ad libitum ſuum auferre eas. Qui articulus ſimul cum aliis vna ſuper omnes lata ſententia per concilium Conſtantienſe damnatur. Verum hic admonere volo lectorem, vt non exiſtimet me ſentire, vt ex præcepto diuino ſit nunc

omnibus

A omnibus iniunctum decimas ſacerdotibus tribuere iuxta veram & præciſam decimæ partis aſſignationem. Quod ideo dico, quia etſi ab omnibus receptum ſit aliquid deberi ſacerdotibus offerri, & hoc non ſolum iure diuino, verum etiam lege naturæ, tamen vtrũ id quod debetur, ſit iuxta veram decimæ taxationem computandum, de hoc eſt controuerſia inter doctores: Canoniſtis dicentibus etiam illam decimæ taxationem eſſe iure diuino adhuc ſacerdotibus debitam: Theologis vero dicentibus talem decimæ taxationem fuiſſe veteris legis cæremoniam, atque ideo fuiſſe per mortem Chriſti abrogatam, ſicut & cæterę veteris legis cæremoniæ. Quapropter dicũt aliquid deberi ſacerdotibus de iure diuino & naturali: quod autem tale quid ſit ſumendum iuxta veræ decimæ taxationem, illud dicunt eſſe nunc in lege euangelica ex ſolo iure humano. De qua re impræſentiarum non eſt mentis meæ aliquid definire, quoniam non ſuſcepi onus tractandi opiniones, ſed veram fidem contra
B hæreticos, contra quos ſatis eſſe arbitror oſtendiſſe ſacerdotibus decimas deberi ex præcepto diuino, quod nemini tranſgredi licet. An autem talis decima ſit vere decima totius pars, an non: parum refert: quia etſi præcepto diuino non eſſet indicta, iure tamen pontificio præcipitur, cui omnes Chriſtiani ſubeſſe tenentur.

Deus.

SEcretiſſima res eſt deus, & quæ omnium intellectus maxime fugiat: adeò vt propheta quidam fuerit coactus dicere, Vere tu es deus abſconditus. Eſa.xlv.
Nec mirum, quoniam (vt ait Paulus) habitat lucem inacceſſibilẽ, quam i.Timo.vi.
nullus oculus ferre poteſt. Hinc cum dominus pertrãſiret corã propheta iij.Re.xix.
C Elia, & ante dominum ſpiritus grandis & fortis, ſubuertens montes, & conterens petras, Elias operuit vultum ſuum pallio, quia videlicet ſciebat tantum diuinæ maieſtatis ſplendorem humanos oculos ferre non poſſe. Nam ſi filii Iſrael non poterant intendere in faciem Moſi, eò quòd cum domino in monte habuiſſet colloExodi
quium, quid putas faciet intellectus humanus, ſi intendere velit in faciem dei, vt illum proxxxiiij.
prii ingenii acumine penetret? Certe neceſſarium eſt vt fiat quod ſapiens ait, Scrutator maProu.xxv.
ieſtatis opprimetur à gloria. Quapropter nulla eſt res, in cuius cognitione perfecta magis oporteat captiuare intellectum noſtrum in obſequium dei, quàm ipſemet deus, quoniam ad inueſtigandum ſupremum illud vnitatis & trinitatis myſterium nullus intellectus fide deſtitutus ſufficit. Hinc tot de hac re ortæ ſunt hæreſes (omitto Gentilium & Paganorum errores) quoniam ſuis viribus innitentes, de ſuo ingenio confiſi, magis humanis argumentationibus quàm fidei tribuerunt. Et ita factum eſt vt maieſtatem diuinam perſcrutari vo-
D lentes, oppreſſi ſint à gloria, & in multas hæreſes lapſi ſint. Quia ergo poſuerunt in cœlum os ſuum, & monte illum qui ſuper omnes montes eſt tetigerunt: oportet vt lapidibus ora eorum obſtruamus, iuxta præceptũ domini dicentis, Omnis qui tetigerit monte, lapidabiExodi.xix.
tur. Ad has ergo hæreſes refellendas hoc ordine aggrediemur, vt primo illæ pertractentur, quæ ipſam diuinitatem abſolute ſumptam reſpiciunt. Deinde illas diſcutiemus, quæ ad ſingulas diuinas perſonas ſpectant.

PRIMA ergo hæreſis eſt quæ aſſerit plures deos. Et hæc in plures factiones diuiſa eſt. Hoc enim hæreticis eſt commune, vt nunq̃ ſibi conſtẽt. Quidam enim dixerunt duos eſſe deos, vnum bonũ, à quo omnia bona: alterum malum, à quo omnia mala procedere dicebant. Huius hæreſis primi authores fuere ii qui Gnoſtici appellati ſunt: de quibus Gnoſtici.
iam aliàs diximus. Poſt iſtos Apelles quidã (de quo Euſebius lib.v. hiſt. eccleſiaſt. cap.xiii.) Apelles.
eundem tutatus eſt errorẽ de duobus diis, vno bono, altero malo, q̃q̃ aliquantum in hoc à
E Gnoſticis differt, qui (vt Auguſtinus de hæreſibus cap.xxiii. refert) nõ dixit illos duos deos eſſe duo rerum principia, ſed vnum tantum dicit eſſe principium, deum ſcilicet bonum, & ab illo factum alterum deum, qui cum malignus eſſet, mundũ in ſua malignitate fecit. Hos Gnoſticos poſt aliquot annos imitatus Manichæus, eundem docuit errorẽ, & ſub hoc maManichę.
gis præualuit quàm ſub Gnoſticis: adeo vt ab illo nomen acceperit, & Manichæorum iam appelletur. Verum hic Manichæus (vt commune eſt hæreticis qui ſepultas iam hæreſes ſuſcitant, & quò clariores appareãt, inſaniã augere procurant, ex ſuo cerebro nõnihil addẽtes) vltra Gnoſticos hoc dixit, duo videlicet ſcripturæ inſtrumenta à duobus illis diis proceſſiſſe. teſtamentũ vetus dicit eſſe factum à malo deo, teſtamentũ autẽ nouum à bono, & hunc

conditorem noui teſtamenti dicit eſſe patrē domini noſtri Ieſu Chriſti, nō autē illum qui F
Albanēſes. fecit vetus teſtamentū. Hunc errorem poſt multa ſæcula ab inferis reuocarunt Albanenſes,
Albigēſes. Hoc enim illis impingit Guido. Et catalogus hæreticorū idem tribuit Albigēſibus. Alii autem hæretici dixerunt duos eſſe deos, ſed non dixerunt vnū bonum eſſe, alterum vero ma-
Cerdon. lum. Huius erroris author fuit quidā nomine Cerdon, q̄uis Philaſter dicat Cerdonem ſenſiſſe duos deos, vnum bonū, & alterum malū. Beatus tamen Auguſtinus libro de hæreſibus cap. xxi. dicit Cerdonem poſuiſſe duo principia ſibi aduerſantia, & deum legis ac prophetarum nō eſſe patrem Chriſti, nec eſſe bonum, ſed iuſtum: aliū vero deū eſſe patrē Chriſti, & hunc eſſe bonum. Ecce ex Auguſtini ſententia Cerdon non poſuit aliquē deum eſſe malum, quoniam dicit illū eſſe iuſtum, quanuis non ſit bonus. Vt autem beati Auguſtini ſententia confirmetur, in medium producam Irenæū, multo vetuſtiorem Auguſtino & Philaſtro. Is enim Irenæus lib. i. aduerſus hæreſes cap. xxviii. de hoc Cerdone loquens ita ait, Et G
Cerdon autem quidā ab his qui ſunt erga Simonē occaſionem accipiēs, cum veniſſet Romam ſub hoc Hygino, qui nouū locū epiſcopatus per ſucceſſionē ab Apoſtolis habuit, docuit eū qui à lege & prophetis annunciatus ſit deus, non eſſe patrē domini noſtri Ieſu Chriſti. Hunc enim cognoſci, illum autē ignorari: & alterū quidem iuſtum, alterum autem bonum eſſe. Hæc Irenæus. Ex cuius verbis nil tale habetur, vt Cerdon ſenſerit duos eſſe deos,
Marcion. quorum vnus ſit bonus, alter malus. Hunc Cerdonem ſecutus eſt Marcion Ponticus Cerdonis diſcipulus. Eodem tempore quo fuit præfatus Cerdō (vt Irenæus lib. iii. aduerſus hæ-
Valētinus reſes cap. iiii. ait) extitit quidam hæreticus Valentinus nomine, qui cum Platonicus eſſet (vt Tertullianus in libro de hæreſibus ait) Platonis ſectā religioni Chriſtianæ miſcens, multa figmenta fabuloſa docuit. Is enim duo omniū rerū principia eſſe dixit, quæ appellauit profundum & ſilentiū: & profundū dixit eſſe patrem, & ex coniugio profundi & ſilentii proceſſiſſe intellectum & veritatem, & protuliſſe in honorē patris æonas octo, id eſt octo ſæ- H
cula. De intellectu autē & veritate proceſſiſſe verbū & vitam, & protuliſſe æonas decē. De verbo & vita proceſſiſſe hominē & eccleſiā, & protuliſſe æonas duodecim, quæ omnes ſimul ſunt triginta, id eſt triginta ſæcula. De triceſimo ſæculo dicit diabolum genitum, & à diabolo alios natos qui fecerunt hunc mundum. Itaq; omnia ait proceſſiſſe ex illis duobus principiis, profundo videlicet & ſilentio. Quæ omnia ſunt mera figmenta, & meræ fabulæ, quæ nulla prorſus ratione fulciri poſſunt, ſed ex cerebro delirantis aut ſomniantis hominis
Secundus. deriuata. Has fabulas indoctas ſecuti ſunt Secūdus, à quo Secundiani: & Ptolemęus quidā,
Ptolemęus, & Marcus, huius Valentini ſectatores. Contra omnes hos hæreticos non eſt operoſum diſ-
Marcus. putare: cum apertiſſima ſint ſcripturæ ſacræ teſtimonia, quæ docent vnū tantū eſſe deum:
Deut. vi. eūq; eſſe ſumme bonū, à quo cūcta procedūt. In Deuteronomio dicitur, Audi Iſrael, domi-
Ibid. xxvij. nus deus tuus vnus eſt. Et in eodem libro iterum, Videte ꝙ ego ſim ſolus, & non ſit alius
iiij. Reg v. præter me. Naamam ille à lepra animæ pariter & corporis ſanatus ait, Vere ſcio ꝙ non ſit I
alius deus in vniuerſa terra, niſi tantum in Iſrael. Propheta regius, qui & ipſe Iſraelita erat,
Pſal. xvij. dicit, Quis deus præter dominum? aut quis deus præter deum noſtrū? Et iterum, Quoniam
Pſal. lxxxv. magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es deus ſolus. Sapiens Salomon eandē etiam fidē do-
Sap. xij. cet. Nec enim (inquit) eſt alius deus q̄ tu, cui cura eſt de omnibus. Eſaias etiam eandem fidē
Eſaiæ xlv. commendat, qui deum deſcribit ita loquentem, Ego dominus, & non eſt alius: extra me nō eſt deus. Et in eodē loco, Ego dominus, & non eſt alter. Et iterum ibidem, Ego dominus, & non eſt alius. Et in eodē loco, Nunquid non ego dominus, & non eſt vltrà deus abſq; me? Eandē ſententiā iterū ibidem repetit dicens, Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ, quia ego deus, & non eſt alius. Sed quoniam & Cerdon & Manichæus vetus teſtamentum non recipiunt: vt nulla illis ad fugam pateat via, teſtimoniis noui inſtrumenti
Cor. viij. illos configere oportet. Paulus in priore ad Corinthios epiſtola ſic ait, Scimus ꝙ nullus eſt
deus niſi vnus. Nam etſi ſunt qui dicantur dii, ſiue in cœlo ſiue in terra, ſiquidem ſunt dii K
multi, & domini multi: nobis tamē vnus eſt deus pater, ex quo omnia, & nos in illo. Et in
Gala. iij. Epiſtola ad Galatas ait, Mediator vnius nō eſt, deus autē vnus eſt. Et alibi, Vnus dominus,
Ephe. iiij. vna fides, vnum baptiſma, vnus deus & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Omitto hic rationes philoſophicas adducere, quoniam nō diſputamus aduerſus gentiles, ſed aduerſus eos qui Chriſto nomina in baptiſmo dederunt, & qui ſe Chriſtianos iactant, cum nihil minus ſint. Ariſtoteles ſæpiſſime demonſtrare contendit vnū tātum eſſe omniū rerū principium. Verum cū ſcripturæ ſint adeo apertæ, nō eſt opus noſtris argumentationibus. Quod ait Cerdon, deum videlicet legis & prophetarum non eſſe patrē

domini

A domini noſtri Ieſu Chriſti,cui ſubſcribit Manichæus,addens deum noui teſtamẽti nõ eſſe eum qui dedit & vetus.Hæc impietas vnico Pauli verbo conuincitur.Multifariam(inquit) multiſque modis olim deus loquens patribus in prophetis : nouiſſime autem diebus iſtis locutus eſt nobis in filio,quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Heb.i.
Quòd ſi aliud adhuc teſtimoniũ requiris,aperiat os ſuum ille mutus Zacharias, & dicat,Benedictus dominus deus Iſrael,quia viſitauit & fecit redemptionẽ plebis ſuę. Patet q̃ loquitur de patre domini noſtri Ieſu Chriſti,quia non aliter viſitauit & fecit redemptionẽ plebis ſuæ,niſi mittendo filium ſuum,vt ſaluaretur mundus per ipſum. De hoc ergo patre cum loquatur,addidit, Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius. Ecce manifeſte patet,deum qui locutus eſt per prophetas, eſſe etiam locutum in nouo teſtamento in Euangeliſtis, & feciſſe redemptionem noſtram per filium ſuum. Quòd ſi ter- Luc.i.
B tium adhuc petunt teſtem, petamus & nos auxilium à beata virgine Maria, vt pro nobis de hac re teſtimonium dicat : nec deerit petitioni noſtræ. Illa ſiquidem magnificans Deũ eô q̃ reſpexerit humilitatẽ ancillæ ſuæ,& fecerit illi magna qui potẽs eſt,& alia multa quæ ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti neceſſariò referenda ſunt : tandem ait,Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ: Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraha & ſemini eius in ſecula. Ille ergo deus qui fecit nobiſcum miſericordiam: ille inquam locutus eſt ad patres noſtros Abrahã & ſemini eius. Non eſt ergo alius veteris, alius noui teſtamẽti deus:nec alius qui locutus eſt per prophetas,& alius qui eſt pater domini noſtri Ieſu Chriſti. Verum hoc Paulus expreſſius docet,qui in epiſtola ad Romanos ait, Quoniam quidem Luc.i. Roma.iij.
vnus eſt deus qui iuſtificat circunciſionem ex fide, & præputium per fidem. Quid ergo inſanit Manichæus?Nonne in circunciſione vetus,& in præputio nouum teſtamentum deſignatur?Sed iam videamus reliquum quod aiunt:vnum videlicet ex duobus diis quos po-
C nunt,malũ eſſe. Quæ vlla vnq̃ maior potuit eſſe blaſphemia?Quæ aures hoc ferre poſſunt, aut quis intellectus hoc cogitare poteſt,vt deo malitiam impingat ? Nõ poſſunt hæc vllo pacto cohærere,vt deus ſit,& malus: quoniã ſi deus eſt,neceſſario bonus eſt: & ſi bonus nõ eſt,deus certe non eſt. His certe hæreticis aptiſſime conuenit id quod Paulus de gẽtibus loquens ait,Cum cognouiſſent deum,non ſicut deum glorificauerunt,aut gratias egerunt,ſed Roma.i.
euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratũ eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Ecce qualiter iſti impii & blaſphemi hæretici deum glorificant,qui eum malum dicunt. Vide quales illi gratias reddunt, qui ſupremã illi malitiã impingunt. Cum ergo omnium cordibus à natura inſitum ſit, vt deũ eſſe bonũ agnoſcamus: pro re tam aperta piget teſtimonia ſcripturæ afferre : quoniã & ſi quis ea deſideret,apertiſſima ſunt:adeo vt ipſũ euangeliũ,cui ſoli iſti hæretici credũt,dicat, Nemo bonus niſi ſolus Luc.xviij.
deus. Contra hos hæreticos non eſſet agendum argumentis, ſed lapidibus, iuxta præceptũ
D domini dicentis,Homo qui maledixerit deo ſuo,portabit peccatum ſuum: & qui blaſphemauerit nomẽ dominì,morte moriatur. Lapidibus opprimet eũ omnis multitudo populi, ſiue ille ciuis,ſiue peregrinus fuerit. Qui blaſphemauerit nomen domini, morte moriatur. Quis autem verius deo maledicit,quàm qui dicit deum eſſe malum?hic ergo lapidibus opprimendus venit à tota multitudine. Leui.xxiiij.

SEcunda hæreſis eſt quę docet deum eſſe corporeũ. Huius hæreſis primus(vt exiſtimo) author extitit Tertullianus. Quanquam hunc Tertullianum de hac re quodammodo excuſat beatus Augu.in lib.de hæreſibus capite octogeſimoſexto, dicens non propter hoc dicendum eſſe hæreticum Tertullianum, quia potuit ita de deo ſentire,vt diceret eum eſſe corpus quoddam,non quidem tale quod partes habeat quarum aliæ maiores, aliæ minores exiſtant,quod etiam loco ſit circunſcriptum,& certis limitibus concluſum: ſed ideo potuit nominare corpus, quia videlicet non eſt inane, ſed eſt aliquid, qui vbique totus eſt. Tertullianus.
E Sed re vera neſcio an talis res quæ partes non habet, congrue & apte poſſet vocari corpus. Verum beatus Auguſtinus mitiſſima vſus cenſura excuſauit quod potuit. conſiderauit nãque nullum eſſe acerbius & grauius crimen quod Chriſtiano poſſit obiici,quàm crimẽ hæreſeos:ideo antequam illud alicui impingamus, oportet prius rem anxie examinare, & lapidem ad filum reducere. Diſcãt ergo ab Auguſtino eximio fidei zelatore,hi qui tam leuiter de hæreſi pronunciant,vt ſi forte quiſpiam dixerit aliquid quod ab eorum placitis vel digito tranſuerſo diſcedat, ſtatim hæreſim inclament, nullam prorſus hominis excuſationem admittẽtes etiam cum facilè excuſari poteſt. Cũ ergo beatus Auguſtinus Tertullianũ de hac re excuſet, nolo ego aduerſus eundem ſeuerior eſſe iudex. Malo enim (iuxta beati

Chryſoſtomi ſententiam)de miſericordia deo rationē reddere, quām de crudelitate. Sed F
quanuis Tertullianus fuerit excuſatus, nō tamen ideo pugnare deſinam aduerſus iam nar-
ratam hæreſim,quoniam non aduerſus homines eſt nobis colluctatio,ſed aduerſus hæreſes,
præcipuè quòd huic hæreſi non deſunt fautores, qui illam tutati ſunt etiam abſque Tertul-
Vadiani. liano. Fuerunt enim quidam hæretici appellati Vadiani,qui dixerunt deum eſſe corporeū,
& habere membra vt homines habent: moti ex eo quòd ſæpenumero in ſacris literis, po-
tiſſimum in veteri inſtrumēto,deo mēbra tribuuntur, & Adam factus eſſe dicitur ad ima-
ginem & ſimilitudinem dei,vnde colligunt deum habere membra quemadmodū Adam.
Anthropo morphitæ. Hi hęretici à ſuo errore nomē ſortiti,vocati ſunt Anthropomorphitę,quia anthropos grę-
ce,idem eſt quod homo latine. Hæc autem hæreſis orta eſt in partibus Aegypti tēpore Da-
maſi papæ, & Theodoſii ſenioris : contra quam ſcripſit & eam confutauit(vt dicitur in hi-
ſtoria tripartita libro decimo capite ſeptimo) Theophilus Alexandrinus epiſcopus. Fra- G
ter Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum dicit hanc hæreſim cœpiſſe
ſub Agapeto papa,& Berengario imperatore. & conſtat eum loqui de Agapeto huius no-
minis ſecundo, quoniam Agapetus huius nominis primus (vt Platina refert) fuit ſub Iuſti-
niano imperatore,ad quem videndum è Roma vſque ad Conſtantinopolim acceſſit, vbi
& mortuus eſt.oportet ergo vt is Agapetus de quo catalogus loquitur,ſit ſecundus. A Da-
maſo autem ſub quo peſtis hæc orta eſt,vſque ad Agapetum ferè ſexcenti anni intereeſ-
ſere : quapropter neſcio apud quem legerit eam cœpiſſe ſub Agapeto & Berengario. Et
quod magis miror, in eodem loco de eiſdem Anthropomorphitis loquens, poſtquam
dixerat eā cœpiſſe ſub Agapeto & Berengario, ſubiunxit quòd Theophilus Alexandrinus
condēnauit hæreſim Anthropomorphitarum: pro cuius rei cōfirmatione affert teſtimoniū
ex collationibus Caſſiani. Et certe hæc duo minime cohærere poſſunt, vt hæreſis cœperit
ſub Agapeto,& eam Theophilus Alexandrinus condēnauerit,& ſic ſentientes diſputatione H
confuderit: quoniam à Theophilo Alexandrino,de quo Caſſianus mentionem facit,vſque
ad Agapetum papam ſecundū ferè ſexcenti elapſi ſunt anni, & vſq; ad Agapetum primū
ferè trecenti anni,quoniam Theophilus iſte(vt patet ex hiſtoria tripartita lib.x.cap.x.) tē-
pore Damaſi papæ fuit.nam ad eū miſit Iſidorū quendam epiſcopū legatū. Vnde coniicere
licet fratrem Bernardum de Lutzemburgo ex centonibus pluribus male cōſutis illud opus
conflaſſe, nulla rerū coniectura facta. Apud vnum authorē forte legerat hanc hæreſim ſub
Agapeto incepiſſe,& nihil amplius ibi legit.apud Caſſianū legit aliud, videlicet ꝙ Theo-
philus eam diſputatione conuicerit.& iſte illa duo, nō conſiderans an ſimul cohærere poſ-
ſent,in vnum coniunxit.Quid quod rerum conſonantia omiſſa, facillimum erat deprehē-
di ab homine verſato inter eruditos authores,falſum eſſe quòd ſub Agapeto inceperit?quo-
niam præter id quod hiſtoria tripartita refert, Auguſtinus qui vtrunque Agapetum per ali-
quot ſecula præceſſit,in libro de hęreſibus capite quinquageſimo huius hæreſis meminit ſub I
nomine etiā Anthropomorphitarū. Hæc coactus ſum digito oſtendere, partim amore ve-
ritatis allectus,partim calore iracundiæ accenſus : cum videam quoſdā adeo futiles & pro-
fuſos in pronunciando & in ſcribendo,vt quicquid legerint,etiam apud quencunque,nulla
facta rerum indagine, ſtatim tranſcribant, & coram tota multitudine magna cum fiducia
pronuncient, ſatis ſibi eſſe putantes quod apud alium quempiam legerint. Hæc ergo An-
thropomorphitarum ſententia apertè hæreſeos conuincitur. Si deus corporeus eſt, & figu-
ram habet humanam,& membra & partes vt homo, oportet vt finitus ſit, & certis limiti-
bus concludatur,quoniam id quod infinitum eſt,nullius poteſt eſſe figuræ, cum ad figuram
perficiendam neceſſario requiratur vt termino vel terminis claudatur. At deus qui infini-
tus eſt,nullo poteſt limite concludi,ergo nec figuram habere,nec loco claudi. Excelſior eſt
Iob.xxij. enim cælo,(vt eſt apud Iob)& ſuper ſtellarum verticē collocatur. Et propheta ait, Magnus
Pſal.cxliij dominus,& laudabilis nimis,& magnitudinis eius non eſt finis. Quòd ſi magnitudinis eius K
nullus eſt finis:nulla etiam illius erit figura. Præterea ſi corporeus eſt deus,& mēbra vt ho-
mo habet,ſequitur quòd non ſit totus vbique,ſed pars eius in vno loco,& pars alia in alio
loco, & ita erit per partes in loca diuiſus, quod ſummæ illius perfectioni maxime obuiat.
Rurſum,oporteret etiam in deo fateri compoſitionem, & dicere ea quæ in deo ſunt, non
eſſe omnia infinitæ perfectionis,quoniam quælibet illarum partium ex quibus cōponitur,
minor eſt ſuo toto: & ita non æque perfecta vt totū: quapropter neceſſario erit finita,quo-
niam quod infinitū eſt,excedi non poteſt. Multa alia ſimilia poſſunt fieri argumenta ſum-
pta ex imperfectionibus quæ corporibus adiacent:ſed ea,prolixitatē euitās,omitto,quoniā

ſine

A ſine illis ex ſacra ſcriptura apertiſſimum habemus teſtimoniũ. Ipſa enim veritas apud Iohannem ait,Spiritus eſt deus.Si ſpiritus eſt deus,ergo non eſt corporeus,& mẽbra humana habens,quoniam eadẽ veritas apud Lucam ait,Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.Quod autem Anthropomorphitæ pro ſe afferunt,parum momenti habet,& ex praua ſcripturæ intelligentia procedit. Quanuis enim ſcriptura ſacra ſæpe nominet dei membra, vtputa caput,oculos,linguam,aures,manus,brachia, & his ſimilia,non tamẽ ſunt illa iuxta literam ſumenda,ſed iuxta myſterium latens per res illas deſignatum. Sunt enim pleraque in ſacris codicibus,maxime in veteri inſtrumento, quod carnali populo & adhuc rudi datum eſt,quæ nullo modo iuxta literæ primam ſignificationem accipienda ſunt, nec accipi poſſunt, ſed in illis quid res ipſa per literam ſignificata vlterius portendat, aſpicẽdum eſt.Res nanque ipſę ſæpe etiam ſignificant,& aliquid ingerũt ſenſibus,æquè vt voces. Iohan.iiij. Lucæ vlti.

B Quod in omnibus metaphoricis locutionibus contingere eſt manifeſtum, in quibus propter ſimilitudinem inter aliqua repertam,vnũ alterius nomine appellatur, vt ſi voracem lupum dixeris,aut auarum talpam: non quòd hæc ſint,ſed illa quibus ſimilia eſſe reperiũtur. Ad eundem modũ oportet multa in ſacris literis interpretari, & non ſecundum primã vocum ſignificationem,teſtante apoſtolo, quòd litera occidit, ſpiritus autem viuificat. E quibus multis hoc vnum & præcipuum eſt,quotieſcunque deo aliquod membrum aut aliqua effigies tribuitur,tunc membro audito intelligas illo nomine deo tribui vim illam & virtutem quæ perfectior in illo membro reperitur: vt cum audis in deo caput,intellige diuinam eſſentiam,quæ omnia præcedit. Et cũ dicitur caput reſpectu corporis myſtici, quod eſt eccleſia:intellige influxum in reliqua membra,quæ nos ſumus.Cum audis oculos,intellige virtutem videndi talem, vt nihil eum latere poſſit.Sic enim ait apoſtolus:Nulla creatura ei inuiſibilis eſt,omnia nuda & aperta ſunt oculis ei⁹.Aures habere dicitur,quia talis eſt C in eo vis,vt verbum quantumlibet ſummiſſe prolatum,latere eum nõ poſſit, de quo ſapiẽs ait,Auris cæli audit omnia,& tumultus murmurationis non abſcondetur. Quod ſi in hanc expoſitionem hi hæretici non flectuntur, ſed omnia contendunt iuxta literæ primã ſignificationem intelligi debere,cogentur fateri deum eſſe monſtrum quoddam, immo tale aliquid quod nihil ſit,cum aliquando nominetur leo, aliàs vermis,aliàs ſcarabeus,aliàs locuſta. Vnde manifeſte conuincitur hæc nõ eſſe accipienda iuxta primam literæ ſignificationem,ſed iuxta id quod res ipſæ per illas voces deſignatæ ſignificant. De quorum omnium myſtica ſignificatione extat liber beati Anſelmi, cui titulus eſt de membris deo attributis: in quo exponit quid ſingula membra deo attributa ſignificẽt. Eſt etiam de eadem re alius tractatus ſub nomine Hieronymi inſcriptus, quem velut nothum, & beatum Hieronymũ minime redolẽtem,vir doctiſſimus Eraſmus Roterodamus in quarto tomo operum illius collocauit, in quem locum reiecit omnia quæ hucuſque falſo aſſcripta erant Hieronymo. D Contra hos Anthropomorphitas ſcripſit Theophilus Alexandrinus, cuius proxime fecimus mentionem. Scripſere etiam (vt teſtatur Iohannes Tritemius in ſuo catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum) Fauſtus epiſcopus Regienſis,& Ratherius monachus,ſed nullum iſtorum operum vidi. Heb.iiij. Sap.i. Armeni.

TErtia eſt hæreſis,quæ potius dicenda eſt blaſphemia, aſſerens deum eſſe mendacem. Hæc eſt Armenorum hæreſis,quemadmodũ illis impingit Guido. Dicunt enim deũ dixiſſe Caim,quòd à nullo homine occideretur,& tamẽ (vt ipſi aiunt) Caim occidit ſeipſum,& ita conuincunt deum dixiſſe falſum,cum ab homine fuerit occiſus.Et certe (vt ingenue fatear)vix poſſum credere,etiam ſi Guido teſtetur, quòd Armeni in tam grauẽ errorem ſint lapſi,vt deum eſſe mendacem fateantur,quoniam hoc nõ poteſt in ſenſum hominis cadere,vt veritatem dicat eſſe mendacium,prẽcipue cum Armeni etſi hæretici ſint, ſcripturas tamen ſacras non reiiciant. nam hoc nunquã illis impingit Guido. Si ergo ſcri- E pturas ſacras recipiunt,quomodo poterunt dicere deum eſſe mendacẽ, cum ipſæ ſcripturæ toties deum prædicent veraciſſimum?Non enim(inquit ſcriptura) eſt deus quaſi homo,vt mentiatur.Et propheta Hieremias ait,Dominus autem deus verus eſt.Et ipſemet deus ait, Ego ſum via,veritas,& vita.Si ergo veritas eſt,quomodo mentiri poterit? Certe non magis quàm frigus calefacere,aut nigredo albefacere. Præterea quomodo deus mentiri poſſet, qui tantum abominatur peccatum?qui toties homines à mendacio deterret,tanquam à vitio peſſimo?Abominatio eſt domino (inquit ſapiens) labia mendacia: qui autem fideliter agunt,placent ei.Et alibi,Os quod mẽtitur,occidit animã.Rurſum ſi deus ſemel mendacii cõuincitur,reſtat vt nunquam ei in poſterum credatur. hoc eſt enim, teſte Ariſtotele,men- Nũe. xxiij. Hiere. x. Iohan.x. Prouer.xij Sap.i.

dacis hominis præmium, vt illi veritatem dicenti non credatur. quod ſi deo non eſt credendum, peribit omnis lex, omnis conuictus. nulla erit fides. Et non eſt certe quod de hac re amplius contendamus, cum ſit tam aperta dementia, vt quiuis etiam infidelis & paganus eam agnoſcat. Non eſt enim natio tam barbara, quæ non horreat mendacium. Quæ de Caim afferunt, non reperiuntur in ſacris literis. Scriptura enim ſacra non dicit Caim ſeipſum occidiſſe, immo nec vllam mortis illius facit mentionem, quanuis aliqui doctores opinentur Caim fuiſſe virum illum quem Lamech credēs eſſe feram occidit. Cæterum etſi ſcriptura dxiſſet Caim fuiſſe occiſum à Lamech, aut ſeipſum præcipitaſſe, nō ideo deus arguendus erat mendacii, quia deus non dixerat quòd Caim non eſſet occidendus ab aliquo
Gene. iiij. homine, ſed dixit, Omnis qui occiderit Caim, ſeptuplū punietur. Quibus verbis ſolū prohibuit omni homini occiſionem Caim: non tamen negauit eam futuram.

Petr⁹ Abailardus. QVarta hæreſis minuit dei omnipotentiam. Nam Petrus Abailardus (vt illi impingit beatus Thomas) dixit quòd deus non poteſt facere res aliter quàm facit. quapropter dixit omnia de neceſſitate abſoluta euenire. Sed de hoc errore inferius diſputabimus cum de futuro contingenti agemus.

Noetus, Sabellius. QVinta hæreſis eſt quæ negat in diuinis perſonarum numerum. huius hæreſis author fuit Noetus quidam, à quo Noetiani dicti ſunt. Hunc ſequutus eſt Sabellius, eiuſdē Noeti (vt Philaſter ait) diſcipulus, à quo Sabellio Sabelliani dicti ſunt, & ſub hoc nomine nota eſt magis hæc hæreſis, quàm ſub nomine Noeti. Hi ergo dixerunt in diuinis vnam tantū eſſe perſonam, diuerſis tamē nominibus nominatam. Ex quo fonte corrupto hunc etiam vitiatum riuulum deducunt, patrem videlicet eſſe paſſum, quemadmodū & filium: quod fateri fuit illis neceſſarium, cum dicerent patrem & filium eandem eſſe perſonam. Et ita ab hac doctrina nomen ſortiti, vocati ſunt Patripaſſiani: quia patrem paſſum eſſe docebant. Eundē errorem (vt Auguſtinus ait libro de hæreſibus capite ſeptuageſimo)
Priſcillian⁹ docuit poſtea Priſcillianus. Iſtorū hæreſis inde orta eſt (vt ait Euſebius Cæſarienſis decimo libro hiſtoriæ eccleſiaſticæ capite vigeſimonono) quòd neſcierūt diſtinguere inter eſſentiā & perſonam: vel (vt verbis Euſebii vtar) inter ſubſtantiam & ſubſiſtentem: cum tamen latum ſit inter illa diſcrimē. Subſtantia quidē aut eſſentia, aut natura, quo vocabulo theologi ſcholaſtici magis vtuntur, eſt commune aliquid pluribus ſingularibus in quo indiuidua ſingula conueniunt, & quod totam cuiuſlibet ſingularis perfectionem explicat. Perſona vero eſt ſingulare quoddam, vnumque numero, mente & ratione prędituм, à ceteris eiuſdē naturæ indiuiduis ſingulari proprietate diſcretū: vt cum dicis hominem in communi, naturam explicas humanam omnibus hominibus communem: communem dico nō re, ſed ſola vocis dictione. cum vero dicis Petrum, Iohannem, Franciſcum, perſonas nominas quæ in illa natura humana conueniunt. Conueniunt inquam ſola (vt dixi) vocis dictione, quia quilibet eorum dicitur & eſt verus homo. Aut ſi mauis, conueniunt in definitione explicāte rei perfectionem, quæ in quolibet ſingulari reperitur. In deo ergo ſubſtantia aut eſſentia eſt ipſa deitatis natura, quæ totam deitatis perfectionem dicit. Perſona vero, eſt ſingulare quoddam in quo deitas exiſtit, ab alio ſingulari realiter ſeparatum. realiter inquam non per naturam, ſed per proprietatem perſonalem: vt cum dicimus deum, ſubſtantiā explicamus naturæ diuinæ omnibus perſonis communē. Communem inquam nō (vt diximus de homine) ſola vocis dictione, ſed vere & realiter communem. Cum vero dicimus patrem, aut filium, aut ſpiritum ſanctum: vnum ſingulare, aut vnam perſonam dicimus, in qua deitas ſubſiſtit. Cum ergo hoc trinitatis & vnitatis myſterium tam altum ſit, vt humanum & angelicum ſuperet intellectum, hic oportet captiuare intellectum noſtrum in obſequium fidei. Quapropter ſuperfluum eſt, immo ridiculum, rationibus & argumentis hoc agere, ſed ſolis ſcripturarum teſtimoniis, ex quibus aperte demonſtrabimus, deo duce, eiuſdem dei
Gene. i. vnitatem, & perſonarum trinitatem. In libro Geneſis, deſcripta omnium aliarum creaturarum productione, cum de homine creando deus decernit, ſic dicit, Et vidit deus quod eſſet bonum, & ait, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit &c. Et paucis interpoſitis ſubiungit: Et creauit deus hominem ad imaginem ſuam. His verbis, & diuinitatis vnitas, & perſonarum pluralitas aperte oſtenditur. Sic enim dixit, Vidit deus quod eſſet bonum, & ait, Faciamus hominem &c. Cū vero poſt nomen ſingularis numeri quale eſt deus, ſubiunxit verbum pluralis numeri, videlicet faciamus, declarauit pluralitatē perſonarum: quoniam ſi vna tantum eſſet perſona, nō dixiſſet in plurali numero, faciamus. Deinde etiam myſterio non caret id quod ſequitur. Dicens enim, faciamus in plurali, addi-

dit

A dit imaginem,& non imagines:ad ſimilitudinē dixit,non ad ſimilitudines,per hoc innuēs quod etſi pluralitatē perſonarum denotauerit plurali numero loquens,non tamen per hoc credendum eſſet in deo eſſe plura exemplaria, ſed vnū tantū,ad cuius imaginē & ſimilitudinem homo factus eſt. Addēs inſuper noſtrā,iterum pluralitatē perſonarū oſtendere voluit,vt reſponderet verbo faciamus.Si enim tantum vna eſſet perſona, vt Sabellius mentitus eſt,meam dixiſſet,non noſtram. Præterea in eodem libro cum de ſubuerſione Sodomæ & Gomorræ agitur, ſic dicitur,Igitur dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrā ſulphur Gene.xix.
& ignem à domino de cælo,& ſubuertit ciuitates has. Si tātum eſt vna perſona in diuinis, quis eſt hic dominus qui pluit à domino ? Cum enim dixit, dominus à domino, filium oſtendit, per quem (vt ait Iohannes euangeliſta)facta ſunt omnia: qui & à domino pluere Iohan.i.
dicitur, quia à quo habet eſſe, ab illo habet & operari. Dicens ergo,dominus à domino,
B patrem & filium oſtendit. Dominus enim filius eſt, & à domino, quoniam à patre genitus. Pater autem dominus eſt, ſed non à domino,quoniam ingenitus eſt. Rurſum prophe-ta regius de Chriſto loquens, vocem patris ad Chriſtum dictam refert in hunc modum· Pſal.ij.
Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et iterum idem, Ex vtero ante luciferum genui Pſal.cix.
te. Quæ verba apoſtolus Paulus de Chriſto filio dei eſſe dicta teſtatur, qui de Chriſto loquens in hunc modum ait, Cui enim dixit aliquando angelorum,ego hodie genui te?Non Heb.i.
eſt autem poſſibile vt idem gignat ſeipſum vt ſit:nec intellectus hominis poteſt hoc capere,vt idem ſit pater ſuiipſius,& filius ſuiipſius. Alius eſt ergo qui gignit, & alius qui genitus eſt : alius pater, alius filius. Deinde ipſa ſumma veritas ſæpiſſime hanc docuit veritatem. Nam obiicientibus illi Phariſæis quòd de ſeipſo teſtimonium diceret, ac propterea teſtimonium illius non eſſet verum,reſpondit· Et ſi iudico ego, iudicium meum verū eſt:quia Iohan.viij.
ſolus non ſum, ſed ego,& qui miſit me pater.Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorū ho Deut.xvij.
C minum teſtimonium verum eſt.Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo,& teſtimonium perhibet de me,qui miſit me pater . Nihil certe apertius quicquam dici poterat contra Sabellium . Si enim pater & filius vna eſt perſona (vt Sabellius ſomniauit) filius ſolus eſſe dicitur,etiam ſi cum illo ſit pater:quemadmodum dicerem ſolum Tulliū ſcripſiſſe Tuſculanas quęſtiones, etiam ſi Cicero ſcripſerit eas , quoniam Tullius & Cicero vna eſt perſona,quanuis diuerſa ſunt nomina. Quod vero ſequitur,apertius adhuc eſt . Volens enim probare teſtimonium ſuum eſſe verum , citauit pro ſe legem dicentem duorum hominum teſtimonium eſſe verum.Cum ergo ipſe & pater illud teſtimonium perhiberēt,oportet vt illud ſit verum. Ecce quo argumento Phariſæos conuincit. Si verò pater & filius vna eſſet perſona,male argumentaretur,nec bene pro ſe legem citaret : quia lex teſtimonium duorū probat,non teſtimonium vnius. oportet ergo vt pater & filius duæ ſint perſonæ,ſi Chriſti argumentum alicuius eſt valoris. Et iterum ipſamet veritas eiſdem Iudæis ait,Ego & pater Iohan.x.
D vnū ſumus. Dicens,ſumus in plurali, manifeſte declarauit ſe & patrem duas eſſe perſonas : quoniam alioqui ſum dicturus erat,non ſumus. Dicens vero, vnum ſumus,declarauit earūdem perſonarum vnam eſſe deitatem. Et iterum ad patrem orans eadem veritas ait, Hæc Iohan.xvij
eſt vita æterna,vt cognoſcant te ſolum deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtū. Quorum verborum ſenſus non eſt,deum patrem eſſe ſolum verum deum , vt à deitate excludamus Chriſtum,quoniam iam ſupra cum de perſona Chriſti ageremus, probauimus contra alios hæreticos Chriſtum eſſe verum deum.Senſus ergo eſt,vt cognoſcant te , & quem miſiſti Ieſum Chriſtum,eſſe ſolum verum deum.Cum ergo patrem & Ieſum Chriſtum cōiunctione copulatiua numeraſſet, eos dixit eſſe verum deum. Ex quibus verbis etiā & perſonarum pluralitas, & diuinitatis vnitas manifeſtatur. Verum etſi hæc ſcripturæ teſtimonia efficacia ſint ad probandum perſonarum pluralitatem cum deitatis vnitate, non tamē oſtēdunt veram trinitatem,quoniam ex illo dicto,faciamus hominem &c. conuincitur plures
E eſſe perſonas,non tamen conuincitur eſſe tres. Vt autem hoc conuincamus,alia oportet afferre teſtimonia. Et primo illud eſt omnium efficaciſſimum,quanuis ſub quadam figura latens,quod Abrahæ ad ilicem Mambræ ſedenti contigit.Cum enim eleuaſſet oculos,appa- Gene.xviij
ruerunt ei tres viri ſtantes prope eum. quos cum vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi ſui,& adorauit in terra,& dixit,Domine ſi inueni gratiā in oculis tuis,ne tranſeas ſeruum tuū &c. Vides hic tres primū apparuiſſe, & his tribus Abrahā loquēs quaſi vni,ait,Domine, quo verbo & perſonarum trinitas, & diuinitatis vnitas declaratur : quoniam etſi certū ſit illos tres angelos fuiſſe,tamen Abraham non tam ad angelos,quā ad illū

cuius imaginē illi gerebāt, verba ſua dirigens ait, Domine ſi inueni gratiā in oculis tuis &c. F
Pſal.lxvi. Dauid etiā propheta & rex, vt oſtēderet deū trinū in vnitate, ait, Benedicat nos deus, deus noſter, benedicat nos deus, & metuāt eū omnes fines terræ. Cū enim ter deū nominaſſet, ne forte inde occaſionē aliquis caperet ſuſpicandi tres eſſe deos, relationē poſtmodū faciens, in ſingulari numero dixit, & metuant eū omnes fines terræ. Ter enim nominans deū, tres declarauit perſonas. Addens autē, & metuant eū &c. declarauit omnes tres vnū eſſe deum.
Eſaias etiā exprimens voces Seraphim laudantiū deū, ait, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed ne
Eſa.vi. ex eō quòd ter ſanctus dixerat, vnitatem diuinæ ſubſtantiæ ſciſſam eſſe aut diuiſam aliquis ſuſpicaretur, ſubiunxit, domin⁹ de⁹ ſabbaoth. Cū ergo ter ſanctus dixit, trinitatē perſonarū oſtendit. Addens autem poſtea dominus deus, in ſingulari, eiuſdem trinitatis vnitatem declarauit. Ipſa etiam veritas, Chriſtus videlicet redemptor noſter, cum rediuiuus iam ſurre-
Mat.xxviij xerat, aſcenſurus in cælum apoſtolis ait, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in G
nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Ecce hic vides omnes tres perſonas propriis nominibus appellatas. Sed cum omnes tres nominaret, in nomine dixit, non in nominibus, vt per hoc oſtenderet omnes tres vnum eſſe deum, & vnam habere deitatis ſubſtantiam.
i.Iohan.v. Beatus Iohannes in ſua canonica epiſtola hanc rem apertiſſime docet. Tres ſunt (inquit) qui teſtimonium dant in cælo, pater, verbum, & ſpiritus ſanctus: & hi tres vnū ſunt. Hoc autem teſtimonium adeo eſt clarum, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari. Ibi enim audis tres, & vnum. Tres contra Sabellium, vnum contra Arrium: quemadmodum poſtea dicemus. Pau-
Roma.xj. lus quoque vt indiuiſam ſanctæ trinitatis operationem oſtēderet, ait, Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula ſæculorum, amē. Cum enim ter ipſum explicuit, perſonarum trinitatem manifeſtauit. Sed addens poſtea, ipſi, & non ipſis, oſtendit illas tres
ij.Cor.xiij. perſonas vnum eſſe. Et alibi, Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei, & communicatio ſancti ſpiritus, ſit cum omnibus vobis. Vide ibi tres expreſſe perſonas nominatas, H
quanquam ibi non denotetur earūdem vnitas. ſed præſenti propoſito ſatis eſt hoc, quoniā nunc contra Sabellium agimus negantem in diuinis plures eſſe perſonas. Poſtremo Iohannes in Apocalypſi, poſtquam deſcripſerat illa præclara quatuor animalia, de illis adhuc lo-
Apoc.iiij. quens ait, Et requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Quæ verba ſimillima ſunt illis quæ ex Eſaia proxime citauimus. Cum ergo tot ſint de hac re clariſſima ſcripturæ ſacræ teſtimonia, non eſt quod aliquis Sabellio deliranti credat: ſed captiuet vnuſquiſq; intellectū ſuum in obſequium huius fidei, credens deum eſſe trinum & vnum, trinum in perſonis, & vnum in eſſentia. Si enim ſola ratione humana hoc myſterium perſcrutari aliquis voluerit,
Cantic.vi. opprimetur à gloria tanti myſterii. Huic enim dictum eſſe videtur illud canticorū, Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Quia quanto magis nitimur ad hoc myſterium ſola ratione inueſtigandum, tanto minus cognoſcimus, & ob hoc ipſum deū à nobis I
auolare facimus. Hanc hæreſim damnat Leo papa huius nominis primus. Nam epiſtola ſeptuageſimaprima, quæ eſt ad Aſtorigenſem epiſcopū, in qua Priſcillianiſtarū errores reiicit, ſic ait: Primo itaq; capitulo demonſtratur quā impie ſentiant de trinitate diuina, qui & patris & filii & ſpiritus ſancti vnam atq; eandē aſſerunt eſſe perſonā, tanq̄ idē deus nunc pater, nunc filius, nūc ſpiritus ſanctus nominetur: nec alius ſit qui genuit, alius qui genitus eſt, alius qui de vtroq; proceſſit: ſed ſingularis vnitas in tribus quidem vocabulis, ſed nō tribus ſit accipiēda perſonis. Quod blaſphemiæ genus de Sabellii opinione ſumpſerunt, cuius diſcipuli etiā Patripaſſiani meritò nuncupātur: quia ſi ipſe eſt fili⁹ q & pater, crux filii, patris eſt paſſio: & quicquid in forma ſerui filius patri obediēdo ſuſtinuit, totū in ſe pater ipſe ſuſcepit. Quod catholicæ fidei ſine ambiguitate contrarium eſt, quæ trinitatem vnitatis ſic ὁμοούσιον confitetur, vt patrem & filium & ſpiritum ſanctū ſine cōfuſione indiuiſos, ſine tem- K
pore ſempiternos, ſine differentia credat æquales. Hæc Leo papa, vir præter pontificalem dignitatem ſanctus ſimul & doctus. De hac re ſcripſit diuus Hilarius Pictauorū epiſcopus in duodecim libris de trinitate, in quibus contra omnes hæreticos de ea male ſentientes, diſputat: quanuis præcipue agat contra Arriū. Scripſit beatus Auguſtinus quindecim libros de trinitate, in quibus multo clarius & expreſſius quā Hilarius rem ipſam pertractat. ſcripſit etiam iterum de trinitate & vnitate dei librū vnum. Richardus de ſancto victore, poſt iſtos, eorū dicta & præcipue Auguſtini perſtringens, & quodāmodo exponēs, cōpoſuit ſex libros de trinitate. Specialem autem ſcriptorem qui contra Sabelliū ſolum de hac re ſcripſerit

A pſerit, hucuſq; non vidi.

SExta hæreſis eſt circa perſonarum diuinarum æqualitatem, quoniam etſi plures fatea-
tur perſonas in diuina natura ſubſiſtẽtes, eas tamen dicit eſſe inæquales. Prius ergo de
filii perſona pertractem⁹, deinde de ſpiritu ſancto dicem⁹. De perſona ergo filii eſt vna
hæreſis, quæ dicit filium eſſe minorem patre, neque eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cum patre, ſed
eſſe meram creaturam. Huius blaſphemiæ author primus (quod ſciam) fuit Arrius qui-
dam preſbyter Alexandrinus, tempore Conſtantini maioris, & Silueſtri papæ: cuius rei hi-
ſtoriam qui plenè ſcire deſiderat, legat decimum librum hiſtoriæ ſcholaſticæ per Ruffinũ
additum, & primum librum hiſtoriæ tripartitæ à capite duodecimo vſque in finem. Ve-
rum aliqui ſunt qui hunc errorem impingunt Origeni, qui plus q̃ per centum annos præ-
ceſſit Arrium: à quo Origene Arrium hauſiſſe ferunt. Beatus enim Auguſtinus in libro de
B hæreſibus capite quadrageſimotertio de Origene loquens ſic ait. Dicit præterea ipſe Ori-
genes, quòd filius dei ſanctis hominibus comparatus, veritas ſit: patri collatus, mendaciũ:
& quantum diſtant apoſtoli à Chriſto, tantum filius à patre. Vnde nec orandus eſt filius cũ
patre, quia non eſt author indulgendarum petitionum, ſed ſupplicator. Hæc de Origene
Auguſtinus. Hoc etiam impingit Origeni Theophilus Alexandrinus epiſcopus in ſuo pa-
ſchali per beatum Hieronymum è græco in latinum traducto, qui libro ſecundo eiuſdẽ pa
ſchalis dicit Origenem docuiſſe filium non eſſe orandum, neque cum filio patrem. Epi-
phanius in quadam epiſtola ad Iohannem epiſcopum Hieroſolymitanum, quam Hiero-
nymus latinam fecit, ait Origenem fuiſſe patrem Arrii, innuere volens Arrii doctri-
nam ab Origene fuiſſe deductam. Ad hunc eundem errorem accedit proxime Metan-
giſmonitarum hæreſis. Hi enim dicebant (vt Auguſtinus libro de hæreſibus capite quin-
quageſimooctauo ait) ſic filiũ eſſe in patre, ſicut vas paruum in vaſe maiore, filium minorẽ
C patre facientes. Et ita à doctrina ſua nomen acceperunt, metangiſmonitæ vocati. ἀγγεῖον Metangiſ-
græce, vas dicitur latine, μεταγγεισμός dictio compoſita idem eſt quod infuſio vnius va- monitæ.
ſis in aliud. inde metangiſmonitæ, id eſt (ſi ita licet loqui) tranſuaſantes vel inuaſantes.
Huius hæreſis tot extitere poſt Arrium fautores, vt longum eſſet & difficile omnes enume-
rare. Nulla enim fuit vnquam hæreſis quæ tantum inualuerit, quoniam valde diffuſa, lon-
go tempore durauit. Ab ortu ſiquidem ſolis & meridie, videlicet ab Aegypto veniens, per
Græciam tranſiuit in Aquilonem, & inde Gothi egreſſi totum penè occidentẽ hoc veneno Gothi.
infecerunt, quoniam illi Arrianis maxime fauebant. Durauit autem hæc peſtis ferè per tre-
centos annos, aut forte amplius. Nam Hiſpaniam hoc morbo laboraſſe tempore Gregorii
papæ, ipſomet Gregorio narrante cognouimus: qui tertio libro dialogorum capite trigeſi-
moprimo refert Ermigildum primogenitum filiũ Leonigildi regis Hiſpaniarũ, qui à Go-
this originem duxerat, & Arrianus erat, fuiſſe ad veram fidem à Leandro Iſpalenſi archie-
D piſcopo conuerſum. Qui Ermigildus ob hoc à patre in vincula & carcerem coniectus, cum
in die paſchatis à quodam epiſcopo Arriano euchariſtiam ſumere nollet, ex mandato pa-
tris interfectus eſt, & verus dei martyr effectus. Mortuo patre ſucceſſit illi alius filius ſecun-
dus nomine Recharedus, qui & ipſe Arrianus erat: ſed hic mortuo patre à Leandro cõuer-
ſus eſt ad fidem catholicam, quemadmodum & frater eius Ermigildus. Hic Recharedus pau
latim omnes Arrianos eiecit ab Hiſpania: nec permiſit vnquam aliquem ſub eo militare
qui Arrianus eſſet. A Conſtantino autem, ſub quo Arrius inſanire cœpit, vſq; ad Rechare-
dum ferè tercentum anni interiecti ſunt. Hæc narraui vt videatur quanto tempore hęc pe
ſtis eccleſiam vexauerit. Cuius hæreſis fautores, etſi non omnes, enumerabo tamen præci-
puos, eos videlicet qui famoſiores fuere. Poſt Arrium ſucceſſit in eadem ſecta Aetius quidã: Aetius.
poſt Aetium Eunomius alter: poſt iſtos Acacius, eodẽ ferè tempore. Varimandus quidam, Eunomius
contra quem ſcripſit Idacius clarus Hiſpanus. Maximinus epiſcopus, contra quem Auguſti- Acacius.
E nus ſcripſit, & publice diſputauit, quę diſputatio habetur in ſexto tomo operum Auguſtini Varimãdus
in impreſſione Pariſienſi. Felicianus alius, cum quo diſputauit publice idem pater Augu- Maximin⁹.
ſtinus, quæ diſputatio habetur in eodem tomo operum Auguſtini. Paſcentius quidam co- Felicianus
mes, cum quo etiam diſputauit idem pater, & ad quẽ pro hac re aliquot miſit epiſtolas, quę Paſcẽtius.
diſputatio reperitur inter epiſtolas Auguſtini, epiſtola. clxxviii. Secutus eſt Petrus Abailar- Petrus A-
dus etiam hunc errorem, quoniam (vt illi impingit beatus Bernardus epiſtola. cxc.) poſuit bailardus.
gradus in trinitate, dicens perſonas eſſe inæquales: qui etſi verbis voluerit differre ab Ar-
rio, re tamen aſſentit illi. Fuere alii multo plures, qui Arrianam hæreſim tutati ſunt, ſed hi
fuere clariores. Hæc hęreſis ex his quæ iã alibi diximus, facilè cõuinci poteſt. Superius qui-

dem cum de Christi persona ageremus, ostendimus ex scripturis Christum filium dei esse F
verum deum. Ostendimus etiam in huius tituli, quem modo pertractamus, hæresi prima,
tantum esse vnum deum. Aut ergo Christus filius dei nō est deus, aut si est deus, oportet vt
Esa.xliij. sit vnus cum patre deus, quoniam ipse deus pater per Esaiam prophetam loquens ait, Ante
me non est formatus deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum dominus, & absq; me non
est saluator. Si ergo ante deum patrem non fuit alius deus, nec post illum (vt ille ait) erit al-
ter, ergo filius non est deus. quod si deus est, oportet vt sit ille idē deus qui pater: quia nec
ante nec post ipsum est alius deus. Prętera si filius est deus, quomodo potest pater filiū ali-
quo tempore præcedere (vt ait Arrius) cum dicat deus pater, post me non erit alius deus?
Si filius est deus, ergo patri coæternus. Nam si patri non est coæternus, sed posterior patre,
ergo non est deus: quia pater ait, post me non erit alius deus. Vides quibus angustiis pre-
mitur Arrius dicens filium minorem patre, nec eiusdem substantiæ cum eo, nec coæternū G
patri, sed posteriorem patre, & ab eo creatum. Hæc enim dicens, cogitur negare filium dei
esse deum, aut si fatetur esse deum, cogitur ponere duos deos, cum dicat illum nō esse eun-
dem deum qui & pater, sed alium. Si ergo pater est vnus deus, & filius alter deus, iam duo
Esa.xlv. erunt dii. Sed contradicit pater dicens, Ego dominus, & non est amplius. Extra me nō est
deus. Si filius est deus, & non de substantia patris (vt ait Arrius) iam extra patrē esset deus.
Et certe tam efficax mihi videtur hæc argumentatio, vt quemlibet Arrianum conuincat.
Sic enim eum cōcludit, vt nulla rimula pateat illi qua elabi possit. Nihilominus tamē plu-
ra aduersus eum citabimus testimonia. Iohannes nanq; euāgelista de filio dei loquens ait,
Iohan.i. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Aut ergo filius dei nihil est, aut fa-
ctus nō est. Quod si aliquid est, & factus est, vt Arrius fatetur, ergo per verbum dei, hoc est
per filiū factus est: ergo filius dei per seipsum factus est, & ita erat antequā fieret. quæ omnia
de nulla re vllus intellectus capere potest, tantum abest vt de filio dei vere dicantur. Rur- H
sum, si filius dei est, ergo æqualis patri, & eiusdem naturæ cum eo, quoniā nō est aliter pos-
sibile vt filius sit, qui non est de substantia patris. Non est enim possibile vt filius hominis
sit, qui nō sit homo: multo ergo minus filius erit dei, qui non est deus. Si deus, aut ergo idē
deus cum patre, & est quod fides catholica docet: aut alter deus, & tunc erunt plures dii. Nō
est etiam possibile vt filius hominis sit, qui non est de substantia hominis genitus: sic ergo
non erit possibile vt filius dei sit, qui non est de substantia diuina genitus. Quod si ex eadē
Iohan.v. substantia patris genitus est, & deus est vt pater, oportet vt æqualis sit patri, alioqui nec de
substantia patris erit, nec deus erit. Propterea (inquit Iohannes) magis quærebant eum Iu-
dæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deū, æqua-
lem se faciens deo. Peiores sunt Iudæis Arriani, & obtusiores ingenio illis: quoniam Iudæi
bene intellexerūt Christum prædicantem se æqualem patri per hoc solum quod dixit se fi-
lium dei. Videbāt enim non posse aliter fieri vt filius dei esset, quin esset etiam deus, & per I
consequens æqualis patri, & eiusdem naturæ cum eo. Præterea, Behemoth ille qui diaboli
Iob.xl. figuram gerit, principiū viarum, hoc est operū dei, in libro Iob prędicatur: eò quòd prima
sit dei creatura. Oportet ergo hac ratione, vt filius dei non factus esse credatur, aut illū post
Behemoth factum esse putetur: quoniam alioqui nō erit possibile vt Behemoth sit princi-
Iohan.x. pium viarū dei. Deinde ipsemet filius dei de hac re testimonium perhibet, dicēs, Ego & pa
ter vnum sumus. Qui locus (mea quidem sententia) apertissime Arrium conuincit: quanquā
Erasmus. Erasmus Roterodamus, vir de bonis literis optime meritus, aliter sentiat, dicens hoc loco
parum agi contra Arrianos: qua de re eum nunc in contentionem voco, non q̄ cum Arria-
nis eum sentire credā (quod absit & illū sentire, & me de illo credere) sed vt ostendā quòd
male locū illum Iohannis circunspexerit: nec mirū, quia quandoq; (vt est in prouerbio) bo-
nus dormitat Homerus. Credo certe eū aliter nūc sensurū, si locū reuisat, & diligenter scru- K
tetur. Vt autē clarius agamus, verba eiusdē Erasmi referā. Is enim doctissimus vir in anno-
1.Iohan.v. tationibus super primā catholicā epistolam Iohānis exponēs illud, Tres sunt qui testimo-
nium dant in cælo &c. sic ait, Dominus Iohannis decimo dicit, Ego & pater vnum sumus.
Hoc testimonio quomodo prosternetur Arrianus? nisi doceas vnū in literis sacris nō appel
lari, nisi quæ sunt eiusdem substantiæ. Nunc quum innumera loca suppetant quæ docēt in-
telligi de consensu mutuaq; beneuolentia, ad confirmandam opinionem orthodoxi vale-
bit: ad retundendam hæretici pertinaciam non video quātum valeat. Quòd autem Chri-
stus ibi loquatur de concordia quam habet cum patre, probabili cōiectura colligitur quòd
Christus non respondet ad id quod dixerat se vnum cum patre, sed quòd deum appella-

bat

A bat patrem ſuum, ſeq; ſingulari quodam modo vocabat filium dei. Hucuſq; Eraſmus. Sed ſalua huius viri doctiſſimi reuerentia, hic locus apertiſſime Arrium conuincit. Vt autem hoc oſtendamus, video à nobis hoc exigi, vt probemus locum illum nullo pacto poſſe de animorum cõcordia intelligi. Pro qua re plenè exhibenda illud eſt ante omnia aſpiciendũ, quid eſt in eo loco ſubiecta materia, de qua ſermo fiebat: & quis ſcopus ad quẽ Chriſti verba dirigebantur. hoc enim eſt maxime neceſſarium ad cuiuſliber ſcripturæ intelligentiam, videlicet eiuſdem ſcripturæ circunſtantias ſcrutari, ex quarum ſcrutinio facilè ſcripturæ intellectus hauritur. Chriſtus ſiquidem in eo loco cum de ouibus ſuis differeret, dixit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea, hoc eſt de poteſtate. ſolenne eſt enim in ſacris literis poteſtatem nomine manus deſignari. Et vt alia multa teſtimonia omittam, illud eſt apertum vbi dicitur, Factum eſt verbum domini in manu Aggei prophetæ. In manu, id eſt Aggei.i.

B in poteſtate eius. Sic etiam hic accipiendum eſt cum Chriſtus dicit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea: niſi forte velimus deum cũ Anthropomorphitis corporeum credere: quoniam etſi de Chriſto poſſet iuxta literam dici quôd habeat manus iuxta naturam humanam, de patre tamen hoc non poteſt dici, de quo poſtea dicitur, Nemo poteſt rapere de manu patris mei. Chriſtus ergo volens oſtẽdere oues ſuas eſſe tutas, dicit, Et non rapiet eas quiſquam de manu mea. Vt autem hoc probaret, addidit ſequentia, dicens, Pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt. Sic enim ibi legit Eraſm⁹, Et nemo poteſt rapere de manu patris mei. Vt enim probet Chriſtus neminem poſſe rapere oues ſuas de manu ſua, hoc aſſumit, quôd videlicet nemo poteſt rapere de manu patris ſui. vnde colligit ꝙ nemo poſſit etiam de manu ſua aſſumere. Quod ſi quis de collectione dubitauerit, tanq̃ male collegerit, addidit, Ego & pater vnũ ſumus. quo dicto probauit bene collegiſſe in argumẽtatione ſua. Nam ſi ille & pater vnũ ſunt, non magis poterit rapere de manu ſua, q̃ de manu patris. Et

C ꝙ ille ſit verborum ordo, ex litera ipſa patet, & Auguſtinus & Theophylactus ſic eã diſtribuũt. Cum ergo ad hunc finem verba illa Chriſtus dixerit, conſtat apertiſſime, nullo pacto poſſe intelligi de vnitate animorũ, ſicut alibi dicitur, Erat eorũ cor vnũ, & anima vna. Nã Actuum.i.
ſi de vnitate & conſenſu animorum verba illa interpretentur, collectio Chriſti erit nullius valoris, vt clariſſime patet. Sic enĩ argumentatur, Nemo poteſt rapere de manu patris mei, ergo nemo poteſt rapere de manu mea. Si quis neget eũ bene collegiſſe, probat dicẽs, Ego & pater vnũ ſumus. vnũ inquã poteſtate, de qua tũc erat quæſtio, vnũ inquã natura. Vnam certe oportet eſſe manũ patris & filii, vt bene colligat filius neminem poſſe rapere oues de manu ſua, per hoc ꝙ nemo poteſt rapere de manu patris ſui. At ſi de vnitate animorum & mutua beneuolentia loqueretur, qualis erat illa collectio? Quis nõ videt illam eſſe prorſus inualidam? Ad hũc enim modũ poſſet quis in gratia exiſtens dicere & argumẽtari, Nemo poteſt hunc calamũ rapere de manu mea, quia nemo poteſt rapere de manu patris omnipo

D tentis q̃ in cœlis eſt. Quod ſi quis dicat collectionẽ eſſe prorſus inutilẽ, in eiuſdẽ collectionis probationẽ ſubiiciet id quod Chriſtus dixit, Ego & pater vnũ ſumus. Iam (vt opinor) ſatis aperte oſtẽdimus q̃ efficax ſit hoc ſcripturæ teſtimonium aduerſus Arrianos. Quod ſi Eraſmus bene circũſpexiſſet, certò ſcio ꝙ rectius intellexiſſet. Verũ ille (vt patet) non aſpexit ad præcedentia, ſed ſolum ad ſequentia, per quæ Chriſtus reſpondit Iudæis. Iudæi nãq; audito illo verbo melius q̃ Arriani illud intellexerunt, ex illo colligẽtes Chriſtum ſe dicere Deum, quia dixerat ſeſe vnũ cum patre, quod dictum per ſequentia verba quodãmodo cõfirmat. Accedit ad hæc, quod Paulus de eodem filio Dei loquens ait, Qui cum in forma dei Philip.ii.
eſſet, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo. Vides hic æqualitatẽ dei. cur ergo Arrianides dicere Deum patrem maiorem, filium vero eſſe minorem? Aduerte etiã ꝙ hic Paulus de Chriſto loquens ſecũdum expreſſam diuinitatem dixit, cum in forma Dei eſſet: nõ autẽ dixit, cum in forma Dei factus eſſet, ſicut aliàs de eo iuxta humanitatem dictũ eſt, Verbum Iohan.i.

E caro factũ eſt. Nõ ergo ſic dixit, ſed ita, cũ in forma Dei eſſet, quia eſſe eſt propriũ Dei, iuxta illud, Ego ſum qui ſum. Ex eodẽ etiam ſcripturæ teſtimonio cõuincitur Sabellius. Nã Exo.iii.
qui par eſt & æqualis, alterum habeat oportet cui collatus æqualis reperiatur. Ex illa ergo æqualitate duæ oſtenduntur perſonæ. Sed iam opus eſt vt contra dictum Origenis oſtendamus filium dei orandum. Hoc autem non eſt magnũ negocium, cũ apertiſſima ſint ſcripturæ teſtimonia. Propheta ſiquidem de filio dei loquens ita ait, Adorate eũ omnes angeli Pſal.xcvi.
eius. Hæc autẽ verba Paulus interpretatur eſſe dicta à patre cœleſti de filio ſuo vnigenito, ſic dicens, Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eum Heb.i.
omnes angeli dei. Quomodo ergo non eſt orandus, quẽ clare conſtat eſſe adorandũ? Quo

teſtimonio non minus proſternitur Arrius q̃ Origenes. Si enim filius dei eſt creatura (vt F
Exo.20.& Deut.5. Arrius ait)quomodo illum deus pater adorare iubet,qui aliàs omnis creaturæ adoratione tam ſtricte prohibuit? Omitto Magorum adorationem huic etiam in cunabulis exiſtenti
Actuũ. vij. exhibitam. Præterea, Stephanus cum lapidaretur à Iudæis, Ieſum Chriſtum filium Dei orabat,dicens,Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum.poſitis autem genibus clamauit voce magna dicens, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Petrus etiam vt Aeneam paralyticum à
Actuũ. ix. morbo liberaret,ait, Aenea ſanet te dominus Ieſus Chriſtus. Vox certe illa deprecantis eſt non imperantis,quia nemo imperat niſi illi quem credit ſibi ſubiectum. Deniq; Paulus ait,
Philipp. ij. Dedit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quod antè Eſaias prophetauerat, qui dei nomine lo-
Eſa.xlv. quens ait, Mihi curuabitur omne genu. Talis autem genuflexio cuiuſdam adorationis & humillimæ deprecationis indicium eſt. Præter hæc tam aperta ſcripturæ teſtimonia extat G
Concilii Nicæni. Concilii Nicæni definitio, quod ſub Conſtantino maiore celebratum eſt, in quo trecenti & decem & octo patres congregati, talem ore proprio ad ſuam & noſtram ſalutem cõfeſſi ſunt fidem. Fides Nicæni concilii. Credimus in vnũ deum patrem omnipotẽtem viſibiliũ & inuiſibilium cõditorem. Et in vnũ dominũ Ieſum Chriſtum filium Dei natum de patre vnigenitum,hoc eſt de ſubſtantia patris,Deum de deo,lumen de lumine, deum verum de deo vero, natũ non factũ, conſubſtãtialẽ patri, id eſt vnius ſubſtãtiæ cũ patre(quod Græci ὁμόσιον dicunt)per quẽ omnia facta ſunt quę in cœlo & in terra &c. Hæc cõciliũ Nicęnũ. Eandem fidem protulit cõcilium Conſtantinopolitanũ ſub Theodoſio maiore celebratũ, & concilium Epheſinũ ſub Theodoſio iuniore, & concilium Chalcedonẽſe ſub Martiano imperatore,& plurima alia concilia hoc idem cõfeſſa ſunt: de qua re extat liber vnus beati Hilarii de ſynodis celebratis aduerſus Arrianos, in quo libro reddit rationem eorũ conciliorum quæ aduerſus Arrianos celebrata ſunt. Verũ quoniã Arriani aliquot ſcripturæ loca H
perperam intellecta adducunt in ſuæ hæreſis teſtimoniũ,pro illis ferme omnibus diſſoluẽdis ſufficit admonere lectorẽ, vt quoniã in Chriſto duæ ſunt naturæ,quædã diuina,ſecũdũ quam æqualis eſt patr :altera humana,ſecũdum quã minor eſt patre: quotieſcunq; ſcriptura Chriſto tribuit infirmitatẽ,aut inæqualitatẽ patri,aut alia huiuſmodi, ea intelligat eſſe interpretanda iuxta naturã humanã,ſecũdum quam infirmus fuit & debilis , & patre minor. Secũdum illã verbũ caro factũ eſſe dicitur , ſecundũ quã patrẽ orat, & cum clamore valido & lachrymis preces effundit. reliqua autẽ de illo iuxta diuinitatẽ ſunt accipienda. Contra hanc hæreſim plures ſcripſere. In primis Athanaſius,quẽ cum eodem Arrio diſputaſſe ferũt, ſcripſit de vnica deitate trinitatis libros duos. Beatus Cyrillus ſcripſit opus inſigne, quod theſaurum inſcripſit,quatuordecim libris partitũ,in quo contra plures hæreticos agit, præcipue tamen cõtra Arrianos. Ex latinis ſcriptoribus primus(quod ſciã) ex his qui extãt fuit
Hilarius Pictauorum epiſcopus,qui etſi in libris de trinitate diffuſe contra Arrium & alios I
hæreticos diſputet,tamen ſpecialem librum de hac re contra Arrium edidit de patris & filii vnitate. Victorinus Afer,à quo dicitur Hieronymũ didiciſſe Rhetoricam,quatuor libris cõtra Arrium diſputat,quod opus ante annos quinq; eſt impreſſum Baſileæ inter illa opera quæ in antidoto hæreſum coaceruata ſunt. Beatus Ambroſius ſcripſit de fide orthodoxa contra Arrianos librum vnũ. Beatus Auguſtinus ſæpiſſime cũ Arrianis(vt iam oſtendimus) diſputauit,& libros cõtra eos cõpoſuit plures: contra ſermonem Arrianorum librũ vnum. contra Maximinum Arrianorũ epiſcopum libros tres. Contra Felicianum librum vnum. Idacius clarus Hiſpanus, qui (vt ſuſpicor)eodem ferme tempore fuit quo Auguſtinus, ſcripſit aduerſus quendam Varimandum Arrianum inſigne opus, quod etiam habetur in eo volumine quod Antidotum hæreſum inſcribitur. Alios autem non vidi.

Alogiani. SEptima hæreſis eſt quæ negat filiũ Dei eſſe verbũ. Huius hæreſis authores (vt Auguſti. K
in lib.de hæreſib9 cap.xxx.ait)dicti ſunt Alogiani,quaſi ſine verbo.logos enim græce, latine verbum dicitur. Et quia in Euangelio Iohánis expreſſe hoc habetur ꝙ filius Dei
Theodoham de Epipha. ſit verbum patris,hac occaſione euangelium illud non recipiebant, dicentes illud non eſſe Iohannis Apoſtoli. Contra hãc hæreſim nõ eſt opus diſputare,cum ſit tam apertũ teſtimoniũ Iohãnis apoſtoli,quod nullo pacto negare poſſunt. Superius enim oſtendimus catalogum librorũ canonicorũ,in quo inſertũ eſt euangelium Iohannis. Quo catalogo aſſignato, tunc ſignauimus arma catholicis & hæreticis cõmunia,quibus & hæreticũ ſe tueri,& catholicum pugnare oportet. Cum ergo hi hæretici prouocent catholicos ad certamen,nõ eſt ꝙ arma iam recepta veluti culpata reiiciãt. Sed ne teſtimoniis carere videar,opus eſt vt aliũ-

de

A de etiam teſtimonia petamus ad hanc hæreſim reiiciendam. Sapiens nãq; ait, Cum quietũ ſilentium continerent omnia,& nox in ſuo curſu medium iter haberet,omnipotens ſermo tuus domine exiliens de cœlo, à regalibus ſedibus durus debellator in mediam exterminii terram proſiliuit. Hæc autẽ verba conſtat nõ poſſe intelligi de ſermone prolatiuo,qui verberato aere ſonat,quoniam ille omnipotens non eſt,ſed ſolus deus omnipotẽs eſt. Et alibi expreſſius,Fons ſapientiæ verbum dei in excelſis. Et Propheta in perſona patris loquẽs ait, Eructauit cor meum verbum bonũ. Cõſtat autẽ ꝙ de filio dei loquatur,quon ã de illo ſunt illa quæ ſequũtur,Specioſus forma præ filiis hominũ &c. Et Eſaias apertius hoc docet,qui ait,Exſiccatum eſt fœnũ,& decidit flos : verbum autẽ dei noſtri manet in æternũ. Verbum autem prolatiuũ ſimul cũ ipſo ſono tranſit,& minorem durationẽ q̃ fœnũ habet: quapropter fieri nequit vt ad illud verba Eſaiæ referantur, ſed ad filium dei,cuius aduẽtus in hunc

B mundũ in illo capitulo prædicatur. Illud ergo verbum quod eſt æternum & omnipotẽs, & quod eſt fons ſapientiæ,quodq; pater cœleſtis eructauit gignendo,& quod ex ore altiſſimi prodiit: illud inquam eſt filius dei. Taceant ergo Alogiani, & quæ nõ intelligũt, venerẽtur tanq̃ ſacramentũ abſconditũ,& nolint res diuinas ex capacitate ſui intellectus metiri.

OCtaua hæreſis eſt de filii perſona male ſentiens. dicit enim filium dei ignorare diem vltimũ. Huius hæreſis authores(vt Iſidorus libro. viii. Etymologiarum cap. v. ait) dicti ſunt Ignoitæ,eò ꝙ ignorantiam impingant Deo. Ad hoc autem dicendum moti ſunt propterea ꝙ Chriſtus apud Matthæũ dixit, De die illa & hora nemo ſcit, neq; angeli cœlorũ, niſi ſolus pater. Et apud Marcũ expreſſe nominatur filius,vbi ſic dicitur, De die autem illo vel hora nemo ſcit,neq; angeli in cœlo,neq; filius,niſi pater. Sed anteq̃ huic obiectioni reſpõdeamus,oportet vt noſtrã & catholicã fidem prius confirmemus. Propheta regius ait,Omnis conſummationis vidi finem. Cum ergo vltimus dies finis ſit & cõſummatio temporis,ſequitur ꝙ illum viderit. Si forte dicas illud Prophetæ dictum non eſſe filio

C dei tribuendũ,ſaltem Eſaiæ dictũ non poteris hac occaſione reiicere: quoniam de Chriſto filio dei pro nobis crucifixo loquens,ita ſub nomine eiuſdem Chriſti ait, Torcular calcaui ſolus,& de gentibus non eſt vir mecum. Calcaui eos in furore meo,& conculcaui eos in ira mea: & aſperſus eſt ſanguis ſuper veſtimenta mea,& omnia induméta mea inquinaui. Dies enim vltionis in corde meo, annus retributionis meæ venit. Hic aperte vides filium Dei fatentem ſe ſcire diem vltimũ,quoniã ait,Dies vltionis in corde meo. Quæ verba conſtat in perſona filii dei eſſe dicta,quoniã qui dixerat, Torcular calcaui ſolus &c. eadem verborũ conſequentia ſubiunxit dicens, Dies vltionis in corde meo. Præterea,Paulus de filio dei loquens ait, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Si omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ,ergo etiam notitia vltimæ diei. Rurſum, Omnia per filiũ dei facta ſunt (vt ait Iohannes Apoſtolus) ergo etiam tempus & omnes dies per illum facti ſunt: ergo &

D vltimus ab illo mente iam factus eſt,qui nouit omnia quæ facturus eſt,anteq̃ fiant. Deinde ipſemet filius Dei ad patrem loquens ait, Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Aut ergo filius ſcit diem vltimũ quemadmodũ pater , aut pater ignorabit quẽadmodũ filius, quoniã alioqui falſum eſſet quod filius ait patri,Omnia tua mea ſunt. Et in alio loco,Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Sed ſi illius vltimæ diei notitiã ſibi pater ſeruauit, oportet vt non omnia filio ſuo pater dederit. Accedit ad hoc, ꝙ ſi vltimũ ignorat, omnes etiam qui ſunt ante illum,oportet ignorare: quoniam ſi ignorat diem vltimũ,ſciet etiam illum ſolum ſibi ignoratum: & ſi ſciret omnes præcedentes diem vltimũ, neceſſario ſciet diem proxime ſequentem eſſe vltimũ, aliàs non eſſet certus ſe ſcire omnes dies præcedentes. Quod ſi certò ſcit omnes dies præcedentes vltimũ,tunc iam ſciet proxime ſequentem fore vltimũ,& ita ſciet vltimũ. Aut ergo vltimum ſcit,aut ſi vltimum ignorat,præcedentes eum ignorare erit neceſſe. Oſtenſo igitur ꝙ filius Dei ſcit vltimũ diem æquè bene vt pater,ſupereſt vt declaremus quo pacto intelligendũ ſit cum ait ſe diem illũ neſcire. Pro qua re valde ſuffragatur

E nobis id quod in Actis Apoſtolorũ legimus diſcipulos interrogaſſe dominũ dicẽtes, Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnũ Iſrael? quibus ille reſpondit,Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Ibi certe filius non negat ſe ſcire, ſed ſolum ait non ſpectare ad illos illius diei ſciẽtiam. Vnde colligitur illum diem eſſe ſecretum,& nulli reuelandũ. quod prudens ipſe dominus fecit,vt nos cautos redderet, & hac occaſione vigilare faceret: ideo dixit,de die illa nemo ſcit. Quòd autẽ hac occaſione illud dixerit,ex decurſu literæ colligitur,quoniã ſtatim ſubiũxit,Vigilate ergo,quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Ne autẽ forte crederent labore aut induſtria aut aliqua

Sap.xvi. Eccli.i. Ptal.xliiij. Eſa.xl. Ignoitæ. Mat.xxiiij. Marci.xiij. Pſal.cxvij. Eſa.lxiij. Coloſſ.ij. Iohan.i. Iohan.xvij Lucæ.x. Act.i.

humana ratiocinatione ſe poſſe illum diem ſcire,addidit,neq; angeli cœlorum,vt hoc dicto illos à quolibet huius diei ſcrutinio deterreret. Sed quia forte diſcipuli hoc vellent ab ipſo Chriſto eorũ magiſtro diſcere & inquirere(vt eos ab hac inquiſitione ſepararet,vlteriꝰ addidit,neq; filius,ſed ſolus pater.quaſi hoc verbo illis diceret, Nolite ſoliciti eſſe de illius diei notitia,quoniã illam nullus habet:neq; à meipſo petatis,quoniã nec ego etiã ſcio.Nõ ꝙ ipſe ſimpliciter neſciat, ſed quia etſi ſciat, non tamen vt illis reuelare debeat : quemadmodũ ſi aliquid tibi ſecrete cõmiſſum eſt vt nulli alteri reueles,& poſtea aliquis à te de illa re ſciſcitetur : reſpõdebis,& merito,te neſcire:quoniã etſi ſcias, non tamen ſic ſcis vt reuelare poſſis.Sacra autẽ ſcriptura,cũ pro hominibus erudiẽdis facta ſit, eodem more loquẽdi vtitur quo homines loqui ſolent.quapropter(vt ait beatus Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana)eiſdem tropis,figuris, & metaphoris vtitur,quibus in noſtra cõmuni locutione vtimur. Filius ergo Dei fatetur ſe neſcire diem illum,quia etſi ſciat,non tamen ſic vt reuelare debeat.Quod manifeſte oſtendit illa ſententia, Non eſt veſtrum noſſe tẽpora vel momenta quæ pater poſuit in ſua poteſtate.Noluit autem illis dicere aperte,ſcio,ſed nolo vobis reuelare : ne illos hac reſponſione triſtes redderet , aut minus erga ſeipſum affectos hac occaſione efficeret. De hac re longe diſputat beatus Hilarius in nono libro de Trinitate, paulo ante finem. F G

Origenes. NOna hæreſis etiam filio ignorantiam impingit. Origenes nãq; (quemadmodum illi tribuit Epiphanius in quadam epiſtola ad Iohannẽ epiſcopum Hieroſolymitanum) dixit filiũ nõ poſſe videre patrẽ,nec ſpiritũ ſanctũ poſſe videre filiũ. Et certe Epiphanius citat verba Origenis in libris Peri archon,vbi ſic Origenẽ dixiſſe refert.Sicut enim incongruũ eſt dicere,ꝙ poſſit filius videre patrẽ,ſic inconſequens eſt opinari, ꝙ ſpiritus ſanctus poſſit videre filium.Hæc dixiſſe Origenem refert Epiphanius. Vt verum fatear,miror virũ tam doctũ,qualis fuit Origenes,in tam apertũ erroꝛẽ fuiſſe lapſum, cũ ſit tã apertus lo- H
Matth.xi. cus ſcripturæ ita dicẽs , Nemo nouit filiũ niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius,& cui voluerit filiꝰ reuelare.In hoc loco tã vere tribuitur filio notitia patris,vt ex eo magis poſſet quis ſuſpicari ſpiritũ ſanctũ nõ videre patrẽ . Quanq̃ & hoc nõ ita ſe habet,quoniã ea q̃ ad ſe dicũtur,quæ nũc recẽtiores theologi abſoluta & eſſentialia appellãt,tribus perſonis ſunt cõmunia,ſicut & ipſa eſſẽtia. Quapropter etſi in his locutionibus reperiatur dictio excluſiua,per quam prima fronte excludi videatur aliqua perſona:nulla tamen earũ excluditur,ſed ſolum excluduntur illæ res quibus eſſentia diuina non ſic ſe communicat. Vt vnũ ẽ multis
Eſa.xlv. gratia exempli afferam,per Eſaiam prophetam Deus pater loquitur dicens,Ego dominus, & non eſt alter formans lucem,& creans tenebras.Nũquid ergo dicemus filium aut ſpiritũ ſanctum non formare lucem,quia dixit pater,non eſt alter formans lucem? Abſit.Nam de filio Dei Iohannes ait,Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil.Et cũ aquæ
Gene.i. crearẽtur,ſpiritus domini ferebatur ſuper eas. Et de eodem ſpiritu Dauid ait , Verbo do- I
Pſal.xxxij. mini cœli firmati ſunt,& ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.Ad hunc modum interpretandum eſt id quod dicitur, Nemo nouit filiũ niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius. Notitia enim res eſt quæ ad ſe dicitur, hoc eſt abſoluta,ac proinde eſſentialis, & omnibus tribus perſonis cõmunis : quapropter etſi ibi dictio excluſiua ponatur, non eſt tamen intelligendum aliquã perſonam diuinam excludi, quin etiam ſpiritus ſanctus cognoſcat patrẽ ſicut filius,& filium æquè perfecte ſicut pater.Hoc autẽ quod de ſpiritu ſancto dicimus, clarius patebit cũ in ſequentis hæreſis expugnatione conuicerimus ex ſacris literis ſpiritum ſanctũ eſſe patri & filio conſubſtantialem,hoc eſt eiuſdem cum illis ſubſtantiæ:quapropter erit neceſſarium, vt omnia quæ ſunt patris & filii, ſint etiam ſpiritus ſancti, ita vt ſpiritus ſanctus vere dicere poſſit vtrique quod filius dixit patri, Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Vnde apertiſſime cõuincitur ſpiritum ſanctum cognoſcere patrem quemadmodum K
filius,& filium quemadmodum pater.

DEcima hæreſis impetit ſpiritũ ſanctũ, quoniam ait ſpiritũ ſanctũ eſſe minorẽ patre & filio,& non eſſe eiuſdẽ ſubſtantiæ cum patre,ſed eſſe veram creaturam.Huius hę-
Macedonius. reſis princeps fertur Macedonius quidã Conſtantinopolitanus epiſcopus,tẽpore Cõſtantii imperatoris,& Liberii papæ,à quo Macedonio Macedoniana hæreſis appellata eſt,
Arrius. q̃q̃ & eandem hæreſim prius docuerat Arrius,qui ſicut dixit filium diſſimilem patri,& eſſe creaturam,ita etiam docuit de ſpiritu ſancto.Sed quoniã Arrii ſequaces diuiſi ſunt, quibuſdam affirmantibus filiũ quodãmodo ſimilem patri,licet non eiuſdem eſſentię:quã partem
Eunomius tenuit Eunomius quidã corpore leproſus ,& artis dialecticę callidiſſimus:aliis autem affirmantibus

A mantibus filium per omnia ſimilem patri,ſed ſpiritum ſanctũ eſſe illis prorſus diſſimilem, merámque eſſe creaturam,& iſtorum dux fuit Macedonius,ideo ab eo nomen accepit, vt Macedoniana hęreſis diceretur:quoniam ſub Arrio magis diſputatum eſt de filio quàm de ſpiritu ſancto.Hi ſic ſentiẽtes vocati ſunt pneumatomachi,id eſt ſpiritus ſancti impugnatores.πνεῦμα gręce,eſt idem quod ſpiritus latine.quod ſi in ſacris literis reperiatur præpoſito articulo τὸ (vt annotat Didymus in lib.de ſpiritu ſancto) ſemper ſignificat ſpiritũ ſanctũ.μάχομαι græce,eſt idẽ quod latine pugno.inde dictio cõpoſita πνευματομάχος, id eſt ſpiritus ſancti oppugnator.Hic non poſſum continere meipſum quin referam quàm bellam illius vocis etymologiam adferat Bernardus de Lutzẽburgo in ſuo catalogo hæreticorũ, vbi ſic ait , Et dicuntut à pneuma , id eſt ſpiritus, & tocos, id eſt mater, quia ſpiritum ſanctum ex matre ipſa proceſſiſſe dicebat,& de filio Dei.Et certè nõ eſt mirandũ quòd ignoB rauerit,ſed illud valde miror,eſſe aliquẽ tam impudentis arrogantiæ,vt quod prorſus ignorat,non vereatur tanta cum authoritate docere.Sed hoc non poteſt vllo pacto tolerari, q̃ videlicet vt etymologia quam ex ſuo cerebro finxerat,propoſito negocio conueniret,addidit Macedoniũ ſenſiſſe quòd ſpiritus ſanctus ex matre proceſſerit, & de filio Dei,tanq̃ ſi filius Dei coiens cum matre genuiſſet ſpiritum ſanctum. Diſpeream ſi vel per ſomnium Macedonius tale dixit, aut ſi frater Bernardus hoc apud aliquem ſcriptorem de Macedonio reperit.Nam beatus Auguſtinus in libro de hæreſibus cap.lii. de Macedonio loquens, nihil tale illi impingit:Philaſter qui hos hæreticos non Macedonianos , ſed Semiarrianos appellat,nũquam huius fabulæ meminit. Eccleſiaſtica hiſtoria in decimo libro cap.xxv.de Macedonio loquens,nullum tale figmentum illi tribuit. Hiſtoria tripartita lib . v.cap. xli. de hæreſib.Macedonii differens,nec vllum matris nomẽ circa ſpiritus ſancti productionẽ ibidem poſuit,ſed ſolum dicit Macedonium ſenſiſſe quòd ſpiritus ſanctus ſit patri diſſiC milis,& miniſter illius,& illa dixerit ſpiritui ſancto tribuenda,quæ de angelis dicuntur.An autem angeli dicãtur in ſcriptura habere matres,videat frater Bernardus de Lutzemburgo. Beda in libro de ratione temporum de Macedonio faciens mentionem, nũquam illum tale ſenſiſſe refert,quale illi impingit Bernardus de Lutzemburgo. Et vt ad recẽtiores deſcẽdam,Platina in vita Felicis papæ huius nominis ſecundi,idem dicit de Macedonio,& ſub eiſdem ferè verbis quibus Eccleſiaſtica hiſtoria de Macedonio differuerat.Guido cum ſem per Auguſtinum & Iſidorum ſequatur,etiam hic ſui ſimilis, ſolùm Auguſtini & Iſidori de Macedonio cenſuram refert . Vbi ergo Bernardus de Lutzemburgo inuenit Macedonium dediſſe ſpiritui ſancto matrem,ex qua & filio Dei ſpiritum ſanctum proceſſiſſe dicat?Certe ego aliud nõ poſſum coniicere,niſi quòd forte apud alium ſimilis farinæ legit , & nulla adhibita rei indagine(vt aliàs de illo diximus)in ſuum opus tranſcripſerit,aut forte (quod magis credo)ipſe appoſuit è ſuo cerebro,vt etymologia per eũ allata ſubiectæ materiæ cõD ueniret,& ita (vt eſt in prouerbio)ad lapidem applicauit amuſſim . Sed iam opus eſt vt ad oppugnationem hæreſis accedamus. Pro qua re memores eſſe oportet eorum quæ ſuperius contra Sabellium attulimus.ibi enim oſtendimus trinitatem vnitatis, patrem videlicet & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum.Ipſa enim veritas dixit Apoſtolis ſuis , Eun- Matt.28. tes in mundum vniuerſum,prædicate euangelium omni creaturæ,baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti.Cum in nomine dixit,& non in nominibus,aperte oſtendit eorum trium vnum eſſe nomen,vnãmque ſubſtantiam.ſpiritus ſanctus ergo eſt Deus,& patri conſubſtantialis.Præterea(vt ſupra de filio ſumus argumentati) cum vnus tantum ſit deus,& non plures:non poteſt eſſe vt ſpiritus ſanctus ſit deus,quin ſit vnus cum patre & filio deus,quoniam alioqui plures eſſent dii,quod catholica fides abominatur. At quòd ſpiritus ſanctus ſit deus,Paulus Apoſtolus teſtatur,qui in priore ad Corinthios epiſtola ait , An i.Cor.vi. neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti,qui in vobis eſt,quem habeE tis à Deo?Et ne quiſquam ipſum ſpiritum ſanctum negaret Deum,continuo ſecutus ait,Et non eſtis veſtri. empti enim eſtis precio magno.glorificate ergo & portate Deum in corpore veſtro. Cum dixit, portate deũ in corpore veſtro,inſinuauit nobis ſpiritum ſanctum eſſe deum,cuius templum membra noſtra eſſe prædixerat.Et in eadem epiſtola iterũ, Ne- i.Cor.xii. mo poteſt dicere dominus Ieſus,niſi in ſpiritu ſancto . Diuiſiones verò gratiarum ſunt,idẽ autem ſpiritus.Et diuiſiones miniſtrationum ſunt,idem autem dominus.Et diuiſiones operationum ſunt,idem verò deus,qui operatur omnia in omnibus . Ecce hic vides ſpiritum ſanctum vocatum dominũ & deum. Præterea niſi ſpiritus ſanctus eſſet deus,quomodo eſſet poſſibile,vt peccatum in illum ſit tam graue, quòd (vt Chriſtus ait) neque hoc ſeculo Matth. xii.

neque in futuro remittatur? Fieri enim nō poteſt, vt grauius ſit peccatum in creaturam, q̄ il- F
lud quod aperto marte fit in deum. At ſi ſpiritus ſanctus eſſet creatura (vt Macedonius ait)
Actuū v. grauius eſſet peccatum in creaturā, quām in deum. Rurſum, Petrus ad Ananiam, qui frau-
dauerat Apoſtolos de precio agri vēditi, ait, Anania, cur tentauit Satanas cor tuum menti-
ri te ſpiritui ſancto? Vt autem explicet ſpiritum ſanctum eſſe deum, ſubiunxit· Non es mē-
titus hominibus, ſed deo. Quem ergo ſpiritum ſanctum prius dixerat, eundem poſtea Deū
nominauit. Deinde opera ſpiritus ſancti arguunt eum eſſe deum, quia ea illum facere co-
i Cor. iij. gnoſcimus, quæ nō niſi à deo fieri poſſunt. Gratiā donat, vt Apoſtolus ait, Diuiſiones gra-
Pſal. lxxxiij tiarum ſunt, vnus autem ſpiritus qui impartitur. Tamen Dauid ait, Gratiam & gloriam
dabit dominus. ergo ſpiritus ſanctus qui gratiam donat, eſt dominus & Deus. Charitatem
Roma. v. effundit in cordibus noſtris. Charitas dei (inquit Paulus) diffuſa eſt in cordibus noſtris per
ſpiritum ſanctū qui datus eſt nobis. Spiritus ſanctus peccata remittit, quod ſoli deo eſt pro- G
Iohan xx. prium. Dominus enim Ieſus Chriſtus ſanctis Apoſtolis inſufflans ait, Accipite ſpiritum
ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remiſſa ſunt. Apoſtolis datur ſpiritus ſanctus, vt poſ-
ſint peccata dimittere. Si ergo illi per ſpiritum ſanctum peccata remittunt, multo melius
ille, in cuius virtute hæc faciunt, remittet. Quomodo ergo nō eſt deus, qui peccata propria
auctoritate dimittit? Spiritus ſanctus loquutus eſt in prophetis, vt pater & filius. De Deo
Lucæ i. enim patre Zacharias dixit, Locutus eſt per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum
ij. Petri. i. eius. Et Petrus ait, Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu
ij. Timo. iij. ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti dei homines. Et Paulus ait, Omnis ſcriptura diuinitus
inſpirata. Si ſpiritus ſanctus in Prophetis & Apoſtolis loquitur, & omnis talis ſcriptura di-
uinitus inſpirata eſt, ergo ſpiritus ſanctus deus eſt. Spiritus ſanctus vbiq; eſt, vt pater, quod
Pſal. 138. manifeſtè oſtendit propheta dicens, Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? ſi aſcē
dero in cælum, tu illic es &c. Multa alia ſimilia ex ſcriptura ſacra diligens lector colligere po H
Concilium teſt. Sed iam audiamus eccleſiæ definitionem. Concilium Conſtantinopolitanum. cl. epi-
Conſtanti- ſcoporū ſub Theodoſio maiore & Damaſo papa, damnata hæreſi Macedoniana, talem pro-
nopolita- tulit fidem, Credimus in vnum deum patrem omnipotētem factorem cæli & terræ &c. Se-
num. quitur, Credimus in ſpiritum ſanctum dominū & viuificatorem ex patre procedētem, cum
patre & filio adorandum & conglorificandum, qui locutus eſt per prophetas. Eandē fidem
docuit Epheſinum concilium, eādem amplectitur concilium Chalcedonenſe, eandem re-
cepit concilium Lateranenſe ſub Innocentio papa huius nominis tertio celebratum, cuius
definitio habetur in libro Epiſtolarum decretaliū titulo de ſumma ttinitate & fide catholi-
ca. Contra hanc hæreſim ſcripſit Didymus Alexandrinus duos libros de ſpiritu ſancto,
quod opus beatus Hieronymus latinitate donauit. Baſilius aduerſus Eunomium edidit li-
brum vnum. Beatus Ambroſius omnibus in hac parte copioſior eſt, qui tribus libris de ſpi-
ritu ſancto ad Gratianum Imperatorem editis, ſtrenue pro fide catholica pugnat. I

Petrus Abailardus. VNdecima hæreſis ait ſpiritum ſanctum eſſe animam mundi. Huius hæreſis magiſter & doctor fuit Petrus Abailardus. Hoc enim impingit illi beatus Bernardus in quadā epiſtola ad Innocentium papam, quæ eſt ordine eius epiſtolarum. cxc. Hæc ſententia inde dignoſcitur eſſe hæretica, ſi animaduertimus illud commune atque notiſſimū omnibus principiū, Omne totū maius eſt ſua parte. Quod nō ſolum verū eſt de maioritate (vt ita loquar) vel de exceſſu in magnitudine molis, ſed etiam de exceſſu ſecundum perfectionem, ita videlicet quòd oportet omne totū eſſe maius, hoc eſt perfectius qualibet ſua parte ſeorſum ſumpta. Quo fundamento iacto, facilè ſuperædificabimus veram fidei doctrinam, quòd ſcilicet ſpiritus ſanctus nec ſit nec eſſe poſſit anima mundi, quia inde ſequeretur ſpiritum ſanctum eſſe minorem mundo, quia pars mundi, cum ſit anima eius. ſequitur etiam ſpiritum ſanctum eſſe mundi limitibus incluſum & circūſcriptum atq; definitum, quod ta men fateri aperta eſt blaſphemia: quoniam (vt proxime conuicimus) ſpiritus ſanctus eſt K
deus. At deus nullis locorum ſpatiis clauditur. Nonne cogitas quòd deus excelſior cælo
Iob xxij. ſit, & ſuper ſtellarum verticem ſublimetur? Cælum & cæli cælorum eum capere non poſ-
ij. Para. ij. ſunt. Et qualiter capere poſſent cæli illum qui mēſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo pō-
Eſaiæ. xl. derauit? Si ergo mūdus nō poteſt capere ſpiritū ſanctum, nō eſt poſſibile q̄ ſpiritus ſanctus
ſit anima mūdi, quoniā omnis anima capitur ab eo corpore quod fouet & viuificat.

Græci. DVodecima hæreſis eſt, quæ negat ſpiritum ſanctum procedere à patre & filio. Hanc hæreſim docuerunt & tutati ſunt Græci per multos annorum centenarios, ita vt hæc fuerit vna ex præcipuis cauſſis propter quas à Romana & catholica eccleſia diuiſi

ſunt.

A sunt. Eundē errorem tenent Armeni. Dicunt enim spiritū sanctū à patre procedere, sed nō à filio: ad quod inde mouentur, quia in Euangelio solum inuenitur processus à patre, nunquam tamē ibi (vt dicūt) reperitur processus à filio. Et in symbolo Niceno, & symbolo Cōstantinopolitano solùm ibi ponitur processus à patre, in quibus nulla fit mentio de processione spiritus sancti à filio. Quapropter negant spiritum sanctum à filio procedere. Sed ne in vacuum laboremus, de sola voce contendentes, quæramus quid intelligitur per hoc quod est procedere ab alio. Et ego nō possum aliud intelligere, quàm esse ab alio productū, & deriuatum ab alio, vt fluuius procedit à fonte, quia ab illo trahit originem suam: calor procedit ab igne, à quo productus est: lux procedit a sole, à quo generatur. sic etiam filius procedit à patre, à quo genitus est: spiritus sanctus procedit à patre & filio, quoniā ab vtroque productus est. Quod si aliud illis significat procedere ab alio, quàm produci ab illo, aut
B deriuari ab illo, tunc de voce contēdimus, & ignoramus de qua re loquantur. Si vero nobiscum sentiunt de vocis significatione, apertè illis ostendemus ex sacris literis spiritum sanctum procedere à filio sicut à patre, quoniam producitur à filio sicut à patre. Hoc autē ita se habere, ipsa veritas nos docet, quæ apud Iohannem ait, Cum autem venerit ille spi- Iohā.xvi.
ritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet, loquetur &c. Quæ verba exponēs Didymus in secundo libro de spiritu sancto, ita ait: Non enim loquetur à semetipso, hoc est nō sine me, & sine meo & patris arbitrio, quia inseparabilis à mea & patris est volūtate, quia nō ex se est, sed ex patre & me est. hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à patre & me illi est. Ego veritatem loquor, id est inspiro quæ loquitur. siquidē spiritus est veritatis. Hæc Didymus. Quem, eò quòd Græcus esset, libentius protulimus, vt forte hac occasione eius expositio facilius à Græcis recipiatur. Quæ sequuntur apud Iohannem, magis adhuc nostram fidem confirmant. Ille (in-
C quit de spiritu sancto Christus) me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet pater, mea sunt: propterea dixi quia de meo accipiet, & annūciabit vobis. Quid est dicere, de meo accipiet? hoc est, sicut à me per productionē habet essentiam, ita & scientiā omnē. Sicut enim filius dixerat aliàs se audiuisse à patre suo, ita nunc dicit spiritū sanctum audire ab eo. Quomodo autem audiat, declarat subdens, quia de meo accipiet, hoc est, quia de mea substantia & à me productus est, & producitur, & producetur. Quòd autem dixi à me illum accepturum, nō miremini, quia sicut accipit à patre, ita accipit à me. Omnia enim quæ pater habet, mea sunt. si ergo de substantia patris accipit, de mea oportet quòd accipiat. Si ergo de substātia patris filius, certè non potest aliter esse quin ab illo procedat. Prēterea spiritus sanctus etiam est spiritus filii, sicut spiritus patris, quod non diceretur nisi a filio procederet sicut a patre. Paulus siquidem ait, Qui autem spiritū Chri- Roma.viij
sti non habet, hic non est eius. Et alibi, Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra. Ecce hic Galat.iiij.
D vides nominatum spiritum sanctum esse spiritum filii, qui aliàs dicitur spiritus patris. Ex quo conuincitur vt à filio etiam sicut à patre procedat. Rursum, Spiritus sanctus mittitur a filio sicut a patre: signum est ergo quòd etiam a filio sicut a patre procedit. Filius siquidem ait, Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eū Iohā.xvi.
ad vos. Qui ergo a filio mittitur sicut a patre, fieri necesse est vt a filio sicut a patre procedat. Accedit ad hæc, ꝙ Athanasius in symbolo ait, Spiritus sanctꝰ a patre & filio nō factus, nec creatus, nec genitus, sed procedēs. Et hic etiam Græcus est. Sed iam post hęc omnia audiamus ecclesiæ definitionem. Concilium Lateranense sub Innocētio papa huius nominis Concilium
tertio celebratum, fidem suam per hæc verba protulit: Firmiter credimus & simpliciter cō- Lateranēse
fitemur, ꝙ vnus solus est verus deus, æternus, immensus & incōmutabilis, omnipotens, & incomprehensibilis, & ineffabilis, pater, & filius, & spiritus sanctus. Tres quidē personæ, sed vna essentia, substātia seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filiꝰ à patre solo, ac spiritus
E sanctus pariter ab vtroque, absque initio semper ac sine fine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens: consubstantiales, & coomnipotētes, & coæterni. Hæc concilium Lateranēse. Ex cuius fidei definitione omnes præfatæ hæreses quas de deo & de personis eius exortas esse narrauimus, prosternuntur. Hæc autem concilii fides habetur in volumine Epistolarum Decretalium titulo de summa trinitate, & fide catholica. Et cōcilium Concilium
Lugdunense sub Gregorio nono celebratum, expressius hanc fidem docuit, ita dicēs, Fideli Lugdunēse
ac deuota professione fatemur quòd spiritus sanctus æternaliter ex patre & filio, non tanq̄ ex duobus principiis, sed tanquanm ex vno principio, non duabus spirationibus, sed vnica spiratione procedit. Et paucis interpositis subiungit, Sed quia nonnulli propter irrefra-

gabilis præmiſſæ veritatis ignorantiam in errores varios ſunt prolapſi, nos huiuſmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc ſacro approbante concilio, damnamus & reprobamus omnes qui negare præſumpſerint æternaliter ſpiritum ſanctum ex patre & filio procedere, ſiue etiam temerario auſu aſſerere quòd ſpiritus ſanctus ex patre & filio tanquam ex duobus principiis, & non tanquam ex vno procedat. Hæc ex concilio Lugdunenſi: quod decretũ habetur in ſexto libro Epiſtolarum Decretalium, titulo de ſumma trinitate & fide catholica. Verùm ne Græci horum conciliorum definitiones reiiciant hac occaſione quòd à Latinis celebrata fuerint, opus eſt vt alicuius concilii apud eos celebrati definitionem illis obiiciamus. Concilium Epheſinum, quod ſub Theodoſio iuniore celebratum eſt, & tertia ſynodus appellatur, in epiſtola à toto concilio ad Neſtorium miſſa, circa finem epiſtolæ ſic ait, Quãuis enim in ſua ſit ſubſtantia ſpiritus eius, & intelligatur in perſona proprietas iuxta id quod ſpiritus eſt, & non filius, attamen alienus ab illo non eſt. Nam ſpiritus appellatus eſt veritatis, & veritas Chriſtus eſt: vnde & ab iſto ſimiliter ſicut ex deo patre procedit. Hæc ibi. Nec poſſunt calumniari dicentes hanc eſſe epiſtolam Cyrilli, & non concilii definitionem, quoniam, vt patet, principium epiſtolæ ſic habet, Religioſo & Deo amabili conſacerdoti Neſtorio Cyrillus, & quicũque ſunt apud Epheſi ſynodum. In qua inſcriptione præpoſitus eſt Cyrillus, quoniam ex commiſſione Cęleſtini papæ in illo pręſidebat cõcilio. Quòd autem Græci dicunt euangelium non oſtendere proceſſionem ſpiritus ſancti a filio, iam oſtendimus eſſe falſum: quia etſi ibi nõ explicetur ſub nomine proceſſionis, ſub verbis tamen æquipollentibus ſatis declaratur. Concilium etiam Nicęnum & Conſtãtinopolitanum etſi dicant ſpiritum ſanctum procedere a patre, & taceant de filio, non tamẽ dicunt ſolùm procedere a patre. Quid, quòd dicentes illum procedere a patre, hoc ſolo dicto teſtati ſunt illum proceſſiſſe a filio? quoniam (vt ait Boetius in lib. de trinitate) exceptis relationibus oppoſitis, omnia quæ de vna perſona dicuntur, dicuntur etiam de aliis. Cum ergo ſpiratio actiua non opponatur filiationi, ſed ſolum ſpirationi paſſiuæ, quæ cõuenit ſpiritui ſancto, ſequitur inde, vt cum dicitur ſpiritum ſanctum procedere a patre, intelligatur inde quòd etiam procedat a filio.

Petrus Abailardus.

TErtiadecima hæreſis omnes perſonas diuinas impetit, & conuitiis afficit, quoniam ait potentiam eſſe propriam patris, non appropriatam, ſapientiam filii, benignitatẽ ſpiritus ſancti. Hunc errorẽ tribuit etiam Petro Abailardo ſanctus Bernardus in illa epiſtola. cxc. quam ſæpe iam citauimus. Hæc hæreſis facilè conuincitur, ſi primò ſupponamus rem illam non eſſe vere alicuius propriam, quæ pluribus conuenire dignoſcitur. At cum cõſtet ex ſacris literis, potentiam, ſapientiam, & benignitatem, ſicut omnia alia quæ ad ſe dicuntur, omnibus tribus perſonis conuenire, ſequitur inde, vt nulli perſonæ aliqua illarum ſit propria. Patrem ille fatetur potentem, ſed audiat de filio dictum eſſe, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et quum angelorum miniſterio in gloriam aſcendit, percontantibus aliquibus quis ille eſſet, alii reſpondent, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Et inter nomina quæ filio Dei tribuit Eſaias, [illegible] iſta videlicet, Deus fortis, pater futuri ſeculi: quæ non ob aliam cauſſam quàm propterea potentiam illi tribuũtur. Sed audi iam filii & ſpiritus ſancti potentiam ſimul. Verbo domini (inquit Pſaltes) cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Filii ſapientiam cõcedit Petrus Abailardus: audiat ergo Paulum Deo patri tribuentem ſapientiam. Is enim in calce epiſtolæ ad Romanos ita ait, Cogniti ſoli ſapiẽti deo per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum. De ſpiritu ſancto ait ipſamet Sapientia diſcipulis ſuis loquens, Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. At quomodo ſapiens non eſt, qui potens eſt docere omnẽ veritatem? Et vt reliqua omittã, inter alia ſpiritus ſancti dona Eſaias enumerat ſapientiam, ſcientiam, & intellectum. Non poteſt ergo fieri, vt qui ſapientiam & ſcientiam donat aliis, ſapiens ipſe non ſit. Sola iam benignitas ſupereſt vt oſtendatur communis tribus. hanc cum Petrus Abailardus tribuat ſpiritui ſancto, nõ eſt opus niſi vt oſtendamus illam conuenire patri & filio. De patre ipſamet veritas teſtatur quòd benignus ſit. Nam cum apud Lucam præcepiſſet vt benefaciamus iis qui odiũt nos, ſtatim ſubdidit, Et eritis filii altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. De filio autem Salomon teſtatur, qui de ſapientia diuina, quæ filius dei eſt, loquens, ita ait, Eſt enim in illa ſpiritus intelligentiæ ſanctus &c. ſequitur, Suauis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, ſtabilis &c. Si in ſapiẽtia eſt ſpiritus benignus, quomodo ipſa benigna non erit? Sed expreſſius hoc nos docet Paulus, qui in epiſtola ad Titum ita dicit,

Pſal. 18. Eſa. ix. Pſal. xxxij. Iohan. xvi. Eſa. xi. Lucæ. vi. Sapiẽ. vij.

Cum

A Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri &c. Colligamus autem ex his omnibus,nec potentiam eſſe propriam patris,nec ſapientiam filii,nec benignitatẽ ſpiritus ſancti,ſed omnia quæ ad illos dicuntur,omnibus perſonis eſſe communia. Dicuntur tamen appropriata,quia etſi ſunt omnibus communia,habent tamen aliqualem cum vna perſona conuenientiam & ſimilitudinem: vt potentia etſi omnibus perſonis ſit communis,dicitur tamen conuenire patri,quia ille eſt fons(vt Auguſtinus ait)totius deitatis,à quo reliquæ duæ perſonæ procedũt. Dicitur etiam filius ſapientia,quia etſi pater & ſpiritus ſanctus ſapientes ſint,tamen filius eſt genitus per intellectum patris, & eſt notitia quædam ab illo producta: & propter hanc ſimilitudinem illi appropriatur ſapientia, quæ omnibus eſt communis. Ad eũdem modum ſolemus tribuere ſpiritui ſancto bonitatẽ & amorem, quia ſpiritus ſanctus productus eſt â patre & filio per illorum voluntatem, & eſt amor ab ambobus productus. propter hanc cum illo conuenientiam illi tribuitur amor, quanuis omnibus ſit communis. Huius hæreſis non meminit Guido, ſicut nec aliarum quas docuit Petrus Abailardus. Titum.iij.

B

Diabolus.

C DE hac re eſt vnus Manichæorum & Priſcillianiſtarum error,quo docent diabolum ex ſua natura malum eſſe,nec poſſe eſſe bonum. Hæc hæreſis etſi iam ſuperius proſtrata fuit cũ de creatione & creaturis omnibus diſputauimus, nihilominus tamen aduerſus hanc non pigebit particularia afferre teſtimonia. Chriſtus enim de diabolis loquens ait,In veritate non ſtetit,quia nõ eſt veritas in eo. Ex quo verbo patet eum creatum fuiſſe in veritate,ſed per ſuã malitiã ab illa cecidiſſe. nam ſi in ea nunquam fuiſſet,non dixiſſet,in veritate nõ ſtetit,ſed dixiſſet,nunquam in veritate fuit. Hoc autem alibi expreſſius docuit dicens, Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Qui ergo de cælo cecidit,in cælo fuiſſe neceſſe eſt,vbi non niſi boni exiſtunt. Quod etiam clarius oſtenditur per illud quod ait diabolum cecidiſſe vt fulgur: id quod ideo dictum eſſe conſtat, quia fulgur lucem in ſua origine habet, quæ cum parum duret,& citò extinguatur,ſimul cum ſuo caſu vertitur in tenebras. Sic etiã diabolus cum in luce gratiæ & claræ cognitionis à deo creatus fuerit, parum in ea manẽs, de cælo cecidit,& in tenebras detruſus eſt. Ideo ait,Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Eſaias etiam de eo ſub nomine regis Babylonis ait, Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer,qui mane oriebaris? Qui mane oriebaris dixit,propterea quòd in principio ſuæ formationis aut creationis lucem habuit. Ezechiel etiam propheta ſub nomine regis Tyri D de eo dicit, Tu ſignaculum ſimilitudinis dei,plenus ſapiẽtia,& perfectus decore,in deliciis paradiſi Dei fuiſti. Sequitur, Tu cherub extentus & protegens,& poſui te in monte ſancto dei. In medio lapidum ignitorum ambulaſti,perfectus in vis tuis à die conditionis tuæ,donec inuenta eſt iniquitas [illegible] Ecce quàm multis verbis declarat diabolum aliquãdo fuiſſe bonum. Quòd ſi quis dicat verba illa ſolum ad regem Tyri eſſe referenda,quomodo illi cõ uenire potuit quod dixit,in deliciis paradiſi dei fuiſti? Et iterum,Poſui te in monte ſancto dei? Hic autem mons ſanctus dei cælum eſt,de quo per Prophetã dicitur, Mons Dei mons pinguis, mons in quo beneplacitum eſt deo habitare in eo. Et alia multa ibidem referuntur,quæ regi Tyri nequaquam conuenire poſſunt,prout annotat beatus Hieronymus in expoſitione Ezechielis. Præter hæc omnia ſcripturæ ſacræ teſtimonia,eſt etiam aperta eccleſiæ definitio. Nam Leo papa huius nominis primus in epiſtola ad Toribium Aſtorigenſem epiſcopum,in qua errores Priſcillianiſtarum damnat,capite ſexto hæc ait,Sexta annotatio E indicat eos dicere ꝙ diabolus nunquam fuerit bonus, nec natura eius opificiũ dei ſit, ſed cum ex Chao & tenebris emerſiſſe: quia ſcilicet nullũ ſui habeat auctorem, ſed omnis mali ipſe ſit principiũ atq; ſubſtantia: cũ fides vera,quę eſt catholica, omniũ creaturarũ ſiue ſpiritualium ſiue corporaliũ bonã confiteatur ſubſtantiã,& mali nullam eſſe naturam: quia deus qui vniuerſitatis eſt conditor,nihil non bonum fecit. Vnde & diabolus bonus eſſet,ſi in eo quod factus eſt permaneret. Sed quia naturali excellẽtia male vſus eſt,& in veritate nõ ſtetit,non in contrariam tranſiit ſubſtãtiam,ſed à ſummo bono cui debuit adhęrere, deſciuit: ſicut ipſi qui talia aſſerunt,à veris in falſa proruunt: & naturam in eo arguunt, in quo ſponte delinquũt,ac pro ſua voluntaria peruerſitate damnantur. Quod vtique in ipſis malũ erit, Manichæi. Priſcillianus. Ioan.viij. Lucæ.x. Eſaiæ.xiiij. Ezec.xxviij. Ibidem. Pſal.lxvij.

& ipſum malum non erit ſubſtantia,ſed pœna ſubſtantiæ.Hactenus Leo papa vir quidem F
ſanctus perinde ac doctus. & conciliũ Lateranẽſe ſub Innocẽtio terrio celebratum,hęc ait·
Diabol⁹ enim & alii dæmones à deo quidẽ natura creati ſunt boni, ſed ipſi per ſe facti ſunt
mali:homo verò diaboli ſuggeſtione peccauit.Hæc concilium.Quæ verba habentur in li-
Concilium bro Decretalium,cap.primo de ſumma trinitate & fide catholica. Demum cõcilium Brac-
Braccarẽſe carenſe primum de hac re definit,quod in cap.ſeptimo ſuorum decretorum ita ait, Siquis
dicit diabolum non prius fuiſſe angelum bonum à deo factum, nec dei opificiũ fuiſſe natu-
ram eius:ſed dicit eum ex tenebris emerſiſſe,non aliquem ſui habere authorem, ſed ipſum
eſſe principium atque ſubſtantiam malam,ſicut Manichæus & Priſcillianus dixerunt, ana-
thema ſit.Hæc concilium Braccarenſe.Quòd autem Manichæi pro ſe adducunt illud Chri
Iohan.viij. ſti de diabolo dictum,Ille homicida eſt ab initio,parum mouet: quoniam illud non ſic ac-
cipiendum eſt,vt intelligamus diabolum initio ſuæ creationis fuiſſe homicidam, quia tunc G
homo non erat quem occideret,vt homicida vocaretur:ſed dicitur homicida ab initio cõ-
ditionis humanæ,quando ſtatim vt homo conditus eſt à deo,diabolus illi mortem propi-
nauit.

Origenes. SEcunda hæreſis eſt Origenis,dicentis diabolum aliquando liberãdum fore à pœna in-
ferni.Hoc enim illi impingit Auguſtinus in libro de hæreſibus, capite quadrageſimo-
tertio. Verũ de hac iam ſuperius cũ de beatitudine ageremus, diſputauimus. Ibi enim
oſtendimus & beatitudinem & pœnam inferni eſſe perpetuas, nec vnquam finem habitu-
ras. Et præter illa quæ illic de omnibus damnatis dicta ſunt,hanc hęreſim peculiariter con-
uincit illud quod apud Matthæum veritas ait ſe hominibus malis in iudicio dicturum, Ite
Matth.xxv (inquit) maledicti in ignem æternum,qui præparatus eſt diabolo,& angelis eius.Ex quibus
verbis ſatis apertè conſtat diabolum ſicut & homines malos pœna æterna fore puniendos.

TErtia hæreſis eſt quæ aſſerit diaboli ſuggeſtiones in nobis fieri contactu lapidum,aut H
herbarum,prout illorum ſagax malitia nouit ſingula ſingulis vitiis conuenire.Sed de
hac nihil hoc loco dicere placuit, quoniam infra aptiorem illi captabimus locum,vi-
delicet in titulo,tentatio.Illo enim loco,iuuante deo,de hac re diſputabimus.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE, ADVERSVS OMNES HAEreſes Liber VI.

Eccleſia. I

IOc nomen Eccleſia,græca vox eſt ἐκκλησία, latine autẽ idem ſonat quod cœtus,aut congregatio, & ſolet capi pro ipſa hominum congregatione:quæ ſignificatio ſępiſſime in ſacris literis habetur.Aliquãdo etiam ſignificat locum illum in quo populus congregatur, præcipuè locum in quo congregatur populus vt reddat laudes Deo,qui locus proprio vocabulo dicitur tẽplum.
Iudith.vi. Sic enim inuenimus in libro Iudith· Poſtea verò conuocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra eccleſiam orauerunt petentes auxilium à Deo Iſrael. Quo loco (vt aperte conſtat) eccleſiæ nomen ponitur K
pro ipſo loco in quo congregatur populus. Verùm hæc ſignificatio rarior eſt in ſacris literis. Hac ergo ſignificatione omiſſa,(quoniam de rebus ad illam pertinentibus,infra ſub titulo Tẽpli diſſeremus) primam ſignificationem pertractemus,de qua aliquas reperio hæreſes. Prima eſt
Donatus. quæ aſſerit intra eccleſiam non eſſe bonos & malos, ſed ſolos bonos ad illam pertinere aſſerit.Huius hæreſis auctor fuit Donatus quidam,à quo Donatiſtæ appellati ſunt. Hic Donatus (vt Auguſtinus lib.de hæreſibus cap.lxix.refert)è Numidia,quæ pars Aphricæ eſt,exiens,totam penè Aphricam ſuo errore infecit. Cuius erroris initium & cauſſa fuit,quia Cęcilianus

A cilianus contra voluntatem Donati fuerat ordinatus ecclesiæ Carthaginẽsis episcopus. Cui Cæciliano crimina imponens, quæ probare non potuit, à iudicibus, qui optime rem nouerunt, tanquam impostor Donatus iudicatus est. Qui volens suam falsitatẽ pertinaci dissensione firmare, schisma in hæresim commutauit. Nam ab ecclesia se diuisit, dicẽs in sola Donati parte esse veram ecclesiam: in aliis autem partibus, quæ Cæciliano fauebant, nõ esse ecclesiam, quia etsi ibi aliqui essent boni, ex cõmunione tamen malorum maculabantur, & ita ecclesia peribat. Hic tandem Donatus, adiũctis sibi eiusdem factionis episcopis, Maioranũ quendam apud Carthaginẽ ordinauit episcopum, post quem Donatus alius successit, tantę doctrinę & eloquentiæ, vt ab eo multi (vt Augustinus ait) putent fuisse vocatos Donatistas. Et hic secundus Donatus est ille de quo beatus Hieronymus in libro illustrium virorum facit mentionem, quãuis dicat ab illo Donatianos esse appellatos. Nam opuscula quæ Do-
B natum scripsisse Arriano dogmati conueniẽtia refert Hieronymus, illa Augustinus huic secundo tribuit, à quo ait propter doctrinæ eminentiam plerosque putasse Donatianos fuisse vocatos. Et in hac parte magis crediderim Augustino, quòd Apher fuerit, quemadmodum Donatus, quapropter melius potuit rem agnoscere. Nec possum hic tacere quæ hoc loco Bernardus de Lutzẽburgo in suo catalogo hæreticorũ de Donatistis loquens ait. Hic enim cum dixisset Donatum, primum videlicet (vt ex eius litera facile est coniicere) fuisse temporibus Constantii Imperatoris, & Iulii papæ (& id quidem bene, Platina illi fauente in vita Liberii papæ) postea subiungit dicens Cyprianũ Carthaginensem episcopum scripsisse diuersos tractatus & epistolas aduersus hunc Donatum. Quis iam ferre poterit hominem toties in eundem lapidem offendentem? Cyprianus siquidẽ tẽpore Cornelii papæ fuit, & eodem die quo Cornelius Romę, quanuis non eodem anno, Cyprianus Carthagine sub Valeriano & Galieno principib⁹ (vt Hieronymus ait) passus est. A Cornelii autẽ passione vsq;
C ad Iulium sub quo Donatus fuit, septuaginta aut plures anni interceserunt. Qui fit ergo, vt Cyprianus scribat aduersus Donatum, septuaginta annis ipso posteriorem? Et certè (ni memoria me fallit) in omnibus Cypriani operibus nulla est mẽtio de aliquo Donato, prętерquam in secundo libro, cuius secunda epistola est ad quendam Donatum, in qua nec nomen hæreseos positum est, nec de hæreli vlla memoria, sed solum enarrat Donato in illa epistola qualiter fuerit ex gentib⁹ ad fidẽ Christi cõuersus: & mũdi laqueos illi declarat, vt hac occasione cautum illũ redderet. Verùm hic bonus homo forte legens epistolę solum titulum, putauit illum esse Donatum hæresiarcham, cum tamen constet esse alium hæretico vetustiorem. Ad hos Donatistas pertinent Rogatiani, à Rogato quodam dicti, de quibus mentionem facit Augustinus epistola. 48. Ad hos etiam pertinent Circũcelliones, de quibus aliàs dicemus. Hunc errorem post multos annorũ centenarios suscitauit ab inferis Iohannes Huss: cui in eodem errore successit Iohannes de Rocksesana, qui concilio Basilien-
D si astans (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum refert) concilio obedire nolens recessit. Hunc eundem errorem vltimus omnium defendit Lutherus. Contra hunc errorem est illud Prophetæ, Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas cibos, in domo dei ambulauimus cũ cõsensu. Vides hic malũ simul cũ bono in domo dei. Domus autem dei, ecclesia est, quemadmodum Apostolus Paulus testatur dicens, Hæc tibi scribo, sperans me venire ad te cito. Si autem tardauero, vt scias quomodo oporteat in domo dei cõuersari, quæ est ecclesia dei viui. Præterea Paulus Apostolus docet omnes fideles ad ecclesiã dei pertinere, qui in exordio prioris epistolæ ad Corinthios, sic ait, Paulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, & Sosthenes frater eccle-
E siæ dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi in omni loco ipsorum, & nostro &c. Ex quibus verbis illud est annotandũ, quod dixit, ecclesiæ dei, nõ autẽ dicit huius aut illius hominis, vt hæretici faciunt, qui ecclesiã dei toto orbe terrarũ diffusam, ad paruum ipsorũ numerũ coarctãt, sed ecclesiam dei appellauit. Sanctificatos eos dicit in Christo Iesu, quia per baptismum fuerant in Christo regenerati. Et tamen hos ipsos quos appellauit ecclesiam dei, & sanctificatos in Christo Iesu propter baptismum susceptum, in multis postmodum redarguit. Cõtentiones inter illos esse asserit, quibusdam dicentibus, Ego sum Pauli: aliis, ego sum Cephæ. Cũ enim (inquit) sit inter vos zelus & cõtentio, nonne carnales estis, & secũdũ hominem ambulatis? Et postmodum de fornicatione quósdam eorum reprehẽdit. Hos ergo quos de multis peccatis reprehendit, ecclesiã dei appellauit, quia sanctificati erãt in Chri

Rogatiani. Circumcelliones. Iohannes Huss. Iohannes Rocksesana. Lutherus. Psal. l. iij. i. Timo. iij i. Cor. i. Ibidẽ. iij.

ij.Corin.. sto fieri per baptismum. Et in secunda epistola ad Corinthios iterum illis scribens, vocat F
eos ecclesiam dei, cum tamen eos postmodum arguat, & minetur illis nisi fecerint pœnitē-
ij.Cor.xiij. tiam. Rursum, Ecclesia est vnum corpus, iuxta Paulum, cuius corporis caput est Christus.
Huius autem corporis membra sunt omnes fideles, è quibus qui iusti sunt, mēbra sunt viua
& sana: qui autem peccatores, membra sunt mortua & putrida, in fine resecanda. Hoc autē
Iohan.xv. ex ipsius Christi verbis patet, qui ait, Ego sum vitis, vos palmites. Et parum ante, Omnem
palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Aduerte quòd non dixit, Palmitem nō
ferentem fructum esse iam sublatum, sed esse tollendum. Ex quo conuincitur fideles adhuc
per veram fidem Christo cohærere, qui ab eo tolerantur vsque ad mortem, in qua si cū nul
lo fructu reperiuntur, resecantur omnino tanquam membrum putridum. Deinde ipsamet
veritas plurimis parabolis docuit, in ecclesiæ gremio contineri omnes fideles. Simile (in-
Matth.xiij. quit) est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: G
quam, cum impleta esset, educentes, ac secus littus sedentes, elegerūt bonos in vasa, malos
autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi. Exibunt angeli, & separabunt ma-
los de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ecce vides hic regnum cælorum
comparatum esse non multitudini bonorum piscium, sed sagenæ, quæ bonos & malos cō
tinet. At regnum cælorum, de quo hic loquitur, cum constet non esse patriā cęlestem, quę
est ecclesia triumphans, sequitur quòd sit ecclesia militans, quæ aliquando est in cælis re-
Matt.xxij. gnatura. In illis etiam nuptiis, quibus comparatum est regnum cælorum, nonne in-
uentus est vnus non habens vestem nuptialem? Talem autem defectum constat fuisse ma-
gnum scelus, quoniam propter illud ligatis manibus & pedibus iubetur mitti in tenebras
Ibidē xxv. exteriores, vbi erit fletus, & stridor dentium. Ex decem virginibus quibus regnum cælo-
rum iterum comparatum est, quinque erant fatuæ, quæ acceptis lampadibus, non sum-
pserunt oleum secum: & ideo tanquam fatuæ repulsæ sunt. Rursum, beatus Paulus in poste- H
ij.Timo.ij. riore epistola ad Timotheum ait, In magna autem domo non solum sunt vasa aurea &
argentea, sed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contu-
meliam. In contumeliam videlicet ea quæ sunt fictilia. Magnā autē domum Apostolus ap-
pellat ecclesiam, quæ domus dei est, in qua aurea vasa & argentea sunt iusti, fictilia autē sunt
peccatores. Accedit ad hæc, quòd si ecclesia ex solis prædestinatis (vt Iohānes Huss ait) co-
alescceret, & illi, iuxta eūdem, damnari non possunt, nec membra diaboli esse, ecclesia ista
non esset militans dicenda, sed triumphans: quoniam sicut à deo prædestinati sunt, ita apud
deum, cui omnia sunt præsentia, triumphatores reputantur. Satis enim triumphat, qui præ-
destinatus est. Denique in arca Noe, quæ typum gessit huius ecclesiæ inferioris, quoniā in
mari huius seculi ambulans, quanuis iactata multis fluctibus, nunquam tamen submerge-
tur: in illa, inquam, animalia immunda simul reperiuntur cum mundis. In ista ergo eccle-
sia inferiori, quæ hic militat, omnes reperiuntur: soli infideles extra illam sunt: omnes qui si I
dem orthodoxam firmiter tenent, in illa cōtinentur. Quòd siqui inter eos peccatores sunt,
ecclesia eos tolerat vsque ad littus maris, hoc est vsque ad finem seculi, & tunc fiet separa-
tio per ministerium angelorum, qui bonos pisces, id est bonos homines reponent in vasa
sua, id est in loca illis a deo præparata: malos autem mittent in caminum ignis, vbi erit fle
Ephesi.v. tus, & stridor dentium. Qua separatione facta, accipiet eam vir suus Christus gloriosam
non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed sanctam & immaculatam.
Ante hanc etiam separationem opere complendam, nos mente & sola cogitatione malos à
bonis separantes, vocamus nunc ecclesiam immaculatam, columbam sine felle, talem vide-
licet eam nunc considerātes, qualis postmodum est futura: non quòd per hoc bonos à ma
lis separemus, quoniam talis separatio in littore maris, hoc est in fine seculi faciēda est. Nā
illud quod dicit Apostolus, ecclesiam videlicet esse sine macula & sine ruga, beatus Hiero-
nymus dicit in futuro seculo esse complendum. Is enim exponens tricesimumprimum ca- K
put Hieremiæ, in fine capituli sic ait, Vide quāta habeat loca ecclesia, & quomodo illud A-
postolicū, vt sit sine macula & ruga, in futuro & in cęlestibus seruetur. Audis angulos, audis
scabiem, audis ruinas & cineres, & regionem mortis & tenebrarum, & de tua virtute & im-
peccantia gloriaris? Hæc Hieronymus. Quòd verò Donatistę & Rogatistę dicūt bonos ex
communione malorum inquinari, & ob hoc dicebant malos non pertinere ad ecclesiam,
nec esse in eam recipiendos, ne ex eorum communione boni inficerentur: hoc apertissime
Iohan.xiij. conuincitur per illud dictum Christi, quod Apostolis suis ait, Vos mundi estis, sed non o-
mnes. Sciebat enim quisnā esset qui traderet eum: propterea dixit, non estis mūdi omnes.

Vides

A Vides hic Iudam mixtum cum Apoſtolis,& tamen eius malitia nihil eis nocuit, quia cum ille dicatur immundus,alios tamen Chriſtus dixit eſſe mundos. Quòd autem Iudas communionem ſacramẽti cum aliis acceperit,infra cum de Euchariſtia agemus, deo duce probabimus.Præterea,dominus per Ezechielem prophetam ait, Et erunt in mõtibus quaſi co lumbæ conuallium omnes trepidi, vnuſquiſq; in iniquitate ſua. Sua dixit, non alterius. Et Paulus de præmio tam bonis quàm malis reddendo loquens ait , Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit,ſiue bonum ſiue malum.propria dixit,non autem aliena.Et alibi,Vnuſquiſque onus ſuum portabit,ſuum dixit.Et iterum de indigne ſumentibus corpus domini ait, Quicunq; manducauerit panem hunc,& biberit calicem domini indigne,iudicium ſibi mãducat & bibit. Sibi inquam dixit,non alii.Et Iohannes in Apocalypſi, Iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta

B ſunt in libris,ſecundum opera eorum.Secundum opera eorum dixit,non ſecundum opera aliorum.Præter hæc omnia tam clara ſcripturæ teſtimonia extat aduerſus primam erroris partẽ eccleſiæ vniuerſalis definitio.Nam inter articulos Iohãnis Huſs in Conſtantienſi cõcilio ſeſſione quintadecima condẽnatos,plures ſunt ad hanc rem pertinentes. Tertius enim articulus ſic ait,Præſciti nõ ſunt partes eccleſiæ,cum nulla pars eius ab ea finaliter excidat, eò q̃ prędeſtinationis charitas qua ipſa ligatur,non excidit.Articulus quintus ſic dicit,Prędſcitus etſi aliquando ſit in gratia ſecundum præſentem iuſtitiã,tamen nunq̃ eſt pars ſanctę eccleſiæ.Et viceſimus quartus articulus eiuſdem eſt iſte,Gratia prædeſtinationis eſt vinculũ quo corpus eccleſiæ,& quodlibet eius membrũ iungitur ipſi capiti inſolubiliter. Qui articuli ſimul cum aliis eiuſdẽ Iohãnis Huſs vna ſuper omnes lata ſentẽtia in cõcilio Conſtãtienſi cõdẽnati ſunt.Cõtra hunc erroré,prẽter Auguſtinum,nõ agnoſco alium ſcriptorem. Is enim plures de hac re edidit tractatus.Vnus ad Vincentium Donatiſtã, & eſt in numero

C epiſtolarum ſuarũ,epiſtola xlviii.Alter cõtra Fulgentiũ Donatiſtã,& in hoc magis diſputat cõtra illã ſecundã partẽ erroris quo Donatiſtæ docent bonos maculari ex cõmunione malorũ.Alius tractatus eiuſdẽ & hic prẽcipuus eſt cõtra epiſtolã Petiliani,in quo acriter pugnat pro vnitate eccleſiæ toto orbe diffuſæ.De iſtis duob⁹ erroribus Donatiſtarum Guido non facit vllam mentionem,quanuis de Donatiſtis diſſerit.Et miror,cum Auguſtinus illos tribuat Donatiſtis, quẽ Guido ſemper ſequitur.

SEcundus error eſt,qui docet eccleſiã errare poſſe.Hunc erroré docuit(vt catalogus hæreticorũ ait)quidã Iohannes de Vveſſalia tẽpore Frederici imperatoris huius nominis tertii,qui propter hũc erroré & alios Maguntiæ damnatus fuit, & eius libri combuſti. Hic ergo Iohãnes inter alios errores hũc vnũ docuit,Eccleſiã videlicet errare poſſe,& aliquãdo erraſſe,nec tantam eſſe eccleſiæ in definiendo certitudinem,vt errare non poſſit. Si de errore earum rerum quæ fidem & bonos mores reſpiciunt,hic loquitur,conſtat eius do-

D ctrinam eſſe hæreticã,quam ſuprà iam expugnauimus, cum de cõciliorum auctoritate diſſeruimus. Si autem loquatur de errore earum rerum quæ nec fidem nec mores ſpectant,doctrina illius non eſt hæretica, quoniam certum eſt in talibus eccleſiam poſſe errare. Nullum eſt enim periculum,etiam ſi omnes quotquot ſunt,ſentirent,pertinacitérque aſſererent Carolum Cæſarem huius nominis quintum , Hiſpaniarúmque regem eiuſdem nominis primum,nunquam in Italiam veniſſe, quanuis certò ſciamus eum in pluribus Italiæ oppidis fuiſſe,& Bononiæ,quæ Italiæ ciuitas eſt,à Clemẽte papa huius nominis ſeptimo imperii coronã ſuſcepiſſe.Cum tamen hæc res minimũ ad ſalutẽ pertineat animarũ, nullũ eſſet inde ſalutis diſpẽdiũ etiã ſi vniuerſalis eccleſia de hac re falleretur.Nã omnes catholici viri fatẽtur eccleſiã poſſe falli in his maximè quæ non reſpiciunt ius,ſed quæ ſolã rem geſtam cernunt: vel (vt verbis magis vulgatis vtar) poteſt eccleſia errare in his quæ ſunt facti,quẽ-

E admodum contingit cum aliquis per verba futuri temporis contrahit cum aliqua muliere, quam poſtmodum carnaliter agnouit ſine vllo maritali affectu:quo facto, cum alia poſtea contrahit per verba præſentis temporis,vero (vt decet) maritali animo: in tali euentu eccleſia iudicat iſtum eſſe alligatum priori fœminæ,& decernit eum eſſe liberum & ſolutum à ſecũda,quia eccleſia credit pie illũ coiſſe cum priore fœmina animo adimplendi & exequẽdi quod prius pollicitus fuerat:quo caſu vera eſſet vxor illius,vt eccleſia ſentit.Res tamen aliter ſe habuit,vt prius diximus.Eccleſia certò ſcit illam eſſe veram vxorem iſtius,in quam iſte prius verum mariti animum concepit,& in hoc nunquã falletur. q̃ autem in hãc aut illam animũ habuerit,eccleſia non poteſt certò ſcire,& per conſequens falli poteſt . An autem iſte Iohãnes de Vveſſalia de hoc an de illo errore docuerit, cum dixit eccleſiã poſſe

Ezech.vij.

ij.Corin.v.

Galat.vi.

Apoca.xx.

Concilium Conſtantienſe.

Iohãnes de Vveſſalia.

Libro quar to in titulo de cõcilio.

errare,mihi(vt ingenuè fatear)non eſt certum,quoniam bonus catalogus non expreſſit,ne- F
que ego apud alium inueni.Credo tamē quòd de primo errore ſenſerit, & propterea meritò condemnatus fuit.

Valdenſes. Iohannes Vuitcleff. TErtia hæreſis eſt quæ eccleſiæ poteſtatē minuit.Et huius erroris authores fuerūt Valdēſes,ſiue pauperes de Lugduno. Quos ſecut⁹ eſt poſtea Iohānes Vvitcleff, dicēs decretales epiſtolas eſſe apocryphas,& nullius momēti,& ſtultos vocat eos qui illis in-

Iohānes de Vveſſalia. cūbunt.Hūc ſecutus eſt p̄fatus Iohānes de Vveſſalia,qui aperte docuit neq; Apoſtolos neq; eorū ſucceſſores prælatos eccleſię habere à Chriſto auctoritatē cōdēdi canones ſeu leges.

Lutherus. Eūdē erroꝝ hoc noſtro ſeculo docet Lutherus.Si quis tamē ad hūc erroꝝ pertinere dicat illud quod alii docuerūt,obediētiā nō eſſe præſtādā ſummo pontifici,aut aliis quibuſcūq;

Pſeudoapoſtoli. Begardi. Beguinæ. prelatis eccleſiæ, tūc plures habebit hic error protectores.Pſeudoapoſtoli dixerūt ipſos nō ſubiici alicui,niſi ſoli Chriſto,quēadmodū(inquiūt) apoſtoli ſoli Chriſto fuerunt ſubiecti. G Begardorū etiā & Beguinarū hæreſis fuit,q̄ homo in ſtatu perfectionis exiſtens, nō tenetur alicui homini obedire.Horū ergo hęreticorū,videlicet Valdēlium, Pſeudoapoſtolorū, & Begardorum,hęreſis peſtilentior eſt q̄ Iohānis Vvitcleff,& aliorum:quoniam illi etſi negent eccleſiam poſſe condere leges & ſtatuta ad quorum obſeruationē omnes homines teneantur,non tamen negant in vniuerſum ſubditos debere obedientiam ſuis prælatis. Cum ergo probauerimus eccleſiā poſſe aliquid decernere & ſtatuere cui omnes obedire teneantur,& cuius tranſgreſſio ſit letalis , actum erit de omnibus his hæreticis . Pro hac re Salo-

Prouer.vi. mon teſtimonium reddit,dicens,Conſerua fili mi præcepta patris tui: & ne dimittas legē matris tuæ:liga ea in corde tuo iugiter,& circunda gutturi tuo . Quòd ſi hæc verba ad ſola præcepta dei,qui & verus & ſolus eſt pater noſter,dicas eſſe referenda,non obſiſto . Verùm dic mihi,quæ eſt illa mater cuius legē docet nō eſſe dimittendā?Hæc enim duo cōiunxit & præcepta patris,& legem matris.Quibus verbis docuit præcepta dei patris eſſe conſer- H

Proue.xxij. uanda:& præcepta eccleſiæ matris noſtræ,in qua per baptiſma quod in ea recepimus,renati ſumus,non eſſe contemnenda.Et iterum,Ne tranſgrediaris terminos antiquos,quos poſuerunt patres tui.Ecce hic patres dixit,nō pater,vnde conſtat illa verba non poſſe de ſolis præceptis diuinis intelligi. Quod ſi dicas verba illa fore interpretāda de patrib⁹ veteris teſtamenti,quibus permiſſa fuit a Deo poteſtas in re dubia decernendi : quare idem non dicetur de prælatis legis Euangelicæ?maximè cum diuinus Pſaltes dicat, Pro patribus tuis

Pſal.xliiij. nati ſunt tibi filii , conſtitues eos principes ſuper omnem terram . Et ipſe Deus in Deu-

Deute.xvij. teronomio ait , Qui autem ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio qui eo tempore miniſtrat domino deo tuo,ex decreto iudicis morietur homo ille,& auferes malū de Iſrael,cunctúſque populus audiens timebit,vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia . Quòd ſi tantum valuit auctoritas & poteſtas ſacerdotis legis veteris, vt eius imperium nullus ſine mortis periculo cōtemnere auderet,quāto maior erit auctoritas ſacerdotis ſupremi in lege I noua?Certè multo maior,cū maius ſit ſacerdotiū huius quàm ſacerdotiū illius. Verùm huic obiectioni reſpondentes obiiciūt nobis Paulum dicentē· Si ſpiritu ducimini,non eſtis ſub

Gala.v. i.Cor.vij. lege. Et iterū,Empti eſtis precio magno, nolite fieri ſerui hominum. Quibus verbis volūt nos eſſe per Chriſtū liberatos à lege Moſaica,quapropter aiūt nō oportere amplius hominibus nos ſubiici.Sed hæc nō ita ſe habēt,quoniā etſi Chriſtus nos liberauit à ſeruitute peccati,& à ſeruitute legis Moſaicę,hoc eſt a iugo cęremoniarū & legitimorū,nō tamē ſuſtulit obediētiā p̄latorū,immo ſtrictī⁹ pręcepit.Per illa autē verba Paulus nō auertit ſubditos ab obediēta pręlatorū,quā aliàs apertiſſimè cōmēdaſſe oſtēdemus,ſed ab illa auertit ſeruitute

i. Corin.iij. qua quiſque illius ſe eſſe fatebatur,à quo baptizatus erat:quidā dicēs,Ego ſum Pauli: alius, ego ſum Apollo:atque alius,ego ſum Cephæ.Chriſtus enim ſolus pro nobis paſſus eſt,atq; ideo totos nos ipſos illi ſoli debemus.Sed dimiſſo teſtamento veteri, in quo multa adhuc K

Matt.xviij. exēpla nobis ſuffragātur,accedamus ad nouū,in quo veritas clarius lucet.Chriſtus enim ſecretò peccantē,poſtq̄ ſemel correptus audire noluerit,ad eccleſiæ iudiciū deferri pręcipit: & ſi eā nō audierit,iubet reputari tāq̄ Ethnicum & publicanū,hoc eſt,vt per excōmunicationem ſegregetur à cæterorū conſortio,vt vel ſic erubeſcens reſipiſcat. Excommunicatio autē nō niſi pro crimine letali,eoq; graui & cui eſt adiūcta pertinacia,infligitur. Cōſtat ergo graue crimē eſſe eccleſiæ inobediētiā,quę tā graui pœna punitur. Verū quia aliqui iſtorū hęreticorū(vt Lutherus)excōmunicationes irridēt,ideo aliud proferam⁹ teſtimonium.

Lucæ.x. Diſcipulis ſuis Chriſtus loquēs,& in eis omnib⁹ prælatis illorū ſucceſſorib⁹,ait,Qui vos audit,me audit. Qui vos ſpernit,me ſpernit. Qui autē me ſpernit,ſpernit & eū qui miſit me.

Ex quibus

A Ex quibus verbis colligimus obedientiam quę propter deum hominibus præſtatur,non eſſe humanam ſeruitutem(vt Lutherus mẽtitur)ſed eſſe Dei ſeruitutem:quoniam ait,Qui vos audit,me audit. Colligitur etiam inobedientiam eccleſiæ pro inobedientia dei reputari apud ipſum deum. Et Paulus in prima ad Theſſalonicenſes epiſtola ait,Scitis quæ præce- i.Theſſ.iiij
pta dederim vobis per dominum Ieſum. Et paucis interiectis ſubdit, Itaque qui hæc ſpernit,nõ hominem ſpernit,ſed deum,qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis. Hoc etiam Moyſes clariſſime docuit, cum populo Iſrael murmuranti aduerſus eum & Aaron fratrem eius dixit,Dabit vobis dominus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate, Exod.xi.
eò quòd audierit murmurationes veſtras quibus murmurati eſtis cõtra eũ. Nos enim quid ſumus?Nec contra nos eſt murmur veſtrum,ſed contra dominum. Ex quibus duobus locis ſcripturæ proximè citatis ſatis apertè conuincitur præcepta iuſta præpoſitorum non eſſe
B duntaxat humana dicenda,cum vim ſuam & robur habeant à præcepto diuino, præſertim cum illorum contemptores tanquam cõtemptores diuinorũ præceptorum coram deo reputentur.Præterea ipſa veritas iterum apud Matthæum ait, Super cathedram Moyſi ſede- Matt.xxiij.
runt Scribæ & Phariſæi:quæcũq; dixerint vobis,facite:ſecundum vero opera eorum nolite facere. Vides hic obedientiam nobis iniunctam, & non ſolum aliquorum, ſed omnium præceptorum. Quæcunque (inquit) dixerint vobis,facite. Quid eſt autem dicere quæcunque? Nunquid facturi ſumus ſcelera, ſi nobis præcipiãtur? Abſit. Per illa enim verba ſolum præcipitur nobis obedientia earum rerum quæ ad cathedram pertinent, hoc eſt earũ rerum quæ ad faciliorem obſeruantiam mandatorum Dei conducunt, & viam aperiunt. De aliis autem pręceptis quæ ab hac obſeruatione præceptorum dei homines auertunt,dixit alibi ipſa veritas, Quare tranſgredimini præcepta Dei propter traditiones hominũ?Et Matth.xv
infra, Populus hic labiis me honorat,cor autem eorũ longe eſt à me.Sine cauſſa autem colunt me,docentes doctrinas & mandata hominum. Quibus verbis Chriſtus reprehendit
C eas hominũ traditiones quæ legi diuinæ aduerſantur,& non (vt Lutherus ſomniat) omnes leges humanas. Rurſum Paulus in epiſtola ad Romanos ait, Omnis anima poteſtatibus Rom.viij.
ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ſibi damnationem acquirunt. Et ad Titum ſcribens ait, Admone illos principibus & Titum.iij.
poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe. Et in epiſtola ad Hebręos,Obedite præpoſitis veſtris,& ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi Heb.iiij.
rationem pro animabus veſtris reddituri. Et quòd de prælatis eccleſiaſticis loquatur,conuincitur per id quod in eodem capite antè præmiſerat·Mementote præpoſitorum veſtrorum,qui vobis locuti ſunt verbum dei. Suam inſuper auctoritatem circa inobedientes declarat Paulus,cum in priore epiſtola ad Corinthios ait,Quid vultis?in virga veniã ad vos, i.Cor.iiij.
an in charitate,& ſpiritu mãſuetudinis?Et in ſecunda epiſtola iterũ·Ideo enim hæc abſens ij.Cor.xiij.
D ſcribo, vt non præſens durius agam ſecundum poteſtatem quam dominus dedit mihi in ædificationem,& non in deſtructionem. Et in ſecunda ad Theſſalonicenſes,Quòd ſi quis ij.Theſſ.iij.
non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & non commiſceamini cum illo, vt confundatur. Non eſt autem minor poteſtas in eccleſiæ prælatis nunc,quàm tunc fuit: erit ergo obediendum prælatis eccleſiæ in his quæ ad obſeruationem legis diuinæ conducibilia eſſe noſcũtur.Quid ergo impii Valdenſes, pſeudoapoſtoli,& Begardi, & Yvitclefitæ, & Huſſitæ oblatrant,& eccleſiæ obedientiam contemnunt,cum tot ſcripturæ teſtimoniis ſit confirmata? Verùm Lutherus in hac parte eo truculentior beſtia quo cautior, admittit eccleſiæ obedientiam,ſed negat eam dilatari poſſe vltra ea quæ expreſſe in ſacris literis habentur.Quòd ſi ad hunc modum oporteret fabulam ludere,periret omnis cultus,& tota Chriſtianæ reipublicæ religioſa politia deſtrueretur,immo ipſa Chriſtiana religio to-
E ta laberetur,cũ fides,quę fundamentũ eſt illius,eo ipſo prorſus euerteretur.Diei dominicæ feſtiua ſolẽnitas nõ reperitur iniuncta in ſacris literis,tamẽ eccleſia præcipit diem dominicã obſeruari.Neq; hoc centenarium aut trecentenariũ eſt inuentum(prout Lutherus & ei adhærentes obiicere ſolent)ſed ab ipſis naſcentis eccleſiæ cunabulis prodiit, & hucuſque à Chriſtianis religioſe obſeruatum eſt. Diuorum imagines eſſe venerandas ſcriptura nunquã pręcepit,& tamẽ ſeptima ſynodus quæ in Nicęa fuit cõgregata,decreuit ab omnibus Chriſtianis digna veneratione ſuſcipi.Scripturæ ſacræ nunquam iuſſerunt vt ſtantes & erecti audiamus euangelium cum publice legitur,aut quòd leuemus manus cum corpus domini leuatur à ſacerdote,aut cp tũdamus pectora,aut quòd flectamus genua ante altare dum ora-

mus,hæ inquam atque aliæ huiuſmodi piæ cęremoniæ non ſunt expreſſæ in ſacris literis, F
earum tamen aliquas eccleſia ſtatuit,alias perpetua conſuetudine obſeruauit hucuſque. Quę
omnes ſi ſuſtollantur,quia ſcriptę non ſunt in ſacro inſtrumento, ſtatim infra pauciſſimos
dies ea quam vocamus deuotionem,vel(vt melius dicam)ſacrorum affectus periret. Nam
is cultus qui adhuc in Chriſtianorum pectoribus viget,quāuis minimus ſit,his tamen cęre-
moniis fouetur & nutritur. Et niſi ad has compellerentur Chriſtiani, citiſſime aut nullus
aut frigidiſſimus cultus dei futurus eſſet. Verùm etſi hæc ita ſe habent, minima tamen ſunt
ad ea quæ mox ſubiiciemus. Perpetuā ſiquidem virginitatem Mariæ nunquam ſacræ literæ
apertè expreſſerunt,non audeat ergo aliquis Mariam Chriſti matrem, virginem iam ap-
pellare,eò quòd ſacræ literæ illud non produnt. Nunquam ſacræ literæ eandem ſacratiſſi-
mam virginem nomine matris Dei appellauerunt,ſed ſolum matrem Chriſti, aut matrem
Ieſu eam nominant: male ergo concilium Epheſinum contra Neſtorium cenſuit eam theo- G
tocon, hoc eſt matrem Dei verè & meritò eſſe nominandam. Si ad Lutheri gnomonem,
quem nobis præſcribit, eſſent omnia examinanda,nec dicemus patrem ingenitum eſſe, nec
filium afferemus conſubſtantialem patri, quoniam nullum iſtorum in ſacris literis expreſſe
reperitur,ſed ex quadam ratiocinatione infallibili eccleſia collegit, declarans ea quæ erant
obſcura,& eruens ea quę erant abſcondita. Quòd ſi hoc in cauſſa fidei ſtatuere licuit,cur nō
etiam licebit eos mores ſtatuere,qui ad obſeruationem mandatorum dei maximè conduc-
cunt? Nam de cæteris fatemur prælatos eccleſię nihil poſſe ſtatuere,quoniam(vt inquit Pau
ij.Cor.x lus)data eſt illis poteſtas in ædificationem,non in deſtructionem. Deus ſiquidem præcepit
nobis vt illum coleremus, nec tamen expreſſit quando: Eccleſia autem poteſtate ſibi à deo
tradita vtens,expreſſit,vt die dominico præcipuè miſſam audientes deum coleremus. Prę-
cepit etiam deus ieiunium,nec id vno aut altero tantum loco dixit,ſed ferè innumeris,nū-
quam tamen expreſſit diem ieiunii: quapropter ne tale ieiunium perpetuò ſine eiuſdem ob- H
ſeruatione præteriret,eò quòd nulla certa eſſet ſignata dies, eccleſia expreſſit dies quibus
ieiunandum eſt. Præcepta ergo eccleſiæ expreſſiua & declaratiua ſunt mandatorum dei, &
quæ viā parant ad obſeruationē præceptorū diuinorum. Et ita eccleſia illa ſua prȩcepta ſta-
tuens,nō aliud ſtatuit quàm deus(vt Lutherus illi impingit) ſed eadē ſtatuit quæ deus, cum
illa quæ decernit,tendunt ad clariorem intellectum & facilioré obſeruationem mandatorū
Dei. Cum enim Paulus nonnulla ſtatuiſſet quæ in ſcripturis antea nō erant expreſſa, ſtatim
i.Cor.xiiij. ſubiunxit, Si quis videtur propheta eſſe aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia
i.Cor.vij. domini ſunt mandata. Prȩterea idem Apoſtolus decernit virum fidelem debere permane-
re cum vxore infideli,& fidelem vxorem cum viro infideli,ſi alter coniugum infidelis nul-
lum incommodum inferat fidei alterius, & velit cum altero fideli permanere: & ſi diſceſ-
ſerit nolēs cum fideli habitare, diſcedat fideli manēte libero ad ſuſceptionē alterius. Et ta-
men cum hæc ſtatuit aut decernit Paulus,fatetur nunq̄ dominū hoc dixiſſe. Nam hoc datu I
rus decretum præmiſit dicens,Dico ego, non dominus. Rurſum,idem Apoſtolus præcepit
i.Cor xi. mulierē velato capite orare, viros autē capite nudato, quod tamē nulla antè ſcriptura ex-
preſſerat. Quia tamē ſpiritu prophetico vidit aliquos futuros qui prȩlatorū ſtatuta dānarēt,
poſtq̄ prȩceptū illud dedit,ſubdidit,Si quis autē videtur cōtentioſus eſſe,nos talē conſue-
tudinem non habemus, neq; eccleſia Dei. Deinde cū cōtentio exorta eſſet an in lege euan-
gelica obligarētur homines ad obſeruationē legitimorū in veteri lege p̄ceptorū, deuoluta
Actuū.xv. eſt cauſſa ad Apoſtolos & ſeniores qui erāt in Hieruſalē,qui habito maturo(vt decebat)cō-
ſilio,& re prius anxie examinata,talē protulere ſententiā. Viſum eſt ſpiritui ſancto,& nobis,
nihil vltra imponere vobis oneris,q̄ hęc neceſſaria,vt abſtineatis vos ab immolatis ſimula-
crorum,& ſanguine,& ſuffocato,& fornicatione: à quibus cuſtodiētes vos bene agetis. Hæc
quatuor quæ Apoſtoli decreuerunt eſſe neceſſaria,certū eſt non eſſe nobis in lege euangeli- K
ca a deo inuncta,immo nec iam ſunt neceſſaria omnia illa. Verùm Apoſtoli metuentes ne
hac occaſione Iudęorum & Gentiliū cōmunio impediretur,ne etiam hac occaſione aliqui
ex Iudæis auerterentur à ſuſceptione legis euangelicæ,inhibuerunt illa quatuor pro illo tē-
pore,vt facilius eccleſia ex gentibus & Iudæis coaleſceret. Ecce Apoſtoli ſtatuerunt quæ
nec in ſcriptura reperiebantur expreſſe,nec à deo vnquam audiuerant. Quid ergo? Detrude-
mus eccleſiam in tales anguſtias,aut concludemus eam intra tam ſtrictos limites, vt dica-
mus eam nunc minoris eſſe poteſtatis ad aliquid ſtatuendum quod non exprimatur in ſa-
cris literis,quàm tunc fuit? Si dicant eccleſiā nunc nō habere tantam poteſtatē quātā tūc,
oſtēdant expreſſe per ſacras literas clariſſime (vt à nobis exigūt)dicētes eccleſiæ poteſtatē

eſſe

A esse nũc minorẽ,& deũ minuisse potestatẽ quã semel ecclesiæ dederat:& si id ostenderint, meritò cedã.Cũ autẽ id ostẽdere nõ possint,cur volũt ecclesię statuta intra limites scripturę sacrę cõcludere,quæ olim talibus limitibus nõ sepiebãtur? Potuissem hic plura sacrorum virorũ testimonia afferre,sed vitãdę prolixitatis caussa omitto, tũ etiã quia hi cõtra quos nũc agim⁹,videlicet Vvitcleff & Luther⁹ floccipẽdũt sanctorũ quorũcũq; virorũ dicta.Sed pter hęc omnia tã clara testimonia,hęc hęreticorũ assertio est iã in plurib⁹ cõciliis dãnata. Nã inter octo errores Begardorũ & Beguinarũ,qui in cõcilio Viẽnẽsi sub Clemẽte quinto celebrato dãnati sunt,tertius in ordine est quo aiunt illos qui sunt in statu perfectionis,& spiritu libertatis,nõ esse humanæ subiectos obediẽtię.Hui⁹ autẽ cõcilii decretũ habetur in lib.Clemẽtinarũ cõstitutionũ titulo de hęreticis,cap.ad nostrũ.Et cõciliũ Cõstantiẽse cõdẽnans in sessione octaua plures articulos Iohannis Vvitclesi, hunc inter alios locauit, sub B his verbis,Decretales epistolę sunt apocryphę,& seducunt à Christi fide,& clerici sunt stulti qui studẽt eis.Qui articulus simul cũ aliis vna super omnes lata sentẽtia dãnatus est.Et in sessione quintadecima iterũ cõdẽnat idẽ conciliũ plures assertiones Iohãnis Huss, inter quas hæc inuenitur sub his verbis·Obediẽtia ecclesiastica est obediẽtia secundũ adinuẽtionẽ sacerdotũ ecclesiæ,præter expressam authoritatẽ scripturæ.Dicamus ergo iuxta catholicam fidẽ,ecclesiæ statuta nõ esse cõtẽnẽda,sed strictè obseruãda.An autẽ quęcũq; trãsgressio illorũ sit mortalis,nõ differo:quoniã video quosdã,& nõ ex infima theologorũ scholasticorũ sorte,qui asserũt trãsgrediẽtes pcepta ecclesiæ,modo id nõ omittãt ex cõtẽptu,sed ex infirmitate quadã,aut forte negligẽtia,nõ peccare mortaliter:alios autẽ scio docere oppositũ.Cũ autẽ ego in hoc opere solã fidẽ pertractare statuerim: de opinionibus hominũ variè sentiẽtiũ disputare nolo. Contra hãc hæresim scripsit Iohãnes Roffensis episcopus in eo opere quod cõtra Captiuitatẽ Babylonicã Lutheri edidit,articulo.xxvii.Scripsit etiã Iodocus Clichthoueus multo diffusius in suo Antiluthero parte prima.

Concilii Viennense

Concilium Constantiense.

C QVarta hæresis est quæ docet ecclesiam ipsam,hoc est ecclesiasticos viros, non posse vllas diuitias possidere,nec agros nec possessiones vllas,quia(vt dicũt)Apostoli quibus primores ecclesiæ successerũt , pauperes fuere, nihil penitus possidentes. Huius hæresis primi inuẽtores(vt refert Augustin⁹ lib.de hęresib.cap.l.)fuerũt Vadiani siue Anthropomorphitæ:qui hac occasione ab ecclesia separauerũt seipsos, quia dicebãt non licere episcopis diuitias possidere,quos tamẽ diuites esse videbãt. Post istos multo tẽpore elapso surrexerũt Valdẽses,siue pauperes de Lugduno,qui(vt illis impingit Aeneas Syluius lib.de origine Bohemorũ cap.xxxv.)dixerunt sacerdotes pauperes esse debere, & sola contentos esse eleemosyna.Huius tamen erroris non meminit Guido cum hæreses Valdensiũ recensẽt. Eundem errorem docuit Marsilius Paduanus,vir quidem ecclesiæ tori & ecclesiasticis omnibus odiose infensus. Valdenses imitatus est hoc loco , quemadmodum alibi semper,Iohannes Vvitcleff. Postremus omnium Lutherus hoc nostro seculo eundem tuta- D tur errorem,persuadens principibus vt bona ecclesiæ diripiant,quod & in multis Germaniæ superioris oppidis factum esse audiuimus.Huius hæresis fundamentũ superius euertimus,cum de apostolorum paupertate differuimus.ibi enim docuimus ex sacra scriptura apostolos aliquid possediſſe.Similiter supra in titulo de decimis,ostẽdimus decimas ex iure diuino deberi sacerdotibus:è quibus decimis primam portionẽ capere potest sacerdos, & reseruare pro sibi necessariis , victu scilicet & vestitu . Sed pręter hæc omnia sunt adhuc alia specialia scripturæ testimonia.Sacerdotes enim legis veteris habuerũt possessiones & agros.Nam postquã populus Israel adeptus est terram promissionis, Leuitica tribus vnde sacerdotes sumebãtur,ex præcepto domini accepit ab aliis tribubus quadragintaocto vrbes cum suis suburbanis.Decimas etiam omnium terræ nascentium,& omnium pecudum recipiebant Leuitæ.Cur hoc non licebit sacerdotibus nouæ legis,præcipuè cum non reperiatur hoc esse à Christo illis interdictum,quemadmodum supra docuimus cum de apostolorum paupertate disputauimus?Præterea Paulus apostolus ad Timotheum scribens qualẽ E oporteat episcopum esse,inter cætera exigit ab eo hospitalitatem. At hospitalitas exerceri nequit ab eo qui facultates non habet,quas ministrare possit iis quos hospitio receperit. Dicit etiam ibidem Paulus oportere episcopum bene regere domum suam,quoniam(inquit) is qui domui suæ præesse nescit,quomodo ecclesiæ dei diligentiam habebit?Ad bonum autem domus præpositũ spectat vt prouideat vxori & filiis quos habet,de victu & vestitu,& de illis rebus sine quibus hæc misera vita conseruari nequit . Hæc autem nullus sine facultatibus cõmode exequi potest. Rursum Pius papa & martyr in epistola Italicis directa sic

Anthropomorphitæ.

Valdenses

Marsilius Paduanus.

Iohannes Vuitcleff. Lutherus.

Iosue xxi.

i.Timo .iij.

ait,Ad ſedem apoſtolicam perlatum eſt quòd ſint inter vos contentiones & æmulationes, F
& prædia diuinis vſibus tradita quidã humanis applicant vſibus,& domino deo cui tradita ſunt,ea ſubtrahunt,vt ſuis vſibus inſeruiant.Quapropter ab omnibus illius vſurpationis contumelia depellenda eſt,ne prædia ſibi ſecretorum cæleſtium dicata à quibuſdam irruẽtibus vexẽtur:quod ſi quiſquam præſumpſerit,velut ſacrilegus habeatur, & ſicut ſacrilegus iudicetur. Hæc Pius papa:quem nõ poſſunt incuſare quòd malus fuerit,cum martyrio vitam finierit. Nec vt trecentenarium (quemadmodum facere ſolet Lutherus) poſſunt eum reiicere,quoniam decimus à Petro ſummus pontifex fuit. Quid ergo impius Lutherus ſuadere audet principibus, vt eccleſias diripiant atque ſpolient?Nonne videt à papa ſanctiſſimo velut ſacrilegos eſſe iudicatos qui hoc faciunt?Huic papæ ſanctiſſimo alius eiuſdem fa
Vrbanus. rinæ homo ſubſcribit,videlicet Vrbanus papa & martyr,qui de hac re tale edidit decretũ: Videntes ergo ſacerdotes ſummi,& alii,atque Leuitæ,& reliqui fideles plus vtilitatis poſſe G
afferre ſi hæreditates & agros quos antè vendebãt,eccleſiis quibus prę ſidebant epiſcopi traderent,eò quòd ex ſumptibus eorum tam præſentibus q̃ futuris temporibus plurima & elegantiora poſſent miniſtrare fidelibus communem vitam ducentibus,quam ex precio eorũ, cœperunt prędia & agros quos vendere ſolebant,matricibus eccleſiis tradere,& ex ſumptibus eorum viuere.Ipſę verò res in ditione ſingulorum parochiarum epiſcoporum, qui locum tenent apoſtolorum,erant & ſunt vſque adhuc,& futuris ſemper debent eſſe temporibus.E quibus epiſcopi & fideles diſpenſatores eorum,omnibus communem vitam diligere volentibus,miniſtrare cuncta neceſſaria debent,prout melius potuerint, vt nemo in eis egens inueniatur.Hæc Vrbanus papa & martyr.Poſt Vrbanum confirmauit eãdem ſentẽtiam Lucius papa & martyr,qui in epiſtola ad epiſcopos Galliarum & Hiſpaniarum damnat rapientes bona eccleſiarum.Plura alia ſacrorum virorum teſtimonia pro hac re potuiſſem afferre,quæ breuitatis cauſſa omitto.ſi quis tamen curioſus lector ea videre deſide- H
rat,legat librum decretorum.xii.cauſſa,quæſt.i.& in ſequentibus quæſtionibus, videlicet.ii. iii.iiii.v.in quibus locis multa huius rei teſtimonia Gratianus repoſuit.Accedit ad hæc, ꝙ multi ex ſummis põtificibus relati ſunt inter ſanctos etiam ab eo tẽpore quo eccleſia poſſedit diuitias.Et multorum conciliorum decreta ſunt de bonis eccleſiæ non alienandis, de
Concilium Chalcedonenſe. œconomis eccleſiæ.Et cõcilium Chalcedonẽſe,quod vnum eſt ex illis quatuor quę beatus Gregorius fatetur ſe recipere velut ſancta quatuor euãgelia,capi.xxii.diſtrictius inhibet clericis ne poſt mortem epiſcopi rapiant res ad eum pertinentes. Vnde patet concilii authoritate eſſe permiſſam rerum proprietatẽ epiſcopis. Poſtremo ex pluribus aſſertionibus Io-
Concilium Conſtantienſe. hannis Vvitclefi in concilio Conſtantienſi ſeſſione octaua damnatis, aliquæ ſunt quæ ad hanc rem pertinent.Decimus enim articulus ſic ait,Contra ſcripturã ſacram eſt ꝙ viri eccleſiaſtici habeant poſſeſſiones. Triceſimus ſecundus dicit,Ditare clerum eſt contra regu- I
lam Chriſti.& in ſequenti aſſertione ait,Silueſter papa & Conſtantinus imperator errauerunt eccleſiã dotãdo.& triceſimus ſextus articulus eſt,Papa cum omnibus clericis ſuis poſſeſſionem habentibus ſunt hæretici,eò ꝙ poſſeſſionem habent,& omnes conſentientes eis ſcilicet domini ſeculares,& cæteri laici. Hi omnes articuli ſimul condẽnati ſunt in illa ſeſſione octaua concilii Conſtantienſis.Verùm hic attendant domini eccleſiaſtici, ꝙ quanuis illis liceat diuitias poſſidere,non tamen licet eas auare cuſtodire, aut indebite expendere. De hac re ſcripſit Iodocus Clichthoueus in eo opere quod edidit pro declaratione veritatũ definitarum in concilio Senonenſi.

Eleemoſyna.

K

Vuitcleff. DE hac re eſt vnus error docens non licere eleemoſynas tribuere fratribus mẽdicantibus. Huius erroris dux fuit Iohãnes Vuitcleff,qui aſſeruit eum omnem eſſe ipſo facto excõmunicatũ, qui eleemoſynas fratribus contulerit. Ad cuius aſſertionẽ duplici mouetur ratione. Vna,quia ille omnem monachorum ordinem damnat,& monachos vitam priuatã degẽtes aſſerit nõ eſſe de religione Chriſtiana. Et ſanctos viros qui diuerſos monachorũ ordines inſtituerũt,peccaſſe in hoc dicit,& niſi de hoc eos pœnituerit,cõtendit eos eſſe damnatos. Altera ratio qua mouetur,eſt quia omnem mendicitatem dicit eſſe fratribus illicitam, quoniam(vt ait)fratres per labores manuum debent victum acquirere,& non per mendicitatem.

A mendicitatem. Itaq; iſte Vuitcleff vt vnum protegat errorem,alium affert aut peſtilentiorem,aut æqualem,dignum quidem patella operculum. Monachatum quem ille in vniuerſum damnat, non eſt præſentis negocii nunc defendere: infra deo duce longiorem ſuo loco faciemus diſputationem. Quòd autem laborẽ manuum è monachis exigit vnde viuere debeant,non damno in vniuerſum, nec etiam generaliter probo. Ego quidem etſi monachus ſum,cum Euchitis aut Meſſalianis non ſentio,qui dicebant monachis omnem manuum laborem eſſe illicitum. vellem enim quoſdam manibus laborare, nec tamen omnes. Sed de hac re alibi differemus ſub hac inſcriptione aut titulo,Labor. Mendicitatẽ,deo adiutore,probabimus ſuo loco,cum de illa ſub eius nomine differemus,non ſolum eſſe licitã, verum etiam meritoriam. Sublatis igitur fundamentis quibus hæc impia Vvitclefi aſſertio innititur, neceſſariũ eſt vt & ipſa corruat. Nam ſi monachatus licitus eſt,& monachis mẽ-

B dicare licet,aliis etiam licebit illis eleemoſynam impendere. Hæc etiam aſſertio Vvitclefi vna eſt ex illis. 45. quæ in octaua ſeſſione concilii Conſtantienſis damnatæ ſunt. Articulus enim eius viceſimus ibidem damnatus ſic ait,Conferens eleemoſynam fratribus,eſt excõmunicatus eo facto. quæ aſſertio ſimul cum quadragintaquatuor eiuſdem Vvitclefi,ibidem damnata eſt. Cum ergo eccleſia huic liti finem impoſuerit,non eſt quod nos de hac re amplius cõtendere debeamus. Concilium Conſtantienſe.

DE hac re nullũ alium errorẽ reperi apud aliquẽ eorũ qui de hęreſibus ſcripſerunt,aut hæreſes recenſuerũt. Verũ beatus Auguſt. lib. xxi. de ciuitate dei cap. xxii. dicit ſe cõperiſſe quoſdam putantes eleemoſynã tantæ eſſe virtutis,vt qui eam exercuerit, quãtũlibet criminoſe & nefarie viuat,æternũ tamẽ ſupplicĩ nõ ſit habiturus: ſed illis duntaxat dicebant perpetuũ ſupplicium eſſe deſtinatum,qui eleemoſynas nõ fecerunt,aut facere contempſerunt. Huius hæreſis cum Auguſtinus nullum prodiderit authorẽ, ego illam hic

C omittere decreueram: ſed quia forte in poſterum (vt quotidie ſimile noſtris demeritis exigẽtibus experimur) aliquis exurget qui illam defendere conetur,mutaui ſentẽtiam,& illam huic operi intexui, ſola narratione contẽtus. Ad eius ſiquidẽ confutationẽ apertiſſimum & efficaciſſimum eſt illud Pauli,Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,charitatem autem nõ habuero,nihil mihi prodeſt. Si quis autẽ amplius de hac re videre optat, legat beatum Auguſtinum lib. xxi. de ciuitate dei,cap. xxvii. quo loco redarguit hunc errorem,quem ſupra. xxii. capite eiuſdem libri narrauerat. 1. Cor. xiij.

Epiſcopus.

D DE hac re eſt vnus error quo docetur epiſcopũ nõ eſſe ſimplici ſacerdote ſuperiorẽ. Huius erroris author fuit Aerius quidam,quãuis Philaſter de illo loquens,nunq̃ hoc illi tribuit. Auguſt. tamẽ in lib. de hæreſibus cap. liii. de illo loquẽs ait ꝙ dolẽs quia epiſcopus ordinari nõ potuit,in Arrianorum hæreſim lapſus eſt,& alia plura addidit dogmata,quorũ vnũ fuit hoc, presbyterũ videlicet ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Hũc eundẽ errorem poſt multos annos ab inferis ſuſcitarunt Valdẽſes,dicẽtes nullũ eſſe inter ſacerdotes diſcrimen. His poſtea ſubſcripſit Marſilius Paduanus. Valdẽſes (vt alias diximus) ſemper ſecutus eſt Iohannes Vuitcleff,& omnes eorũ errores tutatus eſt: quapropter vt ſui ſimilis eſſet, hũc etiam docere tentauit: quem errorem ex eodem fonte deduxit,ex quo Aerius. Nam Thomas Vvalden in ſuo doctrinali fidei antiquæ,tomo. i. lib. ii. articu. iii. cap. lx. quo loco hãc rem ille pertractat,dicit Iohannẽ Vuitcleff ambiſſe epiſcopatum Vigorienſem, quem tamen nõ fuit aſſecutus,& ideo cõtẽnere cœpit,quod prius anxie deſiderauerat. Hoc enim

E ſæpiſſime euenire experientia didicimus,vt qui non poteſt cõſequi quod maxime optat, ad contemptum illius rei & vilipendium confugiat, vt vel hoc remedio,ſuo impotẽti deſiderio medeatur,& aliis perſuadeat ſe parum optaſſe quod aſſecutus nõ fuit. Sic etiã quia Aerius & Vvitcleff epiſcopatum aſſequi non potuerunt,illius dignitatẽ & eminentiæ gradum ſe contẽnere ſimularunt. Antè tamen quam hanc hæreſim oppugnare aggrediar, lectorem admonere decreui,ne videlicet exiſtimet me ſic his hæreticis in hac parte cõtradicere, vt ſentiam epiſcopatum eſſe alium ordinem à ſacerdotio. Quod ideo præmonui, quia ſunt aliqui ſentientes epiſcopatum differre à ſacerdotio, quemadmodum ſacerdotium à diaconatu, ita videlicet vt alius character imprimatur in epiſcopi ordinatione, ab Aerius. Valdenſes Marſilius Paduanus. Vuitcleff.

illo qui impreſſus fuerat cum fuit ordinatus ſacerdos. Alii rurſum docẽt, nec alium imprimi characterem, nec alium eſſe ordinem epiſcopi & ſacerdotis, ſed dicunt eſſe eiuſdem ordinis diuerſos gradus, ita vt intra eundem ordinẽ duo ſint gradus, vnus altero ex ſua primæua inſtitutione ſuperior. De qua re non eſt meũ impræſentiarum definire: quoniam (vt aliàs ſæpe ſtatui) non hic hominum variè ſentientium opiniones pertracto, ſed ſolam catholicam fidem. ideo hanc rem aliis diſcutiendam relinquo. Mei ergo propoſiti eſt, ſolũ oſtendere, inter epiſcopum & ſacerdotem eſſe aliquod diſcrimen, nõ quod a Cæſare (vt Iohannes Vuitcleff murmurat) emanauerit, ſed quod ab ipſo Chriſto & eius apoſtolis proceſſerit, ita vt epiſcopus ab ipſa diuina inſtitutione ſit alio ſimplice ſacerdote dignitate ſuperior. Hoc autem ſic cõuincimus. Oportet enim vmbram ſimilem eſſe corpori, & figuram veritati. Omnia autem quæ in veteri teſtamento pręceſſerunt, figuræ quædam fuerunt eorũ
i. Corin. x. quæ in lege noua futura erant, Paulo teſtante, qui ait, Omnia in figura cõtingebant illis. At
Exod. xxix in lege veteri diſtinctio fuit ſacerdotum. Nam Aaron ſummus fuit ſacerdos, filii autẽ eius minores ſacerdotes. Summus ſacerdos diſtincta habebat ornamenta à minoribus. Summus ſacerdos intrabat in ſancta ſanctorum, quod aliis ſacerdotibus non erat licitum, vt patet ex
Leuit. xvi. libro Leuitici, & ex epiſtola Pauli ad Hebręos. Ad ſolum ſummũ ſacerdotẽ pertinebat ce-
Heb. ix. lebrare feſtũ expiationis, vt patet ex eiſdẽ locis. Cum ergo tam latũ pręceſſerit in lege veteri inter ſacerdotes diſcrimen, coniicimus inde vt diuerſum etiã in lege noua ſacerdotiũ fuerit a Chriſto inſtitutum. Hoc etiam noſtrũ argumentum confirmatur authoritate Leo-
Leo papa. nis papæ, qui in epiſtola. 66. quæ eſt ad vniuerſos Germaniæ atq; Galliæ eccleſiarũ epiſcopos, ſic ait, In diuinis enĩ literis p̃cipiente domino ſolus Moyſes in tabernaculo dei erexit
Pſal. xcviij. altare, ſolus ipſe vnxit, qui vtiq; ſumm⁹ dei ſacerdos erat, ſicut ſcriptũ eſt de eo, Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius. Ideoq; id quod tantũ facere principib⁹ ſacerdotum iuſſum eſt, quorũ typũ Moyſes & Aaron tenuerunt, omnino decretũ eſt vt epiſcopi vel presbyteri qui
filiorum Aaron geſtãt figurã, arripere nõ præſumãt. Hæc Leo papa. Pręterea Paulus ad Ti-
Cap. i. tum ſcribens ait, Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea q̃ deſunt corrigas, & cõſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui. Hoc loco beatus Paulus nomine presbyterorũ intellexit epiſcopos, quoniã (vt Theophylact⁹ admonet, & ante illũ Chryſoſtom⁹) nolebat Paulus vniuerſam inſulã videlicet Cretã vni epiſcopo demãdari, potiſſimũ cũ adeo magna fuiſſe dicatur, vt centũ oppida munita habuerit. ideo Tito ſcribit vt vnicuiq; vrbi propriũ præficiat presbyterũ, hoc eſt epiſcopũ, credẽs hoc modo populũ melius fore curandũ. Pręter hoc etiã ipſa literæ ſeries hoc cõuincit. Nam cũ præcepiſſet presbyterorũ ordinationẽ, ſubiungens poſtea qualis debeat eſſe is qui ordinãdus eſt, tũc iam expreſſit epiſcopi nomẽ, quo argumẽto cõuincitur eundẽ appellare epiſcopũ, quẽ prius appellauerat presbyterum. Hoc iam ſemel in poſterũ dictũ ſit. Epiſcopus ergo (vt ad ſcopũ cõuertamur) presbyteros
ordinat: ſimplex autẽ ſacerdos hoc nõ poteſt, queadmodũ inira cum de ſacerdotibus age-
i. Timo. iiij. mus, deo fauẽte oſtendemus. nõ eſt ergo prorſus idẽ epiſcopus & presbyter. Rurſum ſi ex diuina ordinatione idẽ eſt omnino p̃sbyter & epiſcopus, ſequitur inde, vt quẽadmodũ epiſcopus presbyteros ordinat, ita ecõuerſo presbyter poſſit ordinare epiſcopos: quod nunq̃ factũ eſſe legimus: quoniã etſi Paulus dicat Timotheo ſcribẽs, Noli negligere gratiã quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiã cum impoſitione manuũ presbyteri: Chryſoſtom⁹ tamẽ & Theophylactus & reliqui exponũt de epiſcopo, hoc adiiciẽs Chryſoſtomus, q̃ preſbyteri epiſcopũ nõ inthronizabãt. Deinde epiſcopi ſunt ſucceſſores apoſtolorũ, & eorũ locũ tenẽt, alii autẽ clerici in locũ. 70. diſcipulorũ ſubrogati ſunt. At nullus dubitat, quod & ipſe Vuitcleff cõceſſit, vt teſtatur Thomas Vvaldẽ, apoſtolos videlicet ſingulari quadã p̃rogatiua fuiſſe ſuperiores merito & dignitate cæteris diſcipulis. Quòd autẽ apoſtolorũ ſucceſſores ſint epiſcopi, reliquorũ verò diſcipulorũ alii ſacerdotes, hoc Vuitcleff negat, ſed dicit
ſacerdotes omnes ſuccedere apoſtolis, & diaconos reliquis diſcipulis. Quare ipſe inde cõcludit omnes ſacerdotes eſſe pares. Vt ergo ſuo telo cõfigamus eũ, hoc totis viribus eſt annitẽdũ, vt oſtẽdam⁹ omniũ teſtimonio, epiſcopos ſolos eſſe apoſtolorũ ſucceſſores, ſacerdotes verò & reliquos clericos eſſe ſucceſſores diſcipulorũ. Addidi de reliquis clericis, quia video aliquos putãtes ſolos ſacerdotes ſubrogatos eſſe in locũ diſcipulorũ, q̃d nõ ita ſe habere cõ
Actuũ. vi. uincitur ex eo q̃ Philippus diaconus è numero diſcipulorũ fuit, & Stephan⁹, & alii diaconi. Omiſſis igitur his recentioribus, quibus nõ tanta fides debetur, primus omniũ teſtimoniũ
Beda. pro nobis dicat Beda, qui lib. 3. ſuper Lucã cap. xv. ſic ait: Sicut duodecim apoſtolos formã epiſcoporũ exhibere ſimul & demõſtrare nemo eſt q̃ dubitet, ſic & hos. lxxii. figurã presbyterorum,

A terorũ,id eſt ſecundi ordinis ſacerdotũ geſſiſſe ſciendũ eſt : tametſi primis eccleſiæ tẽporibus,vt apoſtolica ſcriptura teſtis eſt, vtriq; preſbyteri,vtriq; vocabãtur epiſcopi,quorũ vnũ ſcientiæ maturitatem,aliud induſtriã curæ paſtoralis ſignificat.Hæc Beda. Eandẽ ſententiã profert Iſidorus in quodam ſermone in ſynodo habito,ita dicẽs·Preſbyteri quippe ſucceſſores & vicarii ſunt lxx.diſcipulorum,qui præcedebant dõminũ Ieſum Chriſtum in omnẽ ciuitatem,& locum quò erat ipſe venturus.Ita preſbyteri quia adiutores ſunt epiſcoporum, rudes populos initiant,baptizandos vnitati eccleſiæ incorporant, in omnibus ſacramentis vſq; ad manus impoſitionem populo dei miniſtrant, Epiſcopi vero ſucceſſores ſunt apoſtolorum.Hæc Iſidorus. Et beatus Damaſus in Epiſtola de coepiſcopis,quos ſolũ ſacerdotes eſſe decernit,poſtquam dixerat eos non poſſe confirmationis ſacramentum miniſtrare, ita dicit· Quõd autẽ ſolis apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus proprii ſit officii tradere ſpiritũ B ſanctum,liber Actuum apoſtolorũ docet, præſertim cum nullus ex ſeptuaginta diſcipulis, quorum iſti in eccleſia ſpeciem gerunt , legatur donum ſancti ſpiritus per manuũ impoſitionem(vt prædictum eſt)tradidiſſe.Hæc Damaſus. Vides iam tres illuſtres viros pro nobis dediſſe teſtimonium,qui omnes fatentur epiſcopos ſucceſſores eſſe apoſtolorum, preſbyteros vero locum tenere diſcipulorum. Sed quò res firmior reddatur, plures adhuc pro hac re teſtes adhibeamus. Vrbanus papa & martyr in epiſtola de cõmuni vita & oblatione fidelium,loquens de rebus eccleſiæ aſſignatis,à quibus diſpenſari debeant,ſic ait·Ipſæ vero res in ditione ſingulorum parochiarũ epiſcoporũ,qui locũ tenent apoſtolorũ,erant, & ſunt vſq; adhuc,& futuris ſemper debent eſſe temporibus . Hæc Vrbanus papa. Quibus verbis ſatis aperte dixit epiſcopos ſucceſſores eſſe apoſtolorũ , nulla p̃ſbyterorũ habita mẽtione. Anacletus papa & martyr, qui quartus à beato Petro apoſtolo eccleſiæ catholicæ præſedit, in epiſtola de patriarchis & primatibus ac reliquis epiſcopis,ita ait·Sacerdotũ fratres ordo C bipartitus eſt,& ſicut dominus illum conſtituit,à nullo debet perturbari.Scitis autem à domino apoſtolos eſſe electos & conſtitutos,& poſtea per diuerſas prouincias ad prędicandũ diſperſos.Cum vero meſſis cœpiſſet creſcere,videns paucos eſſe operarios, ad eorum adiumentum ſeptuaginta eligi præcepit diſcipulos.Epiſcopi vero,domini apoſtolorũ : preſbyteri quoq;,ſeptuaginta diſcipulorum locum tenent.Hæc Anacletus papa & martyr.In quibus verbis id aduertendũ maxime eſt,quod ait dominũ inſtituiſſe bipartitum ſacerdotum ordinem.Huic Anacleto ſoli magis crediderim q̃ mille Vvitclefitis, immo magis q̃ Hieronymo aut Auguſtino,aut cuiuis alii recentiori quantumlibet ſancto & docto. Nam præter vitæ ſanctitatẽ,quã martyrium maxime cõmendat,beatos apoſtolos vidit,&(vt ipſe in principio epiſtolæ quam modo citauimus teſtatur) à beato Petro apoſtolo fuit preſbyter ordinatus.Vnde credendũ eſt illũ veram apoſtolorũ mentẽ penetraſſe, & illorũ ſpiritũ tenuiſſe.Et vt aliquid vltra addamus,beatus Augu.lib.de hæreſib⁹ cap. liii.Aerii errores enu- D merans,hunc inter illos recẽſet,ꝙ videlicet preſbyteros pares epiſcopis fecerit.Præter hæc omnia tot illuſtriũ virorum teſtimonia,illud maxime hoc noſtrũ propoſitũ roborat,quod ſuperius cũ de confirmatione ageremus, docuimus. Ibi enim oſtendimus cõfirmationis ſacramentum non poſſe conferri ab aliquo tantũ ſacerdote,ſed à ſolo epiſcopo,& hoc ex diuina inſtitutione,& non ex eccleſiæ ordinatione. Si ergo confirmationẽ miniſtrat epiſcopus,& illam non poteſt alius preſbyter miniſtrare, conuincitur inde vt non ſit idẽ preſbyter & epiſcopus.Sed his omnibus obiicit nobis Iohannes Vvitcleff beatum Hieronymum qui ſuper epiſtolam ad Titũ,exponens illũ locum,Huius rei gratia reliqui te Cretæ &c.ita ait, Idẽ ergo eſt preſbyter.qui epiſcopus: & anteq̃ diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent,& diceretur in populis,Ego ſum Pauli,ego Apollo,ego autem Cephæ, cõmuni preſbyterorum concilio eccleſiæ gubernabantur. Poſtq̃ vero vnuſquiſq; eos quos baptizauerat, ſuos putabat eſſe,non Chriſti,in toto orbe decretum eſt, vt vnus de preſbyteris electus ſu- E perponeretur cæteris,ad quẽ omnis eccleſiæ cura pertineret, & ſchiſmatũ ſemina tollerentur.Hæc Hiero. Cui obiectioni reſpondet Thomas Vvalden loco illo ſuperius citato,verum eſſe ꝙ epiſcopi ſint preſbyteri,nam hoc ſentit Hiero.ꝙ autẽ inter epiſcopũ & preſbyterum non ſit aliqua diſtinctio,hoc Hiero.nõ expreſſit.Sed reuera fallitur Thomas Vvalden, quoniam in toto illo decurſu poſt verba proxime citata nihil aliud conatur Hiero. q̃ vt oſtendat ex diuina inſtitutione non eſſe differentiã inter epiſcopũ & preſbyterum, ſed tale diſcrimen fuiſſe poſtea inuentũ ad ſchiſmata tollenda.Et interpretatur Hieronymi dictum de ſuperpoſitione epiſcoporũ cæteris preſbyteris ab eccleſia inuenta, debere intelligi de ſola præſidentia in concilio,ita videlicet ꝙ toti cõmuni concilio ſacerdotũ præſit vnus

Iſidorus. Damaſus. Act.viij. Vrban⁹ papa. Anacletus. Hieronymus. ad Titũ.i.

episcopus in edendis canonibus, hoc non tam ex institutione diuina q̃ ex humana consue- F
tudine arbitratur euenire. Et de hac præsidẽtia dicit dictum Hieronymi debere intelligi.
Vtrum autem hæc expositio verũ sensum Hieronymi & veram eius mentẽ exprimat, ego
nolo nunc discutere, sed lectori relinquo, qui locum illũ Hieronymi attente (vt decet) legẽs
facilè comprehendet satis alienã esse à mente Hieronymi illã expositionem. Sed vt clarius
pateat qualis fuerit Hieronymi de hac re sententia, videamus quid in dialogo Orthodoxi
& Luciferiani dicat. Ibi enim circa mediũ dialogi, sub persona Orthodoxi de confirmatio-
nis sacramento differens, ita loquitur: Quod si hoc loco quęris quare in ecclesia baptizatus,
nisi per manus episcopi nõ accipiat spiritum sanctũ, quẽ nos asserimus in vero baptismate
tribui, disce hanc obseruationẽ ex ea authoritate descendere, ꝙ post ascensum domini spi-
ritus sanctus ad apostolos descendit. Et multis in locis idem factitatũ reperimus, ad hono-
rem potius sacerdotii, q̃ ad legis necessitatẽ. Alioqui si ad episcopi tantum imprecationem G
spiritus sanctus defluit, lugendi sunt qui in vinculis, aut in castellis, aut in remotioribus lo-
cis per presbyteros & diaconos baptizati, antè dormierunt, q̃ ab episcopis inuisẽrẽtur. Hæc
ibi Hiero. Ex quibus verbis clare patet illum sentire non esse ex necessitate legis ꝙ episco-
pus solus per manus impositionẽ spiritum sanctũ conferat, sed hoc esse ex ecclesiæ insti-
tutione ad honorem sacerdotii. Ideo aliter Hieronymi testimonio respondere oportet. Sed
antequam respondeam, percontari expedit Iohannem Vvitclefum, quare Hieronymi testi-
monio contra nos nunc pugnet, cum alibi & Hieronymum & omnes alios sacros do-
ctores tam facilè reiiciat & vilipendat? Aut ergo illum cũ pro nobis citatur, recipiat, aut nul
lo pacto illum nobis obiiciat. Deinde cur nobis obiicit vnum solũ Hieronymũ contra tot
illustres viros sanctitate perinde ac doctrina insignes? Nunquid vnius Hieronymi dictũ
præferre vult sententiæ tot clarissimorum virorum? Parũ dixi, nunquid forte toti ecclesiæ
& Conciliũ catholicæ, aut concilio illã repræsentãti, solum Hieronymum præponet? Conciliũ siquidẽ H
Ispalense. Ispalense secundum (vt supra cũ de confirmatione ageremus, ostẽdimus) definit à solis epi-
scopis posse confirmationẽ conferri, & (vt postea ostendemus) idẽ conciliũ censet presby-
terum nullo modo posse alium in presbyterum aut diaconũ ordinare. ꝙ si ordinare atten-
tauerit, eius ordinationem decernit esse nullam, & esse necessariò iterandã ab episcopo, vt
sic ordinatus possit aliquid exercere. At si ex institutione diuina illud posset presbyter mi-
nistrare, q̃uis peccaret contra ecclesiæ decretum faciens, nihilominus eius ordinatio esset
valida, quemadmodũ dici solet de clerico excõmunicato conficiẽte eucharistiam, qui quã-
uis peccet sacramentum consecrans, nihilominus tamen rata & firma est eius consecratio.
Cum ergo tam expressa sit concilii definitio, quis contra eã opponere audebit solius Hie-
ronymi sententiam? Ego certe doctrinam beati Hieronymi summe extollo, eius sanctitatẽ
maxime veneror, sic tamen, vt putem eum hominem fuisse, qui cum hic ageret, falli potuit,
sic etiã vt eius sententiæ plurimorũ catholicorum doctorum & pontificũ, quales fuere Da- I
masus, Vrbanus, Anacletus, decreta illi præferam. Nec mirum debet hoc esse alicui. Nam
præter hoc ꝙ illi pontifices sancti fuerũt vt Hieronymus, & eorum aliqui martyrio clari, &
omnes doctrina insignes, ipsemet Hieronymus illorũ decretis libentissimus suam subiicit
sententiam, vt patet ex aliquot eius epistolis ad Damasum papã. Nec etiã mirari quisq̃ de-
bet, ꝙ beatus Hieronymus vir alioqui doctissimus sic deceptus fuerit, quoniã quãdoq; bo-
nus dormitat Homerus. Quod maxime euenire potuit tũc, quãdo adhuc doctrina illa nõ
fuerat in quæstionẽ deducta, nec tunc ecclesia aliquid de ea definierat: quapropter potuit
sine vllo fidei dispẽdio ita sentire, maxime cũ habuerit aliquot scripturæ testimonia, quæ
pro illo sententiã dicere videbãtur; quæ oportet vt sigillatim discutiamus. Primo ergo ꝙ
narrat, ad tollendũ schisma quo vnusquisq; eos quos baptizabat, suos putabat esse, nõ Chri
sti, decretũ fuisse vt vnus de presbyteris electus, superponeretur cæteris, ad quem omnis ec-
clesiæ cura pertineret: quo pacto [illegible] hoc probet, ego nescio, immo oppositũ ex K
Actibus apostolorum [illegible] quia remedi[illegible] illud quod beatus Hiero-
nymus d[illegible] fuisse adhibi[illegible] vt schis[illegible]etur: quoniam etsi illo
mod[illegible]sma intra v[illegible]tur, nõ t[illegible]a inter plures vrbes. Per
illo[illegible]dem remedi[illegible]mnes v[illegible]icantur Pauliani, à Paulo
il[illegible]atis episco[illegible]lterius [illegible]scopo. Quo facto quis nõ
[illegible]uc schis[illegible]catur [illegible]m Pauli, ego sum Cephæ?
[illegible]autem [illegible]ut il[illegible]ma non fieret, sed vt nullo.
[illegible] apo[illegible],al[illegible]icacius illi schismati adhibi-
tum

A tum est,vt videlicet omnes Christo initiati, cõmuni vocabulo Christiani appellarentur, à Christo,qui caput est omnium,qui etiam(vt Iohannes baptista testatur)est qui vere nos baptizat. Ad cuius rei cõfirmationem,beati Athanasii proferã testimoniũ. Is enim disputans contra Arrium reiicientem hanc vocem ὁμόσιον propter illius nouitatem, ostendensque propter nouitates hæreticorum insurgentium, ecclesiam consueuisse noua confingere nomina,ita ait· Et vt quod dico,planius fiat,vtor exemplo,In ipso Christianæ religionis prædicationis initio omnes qui credebant domino nostro Iesu Christo, non Christiani, sed discipuli tantũmodo nominabantur. Et quia multi nouorũ dogmatũ authores extiterant doctrinæ obuiantes apostolicæ,omnes sectatores suos discipulos nominabant,nec erat vlla nominis discretio inter veros falsosq; discipulos,siue qui Christi,siue q Dositæ,siue Theodæ,siue Iudæ cuiusdã,siue etiã Iohannis sectatores,qui se quasi Christo ecclesiæ fatebantur, Iohan.i. Athanasius

B quin potius vno discipulorum nomine censerentur. Tunc apostoli conueniẽtes Antiochiã sicut eorũ(Luca narrãte) testantur acta, omnes discipulos nouo nomine,id est Christianos, appellant, discernentes à cõmuni falsorum discipulorum vocabulo, vt & diuini per Esaiã oraculi sermo impleretur,quo ait,Seruiẽtibus vero mihi vocabitur nomen nouum. Hucusque Athanasius. Rabanus super actus apostolorũ,exponens locũ illum vbi de impositione Christiani nominis dicitur,sic ait,Omnes sectæ nomen trahebãt de suo authore,ideo fundata fide,& firmitatem obtinente,primùm in Antiochia,vbi prę cæteris locis fides florebat, sumptũ est à Christo nomẽ Christianũ. Hæc Rabanus. Et certe hoc remedio verius obuiatũ est schismati,q̃ constituẽdo(vt Hieronymus ait) vnũ ex presbyteris,qui cæteris superpositus,omnem ecclesię curam haberet. Sed iam reliqua quæ pro se beatus Hieronymus affert videamus. Apostoli ad Philippenses verba sunt ista· Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu,qui sunt Philippis,cum episcopis & diaconibus,gratia vo- Act.xi. Esa lxv. Philipp.i.

C bis & pax,& reliqua. Philippi vna est vrbs Macedonię,& certe in vna ciuitate plures,vt nũcupantur,episcopi esse non poterãt, sed quia eosdem episcopos illo tempore quos presbyteros appellabant, propterea (inquit) de episcopis quasi de presbyteris est locutus. Deinde in Actibus apostolorum scriptũ est,quòd cum venisset apostolus Miletũ,miserit Ephesum, & vocauerit presbyteros ecclesiæ eiusdem,quibus postea inter cætera sit locutus· Attendite vobis & omni gregi in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam domini quam acquisiuit per sanguinẽ suum. Quo loco diligentius obseruare admonet Hieronym⁹ quomodo vnius ciuitatis Ephesi presbyteros vocans,postea eosdem episcopos dixerit. Alia etiã pro se citat,quæ quia debiliora sunt,& minus efficacia,omitto. Illud ergo primum nõ cõstat an sit ita intelligẽdũ qualiter Hieronymus interpretatur, quoniã nomine episcoporum Ambrosius ibi intelligit Paulũ & Timotheũ. Sic enim ait, Cũ episcopis & diaconibus, hoc est cũ Paulo & Timotheo, qui vtiq; episcopi erant:simul & significauit & diaconos q̃ Act.xx.

D ministrabãt eis. Ad plebẽ enim scribit. Nã si episcopis scriberet & diaconibus,ad personas eorũ scriberet:& loci ipsius episcopo scribendũ erat, non duobus vel tribus, sicut ad Titũ & Timotheum. Hæc Ambrosius. Ex cuius verbis satis patet q̃ diuersum à Hieronymo sentiat. Sed quoniã aliud testimoniũ ex Actibus apostolicis apertius est q̃ vt possit eludi, ideo aliter & verius respõdendũ videtur,nomina illa,videlicet presbyter & episcopus,ex sua primæua institutione latiorẽ habuisse significationẽ q̃ modo habeant. Episcopus enim dictio græca est,& composita ab ἐπὶ præpositione græca,quæ idẽ significat ϙ latine super: σκοπὸς vero idẽ est quod intẽtio:& ita episcopus tãtũ valet ac superintendens,inde ἐπισκοπεῖν superintendere. Episcopi ergo nomẽ inde sumptum videtur, ϙ is qui præficitur aliis,eorũ curæ superintendere debet. Iuxta quã nudam interpretationẽ nulli dubiũ quin presbyteri parochi,episcopi dici debeant,nam ipsi etiã superintendunt curæ animarum sibi commissarum. Presbyter etiam est vox græca. πρεσβύτερος latine interpretatur senior. Presbyter ergo

E ætatis est nomen,quæ non iuxta numerum annorum computanda venit, sed iuxta sensus maturitatẽ,quemadmodũ sapiens ait, Senectus venerabilis est non diuturna, neq; annorũ numero computata. Cani aũt sunt sensus hominis,& ætas senectutis vita immaculata. Vnde Anaclet⁹ papa in epistola de ordinatione episcoporũ sic ait,Porro Moysi præcipitur vt eligat presbyteros,vnde & in prouerbiis dicitur,Gloria senum canities. Hæc vero canities sapientiam designat,de qua scriptum est. Canities hominũ prudentia est. cumq; nongẽtos & amplius annos ab Adã vsq; ad Abraham vixisse homines legerimus,nullus alius primus appellatus est presbyter.i.senior,nisi Abrahã,qui multo paucioribus vixisse annis conuincitur. nõ ergo propter decrepitã senectutem,sed propter sapientiã presbyteri nominãtur, Sap.iiij. Prouer.xx.

Hæc Anacletus. Si ergo propter ſapientiã, qua inſignitus eſſe debet, preſbyter nominatur, F
apparet vocẽ ex ſua inſtitutione plus etiam ſignificare q̃ nunc ſignificet: nam iuxta illam
omnes ſapientes preſbyteri dici poſſent, cum tamen multi ſint qui modo preſbyteri non
dicantur. Quòd ſi contendas nomen preſbyteri ab annorũ numero eſſe alicui tribuendum,
oportebit concedere vt omnes ſenes vere poſſint dici preſbyteri: quod tamen nunc nó ita
fiet. Nomen ergo preſbyteri ex quacunq; deriuatione ſumatur, commune eſt epiſcopis &
cæteris ſacerdotibus. Epiſcopi nomen etiam commune eſt ex ſua prima inſtitutione o-
mnibus ſacerdotibus, præcipuè illis quibus animarũ cura cõmiſſa eſt. Eccleſia ergo timens
ne propter vocabulorum indiſtinctã ſignificationem quis opinaretur res etiam eſſe prorſus
indiſcretas, vocabulorum ſignificationes cõtraxit hoc modo, vt ille ſolus nominaretur
epiſcopus, qui aliis ſacerdotibus ſuperior exiſtens, totius ciuitatis curam haberet: ille autem
diceretur preſbyter, qui corpus domini conficere aut conſecrare poſſet. Itaq; eccleſia hoc G
ſtatuens, non conſtituit nouum ordinẽ, aut eiuſdẽ ordinis nouum gradũ decreuit, ſed gra-
dus ſacerdotii antiquos, & à deo inſtitutos, cenſuit propriis nominibus nuncupari, ne forte
ex communione aut identitate vocabulorũ occaſio oriretur exiſtimãdi res etiam ipſas per
illa nomina deſignatas eſſe prorſus eaſdem. Hoc autem eccleſiã poſſe nullus meritò dubi-
tare poterit: quoniam ſi eccleſia propter nouas cauſas emergẽtes potuit rebus antiquis no-
ua imponere nomina, quid prohibet vt nouis etiam inſurgentibus cauſis potuerit antiqua
vocabula ad contractioré ſignificationem reſtringere? Quod ſi aliquis Hieronymo plus iu-
ſto deditus, adhuc Hieronymi ſententiam tenere voluerit, talibus anguſtiis opprimetur, vt
oporteat eum etiam dicere diaconos eſſe epiſcopos. Nam Paulus Timotheo qui epiſcopus
ij. Tim. iiij. erat, ſcribens, diaconum eum nominat, dicẽs, Miniſterium tuum imple. quo loco græce ha-
betur διακονίαν, hoc eſt diaconatum: vbi aperte pro officio epiſcopi diaconatum dixit. Et
non immerito, quoniam vox diaconatus (vt de aliis diximus) iuxta ſuam primam ſigni- H
ficationem miniſterium ſignificat. Epiſcopus autem cum etiam ſit miniſter, ſicut Chriſtus
de ſeipſo dixit, ideo non immeritò epiſcopo ſcribens dixit, Miniſterium tuum vel diaco-
natum tuum imple. Eccleſia hanc diaconi vocem ad ſolum miniſtrum qui in certo gradu
in altari miniſtrat, contraxit. Ne autem iſta ex noſtro cerebro cõficta eſſe videantur, huius
rei duos teſtes affero. Theophylactus ſuper primum caput epiſtolæ ad Philippenſes decla-
rans illud, cum epiſcopis & diaconis, ſic ait, Epiſcopos ſacerdotes dicit. Neque enim plures
præter vnum erant epiſcopi, qui ſingulis ciuitatibus præſiderent: quippe cum nondum eſ-
Theophil ſent huiuſmodi nomina diſpartita, ſed epiſcopi tantum diaconi & preſbyteri dicebantur.
Hæc Theophylactus. In quibus maximè aduertere oportet quod ait, cum nondum eſſent
huiuſmodi nomina diſpartita: vbi aperte oſtendit eſſe factam partitionem nó rerum, ſed
vocabulorum. Eandem ſententiam innuit beatus Auguſtinus in quadam epiſtola ad beatũ
Hieronymum, quæ eſt in ordine epiſtolarum Auguſtini xix. Sic enim inquit, Quanquam I
enim ſecundum honorum vocabula, quæ iam eccleſiæ vſus obtinuit, epiſcopatus preſbyte-
rio maior ſit, tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. Hæc Auguſtinus.
In quibus verbis id maxime obſeruare oportet quod dixit, ſecundum honorum vocabula
quæ iam eccleſiæ vſus obtinuit: non autem dixit, ſecundum gradus honoris quos eccleſiæ
vſus obtinuit. vbi aperte innuit fuiſſe ex eccleſiæ vſu illorum vocabulorum diſtinctiones.
His ergo ita digeſtis, reſpondemus Hieronymo, verum eſſe ꝙ tunc temporis preſbyteri
etiam dicerentur epiſcopi, quia tunc non erat facta vocabulorum diſtinctio: nec tamen ex
eo ſequitur ꝙ idem prorſus fuiſſet preſbyter qui epiſcopus. Verum dicet aliquis, ſi tunc vo-
cabulorum ſignificationes erant indiſcretæ, quo pacto valebimus ex ſacris literis illarũ re-
rum diſtinctionem agnoſcere? Cui quæſtioni reſpõdemus, quòd per ratiocinationem. Sci-
mus enim ex ſacris literis, ſolos apoſtolos, quibus epiſcopi ſuccedunt, tribuiſſe ſpiritũ ſan-
ctum per manus impoſitionem: quod alii diſcipuli, quorum locum alii minores ſacerdotes K
tenent, nunquã præſtiterunt. Scimus apoſtolos, & epiſcopos eorum ſucceſſores, alios ordi-
naſſe in ſacerdotes, de aliis autem diſcipulis hoc nunquam legitur, inde conuincimus, epi-
ſcopos maioris ſemper fuiſſe poteſtatis, quàm alii ſacerdotes. Hoc autem quod de ordina-
tione dixi, quòd ſolus epiſcopus poteſt ordinare, ipſemet Hieronymus fatetur. nam in epi-
ſtola ad Euagrium ſic ait, Quid enim facit excepta ordinatione epiſcopus, quod preſbyter
non facit? Hæc ille. Et in fine epiſtolæ iterũ ait, Et vt ſciamus traditiones apoſtolicas ſum-
ptas de veteri teſtamento: quod Aaron, & filii eius, atq; Leuitæ in templo fuerunt, hoc ſibi
epiſcopi, & preſbyteri, & diaconi vendicent in eccleſia. Hæc Hieronymus. Ex quibus ver-

bis

A bis patet beatum Hieronymum ſibi ipſi in hac parte minime conſtare: quoniam ſi hoc eſt in eccleſia epiſcopus, quod in lege veteri Aaron, & hoc preſbyter quod filii Aaron, conuincitur etiam inde vt ex ipſa inſtitutione diuina epiſcopus ſit quouis alio preſbytero maior: quoniam (vt iam proxime docuimus) Aaronis ſacerdotium ex ipſius dei inſtitutione maius erat quàm ſacerdotium filiorum Aaron. Hanc rem prolixe ſatis & vltra ſtatutam breuitatem pertractaui, quoniam neminem de illa ſcripſiſſe reperi præter vnum Thomã Vvalden, qui etſi aliqua ex patre iuuare potuit, rem tamen (vt decebat) minime abſoluit. De Guidone pudet dicere, quoniam Aerianorum hæreſes recenſens, & hanc illis annumerans, cum contra alios eorum errores teſtimonia adduxiſſet, hunc ſolum intactum reliquit, nullum afferens ſcripturæ aut ſanctorum doctorum teſtimonium, aut vllum argumentũ propter quod ſe oſtenderet illam aſſertionem de hæreſi meritò notaſſe.

B ALius eſt etiã error circa epiſcoporũ perſonas exortus, quo docetur nullum peccatorem aut iniuſtum hominẽ poſſe eſſe epiſcopum. Huius erroris authores fuerũt Valdenſes, dicentes quòd preſbyterum non dignitas, ſed vitæ meritũ efficiebat potiorẽ. Hos imitatus eſt Iohãnes Vvitcleff. Et quidẽ ſi hi dixiſſent, vt qui malus eſt & criminoſus, ordinandus non eſſet in epiſcopum, id recte admonuiſſent, quoniã illud ſæpe docet Paulus apoſtolus. Sed quoniam docent, eum qui ſemel in peccatũ labitur, dignitatem & officiũ epiſcopatus amittere, ita vt hæc duo minime cohærere poſſint in vna perſona, vt epiſcopus ſimul & malus ſit: hoc certe male ſenſerunt. Verum quoniam ſunt alii qui hoc etiam de quolibet ſacerdote docuerunt, alii rurſum de qualibet etiam laicali poteſtate hoc idem ſenſerunt, ideo vſq; ad alium locum hæc res diſputanda differatur, cum videlicet de omnibus ſimul ſub titulo de poteſtate agemus.

Valdenſes.

Vvitcleff.

C

Euangelium.

INter alias Flagellantiũ hæreſes hæc vna fuit, qua dixerunt poſt aduentum ſuæ ſectæ euangelium deſiiſſe. Quem errorem non niſi idiotæ homines, quales fuere Flagellantes, docere potuiſſent: cum ſint tam aperta ſcripturæ ſacræ teſtimonia teſtantia euangeliũ in perpetuum, hoc eſt in finem ſeculi duraturum. Sapiens nanq; de lege à deo hominibus data loquens ait, Teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & iuſtitiã & iudicia ſua oſtendit illis. Vides qualiter vocauit teſtamentum æternum, & conſtat q̃ non loquitur de priori teſtamento, quia illud reuocatũ eſt, vt probat Paulus ſæpe, præcipue in epiſtola ad Hebræos: & per prophetam Baruch dominus loquens, hoc clarius expreſſit. Et ſtatuam illis (inquit) teſtamentum alterum ſempiternum, vt ſim illis in deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et D propheta regius ait: Redemptionem miſit dominus populo ſuo: mandauit in æternum teſtamentum ſuum. At non fuit nobis data alia redemptio niſi in aduentu filii dei, qui verbo & opere prædicans, euangelium nobis in teſtamentũ ſuum reliquit quod in morte ſua confirmatũ eſt: & tũc reuocatũ prius. hoc ergo euangeliũ quod ſolũ vere dici poteſt teſtamentũ, quia illud ſolũ cõfirmatũ eſt, hoc inquã teſtamentũ mandauit nobis in æternũ: nõ ergo ceſſabit vnq̃. Et ipſa veritas hoc idem confirmat dicens, Amen dico vobis q̃ non præteribit generatio hæc donec omnia fiant. Quæ verba exponens Theophylactus ſuper Lucam ait, Generationem vocat non eos qui tunc aderant, ſed omnium fidelium generationem. Solet enim ſcriptura hoc nominare modo, vt, Hæc eſt generatio quærentiũ dominũ. Quia autem turbationes & bella, & alterationes dixit futuras tam elementorũ q̃ rerum, ne quis ſuſpicetur q̃ forte aliquando deſtruẽdus ſit Chriſtianiſmus, dicit, Non. Non enim præterE ibit hæc Chriſtianorum generatio. Cœlum quidem & terra immutabuntur: ſermones autẽ mei & euangelium meum nõ peribunt, ſed manebunt. Tametſi cõmoueantur omnia: fides tamen in me non deficiet. Apparet autem hoc loco, q̃ eccleſiam omni creaturæ præferat. Eccleſia enim eius, & verbum ac euangelium nequaq̃ peribunt. Hactenus Theophylactus. Præterea in verbis quibus quotidie vinum in ſanguinẽ Chriſti tranſſubſtantiamus, ſic dicitur, Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur &c. Quæ verba etſi non expreſſe inueniantur in euangelio, certò tamen credẽdum eſt eccleſiã illa à Chriſto recepiſſe. Verum vt nulla iam pateat rimula ad fugã, audiant Paulũ hoc idem dicentẽ, Deus autem pacis (inquit) qui eduxit de mortuis paſtorẽ magnum

Flagellantes ic.

Eccli. xvij.

Baruch. ij.

Pſal. cx.

Lucæ. xxi.

Pſal. xxiij.

Heb. xiij.

ouium in ſanguine teſtamenti æterni dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aptet vos in o- F
mni bono &c. Rurſus de quatuor illis animalibus quæ Ezechiel vidit, & Iohāni in viſione monſtrata ſunt, dicitur ꝙ ibant & non reuertebantur cū ambularent. At ꝙ per illa quatuor animalia deſignati ſunt quatuor euangeliſtæ, apertius eſt q̄ vt dubitari debeat, aut probatione indigeat. Quid eſt dicere ꝙ ſemper ibant, niſi ꝙ euangelia ſemper manebūt? Tēpore procedente & ipſa etiam procedunt. Quod ſi euāgeliū iam (vt iſti Flagellātes mentiuntur) ceſſaſſet: non vere diceretur de animalibus ꝙ ibant & non reuertebantur. Teſtamentum ſiquidem vetus quoniā reuocatum eſt, & iam amplius non obligat, finiuit iter ſuū, nec dicetur de eo ꝙ vadit & non reuertitur, quemadmodū de quatuor animalibus dicitur ꝙ ibant, & non reuertebantur. Vnde beatus Gregorius homilia. vi. ſuper Ezechielem, ait, Teſtamentum nouum etiam per teſtamenti veteris paginas teſtamentū æternum appellatum eſt, quia intellectus illius nunq̄ mutatur. Bene ergo dicitur ꝙ rotæ euntes ibant, & non reuertebātur G
cum ambularent, quia nouum teſtamentū non reſcinditur, dum vetus iam ſpiritaliter intelligitur. Poſt ſe non redeunt, quia vſq; ad finē mundi immutabilia perſiſtunt. Ambulant ergo, ſed nō reuertuntur, quia ſic ſpiritaliter ad cor noſtrū veniunt, vt eorū præcepta vlterius non mutentur. Hæc Gregorius. Accedit ad hæc, ꝙ ii qui ſentiunt euangeliū finitum eſſe, &
aliud loco eius ſubrogatum teſtamentū, aut negant Chriſtū mortuū, aut volunt eum iterū
Hebr. ix. crucifigere. Nam ſi (vt ait Paulus) teſtamentū in morte teſtatoris confirmatū eſt, ergo euangelium iam confirmatū eſt, aut Chriſtus mortuus non erit. ꝙ ſi Chriſtus mortuus eſt, & teſtamentum eius oportet ſic eſſe firmum, vt nunq̄ reuocari poſſit, & ſi aliud poſt iſtud ſuccedet, vt illud etiā firmetur, oportebit teſtatoris mortē accedere: quapropter oporteret vt Chriſtus iterū moreretur, vt per eius mortem illud aliud teſtamentū cōfirmaretur. Quis autem hoc fateri audebit? Certe nō alius q̄ ille q̄ ſibi ipſi iterū crucifigit filium dei. Paulus nāq;
Roma. vi. ait, Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur. Ad- H
uerſus tam inſanam & impiam hæreſim piget plura afferre.

ALius eſt etiam error dicens euangelium non fuiſſe prædicatum ab apoſtolis ſecundū ſpiritalem intellectū, ſed ſolū ſecundum literā. Huius erroris (vt Guido refert) author fuit abbas Ioachim, quem ſecutus eſt quidam alius Petrus Iohānis. Verum de hoc errore iam ſupra diſputauimus cum de rebus ad apoſtolos pertinentibus ageremus.

Euchariſtia.

DE hoc mirifico ſacramento, omniúmque ſacramentorum præſtantiſſimo plurimæ ortæ ſunt hæreſes, quarum omnium authoribus perperam ſucceſſit, deo pro ſua gloria zelante, ac puniente ingratitudinem erga tan- I
tum beneficium nobis exhibitum. Omnes quidem aut parentes aut patroni earum hæreſum infelicem in hac vita habuerunt exitum: infeliciorem, immo vero infeliciſſimum retinentes in alio ſeculo. In diſſerendis verò huiuſmodi hæreſibus hoc ordine procedemus, vt primo de his agamus quæ ſubſtantiā ſacramēti tangunt. Poſtea verò eas pertractabimus quæ eiuſdē ſacramenti efficaciam minuere conantur. Poſtremo de illis loquemur quæ præparationē animi ad huius ſacramenti receptionem exactam tollunt.

PRimus de hac re eſt error dicens nullo modo ex pane poſſe confici corpus Chriſti, eò
Cathari. ꝙ panem creaturam diaboli eſſe dicant. Hunc errorem Guido carmelita Catharis tribuit, à quo Cathari maxime abſunt: niſi forte ipſe alios Catharos præter Nouatianos inuenit. Sed video qua occaſione homo iſte in hūc ſcopum illiſerit. Beatus nanq; Auguſti-
Manichæi. nus in libro de hæreſibus cap. xl. de Manichæis differens qualiter illi dicebant alimenta omnia eſſe immunda propter mali principii commixtionē, eaq; quibuſdam execrandis pur- K
gationibus adhibitis purificabāt. Nam farinæ ex qua panis pro euchariſtia cōficiendus erat, humanum ſemen miſcebant, dicētes ſemine admixto farinam purificari, atque ea ſic (vt dicebant) per ſeminis mixtionem purificata, ſacramentū execrandum conficiebant. Propter iſtas nempe ciborū execrandas purificationes beatus Auguſtinus vocat eos Catharos, quod latine ſonat mundos: vel potius Chariſtas, hoc eſt purificatores. Ex quo loco perperā intellecto homo iſte (vt puto) deceptus eſt, vt errorem iſtum Catharorum factioni tribueret. Nam Manichæos hic vocauit Auguſtinus Chariſtas, propter illam ciborum purificationem, non ꝙ Manichæi factioni eorum hæreticorum aſſcribantur, qui vſitato nomine Ca-

thari

A thari appellantur. Nihil enim inter Manichæos & Catharos conuenit. Nouatiani nanque Cathari vocati ſunt(vt alias dicemus)propter animæ munditiam quam iactabant, propter quam ab eccleſia ſeparati ſunt, ꝙ illa peccatores reſipiſcentes velut benigna mater amplecteretur. Hic error ſatis(vt arbitror)reiectus eſt ex his quæ ſuprà aduerſus Manichæos diſputantes docuimus,omnem.ſ.creaturam bonam eſſe,omneſq; ab vno principio nẽpe Deo prodiiſſe. Quod ſi panis ſua natura bonus eſt,non eget illa horrenda purificatione vt ex eo euchariſtia confici poſſit. Quapropter nõ eſt ꝙ amplius aduerſus hunc errorem pugnemus.

SEcunda hæreſis circa materiã huius ſacramenti eſt quæ aſſerit nõ poſſe hoc ſacramentum confici in azymo pane,ſed præciſe in fermentato. Iſte eſt error Græcorũ, qui inter alia peruerſa dogmata,propter quæ ab eccleſia Romana diſceſſere,hoc vnum tuentur: Romanam ac catholicam eccleſiam ſuggillantes, ꝙ in pane azymo conficiat. Latinos o- Græci.

B mnes hac de re Azymitas vocant,eos anathematizant(vt teſtatur beatus Anſelmus in quadam epiſtola de fermentato & azymo)& teſte Guidone carmelita non permittunt Latinos ſacerdotes in eorum altaribus ſacrum myſterium conficere. Quod ſi ipſis neſcientibus aut inuitis celebrare contigerit,lauant altaria,quoniam ea credunt eſſe polluta ex falſo(vt aſſerunt)ſacrificio per ſacerdotem Latinũ in azymo cõfecto. Hanc etiam hæreſim amplectuntur Armeni,eandem tenent Ruteni. Ne autem gratis id dixiſſe videantur, hoc argumento Armeni. Ruteni.

ſuam ſententiam confirmant. Eo pane conficiendum eſt hoc ſacramentũ à nobis,quo Chriſtus ipſe cum illud ſacramentum inſtituit, confecit: ipſo etenim opere exemplum nobis dedit,vt quẽadmodũ ipſe fecit,ita & nos facerem⁹. Chriſtũ autẽ in fermẽtato cõfeciſſe,euãgeliũ Iohãnis teſtatur,dicẽs eũ ante diẽ feſtũ paſchæ cœnaſſe cũ diſcipulis,in qua cœna ſa- Iohan.xiij.

C cramentum iſtud inſtituit,nobiſq; illud conficiendi poteſtatẽ tribuit. At ante paſcha fermentato veſcebantur Iudæi, non azymo, ſicut & in ſeptem diebus Paſchæ azymos panes Exod.xij. (iuxta legem)comedebant,fermentatos vero edere non licebat. Verum hæc argumentatio futilis eſt omnino,cum nec verum aſſumat,neq; bene colligat. Si enim eorum collectio firma eſſet, illos ſuo ipſorum gladio velociſſime confoderemus. Oporteret nanq; illa ratione neceſſariò in azymo conficere,quia Chriſtum in azymo confeciſſe(ſi tamen ritu Iudaico eũ paſcha celebraſſe non negetur)clariſſime ex tribus euãgeliſtis cõſtat, quibus minime Iohãnem repugnare oſtendemus. Vt autem clarius omnia manifeſtentur, ipſorum euangeliorũ litera recitetur. Matthæus ſic habet· Prima autem die azymorum acceſſerũt diſcipuli ad Ie- Matt. xxvj.

ſum dicentes,Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? At Ieſus dixit, Ite in ciuitatẽ ad quẽdam,& dicite ei,Magiſter dicit· Tempus meũ prope eſt,apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus,& parauerunt paſcha. Veſpere autẽ facto diſcumbebat cum duodecim. Et infra, Cœnantibus autem eis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis,& ait,Accipite & comedite: hoc eſt corpus meũ.

D Hæc Matthæus, ex quo manifeſte conuincitur Chriſtum eo tempore quo iam fermentatum comedere non liçebat,nempe in cœna primæ diei azymorum, à quo Iudæi feſtiuitatẽ Paſchæ auſpicabantur, hoc ſacramẽtum inſtituiſſe,diſcipuliſq; ſuis ad comedendũ dediſſe. At cum Chriſtus tunc legem non ſoluerit, immo eam ſe velle ſeruare oſtenderit, colligitur illum nec fermentatũ comediſſe,nec diſcipulis ſuis ad comedendũ dediſſe. Confecit ergo in azymo. Marci autem hiſtoria ſimillima eſt huic. Sic enim habet· Et primo die azymorũ, Mar.xiiij.

quãdo paſcha immolabant,dicunt ei diſcipuli, Quò vis eamus & paremus tibi vt mãduces paſcha? Et mittit duos ex diſcipulis ſuis,& dicit eis, Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans &c. Et infra, Veſpere autem facto venit cum duodecim. Et infra, Et manducantibus illis accepit Ieſus panem,& benedicens fregit,& dedit eis,& ait· Sumite, hoc eſt corpus meum. Hæc Marcus, qui etiam oſtendit eo die eaq; hora confeciſſe quando iam Iudæis non licebat fermentato veſci. Demum Lucas eadẽ refert. Venit(inquit) Lucæ.xxij.

E dies azymorum,in qua neceſſe erat occidi paſcha, & miſit Petrũ & Iohannem dicens, Euntes parate nobis paſcha vt manducemus. Et infra, Euntes autem inuenerũt ſicut dixit illis, & parauerũt paſcha. Et cum facta eſſet hora,diſcubuit,& duodecim apoſtoli cum eo. Et infra, Et accepto pane gratias egit,& fregit,& dedit eis dicens,hoc eſt corpus meũ quod pro vobis datur. hoc facite in meam cõmemorationem. Ecce Lucam per omnia cũ reliquis cõſentientem. Quod autem Iohãnes ait ante diem feſtum paſchæ hæc acta eſſe,ipſamet ſcriptura docente declaratur. Nam Iudæorum feſtiuitates à veſpera in veſperã computabãtur. Iohan.xiij. Leuit.xxiij. Et de feſtiuitate agni paſchalis ſpecialiter dicit ſcriptura, Immolabitq; eũ vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperã. Et iterum in Leuitico, Menſe primo quartadecima die mẽſis Exod.xij. Leuit.xxiij.

ad veſperã paſcha domini eſt,& quintadecima die menſis huius ſolennitas azymorũ eſt. F
Septem diebus azyma comedetis,dies primus erit vobis celeberrimus ſanctuſq;.Vnde pa-
tet ſolennitatẽ azymorũ, quintadecima luna incipere, eumq; diem qui quintadecima oc-
currebat,eſſe celeberrimũ totius ſolennitatis paſchalis.qui dies hac ratione paſcha appella-
Iohã.xviij. tur,vt apud Iohannẽ quum dicitur, Iudæi non intrauerunt prætorium Pilati,vt non conta-
minarentur,ſed manducarent paſcha.Non quidẽ paſcha,id eſt agnũ paſchalẽ,quoniã illum
iã nocte præterita qua Chriſtus cœnauit cũ diſcipulis ſuis,Iudæi etiã comederant, quod ex
Marci.xiiij Marco cõuincitur,dicente,Et prima die azymorũ quãdo paſcha immolabãt,dicũt ei diſci-
puli,Quò vis eamus & paremus tibi vt manduces paſcha? Ex quibus verbis conſtat Iudæos
eodem die comediſſe agnũ paſchalem quo Chriſtũ.Cũ ergo Iohãnes ait Iudæos feria ſexta
qua Chriſtus paſſus eſt,non intraſſe in prætoriũ Pilati,vt nõ contaminarentur, ſed mandu-
carent paſcha,nomine paſchæ ibi azymos panes nominauit,quos ſeptem diebus continuis G
comedere tenebãtur,quorum primus & celeberrimus dies ille erat quo Chriſtus paſſus eſt.
At panes illos comedere hominibus immundis nõ licebat,atq; ideo abſtinuerunt ã domo
gentilis hominis,ne hac occaſione contaminati impedirẽtur ab eſu illorũ. Si ergo quinta-
decima Luna primus dies azymorũ, iſq; celeberrimus eſt,qui à veſpera diei præcedẽtis iu-
xta legẽ cõputandus eſt,& quartadecima Luna vergẽte iam veſpere agnus comedẽdus eſt,
manifeſte colligitur eam veſperã quartẽdecimæ Lunæ qua agn⁹ comeditur,initiũ eſſe pri-
mi diei azymorũ, qui quintadecima Luna celebrabatur.Quo fit vt tunc in vnũ coeant dies
prim⁹ azymorũ & paſcha, aut eſus agni paſchalis.Atq; ita cõſtat in illa agni paſchalis cœ-
na non licere iã Iudæis veſci fermentato,ꝙ iam ab eo tẽpore primus azymorum dies cõ-
putabatur.Eum ergo diem quẽ Marcus appellauit primũ diem azymorũ , decimamquartã
ſcilicet lunam,ꝙ in eius veſpera primum panes illi comederentur, Iohãnes dixit ante diẽ
feſtum Paſchæ, paſcha nominans primum diẽ ſolennitatis paſchalis,qui quintadecima lu- H
na celebrandus erat. Cum ergo iam oſtenderimus inter Iohannem & alios euangeliſtas de
hac re conuenire: non eſt quod impii ac blaſphemi Græci calumnientur dicentes alios
Euangeliſtas in hoc (vt ipſi aſſerunt) erraſſe , atque ideo à Iohanne , qui poſterior ſcripſit,
correctos eſſe. Nam ſi ſemel ad ſacras literas (vt Auguſtini verbis vtar) vel minimũ admit-
tatur mẽdaciũ,nihil amplius in eis ſolidæ veritatis manebit,qua poſſit aduerſarius cõuinci.
Præterea euangeliorũ,ſicut & cuiuſlibet alterius ſcripturæ ſacræ,author eſt ſpiritus ſanctus:
ipſe autẽ euãgeliſta velut calamus fuit quo mediante ſpiritus ſanctus ſcripturam ſacram in
ordinem redegit. Quis vero ita demens erit,vt ſcripturæ alicuius mendaciũ calamo impu-
tet,qui moueri nequit,& non potius ſcribæ calamum mouẽti? Quo fit,vt qui aſſerit mẽda-
cium quantumlibet paruum in ſacra ſcriptura reperiri , illud crimen deo illius authori im-
pingat, & non ſcriptori.At deum mendacii nota inurere manifeſta eſt blaſphemia. Taceãt
ergo blaſphemi Græci,& manus ori ſuo imponãt, deſinantq; deum blaſphemare,dicentes I
Matthæum,Marcum & Lucam cœnam dominicam narrantes erraſſe, atq; à Iohãne correctos fuiſſe. Neq; enim errauerũt,neq; à Iohãne vllo pacto diſſentiũt. Et ſi diſſentirẽt (quod
obnixe negamus)nõ eſſet certe cur plus Iohãni credẽdũ eſſet quàm aliis tribus cõcordib⁹,
cum in ore duorũ aut trium ſtet omne verbum. Fateantur ergo neceſſe eſt qui pro catholi-
cis haberi volunt,Chriſtum in azymo pane conſecraſſe. Si ergo collectio Græcorum vali-
da eſſet,potius colligeremus in fermento non poſſe celebrari,q̃ in azymo. Si enim neceſſa-
riò eo pane conficiendum eſt hoc ſacramentum,quo Chriſtus confecit: conſtat autẽ Chri-
ſtum in azymo confeciſſe:neceſſarium erit etiam nos in azymo conficere.Hoc tamen non
ita ſe habet.Nã & in fermentato confici poteſt,ſicut & in azymo, quoniam azymũ & fer-
mentatum ſacrificans,verum panem ſacrificat. Et cum legimus dominum corpus ſuum ex
pane confeciſſe,legimus panẽ accepiſſe:& q̃uis certum ſit azymũ fuiſſe, illud tamen euan-
geliſtæ ſubticuerunt. Et cum alibi ſe & carnem ſuam panem vocauit, nec azymũ dixit nec
fermentatum.forte ſciens præteriit,vt vel hoc argumento oſtẽderet liberum nobis manere K
quo pane conficere vellemus.Non enim azymus & fermentum ſubſtantialiter differunt:ſi-
cut nec homo nouus ante peccatum,& inueteratus fermento peccati. Verùm dices,ſi Grẽci
in fermẽtato cõficiẽtes reẽte cõficiunt,quid cauſamur eos in hoc hæreticos?Cui obiectioni
reſpondemus eos non ideo cenſendos hæreticos, ꝙ in fermentato conficiant : ſed quia ſic
conficientes putant in azymo non poſſe confici.quod tamen falſum eſſe oſtendimus, cum
Lucæ. xxij. in eo dominum confeciſſe monſtrauimus.Præterea cum ipſe celebraret, ait, Hoc facite in
mei commemorationem.Si autem voluiſſet vt nos, quibus hoc in apoſtolis præcepit,in

azymo

A azymo non conficeremus,præmonuiſſet nos in eis,& dixiſſet,Ne faciatis hoc in aymo. Cũ ergo dicens hoc facite,azymũ non excepit,in quo tamen ipſe conſecrauit: quis audebit excipere quod ipſe non excepit,& prohibere quod non ſolum nullo ſermone prohibuit, ſed etiam opere confirmauit? Nos autem ſic conficientes in azymo,credimus Græcos vere in fermẽtato conficere,q̃uis ſic conficientes peccent propter eccleſię diuiſionem quam faciũt, & à cuius obedientia ſe ſeparauerunt. Eccleſia ſiquidem etſi cognoſceret in vtroq; legitime confici poſſe,quibuſdam tamen iuſtis cauſis ad vnam certam materiam,nempe ad azymũ, omnes fideles arctauit, Primùm ꝙ Chriſtus in ea confecerit, quod efficiens nó ſolum non prohibuit vt in azymo conficeremus,immo potius inuitauit dicens,hoc facite in meã cómemorationem,ſupple quod ego facio. Deinde quia in azymo ſynceritas,in fermento autẽ malitia deſignatur,iuxta apoſtolum dicentem,Itaq; epulemur non in fermento veteri, neq; i.Corint.v.

B in fermento malitiæ & nequitiæ,ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Et dominus in euã- Lucæ.xij.
gelio,Cauete à fermento phariſæorum,quod eſt hypocriſis. Quapropter in lege præceptũ
erat·Omnis oblatio quæ offertur domino,abſq; fermento fiet,nec quicq̃ fermenti ac mel- Leui.ij.
lis adolebitur in ſacrificio domini. Nimirum hoc tropo deſignans in omni opere bono omnem prorſus inanem gloriam vitandam. Cum ergo fermentum malitiam deſignet,qualis in Chriſti humanitate nullaten⁹ valet inueniri,eccleſia merito cẽſuit in azymo eſſe celebrandum,vt ſignum exterius,ſcilicet panis accidentia,eſſet ſignato conformius. Cui præcepto repugnantes Græci etſi vere conficiant, tamen ſic conficiẽtes peccant, eò ꝙ Chriſtum
in prælatis eccleſiæ ſpernunt,ipſo dicente,Qui vos ſpernit,me ſpernit. Quæ res in Cócilio Lucæ.x.
Florentino,quod pro vnione Græcorũ ſub Eugenio quarto hui⁹ nominis pótifice celebratũ eſt,definita fuit. Nã Conciliũ illud definit,in azymo ſiue fermẽtato pane triticeo corpus Chriſti veraciter cóficiſacerdoteſq; i altero ipſum domini corp⁹ cóficere debere,vnũquẽ-

C q; ſcilicet iuxta ſuæ eccleſię ſiue orientalis ſiue occidẽtalis cóſuetudinẽ. Et hãc definitionẽ Græci tunc ſuſceperunt, quanuis poſtea illã contempſerint. De hac re beatus Anſelmus nimis breuem,compendioſum tamen fecit tractatum,qui inſcribitur de fermẽtato & azymo.

TErtia hęreſis eſt circa verba quibus hoc ſacramentũ conficiendũ eſt. Valdẽſes nãq;(vt Valdenſes.
ait Guido carmelita capite nono de hæreſibus Valdẽſiũ) cóſecrãt ſine cóſueta eccleſiæ forma,qua Chriſtus cóſecrãs,nobis cóſecrãdi modũ tradidit: ſed dicendo ſepties pater noſter,& benedicẽdo panem & vinum,ſe cóſecrare dicebant. Verùm Aeneas Syluius, qui & Pius ſecundus,pontifex maximus, vir certe meo iudicio longe diligentior circa inquiſitionẽ hiſtoriæ quàm Guido,in libro de origine Bohemorum cap. xxxv. errores Valdenſium ad vnum vſque recenſens,nihil tale comminiſcitur. Antoninus etiam Florẽtinus archiepiſcopus quarta parte ſuæ ſummæ,titulo xi.capite.vii. enumerãs errores pauperũ de Lugduno, qui & Valdenſes appellantur, nullam huius rei facit mentionem. Bernardus de

D Lutzemburgo in ſuo catalogo,nec in titulo pauperes de Lugduno,nec in titulo Valdenſes (nam eos hoc duplici nomine bis inter hæreticos annumerat) nihil ſimile eis tribuit, immo in titulo Valdenſes,ſecutus hiſtoriam Aeneæ Syluii in libro de origine Bohemorum, aliquid huic aſſertioni repugnans commemorat. Nam iſtorum aſſertioues enumerans Aeneas Syluius,quem & ſequitur Bernardus de Lutzemburgo,ſic ait, Sacerdotem quocunque loco,quocunq; tẽpore,ſacrũ Chriſti corpus cóficere poſſe,petẽtibuſq; miniſtrare : ſufficere vt verba ſacramẽtalia tãtũ dicat. Ex quibus verbis plus colligimus eos verã conficiẽdi formam tenere,q̃ omittere. Præterea aſſertio ipſa adeo eſt inſana,vt vix perſuaderi poſſim aliquem hominem Chriſto initiatum,& inter chriſtianos nutritum,eam docuiſſe,cum nullus ſit ſacræ ſcripturæ locus vnde huius rei ſuſpicio haberi poſſet,niſi forte anſam erroris acceperint ex ea particula quæ in oratione dominica cõnumeratur,ſcilicet,panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. At cum iſti tantum dominicæ orationi tribuant,vt nullam aliam

E præter illam admittant(ſicut infra in titulo de oratione oſtendemus) poſſibile eſt vt eã arbitrarentur etiam ad corporis Chriſti conſecrationem efficacem,præcipue cum Valdenſiũ ſecta(vt alias diximus)ab homine prorſus literarum ignaro ſuſcitata fuerit. Aduerſus hanc hæreſim,ꝙ tã demẽs ac fatua ſit,pugnare dedignamur, cũ tã apta ſint ſcripturæ teſtimonia Mat.xxvi.
apud Matthæum,Marcum,& Lucam,dicentia Chriſtum corpus ſuũ conſecraſſe ſupra acce- Mar.xiiij.
ptum panem dicendo,Hoc eſt corpus meum. Quorum vnus.ſ. Lucas addidit Chriſtũ facta Lucæ.xxij.
conſecratione dixiſſe,hoc facite in meam commemorationem. Quo elogio & illa facere,& eiſdem verbis quibus ipſe fecerat,iuſſit. Et Paulus in prima ad Corinthios epiſtola eadem commemorat,quæ cum ſint luce clariora,prætereo.

QVarta hæreſis eſt quæ negat verũ Chriſti corpus realiter in ſacramẽto ſub panis ſpecieb⁹,& ſanguinẽ ſub ſpecieb⁹ vini cõtineri:in quo errore cõueniũt plures,iiq; inter ſe(vt hæreticorũ mos eſt)valde diuerſi.Quidã nãq; dixerũt ibi eſſe carnẽ alicuius hominis,ſiue iuſtus ille fuerit,ſiue peccator, nõ eſſe curandũ,in quam carnẽ panis ibi præexiſtens cõuerteretur,quæ caro(vt aſſerebant)proficiebat in remiſſionẽ peccatorũ. Alii rurſus dicebant panẽ illũ cõuerti in carnẽ hominis,nõ tamẽ cuiuſlibet ſine diſcrimine,ſed in carnem hominis iuſti ac ſanctificati, qui tẽplũ eſſet dei, quì diuinã in ſe habitationẽ poſſideret.Et hũc errorẽ apparet habuiſſe Neſtoriũ ex prima ſynodo Epheſina. Nã Neſtorius (vt ſuperius oſtẽdim⁹)dixit duas p̃ſonas in Chriſto:vnã quæ eſſet homo,& aliã quę eſſet deus in illo homine tãq̃ in tẽplo habitãs. Itaq; dicebat i euchariſtia cõtineri verã carnẽ,ſed illã eſſe carnẽ puri hominis,nõ autẽ dei.Inter hos ergo errores de hoc cõuenit,ibidẽ videlicet carnẽ filii hominis cõtineri, nõ autẽ carnẽ dei.Sed penes hoc abinuicẽ diſcedũt, q̃ primi aſſerũt eã eſſe carnẽ cuiuſlibet hominis,ſiue iuſti,ſiue peccatoris.Qui aũt ſint hui⁹ erroris authores,apud neminẽ reperi,niſi q̃ illũ Epheſina ſynodus cõdẽnat. Alii dicũt ibi eſſe carnẽ cuiuſdam puri hominis,iuſti tamẽ.Vtriq; ergo negant ibi eſſe carnẽ filii dei. Sũt adhuc alii qui negant prorſus ibi carnẽ contineri. Hi etiã in hoc prioribus conſentiunt, q̃ carnẽ filii dei ibidem eſſe negant.per hoc autem ſeparantur, q̃ primi aliquã carnem ibi cõtineri admittunt,puri tamẽ hominis.Hi autẽ nullã prorſus admittunt carnẽ ibi realiter contineri: dicunt tamẽ carnem filii dei ibi eſſe nõ vere & realiter , ſed tantum in ſigno & figura, quẽadmodum continebatur in aliis rebus quæ in veteri teſtamẽto Chriſtũ repræſentauerũt, vt fuit agnus paſchalis,vacca extra portã ciuitatis pro peccatis populi immolata, & petra quæ virga percuſſa ſitienti populo aquã miniſtrauit:in quibus oibus Chriſtus continebatur, nõ realiter,ſed ſignificatiue,eò q̃ ſigna quædã erant ipſum Chriſtum repreſentantia.Quapropter verba illa quibus & Chriſtus tunc panem in ſuum corpus conuertit, & nos etiã nũc ex eius prẽcepto in eius cõmemorationẽ facimus dicendo,Hoc eſt corpus meum,ad hũc ſenſum detorquent,vt dicant eo modo eſſe intelligẽda quo Paulus dixit,Petra autẽ erat Chriſtus.At petram eſſe Chriſtũ,non ea ratione dixit Paulus,q̃ vera eſſet petra,ſed q̃ petra illa repreſentauit Chriſtum,ac ideo dicitur ab eo Chriſtus: tanq̃ ſi expreſſius dixiſſet,id quod petra illa ſignificabat,Chriſtus eſt. Ad hũc modũ dicunt intelligẽdũ eſſe quod Chriſtus ait, Hoc eſt corpus meũ,non q̃ ibi ſit verum Chriſti corpus,ſed quoddam ſignum Chriſtũ repræſentans.Huius erroris primi duces (vt Guidoni placet) fuerunt Armeni. neſcio tamen quos authores in hoc ſecutus fuerit Guido,vt hanc hæreſim Armenis impingeret, quã nullum alium illis tribuiſſe reperio.Omnes enim quos huius peruerſi dogmatis feciſſe mẽtionem reperio,aſſerunt hanc fuiſſe Berengarii inuentionẽ. Hic Berengarius natione Gallus, clericus diaconus eccleſiæ ſancti Mauricii Andegauẽſis fuit,homo parũ eruditus (vt Guidmundus teſtatur)ſed dialecticis quibuſdam captiunculis prorſus deditus,per quas fallacem huius mundi gloriam,quam maxime cupiebat,ſe capturum ſperabat. Qua de cauſa factum eſt,vt in hãc quam modo retulimus inſaniam proruperit.Hac occaſione motus Leo nonus tunc ſummus eccleſiæ pontifex,vir omnium hiſtoricorum teſtimonio vitæ ſanctitate clarus,Vercellis concilium congregauit,quò Berengariũ aſcitum,minimeq;(vt Lanfrãcus ait) venire volentem,cum ſuis complicibus,niſi citiſſime reſipiſcerent, perpetuo dãnauit anathemate.Leo tamen pauco poſtmodum interiecto ſpatio moritur, atq; Berengarius in ſua obſtinatione perſiſtens , venenum ſuæ hæreſis per totas diffudit Gallias. Qua de re Victor ſecundus,qui Leoni nono ſucceſſit,concilium Turonis per Hildebrandũ eccleſiæ Romanæ tunc Cardinalem,ac illius vice concilio præſidentem celebrauit:in quo Berengarius per quoſdam eruditiſſimos viros,& præcipue per Lanfrancũ Cantuarienſẽ archiepiſcopũ conuictus,ſed minime emendatus eſt.nam inde exiens ad vomitum velut canis rediit. Quã ob cauſam Nicolaus ſecundus , qui Victori in eccleſiæ adminiſtratione ſucceſſit, Romæ concilium centum & tredecim epiſcoporum congregat,in quo adſiſtens Berengarius,aut emẽdatus,aut emẽdatũ ſe pœnæ timore ſimulans,palinodiam cãtauit, quæ in volumine decretorum recitatur de conſec.diſt.ii.c.Ego Berengarius.Berẽgario ſucceſſit poſt centum & eo amplius annos impius quidam Almaricus,de quo iam ſupra fecimus mentionẽ. Hic dicebat non aliter eſſe corpus Chriſti in euchariſtia, q̃ in alio quouis pane, aut qualibet alia re. Sic enim de illo refert Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo,citans quendã Cæſariũ monachũ.Alium autẽ neminẽ inueni qui hoc Almarico tribuat.Antoninus nãq; Florentinus quarta parte ſummæ,titulo xi.cap.vii.recẽſens errores Almarici,nihil tale commemorat.

Neſtorius,

Armeni.

Berẽgarius

Almaricus,

A rat. Et Platina enarransvitã Innocentii tertii,ſub quo in concilio Lateranen. dogmata Almarici condemnata ſunt,cũ illius alios errores recenſeat,nec tamẽ huius meminit. Cæſariũ quẽ catalogus citat,non vidi. Illum catalogũ ergo ſecutus,Almaricũ hunc inſerere decreui, eò ꝙ iſtius dogma non longe abſit à Berengario: quapropter etiã eodem feriendus ſit gladio quo ille. Poſt iſtos omnes ad centum annos & eo amplius Iohannes Vvitcleff eundem amplexatus eſt errorẽ,vt patet ex concilio Conſtantienſi ſeſſione octaua. Demũ hoc noſtro tẽpore Iohãnes Oecolãpadius, cuius vitã iam breui ſupra deſcripſimus,hanc hæreſim à tot annis ſepultam reduxit ab inferis,eãq; quoad potuit ſcripturis muniuit tam ex ſacro inſtrumẽto,q̃ ex dictis ſanctorũ,aliquibus male adductis,quibuſdã detrũcatis,omnibus tamen male intellectis. Is enĩ ea verba Chriſti quibus nos quotidie ſacramẽtũ cõficimus.ſ. Hoc eſt corp⁹ meũ,ſic exponit,Id eſt,hoc ſignificat corp⁹ meũ,vel hoc eſt figura corporis Oecolãpadius.

B mei. Vt autẽ hoc clarius pateat,verba eius referã. Oecolãpadius. Tẽpus eſt vt accedamus ad id in quo ſtat⁹ eſt ſermonis:nẽpe vt probem⁹ verba cœnę dominicę eodẽ tropo dicta,quo illa quæ Apoſtol⁹ dixit,Petra autẽ erat Chriſtus,hoc eſt petra ſignificabat Chriſtũ,vel erat figura Chriſti. Nã in hoc totũ diſſidiũ eſt. Si enim ὑπαρκτικῶς & ſubſtãtiue abſq; tropo expoſuerimus,eſt:aſſeremus corpus Chriſti in altari nõ tantũ ſacramẽtaliter(vt vocant) ſed tam vere ac in cœlo eſt,adeſſe. Sin noſtra cõuenit expoſitio, de tranſſubſtantiatione,vel de cõſubſtãtiatione(vti liceat aduerſariorũ verbis)ſuſpicãdũ nihil. Ita ſæpe ex minimis verbulis ſummæ quæſtiones emergũt. Neq; in hoc contẽderim,ſi quis per corpus magis figurã corporis intelligi,q̃ verbũ eſt velit per ſignificat interpretari. Nã idipſum mihi arridet:vtrũq; tamẽ probo,eò ꝙ eundẽ ſenſum reddit, ſiue eſt ſignificat interpreteris, ſiue corpus figurã & ſacramẽtũ corporis. Nos ſenſum nõ verba quærimus. Hucuſq; Oecolãpadius. O illuſtrẽ ſcripturæ expoſitorẽ. Si ad hũc modũ liceat ſcripturas exponere,vel poti⁹ dixerim alienare

C aut deprauare:iexhauſta ſuggeretur ſuſcitãdarũ hæreſum materia. Omnis etiã auferetur gladius quo hæreticus cõfigi poſſit. Nulla quidẽ ſcriptura erit quæ nõ pari facilitate poſſit corrũpi. Multũ quidẽ hoc nouo tropo exultarẽt olim Cerdonitæ,& Manichæi,& quiſquis negauit Chriſtũ verũ corpus habuiſſe,verũq; hominẽ fuiſſe. Nec minus hac noua expoſitione gauderẽt Arriani,Eunomiani,Aeriani, ac cæteri omnes q̃ negarũt Chriſtũ eſſe deũ. Nã omnia quæ illis repugnare viderẽtur,facilè ſibi cõciliarẽt exponẽdo verbũ eſt per ſignificat: vt ſi dicatur,Deus erat verbũ.i.figura quædã deitatis fuit verbũ. Et illud, Verbũ caro factũ eſt,ſic exponetur,id eſt verbum factũ eſt quædam carnis figura. aut ſic, verbum carnem per quandam figuram ſignificat. At quis orthodoxus tales ac tam inuitas, tam diſtortas,tamq; a litera alienas expoſitiones patiatur? Cæterum ꝙ plures affert ſacrę ſcripturę locos in quibus huiuſmodi tropi deprehenduntur,non inficior. ſæpenumero etenim ſcripturæ ſacræ figuris & tropis vtuntur (ſicut Auguſtinus oſtendit in lib.ii. de doctrina Chriſtiana) nec ta-

D men ex eò ꝙ ſæpe vtuntur figuris, colligẽdũ eſt omnem ſcripturæ locutionem eſſe figuratam. Quapropter ex hoc ꝙ alibi ſcriptura ſacra tropo quodã ſit vſa,nõ bene colligit Oecolampadius vt etiam nũc figurata loquutione vtatur. Nam etſi bis mille locos oſtẽdat quibus figurata inſit locutio,hi tamen omnes nunq̃ efficiẽt ꝙ iſtis verbis etiam aliqua adſit figurata loquutio,qualem ipſe finxit. Nunquid dicet aliquis hanc eſſe iuſtam conſecutionẽ, Paulus tropo vſus eſt cum dixit,Petra autem erat Chriſtus:ergo & Chriſtus ſimiliter tropo vſus eſt quũ dixit,Hoc eſt corpus meũ? Atq; ideo adhuc Oecolampadio probandũ reſtat, vt in his verbis ſcilicet,Hoc eſt corp⁹ meũ,aliquis ſubſit tropus:quod nuſq̃ efficiet. Prętera ea etſi quaſdam figuratas locutiones in ſcriptura admittamus,non tamen talẽ qualẽ Oecolampadius confingit,vt per verbum eſt intelligamus ſignificat. Nam quod adducit de Paulo ſcilicet,Petra autem erat Chriſtus,nullo modo propoſitum ſuum iuuat. Nõ enim Paulus dixit Chriſtum eſſe petram corpoream,ſed ſpiritualem: quod ex præcedẽtibus clare con-

E uincitur. ſic nãque ait,Bibebant autem de ſpiritali conſequenti eos petra, petra autem erat Chriſtus. Vides iam quam petram dixerit eſſe Chriſtum,nẽpe ſpiritalem, de qua bibebãt, quæ populi illius comes exiſtẽs,multis eum miraculis adiuuit. Quòd ſi adhuc cõtendas ad petrã corpoream referendum,dic quæſo vbinam inueniatur illam ſenſibilẽ petrã è qua vnda profluit,populũ fuiſſe ſecutam quocũque perrexiſſet? Huius quidem tanti miraculi nullam Moſes fecit mentionem,quum tamen alia minora recenſuerit. Verùm hoc Paulus tribuit illi petræ quam dixit eſſe Chriſtũ. Bibebant,inquit,de ſpiritali conſequente eos petra. At petra nõ eos comitabatur,ſed Chriſtus opem illis in omni euentu laturus. Sic enim exponit Ambroſius. Sequens tamen petra dicta eſt,quæ intelligitur eſſe Chriſtus. Vbi enim

Oecolãpadius.

i.Corint.x.

i.Corint.x.

deficiebat humanum eis ſuffragium, aderat Chriſtus: ideo ſequebatur,vt vbi defeciſſet, ille F
ſubueniret:nec enim petra aquã dedit,ſed Chriſtus.Hæc Ambroſius.Sed multo clarius hæc
ex Chryſoſtomo diſcimus,qui illum Pauli locum explanãs ait, Quum dixiſſet ꝙ potũ ſpi-
ritualẽ bibebant,addidit,Petra autẽ erat Chriſtus. Non enim ipſius petræ natura aqua ſca-
turiebat,ſiquidẽ etiam antea ſcaturiiſſet:ſed alia quædam ſpiritualis petra omnia operata
eſt,hoc eſt Chriſtus, qui præſens vbiq; omnia fecit miracula. ideo dixit,conſequente. Hæc
Chryſoſtomus. Demũ Theophylactus eodem modo locũ illum interpretatur, dicens, De
eſca quidẽ cum meminiſſet,nulla præterea indiguit aſſertione,quæ per ſe ſatis pateret, nec
quicq̃ eſſet à ſui natura immutata.In potu vero, quia eius duntaxat ſubminiſtrandi modus
immutaretur,aſſertionibus vtitur, dicẽs nequaq̃ lapidis ipſius naturam potum hunc præ-
ſtitiſſe,qui etſi aliàs ſcaturiſſe conceditur, ſpiritalis tamen alius lapis id omne operabatur,
id eſt Chriſtus.Conſequenti autem eò dixit,vt oſtenderet Chriſtum eundẽ hũc illis vbiq; G
affuiſſe, & miracula huiuſmodi factitaſſe omnia. Hæc Theophylactus. Ex iſtis clariſſimis
authoribus manifeſtũ eſt iam,Paulũ non dixiſſe Chriſtũ eſſe illã corpoream petram,ex qua
manauit aqua:ſed Chriſtũ eſſe illam petrã ſpiritalẽ figuratam per aliã corpoream. Atq; ita
non erit opus exponere eſt per ſignificat: cum Chriſtus vere & realiter ſit illa petra de qua
Paulus loquitur,nempe ſpiritalis. Ad hunc etiam modũ cum Chriſtus Iohannẽ baptiſtam
Matth.xi. laudaret,non dixit abſolute,Ipſe eſt Elias: ſed ait,Et ſi vultis recipere,ipſe eſt Elias ille qui
Chryſoſto venturus eſt.Quod & annotauit Chryſoſtomus dicens, Non dixit,Hic eſt profecto Elias,
mus. ſed, ſi vultis ſuſcipere,hic eſt.Si mente videlicet attenta vtriuſq; geſta, & animo facili non
contẽtioſo ſuſcipere volueritis.Neq; finẽ hic fecit: ſed vt oſtendat quanta ſolertia opus ſit,
cũ dixiſſet,Elias,addidit,qui vẽturus eſt.Et cõfeſtim adiecit,Qui habet aures audiendi,au-
diat.Hucuſq; Chryſoſtomus. Et Theophylactus,quẽ nobis idẽ Oecolãpadius latinũ dedit,
illum Matthæi locũ explanans ait,Si vultis(inquit)accipere,hoc eſt, ſi ſana mẽte iudicatis, H
& non inuida,ipſe eſt Elias quẽ dixit propheta Malachias venturum.Etenim pręcurſor ac
Elias idem ſortiti ſunt miniſterium,& hic quidem prioris aduentus, Elias autẽ poſterioris
præcurſor.Hæc Theophylactus. Ecce hic etiam clare patet non eſſe opus exponere eſt per
ſignificat,cum Iohannes vere & realiter fuerit nõ Elias abſolute, ſed Elias ille qui erat vẽ-
turus.Fateor quidem Eliam Iohannem ſignificaſſe,atque ideo Iohannes vere & realiter fuit
non Elias,ſed ille quem Elias ſignificauit. De his duobus locis differui, quoniam hi inter
alios ab Oecolampadio citatos præcipui ſunt,quibus ipſe innititur,vt probet hoc verbum
eſt,poſſe exponi per hoc verbum ſignificat:in quibus ſatis(vt arbitror)clare oſtendimus,nõ
eſſe opus tam violẽta atque notha expoſitione.Quod ſi hoc gratis donare velimus Oeco-
lampadio,vt in his proxime citatis locis ex Matthæo & Paulo, ac aliis pluribus locis opus
ſit hoc verbum eſt per ſignificat exponere, nunquid conſequens ideo erit neceſſariò in o-
mnibus Chriſti verbis exponere eſt,id eſt ſignificat? Certe vel parũ doctus dialecticus vi- I
i. Cor.x. det hanc collectionem eſſe infirmam.In verbis Pauli cum dicit,Petra erat Chriſtus,exponi
Lucæ. xxij. debet verbum eſt per ſignificat:ergo in verbis Chriſti quum dicit,hoc eſt corpus meũ, ver-
bum etiam eſt,exponi debet per ſignificat.Nam vt hæc collectio valida eſſet,oportebat eã
iuuare per additionẽ alicuius vniuerſalis enunciationis,huius videlicet,In omnibus Chriſti
dictis,& Pauli,hoc verbum eſt exponi debet per verbum ſignificat.Qua vniuerſali ſublata,
nuſquam concludes hæc Chriſti verba eſſe exponenda per verbum ſignificat,ex hoc ꝙ illa
Pauli verba ſic exponenda ſunt: immo de quouis alio loco Pauli minime colligetur verbũ
eſt ibidem repertum exponi debere per ſignificat,per hoc ꝙ alibi ſic expoſitum ſit,niſi for-
te præmiſeris vniuerſaliter in omnibus illius locis ita fieri oportere. At non credo Oeco-
lampadium adeo inſaniiſſe, vt hanc vniuerſalem admittat. Cæterum nec prætereundum
cenſeo quòd Oecolampadius eiuſq; ſequaces aſſeuerãt literas ſacras promiſcuo populo lin-
gua vulgari tradendas,vt à quolibet ſine diſcrimine legantur.Nam ex hoc loco eorũ teme- K
ritas cõuincitur: præcipue ſi quædam Oecolampadii verba proxime citata repetamus. Sic
enim dixit,Ita ſæpe ex minimis verbulis ſummæ quæſtiones emergunt. Hæc ille.Si ex mi-
nimis verbulis ſummæ quæſtiones(vt ais)emergunt,qualiter ex oppoſito tam claras aſſeris
ſcripturas ſacras,vt à populo intelligi valeant? Nunquid homo in literis minime verſatus,
nec ſpiritu dei illuſtratus (nõ enim omnes hoc dei ſpiritu ſunt donati)poterit eas quæſtio-
nes diſſoluere,quas viri in literis exercitati minime explicare valent? Aut forte plebanus
homo negociis huius mũdi implicitus poterit in his Chriſti verbis,hoc eſt corpus meum,
deprehendere tropum aliquẽ,vel figuratam locutionem:quam nullus ex tam ingẽti multi-

tudine

A tudine virorum ſanctitate & doctrina clariſſimorum,qui à Chriſto paſſo vſq; ad hoc tempus fluxerunt, valuit inuenire præter vnum Berengariũ,& alterũ Oecolampadiũ ? Quod ſi tam claræ ſunt ſcripturę ſacræ,vt populo legendę atque ab eo intelligendæ ſine diſcrimine tradantur,cum tot ſancti viri ſanctitate perinde ac doctrina clari hunc tropum nuſquam in his verbis deprehenderint,certum eſt ibi nullum eſſe.Hucuſq; id ſolum egimus,vt oſtẽderemus Oecolampadii argumẽtationes futiles eſſe & inanes,minimeq; efficaces ad ſuũ pernicioſum dogma ſtabiliẽdũ. ſupereſt ergo,vt nos melius noſtrũ propoſitum cõfirmemus: quod deo authore, qui ſemper veritati adſtat, facilè(vt ſpero) efficiemus: quoniam plurima nobis ſuffragantur pro hac re teſtimonia,eaq; adeo expreſſa,vt nulla valeant tergiuerſatione celari. E quibus aliqua pauca ego afferam: reliqua vero qui habere voluerit,fontes illi vberrimos oſtendam,vnde ad nauſeam vſq; haurire valeat.

B PRimo ergo illa verba Chriſti expreſſa ſunt q̃bus ait,Hoc eſt corpus meũ.Nil certe expreſſius quicquã dici potuit:nec in re tanti momẽti,qualis eſt iſta, credendũ eſt Chriſtum tropo aliquo aut figurata loquutione vſum fuiſſe, ne anſam errãdi hac occaſione nobis præberet. Verum quum de hac re iam ſatis dixerimus, opus eſt vt ex aliis teſtimoniis oſtendamus nullum ibi eſſe tropũ, verumq; ibi eſſe corpus Chriſti,quod natum eſt de virgine,& pro nobis in cruce pependit,iacuit in ſepulchro,ac deinde reuixit,ad celoſq; aſcendit.Hoc autẽ totũ,illud Iohannis ſextum caput confirmat,in quo ſæpiſſime hanc ſententiã repetit,vt nulla nobis dubitatio maneret.Ego ſum(inquit Chriſtus) panis viuus,qui de cœlo deſcendi.ſiquis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt,quã ego dabo pro mundi vita.Ecce hic bis poſitũ hoc verbũ dabo,vt ſemel referas ad donationẽ in modũ cibi, iterũ autem referas ad paſſionem,in qua ſeipſum morti tradidit pro noſtra omniũ vita: ac ſi parũ expreſſius dixiſſet, Panis quẽ vobis daturus ſum C ad comedendũ,caro mea eſt,caro inquã illa quã dabo pro veſtra omniũ vita. Verum forte vt iam cœpiſti,etiã hic interpretaberis verbũ eſt,per ſignificat,vt dicas ſic eſſe intelligendũ, Panis quem ego dabo,carnem meã ſignificat,aut figura quędã eſt corporis mei. Quod ſi ad hunc modum etiam hunc locũ peruertis, manifeſte iam te illis Iudæis Capernaitis annumeras, qui audito illo Chriſti verbo quod capere non poterant, litigabant adinuicem, dicentes·Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandũ?Quapropter oportebit vt verba quæ huic contentioni Chriſtus reſpondit,tibi obiiciamus· Amen amen dico vobis,niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. Ecce iam eandem ſententiam Chriſtus repetit,oſtendens carnẽ ſuam vere eſſe cibum. & quia præuidit vnum Berengarium & alterum Oecolampadium expoſituros hoc verbum eſt,per ſignificat:ne quid tale ſuſpicari merito poſſent,iam nõ repetit hoc verbum eſt,ſed ait,niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem,non D habebitis vitam in vobis.Ex quibus verbis nihil tale iam poteſt fingi vt verbum manducare exponatur per ſignificare:niſi forte iterum confugiat exponens carnem per figurã carnis,dicens ſic debere intelligi,niſi manducaueritis carnem,id eſt figuram carnis filii hominis &c. Quis non videt hanc eſſe tam alienam à litera expoſitionem,vt nulla ex parte illi conuenire valeat? Verum ne quid tale iam fingi poſſit,manifeſte oſtendũt verba quæ Chriſtus ſubnectit dicens,Qui manducat carnem meam,& bibit ſanguinem meum,habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Caro enim mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Ecce iam non dicit ſolum caro mea eſt cibus, ſed ne vllo pacto exponi valeat eſt per ſignificat, addidit vere, dicens, Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus.Nihil clarius aut expreſſius dici potuit,q̃ dicẽdo,caro mea vere eſt cibus.Quod ſi caro Chriſti in euchariſtia tantum eſt ſignificatiue, & per quãdam imaginem, nõ ergo vere eſt cibus, ſed ſignificatiue aut imaginarie eſt cibus.Quod bene notabis lector, E nam hic locus præ omnibus aliis maxime aduerſarium configit, noſtrũq; propoſitũ confirmat. Caro(inquit) mea vere eſt cibus, ac ſi diceret, non ſignificatiue aut figuratiue, ſed vere eſt cibus.Nam ſi figuratiue tantũ eſſet cibus,nequaq̃ vere eſſet cibus. Nunq̃ enim imagines aut figuræ dicẽtur vere eſſe illa quorũ ſunt imagines.Quis enim diceret imaginẽ dei vere eſſe deũ?Non credo Oecolampadiũ hoc dicturũ. Si enim hoc diceret, præter alia incommoda cõtra omnium fidem,hoc effet aduerſus Oecolampadium peculiare, imagines ſcilicet eſſe tolerandas,cum imago dei vere ſit deus.Oecolampadius tamẽ(vt aliàs dicetur) imagines non ſuſtinet.Si ergo imago aut figura nõ dicitur vere eſſe id cuius eſt imago, ſed tantum ſignificatiue:qualiter caro Chriſti,quæ nullo modo (vt Oecolampadius ait) come-

Lucæ.xxij.

Iohan.vi.

ditur,dici poterit vere cibus?Si autem dicas eo modo dici cibū,quo verbum dei dicitur ci- F
Matth.iiij. bus,vt ibi, Non in ſolo pane viuit homo:certum eſt verbum dei ibi nō dici eſſe vere cibū, ſed per quandā metaphoram,aut ſimilitudinem:vt quemadmodum cibus corporalis in ſto machū traiectus,ſufficientiq; calore digeſtus nutrit corpus,vitāq; illi confert : ſic verbum dei auditū,memoriæq; bene mandatum, calore charitatis ſic digeſtū,vt opere quis cōpleat
Iohan.viij. quod voce audierat,nutrit animam,vitamq; illi ſpiritalem cōfert. Si quis (inquit Chriſtus) ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Ex his ergo Chriſti verbis clariſſime conuincitur verum Chriſti corpus in euchariſtia ſub ſpeciebus panis, & verum ſanguinem ſub ſpeciebus vini contineri. Verum quia Oecolampadius per quandam rimulam elabi conatur,dicens illud ſextum Iohannis caput nullo pacto tendere ad euchariſtiā, ſed ad manducationem ſpiritualē carnis,per quam,vt ipſe dicit,habemus vitam æternam : oportet vt oſtendamus omnem cateruam virorum ſanctitate & doctrina clariſſimorū, hoc G
Iohannis caput ſextum de euchariſtia intellexiſſe,atq; ita expoſuiſſe.Nā in principio huius libri oſtendimus ſenſum ſacrę ſcripturæ ab eccleſia eſſe petendum. Nam cuius authoritate ſcripturas has pro diuinis amplectimur, eadē etiam authoritate oportet illarū ſcripturarū ſenſum tenere.Parum quidem refert verba tenere , ſenſum autē verborū penitus ignorare. Nec difficultas circa ſola verba verſatur,quorum ſignificationē grammaticus ſcire poteſt, ſed circa ſenſum. Et ipſemet Oecolampadius in verbis ſuperius citatis dixit, Nos ſenſum non verba quærimus.Si ergo magis quærendus eſt ſenſus q̄ verba,cum ex eccleſiæ decreto teneamus hanc aut illam eſſe diuinam ſcripturam: ex eius etiā decreto oportebit ſenſum ſcripturæ quem illa nobis præſtiterit,tenere. Ex ſenſu certe ſcripturæ fides noſtra pendet, non ex nudis verbis. Oportet ergo adire eccleſiam de hac re, & videamus quid nobis decernat.

ET primum oſtendamus ſigillatim diuerſorum patrum in hac re communem omnium H
Theophylactus. fuiſſe ſententiam,illud Iohānis caput de euchariſtia eſſe intelligendum. Et primum omniū in acie cōſtituo Theophylactum ab eodē Oecolampadio latinitate donatum.is
Iohan.vi. enim exponens illud Iohānis,Panis quem ego dabo,caro mea eſt, quā ego dabo pro mūdi vita: ſic ait,Manifeſte autē nobis hoc loco de myſtica communione corporis ſui dicit. Nā panis(inquit)quē ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Porro poteſtatem ſuā indicans, ꝙ non vt ſeruus & minor patre crucifigendus ſit, ſed voluntarie, inquit: Ego dabo carnem meā pro mundi vita. Nam quanuis & à patre dicatur eſſe traditus, attamen & ſeipſum tradidiſſe dicitur.& illud quidem eſt,vt diſcamus eius cum patre cōcordiā: hoc autē,vt liberā voluntatē filii non ignoremus. Attēde autē ꝙ panis qui à nobis in myſteriis manducatur, non eſt tantū figuratio quædam carnis domini, ſed ipſa caro domini. Non enim dixit,Panis quem ego dabo,figura eſt carnis,ſed caro mea eſt. Trāſformatur enī arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionē, & acceſſionem ſancti ſpiritus, in car- I
nem domini.Et ne quē conturbet ꝙ credendus ſit panis caro. Etenim in carne ambulante domino,& ex pane alimoniā admittente, panis ille qui manducabatur,in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & in augmentum & ſuſtentationem conferebat iuxta humanum morē. Igitur & nunc panis in carnem domini mutatur. Et quomodo (inquit)non apparet nobis caro,ſed panis? Vt non abhorreamus ab eius eſu. Nam ſi quidē caro apparuiſſet,inſuauiter affecti eſſemus erga cōmunionem. Nunc autem condeſcendente domino noſtræ infirmitati,talis apparet nobis myſticus cibus,qualibus alioqui aſſueti ſumus.Hucuſq; Theophylactus:quē ideo tā prolixe citaui,ꝙ maxime noſtro negocio fauet, atq; omnes Oecolāpadii captiunculas his ſolum verbis ſoluit.Beatus etiā Cyrillus,illa quę ſexto Iohānis capite à Chriſto dicūtur,de hoc mirifico ſacramēto exponit,vt quilibet ibidem videre poteſt.Vt autē hoc lector ſine tuo labore videas,decreui hic inſerere ea quæ il-
Cyrillus. le libro quarto ſuper Iohannē capite ſextodecimo diſſerit,in hunc modū. Cyrillus. Diſtin- K
guit rurſus inter myſticā benedictionem,& manna,& aquarum fluenta ex lapide, & calicis ſancti communicationem. Iterum eadem repetit, ne magis mannæ miraculum admiren-
Iohan.vi. tur,ſed ipſum potius ſuſcipiant,qui cœleſtis panis & æternę vitæ largitor eſt.Patres enī(inquit)veſtri manducauerunt manna in deſerto,& mortui ſunt.Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit,vt aliquis ex ipſo comedat,& non moriatur.Mannę nanq; alimentū non æternam vitam,ſed breue famis remedium afferebat.Non ergo erat cibus verus,id eſt panis de cœlo. Sanctum vero Chriſti corpus ad immortalitatem & vitam æternam nutriens,cibus eſt. ita inquit.Sed aquā illi ex petra biberunt:quid igitur inde lucrati ſunt,qui mortui fuerūt? Nō

erat

A erat igitur potus ille verus,ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti,quo radicitus mors euertitur atq; deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali vitę cõiũctus,vita effectus eſt.Propterea corpus & membra Chriſti ſumus,quia per hanc benedictionem myſterii ipſum filiũ dei ſuſcipimus.Hæc Cyrillus.Ex quo manifeſte patet de ſacramẽto euchariſtiæ interpretari ea quę de myſtico pane Iohãnis vi.reponũtur.In quo admonete pium lectorẽ decreui,vt quoties apud Cyrillum de pane loquentem repererit myſticã benedictionem,intelligat hoc admirabile ſacramentũ. hac etenim voce ille ſæpiſſime vtitur, cum impræſentiarũ,tum etiã alibi ſæpe. Chryſoſtomus etiã hæc verba de hoc præſtantiſſimo ſacramento exponit homilia quadrageſimaquinta ſuper Iohãnẽ:vbi oſtẽdit quę verba huic ſacramẽto conueniant,quæ autẽ non.Nam explanans illa verba,Ego ſum panis vitæ, ſic ait,Iam in myſteriorũ traditionẽ deuenturus eſt, & primum de diuinitate ſua ſic diſputat.Ego ſum panis vitæ. Neq; enim de corpore hoc dictũ eſt,de quo circa finẽ inquit, Panis quẽ ego dabo,caro mea eſt:ſed adhuc de diuinitate.Etenim illa propter deum verbum panis eſt,quemadmodũ hic panis propter aduenientẽ ei ſpiritum panis cœleſtis efficitur. Hæc Chryſoſtomus,q clariſſime diſtinguit inter ea verba Chriſti quæ ad ſuã diuinitatem, & ea quæ ad corpus eius,vt ſub myſteriis velatur,pertinere videntur.Atq; ſermonem de his myſteriis,hoc eſt de hoc ſacramento(nam hoc ipſe appellat myſteria)inchoari docet ab illo loco, Panis quẽ ego dabo,caro mea eſt.quod valde notabis lector,quoniã hoc plurimũ tibi deſeruiet ad obuiandum huiuſmodi hæreticorum technis. Beatus Auguſtinus apertiſſime omnia illa quæ de carne Chriſti Iohannis ſexto dicuntur, ad hoc euchariſtiæ ſacramẽtũ refert.Quod vt clariſſime lector agnoſcas,ex multis quæ tractatu xxvi.ſuper Iohãnẽ dicit, hoc vnum afferã.exponens enim illũ locũ,ſcilicet,Qui mãducat meã carnẽ,& bibit meum ſanguinẽ,habet vitã æternam:ſic ait, Ad vtrunq; autem reſpondet quod ait æternã.Non ita

C eſt in hac eſca quam ſuſtentandæ huius corporis vitæ cauſa ſumimus.nam qui eã non ſumpſerit,non viuet:nec tamẽ qui eam ſumpſerit,viuet.Fieri enim poteſt, vt ſenio vel morbo vel aliquo caſu plurimi & qui eã ſumpſerint moriãtur.In hoc vero cibo & potu,id eſt corpore & ſanguine domini non ita eſt.Nam & qui eam nõ ſumit,non habet vitam:& qui eã ſumit,habet vitam,& hanc vtiq; æternã.Hæc Auguſtinus. Vbi explicans dicta verba Chriſti de euchariſtia aſſerit apertiſſime ibi eſſe verũ Chriſti corpus,& verũ ſanguinẽ.Sic enim dixit,In hoc vero cibo & potu,id eſt corpore & ſanguine domini.quo nihil poteſt expreſſius dici.Sunt etiã alii plurimi ſacri doctores,qui etſi Iohãnẽ in vniuerſum nõ expoſuerũt, tamẽ inter ea quæ ſcripſerunt aliis locis,partes huius capitis expoſuerũt,q propoſito quod tunc pertractabant,conducere videbant.quæ cõnumerare nõ pigebit,atq; eo maxime q nõ tam facilè inueniri queant:quæ nos aliud agentes annotauimus huic negocio poſtmodum applicanda.Caſſiodorus in primis exponens illud pſalmi,Tu es ſacerdos in æternũ, ſic ait,

D Cui enim poteſt veraciter & cuidẽter aptari,niſi domino ſaluatori qui corpus & ſanguinẽ ſuum in panis ac vini erogatione ſalutariter conſecrauit ? ſicut ipſe in euangelio dicit, Niſi manducaueritis carnẽ filii hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam æternam.Sed in iſta carne ac ſanguine nil cruentum,nil corruptibile mens humana concipiat : ne ſicut dicit apoſtolus,corpus domini indigne manducet: ſed viuificatricẽ ſubſtantiã atq; ſalutarem,& ipſius verbi propriam factã,per quã peccatorum remiſſio, & æternæ vitæ dona præſtantur.Hæc Caſſiodorus: qui manifeſte fatetur in euchariſtia corpus ac ſanguinem cõtineri,& hoc probat teſtimonio adducto ex Iohãnis ſexto,quod viderit huic propoſito aptiſſimum.Beatus Gregorius exponens illud Iob.vi. Nũquid rugiet onager cum habuerit herbam?ait, Tunc ergo herbam onager inuenit,cũ gentilis populus gratiam diuinæ incarnationis accepit.Tunc bos vacuum præſepe non habuit, cũ plebi Iudaicæ eius carnem expectanti lex exhibuit quẽ diu expectatum prophetauit.Vnde & natus dominus in prę-

E ponitur,vt videlicet ſignaretur quia ſancta animalia quæ ieiuna diu apud legẽ inuẽta ſunt, incarnationis eius fœno ſatiarentur. Præſepe enim natus impleuit, qui cibum ſemetipſum mentibus mortalium præbuit,dicens,Qui comedit carnem meã, & bibit ſanguinem meũ: in me manet,& ego in eo.Hæc Gregorius. Qui afferens deum ſe dediſſe nobis in cibũ, affert pro hac re teſtimoniũ ex Iohãnis.vi.Ambroſius lib.vi. de ſacramentis cap.i. Sicut verus eſt dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus,non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtãtia patris:ita vera caro,ſicut ipſe dixit,quam accipimus,& verus eſt potus.Sed forte dicas quod dixerunt tunc temporis etiã diſcipuli Chriſti audientes dicentem,Niſi quis manducauerit carnẽ meam, & biberit ſanguinem meum,nõ manebit in me,

Chryſoſtomus. Iohan.vi. Caſſiodorus. Pſal.cix. Iohan.vi. i.Cor.x. Iohan.vi.

nec habebit vitam æternam.forte dices, quomodo vera? Qui ſimilitudinē video, non vi- F
deo ſanguinis veritatem.Primò omniū dixi tibi de ſermone Chriſti,qui operatur vt poſſit
mutare & conuertere genera inſtituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt ſermonem Chriſti
diſcipuli eius,ſed audientes ꝙ carnem ſuam daret manducare, & ſanguinem ſuū daret bi-
bendum,recedebant.Solus tamē Petrus dixit,Verba vitæ æternæ habes,& ego à te quò re-
cedam?Ne igitur plures hoc dicerēt,veluti quidam eſſet horror cruoris,ſed maneret gratia
redemptionis,ideo in ſimilitudinem quidem accipis ſacramentum,ſed veræ naturæ gratiā
virtutēq; conſequeris.Ego ſum(inquit)panis viuus qui de cœlo deſcendi. Sed caro nō de-
ſcendit de cœlo,hoc eſt carnē in terris aſſumpſit ex virgine.Quomodo ergo deſcēdit pa-
nis è cœlo,& panis viuus?Quia idem dominus noſter Ieſus Chriſtus cōſors eſt diuinitatis
& corporis. Et tu qui accipis panem diuinæ eius ſubſtantiæ,in illo participaris alimento.
Hucuſq; Ambroſius. Vbi aduerte lector q̄ clare aſſerat nos māducare carnē Chriſti,& qua- G
liter verba quæ habentur Iohannis.vi.exponat de vera Chriſti carne, quā dicit nos ſub pa-
Hilarius. nis ſpecie manducare.Hilarius octauo libro de trinitate ſic ait, Non eſt humano aut ſæculi
ſenſu in dei rebus loquendum, neq; per violentam atq; impudentem prædicationem cœ-
leſtium dictorum ſanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt.
Quæ ſcripta ſunt, legamus,& quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectę fidei fungemur
officio. De naturali enim Chriſti in nobis veritate quæ diſcimus,niſi ab eo diſcimus,ſtulte
atq; impie diſcim⁹. Ipſe enim ait,Caro mea vere eſt eſca,& ſanguis meus vere eſt pot⁹.qui
edit carnem meam,& bibit ſanguinē meum,in me manet,& ego in eo. De veritate carnis
& ſanguinis nō eſt relictus ambigendi locus: nunc enim & ipſius domini profeſſione,& fi-
de noſtra vere caro eſt, & vere ſanguis eſt. Et hæc accepta atq; hauſta hæc efficiunt, vt nos
in Chriſto,& Chriſtus in nobis ſit.Hæc Hilarius,in quibus apertiſſime oſtendit nos mādu
care veram Chriſti carnē,& bibere verum eius ſanguinem, adducto pro hac re teſtimonio H
Cyprianus quod putauit conueniēs ex Iohānis.vi.cap.Cyprianus in expoſitione orationis dominicæ
ſic ait,Hunc autē panē dari nobis quotidie poſtulamus,ne qui in Chriſto ſumus, & eucha-
riſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus,intercedente aliquo grauiore delicto,dū abſtē
ti & non cōmunicantes à cęleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur,ipſo præ-
Iohan.vi. dicante & monēte,Ego ſum panis vitę,qui de cœlo deſcēdi.Si quis ederit ex hoc pane,vi-
uet in æternum.Panem autem quē ego dedero, caro mea eſt pro ſæculi vita. Quando ergo
dicit,in æternum viuere ſiquis ederit de eius pane,vt manifeſtum eſt eos viuere qui corpus
eius attingunt,& euchariſtiam iure communicationis accipiunt,ita contrà timendum eſt &
orandum,ne dum qui abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore,procul remaneat à ſalute, cōmi
Ibi. nante ipſo & dicente, Niſi ederitis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem, non
habebitis vitam in vobis.Et ideo panē noſtrum, id eſt Chriſtum dari nobis quotidie peti-
mus;vt qui in Chriſto manemus & viuimus,à ſanctificatione & corpore ei⁹ nō recedam⁹. I
Hæc Cyprianus. Vides hic lector qualiter Cyprianus aſſerit eum qui ab euchariſtiæ com-
munione ſeparatus eſt,eſſe etiam ſeparatū à corpore Chriſti, atq; ideo à ſalute.cui aptat te-
ſtimoniū ex Iohannis.vi. nempe illud, Niſi ederitis carnē filii hominis &c.Et in lib.primo
aduerſus Iudæos eandē ſententiā cōfirmat per teſtimonia ex illo loco Iohānis adducta. De-
Origenes. mum Origenes homilia vii.ſuper librum Numerorū,ſic dicit·Et quę prius ænigmate deſi-
gnabantur,nunc in ſpecie & veritate complentur. Et ideo ille qui ſpecies figurarū & æni-
i. Corin.x. gmatum differebat,dicit·Scimus autē quoniā patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & o-
mnes in Moyſe baptizati ſunt,in nube,& in mari.Et omnes eandē eſcā ſpiritualē māduca-
uerūt.Et omnes eundē potū ſpiritualē biberūt.Bibebāt autē de ſpiritali cōſequēti eos pe-
tra.Petra autē erat Chriſtus.Vides quomodo ænigmata legis Paul⁹ abſoluit,& ſpecies ęni-
gmatū docet,& dicit quia petra in ænigmate erat apud Moyſē anteq̄ iūgeretur huic noſtræ
æthiopiſſæ.Nūc in ſpecie petra Chriſtus eſt.Nunc enim os ad os loquitur per legem deus. K
Antea in ænigmate fuit baptiſmus in nube,& in mari:nūc autē in ſpecie regeneratio eſt in
aqua & in ſpiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus:nunc autē in ſpecie caro ver
bi dei eſt verus cibus:ſicut ipſe dicit, quia caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt
potus.Hucuſque Origenes.Ex quo multa nobis ſuffragantur.nam cum differat de his quæ
prius in figura habebantur, & nunc in veritate habentur,tria adducit exempla,quorū vnū
eſt mānæ,qui cibus Iudæis fuerat,ſed in figura . figurabat nanque Euchariſtiam,in qua nos
Chriſti carne paſcimur in veritate & non figura, vt Oecolampadius ait. pro qua re confir-
manda,vt vides lector, Origenes citauit teſtimonium ex Iohannis. vi. capite, quod huic

propoſito

A propoſito vidit eſſe commodiſſimum. Patet ergo ex tot virorum clariſſimorum teſtimonio, ea quæ de pane & carne & ſanguine Chriſti Iohannis. vi. dicuntur, ad euchariſtiæ ſacramentum eſſe referenda. Verum vt hominem authorum teſtimonio obruamus, oſtẽdamúſque velut hæreticum ab eccleſiæ vnitate diuiſum: alia inſuper producam illuſtrium virorũ teſtimonia, qui manifeſte probant in hoc præſtantiſſimo ſacramento verum Chriſti corpus & ſanguinem ſub ſpeciebus panis & vini contineri. Leo primus ſanctitate perinde ac doctrina clarus, in epiſtola ad Cõſtantinopolitanos ita ſcribit, In eccleſia dei omnium ore tam conſonum eſt, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & ſanguinis Chriſti inter communis ſacramenta fidei taceatur, quia in illa myſtica diſtributione ſpiritalis alimoniæ hoc impartitur, vt accipientes virtutẽ cœleſtis cibi, in carnem ipſius, qui caro noſtra factus eſt, tranſeamus. Hæc Leo. Iuuencus etiam presbyter Hieronymo antiquior, carmine hexa- Leo primus. Iuuencus.

B metro euangelicam hiſtoriam deſcribens ait,

Hæc vbi dicta dedit, palmis ſibi frangere panem:
Diuiſũmque dehinc tradit: ſanctúmque precatus
Diſcipulos docuit, proprium ſe tradere corpus.
Hinc calicem ſumit dominus, vinóque repletum
Sanctificat gratis verbis, potúmque miniſtrat,
Edocuítque ſuum ſe diuiſiſſe cruorem:
Atque ait, hic ſanguis populi delicta remittet.
Hunc potate meum: iam veris credite dictis.

Arnobius ſuper pſal. cx. ſic ait: Confeſſio trinitatis, & magnificentia deitatis, opus eius: iuſtitia eius immutabilis perſeuerat in ſecula ſeculorum, in qua iuſtitia memoriam fecit mirabilium ſuorum dicẽs, Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Quando hoc Arnobius.

C dixit miſericors & miſerator dominus? Tunc ſine dubio, quãdo eſcam dedit corporis ſui timẽtibus ſe. Et hoc teſtamentum memor erit dominus in ęternũ, per quod virtutem operum ſuorũ annunciauit populo ſuo. Hæc Arnobius. Vides lector qualiter Arnobius aſſerat dominum dediſſe nobis eſcam corporis ſui. Ireneus in libro. v. aduerſus hęreſes hanc etiam fatetur fidem dicens, Quando & mixtus calix, & fractus panis percipit verbũ dei, fit euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit noſtræ carnis ſubſtantia. Quomodo negant carnẽ capacẽ eſſe donationis dei, qui eſt vita æterna, quæ & ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eius fit, quemadmodum Apoſtolus ait in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola, Quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius? Non de ſpiritali aliquo & inuiſibili homine differens hæc (Spiritus enim neque carnẽ neque oſſa habet) ſed de ea diſpoſitione quæ eſt ſecundum hominẽ quæ ex carnibus & neruis conſiſtit, quæ de calice qui eſt ſanguis eius nutritur, & de pane qui eſt corpus eius auge- Irenæus. Epheſ. v. Lucæ vlti.

D tur. Hæc Irenæus: quem Tritemius in libro de eccleſiaſticis ſcriptoribus martyrẽ fuiſſe docet, eúmque diſcipulum fuiſſe Polycarpi martyris teſtatur Hieronymus, qui & eundem Polycarpum martyrem aſſerit fuiſſe diſcipulum Iohannis Euangeliſtæ: ex quo patet hunc Ireneum ab apoſtolo Chriſti fuiſſe edoctum mediante Polycarpo. Quæ idcirco dixi, quòd efficacius ſit eius teſtimonium. Ignatius demum diſcipulus, vt credo, Chriſti, coęuus ſaltẽ apoſtolis, in quadam ad Romanos epiſtola ſic ait, Panẽ dei voco panem cęleſtẽ, panẽ vitæ, qui eſt caro Ieſu Chriſti filii dei viui, qui natus eſt in nouiſſimo ex ſemine Dauid & Abrahæ. Et potum voco ſanguinem eius, qui eſt dilectio incorruptibilis, & vita æterna. Hæc Ignatius beatiſſimus martyr. Plurimos alios authores, eóſque illuſtres, quorum teſtimonia etiam nobis ſuffragari poſſent, prudẽs omiſi, ne onerarem lectorem, & ne breuitatis (quam in principio operis promiſi) videar oblitus. ea tamen in poſterum aduerſus alios errores de euchariſtia afferemus, quę cum legeris, rogo lector attẽdas plurima ex illis huic ſeruire pro-

E poſito. Hæc certe talium virorum teſtimonia, etiam ſi locus ſcripturæ deeſſet, ſufficere deberent ad quancunque fidem confirmandam, etiam ſi centum Oecolampadii repugnarent. Verùm quum tot illuſtres viri Oecolampadio repugnent, qualiter nõ veretur aduerſus tot clariſſimos viros, immo aduerſus totam eccleſiam collum exerere? Certè in cauſſa eſt id quod Cyrillus dicit de Iudæis litigãtibus, ac dicentibus, Quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuam dare ad manducandũ? Sic enim ait Cyrillus: De deo non ſine magna impietate conclamant, nec in mentem venit nihil eſſe impoſſibile apud deum. Nam quum animales eſſent (vt ait Paulus) ſpiritalia intelligere non poterant, ſed fatuitas quædam tam magnũ ſibi videtur myſterium. Hæc Cyrillus. Ita ergo (vt patet) Oecolampadio fatuitas quædam tam Cyrillus.

magnificum videtur myſterium,nec intelligit quid intus lateat, nec conſiderat nihil eſſe F
impoſſibile apud deum. Quare autem non intelligit,in aperto eſt:quia teſte Paulo, anima-
i.Cor.ij. lis homo non percipit ea quæ dei ſunt. At quis magis animalis q̃ Oecolãpadius,cuius ma-
nifeſta ſunt opera carnis?Nam cum monachus eſſet ordinis ſanctæ Brigittæ,reiecta conti-
nentia quam in monachatu vouerat, vxorem duxit:cum tamen ea eſſet ætate, qua ſi in ſe-
Gene.xviij culo liber maneret,vxore abſtinere debuiſſet,Sarram imitatus,quæ dixit,Cõſenui, & quo-
Danie.xiij. modo voluptati operam dabo?Verùm hic forte ex ſenibus illis erat qui exarſerunt in con-
cupiſcentiam Suſannæ. Cæterum vt rem penitus abſoluamus, ſupereſt vt concilia quæ in
huius rei confirmationem celebrata ſunt, afferamus. Primo tertia ſynodus ex his quatuor
Conciliũ quas beat⁹ Gregorius fatetur ſe venerari tan q̃ quatuor euangelia,quę quidẽ ſynodus Ephe
Epheſinũ. ſina prima eſt ducentorum epiſcoporum numero,in quo præſedit ſummi põtificis vicem
gerens Cyrillus Alexandrinus epiſcopus. In epiſtola quadam à toto concilio miſſa Neſto- G
rio hæretico Conſtantinopolitano epiſcopo,de cuius dogmate agebatur, qui dicebat duas
eſſe in Chriſto perſonas, aliam dei, aliam hominis, ſicut aliàs iam de hoc diſſeruimus,
ita dicitur: Sic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur partici-
pes ſancti corporis & precioſi ſanguinis Chriſti omnium noſtrum redemptoris effecti, nõ
vt communem carnem percipientes (quod abſit) neque vt viri ſanctificati, & verbo coniun-
cti ſecundum dignitatis vnitatem,aut ſicut diuinam poſſidentis habitationem,ſed vere
viuificatricem,& ipſius verbi propriam factam. vita enim naturaliter vt deus exiſtens, quia
proprie carne vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt:& ideo quãuis dicat ad nos,
Iohan.vi. Amen amen dico vobis,niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem:non tamen eam vt hominis vnius ex nobis exiſtimare debemus. Quomodo enim iuxta naturam ſuam viuificatrix eſſe caro poterit hominis?ſed vt vere propriam eius factam
qui propter nos filius hominis eſt factus & vocatus. Hæc Concilium. Per quod decretum H
omnes hæretici negantes veram Chriſti carnem verúmque ſanguinem in euchariſtia con-
tineri, qualitercunq; id negent,hic apertè reiiciuntur. Verúm quum hoc viderit Oecolam-
padius,perpendens quantæ arrogantiæ ſit faciem toti cõcilio opponere, ad hoc cõfugit,vt
dicat illud non eſſe ex actis in concilio, ſed eſſe in epiſtola à Cyrillo ad Neſtorium dire-
cta. Hoc autem manifeſtę conuincitur falſitatis ex titulo eiuſdem epiſtolæ. Sic enim inſcri
ptio epiſtolæ habet· Religioſo & deo amabili conſacerdoti Neſtorio Cyrillus, & quicũq;
ſunt apud Epheſi ſynodum. Ex iſta epiſtolæ inſcriptione apertè colligitur epiſtolam à to-
to concilio eſſe ad Neſtorium mandatam: quo fit vt quæ in ea continentur,velut acta con
cilii eſſe recipienda. Poſt aliquot deinde annorũ centurias Leo nonus,vt diximus,celebra-
uit concilium Vercellis,in quo hoc impium Berengarii dogma damnatum eſt. Deinde ſub
Victore ſecundo aliud cõcilium Turonis celebratum eſt præſidente Ildebrando Romanæ
eccleſiæ diacono Cardinali:in quo iterum Berengarii dogma ſicut à toto cõcilio, ita & ab I
ipſo Berengario reiectum eſt. Demum ſub Nicolao ſecũdo concilium Romanũ cẽtum. xiii.
epiſcoporum coactum eſt hac de cauſſa, quòd Berengarium ad vomitum rediiſſe compertum eſt,in quo iterum Berengarius concilii decretum ſuſcipiens,ſuo dogmati renunciauit.
Quorum conciliorum acta incuria ſcriptorum non habemus. Nam in eo volumine concilio-
rum quod Pariſiis impreſſum eſt,à quinta ſynodo Conſtantinopolitana vſque ad con-
cilium Conſtantienſe nullum aliud cõcilium interponitur:in quo interiecto temporis ſpa
tio conſtat multa concilia celebrata fuiſſe,eáque nõ parui momenti. Itaque ex illo Vercel-
lenſi, Turonenſi, ac Romano conciliis,nihil aliud reperio præter abiurationem,quæ à cõ-
cilio Romano oblata eſt Berengario,vt eam coram toto illo conuentu legeret,ac ita eſſe fa
Concilium teretur. Quæ quidem abiuratio ponitur in volumine decretorum de cõſec. diſt. ii. cap. Ego
Conſtan- Berengarius. Demum poſt hæc omnia concilium Conſtantienſe recenſens errores Iohan-
tienſe. nis Vvitcleff, tertio loco iſtũ collocat his verbis, Chriſtus non eſt in eodẽ ſacramẽto idẽ- K
tice & realiter in propria præſentia corporali. quem errorem cũ aliis omnibus eiuſdem au-
thoris vna ſuper omnes lata ſententia damnat. Contra hanc impiam hæreſim olim cũ eam
primus Berengarius tutaretur,ſcripſit primus Lanfrancus Cãtuarienſis archiepiſcopus. Poſt
eum Guidmũdus ex monacho Auerſanus epiſcopus. Eodem tempore Algerius, ex ſchola-
ſtico monachus Corbienſis in Saxonia. Scripſit etiam aduerſus eum teſte Iohanne Trite-
mio quidam Adelmanus,ex clerico Leodienſi epiſcopus Brixienſis, qui eiuſdem Berenga-
rii condiſcipulus fuerat. Scripſit etiam aduerſus eundem Hildebertus quidam epiſcopus Ce
nomanenſis,ac poſtea archiepiſcopus Turonẽſis,vt teſtatur idem Tritemius in libro de ec-

A cleſiaſticis ſcriptoribus. Hos duos vltimos fateor me non vidiſſe, aliorum tamen opera legi. Poſt iſtos omnes hoc noſtro tẽpore contra Oecolampadium ſcripſit omnibus iſtis longe diffuſius atque acutius Iohannes Roffenſis epiſcopus, vir non minus vita quàm doctrina clarus, qui illis antiquis ſcriptoribus meritò comparari valet. Quôd ſi multos tales epiſcopos eccleſia in ſui regimẽ retineret, qualis ille eſt, non ſic labentẽ ploraremus, vt nũc (proh dolor) ingemiſcimus. Si omnia ad vnguem quæ ad hoc negocium ſpectant, habere vis, lege viri huius ad finem vſque librum. ſpero deo authore ſi dubius acceſſeris, confirmaberis, & omni ſcrupulo ſublato diſcedes in firmiſſima fidei petra fundatus. Scripſit etiam aduerſus eundem Oecolampadium Iudocus Clichthoueus. alios nõ vidi, quãuis plures alios ſcripſiſſe audiam.

B QVinta de hac re orta eſt hæreſis, quæ aſſerit in euchariſtia poſt factã cõſecrationem manere eundem panem qui ante cõſecrationẽ ibidem erat. Sed hæc hæreſis in duas factiones eſt ſciſſa. Quidam enim dixerunt panem ſimul eſſe cum euchariſtia, nec amplius inſanierunt. Horum dux fuit Iohannes Vvitcleff, cuius iam ſæpe fecimus mẽtionem. Alii verò inſaniam augentes ſic affirmãt panem ibidem eſſe, quòd aſſerunt panem eſſe corpus Chriſti. Hoc autem recens eſt inuentum, nempe à Martino Luthero prodiens, qui ait has eſſe veras: panis eſt corpus Chriſti: vinum eſt ſanguis Chriſti. Inter hos duos, ſcilicet Vvitcleff & Lutherum, de hoc conuenit, quòd vterque fatetur poſt cõſecrationem ſuperſtitem eſſe panem: moti hac ratione, quòd ſæpe in nouo inſtrumento appellatur hoc ſacramentum panis, vt in actis Apoſtolorum dicitur, Vna autem ſabbati cum conueniſſemus ad frangẽdum panem, Paulus diſputabat cum eis, profecturus in craſtinum. Et in prima ad Corinthios epiſtola, Panis quẽ frangimus, nonne participatio corporis domini eſt? Quoniam vnus panis & vnũ corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane & de vno calice par-

C ticipamus. Et rurſus in eadem epiſtola, Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. De hoc autem inter iſtos eſt diſſidium, quòd Vvitcleff non admittit panem illum qui ante conſecrationẽ erat, dici poſſe corpus Chriſti, Lutherus autẽ illud cõcedit, aſſerens has eſſe veras, panis eſt corpus Chriſti, vinum eſt ſanguis Chriſti: motus hac ratione, quæ illi eſt adeo efficax, vt nullus ſit qui illi poſſit obſtare. Verba (inquit) diuina accipienda ſunt iuxta grammaticæ nudam intelligentiam: ita vt non liceat ei per angelum nedum per hominem vim vllam fieri, ne detur occaſio aduerſariis ſcripturas eludendi. At vis (vt ait) fit verbis diuinis, ſi quod Chriſtus dicit panem, hoc nos dicamus intelligi panis accidentia: & quod ille vinum vocat, hoc nos dicamus eſſe tantum vini ſpeciem. Omnibus ergo modis verus panis (ait) ac verũ vinum ſupereſt in altari, ne verbis Chriſti fiat vis, ſi ſpecies ſumatur pro ſubſtantia. Nullam enim tranſſubſtãtiationis (inquit) euangeliſtæ fecere mentionem. Sed hoc recens quoddã inuen-

D tũ eſt, nempe trecentenariũ (vt ait) nec eo amplius. Sic ergo dicit Lutherus eſſe verba conſecrationis intelligẽda: Hoc, id eſt hic panis, eſt corpus meũ. Hic, id eſt hoc vinum, eſt ſanguis meus. Ecce quibus præſtigiis confidit Lutherus ſeducere tot ſapientes viros quot ſunt in eccleſia. Credit forte omnes nos infantes eſſe adhuc in cunabulis, vt ſimilibus nęniis decantatis valeat nos dementare. Contra hos omnes vno eodẽmque gladio pugnandum eſt. nam quum oſtenderimus facta conſecratione nullum panem manere, ſimul etiam patebit hanc enũciationem, ſcilicet, panis eſt corpus Chriſti, nullo pacto eſſe veram. Primùm ergo oſtendamus hãc Lutheri interpretationem eſſe à litera remotiſſimam: quod vel ex eo conſtare manifeſte poteſt, quòd articulus hoc, vel pronomen demonſtratiuum cum ſit neutri generis, nullo modo poteſt referri ad panem, quòd panis maſculini ſit generis. Forte dices ibi ſubſtantiue poſitum, quemadmodum adiectiuum in neutro genere ex grammaticorum regula in ſubſtantiui locum ſubrogare licet: atque ita dices hũc eſſe ſenſum: Hoc, id eſt hæc

E res (pane demonſtrato) eſt corpus meum. Veniamus iam ad verba calicis, in quibus nullum tale reperire poteris ſubterfugium. Sic enim dicitur ibi, Hic eſt ſanguis meus. Vides quaeliter articulus vel pronomen demõſtratiuum ibidem poſitum eſt maſculini generis. cũ autem vinum neutri generis ſit, qui fit vt pronomen hic, poſſit demõſtrare vinum? Si enim dixiſſet, hoc eſt ſanguis meus, anſam præbuiſſet opinandi vinum ibidem manere. At cum dicat, hic eſt ſanguis meus, quis nõ videt articulum maſculini generis nullo pacto ad vinũ poſſe referri, quod neutro genere nominatur? Hæccine eſt grãmatica Luthere, iuxta quã ais verba dei eſſe nudè interpretãda? Adeo enim nuda eſt hæc interpretatio, vt literã à ſuo vero ſenſu prorſus denudet, nihilque apud literam de vero eius ſenſu relinquat. Quòd ſi ad Græ-

Iohannes Vvitcleff.

Lutherus.

Actũ. xx.

1. Corin. x.

1. Cor. xi.

cam linguã ceu fontem noui inſtrumẽti nos reuoces,credens forte hanc collectionem mi- F
nime valere,deciperis.Nam pronomen demonſtratiuũ quod græce ponitur,vtrobique neu
trum eſt.Verba nanque quibus corpus conſecratur,ſic habẽt,τοῦτό ἐϛὶ τὸ σῶμά μου.Verba autẽ
quibus conſecratur ſanguis,ſic habent,τοῦτο γὰρ ἐϛὶ τὸ αἷμά μου.Vides iamvtrobiq; pronomen
poſitum neutrum eſſe,nempe τοῦτο.Nomen autẽ græce ſignificans corpus, ſcilicet τὸ σῶμα,
& nomẽ ſignificãs ſanguinẽ,ſcilicet τὸ αἷμα,vtrunq; neutrũ eſt. Ex quo patet vtrobiq; pro-
nomen demonſtratiuum ſequenti nomini eſſe aptandum,nullo modo autem ad præcedẽs
referẽdum:quia cum nomen ibi pro pane poſitum ſit ἄρτος,quod conſtat eſſe maſculini ge-
neris,conuincitur pronomen neutri generis ad panem minime referri poſſe. Vinum autẽ
græce dicitur ὁ οἶνος,quod conſtat eſſe etiam maſculini generis. Colligimus ergo Chriſti
verba nullo pacto fauere Luthero,immo potius illi omnino repugnare.Nullo etenim mo
do expreſſius potuiſſet dicere nihil illic remanere panis,quàm quum dixit,Hoc eſt corpus G
meũ.Nõ enim dixit,hic,id eſt in hoc loco,eſt corpus meũ:aut cũ hoc qđ videtis,eſt corpus
meũ, tanq̃ in pane aut ſimul cũ pane conſiſteret: ſed hoc eſt(inquit)corpus meũ, nimirum
declarãs manifeſte(vt hæreticorum ora obſtrueret) hoc totum quod porrigebat,ipſius cor-
pus eſſe.Cæterum quò res ſit apertior,& tergiuerſandi nullus pateat locus, euangeliſtarum
Mat.xxvi. verba referamus.Matthæus enim ſic ait,Cœnantibus autem eis,accepit Ieſus panem,& be-
nedixit ac fregit,deditq; diſcipulis ſuis, & ait,Accipite & comedite,hoc eſt corpus meum.
Et accipiẽs calicem,gratias egit,& dedit illis dicẽs,Bibite ex hoc omnes.Hic eſt enim ſan-
guis meus noui teſtamẽti,qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Marcus
Marc.xiiij. verò ſic narrat,Et manducãtibus illis,accepit Ieſus panem,& benedicẽs fregit & dedit eis:
& ait illis,Sumite,hoc eſt corpus meum.Et accepto calice gratias agens dedit eis, & bibe-
runt ex illo omnes. Et ait illis,Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effun-
Lucæ.xxij. detur.Lucæ autem verba ſunt iſta·Et accepto pane gratias egit,& fregit & dedit eis dicens, H
Hoc eſt corpus meum,quod pro vobis datur.Hoc facite in meam commemorationem.Si-
militer & calicem poſtquam cœnauit,dicens,Hic eſt calix,nouum teſtamentum in ſangui-
ne meo,qui pro vobis fundetur. Ex omnibus his euangeliſtarum verbis patet nullum eſſe
locum in quo poſt factam conſecrationem ſacramẽtum vocetur panis aut vinum, ſed tan-
tum corpus aut ſanguis. Si enim Chriſtus in pane ſuſcepto nullã feciſſet mutationẽ,eúmq;
vt ſuſceperat,minime variatum diſcipulis porrexiſſet,dici meritò poſſet merũ panem de-
diſſe diſcipulis.Verùm quum priuſquam diſcipulis manducandum porrigeret, panem con-
uerterit in carnem:nequaquam dici poteſt eum panem quem in manus ſuſceperat,diſcipu-
lis tribuiſſe,ſed corpus ſuum in quod conuerterat.At Lutherus obſtat ſic dicens, Euangeli-
ſtæ referunt Chriſtum in manus ſumpſiſſe panem.Et nos etiam hoc ipſum fatemur.Verùm
quum recipiũt apoſtoli,iam nõ audis panem nominari,ſed corpus:nec vinum,ſed ſanguinẽ.
Quòd autem aiunt Lutherus & eius imitatores,hoc mirabile ſacramentum vocari pa- I
nem,atque inde colligunt aut panem ibi eſſe,aut ipſum panem eſſe corpus Chriſti, nõ re-
cte colligunt.Id enim ſolẽne eſt ſacris ſcripturis,vt panem appellent quod comedi quouis
Eccli.xxix modo poteſt: quia vt dicit Eccleſiaſticus, Initium vitæ hominis aqua & panis. Hoc mo-
Pſal.lxxvij. do manna dictus eſt panis,vt apud Prophetam,Panem cæli dedit eis,omne delectamentũ
in ſe habentem.Ecce panem vocat ſcriptura quem aliàs dixit eſſe velut ſemen coriãdri.hoc
etiam modo filius dei ſecundum diuinitatis ſubſtantiam dictus eſt panis,quòd ſpiritualiter
Iohan.vi. manducatus mentem intus reficiat.Sic enim dicit ipſe,Ego ſum panis vitæ,qui de cęlo de-
ſcendi.Quæ verba(vt ſupra admonuimus)minime ad corpus referenda ſunt,ſed ad diuini-
tatis ſubſtantiam,quòd hæc de cælo deſcenderit,nõ autem corpus.Simili modo nos fate-
mur Chriſti corpus panem dici generali iſta appellatione,quia videlicet ſpecie panis oper-
tum à nobis manducatur in ſpiritualem interioris hominis refectionẽ.Poſſumus etiam a-
liam huius appellationis rationem reddere,nec omnino ineptam,quinimmo conformem K
communi vſui loquẽtium,& ipſis etiam ſcripturis ſacris.Vſitatiſſimus ſiquidem eſt loquẽ-
di modus,vt rem eo nomine appellemus,quo res ex qua genita eſt,vocabatur. Si enim ali-
cui dediſſes vinum,quod ille poſtmodum artificio aliquo aut operante natura vertiſſet in
acetum, quod ille iterum ad comedendum aliquam aliam rem tibi porrigeret, diceret ti-
bi,nec improprie,ecce tuum vinum quod largitus es mihi:nimirũ hac locutione deſignãs
acetum illud ex vino donato fuiſſe genitum,aut vinum in acetum fuiſſe verſum. quapro-
pter factum eſt vt nomine vini gaudeat nunc etiam acetum,quia ex alterius materia geni-
tum eſt:cum tamen vere & iuxta nominis propriam ſignificationem acetum non poſſit

dici

A dici vinum,quòd res ſint ſpecie ſubſtantiáque differentes. Nec ab hoc modo loquendi abhorrent ſacræ literæ. Vide quid dicatur in Exodo, Tulítq; Aaron virgam coram Pharaone & ſeruis eius,quæ verſa eſt in colubrum. Vocauit autem Pharao ſapientes & maleficos,& fecerunt etiam ipſi per incantationes Aegyptiacas & arcana quædam ſimiliter:proiecerúntq; ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones:ſed deuorauit virga Aaron virgas eorũ. Ecce iam vides virgam Aaron verſam in colubrum,atque poſt eam verſionem iterum vocari virgam, cum nihil minus ſit quàm virga.nam & deuorat aliorum virgas, quod virgę minime conuenit. Virga tamẽ poſt eam verſionem vocatur,quòd ex illa materia a deo factus ſit coluber ille. Ad hunc modũ etiam in ſacratiſſima euchariſtia,cum panis vertatur in corpus Chriſti,fit inde vt corpus in quod vertitur,eodem nomine vocetur quo panis commutatus in corpus vocabatur,nõ q̃ panis ſit,ſed quia panis loco ſubrogatus,atq; ideo præteri- Exod.vij.

B ti panis nomen conſeruat. Sed circa hoc non erat opus tot argumentis,cũ eccleſia huic litiiam finem impoſuerit. Verùm hoc fecimus,vt hæreticorum cauillis reſpõderemus, oſtẽderemúſque rationem de ea quæ in nobis eſt fide. Concilium Conſtãtienſe ſeſſione octaua enumerans quadragintaquinq; errores Iohãnis Vvitcleff,hunc primo loco collocat,ſub his verbis,Subſtantia panis materialis,& ſimiliter ſubſtantia vini materialis, manent ſine ſubiecto in eodem ſacramento altaris.quem errorem cum aliis quadragintaquatuor,vna ſuper omnes lata ſententia conciliũ dãnat. Verùm etſi hoc ſufficienter oſtendat panẽ nõ manere,nõ tamen oſtendit panem tranſſubſtantiari in corpus Chriſti, quod Lutherus negat, irridétq;,dicens hanc trãſſubſtãtiationem eſſe recens inuentam,nec vetuſtiorem quàm trecentenariã. Si de vocabulo ſolo eſt diſſidiũ,indigna prorſus res eſt vt pro ea digladiemur, modò conueniat inter nos de re. Res autem eſt, panem nõ manere poſt conſecrationem, ipſúmque conuerti in corpus Chriſti. ſiue autem illam verſionem appellet tranſſubſtantia- Concilium Conſtantienſe.

C tionem,ſiue tranſmutationem,ſiue conuerſionem,nõ multum curabo,dummodo fateatur panem nõ manere poſt conſecrationem, illúmque verti in corpus Chriſti. Horum primũ iam oſtẽdimus cum ex aliis,tum ex concilii Cõſtantienſis definitione. Alterum oſtendere ſupereſt,panem ſcilicet verti in corpus Chriſti,idque nõ eſſe recens theologorum ſcholaſticorum inuentum,nempe trecentenarium,vt Lutherus ait. Pro qua re plurima ſanctorum patrum citabo teſtimonia:quæ omnia ſi bene cõſideres lector,videbis etiam aduerſus prędictam Berengarii & Oecolampadii hæreſim manifeſte pugnare. Primum omnium Theophylactum illi oppono,quem nec ſcholaſticum neque trecentenarium dicere poterit. Is enim exponẽs illud Iohãnis,Panis quem ego dabo,caro mea eſt,ſic ait, Attẽde autem quòd panis qui à nobis in myſteriis mãducatur,nõ eſt tantum figuratio quædam carnis domini, ſed ipſa caro domini. Nõ enim dixit,Panis quem ego dabo, figura eſt carnis,ſed caro mea eſt. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſio- Iohan.vi.

D nem ſancti ſpiritus,in carnem domini. Et neminem conturbet quòd credẽdus ſit panis caro. Etenim & in carne ambulãte domino,& ex pane alimoniam admittente, panis ille qui mãducabatur,in corpus eius mutabatur,& ſimilis fiebat ſanctæ eius carni,& in augmentum & ſuſtentationẽ cõferebat,iuxta humanũ morẽ. Igitur & nunc panis in carnẽ domini mutatur. Hæc Theophylactus. Quibus verbis nihil poteſt apertius dici. nam dixit panem trãſformari in carnem,& iterum mutari in carnem:vocans nempe trãsformationem, quod recentiores theologi dixerũt trãſſubſtãtiationem. Quod autem dixit quòd credẽdus ſit panis caro,eodẽ modo dixit quo ſuperius expoſuimus,quia ſcilicet panis vertitur in carnẽ,conſeruato ſcilicet in re poſtera,rei præcedẽtis vocabulo. Damaſcenus etiam libro quarto de fide orthodoxa cap.xiiii. hanc eandem ſentẽtiam quãuis aliisverbis dicit. ſic enim ait,Corpus enim ſecundum veritatem cõiunctum eſt diuinitati,quod ex ſancta virgine corpus eſt: non quòd ipſum corpus aſſumptum ex cælo deſcẽderit, ſed quòd ipſe panis & vinum trãſ-

E mutatur in corpus & ſanguinem dei. Si autem modum requiris quonam pacto ſit, ſat ſit tibi audire,quoniam per ſpiritum ſanctum,quemadmodum ex ſancta deipara ſeipſo & in ſeipſo dominus carnẽ ſuſtẽtauit. Et nihil amplius cognoſcimus,quàm q̃ verbum dei verũ eſt & efficax & omnipotẽs,modus autẽ inſcrutabilis. Neque eſt hoc etiam dictu promptũ, quomodo naturaliter per comeſtionem panis,& vinum & aqua per potionem in corpus & ſanguinem comedentis & bibẽtis tranſmutatur,& nõ ſit aliud corpus præter id quod prius erat ipſius. Sic & propoſitionis panis vinúmque & aqua per inuocationẽ & aduẽtum ſpiritus ſancti ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus & ſanguinem Chriſti, & nõ ſunt duo, ſed vnum & idem. Hucuſque Damaſcenus. Vides hic ter nominatam tranſmutationem pa

nis in corpus,& vini in ſanguinem. Quòd autem ad finem dixit,Et nō ſunt duo,ſed vnum F
& idem,vt nō referre poſſes ad panem & corpus,quòd illa ſcilicet nō ſunt duo, ſed vnum
& idem,vt nil tale intelligas:ſuperius dicta manifeſtāt. Superius nāq; dixerat corpus quod
ex alimēto nutritur,& in quod alimentum cōuertitur,nō eſſe aliud corpus præter id quod
prius erat ipſius ante comeſtionem. Sic etiā panis in euchariſtia nō in aliud corpus Chriſti
cōuertitur,quàm in id quod ante conſecrationē prius habebat, vt ſcilicet nō ſint duo cor-
pora,vnum quod ante conſecrationē,aliud in quod facta cōſecratione panis tranſmutatur.
Hunc autem Damaſcenum non poteſt Lutherus dicere recentem, niſi forte talem ſe credit
Lutherus,vt illi mille anni ſint tanquam dies heſterna quæ præteriit:quoniam hic,teſte Io-
hanne Tritemio,fuit temporibus deuotiſſimi imperatoris Theodoſii ſenioris,à quo ad no-
Gregorius Niſſenus. ſtrum hoc tempus mille centum anni & eo amplius elapſi ſunt. Gregorius etiam Niſſenus
frater Baſilii magni,in libro de myſtica vita Moyſi, exponens rationem illius cibi mānæ G
in deſerto dati patribus , ſub cuius figura de euchariſtia differit , ſic ait, Is igitur mirabilis
ſine agricultura panis,varietate qualitatis ad ſuſcipientium habitudinem , virtutem ſuam
cōmutat. Nam cū ſit panis,ignorat labefieri:ſic in carnē vertitur:noluit olus imitari. quic-
quid deniq; aſſumēti conueniens & expetitū ſit(vt apoſtolus vult)qui hanc nobis menſam
præparauit,in id cōmutatur. Hæc ille:quibus verbis ſemel atq; iterū dicit panē verti in car-
nem. Neq; hunc reiicere meritò valebit Lutherus hac occaſione q̄ trecentenarius ſit. Nam
Cyprianus. pluſquam millenarius hic eſt. Beatus Cyprianus Gregorio pluſquam centum annis vetu-
ſtior ſic ait,Panis iſte quē dominus diſcipulis porrigebat, non eſt effigie ſed natura mutat⁹.
omnipotētia verbi factus eſt caro:& ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & late-
bat diuinitas,ita ſacramēto viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia. Hæc Cyprianus,
Irenæus. vbi audis panem verbi omnipotentia mutatū in carnē. Et Irenæus apoſtolorum tempori-
bus vicinus,lib. v. aduerſus hæreſes ſic ait,Quādo ergo & mixtus calix, & fractus panis per- H
cipit verbum dei,fit euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti,ex quibus augetur & conſiſtit
noſtræ ſalutis ſubſtantia:quomodo negant carnem capacem eſſe donationis dei,qui eſt vi-
ta æterna,quæ & ſanguine & corpore Chriſti nutritur,& membrum eius ſit? Hæc Irenæus.
In quibus verbis aduertere oportet q̄ dicit panē & vinū fieri euchariſtiam corporis & ſan-
guinis. ſi ergo panis ſit corpus,oportet vt in hac effectione nō maneat panis. Cum enim ex
aliqua ſubſtātia ſit alia,nuſquā præterita manet. Hæc ergo teſtimonia ſufficiant vt oſtenda-
mus illi tranſſubſtantiationem non eſſe nouam,nec trecentenariam, vt ipſe aſſerit,ſed mul-
to vetuſtiorem,nempe ab ipſis eccleſiæ primordiis proditā. Quòd ſi de vocabulo cōtendat
id eſſe nouum,nos nō verba curamus,ſed res:quoniam vocabulorum proprietates inquire-
re,grammaticorum eſt munus,non theologorum. Nam ſi de re cōſtat,vocabuli nouitas nō
debet orthodoxum offendere,vt beatus Athanaſius ait in ea quam habuit aduerſus Arrium
diſputatione. Nouis nanque hæreſibus ſuccedentibus eccleſia nouit vocabula noua confin- I
gere ad clarius res exprimendum,& hæreſibus obuiandum. Cum enim in ipſo naſcētis ec-
cleſiæ initio quiſque ab eo nomē acciperet,à quo baptizabatur,aut à quo edocebatur, ita vt
dicerent,Ego ſum Pauli,ego ſum Cephæ, ego ſum Apollo, factum eſt hac de cauſſa ad ob-
uiandum huic peſti,vt omnes Chriſto initiati communi vocabulo vocarentur Chriſtiani,
quod nomen primùm Antiochiæ hac occaſione natum eſſe hiſtoriæ produnt. Poſtea etiā
ſurrexit Arrius docens filium patri inæqualem, nec eiuſdem ſubſtantiæ : cui hæreſi eccleſia
obuians effinxit ſibi nomen conſubſtantialitatis,nūquam in ſacris literis repertum. Sic etiā
videns hæreticos inſurrexiſſe qui dicerent panem manere ſimul cum corpore:ad denotan-
dum panem minime poſt conſecrationem ſuperſtitem,ſed eſſe verſum in corpus, nomen
tranſſubſtātiationis cōfinxit,quod rem,vt apparet,adeo clare explicet, vt nullū iam hæ-
reſis veſtigium poſt ſe relinquat. An autem congruē aut ornatē aut polite explicet,non curo,
modo fideliter ac catholice doceat. Neque video cauſſam quare non habeat hanc authori- K
tatem eccleſia fingendorum vocabulorum,ſicut & quamlibet rempublicam habuiſſe digno
ſcitur,ex quorum conſenſu & fictione concordi vocabula vim accepere ſignificatiuā . Sed
Concilium Lateranēſe. iam opus eſt vt oſtendamus eccleſiam de hac re definientem. Concilium Lateranenſe ſub
Innocētio tertio celebratum ſic definit,Vna eſt fidelium vniuerſalis eccleſia,extra quā nul-
los omnino ſaluatur:in qua idem ipſe ſacerdos & ſacrificiū Ieſus Chriſtus,cuius corpus &
ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continetur, tranſſubſtā-
tiatis pane in corpus,& vino in ſanguinem poteſtate diuina,vt ad perficiendum myſterium
vnitatis accipiamus ipſi de ſuo quod accepit ipſe de noſtro. Hæc concilium, & ponuntur

hæc

A hæc verba in volumine epiſtolarum decretalium titulo de ſumma trinitate & fide catholica,in capitulo,firmiter credimus.In quibus verbis definiuntur omnia quæ huic negocio videbantur neceſſaria.

SExta hæreſis eſt quæ aſſerit pro calicis cõſecratione nõ eſſe apponendũ vinum, ſed ſolam aquam.Hic eſt error quorundam qui ab effectu vocati ſunt Aquarii. Sic enim eos beatus Auguſtinus in lib.de hæreſibus cap. lxiiii.appellat: nec tamen quam pro ſe habeant rationem, refert. Verùm ex eccleſiaſtico dogmate proxime citando conſtat eos ſobrietatem adeo diligere,vt eius conſeruandæ cauſſa etiam pro calicis conſecratione vinum euitandũ putent.Aduerſus hunc errorem tres euangeliſtæ pugnant, Matthæus ſcilicet Marcus, & Lucas. Hi enim omnes referentes modum dominicæ cœnæ,dicunt Chriſtum calicẽ porrexiſſe diſcipulis, & vt oſtenderent quem illis in calice liquorem præbuerit, addiderunt B verba Chriſti dicentis, Non bibam amodo de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum nouum in regno patris mei. Ex quibus verbis ſatis aperte oſtenditur eum liquorem quem Chriſtus diſcipulis in calice potandum dedit,fuiſſe genimen vitis,nempe vinum.Quod ſi quis forte pertinax contendat de alio quopiam vitis fructu eſſe illa verba intelligenda, hoc plurimorum conciliorum definitionibus reiicitur, quæ aſſerunt vinum in calice eſſe neceſſariũ pro ſanguinis conſecratione,vt panis pro corporis conſecratione.Concilium nanque Laterane.ſub Innocentio tertio celebratum, inter alia ſic definit·Vna verò eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur.In qua idem ipſe ſacerdos eſt ſacrificiũ Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter cõtinẽtur.Hæc cõciliũ. Ex quo patet ſub ſpecie vini ſanguinẽ latere,& non ſub ſpecie aquę.Alia ſunt inſuper cõcilia q̃ hoc exprimunt,quæ quoniã aduerſus proxime deſcribendã hæreſim iterũ citanda ſunt,prætereo vſq; C ad locum illum. Accedit huc etiam quòd ſigna debent eſſe aliqua ex parte ſimilia ſignatis. At inter aquam & ſanguinem nulla verſatur ſimilitudo,præcipuè ſi philoſophis credimus, aſſerentibus puram aquam nullius eſſe alimenti.Non erat ergo conſentaneum aquam in ſignum ſanguinis inſtitui.

SEptima hæreſis eſt quæ cum hac proximè enarrata velut ex diametro pugnat. Nã hæc ſic vinum in calice apponit, ꝙ nullam penitus miſcet aquam,aſſeritque eam minime miſcẽdam eſſe.Hic eſt error Græcorum, à Guidone carmelita vndecimo loco inter errores Græcorum locatus.Eſt etiam error Armenorum,quem Guido.xxiiii. ordine recẽſet. Pro eius erroris reprobatione eſt vnum hoc iaciendum prius fundamentum,quòd modica ſcilicet aqua vino mixta,in vini ſubſtantiam conuertitur, aut in ſua ſubſtãtia ſine conuerſione manens,cum modica ſit,minoriſque efficacię quàm vinum,nõ vertit vinum à ſua natura.Vtrum autem horum ſit verius,nõ ſum adeo demens vt audeam definire,quod Inno- D cẽtius tertius pontifex ſummus,vir alioqui doctiſſimus,nõ auſus eſt definire, prout in cap. cum Marthę,tit.de celebratione miſſarũ, patet. Hoc ergo iacto fundamẽto,facilè hoc noſtrum,id eſt catholicum ſuperædificabimus dogma.Nam hoc ſacramentum in memoriam dominicæ mortis fit,Paulo teſtante,qui ait.Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis,mortẽ domini annũciabitis donec veniat.At Chriſto mortuo(vt eſt apud Iohannem)vnus militum lancea latus eius aperuit,& cõtinuo exiuit ſanguis & aqua. Vt ergo ſacramentũ calicis velut perfectum ſignum illud repręſentet, oportet vt in calice aqua vino miſceatur,quæ aquam de Chriſti latere ſimul cum ſanguine exeuntem repræſentet. Quod etſi ex Chriſti inſtitutione nõ eſſet,eccleſia nihilominus hoc ſtatuere poterat,quum aqua (vt diximus) vinum cui miſcetur,nõ deſtruat. Hoc autem ita faciendum eſſe,atq; ita eſſe factum ab ipſis eccleſiæ primordiis,pluribus edocemur teſtimoniis. Omitto aliorum ſanctorum teſtimonia,præcipue beati Cypriani in epiſtola ad Cæcilium fratrem. Alexan- E der autem primus,apoſtolis vicinus(nam ſub Aelio Adriano imperatore eccleſiam rexit)ſic ait in decretis ſuis,quæ in primo tomo conciliorum generalium inſeruntur: In ſacramẽtorum quoq; oblationibus,quæ inter miſſarum ſolennia domino offeruntur, paſſio domini miſcenda eſt,vt eius cuius corpus & ſanguis cõficitur,paſſio celebretur: ita vt repulſis opinionibus ſuperſtitionum,panis tantum & vinum aqua permixtum in ſacrificio offerantur. Nõ debet enim(vt à patribus accepimus)& ipſa ratio docet,in calice domini aut vinum ſolum,aut aqua ſola offerri,ſed vtrunque permixtum,quia vtrunque ex latere eius in paſſione profluxiſſe legitur.Hæc ille.Vides hic papam ſanctum ſimul atq; doctum,vicinúmq; apoſtolorum temporibus,teſtari ſe ita à patribus nempe ab apoſtolis vel eorũ diſcipulis ſuſce-

Aquarij.

Matt.xxvi.

Concilium Lateranẽſe.

Græci. Armeni.

i.Corin.xi.

Iohan.xix.

piſſe. Et inter eccleſiaſtica dogmata, quæ beatus Auguſt. (vel vt alii volũt, Gennadius) vno F
volumine collegit, 75. loco tale dogma locatur. In euchariſtia nõ debet pura aqua offerri,
vt quidam ſobrietatis falluntur imagine, ſed vinũ cũ aqua mixtũ, quia & vinum fuit in re-
demptionis noſtræ myſterio, cum dixit, Nõ bibam amodo de hoc genimine vitis. & aqua
mixtũ, nõ qđ poſt cœnã dabatur, ſed qđ de latere eius lancea perfoſſo aqua cum ſanguine
egreſſa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expreſſum oſtendit. Hactenus eccleſiaſti-
cum dogma. Præterea in collectario quod beatus Martinus Braccharẽſis epiſcopus fecit ex
cõciliis oriẽtalibus, 55. cap. ſic habetur, Nõ oportet aliquid aliud in ſanctuario offerri præ-
ter panem, & vinum, & aquam, quæ in typo Chriſti benedicuntur, quia dum in cruce pen-
deret, de corpore eius ſanguis effluxit & aqua, hæc tria vnum ſunt in Chriſto Ieſu. Hęc ho-
Concilium Carthaginenſe. ſtia & oblatio dei in odorem ſuauitatis. Hæc ibi. Rurſus Carthaginenſe concilium tertium
in ſuorum decretorum cap. 24. ſic habet. In ſacramentis corporis & ſanguinis domini ni- G
hil amplius offeratur, quàm ipſe dominus tradidit. Hoc eſt panis, & vinum aquæ mixtũ.
Ex quibus verbis videtur concilium quippiam plus afferere, ſcilicet Chriſtum ita tradidiſ-
ſe, vt ſcilicet aqua vino miſceretur. Quod etſi textus non ſit ſcripturæ expreſſus, mihi tamẽ
valde probatur, quòd ſobrietatis cauſſa crederem Chriſtum aquã vino miſcuiſſe. Cui allu-
Prouer. ix. dere videtur illud Salomonis, Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem,
immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, propoſuit menſam ſuã. Miſit ancillas ſuas vt vo-
carent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Et inſipientibus
locuta eſt, Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis. Ex his er-
go omnibus conſtat aduerſus ſchiſmaticos Græcos & Armenos, aquam vino in calicis con
ſecratione eſſe miſcendam.

OCtaua hæreſis eſt, nõ ſubſtantiam ſacramenti, ſed eius virtutem & efficaciam oppu-
gnans: quæ aſſerit hunc ſacratiſſimum cibum nec prodeſſe quicquam, nec etiam læ- H
Meſſaliani. dere. Huius hæreſis magiſtri atque authores fuerunt Meſſaliani, qui & εὐχῖται, id eſt
orantes, vel ἐνθουσιάσαι, id eſt afflati aut diuini appellantur, quorum hiſtoriam iam ſupra nar-
Armeni. rauimus. Hanc eandem tutantur hæreſim Armeni, vt eis impingit Guido carmelita, dicens
hunc eſſe illorum viceſimumtertium errorem. Verùm hi à Meſſalianis in hoc diuiduntur,
quòd Meſſaliani aſſerunt nihil prodeſſe aut lædere, Armeni autem dicunt ſoli corporis ſalu
ti prodeſſe. Concordi tamen ſententia hi omnes aſſeuerant nihil prodeſſe animæ. Quibus
Malach. i. meritò dici poſſit id quod per Malachiam prophetã dominus ait, At vos ô ſacerdotes qui
deſpicitis nomen meum, & dixiſtis, in quo deſpeximus nomen tuum? Offertis ſuper altare
meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? In eo quod dicitis, menſa domini
deſpecta eſt. Hęc ibi. Nonne deſpectã facit mẽſam domini, qui dicit eam nullo vſui eſſe?
Hæc autem aſſertio manifeſtę hæreſeos conuincitur per ea quæ Iohan. vi. à Chriſto dicta
ſunt in huius ſacramenti approbationem & laudem, in quibus non ſemel huius præſtantiſ- I
Iohan. vi. ſimi ſacramenti virtus oſtenditur. Qui manducat (inquit Chriſtus) carnẽ meã, & bibit ſan-
guinem meum, habet vitam æternam. Nonne ſatis prodeſſe tibi videtur quod manducatũ
vitam præſtat æternam? Quod ſi hæc ad futurũ referas, vt ſcilicet intelligatur eum qui mã-
ducauerit, in poſterum habiturum vitam æternam, tunc vero cum primum mãducatur, ni-
hil conferre. etiam hoc dicto fateris euchariſtiam aliquid commodi afferre ſuſcipiẽti. Nam
etſi ſola futurorum ſpes non beet hominem, non eſt tamen dubitandum multo feliciorem
eſſe eum qui ſperat (etiam ſi nihil habeat) quàm qui deſperat. Nam qui ſperat, initiũ quoddã
poſſeſſionis habet: quo fit vt in ipſa rei priuatione eum alat ſpes. Sic enim ait beatus Iohã-
1. Iohan. iij. nes, Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.
Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut ille ſanctus eſt. Magnum ergo com
modum euchariſtiam afferre fateris, cum admittas ex eius manducatione ius nos quoddã
acquirere ad vitam æternam poſt mortem poſſidendam. Præterea tale ius ad habendam in K
poſterum beatitudinem, nullus expers gratiæ habere poteſt. Nam quanuis beatitudo ſit do-
Roma. vi. num dei, vt Apoſtolus ait, gratia dei vita æterna, vel vt alia translatio ait, donum dei vita
Iohan. i. æterna: hanc tamen gratiam nunquam de plenitudine Chriſti recipimus niſi pro alia gra-
Matth. xxv. tia qua hic nos prius iuſtificari oportet, vt in eam veniamus indulgentiam qua dicitur, Ibũt
iuſti in vitam æternam. Neceſſarium eſt ergo eum qui digne ſuſcipit hoc ſacramentum, ſi
in poſterum hac de cauſſa habiturus eſt gloriam, ſuſcipere etiam in præſenti gratiam. Ve-
rùm quo res ſit apertior, alia quæ ſequuntur Chriſti verba referamus: quoniam illa expreſ-
ſius noſtrum propoſitum confirmãt. Qui manducat (inquit) meam carnem, & bibit meum

ſanguinem

A ſanguinem,in me manet,& ego in illo.& vt beatus Iohānes in quadam epiſtola ait,Omnis qui in eo manet, non peccat:colligitur hinc manifeſtè, hoc Chriſti corpus manducatum, omnem prorſus peccati culpam à nobis abigere,quod non paruum emolumẽtum eſt. Nũquam etiam aliquis in deo manet, aut deus in illo ſpeciali exiſtentia, niſi per charitatem. Qui manet(inquit Iohannes)in charitate,in deo manet,& deus in eo . Si ergo qui manducat carnem Chriſti,& bibit eius ſanguinem,in illo manet , ergo in charitate & dilectione manet.Nam ſi nõ diligeret,non maneret in illo,quoniã vt beatus Iohannes ait,Qui nõ diligit, manet in morte.Qua de cauſſa Chriſtus nos alibi monebat in dilectione ſua manere, vt fructum aliquem afferre poſſemus.quo fit vt qui hoc ſacramentũ recipit, charitatem etiã recipiat,per quam in deo maneat.Vt autem Chriſtus hoc propoſitum magis confirmaret, tertio eandem ſententiam repetit dicens,Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem:& qui mãducat me,& ipſe viuet propter me. Viuens pater miſit filium,quia volũtate patris incarnatus eſt.viuit propter patrem inquantum deus,non quòd ipſe in ſe nõ haberet vitam,ſed quia non à ſe,ſed à patre naſcens,habuit vitam naſcendo,à quo habuit diuinitatem genitus.Viuit etiam propter patrem inquantum homo, quia voluntate patris factus homo , corpus quod aſſumpſit,viuificauit . Ait ergo, Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem:& qui manducat me,viuet propter me.id eſt,quemadmodum homo factus ſum patris voluntate,& homo factus viuo,corpúſque meum vita repleo : ſic qui carnem meam manducat,propter me viuet,quoniam carnem meam habet,quæ viuificatrix eſt propter inhabitantem in ea diuinitatem.Ecce ergo manifeſta Chriſti verba, quibus ſæpe teſtatur magnam vtilitatem manducantibus hoc ſacramentum ſucceſſuram, nempe vitã æternã.Rurſus ipſum rei vocabulũ hoc indicat.vocatur etenim euchariſtia,quod latine dicitur bona gratia,indito ab effectu vocabulo, quòd magnam gratiam ſumentibus conferat. Deinde cum in hoc ſacramento recipiatur non ſolum corpus aut humanitas Chriſti, ſed ipſa diuinitas humanitati coniuncta : quis credat deum aliquem inhabitare,cui nõ magna dona concedat?Quapropter beatus Bernardus hoc ſacramentum cæteris prę̃ferens ait, In hoc ſacramento non ſolum gratia,ſed ille à quo eſt omnis gratia,ſumitur. Quibus verbis expreſſit magis eſſe recipere ipſum totius gratiæ fontem,quod in aliis ſacramentis non ſic corporaliter fit,quàm recipere gratiam quam omnia ſacramenta præſtant . Magnam ergo gratiam ſacramentum euchariſtiæ præſtat,pro qua in futuro donat vitam æternam. Ex quibus alia multa oriuntur,vt ſancti teſtantur,quorum vnum aut alterũ ſolum citabo . Cyrillus lib.4.ſuper Iohãné cap.17.ſic ait,Pias quæſo cogitationes ſuſcipias,ſtudioſe ſancteq; viuas,& benedictione participes,quæ(mihi crede)non mortem ſolum, verũetiam morbos omnes depellit.Sedat enim,quum in nobis maneat Chriſtus,ſæuientem membrorum noſtrorum legem,pietatem corroborat,perturbationes animi extinguit, nec in quibus ſumus peccatis conſiderat,ſed ægrotos curat,colliſos redintegrat,& ſicut bonus paſtor,qui animã ſuam pro ouibus ſuis poſuit,ab omni nos erigit caſu.Hæc Cyrillus.Quod autem dixit,nec in quibus ſumus peccatis conſiderat,propter peccata venialia dixit,de quibus dicitur, Septies in die cadit iuſtus . Et propter peccata quæ nos latent, de quibus etiam alibi dicitur Ab occultis meis munda me domine.Hoc autem ex præcedẽtibus quæ in eiuſdem lib.cap. eodem refert,conſtare poteſt.Beatus Chryſoſtomus homilia.xlv.ſuper Iohan. de hoc ſanguine in ſacramento nobis exhibito ita ait,Hic ſanguis effuſus vniuerſum abluit orbẽ terrarum, de quo multa Paulus ad Hebrę̃os proſecutus eſt . Hic ſanguis abdita & ſancta ſanctorum purgabat.Quòd ſi eius figura tantam habuit vim in templo Hebrę̃orum,& in media Aegypto liminibus aſperſus , longe magis veritas . Hic ſanguis aureum altare ſignificauit. Sine hoc princeps ſacerdotum in penetralia ingredi non audebat.Hic ſanguis ſacerdotes faciebat,hic ſanguis in figura peccata purgabat.In qua ſi tantã habuit vim,ſi vmbram ita mors horruit, quantopere quæſo ipſam formidabit veritatem? Hic noſtrarum animarũ ſalus eſt,hoc lauatur anima,hoc ornatur,hoc incenditur.hic igne clariorem noſtram mentem reddit, & auro ſplendidioré. Huius ſanguinis effuſio cælum peruium fecit. Admiranda ſanè eccleſiæ myſteria,admirabile ſacrarium.Ex paradiſo fons ſcaturiit,à quo ſenſibiles fluuii emanarent.A menſa hac prodiit fons qui fluuios ſpiritales diffundit.Iuxta hunc fontem nõ ſteriles ſalices germinant,ſed quærcus cælum ipſum attingentes,quæ fructus tempeſtiuos & ſolidos ſemper producunt.Si quis æſtuat,ad hunc fontem ſe conferat,& recreabitur.Mundat ſqualorem & ſordes.æſtus mitigat,non ſolares , ſed quos ignitæ ſagittæ imprimunt . Etenim ortum ſuum ſuperne habet,inde radicem vnde irrigatur . Multi huius

B C D E

Iohã.iiij. i.Iohan.iij. Iohan.vi. Cyrillꝰ Pſal.xxiiij. Pſal. vij. Chryſoſtomus.

fontis riui,quos paracletus diffundit: & filius arbiter eſt,neq; bidẽte aut ligone viam facit, F
ſed animos noſtros aperit.hic fons lucis,diffundens radios veritatis. hic ſupernæ adſtiterũt
virtutes,fluctuũ eius pulchritudinẽ inſpiciẽtes.Nã manifeſtius q̃ nos illæ propoſitorũ vir-
tutem & fulgorem inacceſſibilem intuentur.Hucuſq; Chryſoſtomus,quem tam prolixè ci
taui,vt videant hi hæretici,aut qui eos poſtmodum ſequentur, quantum hic ſanctus huic
præſtantiſſimo ſacramento tribuerit,qui cum multa elegantiſſimeq; dixerit,nec tamen rẽ
abſoluit,quoniam id quod laudabat,maius re vera eſt omni laude.

NOna hæreſis,quæ etiã ſacramẽti efficaci virtuti repugnat.Nã aſſerit hoc præſtantiſſi-
mum ſacramentũ,in die cœnę domini,feria.ſ.quinta maioris hebdomadę cõfectum,
eſſe maioris virtutis,q̃ alio quolibet die conſecratũ.Huius erroris duces fuerũt Græ-
Græci. ci,vt teſtatur Guido carmelita:qui illorum errores recenſens,hunc decimooctauo loco col
locat, dicitque eos hac occaſione nulla alia die anni q̃ die cœnæ conficere, confectũq; illo G
die ſacramentum per totum annum conſeruare,vt inde infirmis miniſtretur. Hos Græcos
Valdenſes. ſecuti ſunt Valdenſes.Sic enim idem Guido illis impingit,qui hunc ait eſſe nonum illorũ
errorem,neſcio tamen quos authores ſecutus,quoniam apud nullum aliumex his qui illo-
rũ errores enumerãt,inuenio vllã de hac re factam mentionem.Aeneas Syluius lib. de ori-
gine Bohemorum cap.xxxv.recenſens Valdẽſium errores,nihil tale eos dixiſſe memorat,
alios tamen plures recenſet,quorum nunquam meminit Guido.Quapropter vt in aliis,ita
etiam hic valde miror iſtius boni hominis,nec ſcire vnquam potui ad cuius exemplar hos
errores depinxerit. Hic error manifeſta eſt inſania:quoniam nos ſuper verum panem ver-
ba Chriſti proferentes, vere conficimus corpus Chriſti,quocunque die id fiat. Non enim
ſacramẽtum ex tempore pẽdet,ſed ex materia & forma,pane ſcilicet,& Chriſti verbis de-
Luc.xxij. bita intentione prolatis.Chriſtus enim dicens apoſtolis ſuis,Hoc facite in meam comme-
morationem,non dixit vt hac ſola die quæ per annorum volumina obueniſſet, hoc ſacra- H
mentum conficerẽt.Nihil tale dixit,nullam eis temporis legem præſcripſit, ſed abſolutè
ait, Hoc facite in meam commemorationem. Et beatus Paulus Corinthios edocens, ait ſe
i.Corin.xi. tradere illis quod à domino acceperat.Quale autem ſit illud,inter alia ſubiungit, Quotieſ-
cunque enim manducabitis panem hunc,& calicem domini bibetis,mortem domini an-
nunciabitis donec veniat.Non dixit,in die anniuerſaria cœnæ dominicæ, ſed ait, quotieſ-
cunque.Si quocunq; die,quacunq; hora verba Chriſti debita intentione ſuper panẽ pro-
ferantur,vere conficitur corpus Chriſti, quì ergo fit vt in die cœnæ domini cõfectum,ma-
iorem virtutem hoc ſacramentum habeat,quàm alio quocũque die?Si idem corpus eſt ſub
illis panis ſpeciebus quocunque die conficiatur,ergo quantum ad ſacramentum ſpectat, ea-
dem erit operatio.In operationibus ſiquidem naturalibus hoc euenit, vt cauſſa inuariata,
ſubiectóque manente vniformi,idem ſemper ſequatur effectus.In liberis autem actionibus
qualis eſt iſta,variatio actionis à ſola voluntatis mutatione oritur. At deus huius ſacramen- I
ti vim & virtutem nobis exprimens,abſolute dixit, Qui manducat meam carnem, & bi-
bit meum ſanguinem,in me manet,& ego in eo. Non dixit,qui manducat me hoc aut illo
die,in me manet:ſed abſolute dicẽs, qui mãducat meam carnem,& bibit meum ſanguinẽ:
immediate ſubiunxit,in me manet,& ego in eo. Quod ſi dierum diſcrimẽ ſtatuere voluiſ-
ſet,addidiſſet certè,Qui autem manducauerit carnem meam hoc die,plus ex me habebit,
aut plus gratiæ recipiet,quàm alio quolibet die.Verùm cum nihil tale admonuerit, quid fa
bulantur inſani Græci?Sed non eſt mirandum,quia hic eſt Græcorum genius, vt nunquam
nugari deſinant,ſemper in anilibus fabulis fingendis operam cõſumant.Beatus nanq; Cy-
rillus in libro ſexto aduerſus Iulianum apoſtatam refert Solonẽ hoc conuicio fuiſſe à quo-
dam Aegyptio affectum,Vos Græci quando à pueritia aut infantia diſcedetis? vſqueadeo
eos pueros ac vanos exiſtimauit.

DEcimus error eſt circa præparationem animi ad huius ſacramenti receptionem,aſſe- K
rens hanc præparationẽ non oportere fieri per peccatorũ ſuorum diſcuſſionẽ,& eo-
rundẽ confeſſionẽ:nec vllã pœnitentiã requiri,ſed ſolã fidẽ, qua ſcilicet credãt & cõ
Lutherus. fidãt ſe gratiã ibi cõſecuturos.Huius tã peſtiferi erroris author factus eſt Martinus Luther⁹,
neminẽ in hac re ducẽ ſui erroris habẽs. qđ vix iterũ cõtigit ei. Nulla enì eſt aſſertio eius
ex his venenoſis p Germaniã ab eo diffuſis,q̃ aliũ nõ habuerit authorẽ ab eccleſia(vt nunc
Luther⁹ eſt)reiectũ,præter hãc quã modo p̃tractauim⁹,aut fortè alterã quã cũ ſua dãnatio-
ne Luther⁹ inuenit. Quanq̃ & hãc etiã ex authoritate Cypriani inferi⁹ citãda patebit fuiſſe
olim,nec tamẽ ipune,ſicut eã nũc Luther⁹ docet. Vt autẽ clari⁹ inſana Lutheri mẽs pateat,

eius

A eius verba ſubiungam,quæ talia ſunt*Magnus error eſt eorum qui accedunt ad ſacramẽtum
euchariſtiæ,huic innixi,quòd ſint confeſſi,quòd non ſint ſibi conſcii alicuius peccati mor-
talis,quòd præmiſerint orationes ſuas & præparatoria. omnes illi iudicium ſibi manduc-
cant & bibunt. Sed ſi credant & confidant ſe gratiam ibi conſecuturos, hæc ſola fides facit
eos puros & dignos.hæc Lutherus.Vt autem oſtendamus hanc Lutheri aſſertionẽ eſſe hæ-
reticam,conſiderare prius oportet quid & quale hoc ſacramentum ſit. Nonne cibus?Cer-
te credo hoc nõ inficiabitur Lutherus,qui non adeò inſanit vt cum Oecolampadio neget
veritatem corporis & ſanguinis Chriſti.Quanquam ſic inſanire optauerit, anxiéque modũ
quæſierit quo id faceret,vt ipſemet teſtatur in quadam epiſtola ad Argentinenſes de hac re
miſſa:quã fateor me nõ legiſſe,præter quoddã eius fragmentum quod dominus epiſcopus
Roffenſis citat in penultimo capite totius operis de veritate corporis & ſanguinis aduer-
B ſus Oecolampadium. Roffenſi autem, cum ob eius vitæ candorem maxime fidam quòd
talia non imponeret Luthero:verba quæ ille ex Luthero citat,hic inſerere decreui.Hoc(in-
quit Lutherus) diffiteri nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam
ante quinquennium mihi perſuadere potuiſſet in ſacramẽto præter panem & vinũ eſſe ni-
hil,ille magno beneficio me ſibi deuinctum reddidiſſet.grauibus enim curis anxius in hac
excutienda materia multum deſudabam.omnibus neruis extenſis me extricare & expedire
conatus ſum,cum probe perſpiciebam hac re papatui cum primis me valde incommodare
poſſe.Hæc Lutherus. Attẽde obſecro lector quo ſpiritu Lutherus ducatur, qua intentione
ſacramentorũ myſteria perſcrutetur,vt ſcilicet papatui incõmodaret. Qui alteri nocere cu-
pit,is certe nõ habet ſpiritũ dei.At qui ſpiritu dei caret,quo ſpiritu penetrabit adyta ſacra-
mentorũ,& myſteriorũ diuinorũ? Suo?nequaq̃:quoniã illa iã myſteria eſſe deſiſſent, ſi no-
ſter ſpiritus inueſtigare ac intime perſcrutari ea valeret. Sed iã ad cœptũ prius negociũ re-
C uocemus orationẽ.Lutherus ergo fatetur in euchariſtia eſſe verũ corpus & verũ ſanguinem
Chriſti,admittitq; hanc ſacratiſſimã euchariſtiã cibũ eſſe,nec tamẽ ſolũ corporis,quin po-
tius animæ,quòd eã nutriat,impinguẽtq;.Nam hac occaſione Paulus Corinthios non ſine
ſtomacho reprehẽdit,quòd nullũ huius cibi feciſſent diſcrimẽ ab aliis quæ in ſolius corpo-
ris alimoniam ſumũtur.At cum nihil nutriatur niſi quod viuit,oportet vt quiſquis hoc ſa-
cramẽtum perceperit,prius vitam habeat,vt eo nutriri poſſit.Omnis autem qui peccat, ma i.Iohã.iiij.
net in morte. Omnis ergo qui hoc myſterium ſuſcepturus eſt,eam oportet faciat diligen-
tiam,quæ vt immunis ſit à peccato,eſt neceſſaria.Qui autem peccatis fuerat maculatus,nul
la poſtmodum per pœnitentiam expiatione facta,ſola fides(vt ſupra oſtendimus, & infra
adhuc longius differemus)minime eum emundat. Neceſſarium eſt ergo vt qui peccauerit,
quoniam deo mortuus eſt,per pœnitẽtiam prius vitam recuperet antequam hoc ſacramẽ-
tum recipiat,ſi illo nutriri atque impinguari vult, quoniam hic cibus eſt viuorum, & non
D mortuorum.Præterea beatus Paulus Corinthios reprehendens quòd nullam huius cibi ab
aliis differentiam feciſſent,docet eos qualiter oporteat eos parari ad huius ſacramenti ſuſce
ptionem, dicẽs,Probet ſeipſum homo,& ſic de pane illo edat,& de calice bibat.Qui enim i.Cor.xi.
mãducat & bibit indigne,iudicium ſibi manducat & bibit,non diiudicans corpus domini.
Quid quæſo eſt ſeipſum probare,niſi inquirere vitam ſuam qualiſnam fuerit,diſquirere de
operibus num iuſta fuerint,aut aliqua expiatione digna?quemadmodũ & alibi dixit,Opus Gala.vi.
autem ſuum probet vnuſquiſque,& ſic in ſemetipſo tantum gloriam habebit,& non in al-
tero.Et alibi,Omnia probate,quod meli⁹ eſt tenete.Probare ergo Paulo eſt tentare,inqui- i.Theſſa.v.
rere,diſcutere.Præcipit ergo Paulus vt homo ſeipſum probet,id eſt diſcutiat quid intus ha
beat,qualia ſint opera eius,quale propoſitum in poſterum.Hæc autem diſcuſſio aut proba-
tio nõ in caſſum fieri præcipitur,nempe vt ſi diſcuſſione præmiſſa in aliquo eũ conſcientia
mordeat,abſtineat quouſq; per pœnitentiam præterita peccata diluerit. Sin verò ſufficiẽ-
E ti diſcuſſione atq; probata nullus ſcrupulus vrget,ſic de pane illo edat.Quod ſi nõ ad hũc
ſcopum examinatio illa tendit,fruſtra eam præcipit Paulus,ſi ea nihilominus neglecta di-
gne hoc ſacramentũ ſumeretur.Quod lõge à Pauli ſententia eſſe,eius ſequentia verba de-
clarãt.Nam quum dixerat, Probet autem ſeipſum homo,& ſic de pane illo edat, ſubiũxit,
Qui enim manducat & bibit indigne,iudicium ſibi manducat & bibit. quibus verbis ex- i.Corin.xi.
preſſit illum indigne manducare,qui prius non ſe probauerit atq; diſcuſſerit. Hanc autem
expoſitionẽ eſſe vere germanã literæ,conſtat ex ipſius Pauli dictis: immo adeo eſt germa-
na,quòd nõ poteſt cenſeri expoſitio,cum nil aliud ſit quàm ipſius Pauli verba.Cæterũ quò
res clarius pateat, Theophylactum Pauli optimũ interpretem citabo,qui locum illũ Pau-

li exponens ſic ait,Conſueuit Paulus cum aliqua de re ſibi tractanti, alia opportune diffe- F
renda incideret,& hanc ipſam tranſigere,quemadmodum impræſentiarum cum de men-
ſa cœptus ſit ſermo,de myſticis etiam rebus incidente ſermone, & myſtica diſputat, vtpo-
te quemadmodum ſint neceſſaria,& bonorum omnium caput in eo cõſiſtere patefecit, vt
terſa & nitida conſcientia ad diuina myſteria concedatur:inquitque,Neminem tibi in iu-
dicem propoſuerim præter teipſum. Tua itaque conſcientia examinata diſcuſſaque adito ea
myſteria, non feſtis modo profeſtiſque diebus, ſed quouis tempore, cum purum te & di-
gnum compereris. Hæc Theophylactus. Deinde hoc ipſum valde confirmat, ſi conſidere-
mus rerum ordinem quem Chriſtus ſeruauit quum diſcipulis ſuis corpus ſuum manducan
dum præbuit. Antequam enim corpus ſuum apoſtolis exhibuiſſet,legem de eſu agni pa-
ſchalis prius impleuit,& poſtea diſcipulorum pedes lauit. Neque id ſine myſterio creden
Matth.xv. dum eſt eum feciſſe,qui alias permiſit diſcipulos,vt teſtatur euangeliũ,illotis manibus mã- G
ducare. Illo nanque facto deſignauit, prius animorũ affectus,qui pedibus ſignificantur,eſſe
purgandos, quàm quiſpiam ad hoc tam ſublime præſumeret accedere ſacramentum. Cu-
Exod.xxx. ius rei figura præceſſit in Exodo, vbi dicitur: Et miſſa aqua lauabunt in ea Aaron & filii
eius manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonii, & quando ac-
ceſſuri ſunt ad altare vt offerant in eo thymiama domino,ne forte moriantur. Sic etiam
verus ſacerdos Chriſtus, ſecundum tamen ordinem Melchiſedech, adducturus apoſtolos
ſuos ad verum altare, menſam ſcilicet dominicam, in qua corpus ſuum omni thymiama-
te precioſius offerendum erat,prius eorum pedes lauit, eorum purgauit affectus. propterea
Iohan.xiij. dixit,Vos mundi eſtis,ſed non omnes.vt intelligeret illam pedum lotionem ad animo-
rum affectum eſſe referendam,qua Iudas minime lotus erat,etſi exteriores eius pedes velut
omnium aliorum apoſtolorum Chriſtus lauiſſet. His deinde peractis, porrigens apoſto-
lis corpus & ſanguinem ſuum,admonuit eos,vt quoties hæc eſſent facturi,memores eſſent H
tam immẽſi atq; magnifici beneficii illis exhibiti. Hoc nempe ſermone eos ad mutuam il-
li exhibendam charitatem excitans,vt ſcilicet hæc agentes redamaremus eum qui ſuam er-
ga nos eximiam dilectionem tanto nobis exhibito beneficio oſtenderit. Poſt hæc omnia
euangeliſtæ commemorant,Iudam,qui parum pio affectu hoc ſacramentum ſumpſerat,vi-
tam cum mala morte commutaſſe,vt ſcilicet caueremus nobiſipſis, ne ſi indigne ſume-
remus, quid ſimile nobis contingeret, ſicut & pluribus aliis poſtmodum accidiſſe refert Pau
lus. Nam poſtquam admonuerat, eum qui indigne manducaſſet, & bibiſſet, iudicium ſibi
i.Corin.xi. manducare & bibere,ſubiunxit· Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles,& dormiũt mul
ti. ac ſi diceret,quia multi indigne ſumpſerunt, etiam in hac vita,infirmitate, & repentino
interitu puniti ſunt. Quid ergo futurum ſperas in alia, niſi quòd multo durius punientur?
Leui.xxij. Ad hæc etiam accedit quod in Leuitico præcipit dominus dicens, Ego dominus. Dic ad
eos,& ad poſteros eorum,Omnis homo qui acceſſerit de ſtirpe veſtra ad ea quæ conſecra- I
ta ſunt,& quæ obtulerunt filii Iſrael domino,in quo eſt immunditia,peribit corã domino.
Quod ſi ad illam futurorum vmbram aut offerendam,aut tangendam, tantam deus exigit
munditiam,quanto maiorem credendum eſt eum exigere ad ſui corporis & ſanguinis ſiue
oblationem,ſiue perceptionem? Rurſus (vt beati Hieronymi verbis vtar) Ioſeph ille iuſtus
propterea ſindone munda inuolutum in ſepulchro nouo corpus domini ſepeliuit, præfigu
rans corpus domini accepturos,tam mundam mẽtem debere habere,quàm nouam. Quod
ſi præter hæc ſcripturæ teſtimonia, aliqua etiam ſanctorum patrum quis deſideret, quod ea
clarius rem forte explicent, quàm vt Lutherus poſſit eludere,ea iam nunc ſubiicimus.
Auguſtinus in epiſtola ad Iulianum comitem ſic ait,Ab his pietas domini noſtri Ieſu Chri
ſti nos liberet,& ſeipſum edendum tribuat,qui dixit,Ego ſum panis viuus,qui de cælo de-
ſcendi. qui mãducat meam carnem,& bibit meum ſanguinem,habet vitam æternam in ſe-
ipſo. Sed vnuſquiſque antequam corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti accipiat, K
ſeipſum probet: & ſecundum apoſtoli præceptum,ſic de pane illo edat,& de calice bibat:
quia qui indigne manducat corpus & ſanguinem domini, iudicium ſibi manducat & bi-
bit,non diiudicans corpus domini. Quando enim eum accipere debemus, antea ad confeſ-
ſionem & pœnitentiam recurrere debemus, & omnes actus noſtros curioſius diſcutere, &
peccata obnoxia ſi in nobis ſenſerimus,citò feſtinemus per confeſſionem & veram pœni-
tentiam abluere,ne cum Iuda proditore diabolum intra nos celantes,pereamus. Hæc Au-
guſtinus. Quibus verbis nihil poteſt apertius dici ad Lutheri temeritatem conuincendam.
Iſichius etiam (Iohanne Tritemio authore) Gregorii Nazianzeni quondam auditor, ſuper

vigeſimũſextum

A vigeſimũſextum Leuitici,exponẽs illud, Cuſtodite ſabbata mea,& pauete ſanctuariũ meũ, ſic ait,Propter quod ſanctuarium eius pauearnus,vt nec corpus noſtrum polluamus, nec ad corpus Chriſti,in quo eſt omnis ſanctificatio(in ipſo enim omnis plenitudo inhabitat diui nitatis)ſine ſubtili diiudicatione noſtri temere accedam⁹,ſed prius noſmetipſos probem⁹, reminiſcẽtes eius qui dixit, Quicunq; mãducauerit panẽ aut biberit calicem domini indi- i.Corin.xi. gne, reus erit corporis & ſanguinis domini.Probet autẽ ſeipſum homo,& ſic de pane com edat,& de calice bibat. Qualem probationem dicit?Id eſt,vt in corde mundo atque conſcientia, & pœnitentiam eorum quæ olim deliquit,intẽdenti,participetur ſanctis ad ablutionem peccatorum ſuorum. Hæc Iſichius,qui noſtram id eſt catholicam apertiſſime confirmat ſententiam.Gregorius Niſſenus frater Baſilii magni in libro de myſtica vita Moyſi, huic ſententiæ ſubſcribit,ita inquiens,Illud verò prætermittendum nullo pacto eſt, quod

B poſteaquam mare tranſierunt,poſteaquam amaritudo aquarum ſitienti, virtute ligni in dulcedinem conuerſa eſt, poſteaquam delicioſe apud fontes & palmas fuerunt, poſtea deniq; quàm ex lapide biberunt,tunc quæ ab Aegypto viatica & cibos ſibi aſſumpſerunt, penitus eos defecerunt,tunc omni nutrimẽto quod ab Aegypto ferebãt, abſumpto,deſuper ſibi defluit cibus varius ſimul & ſimplex. Simplex viſu,atque vnicus. Qualiter varius?Ad ſingulorũ cupiditates ſe vertens.Quid igitur hic diſcimus? Quòd oporteat videlicet fide,baptiſmate, labore,omni virtute,omni euãgelica doctrina mũdos puróſq; animos noſtros facere,ita vt omnino alienigeni mores, & Aegyptiaca vita,vitiorum ſcilicet omniũ turba,nos deficiat,& demũ depurato defecatóq; animo cęleſtẽ cibũ eſſe ſuſcipiẽdũ,quem nulla nobis ſatio agriculturæ artibus produxit,ſed panis eſt abſq; ſemine,abſq; aratione, abſq; alio humano opere nobis paratus.Hactenus Gregorius ille.Beatus Hieronymus in Cõmẽtariis ſuper epiſtolam ad Titum,declarans epiſcopi virtutes ita ſcribit,Si autem laicis imperatur vt

C propter orationem abſtineant ſe ab vxorum coitu, quid de epiſcopo ſentiendum eſt, qui quotidie pro ſuis populique peccatis illibatas Deo oblaturus eſt victimas? Relegamus Regũ libros,& inueniemus ſacerdotẽ Abimelech de panibus propoſitionis noluiſſe prius dare Dauid & pueris eius,niſi interrogaſſet vtrum mundi eſſent pueri à muliere, non vtique aliena,ſed coniuge.Et niſi eos audiſſet ab heri & nudiuſtertius vacaſſe ab opere coniugali, nequaq̃ panes quos prius negauerat,conceſſiſſet.Tantũ autem intereſt inter propoſitionis panes, & corpus Chriſti, quantũ inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum & ea ipſa quæ per exẽplaria præfigurabãtur. Quomodo itaq; manſuetudo,patientia,ſobrietas,moderatio,abſtinentia lucri,hoſpitalitas quoque & benignitas,præcipuè eſſe debent in epiſcopo,& inter cunctos laicos eminentia: ſic & caſtitas propria,& (vt ita dixerim) pudicitia ſacerdotalis:vt non ſolum ab opere ſe immũdo abſtineat,ſed etiam à iactu oculi,& à cogitationis errore,mens Chriſti corpus confectura ſit li-

D bera.Hæc Hieronymus,qui tamen nihil de fide commemorat,ſed hãc præſupponens, vitiorum abſtinentiã præcipit,& nó qualẽcũq;,ſed omnino exactam. Cyprianus item martyr beatiſſimus,cuius doctrina cũ ſanctitate certat,in ſermone quinto de lapſis,aduerſus hãc inſanam Lutheri aſſertionem ſtrenue pugnat,dicẽs,Emerſit enim fratres dilectiſſimi nouum genus cladis.quaſi parũ perſecutionis procella ſęuierit, acceſſit ad cumulũ ſub miſericordiæ titulo malum fallens, & blanda pernicies. Contra euangelii vigorem,cõtra domini ac dei legẽ,temeritate quorundã laxatur incautis cõmunicatio,irrita & falſa pax, periculoſa dantibus,& nihil accipientibus profutura. Non quærunt ſanitatis pœnitentiam, nec veram de ſatisfactione medicinam.Pœnitẽtia de peccatoribus excluſa eſt:grauiſſimi extremique delicti memoria ſublata eſt.Operiuntur morientium vulnera, & plaga letalis altis & profundis viſceribus infixa,diſſimulato dolore contegitur.à diaboli aris reuertentes, ad ſanctũ domini ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos

E adhuc penè ructantes,exhalantibus nunc etiam ſcelus ſuũ faucibus,& cõtagia funeſta redolentibus,domini corpus inuadũt,quũ occurrat ſcriptura diuina,& clamet & dicat, Omnis mũdus manducabit carnem,& anima quæcũq; manducauerit ex carne ſalutaris ſacrificii, quod eſt domini,& immunditia eius ſuper ipſum,& peribit anima illa de populo ſuo.Ap- i.Corin.xi. ſtolus item teſtetur & dicat,Non poteſtis calicem domini bibere,& calicẽ dæmoniorum: non poteſtis menſæ domini cõmunicare,& menſæ dæmoniorum. Idem contumacibus & peruicacibus cõminetur & denũciet dicens,Quicũq; ederit panem aut biberit calicem do- i.Cor.xi. mini indigne,reus erit corporis & ſanguinis domini. Spretis his omnibus atq; ceptis,vis infertur corpori eius & ſanguini eius. plus modo in dominũ manibus atq; o delinquũt,

quàm cũ dominũ negauerũt. Ante expiata delicta, ante exomologeſin factã criminis, ante F
purgatam cõſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatam indignantis
domini & minantis, pacem putant eſſe, quã quidã verbis fallacibus venditant. Non eſt pax
illa, ſed bellum. Neq; eccleſiæ iungitur qui ab euangelio ſeparatur. Quid iniuriam benefi-
cium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui fiere iugiter, &
rogare dominũ ſuũ debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione cõmunicare ſe ſimulant?
Hæc ſunt huiuſmodi lapſis, quod grãdo frugibus, quod turbidum ſydus arboribus, quod ar-
mẽtis peſtilens vaſtitas, quod nauigiis ſæua tempeſtas. Solatia æternæ ſpei adimũt, arborẽ
à radice ſubuertũt, ſermone morbido ad letale contagiũ ſerpunt, nauem in ſcopulos, ne in
portũ perueniat, illidunt. non concedit pacem facilitas iſta, ſed tollit: nec cõmunicationẽ
tribuit, ſed impedit ad ſalutẽ. Hactenus Cyprianus. Ex quo clare perſpicis lector iam aliàs
fuiſſe qui hanc Lutheri demẽtiã tutati ſint, quos tam acriter beatus Cyprianus inſectatur, G
nec minus facturus nunc, ſi ſuperſtes eſſet, aduerſus Lutherum. Deniq; vt iam finẽ negocio
imponamus, eccleſiaſtica dogmata etiam Luthero in hac parte repugnant. Nam inter ec-
cleſiaſtica dogmata per beatum Auguſtinum aut per Gennadium in vnum volmẽ collecta,
quinquageſimotertio loco tale dogma locatur· Quotidie Euchariſtiæ communionem
percipere, nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen dominicis diebus communican-
dum ſuadeo & hortor, ſi tamen mens in affectu peccandi non ſit. Nam habentem adhuc
voluntatem peccãdi, grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione q̃ purificari: & ideo q̃uis
quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, & communicaturus
ſatisfaciat lachrymis & orationibus, & confidens de domini miſeratione, qui peccata piæ
confeſſioni donare conſueuit, accedat ad Euchariſtiam intrepidus & ſecurus. Sed hoc de il-
lo dico quem capitalia & mortalia peccata nõ grauant. Nam quem mortalia crimina poſt
baptiſmũ cõmiſſa premũt, hortor prius publica pœnitentia ſatisfacere, & ita ſacerdotis iu- H
dicio reconciliatum cõmunioni ſociari, ſi vult non ad iudicium & condemnationem ſui
Euchariſtiam percipere. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina non negamus,
ſed mutato prius ſeculari habitu, & confeſſo religionis ſtudio per vitæ correctionẽ, & iugi
immo perpetuo luctu miſerãte deo, ita duntaxat, vt cõtraria pro his quæ pœnitet agat, &
Euchariſtiam omnibus dominicis diebus ſupplex & ſubmiſſus vſq; ad mortem percipiat.
Hucuſq; eccleſiaſticum dogma: cui cũ Lutherus repugnet, toti eccleſiæ, cuius eſſe dignoſci
tur, repugnare cõuincitur, atq; ideo meritò hæreticus cenſetur, & vt talis euitatur. Reiecto
ergo venenoſo Lutheri dogmate, ſalutiferis eccleſiæ traditionibus aſſentientes, fateamur ei
qui nõ indigne velit hoc ſacramentũ percipere, contritionem & confeſſionem eſſe neceſ-
ſariam. Recepto tamen abſolutionis ſacramento qui accedunt, cognoſcẽtes q̃ magnus ſit
Lucæ.xvij. is quem ſuſcepturi ſunt, dicere eos oportet illud Lucæ, Serui inutiles ſumus: quod facere de-
buimus fecimus. Poſt quæ omnia orare oportet deũ, à quo ſancta deſyderia, recta cõſilia, & I
iuſta ſunt opera, vt ipſe ſibi in anima noſtra dignum præparet habitaculũ, ſine quo nos ni-
hil validum facere poſſumus. Aduerſus hanc hæreſim ſcribit dominus epiſcopus Roffenſis
in eo opere quod aduerſus omnes Lutheri errores edidit. Cui rei articulum ſui operis
quintumdecimum tribuit. A quo præter illam quam proxime citaui Cypriani authorita-
tem, nihil mutuatus ſum, reliqua autem ſanctorum virorũ teſtimonia, quò rem amplius lo-
cupletaremus, ex noſtro labore contulimus. Quod ideo te lector admonui, vt etiam ſi hanc
noſtram epitomen legeris, non ideo ab illius lectione abſtinendum putes, quòd illic multa
quæ te docere poſſint reperies.

VNdecima de hoc ſacramento hæreſis eſt, aſſerens eos qui aliquibus peccatis fuerint
obuoluti, etiam ſi ad menſam dominicam accedant, & à ſacerdote conſecratũ panẽ
recipiãt, nõ recipere corpus domini. Huius hęreſis nullũ vnq̃ potui reperire auctorẽ,
quanq̃ reperio illi nõ defuiſſe patronũ. Nã Petrus Lõbardus, qui vulgo Magiſter Sententia- K
rum dictus eſt, in quarto libro ſuarũ Sententiarũ, diſtinctione nona, poſtq̃ recẽſuit quorũ-
dam ſanctorum teſtimonia quæ huic errori in ſpeciem fauere videntur, hæc verba ſubiun-
git. Hæc verba & alia huiuſmodi vbi de ſpirituali mãducatione agitur, quidam obtuſo cor-
de ſentes, erroris caligine inuoluti ſunt, adeo vt præſumpſerint dicere corpus & ſangui-
nem Chriſti à bonis tãtũ ſumi, & nõ à malis. Hæc Petrus Lombardus. Ex quibus verbis pa-
tet fuiſſe olim aliquos qui hunc errorem tuerentur. Nec tamen aliquis ex his omnibus qui
ſuper Magri Sententiarũ cõmentarios ediderunt, memorat aliquẽ huius erroris auctorẽ,
quod tamen à eis exigendũ erat, cum cõmentandi onus ſuſceperint. Sit quiuis huius erro-
ris auctor,

A ris author,dum tamen conſtet eum ſemel fuiſſe aſſertum,neceſſarium eſt nobis eum expugnare,quod paucis deo authore abſoluemus.Nam Apoſtolus dicens, Qui manducat & bibit indigne,iudicium ſibi manducat:manifeſte aſſerit,quãtuncũq; indignum poſſe manducare corpus Chriſti,quanuis talis manducatio valde ſit illi incommoda,nempe quæ iudiciũ damnationis illi inferat. Similiter de Iuda proditore conſtat ex euangelio eum in cœna vltima cum aliis Apoſtolis ſumpſiſſe corpus dominicum,nec tamen digne,cum iam diabolus miſiſſet in cor,vt traderet eum Iudas. Verùm quoniam audio aliquos id vehemẽter negare,vt apertius rem hanc colligamus , Euangeliſtarum verba oportet referre . Matthæus enim dominicam cœnam enarrans ſic ait, Veſpere autem facto diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis:& edentibus illis dixit,Amen dico vobis quia vnus veſtrum me traditurus eſt.Et infra,Cœnãtibus autẽ eis,accepit Ieſus panẽ,& benedixit ac fregit:deditq; di-

B ſcipulis ſuis,& ait·Accipite & comedite,hoc eſt corpus meum.Et accipiens calicem gratias egit,& dedit illis dicens,Bibite ex hoc omnes. Ad hunc autẽ modum ferè omnino eiſdem verbis referunt Marcus & Lucasea quæ ad cœnam ſpectant. Vides hic primo omnes duodecim primùm cœnæ adſtitiſſe, & poſtmodũ nulla prorſus adhuc de Iudæ receſſu ad principes & ſacerdotes mentione facta,ſubditur,Cœnantibus autem eis,omnibus ſcilicet duodecim,accepit Ieſus panem,deditque diſcipulis ſuis.quo loco quum nullus excipiatur , intelligẽdum eſt omnibus diſcipulis adſtantibus dediſſe, ac ita dediſſe Iudæ . Hoc autem expreſſius conuincitur ex calicis diſtributione,vbi dicitur,Bibite ex hoc omnes.ergo & Iudas bibit,quũ eum adfuiſſe conſtet. Quod ſi bibit ex calice,cur non etiam mãducauit panem, cum etiam in calice (vt proximè oſtendemus) integra ſit Chriſti ſubſtantia ſicut in pane? Quòd ſi adhuc contendas Iudam minime adſtitiſſe,dicáſque eum cœna facta in qua cum vndecim fuerat,continuo ante corporis conſecrationem abiiſſe ad principes & ſacerdotes,

C vt de modo proditionis eos conueniret,& cum eis paciſceretur, atque ita nec corpus nec ſanguinem , quod alii receperant,recepiſſe:hoc ex Iohanne facilè conuincitur . Et vt res ſit apertior,hic conſyderare oportet qualiter Chriſtus(vt Iohannes teſtatur)bis ad cœnam ſederit,ita vt primo cœnam iuxta ritum Iudaicum agnum paſchalem edendo fecerint : huic cœnæ nullus dubitare poteſt Iudam affuiſſe,quum teſtẽtur Mattheus, Marcus,& Lucas,adſtitiſſe duodecim. Hac cœna peracta,ſurgens à cœna,lauit pedes diſcipulorum,cuius rei ſolus Iohannes meminit.Quod cum alii euangeliſtæ prætermiſerint, vix poterit quis ab eis edoceri qualiter Chriſtus bis ad cœnam ſederit, quum continua narratione de cœna pertractent,nullum prorſus vnius ab altera diſcrimen ſignantes.Lotis igitur diſcipulorum pedibus,iterum Chriſtus rediit ad menſam. quod Iohãnes ſatis aperte expreſſit dicens,Poſtq̃ ergo lauit pedes eorum,accepit veſtimẽta ſua:& cum recubuiſſet iterũ, dixit eis,Scitis quid fecerim vobis?Et infra poſt hæc cómemorat buccellam datam Iudæ,quum adhuc in men-

D ſa eſſent.Ex quibus verbis manifeſtè colligitur Chriſtum bis ad menſam cœnantem recubuiſſe,ſemel antequam diſcipulorum pedes lauerat,atque iterum poſtquam eorum pedes lauit. Et in hoc ſecundo menſæ accubitu Chriſtus corpus ſuũ diſcipulis dedit. De prima cœna eſt quod Matthæus Marcus & Lucas aiunt veſpere facto diſcubuiſſe cum duodecim diſcipulis ſuis. Ad ſecundam cœnam poſt pedum lotionem factam ſpectat quod dicunt,Cœnantibus autem eis,accepit Ieſus panem,& benedixit ac fregit, deditque diſcipulis ſuis,& ait,Accipite & comedite,hoc eſt corpus meum.In hac autem cœna factum eſt quod Euangeliſtæ referunt Chriſtum dixiſſe,Vnus veſtrum me traditurus eſt,atq; poſtmodum vt innoteſceret Iohanni traditorem futurum Iudam,dicunt panem intinctum Iudæ porrexiſſe. Quòd autem hæc in ſecunda cœna facta fuerint,in qua ſuum corpus conſecrauit,aperte Iohãnes & Lucas teſtãtur.Quòd verò alii euãgeliſtæ narrant corporis Chriſti cõſecrationem poſtquam dixerant Chriſtum dixiſſe,Vnus veſtrum me traditurus eſt, hoc eſt ex commu-

E ni modo loquẽdi quo ſacræ literæ vtũtur,vt poſtq̃ generali locutione aliqua enarrauerint, iterũ ad priora quæ reſtabant clarius differenda redeant. Sic etiã Matthæus,Marcus,& Lucas,de hac cœna differẽtes ſub nomine vnius quaſivna ſit,licet lotio pedũ fuerit interiecta, continua narratione ea quæ Chriſtus dixit,ſubiungunt,ſcilicet,Vnus veſtrum me traditurus eſt,& quæ ſequuntur. At his enarratis,ad cœnæ hiſtoriam,ex qua aliqua prætermiſſa fuerãt, redeuntes ſubiungunt,Cœnantibus autem eis,accepit Ieſus panem &c. ita vt ab illo loco quandã hiſtoriæ retroceſſionẽ factã agnoſcas,non autẽ continuationẽ:quod ex illa coniunctione appoſita,videlicet autẽ,ſuſpicari licet.Nam ſi proſecutio illa eſſet hiſtoriæ, dixiſſet, Cœnantibus eis,accepit Ieſus panem. At cũ dixerit , cœnantibus autem eis, credendum eſt

Iohan.xiij. Matt.xxvi. i.Corin.xi.

hiſtoriam ad præterita quæ dicenda reſtabant redire. Hæc autem ideo diſſerui, vt inde ap- F
pareat Iudam vſque ad vltimam cœnam, ſiue vſque ad finem cœnæ manſiſſe cum aliis vn-
decim. Quo fit vt ſi Iudas affuerit, manducauerit etiam corpus domini, & biberit eius ſan-
Marc. xiiij. guinem, præcipuè cũ Chriſtus dixerit, Bibite ex eo omnes. Et Marcus ita illos feciſſe quẽ-
admodum dominus præceperat, teſtatur dicens, Biberunt ex eo omnes. Huic autem ſentẽ-
Lucæ. xxij. tiæ Lucas apertiſſime fauet: qui poſtquam verba cõſecrationis calicis dixerat, ſtatim ſubiun
git. Verũtamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Ex quibus verbis ſatis patet
Iudam fuiſſe præſentem cum Chriſtus cõſecrauit calicem, & tradidit diſcipulis. Et cũ Mar-
cus dicat, biberunt ex eo omnes, conuincitur etiam Iudam bibiſſe. Ne autẽ hæc ex noſtro ce
rebro dicta videantur, ſacros producam authores, quibus in hac parte ſubſcripſi. Theophy-
lactus ſuper illud Matthęi. xxvi. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, ſic ait, Appo-
ſuit autem veſcentibus, vt oſtenderet crudelitatem Iudæ, quia in menſa & communione ci G
borum illius, quando etſi fera fuiſſet, manſuetiorem ſe exhibuiſſet, tunc neq; quum argue-
retur intellexit, ſed & corpus illius guſtãs nõ pœnituit. Hæc Theophylactus. Et Chryſoſto
mus in homilia de proditione Iudæ, in eandem ſubſcribit ſententiam dicens, Fuit quidem
aliquando paſcha Iudaicum, ſed exemptum & euacuatũ eſt paſchæ ſpiritalis aduentu, quod
Chriſtus tradidit. Nam cum manducarent (inquit) & biberent, accepit panem, & fregit, &
dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoſcunt quod loquor, qui diuinis
ſunt conſecrati myſteriis. Et iterum accepit calicem, & dixit, Hic eſt ſanguis meus qui pro
multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Et præſens Iudas erat iſta Chriſto dicente,
Iſte eſt ſanguis, dic Iuda, quem triginta denariis vendidiſti. Iſte eſt ſanguis, de quo ante cũ
Phariſęis pacta feciſti. O Chriſti miſericordia, O Iudæ dementia. Ille eum triginta dena-
riis paciſcebatur vt venderet, & Chriſtus ei ſanguinem quem vendidit offerebat, vt habe-
ret remiſſionem peccatorum. Hæc Chryſoſtomus, qui expreſſe aſſerit Iudam menſæ domi- H
nicæ adſediſſe, Chriſtúmque illi ſanguinem ſuum tribuiſſe. Auguſtinus autem tot locis hãc
ſententiam repetit, vt neſciam quem illorum cæteris pręferam. nam omnes in medium af-
ferre non patitur compendii ratio, quam tenere decreui. Super Iohannem tractatu. 50. ſic
ait, Talis erat Iudas, & tamen cum ſanctis diſcipulis intrabat, & exibat. Ad ipſam cœnam
dominicam pariter acceſſit. Conuerſari cum eis potuit, eos inquinare non potuit. De vno
pane & Petrus accepit, & Iudas: & tamen quæ pars fidelis cum infideli? Petrus enim acce-
pit ad vitam, Iudas ad mortem. Quomodo enim ille odor bonus, ſic ille cibus bonus. Sicut
ergo odor bonus, ita & cibus bonus, bonos viuificat, malos mortificat. Qui enim mandu-
cauerit & biberit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Hæc Auguſtinus. Quibus ver-
bis nihil poteſt expreſſius pro noſtra ſententia dici. Ex his ergo doctoribus ſimul cũ euan-
gelii litera, conſtat Iudam ſumpſiſſe corpus & ſanguinem domini. At cum hoc ſumpſit, iam
Iohan. xiij. diabolus (vt eſt apud Iohannem) miſerat in cor eius vt dominum ſuum atque magiſtrum I
venderet. Colligitur ergo manifeſte, eum qui indigne ad menſam dominicam accedit, ve-
rum Chriſti corpus accipere, quanuis nihil illi proſit, immo quãmaxime obſit, non ipſius
panis natura, ſed ipſius accipientis vitio. & hoc eſt quod ſub aliis verbis recentiores theolo
gi dixerũt, ſcilicet quòd talis indignus quanuis manducet ſacramentaliter, non tamen ſpi-
ritualiter, quia corpus manducatum quantũcũque ſit bonum, ex accipiẽtis malitia illi obeſt.
Sæpe enim comperimus quę valde bona ſunt, aliis ob ſuam malitiam obeſſe. Nam ſi rei bo
Deut. xvi. nitas ſufficeret accipienti, fruſtra dominus præcepiſſet dicens, Quod iuſtum eſt, iuſte exe-
queris. Pro huius ergo rei confirmatione ſuperfluum erit quicquam ſuperaddere, quum ſatis
ex dictis noſtrum propoſitum conſtet.

VLtima (quod ſciam) de hac re hæreſis eſt quæ aſſerit neceſſariò ſub vtraque ſpecie ſci-
licet panis & vini eſſe communicandum, ita quòd qui ſub vna ſpecie tantum com-
municat, etiam ſi laicus ſit, peccat, quoniam (vt aiunt) contra præceptum Chriſti a- K
Græci. Bohemi. git, qui præcepit ſub vtraque ſpecie cõmunicare. Huius hæreſis auctores primi fuerũt Grę-
ci, hos poſtmodum ſequuti ſunt Bohemi, in ſua adhuc dãnatione manẽtes, atque occaſio-
ne hac à Romanæ eccleſiæ obedientia hucuſque diuiſi. Nec tamen hũc errorem velut cæte-
ros Bohemorum, Iohannes Huſs eorum propheta ſuſcitauit. Nam poſt inceptam huius Io-
hãnis dementiã pauloq; progreſſam (vt Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorũ cap.
Petrus Dre ſenſis. xxxv. teſtatur) attulit Bohemiæ hãc nouam peſtem quidã Petrus Dreſenſis Germanus, qui
à ſuis cognitus q; Valdenſiũ lepra fuiſſet infectus, patria pulſus eſt, indeque fugiens, Pragã
Iacobell⁹. Bohemiæ ciuitatem velut hæreticorũ aſylum petiit. In qua tũc ciuitate Iacobellus quidam

Miſnenſis

A Minenſis,moribus perinde ac literis clarus,curã tenebat populi,ſua prędicatione edocẽdi. Hũc Petrus cum conueniſſet,mirari ſe ait hominẽ doctũ ſimul ac ſanctum, qui populi inſtruendi onus ſuſcepiſſet,non animaduertiſſe errorem communionis Euchariſtiæ, qui iam pridem eccleſiam peſſundaſſet,in qua ſub vna tãtũ ſpecie dominicũ corpus populo miniſtratur,cum apud Iohannẽ ſub duplici ſpecie panis viniq; ſumi iubeatur,dicente domino, Niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinẽ,nõ habebitis vitam in vobis.Cõmotus his Iacobellus præfatus,cum perquiſitis vetuſtis ſanctorũ codicibus,cõmunionem calicis aliquando vſitatam pleneq; laudatã inueniſſet,populum admonet ne deinceps communionẽ calicis,ſine qua ſaluari nemo poſſet,negligeret. Huic cæteri qui iam in Bohemia aderant hęretici conſenſerunt,non modicũ læti ꝙ ſententiã aliquã inueniſſent in ſacro vt aiebant euangelio fundatã,per quã Romanæ ſedis vel ignorãtia vel nequitia argui Iohan. vi.

B poſſet.Hoc peſtiferum dogma poſt centũ & eo amplius annos ſequutus Lutherus, totam penè Germaniam hoc infecit errore, in qua iam laici vt ſacerdotes ſub vtraq; ſpecie communicant,damnationẽ(vt aiunt)ni ita fecerint,incurſuri. Vt autẽ omnibus pateat q̃. mordicus hoc dogma Lutherus teneat,eius verba referam. Is enim cum aliàs ſanam doctrinam prædicaſſet, poſtmodũ bene actorũ pœnitens,in hæc verba prorupit · Hunc articulum reuocaui libro de captiuitate Babylonica, & iterum his ſcriptis reuoco, & dico Bohemos & Græcos in hac parte nec hęreticos,nec ſchiſmaticos,ſed chriſtianiſſimos & euãgeliciſſimos eſſe,quos & his verbis oro & obteſtor in domino,vt in ea ſententia firmiter permaneant, cum pro ſe habeant expreſſum textum euangelii,& longæuum apud Græcos in hunc diem ſeruatum catholicum vſum eccleſiæ. Nec moueantur tyranni illius Romani & Antichriſti vaſtatoriis & impiis decretis, quibus alteram partem ſacramẽti per vim abſtulit iis quibus Chriſtus ipſe donauit.Hæc Lutherus.Pro huius erroris confutatione hoc primum ſtatuere

C oportet,totum Chriſtum ſub qualibet huius ſacramenti ſpecie integre contineri, quoniam ex hoc tota ferme huius cauſæ virtus pendet. Hoc autem ex eo maxime conuincitur,quod aitApoſtolus,Chriſtus iam non moritur,mors illi vltra non dominabitur. At ſi ſub ſpecie panis corpus eſſet exangue,oporteret neceſſario vt eſſet etiam inanimatũ, atq; cadauer, ꝙ anima corpus exangue minime vegetare poteſt. Corpus autẽ cũ ſemel aſſumptum à diuinitate,nunq̃ poſtea fuerit ab ea reiectum,fieret inde vt quoties panis conſecraretur, toties Chriſtus ibi velut in ſepulchro mortuus iaceret,totiesque corpus eius nouũ cadauer fieret.vt autẽ hęc non fiant,erit neceſſario concedẽdũ ſub ſpecie panis corpus Chriſti eſſe animatũ, atque ideo ſanguine vegetatũ. Quod cũ a diuinitate nunquam ſit ſeparatum , totum etiam Chriſtum in duabus naturis ibidem eſſe fateri oportebit.Perinde etiam de ſanguine dicendum eſt. nam quum eum pro nobis ſemel iam in ara crucis effuſum , in reſurrectione ſua Chriſtus reſumpſerit,nunquam iterum eum fuſurus, conuincitur inde etiam nunquam ſan- Rom.vi.

D guinem verum illius integre alicubi eſſe ſine eius corpore vero. Quòd ſi ſub ſpecie vini ſolus ſanguis maneret,toties ſanguinem fundi oporteret,quoties vinum conſecraretur, ꝙ vi conſecrationis ſanguis ibidem conſtitutus,a corpore tunc ſepararetur.Vt autem hæc fugiamus,erit ſine vlla hæſitatione concedendum in ſacramento Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie panis.ſ.& vini totum Chriſtum integre contineri. Et licet hoc de continentia verum ſit, non tamen perinde eſt de ſignificatione.Nam quanuis ſub illis panis ſpeciebus totus integer Chriſtus lateat,non tamen totum Chriſtum ſpecies illę ſignificant,ſed ſolum corpus illud pro nobis in ara crucis oblatũ,quum iam.ſ.exangue erat, ſanguine in vniuerſum a corpore ſeparato. Ad eundem modum ſpecies vini etſi totum integrum Chriſtum contineãt, non tamen aliud ſignificant quàm ſanguinẽ illum effuſum quum à corpore eſſet ſeparatus. nec tamen eum eſſe ſeparatum ſignificant,quoniam falſum eſſet ſignum, ſed eum ſolum ſignificant,qualiter ſolus erat quum ſeparatus erat a corpore,ita vt ſignificatio non ad ſepara

E tionem,ſed ad ſanguinem referatur. Secundum pro noſtri id eſt catholici dogmatis confirmatione iaciendum fundamentum eſt,gratiam quæ in hoc ſacramento confertur, non tam conferri virtute ſigni,quàm virtute ſignati.Non enim illę ſpecies panis aut vini quæ exterius patent,tales ſunt quæ ex ſe animã viuificẽt,quæ hominẽ in electorum ſortem reſuſcitare valeant,aut quæ nos in deo eſſe efficiant,& deum in nobis : ſed hæc omnia fiunt virtute carnis,quæ propter inhabitantem in ea vitam,nempe diuinitatẽ, viuificatrix eſſe cenſetur. Ex his duobus tertium iam clare conſurgit,nihil.ſ.plus gratiæ conferri virtute ſacramenti ei qui duplicem ſpeciem ſumpſerit,panis.ſ.& vini,quàm qui tantum vnam. Nam quũ exceptis ſpeciebus quæ gratiam nequaquam conferre poſſunt, tantum ſumat, nempe totum

Chriſtum integre,qui vnam ſumit ſpeciem,ſicut qui ambas, nō eſt cur plus gratiæ accipiat F
virtute ſacramenti hic q̄ ille, præcipue cum vnicum ſit ſacramentum,& non duo , quanuis
duæ ſint ſpecies,aut duo ſigna.Quum ergo hęc ita ſe habeant, conſtat nihil gratię laicis de-
perire propter alteram,id eſt vini ſubtractam ſpeciem. Poſt hæc omnia quartum addendū
cenſui,vt quadrata ſtructura conſurgat,nullum eſſe datum à Chriſto præceptum de mandu
catione Euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie.Nam quod in primis adducunt ex Ioannis ſexto,Ni-
ſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam in
vobis:admittimus quidē,atque extenſis(vt aiunt)brachiis amplectimur illa verba de cor-
porali atque viſibili eſu Euchariſtiæ eſſe intelligenda. Neque mihi placet quod Gaſpar Sa-
gerus vir alioqui doctus & catholicus pro fide aduerſus Lutherum ſtrenue decertans ait,hęc
verba de ſpirituali eſu, qui per fidem & charitatem fit, eſſe intelligenda, motus illis verbis
quæ poſtmodū in eodem capite Chriſtus ſubiunxit,Spiritus eſt qui viuificat,caro non pro- G
deſt quicquam.verba quæ locutus ſum vobis,ſpiritus & vita ſunt. Ex quibus verbis ille col-
ligit verba illa de ſpiritali eſu eſſe intelligenda.Verum hæc non ita ſe habent,vt patet legen
ti Theophylactum,Cyrillum, Chryſoſtomum, Auguſtinū,qui omnes in expoſitione ſuper
Iohānem fatentur illa ad corporalem & viſibilem manducationem eſſe referenda. Et iſto-
rum omnium dicta ſuperius hæreſi quarta recēſuimus. Quod autē ſubditur,Spiritus eſt qui
viuificat, caro non prodeſt quicquam: ſic exponunt Theophylactus & Cyrillus, id eſt caro
iſta quam dixi viuificaturam eum qui illam ſumpſerit,ſuapte natura hoc efficere non vale-
bit, tamen hoc efficiet propter inhabitātem in ea ſpiritum filii dei.nam hic ſpiritus eſt qui
vere viuificat,caro autem ſola nihil prodeſſe poterat, ſed propter coniunctionem cum ver
bo,ad altiorem quandam dignitatem eleuata eſt,vt viuificatrix eſſe poſſit. Quemadmodū
enim ſi alicui liquori mel infundas ac miſceas, totum liquorē dulcem facit, eāq; illi tribuit
proprietatem, quam aliàs non habebat: ſic diuinum verbum carni vnitum, quoniam ver- H
bum vita eſt,carnem ipſam etiam viuificatricē fecit:atq; ideo caro ex ſe non prodeſt quic-
quam,ſed à ſpiritu habet vt viuificare poſſit. Quod vero dixit,Verba quæ ego locutus ſum
vobis,ſpiritus & vita ſunt,huc tendit, q̄ viderat Iudæos murmurare credētes Chriſtum eis
præcepiſſe vt more ferarum carnem humanam ederent,ſanguinemque biberent:atque ideo
eos reprehendens de carnali illa ſuorum verborum intelligētia, edocet eos myſteriū quod-
dam latere,verbaq; ſua ſic eſſe intelligenda, non quòd crederent corpus ſuum dentibus at-
terendum,ſed ſub ſacramento manducādum. Dicimus ergo atque fatemur verba illa.ſ.Ni-
ſi manducaueritis carnem filii hominis &c.de corporali eſu eſſe intelligenda,nec tamē ad-
mittimus Chriſtum illis verbis nobis præcepiſſe vt Euchariſtiam ſub duplici ſpecie acci-
peremus.Nulla nanq; in illis verbis ſpecierū panis aut vini fit mentio, ſed ſolum de ſigna-
tis ſcilicet carne & ſanguine,quæ ſub illis ſignis continentur.Non enim dixit,Niſi mandu-
caueritis carnem filii hominis ſub ſpecie panis,& biberitis eius ſanguinē ſub ſpecie vini, nō I
habebitis vitam in vobis.Non ſic dixit,ſed ſic, Niſi manducaueritis carnem filii hominis,
& biberitis eius ſanguinem,nō habebitis vitam in vobis. At cum diximus ſub ſpecie panis
corpus contineri ſimul etiam & ſanguinem, fit, vt qui Euchariſtiā ſub ſpecie panis ſumit,
carnem manducet,ſanguinemq; bibat,cum ſanguinis ſumptio vere potus dicatur, ſicut &
carnis acceptio dicitur manducatio.Nec tamen hac occaſione ſat erit ſacerdoti conficien-
ti vnam ſine altera ſpeciem ſumere:quoniam ſacerdos cōficiens & conſecrans,ipſum ſum-
mum ſacerdotem Ieſum Chriſtum repręſentat,qui pro nobis corpus & ſanguinem ſuum in
Luc.22. ara crucis obtulit, ſicut ipſe Chriſtus expreſſit dicens,Hoc facite in meam cōmemoratio-
nem.Quid eſt dicere,hoc facite,niſi,hoc conficite,hoc conſecrate? illis nāq; verbis poteſta-
tem conſecrandi illis dedit.tunc enim à Chriſto ordinati ſunt ſacerdotes,eis adiungēte vt
in ſuæ paſſionis commemorationem hoc facerent. quod expreſſius dixit Paulus, Hic calix
1.Corin.xi. nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotieſcūque bibetis,in meam com- K.
memorationem.Si facere hic pro conſecrare ponitur,quod ad ſolos ſacerdotes (vt alias diſ
ſeremus)ſpectat:conſtat ſolis ſacerdotibus dictum eſſe,vt quotieſcunque bibunt,in ſui cō-
memorationem faciant.Cuius autem rei eſſet futura commemoratio, verba ſubiuncta ma-
nifeſtant.Quotieſcunque enim(inquit)manducabitis panem hunc,& calicem bibetis, mor-
tem domini annunciabitis donec veniat. Memoriam ergo dominicæ mortis ſacerdos in
altari agit,non autem ille qui à ſacerdote recipit: quapropter ſacerdos hac lege deuinctus
eſt,vt quotieſcunque celebret, nec panem ſine vino cōſecret, nec vnam ſpeciem ſine altera
ſumat: quoniam etſi ſub qualibet ſpecie totus integer Chriſtus lateat, non tamē quælibet

ſpecies

A ſpecies totum Chriſtum ſignificat aut repreſentat,ſed ſpecies panis ſolam carnem ſignificat, ſpecies vini ſolum ſanguinem repræſentat,eiúsque ſolius memoriam gerit. Quo fit vt ſi ſolum panem conſecraret,aut ſolum panem conſecratum ſumeret, ſolius oblationis memoriam faceret qua Chriſtus obtulit ſuum corpus, nulla autem tunc memoria fieret ſanguinis effuſi,atque pro nobis à Chriſto oblati, ꝙ ſpecies panis etſi ſanguinem contineat,non tamẽ ſanguinem repræſentat,aut eius memoriam facit. Ad hunc eundem modum ſi ſolum vinũ conſecraretur,aut illud conſecratum ſolum ſumeretur,ſolius ſanguinis oblãti atque effuſi,& non corporis memoria fieret. At cum ſacerdotes cõſecrantes,in memoriam dominicę mortis quam pro nobis tulit,conſecrare teneantur,colligitur inde vt ſub vtraque ſpecie id facere obligentur,quum neutra abſque altera perfectam Chriſti oblationem repręſentet : quod Chriſtus innuit cum poſt panis & vini conſecrationem dixit,Hoc facite in meam comme- Luc.xxij.

B morationem. Quidnam eſt hoc quod facturi ſunt in tuam commemorationẽ? Hoc inquã totum quod ego proxime coram vobis feci. Verum cum recipienti de manu alterius conſecrãtis,nihil tale præcipiatur vt in memoriam dominicæ oblationis ſumat,nũquam is qui de manu alterius ſumit,ſiue laicus ille ſit,ſiue ſacerdos, tenetur in eandẽ memoriã ſic ſumere, vt vnam ſine altera non ſumat. Illi enim ſimul non agunt aliquid circa ſacramentum, atque ideo eis non dictum eſt, Hoc facite in meam commemorationem. Neque eis etiam dicitur,Bibite ex eo omnes,ſed ſolum iis quibus dabatur,nempe Apoſtolis, qui omnium futurorum ſacerdotum perſonas gerebant, quibus in Apoſtolis hoc ſacramentum in memoriam Chriſti conficere præcipiebatur. His ergo ſolis dicitur, Bibite ex eo omnes.niſi forte dicatur illa verba ad omnes Chriſtianos eſſe referenda,omneſque Chriſtianos(vt Lutherus ait)eſſe ſacerdotes. Verum de his aliàs longius diſputabimus. Quod vero ex hoc colligunt Euchariſtiam eſſe ſumendam ſub vtraque ſpecie,quòd Chriſtus ſub vtraque ſpecie diſcipu

C lis ſuis illam dedit,inepte quidem colligunt. Nam ſi ex omnibus Chriſti factis in hoc ſacramento(omitto alia eius facta)eſſet ſumendum argumentum ad ſic neceſſariò faciẽdum, Græci conficientes in fermentato,licite non conficerent,quum vt ſuperius ſub hoc titulo oſtendimus,Chriſtus in azymo confecerit:eos tamẽ licite ſic poſſe cõficere diximus. Præterea non liceret ieiuno ſtomacho recipere Euchariſtiam, quum Chriſtus diſcipulis ſuis nõ ieiunis,quinimmo cœnatis corpus ſuũ dederit. Deinde nec liceret in calice aquam vino miſcere,quoniam etſi Chriſtus propter ſuam ſobrietatem ita feciſſe credatur, Euangeliſtæ tamen nihil tale commemorant. At hi contra quos nunc agimus,nihil recipere volunt quod non ſit in ſacris literis expreſſum:quo fit vt aquam vino miſcere non debeant, quia nullus Euãgeliſtarũ expreſſit Chriſtũ in calice ſancto aquã vino miſcuiſſe. Vides iã ſatis(vt exiſtimo)q̃ futile ſit argumẽtũ inde colligere nos eſſe obligatos ad p̃bẽdũ laicis ſub vtraq; ſpecie, ꝙ Chriſtus ſic porrexit Apoſtolis. Omitto quorũdã reſpõſionẽ,aſſignãtiũ diſcrimen,ꝙ

D Apoſtoli ordinati ſunt ſacerdotes à Chriſto per illa verba,Hoc facite in meam commemorationem. De his enim verbis non conſtat Chriſtum facta conſecratione immediate ea dixiſſe antequam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie Apoſtolis dedit,vel poſt. Quòd ſi prius dixit quàm dederit,conſtat eum ſacerdotibus dediſſe. Si vero verba illa Chriſtus poſt datam illis Euchariſtiam dixit,manifeſtum eſt illum non ſacerdotibus tũc dediſſe. Quod mihi ex literæ decurſu magis probatur. Nec tamen ideo(vt diximus)argumentum eſt efficax vt ſic nos facere obligemur. Quòd ſi alicui negocio illud argumentum deſeruire poteſt, huic certe erit,vt credamus non eſſe contra euangelicam inſtitutionem , Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie aliis etiam laicis porrigere,quod firmiſſime fatemur. Et huius rei aliquando in eccleſia catholica factæ,hiſtoria tripartita meminit. In huius nanque hiſtoriæ cap. triceſimo libri noni,vnus ex iis tribus authoribus ex quorum fragmentis conſarcinatis tripartitæ nomen accepit,nempe Theodoritus,enarrans verba beati Ambroſii quibus Theodoſium ex- Lib.xiij.in

E communicauit propter immenſam crudelitatem quam Theſſalonicæ exercuerat,& qualiter titulo de ſa eum ab ingreſſu templi prohibuit,ſic ait,Quibus igitur oculis aſpicies communis domini cerdotio templum?Quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimentum?Quomodo manus extendes,de quibus ſanguis adhuc ſtillat iniuſtus? Quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum domini corpus?Qua temeritate ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, quando furore verborum tuorum tantus iniuſte eſt ſanguis effuſus? Recede igitur,recede,nec altero peccato priora crimina augere contendas. Hæc ibi. Ex quibus verbis duo annotanda ſunt. Primum eſt,olim laicis Euchariſtiam dari in manus:quod cum ex aliis hiſtoriis , tum etiam ex hoc loco colligitur. Sic enim dixit,Quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſan

ctum domini corpus? Secundum eſt, Laicos ſub ſpecie vini Euchariſtiam tunc recipere. poſt F
quam enim de ſuſceptione corporis dixerat, ſubdidit, Qua temeritate ore tuo poculum ſan
guinis precioſi percipies? Niſi forte quis dicat Theodoritum hunc præſentis hiſtoriæ au-
ctorem Græcum fuiſſe, atque ob id eam more ſuo narraſſe, ꝙ Græcis (vt diximus) mos ſit
Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumere. Quod facilè ex eo crediderim, ꝙ tempore Ambro
ſii apud ſacros alios auctores nulla de hac re fit mẽtio. Hoc tamen colligitur ex eis aliquã-
Cauſæ tollẽdę cõmuniõis ſub vtraq; ſpecie Prima. do factum fuiſſe, quod tamen eccleſia re poſtmodum bene circunſpecta deleuit, nec imme
rito, cum ad hoc faciendum nec authoritas nec cauſa illi deeſſet. Cauſæ quidem ad id tol-
lendum plurimæ ſubſunt. Prima, numeroſa fidelium multitudo indies creſcens, propter quã
communicandam periculum erat effuſionis ſanguinis, quod in præcedente tempore pro-
Secunda. pter populi paucitatem non adeo timendum erat. Altera huic proxima, delatio vini ad lo-
ca diſtantiora pro communicandis infirmis, quo caſu timendum valde erat ne inopinato G
Tertia deferentis lapſu ſanguis effunderetur. Deinde ne vinum pro infirmis conſeruatum vertatur
Quarta. in acetum, quod plurimum contingere ſolet. Et quod præ his omnibus magis curandum
erat, ne. ſ. homines hac occaſione in eum ducerentur errorem, vt crederent ſub vtraque Eu-
Neſtoriani. chariſtiæ ſpecie non æque totum Chriſtum contineri, ſicut de quibuſdam, nempe Neſtoria-
nis, dicitur in hunc errorem lapſos fuiſſe. Quo fieret, vt cum laboranti in extremis ſpecies
vini propter quaſdam vrgentes cauſas ſubtraheretur, ſuſpicaretur ſe nõ integre communi-
catum. Cauſæ ergo ſuppetunt, eęque non contẽnendæ. nec authoritas defuit. Nam ſi ex hoc
quòd Chriſtus communicauit ſemel diſcipulis ſub vtraque ſpecie, fatemur illud licite fieri
poſſe, ſi eccleſia non prohiberet: ergo ſi oſtendamus Chriſtum in vna tantũ ſpecie Eucha-
riſtiam aliquando diſcipulis communicaſſe, fateri etiam oportebit hoc ipſum etiã licere,
Euchariſtiam videlicet ſub vna tantum ſpecie populo communicare, præcipue quum con
Luc. 24. ſtet de Apoſtolis poſt Chriſtum aliàs id factitaſſe. De Chriſto patet. Nam Lucas enarrans H
hiſtoriam diſcipulorum euntium in caſtellum quod dicitur Emaus, quibus Chriſtus reſur-
gens factus eſt obuiam, ait, Et factum eſt dum recumberet cum eis, accepit panem, & bene-
dixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe
euanuit ex oculis eorum. Hunc autem panem fuiſſe Euchariſtiam ex eo conſtare poteſt,
quod dicit, benedixit, ac fregit. nunquam enim aliter conſecratio illa in euangelio, nec
in epiſtolis Pauli nominatur, niſi benedictio. Et cognouerunt eum in fractione panis, quip-
pe ꝙ viderint modum obſeruantem quem in cœna vltima tenuerat quum Apoſtolis ſuum
corpus porrigebat. Verum ne iſta ſic dicta noſtræ fallaci ſuſpicioni imputẽtur, grauiſſimos
auctores ſic ſentientes citabo. Theophylactus itaq; hunc Lucæ locum exponens ait, Et quã-
do permittit, tunc aperiuntur oculi eorum, & agnoſcunt eum. Inſinuatur & aliud quiddam,
nempe quòd oculi eorum qui benedictum panem aſſumant, aperiũtur vt agnoſcant illum.
Magnam enim & indicibilem vim habet caro domini. Hęc Theophylactus. Hoc etiam te- I
ſtatur Auguſtinus in. iii. libro de conſenſu euangeliſtarũ, ſic inquiẽs, Non incongruẽter ac-
cepimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ie-
ſus, ſed tamen à Chriſto facta eſt permiſſio vſque ad ſacramentum panis, vt vnitate corpo-
ris eius participata, remoueri intelligatur impedimentũ inimici, vt Chriſtus poſſet agno-
ſci. Hæc Auguſtinus. Huius ſententiæ eſt Chryſoſtomus homilia. xvii. ſuper Matthæum,
atque idem aſſerit Beda ſuper Lucam. Quorum verba vt prolixitatem fugerem, in medium
afferre contempſi. Cum ergo Chriſtus tunc ſacramentum dedit, panem ſolum Lucas com-
memorat dediſſe, nullam vini faciens mẽtionem. Eſto Chriſtus tunc corpus ſuum non de-
derit, quoniam de hac re nihil definire volo: Apoſtoli tamen hoc idem vſurparunt. Nam
Act. 2. in Actis Apoſtolorum dicitur de his qui conuerſi fuerant per Petri prædicationem, ꝙ erãt
perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione & fractione panis, & oratio-
Act. xx. nibus. Vides hic nullam vini factam mentionem. Et alibi in eodem libro dicitur, Vna autẽ K
ſabbati cum conueniſſemus in craſtinum ad frangẽdum panem, Paulus diſputabat cum eis
profecturus in craſtinum. Neque hic aliqua de vino facta eſt mẽtio. Si ergo Chriſtus ſemel
diſcipulis ſuis in vna tantum ſpecie communicauit: ſi Apoſtoli aliis etiam in vna tantum
ſpecie ſæpe communicarunt, conuincitur, minime ex Chriſti præcepto Chriſtianos omnes
obligari ad ſumendũ ſub vtraque ſpecie. Adde quòd in Ioannis ſexto capite, in quo de hoc
ſacramẽto fit mentio, ſæpe fit memoria panis, nunquam autem memoria vini. Nam etſi de
ſanguine fiat mentio, non tamen vt ſub ſpecie vini ſumendus eſt. Deinde vna earum peti-
tionum quæ in oratione dominica memorantur apud Matthæum, eſt de hoc ſacramẽto ſub

his

A his verbis,Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. in qua nulla de ſpecie vini
fit mentio. Prætereo figuras huius ſacramenti,quæ cum multæ ſint,rariſſimæ tamẽ in ſpecie Matt.vi.
vini,ſed omnes ferè in ſpecie cibi præceſſerũt,vt de mãna,& agno paſchali, & panibus pro-
poſitionis. Quod autem in Geneſi dicitur, Melchiſedech panem & vinum obtuliſſe,figura Gene. xiiii,
quidẽ fuit huius ſacramẽti ſub vtraq; ſpecie,non tamẽ in plebeio hoie,ſed in vero dei ſacer
dote: quoniam intelligendum eſt,non q̃ illa obtulerit Abrahæ. Nam vt iſta porrigerentur
Abrahæ,non erat neceſſarius Chriſti ſacerdos. Sed q̃ illa obtulit deo,gratias ei reddẽs pro
victoria quam Abraham de inimicis habuerat. Cum ergo tot teſtimoniis cõprobetur nul-
lum eſſe de hac re diuinum præceptum,vt omnes videlicet Chriſtiani ſub duplici ſpecie
Euchariſtiam ſumant: quid prohibet eccleſiam ſtatuere vt laici ad vnam tantum ſpeciem
arctentur,præcipue cum ad id ſtatuendum tot vrgentes cauſæ ſubſint,& nullum inde incõ-
B modum ſequatur? Eſt ergo conſtantiſſime fatendum eccleſiæ vſum hactenus obſeruatũ de
communione ſub vna tantum ſpecie laicis præſtanda, ſacris literis minime difformem,
quinimmo iuſtũ vereq; catholicum eſſe. Quapropter Græci,Bohemi,& Lutherani oppoſi-
tum aſſerentes,hæretici cenſendi ſunt,ac velut tales euitandi. Sed neq; in his amplius iam
remorari decet lectorem,cum à pluribus conciliis fuerit iam hæc cauſa definita. Concilium Concilium
nanq; Conſtantienſe ſeſſione tertiadecima per hæc verba definit. Et ſicut hæc conſuetudo Cõſtãtiẽſe.
ad euitandum aliqua pericula & ſcandala rationabiliter introducta,quod licet in primitiua
eccleſia huiuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſtea à conſi-
cientibus ſub vtraque ſpecie,& à laicis tãtũmodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur,cũ firmiſſime
credendum ſit,& nullatenus dubitandum,integrum Chriſti corpus & ſanguinem tam ſub
ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter contineri,vnde cum huiuſmodi conſuetudo ab
eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta,& diutiſſime obſeruata ſit,habenda eſt
C pro lege,quam non licet reprobare,aut ſine eccleſiæ authoritate pro libito mutare. Quapro
pter dicere q̃ hanc conſuetudinem aut legem obſeruare,ſit ſacrilegum aut illicitum,cenſe-
ri debet erroneum,& pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum,tanquam hęretici ar-
cendi ſunt,& grauiter puniendi per diœceſanos locorum. Hæc concilium Conſtantien. Et Concilium
concilium Baſilien. in quo longius hæc res cum Bohemis diſputata eſt,hanc eandem præ- Baſilienſe.
fati concilii ſententiam ſeſſione trigeſima confirmat. Contra hanc hæreſim ſcripſit olim
(vt Ioannes Tritemius teſtatur) quidam Ioannes Hagen Carthuſienſis. Poſtea hoc noſtro
tempore multi ſcripſiſſe feruntur,e quibus vidi Gaſparum Sagerum in ſuo ſcrutinio diuinę
ſcripturæ,& epiſcopum Roffenſem,qui in eo opere quod contra omnes Lutheri errores e-
didit,vnum de hac re integrum fecit articulum: & Iodocum Clichthoueũ in eo compẽdio
quod fecit veritatum in concilio Senonenſi definitarum.

D

Eunuchus.

VIt quædam non minus crudelis & temeraria,q̃ erronea ſententia quorun-
dam dicentium eſſe neceſſarium ad deo bene ſeruiendum,vt quiſq; caſtratus
& eunuchus ſit. Huius hęreſis authores (vt Auguſtinus lib. de hæreſibus cap.
xxxvii. ait) fuerũt quidam nominati Valeſii,qui non ſolum ſe ipſos,ſed etiã
eos quos hoſpitio recipiebant,caſtrabant,credentes ſic deo ſe debere ſeruire.
Hic error ſatis aperte conuincitur per id,quòd vnum ex legis præceptis eſt,vt neminem
occidamus. Quo præcepto non ſolum prohibetur (vt ipſamet veritas expoſuit) occiſio,ſed Matt.v.
omnis res quæ ad illam quoquo modo tendit. Nam ſicut in præceptis affirmatiuis non ſo-
lum præcipiuntur res illic expreſſæ,ſed illis præceptis etiam mãdantur res illę ſine quibus
aliæ non poſſunt haberi: ita in præceptis negatiuis,hoc eſt in prohibitionibus, non ſolum
E prohibentur illæ res ibidem expreſſæ,ſed etiam interdicuntur aliæ omnes res quæ ad illas
maxime impellunt,& latamviam aperiunt. At certum eſt eum qui caſtratur,adeo periclita-
ri,vt tunc maxime dubia ſit eius vita. Vidi enim ego ipſe quendam caſtrari à chirurgo,vt
vel ſic morbum alioqui incurabilem depelleret,qui tamen ex ea ſola occaſione mortuus eſt.
Cum ergo tam periculoſum ſit caſtrare aliquem, vt veriſimiliter de morte illius agatur
cum caſtrandus eſt,conuincitur inde vt talis caſtratio eodem præcepto ſit prohibita, quo
prohibetur hominis occiſio. Nec erit vnq̃ licita,niſi cauſa ſalutis adipiſcendę,quam alia fa-
ciliori via aſſequi non poſſet. Præterea ſi neceſſarium eſſet vt omnes caſtrarentur, coniugia
perirent, quę deus approbauit,præcipiens vt nullus dimittat vxorẽ ſuam,excepta cauſa for- Matt.xix.

Matth. xix. nicationis. Et Paulus iubet virum reddere debitum vxori, vt videlicet inuicem nō fraudē- F
i. Cor. vij. tur. At quomodo vir caſtratus poterit vxori debitum perſoluere, cum talis debiti ſolutio non alio modo fiat, q̄ per carnalem coitum? Rurſum, ſi oporteret omnes viros caſtrare, ci-
tiſſime humanum genus finiret, non ex dei præcepto & voluntate, ſed ob defectum propa-
Gene. i. gationis. Sed huic ſententiæ obuiat præceptū domini dicentis, Creſcite & multiplicamini. Quod præceptum in mundi exordio propter generis humani multiplicationem obligauit omnes, nunc autem cum iam ſit ſatis propagatum, & late diffuſum, non obligat, niſi neceſ-
ſitas vrgeret, vt ſi forte humanum genus eſſet ex aliquibus calamitatibus ad tātam paucita-
tem redactum, vt neceſſe eſſet ad eius conſeruationē homines miſceri mulieribus. Eo enim caſu inſtante, tunc præceptum illud de multiplicatione ſpeciei humanæ, vires ſuas reſume-
ret, & æquè obligaret ſicut à principio inſtitutionis humanæ. Nam hac ſola ratione filiæ
Gene. xix. Loth coeuntes cum patre excuſantur à peccato inceſtus, quia videlicet credebant poſt in- G
cendium Sodomæ & Gomorræ omnes homines periiſſe, neq; alium præter earum patrem ſuperſtitem eſſe. Tantam enim ſancti viri putarunt eſſe illius præcepti vim, vt etiam ad pa
tris cum filia concubitum extendi exiſtiment propter vitandam generis humani deletionē. Beatus ſiquidem Irenæus lib. iiii. aduerſus hæreſes cap. li. de filiabus Loth loquens, ſic ait, Il-
læ quidem filiæ ſecundum ſimplicitatem & innocentiam putantes vniuerſos homines per-
iiſſe, quemadmodum & Sodomitæ, & vniuerſam terram iracundiam dei ſuperueniſſe, di-
cebant hæc. Quapropter & ipſę excuſabiles ſunt, arbitrantes ſe ſolas relictas cum patre ſuo
ad conſeruationem generis humani, & propter hoc circunueniebant patrem. Hæc Ireneus martyr. Eidem ſubſcribit Origenes, qui homilia quinta ſuper Geneſim ait, Quanuis grande eis crimen videretur furari concubitum patris, grauior eis tamen videbatur impietas ſi hu-
manæ (vt putabant) poſteritatis ſpem ſeruata caſtitate delerent. Propter hoc ergo conſilium ineunt, minore (vt ego arbitror) culpa, ſpe tamen argumentóq; maiore. patris mœſtitiam H
vel rigorē vino molliunt & ſoluūt. Singulis ingreſſæ noctibus, ſingulæ ſuſcipiunt ab igno-
rante conceptum. Vltrà non repetūt, non requirunt. Vbi hic libidinis culpa? Vbi inceſti cri-
men arguitur? Quomodo dabitur vitio, quod non iteratur in facto? Hæc Origenes. Tamen beatus Auguſtinus libro vigeſimo ſecundo contra Fauſtum, cap. xliii. aliquam illis fœminis culpam tribuit, dicens, Et potius quidem nunquam eſſe matres, q̄ ſic vti patre debuerunt. Sed quanuis illas peccaſſe cenſeat Auguſtinus, tamen illas valde excuſat, quia videlicet non ardore libidinis motæ, ſed ſolum propter conſeruationem humani generis fecerunt, cre-
dentes humanum genus tunc perire ſi ipſæ patre ſuo non vterētur. Et hoc quidem pro no-
ſtro teſtimonio ſatis eſt: quoniam ſi illa voluntas cō ſeruandi genus humanum per coitum bona non eſſet ex ſe, nullo modo potuiſſet illas à tanta malitia liberare, quantam illis ince-
ſtus talis conflare potuiſſet. Eucherius Lugdunēſis epiſcopus libro ſecundo ſuper Geneſim, Origenis ſententiam tuetur, & eiſdem verbis quibus Origenes, nec vno mutato verbo. Ac- I
Matth. xix. cedit ad hæc, quod dominus in euangelio non cōmendauit natos eunuchos ex vtero ma-
tris ſuæ, nec eunuchos qui facti ſunt ab hominibus, ſed eos commendauit eunuchos qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Hæc autem caſtratio non ſic eſt accipienda, q̄ mē-
bra virilia reſecentur: quoniam ſi tales eunuchos Chriſtus laudaſſet, eadem ratione etiam laudaſſet illos qui ab vtero matris nati fuiſſent eunuchi, aut qui ab hominibus facti ſūt eu-
nuchi, quod non fecit. Præterea illo modo etſi opus venereum omnino abigatur, non ta-
men tollitur illius operis mala voluntas, quæ maxime vitanda erat: cum ab ea omnis boni-
tas aut malitia exterioris operis pendeat. Noui ego hominem à quo membrum virile ob vrgentē infirmitatē fuerat abſciſſū, q̄ tamē (vt ipſe poſtea fatebatur) vehemētē carnis pruri-
tum patiebatur, & ſæpe dolebat ſe non poſſe exequi quod caro concupiſcebat. Quid ergo illi proderat caſtratum fuiſſe? Certe parum proderat animæ ſuæ ſaluti, cum libidinis ardor carnem vreret, & praua voluntas intra ſecreta animæ adhuc latitaret. Abeāt ergo Valeſii, & K
animas ſuas à praua voluntate caſtrent, & corpora intacta relinquant.

Excommunicatio.

Vi ſemel hoſtem alicuius ſe declarauit, quacunq; re poteſt, nocere illi procu-
rat, & omnem illius poteſtatem minuere, & funditus ſi poteſt, tollere cona-
tur. Quod in Vvitclefuiſtis & Huſſitis & Lutheranis facile eſt agnoſcere: quoniam hi omnes, velut viperarum genimina, matris ſuæ eccleſiæ viſcera

rodere

A rodere nunq̃ ceſſant: & cum in ea per baptiſmum fuerint nati,ab ea per hæreſim exeuntes, illam occidere volunt,omnem ab illa poteſtatem auferentes. Inter alia ergo quę ab eccleſia ſeparare nituntur,eſt poteſtas excommunicandi. Dicit enim Vvitclef,excommunicationẽ Vvitclef. â papa aut quocunq; alio prælato inflictam,non eſſe timendam, quia eſt cenſura(vt dicit) Antichriſti. Et Ioannes Huſs aſſerit clerum ſuppeditare laicos per excommunicationem Io.Huſs. & alias cenſuras. Lutherus autem muros Hierico iam deſtructæ reædificare tentans,ait ex- Lutherus. communicationem non ſolum non eſſe timendam,ſed cum gaudio recipiendam & procurandam. Vt ergo iſtorum ora obſtruamus,ex ſacris literis oſtendamus eccleſiam habere poteſtatem excommunicandi: deinde enarrabimus incommoda quæ excommunicato eueniunt propter ſolam excommunicationem,vt vel ſic agnoſcat Lutherus quantum ſit timẽda. Poteſtatem excommunicandi tribuit Chriſtus eccleſiæ cum apud Matthęum ait,Si pec- Matt. xviij.
B cauerit in te frater tuus,vade & corripe eum inter te & ipſum ſolũ. Si te audierit,lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit,adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorũ vel trium teſtium ſtet omne verbũ. Quod ſi non audierit eos,dic eccleſiæ. Si autẽ eccleſiam non audierit,ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Quid autem eſt dicere,ſit tibi ſicut ethnicus? Idẽ certe eſt ac ſi dixiſſet,nullam prorſus cũ eo habeto cõmunionẽ, quoniam cõmunio cum infidelibus eſt chriſtianis interdicta. Vnde Paulus ait,Quæ pars fideli cum infi- ij.Cor.vi. deli? Et beatus Iohannes in ſua ſecunda epiſtola ait,Si quis venit ad vos,& hanc doctrinam ij.Ioan i. non habet,nolite recipere eum in domum,nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue,cõmunicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis,vt in die domini non cõfundamini. Quod ergo fuit populo Iſraël Chananæus,hoc eſt homini chriſtiano homo infidelis. Cum ergo dixit,ſit tibi ſicut ethnicus: idem eſt ac ſi dixiſſet cum illo non eſſe communicandum. Vt autem ſententiam eccleſiæ excommunicantis aliquem,ratam & firmam eſſe nullus du-
C bitaret,addit,Amen dico vobis,quæcunque alligaueritis ſuper terram,erunt ligata & in cœ- Matt. xviij. lis: & quæcunque ſolueritis ſuper terram,erunt ſoluta & in cœlis. Quæ verba exponẽs beatus Hieronymus in commentariis ſuper Mattheum,ait, Quia dixerat, ſi autem eccleſiam non audierit,ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus,& poterat contemptoris fratris hæc occulta eſſe reſponſio,vel tacita cogitatio,ſi me deſpicis,& ego te deſpicio: ſi tu me condemnas, & mea ſententia condemnaberis: poteſtatem tribuit Apoſtolis,vt ſciant qui à talibus condemnãtur,humanam ſententiam diuina ſententia roborari: & quodcunque ligatum fuerit in terra,ligari pariter & in cœlo. Hæc Hieronymus. Vides hic Hieronymum tribuentem eccleſiæ poteſtatem excommunicandi,& hoc non ex ſuo cerebro(quemadmodum hæretici faciunt)ſed ex verbis euangelii,quæ de illa poteſtate cenſet eſſe intelligenda. Hieronymo conſentit Chryſoſtomus,qui exponens illa Matthæi verba,ait, Vide qualiter duplicibus colligauit neceſſitatibus,& pœna quæ hic eſt,ſcilicet proiectione ab eccleſia: Sit tibi ſi-
D cut ethnicus & publicanus. & ſupplicio futuro,quod eſt eſſe ligatum in cœlo. Hæc Chryſoſtomus. Chriſtianus Druthmarus ſuper Mattheum idem dicit,& ferè eiſdem verbis quibus Hieronymus: ideo non fuit opus ea repetere,ſed ſatis eſt indicaſſe lectori. Eandem etiam ſententiam docet Vrbanus papa & martyr in epiſtola de communi vita & oblatione fidelium. In ea enim epiſtola poſtquam inhibuit ne eccleſiæ facultates caperentur in alios vſus cõuertendæ, & cuicunque diripienti excommunicationem minatus,ne talem excommunicationem aliquis vilipenderet,ait, Quod autem ſedes epiſcoporum in eccleſiis excelſæ conſtitutæ & prępparatæ inueniuntur vt thronus, ſpeculationem,& poteſtatem iudicandi & ſoluendi atque ligandi à domino ſibi datam materiam docent. vnde ipſe Saluator in euãgelio ait,Quæcunque ligaueritis ſuper terram,erunt ligata & in cœlo. Et quæcunque ſolue- Matt.xviij. ritis ſuper terram,erunt ſoluta & in cœlo. Et alibi,Accipite ſpiritum ſanctum, quorum re- Ioan.xx. miſeritis peccata,remittuntur eis: & quorum retinueritis,retenta ſunt. Ideo iſta prætulimus
E chariſſimi,vt intelligatis poteſtatem epiſcoporum veſtrorum,in eiſque dominum veneremini,& eos vt animas veſtras diligatis,& quibus illi non communicant,non communicetis,& quod eiecerint,non recipiatis. Hæc Vrbanus papa & martyr, cuius epiſtola habetur in eo volumine in quo ſunt omnium conciliorum decreta coaceruata. Hos autem doctores citaui,vt videat Lutherus qualiter illum euangelii locum ſacri doctores ſint interpretati,ex illo colligentes,eccleſiam habere poteſtatem excommunicandi. Verum etſi talem poteſtatem prælati eccleſiaſtici habeant: non tamen debẽt illam temere & pro leuiſſima culpa infligere: quoniam cum ſit acerbiſſima punitio,nullus ea pœna debet plecti niſi pro crimine letali,nec pro quolibet tali,ſed(vt patet ex contextu literę euãgelicę)pro ſolo illo

cui eſt admixta pertinacia. Vnde Leo papa huius nominis primus in epiſtola ad epiſcopos F
per Viẽnenſem prouinciam conſtitutos, quæ eſt. lxvii. ſic ait, Nulli Chriſtianorum facilè cõmunio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium ſacerdotis, quod in magni reatus vltionem inuitus & dolens quodammodo debet animus vindicantis. Cognouimus enim pro commiſſis & leuibus verbis quoſdam à gratia communionis excluſos, & animam pro qua Chriſti ſanguis effuſus eſt, irrogatione tam ſæui ſupplicii ſauciatã, & inermem quodammodo exutãque omni munimine, diabolicis incurſibus vt facilè caperetur obiectam. Certe ſiquando cauſa talis emerſerit, vt pro commiſſi criminis qualitate aliquem iuſte faciat communione priuari, is tantum pœnæ ſubdendus eſt, quem reatus inuoluit, nec particeps eſſe ſupplicii, qui conſors non docetur commiſſi. Hæc Leo papa. Ex cuius verbis multa ſunt quæ poſtmodum annotabuntur. Quod autem noſtro propoſito ſeruit, eſt, excõmunicationem non eſſe irrogãdam alicui niſi pro culpa, eáque graui. Prius enim quàm aliquis excommunicetur, diſcutienda eſt criminis qualitas. quod ſi in eo crimine inuentus fuerit, G
corrigendus eſt, & omnibus viis ad pœnitentiam inducendus. Et ſi monitiones contẽnens pœnitere noluerit, nec ad rectum tramitem redire, tunc merito excommunicandus erit, vt vel ſic confuſus & erubeſcens reſipiſcat. Nam hic eſt vnus finis propter quem aliquis excõmunicari debet, propter ſuam, excommunicati videlicet, vtilitatem. Vnde beatus Paulus de
i. Cor. v. Corinthio illo loquens qui cum nouerca ſua coibat, ſic ait, Iudicaui tradere huiuſmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Vides qualiter traditur Satanę, vt ſcilicet ſpiritus ſaluus ſit. Et in priore ad Timotheum epiſtola dicens aliquos circa fidem naufragium paſſos eſſe, ſubdit, Ex quibus eſt Hymeneus &
i. Timo. i. Alexãder, quos tradidi Satanę, vt diſcãt non blaſphemare. Et in poſteriore ad Theſſaloni
ij. Theſſ. iij. cenſes epiſtola ait, Quòd ſiquis nõ obedit verbo noſtro per epiſtolã, hũc notate, & ne commiſceamini cum illo, vt confundatur. Primo ergo per excommunicationem proſpicitur ipſius excommunicati vtilitati, vt videlicet cum viderit ſe à communione fidelium eic- H
ctum, vel ſic confuſus pœniteat male actorum. Sæpiſſime nanq; compertum eſt vt excommunicatione aliquis coactus, emendet quæ prius male geſſerat. Cuius rei cum plurima poſſint afferri exempla, illud omnium maximum eſt quod narratur nono libro hiſtoriæ tripartitę cap. xxx. de Theodoſio imperatore, qui ob crudelem multorum hominũ cædem Theſſalonicæ illius iuſſu factam, ab Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo excommunicatus eſt, & ab ingreſſu eccleſiæ prohibitus. Hanc excommunicationem imperator patienter tolerans, eò quòd iuſte ſibi inflictam cognouit: octo continuis menſibus ab ingreſſu eccleſiæ abſtinuit, domiq; manens, fletibus & gemitibus pœnitentiam peſſimi ſceleris agebat, veniãq; à domino poſtulabat. quod Ambroſius plene cognoſcens, poſt illos octo menſes eccleſiæ cõmunionem illi dedit. Propter hoc autem factum nunquam imperator fuit aduerſus Ambroſium etiam aliis iritãtibus indignatus: immo poſtea de hac re Ambroſium Conſtantinopoli laudauit. Multum certe profuit Theodoſio excõmunicatio illa, quæ illum ad peccati ſui I
cognitionem adduxit, & illius pœnitentiã agere coegit. Felix enim eſt neceſſitas quæ nos ad meliora perducit. Et propter hanc cauſam vocatur excommunicatio medicinalis, quia finis eius eſt mederi peccatori morbo peccati laboranti. Erit nanque medicinalis excõmunicatio, ſi eam non contempſerit, ſed potius confuſionem ſuam aſpiciens, emendet quę male prius egerat. Si autem contemnens excommunicationem, pœnitere negligat, tunc excõmunicatio non eſt illi medicinalis, ſed letalis. Verum etſi letalis ſit, non tamen propter hoc excommunicatio reuocanda eſt, quoniam excommunicans non ſolum conſulit vtilitati ipſius excõmunicati, ſed etiam incolumitati totius reliquæ communionis. Quia enim vnũ pecus morbidum inficit omne pecus: ideo pecus infectum ſequeſtratur, ne reliquas attactu ſuo inficiat oues. Nec propter hoc paſtor iudicatur crudelis, ſed pius: immo crudelis & ſecors & ignauus eſſet cenſendus, ſi hoc nõ faceret. Vnde b. Ambroſius lib. ii. de offi. cap.
vigeſimoſeptimo ſic ait, Cum dolore amputatur etiam quæ putruit pars corporis, & diu K
tractatur ſi poteſt ſanari medicamentis. ſi non poteſt, tunc à medico bono abſcinditur. Sic epiſcopi affectus bonꝰ eſt, vt optet ſanare infirmos, ſerpẽtia auferre vlcera, adurere aliqua, non abſcindere, poſtremo quod ſanari non poteſt, cũ dolore abſcindere. Hæc Ambroſius. Non ergo (vt Lutherus obiicit) crudelis eſt cenſenda mater eccleſia eò quòd filium ſuum tam ſęuo ſupplicio punit, quia ad filii vtilitatem facit, quam ſi filius contempſerit, conſulit incolumitati aliorum, quia videlicet mauult, & recte, vnum perdere, q̃ omnes. Ex his ergo omnibus ſatis patet eccleſiam habere poteſtatem excommunicandi, & in quos, & propter quem finem talis excommunicatio eſt exercenda. Præter hæc omnia ad eandem rem confirmandam

A firmandam,non paruum,immo maximum pondus habet totius vniuerſalis eccleſiæ antiqua conſuetudo, quæ per ſcripta & decreta ſummorum pontificum & ſanctorum & doctiſſimorum cognoſcitur. Deinde plurium conciliorum decreta hodie extant,quibus dicitur,Siquis tale aut tale fecerit, excommunicetur, aut priuetur communione, aut anathema ſit: quod idem eſt. Poſtremo in concilii Conſtantienſis ſeſſione octaua condemnantur xlv. aſſertiones Iohannis Vvitclef,quarum vna eſt hæc· Nullus prælat⁹ debet aliquem excommunicare,niſi prius ſciat eum eſſe excommunicatum à deo: & qui ſic excõmunicat,eſt hæreticus ex hoc,vel excommunicatus. Et alia aſſertio eius ita habet, Excommunicatio papæ & cuiuſcunque prælati non eſt timenda, quia eſt cenſura Antichriſti. quæ propoſitiones cũ aliis eiuſdem vna ſuper omnes lata ſententia damnatæ ſunt. Nunc ergo opus eſt vt oſtendamus qui ſint huiuſmodi excommunicationis effectus, vt Lutherus agnoſcat illã non eſſe Concilium Cõſtãtiẽſe.

B (vt ait) optandã,ſed maxime fugiendã. Primo ergo excõmunicat⁹ traditur Satanæ, vt ab eo facilius & liberius torqueatur. Nam etſi propter peccatum ante excommunicationem iam ſit in dæmonis poteſtate, quia ſeruus dæmonis per peccatum eſt factus: tamen per excõmunicationem maiorem in eo habet dæmon poteſtatem, vt facilius pro ſua libidine illum torquere poſſit. Ante excommunicationem enim etſi per peccatum charitatem amiſerat, quapropter Chriſto non eſt viuaciter coniunctus: non tamen ab eo eſt prorſus ſeparatus: quoniam per fidem nonnullam habet vnionem: quemadmodum membrum aridum carens vita,quod corpori per neruos & pellem coniungitur, & aliquantulo fouetur corporis calore. Et propter hanc fidem & coniunctionem particeps eſt orationum communiũ quæ ab eccleſia fiunt. Et propterea dæmon non tantam poteſtatem in eum habet vt pro ſua libidine illũ vexet,quoniam reſiſtit virtus reliquorum membrorum quibus eſt per fidẽ coniunctus. Poſt excommunicationem verò deſtituitur hoc auxilio, & à corpore magis ſepa-

C ratur, & ſic dæmon poteſt eum facilius quàm antea torquere. Certũ enim eſt quod is qui in ſordibus eſt(vt eſt in Apocalypſi)ſordeſcere poteſt adhuc: quemadmodũ qui iuſtus eſt, iuſtificari poteſt adhuc. Ita qui in dæmonis erat poteſtate, poteſt adhuc magis illius poteſtati ſubdi. Iohannes ſiquidem refert dæmonem intraſſe in Iudam poſt acceptam buccellã panis,& tamen ante acceptam buccellam iam diabolus erat in eo, quia Iohannes antea dixerat ꝙ diabolus miſerat in cor Iudæ vt traderet Chriſtum. Ecce diabolus qui iam Iudam poſſederat,iterum intrat in eum,maiorem in eũ accipiens poteſtatẽ. Sic etiam eſt in excõmunicato,qui per peccatũ ante excommunicationẽ iã erat poſſeſſus à dæmone,ſeruus eius effectus: poſt excommunicationem vero maiorem in eũ dæmon accepit poteſtatem. Non enim iam fouetur à corpore vt antea,quia nec iam bonorum eccleſiæ eſt particeps, nec illi proſunt cõmunes eccleſiæ orationes,nec pro illo publicas & ſolennes preces fundere licet. Apoc.xxij. Iohan.xiij.

Cuius rei hoc manifeſtum eſt teſtimonium,quòd cum in die paraſceues eccleſia oret pro o-

D mnibus,etiam pro Paganis,pro ſolis tamẽ excõmunicatis qui publice denunciati ſunt,non orat. Quod ſi talibus auxiliis deſtituitur excommunicatus,veroſimile eſt vt maiorem in eũ dæmon habeat poteſtatẽ q̃. ante excommunicationem,etiam ſi in peccato fuiſſet. Hoc autem teſtimonio Pauli comprobatur. Nam certum eſt Corinthium illum qui patris vxorem acceperat,tunc poſſeſſum eſſe à diabolo, tamen Paulus iudicauit illum tradere Satanæ. Et de Alexãdro & Hymeneo qui à vera fide errauerant,teſtatur ſe illos tradidiſſe Satanæ. Vnde clare patet Paulũ tradidiſſe Satanæ eos qui iam à diabolo poſſeſſi erãt. Sed ſi ab eo poſſidebantur,quomodo illos tradit dæmoni,& cur? Certe qui poſſidebantur,non prorſus ſub illius ditione erant,& ideo tradit vt magis ſint illi ſubiecti,& liberius illos poſſit torquere. Vt autẽ clarius pateat hæc veritas, & hanc eſſe verborũ Pauli ſententiam, aliquorum ſanctorũ teſtimonia proferã. Pro qua re maxime facit illud quod ſupra ex epiſtola lxvii. Leonis papæ citauimus. Eius poſtrema verba ſunt hæc· Cognouimus enim pro cõmiſſis & le- i.Cor.v. i.Timo.i.

E nibus verbis quoſdã a gratia cõmunionis excluſos,& animam pro qua Chriſti ſanguis effuſus eſt,irrogatione tam ſæui ſupplicii ſauciatam, & inermem quodammodo, exutamque omni munimine diabolicis incurſibus vt facile caperetur obiectam. Hæc Leo. Quibus verba etſi reprehendat eos qui temere excommunicationẽ inferunt, tamen ſatis aperte declarat hunc quem diximus excommunicationis effectum. Beatus Auguſtinus in libro de verbis Apoſtoli ſermone lxviii. eandem docet ſententiam,ſic dicens· Omnis chriſtianus dilectiſſimi qui à ſacerdotibus excommunicatur,Satanæ traditur. Quomodo? quia ſcilicet extra eccleſiã diabolus eſt,ſicut in eccleſia Chriſtus: ac per hoc quaſi diabolo traditur,qui ab eccleſiaſtica cõmunione remouetur. Vnde illos quos tũc Apoſtolus Satanæ eſſe traditos præ-

dicat,excommunicatos à ſe eſſe demonſtrat. Hæc Auguſtinus. Et beatus Ambroſius expo- E
nés illud quod de Alexãdro & Hymeneo Apoſtolus ait,videlicet,Quos tradidi Satanæ vt diſcant non blaſphemare,ita dicit· Traditio autem hæc eſt, quia commotus Apoſtolus blaſphemiis eorum, ſententiã protulit in eos. Diabolus autem qui ad hoc paratus eſt,vt auerſos à deo accipiat in poteſtatem,audita ſententia corripit eos, vt intelligerent hac cauſa ſe pœnis aſtringi,quia blaſphemauerant. Hæc Ambroſius. Eandem ſententiam docet Origenes,qui in homilia ſecunda ſuper librum Iudicum ita ait, Non ſolum per Apoſtolos ſuos deus tradidit delinquentes in manus inimicorum, ſed & per eos qui eccleſiæ præſident, & poteſtatem habent non ſolum ſoluendi,ſed & ligandi, tradũtur peccatores in interitũ carnis, cum pro delictis ſuis à corpore Chriſti ſeparantur. Hæc Origenes. Quæ verba in volumine Decretorum, cauſa vndecima,quæſtione tertia,in capitulo,Audi,ſub nomine Hieronymi vitioſe citantur,quoniam præter id quod Hieronymus ſuper lib. Iudicũ non ſcri- G
pſit, illa verba iuxta eundem literæ ordinem prout ibi ſub inſcriptione Hieronymi ponũtur,habentur in homilia.ii.Origenis ſuper librum Iudicum . Sed ad ſcopum noſtrũ redeamus. Hanc ſententiam docet etiam Antherus papa & martyr, qui in epiſtola ad epiſcopos prouinciæ Beticæ & Toletanæ ita ait, Veteri quidem lege habetur, quicunq; ſacerdotibus non obtẽperaſſet,aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice ſubiecta contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediẽs ſpirituali animaduerſione trũcatur, & eiectus ab eccleſia rabido dæmonũ ore diſcerpitur. Hæc Antherus papa. Cuius doctrinam martyriũ pro Chriſto ſuſceptũ maxime commendat. Lutherus tamen pro ſui erroris (quem ipſe putat veram fidem)cõfirmatione,martyrium ſubire maxime reformidat, quoniam intra Saxoniæ anguſtias ſic ſe cõtinet,vt inde exire nõ audeat, nõ putans ſe alibi fore tutum. His omnibus aſſentit beatus Vrbanus papa etiam & martyr in illa epiſtola ſuperius citata quæ eſt de communi vita fidelium. Is enim pontifex ſanctus prohibens ne bona eccleſiæ in H
alios vſus conuertantur, ita ait,Hæc fratres valde cauenda ſunt & timenda,quia res eccleſiæ non quaſi propriæ,ſed vt cõmunes & domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios q̃ in præfatos vſus ſunt fideliter diſpenſandæ, ne ſacrilegii reatum incurrant qui eas inde abſtrahunt vb i traditæ ſunt, ne pœnam & morte Ananiæ & Sapphiræ incurrant,&(quod peius eſt) anathema maranatha fiant, & ſi non corpore,vt Ananias & Sapphira ceciderunt, anima tamen,quæ potior eſt corpore,mortua & alienata à cõſortio fideliũ cadãt,& in profundum barathri labãtur. Hæc Vrbanus papa & martyr. Quibus verbis dicit excõmunicationem eſſe peiorem morte. Quid ergo Lutherus dicere audet excommunicationẽ non eſſe timendã? Nunquid non omnes à natura habent vt mortem horreant,& formident? Multo ergo magis erit horrenda & formidanda excommunicatio,quæ peior eſt morte. Ex his etiam conuincitur falſum eſſe quod Lutherus ait excommunicationem eſſe pœnam præciſe externam, quia cum excommunicatus (vt iam ſatis euicimus) tradatur Satanæ,ab illo I
vexãdus,& omni munimine deſtitutus dæmonis incurſib⁹ obiiciatur, & illius anima magis à dæmone poſſideatur q̃ ante excõmunicationem : colligitur inde excommunicationẽ eſſe etiam pœnam internam. Secundus excommunicationis effectus eſt, ſeparari ab aliorũ communi conuictu & contubernio,ita vt illis nec loqui valeamus, nec illos hoſpitio recipere. Paulus enĩ in priore epiſtola ad Corinthios ait, Si is qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator aut auarus,aut idolis ſeruiens,aut maledicus,aut ebrioſus,aut rapax: cũ huiuſmodi nec cibũ ſumere. Et in.ii.epiſtola ad Theſſalonicenſes, Quod ſiquis nõ obedierit verbo noſtro per epiſtolã,hunc notate,& non commiſceamini cũ illo: vt cõfundatur. Et beatus Iohãnes in ſua ſecunda catholica epiſtola ita dicit,Si quis venit ad vos,& hãc doctrinã non affert,nolite recipere eum in domũ,nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cõmunicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis,vt in die domini non confundamini. Ex his beati Iohãnis verbis aperte conſtat excommunicatum eſſe priuatum beneficio hoſpita- K
litatis,& familiari aliorũ hominũ colloquio. Et beatus Calixtus papa & martyr in epiſtola ad omnes Galliarum epiſcopos,has omnes pœnas excommunicationis quæ externæ ſunt, vno literæ decurſu complectitur dicens,Excommunicatos quoq; à ſacerdotibus nullus recipiat ante vtriuſq; partis iuſtam examinationem,nec cũ eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut oſculo cõmunicet,nec aue eis dicat : quia quicunque in his vel in aliis prohibitis, ſciẽter excommunicatis cõmunicauerit, iuxta Apoſtolorum inſtitutionẽ & ipſe ſimiliter excõmunicationi ſubiacebit. Hæc Calixtus papa. Cuius epiſtola eſt inter illas pontificũ epiſtolas quas beatus Iſidorus præfixit volumini conciliorum generaliũ. Et conciliũ Carthaginenſe

i.Corin.v.

ij. Theſ.iij.

ij. Iohan.i.

A ginenſe quartum capite lxxiii. & concilium Braccarenſe primum capite xxxiii. inhibent ſub excommunicationis pœna ne aliquis cõmunicet excommunicato. Quid ergo tibi videtur Luthere? ſunt hæc omnia adeo bona, vt merito (quemadmodum tu doces) ſint optãda? Si illa eſſent optanda & perquirenda, nõ illa beatus Paulus infligenda decerneret ad illorum confuſionem. Nullus enim confunditur cũ fruitur illis quæ maxime optauerat. Apoſtoli certe non confundebantur cõtumeliis ſibi pro Chriſto illatis, quia illas maxime optauerant. ideo cum irrogabantur, ibant à conſpectu concilii gaudentes, quoniam digni habiti fuerant pro nomine Ieſu contumeliam pati. Ita ſi excõmunicatio bona eſſet, & ob id optãda, cũ infertur, nullus deberet cõfundi. Et tamẽ Paulus vult peccatorẽ excõmunicari, vt excõmunicatus cõfundatur, vt vel ſic reſipiſcat. Si epiſcopus excõmunicãs alium (vt ex beati Ambroſii ſententia ſupra patuit) dolere debet quia aliũ excõmunicat: multo magis oportet B vt doleat is qui excõmunicatur, quoniam epiſcopus non dolet propter ſe, ſed propter ſæuũ quod alteri irrogat ſuppliciũ. Verùm hic admonere oportet lectorem, vt non exiſtimet cõmunionem cũ excõmunicatis eſſe adeo interdictã, vt non liceat vllo pacto cum illis cõferre. Nam ſi aliquis hac ratione cum excommunicato loquitur, vt illum doceat viam rectã, & à via peſſima illũ auertat, & reducat ad gremium eccleſiæ, à qua ſuis demeritis exigentibus eſt eiectus, tũc rectiſſime facit: & ſi excommunicatum pœnitere, & eccleſiæ ſe ſubiicere perſuaſerit, magnam pro hac re mercedem à deo recipiet, tantũ abeſt vt hoc faciens peccet. Vnde beatus Auguſtinus enarrans pſalmum liiii. ſic ait, Diligamus inimicos, corripiamus, caſtigemus, & excõmunicemus, cũ dilectione etiam à nobis ſeparemus. Videte enim quid dicat Apoſtolus, Si quis autẽ non obaudit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & no- ij. Theſſ. iij.
lite commiſceri cum eo. Sed ne ſubrepat tibi iracundia, & turbet oculum tuum, non inquit vt inimicum eum exiſtimetis, ſed corripite vt fratrẽ, vt erubeſcat. A quo indixit ſeparationem, non præcidit dilectionem. Hæc Auguſtinus. Cum ergo excommunicatio non prohibeat dilectionem proximi: ſequitur vt nec etiam ſit prohibitum colloquium quod ex charitate procedit, & ad charitatem ordinatur.

Concilium Carthaginenſe. Concilium Bracarẽſe

Act. v.

Exorciſmus.

VAldenſes ad hoc ſolũ nati eſſe vidẽtur, vt eccleſiam euerterent ſi poſſent. Nulla enim re vtitur eccleſia quam non tentarint deſtruere. omnẽ (vt dicitur) mouerũt lapidẽ, vt eã oppugnarent. Exorciſmos omnes ab eccleſia tollere conati ſunt, dicentes, omnes benedictiones aquarum, candelarũ, palmarum, ornamentorũ, calicum, & patenarum, altarium, cœmiteriorũ, D eſſe irridendas, & nihil prorſus habere momẽti. Vvitclefuiſtæ autẽ cũ in verba Valdẽſiũ iuraſſe videãtur magis q̃ in verba Chriſti, aut eccleſiæ: hic (vt alibi ſemper) Valdenſium ſectam tuentur. Dicunt enim tales benedictiones eſſe magis deductas ex vera necromantia, q̃ ex ſacra theologia, quia ſi per tales exorciſmos & benedictiones credimus naturã meliorari (vt ipſi dicũt) falſum eſt. Vt autẽ iſtorũ calũnias reiiciamus, dicemus prius quid ſit exorciſmus. Exorciſmus græca vox eſt, & latine ſonat idẽ quod adiuratio. & proprie exorciſmus eſt inuocatio illa nominis diuini quę ſit ſuper energumenos, hoc eſt habẽtes ſpiritum immundũ, adiurando eum per virtutem diuinam, vt egrediatur ab eis. Vnde Auguſtinus lib. i. de vita beata. Exorcizare eſt, per diuina immũdũ ſpiritũ adiurando expellere. Hinc etiam exorciſmus dicitur omnis benedictio cuiuſcũq; rei qua contra dæmones aut cõtra alia ſimilia toxica vtimur, vt benedictio aquæ, ſalis, cãdelarum, palmarum &c. In his enim omnibus inuocamus nomen domini, precantes vt illæ res ſint eo fauẽte qui ſolus E hoc poteſt facere, nobis in auxiliũ & tutamen aduerſus dæmonem. Quæ quidẽ inuocatio neſcio quo modo poſſit rectè accuſari, cum tam aperta ſit in ſacris literis. Omitto hic quod Beda ſuper xix. Actorũ Apoſtolicorum refert ex Ioſepho, regẽ Salomonẽ ſuã gentem docuiſſe modos exorciſmi, quibus immũdi ſpiritus expulſi ab homine, vlterius reuerti nõ ſint auſi. Ad euangeliũ accedamus. Diſcipuli redeuntes de prædicatione quam illis magiſter omnium Chriſtus præceperat, dicunt illi, Domine etiam dæmonia ſubiiciuntur nobis in no Lucæ. x.
mine tuo. Quid eſt dicere in nomine tuo, niſi ad inuocationẽ tui nominis? Et ipſe dominus aſcendens in cœlum promiſit ſe nunq̃ illorum inuocationi defuturum, dicẽs, In nomi- Marci vlti.
ne meo dæmonia eiicient. Quod autẽ hoc non ſemper fiat, vt inuocato nomine Ieſu, dæ-

Valdenſes.

Vvitclefuiſtæ.

mon egrediatur: minima fides ipſius inuocantis eſt in cauſa. Nam ſi perfecte credidiſſet, E
hæc & maiora feciſſet. Et ad hos ſolos, videlicet in fide perfectos, dei promiſſio pertinere videtur, quia prius dixerat, Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur, & cætera. Et
Lucæ. xvij. apud Lucam dominus ait, Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare, & tranſplantare in mare, & obediet vobis. At arbor morus ſenſum non habet, & iuſſa fidelis præcipientis adimplet. non eſt ergo mirum quòd dæmones fidelibus obediant, non quidem propter ipſorum fidelium naturalem virtutem, ſed propter fidem quam habent. Quid ergo? erúnt ne diſcipuli Chriſti & eius apoſtoli dicendi necromantici aut magici, eò quòd inuocato nomine Ieſu dæmones eiiciant à corporibus hominum obſeſſorũ? Et quod magis adhuc exaltat hãc nominis inuocationẽ, eſt, quòd aliquãdo etiam per reprobos homines eiiciũtur dæmones ad inuocationem nominis Ieſu, & hoc ad ipſorum inuocantium condemnationem, aut propter videntiũ & audientiũ vtilitatem. Pro G
Act. xix. vtriuſq; cõfirmatione eſt illud quod in Actis Apoſtolorũ legimus, ꝙ cũ Apoſtoli eiecíſſent dæmonia, tentauerunt aliqui de circũeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen domini Ieſu, dicentes: Adiuro vos per Ieſum quẽ Paulus prædicat. Erãt autẽ cuiuſdã Iudæi nomine Sceuæ principis ſacerdotũ ſeptẽ filii, qui hoc faciebant. Reſpondẽs autem ſpiritus nequam, dixit eis, Ieſum noui, & Paulum ſcio: vos autẽ qui eſtis? Et inſiliens in eos homo in quo erat dæmoniũ peſſimũ, & dominatus amborũ, inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autẽ notũ factũ eſt omnibus Iudæis atq; Gẽtilibus qui habitabant Epheſi, & cecidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomẽ domini Ieſu. Hæc ibi. Ex ꝙbus verbis patet apud Iudæos fuiſſe exor-
Lucæ. xi. ciſtas, de ꝙbus Chriſtus apud Lucã ait, Si ego in digito dei eiicio dæmonia, filii veſtri, hoc eſt exorciſtæ, in quo eiiciunt? Patet etiam quàm potẽs fuerit nominis Ieſu inuocatio, & per eius virtutẽ adiuratio, vt etiã per reprobos facta, tãta operetur. Nõ ergo illa ſunt attribuẽ- H
da arti magicæ (vt impii & blaſphemi Vvitclefuiſtæ docẽt) ſed ſolũ deo, qui inuocatus adeſt prope omnibus inuocantibus eum cũ fide & humilitate. Vnde Auguſtinus lib. x. de ciuitate dei cap. xxii. ſic ait, Vera pietate homines dei aeriã poteſtatem inimicam contrariamq; pietati exorcizando eiiciunt, non placando: omnes tentationes aduerſitateſq; eius vincunt, orãdo nõ ipſam, ſed deũ ſuum aduerſus ipſam. Nõ enim aliquẽ vincit aut ſubiugat niſi ſocietate peccati. In eius ergo nomine vincitur qui hominẽ aſſumpſit, egitq; ſine peccato vt in ipſo ſacerdote ac ſacrificio fieret remiſſio peccatorum. Hæc Auguſtinus. De exorciſmis qui fiunt ad dæmonum eiectionem, hæc dicta ſufficiant. Nunc ad aliarũ rerũ benedictiones
Exod. xx. accedamus. Benedictiones altariũ ex veteri lege ortum habuerũt. Nam Moyſes ex præcepto domini in tabernaculo erexit altare, & ipſe vnxit. Ex quo argumento deducit Leo papa huius nominis primꝰ in epiſtola lxvi. ſolis epiſcopis, quorũ figurã ſummus ſacerdos repræſentauit, licere altaria cõſecrare & benedicere. Hoc idẽ docet beatus Damaſus papa in I
Conciliũ Iſpalenſe epiſtola de coepiſcopis. Idẽ cenſet cõciliũ Iſpalenſe ſecundum cap. vii. ſuorum decretorũ.
Concilium Agathẽſe. Demum concilium Agathenſe cap. xiiii. ita decernit: Altaria placuit non ſolum vnctione chriſmatis, ſed etiã ſacerdotali benedictione ſacrari. De benedictione aquæ ſupra ſatis diſputauimus, quæ lector non contemnat videre, quoniã ex eo loco multa hauriet huic propoſito apta. Benedictiones panis & reliquorum fructuũ nõ ſunt nouæ, & ab hominibus inuentæ (quemadmodum eccleſiæ impingunt Vvitclefuiſtæ) ſed ab ipſo deo proceſſerunt,
Gene. i. qui opere & verbo ita nos facere docuit. Nam cum deus piſces maris creaſſet, benedixit eis,
Exo. xxiij. & in Exodo, Non adorabis deos eorum, nec coles eos. Non facies opera eorũ, ſed deſtrues eos, & confringes ſtatuas eorũ. Seruietiſq; domino deo veſtro, vt benedicam panibus tuis
Leui. xxiij. & aquis. Et in Leuitico dominus præcepit populo Iſrael dicẽs, Cum ingreſſi fueritis terrã quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetẽ, feretis manipulos ſpicarum primitias veſtras ad ſacerdotem. Qui eleuabit faſciſculum coram domino, vt acceptabile ſit pro vobis altero K
Deut. xxvi. die ſabbati, & ſanctificabit illum. Et in Deuteronomio præcipit dominus vt de omnibus fructibus primitiæ offerantur domino, & dentur ſacerdoti, vt inuocet nomen domini ſuper
Ezec. xliiij eas. Et apud Ezechielẽ expreſſius ait, Primitiua ciborum veſtrorũ dabitis ſacerdoti, vt reponat benedictionẽ domui tuæ. Quẽ locũ exponens Hieronymus ait, Primitiæ ciborum noſtrorum ſacerdotibus offerũtur, vt nihil guſtemus nouarũ frugũ niſi quod ſacerdos antẽ guſtauerit. hoc autem facimꝰ vt reponat ſacerdos benedictionẽ & oblationẽ noſtrã in domo ſua, ſiue vt ad precationem ſuam dominus benedicat domibus noſtris. Grandis dignitas ſacerdotum, ſed grandis ruina ſi peccauerint. Hæc Hieronymus. Quid ad hæc dicetis impii

Vvitclefuiſtæ,

A Vvitclefuiſtæ?nunquid deus docuit populum Iſrael necromantiam,aut magicæ artis peritiam?Abſit à cordibus omnium talis impietas. Deus enim ſtrictiſſime inhibuit, & odioſe nimis abominatur idololatriã,ſuper quã tamen fundatur magia. Sed ad legem nouã accedamus.Chriſtus panem daturus Apoſtolis benedixit,ſimiliter & calicem daturus prius gratias egit: & cũ cœnaſſet,hymnũ dixit,docens nos vt cũ comederimus,ſimiliter faciamus. Quod ſi quis reſpõdeat illa de ſolo myſtico pane, & myſtica benedictione verba fieri: audiat apoſtolũ Paulũ, qui ita in priore ad Timotheũ epiſtola ait, Omnis creatura bona eſt, i.Tim.iiij.
& nihil reiiciendũ quod cũ gratiarum actione percipitur. ſanctificatur enim per verbũ dei & orationem. Quæ verba exponens Theophylactus ait, Ergo immundũ erit niſi ſanctificetur?Nequaq̃: ſed ex permiſſu id ponit. Nam primum aſſeuerãdo nihil dicit immundũ, deinde cõcedimus(inquit)immundũ id fieri:habes tamẽ quã adhibere poſſis medelã. Cru-
B ce obſigna,laudẽ deo & gratias redde, ſic immunditia omnis & fœditas dilabetur. Cũ enĩ gratias agimus,omnia emundãtur. Hæc Theophylactus. De ſacris veſtibus & pallis & vaſis quanti ſint momẽti,& qua reuerẽtia contrectanda,docet Clemens papa & martyr in quadam epiſtola ad Iacobum fratrem domini,quæ inſcribitur de ſacris veſtibus & vaſis. Legat eam qui de hac re doceri voluerit. De benedictione luminum ſolum afferã decretum concilii quarti Toletani.illud enĩ cõciliũ de benedictione cerei paſchalis decernẽs, capite octauo ſuorum decretorum ita ait,Lucerna & cereus infra vigilias apud quaſdam eccleſias non benedicitur,& à nobis cur benedicatur,inquirunt. Propter glorioſum enim noctis ipſius ſacramentũ hæc ſolenniter benedicimus,vt ſacræ reſurrectionis Chriſti myſteriũ quod tẽpore huius mortis votiũę aduenit,benedictione ſanctificati luminis ſuſcipiamus. Et quia hæc obſeruatio per multarũ loca terrarũ,regioneſq; Hiſpaniæ in eccleſiis cõmẽdatur, dignum eſt propter vnitatem pacis,vt in Gallicanis eccleſiis conſeruetur. Nulli autem impune erit
C qui hoc cõtempſerit,ſed patrum regulis ſubiacebit. Hęc conciliũ Toletanum. Quo in loco hoc ſolum admonere oportet,vt licet talis cerei benedictionem omittere non ſit contra fidem,erit tamen contra fidem,vilipẽdere,& credere nullius valoris & momẽti,immo mortifera eſſe quæ eccleſia cõgregata ſtatuit obſeruãda. Valeant ergo impii Vvitclefuiſtę,& vereantur appellare magicos & necromanticos tot ſanctos viros,quorũ doctrina & ſanctitate fulget eccleſia vt ſol & luna. Ipſi enim potius dicendi ſunt necromantici & incãtatores, qui diabolica aſtutia homines idiotas & ſimplices dementant & incantant,illos à veritate fidei auertentes, & ad impia dogmata cõuertentes. Sed opus eſt vt eorũ obiectioni reſpõdeamus. Obiiciunt enim nobis Vvitclefuiſtæ,quòd nos volumus benedictionibus noſtris creaturas facere meliores q̃ deus eas per naturã fecerit. Talis autem creaturarum profectus, vt meliores efficiantur,nulla(vt aiunt)experientia cognoſcitur.ridiculum eſt ergo eas benedicere. O forte argumentum. Dic,nonne ex euangelio cõſtat eum qui habuerit fidem ſi-
D cut granum ſinapis,habere tantam virtutem,vt ſi dixerit arbori moro,tranſplãtare, tranſ- Lucæ. xvij.
plantetur ſtatim? At cũ ante fidẽ ſuſceptam hoc nõ poſſit,cõuincitur vt per fidei acceſſionem fiat melior. Quid ergo prohibet vt idẽ dicamus de aliis rebus quæ benedictionẽ ſuſcipiunt,vt meliores fiant, quàm per naturam fuerint?Nõ quòd homo eas meliores faciat, ſed deus ad preces ipſius benedicẽtis. Sed de hac re iam ſupra in titulo de aqua fecimus lõgiorem diſputationem: quapropter ad illum locum mittimus lectorem.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE, ADVERSVS OMNES HAERESES LIBER VII.

E

PRAEFATIO.

QVãdo hoc opus aggreſſus ſum,decreuerã in tot libros illud partiri,quot ſunt literæ in alphabeto. Credebã enim ſub vnaquaque alphabeti litera tot reperiri dictiones ab illa incipientes, quæ ſignificarẽt res de quibus aliquando fuiſſent hæreſes ortæ,vt ſufficerent ad vnum iuſtum librum abſoluendum. Verùm cũ ad hunc locũ perueni, agnoui non ita vt decreuerã,fieri poſſe:niſi forte iuſtã vnius libri mẽſurã minuere vellẽ:quoniam ſub hac ſexta litera alphabeti,videlicet f,ſolas tres dictiones, eaſq;

nimis ſteriles reperi,de quarum ſignificatis aliquæ pertractẽtur hæreſes. Quare cum in hoc F
loco agnoſcerem me fruſtratum eſſe ſpe mea:antequam aliquid ſcribere cœpiſſem,proceſſi
ad ſequentis literæ explorationem faciendam,timens nequid ſimile in ea mihi poſtea acci-
deret. Ea igitur probe (vt decebat) explorata , vnicam duntaxat ſub ea reperi dictionem
de cuius ſignificato fuiſſet aliqua hæreſis pronũciata. Hoc idem reperi in aſpirationis nota
videlicet h.Quapropter nutabundus hoc loco hæſi,neſciens quò me verterem:quoniam ſi
iuxta id quod primò decreueram,proſequi vellem, in inanis gloriæ notam meritò incur-
riſſem:eò quòd ex multitudine librorum in opere, gloriam fuiſſem viſus captaſſe.Omnia
igitur mihi circunſpicienti,viſum eſt prudentius fore ſententiam ſemel decretam mutare,
quàm male definitam pertinaciter tueri:præſertim cum lex diuina doceat modum ad cuius
imitationem id corrigere valeamus. Deus nanque olim præcipiens populo Iudaico eſum
Exod.xij. agni paſchalis,mandauit vt vnuſquiſq; tolleret agnum per domos & familias ſuas. Verùm G
conſiderans multas eſſe pauperes domus,intra quarum lares minime poſſet vna nocte in-
teger agnus deuorari:remedium adiecit, vt quiſque talis iungat ſibi vicinum qui coniun-
ctus eſt domui eius, quouſq; tot ſint animæ quæ ſufficere poſſint ad eſum totius agni.Quæ-
libet præcedentium literarum alphabeti adeo dies fuit,& tantam habuit dictionum fami-
liam,vt ſufficiens fuerit ad perficiendum vnius libri iuſtum volumen.At hæ tres quæ nunc
proxime ſequuntur, adeo pauperes ſunt,& tam modicam habent familiam,vt duæ illarum,
ne dicam vna, vix ſufficiant ad vnum integrum librum abſoluendũ.Iccirco decreui omnes
has tres alphabeti literas intra vnam domum concludere:vt librum quem earum quælibet
ſola abſoluere ob ſuam pœnuriam non poterat,ſimul iunctæ abſoluãt.Quod ſi forte in po-
ſterum aliquid ſimile deprehendero, idem me facturum decerno.

Fatum. H

Vm variæ fuerint de hac re philoſophorum ſententiæ, nullam tamen ea-
rum hic pertractabo, ſed iuxta meum primum inſtitutum, ſolum enarrabo
quid ſenſerint hi qui ſe Chriſtianos profitẽtur & iactãt,etſi nihil minus ſint.
Fuit ergo de hac re quidam error aſſerens fato conuerſationes hominum eſſe
Bardeſa- imputandas.Huius erroris author fuit (vt Auguſtinus lib.de hæreſibus cap.
nes. xxxv. ait) Bardeſanes quidam Syrus,vir doctus: quẽ Auguſtinus dicit prius
fuiſſe catholicum,& poſtea in Valentini errores fuiſſe lapſum, addidiſſeq; de ſuo hunc quẽ
diximus errorem.Verum Euſebius Cæſarienſis libro. iiii. hiſtoriæ eccleſiaſticæ capite vlti-
mo de hoc Bardeſane loquens, aliter q̃. Auguſtinus de illo ſentit. Dicit enim illũ in ſchola I
Valentini nutritum,poſtea verò cum magiſtri errores notaſſet, ad veram fidei regulam re-
diiſſe,quãuis non omnes illius errores reliquiſſe aſſerat. Dicit etiam illum ſcripſiſſe contra
Marcionem, & alios hæreticos,& ad Antoninum imperatorem dialogum de fato,quẽ dia-
logum Euſebius de nullo errore notat , ſed potius eum appellat dialogum potentiſſimum.
An autem ita ſenſerit vt Auguſtinus illi impingit, ego non poſſum definire. Sed credamus
Auguſtino,& Epiphanio quem Auguſtinus in hac parte ſecutus eſt.Hunc eundem errorem
Priſcillian⁹ ſuſcitauit poſtmodũ Priſcillianus,qui dixit homines eſſe fatalibus ſtellis alligatos,& ipſum
corpus noſtrum ſecundũ duodecim ſigna cæli eſſe compoſitum, cõſtituens in capite Arie-
tem, Taurum in ceruice,Geminos in humeris,Cancrũ in pectore, & hoc modo alia ſigna
per cæteras corporis partes diſtribuit vſq; ad plãtas,quas Piſcibus tribuit:quia hoc vltimũ
eſſe ſignũ aſtrologi docent.Et huius erroris nõ meminit Guido cum de Priſcillianiſtis lo-
quitur:quod valde miror:cũ aperte illum prodiderit Auguſtinus,quem Guido ſemper imi- K
tatur.Hæc ergo doctrina facilè cõuincitur hæreſeos, quoniam apertè tollit hominis arbi-
trium,vt nullam prorſus in eligendo habeat libertatem:quoniam ſi homo liber eſt in eligẽ
do,ita vt res aliter agere poſſit q̃. agit,conſequens eſt vt homo nõ ſit fatalibus aſtris alliga-
tus.Quod ſi ex aſtrorũ virtute pendet quicquid acturus eſt homo, & non ex ſua electione:
non eſt ergo hominis arbitrium liberũ. At hominem eſſe in ſuis electionibus liberum, in-
fra deo præſtante ex ſacris literis oſtendemus . Præterea ſi fato omnia reguntur in homi-
ne,non erit quod laudemus in homine aut vituperemus. In his enim quæ à natura inſunt,
nec laudamur nec vituperamur. Rurſus ſi homines à fato ducuntur,nulla cõſultatione erit

opus,

A opus,quoniam in his quæ non poſſunt aliter euenire,ſuperflua eſt omnis cõſultatio. Nullus enim erit adeo demens, vt de craſtino ſolis ortu vel de hodierno occaſu conſultet, quia quocunque adhibito cõſilio nõ eſt in noſtra poteſtate quin hodie ſol occidat, & cras oriatur. Non erit etiam opus pugnare aduerſus vitia: immo inanis eſſet talis pugna,ſed expectãdum erit quò fata ducant,quibus homo non poteſt repugnare: cum ſit(vt dicunt)fato ſubiectus. Fruſtra igitur perſuadetur boni amor & proſecutio, & diſſuadetur vitiũ. Fruſtra dixit propheta: Declina à malo,& fac bonum. Fruſtra etiam dixit Paulus: Fugite fornicationem. Pſal.xxx.iij. Quis ergo ſuadebit alicui illa quę non ſunt ſub eius poteſtate? Nullus niſi demens ſuadebit i.Cor.vi. alicui vt ordinem cœli euertat. Deinde ſi fato homines ſubiiciuntur,nõ erit opus legibus. Vt quid præcipitur mihi pax,ſi me fata impellunt ad bellum? Iniuſte mihi interdicitur furtum,ſi me furari fata cogũt. Peribit etiam hac ratione iuſtitia,quæ vult vt bonis præmium,

B malis autem & dyſcolis pœna irrogetur. Iniuſte fur aut adulter punitur,ſi à fato vterq; ſic cogitur,vt neq; adulteriũ hic, neq; ille furtũ euitare vllo modo poſſit. Nulla certe erit cauſa propter quam bonum agens præmio potius donetur,q̃ malum agens: aut quare hic puniatur,non autem ille,cum vterq; ex neceſſitate & non ex libertate agat. Quod ſi alicui bonum aut malum imputandum venit,imputabitur fato,quod ad bonum aut malum impellit. At cum tale fatum ſit iuxta iſtos certus ordo aſtrorum in cauſando aut influendo, qui certus ordo ſit à deo ordinatus, & illis ſideribus tributus: conuincitur vt in deum etiam mala hominum referantur, qui fatum ſic diſpoſuit, vt hominem ad male agendum cogeret. Hoc autem adeo eſt impium,vt aures horreant audire,deum eſſe authorẽ præcipuum noſtrorum vitiorum. Accedit ad hæc id quod experientia & aliorum teſtimonio cognouimus. Sæpe enim contingit geminos ex eodem vtero naſci valde diſparis ingenii, vt clarè patet de Iacob & Eſau,quorum quanta fuerit diſſimilitudo,liber Geneſis apertiſſime oſten-

C dit. Quod ſi forte dicas ex illis geminis vnum prius fuiſſe natum q̃ alterum,& ita per illius temporis interuallum quod fuit inter ortum vnius, & ortum alterius, fuiſſe alium & alium ſiderum aſpectum,& ita aliud & aliud fatum: tunc petam ab eis, cum in vno & eodem vtero eſſent,à quo fato fuit ordinatum vt prior vnus q̃ alter naſceretur,cum tamen ſæpe contingat vt ſimul ex eodem ſemine,& ex vno coitu, ambo gemini concipiantur? Cum ergo ex eodem ſemine, & ex eodem coitu concepti ſint,conuincitur vt ſaltem intra vterum vnum & idem ſit vtriuſq; fatum. Quod ſi idem erat,quo pacto fieri potuit vt à fato ductus aut impulſus vnus prior exiret q̃ alter? Hæc omnia adeo aperta ſunt,vt non ſit opus in re tam aperta plura expendere: ſed ſolum audiamus eccleſiæ de hac re definitionẽ. Cõcilium Concilij Braccarenſe primum capite nono ſuorum decretorum ſic ait,Si quis animas & corpora hu Braccarẽſe mana fatali ſigno credit aſtringi,ſicut Pagani & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit. Et capite decimo iterum ait,Siqui duodecim ſigna, id eſt ſigna quæ mathematici obſeruare ſo-

D lent,per ſingula animæ vel corporis membra diſſipata credunt, & nominibus patriarcharum aſcripta dicunt,ſicut Priſcillianus dixit,anathema ſit. Hæc concilium Braccarẽſe. Leo Leo papa. papa huius nominis primus etiam hanc hæreſim damnat. Nam in quadã epiſtola ad Aſtoricenſem epiſcopum,quæ eſt in ordine ſeptuageſimaprima, in qua errores Priſcillianiſtarum condemnat,ſic ait: Vndecima ipſorum blaſphemia eſt, qua fatalibus ſtellis & animas hominum & corpora opinantur aſtringi: per quam amentiam neceſſe eſt vt omnibus paganorum erroribus implicati, & fauentia ſibi(vt putant)ſydera colere, & aduerſaria ſtudeant mitigare. Verum iſta ſectantibus nullus in eccleſia catholica locus eſt: quoniam qui ſe talibus perſuaſionibus dedit,à Chriſti corpore totus abſceſſit. Hæc Leo papa vir quidem ſanctus pariter & doctus. De hac re ſcripſit beatus Thomas Aquinas opuſculũ de fato,quod eſt.xxviii.in ordine opuſculorum eius. Sed in illo tractatu parum aut ferè nihil cõtra hunc errorem diſputat,ad alia ſe diuertens. Beatus Gregorius Niſſenus ſcripſit de fato paruum

E libellum,ſed elegantem. Qui autem copioſius & exactius hanc rem(meo iudicio)diſcuſſit, eſt beatus Auguſtinus in quinto libro de ciuitate dei, à primo capite vſq; ad finem vndecimi. quo loco obſecro te lector vt legas etiam cõmentarios doctiſſimi viri Lodouici Viuis,quoniam multum te ille iuuabit ad philoſophorum de fato varias ſectas intelligendas.

Fides.

Petrus Abailardus.

EX omnibus hæreticis ſolus Petrus Abailardus cauſam potiſſimam ſuarum E
hæreſum prodidit. Certum eſt enim maximã hæreſum partem, immo verius
dixerim totam hæreſum colluuiem inde eſſe ortam, quia videlicet volunt
hæretici concludere fidem intra limites noſtri intellectus, vt illa non putent
credenda, quæ intellectus noſter non poteſt ratione comprehendere. Hic au
tem morbus cum fuerit omnibus hæreticis communis, ſolus tamen Petrus Abailardus mor
bũ aperuit. Is enim (vt beatus Bernardus illi impingit epiſtola. cxc.) dixit nihil eſſe creden-

Eccli xix. dum, quod excederet virtutem noſtri intellectus. Pro qua re affert illud ſapientis, Qui cito
credit, leuis eſt corde. Credere autẽ cito (dicit ille) eſt adhibere fidem ante rationem. Hunc

Heb. xi. autem errorem Paulus aperte reiicit, dicens, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argu-
mentum non apparentium. Quæ Pauli verba ſiue ad fidei definitionem ſpectent, ſiue (vt
Eraſmo in annotationibus placet) laus quædam fidei, & non definitio dicenda ſint, hoc cer G
tum erit Paulum vera de fide pronunciaſſe. Quid ergo eſt dicere argumentum non appa-
rentium, niſi quod Chryſoſtomus exponit, conuictio earum rerũ quæ non videntur? Quaſi
fides ſit quæ cogat nos credere ea etiam quæ non videmus, nec ratione inueſtigare poſſu-

Eraſmus. mus. Verum hic admonet Eraſmus Paulum non loqui de ea fide qua ea quæ credenda ſunt
credimus, ſed de fide qua alicui fidimus, hoc eſt de fiducia. Sed ignoſcat mihi obſecro: quo-
niam aliter eſſe ipſamet Pauli verba conuincunt. Nam poſt illud fidei ſiue encomium ſiue
definitionem ſubiungit multa quæ ad fiduciam minime referri poſſunt: vt eſt illud, Fide
intelligimus aptata eſſe ſecula verbo dei. At fiducia non proprie reſpicit præterita, quẽad-
modum futura. Deinde de Enoch loquens ait, Ante tranſlationem enim teſtimonium ha-
buit placuiſſe deo. Sine fide autem impoſſibile eſt placere deo. Vt autem apertius innueret
de qua fide loquebatur, ſubdidit, Credere enim oportet accedẽtem ad deum, quia eſt, & in-
quirentibus ſe remunerator ſit. At credere deum eſſe, nõ video quo pacto ad fiduciam poſ- H
ſit referri. Baſilius magnus in expoſitione pſalm. cxv. interpretatur illum locum Pauli de
vera fide qua credimus, & non de fiducia. Beatus Auguſtinus in libro quinquaginta homi-
liarũ, homilia. xxxii. exponit illud Pauli de fide, & non de fiducia. Beatus Bernardus in illa
epiſtola proxime citata etiam de fide exponit hoc Pauli teſtimonium, citans aduerſus Pe
trum Abailardum. Et Theophylactus in commentariis ſuper Paulum etiam de fide expo-
nit. Quapropter ſpero Eraſmum non male conſulturum ſi nos ab eo hic diſſentimus: cum
ipſe diſſentiat ab Auguſtino, Baſilio, & aliis. Sed iam ad huius cauſæ caput noſtra reuertatur

Rom. iiij. oratio. Paulus apoſtolus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola, de Abrahã loquẽs, ait, Qui cõ-
tra ſpem in ſpem credidit, vt fieret pater multarum gentium. Sed quomodo in ſpem con-
tra ſpem? Quia videlicet ex natura nulla erat ſpes vt iam gignere poſſet, eò quòd ipſe mul-
ta eſſet ætate confectus, quia ferè cẽtenarius, & vxor eius Sarra, ex qua fuerat illi ſemen pro
miſſum, duplici erat mortificatione affecta, videlicet ſenio, & ſterilitate. ideo iuxta naturam I
non erat ſpes neq; veriſimile vt Sarra & ſenex & ſterilis ex homine ſene conceptura fo-
ret. Verum etſi hoc ratio non ſuggerebat, ſpem tamen habuit credens poſſibilia eſſe quæ
illi deus promiſerat. Quòd ſi non ſunt credenda ea quæ ſunt ſupra rationẽ, immerito Pau-
lus laudauit Abraham quia contra ſpem in ſpem credidit. Immerito etiam Zacharias pa-

Lucæ. i. ter Iohannis baptiſtę fuiſſet punitus quia partum vxoris ſuæ, quam ſenẽ & ſterilem ſciebat,
credere noluit. Hic enim iuxta Petrum Abailardum potius fuiſſet præmiandus q̃ puniẽ-
dus, quoniam (vt ille pro ſe citauit) qui cito credit, leuis eſt corde. In priore epiſtola ad Co-

i. Corin. ij. rinthios Paulus ait, Sermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapiẽ-
tiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominũ,
ſed in virtute dei. Quid hic reſpõdebit Petrus Abailardus? Si non ſunt credenda (vt ille ait)
niſi ea quæ ratione comprehendi poſſunt: tunc noſtra fides pendebit ex humana ſapientia.
Paulus tamen dicit fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominũ, ſed in virtute dei. Et bea- K
tus Gregorius ait, Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentũ. Et bea
tus Auguſtinus in libro quinquaginta homiliarum, homilia. xxxii. eandem oſtendit doctri
nam, dicẽs, Arcana & ſecreta regni dei prius quærũt credẽtes, quò faciãt intelligẽtes. Fides
enim gradus eſt intelligendi: intellectus autem, meritum fidei. Aperte hoc propheta dicit
omnibus præpropere & præpoſtere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus.

Eſai. vij. Ait enim, Niſi crediderit is, non intelligetis. Habet ergo & fides ipſa quoddam lumen ſuum
in ſcripturis, in prophetia, in euangelio, in Apoſtolicis lectionibus. Et paucis interpoſitis
ſubdit, Videtis ergo fratres, quandiu ſint peruerſi, & properando vitioſi, qui tanq̃ immatu-

ri con-

A ri conceptus,ante ortum quærunt abortum:qui nobis dicunt,quid me iubes credere quod non video?Videam ego aliquid,vt credam.Iubes credendum quod nõ videam?Ego videre volo,& videndo credere,non audiendo.Dicat propheta,Niſi crediderit is, nõ intelligetis.Aſcendere vis,& gradus obliuiſceris.Vtique peruerſe homo,ſi iam tibi poſſem oſtendere quid videres:non hortarer vt crederes.Hucuſque Auguſtinus.Quibus verbis aperte ſatis impetit Petrum Abailardum,& videtur verba ſua dirigere Auguſtinus in aliquem qui fortè ſimiliter vt hic Abailardus ſenſerat.Beatus Baſilius exponens Pſalm.cxv. in exordio pſal- Baſilius.
mi ſic ait,Fides ſupra omnem rationem ſcientiarum diſciplinarumve animam ſublimem trahit. Fides denique non geometricis aut neceſſariis nititur probationibus. In nomine domini Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Hanc enim vocem continuò per ſpiritum ſanctum ſubſecutus eſt ſtatim effectus.Ex prodigio nanq; diuinitatis vnigeniti,manifeſta-
B tio neceſſaria videntibus eſt orta.Dic quæſo quid ad fidem faciendam,veritatémq; perſuadendam vehementius?an dialecticæ propoſitiones ſecum ſymperaſmata conſequentia trahentes,an potius tale tantúmq; oſtentũ ab omnibus clariſſime viſum, omnémq; virtutem excedens?Et parum infra,Deniq; in quolibet ſtudio quod ordine in finem procedit, impoſſibile primorum ſubiectorum demonſtrationes inquirere:ſed neceſſe omnium artium quæ probatione nituntur,principia ſine veſtigatione aut ratione poſita, reliqua quæ deinceps ſequuntur,cum ratione oſtendant.Sic & theologiæ myſterium ex fide minime rationibus probata ædificium quærit.Hæc Baſilius.Sed dicet mihi aliquis, vt quid tandiu moraris hominum teſtimonia citans?quoniam Petrus Abailardus omnium hominum quantumlibet ſanctorum & doctorum ſententias aſpernatur, & pro libito refellit. Fateor:pro hac cauſa in primo huius operis libro illum in iudicium vocaui:verum etſi illum non moueant,mouebunt tamen lectorem pium.Et ſi ille non recipit alios doctores, recipiet ta-
C men Paulum,ex quo conuincimus fidem eſſe ſupra humanam intelligentiam.Illud autem Eccli.xix.
quod Petrus Abailard⁹ ex eccleſiaſtico pro ſe citauit,videlicet,Qui cito credit,leuis eſt corde:non de fide in deum,eſt accipiendum, ſed de mutua inter homines ipſos credulitate. Nam alioqui virgo glorioſiſſima leuitatis arguenda veniret,eò q̃ credidit angelo dicenti deum fore ex illius carne concipiendum,nulla ad hoc petita aut exhibita ratione qua id futurum poſſibile conuinceretur.Captiuemus ergo nos intellectum noſtrum in obſequium Chriſti,vt Chriſto & veris eius diſcipulis credamus:& ſic credentes,intelligemus facilius ea quæ antea intelligi à nobis non poterant.

ALia eſt hæreſis quæ ſic extollit fidem,vt bonis operibus detrahat. Hunc errorem(vt Eunomius.
Auguſtinus refert libro de hæreſibus cap.liiii.) docuit primo Eunomius quidam Arianus, qui dixit omnes qui fidem quam ille docebat,tenerent, fore ſaluos etiam ſi quantumlibet grauia peccata committerent, & in illis perſeuerarent. Hunc errorem iam
D diu ſepultum ſpiritu pythonico aut potius diabolico inſtinctus Lutherus ſuſcitauit ab inferis,dicens ſolam fidem iuſtificare: quapropter opera ait non eſſe neceſſaria ad aſſecutionẽ vitæ æternæ:quòd ſi fiãt,ea nullo pacto iuſtificare aſſerit. Sed hoc ſecũdũ,vſq; ad aliũ locũ differimus.Nunc ergo de ſolo primo diſputabimus, probantes nõ ſolã fidẽ ſufficere, ſed etiã exigi à nobis bona opera.Nam aliàs oportebit fateri,neq; homicidiũ,neq; periurium, neque adulterium,neq; furtum fore homini imputanda,modò ille credat ſe ſaluandum per virtutem promiſſionis in baptiſmate factæ.Hanc enim fidem ſufficere docet Lutherus.Sic enim ait,Iam vides q̃ diues ſit homo Chriſtianus ſiue baptizatus,qui etiam volens non poteſt perdere ſalutẽ ſuam quantiſcunq; peccatis,niſi nolit credere. Nulla enim peccata eum poſſunt damnare,niſi ſola incredulitas.Hæc Lutherus. O vocem impiam,& totius nequitiæ fomentum.O ſerpẽtis ſibilum venenatum. Nouerat quippe callidiſſimus ſerpẽs deum iuxta operum qualitatẽ ſingulis redditurum ſiue bonum ſiue malum, pout in corpore geſ-
E ſit.ideo excogitauit quo pacto poſſet homines ſecuros operum facere,vt præmio fruſtraretur. Attendite obſecro,& videbitis quot venenoſi riuuli ex hoc vitiato fonte ſcateãt.Si ſola fides iuſtificat,nunq̃ ergo per alicuius ſacramenti ſuſceptionem homo iuſtificabitur. Ecce iam vides omnem ſacramentorum virtutem periſſe.Pœnitentia enim nihil prodeſt peccatori,ſi ſola fides iuſtificet.Confeſſio peccatorum nihil iuuat,ſed ſola fides. Eleemoſyna,ieiunium,oratio,& reliqua huiuſmodi nullius ſunt momenti,quia ſola fides iuxta Lutherum iuſtificat.Nullum quantumlibet letale crimen obeſt,modò credat, quia ſola fides ſufficit ad ſalutem.Quis hæc ferre poterit? Non certè Chriſtianus homo:immo vel parum pius philoſophus ethnicus tolerare non poterit. Quis enim ethnicus non abominatur fur-

tum? Quis non horret homicidium qualecunq; ? Quis nō execratur parricidium? Quis non F
odit adulterium? Quis vnq̄ periurus nō male audiuit? Quis vnq̄ laudauit iuſti fœderis violationem? Omnia tamen hæc, & ſiquæ ſunt alia peiora, habenti fidem Lutherus permittit. Excommunicatio ideo ab eo contemnitur, quia ſolam fidem ſufficere putat: quapropter ſi credit, quantumlibet & quomodolibet excommunicetur, nihil putat illi obeſſe excommunicationem. Sępe enim contingit homini aberranti, rectāmq; viam relinquēti, intrare per ſyluam dēſam, credens illic eſſe verum & rectum iter: cui paulò progredienti obſiſtūt denſi rami arborum: ille autem ne retrocedat, rumpere nititur. quod ſi vlterius aliquod aliud impedimentum fortius ſe opponat, quicquid illud ſit, omnino aut frangere aut euellere, aut quoquo modo tollere conatur, ne inceptam ſemel viam deſerat. Sic mihi videtur Lutherus feciſſe: Nam cum hunc quem diximus tutari cœpiſſet errorem, obiiciebatur illi ſacramentorum efficax virtus, proſternit omnia ſacramenta. opponebatur contritio, deiicit G
contritionem. obſiſtebat ſatisfactio pro peccatis, tollit prorſus ſatisfactionem. Hæc autem omnia, ne illum priorem errorem deſerat: ſicque factum eſt, vt quod ſemel prodidit definiēdi temeritas, conſeruauerit poſtea & auxerit tuēdi pertinacia. Frangas (inquit Quintilianus) citius q̄ corrigas quæ in prauum indurueruntVerùm ad noſtrum inſtitutum reuertamur, & omiſſis argumentis ad ſcripturæ iudicium accedamus. Dominus ad Cain ait, Si bene egeris, recipies. ſi autem male, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit. Ecce hic bono operi promittitur præmium, malo autem pœna: non ergo ſola fides iuſtificat, ſed etiam opera: quoniam ſi opera non iuſtificarent, non redderet illis retributionem dominus. Et ſapiēs ait, Bonorum operum glorioſus eſt fructus. Et iterum, Reddet deus iuſtis mercedem laborum ſuorum. Et propheta cum petiſſet à domino quis in illius tabernaculo eſſet habitaturus, reſpondit ſtatim dicens, Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Operatur dixit: & cum poſtmodum aliqua virtutum opera enumeraſſet, ſubdit claudēs pſalmum, Qui H
facit hęc, non mouebitur in æternum. Non dixit qui credit hæc, ſed qui facit hæc, vt oſtenderet operum virtutem & neceſſitatem. Præterea dominus per Eſaiam prophetam bona opera nobis commendat, his verbis, Quieſcite agere peruerſe, diſcite bene facere. Quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Sed quid opus eſt tot afferre teſtimonia, cum omnes libri prophetarum pleni ſint admonitionibus quibus nos ad bona opera hortantur, alliciunt, & impellunt? Quòd ſi nouum teſtamentum appellas, reiiciens forte in hac parte vetus: ad nouum inſtrumentum volo mecum accedas, & audi Chriſtum apud Matthæum dicentem, Nō omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Multi dicēt mihi in illa die, Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquam noui vos, diſcedite à me omnes qui operami- I
ni iniquitatē. Quis autē eſt qui dicit Chriſto, domine, domine, niſi qui fidē habet qua credit eum eſſe verū dominū? nec tamen omnis talis intrat in regnū cœlorum: non ergo ſola fides iuſtificat hominem. Quod autem talia Chriſti verba ſint intelligenda de fideli non habente opera charitatis, teſtantur omnes ſacri huius loci expoſitores, e quibus aliquos citabo, vt vel inde noſtram ſententiam firmiorem faciamus, oſtendentes illam fuiſſe ſanctorum virorum doctrinam. Theophylactus exponens illum Matthæi locum ſic ait, Hoc loco oſtendit ſeipſum dominum, quandoquidem dicit, domine, domine. nam ita ſe & deum dicit. Docet autem nos, ſi fidem abſq; operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nam dicendo, qui facit voluntatem, non dixit, qui ſemel fecit, ſed qui vſque ad mortem facit. Hæc Theophylactus. Et Chriſtianus Druthmarus ſuper Matthæum exponens illa eadem verba ait, Non in hoc confidat aliquis, quia Chriſtianus eſt: ſi non facit opera Chriſtianitatis, non intrabit in vitam æternam: quia qui ſe dicit noſſe deum, & mandata eius K
non cuſtodit, mendax eſt. Hæc ille. Beatus Hieronymus in libro primo commentariorum ſuper Matthæum, hoc modo illa verba pertractat. Sicut ſupra dixerat eos qui haberent veſtem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc e contrario aſſerit ne his quidem accōmodandam fidem; qui cum polleant integritate fidei, turpiter viuūt, & doctrinæ integritatem malis operibus deſtruunt. Hæc Hieronymus. In cuius verbis aduertere oportet quod dixit integritatem fidei non ſufficere. Beatus Baſilius in regula monachorum capite nonageſimoquarto inducit monachos petentes in hunc modum: Quomodo poteſt quis ſine charitate tantam fidem habere, vt montes transferat, aut ſubſtātiam

Gene. iiij.
Sapien. x.
Pſal. xiiij.
Eſaiæ. i.
Matth. vij.
Theophylactus.
Hieronymus.
Baſilius.

ſuam

A ſuam diuidat, & corpus ſuum tradat vt ardeat? Huic autem monachorũ quæſtioni reſpondet Baſilius huiuſmodi verbis. Baſilius. Si memores ſumus domini dicentis, Faciunt enim omnia vt videantur ab hominibus. ſed & illud quod reſpondit illis dicentibus, Domine, Matt.vij.
nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? cum ait ad eos, Neſcio vos vnde ſitis. Non quia mentiti ſunt, ſed quia dei gratia abuſi ſunt ad proprias voluntates, quod vtique alienum eſt à charitate dei. Hæc Baſilius. Sufficiunt hæc virorum ſacrorum teſtimonia quibus comprobauimus veram eſſe ac literæ germanam expoſitionem eam quam nos prius propoſueramus. Patet etiam ex eorum omnium teſtimonio concordi, fidem ſolam ſine operibus non ſufficere. Sed reliqua teſtamẽti noui percurramus teſtimonia. Apud Iohannem dominus Ieſus Chriſtus ait, Omnem palmitem in Iohan.xv.
me non ferẽtem fructum, tollet eum pater meus. Tollere autem eum (vt infra ipſemet ait)
B eſt mittere illum in ignem vt ardeat. Cum ergo non ob aliud condẽnatur quam quòd fructum non fecerat, conuincitur inde opera eſſe neceſſaria. Rurſum de vltimo iudicio dominus differens, vitam æternam promittit his qui opera pietatis in pauperes & egenos exer- Matt.xxv.
cuerunt, & ignem æternum decernit illis qui eiuſmodi opera facere contempſerunt. Veniat ergo Lutherus, & extollens ſe ſupra omne quod dicitur deus, dei ſententiam reuocet, & gloriã promittat hominibus ſceleratis ſi credant. Promiſſiones certè huiuſmodi ſunt promiſſiones ſerpentis antiqui, qui primis parentibus ſcientiam promittens, ſciẽtiam ſuſtulit, & ignorantiam loco eius ſubrogauit. Sic mihi videtur facere Lutherus: qui dum gloriam æternam ſolùm credenti promittit, ignem æternum ſibi & illi parat. Deinde, adoleſcenti petenti à domino quid faciendo vitam æternam poſſideret, reſpondit Chriſtus verus magiſter. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Ecce hic vides mandata exigi tanquam neceſſa- Matt.xix.
ria ad vitæ æternæ conſecutionem. Nam ſi neceſſaria non eſſent, non iam præcepta ſed cõ
C ſilia dicenda eſſent. Hoc enim exiſtimo eſſe diſcrimen inter præceptum & cõſilium, quòd hoc ſuadetur tanq̃ bonum, non tamen exigitur vt neceſſarium: illud vero ſic exigitur, vt de illo ratio reddenda ſit. Quod ſi neceſſaria non ſunt, præcepta dicenda non ſunt. Nõ enim præcipiuntur niſi vt fiant. Hoc autem de mandatis ſeruandis iterum repetit dominus cum in cœlũ aſcenſurus diſcipulis ſuis ait, Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in no- Mat.vlti.
mine patris & filii & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mãdaui vobis. Non dixit, docentes eos credere tantum, ſed ſeruare omnia. nõ ergo ſola fides ſufficit. Et apud Marcum eodem temporis articulo ait, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Marci vlti
Ex quo patet etiam vltra fidem requiri baptiſmum. non ergo ſola fides ſufficit ad ſalutem: aut ſi hæc ſola ſufficit, baptiſmus non eſt neceſſarius. Cum vero dixit, Qui autem non crediderit, condẽnabitur: docuit baptiſmum ſine fide nõ prodeſſe, quemadmodum nec fides ſine baptiſmo. Paulus etiã in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola ait, Non auditores legis iuſti Roma.ij.
D ſunt apud deũ, ſed factores legis iuſtificabuntur. Auditores legis hic vocat eos qui ex auditu crediderunt: quoniam fides eſt ex auditu. Et in priore ad Corinthios epiſtola ait, Si ha- i.Cor.xiiij.
buero omnẽ fidem ita vt montes transferam, charitatem autẽ nõ habuero, nihil ſum. Quibus verbis apertiſſime oſtendit fidem ſolam non ſufficere, ſed eſſe etiam neceſſariam charitatem. Et rurſus eoſdẽ Corinthios admonens dicit, State in fide, viriliter agite, & cõforta- i.Cor.xvi.
mini. omnia autẽ veſtra in charitate fiant. Quibus verbis poſt fidei admonitionem addidit charitatis opera, innuens fidẽ ſine illis non ſufficere ad ſalutem. Et in poſteriore epiſtola ad eoſdẽ ait, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; ij.Corin.v.
propria corporis prout geſſit, ſiue bonũ ſiue malũ. Ecce patet præmia diſtribuenda ſingulis iuxta eorũ operum qualitatem. Verùm quid moramur in re tam aperta? Beatus enim Iacobus in ſua catholica epiſtola ait, Qui autẽ perſpexerit in lege perfectę libertatis, & per- Iacobi.i.
mãſerit in ea, nõ auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in ſuo facto erit. Et
E in alio eiuſdẽ epiſtolę capite, Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus Iacobi.ij.
mortua eſt? Et iterum ibidẽ, Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantũ. Et rurſum, Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuũ eſt, ita fides ſine operibus mortua eſt. Vides q̃ aperte, q̃ ſine vllis inuolucris hanc ſententiam docet beatus Iacobus? Tam clara certe ſunt hæc pro noſtra, hoc eſt catholica doctrina teſtimonia, vt Lutherus eorũ claritatem & efficaciã perſpiciẽs, neſciens quò ſe diuerteret, ad commune omnibus hæreticis aſylum confugiat, dicens talem epiſtolam nõ eſſe Iacobi apoſtoli, neq; apoſtolico ſpiritu dignam. Ob eãdẽ etiam cauſſam negat librum Apocalypſis: nimirum quia per illius teſtimonium temeraria Lutheri reuincebatur doctrina. In eo enim libro ſic dicitur, Beati mor- Apoc.xiiij.

tui qui in domino moriuntur. A modo enim iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus F
ſuis. Opera enim illorũ ſequũtur illos. Et iterum, Et alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iu
dicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris, ſecundũ opera ipſorũ. Et rurſum, Ecce
Apoc.xxij. venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundum opera ſua. Propter hæc
ergo tam clara horum librorum teſtimonia quæ aduerſus Lutherum militãt, Lutherus de-
creuit his libris fidem non præſtare, dicens eos non eſſe ex canone ſacrorũ librorũ. Verùm
de hac re in primo huius operis libro capite ſecundo diſſeruimus. Antè enim q̃ ad pugnã
accederemus, ne forte in poſterum quid ſimile, vt nunc, contingeret, de armis vtrique parti
communibus diſputauimus, vt prius conueniret inter nos de armis quibus eſſet pugnan-
dũ. Ibi ergo oſtendimus hos libros eſſe canonicos: quapropter nõ eſt q̃d amplius de hac re
Galat.v. diſputemus. Accedit ad hæc, q̃ ſi ſola fides iuſtificaret (vt Lutherus ait) omnia in vno man-
dato, videlicet in fide, complerentur: Paulus tamen dicit omnia in vno mandato compleri, G
nempe in charitate: non autem in fide. Sed charitatẽ nominans, fidem includit, quæ eſt eius
fundamentum. Quod ſi forte Lutherus propter hæc teſtimonia dicat ſe intelligere de fide
formata, quæ viuit per charitatem illam fouentem, tunc conuenit inter nos, quoniam nos
etiam dicimus talem fidem iuſtificare, quanuis de illa etiam non admittamus quòd ſola iu
ſtificet. Nam ſi fides vt iuſtificare poſſit, opus habet charitate: multo verius charitas dicen-
da eſt iuſtificatrix, à qua habet fides vt iuſtificet, quàm ipſa fides quæ per charitatem iuſtifi-
cat. A forma enim quæ rei perfectionem præſtat, capitur ipſius rei vt ſubſtantia, ita & pro-
prietas & denominatio. Paulus autem finem legis dicit eſſe charitatem, & non fidem. Præ-
terea quomodo fides poteſt eſſe ſola ſine operibus, ſi ipſa fouetur à charitate? Charitas enĩ
nõ eſt ocioſa, quoniã (vt ait Paulus ad Galat.v.) In Chriſto Ieſu neque circũciſio aliquid va
let, neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur. Et dominus apud Iohãnem,
Iohã.xiiij. Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Si ergo charitas adeſt, operatur. quod ſi non opera- H
tur, iam charitatis nullum eſt ſignum. Vnde beatus Iohannes in ſua prima catholica epiſto
i.Iohan.iij. la ſic ait, Qui habuerit ſubſtãtiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habentem,
& clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo eſt charitas patris ĩ eo? Probatio ergo dilectionis (vt
ait beatus Gregorius) exhibitio eſt operis. Dicamus ergo non ſolã fidem iuſtificare, ſed etiã
opera eſſe neceſſaria. Qui autem ſola fide cõtentus, ſine operibus putat eſſe ſibi ſatis, vide-
Lucæ.xiiij. tur mihi ſimilis eſſe illi homini de quo dicitur in euangelio quòd cœpit ædificare, & non
potuit conſummare. Nam fides fundamentum eſt, ſuper quod veluti ſuper quãdam firmiſ-
ſimam petram deus fundauit Eccleſiam ſuam: ſuper quod etiam nos omnes fundari præ-
Coloſſ.iij. cipit Paulus, vt ſtabiles & immobiles ſimus à ſpe Euãgelii quod audiuimus. Si ergo funda-
mentum eſt fides, aliquid ſuperædificãdum erit, quoniam qui fundamentum iacit, de reli-
quo ædificio cogitat. Illud vero quod ſuperædificandum eſt, vt ædificium maneat laudabi-
i.Corin.iij. le, eſt opus bonum. Vnde Paulus in priore epiſtola ad Corinthios ait, Si quis autem ſuper- I
ædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſti-
pulã, vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit. Ex quibus Pauli verbis patet opera eſſe illa quæ
ſuperponenda ſunt fundamento fidei. Qualiter autem quiſque ſuperædificauerit, ignis pro-
babit. Qui ergo fide ſola contentus, opera contemnit, is meritò cœpit ædificare, & non po
tuit conſummare. Supereſt vt Lutheri obiectionibus reſpondeamus. Primò nãque obiicit
illud Apoſtoli Pauli ad Rom.v. Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus apud deum. Et il-
lud ad Epheſios ſecundo, Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis. Et in epiſtola
Hebr.xi. ad Hebræos· Sine fide impoſſibile eſt placere deo. Et in Actibus Apoſtolorum beatus Pe-
Actu.xvi. trus loquens de gentibus conuerſis ad Chriſtum, ait, Et qui nouit corda Deus, teſtimoniũ
perhibuit: dans illis ſpiritum ſanctum ſicut & nobis, fide purificans corda eorũ. Et per pro-
phetã Abacuch cap. ſecũdo dicitur, Iuſtus ex fide viuit. In quib⁹ omnibus ſcripturæ locis &
aliis quamplurimiis iuſtificatio & purificatio tribuuntur fidei, nulla operum mẽtione facta. K
Signum eſt (inquit Lutherus) quòd ſola fides ſine operibus iuſtificat hominem. Huic autem
obiectioni reſpondemus, verum eſſe quod in illis ſcripturæ locis dicitur, fidem ſcilicet iu-
ſtificare hominem, & ſine illa neminem eſſe iuſtum: non tamẽ ſic dicitur fidem iuſtificare,
q̃ alia omnia excludãtur à iuſtificatione. Nõ enĩ per hoc quòd effectus dicitur produci ab
vna cauſſa, per hoc excluditur alia quæ particeps fuit illius productionis: vt gratia exempli
ſiquis dicat Petrum eſſe genitum à Iohanne, non per hoc aſſerit eum non eſſe genitũ à ma-
tre, etiam ſi mater taceatur. aut ſi dicat eum eſſe factum à patre & matre, non ideo colligen-
dum eſt inde vt intelligat talis ſic loquens Petrum non fuiſſe productum à deo. Scriptura

ergo

A ergo etsi dicat iustificationem pendere ex fide,nō tamen dicit eam pendere ex sola fide. At dicunt,de iustificatione loquens expressit fidem,nulla mētione operū facta. Fatemur cū tunc tacuisse de operibus,non tamen illa excluſit à iustificatione.Nam si per hoc quòd tacentur,debent reputari pro excluſis,oporteret etiam dicere baptismum non esse necessariū quin sine ipso quilibet saluari posset,quoniam in nullo illorum locorū scripturæ quæ modo citauimus,fit mentio aliqua baptismi:fides ergo sine baptismo saluabit? Absit. Quod si Lutherus dicat baptismi necessitatem alibi fuisse expressam, etsi in his locis taceatur,& hoc sufficere asserat: & nos hoc etiam illi respōdebimus,quòd licet in his locis scripturæ citatis aut aliis quibuscunque taceantur opera cum de iustificatione fit sermo,non per hoc intelliguntur excluſa à iustificatione,quoniam satis est pro illorum assertione, operum virtutem & efficaciā alibi fuisse expressam,sicut patet in testimoniis per nos primùm adductis. Præ-

B terea si per hoc quòd opera tacētur,licet ea excludere, aut eorum excluſionem inferre, eadem ratione licebit fidem etiam excludere à iustificatione,quia sæpe operibus tribuitur iustificatio,nulla fidei mētione facta. Et vt alia huius rei testimonia omittam, vel illud est apertum,quod in commendationem eleemosynæ dicitur·Eleemosyna ab omni peccato & morte liberat. Vide quod dixit,ab omni peccato. Et iterum de eadem,Ignem ardentem extinguit aqua,& eleemosyna resistit peccatis. Et rursum ipsamet veritas ait, Date eleemosynā,& omnia mūda sunt vobis . Aduerte qđ dicit,omnia. Posset ergo aliquis sic argumentari,eo modo quo Lutherus,Ecce saluator commendat nobis eleemosynam,& nullā prorsus tunc de fide mentionem faciens,dicit omnia esse nobis munda. Ergo fides non est necessaria,sed sola eleemosyna sufficiet,maxime quia in die iudicii(vt ipse dominus ait per Matthæum)de hac petet rationem,nec tunc etiam vllam fidei mētionem facit. Absit autem vt quis dicat solam eleemosynam sufficere ad vitam ęternam,cum Paulus dicat·Si distribuero

C omnes facultates meas in cibos pauperum,charitatem autem non habuero,nihil mihi prodest. Quotiescunque ergo fides aut quæuis alia virtus laudatur, vel aliquid honoris illi tribuit,semper intelligendum est hac subintellecta conditione, si rectè suum exequatur officium. Tunc autem dicitur suum officium rectè exequi,si alia non omiserit quę aliàs præcepta sunt. Sicut enim eleemosyna dicenda est bona,quando ex fide procedēs solo dei respectu fit:sic etiam fides tunc erit sufficiens, quando illi fuerint opera necessaria cōiuncta. Nō enim per hoc quòd vna aut altera virtus laudatur,statim inuidendum est aliis, quia virtutes non sibi inuicem inuident,quemadmodum homines facere solent, qui aliorum laudes existimant suas esse contumelias, putantque suæ gloriæ detrimentum esse cuiuscunq; alterius laudes. At virtutes non ita,sed omnes sua sorte contentę, & quælibet suū gradū agnoscens,nec inferiorem despicit,nec altiori inuidet. Per hæc ergo quæ diximus,facilè(vt existimo)cuilibet obiectioni responderi posset,fatētes fidem iustificare,fidem exigi,fidem pu-

D rificare,sed non solam,sed cum ea exiguntur omnia illa quæ aliàs præcepta inueniuntur. Nā alioqui frustra præciperentur. Verūm vnus nobis restat scrupulus adhuc tollendus. Paulus siquidem in ea quę est ad Romanos epistola ait·Arbitramur iustificari hominem per fidem,sine operibus legis. Et in epistola ad Galatas,Scientes autē ꝙ nō iustificatur homo ex operibus legibus,nisi per fidem Iesu Christi,& nos in Christo Iesu credidimus,vt iustificemur ex fide Christi,& nō ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis nō iustificabitur omnis caro. De his duobus scripturæ locis maxime gloriantur Lutherani, quia (vt ipsi aiūt)in illis sic tribuitur iustificatio hominis ipsi fidei,vt excludantur opera. Quibus respondemus,Paulū in illis duob⁹locis loqui de operibus legis veteris,puta de cerimoniis & aliis ritibus,quæ omnia fuerāt per Christi mortē deleta,vt nullā penitus virtutē habentia,quapropter nec iustificare quenquam poterant. Non autem loquebatur de operibus aliorū prę-

E ceptorum decalogi. Ipsa autem materia de qua in illis epistolis tractat,ita esse aperte conuincit,quoniam(vt beatus Hilarius ait)circunstantiæ scripturarum solent scripturæ sensum aperire. Certum est autem Paulum in illis duabus epistolis circa hoc versari,vt ostendat legem Mosaicam quæ solis Iudæis data fuerat,iam cessasse, legémque Christi nouam esse omnibus cōmunē. Ideo post illa verba quæ ex tertio cap. epistolæ ad Romanos citata sunt, statim subiunxit,An Iudæorum deus tātum?Nonnè & gentium?Immo & gentium,quoniā quidem vnus est deus qui iustificat circunciſionem ex fide,& præputium per fidem. Et de epistola ad Galatas manifestum est in illa hoc velle docere Galatas,vt videlicet crederent legitima non esse amplius exercēda. nam ob hanc causſam testatur se reprehendisse Petrū, quòd videlicet per simulationem gentes iudaizare cogebat. Nulla in illis epistolis,ad Ro-

Tob.iiij. Eccli.iij. Lucæ.vi. Matth.xxv. i.Cor.xiij. Secunda obiectio. Rom.iij. Galat.ij.

manos videlicet,& ad Galatas,fit mentio de aliis operibus quàm de operibus legis veteris. F
Nil ergo aduerſus nos illa ſcripturę loca agũt:quoniã etiã nos fatemur illa opera legis vete
ris iã nullius eſſe momẽti.Scio aliter hæc loca ab aliis exponi, & aliter obiectioni reſpon-
deri ab eiſdem:mihi tamẽ hic ſenſus magis placet,quoniam magis germanus eſt literæ.Et
Theophylactus illa duo loca exponit eo modo quo nos expoſuimus.Beatus Ambroſius ad
eundem modum interpretatur. Beatus Hieronymus illum locum epiſtolæ ad Galatas do-
cet eodem modo eſſe intelligendum. Hæc ergo de hac re dicta ſufficiant iuxta breuitatem
quam à principio ſtatuimus. De hac re ſcripſit Auguſtinus opus quod inſcribitur de fi-
de & operibus. Scripſit etiam frater Iacobus Hochſtratus hoc noſtro ſeculo contra Lu-
theranos quandã epitomen de fide & operibus.Iodocus Clichthoueus in illo opere quod
fecit pro declaratione & aſſertione veritatum definitarum in concilio Senonenſi, in cap.
vlti.totius operis de hac re diſputat. G

Fornicatio.

Græci. INter alios Græcorum errores quos Guido recenſet,eſt vnus ad hanc rem perti-
nens. Dicunt enim(vt ille ait)fornicationem ſimplicem, hoc eſt, coitum ſoluti
cum ſoluta, non eſſe peccatum mortale.Sed aduerſus hunc errorem iam ſupra
diſputauimus in titulo de Coitu,hæreſi prima.Ad illum ergo locum mittimus
lectorem.

Futurũ contingens.

H
Petr⁹ Abai lardus. Vvitcleff. Luherus. AE hac re eſt vnus error quo docetur nihil contingens in rebus euenire,
ſed omnia quæ fiunt,neceſſitate abſoluta fieri. Huius hæreſis author fuit
Petrus Abailardus.Eum poſtea ſecutus eſt Iohannes Vvitcleff,dicens po
tentiam dei & actualem creationem eiuſdẽ eſſe menſuræ,ita vt non poſ-
ſit plures res creare q̃ creat,nec aliter res facere q̃ fecit. Eũdem errorem
tutatur nunc Lutherus, dicens omnia quæ fiunt,tam abſoluta neceſſitate
fieri,vt impoſſibile ſit aliter fieri q̃ fiunt. Hinc aperte cõuincimus verum eſſe quod aliàs di-
ximus,cauſſam videlicet hæreſum potiſſimam eſſe quòd fidem metiuntur iuxta noſtri in-
tellectus potentiam,ita vt illa ſola credenda putent,quæ eorum intellectus comprehende-
re poteſt.Quia enim humillimus intellectus,vel vt melius dicam,excæcatus Petri Abailar-
di & Iohannis Vvitcleff,nõ poteſt cognoſcere alia q̃ ea quę facta ſunt,inde concludunt deũ
Rom.xi. non poſſe facere niſi quæ facta ſunt.Itaque diuinam omnipotentiam concludere volunt & I
circunſepire limitibus ſui intellectus,quod maxima eſt blaſphemia. Paulus nanque ait vias
dei eſſe inueſtigabiles.Quem locum pertractãs Origenes lib.ix.ſuper epiſtolam ad Roma-
nos ait,Neque inſcrutabilia iudicia,& inueſtigabiles viæ dicerentur,niſi quia nulla eſt crea-
tura quæ vel inueſtigare valeat vel ſcrutari.Solus enim filius eſt qui nouerit patrem,& ſolus
eſt ſpiritus ſanctus qui ſcrutatur omnia,etiam altitudinem dei:& ideo hãc altitudinem dei
quam inſcrutabilem dicit & inueſtigabilem,omni creaturæ inſcrutabilẽ dicit. Hæc Orige-
nes.Quid ergo ſuperbiſſimi hæretici ſcrutari tentãt quod inſcrutabile eſt?& veſtigare quod
Gen.xi. inueſtigabile eſt?Volunt enim velut illi Babylonii qui turrim ædificare cœperãt,in cœlum
aſcendere,ſed deiecit eos deus,dum ſe eleuare ſuper altitudinẽ cœli contendunt,& ita eua-
Rom.i. nuerunt in cogitationibus ſuis,& obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.dicentes enim ſe eſ-
ſe ſapientes,ſtulti facti ſunt.Melius certè Auguſtinus,qui captiuans intellectum ſuũ in ob-
ſequium omnipotentiæ diuinæ,ita dicit,Demus deum aliquid poſſe quod nos fatemur in- K
ueſtigare non poſſe.in talibus enim rebus tota ratio facti eſt potentia facientis.Hæc Augu-
ſtinus in quadam epiſtola ad Voluſianum. Cæterum quia Petrus Abailardus & Ioannes
Vvitcleff in hoc vnum conuenerunt,vt apud ſeipſos ſolos,contra ſapiẽtis præceptum, pru
dentes ſint,& omnium ſanctorum virorũ ſententiis poſthabitis, de ſolo ſuo ſenſu gloriẽ-
tur,ideo ex ſola ſacra ſcriptura teſtimonia proferentes,contra illos agamus. Et primo pro
nobis teſtimonium dicit Sapiens, qui loquens de via filiorum Iſrael per deſertum,ita ait,
Sap.xi. quod quidam errantes colebãt mutos ſerpẽtes,& beſtias ſuperuacuas, Immiſiſti illis mul-
titudinem muſcorum animalium in vindictam,vt ſcirent quia per quæ peccat quis,per hęc
& torquetur.

A & torquetur. Nō enim impoſſibilis erat omnipotēs manus tua, quæ creauit orbē terrarū ex materia inuiſa, immittere illis multitudinē vrſorū, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas beſtias, aut vaporem ignium ſpirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis ſcintillas emittentes, quarum non ſolum læſura poterat illos exterminare, ſed & aſpectus per timorē occidere. Nam & ſine his vno ſpiritu poterant occidi, perſecutionem paſſi ab ipſis factis ſuis, & diſpergi per ſpiritum virtutis tuæ: ſed omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti. Vides quàm multa numerauit ſapiens quę deum ait potuiſſe facere, cum tamen nunquam facta fuerint. Alia ergo poteſt facere, & aliter facere q̄ facit. Et poſt illa verba iterum ait Sapiēs, Miſereris omnium, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Ecce laudat dei miſerationem, quam inde cōuincit, quòd cum poſſit hominem peccantem ſtatim è mundo tollere, vitam illi permittit

B qua pœnitere poſſit, & veniā promereri. Eādem etiam ſententiā in eodem libro, altero tamen capite, Sapiens repetit. Nec poteſt Vvitcleff euadere ea parte qua tentat, dicēs Deum multa potuiſſe quæ non fecit, potuiſſe inquam, ſi voluiſſet. Sed nos dicimus quòd potuit cum tamen non voluit, quia ſi voluiſſet, feciſſet: vnde conuincitur vt nō voluerit quod nō fecit. Præterea Chriſtus redemptor noſter pridie q̄ pateretur, & cum proximus eſſet vt caperetur, Petro qui gladio amputauerat auriculam ſerui principis ſacerdotum, dixit, An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi pulſquam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? quia ſic oportet fieri. Petrus voluit magiſtrum vi & armis defendere, & impedire, ſi poſſet, ne caperetur. At ipſemet magiſter volens oſtendere eſſe in manu ſua non pati ſi vellet, dicit ſe poſſe rogare patrem ſuū vt exhiberet illi duodecim legiones angelorum, qui facilius hoc exequi poſſent. Verùm licet hoc ſe poſſe dixerit, conſtat tamen illum non ſic vt poterat feciſſe. Et apud Iohannem

C oſtendens ſe ſola voluntate mortem paſſurum, & non neceſſitate abſoluta, vt aiunt hæretici, dicit, Propterea me diligit pater, quia ego pono animā meā, & iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam á meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Quibus verbis innuit manifeſtè ſe habere poteſtatē impediendi virtutem hominum machinantium ad mortem eius. ideo dixit, nemo tollit eam à me. ac ſi apertius Iudæis diceret, Vos ſititis ſanguinem meum, & mortē meam anxiè deſideratis. Hoc autem ſcitote quòd me inuito & inuoluntario nullus veſtrum prævalebit. Rurſum, Beatus Paulus in ea quæ eſt ad Hebræos epiſtola de Chriſto loquens ita dicit, Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationéſque ad eum qui poſſet illum ſaluū facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerētia. Quid hoc teſtimonio apertius deſiderari poteſt? Paulus ait deum potuiſſe liberare Chriſtum à morte, hoc eſt, ne talem pateretur mortem. Hoc tamen cum non fecerit, conuincitur deum aliud

D & aliter poſſe facere quàm facit. Et in priore epiſtola ad Corinthios ait, Fidelis eſt deus qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis. Non autem patimur aut permittimus (nam pati hic ponitur pro eo quod eſt tolerare aut permittere) niſi ea quæ cum aliter euenire poſſint, impedire nolumus ne ita eueniant: quæ cum non impedimus, ſed ſinimus eſſe prout ſunt, tunc dicimur ea pati, aut tolerare, aut permittere. Nullus enim recte & vt decet loquens diceret, Ego non patiar ignem eſſe frigidum: aut, patiar ignem eſſe calidum, quoniam nullus noſtrū poteſt facere vt ignis frigeat, aut impedire ne caleat. Cum ergo Paulus dicat de deo q̄ non patietur nos tētari ſupra id quod poſſumus, ſignum eſt q̄ aliter euenire poteſt, vt videlicet ſupra noſtrā potētiā tentemur. Hoc autē etſi cōtingere poſſet, quia tamē ne ita eueniat, deus nō permittit, ideo ait Paulus q̄ non patietur nos tētari ſupra id quod poſſumus. Ex quo loco ſi rectè conſideretur, aperte etiā oſtenditur deum poſſe facere res aliter q̄ facit. deinde mutatio ipſa operationū quæ in creaturis deo iubente cōtingit,

E apertiſſime oſtendit deū poſſe facere res aliter q̄ facit. nā ſæpe contingit vt res aliter ſe habeant & aliter operentur q̄ a natura illis cōceſſum fuerat: quæ mutatio conuincit vt cū aliter factum fuerit, non neceſſitate ſed mera dei volūtate ita factum eſſe credamus. Quòd enī mulier in iuuētute ſterilis, prout de Sarra ſacra narrat hiſtoria, poſtea ſenio cōfecta pariat, præter naturæ ordinem euenit. Aſina Balaam cum loquitur, limites ſuæ conditionis excedit. Quæ cū motum ſuum relinquens, ſtetit in fauorem filiorum Iſrael, vltra leges naturales hoc habuit. Virga amygdali nomine Aaron conſtituta, contra naturalem ordinem ſine radice floret, cum eſſet arida, & fructū emittit. In fornace ardente pueri incluſi nō comburūtur. Et ex petra arida quæ nullam humoris virtutem continebat, fluunt aquæ largiſſimæ

Sap.xij.

Matt. xxvi.

Iohan.x.

Heb.v.

i.Cor.x.

Gen.xxi. Num.xxij. Ioſuæ x. Num.xvij. Daniel.iij. Nume.xx.

adeo vt pro ſexcentis millibus animarum ſuffecerint. Cum hæc omnia pręter naturæ ordi- F
nem eueniant, docemur vt cum iuxta naturæ ordinem aliquid fit, credamus tunc etiã Deũ
aliter facere poſſe. Accedit ad hęc, qꝑ ſi nihil contingenter euenit, ſed omnia neceſſitate ab-
ſoluta fiunt, orationes erunt prorſus inutiles. Vt quid deum oramus ſi neceſſariò euenit id
quod ſemel decretum eſt? Fruſtra enim oramus ſi id quod petimus, nobis etiam non pe-
tentibus fiet: aut ſi futurum non erat, impoſſibile eſt vt fiat. Fruſtra ergo oramus? Abſit. Nã
Matt. vi. dominus nos orare præcepit, & Dauid Rex orans in ieiunio & fletu, ſperauit ſe poſſe im-
ij. Reg. xij. petrare à deo ne filius ſuus moreretur, quanuis per Natham prophetam fuerat ei dictum, Fi
lius qui natus eſt tibi, morte morietur. & cũ poſtea vidit filium mortuũ, dixit Dauid ſeruis
ſuis qui illum reprehenderant propter ieiunium & fletum, Propter infantem cũ adhuc vi-
ueret, ieiunaui & fleui. Dicebam enim, Quis ſcit ſi forte donet eum mihi dominus, & viuat
infans? Nunc autem quia mortuus eſt, quare ieiuno? Ecce Dauid credit deum potuiſſe face- G
re de morte filii eius aliud quàm fecit, & Petrus Abailardus hoc nõ credit. Quapropter vi-
detur mihi velut alter Goliath, qui omnes filios Iſrael, id eſt omnes ſacros doctores ad bel-
lum prouocat: ſed vide eum iam nunc à Dauide percuſſum & interfectum. Præterea Chri-
Matt. xxvi. ſtus patrem orans ait, Pater ſi poſſibile eſt, transfer calicem hunc à me. At Chriſtus qui futu
ra præuidebat, ſciebat ſe calicem potaturum: ergo iuxta iſtorum ſententiam impoſſibile
erat vt non biberet. Fruſtra ergo orat? Abſit vt in tãtam blaſphemiam prorumpamus, vt di-
camus Chriſtum petiuiſſe patrem id quod impoſſibile erat ſibi donari. Quod autem dixit,
Si poſſibile eſt, non dixit quaſi dubitans de potentia, ſed velut ſciens diuinam voluntatem
cui reluctari nolebat. ideo quod hic dixit, Pater ſi poſſibile eſt: alius Euangeliſta eandem
Lucæ. xxij. orationem enarrans dixit, Pater ſi vis. ex quorum duorum locorum collatione oſtendi-
tur Chriſti verba ſic eſſe intelligenda, Pater ſi poſſibile eſt, hoc eſt, ſi poteſt fieri ſine caſſa-
tione tuæ voluntatis. nam huic contradicere Chriſtus nolebat, ſed volebat eã impleri: ideo
ſubdit, Verũtamẽ nõ ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Hieronymus autem, & Chriſtianus Druth- H
marus qui illum imitatur, aliter exponunt, quanuis eorum expoſitio noſtro primo propoſi-
to non contradicat. Cæterum quod illa non fuerint verba de dei potentia dubitantis, ver-
Marc. xiiij. ba Marci conuincunt. Nam poſt illam orationem Marcus refert Chriſtum ſic dixiſſe, Abba
pater, omnia tibi poſſibilia ſunt. quibus verbis apertiſſime innuit Deum poſſe transferre ca
licem ab illo, nevidelicet illum biberet. cum autem non ſic factũ fuerit, conuincimus deum
poſſe facere res aliter q̃ facit. Aduerſus hunc errorem militant ea quæ inferius pro aſſertio-
ne liberi arbitrii dicemus. Lector ergo ex illo loco petat plura ſi illa deſiderat, quoniã oſtẽ
ſa arbitrii libertate, conuincitur non omnia neceſſariò euenire. Poſtremo ex xlv. articulis
Cõciliũ cõ- Iohãnis Vvitcleff in cõcilio Cõſtantiẽſi ſeſſione octaua dãnatis, is vnus viceſimoſeptimo
ſtantienſe. loco ſtatuitur, quo dicit: Omnia de neceſſitate abſoluta eueniunt. Qui ſimul cum aliis vna
ſuper omnes lata ſententia damnatus eſt. Aduerſus hunc errorem ſcripſit Thomas Vvaldẽ
in ſuo primo tomo doctrinalis fidei antiquæ, libro primo, articulo primo, à capite decimo I
vſque ad caput quartũdecimũ. Sed in illo loco aliquantulum tepuit, quoniã rariſſimus fuit
in citandis teſtimoniis ſacræ ſcripturæ, denſior autem in citandis teſtimoniis aliorum ſa-
crorum doctorum: quod faciendum non erat, præſertim quia expreſſa ſunt ſcripturæ ſacrę
teſtimonia, & quia contra homines agebat quos cõſtat teſtimonia hominũ non recipere.

Gratia.

Pelagius. Pelagii error notiſſimus eſt, qui tãtum tribuit libero arbitrio, vt diceret abſq; gratia Chriſti hominẽ poſſe omnia pręcepta dei implere, & ſuis meritis vi-
tam æternã conſequi. Et cum ſuper hac re ab aliis increparetur, catenus ceſ- K
ſit admonitioni, vt diceret gratiam non eſſe abiicendam velut prorſus inu-
tilẽ, ſed eſſe amplectẽdã, quia illa accedẽte facilius poſſet haberi gloria æter-
na. quibus verbis innuebat ſine gratia beatitudinẽ poſſe acquiri, licet difficilius quàm cum
Cæleſtinus. gratia. Hunc errorem poſt Pelagium docuit Cęleſtinus quidam (vt opinor) monachus, cu-
ius autem gentis fuerit, mihi non eſt notum, quoniam Gennadius in catalogo illuſtriũ vi-
rorum de illo differens, patriam ſubticuit. Auguſtinus tamen in libro de hæreſibus, capite
lxxxviii. dicit huiꝰ erroris fautores fuiſſe poſtea etiã appellatos Cęleſtinianos ab hoc Cę-
Iulianus. leſtino. Eundẽ tutatus eſt errorem Iulianus epiſcopus Capuanus, vir (vt ait Gennadius) acer
ingenio,

A ingenio,in diuinis ſcripturis doctus,& qui aduerſus beatum Auguſtinum impugnatorẽ illius ſcripſit libros aliquot. Aduerſus hunc errorem tali temperamento oportet aggredi, vt ſic gratiæ neceſſitatem defendamus,ꝙ non derogemus libero arbitrio.ſic rurſum libertatẽ voluntatis aſſeramus, vt eam egere gratia conuincamus. Vt autem hoc melius faciamus, admonere prius oportet triplicem eſſe libertatem. Quædam eſt libertas à culpa,de qua apoſtolus ait,Cum enim ſerui eſſetis peccati,liberi facti eſtis iuſtitiæ. Et alibi · Vbi ſpiritus domini,ibi libertas. Hæc libertas non eſt illa qua dicimus liberum eſſe omne hominis arbitrium. Eſt alia libertas quæ opponitur contra ſeruitutem miſeriæ, de qua etiam Apoſtolus ait·Et ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorũ dei. Neque hæc libertas noſtro propoſito deſeruit,quoniam non ab illa dicitur arbitrium hominis liberum. Tertia libertas eſt quæ opponitur contra neceſſitatem,aut verius coactionem, quoniam aliqua neceſſariò ſunt, vt gratia exempli productio ſpiritus ſancti, dilectio mutua perſonarum diuinarum,quæ liberè fiunt, quanuis neceſſariò,non tamen ex coactione aut violentia,quia non nituntur in oppoſitum. Ab hac libertate vocamus hominis arbitrium liberum. Hanc libertatem habet homo à ſua cõditione, eſtque illi adeo inſita,vt ab eo diuelli non poſſit. Hanc autem arbitrii libertatem non eſt nunc opus vt probemus, quoniam aduerſus Pelagium agimus,qui plus iuſto arbitrio humano fauit. Si qui autẽ ſunt qui hanc libertatem expugnant,non ſunt modò citandi, quoniam alibi contra illos diſputabimus. Cæterum vt arbitrii libertatem,& gratiæ neceſſitatem ſimul oſtendamus,eſt vlterius aduertendum,voluntatis noſtræ operationes eſſe triplices. Quædam enim earum eſt bona,vt velle dare eleemoſynam egenti,propter deum. Alia mala,vt velle furari. Alia media,quæ nec bona nec mala cenſenda eſt,vt velle fricare barbam,aut deambulare,nullo cõſiderato fine ad quem hæ operationes diriguntur. nam ſi aliquis illis operationibus præfigeretur finis,ab illo poſſet quælibet illarum bonitatem aut malitiam accipere. His ergo iactis fundamẽtis,quinq; addo catholicas aſſertiones. Prima, Liberum arbitriũ ex ſe & ex ſua conditione poteſt eligere quãlibet volitionem malam. Secunda catholica aſſertio· Liberũ arbitrium ex ſola ſuæ naturæ conditione(non excludo hic aut in prima aſſertione illam dei generalem concauſationem) poteſt eligere quodlibet opus medium,quod videlicet nec eſt bonum nec malum. Tertia catholica aſſertio · Liberum hominis arbitrium ex ſola ſua poteſtate,addita etiam illa communi & generali dei concauſatione,nõ poteſt ſine aliquo dei ſpeciali auxilio bonum aliquod operari,quoniam ſemper circa illud præcedit quædã monitio,aut attractio,aut inſpiratio,aut aliquod donum naturæ ſuperadditum,quod ipſe deus mere gratis quibus illi placet,donat. Quarta catholica aſſertio,Poſtquam deus voluntatem noſtram excitauit ad bonum,eſt in ipſa hominis voluntate hæc poteſtas, vt deo monenti & inſpiranti conſentiat,aut diſſentiat. Quinta catholica aſſertio · Poſtquam voluntas noſtra cum dei adiutorio cœpit agere aliquod bonum, non poteſt ſine eiuſdem dei ſpeciali adiutorio bonum inceptum proſequi,& in eo perſeuerare. Ex iſtis ergo quinque aſſertionibus apertiſſime patet quãta ſit noſtri liberi arbitrii poteſtas,quanta ſit etiam in libero arbitrio gratiæ diuinæ neceſſitas. Verùm ſupereſt vt ne ſolum docere videamur,ea quæ diximus:, teſtimoniis ſcripturæ ſacræ comprobemus. De prima & ſecunda & quarta aſſertionibus inter nos & Pelagium conuenit:quapropter non eſt quod nunc pro earum aſſertione laboremus. Reſtant igitur mihi ſolæ duæ probandæ,videlicet tertia & quinta. Impotentiã noſtram ſatis apertè oſtendit dominus per Eſaiam prophetam dicens, Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea?aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? Quomodo ſi eleuetur virga contra eleuantem ſe,& exaltetur baculus,qui vtique lignum eſt. Ecce vides qualiter deus ſeipſum comparat artifici,nos autẽ ſecuri aut ſerræ,aut alii iuſtrumẽto quo mediante artifex operatur. At ſecuris aut ſerra nunquã lignũ ſcindet niſi ab alio ad hoc moueatur.ſic etiã noſtrũ liberũ arbitriũ nunq̃ bonũ aliquid operari poterit, niſi a deo moueatur ad illud agẽdũ. Quomodo ergo ſi exaltetur ſerra cõtra eũ qui ſecat in ea,ſic õnis qui de bono opere gloriatur,& nõ in domino gloriatur. Simillimũ eſt huic quod diuinus Pſaltes ait,Lingua(inquit)mea calamus ſcribæ velociter ſcribẽtis. Eſaias oſtẽdit infirmitatẽ noſtrã ad opus,exẽplo ſerrę pro hac re adducto. Dauid eandẽ impotentiã circa verba formãda docet,linguã ſuã calamo cõparãs. Sicut enim calamus nunquã ſcribet niſi manus ſcribę illũ moueat:ſic nullus poteſt aliquid boni dicere,niſi lingua eius â deo moueatur. Non enĩ(inquit diſcipulis ſuis Chriſt⁹)vos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri q̃ loquitur in vobis. Et Paul⁹ ait,Nemo poteſt dicere domin⁹ Ieſus,niſi in ſpiritu ſancto. Prętera

Rom.vi. ij.Cor.iij. Rom.viij. Eſa.x. Pſal.xl iij. Matth.x. i.Cor.xij.

Hiere.x. Hieremias propheta dicit,Scio domine quia non eſt hominis via eius,nec viri eſt vt ambu E
let & dirigat greſſus ſuos. Vide quid dicat.Non negat eſſe in hominis poteſtate ambulare,
nam hoc poteſt homo cum ſola dei generali concauſatione: ſed negat eſſe in hominis po-
teſtate recte ambulare,vt videlicet dirigat greſſus ſuos ad finem quem omnes quærimus,ſci
Pſal.xxxvi licet gloriam æternam. Hoc autem Dauid expreſſius docet. A domino(inquit)greſſus ho-
minis diriguntur.Ideo ſuam agnoſcens infirmitatem,adiutorium petit à domino, dicens,
Pſal.xvi. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis,vt non moueantur veſtigia mea.Et iterũ, Greſſus meos
Pſal.cxviij. dirige ſecundum eloquium tuum,& non dominetur mei omnis iniuſtitia. Erubeſcat ergo
Hiere.xvij. Pelagius dicens vnũquemq; ſuo arbitrio regi. Et idem Hieremias dominũ orat dicens,Sa-
na me domine,& ſanabor.Saluum me fac,& ſaluus ero,quoniam laus mea tu es. Si Hiere-
mias poterat ſeipſum ſanare,vt quid à deo illud petit?Rurſum per prophetam Oſee iterum
Oſee.xiij. Deus eandem ſententiam docet dicens,Perditio tua Iſrael:tantummodo ex me adiutoriũ G
tuum.Hæc ex veteri teſtamento teſtimonia ſufficiant.Nunc iam ad nouum,in quo veritas
Iohã.xv. clarius lucet,accedamus.Sine me(inquit Chriſtus) nihil poteſtis facere.Si nihil poſſumus,
quomodo poterimus ſine illo vitam æternam conſequi ? Et iterum eadem veritas ait, Ne-
Iohã.vi. mo poteſt venire ad me,niſi pater qui miſit me,traxerit eum. Præterea in illa oratione quã
Matth.vi. verus magiſter nos docuit,dicitur,Adueniat regnum tuum.quibus verbis petimus à deo glo
riam cæleſtem,quæ eſt regnum dei æternum. Et iterum in alia petitione habetur·Et ne nos
Ibidem. inducas in tentationem,ſed libera nos à malo. Hæc omnia vnus & verus magiſter nos do-
cuit petere à patre ſuo. At ſi hæc omnia nos poſſemus conſequi per ſolam noſtri arbitrii po
teſtatem,non eſſet opus nos ea petere à deo. Ex quo facilè conuincitur neminem poſſe vi-
tam æternam conſequi,aut omnia peccata euitare ſine dei ſpeciali auxilio. Verùm hic di-
cet Pelagius tales petitiones non eſſe inanes, quia etſi noſtrum liberum arbitrium omnia
illa poſſit,difficilia tamen ſunt illi.Ad hoc ergo dicit petimus, vt eo adiuuante facilius aſſe- H
quamur,quæ ſine illius adiutorio difficilè aſſequi poſſemus. Sed hoc Pauli teſtimonio reii-
Rom.viij. citur,qui in epiſtola ad Romanos ait,Quos iuſtificauit,hos & magnificauit. Nõ dixit,quos
iuſtos inuenit:ſed dixit,quos iuſtificauit:vt his verbis doceret nos quòd omnis noſtra iu-
Rom.x. ſtificatio ab ipſo deo eſt,& non à nobis.ideo iterũ ait,Neq; volentis neq; currentis,ſed dei
eſt miſerentis.Quibus verbis apertiſſimè docet nihil nos poſſe ſine dei ſpeciali auxilio. Nã
quid quęſo eſt illud quod ait,neq; currentis?Per illa nãq; verba docet q̃ nõ ſolum remiſſa
volũtas & tepida,ſed etiã quæ nimio ardeat deſiderio,& quæ quãtũlibet vehementẽ adhi-
beat conatũ,nõ poteſt ex ſe vitã æternam aſſequi,ſed hoc ex ſola dei miſericordia pendet.
Hoc eſt enim dicere,neq; volẽtis neq; currẽtis : quoniã qui currit,magis circa motũ cona-
tur,& eius mẽbra vehemẽtiore impulſu agitãtur à corde,q̃ ſi lento gradu incedat. Et in alia
i.Cor.iij. epiſtola·Nõ q̃ ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficiẽtia no
ſtra ex deo eſt.Quid hic reſpõdebit Pelagi?Si nõ ſumus ſufficiẽtes cogitare,min⁹ & velle, I
quoniã quæ nõ cognoſcimus,velle nõ poſſumus. Et ſi velle bonũ non poſſumus, nec ope-
rari valebimus.Noſtra(inquit)ſufficientia·ex deo eſt. Et quid Pelagius ait?Noſtra(inquit Pe
lagius)ſufficiẽtia ex nobiſipſis eſt,ſed facilitas ex deo. Apertiſſime ergo Pelagius pugnat cũ
Pauli doctrina , hoc eſt cum fide catholica. Et in alia epiſtola eandem ſententiam repli-
ij.Corin.ix cat dicens,Potens eſt autem deus omnem gratiam abũdare facere in vobis,vt in omnibus
ſemper omnem ſufficientiam habentes,abundetis in omne opus bonum. Ecce vides quid
nobis conferat gratia,non certe ſolam facilitatem ad opus bonum,vt Pelagius dicit,ſed cõ
fert nobis omnem ſufficientiam. Non ergo ſumus nos ſufficientes ſine dei gratia. Præterea
cum idem Paulus rogaret dominum tertio vt auferret ab eo ſtimulum carnis, reſponſum
ij.Cor.xij. eſt illi à domino · Sufficit tibi gratia mea.Non enim dixit dominus Paulo , Tu ipſe ſuffi-
cis,ſed dixit,ſufficit tibi gratia mea . Quòd ſi Paulus hoc quod petebat,potuiſſet , quanuis
difficilè, præſtare,meritò reſpondiſſet illi dominus illud quod beatæ Luciæ pro ſuæ matris K
ſalute beatam Agatham deprecanti , eandem Agatham reſpondiſſe fertur . Vt quid (in-
quit) à me petis virgo Lucia,quod ipſa poteris matri tuæ præſtare continuo ? Verùm
quia Paulus non poterat tam improbæ tentationi Sathanę etiam cũ magna difficultate re-
ſiſtere, ideo dominus dicit illi,Sufficit tibi gratia mea. Rurſum , in epiſtola ad Epheſios
Epheſ.ij. idem Apoſtolus ait , Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim
donum eſt,non ex operibus,ne quis glorietur.Pelagius ne in totum videretur tollere auxi-
lium diuinũ,dicit fidem eſſe donũ dei,& ſine illa nos non poſſe ſaluari,atq; ideo dicit nos
hoc debere deo,quòd ſcientiam nobis dedit qua illum verè cognoſceremus , & ſciremus

ea quæ

A ea quæ agenda essent: qua scientia habita, dicit non esse nobis opus vlteriore dono gratiæ aut charitatis, quoniam nec charitatem vult fateri donum dei, neque eam dicit esse necessariam, sed sufficere solam fidem cum nostri arbitrii potestate: & hoc modo interpretatur illud testimonium Pauli quod proxime citauimus. Gratia estis saluati per fidem. Sed attendat Pelagius quòd Paulus non ait nos esse saluatos sola fide, sed gratia, & hoc per fidem. Nam fidem solam aut scientiam non sufficere, idem Paulus testatur, dicens, Si habuero o- i. Cor. xiij.
mnem scientiam, & tantam fidem vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Deinde in epistola ad Philippenses ait, Deus est enim qui operatur in Philipp. ij.
nobis velle & perficere pro bona voluntate. Si deus est qui operatur, non ergo scientia suf ficit. Cum autem dixit, velle & perficere, docuit vt credamus gratiam dei esse necessariam non solum ad bonum aliquod incipiendum, sed etiam vt possimus in bono incepto per-
B seuerare. Nam hoc est perficere, quoniam qui cœpit ædificare, & non potuit consummare, Matth. x.
hic non est perfectus vir: sed qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Hæc autem sa lus non habetur nisi per gratiam dei. Paulus nãq; in epistola ad Titum ait, Apparuit beni- ad Titũ. iij.
gnitas & humanitas saluatoris nostri dei, qui nó ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiã suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Potuissem hic sacrorum virorum plurima producere testimonia, sed cum scripturę sacrę tam apertè pro nobis testẽtur, superfluũ erit hominũ testimonia citare. Colligimus ergo cuiuslibet boni initiũ, & eiusdẽ perseuerantiã, à diuina gratia pendere, & nó ex solo hominis arbitrio. Cuius rei signum est illud quod dominus præcepit dicens, Offeretis in loco illo quem dominus elegerit, holo Deu. xij.
causta, decimas & primitias manuum vestrarũ. Quid sunt primitiæ manuũ nostrarum iuxta
C moralem intelligentiam, nisi initium nostræ bonæ operationis? Et quid per decimas congruentius intelligi potest q̃ perseuerantia, & totius boni operis cõplementũ? Tota lex decem mandatis cõtinetur, quibus vitã possumus assequi æternam. Primitias ergo & decimas domino offerre tenemur, quia boni initiũ & illius cõplemẽtũ domino sunt tribuẽda, q̃ illa in nobis & per nos operatur. Sed opus est vt Pelagianorũ obiectionibus respondeamus. Pri Prima obiectio.
mo sic nobis obiiciunt. Nullus peccat in eo quod vitare nõ potest. Si ergo nõ est homini liberũ præcepta omnia adimplere, & peccata omnia vitare, cũ nõ vitat, nõ peccat, quia hoc ipsum vitare nõ poterat. Cui respondemus, hanc esse nostri arbitrii potestatẽ, vt deo monẽti cõsentiat, & deo operanti cooperetur. Deus autẽ nunq̃ seipsum nobis negat, immo semper paratus est vt nos excitet & adiuuet. Paulus nanq; ait, Fidelis est deus, qui nõ patietur i. Corin. x.
vos tentari supra id quod potestis. Inde ergo homo culpatur, nõ quia solus non facit, cum hoc esset illi impossibile, sed quia deum monẽtẽ nõ audit, ad eius vocem nõ excitatur, il-
D li vocãti nõ respondet. Nam de hac re queritur dominus de peccatoribus, dicẽs, Vocaui, & Prouerb. i.
renuistis: & extendi manũ meã, & nõ fuit qui aspiceret. Despexistis omne cõsiliũ meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo cũ vobis id quod timebatis, aduenerit. Ecce iam vides de qua re domin⁹ peccatores accusẽt, quia scilicet vocauit, & noluerunt illi respondere, noluerũt facere iuxta eius cõsiliũ. nec impotẽtiam aut infirmitatẽ propriã causari poterũt, quia ipse extẽdit manũ suã vt eos adiuuaret, eius tamẽ adiutoriũ neglexerunt. Extendi (inquit) manũ meã, & non fuit qui aspiceret. Si quispiam casu in foueã caderet, ex qua surgere & exire nõ posset, & illi alter manũ præberet vt illum iuuaret & sic exiret, nõne meritò culpãdus esset si adiutoriũ reiiciens, in fouea manere vellet? Quòd si postea increpetur quòd in fouea manet, & non exierit, poterit ne meritò causari quòd exire non potuit? Non certe: quia etsi solus nõ potuisset, potuisset tamen cũ adiutorio alterius, quo vti noluit. Sic etiam licet homo se solo nõ possit omnia dei
E præcepta implere, & omnia peccata vitare, potest tamen hæc omnia cũ dei adiutorio facere: quapropter peccator culpatur, quia deum monentem nõ audit, & adiuuantẽ negligit, illius auxilio vti noluit. Secundo sic obiiciũt. Si deus omne bonũ quod est in nobis, operatur: nullũ ergo erit nostrũ meritũ, nulla nostra merces. Cui ego similiter obiiciẽdo respon- Secunda obiectio.
deo. Si nostrũ arbitriũ se solo omnia bona operari potest, nõ est cur de bonis operib⁹ à nobis factis deo gloriã reddamus, sed nobis ipsis, qui operati sumus illa, gloriã vẽdicare iure poterim⁹. Absit tamẽ vt quisq̃ hoc apud se cogitet. Diuinus nãq; Psaltes ait, Nõ nobis do- Psal. cxiij.
mine nõ nobis, sed nomini tuo da gloriã. & iterũ, Gloriabũtur in te ónes qui diligũt nomẽ Psalm. v.
tuum. Et Paulus, Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Pelagius ergo qui in se & non i. Cor. vij.

in domino gloriatur,non diligit nomen domini,quoniã omnes qui diligunt nomẽ domini,in illo gloriantur:illi tribuentes gloriam omnium bonorum ſuorum,& ſibiipſis imputãtes ſua opera mala.Quid ergo Pelagi gloriaris in malitia,qui potens es in iniquitate?Cum non ſis tam potens ad bonum quantum ad malum,quæ eſt hæc tua malitia, vt glorieris de bono,qui potens es in iniquitate? Vide quid dicat ipſemet deus,Gloriam meam alteri non dabo.Sed quid dabis nobis domine? Pacem ,inquit, meam do vobis,pacem meam relinquo vobis . Nobis pacem, illi gloriam . Hanc rerum diſtributionem nato domino angeli cecinerunt.Gloria(inquiunt) in excelſis deo,& in terra pax hominibus . Deo gloriã,hominibus pacem reddunt angeli . Dic ergo Pelagi, vis tu gloriã à deo præripere,quam illi reddunt omnes angelorum chori, & quam ipſe ſibi ipſi ſeruauit? Quod ſi gloriam deo cogeris reddere, quomodo illi das gloriam ſi tu omnia dicis te operari ? Sed ne videamur obiectionem obiectione eludere,obiectioni illius clarius reſpondeamus,ſic deo gloriam reddentes,vt noſtra merita non euacuemus:ſic rurſum noſtrum meritum aſſerentes, vt gloriæ diuinæ nihil detrahamus . Noſtrum enim liberum arbitrium(vt ſupra iam docuimus) citra dei monitionem,præuentionem,& cooperationem, non poteſt aggredi aliquod opus vere bonum. Cum tamen à deo monitum & præuentum fuerit,poteſt deo monenti obedire,deo operãti cooperari. Ecce duo,dei videlicet monitionem,& noſtram obedientiam: dei operationem , & noſtram cooperationem : quæ duo Paulus ſimul innuit dicens , Spiritus eſt qui adiuuat infirmitatem noſtram . Et alibi clarius hoc ipſum expreſſit dicẽs,Dei enim coadiutores ſumus.Ex quibus verbis aperte ſatis colligimus in eodem opere ſimul & deum & nos operari.Et iterum cum multa bona per ipſummet facta,& ſe plus omnibus laboraſſe dixiſſet:ne forte gloriam bonorum operum ſibi ipſi arrogaſſe quiſpiam putaret, ſubiunxit, Non autem ego, ſed gratia dei mecum . Non dixit,per me:ne forte inde aliquis coniiceret illũ fuiſſe velut inſtrumentũ in operãdo:ſed dixit,gratia dei mecum,vt per hoc oſtenderet ſe fuiſſe dei cooperatorem.Deus ergo præuenit monendo, excitando, nos autẽ ſequimur eum,dum illi monenti obedimus per conſenſum:& cum iuxta illius monitionẽ operamur,ille adiuuat infirmitatem noſtrã . Quibus duabus rebus reſpondent duæ aliæ,videlicet gloria & meritum , ita vt deo reddamus nos gloriam , deus autem nobis reddat iuxta meritum noſtrum . Quia enim ille præuenit nos in opere, ad illud nos excitans , & ipſo opere adiuuat nos,ſine cuius adiutorio nihil agere poſſemus:ideo debemus illi gloriã tanquam primæ illius operis origini . Ex hoc autem quòd nos monitioni illius conſentimus,quì tamen diſſentire poteramus,debetur nobis merces & præmium,& inde meritum noſtrum.Debetur inquam,non ex operis natura,quia(vt ait Paulus)nõ ſunt condignę paſſiones huius ſeculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis:ſed debetur ex iure promiſſionis.Hanc enim legem nos natura docuit,vt quod quiſq; promiſit, debere ſe credat. Opus ergo quod meritum dici poteſt,ſine duobus effici nequit , ſine dei videlicet præuẽtione & aſſiſtentia,& ſine noſtro cõſenſu & cooperatione. In primo eſt dei gloria,in ſecũdo eſt meritũ noſtrũ.Quę omnia vno verbo propheta nos docuit dicẽs,Omnia opera noſtra operatus es nobis domine . Cũ enim dixit,Opera noſtra,aperuit noſtrã circa illa operationẽ:quoniam ſi circa illa nihil operaremur,nõ dicerẽtur opera noſtra. Cum autem dixit deo,operatus es,oſtendit idem opus noſtrum,eſſe opus dei , quia in illo eodem opere deus adiuuat infirmitatem noſtram,operans nobiſcum . Dicens autem nobis, innuit meritum noſtrum:quia licet ille nobiſcum operetur,ad noſtrum tamen commodum eſt illius cooperatio,non ad ſuum,quia bonorum noſtrorum ille non indiget. Tertio nobis obiiciunt dicentes,Sicut poteſt liberum noſtrum arbitrium de bono in malum corruere, quare non etiam poterit de malo ad bonum reſurgere ? Quibus nos reſpondemus,quòd nõ tam facilè quis poteſt exire de fouea,quàm facilè in eam poteſt labi.ita etiam quanuis ſola voluntate in foueam peccati quis cadat,non tamen inde ſola voluntate ſine dei gratia eũ adiuuante exire poteſt.Sed dices,Quid ergo?Nunquid per peccatum perdimus liberum arbitrium?Abſit.Verùm perdimus per peccatum gratiam diuinam,cuius auxilio liberũ noſtrũ arbitrium,bonum poterat operari,qua iam ſublata amplius nõ poteſt bonũ operari quod ad vitã perducat æternã.Sed iam opus eſt vt eccleſiæ definitionem producamus.Conciliũ Mileuitanũ,capite quarto ſuorum decretorum de hac re per hæc verba definit·Quiſquis dixerit candẽ gratiã dei per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum propter hoc tantũ nos adiuuare ad nõ peccandum,quia per ipſam nobis reuelatur & aperitur intelligẽtia mãdatorum, vt ſciamus quid appetere,quid vitare debeamus, nõ autem per illã nobis prẽſtari,vt quod faciendum

Eſa.xliij. Iohã.xiiij. Lucæ ij. Rom.viij. i.Corin.iij. i.Cor.xv. Rom.viij. Eſaię.xxvi. Pſal.xv. Teria obiectio. Conciliũ Mileuitanum.

A faciendum cognouerimus,etiã facere diligamus,atq; valeamus, anathema ſit. Et cap. v. rurſum ait. Item placuit,vt quicunque dixerit ideo nobis gratiam iuſtificationis dari, vt quod facere per liberum arbitrium iubemur,facilius poſſimus implere per gratiam, tanquam ſi gratia non daretur,non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere diuina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur,vbi nõ ait, Sine me difficilius poteſtis facere: ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere. Hæc concilĩ Mileuitanum. Aduerſus Pelagianos ſcripſit beatus Hieronymus tres dialogorũ libros. Beatus Auguſtinus plures cõtra eoſdem edidit tractatus, videlicet De peccatorũ meritis & remiſſione ad Marcellinum libros tres. De natura & gratia contra Pelagianos librum vnum. De gratia Chriſti contra Pelagium & Cæleſtinum libros duos. Cõtra duas epiſtolas Pelagianorum,ad Bonifacium libros quatuor. Contra Iulianum Pelagianum libros ſex. De gratia
B & libero arbitrio ad Valentinum librum vnum. Contra Pelagianos hypognoſticõn libros ſex,in quorum tertio de hac re diſſerit, quanquam hoc opus non eſſe Auguſtini Eraſmus opinatur. Extat etiam Proſperi Aquitanici elegans opuſculum de libero arbitrio aduerſus colluctatorem,in quo de hac re diſputat. Beatus Bernardus ſcripſit aliud opuſculum de gratia & libero arbitrio. Iohannes Tritemius in ſuo catalogo eccleſiaſticorum ſcriptorum refert Gennadium ſcripſiſſe etiam aduerſus Pelagium,ſed hoc opus fateor me non vidiſſe.

SEcunda hæreſis docet gratiam in baptiſmo ſemel receptam, poſtmodum amitti non poſſe. Huius hæreſis author fuit Iouinianus quidam monachus Romanus, qui monachatu reiecto velut canis ad vomitum reuerſus eſt. Hic inter alios errores hunc etiam docuit,dicens eos qui plena fide per baptiſmum renati ſunt,non poſſe poſtea peccare. Hũc errorem (vt beatus Auguſtinus libro de hæreſibus cap. lxxxviii. refert) docuit etiam Pelagius,dicens vitam iuſtorum in hoc ſeculo nullum habere peccatum, tanquam ſi is qui ſe-
C mel iuſtus eſt,iam amplius peccare non poſſit. Hanc tamen erroneam doctrinam cæleſtia ſimul & terreſtria expugnant. Nam dæmones in gratia fuiſſe à deo creatos iam ſuperius in titulo de diabolo oſtendimus. Hi autem non fuerunt ſtabiles in gratia, neque in veritate, immo in illis inuenta eſt iniquitas. Videbam (inquit) Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Quid ergo nobis futurum putas? Et in angelis ſuis deus reperit prauitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea? Si in cælo ruinæ,quãto magis in terra? Si Lucifer ille qui mane oriebatur, & qui in deliciis paradiſi fuiſſe, & omni lapide precioſo ornatus deſcribitur, cecidit, quis de ſua conſtantia præſumet? Nunquid fortiores erunt homines quàm angeli? Abſit vt hoc aliquis de ſe præſumat. Sed iam ad homines deſcendamus. Deus creauit hominem rectum, & tamen poſtea contempto dei præcepto, vt placeret vxori,comedit de fructu ligni vetiti. Loth in Sodoma iuſtus inuenitur,quapropter cum tota ciuitas periret incendio,ipſe ſaluatur,& poſt modicum tempus ebrietatem ex culpa ſua patitur,& cum filiabus ſuis coit. Dauid de poſt fœtantes eligitur in regem, & à Samuele ex præcepto dei vngitur, poſtea tamen & adulterium,& homicidium committit. Salomon huius filius à domino prius dilectus,& ab eo ſapientia vltra omnes homines eſt donat9: quis tamen dubitat eũ poſtmodũ fuiſſe mulieroſum & idololatrã? Plurima poſſem ex veteri inſtrumento proferre exempla, ſed breuitati conſulens omitto. Ad nouum accedamus. Pridie quàm dominus Ieſus Chriſtus pateretur,cœnante illo cum apoſtolis ſuis,dixit Petro,cum illum lauare vellet: Qui lotus eſt,non indiget niſi vt pedes lauet. vos mundi eſtis,ſed non omnes. His verbis deſignauit apoſtolos eſſe in gratia. quod autem ait, ſed non omnes, conſtat fuiſſe dictum propter Iudam qui tunc volebat Chriſtum vendere. At qui mundi erant,poſtea relicto magiſtro omnes fugerunt,& ſcandalum paſſi ſunt, & Petrus ter magiſtrum negat. Quid his Iouinianus,quid Pelagius etiam reſpondere poterunt? Quod ſi alterum adhuc deſideras exemplum,audi. Nicolaus Antiochenus diaconus ab apoſtolis eligitur tanquam vir boni teſtimonii,& plenus ſpiritu ſancto, vt cum Stephano & aliis quinque viduis miniſtraret, male tamen à multis poſtmodum audiit,propter illud quod dominus in Apocalypſi ait,ſe odiſſe facta Nicolaitarum. Præterea in illa oratione quam dominus nos docuit, dicimus, Dimitte nobis debita noſtra. & iterum, Et ne nos inducas in tentationem. Quod ſi (vt Iouinianus ait) homo qui plena fide baptizatus eſt, non poteſt à dæmone ſubuerti, hæc oratio non congruit homini baptizato, atque ideo nec toti eccleſiæ. Eccleſia tamen illam quotidie cantat. Rurſum vas illud electionis caſtigat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigit,ne forte aliis prædicans, ipſe reprobus inueniatur. Et ad Corinthios ſcri-

Iouinianus

Pelagius.

Lucæ.x.
Iob. iiij.
Eſa.xiiij.
Eze.xxviij.

Gene.iiij.
Gene.xix.

i. Reg.xvi.
ij. Reg.xi.

Iohan.xiij.

Act. vi.

Apoca.ij.

i. Corin.ix.

ij.Cor.xi. bens ait, Timeo ne ſicut ſerpens decepit Euam aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus ve- F
i.Cor.x. ſtri à ſimplicitate quę eſt in Chriſto. Quòd ſi tanta eſt poſt baptiſmum ſecuritas, quare Pau
lus trepidat timore vbi nullus eſt timor? Quare etiam monet alibi dicens, Et qui ſibi vide-
tur ſtare, videat ne cadat. Et Galatas reprehendit quòd à recta via diſceſſerint. Sic enim
Galatas.v. ait, Currebatis bene, quis vos impediuit veritati nō obedire? Demum dominus in Apoca-
Apoc.ij. lypſi per Iohannem apoſtolum angelo Epheſi eccleſiæ ait, Scio opera tua, & laborem, &
patientiam tuam, & quia ſuſtinuiſti propter nomen meum, & non defeciſti: ſed habeo ad-
uerſus te quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Vnde ergo tantam ſecuritatem promit-
tunt Iouinianus & Pelagius iis qui ſemel in baptiſmo iuſtificati ſunt? Vidētur ergo mihi
Hiere.vi. iſti hæretici eſſe illi de quibus per Hieremiam prophetam dominus queritur dicens, Cu-
rabant contritionē filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax, & nō erat pax. Sed
iam videamus cui fundamento innitantur, & oſtendamus tam debile eſſe, vt vno digito G
i.Iohā.iij. euertere illud poſſimus. Adducunt enim pro ſe illud Iohannis in prima canonica, Omnis
qui natus eſt ex deo, peccatum non facit. Sed hoc ſtatim corruit, quoniam non ita eſſe
intelligendum, vt illi putant, verba quæ ſequuntur, apertè conuincunt. Nam ſtatim ſub-
iunxit, cauſſam eius quod dixerat reddens, Quoniam (inquit) ſemen ipſius in eo manet.
Semen dixit gratiam aut charitatem, per quam filii dei efficimur. Cauſſa ergo quare qui
ex deo natus eſt, non peccat, eſt, quia ſemen dei, id eſt gratia, in eo manet. Non eſt enim
poſſibile vt quis in gratia exiſtat, & peccet. illa enim duo ad idem tempus referenda ſunt
vt ſimul cohærere non poſſint, videlicet in gratia eſſe, & peccare. Nam ſi ad diuerſa tem-
pora referas, vt qui ſemel in gratia manſerit, in poſterum peccare non poſſit, tunc faceres
i.Iohan.i. Iohannem ſecum pugnantem. Nam in eadem epiſtola prius dixerat, Si dixerimus quia
peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et iterum, Filioli
mei, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis. Si omnis qui natus eſt ex deo, nō poteſt in poſterū H
peccare, fruſtra monet ne peccent. Aliter hunc locum exponit beatus Bernardus, qui in li-
bro de natura & gratia, dicit illud eſſe intelligendum de prædeſtinatis, quorum peccata ſi-
qua ſunt, non imputantur ad pœnam, quoniam digna pœnitentia hic purgātur, atque ideo
i.Cor.xiij. non peccant, peccato inquam ad mortem. Quod ſi pro ſe citent illud Pauli, Charitas nun-
quam excidit: nihil nos mouet, quoniam ibi Paulus non negat charitatem ſemel habitam
amitti poſſe in hoc ſeculo, ſed docet charitatem quam in hoc ſeculo habuerimus, in futuro
ſeculo non excidere: quemadmodum de fide docet, quam in alia vita, ſuccedente clara vi-
ſione, amittimus. Itaque ibi confert charitatem fidei & prophetiæ, & reliquis virtutibus,
quas cum dicat in alia vita non eſſe, ſolam tamen charitatem dicit ibidem manere. De
Concilīū Mileuita- hac re extat concilii Mileuitani definitio, quod in ſexto ſuorum decretorum capite ita ait,
num. Item placuit, quod ait ſanctus Iohannes apoſtolus, Si dixerimus quia peccatum non habe-
mus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: quiſquis ſic accipiendum putauerit, I
vt dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veri-
tas eſt, anathema ſit. Et capite octauo iterum, Item placuit vt quicunque verba ipſa do-
minicæ orationis vbi dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ita volunt à ſanctis dici, vt
humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantem, non ho-
minibus ſed ipſi domino mentientem, qui labiis ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit quę
ſibi dimittantur debita non habere? Hæc concilium Mileuitanum. Aduerſus Iouinia-
num ſcripſit beatus Hieronymus duos libros, & in ſecundo contra hunc errorem diſ-
putat.

Lutherus. TErtia hæreſis docet omnem hominem iuſtum ſcire ſe eſſe in gratia, & eſſe certum de
ſua iuſtitia. Hūc errorem primus, quod ſciam, docuit Lutherus. Cū qua doctrina, alia
eiuſdē Lutheri aſſertio velut ex diametro pugnat. Dicit enī alibi, neminē eſſe certū
ſe nō ſemper peccare mortaliter, propter occultiſſimum ſuperbiæ vitium. Quomodo ergo K
quis erit certus ſe eſſe in gratia aut charitate, ſi nó eſt certus ſe non peccare mortaliter? Nūquid poterunt hæc duo ſimul ineſſe alicui, vt gratiam aut charitatem habeat, & mortaliter
Pſal.xcviij. peccet? Abſit. Iniquos enim deus odio habet, tantum abeſt vt grati illi ſint. Præterea ſa-
Eccl.ix. piens ait, Nemo ſcit vtrum amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruatur incer
ta. Ecce Lutheri impudentem arrogantiam, quoniam quod ſapiens fatetur ſe neſcire, Lu-
therus ſe & alios ſcire contendit. Quapropter videtur mihi eſſe ſemē illius ſerpentis anti-
qui, qui dum primis parentibus ſcientiam promiſit, ſcientiam ſuſtulit. Rurſum Iob ille vo
Iob.ix. ce domini laudatus, cui ſuo tempore ſimilis ſuper terram non inueniebatur, ait, Si venerit

ad mę

A ad me, nõ videbo eum. ſi abierit, non intelligam. Ad quem autem venit deus niſi ad illum qui mandata eius ſeruat? Sic enim ipſe ait, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Iohã.xiiij. ad eum veniemus. Recedit etiam ab eo qui mandatis illius non obtemperat. Iob ergo fatetur ſe neſcire quando deus venit ad eum, aut quando recedit ab eo. Et iterum, Si ſimplex Iob.ix. fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Et tamen Lutherus non veretur dicere omnẽ hominem iuſtum eſſe certum ſe eſſe in gratia. Accedit ad hæc quod ait Paulus, Nihil mihi i.Cor.iiij. conſcius ſum, ſed neq; in hoc iuſtificatus ſum. Potuiſſem pro hac re plura ſanctorũ virorum teſtimonia citare, ſed quoniam res eſt aperta ex ſacris literis, illa producere nolo, breuitati ſtudens. Aduerſus hunc Lutheri errorem, nullum reperi ſcriptorem, ſed ſolum vidi definitionem facultatis Pariſienſis in hac parte illum damnantis.

B

Hæreticus.

Verunt quidam adeo dementes, vt dicerent omnes hæreticos bene ſentire: quam ſententiam (vt Philaſter ait) aſſeruerunt quidam dicti Rhetorii. Rhetorij. Verùm hæc aſſertio adeo rationi repugnat, vt Auguſtino in libro de hæreſibus capite lxxii. videatur impoſſibile, vt aliquis ſuæ mentis compos hoc ſentire poſſet. Cum enim plures ſint hæreſes ex diametro pugnantes, non eſt poſſibile vt vtraque earum credatur eſſe vera, non certe magis quàm credere duo contradictoria ſimul vera. Quapropter non eſt quod aduerſus hanc dementiam pugnemus. ſola narratione eam expugnaſſe credimus, quoniam ſeipſam oppugnat.

C Secunda eſt hæreſis quæ docet hæreticos non eſſe aliqua corporali pœna puniendos, ſed eſſe iudicio diuino relinquendos. Verùm de hac re nihil impręſentiarum dicemus, quoniam ſpecialem prolixum de hac re paramus tractatum, qui de iuſta hæretiçorum punitione inſcribitur.

Tertia hæreſis eſt quę docet omnem illum eſſe cẽſendum hæreticum, qui quouis modo læthaliter peccat. Hanc hæreſim prodiiſſe tempore Gregorii papæ huius nominis vndecimi, teſtatur Nicolaus Eimerici in ſuo directorio inquiſitionis, nec tamen prodit quis illius fuerit autor: ſed tantum dicit Gregorium vndecimũ habito prius pleno (vt decebat) doctorum virorum conſilio damnaſſe hanc aſſertionem velut hæreticam, & à vera catholicæ fidei regula deuiantem. Et certè niſi quæſtionis difficultas ex ſola nominis ſignificatione penderet, clariſſime patet non omnem peccatorem, etiam ſi læthale ſit illius crimen, eſſe hæreticum. Nam cum duo ſint peccatorum genera, vnum cum ea fiunt quæ D facienda non erant, alterum cum ea deſeruntur quæ facere tenebamur: ſi hoc ſecundo modo quis peccet, quo pacto illum dices hæreticum, quem nihil egiſſe aut docuiſſe conſtat? Præterea fieri poteſt vt aliquis graue aliquod crimẽ committat, & ſe male agere ſciat: nam alioqui verum non eſſet quod Saluator ait · Filius qui nouit voluntatem patris, & nõ Lucæ.xij. facit ſecundum eius voluntatẽ, vapulabit multis. At Chriſtus Saluator noſter qui ipſamet veritas eſt, mentiri non potuit. Fieri ergo poteſt vt quis male agat etiam cum ſe male agere credit. Non enim tam morigera eſt voluntas, vt ſemper intellectui ſibi conſulenti cedat, immo ſæpiſſime illius conſilium dedignatur, & conſilio illius ſpreto quodlibet agit. Ille igitur qui iuxta hunc modum contra dei præcepta agit, peccat, non tamen hæreticus ab vllo viro docto & catholico cenſebitur. Qui enim fieri poteſt vt qui nulli hæreſi adheret, hæreticus ſit? At vbi nõ eſt error in fide, ibi hæreſis eſſe non poteſt: quoniã hæreſis opponitur fidei Qui ergo male agens, ſe male agere credit, hæreticus non eſt dicendus. quo E fit vt non omnis peccator ſit hæreticus dicendus. Deinde ſi omnis peccator eſſet cenſendus hæreticus, oporteret omnẽ peccatorem poſt primam & ſecundam correptionem deuitare: quoniam Apoſtolus Paulus ait · Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam ad Tit.iij. correptionem deuita. Aliter tamen faciendum eſſe Chriſtus nos docuit, qui ſecundò peccantem non vitandum dixit, ſed eccleſiæ denunciandum. Neque opus eſt vt aduerſus hãc damnatam hæreſim amplius diſputemus, præſertim quòd ſupra libro primo capite nono ex ſanctorum virorum doctrina oſtendimus quis vere hæreticus dici debeat: ex quibus apertiſſimè conſtat non omnem peccatorem eſſe de hæreſi notandum,

Horæ Canonicæ.

Valdenſes

NTer alios errores quos impingit Valdenſibus Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum,is vnus eſt quo docent in horis canonicis cantandis dicẽdiſque fruſtra tempus teri. Huius tamen erroris bonus Guido non meminit cum errores Valdenſium recenſet. Hunc erroꝛẽ ſuſcitauit poſtea Iohãnes Vvitcleff,dicens quod licet ſit bonum orare,nõ eſt tamẽ ęquũ vt homo arctetur ad orandum certo & determinato tempore, quia(vt dicit)hoc repugnat libertati Chriſtianæ,ſed ait liberũ debere eſſe cuilibet vt oret cum voluerit. Tanquam ſi libertas Chriſtiana in hoc ſita eſſet,vt nulli humanæ legi obligetur. Superius nanque oſtendimus eccleſiam habere à deo poteſtatem inſtituẽdi leges, quibus omnes Chriſtianos obliget. In hoc ergo ſita eſt Chriſtiana libertas,vt primò per baptiſmum homo liberetur à ſeruitute peccati,quæ maxima eſt ſeruitus. Deinde liberi ſimus a iugo ſeruitutis legis Moſaicæ:in quibus duobus vera Chriſtiana libertas collocatur. Et hęc eſt libertas qua(vt dicit Paulus)Chriſtus nos liberauit. Non autem ſic liberos nos fecit, vt liberum nobis ſit quaſlibet humanas leges contemnere, quia illis obtemperare tenemur cum iuſtæ ſunt. Cum ergo iuſtum ſit vt deum oremus,& pro beneficiis a deo receptis illi gratias reddamus(nam hoc deus præcepit,nec tamen ſignauit tempus quando hoc faciendum eſſet)ec cleſia tempus orãdi inſtituens,nihil aliud facit quàm præſcribere tempus quo præceptum illud diuinum implendum ſit,ſicut in præcepto de ſanctificatione ſabbati declarat illud impleri per auditionem miſſæ in die dominica. Omnes ergo illi quibus ab eccleſia certum orãdi tẽpus præſcriptum eſt,illo tempore orare tenentur:nec ſic faciẽtes fruſtra faciunt, quia eccleſiæ præcipienti obediunt. At qui eccleſiam audit,Chriſtum eius ſponſum audit. Quis autem adeo deſipiet vt dicat nos fruſtra deo obedire? Melior eſt certe obediẽtia quàm victima,& nolle acquieſcere quaſi peccatum ariolandi eſt. Præterea eccleſia inſtituens certa orandi tempora,ita vt quolibet die certis horis ad hoc deſtinatis ab aliquibus oretur, iuſte facit,quoniam vt dicit Sapiens,Omnia tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt vniuerſa ſub cælo. Si ergo tempus eſt flendi,& tempus ridendi, tempus plangendi,tempus ſaltandi, tempus loquendi, tempus tacendi, cur non etiam tempus orandi? Beatus Apoſtolus Paulus Corinthiis ſcribit,vt omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant. Si omnia,ergo etiam oratio ſecundum ordinem fieri debet. At qualis ordo erit,ſi nullũ certum tempus erit deputatum orationi,quo conueniatur ad eccleſiam,ſed quiſque oret aut eccleſiam accedat cũ libuerit? Tunc certe omnia turbabuntur. Rurſum quòd ſtatæ ſint horæ ad orandũ,non eſt humanum inuentũ,ſed ſacra ſcriptura docente cognoſcimus. Daniel ingreſſus eſt domum ſuam,& feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Hieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua,& adorabat,confitebatúrq; coram deo ſuo, ſicut & antè facere conſueuerat. Ecce vides Danielem tribus temporibus dominum orantem,& hoc non vno aut altero tantum die,ne forte putares a caſu hoc feciſſe,ſed ſic ſemper facere conſueuerat. Et in Actibus Apoſtolorum dicitur quòd Petrus & Iohãnes aſcendebant in templum ad horã orationis nonam. Et in eodem libro iterum dicitur quod Petrus aſcendit in ſuperiora vt oraret circa horam ſextam. Ex quibus ſcripturæ locis conuincimus, olim apud Iudæos fuiſſe aliquas horas caſq; ſtatas orationi deſtinatas,quas apoſtoli obſeruarũt,a quibus hæc orãdi tẽpora vſq; ad nos proceſſerunt. Neq; immeritò his tribus temporibus,videlicet hora tertia, ſexta,nona,olim Iudæi orabant,& nunc Chriſtiani orant,quoniam (vt ait beatus Cyprianus)in illis tribus horarum ſpatiis ter ſacramentum trinitatis denotatur. Nam a prima hora vſque in tertiam,trinitas horarum completur. Rurſum peracta tertia, a quarta vſque ad ſextam altera eſt trinitas. Deinde a ſeptima vſq; ad nonam,trinitas tertia completur. Hæc ergo horarum ſpatia iampridem ſpiritualiter determinantes adoratores dei,ſtatutis & legitimis ad precem temporibus ſeruiebant. Præter hæc tria orandi ſpatia fuit etiam apud Iudæos olim mediæ noctis ſilentium orationi deputatum a viris ſanctis,quorum exemplũ viri religioſi in noua lege ſecuti,media nocte ſurgunt vt deo laudes dicant. Diuinus nanque pſaltes ait,Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Et iterum,Memor fui nocte nominis tui domine. Et ne impius Vvitcleff ſubterfugiat dicens ex vno facto Dauid non eſſe ſumendum argumentum,vt nos qualibet nocte hoc facere velimus : audiat ipſum prophetam non vna aut altera tantum nocte hoc facientẽ,ſed per ſingulas noctes. Lauabo(inquit) per ſingulas noctes lectum meum,lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Hunc autẽ locũ

Vvitclefitæ

Gala.iiij.

i.Reg.xv.

Eccl's iij.

i.Cor.xiiij.

Daniel.vi.

Actuũ iij.

Actuũ.x.

Pſal.cxviij.

Pſal.vi.

de

A de oratione nocturna esse intelligendum beatus Hilarius docet, exponens locum illum psalmi, Memor fui nocte nominis tui domine. Sic enim ait: Scit præcipue nocturno tempore diuini esse à nobis nominis recordandum. Scit tum maxime custodiam dei legis à nobis esse retinendam, cum subrepunt animo impuræ cupiditates: cum stimuli vitiorum per recens assumptum cibum corpus exagitant. Tum dei nomen recordandum: tum custodiẽda eius lex est, pudicitiam, continentiam, timorem dei statuens. Nouit hoc præcipue tempore dominum esse orandum, deprecandum, promerendum, dicens alio loco, Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Non est periculoso nocturnarum vigiliarum ocio animus relaxandus, sed in omnibus deprecationibus, in confessionibus peccatorum occupandus est: vt cum maxime corporeis vitiis datur opportunitas, tum præcipue eadem vitia diuinæ legis recordatione frãgantur. Hæc Hilarius. Ex cu- Psal. vi.

B ius verbis constat Dauid prophetam non vna aut altera tantum nocte (vt impius Vvitcleff dicit) deum laudasse, sed singulis noctibus hoc feciſſe. Et vt nos etiam idem faciamus, alibi hortatur dicens: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite domino. Et in actibus apostolorũ dicitur q̃ Paulus & Silas media nocte adorãtes laudabant deũ, & audiebãt eos qui in custodia erant. Subito vero terræmotus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamẽta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorũ vincula soluta sunt. Quid dicent hic Valdenses, vanum esse putantes media nocte surgere ad orationem, cum tam aperta miracula deus operatus sit ad Pauli & Silæ orationem nocturnam? Non est ergo vanum (vt illi existimant) surgere ante lucem. Nec promisit deus coronã profunde stertentibus, sed vigilantibus. Beatus (inquit) seruus ille quem cum venerit dominus eius inuenerit vigilantem. Ecce iam vides horas olim à Iudæis obseruatas vt in illis deum oraret, videlicet media nocte, hora tertia, sexta, & nona. Verùm ecclesia, quò iustitia Christianorum plus abundaret quàm pharisæorum & scribarum, vltra illas horas alias elegit, scilicet mane hora prima, & vesperam, & completorium, cum iam videlicet prima noctis vigilia incipit. Vnde beatus Cyprianus in expositione orationis dominicæ, postquã enumerauit horas olim à Iudæis orationi destinatas, sic ait, Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est, vt resurrectio domini in matutina oratione celebretur: quod olim spiritus sanctus designauit in psalmis, dicens, Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meã. Mane astabo tibi, & contemplabor te. Et iterum per prophetam loquitur, dicens, Diluculo vigilabunt ad me, dicentes, Eamus & reuertamur ad dominum deum nostrum. Recedente item sole, ac die cessante necessariò rursus orandum est. nam quia sol Christus verus est, & dies verus, sole ac die seculi recedente quando oramus & petimus vt super nos veniat denuo lux, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Hæc Cyprianus. psal. cxxxiij. Act. xvi. Lucæ xij. Psal. v.

C Omitto de hac re plura hominũ sanctorum testimonia, quoniam scripturæ sunt apertæ. Si quis tamẽ ea videre desiderat, legat Thomã Vvalden libro de sacramẽtalibus, titulo tertio, quo loco copiosè de hac re differit. Accedit ad hæc vniuersalis ecclesiæ cõsuetudo, quæ has horas orandi statas, ante multas annorũ cẽturias in tẽplis maioribus & monasteriis obseruauit. Et ne forte calumnientur quòd consuetudo hæc fuerit ex sola ecclesiæ permissione, audiãt ecclesię definitionẽ hoc facere præcipientẽ. Conciliũ nanq; Agathense triceſimo capite suorũ decretorũ modũ docet quo in aliquibus horis orandũ sit. Sic enĩ ait, Et quia conuenit ordinẽ ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studẽdũ est vt vbiq; (sicut fit) & post antiphonas collectiones per ordinẽ ab episcopis vel presbyteris dici, & hymnos matutinos vel vespertinos decantari diebus omnibus, & in conclusione matutinarũ vel vespertinarũ missarum post hymnos capitella de psalmis dici, & plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti. Hæc concilium Agathense. Conciliũ Agathense.

D In quibus verbis non E solum designat horas certas orandi, sed modum quo tunc orandum est. Desinant ergo hæretici reprehendere tot ecclesiasticos viros, immo totam ecclesiam statis horis deum laudantem. Nam deus eadem horas mysteriis consecrauit. Media siquidem nocte nascitur ex virgine matre. Hora prima mane surrexit ex sepulchro rediuiuus. Tertia hora spiritus sanctus venit super apostolos & alios discipulos. Hora sexta crucifigitur. Hora nona mortuus est. Vespere cum discipulis cœnat, illosq; suo sacratissimo corpore reficit. Completorii tẽpore, quod prima est noctis vigilia, in montem secessit solus orare, vt pararetur tentationi quæ illa nocte erat superuentura. Septies ergo in die (iuxta prophetam) nos laudẽ deo dicamus, vt huiusmodi buccinis diuinarum laudũ, diaboli & mundi machinæ corruant, quemadmodum olim septem tubis clangentibus sacerdotibus muri Hiericho corruerunt. Psal. cxviij.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO MINORITAE, ADVERSVS OMNES HAERESES Liber VIII.

Idololatria.

NOn potui non mirari, cum reperi fuiſſe aliquos ex his qui Chriſto nomina dederunt, idolorum cultores, quoniam omnis qui Chriſti doctrinam vel ſummis labiis guſtauerit, facillime poteſt deprehẽdere nihil eſſe magis deo iniurioſum, quàm ſi aliquid præter ipſum deum ſumme colatur. Verùm etſi apertiſſime lex dei idololatriã abominetur, nõ defuere tamen ex his qui ſe Chriſtianos iactarunt, qui aliud præter deum coluerint, & colendum eſſe docuerint. Fuerunt quidam (vt Auguſtinus libro de hæreſibus cap. xvii. ait) qui ſerpentem coluerunt, & velut deum venerabantur. Serpentem nanq; illum qui decepit Adam & Euam, dixerunt eſſe Chriſtum. Et hac de cauſa ſerpentem quendam viuum nutriebant & venerabantur, qui ad ſacerdotis incantationẽ egrediebatur de ſpelunca, & aſcendebat ſuper altare quod erat ſupra ſpeluncam, & lambebat oblationes quas illi ſacrificabant, quo peracto regrediebatur ad ſpeluncam. Huius autẽ ſerpentis cultũ habuiſſe ortum à Nicolaitis vel Gnoſticis, Auguſtinus refert ex ſentẽtia aliorum. Hi ſerpentis cultores dicti ſunt Ophitæ græco vocabulo, quoniam ὄφις græce, latine ſerpens dicitur, inde ὀφῖται dicti ſunt, quod latine valet tantum ac ſi diceres ſerpentini: qui merito ſic appellati ſunt à ſerpente quem colebant. Alii fuerunt Caiani, qui Cain venerabantur, dicentes eum ex altera virtute videlicet diaboli fuiſſe factum, & ex altera Abel, & virtutem maiorem quæ erat in ipſo Cain, inualuiſſe vt ſuum interficeret fratrem. Hæc ex Philaſtro, quoniam Auguſtinus libro de hæreſibus capite decimooctauo non ita clare hũc iſtorum errorem prodit. Alios autem errores iſtis impingit ibi Auguſtinus, quorum Philaſter non meminit. Verùm de illis alibi nos differemus. Fuerunt rurſus alii dicti Sethiani eò quod Seth filium Adæ fabuloſa quadam vanitate venerabantur, dicentes eum de ſuperna matre natum, quam aſſerunt conueniſſe cum ſuperno patre, vnde diuinum aliud ſemen naſceretur tanquam filiorum dei. Philaſter dicit quoſdam ex iſtis putaſſe ipſum Seth fuiſſe Chriſtum. Sed Auguſtinus capite decimonono libri de hæreſibus de iſtis loquẽs, nihil tale illis tribuit. Tertullianus autẽ in ſuo libello de hæreſibus, hos hæreticos appellat Sethoitas, & non Sethianos quemadmodum Philaſter & Auguſtinus: & cum de illis differit, nihil tale illis impingit vt crediderint Seth fuiſſe Chriſtum. Alii fuerunt qui angelos adorabãt, & ideo Angelici fuerũt dicti. Hos Auguſtinus enumerat inter hæreticos triceſimonono loco. Apud Auguſtinum nullum alium errorem qui ad idololatriã pertineat, reperio. Philaſter autem plures alias idololatrias recenſet. quoſdã enim dicit adorare ſolem, quos vocat Heliognoſtos: alios rurſum adorare mures, & hos vocat muſoritas: aliaſque plures enumerat idololatrias, quas omitto, quoniam ille ſic illas narrat, vt dicat illas fuiſſe olim apud Iudæos ante Chriſti aduentum. Ego autẽ ſolas illas recenſere decreui quæ poſt Chriſti paſſionem inter Chriſtianos exortæ ſunt. Quapropter miror quare Auguſtinus illas tres præfatas hæreſes, videlicet Ophitas, Caianos, & Sethianos, ſuo operi inſeruerit, cum ſtatuerit ſe illas ſolas hæreſes enarraturum, quæ poſt Chriſti in cælos aſcenſionem fuerũt exortæ. Philaſter tamen illas eaſdem tres hæreſes præfatas illis annumerat quæ ante Chriſti aduentum fuerunt. Nam de hæreſibus Iudæorum primo differens, ab Ophitis ſuum auſpicatur librum. Contra has hæreſes non eſt operoſum diſputare, præcipue cum illarum authores ſe Chriſtianos iactauerint, quapropter ſacras ſcripturas oportebit eos recipere, in quibus apertiſſima ſunt teſtimonia ad idololatriam reiiciendam. Nam illud eſt manifeſtum quod dominus aduerſus dæmonem hæreticorum parentem citauit. Dominum (inquit) deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et in Deuteronõmio, Cũ reperti fuerint apud te intra vnã portarum tuarum quas dominus deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conſpectu domini dei tui, & tranſgrediantur pactum illius, vt vadant & ſeruiant diis alienis, & adorent eos, ſolem & lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi, & hoc tibi fuerit nunciatum, audienſq; inquiſieris diligenter, & verum eſſe repereris, & abominatio facta eſt in Iſrael,

Ophitæ.
Caiani.
Sethiani.
Angelici.
Heliognoſti.
Muſoritæ.
Exo. vi.
Deut. xvij.

A in Iſrael, educes virum ac mulierem qui rem ſceleratiſſimam perpetrarunt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur. Et Eſaias propheta recenſens cauſas multas propter quas populus Iſrael derelictus fuit à deo, præcipuam cauſam ait fuiſſe idololatriã. Sic enim ait, Eſa.ij.
Proiecisti enim populum tuum domum Iacob, quia repleti ſunt, vt olim, & augures habuerunt vt Philiſtiim. Et parum infra· Et repleta eſt terra eius idolis. Opus manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. Et incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir. Ne ergo dimittas eis. Et alia plurima ibi ſequuntur ad idololatriam repellendam. Præterea multa hominum millia ex filiis Iſrael morte punita ſunt eò quòd adorauerant vitulum aureũ. Exo.xxxij.
Tres pueri quia noluerunt adorare ſtatuam, à domino præmiantur. Nam in fornacem ex Daniel. iij.
regis imperio miſſi, ab angelo dei cuſtodiuntur, ne flamma noceret illis. Iohannes etiã cũ cecidiſſet ante pedes angeli qui illi viſionem oſtenderat, & voluiſſet illum adorare, prohi-
B buit illũ angelus ne illud faceret, dicens, Vide ne feceris. Conſeruus enim tuus ſum, & fratrũ Apoc.xxij.
tuorum prophetarũ, & eorum qui ſeruant verba prophetiæ libri huius. deũ adora. In re tam apta piget plura citare teſtimonia, quoniã ſi quis ea deſideret, ſacra ſcriptura plena eſt illis.

Ieiunium.

C PRima hæreſis eſt quæ ait ieiunium nullius eſſe meriti apud deum. Iouinianus ſiquidem, & qui illius errorem inſtaurarunt, Valdenſes, Vvitcefitę, Lutherani, non ſolum ciborum delectum damnant, ſed vltra addũt, dicentes in ieiunio nullum eſſe meritum, afferentes in ſui erroris confirmationem illud Pauli male ab illis intellectum, Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt. Et certe miror quòd homo qui ſe Chriſtianum iactat, & ſcripturas ſacras recipit, dicat in ieiunio nihil eſſe meriti, quia hoc docere non poſſunt niſi voluptatum amatores, qui docent illa quæ propria libido dictat. Si enim virtutes amandæ ſunt, & illarum veri amatores meritum habent, habebit neceſſario meritũ aliquod, ieiuniũ, cũ virtus ſit, & pars temperantiæ. Nam cum gula ſit vitiũ quod in nimio cibo aut potu committitur, fieri nequit vt ieiuniũ, quo cibo & potui parcimus, virtus non ſit. Et ſi ieiunium eſt actus ſtudioſus propter deum factus, qui fit vt illi non reddatur ſicut & cuilibet bono operi merces aliqua? Præterea ieiunium non ſolum eſt virtus, ſed adiuuat plures alias virtutes, & viam parat apertiſſimã ad illas, quapropter oportet vt præmium illi reſpondeat, quemadmodũ aliis virtutibus quibus conſentit. Cum enim Paulus dicat eos qui male agentibus conſentiunt, dignos eſſe pœna, cur nõ etiã digni erunt Roma.i.
præmio qui bene agentibus conſentiunt? Nunquid deus erit largior in punitione quàm in
D præmio? Abſit. Oportet ergo vt ieiuniũ donetur prẹmio, quemadmodũ donatur virtus cui viã aperit. Parat nanq; ieiuniũ viã caſtitati, quæ maxime virtus eſt. Nam ſi gula iuuat luxuriã, oportet vt ieiuniũ adiuuet caſtitatẽ, quoniã oppoſitarũ cauſarũ oppoſiti ſunt effectus. Quid peccare fecit Sodomã, niſi ſaturitas panis? Vẽter mero æſtuãs facilè deſpumat in libi Ezech.xvi.
dinem. Si ergo panẽ ſubtraxeris & vinũ, peccato viã præcludis, quoniã (vt ait quidã) ſine Cerere & Baccho friget Venus. Ieiuniũ etiã orationem adiuuat, cuius rei ſignum eſt, quòd dominus cũ docere voluiſſet modũ quo orare debemus patrem cæleſtem, prius de ieiunio & de eleemoſyna differuit, & continuò orationem docet. ieiunium & eleemoſynã vno tractu orationi coniunxit, vt per hoc innueret ieiunium & eleemoſynam duas eſſe alas quarum adiutorio ſe in altum tollit oratio. Cũ enim manducaſſet & bibiſſet populus, ſurrexit Exo.xxxij.
non orare ſed ludere, non adorare deum, ſed adorare vitulum aureum. Moyſes in monte ieiunio quadraginta dierum legem ſuſcipit, ſed cum populus ſatiatus feciſſet vitulum quem
E adoraret, frangit Moſes tabulas in quibus lex erat ſcripta: & merito, quoniã ſtomachus plenus nõ eſt aptus ad ſuſcipienda diuina mandata, nec ad illa intelligenda. Tres pueri intra Daniel.iij.
fornacem mittuntur, cuius incendium adeo erat magnum, vt vltra quadraginta cubitos flãma extenderetur: ieiuni tamen ingredientes, illęſi egreſſi ſunt de fornace. Daniel vir deſideriorum, cum per tres hebdomadas ieiunaſſet, leones in quorum lacum miſſus eſt, ieiunare fecit, quoniam cum illi ieiuni eſſent, vt auidius illum deuorarent, nec tamen illi nocuerunt. Deinde poſt ieiunium trium hebdomadarum idem Daniel vidit viſionem, in qua ſibi dictum eſt ab angelo· Ex die primo quo poſuiſti cor tuum ad intelligendũ vt te affligeres in conſpectu dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos. Quo-

iij. reg. xvij modo ergo non habet meritum, ieiunium quod meretur exauditionē? Helias ieiunus orat, F
& ad eius orationem tribus annis & ſex menſibus ros pluuiæ non cecidit ſuper terrā. Rur-
iij. Reg. xix ſum ieiunus iterū orat, & pluuias à deo impetrat. Ieiunus ad montem dei peruenit, in quo
diuinam habuit præſentiam, quanuis deum non vidit, quoniam velut indignum ſe reputās
vultum pallio operuit cum dominus tranſiret. Ieiunium ergo legem accepit, voracitas legē
perdidit. Ieiunium ab incendio liberat, fomentis ciborum libidinis ignes creſcunt. Ieiuniū
mentem ad orationem parat, crapula intellectum obtuſum reddit. Ad nouum teſtamentū
accedamus, vnde poſſumus habere teſtimonia multo adhuc clariora. Anna prophetiſſa fi-
Luce. ij. lia Phanuelis laudatur apud Lucam quòd non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecratio-
nibus ſeruiens die ac nocte. Quod ſi ieiunium res eſt nullius momenti (vt hæretici docent)
Matth. xvij quare de illo laudatur? Præterea cum dominus eieciſſet ſpiritum immundū ex corpore cu-
Marc. ix. iuſdā pueri, quæſierunt ab eo diſcipuli eius· Domine quare nos non potuimus eiicere? Qui- G
bus ille reſpondit· Hoc genus dæmoniorū non eiicitur niſi in oratione & ieiunio. Qui ſit
ergo vt res nullius momenti ſit, quæ tam potens eſt vt dæmones eiicere valeat? Rurſum
Matth. vi. ipſemet veritatis magiſter modum docēs iuxta quem ieiunare debeamus, ait, Tu autē cum
ieiunas, vnge caput tuū, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo
qui eſt in abſcondito, & pater tuus qui eſt in abſcondito, reddet tibi. Ecce iam vides apertiſ-
ſimum meritum ieiunii. Nam pro ieiunio reddet nobis pater. Nunq̄ autem redditur præ-
miū niſi pro merito. Si ergo pater reddet pro ieiunio, oportet fateri in ieiunio eſſe aliquā
meriti rationē. Apertiſſima ſunt hæc teſtimonia: quapropter non eſt opus plura citare. Su-
pereſt tamen vt hæreticorū obiectionibus reſpondeamus. Primo nobis obiiciunt illud Pau
i. Timo. iiij li in prima ad Timoth. epiſt. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas autē ad
omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Cui obiectioni reſpon-
demus illum Pauli locum minime aduerſari noſtræ ſententiæ, duplici de cauſa. Vna, quia H
ieiunium non proprie dicitur corporalis exercitatio, neq; de illo ibi loquitur Paulus. Vnde
Theophylactus exponens illum Pauli locum, ſic ait, Nonnulli corporis exercitationem ie-
iunium dicunt, quod tamen ſecus ſe habet, ſiquidem ſpiritalis ſit. Nam etſi corpus per ine-
diā maceratur, ſpiritus tamen eſt vigilantior. Sed corporalis exercitatio corporis eſt agi-
tatio quædam: quę cum laboris habeat plurimum, parum tamē & ad breue corpori ſit pro-
futura. Hæc Theophylactus. Ecce patet qualiter ieiunium nō eſt exercitatio corporalis, ſed
ſpiritalis, quia ſpiritui confert. Sed eſto ieiunium ſit exercitatio corporalis, altera erit adhuc
cauſa quare locus ille noſtræ ſententiæ non repugnabit. In illo ſiquidē loco Paulus non ab-
ſolute negat corporalem exercitationem eſſe vtilem, ſed illam dicit eſſe inutilem aut mo-
dicum vtilem ſi non habet pietatem ſibi coniunctam. Et quod hic ſit illorum verborū ſen
ſus, conuincitur ex præcedentibus. nam antea præmiſerat dicens Timotheo vt exerceret
ſeipſum ad pietatem, & continuo ſubdidit, corporalis exercitatio ad modicū vtilis eſt, pie- I
tas autem ad omnia vtilis eſt. quaſi diceret, nō ſic fidas carnis macerationi, vt hanc ſolam
ſine pietate ſufficere putes, quoniam ſine pietate ad modicum vtilis eſt, ideo exerce teipſum
ad pietatem, quæ multo præſtantior eſt quàm carnis maceratio. Et ad hunc modum inter-
pretatur Ambroſius dicens, Exercitium autem corporale ad modicum vtile dicit. Ieiuna-
re enim & abſtinere à cibis manente authoritate creatoris non multum prodeſt, niſi adda-
tur huic pietas, cuius opera multorum precibus adiuuatur ad dominum promerendum. Et
parum infra, Corporis autē exercitiū nihil aliud quàm carnis frena ſunt. Si quis ergo, quia
miſericordia magna res eſt, lubricum tamen carnis patiatur, huiuſmodi quid fiet? ſine du-
bio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minime prætermitti. Hæc Ambroſius. Secun-
do nobis obiiciūt illud domini verbum per Eſaiam prophetam populo Iſraelitico dictū·
Eſa. lviij. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Et pau-
cis interiectis ſubiungit, Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Diſſolue colligationes K
impietatis, ſolue faſciculos deprimētes, dimitte eos qui cōfracti ſunt, liberos, & omne onus
diſrumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſq; induc in domum tuam. Cū vi-
deris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Tunc erumpet quaſi mane lumen
tuum, & ſanitas tua citius orietur. Quibus verbis deus apertiſſime comprobat ieiunium &
abſtinentiam à peccatis, cui adiungitur bonorum operum exercitium, præcipue pietatis er-
ga pauperes & egenos. Hanc autem obiectionem eodē modo reiicimus, quo præcedentē.
Fatemur certe ſolum ieiunium, ſi cætera non adſunt, nullius eſſe momenti. Ieiunium enim
ſine pietate & reliquis bonis operibus, parum aut nihil valet. At non inde ſequitur vt ieiu-
nium

A nium cum pietate,& reliquis operibus,nullius ſit momenti,immo cũ cætera adſunt,multũ precium habet.Bona eſt enim oratio cũ ieiunio & eleemoſyna. Dominus ergo per illa verba prophetæ ſolum damnat ieiunium quod perperam fit,& cui multa alia ſcelera adiungũtur. Hoc autem manifeſtum euadit ex his quæ ante dixerat.Ecce(inquit)in die ieiunii veſtri inuenitur voluntas veſtra,& omnes debitores veſtros repetitis.Ecce ad lites & contentiones ieiunatis,& percutitis pugno impie.Nolite ieiunare ſicut vſq; ad hanc diem, vt audiatur in excelſo clamor veſter.Non dixit abſolute, nolite ieiunare, ſed addidit, ſicut vſq; ad hanc diem. Quid eſt dicere ſicut vſq; ad hanc diem?Hoc eſt vt non percutiant pugno, vt non ad lites & contentiones ieiunent, vt non exequantur voluntates ſuas ſicut antea. Aliud autem ieiunium quod ex charitate fit,vt caro ſubiiciatur ſpiritui,nec tamẽ ideo deſeruntur pauperes, tale inquam ieiunium laudatur à deo, & præmium dicit illi eſſe à patre
B ſtatutũ.Alioqui ſi per hoc quòd ieiuniũ perperam factũ reprehenditur,colligere vis vt etiã ſi bene fiat,nihil prorſus valeat:ad hũc modum oportebit dicere ſabbati celebritatẽ in veteri lege nullius fuiſſe momẽti,quoniam eos qui ſabbata colebant non prout deus volebat, per eundem prophetam dominus reprehendit dicens,Calendas veſtras & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. Facta ſunt mihi moleſta. Et de ſacrificantibus & offerentibus incenſum in peccato dicit, Ne offeratis ſacrificium fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et de his omnibus dicit, Laboraui ſuſtinens. Et cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis:& cum multiplicaueritis orationem,non exaudiam.Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.Lauamini,mundi eſtote:auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis. Abeant ergo & ex his verbis condemnent etiam ſabbati ſanctificationem, & oblationem incenſi,& omne ſacrificium : & dicant ſolum ſufficere vt auferamus malum cogitationum noſtrarum.Abſit autẽ vt quis tantum deſipiat,qui hæc damnare audeat. Ibi
C enim dominus damnat eos qui non prout decebat, aut ſacrificabant,aut ſabbatum lætitia quadam prophana colebant,& hæc omnia in peccato mortali faciebant,ſatis ſibi eſſe putãtes ſi illa exteriora feciſſent.Sabbati autem veram ſanctificationem dominus præcipit:tantum abeſt vt damnet.Ad hũc modum poſtea locutus eſt de ieiunio, vt ieiunium quod ſine pietate & cum peccato mortali fit, damnauerit, reliquum autem intactum reliquerit. Contra hunc errorem ſcripſit etiam beatus Hieronymus in ii.lib.contra Iouinianum, quo loco multas ieiunii laudes texit. Beatus Ambroſius elegantem librum fecit qui inſcribitur de Helia & ieiunio,in quo mirum in modum extollit ieiuniũ.Iodocus Clichthouæus hoc noſtro ſeculo largiſſime de hac re ſcripſit in illo opere quod dicitur propugnaculum eccleſiæ contra Lutheranos.

Tobiæ.xij. Eſa.lviij. Eſa.i.

SEcunda hæreſis docet ieiunia non debere inſtitui pro certo aliquo & ſtato tẽpore, ſed quòd quilibet ieiunet cum voluerit. Hãc hæreſim primus(quod ſciam)docuit Aerius:
D niſi forte hæc ſit hæreſis cuiuſdam Euſtathii,qui concilio Gangrenſi damnatur, eò ꝙ ieiunia eccleſiaſtica conténebat. Hæc autem hæreſis non eſt eadem illa quam docuit Iouinianus,quoniam de Aerio Auguſtinus differens lib.dè hæreſibus cap.liii.non dicit illũ contempſiſſe in vniuerſum ieiunia,ſed hoc ſolum illi tribuit,quòd dixerit ſtatuta ſolenniter ieiunia non eſſe obſeruanda,ſed ieiunandum eſſe cum quiſq; voluerit,ne ſub lege eſſe videretur.Itaq; Aerius ieiunio nõ detrahit,ſed ſolum detrahit ieiunii legibus,nullo pacto admittens eccleſiam poſſe ad ieiunium obligare : quia etſi ieiunium ſit ſalubre,& proficuum animæ,non vult tamen vt ad illud aliquis arctetur,ſed potius liberum cuiq; eſſe vult ieiunare cum voluerit.Hæc dixi quia video aliquos de ieiunio diſputantes,qui in eodem errore collocant Aerium cum Iouiniano,cum tamen latum ſit inter illos diſcrimẽ. De hoc etiam errore ſuſpectum ſe multis prębuit Eraſmus Roterodamus,à qua ſuſpicione nunquam(quod ſciam)ſe bene purgauit.Nam in paraphraſi ſecundi capitis Marci,hæc ait·Triſtia ſunt ieiu-
E nia quæ præſcribit lex: & ob hoc ingrata deo,qui diligit hilarem datorem. Hæc Eraſmus. Quę quidẽ Eraſmi verba à Pariſiẽſibus theologis cõmuni omnium cenſura ſunt damnata. Horum tamen cenſuræ reſpondit Eraſmus,præfatorum verborum declarationem præbẽs. Sed illius declaratio talis fuit,vt maiorem reliquerit hæreſeos ſuſpicionem.Verba illius referam,quò clarius eius mens poſſit agnoſci. In reſponſione ſiquidẽ ad Pariſienſes hæc verba habet·Porro qui metu ieiunat,non ieiunaturus niſi lex cogeret,huius ieiunium hactenus certe triſte eſt,& ingratũ deo,quòd caret alacritate ſpiritus, qua præcipuè delectatur deus. Neminem igitur reuoco ab obedientia ſuperiorum,ſed oſtendo quid deo ſit gratius. Neq; enim ideo infirmi liberi ſunt à conſtitutionibus, quòd deus cum alacritate ac ſponte ieiu-

Aerius.

nantes præfert iis qui legis impulſu ieiunant potius quã ex animo. Hæc Eraſmus. In quibus verbis ſatis aperte docet, melius eſſe ieiunare ex arbitrio proprio, quàm lege coactum. Ob quã cauſam ille optat vt huiuſmodi ieiuniorũ præcepta eccleſia tolleret. Nõ ꝙ ille credat eccleſiã nõ poſſe tales leges ſtatuere, aut ſic ſtatutas eſſe temere violãdas: ſed quia cẽſet melioris eſſe conditionis apud deũ ſponte ieiunantem, quàm qui lege ad id faciendũ cogitur. Et credit plures fore qui ſponte ieiunarent & abſtinerent à carnibus, quàm nunc faciũt coacti lege. Nam in reſponſione ad primam cenſuram Pariſienſium de ieiunio, & delectu ciborum, hæc verba ait· Arbitror autem puriorem fuiſſe Chriſtianiſmum temporibus apoſtolorum ac martyrum quàm nunc eſt, quando ſic refrixit hominum charitas. At illis temporibus quum nullum eſſet præſcriptum de ciborum diſcrimine, plures vltro abſtinebant à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Hæc Eraſmus in præfato loco. Et in libello de ciborum delectu, ſupputatione xxiii. hæc ait· Siquis adeo firmus ſit, vt perpetua ſobrietate ſibi temperet, huic non admodum opus ſit indictis ieiuniis: niſi pro tempore huiuſmodi victima placanda ſit ira dei. Sed ob rudes, inquies, & craſſos, certi dies præſcribuntur. Sit hoc ſane tolerabile. Præſcribitur vnica refectio, præſcribitur & cibi genus. Nec hoc ſatis. Intentatur æterna damnatio conſuetudinis humanæ violatori. Hæc Eraſmus. Ex quibus verbis luce clarius conſtat ꝙ male habet Eraſmum, eſſe aliquos ieiuniorum dies præſcriptos: ſed hoc malum tolerabile cenſet: verùm illud intolerabile putat, ꝙ ieiunia præcipiantur ſub interminatione gehennæ: & hoc durius exiſtimat, ꝙ in huiuſmodi ieiuniis certa aliqua ciborum genera prohibentur. Eraſmus ergo (vt ex his quæ diximus, liquidò conſtat) idem cũ Aerio ſentire videtur. Ipſorum tamen error (vt proxime diximus) alius eſt ab errore Iouiniani. Verùm etſi alius ſit hic error ab illo, non eſt opus nouas aduerſus illum excogitare machinas: quoniam (vt ſuperius oſtendimus cũ de eccleſiæ poteſtate ageremus) eccleſia poteſt ſtatuere leges, potiſſimum eas quæ ad obſeruantiam diuinorum mandatorum conducibiles eſſe videntur, quibus legibus omnes Chriſtiani ſubeſſe tenentur. At cum ieiuniũ eſſe vtile nos aduerſus Iouinianum & eius aſſeclas nunc proxime oſtenderimus, & Aerius ipſe (vt exiſtimo) non neget, conuincimus inde vt eccleſia poſſit ſtatuere ieiunia, quæ cum ab illa fuerint ſtatuta, ab omnibus Chriſtianis obſeruanda erunt, ita vt nullus ea contẽnere impune poſſit. Et certe hic error magis impetit eccleſiæ poteſtatem, q̃ ieiunii virtutem. Quapropter cum conſtiterit de eccleſiæ poteſtate, vt illa poſſit ſtatuere quod conducere videbitur, actum erit de hoc errore, præcipuè cum aliqua ſint ieiunia ab apoſtolis inſtituta, aut forte à Chriſto communi omnium magiſtro. Nam de quadrageſima dicitur à plurimis nõ infimæ ſortis, ſed maximæ authoritatis viris, eiſq; non recẽtibus, ſed vetuſtiſſimis authoribus, quadrageſimæ ieiunium fuiſſe à Chriſto inſtitutum, ita vt obligatio ad illam, non tantum ex præcepto humano pendeat, ſed diuino. Vnde Maximus epiſcopus ait, Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum: nec terrena cogitatione initiatum, ſed cæleſti maieſtate præceptũ. Et paucis interiectis, de præceptis eiuſdẽ ieiunii quadrageſimalis ait, Hæc autem non tam ſacerdotum præcepta, q̃ dei ſunt. Atque ideo qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtũ, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Hæc ille. Theophilus Alexandrinus ait, Habemus quadrageſimam ab apoſtolis inſtitutam & ordinatam. Et Ignatius martyr in quadam epiſtola ad Philippenſes, quæ eſt quarta in ordine, ita ait, Dies feſtos nolite inhonorare, quadrageſimam verò nolite pro nihilo habere. imitationẽ enim continet dei conuerſationis. hebdomadã etiam paſſionis nolite deſpicere. Hæc Ignatius. Ex quibus teſtimoniis etſi forte non ſatis conſtet eam fuiſſe à Chriſto inſtitutam ſub præcepto, conſtat tamen ad Chriſti exemplum fuiſſe ab apoſtolis obſeruatam, & ſub præcepto Chriſtianis iniunctam, poſt quorum deceſſum eccleſia in plurimis cõciliis ſtatuit eam ſtricte debere obſeruari. Nam concilium Braccarenſe primum cap. decimoſexto ſuorũ decretorum ſic definit, Si quis quinta feria paſchali quæ vocatur cœna domini, hora legitima poſt nonam ieiunus in eccleſiis miſſas non tenet, ſed ſecundum ſectam Priſcilliani feſtiuitatem ipſius ab hora tertia per miſſas defunctorum ſoluto ieiunio colit, anathema ſit. Et in collectorio græcarum ſynodorum per Martinum Braccarenſem epiſcopum facta, cap. l. ita dicitur, Non liceat quinta feria nouiſſimæ hebdomadæ ieiunium ſoluere, & omnem exhonorare quadrageſimam, ſed ſincere abſtinentes totam quadrageſimam peragere. Et concilium Toletanum octauum cap. viii. apertius & ſtrictius hoc præcipit, vt videlicet tota quadrageſima ieiunetur, & abſtineatur à carnibus. Theleſphorus papa & martyr, qui ſeptimus à beato

F

G

H

I

Concilium Braccarẽſe

K

Concilii Toletanii.

A beato Petro apoſtolo pontificatum tenuit, decretum etiam edidit de abſtinentia carnium in quadrageſima,ante quem etſi quadrageſima ieiunaretur, vt cõſtat ex dicto Ignatii martyris nunc proximè citato,mihi tamen non conſtat an tunc ante Theleſphorum tale ieiunium celebraretur in abſtinentia carnium,an per ſolam ciborum parſimoniam,vt videlicet cum carnibus ieiunarent,ſemel in die & minus quàm aliàs comedentes:de qua re cum mihi non conſtet,nihil definio.Hoc tamen certum eſt ex Philonis teſtimonio per Euſeb.lib. ii. hiſtoriæ eccleſiaſticæ citato,tempore apoſtolorum fuiſſe abſtinentiam carnium. Deniq; Cõciliũ Gangréſe cap.xix.de omnibus ieiuniis ab eccleſia ſtatutis ita definit,Siquis eorũ q̃ propoſito ſunt continentiæ,præter neceſſitatem corporalem ſuperbiat, & ieiunia communia totius eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit.Plura alia potuiſſem huc citare conciliorum decreta,ſed hæc ſufficiant. Cõcilium Gangrenſe

B Cæterum quod Eraſmus ait melius eſſe ieiunare ſponte,quàm ex legis præcepto,cõuincitur eſſe falſum per illud quod in primo Regum libro dicitur· Melior eſt obediẽtia quàm victima. i.Reg.xv. Melior ergo quàm ieiunium. Et merito obedientia præfertur ieiunio, quoniam ieiunium ad temperantiam pertinet:obediẽtia verò pertinet ad iuſtitiam, quæ reddit vnicuiq; quod ſuum eſt.Per obedientiam ſiquidem ſuperiori præſtamus quod debemus.Qui ſponte ieiunat,ſolum ieiunii meritũ habet:qui verò legis impulſu ieiunat,& ideo ieiunat,vt legi obediat,hic vltra ieiunii rationem habet etiam meritum obedientiæ.Melior ergo eſt conditio illius qui præcepto obediens ieiunat,quàm qui ſponte ſua ieiunat: quoniam hic vnicũ tantum, videlicet ieiunii,meritum habet:ille verò duplex, ieiunii & obedientiæ meritum. Ad hanc rem etiam agunt ea quæ inferius in titulo de voto dicemus.Nam eo loco(deo duce) probabimus meliora eſſe quę ex voti obligatione fiunt,quàm quæ ſponte.Ex quibus etiam colligitur vt meliora ſint opera quæ ex obligatione præcepti fiunt, quàm quæ ex proprio

C arbitrio.Sed videamus quid pro ſe afferat Eraſmus. Deus(inquit ille in reſponſione ad Pariſienſes)phariſaica ieiunia damnat apud Eſaiam, & Chriſtus illa etiam deteſtatur,quæ nullo pacto ſunt æquanda cũ ſpontaneis ieiuniis,quæ Apoſtoli hauſto cæleſti ſpiritu citra præceptum vllum erant ieiunaturi.Fateor quidem q̃ deus phariſaica ieiunia per Eſaiam damnauerit,ſed non ob eam cauſam quòd præſcriptis diebus ieiunabant,aut præcepto legis: ſed quia tantum ieiunio fidebãt, vt reliquis omnibus virtutibus & bonis operibus poſthabitis,ſolo ieiunio ſe deo ſatisfacere crederẽt.Vt autem hæc clariora ſint, Eſaiæ verba referre oportet.Ecce(inquit ille)in die ieiunii veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debi- Eſa. lviij.
tores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare ſicut vſq; ad hãc diẽ,vt audiatur in excelſo clamor veſter. Hæc apud Eſaiã dominus.In quibus verbis conſtat nullam eſſe de præcepto ieiunii factam mentionem: nec ieiunium Phariſæorum ob hoc eſſe culpatum,quòd lege cogente,& nõ ex arbitrio ieiunauerint.Non eſt ergo quaſi Phariſaicum reputandũ ieiuniũ quod ob legis præceptum fit.

D TErtia hæreſis eſt Begardorum & Beguinarum dicentium hominem non obligari ad ieiunia eccleſiaſtica cum ad ſtatum perfectionis peruenerit.Et hic error etiam ab errore Aerii aliquantulum differt, quoniam Begardi & Beguinæ non omnes Chriſtianos eximunt ab obligatione ieiunii,quemadmodum Aerius docuit,ſed ſolum illos qui ad gradũ perfectionis peruenerunt. Quod ſi hũc errorẽ deducunt ex alio errore eorundẽ quo docent illos qui in tali perfectionis ſtatu ſunt,non eſſe humanæ obedientiæ ſubiectos,atq; ideo dicant non teneri etiam ad ieiunia eccleſiaſtica,tunc non erit opus noua aduerſus hũc errorem parare argumenta,quoniam iam ſupra probauimus omnes Chriſtianos cuiuſcũq; ſtatus ſint,teneri ad obſeruationem legum ab eccleſia inſtitutarum. Si verò dicant ideo nõ teneri ad ieiunium, quia videlicet non indiget ieiunio ad animæ ſalutem is qui perfectionis ſtatũ adeptus eſt,tunc aliis oportet agere argumentis.Et primo contra eos militat illud Begardi Beguinæ.

E Pauli,Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur,vt non quæcunq; vultis,illa faciatis.Quod ſi tam rebellis eſt caro,oportet eius rebellionem ieiunii habenis compeſcere.Verùm forte Begardi dicent eum qui ſtatum perfectionis adeptus fuerit,non pati in ſe hanc carnis & ſpiritus pugnam,ſed habere in pace tabernaculum ſuum.Hoc autẽ adeo aperta eſt dementia,vt nõ ſit opus eam oppugnare, quoniam ſoli virgini dei matri hoc priuilegium tribuitur, vt talem pacem in ſe habuerit. Vnde Richardus de ſancto Victore lib.ii.de Emanuele capite vlt.ſic ait,In cæteris ſanctis magnificum habetur q̃ à vitiis non poſſunt expugnari,in iſta mirificum videtur q̃ à vitiis nõ poteſt ipſa vel in modico impugnari.Cæteris ſanctis in cõmune præcipitur vt in mor- Galatas.v.

tali eorum corpore peccatum non regnet,ſoli iſti ſingulariter datur vt mortale corpus eius F
peccatum non inhabitet. Hæc ille. Præterea, vas electionis Paulus apoſtolus qui vſque ad
i.Corin.ix. tertium cælum raptus vidit arcana dei quæ non licet homini loqui,is inquam caſtigat corpus ſuum,& in ſeruitutem redigit:neq; hoc fruſtra facit, quoniam timet ne cum aliis prædicauerit,ipſe reprobus efficiatur. Magnus ille Iohannes Baptiſta, quo inter natos mulierũ
Matth.iij. non ſurrexit maior,qui & ſpiritu ſancto repletus eſt ex vtero matris ſuæ,is etiã caſtigat corpus ſuũ, à vino & ſicera abſtinens,carnes nõ comedens, ſed cibus eius locuſtę & mel ſylueſtre. Quid ergo impii Begardi & libidinoſæ Beguinæ præſumunt ? Nunquid maiorem ſibi virtutis perfectionem arrogant quàm Paulo,& Iohanni Baptiſtę? Et vt aliquid mirabilius atq; ſacratius dicamus,ipſemet qui peccatũ non nouerat,nec inuentus eſt dolus in ore eius, ieiunauit quadraginta diebus & noctibus,non quòd ipſe opus haberet ieiunio, ſed quô nobis exemplum daret,vt quantumlibet perfectus quiſque foret,agnoſceret ieiunium eſſe ſibi G
neceſſarium. Quandiu enim hic ſumus,inimicos domi noſtræ habemus,qui velut latrũculi
Ioſue.xv. nobis inſidiantur. Et intra portas Hieruſalem Iebuſeus fuit ſemper in medio,neq; vnquam deleri potuit. ita intra carnem noſtram,quantumlibet perfectus quiſq; ſit,ſemper manet aliquis ſtimulus incitans ad malum. quapropter ieiunare oportet,vt ieiunio carnis malitia reprimatur. Demum inter octo errores Begardorum & Beguinarum condemnatos in conci-
Concilium Viennenſe lio Viennenſi ſub Clemente quinto,is ſecundus eſt. Huius autem cõcilii definitio habetur in libro clementinarum decretalium,in titulo de hæreticis, capite cuius initium eſt,Ad noſtram &c. Videat ibi qui volet.

Imago.

Vit olim quidam error,qui noſtro hoc ſeculo iam aliquibus innouatus H
eſt, docens imagines eſſe tollendas ab eccleſia,dicens idololatriam eſſe imagines in templis habere, ſiue illæ ſint Chriſti, ſiue ſancti hominis cuiuſcunq;. Huius hæreſis primum authorẽ vix inuenire poſſum. Platina in vita Adriani papæ huius nominis primi, dicit ſub hoc pontifice habito concilio Franconiæ fuiſſe abrogatã hæreſim Felicianam de tollendis imaginibus. Cum autem eam appellauerit Felicianam, nõ aperuit tamen à quo Felice ſumpſerit exordium. In vita tamen Conſtantini papæ prius dixerat Felicem quendam Rauennatem archiepiſcopũ à Iuſtiniano imperatore in Pontũ relegatum,qui poſtea à priſtina hæreſi diſcedens ſub Theodoſio imperatore in patriam reuerſus eſt. Verùm hoc in loco etiã ſubticuit qualis fuerit huius Felicis hæreſis. Quòd ſi ex illis duobus locis quis coniicere velit, vt dicat ab hoc Felice fuiſſe hanc hæreſim appellatã Felicianam,non repugno: quan q̃ ſcio ante hunc Felicem non defuiſſe qui hunc erroꝛẽ docue- I
rit. Nam conſtat ante Conſtantinum papã,cuius tempore fuit hic Felix, per centum annos & eo amplius fuiſſe beatum Gregorium papam huius nominis primum. At beatus Gregorius Serenum quendam epiſcopum Maſſilienſem per epiſtolam redarguit,ꝙ inconſiderato zelo ſanctorum imagines fregerit timens ne à populo adorarentur. Et beatum Gregorium pluſquam centum & quinquaginta annos præceſſit Epiphanius Cyprus. Is autem in quadam epiſtola ad Iohannem epiſcopum Hieroſolymitanum circa finem epiſtolæ dicit ſe ſcidiſſe velum quoddam quod pendere viderat in foribus cuiuſdam eccleſiæ. Scidit autem illud eò quòd habuerit imaginem Chriſti,aut alicuius hominis ſancti (non enim meminit cum hæc ſcribebat,cuius fuerit imago)dicitq; eſſe contra authoritatem ſcripturarum, in eccleſia Chriſti imaginem hominis pendere. Ecce ad quæ tempora hũc reducimus errorem. Verùm etſi hi duo epiſcopi ita ſenſerint,nõ tamen ſunt hac de cauſa de hæreſi notati,quo- K
niam res non erat adeo aperta, nec de illa re(quod ſciam) vnquam eccleſia illo tẽpore definierat: quapropter liberum tunc erat eis citra hæreſis notam ita ſentire. Deinde ita ſentiẽtes,non pertinaci animo ſuæ ſententiæ adhęſerunt, vt parati non eſſent eccleſiæ aliud docenti obtemperare. Huius hæreſis fautores fuere plures Græcorum imperatores. Nam Leo tertius imperator Conſtantinopolitanus ob hanc hæreſim (Platina teſte) à Gregorio papa
Leo tertius imperator. huius nominis tertio,& imperio,& communione fidelium priuatur. Conſtantinus quintus
Cõſtãtinus imperator. imperator,qui elephantiæ morbo correptus interiit,huic adhęſit hæreſi. Eidẽ fauit Leo.iiii. imperator huius Conſtantini filius. Vxor tamen iſtius Leonis Irene dicta,Leone defuncto

curam

A curam gerens imperii, nomine filii, videlicet Conſtatini ſexti, concilium in Nicæna vrbe ſecundum congregari fecit, in quo à trecentis & quinquaginta epiſcopis eodem conueniẽtibus definitum eſt, vt qui ſacras imagines delendas dicerent, perpetuo anathemate notarentur. Hanc tamen eccleſiæ definitionem Conſtantinus.vi. grandæuus factus malorũ hominum perſuaſione deceptus recipere noluit. Et hæc res fuit vna ex præcipuis cauſis propter quas à Græcis imperatoribus defecerunt Latini. Hunc errorem poſt multa tempora ſuſcitarunt Valdenſes, quibus (vt aliàs ſemper) conſentiunt Vvitclefitæ. Hunc errorem iam ſepultum ab inferis reuocarunt in quibuſdam Germaniæ partibus quidam Carolſtadius, & alius Balthaſar Hiebmaier, Lutherani, quanquam in hac parte a magiſtro eorum Luthero deſciſcunt, quoniam hic ſanctorum imagines probat. Hæc hæreſis facilè conuincitur, ſi conſideremus quo pacto ex præcepto domini imagines apud Iudæos fuerint, quibus tamen diſtrictius inhibuerat ne ſculptile haberent. Nam cum præcepiſſet Moyſi vt faceret propitiatorium de auro mũdiſſimo, ſtatim ſubiungit dicens, Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero. Ecce hic vides imagines Cherub, & non in loco vulgari, ſed in propitiatorio, quod erat operimentum arcæ teſtimonii. Præterea cum populus Iſrael ob murmurationes quas aduerſus deum & Moſen dixerat, ſerpentium morſus pateretur, Moſes pro populo orat ad dominum: cui dominus ait, Fac ſerpentem, & pone eum pro ſigno. Qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. Fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno. Quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Ecce iterum aliam imaginem ex præcepto domini factam, cuius vſus non fuit prorſus inutilis, cum ad eius aſpectum à ſerpentibus percuſſi ſanabantur. Hunc tamen ſerpentem æneum Ezechias rex confregit poſtea, nõ quia malum erat talem imaginem retinere, ſed quia videbat populum honores diuinos illi impendere, tanquam aliquid numinis eſſet in eo. Hanc autẽ eſſe cauſam quare illum rex confregerit, ipſa Regum hiſtoria ſatis aperte declarat, dicens, Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos, confregitque ſerpentem æneum quem fecerat Moyſes. Siquidẽ vſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant illi incenſum. Vocauitque nomen eius Nahaſthan. Vides cauſſam quare confractus ſit ſerpens, quia videlicet filii Iſrael adolebant illi incenſum. Conſiderauit nanque ſapiens rex populum eſſe ad idololatriam pronum, vtpote qui non ſemel tantum aut iterum, verùm ſępiſſime idola coluerit: à quo errore credens nõ poſſe populum aliter reuocare quàm ſi ſerpentem confregiſſet, ideo tunc meritò confregit. Et ne ex ſerpente confracto occaſionem doloris haberent, credentes ſe aliquod numen perdidiſſe, nomen ſerpenti impoſuit, quo audito cognoſcerent & intelligerent non eſſe id quod putabant. Vnde Angelomus monachus vetuſtus author, in ſtromatibus ſuis ſuper libros Regum hunc locum exponens, ita ait, Vocauitque nomen eius Nahaſthan. Siquidem Nahaſthan interpretatur æs eorum: vt quem illi pro numine colebant, in dictis eius metallum eum eſſe, non deum agnoſcerent. Hæc Angelomus. Si ergo populus Chriſtianus eſſet nunc æquè pronus ad idololatriam vt tunc fuit populus Iſrael, nec aliter poſſet ab errore reuocari quàm imaginibus confractis, crederem eas meritò debere confringi. Illa enim quæ neceſſaria non ſunt, etſi bona quantũlibet ſint, ſæpe tamen tolluntur, aut prorſus abrogantur propter mala quę inde oriri cognoſcuntur. Sic ergo etſi imaginum vſus ſit bonus & eccleſiæ vtilis, ſi tamen inde idololatria oriretur, cui aliter iudicio maiorum obuiari non poſſet q̃ imagines confringendo, tunc iuſtum eſſet vt ex imperio maiorum tollerentur aut confringerentur, & non ex libera cuiuſcunq; hominis voluntate. At nunc Chriſtianus populus nõ eſt ad idololatriam pronus, vt populus Iudaicus fuit, quoniam nec initiatus eſt vnq̃ Beelphegor, nec adorauit Aſtarthen deam Sidoniorum, nec coluit Baal, neq; idolis templa conſtruxit: quapropter non eſt nunc aliqua vrgens cauſſa propter quam imagines confringi debeant, ſicut tunc fuit vt confringeretur ſerpens: quoniam etſi vnus aut alter ſimplicitate quadam deceptus erret, ille docẽdus eſt, & nõ propter illũ imagines ſunt prorſus tollendę. Leges ſiquidem & ſtatuta, non paucorum numero, ſed maiori populi multitudini proſpiciũt. Hæc adeo late digeſſimus, quoniam ex hoc Ezechiæ regis facto meritò laudando, hæretici volũt ſuum deteſtandum errorem probare. Cum autem rem apertiſſime expoſuerimus, patebit iam manifeſte q̃ inani fundamento nitantur. Sed iam ad confirmandam noſtram ſententiam redeamus. Salomon in templo fecit Cherubim, & palmas & malogranata, & in mari æneo poſuit duodecim boues, & in baſibus laterum leones cum bobus. Neq; in harum rerũ pictura aut ſculptura Salomõ reprehenſus eſt, quinimmo miri-

Valdenſes. Iohannes Vvitcleff. Carolſtadius. Balthaſar Hiebmaier

Exod.xxv.

Nume.xxi.

iiij.re.xviij.

Angelom⁹

iij.Re.vi

fice laudatus. Si ergo tunc licuit duodecim boues ſculpere, cum magis eſſet de idololatria F
timendum, cur nunc non licebit duodecim apoſtolos pingere, quorum illi duodecim boues figuram gerebant? Si licuit ſerpentem exaltare coram populo ad idololatriam prono, vt ex illius aſpectu filii Iſrael à ſerpentiũ morſibus liberarentur, cur non licebit nunc Chriſtum in cruce exaltatum depingere, vt ex illius imaginis aſpectu reducamus ad memoriam immenſa beneficia quæ generi humano in cruce moriens exhibuit? Si vmbras licuit pingere, cur non licebit pingere corpus? Rurſum imaginum vſus vtilis eſt, quoniam imagines ſunt idiotarum literæ, quas aſpicientes, in illis tanquam in libris ſcriptis legunt, & ad memoriam per earum aſpectum reducunt ea quæ aliàs in memoriam non veniſſent. Videntes enim hiſtoriam depictam qua repræſentatur homo nudus columnę alligatus, & multis plagis vulneratus, & alios à dextris & ſiniſtris eius, qui viciſſim illum flagellare contendũt, cum hæc inquam aſpicimus, recordamur deum pro nobis hominem factũ ſimilia in carne G
paſſum: quod in memoriã cum venerit, miniſtratur nobis cauſa cõpaſſionis, & dilectionis, eò quòd pro nobis talia paſſus eſt. Nec ob aliam cauſam veneramur imagines, quàm quòd nos in exemplaris memoriam venire faciunt, & inde affectus noſtros mouere poſſunt. Nõ ꝙ talis adoratio in ſola ſiſtat imagine, ſed quia tranſit ad id cuius eſt imago. Nam (vt beatus Baſilius ait) honor qui defertur imagini, refertur ad prototypum. Quapropter non eſt quòd de idololatria timeamus, ſi ſimplices & idiotæ doceantur non eſſe ſiſtendam mentẽ in imagine cum corã ipſa procidimus, ſed hoc cõmodum imagines habere, quòd noſtrum intellectum excitant ad agnoſcendũ & amandum illa quorum ſunt imagines. Si ergo literæ legentibus permittuntur, cum tamen ſacræ literæ in maxima veneratione habeantur, cur non etiam imagines permittentur, etiam ſi in precio ſint habitæ, modò non vltra iuſtitiã? Pictura enim græce ζωγραφία. i. viua ſcriptura vocatur, eò quòd imago ſit quaſi alterum ſcripturæ genus. Cuius rei apertiſſimum eſt teſtimoniũ, quòd in ea parte mundi quam Hiſpa- H
ni immenſa & diuturna nauigatione verſus occidentem vltra columnas Herculis nauigãtes, ſub Carolo huius nominis primo Hiſpaniarũ rege, & Cæſare eiuſdẽ nominis quinto, inuenerunt, nullæ apud homines illius terræ ſunt literæ repertæ, ſed imaginibus loco literarum vtebantur. Imagines ſiquidem taliter pingebãt, vt res poſſent quas voluiſſent aperte ſignificare. Et hoc non in vno aut altero loco, ſed cum vltra ſexcentas leucas per terram perrexerint, nulla vnquam literarum veſtigia inuenerunt, ſed ſolum imaginum vſum. Neque aſcribendum eſt eorum ruſticitati, cum ſit gens alioqui viuaciſſimi ingenii, & quæ in aliquibus artibus mechanicis ſubtiliſſime operetur, & ciuitates habeat frequentiſſimi populi. Nam de Temiſtitam dicunt qui viderunt, eſſe oppidũ habens pluſq̃ ducenta millia domorum. Et cum hæc omnia adfuerint, literæ tamen deficiebant, ſolis imaginibus contentis. At nunc per Hiſpanos qui coloniam ibi fecerunt, præcipue per fratres minores, qui circa illos magnifice laborant, literæ iam traditæ ſunt, ita vt homines illius terræ propriã lin- I
guam literis latinis ſcribant. Hoc in medium afferre placuit, quoniam efficaciſſimum argumentum mihi videbatur vt probarẽ imagines locũ tenere literarũ, & per conſequẽs æquè vt literas poſſe prodeſſe. Si ergo imaginũ vſus eſt vtilis, neq; vſq̃ lege diuina prohibit⁹, immo comprobatus, vt oſtendimus, conuincitur inde apertiſſime vt malũ ſit imagines ex eccleſia tollere. Deinde ſi nullũ eſſet ad huius rei cõfirmationẽ aliud argumentũ, q̃ eccleſiæ vniuerſalis vſus, vel hoc ſolũ eſſet ſufficiens, præſertim cũ imaginũ vſus non ſit recẽs in eccleſia, ſed vetuſtiſſim⁹, & ab ipſis apoſtolis ad hæc vſq; tẽpora cõtinuo decurſu ſeruatus. De
Euſebius. hac re teſtimoniũ perhibet Euſebius Cæſariẽſis, q. in vii. lib. hiſtoriæ eccleſiaſticę cap. xiiii. de Cæſarea Philippi ciuitate loquẽs, ita ait, Verùm quia vrbis huius fecimus mẽtionẽ, iuſtũ videtur cõmemorare etiã illud in ea quod hiſtoria dignũ duximus. Mulierẽ quã ſanguinis profluuio laborantẽ à ſaluatore curatã euangelia tradiderunt, huius vrbis ciuẽ cõſtat fuiſſe, domuſq; eius in ea etiã nunc oſtenditur. Pro foribus verò domus ipſius, baſis quædã in loco K
editiore collocata mõſtratur, in qua mulieris ipſius velut genibus prouolutæ palmaſq; ſupplicitèr tẽdẽtis imago ære videtur expreſſa. Adſtat verò alia ex ære nihilominus fuſa ſtatua, habitu viri, ſtola cõpte circundati, & dexterã mulieri porrigẽtis. Huius ad pedẽ ſtatuæ, è baſi herba quædã noua ſpecie naſcitur, quæ cũ exorta fuerit, excreſcere vſq; ad ſtolæ illi⁹ ærei indumenti fimbriam ſolet. Quam cum ſummo vertice creſcens herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoreſq; cõquirit, ita vt quæcunq; illa fuerit infirmitas corporis, hauſtu exiguo madefacti ſalutaris graminis depellatur, nihil omnino virium gerens ſi anteq̃ æreæ fimbriæ ſummitatem creſcendo contigerit, decerpatur. Hanc

ſtatuam

A ſtatuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant,quæ permanſit ad noſtra vſque tempora,ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus.Et nihil mirum ſi hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficiis quæ a ſaluatore fuerant conſecuti, huiuſmodi velut munus videbantur offerre,cum videamus etiam nunc apoſtolorum Petri & Pauli, & ipſius ſaluatoris imagines deſignari,tabulaſq; depingi.Sed & antiquas ipſorum imagines à quibuſdã conſeruatas nos vidimus.Hucuſq; Euſebius.Hanc autem ſtatuam fuiſſe a Iuliano apoſtata in inuidiã Chriſti deſtructam,hiſtoria tripartita refert,quæ libro ſexto,& cap. xli. ſub nomine Socratis de eodem Iuliano imperatore loquens,ita ait: Cum enim cognouiſſet in Cæſarea Philippi ciuitate Phœniciæ, quam Paneada vocabant, inſigne Chriſti eſſe ſimulacrum, quod mulier illa ſanguinis liberata profluuio conſtituerat,eo depoſito ſuam ibi ſtatuam collocauit.Quę violento igne de cælo cadente,circa eius pectus diuiſa eſt, & caput cum ceruice vna parte
B deiectum,atque in terra fixum,reliqua verò pars hactenus ſuperfuit, & fulminis indicium reſeruauit.Statuam vero Chriſti tunc quidem pagani trahentes confregerunt, poſtea vero Chriſtiani colligentes in eccleſiam recondiderunt,vbi hactenus reſeruatur.Hæc in hiſtoria tripartita Caſſiodorus ex Socrate.Quid ergo impii hęretici imagines ab eccleſia tollere audent,quarum vſum tantis miraculis deus confirmauit,& eccleſia catholica ab ipſis apoſtolorum temporibus(teſte Euſebio)vſque ad hæc tempora conſeruauit?Demum hæc hæreſis de tollẽdis imaginibus in plurimis cõciliis dãnata eſt,videlicet in cõcilio Nicæno ſecũdo, quod ſub Irene imperatrice & Conſtantino imperatore eius filio celebratum eſt, & ſeptima ſynodus appellatur,& in concilio Francfordienſi ſub Adriano papa huius nominis primo, in quo ſummi pontificis authoritate præſederunt Theophylactus & Stephanus epiſcopi.Verùm opus eſt vt aduerſariorum obiectionibus reſpõdeamus. Primo obiiciũt nobis quia deus in Exodo & in Deuteronomio diſtrictè prohibet omnia ſimulachra,dicens, Nõ
C facies tibi ſculptile, neque omnẽ ſimilitudinẽ quæ eſt in cælo deſuper,& quæ in terra deorſum, neque eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Cui reſpõdemus, illã prohibitionem à deo eſſe factam cauſa vitandæ idololatriæ,ita vt ad hunc finem intelligantur omnia ſimulachra eſſe prohibita, non vt non habeantur aut fiant abſolute, ſed vt non fiant ad colendum ea. Hunc autem eſſe verum literæ ſenſum,ex præcedentibus & ſequentibus facilè conuincitur. Nam antequam talem prohibitionem in Exodo faciat,hæc verba præmittit, Non habebis deos alienos coram me.poſt quæ verba immediate ſequitur prohibitio ſimulacrorum: qua prohibitione facta,continuo ſubiungit de illis loquens,Non adorabis ea neque coles.Itaq; ex præcedentibus & ſequentibus verbis colligimus ad hunc finem prohiberi ſimulacra, ne videlicet pro diis habeantur.At nos cum imagines colimus, nõ illas tanquam deos veneramur,quoniam noſtram adorationem(vt diximus)non ad illas ſed ad earum exempla referimus.Secundo obiiciunt illud verbum Chriſti apud Iohannẽ, Veri adoratores adora-
D bunt patrem in ſpiritu & veritate. Nam & pater tales quærit,qui adorent eum in ſpiritu. vnde concludere nituntur hæretici,non eſſe opus imaginibus,quia cum illas colimus,non ſpiritu adoramus,ſed corpore. Fatemur quidem veram & potiſſimam adorationem eſſe in ſpiritu, cum videlicet fide, ſpe, & charitate (vt Auguſtinus ait) tendimus in deum: ſed quoniam intellectus noſter aliquando dormit,dei oblitus, & affectus tepidus eſt,nõ prout decet deum amans, ideo oportet aliquibus rebus exterioribus intellectum excitare, vt per earum aſpectum & conſiderationem ad dei memoriam reducatur intellectus, & inflammetur affectus.Contra hanc hæreſim ſcripſere olim,Gregorius papa huius nominis tertius,& Adrianus papa huius nominis primus,& Iohãnes Monachus tempore Gregorii papæ. iii. Verùm opera iſtorum non vidi, ſed ſolo teſtimonio Iohannis Tritemii hæc habeo,qui in ſuo catalogo ſcriptorũ eccleſiaſticorũ de præfatis viris refert illos cõtra hãc hæreſim ſcripſiſſe.Beatus Damaſcen⁹ in lib.iiii.de fide orthodoxa cap.xvii. nõihil de hac re
E differit.Thomas Vvaldẽ in ſuo libro de ſacramẽtalib⁹ titu.xix. copioſius aduerſus hãc hęreſim diſputat.Nos etiã ſuperius in tit.de adoratione hæreſi.i.plura diximus quę huic loco cõgrue adaptari poſſunt,ad quẽ locum accedet lector,ex quo plura haurire poterit ſi velit.

Concilii Nicænum. Concilii Francfordianum. Exo.xx. Deute.v. Iohan.iiij.

SEcunda hæreſis aſſerit imaginem dei ad quam homo factus eſt a deo,eſſe corpori impreſſam,& non animæ. Hanc hæreſim inter alias recenſet Philaſter Brixienſis epiſcopus in ſuo opere de hæreſibus:nec tamen prodit quis illius fuerit author.Beatus Auguſtinus in ſuo libello de hæreſib⁹ ad Quodvultdeũ, capite ſeptuageſimoſexto, hui⁹ hæreſis poſt Philaſtrum meminit:ſed authorem illius etiã nõ indicauit.Quid autẽ huius authorem vt ſic ſentiret mouerit, mihi nõ conſtat,quia nec Augu. nec Philaſter apud quos eam legi,

aliquid de hoc dixerũt.ego tamẽ arbitror hũc errorẽ ex alio deriuari, quo docetur deũ eſſe F
corporeũ, & habere membra omnia corporis,quemadmodum homo habet:& qui ſic ſentiunt(vt ego exiſtimo)inde arguunt dei imaginẽ eſſe in corpore hominis, & nõ in anima. Et huic noſtræ ſuſpicioni apertè fauet Iohannes Caſſianus,qui in ſuis collationibus,decima collatione,de Anthropomorphitarum hæreſi differens, ait huius hæreſis patronos ideo aſſerere deum eſſe corporeum,quia ſcriptura dicit hominẽ eſſe ad dei imaginem factum. Sed illum errorem iam nos deo iuuante apertis ſcripturæ teſtimoniis ſupra deſtruximus in titulo de deo,hæreſi ſecũda. Ex cuius hæreſis impugnatione,hęc quam in manibus habemus, facile mea ſententia proſternitur. Nam ſi deus corporeus nõ eſt, neq; membra habet vt homo, fieri nõ poteſt vt homo ſecundum corpus dei imago dicatur. Præterea res quælibet eò alterius dicenda eſt imago,quia illius præcipuas partes repręſentat: quoniam ſi minimam illius partem ſolum referret, immerito diceretur imago. Nullus enim diceret Petrum eſſe G
Iohannis imaginem ob hanc ſolam cauſam,q̃ næuum aliquem in maxilla Petrus habeat, aut verrucam in fronte,quemadmodum Iohannes habet. Si autem ſimiles oculos habeat,& ſimilia labra,ſimilem genarum colorem,ſimili modo frontem contrahat, ſimilem habeat vultum,ſimilia etiam reliqua corporis delineamenta,meritò dicetur Petrum eſſe Iohannis imaginem,præſertim ſi eſt ad illius imitationem factus:quia principales illius partes exprimit ac repręſentat. At quæ in deo ſunt præcipua(ſi inter infinite perfecta vnum alio poteſt eſſe principalius)ſunt intelligentia,& memoria,& voluntas. Nam ſuper hæc tanq̃ ſuper baſes aliquas tere reliquæ omnes diuinæ perfectiones fundantur. Nam ſuper voluntatẽ illius diuina fundatur omnipotentia. Propterea ſiquidem deus omnipotens dicitur & eſt,quia omnia quæ vult,poteſt: neq; aliquid niſi ipſo volente aut permittente fieri poteſt. Si deus intellectu careret & voluntate,neq; ſapiens eſſe poſſet, neq; prudens, neq; iuſtus,neq; miſericors, neq; creator,neq; gubernator,neq; rector. Fieri enim non poteſt vt bene & plene gubernet qui nõ intelligit neq; vult. Intellectus ergo & voluntas ſunt quaſi quædã baſes & H
fundamẽta omnium diuinarum perfectionum. Homo autẽ ſecundum animam habet intellectum,memoriam & voluntatem,non ſecundum corpus. Anima enim intelligit,non corpus. Anima meminit,non corpus. Anima vult,non corpus. Nam corpus abſq; anima nõ ſolum hæc ſed neq; alios vitæ actus exercere poteſt. Nõ enim poteſt videre,audire,loqui,comedere,ambulare,aut alia id genus. Ex quibus colligimus hæc omnia cum agit,ab anima vires ſuas ſumere. Cum ergo ſola anima habeat intellectũ, memoriam,& voluntatem: conſequens eſt vt ſecundum ſolam etiam animam dei imaginem homo portet. Rurſum ſi dei imago eſt in corpore hominis,& nõ in anima,oporteret vt alia bruta animalia quæ ſimilẽ homini habẽt ſui corporis figurã(qualia in mari aliqua eſſe dicũtur)imaginẽ dei portent,& ſint ad imaginem dei facta,quemadmodum homo. Huic tamen ſententiæ ſcriptura ſacra apertiſſime contradicit. Nam poſtq̃ deus creauerat cete grandia,& omnem animam viuẽtem atque motabilem quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas,& omne volatile ſecundum I
genus ſuum:poſtquam etiam fecerat beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas,& iumenta & omne re-
Gene.i. ptile terræ in genere ſuo,ad hominis creationem deueniens dixit deus· Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris,& volatilibus cæli,& beſtiis vniuerſæ terræ, omnique reptili quod mouetur in terra. De nullo autem animali dictum eſt quòd factum ſit ad imaginem dei,niſi de ſolo homine. Si autem dei imago eſſet in corpore hominis impreſſa, haberent etiam illam dei imaginem alia bruta animalia quæ homini ſecundum corpus aſſimilantur. Potuiſſem pro hac re plura ſanctorum teſtimonia coaceruare, verum nolui in re manifeſtiſſima nimia prolixitate grauare lectorem.

Indulgentiæ.

K

INdulgentias quas pontifices peccatoribus præſtãt,cõdonãdo videlicet illis pœnam ad cuius tolerantiam peccator obligatur etiam remiſſa culpa,
Valdenſes multi hæretici contẽnunt atq; irrident. Valdenſes nanq; aſſerunt papam nullam prorſus habere poteſtatem indulgentias concedendi:quas ſi conceſſerit,dicũt nullius eſſe virtutis. Hunc errorẽ etiã docuit Iohãnes Vvit-
Vvitcleff. cleff,qui nunq̃ à Valdenſibus deficit. Hi quò ſuum errorem cõfirmẽt,aliũ magis execrandũ errorẽ docẽt. Dicũt enim nullũ eſſe purgatoriũ ignem, & inde deducunt

nullas

A nullas etiam esse indulgentias. Post istos tanquam illorum hæres successit in eodem errore Lutherus. Lutherus, quanquam hic ex alio fonte non minus vitiato suum deducit errorẽ. Lutherus siquidem purgatorium admittit, tamen negat vllam fore pro peccatis satisfactionem. Dicit enim non esse obligatum ad alicuius pœnæ satisfactionem, qui à culpa fuerit absolutus, sed cum primum fuerit à culpa solutus, dicit etiam esse liberũ ab omni pœna. Et hinc colligit Lutherus indulgentias nullius esse momẽti, & dicit eas esse pias fraudes fidelium. Aduersus hunc errorem paucis verbis contendam, quoniam inter omnes res de quibus in hoc opere disputamus, nulla est quam minus aperte sacræ literæ prodiderint, & de qua minus vetusti scriptores dixerint. Neque tamen hac occasione sunt contemnendæ, quòd earum vsus in ecclesia videatur serò receptus, quoniã multa sunt posterioribus nota, quæ vetusti illi scriptores prorsus ignorauerunt. Nam de transsubstantiatione panis in corpus Christi, rara est
B in antiquis scriptoribus mentio: de processione spiritus sancti à filio, multo rarior: de purgatorio ferè nulla, potissimum apud Græcos scriptores. qua de causa vsque in hodiernum diem purgatorium non est à Græcis creditum. Quis tamen nisi hæreticus hæc negare audebit, quia apud priscos authores hæc sub talibus nominibus non cõmemorantur? Ecclesia enim quotidie proficit in membris suis, deo eam quotidie magis illustrãte. Quapropter ecclesia comparatur auroræ. Quæ est ista (inquit) quæ progreditur quasi aurora? At aurora in Cantic. vi. suo ortu remissum habet lumen, quod temporis progressu augetur: sic ecclesia. Vnde nõ dubito quin etiam multa sint à posteris clarius & apertius inuenienda, quæ nobis sunt prorsus nunc ignota. Quid ergo mirum si ad hunc modum contigerit de indulgentiis, vt apud priscos nulla sit de eis mentio? præcipuè quòd tunc magis feruebat Christianorum charitas, vt parum esset opus indulgentiis. plures anhelabant ad martyrium. pauca erant hominum scelera, & si quod erat, grauissima canonum punitione emendabatur. hic in præsenti vita satis-
C facere volebant, nihil volebant in futurum puniendũ relinquere, quapropter non est mentio vlla indulgentiarum. Istis autem temporibus refriguit multorum charitas, & ideo plura committuntur peccata, & pro commissis minorem volunt facere satisfactionem, ideo necessarium fuit ad indulgentias tanq̃ ad asylum cõfugere, vt aliquod daretur peccatoribus adiutorium. Adde quòd non est tam recẽs indulgentiarum vsus, quantum isti hæretici exprobrant. Nam apud Romanos vetustissimus prædicatur illarũ vsus, vt ex stationibus Romæ frequentissimis colligi vtcunq; potest. Et de beato Gregorio papa huius nominis primo fertur quòd aliquas suo tempore concesserit. Verùm etsi pro indulgentiarum approbatione sacræ scripturæ testimonium apertum desit, non tamen ideo contemnendæ erant, quoniam ecclesiæ catholicæ vsus à multis annorum sæculis receptus, tãtæ est authoritatis, vt qui illum contemnat, hæreticus meritò censeatur, potissimum quòd talis vsus non fortuito casu ecclesiæ irrepsit, sed per ecclesiæ definitionem sit introductus. Concilium siqui- Concilij
D dem Lateranense sub Innocentio tertio celebratum ad reprimendam quorundam abbatũ Lateranẽse temerariam audaciam, declarauit abbates non posse vllo pacto indulgentias concedere, sed hoc munus dicit solis episcopis esse à deo concessum: verùm ne ex facili earum concessione vilescerent, aut peccatores indulgẽtiis fidentes, ad satisfactionis opera tepidiores essent, ipsis episcopis leges præscribuntur, vt vltra certum numerum indulgentias non concedant. Huius autem concilii decretum ponitur in volumine epistolarũ decretalium in titulo de pœnitẽtiis & remissionibus, in eo capite quod incipit, Cũ ex eo &c. Cõciliũ Cõ- Concilij
stantiense sessione octaua damnauit xlv. articulos Iohannis Vvitcleff, inter quos vnus est Cõstãtiẽse. ad hanc rem pertinens. Nam quadragesimus primus articulus eius ita dicit, Fatuũ est credere indulgentias papæ & episcoporum. Qui articulus simul cũ aliis vna super omnes lata sententia damnatus est. De hac re scribit Roffensis in illo opere quod cõtra Lutheri captiuitatem Babylonicam edidit. Scribit etiam Iacobus Latomus in quodam opere quod pro
E assertione determinationis facultatis Louanien sis contra Lutherum fecit. Tuberinus quidã scripsit de hac re diffusius aduersus Lutherũ, sed meo iudicio minus ornate, & multo minus exacte quàm Roffensis rem absoluit. Iohannes Eccius in suo enchiridio locorũ communium aduersus Lutheranos, cap. xxiiii. quantum enchiridii forma patiebatur, de hac re disputat. Si verò alio longiori tractatu de hac re disseruit, mihi non constat. Audio tamen eum multa aduersus Lutherum scripsisse.

Infernus.

F

Almaricus.

Albanẽſes.

Hermanus Kiſſuich.

NTer cæteros errores quos frater Bernardus de Lutzẽburgo in ſuo catalogo hæreticorum Almarico impingit, vnus eſt quo Almaricus dixit nullum eſſe infernum, ſed qui habet peccatum mortale, illum dicit habere in ſe infernum. Guido refert Albanenſes ſentire, non eſſe alias inferni pœnas, quàm illas quas in hoc mundo experimur. De Hermãno Kiſſuich dicit catalogus illum dixiſſe nullum prorſus eſſe infernum. Et certe quantum ad Almarici ſententiam, vt verum fateamur, vna & maxima inferni pœna eſt conſciẽtiæ propriæ accuſatio, quæ ſemper peccatorem oppugnat, ſemper illum pungit, neq; vſquã ceſſat. Et hanc conſcientiæ accuſationem multi nomine vermis putant intelligi. Vnde beatus Hieronymus exponens illud Eſaiæ, Vermis eorum non morietur, ita dicit, Vermis autem qui non morietur, & ignis qui non extinguetur, à pleriſque conſcientia accipitur peccatorum, quę torqueat in ſuppliciis conſtitutos, quare vitio ſuo atque peccato, caruerint electorum bono, iuxta illud quod dicitur, Verſatus ſum in miſeria dum infigitur mihi ſpina. & in prouerbiis, Tinea oſſium cor intelligens. Hæc Hieronymus. Et hanc conſcientiæ accuſationem Ethnici tanquam maximam pœnam horruerunt. Nam Seneca epiſtola. xvi. ad Lucilium, ait, Prima eſt & maxima peccantium pœna, peccaſſe. Et Iuuenalis ſatyra. xiii. de eadem peccati conſcientia ita ait.

G

Eſa. vlti.

Pſal. xxxi.

Prouer. 25

Exemplo quodcunque malo committitur, ipſi
Diſplicet authori. Prima eſt hæc vltio, quòd ſe
Iudice nemo nocens abſoluitur. Et poſtea.
Cur tamen hos tu
Euaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, & multo ſæuior illis
Quas & Ceditius grauis inuenit, & Rhadamanthus,
Nocte dieq; ſuum geſtare in pectore teſtem.

H

Verùm etſi hæc magna ſit pœna, & vna ex grauibus quæ ſunt in inferno, nõ tamen in hoc ſeculo æquè mentem cruciat, vt poſt hanc vitã cruciabit, quoniã ſicut tunc apertius & clarius quiſq; ſuum peccatum agnoſcet, ita hæc peccati conſcientia acrius punget: quapropter etſi homo peccator à ſui peccati conſcientia in hoc ſeculo torqueatur, non tamen ideo dicendum eſt vt hic patiatur infernum. Deinde etſi acerbiſſima pœna ſit hæc peccati conſcientia, ſunt tamen aliæ æquè graues, quas in hoc ſeculo non experiuntur peccatores: quapropter dici non poteſt peccatorem hic in ſeipſo habere infernum, cum multa alia reſtent toleranda, puta ignis, & vermis, fumus ſulphureus, tenebræ. Eſaias ait, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quod ſi hæc Eſaiæ verba dicis debere intelligi de illo verme conſcientiæ qui mentem continuo morſu rodit, Sapientis verba producam qui rem apertius exprimit dicens, Vindicta carnis impii, ignis & vermis. Quæ verba nullo pacto poſſunt de verme conſcientiæ intelligi, quoniam nõ dixit, vindicta animæ impii: ſed dixit, Vindicta carnis impii, ignis & vermis. Et in libro Iudith, Dabit igné & vermes in carnes eorum, vt vrantur & ſentiant vſq; in ſempiternum. De tenebris damnatorum teſtatur Iob, nomine illorum dicens, Præſtolabar lucem, & eruperunt tenebræ. Et iterum clarius, Auferetur ab impiis lux. De ſulphureo autem fumo teſtatur Dauid dicens, Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis & ſulphur & ſpiritus procellarũ pars calicis eorum. Et vox tertii angeli in Apocalypſi ait, Si quis adorauerit beſtiam & imaginẽ eius, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua, hic bibet de vino iræ dei, quod mixtum eſt mero in calice iræ ipſius, & cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu angelorum ſanctorum, & ante conſpectum agni: & fumus tormentorum eorum aſcendet in ſecula ſeculorum. Et ipſemet infernus vocatur in eodem libro ſtagnum ignis & ſulphuris. Nam de malis loquens ait, Vi ui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis & ſulphuris. Quid ergo impius Almaricus & blaſphemi Albanenſes docere audent non eſſe alibi infernum quàm in hac vita? Ego credo quòd nunc aliter ſentiunt. Nam cum inferni pœnas iam experiantur, exiſtimo eos iam ſcire alium eſſe infernum, & alias inferni pœnas ab illis quas in hoc ſeculo experiuntur.

I

Eſa. vlti.

Eccli. vij.

Iudith xvi.

Iob. xxx.

Iob. 38.

Pſal. x.

K

Apoc. xi ij.

Apoc. xix.

Secunda

A SEcunda hæreſis docet inferni pœnam non eſſe perpetuam. Huius hæreſis principem fuiſſe Origenẽ teſtantur omnes qui de hæreſibus eius ſcripſerunt. Philaſter narrat fuiſſe quandam hæreſim dicentem ꝙ Chriſtus ſuo deſcenſu ad inferos hoc illis indulſerit, vt ibidem confitentes ſaluentur. Huius tamen hæreſis nullum oſtendit authorem. Armeni (vt Guido refert) aſſerunt Chriſtũ cum ad inferos deſcendit, omnes animas inde eduxiſſe. Hãc hæreſim recenſet Auguſtinus inter alias, ſine tamen nomine authoris. Nos autẽ iſtorũ ſententiam cum Origenis errore coniungimus, quoniam aliquantulum eſt illi vicina, & eodẽ proſternitur teſtimonio. Cum enim oſtenderimus inferni pœnã eſſe perpetuã, actum eſt de his duobus erroribus. At pœnã inferni eſſe perpetuam apertiſſimè ſacræ literæ docent. Nã illa teſtimonia quæ aduerſus proximè citatam hæreſim protulimus, ferè omnia aduerſus iſtam hæreſim pugnant. Illud enim Eſaiæ apertiſſimum eſt, & alterum ex libro Iudith, & B aliud ex Apocalypſi, quæ non eſt opus nunc repetere, ne chartas fruſtra impleamus. Præter hæc teſtimonia ſunt alia ex euangeliis. Ipſemet veritatis magiſter apud Marcũ loquens ait, Si ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam. bonum eſt tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum. bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum. bonum eſt tibi luſcum introire in regnũ dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Ecce vides Chriſtum vno orationis contextu ter docentem pœnas inferni eſſe perpetuas. Præterea illud eſt apertiſſimum, quod minatur ſe in die iudicii peccatoribus dicturum, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo, & angelis C eius. Nec opus eſt plura teſtimonia afferre, cũ iſta ſint apertiſſima. Qui de hac re plura noſſe cupit, videat ea quę ſupra diximus in titulo de beatitudine, hæreſi tertia, quoniam illo loco hunc errorem Origenis apertius enarrauimus.

Origenes. Armeni. Marci. ix. Matth.

TErtia hæreſis eſt quæ negat Chriſtum ad inferos deſcendiſſe. Huius hæreſis non meminit Auguſtinus, neq; Philaſter. Iſidorus tamẽ illã inter hæreſes recenſet, q̃uis nullũ huius erroris prodat authorem. Hæc autẽ ſententia conuincitur hæreſeos per id quod Sapiẽs ſub nomine ſapientiæ, hoc eſt filii dei, ait, Penetrabo (inquit) omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperãtes in domino. Quod ſi hoc teſtimoniũ quiſq̃ allegoriis ludens aliò detorqueat, & dicat ſapientiam penetraſſe & penetrare omnes inferiores partes terræ cognitione ſua, quæ tanta eſt vt nihil illam latere poſſit, ſed omnia quãtũlibet nobis abſcondita, nuda tamen & aperta ſunt oculis eius: ſaltẽ illud Pauli eſt ſatis apertum, quod de aſcenſione Chriſti differens ait, Quod autẽ aſcendit, D quid eſt niſi quia deſcendit primùm in inferiores partes terræ? Et Petrus Apoſtolus in die pentecoſtes recepto iam ſpiritu ſancto, de Chriſto coram populo prædicãs ita dicit: Quem deus ſuſcitauit ſolutis doloribꝰ inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illũ ab eo. Dauid enim dicit in eum, Prouidebam dominũ in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi, ne cõmouear. Propter hoc lætatũ eſt cor meũ, & exultauit lingua mea, inſuper & caro mea requieſcet in ſpe: quoniam non derelinques animã meã in inferno, nec dabis ſanctum tuũ videre corruptionem. Præterea in ſymbolo Apoſtolorum dicitur, Deſcẽdit ad inferos. Et Concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio celebratum, hoc idem definit. Nam de Chriſto redemptore noſtro loquens, ita inquit: Qui etiam pro ſalute humani generis in ligno crucis paſſus & mortuus, deſcendit ad inferos, reſurrexit à mortuis, & aſcendit in cælum. Sed deſcendit in anima, & reſurrexit in carne, aſcendit pariter in vtroque. Hæc Cõcilium Lateranenſe. Quæ verba habentur in libro decretalium in cap. firmiter. de ſumma E trinitate & fide catholica. Et certe is vnus locus eſt quo maximè poſſumus Lutherũ redarguere, q. ſcripturæ ſacræ teſtimonia vult eſſe apertiſſima ſine vllis ratiocinationibꝰ aut collectionibꝰ, ſed quæ apertiſſimè ſentẽtiã doceãt. Deinde ait nihil eſſe definiẽdũ quod nõ ſit expreſſum in ſacris literis. Nullũ etiã admittit iudicẽ in cõtẽtione de rebus ad fidẽ ſpectãtibꝰ niſi ſolã ſacrã ſcripturã. Et certe ſi ad hos gnomones ſunt omnia examinãda, nõ oportebit dicere Chriſtũ ad inferos deſcendiſſe, quoniã hoc ſacræ literæ non docent per verba adeo expreſſa qualia ipſe alibi à catholicis petit. Nunq̃ enim hæc verba reperiuntur in ſacris literis ſub hac forma, Chriſtus deſcendit ad inferos. Verùm etſi hæc nõ reperiantur ſub illa forma: reperiuntur tamen alia quæ eadẽ cum illis ſignificant, & ex quibus illa apertiſſi-

Concilium Lateranẽſe

ma collectione deducuntur, quod satis est viro catholico, qui captiuare tenetur intellectum F
suum ad definitiones & expositiones scripturæ, quas tradiderit ecclesia, & non suæ tantum
inniti prudentiæ.

Inimicus.

Græci.

Ræcorum error est, quo asserunt licitũ esse decipere inimicũ, nec esse peccatum aliquod si quis suo inimico damnũ inferat, etiam si ad hoc faciendum periuriis aut quouis mẽdacio iuuetur. Hæc omnia illis tribuit Guido enarrans vicesimumquintũ illorum errorem. Et certe vix possum credere illos tam dementes esse, vt hæc sentiant, quoniam illa sunt naturali legi apertissime cõtraria, ita vt illam eorum sententiã gentilis quisq; philosophus damnet, nedũ Chri- G
stianus homo. Quis vnq̃ non horruit mendacium? Quis nõ execratur periurium? Et hæc nõ
solum cum amicis non sunt exercenda, sed neq; cum inimicis, quia etsi in bello licitum sit
insidiis vti aduersus hostes, non tamen mendaciis licet illum decipere. In Leuitico siquidẽ
Leui.xix. dominus ait, Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. At quantũlibet
quis sit alteri inimicus, proximus tamen est: quod vel ex eo conuincitur, quòd Samaritanus
misericordã faciens sauciato, voce Christi iudicatus est proximus, q̃uis Samaritani Iudæis
Lucæ.x. fuissent infensi. Præterea ex lege Euãgelica nullus permittitur inimicus, quoniam etsi alter
i.Petri.iij. mihi inimicus sit, ego tamen teneor non esse illi. Non reddentes (inquit Petrus) malum pro
malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicentes; quia in hoc vocati estis
vt benedictionem hæreditate possideatis. Et beatus Paulus in epistola ad Romanos, Nulli
Rom.xij. malum pro malo reddentes. Et infra, Non vos defendentes chariſſimi, sed date locum iræ.
Scriptum est enim, Mihi vindictã, & ego retribuam, dicit dominus. Sed si esurierit inimi- H
cus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciẽs, carbones ignis congeres super ca-
put eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Et in prima ad Thessalonicẽses epi-
i.Thess.v. stola iterum ait, Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonũ est,
sectemini inuicem, & in omnes. Denique ipse veritatis magister Iudæorum errorem corri-
Matth.v. gens ait, Audistis quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuũ, & odio habebis inimi-
cum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderũt vos,
& orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filii patris vestri qui in cælis est,
qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si ergo hoc
modo vult Deus filios suos examinare, Græci conuincuntur non esse filii dei, quia bene
inimicis suis non faciunt.

Iniuria. I

Lutherus.

Vtheri sententia est, non licere Christianis petere coram iudice iniuriæ
reparationẽ. Quapropter videtur mihi Lutherus non modicũ de fermẽ-
to Pharisæorum habere, quoniã alligat onera grauia & importabilia, di-
gito autẽ suo non vult ea mouere. Nam qui dicit non licere petere co-
ram iudice reparationem iniuriæ, ipsemet siqua sibi ab aliquo infertur
iniuria, quãm impudenter ne dicam atrociter eam repellit? Vnam certe
iniuriam centum acerbioribus propulsat: & quod peius est, etiam cum
nullam receperit, mille cõuitiis afficit eũ qui vel extremis digitis eum tetigerit. Vide quale
Eccli.xxi. sit vulnus quod nec tangi permittitur. Qui odit correptionem, ait Ecclesiasticus, peccato-
ris vestigium est. Peccator est ergo Lutherus, quoniam non patitur corripi, non à quoquã K
admoneri. Cuius rei testimonium est apertissimum, quòd quicunque eum scriptis aut cor-
ripuit, aut admonuit, siue is fuerit vir illustris, siue plebeius, siue rex, siue imperator, episco-
pus, aut papa, mille iniuriis est à Luthero affectus. Nam in sereniſſimum regem Angliæ, qui
satis modeste, prout regiam dignitatem decebat, aduersus illum scripserat, nullo regiæ di-
gnitatis habito respectu, mille opprobria iniecit, mille illum scommatis subsannauit. De
his quæ aduersus summum pontificem effutiuit, melius est tacere, quoniã me pudet enar-
rare, quod illum puditũ nõ est scribere. Quid ergo dices ad hæc Luthere? Si tibi licet iniu-
riam iniuria repellere, cur nõ licebit aliis iniuriæ reparationem coram iudice petere? Iustũ
est certe

A eſt certe vt nemo ſit iudex in propria cauſſa. quapropter ſi licet manibus propriis iniuriã repellere,multo magis licebit per manus iudicis iniuriam propulſare,aut iam illatę reparationem petere.Qua de re mihi videtur non eſſe opus aliis argumentis ad hunc errorem reuincendum,ſed ſufficere illa quæ ſupra in titulo de bello contra eundem Lutherum propoſuimus.Ibi enim probauimus bellum eſſe Chriſtianis licitũ,modò cætera adſint quæ ad iuſtum bellum exiguntur.Ad iuſtum autem bellum requiritur,vt quod ſine bello emendari poteſt,mediante bello non fiat. Iuſtius eſt ergo vt quis à iudice petat emendationem, q̃ vt ipſe eam per bellum habere velit,ſi eam habere licet.At cum liceat eam petere ex bello (vt ſupra euicimus) licebit ergo etiam illam petere à iudice.

Iohannes Baptiſta.

B

BErnardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum de Manichæis loquens, dicit illos ita deliraſſe,vt dixerint Iohannem Baptiſtam,Chriſti ſaluatoris noſtri præcurſorem,fuiſſe damnatum, eò quòd non crediderit in Chriſtũ.Nam cũ Iohannes in vinculis exiſtens miſit duos diſcipulos ſuos Matth.xi. ad Chriſtum vt interrogarent illum, Tu es qui vẽturus es,an alium expectamus?Manichæi (vt illis Bernardus de Lutzemburgo tribuit) putant Iohannem Baptiſtã ex incredulitate hæc feciſſe & dixiſſe.Sed ego vix credere poſſum Manichæos ita inſaniſſe,quanuis multa alia maioris dementiæ illos dixiſſe conſtet. Nam Philaſter Brixienſis in ſuo libro de hæreſibus,cum de Manichæorum hęreſibus diſſerit,nũquam huius erroris meminit.Beatus Auguſtinus in libro de hæreſibus ad Quodvultdeũ,cap. quadrageſimoſexto
C Manichæorum errores recenſet,nec tamen hunc inter alios miſcuit. Vnde coniicio illos longe ab hoc errore fuiſſe:quoniam beatus Auguſtinus qui illorum errores optime nouerat,quoniam illorum ſectæ aliquando adhæſerat,nequaquam hunc errorem tacuiſſet. Eſto tamen illi ita ſenſerint quemadmodum de illis refert Bernardus de Lutzemburgo, non eſt opus vt in hac hæreſi referenda longam moram trahamus:cum ſint tam aperta Chriſti ſaluatoris noſtri de ipſo Iohanne teſtimonia.Nam laudauit Iohãnem de fortitudine,& mentis conſtantia, cum dixit illum non eſſe arundinem vento agitatam, quæ ad omnem ven- Matth.xi. torum flatum mouetur.Commendauit illum à temperantia, dicens illum nõ eſſe mollibus veſtitum. Oſtẽdit illum longe eſſe ab adulatione,cum dixit illum non eſſe in domibus regum:quoniam qui huiuſmodi morbo laborant,cum regibus verſari ſolent. Et laudis argumenta multiplicans,dixit illum eſſe prophetam,& pluſquam prophetam.dixit illum eſſe angelum,eò quòd angelicam vitam duceret:quia licet in carne,præter carnem tamen viue-
D bat. Denique vt coronidem cingeret,dixit,Inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohãne baptiſta.Et hæc omnia dicta ſunt à Chriſto ſaluatore noſtro de Iohanne baptiſta eo tẽporis articulo quo Manichæi Iohannem peccaſſe aſſerunt.Nam poſtquam Chriſtus interrogationi per Iohannis diſcipulos factæ reſpondit,illis abeuntibus continuò pòſt hæc laudum præconia de Iohanne baptiſta dixit.Ex quibus conuincimus Iohannem per illam interrogationem minime(vt Manichæi dicunt)peccaſſe.Quod autem dicunt Iohannem baptiſtam ex incredulitate interrogaſſe,falluntur.Non enim ſuo nomine,& propter ſe interrogat,ſed propter ſuos diſcipulos quos in Chriſti fide nutantes videbat. Et propter hanc cauſſam illos ad Chriſtum mittit,vt viſis miraculis ab illo factis,in illius fide confirmarentur.Quod Chriſtus cum optime noſſet,nullum illis dedit reſponſum:ſed multis coram illis ab eo factis miraculis,ad Iohannem illos redire mandat,vt quæ viderant, illi renunciarent.Nõ certe ob aliam cauſſam,niſi vt inde Iohannes diſcipulos ſuos quos parum fideles
E eſſe nouerat,apertius de fide Chriſti inſtrueret,& inſtructos confirmaret.ſic enim illam Iohannis interrogationem interpretatur beatus Iohannes Chryſoſtomus homilia trigeſimaſeptima ſuper Matthæum.Chryſoſtomũ vt alibi ſemper, ita etiam hoc loco imitatur Theophylactus.Huius verba quia multo breuiora ſunt,hic referã.Nõ interrogat Iohãnes(inquit ille)quaſi ignorãs Chriſtũ.Nã quo pacto ignoraret, quũ teſtatus ſit:Ecce agnus dei?Verùm quia diſcipuli eius inuidebant Chriſto,vt pluribus argumentis certiores eos redderet,propter hoc mittit eos,vt vel viſis miraculis credant Chriſtum Iohanne maiorem eſſe: & idcirco fingit ſe rogare,Tu es qui venturus es?hoc eſt,qui expectatur in ſcripturis in carne vẽturus. Hæc Theophylactus. Et de hoc ſatis.

Iudas.

F

QVantũlibet ſit aliquis ſceleſtus aut flagitioſus,nunquam illi deerit a quo laudetur,& ſcelus eius commẽdetur:quoniam(vt eſt in prouerbio)cicada ſemper eſt cicadæ chara,& formica formicæ.Huius rei vel hoc eſt ſufficiens teſtimonium,q̃ non defuere qui ſceleſtiſſimum Iudę facinus cõmendauerint: quoniam Auguſtinus in libro de hæreſibus cap. xviii.refert Caianos ſentire Iudam fuiſſe diuinum,& ſcelus illius beneficium exiſtimare.Dicunt enim(vt Auguſtinus ait) Iudam præſciſſe quantum generi humano Chriſti paſſio eſſet profutura, & ideo Chriſtum Iudæis tradidiſſe,vt per illius mortem genus humanum proficeret.Philaſter tamẽ de his Caianis ſermonem faciens in ſuo libro de hæreſibus,nihil tale illis tribuit,ſed hanc hę- G
reſim poſtea enarrat nullo citato illius patrono.Tertullianus tamẽ in libello ſuo de hæreſi-
bus hoc illis impingit quos ipſe vocat Chaldęos,& ſunt illi iidem(vt ſuſpicor) qui ab Auguſtino vocantur Caiani, quoniam iidem ſunt illorum errores qui ab Auguſtino tribuũtur Caianis,& quos Tertullianus impingit Chaldęis.Ad hunc errorem reuincendum vel illud teſtimonium ſufficiens eſt,cum dominus lauare volens pedes diſcipulorum ſuorum dixit,
Vos mundi eſtis,ſed non omnes.Sciebat enim (ait Euangeliſta)quiſnam eſſet qui traderet eum.propterea dixit,Nõ eſtis mundi omnes.Itaque Iudas non erat mundus, cuius immũditiæ nullã aliam cauſſam Euangeliſta deſignauit, quàm quòd Chriſtum tradere volebat.
Et in Actibus Apoſtolorum Petrus ait,Viri fratres oportet impleri ſcripturam quam prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid de Iuda,qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Ieſum,qui connumeratus eſt in nobis,& ſortitus eſt ſortem miniſterii huius. Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis,& ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia H
viſcera eius. Si bona fuit traditio qua Iudas tradidit Chriſtum,quî fieri poteſt vt merces illi pro traditione donata ſit merces iniquitatis?Si triginta argentei ſunt merces iniquitatis,ergo traditio pro qua illi argentei donati ſunt, eſt iniqua. Sed apertius eſt qđ Chriſtus redẽptor noſter de illo apud Lucam ait,Et filius quidem hominis ſecũdũ quod definitum eſt,
vadit: veruntamen væ homini illi per quem tradetur.Neque opus eſt aduerſus tam apertã blaſphemiam plura citare teſtimonia,præcipuè cum hæc hæreſis non reperiatur ab aliquo fuiſſe poſtea innouata:& teſtimonia adducta ſatis eam proſternunt.

Caiani.

Chaldæi.

Iohan.xiij.

Actuum.i.

Lucæ xxij.

Iudicium.

I

SAnta eſt dæmonis aſtutia in hominibus decipiendis,vt aliquibus ſuggeſſerit nullum eſſe futurum iudicium,vt vel hac occaſione tanto facilius in quodlibet vitium traheret,quanto minus pœnam propter illud infligendam crederent.Hunc errorem Philaſter tribuit Borborianis, & ſunt illi qui ab Auguſtino vocantur Gnoſtici.Hoc etiam impingit Florianis, & Manichæis, & Proclianitis,quos ille vocat Prodianitas,niſi forte litera in Philaſtro eſt erronea, quoniã qui in Auguſtino dicuntur Proclianitæ,in Philaſtro vocantur Prodianitæ, & facilis eſt lapſus ex vna parte in aliam.Nam ſi has duas literas,c & l,coniũgas,facies d literam. Quòd ſi eãdem literam d diſpeſcas,ita vt longam virgulam integram ſepares, & reliquum per ſe colloces,iterum duas literas reperies,videlicet c & l. Ex quo coniicio hac occaſione alicubi ex vitio ſcriptorum fuiſſe erratum.An autem error ſit in Philaſtro,an potius in Auguſtino,mihi non conſtat,quoniam apud nullum illis vetuſtiorem reperio fuiſſe de his habitam
mentionem.Qualitercũque ſit,parum intereſt: vnum tamen hoc eſt certum,Auguſtinũ nõ K
impingere hũc errorem alicui ex iſtis hæreticis,quoniam nec Borboritis nec Gnoſticis, neque Florianis,neque Manichæis,neque Proclianitis . Qua in re valde miror,cum Auguſtinus viderit Philaſtri opus.quod forte inde euenire potuit,quòd apud nullum alium repererit,& propterea omiſerit,parum fidens Philaſtro in hac parte,aut forte reperit non ita eſſe prout Philaſter narrat.Cuiuſcũq; tamen hic error ſit,facillime reiici poteſt. Nã apud Matthæum dominus exprobrãs ciuitatibus in quibus factæ ſunt plurimę virtutes eius, quia nõ
egiſſent pœnitentiam,ait,Dico vobis,Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicii,quàm vobis.Et iterum Capharnaitis loquens ait,Dico vobis quia terræ Sodomorum remiſſius erit
in die

Borboriani.
Gnoſtici.
Floriani.
Manichæi.
Proclianitæ.

Matth.xi.
Matth.x.

A in die iudicii,quàm tibi. Et apud eundem iterum, Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta,& condemnabunt eam &c. Regina auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta,& condemnabit eam. Et apud Iohannem, Poteſtatem dedit filio iudicium facere,quia filiꝰ hominis eſt. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumẽtis ſunt, audient vocem filii dei,& procedent qui bona fecerunt,in reſurrectionẽ vitæ: qui vero mala egerunt,in reſurrectionem iudicii. Et Paulus in epiſtola ad Romanos, Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Scriptum eſt enim, Viuo ego, dicit dominus, quoniam mihi flectetur omne genu,& omnis lingua confitebitur deo. Itaque vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet deo. Et in poſteriore epiſtola ad Corinthios iterum ait, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,vt referat vnuſquiſque propria corporis,prout geſſit,ſiue bonum ſiue malum. Et in ſymbolo fidei edito in concilio Niceno ſic dicitur, Venturus
B eſt iudicare viuos & mortuos. Et in ſymbolo facto in concilio Conſtantinopolitano, Sedet ad dexteram patris,inde venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos.

Iohan.v. Rom.xiiij. Eſa.xlv. ij.Cor.v.

SEcunda eſt hæreſis Albanenſium, dicentium vniuerſale iudicium iam factum eſſe, & nullum aliud amplius eſſe futurum. Hoc enim illis tribuit Guido, qui illorum errores recenſens,hunc ſeptimo loco collocat. Hic error apertiſſime conuincitur ex eo ꝙ iudicium vniuerſale præcedere debet reſurrectio omnium,quemadmodum patet ex eiſdem teſtimoniis quæ proxime citauimus contra præfatã hæreſim, & in viceſimoquarto Matthęi capite expreſſius,vbi prius deſcribitur aduentus Antichriſti,deinde reſurrectio generalis,& poſtea iudicium,& tandem finis: & tunc(iuxta beatum Petrum)elementa purificabũtur per ignem. At nullum iſtorum conſtat eſſe factum,quoniam nec generalis reſurrectio prȩceſſit, nec finis eſt mundi,nec elementa ſunt per ignem purificata. Ex quibus colligitur maximã eſſe dementiam,aſſerere vniuerſale iudicium eſſe iam factum.

Albanẽſes. ij Petri.iij.

C

Iudex

VAldenſium error eſt,quo docent nullum iudicem poſſe damnare aliquẽ hominem ad pœnam aliquam. Hunc errorem illis impingit Guido, ꝙꝙ Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum cap.xxxv. errores Valdenſium recenſens,huius non meminit. Quod ſi ita ſentiunt Valdenſes, non eſt mirandum,quoniam hoc eſt ſceleratis hominibus proprium, vt impunitatem ſuis ſceleribus optent,quò liberius & ſecurius quæ voluerint ſcelera perpetrare valeant. Ad hunc modum fecere Valdẽſes, qui vt tutius ſuos errores poſſent hominibus ſuggerere,hoc ante omnia docere nituntur, nullum
D iudicem poſſe alium hominem ad aliquam pœnam damnare. In cuius erroris teſtimoniũ afferunt illud,Nolite iudicare,& non iudicabimini. Aduerſus hunc errorem eſt illud quod dominus ait,Conſtitue iudices qui populum iudicent omni tempore. Et iterum alibi, Iudices & magiſtri in omnibus portis tuis conſtituantur,vt iudicent populum iuſto iudicio. Quod ſi quis hæc detorqueat ad alia iudicia,& non ad inflictionem pœnarum, conſideret plures eſſe in veteri inſtrumẽto leges decernẽtes talẽ vel talem pœnã eſſe infligẽdam illi qui tale vel tale crimẽ cõmiſerit. Et in lege noua hæc clariſſimè habentur. Petrus puniuit morte Ananiam & Sapphirã,quia fraudauerant de precio agri vẽditi. Et idem alibi ait, Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter deum,ſiue regi quaſi præcellenti,ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum,laudem vero bonorum. Ecce vides vindictam malefactorum. Et parum infra iterum ait,Quæ enim eſt gratia ſi peccãtes & colaphizati ſuffertis? Ex quibus colligimus iuſte fieri cum quis propter peccatum ex iudicis
E mandato colaphis cæditur. Et beatus Paulus de poteſtate ſublimiori loquens ait, Si malum feceris,time. Non enim ſine cauſſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt,vindex in iram ei qui malum agit. Quid ergo Valdenſes non minus ignorantes quàm ſcelerati docere audent? Si iudex eſt Dei miniſter vindex in iram ei qui malum agit,quomodo iudicem ipſi accuſare audent eò quòd malefactorem punit? An non hac ratione etiam accuſant deum, cuius miniſter eſt iudex? Valeant ergo Valdenſes,& cum ſint omnium hæreticorum ignorantiſſimi,docere alios erubeſcant. Quod autem pro ſe afferunt,nihil prorſus illis ſuffragatur: quoniã cum ſaluator ait,Nolite iudicare,& non iudicabimini: non prohibuit omne iudicium,præcipuè iudicis habentis poteſtatem,ſed prohibet multorum hominum leue iu-

Valdenſes. Matt.vij. Exo.xviij. Deut.xvi. Actuum.v. i.Petri.ij. Rom.xiij. Matth.vij.

dicium,qui re minime cognita, ſed ex minutulis ſuſpicionibus colligentes, ſtatim apud ſe F
definiunt,cenſentes talem eſſe malũ,aut male aliquid voluiſſe facere . Hoc inquam iudiciũ
dominus prohibet:non autem illud quod re prius(vt decet)bene cognita,ab habente pote-
ſtatem profertur.Hoc autem ita eſſe conuincimus per id quod apud Iohãnem idem ſaluа-
Iohan.xij tor ait,Nolite iudicare ſecundum faciem,ſed iuſtum iudicium iudicate.Quibus verbis cum
vnum iudicium prohibet,videlicet leue:aliud apertè concedit,nẽpe iuſtum,quod re prius
plene circũſpecta iuxta æquitatem fit.

Iuramentum.

Valdenſes. INter cæteros errores quos Valdenſibus impingit Guido Carmelita, vnus eſt G
Cathari. quo aſſerunt Chriſtianis eſſe interdictum iuramentum, ſic vt nuſquam iurare
liceat.Eundem errorem tribuit Catharis:quod valde miror: quoniam Cathari
iidem ſunt qui & Nouatiani.At Nouatianis nullus vnquam aliquid ſimile im-
Albanẽſes. pegit, ſed catalogus hæreticorum de Albanenſibus differens,dicit eſſe alios quoſdam Ca-
Cozocẽſes tharos,quos in tres partes aſſerit eſſe partitos. Albanẽſes dicit eſſe de prima ſecta Catharo-
Baiolenſes rum,& Cozocenſes de ſecunda,& Baiolenſes de tertia. Et ſi hi dicuntur Cathari, alii ſunt
certe à Nouatianis,qui primi Cathari vocati ſunt,propter munditiam quam iactabãt.Nul-
la eſt enim Nouatianorum ad hos Catharos conuentio.Quapropter conſtat miſerè erraſſe
Guidonem Carmelitam,qui cum de erroribus horum Catharorum differere incipit, dicit
ſe iam aliàs de illis dixiſſe:per quæ verba ſatis apertè innuit ſe ſentire hos Catharos & No H
Pſeudoapo uatianos eſſe eoſdem,cum tamen hi Cathari longiſſimè abſint ab aliis Catharis qui Noua-
ſtoli. tiani dicuntur.Hunc etiam errorem docuerũt Pſeudoapoſtoli.Ad hunc autem errorem cõ-
Deuter.vi. uincendum ſufficit illud quod dominus in Deuteronomio ait, Dominũ deum tuũ adora-
Deuter.x. bis,& illi ſoli ſeruies,ac per nomẽ illius iurabis.Et iterum, Dominũ deũ tuũ timebis,& il-
li ſoli ſeruies,ipſiq; adhærebis,iurabiſque in nomine illius. Verũm hic reſpondent qui hũc
errorem tutantur,hoc permiſſum eſſe Iudæis in veteri lege,vt videlicet per Deum iurarẽt:
Matth.v. Chriſtianis autem,qui perfectiorem habent legem, hoc dicunt non eſſe licitum , eò quòd
Chriſtus apud Matthæum in vniuerſum prohibuit iurare. Et hanc ſententiam confirmant
teſtimonio Hieronymi & Theophylacti,qui exponentes quintum Matthæi caput, dicunt
Iudæis fuiſſe permiſſum iuramentum,Chriſtianis autem omnino prohibitum.Et idem vi-
dentur ſentire Hilarius & Chryſoſtomus in eodem loco,quanq; hi non ita expreſſe dicunt
ſicut illi.Sed hoc reiicitur ex eo quòd deum ſæpe iuraſſe reperimus.At ſi iuramentum eſſet
ex ſe malũ,vt ex ſola permiſſione Iudæi iurare poſſent,Deus qui male agere nequit, omni- I
no non iuraſſet.Et huic obiectioni reſpondent iuramentum ſoli Deo conuenire,quoniam
ille ſolus verax eſt, & mentiri nequit:omnis autem homo mendax eſt. Et hanc ſententiã
confirmant teſtimonio Ambroſii ſuper Pſalm.cxviii.Sed neque hac via effugere poterunt
quin oſtendamus illis iuramentum eſſe homini licitum. Negare enim non poſſunt Apo-
ſtolum Paulum pluries iuraſſe:quoniam in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola ſic ait, Teſtis
Rom.i. eſt mihi deus quòd memoriã veſtri facio ſemper in orationibus meis.Et iterum alibi, Ego
ij.Cor.i. autem teſtem deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis non veni vltra Corin-
Philipp.i. thum.Et iterum,Teſtis eſt mihi deus quomodo cupiã omnes vos in viſceribus Ieſu Chri-
ſti.Ecce Paulum toties inuocantem deum in teſtimonium ſuorum verborum. At qui per
deum iurat,nihil aliud facit quàm deum inuocare in teſtem eorum quæ dicit.ex quo aper-
tè colligimus Paulum iuraſſe.Non eſt ergo Chriſtiano viro omnino prohibitum iuramẽ-
tum:quoniam aliàs Paulus iurans peccaſſet.Præterea,iuramentum non eſt de ſe malum,im K
mo bonum,ſi adſint ea quæ requiruntur:quoniam per iuramẽtum exhibemus reuerentiam
deo,& oſtendimus qualem exiſtimationem de deo habeamus,quoniã ſic iurantes per deũ,
teſtamur nos credere deum videre omnia:quoniam qui rem non plene agnoſcit, non po-
Plautus. teſt eſſe bonus teſtis.Ideo ſapiẽter Poeta comicus dixit,Pluris eſt oculatus teſtis vnus quàm
auriti decem.Oſtendimus etiam nos credere deum eſſe veracem,qui mentiri non poteſt.
Quia ergo credimus deum talem eſſe qui omnia nouit,& qui mentiri non poteſt , ideo in
confirmationem eorum quæ dicimus,iuramus per deum,inuocando illum teſtem.Ex quo
patet per iuramẽtum nos reuereri deum,ſi cætera adſint quæ ad iuſtum iuramẽtum exigũ-
Deuter.vi. tur.Cuius rei apertum eſt indiciũ,quòd in Deuteronomio quoties de iuramento fit mẽtio,

ſemper

A ſemper ſubiungitur poſt præceptum de adoratione. Dominum deum tuum(inquit) adorabis,& illi ſoli ſeruies,ac per nomen illius iurabis. Et iterũ,Dominũ deũ tuum timebis,& illi ſoli ſeruies,ipſiq; adhærebis,iurabiſq; in nomine illius. Ecce iuramentum bis coniunctũ adorationi & ſeruituti dei. Si ergo bonũ eſt deum adorare,& illi ſeruire,bonum etiam erit per nomen illius iurare,modo id debitè & prout decet fiat. Rurſum, iuramentum licere Chriſtiano,confirmatur plurimorũ conciliorũ definitionibus. Concilium Epheſinum ſcribit Neſtorio,vt recantet ſuas hæreſes,& quia non fidebat concilium verbis Neſtorii,exigit ab eo iuramentum per hæc verba. Sed conſequens eſt etiã iureiurãdo fateri te,ꝙ anathematizes quidem tua polluta & prophana dogmata,ſentias autem & doceas quæ nos vniuerſi per orientem ſeu per occidentem epiſcopi & magiſtri pręſuléſque populorum credimus & docemus. Hæc concilium Epheſinum. Et concilium Conſtantienſe ſeſſione octaua damna-

B uit. xlv. aſſertiones Iohannis Vvitcleff,inter quas quadrageſimotertio loco ponitur hæc de iuramento, qua ait,Iuramenta illicita ſunt quæ fiunt ad roborandum humanos contractus, & commercia ciuilia. Quæ ſententia ſimul cum aliis eiuſdem vna ſuper omnes dicta cenſura damnata eſt. Et idem concilium Conſtantiẽſe ſeſſione viceſima decernit vt ad confirmationem pacti initi inter regem Romanorum & regem Aragonum pro ſchiſmate tollendo,iuramentum ab omnibus peteretur,& omnes poſtmodum in concilio exiſtentes à maximo vſque ad minimum iurarunt. Sed ſupereſt vt obiectioni aduerſariorum reſpõdeamus. Sic enim obiiciunt. Dominus apud Matthæum prohibet iuramentum,dicens, Ego au-

C tem dico vobis non iurare omnino:neque per cælum,quia thronus dei eſt:neque per terrã, quia ſcabellum eſt pedum eius:neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis:neque per caput tuum iuraueris,quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem ſermo veſter,eſt eſt,non non:quod autem abundantius his eſt,à malo eſt. Et beatus Iacobus ait,Ante omnia autem fratres mei,nolite iurare,neque per cælum,neque per terrã, neque aliud quodcũq; iuramentũ. Sit autẽ ſermo veſter,eſt eſt, non nõ,vt non ſub iudicio decidatis. Huic obiectioni multipliciter reſpondemus. Primo in illis verbis Saluator nõ prohibuit iurare per deum. & hoc annotauit Hieronymus in illo loco. Quod autem dicit omnino non eſſe iurandum,non eſt omnis iuramenti prohibitio,quia illa verba referũtur ad ſequentia,ita vt omnino non ſit iurandum per cælum aut terram,ita videlicet vt cum iurandum ſit,nunquam tamen iuretur per cælum & terram. Cauſſa autem huius prohibitionis fuit,ne per illa elementa iurantes homines,illa tanquam numina quædam venerarẽtur: quoniam illud per quod quis iurat, aut nimium diligit, aut veneratur. Ne igitur illa venerarẽtur,aut plus debito diligerẽt,prohibet nevnquam per illa iuretur. Et hoc etiam fatẽtur Hieronymus & Theophylactus in illo loco,quorum authoritate ſe tuentur hi qui partẽ oppoſitam docent. Et cum hoc illi fateantur,miror quid poſtea coegerit eos vt cẽſeant iu-

D ramentum eſſe prorſus interdictum. Sic enim Theophylactus ait: Igitur dominus prohibens eos,non dicit,quia pulchrum & magnum eſt cælum,& terra vtilis eſt,ideo per ea non iurare:ſed quia cælum thronus eſt dei,terra autem ſcabellum pedum eius,vt ne ſit locus idolatriæ. Forte enim in deorum numerum relata fuiſſent elementa à iurantibus per ea, id quod antea factum eſt. Hæc Theophylactus. Et eandem ſententiam docet Hieronymus. Verùm his obiiciet quiſpiam vltima illa Chriſti verba,Sit ſermo veſter, eſt eſt, non non: quod autem abundantius his eſt,à malo eſt. Fatemur quidem à malo eſſe iuramentum, nõ autem malum eſſe. Neque Chriſtus dixit malum eſſe, ſed à malo eſſe:à malo inquam illius cui iuratur,& propter quem iuratur. Malitia enim illius cui iuratur,eſt in cauſſa vt alius iuret. Nam ſi audiens præſtitiſſet fidem verbis loquentis,non eſſet opus vt loquens ſua verba iuramento firmaret. A malo ergo illius cui iuratur,prouenit vt aliquid abundãtius dicatur quam eſt eſt,non non. Et hanc expoſitionem præbet Auguſtinus illi loco euangelii in li-

E bro de mendacio,cap. xx. Aliter etiam poteſt reſponderi,Chriſtum illis verbis non prohibere abſolute iuramentum,ſed iurandi facilitatem,ne ex facilitate ad conſuetudinem, & ex conſuetudine in periurium veniretur. Vnde Eccleſiaſticus ait, Iurationi ne aſſueſcat os tuũ. Et iterum,Sicut autem ſeruus flagellatus aſſidue a liuore non minuitur, ſic omnis iurans ac negocians à peccato non purgabitur. Hanc expoſitionem etiam præbet Auguſtinus loco proxime citato. Hanc & ſuperiorem expoſitionem reddit vno contextu beatus Chromatius papa in quodam libello inſigni quem fecit ſuper quintum & ſextum caput Matthæi. Verba illius ita habent,Primùm enim voluit à nobis & vſum iurationis,& conſuetudinem humani erroris aufere,ne vnuſquiſque noſtrum per hæc elementa iurando, aut creaturam

Deuter. x. Concilium Epheſinũ. Cõciliũ cõſtantienſe. Matth. v. Iacobi. v. Eccleſiaſtici. xxiij. Ibidem.

in honore diuinæ venerationis haberet, aut idcirco impunitatem periurii habere se crede- F
Psal.xiiij. ret, si per mundi elementa iuraret, cum scriptū sit, Nec iurauit proximo suo in dolum. Hæc Chromatius. Et parum infra exponens reliqua, dicit per illa verba, Quod autem abundantius his est, debere intelligi mendacium, & illud dicit esse abūdantius quàm est est, non nō, id est quàm veritas, & illud dicit esse à malo, id est à dæmone, qui mendax est, & pater mēdacii. Ex quibus verbis patet iuxta Chromatium, Christū per illa verba solum prohibuisse periurium, & vsum iurandi. Potest etiam dici illam Christi prohibitionem non esse numerandam inter præcepta, sed inter consilia, & illam ad solos perfectos pertinere. Quod ex eo colligi potest, quòd in illo loco Christus perfectum christianismum depingens, multa ibidem recenset quæ nemo sanę mentis dubitat esse consilia, non præcepta, quale est illud quod continuo adiungit, Ego autem dico vobis, non resistere malo. Et hoc modo illum locum euangelii interpretātur recentiores theologi, quos scholasticos vocant. Verùm non hi G
soli, vt aliqui putant. Nam beatus Bernardus sermone lxv. super Cantica, inuehens contra quosdam hæreticos dicentes non esse licitum iuramentum, esse tamen illis licitum peierare, ne secreta suæ sectæ ab aliis scirentur, sic ait: Patet vos & superstitiose obseruare de iuramento, & flagitiose præsumere de periurio. O peruersitatem. Quod ad cautelam consultum est, videlicet non iurare, hoc isti mandati vice tam contentiose obseruant: & quod immobili iure sancitum est, non peierandum scilicet, hoc tanquam indifferens pro voluntate dispensant. Hæc Bernardus. Hunc autem non possunt dicere scholasticū. Christianus Druthmarus in expositione super Matthæum, idem sentit. Sic enim ait, Ne Iudæi per idolorum nomina iurarent, permisit eis dominus iurare per nomen suum. Nec nobis etiam inhibuit, sed perfectionem nos docuit, quòd ea fides sit habenda inter Christianos, vt nō sit necesse H
testem nomen domini interponere. Periurium & illis & nobis prohibitum est. Hæc Christianus Druthmarus: quem non possunt etiam dicere scholasticum, cū nihil minus sit: neq; trecentenarium (vt Lutherus & eius sequaces facere solent) quoniam ante septingentos an-
Iacob.v. nos fuit, si Iohāni Tritemio credere volumus. Et Beda exponens illud Iacobi, Ante omnia fratres mei nolite iurare &c. dicit ibidem prohiberi consuetudinem iurandi, ne ex ea deue niatur in periurium. Sic enim ait, Ideo (inquit Iacobus) vos à iurationis culpa cōpesco, ne frequenter vera iurando, aliquando etiam in periurium decidatis, sed eo longius à peierandi vitio stetis, quo nec verum deierare nisi proxima necessitate velitis. Hæc Beda. Et Rupertus Tuiciēsis vir doctrina & sanctitate illustris, lib. v. de glorificatione hominis Christi, distinguit illum Matthæi locum de iuramento, hoc pacto, dicens quòd non iurare omnino, sit consilium: non iurare autem per cælum & terram &c. sit præceptum, ita vt si iurandū sit ex necessitate aliqua, tunc iuretur per deum, & non per aliquā aliam rem. Ecce ergo euā-
gelii locum sufficienter discussum, quem ostendimus nostræ sententiæ minime repugnare. I
Verùm hic forte obiicient nobis Hieronymum & Theophylactū, qui sentire videntur nō licere Christiano viro iurare. Nos autem obiicimus cōtra Augustinum, Chromatium, Christianum Druthmarum, Bernardum, Bedam, Rupertum. Parum dixi, immo totius ecclesiæ definitionē, cuius authoritas tanta est, vt mille præstet Hieronymis & Theophylactis, etiā si hi clarissimi viri fuerint, sanctitate perinde ac doctrina illustres.

Priscillian' ALia est hæresis quæ cum præfata velut ex diametro pugnat. Nam hæc sic admittit iuramentum, vt etiam periurium licere dicat. Hunc errorem tribuit Priscilliano beatus Augustinus in libro de hæresibus. Priscillianistę enim (vt ibidem refert Augustinus) docebant discipulos suos, vt iuramento interrogati & requisiti nihil vnquam reuelarent de illorum doctrina. & ad illius doctrinæ occultationem dicebant esse licitum periurium: quapropter hanc semper in ore versabant sententiam, Iura, periura, secretum prodere noli. Hunc eundem errorem tenuerūt quidā hæretici tempore beati Bernardi, de qui- K
bus ille mentionem facit sermone lxv. & sermone lxvi. super Cantica, & dicit illos vo-
Apostolici cari Apostolicos, quia videlicet iactabant se esse successores Apostolorum. Eundem erro-
Flagellātes rem (vt catalogus hæreticorum refert) tutati sunt impii Flagellātes. Hic error manifeste cō
Leuit.xix. uincitur per id quod dominus in Leuitico ait, Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen dei tui. Qui enim peierat, nomen dei polluit, quia deum affert in testem mēdacii. Quid autem magis pollutum aut turpe esse potest, quàm mendacio fauere? Præterea Sapiēs recēsens peccata hominum potissimum gentilium, inter illa etiam ponit periurium, dicēs,
Sap.xiiij. Omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum, & fictio, corruptio, & infidelitas, turbatio, & periurium, &c. Et beaus Paulus dicens iusto non esse legem impositam, sed impiis

& peccatoribus,

A & peccatoribus & sceleratis,postea subdit,& mẽdacibus & periuris. Ex quo apertissime colligitur periurium esse lege diuina prohibitum. Deinde causa ipsa propter quam dicunt licere periurium,pessima est. Dicunt enim ideo esse licitum peierare, vt videlicet non reueletur aliis eorum doctrina. Tunc percontari illos oportet,an doctrina sua sit euangelio cõformis,an illi contraria? Si est euangelio contraria, non sunt ergo veri Christiani qui illam docent. Si est euangelio conformis,cur ergo illam occultant? Cur apud seipsos solos illam recondunt? Christus nanque ait, Quod dico in tenebris,dicite in lumine: & quod in aure audistis,prædicate super tecta. Et cũ euãgelii prædicationẽ discipulis suis cõmẽdat,ait: Eũtes in mundũ vniuersum prædicate euangeliũ omni creaturæ. non solis Priscillianistis, aut solis Apostolicis,aut solis sese Flagellãtibus, sed omni creaturæ. Non enim vult suã legem solis Iudæis reuelari,vt in sola Iudæa sit notus: sed vult esse notus toti mundo. ideo vult suũ B euãgelium esse omnibus apertum, quia vult omnes nos in agnitionem veritatis peruenire. Ideo Apostolus ait,Si opertum est euangelium meum, in his qui pereunt,est opertũ. Pereunt ergo Priscillianistæ & Apostolici,qui euangelium occultare volunt. Et alibi idem Apostolus ait,Corde creditur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad salutem. Vt autẽ quisq; salutem animæ suæ acquirat, oportet eum ita ore confiteri, quemadmodum credit corde. Aduersus tam apertam hæresim non est opus plura afferre.

i.Timo.i. Matthæi.x. Marci vlti. ij.Cor.iiij. Rom.x.

Iustus.

C BEatus Augustinus in libro de hæresibus cap.lxxxii. asserit Iouinianum sensisse,eum qui semel per lauacrum regenerationis fuerit iustificatus,nõ posse amplius peccare. Et beatus Hieronymus libro secundo aduersus Iouinianũ hoc idem illi impingit. Hunc eundem errorem docuisse Pelagium testatur etiam Augustinus in eodem libro de hæresibus cap.lxxxvii. Aduersus hunc errorem iam suprà in titulo de gratia, hæresi.ii. disputauimus, quapropter non est opus de hac re amplius differere.

ALius est error Lutheri,dicentis iustum in omni bono opere peccare. Verũm de hoc errore infrà in titulo de operibus,& in titulo de peccato longius differemus. Ad illũ ergo locum mittimus lectorem.

Finis Libri Octaui.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS MINORITAE ADVERSVS OMNES

D

hæreses Liber IX.

Labor.

E FVere olim in Syria monachi dicentes nullum manuum laborem esse monachis licitum etiã sustentandæ vitæ causa. In hoc enim se esse monachos profitebantur,vt ab omni labore manus vacantes,orationi semper insisterent. Huius hæresis authores vocantur lingua Syra Psalliani: sic enim eos nominat Augustinus in libro de hæresibus cap. lvii. Verũ historia tripartita libro vii. cap. xi. de istis hæreticis differens,eos appellat Messalianos,& dicit eos vocari græce εὐχήτας, hoc est orantes, eò quòd semper orandum esse dicebant. Vocantur etiam ibidem ἐνθουσιάσται, id est sacrificãtes. Eundem errorem tutati sunt alii monachi parum postea in Africa,præsertim apud Carthaginem,vt patet ex Augustino in libro de opere monachorũ. Nam in principio illius operis testatur se illum librum scribere ad instantiam Aurelii tunc Carthaginẽsis episcopi pro expugnatione huius erroris,qui tunc in Carthagine oriebatur. Hunc errorem iam diu sepultũ ab inferis suscitarunt Valdenses, dicentes virũ perfectum non debere manibus laborare. Hoc enim Valdẽsibus impingit Guido in sua summa de hæresib⁹. Verũm Aeneas Siluius lib. de origine Bohemorũ cap. xxxv. Valdensium errores recensens,huius erroris non

Psalliani. Valdenses.

meminit. Hic error apertè conuincitur ex eo quòd Paulus Apoſtolus qui meritò inter F
perfectos numerari decet, propriis manibus laborauit. Nam quanuis poſſet non laborare,
& ſine labore viuere de euangelio, quoniam ii quibus prædicabat, tenebantur eum alere, ipſe tamen vt illos quibus euangeliũ prædicabat, non grauaret, voluit propriis manibus laborare, vt ex ſuo labore victum acquireret. Sic enim ipſe in priore epiſtola ad Corin-
i.Cor.ix. thios ait · Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? Et qui altario deſeruiunt, cum altario participant? Ita & dominus ordinauit his qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Si Paulus, qui poterat de euangelio viuere, laborat, quanto magis monachi qui non prædicant, tenentur manibus laborare? Sed hos ipſos monachos ocioſos apertè reprehẽdit Paulus in ſecunda ad Theſſa-
ij.Theſſ.iij. lonicenſes epiſtola dicens, Ipſi enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non in quiete fuimus inter vos, neque gratis panem mãducauimus ab aliquo, ſed in labore G
& fatigatione, nocte & die operantes, ne quem veſtrum grauaremus: non quaſi non haberemus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniã ſi quis non vult operari, nec mãducet. Audiuimus enĩ quoſdã ambulantes inter vos inordinate, nihil operantes, ſed curioſe agẽtes. His autẽ qui eiuſmodi ſunt, denũciamus, & obſecramus in domino Ieſu Chriſto, vt
Ephe. iiij. cum ſilentio operantes ſuum panem mãducent. Et in epiſtola ad Epheſios iterum ait, Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt,
Actuũ.xx. vt habeat vnde tribuat neceſſitatẽ patienti. Et in Actibus Apoſtolorum cum à Mileto mittens Epheſum, vocaſſet inde presbyteros eccleſiæ, ait illis, Argentum & aurum aut veſtem nullius concupiui, ſicut ipſi ſcitis, quoniam ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ. Omnia oſtendi vobis: quoniam ſic laborantes oportet ſuſcipere infirmos, ac mẽminiſſe verbi domini Ieſu, quoniã ipſe dixit, Beatius eſt magis dare q̃ ac- H
cipere. Ecce Apoſtolum Paulum propriis manibus laborãtem, qui alios vt etiam manibus laborent, ſæpiſſime hortatus eſt. Præterea omnes ſancti viri qui modum aliquem viuendi in monaſterio inſtituerunt, monachis ſuis præceperunt, vt manibus laborantes, ocium animæ inimicum vitarent. Nam de monachis Aegyptiis loquens beatus Hieronymus in epiſtola ad Ruſticum monachum ita ait, Aegyptiorum monaſteria hunc habẽt morem, vt nullum abſque labore & opere ſuſcipiant, non tam propter victus neceſſaria, quàm propter animæ ſalutem, ne vagetur pernicioſis cogitationibus, & inſtar fornicantis Hieruſalem omni tranſeunti diuaricet pedes ſuos. Hæc Hieronymus. Hoc ipſum beatus Baſilius docet monachos, qui in regula monachorũ capite ſexageſimoſeptimo inducit monachos talẽ proponentes illi quæſtionem, ſic dicens, Si ergo neque ſolicitudinem habere oportet de neceſ-
Iohan.vi. ſariis vſibus ad vitam, & aliud præceptum eſt domini dicentis, Operamini nõ cibum qui perit: nonne ſuperfluum eſt manibus operari? Cui quæſtioni reſpondens Baſilius ait, Ipſe I
dominus in euangelio præceptũ ſuum explicauit. Nam ibi ipſe qui dixit nõ oportere quæ-
Matth.vi. ri aliud ad vitam, cum dicit, Nolite quærere quid manducetis aut quid bibatis, hæc enim omnia gentes inquirũt, addidit, Quærite autem regnum dei, & iuſtitiam eius. Et quomodo oporteat quæri, indicauit. Cum enim dixiſſet, Nolite operari cibum qui perit, addidit, ſed
Iohan.iiij. eum qui permanet in vitam æternã. Et hoc quid eſſet, oſtendit in alio loco dicẽs, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me patris. Voluntas autem patris eſt eſurientibus cibum dare, ſitientibus potum, nudos cooperire, &c. huiuſcemodi. Tum deinde neceſſa-
Actuũ.xx. rium eſt & Apoſtolũ imitari dicentem · Omnia oſtendi vobis, quia laborantes oportet ſuſ-
Ephe.iiij. cipere infirmos. Et cum iterum docet, Magis autem laboret vnuſquiſq; manibus ſuis, operans quod bonum eſt, vt poſſit impertiri neceſſitatem patientibus. Cum verò hæc ita nobis vel in euangelio dominus, vel Apoſtolus tradat, manifeſtum eſt quidem, quòd pro nobis ipſis quidem ſoliciti eſſe non debemus, neque laborare: propter mãdatum autem domi- K
ni, & propter neceſſitatem proximorum ſoliciti eſſe debemus, & operari attẽtius, & maxime quia dominus in ſeipſum recipit ea quæ in ſeruos eius fecerimus, & regnum cælorũ pro huiuſmodi promittit obſequiis. Hucuſq; Baſilius. Ex cuius verbis cõſtat illum hoc iniungere monachis, vt laborent non tam propter ſui victus neceſſitatem, quàm vt mandata dei poſſint laborando implere, & de labore ſuo proximorũm neceſſitati ſubuenire. Beatus Benedictus in regula ſua ait, Ocioſitas inimica eſt animæ, & ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione diuina. Ideóque hac diſpoſitione credimus vtraque tempora ordinari, id eſt vt à Paſcha vſque ad calẽdas

Octobris,

A Octobris mane exeuntes à prima vſque ad horam penè quartam laborent, quod neceſſariũ fuerit, ab hora autem quarta vſque ad horam ſextam quaſi lectioni vacent. Et aliquibus interiectis ſubdit, Si autem neceſſitas loci aut paupertas exegerit vt ad fruges legendas per ſe occupentur, non contriſtentur, quia tunc vere hi monachi ſunt, ſi labore manuum ſuarũ viuant, ſicut & patres noſtri, & Apoſtoli. Omnia tamẽ menſuratè fiant propter puſillanimes. Hæc beatus Benedictus monachis ſuis in regula præcipit. Similiter etiam ſeraphicus pater ſanctus Franciſcus Minorum fratrũ inſtitutor, in regula ſua capite ſexto Fratres quibus gratiam dedit dominus laborandi, laborent fideliter & deuote, ita vt excluſo ocio animæ inimico, ſanctæ orationis & deuotionis ſpiritum non extinguãt, cui debent cætera tẽporalia deſeruire. De mercede verò laboris pro ſe & ſuis fratribus corporis neceſſaria recipiant præter denarios vel pecuniam, & hoc humiliter, ſicut decet ſeruos dei, & paupertatis
B ſanctiſſimæ ſectatores. Hæc in regula ſua ſanctus Franciſcus. Et in teſtamẽto ſuo iterum ait, Et ego manibus meis laboraui, & volo laborare, & omnes alii fratres firmiter volo quòd laborent de laboritio quod pertinet ad honeſtatem. Et qui neſciunt, addiſcant, nõ propter cupiditatem lucri, ſed propter bonum exemplum, & ad repellendam ocioſitatem. Hæc ſanctus Franciſcus in teſtamento ſuo. Demum concilium Carthaginenſe quartum perſpiciẽs quàm noxium ſit corporis ocium omnibus clericis, præcipit vt manibus ſuis laborent. Nã quinquageſimoſecundo capite ſuorum decretorum præfatum concilium tale ſtatuit decretum dicens, Clericus victũ & veſtitũ ſibi vel artificiolo vel agricultura abſq; officii ſui dũtaxat detrimento præparet. Et capite ſequenti iterum ait, Omnes clerici qui ad operandum validi ſunt, & artificiola & literas diſcant. Hæc concilium Carthaginenſe quartum. Cuius definitioni expedit credere magis quàm ocioſis Meſſalianis, aut idiotis Valdẽſibus. Sed iã opus eſt vt videamus quo argumento ſuam tutentur hæreſim Meſſaliani. Primò enim pro
C ſe citant illud quod ſaluator noſter apud Iohãnem ait, Operamini nõ cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Secundò obiiciunt quòd dominus Martham de hoc labore reprehenderit dicens, Martha ſolicita es & turbaris erga plurima. Et apud Matthæum eandem ſolicitudinem omnibus inhibuit cum ait, Nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Et iterum, Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi. Et certè hæc ſacræ ſcripturæ loca non ita ſunt intelligenda vt Meſſaliani putant, credentes Chriſtum per illa verba omnem prohibuiſſe laborem. Qualiter autem ſint interpretanda, beatus Baſilius docet in illis verbis quæ ſupra ex illo citauimus. Verùm clarius eorum intellectum aduerſus Meſſalianos pandit Theophylactus, qui in expoſitione ſuper euangelium Iohannis exponens illa verba quę nunc proximè ex Iohãne citauimus, ita ait, Nã quia multi ſunt cupiẽtes ignaui viuere, & maximè Meſſaliani, qui vſi ſunt hoc dicto ad patrocinium ſuæ ignauiæ, operæpreciũ
D fuerit declarare hoc dictum. Non enim hoc dixit dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt corporalem quidem operationem ab eis velit amouere, & ipſos ad ocium cogere. Omnem enim malitiam docuit ocioſitas: & ſi oportet euidenter dicere, ipſum ocioſè viuere, cibus eſt qui perit: & ita eum qui Chriſtum ſequitur, oportet operari, vt habeat quod & aliis communicet. hoc enim habet mercedem & promiſſionem futuri regni. Et paucis interiectis reſpondet ad alia duo quæ ex Matthęo & Luca pro Meſſalianis citauim⁹ teſtimonia, dicẽs, Dictũ ad Martham, non de opere eſt & operatione vel ocio, ſed de temporis obſeruatione, & ne tempus audiendi inſumatur in occupationes parandorum ciborum. Perſuadet igitur ei, ne perdat tẽpus doctrinæ fruſtra propter occupationẽ in his quæ ſunt vẽtris. Quod autem dicit, ne ſoliciti ſitis, neque hoc dicto operationem reiecit. Aliud enim ſolicitudo eſt, & aliud operatio. Fieri enim poteſt vt ſolicitus non ſit qui operatur. Docet igitur nos dominus ne addicti ſimus curis vitæ, neq; habeamus curã quomodo cras refocillemur, & vult vt vno-
E quoq; die operemur, dicens: Ne ſoliciti ſitis de craſtino. quaſi in hunc modum diceret, Ne ſoliciti ſitis quomodo hodie operãdo cras quieſcatis, ſed quotidie cibum quotidiana operatione parãtes, ne ſoliciti ſitis de craſtino. Hucuſque Theophylactus. Ex cuius interpretatione conſtat Meſſalianos ſuo ipſorũ gladio interimi. Nam ex eodem dicto Matthęi quod illi pro ſe citarunt, eorundem ignauia redarguitur. Aduerſus hanc hæreſim ſcripſit beatus Auguſtinus librum vnum cui titulus eſt, De opere monachorum. Et Iohannes Caſſianus libro decimo de inſtitutis cœnobiorum, à capite ſeptimo vſque ad finem libri nihil aliud agit quàm oſtendere neceſſarium eſſe monacho, vt aliquid manibus ſuis operetur, vt per operationem amputentur vitia quæ gignit ocioſitas.

Concilium Carthaginenſe.

Iohan. vi.

Lucæ. x. Matth. vi.

Eccli. 33.

SEcũda hæresis est quæ cũ hac proximè enarrata velut ex diametro pugnat, asserẽs ões F
monachos absq; vllo discrimine teneri ad laboré manuũ, vt ex illo sibi victũ acquirãt:
nec posse illos alio modo sibi victũ parare, q̃ per laboré manuũ. Huius hæresis primus
Vvillelmus de sancto amore. author fuit quidã Vvillelmus de sancto amore, acerbissimus hostis monachorũ mẽdicãtiũ.
hic dixit omnes monachos qui non habebant proprium communitatis vnde viuerent, de-
Iohannes Vvitcleff. bere laborare manibus suis, vt inde victum sibi acquirãt. Post istum successit Iohãnes Vvit-
cleff, qui Hiericho destructã, fortiorem reædificare cupiebat. Hic enim non solum de men-
dicantibus monachis, sed de omnibus aliis sine vllo discrimine locutus est, dicens omnes
Lutherus. monachos debere per laboré manuũ victũ & vestitũ sibi parare. Lutherus autem & sui com
plices modestius hunc docent errorem, quoniam eos qui prædicationi verbi dei studẽt,
nolunt arctari ad laboré manuũ: reliquos autem omnes cogunt vt artificiolo aliquo victũ
sibi acquirant: neque vllo pacto ex mendicitate viuere apud Lutheranos licet. Et certè si de G
labore manuum monachis iniungendo cũ debita discretione loquerentur, non hic eos vo-
caremus in contentionem, quinimmo cõueniret inter nos de hac re, quoniã vt in proximè
prefata hæresi docuimus, summè necessaria est monachis laboriosa aliqua operatio. Verùm
cum dicant omnes sine discrimine debere laborare, ideo eos nunc meritò de hæresi nota-
uimus: quoniam ex Christi & apostolorum doctrina conuincemus esse plures monacho-
rum conditiones qui ad hunc laborem non tenentur: sed beati tales monachi esse possunt
etiamsi non manducauerint de labore manuum suarum. Quis erit adeò crudelis in proxi-
mum, vt eum qui infirmatur, & morbo laborat, cogere velit ad laborem? Nullus certè, nisi
Mauh.vi. talis sit qui nolit aliis facere quæ sibi vellet fieri. Sufficit enim (inquit saluator) diei malitia
sua. Sufficit enim morbus ipse, nec iustum est vt supra morbũ quem patitur, aliud illi super-
ponatur onus, quod cum ferre nõ possit, necesse sit aut ipsum reiiciat, aut suscipiẽs confrin-
gatur. Neq; tamen hic dicimus infirmos eos solùm, qui tunc morbo premuntur, sed etiam H
eos qui etsi bene valeant aliquando, tamen sæpe post aliqua interualla recidiuant, quos me-
dici valetudinarios appellant. nam de talibus erat Timotheus, qui infirmitatẽ stomachi &
i. Timo. v. alias frequẽtes infirmitates patiebatur. Sic enĩ illi scribẽs Paulus ait, Noli adhuc aquã bibe-
re, sed modico vino vtere propter stomachũ tuũ, & frequentes infirmitates tuas. Frequẽ-
tes dixit, non cõtinuas. Nam si cõtinua infirmitate laboraret, Paulus qui tanta charitate ar-
debat, vt quocunq; alio infirmante ipse infirmaretur, non iniunxisset illi prędicationis la-
borem, curam animarum, ministerium viduarum, quæ omnia mediocrem saltẽ hominis va
letudinẽ exigunt. Timotheum ergo, quia sic infirmabatur, & manibus laborare non pote-
ij. Timo. ij. rat: sic illũ exhortatur, monet & consolatur. Labora (inquit) sicut bonus miles Christi Iesu.
Et ne crederet q̃ per negociationes alias ad modum mercatorum posset sibi victum acqui-
rere, addidit, Nemo militans deo, implicat se negociis secularib⁹, vt ei placeat cui se proba-
uit. Nam qui in agone contendit, nõ coronatur nisi legitime certauerit. Verùm quia pote- I
Ibidem rat Timotheus obiicere infirmitatẽ suam propter quam ineptus erat labori, statim Paulus
subiunxit, Laborantẽ agricolam oportet primum de fructibus accipere. Quibus verbis nõ
illi laborem manuũ, vt aliis facere solebat, suasit: sed modum illi ostendit qualiter absq; la-
bore manuũ de euangelio viuere posset. Et cũ Mileti esset Paulus, omnes presbyteros quos
Actuũ xx. ad eum locũ ex Epheso asciuerat, docuit vt infirmi alerẽtur ex aliorum labore. Omnia (in-
quit) ostendi vobis, quoniã sic laborantes oportet suscipere infirmos. Ecce Paulum docen-
tem vt per laborem eorum qui bene valent, alantur infirmi. Vnde Prosper in libro de vita
contẽplatiua capite vndecimo sic ait, Ipsi quoq; pauperes si se possint suis artificiis aut labo
ribus expedire, non præsumant quod debilis aut infirmus debet accipere: ne forte ecclesia
quæ potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, si omnes etiã nihil indigẽtes accipiant, grauata, illis quibus debet subuenire non valeat. Hæc Prosper. Patet iam non esse iu-
stum vt infirmi cogantur ad laborem, quem tolerare non possunt. Simile quid sentit bea- K
tus Augustinus de diuitibus qui molliter & delicatè in seculo educati, omnibus spretis mo
nasteriũ intrauerunt, ea quæ habebant, pauperibus Christi distribuentes. Nam hos, eò quòd
mollius nutriti, & laboribus minime assueti, laboré ferre nõ possunt, beatus Augustinus sen
tit non ad laboré cogẽdos. Sic enĩ in lib. de opere monachorũ cap. xxv. ait, Quãobrẽ etiã
illi qui relicta vel distributa siue ampla siue qualicunque opulenta facultate, inter paupe-
res Christi pia & salubri humilitate numerari voluerunt, si corpore ita valent, & ab ec-
clesiasticis occupationibus vacant, quanquam eis tam magnum animi sui documentum
afferentibus, & eiusdem societatis indigentiæ de his rebus quas habebant, vel plurimum

vel

A vel non parum conferentibus,vicem ſuſtentandæ vitæ eorum res ipſa communis & fraterna charitas debeat:tamen ſi & ipſi aliquid manibus operentur, vt pigris ex vita humiliore & ob hoc exercitatiore venientibus auferant excuſationem : multo miſericordius agunt,q̃ cũ omnia ſua indigentibus diuiſerunt.Quod quidẽ ſi nolunt,quis audeat cogere?Quibus tamen inuenienda ſunt opera in monaſterio,etiã ſi à corporali functione liberiora,ſed vigilãti adminiſtratione curãda,vt nec ipſi panẽ ſuum,quoniam iam cõmunis factus eſt,gratis mãducent. Nec attendendum eſt in quibus monaſteriis,vel in quo loco indigentibus fratribus quiſq; id quod habebat impẽderit.Omnium enim chriſtianorum vna reſpublica eſt. Hucuſq; Auguſtinus.Ex cuius verbis patet eos nõ eſſe in monaſterio ad laborẽ cogendos, qui cum monaſterium intrauerunt, ſubſtantiam huius mundi habebant, quam pauperibus diſtribuerũt.Et eandẽ ſententiã prius ex Pauli ſententia confirmarat,cap.xvi.ſic dicẽs, Ex-

B cepta ergo hac poteſtate,quam verbi dei prædicatores habere in eos quibus prædicant,ſæpe teſtatur Paulus,etiam ſanctis qui omnia ſua vendita diſtribuebant, & Hieroſolymis habitabant in ſancta communione vitæ,nõ dicentes aliquid proprium,quibus erãt omnia cõmunia,& anima & cor vnum in deum,ab eccleſiis gentium neceſſaria conferri præcipit & hortatur.Inde eſt & illud ad Romanos,Nunc (inquit) pergam Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ cõmunionem aliquã facere in pauperes ſanctorũ qui ſunt in Hieruſalẽ.Hæc Auguſt.Alii ſunt etiã qui non minore immo forte meliore aut ſaltem nobiliore iuſtitia poſſunt abſque labore manuum ſuarũ vitam ſuam tranſigere . Hi autem ſunt prædicatores verbi dei,& omnes doctores , qui verbo aut ſcripto alios docent legem dei.Non enim intereſt qua via aliquis doceat,videlicet verbo,an ſcriptura:ſi tamen de lege dei doceat.Hos omnes poſſe abſq; labore manuum manducare,cõuincitur ex hoc ꝙ poteſtatem habent à domino accipiendi ea quæ ſunt ad vitã neceſſaria,ab illis quos do-

Roma.xv.

C cent.Nam cum Chriſtus mitteret Apoſtolos ſuos ad prædicãdum,dixit illis, Nolite poſſidere aurum,neq; argentũ,neq; pecuniã in zonis veſtris,neq; peram in via,neq; duas tunicas,neq; calceamẽta,neq; virgam.Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.Propterea enim inhibuit illis hæc omnia,vt cum illis egerent,ab eis acciperent quibus verbũ dei prędicarent. Verùm ne quis putet hanc poteſtatem ſolis Apoſtolis fuiſſe collatã,audiat quid Lucas euangeliſta de aliis p̃dicatoribus dicat.Poſt hæc(inquit ille)deſignauit dominus & alios ſeptuaginta duos,& miſit illos binos ante faciem ſuam in omnẽ ciuitatẽ & locum quò erat ipſe vẽturus: & dicebat illis,Meſſis quidẽ multa,operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuã.Ite , ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſaccũlũ,neq; peram,neq; calceamenta,& neminem per viam ſalutaueritis. In quãcunque domum intraueritis,primum dicite,Pax huic domui.Et ſi ibi fuerit filius pacis,requieſcet ſuper illum pax veſtra.Sin autem,ad vos reuertetur. In eadem autem domo

Matth.x.

Lucæ x.

D manete, edẽtes & bibẽtes quæ apud illos ſunt.Dignus eſt enim operarius mercede ſua.Ecce iam vides idem conceſſum eſſe ſeptuagintaduobus diſcipulis,quod prius.xii.Apoſtolis fuerat conceſſum.Quod ſi dicat quis hanc poteſtatem ſolis paſtoribus fuiſſe datam, & non aliis quibus prædicationis onus nõ eſt iniunctum,ſed ipſi ſe ingerunt ad prædicandum,facilẽ hoc reiiciet quiſquis bene circunſpexerit hanc poteſtatem viuendi ex euangelio,non eſſe fundatam in officio paſtoris,ſed in ſola prædicatione verbi dei , neq; ex aliqua alia re pendere, q̃ ex officio prędicationis.Si ergo in ipſa prædicatione tãtum laborat monachus nõ habens paſtoris officiũ,ſicut alius ſecularis paſtor aut curatus,cur nõ etiã habebit cibum ſuũ aut mercedẽ ſuã ſicut alius?Dignus eſt enim(inquit Chriſtus)operarius cibo ſuo.Et iterũ,Dignus eſt operarius mercede ſua.Aduerte ꝙ vtrobiq; dixit operari⁹,nõ autẽ dixit prę-

Matth.x.

Lucæ.x.

latus,aut paſtor,aut curatus,aut præpoſitus:ſed vt innueret mercedẽ eſſe debitam operi, & non prælationi,dixit operarius.At cum monachus prædicat,etiam eſt operarius ſicut qui-

E uis alius:ergo etiam illi merces debetur.Si enim qui vltro ſe offerunt, nõ tantum laborant vt alii,iuſtum eſt vt etiam inæqualem mercedem habeant. Quod ſi maior eſt eorũ in prædicatione labor,cur non æqualem ſaltem mercedem habebunt?Iuſtius certè q̃ iſti hæretici optant,fecit Moyſes,qui non ſolum Beſeleel & Ooliab viris doctis & à domino electis ad faciẽdũ op⁹ ſanctuarii,ſed etiã aliis expertis viris qui ad idẽ op⁹ faciẽdũ ſe vltro obtulerãt, mercedẽ dedit,& illis ſicut aliis diſtribuit donaria filiorum Iſrael. Verùm iſti hæretici tanquam Aegyptii vellent monachos ægyptiaca & Pharaonica ſeruitute premere,vt videlicet palea non detur , & eadem operis menſura exigatur. Volunt vt victus non detur prædicantibus,& prædicationis labor ab illis exigatur.Paulus Apoſtolus in ea quæ eſt ad Roma-

Exo.xxxvi

Rom.xv. nos epiſtola ait·Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt Gẽtiles,debẽt & in carna- F
i.Corin.ix. libus miniſtrare eis. Et in priore epiſtola ad Corinthios iterum ait,Quis militat ſuis ſtipen
diis vnq̃?Quis plãtat vineã,& de fructu eius nõ edit? Quis paſcit gregem,& de lacte gregis
nõ manducat?Nunquid ſecundum hominem hæc dico?An & lex hæc non dixit? Scriptum
Deute.xxv. eſt enim in lege Moſi,Nõ alligabis os boui trituranti . Nunquid de bobus cura eſt deo?An
propter nos vtiq; hęc dicit?Nã propter nos vtiq; ſcripta ſunt,quoniã debet in ſpe,qui arat,
arare:& qui triturat,in ſpe fructus percipiẽdi. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,magnũ
eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?Hucuſq; ibi beatus Paulus. Vereãtur iam iſti monachorũ
hoſtes alligare ora illis triturãtibus. An forte monachus prædicans verbum dei nõ plantat
vineam cum prædicat?Nonne Paulus propter prædicationem dicebat,Ego plãtaui? Nun-
quid nõ monachus prædicans etiam paſcit?Nõne etiam triturat?Si plantat,ſinant illum de
fructu vineæ comedere.Si paſcit gregem,permittant vt de illius lacte manducet . Si tritu- G
rat,nolint cõtra præceptum dei os illius alligare.Et ad Timotheum ſcribens iterũ ait· La-
ij.Timo.ij. borãtem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Ecce iã vides prædicatores ver-
bi dei,ex diuina ſentẽtia eſſe liberos ab obligatione corporalis laboris. Hi autẽ ſunt omnes
qui ſunt miniſterio diuino mãcipati. Nam in priore epiſtola ad Corinthios Paulus ait,Ne-
i. Corin.ix. ſcitis quoniã qui in ſacrario operãtur,quæ de ſacrario ſunt edunt?Et qui altario deſeruiunt,
cum altario participant?Ita & dominus ordinauit his qui euangelium annunciant, de euan
gelio viuere. Ecce vno orationis contextu Paulus aſſerit nõ ſolum euangeliſtas,ſed omnes
altario deſeruientes habere hãc poteſtatem,vt beati eſſe poſſint,etiam ſi nõ manducauerint
de labore manuũ ſuarum. Ita enim ſentit beatus Auguſtinus,qui libro de opere monachorũ
capite viceſimoprimo de Meſſalianis monachis loquens,ſic ait,Iſti autem fratres noſtri te-
mere ſibi arrogant,quantum exiſtimo,quòd eiuſmodi habeant poteſtatem. Si enim euange
liſtæ ſunt,fateor habent : ſi miniſtri altaris , diſpenſatores ſacramentorum , bene ſibi iſtam H
non arrogant,ſed plane vendicãt poteſtatem. Hæc Auguſtinus. Quid ergo iſti hæretici ve-
lut canes latrant in monachos?Cur tam generali ſententia omnibus monachis non laborã-
tibus interdicunt panem , quem dominus ſua benignitate indulſit Euangeliſtis,& altari ſer
uientibus?Præter iſtos autem quos oſtendimus eſſe ab operatione & labore manuum lege
diuina exẽptos,quicũq; alius monachus fuerit,tenetur laborare. Et ſi nõ laborauerint,certẽ
nõ puto licitũ illis eſſe mãducare. Non eſt enim monachatus inſtitutus vt quis in eo ocio-
ſam vitam habeat , quam forte nõ habuiſſet in ſeculo. Vnde beatus Auguſtinus in lib. de o-
pere monachorum cap.xxv.ſic ait,Illi autem qui præter iſtam ſanctam ſocietatẽ,vitã labo
re coporis trãſigebãt,ex quorũ numero plures ad monaſteria veniũt,quia & in ipſo huma-
no genere plures ſunt,ſi nolunt operari,nõ mãducent. Neq; enim in militia Chriſtiana pro-
pterea ad pietatem diuites humiliantur, vt pauperes ad ſuperbiã extollantur. Nullo modo
enim decet,vt in ea vita vbi fiunt ſenatores laborioſi , ibi ſint opifices ocioſi:& quò veniũt I
relictis deliciis ſuis qui fuerant prædiorum domini,ibi ſint ruſtici delicati . Hæc Auguſti-
nus. Demum hæc hæreticorum peſtilens aſſertio totius eccleſiæ catholicæ definitione da-
mnata eſt. Nã ex.xlv.articulis Iohannis Vvitcleff damnatis in concilio Cõſtantienſi ſeſſio-
Cõciliũ Cõ ne octaua,viceſimusquartus ſic ait,Fratres tenentur per labores manuum victum acquire-
ſtantienſe. re,& nõ per mẽdicitatẽ. De quo articulo talis ibidẽ profertur ſententia·Prima pars eſt ſcã-
daloſa,& præſumptuoſe aſſerta, pro quãto ſic generaliter & indiſtincte loquitur. Et ſecũda
erronea, pro quanto aſſerit mendicitatẽ fratribus nõ licere. Hæc cõciliũ Cõſtantienſe . Sed
iam opus eſt vt iſtorũ hæreticorũ obiectionibus reſpõdeamus. Primò enim obiiciũt quòd
Paulus laborauit:ergo cũ monachi ſint Apoſtolorum imitatores, tenẽtur etiam ipſi manu
bus laborare. Huic autẽ obiectioni reſpõdemus fatentes Paulũ laboraſſe manibus ſuis , nec
tamen hoc ex neceſſitate aut obligatione fecit,ſed ex perfectione & ſupererogatione. Nam
etiã ſi nõ laboraſſet manib⁹ ſuis,ſed voluiſſet ex euãgelio viuere,nõ peccaſſet,cũ cõſtet Pe K
trũ & alios apoſtolos abſq; labore manuum de ſolo euãgelio victũ ſibi paraſſe. Hoc autem
j.Corin. ix. ipſemet apoſtolus Paulus teſtatur,qui in priore ad Corinthios epiſtola ſic ait,Mea defenſio
apud eos qui me interrogant,hæc eſt·Nunquid non habemus poteſtatem manducandi &
bibendi?Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierculam circunducendi,ſicut &
cæteri Apoſtoli & fratres domini & Cephas? Aut ſolus ego & Barnabas non habemus po-
teſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam ? Et interiectis aliquibus ar-
gumentis,quibus probat ſe habuiſſe poteſtatem viuendi ex euãgelio prout cæteri apoſtoli,
ij.Theſſ.iij. ſubdit·Ego autem nullo horum vſus ſum. Et in ſecunda ad Theſſalonicẽſes iterum ait, Ipſi

enim

A enim ſcitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam nō in quiete fuimus inter vos: neq; gratis panem māducauimus ab aliquo, ſed in labore & fatigatione, nocte & die operātes, ne quem veſtrum grauaremus. Non quaſi nō habuerimus poteſtatē, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos. Ex quibus aperte cōuincitur q̄ licet monachi ſint imitatores Apoſtolorum, nō tamē oportet vt omnes ſine diſcrimine laborent: quoniā hoc nō omnes Apoſtoli fecerunt, ſed Paulus, qui non ex neceſſitate, ſed ex perfectione ſe fe ciſſe teſtatur. Secundo obiiciunt nobis illud quod Paulus ad Theſſalonicenſes ſcribens ait, Nam cum eſſemus (inquit) apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet. Verùm hæc obiectio nullum prorſus habet robur, ſi ſequentia verba Apoſtoli adiungantur his quæ dicta ſunt, quoniam ex illis quæ Apoſtolus ſubiunxit, ſatis aperte oſtenditur eum nō generali ſententia inhibere cibum cuicūq; non laboranti, ſed ſo- ij. Theſſ. iij.

B lum ocioſis qui nullam prorſus habent occupationem per quam digni ſint qui panem māducent. Sic enim ait, Audiuimus enim quoſdam ambulātes inter vos inordinate, nihil operantes, ſed curioſe agentes. His autē qui eiuſmodi ſunt, denunciamus, & obſecramus in domino Ieſu Chriſto, vt cum ſilentio operantes, ſuū panem manducēt. Ecce quibus loquitur Paulus, nempe ambulantibus inordinatē, nihil operantibus, ſed curioſe agētibus, his inquā præcipit vt in ſilentio operantes, ſuum panem manducent, & ſi quis laborare noluerit, non manducet. At monachi prædicātes verbum dei, & altario deſeruientes, nōnihil operantur: ergo manducare poſſunt. Quòd ſi illa Pauli verba omnes monachos obligarēt, eadem lege obligarent omnes Chriſtianos: quoniā apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens, nō ſolis monachis ſcripſit, nec ibi vllā de monachis fecit mentionē, ſed ſine diſcrimine omnibus ſcribit: nec tamen illa verba ad omnes dirigūtur, ſed ad eos ſolos qui ocioſam vitam degunt, quos nos etiam fatemur indignos eſſe qui manducare debeant. Aduerſus hunc errorē ſcri-

C pſit frater Thomas Valden in ſuo primo tomo doctrinalis fidei antiquæ libro quarto.

Lex.

DE hac re fuit olim in ipſis eccleſiæ naſcentis primordiis quædam hæreſis orta, aſſerens legem veterem iuxta omnia illius præcepta eſſe ſeruandam ſimul cum lege noua. Quis autem fuerit primus huius hæreſis author, mihi nō conſtat. Hoc tamen ſcio, ex teſtimonio Philaſtri, & Auguſtini in lib. de hæreſibus, Cerinthum & Ebionem & Nazaræos hanc docuiſſe hæreſim. Cerinthus. Verùm neſcio quis eorum fuerit vetuſtiſſimus, quoniam Nazaræorum initium non eſt Ebion. apertum, cum nullus prodiderit quis fuerit illorū princeps. De Nazarēis hæreticis loquor, Nazaræi.

D non autem de illis quorum meminit liber Numerorum. De Cerintho & Ebione conſtat vtrūque eorum fuiſſe coæuum Iohanni Euangeliſtæ. Nam beatus Hieronymus in libro illuſtrium virorum dicit beatum Iohannem rogatum ab Aſiæ epiſcopis ſcripſiſſe euangeliū contra Ebionis dogma aſſerentis Chriſtū non fuiſſe ante Mariam, quapropter coactus fuit vtranque Chriſti naturam, diuinam videlicet & humanam explicare. Irenæus verò lib. iii. aduerſus hæreſes cap. etiam. iii. dicit q̄ Iohannes domini diſcipulus in Epheſo iens lauari, cum vidiſſet intus Cerinthum, exilierit de balneo nō lotus, dicens q̄ timeret ne balneum cōcideret, cū intus eſſet Cerinthus inimicus veritatis. Itaq; cum vterq; horū fuerit Iohāni coæuus, nō patet facilè vter illorū fuerit vetuſtior, aut vter prior altero hāc hæreſim docuerit, q̄q̄ ego ſuſpicor Cerinthū fuiſſe aliquāto vetuſtiorē Ebione, propterea q̄ Irenæus lib. primo aduerſus hæreſes recēſens hæreticos qui ad ſuū vſq; tēpus eccleſiā vexarūt, prius de Cerintho differit q̄ de Ebione. Nā de Ebione differit ca. xxvi. & illi hāc quā impręſentia-

E rū diſcutimus, impingit hæreſim. At de Cerintho tractat cap. xxv. nec tamen illi hanc hæreſim tribuit. Sed nec Tertullianus de eodē Cerintho ſermonē faciēs in ſuo libello de hęreſibus, huius erroris meminit etiā cum alios illius errores recenſeat. Philaſter verò omnia illa tribuit Cerintho quæ Irenæus aſſcribit Ebioni: dicitque idem Philaſter Ebionem fuiſſe diſcipulum Cerinthi. Sed in diſtribuendis his hæreſibus ita vt cuicunque hæretico quod ſuum eſt dogma tribuatur, multo libentius crediderim Irenæo quàm Philaſtro, propterea quòd ille multo doctior atque vetuſtior fuerit q̄ Philaſter. Hanc hæreſim tutati ſunt etiam Samſei & Elceſei, qui Ebionitarū dogma in vniuerſum amplexati ſunt. Quapropter Epi- Samſei. phanius hęreſes recēſens (teſte Auguſtino) Samſeos & Elceſeos Ebionitis copulat, tanq̄ vna Elceſei.

ſit eorum hæreſis. Poſt iſtos autem nemo, quod ſciam, hanc hæreſim docuit, vſq; ad hũc diẽ F
in quo audio quoſdã Germanos ex his qui Rheno adiacent, poſt ſuſceptũ baptiſmum circunciſionẽ toleraſſe, dicentes circunciſionem eſſe neceſſariam ad vitæ æternæ conſecutionem. Hos tamen omnes redarguit Paulus ſcribens Galatis, qui eodẽ errore fuerant infecti,
Galat.iij. dicens, Prius autem q̃ veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. At vbi venit fides, iam nõ ſumus ſub pędagogo. Et iterum de duobus teſtamẽtis loquens ſub figura
Galat.iiij. duorum filiorum Abrahę, ait, Sed quomodo tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum, ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillã & filiũ eius. Nõ enim erit hæres filius ancillæ cũ filio liberę. Itaque fratres nõ ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit. Ecce Paulus apertè teſtatur eiiciendam
Galat.v. eſſe legem veterem, quæ tanq̃ ancilla fuit legis euangelicæ. Et rurſum in eadem epiſtola, Ec G
ce ego Paulus dico vobis, quoniã ſi circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Teſtificor autem rurſus omni homini circuncidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciẽdæ. Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini. à gratia excidiſtis. nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus. Nã in Chriſto Ieſu neq; circunciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur. Et in epiſtola ad Hebræos de eadem re diſ-
Hebræ.vij. putans ait, Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat (populus enim ſub ipſo legem accepit) quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedech aliũ ſurgere ſacerdotem, & nõ ſecundũ ordinem Aaron dici? Translato enim ſacerdotio, neceſſe eſt vt
Ibidem. & legis translatio fiat. Et iterum· Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatẽ. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò melioris ſpei per quã proximamus ad deum. Demum de hac re ab ipſis Apoſtolis in vnũ congregatis, in illo celeberrimo Hieroſolymitano concilio data eſt definitio: quoniã (vt apo- H
Actuũ xv. ſtolica refert hiſtoria) quidã deſcendentes de Iudæa, docebant fratres, quia niſi circuncidamini ſecundum legem Moyſi, non poteſtis ſaluari. Surrexerant enim quidã de hæreſi Phariſæorum, qui crediderunt, & dicebant oportere circuncidi, & ſeruare reliqua omnia quæ Moyſes in lege præceperat. Ob quã doctrinã facta eſt nõ modica ſeditio, reſiſtentibus huic aſſertioni Paulo & Barnaba. Propter quod Apoſtoli & ſeniores cõuenerunt Hieroſolymã, vt de hac re definirent. Habitáque matura, prout decebat, rei examinatione, protulerũt ſen-
Concilium apoſtolorũ tentiam quam per epiſtolã ſuam miſerunt his qui erant Antiochiæ, in hunc modum· Viſum eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris q̃ hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes vos, bene agetis. Hæc cõcilium Apoſtolorum. Quis erit ergo qui tam illuſtris cõcilii definitioni repugnare audeat? Nullus certè, niſi demẽs aut infidelis ille fuerit. Et certè ſi lege Euangelica data, oporteret adhuc ſeruare legem veterem, cõtra eandem legem vi- I
Leui.xviij. ſus fuiſſet facere Deus, qui talem in Leuitico condidit legem· Sororem vxoris tuæ in pellicatum eius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente. Quæ quidem rectè præcepta ſunt, ne ſi fortè aliquis ſimul vxori & ſorori illius iungeretur, inter ſimul habitantes excitaretur zelus, vnde contentio rixáque generata fuiſſet. Prius quidẽ ſynagogã ſibi deſpõſauerat Deus: huius ſoror eſt eccleſia, quã etiam Deus ſibi cõiungere optabat. Verùm vt nulla eſſet contentionis inter eas occaſio, noluit ſecundam ſuper ducere viuente prima. Oportuit ergo ſynagogam tunc ſepeliri, quando deus eccleſiam nouã ſponſam ſibi deſponſauit, ne inter ſorores ſimul habitantes æmulatio eſſet, ſicut olim Lia zelabatur Rachel. Nam cum ab illa petuiſſet Rachel, vt daret illi de mãdragoris quas filius eius ex agro
Gene.xix. attulerat, reſpondit· Parũm ne tibi videtur quòd præripueris maritum mihi? Quæ verba apertiſſima ſunt indicia vrentis intrinſecus zeli. Hac enim de cauſſa (vt teſtatur Apoſtolus
Galat.iiij. Paulus) eiecta eſt Agar ancilla cum filio ſuo, quia videlicet filius eius Iſmael perſequebatur K
Iſaac filium vxoris Sarræ, propter quod Sarra ſe deſpici querebatur ab ancilla. Verùm poſſet forte hęreticus in ſuæ hæreſis defenſionem nobis obiicere illud quod in Exodo habetur, vbi poſt deſcriptionem veſtis ſacerdotalis qua Aaron erat induẽdus, ſubdidit dominus per
Exo.xxviij. Moyſen dicẽs, Legitimũ ſempiternũ erit Aaron, & ſemini eius poſt eũ. Et in Leuitico prę-
Leui.xvi. cipiẽs modũ hoſtiæ quę debebat offerri pro peccato, dicit, Eritq; vobis hoc legitimũ ſempiternũ, vt oretis pro filiis Iſrael, & pro cũctis peccatis eorũ ſemel in anno. Ex quibus duobus locis forte hęreticus vellet colligere legẽ Moyſi eſſe obſeruandã in perpetuum. ſed non ita res ſe habet: quoniam nõ ideo vocatur legitimum ſempiternum, quia ſemper eſſet duratu-

rum,

A rum,ſed quia ad vitam quodammodo diſponebat æternam.vel aliter,& mea ſentẽtia melius,ideo dicitur ſempiternum,quia erat figura teſtamenti æterni.Itaque dicitur ſempiternũ non in ſe,ſed in eo cuius figuram gerebat.Et gloſſa interlinearis in Exodo ſic exponit illã vocem ſempiternum,quia(inquit)res ſignificat æternas.

SEcunda hæreſis eſt primæ prorſus oppoſita,aſſerens legem veterem eſſe malam.Hanc hæreſim multi ſcriptores tribuunt Manichæo tanquam primo illius patrono:qua in re certiſſimè falluntur,quoniam etſi Manichæus fuerit illam tutatus,nõ tamẽ ille primus eã docuit.Nã ante illum pluſquã per centũ annos fuit Marcion ponticus,à quo Marcionitæ hæretici dicti ſunt.Et hic docuit legem veterẽ eſſe malam, & à malo principio procedentem,quẽadmodum docuit poſtea Manichæus.Hic autẽ Marcion diſcipulus fuit cuiuſdam alterius hæretici Cerdonis nomine, quem Cerdonem Marcion in hac dementia imi- Cerdon.
B tatus eſt.Primus ergo huius erroris author & princeps fuit hic Cerdon,quem Irenæus lib. primo aduerſus hæreſes,teſtaturveniſſe Romã ſub Iginio papa & martyre.Auguſtinus in libro de hæreſibus cap.xviii.dicit etiam Caianos hæreticos hanc docuiſſe hæreſim . Hos tamen Caianos Irenæus lib.primo aduerſus hæreſes comprehendit ſub Marcionitis, quoniã de Marcionis erroribus ibidem differens dicit eum coluiſſe Cain:reliquóſq; omnes errores tribuit Marcioni,quos Auguſtinus tribuit Caianis. Vnde ſuſpicio mihi oritur Caianos hæreticos à Marcione proceſſiſſe.At cũ Marcion,vt diximus,à Cerdone fuerit edoctus,oportet vt huic Cerdoni præſentis hæreſis principatum & magiſterium tribuamus.Hui⁹ autem aſſertionis peſtiferæ falſitas conuincitur ex Pauli teſtimonio in epiſtola ad Romanos dicẽtis,Quid ergo dicemus?Lex peccatum eſt?Abſit: ſed peccatum non cognoui niſi per legẽ. Rom.vij.
Cum multa Paulus de lege diſſeruiſſet;ex quibus aliquis forte ſuſpicari poſſet illum legem culpaſſe:ipſemet ſibi obiicit quod vidit alium ſibi obiecturum.Dixerat enim prius paſſio-
C nes peccatorum eſſe per legem.Dixerat etiam nos eſſe ſolutos à lege mortis in qua detinebamur.dixerat etiã legẽ ſubintraſſe vt abundaret delictũ.Quæ Pauli verba anſam ſuſpicionis infirmis præbebant,Paulum in ea fuiſſe ſententia,vt damnare voluerit legem. Ad hanc igitur ſuſpicionem tollendam Paulus ſibiipſi obiicit quod infirmi obiicere ſibi poſſent,dicẽs,Quid ergo dicemus?Lex peccatum eſt?Abſit:ſed peccatum nõ cognoui niſi per legẽ. Nam concupiſcentiam neſciebam,niſi lex diceret,Nõ concupiſces. Occaſione autem acce Exod.xx.
pta,peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.Quibus verbis Deuter.v.
Apoſtolus docet legem non eſſe malã,ſed bonam,quanuis illa non fuerit ſufficiens ad ſalutem ſine gratia.Quapropter dicit legẽ non eſſe ad hoc datam,vt peccatum in homine efficeret,ſed vt oſtenderet & reuelaret hominibus illud quod eis ignotum erat,eſſẽt ne peccatum,an nõ.Multa enim erãt quæ etſi peccata erant,neſciebantur tamẽ eſſe peccata,aut neſciebãtur eſſe adeò grauia,& tam atrociter punienda,niſi lex docuiſſet.Hoc ergo fecit lex
D vt doceret hominẽ quid eſſet peccatum.Ex his multis vnum producit Apoſtolus in exemplum.Nam concupiſcẽtiã(inquit) neſciebam,niſi lex diceret,Non cõcupiſces.Hoc eſt,neſciebam concupiſcentiam eſſe malũ aliquod,donec audiui eam prohiberi per legẽ.Verùm ne ſuſpiceris huius mali cauſſam eſſe legem, non dixit, Concupiſcentiã non habebam niſi per legem,ſed ait,Cõcupiſcẽtiam neſciebam. Neque ait,Peccatum non feci niſi per legẽ: ſed ait,Peccatum non cognoui niſi per legem.vt clare intelligas,legem nõ miniſtraſſe peccatum,ſed peccati cognitionẽ.Eſt adhuc aliud in lege, ꝙ ea data ſtatim vrimur & ſolicitamur deſiderio earũ rerũ quæ per legẽ prohibitę ſunt.Et hoc eſt quod Apoſtol⁹ poſtea ſubiungit dicẽs,Occaſione autẽ accepta peccatũ per mãdatũ operatũ eſt in me omnem concupiſcentiã.Lex enim ad hoc data eſt,vt homo qui libertate ſua abutens, per vitia ſingula ruebat in prꝙceps,freno legis cohiberetur,ne ita improuid⁹ in præcipitia laberetur.At quia talis eſt noſtra carnalis natura,vt ardentius deſideret prohibita,q̃ ſi nõ prohiberẽtur: ideo
E dicit Paulus ſumptã eſſe occaſionẽ peccati ex prohibitione legis.Nam(vt quidã ait) Niti- Horatius.
mur in vetitum ſemper,cupimúſque negata. Similiter & diabolus videns legem eſſe homini darã in auxiliũ,vt per eã tanq̃ per frenũ homines cohibeantur à peccatis, tũc ille magis ad peccatũ hominẽ ſolicitat,& vehemẽtius tentat, vt illi vertat legẽ in nocumentũ,q̃ fuerat data vt aliquod præſtaret emolumentum.Vnde patet quomodo occaſione per mãdatũ accepta,fecit in nobis omnẽ concupiſcentiam.Minor enim cõcupiſcẽtia erat,quando ante legem ſecuri peccabamus.Minor erat quando ſolam noſtrã mouebat libidinem.Omnis eſt quãdo cognita lege,illam tranſgredi nec timemus nec veremur.Verùm hoc malum nõ ex lege,ſed ex noſtra prouenit malitia,quæ medicinam conuertit in venenum, quoniã cum

ex lege proficere debuiſſemus, inde peiores efficimur, appetentes quod lege prohibitũ eſt. F
Lex enim non cogit ad peccatum, ſed nos ex ea peccandi occaſionem accipimus, quanuis
talem occaſionem lex ipſa non det. Ideo Apoſtolus non dixit: Occaſione autem data, ſed
dixit: Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem cõ-
cupiſcentiam. Vt clarè intelligas à noſtra prouenire malitia, & non ex lege, cum lege data
contra eandem legem facere deſideramus. Hæc ergo & alia cum Paulus de lege docuiſſet
Rom.vij. quibus oſtendit legem non eſſe malam: poſtea ſubdit laudes legis, dicens: Itaque lex ſancta
quidem, & mãdatum ſanctum & iuſtum & bonum. In prioribus verbis Apoſtolus defendit
legem à crimine, in his verò debitis laudibus eam extollit. Crimen obiectum fuit per hæc
verba: Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Defenſio criminis fuit in hoc verbo, Abſit.
Nunc ergo Apoſtolus non fuit contentus eam à crimine defendiſſe, niſi etiam illam lauda-
ret: ideo ſubdit, Itaque lex ſancta quidem, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Per G
legem prohibitiones intelligit: per mandatũ vero præcepta, & vtrunque ſanctũ eſſe docet.
i.Tim.i. Præterea, in priore ad Timotheum epiſtola iterum ait: Scimus autem quia bona eſt lex, ſi-
quis ea legitimè vtatur, ſciens hoc quia lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis & non ſubditis.
Quod ait iuſto nõ eſſe poſitam legem, idem eſt quod alibi dixerat, legem videlicet eſſe po
ſitam propter tranſgreſſores. Hoc autem ſic accipiẽdum eſt, quia (vt diximus) lex data eſt
tanquam frenum quoddam ad cohibendum homines à peccato. Cum ergo quis naturaliter
ea quæ legis ſunt facit, & ipſe ſibi eſt lex, ſeipſum à peccato arcens, hic nõ habet opus lege,
ſed eſt tanquam equus bene domitus, & ſeſſori obediens, qui vt bene dirigatur, nullo indi-
get freno. Lex propter tranſgreſſores poſita eſt, vt per illam à trãſgreſſione arceantur. Qui
autem ſecluſa lege paratus eſt facere quæ lex præceptura eſſet, hic non habet opus lege. Ve-
rum etſi iuſtus illa non indigeat, ſancta tamen eſt lex, per quam mali cohibentur à pecca-
tis, & vrgentur ad emendationem commiſſorum. Et hoc eſt quod ait Apoſtolus: Bona eſt H
lex, ſiquis ea legitimè vtatur. Hoc eſt, ſi faciat prout intẽdit ipſa lex, id eſt ſi per illam per-
ueniat ad gratiam iuſtificantem. Legitimè enim vtitur lege, qui intelligens quare ſit data,
per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem: & ideo bona eſt lex, quia plu-
rimum prodeſt homini etiam malo, dum per eius comminationem perducit illum ad gra-
tiam. Si autem quis lege cognita, contra legem facit, iſte male vtitur lege: & ſi lex ſit bona
in ſe, huic tamen non eſt bona: quia peccatum per bonum tali operatur mortem. Per man-
datum enim grauius delinquit, qui per idem mandatum ſcit quàm graue malum ſit illud
Rom.vij. quod committit. Et hoc eſt quod in epiſtola ad Romanos dixerat: Quod ergo bonum eſt,
mihi factum eſt mors? Abſit: ſed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi opera-
tum eſt mortem, vt fiat ſupra modum peccans, peccatũ per mandatum. Ac ſi diceret, Man-
datum non mihi extitit cauſa mortis, ſed ego mihi mortem intuli, qui peccando commiſi
Galat.iij. ea quæ digna ſunt morte. Rurſum in epiſtola ad Galatas Apoſtolus ait: Itaque lex pædago- I
gus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur. Lex ergo ductrix noſtra fuit. Nam idem
eſt pædagogus græcè, quod puerorum ductor latinè. Si ergo lex fuit noſter pædagogus,
videamus quò nos ducit: & conſtat ex Pauli verbis quòd lex duxit nos ad fidem Chriſti, vt
per illam iuſtificemur. Sic enim ait, Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide
iuſtificemur. Si ergo fides Chriſti eſt bona, non eſt poſſibile quin lex vetus quæ ad illã du-
xit, fuerit bona. Nõ poteſt eſſe malus pædagogus qui bene pueros inſtruit. Nec poteſt eſſe
malus ductor, qui ad optatum & præſtitutum terminum perducit. Demũ ipſe veritatis ma-
giſter & ſaluator noſter legem verbo & opere commendat. Nam & eius præcepta ſeruauit
circunciſus, in templo oblatus, agnum paſchalẽ cum diſcipulis comedens. Aliis etiã ſeruã-
Matth.viij. dã præcepit. Nã leproſo mũdato prẽcepit vt iuxta legem Moyſi oſtẽderet ſe ſacerdoti. Et
prẽdicãs ipſemet ſẽpenumero teſtimonia ex lege & prophetis citauit. Quòd ſi mala fuiſſet
lex, nõ tantũ honoris illi tribuiſſet Chriſtus, vt illius teſtimonio in prædicatione vteretur. K

Libertas.

CVM non ſit res de qua certiorem habeamus experientiam quàm noſtri arbitrii libertas, quam quotidie in nobis ipſis experimur, mirandum certè eſt quòd ali qui adeò impudentes fuerint, vt non vereantur negare ineſſe aliquam libertatem arbitrio humano. Et hi qui talia ſentiunt, inter ſe diuiduntur, quoniam etſi ad

A si ad eundem finem tendant, diuersa tamen incedunt via, prout sæpissime hæreticis cõtingit, qui vnitatem tenere nesciunt. Bardesanes enim (vt supra in titulo de fato diximus) omnes hominum conuersationes dixit esse asscribendas fato, & nõ libero hominis arbitrio, quoniam illud dicebat subiici sideribus. Post hunc surrexit Manichæus contendens peccata non posse vllo pacto vitari, sed ea ex mala mente proficisci dicebat. Ille enim duas in homine dicebat esse mentes: Alteram, quam dicebat esse malam, & à malo principio, eam videlicet quam nos vocamus concupiscentiam carnis. Alteram verò dicebat esse bonam, quam nos appellamus animam rationalem. Peccata quæ in homine fiunt, à mala anima procedere, & ea non posse per liberum arbitrium impediri, docebat. Manichæum imitatus est in hac parte Priscillianus, qui ferè vniuersum Manichęi dogma suscepit. Petrus Abailardus dixit omnia ex absoluta necessitate rerum venire, & Deum ne dicam hominem non posse res

B facere aliter quàm facit. Hunc imitatus est Iohannes Vvitclef, illi in hac parte per omnia consentiens. Guido carmelita in sua summa de hæresibus, asserit Albanenses sentire nullum esse liberum hominis arbitrium. Hanc hæresim iam diu sepultam multi ex recentibus hæreticis tutantur, quorum dux & princeps exiſtit Martinus Lutherus, dicens hominis arbitrium non esse liberum, neque habere vllam actiuitatem in suis operationibus, quoniam non eum agere, sed potius pati, contendit. Hunc secuti sunt multi, videlicet Iohannes Oecolãpadius, qui iam vita decessit, & Philippus Melãchthõ, aliiq; multi mihi ignoti, qui hoc errore magnam Germaniæ partem infecerunt. Aduersus hanc hæresim pugnant illa omnia quæ supra in titulo de fato produximus. Verùm oportet vt adhuc peculiaria producamus argumenta, & pro viribus tam pestiferã hæresim expugnemus, quoniã illa est fomẽtum totius impietatis. Sed quoniam nomen libertatis æquiuocum est in sacris literis, ne talis æquiuocatio nobis aliquam errandi occasionẽ præbeat, oportet vt varia illius vocis si-

C gnificata ostendamus. Aliquando enim libertas significat gratiam per quam liberamur à seruitute peccati, cui opponitur. De hac dicit Apostolus, Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et alibi, Cum enim serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ. Et de hac libertate nõ loquimur, quoniã nec de illa dicimus omne hominis arbitrium esse liberũ. Alia est libertas quæ sola habetur in gloria, vel est ipsamet gloria. Et de hac libertate ait etiã Apostolus, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatẽ glorię filiorum dei. Neq; ab ista libertate dicitur hominis arbitrium liberum. Alia est adhuc libertas quæ opponitur necessitati, vel vt verius dicam, coactioni. Quãdo ergo dicimus hominis arbitrium esse liberum, de hac libertate intelligimus: ita vt ea ratione dicamus eum esse liberũ, quia videlicet cum operatur, potest nõ operari: & cũ nihil operatur, potest operari. Hãc autẽ libertatẽ ex sacris literis deo duce apertissime ostendemus: quoniã vix est aliquis sacræ scripturæ liber in quo non reperiatur aliquod pro libero arbitrio apertum testimonium. In Geneseos libro legi-

D mus deũ dixisse ad Cain: Nõne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Si homo dominatur appetitui, falsum est quòd homo non potest vitare peccata quæ ab appetitu proficiscuntur, vt Manichæus dixit. Confundatur etiam Lutherus faciens arbitrium hominis seruum, quem deus testatur se fecisse dominũ. Et in Exodo sic habetur, Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerũt donaria vt fierent opera quæ iusserat dominus, per manũ Moysi. Cuncti filii Israel voluntaria domino dedicauerunt. Voluntaria dixit, non necessaria. In Leuitico autem sic habetur, Homo qui obtulerit victimam pacificorum domino, vel vota

E soluens, vel sponte offerens, tam de bobus q̃ de ouibus immaculatum offeret, vt acceptabile sit. Et post pauca subiungit, Bouem & ouem, aure & cauda amputatis, voluntarie offerre potest, votum autem ex his solui non potest. Ecce quàm aperte ostendit libertatẽ distinctam à necessitate, cũ inquit, vel vota soluens, vel sponte offerens. In libro Numerorũ statuit dominus legem, vt mulier vouens non sit voti rea, nisi marito cõsentiente: ita quòd si maritus consenserit mulieris voto, illa teneatur ad reddendum. Sin autem maritus contradixerit, illa sit libera ab obligatione. Cũ ergo marito detur optio, conuincitur illum habere liberum arbitrium quo possit vtranq; partem velle: quoniã si ad alteram, quæuis illa sit, necessariò flectitur, frustra illi datur optio. Cum etiam dominus dedisset prẽcepta legis, dixisſétq; illa nõ esse impossibilia vt obseruentur, in Deuteronomio sic ait, Testes inuoco hodie cęlũ & terrã, q̃ proposuerim vobis vitã & bonum, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum. At electio non est nisi eorum quæ in nostra sunt potestate. Nullus enim proprie dicitur eligere id quod velit nolit erit futurum. Non enim

Bardesanes

Manichæus.

Petrus Abailardus.

Ioh. Vvitclef.

Albanẽses.

Lutherus.

Iohã. Oecolãpadius

Philippus Melãchthõ

ij. Cor. iij.

Rom. vi.

Rom. viij.

Gene. iiij.

Exo. xxxv.

Leuit. xxij.

Num. xxx.

Deut. xxx.

pendet ex noſtra electione eſſe magnum aut paruum, eſſe hominem aut beſtiam, quoniam F
ea non ſubſunt noſtro arbitrio vt aliter eueniant. Si ergo homini datur electio, & ille eligere poteſt, conſequens eſt vt liberum etiam habeat arbitrium. Et alibi etiam data eſt Iu-
Ioſuę vlti. deis optio an deum ſequi velint, an non. Dauid regi datur etiam optio eligendi vnã ex tri-
ij.Re.xxiiij bus plagis, quoniam ad aliquam illarum tolerãdam iam dominus illum adiudicauerat. Si optio, ergo liberum arbitrium, quoniam iumẽta nec optionem nec electionem habent. Et
iij.Reg.iij. Salomoni huius filio dicitur, Poſtula quod vis, vt dem tibi. Sunt & alia multa in ſacris ſcripturis teſtimonia ſimilia quæ homini optionem & electionem tribuunt. Optio autem (vt modo diximus) non poteſt cõuenire illis qui ineuitabili neceſſitate feruntur ad operationem. Præterea, Dauid rex exhortans populum Iſrael vt offerat domino pro templi cõſtru-
i.Par.xxix. ctione, ait, Si quis ſpõte offert, impleat manum ſuam hodie, & offerat quod voluerit domino. Id autem quod ſponte fit, ſine vlla cogente neceſſitate fit. Rurſum, quãta eſt in pſalmis G
Pſalm.liij. teſtimoniorum turba pro libero arbitrio? Volũtarie (inquit) ſacrificabo tibi, & confitebor
Pſal.cxviij. nomini tuo, quoniam bonum eſt. Et iterum, Volũtaria oris mei beneplacita fac domine, &
Ibidem. iudicia tua doce me. Et rurſum, Anima mea in manibus meis ſemper. Quid eſt animam eſſe in ſuis manibus? Hoc eſt, in ſua poteſtate, vt eã ad quod voluerit flectat. Et in alio pſalmo
Pſal.cvij. ait, Paratum cor meum deus, paratum cor meum: cantabo & pſallã in gloria mea. Et iterũ,
Pſal.xxvi. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Cum deum petat adiutorẽ, operatorẽ ſe eſſe oſtendit: quoniã ſi noſtrum arbitrium nihil agit, ſed ſolum (vt Lutherus ait) recipit, deus non ad-
Sapiẽ.xvi. iutor dicendus eſt, ſed integer & ſolus operator. Et in libro Sapiẽtiæ Salomon ait, Subſtãtiam enim tuam, & dulcedinem tuã quam in filios habes, oſtendebas, & deſeruiens vniuſcuiuſq; voluntati, ad quod quiſq; volebat cõuertebatur. Ecce apertam liberi arbitrii poteſtatem, vt ad quod voluerit conuerti poſſit. Sed & illud eſt multo apertius quod in Eccleſia-
Eccli.xv. ſtico habetur, Deus ab initio conſtituit hominẽ, & reliquit eum in manu cõſilii ſui. Adiecit H
mandata & præcepta ſua. ſi volueris mandata cõſeruare, conſeruabunt te, & in perpetuũ fidem placitam ſeruare. Appoſui tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manũ tuã. Ante hominem vita & mors, bonum & malum. quod placuerit ei, dabitur illi. Quid potuit apertius dici ad oſtendendam noſtri arbitrii libertatem? Certè (iuxta id quod ſentio) adeò aperte ibidẽ docetur noſtri arbitrii libertas, vt ſua nimia claritate hæreticorũ oculos perſtringat. Verùm nõ defuit ſuũ hæreticis aſylũ ad quod cõfugere ſolent. Lutherani enim negant librum Sapientiæ & librum Eccleſiaſtici eſſe canonicos, & ideo non eſſe ſufficientes ad aliquam doctrinam confirmandam quæ ad fidem catholicam ſpectet. Sed hoc cauillum non eſt nunc opus reiicere, quoniam ſupra in primo huius operis libro capite ſecundo oſtẽ dimus ex concilio Carthaginenſi catalogum ſacrorum librorum, inter quos etiam hi duo libri habentur. Hoc etiam prophetæ omnes apertiſſimè expreſſerunt. Nam apud Eſaiam
Eſaiæ vi. dominus de populo Iſrael ſub nomine vineæ loquens ait, Et expectaui vt faceret vuas, & fe I
cit labruſcas. Si omnia neceſſitate abſoluta eueniunt, & hominis arbitrium à dei præſciẽtia cogitur ad opus, vt Lutherani dicunt, quare expectabat vuas à vinea, cum ipſe ſciret eã pro-
Eſaiæ i. ducturam labruſcas? Et per eundem prophetam iterum ait, Si volueritis, & audieritis me: bona terrę comedetis. Quòd ſi nolueritis, & me ad iracũdiã prouocaueritis: gladius deuo-
Hiere.xviij rabit vos. Et apud Hieremiam ſimile quid habetur, Si pœnitentiam (inquit) egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiã ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Quòd ſi fecerit malũ in oculis meis, vt non audiat vocẽ meam, pœnitentiã agam ſuper bono quod loquutus ſum vt faceré ei. Gemina illa cõditionis nota, partibus inter ſe oppoſitis in vtroq; hoc teſtimonio annexa, apertiſſimè innuit adeſſe homini liberam bene & male agẽdi poteſtatẽ, qua verti poteſt ad id quod voluerit iuxta ſuũ arbitrium. Nam ſi talis poteſtas vtrunque eligendi nõ ineſſet homini, fruſtra deus illa duo ho-
Ezec.xviij mini propoſuiſſet. Et per Ezechielẽ prophetam dominus ait, Si impius egerit pœnitentiã K
ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur. Et paucis interiectis ſubdit· Si autem auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundũ omnes abominationes quas operari ſolet impius, nunquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur. In quibus verbis illa conditionis nota iterum geminatur, prout factũ eſt apud Eſaiam & Hieremiam: quapropter ſimili ratiocinatione poſſumus hic argumentari vt illic. Illa etiam Suſannæ in anguſtia poſitæ conſultatio & electio apertiſſimè oſtendunt liberum hominis arbitrium, per quod præhabita conſultatione quod de duobus ſit eligendum, eligit quod ſibi

melius

A melius videtur,reliquo reiecto. Nam cum Suſanna â duobus malis ſenibus ſolicitaretur ad turpia,cum gemitu ait,Anguſtiæ ſunt mihi vndiq;,& quid eligam ignoro.Si enim hoc egero,mors mihi eſt.Si autem non egero,non effugiam manus veſtras.Hucuſque ad conſultationem pertinet:audi deliberationem & electionem. Sed melius eſt mihi (inquit illa) incidere in manus veſtras, q̄ derelinquere legem dei mei. Per hanc autem electionem elegit vnam partem altera reiecta quam potuiſſet amplecti.Ex quo facto ſatis manifeſtè conuincitur liberum eſſe hominis arbitrium:quoniam ſi non erat liberum illi alteram quam voluiſſet partem eligere,fruſtra conſultabat.Nullus eſt enim adeò fatuus,vt de hoc conſultet an videlicet craſtina ſuccedet dies,an non:vtrum ignis conſumet incendio materiam illi adiunctam,an non.Hæc enim ſicut non ſubſunt noſtræ poteſtati vt fiant vel non fiant, ita nec talia ſunt vt meritò de illis quis conſultare debeat. Operoſum eſſet valde, nimiſque B prolixum, reliquos omnes prophetas citare, & ex omnibus veteris teſtamenti libris teſtimonia producere: quoniam & ſi hunc laborem ſumere voluiſſem,certè neceſſarium foret modum promiſſæ breuitatis excedere.Ideo ad nouum teſtamentum accedamus. Chriſtus ſaluator noſter apud Matthæum ait,Hieruſalem Hieruſalem,quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt,quoties volui congregare filios tuos,quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce deo volente homines nolunt: ergo arbitrium hominis adeò liberum eſt,vt à dei voluntate non cogatur, & per conſequens multo minus cogetur ab eius præſcientia. Et apud Lucam idem ſaluator ait, Si quis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,& ſequatur me.Cum ait,ſi quis vult,noſtram innuit libertatem,quibus ſubeſt poſſe & non velle cũ nobis viſum fuerit.Nam ſi nulla eſſet libertas,non erat opus ſub cõditione loqui.Nullus eſt enim adeò inſipiens,vt ſic diceret de igne·Si quis ignis calet,non amittet calorem. Cum enim ſit neceſſarium omnem C ignem calere,ſuperflua eſt illa conditio appoſita,quia illa conditionis nota innuit rem aliter euenire poſſe.Et Iohannes euangeliſta apertum ſatis pro hac re profert teſtimonium,dicens,Dedit eis poteſtatem filios dei fieri.Hæc autem poteſtas non ſolis iuſtis data eſt:quoniam hi cum iuſti ſunt,iam in filiorum numerum redacti ſunt:quare non erat opus eis noua poteſtate,qua fierent filii dei,cũ iã eſſent.Peccatoribus ergo hęc poteſtas eſt collata,quoniam ſi iuxta vires ſuas ſe ad gratiam ſuſcipiendam præparauerint,deus non ſubtrahet ſe ab illis,quinimmo dabit illis gratiam per quam in filiorum adoptionem recipiantur.Sic enim Auguſtinus tractatu. xciii. ſuper Iohannem illa beati Iohannis verba exponit. Audiamus (inquit) Euãgeliſtam dicentem,Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, ne omnino exiſtimemus in noſtra poteſtate non eſſe quod credimus. Veruntamẽ in vtroque beneficia illius cognoſcamus.Nam & agendæ ſunt gratiæ, quia data eſt poteſtas: & orandum ne ſuccumbat infirmitas.Hæc Auguſtinus.Et Hilarius primo de trinitate motus Iohannis teſtimonio,di- D cit ꝙ eſſe filios dei,opus ſit volũtatis,nõ neceſſitatis: quia propoſito vniuerſis dei munere, non per naturã gignentiũ adfertur ea filiatio,ſed voluntas præmiũ cõſequitur.Deinde verba illa quæ apoſtolica hiſtoria refert Petrum apoſtolum dixiſſe Ananiæ qui fraudauerat de precio agri venditi,apertiſſimè oſtendunt arbitrii humani libertatem. Sic enim ad Ananiã Petrus loquitur·Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te ſpiritui ſancto,& fraudare de precio agri?Nonne manens tibi manebat,& venundatum in tua erat poteſtate?Quid eſt dicere,venundatum in tua erat poteſtate?Hoc eſt,etiam poſtquam vendideras,poteſtatem habebas non afferendi precium & ponendi ante pedes apoſtolorum:qua poteſtate ſi vſus fuiſſet Ananias,non eũ aut puniſſet aut reprehendiſſet Petrus: verùm quia habens hãc poteſtatem ſimulauit ſe nolle ea vti,ſed finxit ſe velle totum precium agri offerre apoſtolis pro communi vita,ab apoſtolo reprehenſus & tandem morte punitus eſt. Ex hoc ergo conuincitur non omnia neceſſariò euenire,liberúmque eſſe hominis arbitrium, quoniam E Ananias de precio agri ſubtrahens,aliter faciendi poteſtatem habuit.Sed iam ad Paulũ accedamus,à quo plurima poſſum⁹ capere teſtimonia. Nã in priore epiſtola ad Corinthios ſic ait,Qui ſtatuit in corde firmus non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam,bene facit. Aduerte quod ait,poteſtatem habens ſuæ voluntatis.Paulus tribuit apertè poteſtatem noſtræ voluntati, & impudentes hęretici non verentur illam tollere?Et in eadem epiſtola iterum ait,Abundantius omnibus laboraui,non ego,ſed gratia dei mecum.Non dixit,gratia dei per me,ſed gratia dei mecum.Et rurſum,Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem:Dei enim adiutores ſumus.Ex quo cõuincitur noſtrum arbitrium aliquid operari,

Danie. xiij

Mat.xxiij.

Lucæ.ix.

Iohan.i.

Actuum v.

i.Cor.vij.

i.Cor.xiij.

i.Cor.iij.

alioquin labor non diceretur noſter. Et ne quis putaret, prout fecit Pelagius, totum debere F
aſcribi noſtro arbitrio, addidit· Dei enim adiutores ſumus. Itaque hoc teſtimonio proſter-
nuntur Pelagius & Lutherus. Et in poſteriore epiſtola ad Corinthios exhortans ad eleemo-
ij. Cor. ix. ſynas faciẽdas ait, Vnuſquiſq; prout deſtinauit in corde ſuo, nõ ex triſtitia, aut ex neceſſita
te. Hilarem enim datorẽ diligit deus. Si nulla eſt humani arbitrii libertas, nõ eſt poſſibile
Philemo. i. quin ſemper ex neceſſitate faciat quicquid facit. Et ad Philemonẽ ſcribens ait, Sine cõſilio
autem tuo nihil volui facere, vti ne velut ex neceſſitate bonũ tuum eſſet, ſed voluntarium.
Ecce quàm clarè Paulus diſtinxit voluntarium à neceſſario, vnum alteri opponens. Vereã-
tur ergo Vvitclefuiſtæ, Huſſitæ, Lutherani, & cæteri hæretici dicentes omnia neceſſitate
abſoluta venire, & nullam eſſe humani arbitrii libertatem. Et beatus Petrus inſtruens pref-
i. Petri v. byteros quo pacto debeant curam habere populi ſibi commiſſi, ait· Paſcite qui in vobis eſt
gregem dei, prouidentes non coacte ſed ſpontanee, neque turpis lucri gratia, ſed voluntа- G
rie: neq; vt dominantes cleris, ſed forma facti gregis. Vide qualiter etiã Petrus diſtinguit
Apoc. ij. & ſeparat ſpontaneum & voluntarium à coactione. Et in Apocalypſi Iohannis de Iezabel
quæ ſeducit ſeruos dei, & illos docet fornicari, dicit deus· Et dedi illi tempus vt pœnitẽtiã
ageret, & non vult pœnitere à fornicatione ſua. Si omnia de neceſſitate abſoluta eueniunt,
& nulla eſt humani arbitrii libertas, fruſtra dedit deus Iezabel tẽpus ad pœnitẽdum, ſi pœ-
nitere non poterat. Nam cum poſtea dicat quòd illa pœnitere non voluit à fornicatione,
iuxta iſtorum hæreticorum ſententiam conuincitur q̃ illa pœnitere non potuit. Et ſi non
potuit, mirum eſt q̃ deus dederit illi tempus ad illud faciẽdum, quod facere fuit impoſſi-
bile. Poſt iſta omnia ſacræ ſcripturæ teſtimonia, quò res ſit apertior, operę̃precium erit oſtẽ
dere hanc fuiſſe omnium ſacrorum virorum ſententiam. Verùm ne lectorem nimia proli-
xitate grauem, aut limites breuitatis promiſſæ tranſgrediar, paucula impręſentiarũ produ-
cam, ea videlicet quæ ſunt magis abſtruſa, & quorum authores non facilè omnibus patent. H
Reliqua autẽ velut indice oſtẽdam loca vnde capere poſſit qui ea habere deſiderat. Beatus
Irenæus. Irenæus ſæpiſſime humani arbitrii libertatẽ docet, ſed ſpecialem de hac re diſputationẽ fa
cit lib. iiii. aduerſus hæreſes, in cuius libri cap. lxxi. hæc verba habẽtur· Aliud autẽ quod ait,
Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti, veterẽ legẽ libertatis hominis manifeſta-
uit: quia liberum eum deus fecit ab initio, habẽtem ſuam poteſtatẽ, ſicut & ſuam animam,
ad vtẽdum ſciẽtia dei voluntarie, & non coactum à deo. Vis enim à deo non fit: ſed bona
ſententia adeſt illi ſemper. Et propter hoc conſilium quidem bonum dat omnibus, poſuit
autem in homine poteſtatem electionis, quẽadmodum & in angelis. Hæc Irenæus. Et ſe-
Tertullian⁹ quenti cap. videlicet. lxxii. multa de libero arbitrio diſſerit. Et Tertullianus lib. ii. aduerſus
Marcionem eidem ſubſcribit ſententiæ, dicens, Nec boni nec mali merces iure penſaretur
ei qui aut bonus aut malus neceſſitate fuiſſet inuentus, non voluntate. In hoc & lex cõſti-
tuta eſt, non excludens, ſed probans libertatem de obſequio ſponte præſtãdo, vel tranſgreſ- I
ſione ſponte committẽda, ita in vtrũque exitum libertas patuit arbitrii. Hæc Tertullianus.
Cyprianus. Beatus Cyprianus in quadam epiſtola ad Cornelium papam, quæ eſt tertia primi libri epi-
ſtolarum eius, ſic ait, Nec prępoſitum ſeruum deſeri à quibuſdam miretur aliquis, quandò
ipſum dominum magnalia & mirabilia ſumma faciẽtem, & virtutes factorum ſuorum dei
patris teſtimonio comprobantem, diſcipuli ſui reliquerint, & tamen ille non increpuit re-
cedentes, aut grauiter comminatus eſt, ſed magis conuerſus ad Apoſtolos ſuos dixit, Nũ-
quid & vos vultis ire? ſeruãs ſcilicet legẽ qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio pro-
prio conſtitutus, ſibimetipſi vel mortem appetit, vel ſalutem. Hæc Cyprianus. Beatus Hie-
ronymus in epiſtola ad Hebidiam, eandem docet ſententiam, dicens, Deus autem æquali
cunctos ſorte generauit, & dedit arbitrii libertatem, vt faciat vnuſquiſq; quod vult, ſiue bo-
num ſiue malum. In tantum autem dedit omnibus poteſtatẽ, vt vox impia diſputet contra
creatorem ſuum, & cauſſas voluntatis illius perſcrutetur. Et in altera epiſtola ad Damaſum K
papam ſic ait, Liberum ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper dei indigere au-
xilio, & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare nõ poſſe, q̃
illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterque enim tollit arbitrii
libertatem. Nos verò dicimus hominem ſemper & peccare & non peccare poſſe, vt ſemper
Baſilius. nos liberi confiteamur eſſe arbitrii. Hucuſque Hieronymus. Et Beatus Baſilius in quodam
opuſculo in quo probat quòd deus non ſit author malorum, ſic ait, Hinc meritò alia cogi-
tatio quæſtióque de diabolo naſcitur: vnde diabolus, ſi nõ ex deo mala? Quid igitur dice-
mus? Satis facilis quidẽ reſponſio. Eadem omnino ratio huius fuerit interrogationis, quam

& de

A & de hominis iniquitate ſuprà cõmemorauimus. Vnde quæſo iniquus homo? Ex ipſius libera voluntate. Vnde malus diabolus? Ex eadem penitus cauſſa. Habet enim & ipſe liberam in agendo vitam, & inſitam optandi poteſtatem, aut deum ſequi, aut ab eo remoueri. Hæc Baſilius. Qui vno contextu de hominis & angeli arbitrio differens, vtrunque dicit eſſe liberum. Et frater huius Gregorius vno integro libello pro libero arbitrio pugnat, quem & de libero arbitrio inſcripſit. Et beatus Cyrillus libro tertio contra Iulianum apoſtatam, circa principium, eidem fauet ſententiæ, dicens, Voluntaria enim operandi facultate cõueniebat rationalem creaturã inſigniri, & electionis liberæ declarari fructũ, in bonis operibus dexteritatem. Et lib. ſexto eiuſdem operis prope finem libri iterum ait, Valde autem puerile eſt quod dicit non potuiſſe eum amicorum ſuorum propoſita mutare. Oblitus enim mihi videtur, tametſi ſæpius audierit, quòd homo ſit ſui iuris, voluntarie vadens ad quodcũque ſi- Gregorius Niſſænus. Cyrillus.

B bi placuerit: ita bene habere gloriam vniuerſorũ opificis, vt & qui bene operari voluerint, laudãdi ſint: & qui diuerſam inierint viam, vituperandi iuſtè ab omnibus. Hactenus Cyrillus. Et Iſichius libro primo commẽtariorum ſuper Leuiticum idem ſentit. Exponẽs enim illud Leuitici, Veſiculam verò gutturis & plumas proiiciet, &c. ſic ait, Admirabilis eſt legalium verborum ſubtilitas, non ſolum quia differentias conuerſationum deſcribit, ſed etiam quemadmodum quaſdam conuerſationes ſecũdum legem, quaſdam verò ſuper legẽ ſignificet. Secundum legem enim ſunt boum & ouium oblationes, licet ſponteneę dicuntur. Secũdũ legem quare? Quia etſi offerre munus in poteſtatem offerentis dedit (nimis rectè liberi quippe arbitrii deus hominem conſtituit) tamẽ quale offeratur, non iam volũtatis eſt, ne forte mala offerantur. Hæc Iſichius. Et Iohãnes Damaſcenus lib. ii. de fide ortho- Iſichius. Leuitici. i. Io. Damaſcenus.

C doxa cap. xxv. eandem aſſertionẽ docet, ita dicens, Relinquitur igitur, hominẽ ipſum agẽtẽ & facientẽ, principiũ eſſe propriorũ operũ, & poteſtate arbitrióq; liberũ. Sinautẽ nullius principium actionis eſt homo, ſuperfluè id habet vt conſultet. nam ad quid vtitur cõſilio ſi nullius ſit actionis dominus? Omne enim conſilium, alicuius actionis gratia eſt. Atqui optimum & honorabiliſſimum eorum quæ in homine ſunt, aſſerere ſuperfluum, abſurdiſſimum profecto fuerit. Si igitur conſultat, actionis gratia conſultat. Nam conſiliũ omne actionis gratia, & propter actionem. Hæc beatus Damaſcenus. Beatus Chryſoſtomus homilia. lx. ſuper Matthæum elegantiſſime, vt ſolet, hanc docet ſententiam, dicens: Nam ſi ma- Chryſoſtomus.

D lignitates à ſeipſis non ſunt, noli tuos ſeruos caſtigare, nec vxorem ſi peccat increpa, nec liberos verbera, nec amicos incuſa, nec offendentibus inimicis infenſus ſis. Nam hi omnes niſi ſponte delinquant, non punitione, ſed miſeratione digni ſunt. Non poſſum, inquies, ita philoſophari. certè ſi non illorum culpa quicquam factum cõſpexeris, ſed quadam alia neceſſitate incumbente, non poteris non ita philoſophari. Nam quãdo ſeruus ægritudine oppreſſus iuſſa non fecerit, non modò non criminaris, verùm etiam valde commiſereſcis. Quare tu ipſe teſtimonium perhibes nõ nihil ab ipſo fieri. Et paucis interiectis poſtea ſubdit: Verùm inde quoque ora iſtorum obſtruere facilè poſſumus (nam vndique veritatis affluunt adminicula) ſi eos interrogabimus quamobrem nũquam ſeruos criminantur ſi facie formoſi non ſint, ſi non proceri ſtatura, ſi non quaſi volucres in eundo, cæteráque huiuſmodi: quia videlicet natura hæc, non voluntate conceduntur: immunis eſt ergo ipſe eius culpę quam ſibi iam natura inuexit. nec vllus vnquam huic orationi contradicet. Cum igitur accuſas, tunc oſtendis profecto non à natura ſed à voluntate mala quippiam proceſſiſſe. Nam ſi quę minime culpamus, ea naturæ delicta eſſe, aut ſaltem non voluntate, teſtamur: patet ea ſolum culpari, quæ voluntate committuntur. Noli ergo peruerſas in medium ratiocinationes inferre, nec ſophiſmata, & orationis contextum telis aranearũ vilioręe. Hactenus Chryſoſtomus. Qui ſic docet, vt etiam aduerſarium conuincat. Hæc ergo teſtimonia citata ſufficiant. Quòd ſi curioſus lector plura videre deſideret, nunc illi oſtendemus authores à qui-

E bus illa capere poſſit. Ambroſius lib. primo de vocatione gentium cap. iii. & lib. primo de Iacob & vita beata, cap. tertio. Auguſtinus tot locis hanc ſententiam docet, & vbique adeò apertè, vt neſciam quẽ ex illis poſſim præferre. In libro de vera religione, ca. xiiii. Et in tertio lib. Hypognoſticon quaſi per totum librum. Et contra Fortunatum Manichæum diſputatione ſecunda prope initium. Et contra Creſconium grammaticum lib. iii. cap. li. Deniq; opus elegans ſcripſit de libero arbitrio, tribus partitum libris. Lactãtius lib. ii. diuinarũ inſtitutionum cap. ix. Iohannes Caſſianus in lib. de Collationibus patrum, collatione tertia cap. xii. & collatione ſeptima, cap. viii. Leo papa ſermone ſextodecimo de paſſione. Proſper Aquitanicus librum de libero arbitrio aduerſus colluctatorem edidit, in quo ſic aſſerit Ambroſius. Auguſtinus. Lactantius. Io. Caſſian. Leo papa. Proſper.

Theophylactus. nos egere gratia dei, vt tamen liberum noſtrum arbitrium aſſerat. Theophylactus ſæpiſſime hoc docet, præcipuè tamen ſuper Lucam exponens parabolam illam de homine habéte duos filios, quorum vnus prodigus petiuit à patre portionem ſubſtantiæ ſuæ. Beatus Bernardus Anſelmus. nardus ſæpe, ſpecialiter tamen in libro de gratia & libero arbitrio. Beatus Anſelmus ſuper ij. Timo.ij. epiſtolas Pauli exponens illud ſecundæ ad Timotheum, Cognouit dominus qui ſunt eius &c. Scripſit etiam ſpecialem tractatum de libero arbitrio, & alium de gratia & libero arbitrio. Ecce vides tantam teſtimoniorum multitudinem pro aſſertione liberi arbitrii. Nunc quæſo te lector, cui potius credendum putas, tot clariſſimis viris ſanctitate perinde ac doctrina illuſtribus, an vni Luthero, aut Iohanni Vvitcleffo, vel horum parēti Petro Abailardo? Ego illorum illuſtrium virorum cuilibet plus tribuo quàm mille Vvitcleffis, aut Lutheris. Et certè etiam ſi nullum ſcripturæ ſacrę teſtimoniū adeſſet, nullúſque ſacrorum doctorum nos de hac re docuiſſet: natura ipſa nos docet humanum arbitriū eſſe liberū: quo- G niam ea libertate ſecluſa, perit omnis prouidentia, perit omnis conſultatio, fruſtra fiunt leges, immeritò bonis præmium, & malis pœna deputatur. Peior certè eſſet hominis conditio, quàm cuiuslibet beſtiæ, immo quàm lapidis, & cuiuslibet ſtipitis. Nam his rebus nemo imputat peccatum aut vituperium aliquod, eò quòd neceſſariò & à natura faciūt quicquid faciunt. homini verò qui iuxta iſtorum hæreticorū ſententiam, cum peccat, neceſſariò peccat, rependitur pro peccato ſuo non ſolum vituperium & pœna temporalis, ſed ęterna damnatio, ſi peccatū non fuerit illi dimiſſum. Præterea ſi hæc hæreticorum aſſertio vera eſſet, iam non eſſet dicendus deus pius & miſericors, ſed crudelis tyrannus. Nōne iniquus & crudelis tyrannus meritò diceretur, qui præordinet vt ſubditi ſui debiles & infirmi cum hoſtibus multo illis fortioribus dimicent, & vincantur, & ob id victos poſtea increpet, & ſupplicium ab illis exigat? Quis eſt autē adeo impius vt hęc audeat deo impingere? Ego enim Pſal.cxviij. cum propheta cātabo, Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum, & omnes viæ tuæ veri- H tas. Mētiuntur ergo iſti impii hæretici vituperantes naturam humanam, & eam vſque ad beſtias & cætera animantia deiicientes, & diuinam bonitatem blaſphemantes, qui peccata noſtra non in noſtram voluntatem ſed in diuinam prædeſtinationem referunt. Sed opus eſt vt aduerſariorum obiectionibus reſpōdeamus. Primò nobis obiiciunt illud quod Chri- Iohan.xv. ſtus apud Iohannem ait, Sine me nihil poteſtis facere. Quid eſt hoc nihil (inquiunt) quod ſine Chriſto facit liberum arbitrium? Si dicas quòd poteſt ſe præparare per opera moraliter bona ad gratiam ſuſcipiendam, mira eſt (inquit Lutherus) præparatio quæ per nihil fit. Reſpōdeo q̄ nugaciſſimo ſophiſmate agit rem ſuam Lutherus, qui toties ſophiſtas irridet: quoniam iuxta hunc modum argumentandi etiam liceret colligere nullam cauſſam etiam naturalem aliquid poſſe producere, cum conſtet nullam talem ſine deo poſſe aliquid producere. tunc quæram, quod eſt illud nihil, quod ſine deo poteſt facere? Etſi ergo nulla creatura poſſit aliquid ſine deo, non tamen inde licet colligere vt non poſſit aliquid etiam cū I dei adiutorio: ſicut gratia exempli vir ſine fœmina non poteſt generare, non tamen inde ſequitur vt etiam cum fœminę adiutorio generare non poſſit. Fatemur ergo deum ſic adeſſe libero arbitrio, & reliquis omnibus cauſſis, vt ſine eius adſiſtentia & concauſatione nihil agere valeant, quę tamen cum ipſius adiutorio proprios motus agere poſſunt. Liberum tamen arbitrium vt bene agat, ſpeciali quodam eget auxilio diuino, ſine quo etſi agere poſſit, non tamen bene. Et hoc eſt illud nihil, quod ſine deo, id eſt ſine eius gratia noſtrum poteſt liberum arbitrium. Solenne eſt enim ſacris literis, vt ea quæ meritoria vitæ æternæ non i.Cor.vij. ſunt, nihil appellent. Sic enim Paulus in priore ad Corinthios epiſtola ait, Circunciſio ni- i.Cor.xiij. hil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum dei. Et iterum, Si habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferā, charitatē autē non habuero, nihil ſum. Nihil ergo ſine deo poſſumus facere, quia ſine eius concauſatione nulla creatura poteſt aliquid facere, quoniam etſi diui- K i.Cor.xij. ſiones operationum ſint, idem tamē eſt deus qui operatur omnia in omnibus. Habita etiā hac generali dei adſiſtentia & concauſatione, nihil, hoc eſt nullum opus meritorium poteſt facere liberum arbitrium ſine ſpeciali dei auxilio, hoc eſt ſine gratia dei, per quam quis Roma.vi. habet vt poſſit vitam æternā merēri: iuxta id quod Paulus ait, Gratia dei vitā æterna. Hac ergo gratia ſecluſa, etſi multa poſſit noſtrum liberum arbitrium cum dei generali adiutorio, non tamen poteſt mereri, & ita nec fructū vitæ æternæ ex ſe producere. Et hoc eſt quod Iohan.xv. ſaluator dixit, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quis eſt qui manet i.Iohan.iiij. in deo, niſi qui habet gratiam eius? Qui manet in charitate (inquit Iohānes) in deo manet.

Hic

A Hic ergo ſic in deo manens,qui videlicet gratiam dei habet,fert fructum multum: quoniã vitam æternam:quæ adeò multa eſt,vt omnia cætera quæ deſiderari poſſunt, huic non valeant comparari.Qui autem gratiam dei non habet,non manet in deo, & ideo non poteſt fructum vitæ æternæ ex ſe ſine radice gratiæ producere:quapropter tanquam palmes infructuoſus excidetur in morte, & in ignem inferni mittetur. Et hoc modo etiam intelligenda ſunt alia multa in ſacris literis.Scio domine (inquit Hieremias) quia non eſt hominis via eius,nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos.Et Iohannes baptiſta dicebat: Non poteſt homo accipere quicquam niſi fuerit ei datum de cælo.Et Paulus apoſtolus ait, Non q̃ ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Et beatus Iacobus in ſua canonica epiſtola ait:Omne datum optimum & donum perfectũ deſurſum eſt,deſcendẽs à patre luminũ.Hæc enim omnia & alia ſimilia quę plurima ſunt, Prouer. iij. Iohan.xv. Hiere.x. Iohan.iij. ij.Cor.iij. Iacobi.i.

B non tollũt arbitrii libertatem,ſed oſtendunt noſtri arbitrii inſufficiẽtiam, quod ſine dei auxilio non poteſt aliquid facere.Quapropter circũſpectiſſime Paulus locutus eſt cum dixit, Non quòd ſufficientes ſimus &c. &, omnis ſufficientia noſtra ex deo eſt. vt apertè oſtenderet ſe non tollere libertatem,ſed eiuſdem libertatis ſufficientiam.Secundo obiiciunt nobis illud ſaluatoris apud Iohannem,Nemo venit ad me,niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Per quæ verba (vt Lutherani aiunt) tota arbitrii libertas tollitur,quoniam liberum arbitriũ trahitur â deo,& ſine hoc tractu ire ad eum non poteſt. Tractus autem violentiam quandã dicit:non eſt ergo arbitrium hominis liberum.Reſpondeo falſum eſſe quod aſſumunt, hũc videlicet tractum diuinum eſſe violentiam aliquam,quoniam non eſt aliud quàm vocatio quędam interna,& exhortatio & monitio qua monet & mouet voluntatem noſtram ad bene operãdum.Huic autem vocationi & monitioni homo ſępe reſiſtit inobediens exiſtẽs, ex quo conuincitur talem vocationem non eſſe violentam.Nam & dominus hanc homi- Iohan.vi.

C nũ reſiſtentiã accuſat,dicens, Vocaui,& renuiſtis:extendi manũ meam,& nõ fuit qui aſpiceret.Deſpexiſtis omne conſilum meum,& increpationes meas neglexiſtis. Fatemur ergo tractum patris per gratiam pręuenientem,quo ſecluſo noſtrum arbitrium moueri non poteſt ad bonum operandum.Sed ſic nos attrahens deus,in noſtra nos dimittit libertate, vt acquieſcamus illi vocanti & monenti,aut obduremus corda noſtra cũ eius vocem audierimus.Et in hoc eſt noſtra libertas ad bonũ, vt poſtquam deus monuerit ad bonum, ſit iam nobis liberum declinare ad id quod magis placuerit, ſiue bonum,ſiue malum. ante tamen monitionem eſt nobis poteſtas ad malum,ſed non ad bonum.Quæ omnia multo diffuſius atque apertius docuimus ſupra in titulo de gratia,hæreſi prima.ad illum ergo locum mittimus lectorem:quoniam ibidem oſtendimus concordiam gratiæ & liberi arbitrii, quo pacto ſic inter vtrunque conueniat,vt vnum non deroget alteri. Tertio obiiciunt illud Pauli in epiſtola ad Romanos,Non eſt volentis neque currentis,ſed dei miſerentis. Et iterum, Prouer.i. Roma.ix.

D Ergo cui vult miſeretur,& quem vult indurat.Reſpondeo illa Pauli verba ſolùm eſſe accipienda de voluntate prædeſtinationis & reprobationis diuinę,quoniam toto illius capituli decurſu de nulla alia re differit,quàm de prædeſtinatione & reprobatione diuina. Dicit enim Paulus prædeſtinationẽ illam diuinam qua aliquos ab æterno præordinauit ad vitã æternam,non pendere ex noſtris meritis,ſed ex ſola miſericordia diuina, quæ ſine noſtris meritis ad tam grande bonum nos elegit.Et idem ſentit de reprobatione, ea videlicet quæ non eſt actus poſitiuus ſuæ voluntatis,ſed ſola priuatio prædeſtinationis, qua non vult ordinare aliquem ad vitam æternam. Hæc inquam reprobatio etiam fit ſine noſtris demeritis,ſed per ſolam diuinæ maieſtatis voluntatem,qua noluit hunc deſtinare ad gloriam. De qua re argui non poteſt,quia cum nulli deus debeat,nulli etiam facit iniuriam cum nõ dat quod non debet.Quod ſiquis forte de hoc murmurauerit aduerſus deum, & conqueratur q̃ prædeſtinatus nõ fuerit, reſpondebit illi dominus,Amice non facio tibi iniuriam,tolle Matth.xx.

E quod tuum eſt,& vade.Alia autem reprobatio quæ fit per actum poſitiuum voluntatis,per quam deus aliquem ordinat ad pœnam æternam,nũquam fit ſine demeritis :quoniam (vt ait Auguſtinus)nunq̃ deus eſt vltor,quin prius aliquis ſit peccator.Verùm etſi deus abſque vllis hominum meritis & demeritis quoſdam prædeſtinat ad vitam, & quoſdam non vult prædeſtinare,talis tamen prædeſtinatio & reprobatio nullam infert neceſſitatem operibus noſtris,nec tollit arbitrii poteſtatem & libertatem.Nam poſt talem prędeſtinationem & reprobationem & electi & reprobi liberè agunt. Neque obſtat quòd talis prædeſtinatio ſit infallibilis,vt propter hoc noſtrũ arbitriũ iuxta illam operari cogatur,quoniam qui præuidit finem prædeſtinatorum,videlicet gloriam æternam,præuidit etiam media per quę talis

finis eſt acquirendus:opera ſcilicet bona quæ cũ dei adiutorio illi ſunt operaturi. Ideo beatus Petrus admonet nos ad bona opera,ne videlicet nos eorum ſecuros reddat diuina prædeſtinatio,ſed potius vt operemur quò ipſius prædeſtinationis finem conſequi mereamur. F

ij. Petri i. Sic enim ait-Quapropter fratres magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Et Paul⁹ qui certò ſciebat ſe eſſe prędeſtinatum, diligẽtiſſimus erat bonorum operum executor. Qui enim ſciebat repoſitã ſibi eſſe à deo iuſto iudice coronam iuſtitiæ,caſtigabat corpus ſuum,& in ſeruitutẽ redigebat,ne forte cum aliis prædicaſſet,ipſe reprobus fieret. Ex quo argumẽto ſatis apertè conuincitur prędeſtinationem diuinam,nullam prorſus inferre neceſſitatem noſtris operibus,aut in aliquo minuere noſtri arbitrii libertatem. Alia autem argumenta quoniam debiliora ſunt, omitto . Aduerſus hanc hæreſim poſt illos vetuſtos authores quos ſupra recenſuimus, ſcripſit Iohannes Cochleus duos libros de libero arbitrio aduerſus Philippum Melãchthonem. Et Iohannes Ec G
chius aduerſus Lutherum de eadem re ſcripſit ſatis(vt ſolet)diffuſe. Iohãnes Roffenſis epiſcopus in eo opere quod contra Lutherũ edidit, vno integro articulo,videlicet.xxxvi. de hac re diſputat. Illa etiam quæ nos ſupra in titulis de fato,de futuro contingenti,de gratia, diximus,valde huic loco ſeruire poſſunt.

Lutherus. SEcunda hæreſis eſt quæ docet hominem poſt diuinam gratiam deperditam nõ poſſe aliud facere quàm peccatum. Huius hæreſis author eſt etiam Lutherus,dicens quòd arbitrium hominis deſtitutum gratia dei,quanto magis nititur, tanto grauius peccat. Hæc hæreſis ex his quæ nunc proxime docuimus,proſternitur : quoniam ſi hominis arbitrium ex ſe & ex ſua conditione liberum eſt,non poteſt per quodcunque aduenies peccatum ſuam libertatem amittere, & per conſequens etiam cum in peccato fuerit, poterit ſicut peccare,ita & peccatum vitare,& bonum opus,quanuis non meritorium,operari. Hoc

Iohannis i. etiam ſpecialiter conuincũt quædam teſtimonia ex illis quę ſupra produximus,vt eſt illud, H
Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri,his qui credunt in nomine eius. Nam hæc poteſtas (vt diximus)magis videtur eſſe collata peccatoribus quàm iuſtis,quoniam iuſti per gratiam quã habent,iam ſunt filii dei,nec eſt eis opus vt iterum fiant filii dei . Et illud Apocalypſis vbi

Apocal. ij. de Iezabele Deus ait,Dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret . Fruſtra illi datur tempus ſi

Ezec.xviij. illa pœnitere non poteſt. Præterea frequentiſſimæ ſunt in ſacra ſcriptura monitiones quibus peccatores exhortantur ad pœnitentiam præteritorum . Conuertimini (inquit dominus)& agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam

Iohelis ij. iniquitas. Et per alium prophetam iterum ait, Conuertimini ad me in toto corde veſtro.

Matth.iij. Et ipſemet Saluator ait,Agite pœnitentiam:appropinquabit regnum cœlorum. Fruſtra autem monentur ad pœnitentiam peccatores,ſi nihil aliud quàm peccare poſſunt.

Iouinianus Pelagius. TErtia hæreſis docet liberum arbitrium poſt receptam baptiſmatis gratiam non poſſe amplius peccare. Hanc hæreſim primus docuit Iouinianus monachus. illam etiam im I
pingit Auguſtinus in libro de hæreſibus Pelagio. Sed de hac hæreſi iam ſupra diſputauimus in titulo de gratia,hæreſi ſecunda: & ex his quæ nunc proxime aduerſus primam huius tituli hæreſim diximus, ſatis apertè conuincitur : quoniam ſicut peccatum non tollit arbitrii libertatem , ita nec gratia,quoniam libertas eſt naturaliter inſita humano arbitrio, ita vt per nullum ſuperueniens accidens tolli poſſit . Quo fit,vt ſicut in peccato exiſtens propter ſuæ libertatis poteſtatem poterat aliud peccatum vitare , ita in gratia exiſtens propter eandem arbitrii libertatem poſſit aliqua in poſterum peccata committere . Et ita factum eſſe , vrgentiſſimis teſtimoniis comprobauimus ſupra in titulo de gratia hæreſi ſecunda.

Lingua. K

Hilaſter in ſuo libro de hæreſibus cenſet eſſe hæreſim dicere ꝙ ante Babel ædificationem fuerit ſolùm vna lingua: quoniã(vt ille ait)firmiter credẽdũ eſt plures ante illud tempus fuiſſe linguas,quas tamen indito quodam à deo

Geneſis xi. ſpiritu omnes vſque ad illud tempus callebãt. Quod autem ſcriptura dicit terram fuiſſe vnius labii,ideo dictum putat,quia etſi plura eſſent genera linguarum,omnes tamen ſe inuicem intelligebant:quia (vt ait) omnibus erant omnes linguæ notæ. Ego autem ab hac Philaſtri ſententia tam longe abſum,vt putem hæreſim eſſe quod

ille

A ille docet. Nam ſcriptura ſacra tam apertè dicit vnicam tantum fuiſſe linguam, vt nihil ma
nifeſtius dici poſſit. Erat, inquit, terra labii vnius. Si varietas linguarum erat in terra, non
diceretur verè terram eſſe labii vnius, quanuis quilibet homo omnes linguas ſciret. Nam
etſi Italus intelligat Hiſpanum, & Hiſpanus vice verſa intelligat Italum, nullus tamen ſa-
næ mentis negabit variam eſſe illorum linguam. Nullus etiam dicet vnicam eſſe ambo-
rum linguam, cum ſit cuique illorum propria lingua. Intelligentia ſiquidem linguarum nó
valet efficere vt duæ aut tres linguæ vna dicantur. Quo fit vt quanuis omnes ſe mutuò in-
telligerent, non poſſit dici terram fuiſſe vnius labii, ſi varietas linguarum erat. Præterea illa
linguarum varietas ſuperflua erat, ſi omnium linguas omnes callebant. Lingua enim ad id
ſolum inuenta eſt, vt per illam noſtros conceptus manifeſtemus: quoniã (vt beatus Auguſti- Auguſtinus
nus quintodecimo libro de trinitate ait) verbum quod foris ſonat, ſignũ eſt eius verbi quod
B intus latet. Si ergo lingua vna ſatis omnibus erat vt ſuos quiſque animi conceptus & affe-
ctus aliis innoteſcere faceret, quid opus erat tot ſuperaddere linguas? Nunc autem poſt il-
lud ſuperbiæ peccatum quod in Babelis ædificatione monſtratum eſt, non poteſt dici ina-
nis & ſuperflua hæc linguarum multitudo: quoniam ad retundendam illorum ſuperbiam
inducta eſt à deo, & vſque hodie ad noſtram etiam reprimendam ſuperbiam ſeruata. De-
inde ſcriptura ſacra dicit tunc primum cum Babel ædificari cœpit, confuſum eſſe labium
vniuerſæ terræ. Quid eſt dicere labium tunc primum eſſe confuſum, niſi quòd tunc eſt pri
mò diuiſum, & multiplex variumque factum? Nam vbi vnitas eſt, ibi confuſio eſſe non po
teſt: vbi autem multitudo, ibi eſt & confuſio. Sed ante Babelis ædificationẽ non erat con-
fuſum labium vniuerſæ terræ: ergo ante illud tempus non erat varium aut multiplex, ſed
vnicum duntaxat. Rurſum hanc noſtram ſententiam docent omnes ſacri doctores qui de
hac re ſcripſerunt: neque vnus eſt ex illis qui Philaſtri ſententiæ faueat. Beatus Auguſtinus Auguſtinus
C in libro de mirabilibus ſacræ ſcripturæ capite nono ſic ait · Cum ad illud vſque tempus
eſſet vnius linguæ cunctus populus vniuerſorum qui ad tale opus venerat, linguas in diuer-
ſa verba diuiſit: ſcilicet vt rectiſſimo arbitri iudicio, qui alto ſuperbiæ tumore membra cõ-
tempſerat, in fragiliſſimæ ſubſtantiæ ſuæ modo ſermonis vtique pœnam ſentiret. Et hoc
non in ipſis tantum patribus quod euenerat fiebat: ſed per omnes filiorum propagines ta-
lis vindictæ conditio pertranſibat: vt qui æternam ſibi poſteritatis famam quærerent, man-
ſuram in illis poſteritatibus ipſius præſumptionis per vniuerſa venturi ſeculi tempora ani
maduerſionem inuenirent. Hactenus Auguſtinus. Ex quibus verbis id potiſſimum anno-
tandum eſt, quod in principio dixit linguas in diuerſa verba fuiſſe diuiſas, & non (vt Phila-
ſter ait) in diuerſam linguarum præexiſtentium notitiam. Eucherius Lugdunenſis epiſco- Eucherius.
pus lib. ſecundo ſuper Geneſim capite ſeptimo ita ait· Eo autem tempore quando linguа-
rum facta eſt varietas, in ſola domo Heber quæ antea fuit lingua remanſit. Hæc Eucherius.
D Ex quibus verbis apertè ſatis conſtat illum ſentire vnam ſolam tunc fuiſſe linguam, vide-
licet hebraicam. Neque pro hac re opus eſt plura citare teſtimonia, ſed vnum ſolum quod
maximi eſt ponderis, proferam, nempe Sibyllinum. Nam Ioſepus lib. primo antiquitatum
capite nono hæc quæ ſequuntur verba Sibyllam dixiſſe refert · Cum omnes homines vni- Ioſepus.
us vocis exiſterent, quidam turrim ædificauerunt excelſam, tanq; aſcenſuri per eã in cælum. Sibylla.
Dii verò immittentes ventos, euerterunt turrim, & vocem propriam vnicuiq; partiti ſunt:
& propterea Babyloniam vocari contigit ciuitatem. Hæc Sibylla. In quibus verbis anno-
tare oportet quod dixit vocem propriã cuique eſſe partitam: & non dixit eſſe vnicuique
datam propriam antiquæ vocis cognitionem. Firmiter ergo credendum eſt vnam ſolùm
ante Babel ædificationem fuiſſe linguam. Philaſter autem ex praua ſcripturæ intelligentia
deceptus eſt. Nam anteq; de huius turris ædificatione ſcriptura loqui inciperet, cum ſe-
ptem filios Iapheth per ordinem recenſeret, hæc dixit· Ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium Gene.x.
E in regionibus ſuis vnuſquiſque ſecundum linguam & familias ſuas. Quæ verba non intel-
ligens Philaſter eſſe per anticipationem dicta, putauit iam tunc fuiſſe plures linguas ante-
quam Babel ædificaretur. Oportebat tamen illum meminiſſe ſacræ ſcripturæ morem eſſe
aliqua per anticipationem narrare: vt ſcilicet antequam facta fuerint, quodammodo & per-
functorie narrentur, vt poſtea ſuo ordine res quæque geſta largius deſcribatur. Hæc enim
vna eſt & non minima ex Ticonii regulis pro ſacræ ſcripturæ intelligentia, quas beatus
Auguſti. in lib. de doctrina chriſtiana impenſe laudat. Superius enim ſacra ſcriptura per
anticipationem dixerat vnũquemque populum ſuam linguam habuiſſe, nec tamen dixerat
quo pacto, ſed pertranſiit ad aliorũ filiorum Noë progeniem deſcribendam: deinde verò

Gene.xi. ad id quod omiſerat rediens,narrat quomodo vel ob quam cauſſam diuiſio vel cõfuſio lin- F
guarum multarum facta fuerit,& dicit· Erat autem terra labii vnius &c. Et hunc eſſe verum
Auguſtinus literę ſenſum docet beatus Auguſtinus libro ſextodecimo de ciuitate dei capite quarto ſic inquiens·Cum ergo in ſuis linguis iſtę gentes fuiſſe referantur,redit tamen ad illud tempus narrator,quando vna lingua omnium fuit: & inde iam exponit quid acciderit vt linguarũ diuerſitas naſceretur. Et erat,inquit, omnis terra labium vnum,& vox vna omnibus. Hæc Auguſtinus. Et quidem pro hac re ſatis me dixiſſe arbitror,hoc ſolo contentus,ſi prius monuerim lectorem,vt animaduertat quàm periculoſum ſit leuiter de hęreſi pronunciare. Nã Philaſter vir alioqui doctus, & pro fide catholica pugnans,cum alios de hęreſi notat,ipſe in errorem labitur, aſſertionem verè catholicam damnans. Nec miror: quoniam (vt eſt in prouerbio) bonus quandoque dormitat Homerus. Sed neque ipſe Philaſter(vt beatus Auguſtinus de illo refert)homo admodum doctus erat: propter quod in ſuis cenſuris facilius G
errare potuit.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, SAMORENSIS ADVERSVS OMNES HAERESES

Liber X.

Malum & malitia.

H

Vxta Ariſtotelis præceptum,omne æquiuocũ prius eſt in ſua diuerſa ſignificata partiendum,& poſtea de eorũ quolibet ſeorſum loquendum. Cum ergo hæc vox malum,aut hæc vox malitia,multa ſignificet in ſacris literis,oportet vt prius q̃ de eius ſignificatis loquamur, oſtendamus multiplicẽ illius ſignificationẽ. Eſt enim multiplex malũ,& omne tale aduẽtitium aut accidentale. nam ꝙ nulla res ſit mala ex natura,iam ſupra cõtra impiũ Manichęum deo authore euicimus,in tit. de Creatura,hęreſi. ii. Malũ ergo quod accidit rei, duplex eſt. nam quoddam eſt malum culpæ: aliud eſt malum pœnæ,quod mea ſententia rectius dici poſſet damnum. Iuxta hanc ergo mali partitionem etiam partitæ ſunt hæreſes quæ de malo loquuntur.

Florinus. PRima ergo hæreſis dicit malum eſſe à deo,& deum facere mala. Huius hæreſis author I
fuit Florinus quidam, à quo Floriani dicti ſunt. Hic Florinus fuit tempore Cõmodi
imperatoris,& papę Eleutherii. Florinũ í eodẽ errore imitatus eſt quidã alius nomine
Blaſtus. Blaſtus. Et aduerſus hos duos hæreticos (vt teſtatur Euſebius Cæſarienſis libro quinto hiſtoriæ Eccleſiaſticę capi. xx.) ſcripſit beatus Irenæus: ad Blaſtum de ſchiſmate librum vnũ: ad Florinum de monarchia,& quòd deus non ſit author malorum, librum alium. Hunc
Seleucus. eundem errorem poſtea ſuſcitarunt Seleuciani & Hermiani à Seleuco & Hermia author-
Hermias. ribus ſic appellati. Hi dicebant malum aliquando eſſe à deo,aliquando à materia. Hunc
Matth.vij. errorem apertiſſimè damnat ipſe veritatis magiſter dicens, Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Aut ergo deus bonus nõ eſt,aut mala producere nõ poteſt. At deus bonus eſt, immo ille ſolus bonus eſt: quoniã ex ſe & à ſe bonus eſt: ergo ille mala facere non poteſt.
Roma.xi. Prętera, Paulus Apoſtolus in ea quę eſt ad Romanos epiſtola ait,Si radix ſancta,& rami. K
Eſaiæ.vi. At nullus verè poteſt dici ſanctus niſi deus, qui ſolus eſt ſanctus, ſicut & ſolus dominus. Nam de hoc duo ſeraphim clamabant alter ad alterum,Sanctus,Sanctus, Sanctus dominus deus Sabbaoth. Si ergo deus ſanctus,quî fit vt rami ab eo procedẽtes mali ſint? Nõ enim fallitur Apoſtolus dicẽs,Si radix ſancta,& rami. Rurſum, Si deus eſt cauſſa malorũ, aut malorũ q̃ à natura ſunt mala,aut eorũ malorũ quę ſunt cõtraria iuſtitię & rectitudini, quę alio nomine vocãtur vitia & peccata: Mala ex ſua natura nulla eſſe,ſuperius in titu. de creatura contra Manichęum oſtendimus. Quòd ſi nihil eſt à natura malum,& deus(vt Florinus ait) eſt author malorũ,neceſſe eſt vt ſit author vitiorum & peccatorum noſtrorum, & per conſequens perditionis noſtrę. Verùm huic ſententię ipſemet contradicit, qui per

prophetam

A prophetã Oſeam ait,Perditio tua ex te Iſrael,tantũmodo in me auxiliũ tuũ.Et certè ſi deus Oſeæ.xiij.
eſſet cauſſa noſtrorũ malorũ,nimis iniuſtus eſſet, ſi nos puniret propter mala quæ ipſe operatus eſt.At cũ deus puniat peccatores,& iuſtiſſimè hoc faciat,qui iuſtus eſt, & iniuſtè nihil
agere poteſt,conuincitur inde apertiſſimè illum nõ eſſe cauſſam noſtrorũ malorũ. Sed hic
quiſpiam fortaſſe obiiciet nobis illud Apoſtoli,O homo,tu quis es qui reſpõdeas deo?Nũ- Roma.ix.
quid dicet figmentũ ei qui ſe finxit,quid me feciſti ſic? An nõ habet poteſtatẽ figulus luti
ex eadem maſſa facere aliud quidẽ vas in honorẽ,aliud verò in contumeliam? Ex quibus
verbis forte alicui videbitur Paulum aſſerere mala eſſe à deo,cum dicat deum feciſſe aliqua
vaſa in cõtumeliã.Sed hoc nõ ita ſe habet.Pro cuius clariori intelligẽtia id prius admone-
re oportet,ſolenne eſſe in ſacris literis permiſſionem dei actionem illius vocare,ita vt illa
quæ deus permittit,eundem agere dicat.Ego (inquit deus) indurabo cor Pharaonis.Tunc Exod.iiij.
B enim deus peccatorum corda obdurat, cũ illos pro magnitudine ſuæ bonitatis tolerat, nõ
eos ſtatim puniens,ſed expectans ad pœnitentiam, propter cuius benignitatẽ & patientiã
qua peccatores abutuntur,illi redduntur quotidie peiores:quemadmodum dominus habẽs
ſeruum improbum,quem humaniter & benignè tractans facit deteriorem:non quidem ꝙ
dominus ſeruum malitia imbuat,ſed quòd ſeruus abuſus ſit domini benignitate ad augen-
dam ſuam malitiam. Indurare ergo dicitur deus Pharaonem, quia permittit illum indu-
rari. Sic enim intelligendum eſt illud quod dominus per Ezechielem prophetam ait, lo-
quens de propheta reſpondente peccatori interroganti in malitia ſua, Ego decipiam (in- Ezech.xiiij
quit) prophetam illum.Decipiet quidem,non ꝙ notitiam fallacem in eo cauſet, ſed quia
permittet illum decipi,& hoc propter malitiam ipſius interrogantis.Vnde ipſe dominus
ſubiungit dicens,Iuxta iniquitatem interrogãtis,iniquitas prophetæ erit.Ad eundem mo-
dum etiam intelligendum eſt illud dictum Pauli apoſtoli proximè citatũ,quo ait deum fa
C cere alia vaſa in honorem,alia in contumeliam.Facit enim deus omnia quantum ad eorum
ſubſtantiam,iuxta illorum autẽ bonitatem & malitiam vario modo ſe habet.Nam illorum
bonitatem facit deus cum libero illorum arbitrio,quod ſimul cum deo operatur. Illorum
verò malitiam deus non operatur,ſed ſolùm illorum liberum arbitrium.Deus ergo dicitur
facere vaſa in ignominiam, non ꝙ ipſe fecerit illa ignominioſa,ſed quia poſtquam deus
fecit vaſa,id eſt homines quantum ad eorum ſubſtantiam,illi deo permittẽte lapſi ſunt in
ignominiam.Sic igitur accipiendum eſt cum dicitur deum facere vaſa in contumeliam, vt
facere ibidem capiatur pro eo quod eſt permittere,ſicut & in aliis pluribus ſcripturæ locis
factum eſſe comperimus.Et de hac hæreſi hæc dicta ſufficiant.

SEcunda hæreſis docet aliquas eſſe creaturas ex ſe malas,& has dicit eſſe productas non
à deo ſummo bono,ſed à quodam alio principio omniũ malorũ quod dicit eſſe ſum-
mum malũ. Hæc hæreſis tribuitur Manichæo velut primo illius authori,& hoc quia Manichæus
D forte ab illo magis innotuit,aut forte quia magis ſub illo prẽualuit vt plures deciperet.Nã
alioqui iniuſtè hæc hæreſis tribueretur Manichæo velut illius parenti,cum multo vetuſtior
ſit illius origo.Cerdon ſiquidem (vt ait Auguſtinus in libro de hæreſibus cap.vigeſimopri- Cerdon.
mo teſtatur)duo poſuit principia rerum,vnum bonũ à quo bona,aliud malum à quo cun-
cta mala procedere dicebat.Ante Cerdonem docuerunt etiam hunc errorẽ ii hæretici qui
vocati ſunt Gnoſtici.Hoc enim illis tribuit Auguſtinꝰ in libro de hæreſibus cap.ſexto.Ma Gnoſtici.
nichæus ergo dixit duo eſſe principia,vnum bonũ à quo producta ſint bona, videlicet in-
uiſibilia & incorporea,prout ſunt ſupercœleſtes & angelicæ ſubſtantiæ,& animæ rationa-
les.Alterum malum,à quo(vt dicit)producta ſunt omnia mala,& hæc dicit eſſe omnia cor-
porea & viſibilia.Contra hanc hæreſim pluribus in locis iam ſupra diſputauimus. Nam in
titulo de creatura,hæreſi prima,oſtendimus omnes creaturas eſſe productas ab vno deo.Et
hæreſi ſecunda eiuſdem tituli probauimus ex ſacris literis aduerſus eundem Manichæum
E omnes creaturas eſſe bonas.Et in titulo de deo,hæreſi prima,conuicimus apertiſſimè ex ſa
cris literis vnum eſſe deum,qui vetus & nouum condidit teſtamentum. Ad illa ergo loca
recurrat lector,quoniam ex illis ſatis apertè hæc hæreſis proſternitur. Et ſi lector curio-
ſus plura de hac re noſſe cupit,petat ab Auguſtino,qui ſæpiſſimè aduerſus hãc hæreſim diſ-
putat.In libro de libero arbitrio oſtendit malum nullum eſſe ex ſua natura,nec à deo, ſed à
noſtro libero arbitrio.Hoc idem probat latiſſimè & efficaciſſime in libro ſecundo de mo-
ribus eccleſię.In diſputatione quam habuit cum Fortunato Manichæo,de eadem re tracta-
tur. In libro de duabus animabus eandem rem agit.

TErtia hæreſis negat deum facere aliquod malum,qualecũq; illud fuerit. Huius hæreſis F
author(vt teſtantur Philaſter & Auguſtinus) fuit quidã Coluthus Aegyptius,à quo di-
Coluthiãi ·ĉti ſunt Coluthiani. Et quãuis Auguſtinus de his Coluthianis ſcribẽs in libro de hæreſibus cap.lxv.ſubticuit patriam Coluthi illorum authoris:tamen Philaſter expreſſit in ſuo libro de hæreſibus. Hæc ſententia ideo de hæreſi notatur, quoniam afflictiones & anguſtiæ mala vocantur in ſacra ſcriptura,non ꝙ ex ſe mala ſint,ſed ꝙ ſint aut videantur mala tolerantibus. Nocent certẽ aliqua ex parte afflictiones & cruciatus illis quibus infliguntur:ex alia tamen parte proſunt,cum per illorum patientiam mali emẽdentur, & boni meliores fiant. Quia ergo generali ſententia Coluthus aſſerebat deum non eſſe alicuius mali factorem, ideo velut hæreticus damnatur, & meritò, quoniam conſtat ex ſacris literis afflictionem
Eſaiæ.xlv. infligi à deo,& hanc vocari malum. Nam per Eſaiam prophetam dominus ait, Ego dominus, & nõ eſt alter,formans lucem,& creans tenebras:faciens pacem,& creans malum. Ma- G
lum hic dixit bellum,non quòd per ſe malum ſit,ſed quòd malum ſit illis qui ſuſtinẽt:malum quidẽ,quia nociuum. Quòd autem nomine mali ibi intelligat bellum,cõuincitur ex literæ decurſu,in qua eſt quædam cõtrariorum oppoſitio. ſicut enim tenebræ contrariæ ſunt luci,ſic etiam paci bellum. ergo cum paci oppoſuit malum, conuincitur vt malum ſit bellum. Præterea,per Hieremiam prophetam hoc idem expreſſius deus oſtendit, ſic dicens po
Hiere.xi. pulo Iudæorũ,Ecce ego inducã ſuper eos mala,de quibus exire non poterunt. Et quòd mala ibi dixerit afflictiones,conuincit id quod ſequitur,Clamabunt(inquit)ad me,& non exaudiam eos,& ibunt ciuitates Iuda,& habitatores Hieruſalem,& clamabunt ad deos quibus libant,& non ſaluabunt eos in tempore afflictionis eorum. Ecce apertiſſimè afflictiones dictas eſſe mala quædam,quę dominus minatur ſe inducturum ſuper ciuitates Iuda, à quibus dicit eas non poſſe ſaluari per auxiliũ deorum quibus libabant. Rurſum,Ionas propheta de-
Ionæ.iij. ſcribens qualiter Niniuitæ ad eius prædicationem pœnituerint,ait,Et vidit deus opera eo- H
rum quia conuerſi ſunt de via ſua mala,& miſertus eſt deus ſuper malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis,& non fecit. Deinde,ipſe veritatis magiſter prohibens ſolicitudinem in
Matth.vi. craſtinum,ait,Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi. ſufficit diei malitia ſua. hoc eſt,ſufficit cuique diei vt pro neceſſariis ad illum diem,tribulationem & anguſtiam toleret. De-
Amos.iij. mum,apud Amos prophetam dicitur, Non eſt malum in ciuitate quod dominus non fecerit. per quæ verba innuere voluit nullam eſſe tribulationem aut anguſtiam quæ non veniat à domino,illam aut faciente,aut permittente.

QVarta hæreſis eſt quam inter alias Philaſter recenſet, quæ (vt ille ait) docuit malos reges aut pſeudoprophetas non à ſua venire voluntate,ſed à dei iuſſione procedere dicit. Sed huius hæreſis nullum indicauit auctorem. Sit tamen quiuis huius ſententiæ auctor:conſtat illam eſſe à fide catholica alienam. Nam Hieremias ad Sedechiam
Hier.xxvij. regem Iuda & ad populum eius loquens ait, Subiicite colla veſtra ſub iugo regis Babylo- I
nis, & ſeruite ei,& populo eius, & viuetis. Quare moriemini tu & populus tuus gladio,& fame,& peſte,ſicut locutus eſt dominus ad gentẽ quæ ſeruire noluerit regi Babylonis? Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, Nõ ſeruietis regi Babylonis: quia mendacium ipſi loquuntur vobis: quia non miſi eos, ait dominus: & ipſi prophetabant in nomine meo mendaciter,vt eiiciant vos,& pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis. Hæc Hieremiæ verba tam aperta ſunt ad huius hæreſis oppugnationem, vt non ſit opus interpretatione:quoniam de pſeudoprophetis loquens dicit dominus quòd non miſerit eos. Et de malis regibus per Oſeam prophetam loquens dominus ait, I-
Oſeæ.viij. pſi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt,& non cognoui. Quibus verbis decem tribubus deus exprobrat quòd Hieroboam & ſuccedentes illi reges præter dei voluntatem reges inſtituerint,& illi citra dei conſiliũ dominati ſint. Mali ergo reges non à deo mittuntur vt mali ſint,ſed ſuo ipſorum arbitrio mali fiunt. Verùm hic huius hęreſis author K
iij.Reg.xij. nobis obiiciet quod in libris regum legitur de Achia propheta Silonite, ꝙ lacerauit palliũ ſuũ in duodecim ſectiones:ac decem quidem dederit Hieroboã,prędixeritq; illi,Rex decẽ tribuum eris. & poſtea dehortans Roboam regem à bello quod parabat facere aduerſus Iſraelitas vt illos ad ſuum imperiũ reduceret,dixit deus· A me enim factũ eſt verbũ hoc,quibus verbis deus teſtatus eſt ſe decẽ tribuum regnũ tradidiſſe Hieroboã. ergo ille ex deo regnauit. Cui obiectioni nos reſpondemus ꝙ multa ſunt in ſacris literis quæ à deo facta eſſe dicuntur eò ꝙ illa fieri permiſit,non quidem ꝙ præcedente dei conſilio & voluntate facta

eſſe

A esse credamus, sed ex permissione, ita scilicet quòd malignis hominum voluntatibus obsta
re noluerit, sed illos ex proprio eorum arbitrio agere permiserit. Sic enim accipiendum est
quod de gentibus ait Paulus: Tradidit illos deus (inquit ille) in desideria cordis eorum, in Roma.i.
immunditiã, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Tradidit dixit pro eo quod
est permisit. Deus enim non est nostrarum culparum auctor: permittit tamen nobis ex no
stra sententia agere. Cum autem ab illo dimittimur, in maxima quęq; peccata labimur. Sic
enim ipse per prophetam testatur dicens: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum: Psal.80.
ibunt in adinuentionibus suis. Sic etiam accipiendum est quod de malo propheta, qui po-
pulo propter illius iniquitatem datus est, dominus per prophetam Ezechielem loquẽs ait, Ezech.xiiij
Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetã illum.
Non est enim verisimile vt deus qui tam strictè deceptiones & fallacias hominibus pro-
B hibuit, ipse decipere velit. Propter quod id quod ait, decepi prophetam illum, sic accipien-
dum est, quòd illum decipi permisit, nec illum docere voluerit. Sic etiam cum dixit, A me 3.Re.12.
factum est verbum hoc, videlicet vt Hieroboam decem tribubus imperaret: permissionem
diuinam intellige. Quando verò dixit, Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterũt, Oseæ.viij.
& non cognoui: sic accipere debes, quòd non dei consilio aut præcepto factum sit. Sed vt
ista apertiora sint, admonere decreui quòd duo oporteat cõsiderare in quolibet malo pro-
pheta, & in malo rege. Alterum est propria illius nequitia: alterum est quòd malus ille exi-
stens aliis prophetet aut regnet. Primum, videlicet regis aut prophetæ culpa, nunquã est à
deo. Et si de hoc intelligit hæc sententia quę docet malos reges aut prophetas esse à deo, ita
vt sentiat istorum peccatum esse à deo: non solum est hæresis, sed aperta in deum blasphe-
mia. Alterum est quòd cũ rex aut propheta ex se, hoc est à suo arbitrio iam malus sit, deus
illum mittit vt prophetet aut regnet populo alicui malo propter sua peccata. ille autem
C sic missus, non à deo mittitur vt prophetando decipiat, aut regnando tyrannidem exerce-
at: sed postquam illum suo arbitrio malum factum deus mittit ad aliquod bonum, sinit il-
lum iuxta suam malitiam agere, vt sic populum puniat. Et quidem hoc verum est. Nam (vt
ait Iob) deus regnare facit hypocritam propter peccata populi. Non facit deus illum hy- Iob.34.
pocritam: sed cum ille iam sit hypocrita & malus, illum deus regnare facit propter peccata
populi. Et per Esaiã prophetã dominus ait, Vę Assur. virga furoris mei, & baculus ipse est, Esaiæ.x.
in manu eius indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum fu-
roris mei mandabo illi vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculca-
tionem quasi lutum platearum. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius nõ ita existima-
bit. Vide hic qualiter deus miserit Assur, quanuis ille se à deo missum nõ intellexerit. Et a-
postolus Paulus ait, Eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo mit- ij.Thess.ij.
tet illis deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non cre-
D dunt veritati. Et iuxta hunc sensum non est hæresis dicere malos reges à dei voluntate ve-
nire, sicut aliàs in titulo de potestate dicemus.

Maria virgo.

NOn est mirum si dei genitricis honorem hæretici conati sint minuere, cum
etiam ipsius dei nomen non sint veriti polluere. Eluidius ergo vnus ex his Eluidius.
qui in insipientia sunt deprehensi, asseruit beatam dei genitricẽ post Chri-
sti natiuitatem fuisse carnaliter cognitam à Ioseph viro suo. Ad quem er-
rorem docẽdum motus est ex eo quod apud Matthæum dicitur, Antequam Matthæi.i.
conuenirent, inuenta est in vtero habens. Et iterum, Non cognouit eam Ioseph donec
E peperit filium suum primogenitum. Ex quibus locis Eluidius colligit dei genitricẽ post-
quam peperit Christum, esse à Ioseph cognitam carnaliter, eámque peperisse filios alios
quos (vt ait) euangelium appellat fratres Christi. Nam apud Matthæum dicunt Iudæi
Christo, Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te. Verùm Eluidius ex li- Matth.xvij
tera perperam intellecta in hunc errorem lapsus est. Huius hæresis fautores vocati
sunt Antidicomaritæ. Hunc errorem impingit etiam Iouiniano Augustinus in libro de Antidico-
hæresibus. Hieronymus tamen qui duobus libris contra Iouiniani errores pugnat, nunquã maritæ.
huius meminit. Primò ergo dei genitricis virginitatem ostendamus: deinde respondebi- Iouinianus
mus Eluidii obiectionibus. Ad ostendendam Mariæ virginitatem perpetuam etsi scri-

pturæ ſacræ locus apertus deficiat,non deſunt tamen alia teſtimonia ęquè aut paulo minus F
efficacia.Eccleſiæ nãq; authoritas non minoris eſt põderis q̃ ſacra ſcriptura,quoniam ſicut
ſacra ſcriptura eò ꝙ à ſancto ſpiritu eſt condita, errare nõ poteſt,ita eccleſia quoniã à ſpiri-
tu ſancto regitur & docetur,nec fallere nec falli poteſt.Eccleſia autem ſentit dei genitricẽ
fuiſſe perpetuò virginem,quoniam ſic eam vbique terrarum prædicat,vt nomine virginis
intactæ & intemeratæ ſemper illam appellet.Pręterea concors omnium ſacrorum doctorũ
ſententia (vt ſupra libro primo docuimus) pro vera fide habenda eſt, quoniam non eſſet
poſſibile vt omnes concorditer ſentirent,niſi à ſpiritu ſancto vno illorum omnium do-
ctore atque rectore fuiſſent edocti,potiſſimum cum plures eorum fuerint abinuicem loco
& tempore ſeparati,ita vt nec vnus alium nouerit,nec illius opera viderit.quapropter fieri
non poterat vt omnes concorditer ſentirent,ſi ſpiritus ſanctus communis eorum magiſter
illorum intellectus ad ſic ſentiendum non illuſtraſſet. Quòd autem omnes ſacri docto- G
res ſentiant beatam dei genitricem fuiſſe ſemper virginem, res eſt tam aperta,vt non ſit
opus eorum teſtimonia impræſentiarum afferre, quoniam vix aliquem librum ſermonum
ad populum reperies,in quo non ſint plurima ſacrorum doctorum pro hac re teſtimonia.
Et hoc non ſolum ſenſere Latini,ſed idem etiam clamant Græci ſcriptores. Hoc enim ſen
tit Theophylactus Græcorum recentiſſimus ,idem ſæpe clamat Damaſcenus, idem docet
Chryſoſtomus,idem ſentit Baſilius,præcipue in quodam ſermone de humana Chriſti gene
ratione.De Origene non eſt opus dicere,quum in pleriſque locis eam prædicet virginem
perpetuam.Beatus Ireneus Lugdunenſis epiſcopus temporibus Apoſtolorum valde vicinus
qui fuit diſcipulus Polycarpi martyris:is inquam nunquam dei genitricem (quod ſciamus)
appellat niſi nomine virginis. Et vt vnum è multis locis oſtendam , libro tertio aduerſus
hæreſes cap.xxiii.& ſequentibus ſæpe illã virginem appellat.Beatus Ignatius,cuius aliquot
extant epiſtolæ ad deiparam virginem,eam fuiſſe virginem ſæpiſſimè teſtatur. Deinde nõ H
ſolum doctores hoc ſentiunt,ſed totus populus Chriſtianus ſpiritu ſancto impellente in
hanc ſentẽtiam flectitur.Quid ergo impii hæretici contra omnium ſacrorum doctorum &
totius populi conſenſum docere tentant?Oportet ergo vt (quemadmodum de Iſmaele hę-
Gene.xvi, reticorum typo dicitur) manus omnium catholicorum contra Eluidium leuentur,quia ille
manus cõtra omnes leuare tentauit.Omitto hic figuras & ænigmata in quibus ſacra ſcriptu
ra perpetuam Mariæ virginitatem prodidit,quoniam hæc (vt in primo libro docuimus)
parum valent ad conuincendos hæreticos.Rurſum,ſi beata dei genitrix poſtquam Chriſtũ
peperit (vt Eluidius ait) cognita eſt à viro ſuo,& genuit filios,quare Chriſtus moriens nõ
cõmendauit eam alicui ex aliis filiis?Iniuriam nanque feciſſe videretur aliis filiis,commen-
dando matrem ſuam alii quàm filio,quoniam per hoc videretur parum confidiſſe de filiis
quòd debitum matri exhiberẽt obſequium.At cum ii quos Eluidius aſſerit fuiſſe filios vir-
ginis,viri fuerint ſanctiſſimi,credendum erat eos ſolicitam curam acturos pro dei genitri- I
ce ſi illorum mater fuiſſet.Nam (vt de cæteris taceam) Iacobum,qui dictus eſt frater domi-
ni,conſtat virum fuiſſe ſanctiſſimum.Si ergo hic filius fuiſſet dei genitricis , non erat opus
illam Iohanni commendare,neque Chriſtus vnquam illam Iohanni commendaſſet , quo-
niam hoc in inuidiam aliorum filiorum factum eſſe videretur. Pręterea in ſepulcro Chriſti
Iohan.xix, ſicut nec ante ita nec poſt Chriſtum quiſquam alius poſitus eſt.Si ergo corpori Chriſti de-
functi talis exhibit⁹ eſt honor,vt nullus alius in eius ſepulcro poſit⁹ fuerit propter illius re-
uerentiã,multo maior honor oportet fuerit ventri virginis exhibitus , vt nec ante Chriſtũ
nec poſtea vllus hominũ ventrẽ ipſius intrauerit, præcipuè ꝙ in ea nõ ſolũ corpus Chriſti
defuncti,vt in ſepulcro,in quo ſolum corpus abſque anima,deitati tamen coniunctum ia-
cuit,ſed totus Chriſtus integer reconditus fuerit. Accedit ad hæc etiam teſtimonium illud
Matthæi quod nobis obiicit Eluidius . Suo enim ipſius gladio ipſum Eluidium tanquam
Matth.i. alterum Goliath transfigere oportet .Sic enim ait Matthæus , Non cognouit eam Ioſeph K
donec peperit filium ſuum primogenitum . Tunc percontari oportet Eluidium , quare
Ioſeph abſtinet à tactu virginis vſque ad diem partus? Certum eſt eum non alia de
cauſſa abſtinuiſſe niſi ob reuerentiam eius qui in vtero virginis geſtabatur . Audie-
Ibidem rat nanque Ioſeph angelum ſibi in ſomnis dicentem · Quod in ea natum eſt , de ſpi-
ritu ſancto eſt. Qui ergo propter angeli vocem ſibi in ſomno factam abſtinet, non-
ne multo magis abſtinebit cum oculis ſuis innumera videat miracula quæ pueri nati
maieſtatem & diuinitatem,& matris dignitatem apertiſſimè ipſi Ioſeph demõſtrabant? Io-
ſeph nanque videt eam præter cõmunem aliarum mulierum legem parientem ſine dolo-
re,ſine

A re,ſine obſtetrice,audit multitudinem angelorum cantantium & dicentium, Gloria in al- Lucæ.ij.
tiſſimis deo.videt paſtores clamantes,Magos adorãtes.Cum hæc ergo & alia plurima vi-
dit poſt partum:credendum eſt tunc magis reueritum fuiſſe virginem deiparam, magiſque
ab illa abſtinuiſſe, quàm ante partum.Nam ſi prohibẽtur omnes ne tangant montẽ in quẽ Exod.xix.
Moyſes recepturus legem aſcendit,eò quòd ibi apparuit dominus,quanto magis erit pro-
hibitum Ioſeph tangere virginem glorioſam,quæ eſt mons ille vnde abſciſſus eſt lapis ſi- Daniel.ij.
ne manibus Chriſtus deus noſter? Sed iam opus eſt vt reſpõdeamus Eluidii obiectionibus.
Sic enim argumentatur,Matthæus dicit quòd antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero
habens:ſequitur ergo quòd poſtea conuenerunt:nam aliàs non eſſet inuenta antequam cõ-
uenirent,quoniam vox illa antequam,videtur dicere quendam reſpectum ad ſequentia.
Huic autem reſpondemus non ita eſſe vt ſemper illa vox anteq̃,dicat reſpectum & cõpa-
B rationem ad futura quæ venient,ſed ex communi modo loquendi ſæpe dicitur per compa-
rationẽ ad ea quæ ventura erant ſi alio modo eorum euentus nõ fuiſſet prohibitus: vt gra-
tia exempli ſiquis vellet aliquid ab alio quopiam petere,& ille alio etiam non petente ſpõ
te tribuiſſet, & ſi ſic non dediſſet ille,alius reuera petiturus erat, ſed ideo non petiit, quia
ille ſponte donans præuenit petitionem alterius:tunc ſi petatur ab illo vtrum petiit quod
petere decreuerat:reſpondebit quòd non . Si petatur quare non petiit:reſpondebit dicens,
Quia antequam ego peterem, alius donauit.Et tamẽ poſtquam vnus donauit,alter nõ pe-
tiit. Dicitur tamen eſſe datum ante petitionem,quia etſi non petiit,petiturus tamẽ erat ni-
ſi alter donando præueniſſet petitionem.Neque hunc modum loquendi abhorrent ſacræ
literæ. Nam apud Eſaiam prophetã Deus ait,Anteq̃ clamẽt,ego exaudiã.quia enim mul- Eſa.lxv.
ta concedit deus nobis non petentibus,dicitur exaudire nos antequam clamemus.Et tamẽ
ibi illa vox antequam,nõ dicit reſpectum ad futura,quoniam nullus clamat poſtquam ex-
C auditus eſt.Nullus enim adeò demens eſt,vt petat id quod iam ſibi donatum eſt. Ad hunc
modum dicitur in Matthæo ꝙ antequã conuenirent,inuenta eſt in vtero habens,quia etſi
poſtquam inuenta eſt,nunq̃ cõuenerint, tamẽ forte Ioſeph voluiſſet coire cũ ea niſi prius
ab angelo fuiſſet admonitus de admirabili virginis impręgnatione. Secundo obiicit Eluidius illud Matthæi quod de Ioſeph ait,Nõ cognouit eam donec peperit filiũ ſuum primo- Matthæi.i.
genitum.Si non cognouit eam(inquit Eluidius) donec peperit,ergo poſtquam peperit,co
gnouit eam:nam aliàs non poſuiſſet terminum dicens,donec peperit,ſed abſolute dixiſſet,
non cognouit eam.Huic obiectioni etiam reſpondemus falſum eſſe quod ait aduerbium il
lud videlicet donec,ſignificare terminũ & finem actus deſignati per verbum cui additur,
ita vt poſt talem finem iam poſtea nõ ſit tale opus aut operatio per verbum cui additur,
deſignata.Sed dicimus ꝙ talia aduerbia videlicet,donec,vſque,& ſimilia ſiqua ſunt,ſolum
ſignificant cõtinuationem actus per verbum cui adduntur deſignati,nullo habito reſpectu
D ad futura,ſiue ille idem actus poſtea ſuccedat,ſiue non . Si enim de Petro qui ex Hiſpania
vſque in Flandriam receſſit,quæratur,quò iuit Petrus?verè quiſque reſpõdere poteſt quòd
iuit vſq; Lutetiam,aut vſq; Burdegalim,aut vſq; Baionam, etiam ſi vltra hæc oppida pro-
greſſus fuerit.Et hic modus loquendi frequens eſt in ſacris literis.In Eſaia nanq; ſic loqui-
tur deus,Vſque ad ſenectam ego portabo eos.& tamen poſtquam ſenuerimus , non minus Eſaiæ.xlv.
portabit nos. Et in pſalmo ſeptuageſimo , Vſque in ſenectam & ſenium deus ne derelin-
quas me,donec annũciem brachiũ tuum generationi omni quæ ventura eſt. Ecce ibi vides
poſita ambo aduerbia,videlicet vſque,donec,& tamen poſt illa tempora non petit Dauid
derelinqui. Et apud Matthæum ait Chriſtus,Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummatio- Matth.vlti.
nem ſeculi.Ex quibus verbis iuxta Eluidii interpretationem oporteret colligere quòd con-
ſummato ſeculo Chriſtus non erit nobiſcum.Abſit tamen vt in talem errorem vllus laba-
tur.De coruo quem miſit Noe ab arca, dicitur ꝙ non reuertebatur donec ſiccarentur aquę, Gene.xiij.
E qui tamẽ nũquam poſtea fuit reuerſus,etiã ſiccatis aquis.Et in pſalmo,Oculi noſtri ad do- Pſal.cxxij.
minum deum noſtrum donec miſereatur noſtri. Nunquid poſtquam deus miſertus fuerit
noſtri,non amplius leuabimus oculos noſtros ad deum?Abſit,quoniam qui hoc dixit,alibi
ait,Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper.Et iterum,Quomodo dilexi legem tuã Pſal.xvi.
domine,tota die meditatio mea eſt. Et beatus Paulus de Chriſto loquens ait, Oportet illũ Pſal.cxviij.
regnare donec ponat inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum.Quid ad hæc dicet Eluidi- i.Cor.xv.
us?Nunquid poſtquam Chriſtus poſuerit inimicos ſuos ſub pedibus ſuis , amplius non re-
gnabit?Abſit.Regni enim eius (inquit angelus) non erit finis . Sed iam alia via inuadere Lucæ.i.
tentat Eluidius.Si Chriſtus eſt (inquit ille) primogenitus virginis, ergo alios habuit dei

filios,ad quorum cõparationem Chriſtus dicitur primogenitus.Et in hac parte etiam hallucinatur Eluidius,quoniam non ſemper hæc vox primum aut primogenitum dicitur per comparationem ad ſecundum aut tertium ſequens, ſed etiam id quod ſolum eſt,dicitur aliquando in ſacris literis primum,aliquando primogenitum. Quæ duo ſimul vno contextu F
Num.xviij. in libro Numerorum reperiuntur.Sic enim ibi dominus ſacerdotibus dicit,Quicquid primum erumpit ẽ vulua cunctæ carnis quam offerunt domino,ſiue ex hominibus,ſiue ex pecoribus fuerit,tui iuris erit,ita dũtaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias &c. Ecce audis vno contextu vocari primum & primogenitum etiam id quod ſolum eſt.Nam aliàs qui ſolum vnum filium habebat,non teneretur illum offerre deo & redimere quouſq; alium haberet ad quem relatus diceretur primus.Hoc autem conuincitur eſſe falſum,quoniam beata dei genitrix cum filium ſuum obtulit domino in manibus Simeonis,iuxta le-
Lucæ ij. gem fecit,vt Lucas teſtatur.At tunc temporis beatam dei genitricem nullum alium habuiſ G
ſe filium præter Chriſtum,euangelium Matthæi teſtatur,& Eluidius fatetur. Colligitur ergo vt Chriſtus primogenitus beatæ virginis meritò dici poſſit,etiam ſi nullum alium filiũ habuerit.Quod autem dicitur in euangelio Chriſtum habuiſſe fratres, parum mouet, quia ſolenne eſt in ſacris literis fratres appellari eos qui aliqua conſanguinitate coniuncti ſunt,
Gene.xiij. quanuis non ſint ex eiſdem parentibus geniti, vt Loth vocatur frater Abraham, quem tamen eadem ſcriptura teſtatur fuiſſe filium fratris Abrahæ. Cum ergo ea quæ Eluidius obiicit,nullius ſint momenti, & eccleſiæ authoritas tanta ſit vt illius definitionibus credere teneamur,fateri neceſſe eſt beatam dei genitricem fuiſſe perpetuò virginem, quoniã ſic eccleſia docet.Contra Eluidium ſcripſit beatus Hieronymus ſingularem tractatum. Beatus Alfonſus archiepiſcopus Toletanus ducentis annis & eo amplius Hieronymo poſterior ſcripſit de eadem re aduerſus quoſdam hæreticos qui hanc Eluidii hæreſim in Hiſpania ſuſcitare conati ſunt.Hugo de ſancto Victore edidit libellum quendam de perpetua H
virginitate Mariæ.

SEcunda eſt hæreſis aſſerens beatam virginem Mariam non eſſe dicendam dei genitricem,ſed tantum hominis cuiuſdam iuſti matrem. Dicit enim hæc hæreſis in Chriſto eſſe duas perſonas, ſicut duas naturas,& vnam perſonam dicit eſſe deum ſolum,& aliã hominem ſolum:& huius perſonæ quam dicit eſſe hominem ſolum, dicit beatam virginẽ
Neſtorius. eſſe matrem.Et ita negat beatam virginem eſſe matrem dei.Huius erroris author fuit Neſtorius.Sed de hoc errore iam ſatis ſupra dictum eſt in titulo Chriſtus,hæreſi tertia. Ad illum ergo locum recurrat lector,quoniam ibi huius erroris expugnationem inueniet.

Martyrium.

Baſilides. I

VIt quidam error quẽ docuit Baſilides,dicens non eſſe aliquod crimen negare Chriſtum perſecutionis tempore. Quapropter dicebat eſſe dementiã pro hac re pati mortem,cum citra crimen poſſit Chriſtus negari. Qua ſen
Elceſaitæ tentia homines à martyrio auertebat. Hunc eũdem errorem docuerũt quidam hæretici dicti Elceſaitæ,quanq̃ aliter,& propter aliam cauſſam quàm Baſilides.Nam Baſilides (vt de illo ait Philaſter) nõ ſimpliciter auertebat homines à martyrio,ſed ſolum dicebat non eſſe tolerandam mortem pro confeſſione mortis & crucifixionis Chriſti.Hoc autem dicebat,quia(vt ſupra diximus)Baſilides negauit Chriſtum fuiſſe crucifixum,ſed Simonem illum Cyreneum,qui angariatus portauit crucem, dixit fuiſſe crucifixum pro Chriſto.Hac igitur de cauſſa ridebat eos qui mortem patiebãtur ne Chriſtum negarent pro nobis crucifixum, quia dicebat eos pati pro mendacio. Huius erroris fundamẽtum iam euertimus ſupra in titulo Chriſtus,hæreſi.vii.ideo non eſt quod amplius K
Elceſaitæ modò aduerſus eam diſputemus.Elceſaitæ verò aliter ſentiunt. Dicunt enim ideo non eſſe peccatum negare Chriſtum perſecutionis tempore,quia is qui fixus eſt in corde ſuo, etiam ſi ore negauerit Chriſtum pro neceſſitate,corde tamẽ in fide permanet. Quapropter dicũt talem ſic ore negantem non peccare,cum deus magis aſpiciat cor quàm linguam. Hæc de Elceſaitis narrat Euſebius libro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap.xxviii. Hæc hæreſis aper-
Sapien.i. tiſſimis ſcripturæ teſtimoniis conuincitur.Sapiens nanque ait: Os quod mentitur, occidit animã.At qui ore negat,corde autẽ fatetur, mẽtitur:occidit ergo animã qui ore negat,etiã ſi corde fateatur.Potius ergo deberet mortem corporis pati confitendo Chriſtum, ne cum

negauerit

A negauerit ore, occidat animã, quæ multo melior eſt corpore. Nam Chriſtus redẽptor noſter apud Matthæum ait, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius illum timete qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam. Et paucis interiectis concludit idem ſaluator, ſic inquiens: Omnis ergo qui cõfitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis eſt: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cælis eſt. Præterea ipſe veritatis magiſter ait, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniã ipſorum eſt regnum cælorum. Rurſum beatus Paulus dicit eſſe neceſſariam confeſſionem oris, ſicut fidem cordis. Sic enim ait, Si confitearis in ore tuo dominum Ieſum, & in corde tuo credideris quòd deus illum excitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Deinde ipſe veritatis magiſter diſcipulis

B ſuis loquens ait, Eritis mihi teſtes in omni Hieruſalem & Iudæa & Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Si ergo hi diſcipuli in perſecutione poſiti Chriſtum negaſſent ore, etiam ſi confiterẽtur corde, fuiſſent teſtes mendaces & falſi. Teſtis autem falſus (vt Sapiens ait) peribit. Nullo ergo modo ob quanlibet perſecutionem licet fidem negare ore quantũlibet teneatur corde, ſed præſtat tolerare mortem, quàm negare veritatem, vt ſit bonus martyr, hoc hoc eſt verus teſtis & fidelis. Nam hoc eſt martyr græce, quod eſt latine teſtis.

Matth. x. Matthæi v. Roma. x. Actuum i. Prouer. xxi

SEcunda hæreſis eſt quæ docet eos qui ſe pro peccato interimunt, debere martyres nũcupari, pro eo quòd puniunt in ſe quod dolent commiſiſſe. Huius erroris author fuit Petilianus quidam Donatiſta, contra quem extant aliquot Auguſtini tractatus. Hic error conuincitur ex facto Iudæ, qui dolens de peccato quod commiſerat, ſe ſuſpẽdit. Quòd autem dolens de peccato hoc fecerit, Matthæus teſtatur, qui ait, Tunc videns Iudas qui eũ tradidit, quòd damnatus eſſet, pœnitẽtia ductus retulit triginta argenteos principibus ſa-

C cerdotum & ſenioribus, dicens, Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. Iudam autem fuiſſe damnatum nullus catholicus dubitat, cum tam apertum ſit teſtimonium ſcripturæ. Propheta nanque de Iuda loquens ait, Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. Et quòd hæc verba ſint de Iuda intelligenda, beatus Petrus teſtatur in ea oratione quam ad reliquos condiſcipulos habuit poſt Chriſti in cælos aſcenſionem, loquens de ſubrogatione alterius in locum Iudæ.

Petilianus. Matt. xxvij. Pſal. cviij. Actuum. i.

TErtia hæreſis eſt adhuc peſtilentior, ne dicam atrocior, quoniam aſſerit omnes qui mortem vltronei patiuntur, eſſe martyres dicendos, ſiue talem mortẽ ab aliis inflictã patiantur, ſiue eam ſibi ipſis infligant. Huius hæreſis authores vocat Auguſtinus Circuncelliones libro de hæreſibus capite lxix. dicens eos eſſe genus hominũ agreſte, & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſania & feritate parcendo. Nam per mortes varias, maxime præcipitiorum, & aquarum, &

Circuncelliones.

D ignium, ſe ipſos necare conſueuerunt. Et in iſtum furorem alios ſeducunt, vt ſeipſos occidant: quod ſi facere alii contemnunt, mortem illis minantur, dicentes hoc modo illos martyres fieri. Hos hæreticos Philaſter vocat Circuitores, quoniam ad hæc facinora perpetranda per diuerſas partes circũibant. Iſtorum error conuincitur apertiſſime per id quod dicitur in lege domini: Non occides. Quibus verbis quælibet hominis occiſio prohibetur, præter illam quæ ex præcepto iudicis in vindictam malefactorum fit. Si ergo non licet occidere alium, multo minus ſeipſum. Præterea qui ſeipſum interimit, agit contra naturalem omnium hominum inclinationem, non ſolum contra inclinationem malam quæ eſt in natura deprauata, ſed contra inclinationem naturæ perfectæ. At cum talis inclinatio ſit ſemper recta, qui contra illam agit, conuincitur male agere. Quòd autem inclinatio ad vitam ſit naturalis homini etiam ante peccatũ, patet, quia Chriſtus, in quo peccatum nullũ fuit, horrebat mortem, quod non fuiſſet factum niſi in eo fuiſſet naturalis inclinatio ad vitam.

Circuitores. Exod. xx. Matthæi. v.

E Rurſum cuſtos carceris in quo erant Paulus & Silas incluſi, videns apertas ianuas carceris, euaginato gladio volebat ſe interficere, exiſtimans fugiſſe vinctos. Clamauit autem Paulus voce magna dicens, Nihil tibi mali feceris: vniuerſi enim hic ſumus. Si occidens ſeipſum eſſet martyr cenſendus, nunquam Paulus impediſſet cuſtodem carceris ne ſe occideret. At cum Paulus eum ab occiſione auocauerit, voce magna dicens, Nihil tibi mali feceris, conuincitur malam eſſe ſui ipſius occiſionem, tantum abeſt vt martyrium dici mereatur. Contra hanc hæreſim pugnat idem argumentum quod aduerſus proximè enarratam hæreſim fecimus. Et cum res ſit tam aperta, non eſt opus plura teſtimonia citare.

Act. xvi.

Matrimonium.

F

QVanuis non defuerint neque nunc desint hæreses quæ matrimonium impetant, nihil tamen nunc de illis dicetur, sed infra in titulo de nuptiis, de huiusmodi hæresibus agetur. Vsque ad illum enim locum decreui hanc rem differre, quoniam apud vetustos auctores frequentius est nomen nuptiarum quàm nomen matrimonii, & res quæ ad matrimonium spectant, sub nomine nuptiarū ab illis pertractantur. Rarum certè apud illos est matrimonii nomen, & in sacris literis etiam frequētius est nomē nuptiarū q̄ matrimonii, q̄q̄ hæc vox etiā in sacris literis sæpe reperiatur.

Melchisedech.

G

VIdam errore decepti, sacram scripturam minime vt decebat intelligentes dixerunt Melchisedech sacerdotem qui benedixit Abrahæ reuertenti de victoria quinq; regum, non fuisse hominem purum, sed fuisse Christum, aut aliam quandam dei virtutem. Huic errori fauētes vocat Augustinus Melchisedecianos, & ponit eos tricesimoquarto loco inter hęreses quas in lib. de hæresibus recenset. Ex quo euidenter cólligitur librū qui inscribitur de quæstionibus noui & veteris testamenti, non esse Augustini, quanuis sub eius nomine circunferatur. Nam prę-

Melchisedeciani,

ter alia argumenta quæ ad hoc conuincendum affert doctissimus Erasmus Roterodamus, hoc est efficacissimum, quod quæstione. cix. multis argumentis iisque valde ineptis nititur probare Melchisedech non fuisse hominem purum, sed quandam dei virtutē, videlicet spi H
ritum sanctum. Neque hoc in libris retractationum vnquam recantauit, immo nec illius libri in toto illo decursu suarum retractationū vsquam meminit. Cum ergo in libro de hæresibus hanc assertionem censeat hæreticam, non erat tam stupidus Augustinus, vt oppositas secumque pugnantes assertiones doceret. Hæc ideo admonui, ne si forte aliquis in quæstionem illam inciderit, à constantia rectitudinis flectatur, Augustini authoritate pressus. Vt autem ostendamus sententiam hanc esse erroneam, citare oportet ipsam sacram scripturam quæ de eo loquitur, enarrans victoriam Abrahæ, & qualiter Melchisedech illi obuiam

Gene. xiiij.

exiit. Sic enim ait, At verò Melchisedech rex Salem proferens panem & vinum, erat enim sacerdos dei altissimi, benedixit ei, & ait, Benedictus Abraham deo excelso, qui creauit cælum & terram: & benedictus deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Hæc ibi. Nunc ergo hanc literam discutiamus. Si Melchisedech est spiritus sanctus, quomodo dicitur ibi quòd erat rex Salem? Salem nāq; vrbs quædam est in terra Chanaam prope Sichem. Nam in eodem libro Genēseos enarrans scriptu- I

Gene. 33.

ra qualiter sit reuersus Iacob ex Mesopotamia, sic ait, Transiuitque in Salem vrbem Sichimorum quæ est in terra Chanaam, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ. Si ergo Salem ciuitas est terrestris, qualiter spiritus sanctus dicitur esse rex Salem, cum ille dominetur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum? Potissimum quòd eodem decursu scriptura enarrat alios reges qui exierunt obuiam Abrahæ, videlicet regem Sodomorum, & regem Gomorreorum: & istis nominatis, & terris in quibus regnabant explicatis, cōtinuò describitur Melchisedech rex Salem, neque alterum imperium illi tribuit scriptura. Nunquid diuisit imperium terræ Chanaam spiritus sanctus, vt ipse solius Salem rex sit, & alii sint reges Sodomorum & Gomorreorum? Absit. Sui enim sunt cæli, & sua est terra, orbē terrarū & plenitudinē eius ipse fundauit. Quòd autē bonus ille author il- K

Hebr. vij.

lius quæst. centesimænonæ proximè citatæ affert quòd Salē interpretatur pax, & ita rex Salem iuxta apostolū interpretatur rex pacis: rex autē pacis non est nisi deus, Melchisedech ergo deus: inepta satis collectio est, quoniā vt in primo huius operis lib. cap. tertio docuimus, nullus sensus sacræ scripturæ est efficax ad aliquam assertionem cōfirmandam, nisi solus sensus literalis, non autem mysticus. At cum docuimus esse oppidum in terra Chanaam quod dicitur Salem, ille erit sensus literalis quo dicetur Melchisedech esse illius oppidi regem. Ad hunc enim modum etiam diceret alius Isaac esse deum, quoniam Isaac interpretatur gaudium: & Hieremias eadem ratione, quoniam Hieremias interpretatur altitudo dei.

At nullus

A At nullus poteſt vere dici gaudiũ per eſſentiã,niſi ſolus de⁹,qui eſt noſtrũ gaudiũ,qui eſt etiã futurus præmiũ.Apoſtol⁹ autẽ cũ factũ Melchiſedech dixerat præceſſiſſe in figurã Chriſti, vt oſtẽderet meritò geſſiſſe Melchiſedech figurã Chriſti,affert nominis interpretationẽ,quę optimè cõuenit Chriſto.Prętera, in eadẽ litera dicitur quòd erat ſacerdos dei altiſſimi.At deus nõ eſt deo ſacerdos,nõ eſt ergo Melchiſedech deus.Omnis nãq; pontifex,ait Paul⁹,ex hominibus aſſumpt⁹, pro hominibus cõſtituitur. Aut ergo ſpiritus ſanctus nõ fuit ſacerdos pro hominibus conſtitutus: aut ex hominibus aſſumptus eſt,vt verè tunc fuerit ſacerdos, quẽadmodũ Chriſtus. Verùm ille bonus author illius ſæpe præfatæ quæſtionis,fatetur ſpiritũ ſanctum in forma humana tunc apparuiſſe,quemadmodũ poſtea filius dei. Vide quãtis laqueis quiſquis ille eſt,ſe implicet vt errorem hunc nobis perſuadeat. Veniat nunc qui contendit illud opus eſſe Auguſtini, & dicat vtrum Auguſtinus ſentiat ſpiritum ſanctum B fuiſſe incarnatum. Rurſum,Si ſpiritus ſanctus ſacerdos, & pro hominibus conſtituitur, vt de omni ſacerdote ait Paulus,& in forma humana apparuit,vt iſte concedit, ergo ſpiritus ſanctus mediator fuit dei & hominum,quia deus cum deo, homo cum hominibus, quemadmodum Chriſtus. Et ſi hoc fatentur,repugnabunt certe Paulo dicenti, Vnus mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Si ſpiritus ſanctus ſacerdos,iam duo ſunt mediatores,non vnus,vt dicit Paulus.Deinde ipſe modus benedictionis qua benedixit Abrahæ,cõuincit non eſſe deum Melchiſedech. Sic enim ait, Benedictus Abraham deo excelſo, qui creauit cælum & terram:& benedictus deus excelſus, quo protegẽte hoſtes in manibus tuis ſunt.Si Melchiſedech deus,quare reddidit gratias deo pro victoria Abrahæ? Nunquid ſic Chriſtus vt deus gratias reddebat pro mirabilibus perpetratis? Cum enim Lazarum reſuſcitare voluit, ſic ait, Pater, gratias ago tibi quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam quia ſemper me audis:ſed propter populum qui circunſtat, dixi,vt credant quia tu me miſiſti. C Propter populum circunſtantem Chriſtus gratias dat, alioqui certè non erat opus vt deus daret gratias deo. Sed quomodo conſulitur populo per illam actionem gratiarum?Vt videlicet credãt quòd Chriſtus ſit miſſus à patre. Ar cum Abraham tam fidelis fuerit, vt deo monenti crediderit ſtatim ſine vlla hæſitatione,non erat opus ad illum in fide confirmandum tales gratias aut benedictiones deo reddere. Ad hæc Paulus de hoc Melchiſedech loquens dicit quòd aſſimilatus fuerit per omnia filio dei. At omne quod aſſimilatur alteri, non eſt eiuſdem naturæ indiuiduę cum illo. Spiritus ſanctus eſt eiuſdem naturæ cum filio dei,non eſt ergo Melchiſedech ſpiritus ſanctus. Nunquam enim inuenies ꝙ filius dei ſit ſimilis patri, quanuis bene dicatur imago patris, quoniã imago,vt ſupra docuimus in titulo de Adam & Hęua hæreſi ſecunda,proprie pertinet ad naturam,ſimilitudo autem ad qualitatem,ita vt illa dicantur ſimilia,quæ cum diſtinctam habeant naturam, qualitates tamen aliquas habent quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Quod ergo idem eſt in natura, non poteſt dici proD priè ſimile. Paulus autẽ dicit de Melchiſedech quòd aſſimilatus eſt per omnia filio dei, per omnia videlicet illa quæ Paulus commemorat: quia ſine patre eſt, & ſine matre. At ſpiritus ſanctus in hoc non eſt aſſimilatus filio dei, quia filius dei iuxta diuinitatem nõ eſt ſine patre. Melchiſedech autem ideo dicitur eſſe ſine patre & ſine matre, non quòd parentes non habuerit,ſed quia nec patrem nec matrem illius vnquam expreſſit ſcriptura, nec vllam illius genealogiam manifeſtauit. Sic etiam Chriſtus ſecundum inferiorem hanc & humanam ſobolem patre caret. A virgine enim Maria, & ſola,ſecundum carnem eſt natus. Et ſecundum diuinitatem matre caret, quoniam iuxta illam ante omnia ſecula à ſolo patre genitus eſt. Eſt præterea ſine genealogia Chriſtus,quoniam genealogia eius inenarrabilis eſt,prout Eſaias propheta ait, Generationem eius quis enarrabit? Sed adhuc nobis obiiciunt, aliam ſimilitudinem quam Paulus affert,nullo pacto poſſe conuenire Melchiſedech, ſi ille eſt purus homo, quoniam ait de eo, Neque initium dierum, neque finem E vitæ habẽs.Melchiſedech autẽ ſi homo fuit, & natus & mortuus eſt vt cæteri. Hoc autem eodem modo diſſoluitur vt præcedens. Ideo nanque dictus eſt Melchiſedech non habere initium dierum,neque finem vitæ,quia quanuis natus & mortuus fuerit, tamen apud nos non habet initium nec finem,quia neque illius natiuitatem neque mortem ſcriptura expreſſit. De hac re ſcripſit beatus Hieronymus epiſtolã quãdã ad Euagriũ,quę eſt in tertio tomo operum eius iuxta illã partitionem quæ habetur in ſecunda editione facta Baſileæ.

Hebræ.xi.

i.Timo.ij.

Gene.xiiij.

Iohan.xi.

Hebr.vij.

Eſaiæ.liij

Hebræ.vij.

Mendacium.

DE hac re vnam ſolam reperi hęreſim, quæ docet licitum eſſe mentiri provita hominis ſaluanda, aut pro alio magno beneficio homini impendendo. F
Nec ſolum hoc, ſed etiam humilitatis cauſſa, vt videlicet virtutes ſuas mendacio contegat. Hunc errorem docet Iohānes Caſſianus ſub nomine abbatis Ioſeph. Nam collatione decimaſeptima à capitulo quintodecimo vſque ad capitulum vigeſimum, primam huius erroris partem pertractat, & aliquibus ſcripturæ ſacrę teſtimoniis perperam intellectis illam perſuadere nititur. A cap. verò vigeſimoprimo vſque ad vigeſimum quintum eiuſdem collationis ſecundam huius erroris partem pertinaciſſime tuetur. Hunc errorem apertiſſimè ſacra damnat ſcriptura. Nam propheta regius ait: Perdes omnes qui loquuntur mēdacium. Qui omnes dixit, noluit excludi illum qui officioſè mentitur. Et in alio pſalmo iterum quærens quis habitaturus ſit in dei tabernaculo, aut requiem habiturus in monte dei ſancto, hoc eſt in gloria cæleſti, ipſemet reſpondet dicens, Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui nō egit dolum in lingua ſua. G Quibus verbis apertè à dei monte excludit illū qui dolum agit in lingua ſua. At omnis qui officioſè mētitur, dolum agit. omnis ergo ille à dei monte excluditur: non quidem quòd in illo peccato decedens non poſſit ad gloriam peruenire: abſit: ſed quia oportet illum priuſquam ibidem locetur, digna ſatisfactione purgari: ita vt cum illuc tranſierit, iam ſit omnino ab illo peccato alienus. Et in libro ſapientiæ dicitur, Os quod mentitur, occidit animā. Verùm hoc teſtimonium parum vrget: quoniam de ſolo pernicioſo mendacio loqui videtur. Illud tamen eſt manifeſtiſſimum quod Eccleſiaſticus ait, Noli velle mentiri omne mendacium. Qui omne genus mendacii prohibuit, nullum permiſit. Pro nulla ergo re mendacium aliquod dicere licet. Et in hāc ſententiam omnes ſacri doctores manibus (vt dicitur) ac pedibus eunt. Auguſtinus ſuper pſalmū quintum ita ait, Ne quis arbitretur perfectum & ſpiritualem hominem pro iſta temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, ſiue ſua ſiue alterius debere mentiri, ſed quoniam aliud eſt mētiri, aliud eſt verum occultare. ſiquidē aliud eſt falſum dicere, aliud eſt verum tacere: vt ſi quis forte vel ad iſtam viſibilem mortē non vult hominem prodere, paratus eſſe debet verum occultare, non falſum dicere: vt neq; prodat, neque mentiatur, ne occidat animam ſuam pro corpore alterius. Hæc Auguſtinus. H
Quæ verba omnē dubitationē tollere poſſunt. Nam ex ignorantia huius diſtinctionis quā nunc Auguſtinus oſtendit, proceſſit error Caſſiani, aut Ioſeph Abbatis. Neſcierūt enim diſtinguere inter mentiri, & verum occultare: inter falſum dicere, & verum tacere. Primum horum nunquam licet, alterum verò ſine peccato fieri poteſt: ſicut contigit Abrahæ de Sarra vxore ſua dicenti, Soror mea eſt. Verum quidem dixit, & verum occultauit. Verum quidem dixit ſororem ſuam eſſe: quoniam ſibi ſanguine coniuncta erat. At omnes qui ex eodē genere ſunt (vt beatus Hieronymus contra Eluidium docet) fratres in ſacra ſcriptura dicūtur. Soror ergo Abrahę verè dicta eſt Sarra: vxorem tamen ſuam eſſe non negauit Abrahā, I ſed ſubticuit: ac proinde non eſt mentitus. Et hanc ſententiam iterum cōfirmat Auguſtinus alibi dicens, Si quis ad te cōfugerit qui de mendacio tuo poſſit a morte liberari, nō es mētiturus. Os enim quod mentitur, occidit animam. Cum ergo mentiendo vita æterna amittatur, nunquam pro cuiuſcunque vita temporali mentiendū eſt. Hæc Auguſtinus. Quæ verba ponuntur in volumine decretorum vigeſimaſecunda cauſſa quæſtione ſecunda. Beatus Gregorius libro decimooctauo moralium exponens illud Iob: Nec lingua mea meditabitur mendacium: ſic ait, Sūmopere cauendum eſt omne mendacium: quanuis nonnunquam ſit aliquod mendacii genus culpæ leuioris, ſi quiſquam vitam præſtando mētitur: ſed quia ſcriptum eſt, Os quod mentitur, occidit animam: &, Perdes omnes qui loquuntur mendaciū: hoc quoque mendacii genus perfecti viri ſummopere fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorū fallaciam defendatur: ne ſuæ animæ noceant, dum præſtare vitam carni nituntur alienæ: quanquam hoc ipſum peccati genus facillimè credimus relaxari. Hactenus Gregorius. K
Ex quibus verbis conſtat mendacium officioſum eſſe peccatum, quanuis leue. Verùm Caſſianus, aut Abbas ille cuius nomine ipſe loquitur, non ſolum putauit nullum eſſe peccatum mendacium illud, ſed peccatum eſſe cenſet, vrgente magna aliqua neceſſitate nō mentiri. Iſidorus in libro ſynonymorum ita ait, Omne genus mendacii ſummopere fuge, nec caſu nec ſtudio loquaris falſum: nec etiam vt præſtes, mentiri ſtudeas: nec qualibet fallacia vitā alicuius defendas. Caue mendacium in omnibus. Hæc Iſidorus. Quæ verba etiam habentur in volumine decretorum loco proximè citato. Deinde mēdacium quod occaſione humilitatis dicitur ad virtutes tegendas, beatus Auguſtinus damnat in libro de verbis apoſtoli,

Iohannes Caſſianus.
Pſal. v.
Pſal. xiiij.
Sapiētiæ. i.
Eccli. vij.
Auguſtinus
Gene. xx.
Sapien. i.
Gregorius. Iob. xxvij.
Sapien. i. Pſalm. v.
Iſidorus.

ſic

A ſic inquiens, Cum humilitatis cauſſa mentiris, ſi non eras peccator antequã mẽtireris, mẽtiẽdo efficeris quod vitaras: veritas autem ipſa in te non eſt, niſi te ita dixeris peccatorem, vt etiam eſſe cognoſcas. Veritas autem ipſa eſt, vt quod eſt, dicas. Nam quomodo eſt humilitas, vbi regnat falſitas? Hæc Auguſtinus. Sed præter hæc omnia ſacræ ſcripturæ & ſanctorum virorum teſtimonia, ratio ipſa vrget vt non ita faciendũ eſſe credamus. Id enim quod ex ſe malũ eſt, nullo quanlibet bono fine præfixo, nec propter vllam aliã quanlibet bonã circũſtantiam poterit eſſe bonũ: quoniã (vt diuus Dionyſius libro de diuinis nominib. ait) bonum eſt ex cauſſa integra, malum verò ex ſingularibus defectibus. At quòd mendacium res ſit ex ſe mala, res eſt tam aperta, vt non egeat vllo teſtimonio: quoniam pugnat cum veritate, quæ res eſt ex ſe bona. Et hoc non ſolum Chriſtianis, verum etiam Ethnicis fuit notum. Nam Ariſtoteles quarto Ethicorum libro ait, Mendacium eſt ex ſe prauum, & fugien-

B dum: verum autem eſt bonum, & laudabile. Si mendaciũ ex ſe malum eſt, ergo propter vitam hominis ſaluãdam dictum, etiam malum erit. Alioqui eadem ratione bonum eſſet furtum quod ſub prætextu ſubuentionis pauperum fieret: hoc tamen nullus vnquam ſanctorũ conceſſit. Eadem etiam ratione eſſet dicendum eos non peccaſſe qui Apoſtolos Chriſti occiderunt, quoniam ſic facientes (vt Saluator ait) arbitrabantur ſe obſequium præſtare deo. Iohan. xvi. Multo autem melius eſt obſequiũ præſtare deo, quàm hominem à corporis morte eripere. Quo fit vt ſi vita hominis ſeruata valet mẽdacium à culpa liberare, obſequium quod ſe deo præſtare credit, valeat apoſtolorum occiſorem à peccato eripere. Demum vt huic liti finem ponamus, aperta eſt de hac re eccleſiæ definitio. Nam Innocentius papa huius no- Innocentius minis tertius Panormitano Archiepiſcopo ſcribens ita ait, Cum vſurarum crimen vtriuſq; papa. teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper hoc diſpenſationem aliquam fieri non videmus: quia cũ

C ſcriptura ſacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibẽdus eſt quis ne etiã pro redimenda vita captiui vſurarum crimine inuoluatur. Hæc Innocẽtius. Quæ verba habentur in volumine epiſtolarum decretalium in titulo de vſuris cap. ſuper eo. Sed ſupereſt vt obiectiones Caſſiani aut abbatis Ioſeph refellamus. Nam vt probet licitum eſſe pro magna aliqua vrgente neceſſitate mentiri, aliqua exẽpla patrum veteris teſtamenti affert, quos pro ſimili aliqua cauſſa mentitos fuiſſe conſtat. Quibus omnibus obiectionibus ſimul reſpõdemus, eos non fuiſſe mentitos, quoniam etſi verum occultarunt, falſum tamen non dixerunt, ſicut de Abraham ſuperius docuimus, cum dixit Sarram ſororem ſuam eſſe. Deinde, & ſi aliqui falſum dixerint, aut ſimulando fecerint, talem falſitatem ſcriptura ſacra non laudat. Non enim omnia eorum geſta quæ ibidem narrãtur, propterea quòd illic ſcripta ſunt, laudãtur: abſit: alioqui fieret vt aliqua illorum peccata quæ vt homines commiſerũt, eſſent etiam laudata. Ad hunc modum ſcriptura refert mendacium quod Iudith dixit Holoferni, non tamen mendacium illius laudat, ſed virilem illius animum quo inter media hoſtiũ Iudit. 11 & 13.

D caſtra pertranſire nõ metuit, & ducem exercitus in lecto cubantem interficere, & caput ducis ſecum in ciuitatem deferre. Hunc animum, hanc audaciã, hoc plus q̃ muliebre facinus laudat, non mendacium quo & ducem & illius milites decepit. Eſto etiam aliqua illorũ patrum dicta aut facta ſint quæ in faciem mendacia eſſe appareãt, & laudentur: illa (vt beatus Auguſtinus in libro contra mendacium docet) iuxta myſterium latens accipienda ſunt, nõ iuxta literæ corticem: quẽadmodũ Iacob dixit ſe eſſe Eſau primogenitũ Iſaac: quod iuxta Gen. xxvij. literæ corticem verum non erat: per ſpiritum tamen prophetiæ qua vſus eſt, verum dixit. Eo enim facto figurauit & prophetauit minorem populum, videlicet gẽtilium, ſubſtituendum fore in locum primogeniti, videlicet populi Iudęorũ. Nam Iacob excuſari a mẽdacio teſtatur Innocentius papa huius nominis tertius in capi. gaudemus. tit. de diuortiis.

Pro cõfirmatione alterius partis qua docet cauſſa humilitatis eſſe mentiendũ, ita vt de cõtinẽtia quam habet quis, interrogatus dicat ſe non habere. cap. xxi. præfatæ collationis ta-

E lia adducit teſtimonia, quibus Chriſtus ſic ait, Non videaris hominibus ieiunans, ſed patri Matthæ. vi. tuo qui eſt in abſcondito. & iterũ, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. & rurſum de iis qui palàm opera ſua faciunt, ait: Amen dico vobis, receperunt mercedẽ ſuam. His alind reſpondere non poſſumus, q̃ quod beatus Auguſtinus in quadã homilia ait, deũ per illa verba non opus ſed intentionẽ prohibuiſſe. Prohibuit quidem inanis gloriæ appetitum, ita vt etiam ſi opera noſtra ſint publicè facta, non hac intentione fiant vt videãtur. Ipſam tamẽ operũ manifeſtationẽ non prohibuit: alioqui ſibi eſſet contrarius, qui alibi dixerat, Luceat Matthæi. v. lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Qui ergo de virtute quam habet, interrogatus, ſe habere fatetur, & propter

hoc deo gratias reddit,& illius gloriam deo à quo accepit,tribuit:non contra illud præ- F
Matthæi.v. ceptũ dei agit,Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Et de hac re ſatis. Nec ſcio aliquẽ qui contra hũc erroré ex profeſſo ſcripſerit,præter vnum beatum Auguſtinũ,qui opus ſcripſit in quo contra omne mendacium diſputat. Admoneo tamen lectorem ne occaſione huius erroris Caſſianum inter hæreticos recenſeat:quoniam vt in primo huius operis libro docuimus,fieri eſt poſſibile vt quis hæreſim doceat,& hæreticus nõ ſit cenſendus:quoniam non adeò pertinaciter illam tuetur,vt eccleſiæ aliter docenti non ſit paratus obedire. Forte hac & alia occaſione huius Caſſiani opera inter apocrypha recenſentur à Gelaſio papa in cap.ſancta Romana, decimaquinta diſtinctione in libro Decretorum.

Mendicitas.

G

On defuere qui mendicitatem tanquam præcipuum generis humani malum diuturnis conuitiis lacerauerint.Nam qui dicunt beatum populum cui adſunt diuitiæ,dicent etiam miſerum & infœlicem populũ cui illę ſic deſunt,vt propter inopiam mẽdicare cogatur. Iohãnes ſiquidem Vvitcleff cũ
Iohannes. Vvitcleff. ſuorum turba diſcipulorum docet non eſſe licitam mendicitatem: quapropter monachos mendicantes execratur,dicens illos debere viuere per laborem manuum,
Lutherus. & non per mendicationem.Hunc eundẽ errorem hoc noſtro ſeculo ſuſcitauit Lutherus,dicens mendicitatem eſſe ex lege prohibitam.Quapropter cum ipſe monachus eſſet ordinis eremitarũ ſancti Auguſtini,& ob hoc mendicauerit(nam talis ordo monachatus eſt vnus ex quatuor mẽdicantibus)tamẽ poſtea à diabolo cui adhæſit,excæcatus,monachatũ reiecit, & mendicitatẽ damnauit,& ita tanquam canis ad vomitum reuerſus eſt. Nos autem cum H deo adiutore ſimus memores Franciſcanæ mendicitatis, quam in noſtra adoleſcentia vouimus,pro huius mendicitatis aſſertione laboramus.Et quoniam pro religione pugnamus, confidimus in deo quòd de noſtris inimicis triumphabimus: quoniam oſtendemus ex ſacris literis talem mendicitatem non eſſe prohibitam,immo laudatam & meritoriam,ad quã apoſtolos ex Chriſti inſtitutione ſæpe confugere oportuit pro victu habendo.Et quãuis de ipſo Chriſto non ſic legatur aut credatur quòd ipſe aliquãdo mendicauerit, quia mulieres aliquæ probæ quæ illius doctrinam audiebant & ſuſcipiebant, illi de facultatibus ſuis citra illius mendicitatẽ miniſtrabant,non tamen inde ſequitur mendicitatem nõ eſſe licitam ad vitæ ſuſtentationem.Nam multa ſunt quæ certum eſt Chriſtum non feciſſe,quæ tamẽ licita ſunt hominibus,vt inde vitæ ſuæ prouideant.Nunquam enim Chriſtus calceos fuit, aut caniſtra ex viminibus intexens fecit,aut ligna lęuigauit,aut lapides poliuit. Nunquid ideo colligere inde licebit,nullam ex illis artibus mechanicis eſſe licitã?Abſit.Eſto ergo vt nun I quam Chriſtus mendicauerit,non tamen inde ſequitur vt aliis mendicare nõ liceat pro vitæ ſuſtentatione.Sed iam oſtendamus mendicitatem ex euangelio. Chriſtus mittens diſcipulos ſuos ad prędicandum,præcepit illis omnium rerum defectum & penuriã, vt omnibus reiectis,& in ſolo domino iactantes cogitatum ſuum,crederent ſe ab illo nutriendos.
Matthæi.x. Nolite (inquit) poſſidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris. Ecce pecuniam interdictam. Verùm quia pecunia ſeclusa poterant ſecum aliquid pro itinere deferre,ne hoc facerent ſtatim ſubiunxit dicens,Non peram in via,neque duas tunicas,neque calceamenta,neque virgam.Ne autem quis putaret apoſtolos fuiſſe tunc ſoli fortunæ com-
Lucæ.x. miſſos,oſtendit illis vnde habituri eſſent alimenta,dicens, Dignus eſt operarius mercede
Matthæi.x. ſua.Vel vt alius euangeliſta ait,Dignus eſt mercenarius cibo ſuo.Per quæ verba deſignauit illos quibus apoſtoli prædicabant,teneri ad præſtandum illis alimenta.Et beatus Paulus in
j.Cor.ix. priore ad Corinthios epiſtola hoc expreſſius docet,ſic dicens, Quis militat ſuis ſtipendiis K vnquam?Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit ? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non comedit?Et paucis interiectis ſubdit·Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus ? Ecce vides apoſtolos ab omni rerum poſſeſſione denudatos,qui de labore ſuæ prædicationis debebant victum habere. Sed fingamus auditores fuiſſe adeò ingratos & immiſericordes,vt nullus illorum apoſtolis alimenta præſtiterit,nulluſque illorum apoſtolos ad domum ſuam inuitauerit,nam hoc poſſibile eſt con-
Matth. xxi. tigiſſe,cum conſtet Chriſtum in die ſolenni palmarum,etiam poſtquam prædicaſſet Hieroſolymis,à nemine illius oppidi fuiſſe inuitatum,ſed rediiſſe vſque Bethaniam, vt ibidem pranderet,

A pranderet,multo ergo melius hoc potuit contingere apoſtolis. Quid ergo tunc facturi fuiſſent apoſtoli? Nunquid pati debebant mortem? Abſit, cum poſſent eam euitare prodendo aliis ſuam egeſtatem. Si ergo poterant ſuam egeſtatem aliis reuelare, ergo poterant mendicare, quoniam hoc ego mendicitatem appello. Sic enim definit Auguſtinus mendicitatē. Quid eſt (inquit) aliud mendicare, niſi ad hominum miſericordiam viuere, ſicut viuunt Iudæi, ſupple ſub earum gentium regibus, in quas translati ſunt? Hæc Auguſtinus exponens verſum illum Pſalmiſtæ, Nutantes transferantur filii eius, & mendicent. Quòd ſi hæretici Pſal. cviij.
dicant illam apoſtolorum petitionem non eſſe tunc dicendam mendicitatem, cum apoſtoli tunc peterent illud quod iure illis debebatur, illis cōtradicit Ambroſius, qui in libello de vinea Naboth, ita ait, Audiuimus vocem diuitis aliena quærentis, audiamus vocem pauperis propria mendicantis. Nō fiat (inquit) hoc a deo, vt dem tibi hæreditatem patrum me-
B orum. Hæc Ambroſius. Quibus verbis expreſſe ait Naboth propria mendicaſſe. Deinde ſi hoc ita ſe haberet, oporteret vt qui in extrema neceſſitate conſtitutus eleemoſynā peteret, non eſſet dicendus mendicare, cum petat id quod ſibi iure debetur. Apoſtolis ergo opus erat mendicare, cum iam illis fuiſſet à Chriſto interdicta omnis pecunia. Vnde Theophylactus exponēs illud Lucæ, In eadem domo manete edentes & bibentes quæ apud eos Lucæ. x.
ſunt, ſic ait, Vide qualiter diſcipulos mendicare inſtituit, & precio eos nutrimentum habere noluit. Hæc Theophylactus iuxta translationem antiquam, qua vtitur Tomas in cathena aurea. nam in ea traductione quam recèns edidit Oecolampadius, aliter ſonāt. Et ſuſpicor Oecolampadium ex induſtria mutaſſe verba, quia ille etiam hoc eodem fuit pollutus errore, vt negauerit etiam mendicitatem eſſe licitam. Præterea, vt quis verè dicatur mendicare, parum refert per ſe an per alium petat, quoniam qualitercunque petat, mendicare dicetur, ſiue per ſe petat, ſiue per alium, ſiue etiā pro ſe petat, ſiue pro alio. Et ſi hoc eſt mē-
C dicare, tunc apertè conſtat Paulum apoſtolum mendicaſſe. Nam vt patet ex priore epiſtola ad Corinthios, in eccleſiis Galatiæ fiebant collectæ per vnam ſabbati pro ſanctis qui erāt i. Cor. xvi.
in Hieruſalem. Et in poſteriore epiſtola ad Corinthios idem Apoſtolus fatetur ſe feciſſe, & decernit ſe facturum collectas pro ſanctis in eccleſia Macedoniæ, & teſtatur ſe idem feciſſe in eccleſiis Corinthiorum. Rurſum concilium Viennenſe quod celebratum eſt ſub Clemēte quinto, decernit modum viuendi fratrum minorum per mendicitatem, non ſolum eſſe licitum, verum etiam meritorium. Demum ex. xlv. articulis Iohānis Vvitcleff damnatis in concilio Conſtantienſi ſeſſione octaua, viceſimusquartus ſic ait, Fratres tenētur per labores manuum victum acquirere, & non per mendicitatem. De quo articulo conciliū per hæc verba profert ſententiā. Prima pars (inquit) eſt ſcādaloſa, & præſumptuoſè aſſerta, pro quanto ſic generaliter & indiſtinctè loquitur. Et ſecūda erronea, pro quāto aſſerit mēdicitatem fratribus non licere. Hæc concilium Conſtantienſe. Sed opus eſt vt obiectioni- Concilium Viennenſe. Concilium Cōſtantiēſe.
D bus aduerſariorū reſpondeamus. Primò enim obiiciunt nobis illud quod ſcribitur in Deuteronomio. Omnino egens & mendicus non erit inter vos. Ex quo loco inferunt non licere alicui mendicare, cum hoc (vt aiunt) fuerit à deo prohibitum. Huic obiectioni reſpondemus illa verba non eſſe prohibitoria, ſed promiſſoria. Hoc enim deus promittit ibi ſeruanti ſuam legē, vt ſi videlicet Iudæi legem ſeruaſſent quam deus illis per Moyſem dedit, nullus inter eos futurus eſſet egenus aut mendicus. Et quia Iudæi legem trāſgreſſi ſunt, ideo deus non fecit cum illis iuxta ſuum promiſſum. Iudæis ſiquidem tanquā carnalibus in præmium obſeruationis legis promiſit deus ſolùm bona temporalia, ſicut eſt illud. Si audieri- Deuter. xv. Eſaiæ. i.
tis me, bona terræ comedetis. Ita etiam promiſſio quædā eſt cum ait, Omnino nō erit egens aut mendicus inter vos. Nam ſi verba illa fuiſſent (vt hæretici iſti dicunt) prohibitoria, peccaſſet Helias mendicans à vidua, & Lazarus plenus vlceribus, cuius mendicitas laudata eſt Lucæ xvi. 3. Re. 17.
in euangelio. Secundo obiiciunt illud Pſalmiſtæ dicentis, Non vidi iuſtum derelictum, nec
E ſemen eius quærens panem. Ex quo loco inferre volunt illos non eſſe iuſtos qui panem per Pſal. 36.
mendicitatem quærunt. Cui obiectioni reſpondemus ſecundum doctrinam Auguſtini, illa verba non eſſe intelligenda de pane corporali quem conſtat fuiſſe à multis iuſtis quæſitum, quoniam (vt de aliis taceam) Dauid quæſiuit panes propoſitionis à ſacerdote. Sed illa ver- 1. Re. 21.
ba ſunt intelligenda de pane ſpirituali verbi dei, quem panem nunquam iuſtis deus denegauit, neq; iuſtum aliquem ſic dereliquit, vt famem verbi dei pateretur. Circa panem tamē corporalem aut alias etiam res corporales ſæpenumero deus derelinquit iuſtos, vt per ſimiles preſſuras melius valeant aſſequi regnum dei. Contra hāc hæreſim ſcribit latiſſimè Thomas Valden in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ libro quarto.

Meritum.

F

Lutherus. INter alios Lutheri errores is vnus eſt quo ait nullum eſſe hominis meritū ad gloriam aſſequendam . Tantum enim gratiæ tribuit,vt nullum locum relinquat libero arbitrio. Cum ergo (vt ait) totum ex gratia dei pendeat, & nullo modo cooperetur liberum arbitrium,dicit non poſſe aliquod hominis opus dici meritum, præſertim cum noſtra opera ad gloriam æternā relata,diminuta reperiantur. Si Lutherus accipit meritum pro tali opere quod ex ſua natura & ex ſeipſo ęquale eſt pręmio,certê illius ſententia nō eſt de errore notanda,quoniam non eſt aliquod opus noſtrum ex ſe tale quod ęquari poſſit glorię ęternæ. G

Roma.viij. Nam apoſtolus ait non eſſe condignas paſſiones huius ſeculi ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Verùm non ſemper ſic capitur meritum,vt talem ęqualitatem & obligationem naturalem innuat,ſed aliam æqualitatem quę nō conſurgit ex natura rerum, ſed ex pacto quodam,quo pacto inito,æquale erit opus, quod antè nō diceretur ęquale: & debitum dicetur,quod aliàs non diceretur. Vt gratia exempli,Si in haſtiludio quodam quod forte non vltra vnius horæ ſpatium protenditur,rex promitteret cuicunque melius vibranti haſtam duobus occurſibus,gemmam aut aliquod precioſum iocale valens ſex millia aureorum,tunc ſi Petrus aut Iohannes melius cæteris rem geſſerit,dicetur abſque dubio quòd meritus eſt gemmam,& quòd rex eſt debitor illius. Tale autem debitum non eſt ex rei natura,quòd illi debita ſit gēma,ſed prouenit ex pacto regis, & libera illius promiſſione, qui promittens donare,ſeipſum obligauit. Ita etiam etſi noſtra opera ex ſe ſint indigna gloria, & nos per illa nullum ius habere poteramus ad gloriam æternam, nec gloria vnquam fuiſſet nobis debita,tamen quia miſericors deus promiſit ſeruanti mandata ſua ſe daturum illi vitam æternam, poſt talem promiſſionem debet deus dare gloriam ſeruanti ſua mandata. Quod debitum in deo non oritur ex noſtris operibus , ſed ex benigna eius voluntate , qui promittens nobis, ſeipſum obligare voluit. Et iuxta hunc modum intelligendo rationem meriti, conſtat nos nihil derogare maieſtati diuinæ cum dicimus opera noſtra eſſe meritoria vitæ æternæ,quia hoc modo nō dicimus deū obligari, aut eſſe debitorem noſtris operibus,ſed dicimus eum obligari ex promiſſione ſua,& eſſe debitorē promiſſioni ſuæ. Quòd autem ipſe promiſerit,ſimpliciter & abſolute eſt tribuendū gratiæ. Hoc modo negare merirum eſt hæreſis,quoniam hanc meriti rationem ſæpiſſimè ſacræ literæ oſtendunt. Sapiēs H

Eccli.xvi. nanque Eccleſiaſticus ait,Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum meritum operum ſuorum. Ecce vides ibi nomē meriti ſatis expreſſum. Cur ergo Luthere tātum abhorres meriti nomen,quod Eccleſiaſticus nō eſt veritus proferre? Præterea nihil aliud de- I

Matth.xx. ſignat illa Chriſti parabola de patrefamilias mittente operarios in ſuam vineam,cū quibus fecit conuentionem ex denario diurno,finito verò labore dixit paterfamilias procuratori ſuo: Voca operarios,& redde illis mercedem,illam videlicet quam paterfamilias cū operarios in laborem mitteret, illis promiſerat. Hic audis mercedem pro labore,quæ res quaſi debitum quoddam deſignare videtur. Quod clarius expreſſit paterfamilias cum murmuranti eò quòd non maiori præmio quàm denario fuiſſet donatus,dixit , Nonne ex denario conueni tecum? Tolle quod tuum eſt,& vade. Tuum dixit,quo nomine oſtendit talem denarium fuiſſe illi debitum. Sed vnde debitum? Certê ex cōuentione. Rurſum apud Mar-

Marci.ix. cum Chriſtus diſcipulis ſuis in hunc modum loquitur: Quiſquis potum dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo,quia Chriſti eſtis,amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam. Et Paulus apoſtolus in prima ad Corinthios epiſtola ſic ait,Vnuſquiſq; propriā

1.Cor.iij. mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Si nullum eſſet meritum,non diſtribueretur K merces iuxta laboris menſuram,ſed iuxta voluntatem donātis. Et in epiſtola ad Hebręos

Hebr.xiij. clarius nomen meriti expreſſit dicens,Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci. ta-

Sapien.iij. libus enim hoſtiis promeretur deus. Et Sapiens de iuſtis loquēs ait, Tentauit illos deus, & inuenit eos dignos ſe. Si digni,ergo meritum habentes. Et Paulus ad Theſſalonicenſes ſcri-

ij.Theſſ.i. bens de tribulationibus quas illi patiebantur,ait,Quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicii

Coloſſ.i. dei,vt digni habeamini regno dei,pro quo & patimini. Et Coloſſenſibus ſcribens ait , Dignos nos fecit in parte ſortis ſanctorum. Quòd ſi dicas Paulum non afferere nos eſſe ex nobis dignos , ſed ꝙ deus nos fecit dignos , & ego hoc ipſum ſentio , quòd non ſumus ſufficientes

A cientes ex nobis ad gloriam promerendam,ſed quòd illam mereamur,eſt ex gratia dei quę nos & præuenit,& euntes comitatur. Itaque deus per gratiam quam nobis donat,facit nos dignos ſe. Hoc ergo non poterit negare Lutherus,quin iuſtus ſit dignus deo,quanuis à deo ipſo fiat dignus. Quòd ſi dignus,ergo aliquam habet meriti rationem. Omitto hic ſacrorũ doctorum teſtimonia,qui omnes tribuunt meritum homini gratia dei adiuto. nam qui deſtitutus eſt gratia diuina,certum eſt quòd nihil mereri poteſt.

SEcunda hæreſis eſt omnino cõtraria huic proximè narratę, quoniam ait hominem ſine auxilio gratiæ dei poſſe ex ſua virtute naturali promereri vitã æternam. Huius hæreſis author fuit Pelagius. Sed de hac hæreſi nõ eſt opus impræſentiarũ diſputare,quoniam ſupra in titulo de gratia hæreſi prima ſatis(vt exiſtimo) de illa diſſeruimus. Pelagius.

B

Miraculum.

DE erroribus Valdẽſium Guido Carmelita differens cap. xv. dicit illos ſentire nulla vera miracula fieri in eccleſia. Verùm Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum cap. xxxv. recenſens Valdenſiũ errores, nunquam huius erroris meminit. Et ſi ita ſenſerunt,vt Guido illis impingit, apertiſſimè ex hoc errore licebit colligere quãta fuerit illorũ demẽtia,& ſacrarũ literarum ignorantia,cũ ſint tã multa ſcripturæ ſacræ teſtimonia ad miraculorũ cõfirmationem. Sed Valdenſes fuerunt homines idiotæ, & prorſus ignorantes: quapropter veriſimile eſt eos neſciſſe quid ſit miraculum. ideo prius oportet miraculũ definire, quàm de eo diſputemus. Miraculum eſt res inſolita ſupra naturæ potentiam operata. Itaq; duo oportet ineſſe vt aliC quid poſſit dici miraculum, quòd videlicet ſit ſupra naturæ potentiam,& ꝙ non ſit ex cõmuni conſuetudine. Et ſi alterum horũ deſit,miraculũ minime dicetur. Hac enim de cauſſa creatio animæ humanæ non eſt cenſenda miraculum, quia etſi illius creatio excedat potentiam naturæ, non eſt tamen res inſolita,cum deus quotidie nouas creet animas. Eadem ratione ſi vnus homo naſceretur cum ſeptem digitis in qualibet manu, non dicetur miraculum, quia etſi hoc ſit inſolitum,non tamen excedit potentiam naturæ, quoniam à cauſſis naturalibus hoc procedere poteſt. Si tamen res eſt inſolita, & vires naturæ exuperans,illa meritò miraculum dicetur. Huiuſmodi autem quàm multa fuerint vera miracula,piget recenſere,quoniam vtrunque teſtamentum plenum eſt miraculis. Ex veteri inſtrumento ſatis eſt ad memoriam reuocare miracula quæ deus operatus eſt in Aegypto cum inde eduxit filios Iſrael. Et forte Valdenſes fuerunt ex illis de quibus dixit propheta, Et obliti ſunt benefactorum eius,& mirabilium eius quæ oſtendit eis, Corã patribus eorum fecit miraD bilia in terra Aegypti,in campo Thaneos. Ecce mirabilia operata in Aegypto. Quòd ſi contendas fatendo illa fuiſſe mirabilia, non autem miracula,quanuis ex definitione miraculi aſſignata poſſis conuinci,tamen volo vt ipſa ſcriptura te conuincat. Cum diceret Moyſes populo Iſrael ex mandato domini,quo pacto nocte ſequenti moriturum eſſet omne primogenitum Aegypti tam ex iumentis quàm ex hominibus, ſtatim hæc verba ſubnectit. Apud omnes autem filios Iſrael nõ mutiet canis, ab homine vſque ad pecus: vt ſciatis quãto miraculo diuidat dominus Aegyptios & Iſrael. Et in libro Numerorum ſcriptura loquens quomodo terra deuorauit Chore,moriẽtibus plurimis quando combuſſit ignis ducentos quinquaginta viros,ſic ait. Et factum eſt grande miraculum,vt Chore pereunte filii illius non perirent. Si ad nouum inſtrumẽtum nos citare volunt,illic etiam pro nobis dicetur ſententia. Illic enim inuenies cæcos viſui reſtitutos,claudos ambulantes, paralyticos ſanatos, è quibus vnus fuerat. xxxviii. annis infirmus, leproſos plures mundatos, mortuos E ſuſcitatos,aliáque innumera miracula,quæ nullo pacto per naturę virtutem fieri poterant. Quis ergo erit tam temerarius vt negare audeat illa vere contigiſſe, & vera miracula eſſe? Quòd ſi Valdenſes ſuam aſſertionem reſtringãt ad miracula quæ à ſanctis fieri dicuntur, adhuc erit eorum aſſertio dicenda hæreſis. Nam de Petro dicit hiſtoria apoſtolica quòd ad vocem Petri conſolidatæ ſunt baſes cuiuſdam claudi petentis eleemoſynam ante fores templi: & ſanatus eſt Aeneas alius qui fuerat paralyticus iacens in lecto annis octo. Et plurima alia miracula enarrat illa apoſtolica hiſtoria, quæ non poſſunt negare fuiſſe miracula. Verùm non deſunt aliqui latentes (vt exiſtimo) Valdenſes, qui hæc miracula à ſanctis facta deridենt,dicentes illa à ſolo deo fieri, quoniam (vt ait propheta) ille eſt qui fa- Valdenſes. Def. miracul. exm 1m exm 2m Pſal. lxxvij. Exodi. xi. Nume. 26. Iohan. v. Actuũ. iij. Actuũ. ix. Pſal. lxxi.

cit mirabilia magna ſolus. Quapropter dolent cum audiunt alios dicentes talem ſanctum F
aut talem ſanctam feciſſe aliquod miraculum,quia dicunt illa à deo fieri, & nõ debere vllo
pacto hominibus tribui. Fateor quidẽ à deo illa omnia fieri,ſed vt deus illa fecerit,ſancto-
rum merita ſunt in cauſſa:ad quorum exaltationẽ deus vult miracula fieri. Et quia propter
merita illius ſancti deus hoc facit,dicuntur fieri ab illo ſancto. Neque hic modus loquendi
Iohã.xiiij. eſt alienus à ſacris literis. Nam ipſe veritatis magiſter apud Iohãnem ait, Amen amen di-
co vobis,qui credit in me,opera quæ ego facio,& ipſe faciet, & maiora horũ faciet. Aduer-
te quod nõ dixit,maiora horum propter merita illius ego faciam, ſed dixit,& ipſe faciet,
Marci vlti. & maiora horum faciet. Et apud Marcũ iterum ait,Signa eos qui crediderint, hæc ſequen-
tur. In nomine meo dæmonia eiicient &c. Non dixit,Ad eorum preces ego eiiciam,ſed di
xit,ipſi eiicient,ipſi ſerpentes tollent, ipſi linguis loquentur nouis. Valeant ergo miracu-
lorum ſubſannatores,& nolint tot deinceps excitare tragœdias aduerſum eos qui dicunt G
miracula fieri à ſanctis,cum dominus dicat de quolibet credente in eum, quòd faciet illa
quæ ipſe fecit,& adhuc maiora.

Miſsa.

INter multa quæ nobis deus benignitatis ſuæ teſtimonia in hoc mundo reliquit,præcipuum eſt illud omnium ſacramentorum excellentiſſimum quod propter affluentem & exuberantem gratiam quæ in illo confertur, vocatum eſt euchariſtia. Et quemadmodum illud eſt excellẽtiſſimum, ita oportuit vt ad illud conficiẽdum eminentior inſtitueretur cultus religionis,vt ex cultu exteriori magis alliceretur animus omnium adſtãtium ad maiorem reuerentiam illi ſacramento præſtandam. Nam cum vident homines præparationem ſacerdotis,cęremonias quæ præcedunt & ſequuntur huius ſacramenti conſecrationem,valde mouentur vt magis illud reuereantur. Huius ergo ineffabilis ſacramenti conſecrationem cum cęremoniis ad illam pertinentibus,nos miſſam vocamus. Qui ergo ipſum ſacramentum contemnunt,non eſt mirandum ſi illius ſacramenti conſecrationi detrahãt, miſſæ dignitatem deprimant,eam nihili facientes. Quod vt facilius efficiant, hinc exordiũ ſumunt,dicentes Miſſam non eſſe à Chriſto inſtitutam, ſed humanis inuentionibus eccleſiæ illatam. Huius peſtiferæ aſſertionis primus magiſter fuit Iohannes Vvitcleff, qui dixit non eſſe fundatum in euangelio quòd Chriſtus miſſam ordinauerit. Si Iohannes Vvitcleff hic capit vocabulum miſſæ vt complectitur totum illum cęremoniarum decurſum,qui cõ ſecrationem euchariſtiæ præcedit & ſequitur, vtputa quod dicitur primo introitus, mox dicatur ter Kyrie eleiſon,& ter Chriſte eleiſon &c. hoc modo capiendo vocabulum miſ- I
ſæ,ego non putarem eſſe cenſendam hæreſim illius aſſertionem:quoniam certum eſt Chri
ſtum nõ inſtituiſſe illa omnia, ſed partem illorum apoſtoli inſtituerunt,alias partes decur
ſu temporis addidit eccleſia. Nam hymnum illum angelicum,videlicet, Gloria in excelſis
deo, Teleſphorus papa & martyr præcepit cantari in miſſa ante ſacrificii oblationem. Et
Gregorius papa huius nominis primus inſtituit vt in principio miſſæ cantetur antiphona
quæ vulgo dicitur introitus. Idem etiam inſtituit vt poſt introitum nouies kyrie eleiſon,
Chriſte eleiſon cantetur. Et ita alia ab aliis ſucceſſu temporis addita ſunt. Si verò miſſa ca-
piatur prout debet,vt videlicet ſolum ſignificet illa quæ ſunt ſubſtantialia,videlicet conſe-
crationem euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie,oblationem illius deo in memoriã Chriſti,& eiuſ-
dem oblationis ſumptionem:ſic intelligendo certum eſt quòd Chriſtus miſſam ordinauit,
& per conſequens certum eſt Iohannis Vvitcleff aſſertionem eſſe meritò de hæreſi notatã.
Nam Chriſtus in illa cœna vltima poſtquam ipſe corpus ſuum diſcipulis manducandum K
Lucæ xxij. ſub ſpecie panis dedit,dixit,Hoc facite in meam commemorationem. Quibus verbis di-
ſcipulis præcepit vt illud quod ipſe fecit,illi facerent in commemorationem eius. Chri-
ſtus benedixit,hoc eſt conſecrauit, quoniã illa benedictione Chriſtus conſecrauit: & ita à
vetuſtis eccleſiæ doctoribus potiſſimũ Græcis vocatur cõſecratio euchariſtiæ myſtica bene-
dictio. Sic enim eã vocat Gregorius Nazianzenus. eodem nomine ſæpiſſimè appellatur
à Cyrillo ſuper ſextũ Iohannis caput. Sic etiam vocatur in epiſtola quam miſit concilium
Epheſinum Neſtorio hæretico. Hinc etiam ortum habet quòd ſacerdos antequã verba cõ-
ſecrationis dicat,benedicit panem,vt Chriſtum imitetur, qui antequã diſcipulis daret,be-
nedixit.

Prima hæreſis. Iohannes Vvitcleff.

A nedixit. Verùm etſi non legatur in euangelio aliquam aliam pro hoc ſacramento fuiſſe à Chriſto inſtitutam cęremoniam, non tamen ideo contemnendæ veniunt illæ cęremoniæ quibus catholica vtitur eccleſia, præſertim cum bonam illarum partem legamus fuiſſe ab apoſtolis inſtitutam. Nam Hugo de ſancto Victore in libro de ſacramentis, & Iſidorus in libro de officiis cap. xv. & Remigius in libro de officio miſſæ, teſtantur eum ordinem orationum quibus deo oblata ſacrificia conſecrantur, primò à ſancto Petro fuiſſe inſtitutum, quem primam miſſam Antiochiæ celebraſſe ferunt, in qua tres tantum orationes initio fidei proferebantur, incipiebatq; tunc ſacerdos ab illo loco vbi dicitur, Hanc igitur oblationem &c. Alia verò ſucceſſu temporis addita ſunt. Meritò ergo talis aſſertio Iohannis Vvitcleff eſt velut hæretica damnata. Nam ex. xlv. articulis eiuſdem Vvitcleff in concilio Conſtantienſi damnatis, quintus articulus ſic ait, Non eſt fundatū in euangelio quòd Chriſtus
B miſſam ordinauit. Quæ aſſertio ſimul cum aliis vna ſuper omnes lata ſententia damnata eſt. Contra hanc hæreſim copioſè diſputat Thomas Valden in libro de ſacramentalibus, titulo quarto.

SEcunda hæreſis negat miſſam eſſe ſacrificium, neq; ibi eſſe aliquam oblationem. Huius hæreſis author eſt Lutherus, qui volēs ex toto miſſam vnicum animarū ſolatium, tollere, his gradibus progreditur, vt primo dicat miſſam nō eſſe ſacrificium, quoniam in ea (vt ait) nulla prorſus oblatio offertur. Et quoniam hoc eſt primum fundamentum quod iacit ad ſuam hęreſim de miſſa abroganda ſtabiliendam, ideo pro viribus oportet anniti vt illud euertamus. Primo ergo quærendum eſt à Luthero, vtrum pro ſtatu legis euāgelicæ ſit aliquod ſacrificium ab ipſa lege ſtatutum, & illi legi peculiare. Nō eſt dicendum nullū eſſe ſacrificium, quoniam in omni lege fuerunt ſemper aliqua ſacrificia. Nam in lege naturę fue Lutherus.
runt ſacrificia, quoniam Iob qui ſolum in lege naturæ vixit, offerebat holocauſta per ſingu- Iob. i.
C los dies, ne fortè filii eius peccaſſent. De lege Moſaica nō eſt opus dicere, cum tota illa plena fuerit ſacrificiis. Et gentes ipſæ diuerſa idola colentes, diuerſa habebant ſacrificiorū genera, ita vt nulla ſit gens tā barbara quæ non habeat aliquod ſacrificii genus quod offerat deo ſuo, hoc eſt illi quem putat deum. Et hoc non aliunde venit, niſi quia à natura eſt omnibus inditum, vt deum quiſq; colat. Multo ergo magis oportet in lege euangelica, in qua clariorem dei cognitionem habemus, vt in ea ſit aliquod ſacrificium multo excellētius omnibus ſacrificiis aliarum legū. Tale autē nullū reperiri poteſt niſi miſſa ſit ſacrificiū, in qua verum Chriſti corpus, & verus eiuſdem ſanguis deo offertur. Miſſa ergo eſt ſacrificium. Et hāc noſtram argumentationem confirmat Malachiæ prophetę teſtimonium, qui enarrans abro-
gationem ſacrificiorum veteris legis, ſic in perſona dei loquitur · Non eſt mihi voluntas in Malach. i.
vobis, dicit dominus exercituum, & munus nō ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur &
D offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomē meum in gentibus. Ecce vides repudiari ſacrificia veteris legis, cum ait, munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Et ne omnino ſine ſacrificio videretur populū relinquere, ſtatim aperuit aliud ſacrificium loco illius ſubrogatum multo melius, cū dixit: In omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio mūda. At nulla alia eſt oblatio quæ ſimpliciter & abſolutè dici poſſit mūda, niſi euchariſtia quæ in miſſa deo offertur, quoniam vt ait propheta quidā, omnes iuſtitiæ noſtræ Eſaiæ. xxvi.
quaſi pannus mēſtruatę ſic ſunt coram deo. Et ſi aliqua eſt oblatio quæ munda dicatur, illa non eſt ex ſe munda coram deo, ſed ex munditia & bonitate ipſius offerentis. Reſpexit de⁹ (inquit ſcriptura) ad Abel, & ad munera eius. Ad Abel primo, deinde ad munera, & ideo Gene. iiij.
reſpexit ad munera, quia reſpexerat ad perſonā. Oblatio autem illa de qua propheta Malachias loquitur, abſolutè dicitur munda, nulla expreſſa perſona à qua ſuam caperet munditiam. Ex quo colligitur q̄ ſit ex ſe munda, eſt ergo illa euchariſtia. Quod ſi dicas intelligi
E de illa oblatione qua Chriſtus ſeipſum in cruce pro nobis omnibus ſemel deo patri obtulit, obſtat id quod ait domin⁹, dicēs quòd talis oblatio offertur in omni loco. At illa vnica oblatio in cruce facta à Chriſto, in ſola Iudęa facta eſt, & non in omni loco. Non ergo loquitur propheta de illa. Nec etiam talis oblatio munda de qua dominus per prophetam loquitur, eſt oratio & eleemoſyna, ieiuniū, aut aliqua alia ſimilis. Nam ſi de huiuſmodi oblationibus loquamur, non vna in omni loco & ab omnibus offertur, ſed diuerſæ ſunt orationes, diſtinctæ eleemoſynę iuxta diuerſitatem perſonarum eas offerentium. Et huiuſmodi oblationes etiam in lege veteri offerebantur deo. iſta autem de qua dominus per prophetā loquitur, nō fuit in veteri lege, quoniam dicit eam ſubrogandam loco aliorum ſacrificio-

ruma quæ reprobanda erant. Oblatio ergo quæ ex ſe ſit munda ſine vllo perſonæ offerentis F
reſpectu, & quæ in omni loco vna & eadem ab omnibus offeratur, nulla reperiri poteſt niſi
euchariſtia, quę quotidie à tota eccleſia per vniuerſum mũdum diſperſa, in miſſa deo offer-
tur. Ergo miſſa in qua talis oblatio offertur, eſt ſacrificium. Præterea, ſacerdotiũ legis euan-
gelicę quod à Chriſto ſummo ſacerdote incepit, pręceſſerat ſ figura in ſacerdotio Melchi-
Hebræ.vij. ſedech, prout apertiſſimè docet Paulus in epiſtola ad Hebr. quoniã ex hoc colligit ibi Pau
lus melius eſſe ſacerdotium nouę legis q̃ ſacerdotiũ veteris, quia videlicet hoc benedictio-
nem ab illo receperit. Et Chriſtus qui ſummus eſt huius ſacerdotii ſacerdos, dictus eſt ſa-
Pſalm.cix. cerdos ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Iam videamus in quo ſacerdotiũ Mechiſedech ſimi-
le ſit ſacerdotio nouæ legis euangelicæ, vt meritò poſſit dici figura & typus illius. De ſacer-
dotio Melchiſedech nihil aliud expreſſit ſcriptura, q̃ ꝙ panẽ & vinũ obtulit, ita ꝙ oblatio
Melchiſedech quã deo obtulit, fuit panis & vinũ. Verũ hoc impii hęretici negãt reperiri in G
ſcriptura, ſed dicũt ſcripturã referre Melchiſedech obtuliſſe panẽ & vinũ Abrahę redeunti
Gen.xiiij. de victoria quinq; regũ, & non deo. Sed vt eorũ fallacię & techne prodantur, citare oportet
ſcripturã. Sic enim verba eius habent· At vero Melchiſedech rex Salem proferens panem
& vinum, erat enim ſacerdos dei altiſſimi, benedixit ei &c. Quòd panem & vinum ob-
tulerit, apertius dicit ſcriptura, q̃ vt dubitari poſſit. Verùm cui obtulerit, oſtendere oportet.
Et certè ſi ſequentia verba aduertantur, apertè conuincitur ꝙ deo obtulit. Nam cum dixe-
rat panem & vinum protuliſſe, cauſſam illius oblationis mox ſubiunxit dicens, Erat enim
ſacerdos dei altiſſimi. Eſt ne ſufficiens cauſſa ſacerdotium dei, vt Abrahæ panem & vinum
offerre debuiſſet? Aut fortè ſacerdotis officium erat miniſtrare victoribus panẽ & vinum?
Abſit. Non eſt enim æquũ vt miniſter menſæ dei miniſtret menſis hominũ. Si coniunctio-
nem copulatiuã poſuiſſet ſic dicens, At verò Melchiſedech rex Salem proferẽs panẽ & vi-
num, & erat ſacerdos dei altiſſimi &c. ſi ſic locutus fuiſſet, dubitari meritò poterat cui ob- H
tuliſſet panem: ſed cum poſuerit coniunctionem cauſalem, dicens, erat enim ſacerdos dei
altiſſimi, videntur illa verba poſita vt redderet cauſſam quare obtulerit panem & vinum.
Nam quia dixerat Melchiſedech regem Salem obtuliſſe panem & vinum, mirari quis po-
terat regem oblationes facientẽ. ideo ſubdidit dicens, Erat enim ſacerdos dei altiſſimi. Mel
chiſedech ergo panẽ & vinum obtulit deo. Et hæc eſt non ſolum recentium theologorum
Franciſcus Titelman⁹ ſup pſal.cix ſententia (vt quidã exiſtimat) ſed veteſtorum. Nam beatus Cyprianus in quadam epiſtola
ad Cęciliũ quæ eſt in ſecũdo lib. epiſtolarũ eius, ita ſentit. Damaſcenus in.iiii. libr. de fide
orthodoxa cap.xiiii. idẽ docet. Quòd ſi Melchiſedech panẽ & vinũ non obtulit deo, oſten-
dãt ex ſacris literis q̃ hoc aſſerũt, quis fuerit ritus aut ordo ſacerdotii Melchiſedech vt me-
ritò dicatur geſſiſſe typum ſacerdotii nouæ legis? Cum ergo nihil aliud de eius ſacerdotio
reperiatur, cõuincitur eũ panẽ & vinũ obtuliſſe: & ſi in hoc figurã geſſit ſacerdotii nouæ le
gis, oportet veritatẽ in ſacerdotio nouæ legis reperiri, cui talis oblatio ſimilis habeatur. At I
nulla alia haberi poteſt in ſacerdotio legis euangelicæ, niſi oblatio illa corporis & ſangui-
nis quæ ſub ſpecieb⁹ panis & vini quotidie in miſſa fit. In miſſa ergo aliquid offertur, & per
cõſequens miſſa eſt ſacrificiũ. Rurſus Paulus apoſtolus in ea quæ eſt ad Hebrę. epiſtola ſic
Hebræ.v. ait, Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt
ad deũ, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Aut ergo nullũ eſt legis euangelicæ ſacer-
dotiũ, aut aliquod habebit peculiare ſacrificium quod offerat pro peccatis. nullũ autẽ eſt a-
liud quod nõ poſſit à non ſacerdote offerri, niſi euchariſtia quæ in miſſa offertur, miſſa ergo
eſt ſacrificiũ. Deinde hanc ſententiã docuerunt concorditer omnes ſacri doctores qui ante
Lutherum ſcripſerunt. Concors autem omnium ſacrorũ doctorũ ſententia (vt in lib. huius
operis primo cap.vii. docuim⁹) maximi eſt momẽti, adeo vt ſi ſcriptura aut eccleſiæ definitio
deeſſet, illa ſola ſufficeret ad fidem aſtruendam. Iſtorũ autem ſacrorum virorũ teſtimo-
nia cauſſa prolixitatis vitandæ omitto. Quòd ſi quis ea videre deſiderat, citabo loca illorũ, K
vt curioſus & diligens lector ex propriis fontibus hauriat ſi velit. Dimiſſis ergo aliis recen-
tioribus, à Gregorio exordiar. Gregorius papa in.iiii. libro dialogorum cap.lviii. Fulgen-
tius lib.ii. ad Monimũ circa principium libri ſæpe vocat miſſam ſacrificium & oblationẽ.
Leo papa huius nominis primus in epiſtola quadam ad Dioſcorum, quæ eſt nona in ordi-
ne. Auguſtinus libro decimo de ciui. dei cap.xx. & lib.xvii. cap.xx. & ſermone.i. ſuper pſal.
xxxiii. Ambro. lib.i. de officiis cap.xlviii. Chryſoſtomus in homilia de proditione Iudæ, &
ſuper epiſt. ad Hebr. ſæpe. Gregorius Nazianzenus in carminibus quæ ad epiſcopos ſcri-
pſit. Verùm quia hic liber non ita patet omnibus vt reliqui, eius verba hic ſubiungam. Sic

enim

A enim ait: O ſacrificia mittẽtes incruenta ſacerdotes. O animarũ cuſtodes glorioſi. O magni figmentum dei veſtris in manibus ferentes. Hæc ille. Quod autem dicit ſacrificia incruenta, nõ ideo dicit quia ibi offeratur corpus ſine ſanguine, ſed quia nihil pro tali ſacrificio occiditur, & nulla illata vi effunditur ſanguis, ſicut olim in lege veteri cum de aliquo animali victima mactabatur. Irenæus libr. iiii. cap. xxxii. Alexander papa huius nominis primus in quodã decreto quod inſcribitur de ſacerdotibus non vexandis, & habetur in volumine cõciliorũ generaliũ. Ignatius martyr in epiſtola ad Smyrnenſes. Ecce quanta ſit Lutheri auda cia, qui non eſt veritus ſententiæ tantorum patrum repugnare, & velut alter Goliath ſolus totam ſacrorum virorum phalangem ad bellum prouocare. Poſtremò hæc peſtifera Lutheri ſententia damnatur in pluribus conciliis. Plurima enim ſunt concilia quæ cẽſent miſſam eſſe verum ſacrificium. Primò concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio celebratum, cu Concilium
B ius definitio habetur in volumine epiſtolarũ decretaliũ in titulo de ſumma trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus. Sic enim ibidem habetur: Vna eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur, in qua idem ipſe ſacerdos eſt ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſterium vnitatis accipiamus ipſi de ſuo quod ipſe accepit de noſtro. Hęc concilium Lateranenſe. Et concilium Toletanum primum cap. v. vocat miſſam ſacrificiũ. Concilium Toletanũ.
Et concilium Toletanum duodecimum cap. v. eodem nomine miſſam appellat. Et concilium Epheſinum in epiſtola quæ nomine concilii ad Neſtorium directa fuit, ſic miſſam ap Concilium
pellat. Sed opus eſt vt Lutheri obiectionibus reſpondeamus. Sic enim obiicit, In cœna non Epheſinũ.
ſe obtulit deo patri, ſed in morte. ergo ſacerdos qui memoriam agit illius cœnæ dominicę, non offert corpus Chriſti deo. Huius argumenti debilitas inde patebit, ſi aduertat quiſque
C miſſam non ſolum eſſe in memoriam cœnæ, ſed etiam in memoriam paſſionis & mortis Chriſti. Hoc autem Paulus confirmat dicens, Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & 1. Corin. ij
calicem bibetis, mortẽ domini annũciabitis donec veniat. Cum ergo nullus dubitet Chriſtum in morte ſeipſum obtuliſſe deo patri, oportet etiam vt nullus dubitet quin ſacerdos in miſſa quæ in mortis Chriſti commemorationem agitur, offerat Chriſtũ in oblationem deo.
Secundo obiiciunt nobis Lutherani Paulum dicentem, Vna oblatione conſummauit in Hebræ. x.
ſempiternum ſanctificatos. Et iterum, In qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel. Quam ſententiam ſæpe Paulus repetit in epiſtola ad Hebręos, præſertim capitibus vii. & ix. Huic obiectioni reſpondemus, fatentes Chriſti corpus ſemel duntaxat fuiſſe oblatum in cruce viſibiliter & ſenſibiliter, ita vt ipſe in tali oblatione mortem ſubiret, & ſic moriens à toto populo conſpiceretur. Talis inquam oblatio ſemel facta eſt, nec opus eſt vt iterum fiat, cum illa pro totius mundi redemptione ſufficiat. Et de hac
D loquitur Apoſtolus. Sed eſt alia oblatio multo delicatior, quæ nullũ habet doloris aut anguſtiæ rigorẽ, & propterea vocauit Gregorius Nazianzenus ſacrificia incruenta, oblationẽ euchariſtiæ in miſſa, vt diximus, quia in illa oblatione etſi Chriſtus ſit oblatus, non tamen in illa moritur, prout mortuus eſt cum fuit oblatus in ara crucis. In prima oblatione ipſemet Chriſtus ſeipſum obtulit deo, ita vt eſſet ſacerdos & ſacrificium. In hac autem oblatione quæ fit in miſſa, etſi ipſe offeratur, & ſit ſacrificium, non tamen ipſe ſe offert deo, ſed ſacerdos in perſona eccleſiæ præſentat deo patri oblationem factam per filium in ara crucis. Et ex hoc diſcrimine inter offerentes, oritur vt diuerſum fuerit meritum in iſtis duabus oblationibus. Nã prima quæ à Chriſto facta eſt, fuit meriti infiniti. Secũda autẽ q̃ fit à ſacerdote in miſſa, eſt meriti limitati & finiti. In prima verè mortuus eſt Chriſtus: in oblatione verò quæ fit in miſſa, non moritur, ſed fit quædam illius mortis memoria. De hac ſecunda oblatione non loquitur ibi Paulus, vt patet ex litera: & de hac dicimus eam fæ-
E piſſime iterari, quanuis prima oblatio non fuerit iteratò facta. Hoc autem vt non appareat Luthero nouum, teſtimonio Chryſoſtomi cõprobemus, qui ſuper epiſtolã ad Hebręos ſic ait, Et quia ſemel oblata eſt illa hoſtia, oblata eſt in ſancta ſanctorũ. hoc autem ſacrificium exemplar eſt illius, idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnũ, craſtina aliũ, ſed ſemper id ipſum. Proinde vnum eſt hoc ſacrificium. Hæc Chryſoſtomus. Ecce qualiter ait nos offerre eandẽ hoſtiã quã Chriſtus ſemel obtulit in cruce, videlicet corpus & ſanguinem ſuum. Tertio Lutherus ſuam ſententiam hoc argumento probare nititur: Quomodo (inquit) fieri poteſt vt ſacerdos offerat deo quod ipſe ſumit? Repugnat enim (vt ipſe ait) miſſam eſſe oblationem, quum illã recipiamus. Idem ſimul recipi & offerri non poteſt. Mi-

rum eſt quòd ſophiſmate tam nugaci Lutherus in re tam ſacra ſe firmet, quum ipſe aliàs nō F
ſemel aut iterum omnes argumentationes & dialecticas ratiocinationes à rebus ſacris abigat, inſimulétq; recentes theologos quòd eas ſacræ theologiæ miſcuerint. Sed hæc miſſa faciamus, & redeamus ad huius rei primum caput. Nónе plurima ſacrificia legis Moſaicæ ſumebant ii qui offerebant? Nunquid edebat deus ea quæ illi offerebantur? Audi ipſum deū
Pſal. xlix. exprobrantem Iudaicam dementiam, & futuram Lutheri inſaniam, Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos, quoniā meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumēta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum? aut ſanguinē hircorum potabo? Cum ergo deus nō comedebat carnes quæ illi offerebantur, nunquid peribant? Non certè, ſed multæ ex domini præcepto manebant penes ſacerdotes. Si ſacerdotes capiebant, & non eſt dubium quin ſacerdotes etiā offerebāt, colligitur optime nullā eſſe repugnantiā, vt idem ſimul offerat & accipiat. Hæ ſunt G
præcipuæ obiectiones: alias autē, quoniā debiliſſimæ ſunt, cauſſa prolixitatis vitandæ præterii. Si quis verò plura de hac re noſſe cupit, legat Iodocum Clichthoueū in prima parte Propugnaculi eccleſiæ cōtra Luheranos, & Gaſparem Sagerū, & Iohānē Eccium, qui librū integrum de hac re edidit, in quo exactiſſime rem pertractat, quanuis prolixius iuſto.

Lutherus. TErtia hæreſis eſt, quæ ait miſſam nō poſſe offerri pro peccatis, nec poſſe prodeſſe viuis aut defunctis, ſed ſoli ſacerdoti. Huius erroris author eſt etiā Lutherus, dicens impium eſſe ſi miſſa canatur pro peccatis. Ecce quibus gradibus progreditur diabolus vt homines ad tartara ducat. Primùm ad peccatum allicit & impellit: deinde à remedio auocat, ne peccatorum cicatricibus ſubueniatur. Sed claudamus aures ad vocem aut ſibilum
Hebr. v. ſerpētis venenoſi, & audiamus Paulum dicentē, Omnis nanq; pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad deum, vt offerat dona & ſacrificia H
pro peccatis. At cum euāgelicum ſacerdotium (vt in præfata hæreſi oſtendimus) nullum aliud habeat ſacrificium quàm euchariſtiam, conuincitur inde vt illam ſacerdos offerre poſſit pro peccatis, non tantum ſuis, ſed etiam pro peccatis populi. Nam poſt illa verba adducta Paulus de eodem ſacerdote ſermonem faciens ſubiungit, Qui condolere poſſit his qui ignorant & errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate: & propterea debet quēadmodū pro populo, ita etiam pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Ecce qualiter Pauli teſtimonio omnis ſacerdos offert ſacrificia non ſolū pro ſuis, ſed etiā pro populi peccatis. Et cū ſacerdotiū euangelicum nullū aliud habeat quod poſſit offerre ſacrificiū, ſequitur quòd illud poteſt offerre ſacerdos pro peccatis populi, & ſuis. Præterea hoc ipſum cōfirmat inueterata eccleſiæ cōſuetudo, quæ nō ex permiſſione eccleſiæ tolerata eſt, ſed ex præcepto & decreto eiuſdem hucuſq; ſeruatur. Nam iuxta illum celebrandi ritū quem catholica eccleſia obſeruandū tradidit, ſacerdos ante euchariſtiæ cōſecrationē ſub ſilentio orat pro viuis, vt illis I
proficiat ad ſalutem animæ & corporis illa ſacrorum myſteriorum oblatio. Poſt conſecrationē verò ſacerdos ſupplex deū orat pro defunctis, vt per virtutē illius ſacratiſſimæ oblationis deus dignetur illis defunctis indulgere locū refrigerii, lucis & pacis. Et hæc cōſuetudo, quā hodie eccleſia tenet, nō eſt recens, vt hac occaſione eam cōtemnere audeat Lutherus. Nam beatus Chryſoſtomus homilia. lxix. Bernardo Brixiano interprete, teſtatur eā cōſuetudinem emanaſſe ab apoſtolis. Sic enim ait, Nō temere ab apoſtolis hęc ſancita fuerūt, vt in tremēdis myſteriis defunctorū agatur cōmemoratio. Sciūt enī illis inde multū poſſe cōtingere lucrū, vtilitatē multā. Cū enim totus cōſtiterit populus extēſis manibus, ſacerdo talis plenitudo, & tremēdū proponatur ſacrificiū, quomodo deū nō exorabim⁹ pro his de-
Concilium Cabilonēſe precantes? Hæc ille. Demum, concilii Cabilonenſis decretū de hac re ſic definit: Antiquitus hunc morem ſancta tenet eccleſia, vt & miſſarū ſolennibus, & aliis precibus, domino ſpiritus quieſcentium cōmendentur: dicēte Auguſtino, Non ſunt prætermittendę ſupplicatio- K
nes quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana & catholica ſocietate laudamus. Hæc concilium Cabilonenſe. Sed vt verum fatear, huiuſmodi concilii decreta non habentur in eo volumine in quo ſunt omnium conciliorum decreta cōgeſta: ſed illud fragmentum habui ex Gratiano, qui in volumine decretorum de conſecr. diſtin. prima in capite Viſum eſt, citat illud concilii decretum. Sed Lutheri obiectionibus reſpondere oportet. Sic enim argumētatur: Communio vnius laici alteri laico prodeſſe non poteſt: ergo ſacerdotis miſſa nō poteſt populo prodeſſe. Hoc loco miſerè cæcutit Lutherus, non videns hoc inter ſacerdotem & laicos intereſſe, quod olim interfuit inter apoſtolos è manu Chriſti recipientes euchariſtiam,

A chariſtiam,& ipſum Chriſtũ apoſtolis porrigentem. Sicut enim laicus nunc recipit è manu ſacerdotis,ita & tunc apoſtoli è manu Chriſti.Sacerdos autẽ facit quod tũc fecit Chriſtus:quoniã idem corpus cõficit ex pane,quod tunc fecit Chriſtus.Idem corpus offert deo, quod poſtea in ara crucis obtulit Chriſtus. Quis autẽ non videt ineptiſſimum eſſe argumẽtum quo quis probare vellet Chriſti conſecrationem nullo modo nobis prodeſſe,eò quòd apoſtoli recipiẽtes nihil nobis profuerunt?Si hoc eſſe inualidum argumentũ nemo eſt qui non videat,cur etiam ſimillimi argumenti ineptia non erit aperta,quum argumẽtatur vnũ ſacerdotẽ nõ poſſe pro aliis offerre,propterea quòd vnus laicus non poteſt pro alio cõmunicare?quoniam(vt diximus)ſacerdos Chriſti locum tenet,laicus verò communicans perſonam agit apoſtolorũ.Secundo quaſi ad eundem lapidem offendens,ſic obiicit Lutherus; Vnus homo non poteſt pro alio baptizari,nec pro alio vxorem ducere,ergo nec vnus ho-
B mo poterit pro alio offerre. Huic obiectioni reſpondemus quòd non ſunt omnia ſacramenta ad eundem gnomonem examinanda,quum non ſit omnium illorũ æqua vis & poteſtas.Cum ergo hoc euchariſtiæ ſacramentũ longo interuallo reliqua omnia antecedat,nõ venit eadẽ menſura metiendũ qua reliqua.Et ſi hoc gratis daremus Luthero,vt hoc ſacramentum reliquis ſit ęquale,non tamen inde colligere liceret tam exactam iſtius ſacramenti ad alia ſimilitudinem. Nam eodem argumẽto etiam conuinceretur ſacerdotem nõ poſſe euchariſtiam à ſe conſecratam ſuſcipere,ſed oportere illam recipere à manu alterius ſacerdotis,quia ſacerdos etſi claues habeat quibus abſoluere poteſt alium pœnitentẽ, nõ tamen perinde poteſt ſeipſum abſoluere.ergo eodem modo oporteret fateri quòd licet poſſit conficere,& alteri communicare,non tamen ſibi ipſi.Verùm hæc nõ ita ſe habent, quoniam nõ oportet ſacramenta eſſe ſibi inuicem adeò ſimilia, vt nullum ſit inter illa diſcrimen.De hac re amplius dicetur infra cum de ſuffragiis defunctorum diſputabimus.

ALii ſunt plures errores qui ad miſſæ celebrationem pertinere videntur.Sed illos iam ſupra in titulo de euchariſtia recẽſuimus.

Monachatus.

ILle humani generis antiquus hoſtis,ad hunc vſq; diem quacunque poteſt tentat vt homini noceat,& impediat illũ à cõſecutione beatitudinis ęternæ, ad quam creatus à deo fuerat. Cum ergo viderit dęmon plures per monachatus ſuſceptionẽ ſuos laqueos euaſiſſe,& ęternã cõſecutos fuiſſe gloriã:ne alii illorũ exemplo ſimiliter eius laqueos euadant,hoc vnũ curauit,monachatui detrahere,vt vel ſic ab illius ſuſceptione homines auer
D teret.Neque vt hoc faceret defuerũt illi miniſtri,quos calliditate ſua ſerpentina decepit,vt illi in eandem dãnationem poſtea inducerent alios.Primi ergo dæmonis miniſtri fuerunt Valdenſes,qui in tantam proruperunt inſaniam,vt dicerent mendicantium religiones fuiſſe malorum dæmonũ inuentionẽ. Hoc enim illis impingit Aeneas Syluius lib. de origine Bohemorum cap.xxxv.Guido tamen huius erroris non meminit etiam cum Valdenſium errores recenſet.Eodem ferè tempore quo Valdenſes,aut parum poſtea quidam Vvilhelmus de ſancto Amore ſcripſit librum,in quo perſuadere conatus eſt hominem non poſſe ſaluari in ordine mẽdicãtium.Sed hunc librum Alexander papa quartus dãnauit vt hæreticum,& præcepit ſub excõmunicationis pœna vt quicũq; illum haberet,combureret. Poſt iſtos hũc eundẽ errorẽ ſuſcitauit Io.Vvitcleff,qui non ſolum monachos mendicantes, ſed omnem monachatum atrociter eſt inſectatus.Hic enim dixit neminem poſſe ſaluari in religione priuata,immo dicit omnẽ qui in priuata religione exiſtit,eſſe ineptum & inhabilẽ
E ad obſeruantiam mandatorum dei.Quapropter addidit,eos qui religiones inſtituerunt,videlicet Benedictum,Franciſcum, Dominicum,&c.fuiſſe damnatos,eò quòd religiones inſtituerũt,niſi fortè de hoc pœnituerint.Hunc Vvitcleffi inſanum & impium errorem iam ſepultum,ab inferis ſuſcitauit hoc noſtro ſeculo Martinus Lutherus, dicens non eſſe licitũ hominẽ obligari ad aliquid agendũ vltra id quod domin⁹ nobis præcepit,ſed libere viuẽdum eſſe cuilibet,& non ſub lege humana. Quapropter liberam tribuit monachis poteſtatem exeundi à monaſteriis,& vxores ducendi ſi volunt.immo in multis Germaniæ oppidis coacti ſunt monachi relinquere propria monaſteria, quia non permittitur eis in illis habitare niſi cucullam exuant,& vxores ducãt. Contra horum omnium errorem decreui

Valdenſes.

Vvilhelm⁹ de ſancto amore.

Iohannes Vvitcleff.

Lutherus.

nihil in hoc opere ſcribere,ne forte dicatur de me,eò quòd ſim ipſe etiam monachus ex in- F
ſtituto Franciſcano,quòd meam ago cauſſam,& quæro quæ mea ſunt,& nõ quæ Ieſu Chri-
ſti. Et videtur mihi rem ceſſuram in maiorem monachatus gloriam, ſi cauſſa illius ab aliis
agatur quàm ab ipſiſmet. Et cum non defuerint qui ſtrenuè pro nobis in hac parte pugna-
uerint, non eſt cur nos arma ſumere debeamus. Iohannes epiſcopus Roffenſis in eo opere
quod contra Lutheri captiuitatem Babylonicam edidit,pro monachis de Luthero trium-
phat. Iodocus Clichthoueus vir non minus pius quàm doctus librũ vnum in fauorem mo-
nachatus edidit, & alibi ſæpe pro votis monaſticis cauſſam agit,præſertim in eo opere
quod fecit pro aſſertione veritatum definitarum in concilio Senonẽſi. Olim ſcripſit beatus
Chryſoſtomus aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ libros tres. Et ſi quis noſtros nõ de-
dignatur,beatus Thomas in fauorem monachatus ſcripſit contra præfatum Vvilhelmum
de ſancto Amore librum vnum. Albertus magnus defenſorium mendicãtium compoſuit. G
Thomas Vvalden carmelita in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ circa finem longum
de hac re facit tractatum, qui mea ſententia omnes aduerſariorum calumnias nullius eſſe
momenti apertiſſimè oſtendit. Verùm ne quis me incuſet quòd iſtorum hæreticorum ſen-
tentiam inter hæreſes collocauerim,nulla adducta ratione propter quam cenſeatur meritò
fuiſſe damnata, eccleſiæ catholicæ definitionem proferam, quæ ſola maioris eſt ponderis
quàm mille ratiocinationes aut ſyllogiſticæ collectiones. Ex.xlv.articulis Iohannis Vvit-
cleff in concilio Conſtantienſi ſeſſione octaua damnatis, multi ſunt ad hãc rẽ pertinentes.
Nam viceſimus articulus ſic ait· Si quis ingreditur religionem priuatam qualemcunq; tam
poſſeſſionatorum quàm mendicantium,redditur ineptior & inhabilior ad obſeruationes
mãdatorũ dei. Viceſimuſprim⁹ articul⁹ ſic ait,Sãcti inſtituẽtes religiones priuatas,ſic inſti-
tuẽtes peccauerũt. Viceſimuſſecundus articulus ſic dicit,Religioſi viuentes in religionibus
priuatis, non ſunt de religione Chriſtiana. Ad idem pertinent articulus. xxxiii. &. xxxiiii. & H
xliiii. Hi autem articuli omnes damnati ſunt in concilio Conſtantienſi ſeſſione octaua.
Cum ergo ſit tam expreſſa eccleſiæ definitio, non eſt opus vt monachi pro ſe pugnent,aut
cauſſam iterum ad litem reuocent. Et ſi quis nos ad contentionem vocauerit,melius eſt nõ
contendere,ſed cauſſam pro nobis dictam oſtendere. Cæterum de vna ſola re hic volo ad-
monere lectorem,vt aduertat qui ſunt ii qui monachatui detrahunt,quoniam nullus vnquã
monachatui detraxit niſi homo voluptuoſus,illecebris deditus,quales ego ſæpe notaui. Et
ita ſunt tanquam canes in præſepi, prout dicitur in prouerbio:quoniam nec ipſi viam vir-
tutis capeſſere volunt,& capeſſentibus ſiqui ſunt, latratibus & morſibus obſtant. Hoc autẽ
ideo faciunt,vt videlicet ſua occultent ſcelera. Nam qui prauam vitam duxerit,alios vt ne-
quiter viuant hortabitur,quoniam latere exiſtimat ſua flagitia, ſi alios habuerit ſuorum ſce
lerum imitatores,& tanto minus notari credit,quanto plures habuerit in crimine ſocios.
Et tanto contrà magis timet pudore confundi,quãto plures fuerint virtutis cultores. Vitiũ I
nanque ex comparatione virtutis vileſcit. Quædam alia quæ ad monachatum pertinẽt,iam
ſuperius pertractata ſunt cum de mẽdicitate ageretur, & inferius amplius dicemus,cum de
votis diſputabimus.

Mulier.

Pepuſiani.

Lutherus.

ESt quædam hæreſis aſſerens mulieres iuſtè poſſe ad ſacerdotium promoueri. Huius hæreſis authores ſunt Pepuſiani, ſic dicti (vt ait Auguſtinus libro de hæreſibus capite vigeſimoſeptimo) à quodam oppido quod vocabatur Pepuſa,ex quo loco dicunt fuiſſe oriundum Montanum hæreticum. Hunc errorem ante mille & trecentos annos ſepultum,Lutherus ſuſcitare conatus K
eſt,qui ad nihil aliud natus eſſe videtur, quàm ad reuocandum & reducendum in eccleſiã peſtilentes errores ab eadem iam olim exploſos atque eiectos. Hæc hæreſis facilè conuincitur ſi conſideremus quæ ſint ſacerdotis partes,aut quod illorum ſit munus & officium. Sacerdotis partes ſunt tres,iuxta quas ſacerdos à non ſacerdote ſecernitur. Nam ſacerdoti ſoli competit corpus Chriſti ex pane conficere. eiuſdem ſacerdotis munus propriũ eſt peccata in confeſſione audire,& illis auditis peccatorem ab illis abſoluere. Ad ſacerdotem etiam pertinet ex officio docere. At cum nullum iſtorum competere poſſit mulieri, conuincitur mulierem non poſſe vllo modo ad ſacerdotium promoueri. Quòd enim mulier non ha-

beat

A beat potestatem cõsecrandi eucharistiam,inde colligitur,quòd talis potestas fuit à Christo sacerdotibus viris collata in cœna vltima,cum apostolis dixit,Hoc facite in meam cõmemorationem.At cum Christus hæc verba dixit,nulla ibi aderat mulier ad quam illa verba possent referri.non fuit ergo tunc à deo talis potestas mulieri collata. Quòd si consecrare non possunt,ergo nec pœnitentes absoluere,quoniã hęc potestas quæ circa corpus Christi mysticũ exercetur,innititur alteri potestati, quæ est circa corpus Christi verũ,sicut vmbra pẽdet ex corpore,quia primam potestatem Christus contulit sacerdotibus in cœna vltima ante mortem:secundam verò non nisi postquam à mortuis resurrexerat, cum videlicet existens in medio Apostolorum dixit eis, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt &c.Si à muliere ergo primam aufers potestatem,fit vt necessariò etiam auferas secundam.Prętera,cum hanc absoluendi potestatem apostolis tribuit,nulla aderat mulier, Lucæ.xxiij. Iohan.xx.

B sed soli viri, puta decem Apostoli, prout Iohannes euangelista refert, ergo (vt de consecratione colligimus) talis potestas absoluendi non fuit à deo mulieribus collata. Rursum si non esset aliquod scripturæ testimonium ad probandum mulieres non posse cõfessiones peccatorum audire,hoc solum sufficeret,quòd mulieres male audiunt de taciturnitate, nec immerito,cum hoc sit illis natiuum & genuinum,vt parum probè taceant si quid audierint secretius.Sunt enim natura garrulæ.Quo fit vt quo eam magis secreto astrinxeris,eo libentius postmodum effundat. Cõsultius ergo deum egisse credimus,q̃ Lutherus docet. Nam minime expediebat vt omnia in eius aurẽ effunderemus, quæ peruiam & patulã habet viã ab auribus ad linguã. Tertium quod sacerdoti cõuenit ex officio,est doctrina.Illis enim incumbit alios docere,secundum quod dominus per Malachiam prophetam ait, Labia sacer- Ibidem Malach.ij.

C dotis custodiunt scientiam,& legem requirent de ore eius,quia angelus domini exercituum est.Hoc autẽ munus nõ posse vllo pacto mulieribus permitti,apostolus Paulus testatur,qui apertissimè mulieribus interdicit ne docere pręsumant, dicens,Mulier in silentio discat cũ omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto,neque dominari in virum,sed esse in silentio.Si ergo mulier non potest docere,neque eucharistiam conficere, neque absoluere: conuincitur vt etiam sacerdos esse non possit.Accedit ad hæc,totius catholicæ ecclesię perpetuus vsus ,quę nunquã permisit mulierem sacerdotis officio fungi. Et certè si quisque aduertat quanta sit sacerdotii dignitas,& quãtum reliquas omnes dignitates excedat,illico cognoscet meritò fuisse talem dignitatem mulieribus denegatam. Nam mulieres oportet esse subditas viris,quia (vt ait Paulus) caput mulieris vir.Mulieres patiuntur prudentiæ de- i.Timot.ij. Ephe.v.

D fectum,& ideo faciles sunt vt decipiantur.Prima est enim seducta mulier in præuaricationem.Mulieres sunt natura incõstantes & mobiles:sicut sapiens ait,Virum de mille vnũ reperi,mulierem ex omnibus non inueni.Et iterum alibi, Mulierem fortem quis inueniet? Procul & de vltimis finibus precium eius. Mulieres natura sunt fragiles, & ideo beatus Petrus vocat mulierem fragilius vasculũ. Cum ergo mulieres tot naturales patiãtur defectus, Eccl's.vij. Prouer.vlt. i.Petri.iij.
non est credendum fuisse illis commissum tale officium,ad cuius debitam executionẽ maxime exigitur vt illis omnibus defectibus careat qui illud exercere debet.

Mundus.

E Hic apertissimè comperimus verum esse quod in primo huius operis libro docuimus,bonam hæresum partem à Gẽtilium librorum lectione ortum habuisse.Nam cũ plures fuerint de natura mundi & illius qualitate hæreses ortæ,ferè omnes ex philosophorum officina prodierũt. Est enim quædam hęresis docens materiam elementorum ex qua factus est mundus, non esse factam à deo,sed esse deo coæternam. Huius erroris authores fuerunt Seleucus à quo Seleuciani,& Hermias à quo Hermiani.Sic enim de illis refert beatus Augustinus in libro de hæresibus capite quinquagesimonono.Eundem errorem post multa tempora docuerunt Albanenses.Eidem adhæsit quidam Hermanus Kissuuich Holãdrinus, de quo iam supra habitus est sermo.Hic autem & Albanenses absolute dixerunt mundũ fuisse ab æterno. Quis non videt hunc errorem ex Aristotelis schola prodiisse? Si contra Aristotelem esset nobis pugnandum,durum certè & laboriosum esset futurũ certamen,quoniam contra illum parum agerent scripturæ sacræ testimonia.Verùm cũ aduersus eos sit nobis desig- Seleucus. Hermias. Albanẽses. Hermanus Kissuuich.
nata pugna,qui Christo nomina in baptismo dederũt,facillimè de illis triũphabimus. Aper-

tiſſima certè & notiſſima ſunt ea quæ in primo capite Geneſeos de mundi creatione diſſe- F
Iohanis.i. runtur. Et Iohannes euangeliſta de filio dei loquens ait, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et iterum ibidem, In mundo erat, & mũdus per ipſum factus eſt. Nullus ergo dicere audeat mundum fuiſſe ab æterno, cum beatus Iohannes tam apertè dicat mundum eſſe factum à deo.

Albanẽſes SEcunda hæreſis docet mundum nõ finiendum. Hic etiam error ab Ariſtotele docetur. Poſt Ariſtotelem autem, ex iis qui ſe Chriſtianos iactant, Albanenſes eundem tutantur errorem, dicentes mundum nunquam finiendum, ſed ſemper in hoc ſtatu manſurum. Quòd ſi capiant mundum pro ſola elementorum & cælorum ſubſtantia, certè eorum ſententia non eſt hæreſis cẽſenda, quoniam etiam peracto iudicio vniuerſali cælum manebit, & elementa manebunt iuxta eorum ſubſtãtiam, immo puriora quàm nunc ſunt. Si verò ca-
Iohan.i. piant mundum pro habitatoribus mundi, prout capit Iohannes cum dicit, Mundus eũ non G
Iohan.iij cognouit: & iterum, Sic deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret: iuxta hãc mundi ſignificationem error eſt apertus dicere mundum non eſſe finiendum, ita vt nunquam deſint generationes hominum in eo habitantium: quoniam (vt ſupra contra eoſdem Albanẽſes probauimus) iudicium vniuerſale eſt futurum: in quo omnes comparebũt vt recipiat vnuſquiſque mercedem ſuam, ſiue bonum ſiue malum, prout in corpore geſſit. At ſi mundus non finietur, non poterit generale iudicium fieri, quoniam quod infinitum eſt, nũquam poterit in vnum comprehendi. Cum ergo conſtet iudicium vniuerſale eſſe futurum, oportet vt mundus aliquando finiatur.

TErtia hæreſis docet mundum eſſe creatum non à deo, ſed ab angelis. Hic error etiam videtur prodiiſſe ex officina Ariſtotelica. Nam quanuis Ariſtoteles negauerit mundũ creatum, dixit tamen omnia quæ in iſtis inferioribus fiunt, fieri ab intelligentiis, quoniam quæ à deo immediate fiunt, dixit Ariſtoteles fieri neceſſariò, quapropter dicebat res H
contingentes fieri ab intelligentiis. Ex quo errore hauſiſſe videntur hæretici dicentes mũ-
Simon Magus. dum eſſe factum ab angelis. Huius hæreſis primus author fuit Simon Magus, quem ſecuti
Menander. ſunt plures alii, videlicet Menãder eiuſdem Simonis diſcipulus, & Saturninus, à quo Satur-
Saturninus niani, Nicolaitæ, Carpocratiani, Cerinthus, & Archontici, qui ſic appellati ſunt à principi-
Nicolaitæ. bus quibus mundi creationem tribuunt. Iſtorum omnium communis error iam ſupra pro-
Carpocratiani. ſtratus eſt in titulo de creaturis, hæreſi prima. illo enim loco probauimus ex ſacris literis o-
Cerinthus. mnia eſſe creata à deo, & à nullo alio.
Archontici

QVarta hæreſis fuit quorundam dicentium mundum eſſe factum à deo: ſed hi ponunt, plures deos, quorum vni tribuunt huius mundi facturam, alterum autem nihil produxiſſe dicunt. Et hic error etiam ex fabuloſa gentilitate deductus eſſe videtur. Nam Gentiles fermè omnes credebant deorum multitudinem. De hoc errore iam ſupra diſſeruimus in titulo de deo, hæreſi prima. Ibi enim oſtendimus ex ſacris literis ſolũ I
vnum eſſe deum, eumque eſſe creatorem cæli & terræ. Qui ergo authores erroris huius noſſe cupit, ex illo loco diſcat.

QVinta de hac re hæreſis eſt quæ aſſerit hunc mundum etiam poſt reſurrectionẽ mortuorum in eodem ſtatu in quo nunc eſt, eſſe manſurum: neque ita eſſe mutandum vt ſit cælum nouum, & terra noua. Hanc hæreſim inter alias recenſet Philaſter Brixienſis in ſuo libello de hæreſibus, nullum tamen illius declarat authorem. Beatus Auguſtinus etiã in ſuo opuſculo de hæreſibus capite ſexageſimoſeptimo huius hæreſis poſt Philaſtrum meminit, neq; vllum etiam illius indicat patronum. Hanc hæreſim aperta ſacræ ſcripturæ teſtimonia condemnant. Nam in pſalmo centeſimoprimo propheta ait, Initio tu domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem idem in æternum permanes: & omnes ſicut veſtimẽtum veteraſcent: & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Vide quoties cælorum mutationem indicat. Nam dicit illos peri- K
turos, & velut amictũ mutandos: quod haud dubie idem eſt. Non enim cæli omnino peribunt: ſed in melius mutabuntur. Nam beatus Hieronymus in cõmentariis ſuper ſexageſimumquintum Eſaiæ caput, poſtquam hæc verba quæ nunc ex Dauide protulimus, citauit: hæc verba ſubiungit. In quo perſpicue demonſtratur, perditionem & interitum, nõ abolitionem in nihili, ſed commutationem ſonare in melius. Neque enim illud quod in alio lo-
Eſaiæ.xxx. co ſcriptum eſt, Luna fulgebit vt ſol, & ſol ſeptuplum lumẽ accipiet: interitũ ſignificat priſtinorum, ſed commutationem in melius. Quod vt poſſit intelligi, noſtræ conditionis ponamus exẽpla. Infans cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virũ, & vir in ſenem,

A in ſenem,nequaquam per ſingulas ætates periit.Idem enim eſt qui prius fuit:ſed paulatim immutatur,& ætati priſtinæ periſſe dicitur.Quod intelligens & Paulus apoſtolus loquebatur·Præterit enim figura huius mundi.Conſideremus quid dixerit,figura præterit,non ſubſtantia.Hactenus Hieronymus.In cuius verbis aperta ſatis eſt veritatis intelligentia. Præterea Saluator noſter apud Matthæum ait,Cælum & terra trãſibunt. Quæ Saluatoris verba (vt beatus Hieronymus in commentariis ſuper pſalmos docet)idem docent quod prophe-ta Danid in pſalmo cẽteſimoprimo docuit.Deinde Beatus Petrus apertiſſimè hanc ſententiam docet,ſic inquiens,Aduenier autem dies domini vt fur,in quo cæli magno impetu tranſient:elementa verò calore ſoluentur:terra autem,& quæ in ipſa ſunt opera exurentur. Cum igitur hæc omnia diſſoluenda ſint:quales oportet nos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus,expectantes & properantes in aduentum diei domini,per quem cæli ardẽ
B tes ſoluentur,& elementa ignis ardore tabeſcent?Nouos enim cælos & nouam terram & promiſſa ipſius expectamus.Hæc beatus Petrus Apoſtolus.Quæ illius verba tã apertè hanc hæreſim oppugnãt, vt non ſit opus pluribus teſtimoniis ad illam reuincendam.Verùm aliqua indigent interpretatione hæc verba,præſertim ab eo loco vbi ait:Cæli ardentes ſoluentur.Quæ verba non de illis cælis in quibus ſol & luna & reliqua aſtra ſunt fixa,qui a nobis remotiſſimi ſunt,debẽt intelligi:ſed de cælo iſto inferiori,q̃ aeris regio dicitur,ſunt accipienda.Nam de illis ſuperioribus cælis,an ſint calore ſoluẽdi,Auguſtinus dubitat,qui ſuper pſalmum cẽteſimumprimum pertractans hæc beati Petri verba,ita ait,Iam ergo dixit periſſe cælos per diluuium: periſſe autem nouimus cælos ſecundum quantitatem & ſpatia aeris huius.Excreuit enim aqua,& totam iſtam capacitatem vbi aues volitant, occupauit: ac ſic vtique cæli perierunt propinqui terris: cæli,ſecundum quod dicuntur aues cæli.Sunt autem & cæli cælorum ſuperiores in firmamento : ſed vtrum ipſi perituri ſint igne, an hi
C ſoli cęli qui etiã diluuio perierunt,diſceptatio eſt aliquãto ſcrupuloſior inter doctos,nec facilè(maximè in anguſtia tẽporis)explicari poteſt. Dimittamus ergo eã,vel differamus:nouerimus tamen perire iſta,deum manere. Hactenus Auguſtinus .Iuxta cuius ſententiam cõſtat cælos pro aere ſumi eo loco quo beatus Petrus dixit,Cæli ardentes ſoluentur. Cum tamen infra Petrus ſubiungit:Nouos vero cælos & nouã terram & promiſſa ipſius expectamus:ibi cælos pro illis etiã qui ſurſum ſunt à nobis remotiſſimi,intelligere poſſumus,quoniam illi etiam iuxta vaticiniũ Eſaiæ mutabũtur in melius.Et erit (inquit ille) lux lunæ ſicut lux ſolis,& lux ſolis erit ſeptempliciter,ſicut lux ſeptem dierum,in die qua alligauerit dominus vulnus populi ſui,& percuſſuram plagæ ſanauerit.Et iuxta hanc cælorum ſignificationem beatus Hieronymus interpretatur aliud Eſaię vaticinium quo ait,Ecce enim ego creo cęlos nouos , & terram nouam:& non erunt in memoria priora.& iuxta eãdem ſignificationẽ accipiẽdum eſt quod in Apocalypſi dicitur, Vidi cælum nouum,& terram nouã.
D Noua omnia dicit, nõ quòd alia ſint,ſed quia in melius omnia mutata : quemadmodũ ex Hieronymi ſentẽtia ſupra docuimus.Et quidẽ pro hac re abunde me dixiſſe arbitror.Nõ enim opus eſt in re apertiſſima teſtimoniorum multitudine grauare lectorem , præſertim cum nullum huius hęreſis agnoſcamus patronum quem deuincere oporteat.

i.Corin.vij. Matt.xxiiij. ij.Petri.iij. Eſaiæ.xxx. Eſaiæ lxv. Apoc. xxi.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, SAMORENSIS ADVERSVS OMNES HAERESES Liber XI.

PRAEFATIO.

E

Oc loco eadem lege oportebit nos vti, qua ſupra libro ſeptimo vſi ſumus,quoniam hęc litera N adeo ſterilis eſt,vt vix duę ſint dictiones ab illa initium ſumentes, quę talem rem ſignificent , de qua aliqua ſit hęreſis orta: quapropter cum dictiones ab hac litera incipientes non ſufficiant ad vnum vel mediocris quantitatis librum abſoluendum,coniungemus illis dictiones a ſequenti litera incipientes.

Nuditas.

Adamiani.

Vit hæreſis quorundam dicentium nuditatem eſſe bonam,& honeſtã. Hũc F
errorem tenuerunt quidam dicti Adamiani,ſic dicti quia nuditatem quam
Adam in paradiſo habuit ante peccatũ,imitari volebant, & ita ſemper ma-
res & fœminæ nudi obãbulabant, nudi lectiones audiebant,nudi orabant,
nudi celebrabant ſacramenta:& propter hoc ſuam eccleſiam,hoc eſt ſuã cõ
gregationem,appellabant paradiſum.Hi hæretici effrontes & inuerecundi, etſi Adæ nudi-
tatem in paradiſo imitentur, illius tamen innocentiam non ſeruant,immo peccatũ illius
augent:quoniam licet ante peccatum Adam & Heua fuiſſent nudi,poſt peccatum tamẽ, vt
Gen. iij. ait ſcriptura,fecerunt ſibi perizomata,& deus fecit illis tunicas pelliceas.Et longo tempo-
Deute.xxij. re poſtea ſtatuit populo Iſrael quoddam genus veſtimẽti per quod ab aliis nationibus di-
Exo.xxxix. ſtinguerẽtur. Et ſacerdos ex dei præcepto peculiare habebat veſtimentum cum offerre de-
debebat,& intrare in ſancta ſanctorum. Demũ ipſe veritatis magiſter, qui viam dei in veri- G
Iohã.xiv. tate docuit verbo & exemplo,veſtimenta habuit,quorũ vnum fuit tunica inconſutilis de-
ſuper contexta per totum.

Nuptiæ.

Rima hæreſis quæ de hac re orta eſt,docet nuptias eſſe illicitas,omnéſq;
illos peccare dicunt qui nuptiarum fœdera inter ſe iungunt.Huius erro-
Tatianus. ris primus author fuit Tatianus,à quo,vt ſupra diximus,Encratitæ origi-
Encratitæ. nem ſumpſere.Sed ſi vera ſunt quæ catalogus hæreticorũ de Heracleo-
Heracleõ. nitis refert,Heracleon illorũ princeps erit primus huius erroris inuẽtor,
quoniã Heracleon qui diſcipulus fuit Valẽtini hęretici,vetuſtior eſt quã H
Tatian⁹,qui fuit(vt alias diximus)diſcipulus Iuſtini martyris.Verùm vt
ingenuê fatear, parum fido in hac parte illis quæ catalogus refert,quia Auguſtinus in libro
de hæreſibus capite decimoſexto de Heracleone loquens,nihil tale illi impingit,vt vide-
licet nuptias damnauerit.Et Philaſter in ſuo libro de hæreſibus huius Heracleonis errores
recenſens, nunq̃ huius erroris meminit.Quapropter niſi aliud obſtaret,ego crederem Ta-
tianum fuiſſe huius erroris primum authorem,& ita ſolet communiter ab omnibus vocari
hic error Encratitarum,quorũ princeps fuit Tatianus. Verùm beatus Hieronymus lib.i.cõ-
Marcion. tra Iouinianum prope initium libri teſtatur hunc fuiſſe errorẽ Marcionis, ita dicens, Neq;
Manichęus verò nos Marcionis & Manichæi dogma ſectantes nuptiis detrahimus.Hæc ille.Et ideo iu
xta Hieronymi ſententiam oportet vt huius erroris principatum tribuamus Marcioni, cũ
Adamiani. hic fuerit Tatiano vetuſtior.Eundem errorem tutati ſunt Adamiani,dicentes quòd ſi Adã
non peccaſſet,nullæ fuiſſent futuræ nuptiæ:quapropter illi Adam in paradiſo imitari volẽ
tes,nuptias fugiunt.De fundamento cui iſti Adamiani innituntur,non eſt opus nunc diſpu I
tare,quia ſupra libro ſecundo ſub titulo de Adam & Heua hereſi tertia hoc fundamentum
Aeriani. funditus euertimus.In eodem errore fuerunt Aeriani,qui (vt Auguſtinus ex relatu aliorum
Priſcillia- refert) non admittunt ad cõmunionem ſuam niſi continentes.De Priſcillianiſtis refert Au-
niſtæ. guſtinus in libro de hæreſibus,quòd coniugia ſeparauerint,& quibus hoc perſuadere pote-
rant,fœminas à nolentibus viris,& viros à nolentibus fœminis diſiungebant.Quare autem
hoc fecerint,an quia nuptias damnauerint,aut forte quia putauerint nuptiarum fœdera ſe-
i.Tim.iiij. mel iuncta poſſe ad alterius coniugis arbitrium reſcindi,Auguſtinus nõ expreſſit. Hos hæ-
reticos præuidens ſpiritu prophetico beatus Paulus, in prima ad Timotheũ epiſtola ſic de
illis ait,Spiritus autem manifeſtè dicit quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à
fide,attendentes ſpiritibus erroris,& doctrinis dæmoniorum,in hypocriſi loquentium mẽ- K
daciũ,& cauteriatam habentium ſuam conſcientiam,prohibentium nubere. Encratitæ er-
go & alii prohibentes nubere,iuxta Pauli cenſuram ſunt dicendi mẽdaces attendentes ſpi-
Iohan.ij. ritibus erroris,& doctrinis dęmoniorũ.Præterea,ſi nuptiæ fuiſſent illicitæ,Chriſtus nõ de-
coraſſet illas ſua preſentia. At cum Chriſtus nuptiis interfuerit, & in illis primum omniũ
ſignorum fecerit,cõuincitur nuptias non eſſe illicitas.Rurſum,ſi nuptię ſunt malę,oporte-
bit fateri deum eſſe malorum authorem,quoniam deus ipſe eſt nuptiarũ inſtitutor,qui crea
Geneſis.i. tis primis hominibus dixit,Creſcite & multiplicamimi,& replete terrã.Et ne hoc ad ſolũ
illũ innocentię ſtatum quis referre poſſit, Chriſtus eandẽ nuptiarũ inſtitutionem probat,

qui

A qui Phariſæis quærẽtibus an liceret dimittere vxorẽ propter aliquã cauſſam, reſpõdit dicens,Nõ legiſtis quia qui fecit hominẽ ab initio, maſculum & fœminã fecit eos, & dixit, propter hoc ergo relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ,& erunt duo in carne vna?itaque iam non ſunt duo,ſed vna caro.Quod ergo deus coniunxit, homo nõ ſeparet.Quid ergo impii hæretici ſeparare tentant quod deus coniunxit?Et Paulus in priore epiſtola ad Corinthios ait,His autem qui matrimonio iũcti ſunt,prẽcipio , non ego, ſed dominus,vxorem à viro nõ diſcedere.Et iterum,Solutus es ab vxore,noli quærere vxorem.Si autem acceperis vxorem,non peccaſti:& ſi nupſerit virgo,non peccat.Et beatus Petrus præcipit mulieribus vt ſint ſubditæ viris ſuis:& viris præcipit vt prẽſtent honorẽ mulieribus tãquam cohẽredibus gratiæ.Si autem nuptiæ eſſent illicitæ,beatus Petrus non doceret coniuges modum ſecundum quem viuere debent.De hac re ſcripſit beatus Auguſti-

B nus pluries.Contra hanc hæreſim extant aliquorum conciliorum decreta . Nam conciliũ Gangrenſe cap.xiiii.ſuorum decretorũ ſic ait, Siqua mulier derelicto viro diſcedere voluerit ſoluto vinculo coniugali,nuptias damnando,anathema ſit . Et idem definit concilium Braccarenſe primum capite vndecimo.

Mat.xix. i.Corin.vij. Ibidem. i.Petri.iij. Concilium Gãgrenſe. Concilium Braccarẽſe.

SEcunda hæreſis eſt quæ primas nuptias admittit,ſecundas tamen damnat . Huius hæreſis authores ſunt Cataphryges, quorum princeps fuit Montanus . Eundem errorem poſtea docuit Tertullianus,qui etſi prius contra Cataphryges pro hac re pugnauerat, poſtea tamen ad Cathaphryges rediit,eorum defendens errorem . Extat vſque hodie liber quem pro huius erroris defenſione fecerat,qui inſcribitur de Monogamia.Poſt iſtos ſucceſſit in eodem errore Nouatus quidam presbyter Romanus tempore Cornelii papæ & martyris,à quo Nouato appellati ſunt Nouatiani,qui alio nomine vocati ſunt Cathari , id eſt mundi,ſic appellati propter munditiam quam ſuperbiſſimè & odioſiſſimè iactabant.Gui-

C do Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus dicit hũc eſſe vnum ex erroribus Grẽcorum. Hẽc hæreſis facilè conuincitur per id quod habetur in Deuteronomio, Quando habitauerint fratres ſimul,& vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit,vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius,& ſuſcitabit ſemẽ fratris ſui,& primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit.Ecce hic vides ſecundas nuptias non ſolum permiſſas,ſed præcepto mandatas.Quòd ſi hoc licuiſſe illis dicas tunc tempore legis veteris,non autem nunc tempore legis gratiæ:obſtat id quod ait Paulus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola,Mulier viuẽte viro vocabitur adultera ſi fuerit cum alio viro.Si autem mortuus fuerit vir eius , liberata eſt à lege viri,vt nõ ſit adultera ſi fuerit cum alio viro Et in priore epiſtola ad Corinthios expreſſius hanc confirmat ſentẽtiã,dicens:Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit.Quòd ſi dormierit vir eius,liberata eſt à lege.Cui autem vult,nubat,tãtum in domino.Nihil expreſſius dici poterat ad huius erroris expugnationem.Sed impii &

D Cataphryges vidẽtes tam apertum ſcripturæ teſtimonium, vt nullum illis pateret effugiũ, Paulum non recipiunt,dicentes illum non plenè recepiſſe ſpiritum ſanctum, ſed ſolum ex parte prophetaſſe,ac proinde aſſerunt non eſſe illi credendum, ſed magis credendum eſſe Montano hæretico eorum principi & magiſtro,in quem dicunt ſpiritum ſanctũ plene deſcendiſſe.Iſtorum error non eſt rationibus conuincendus,ſed vltricibus pœnis coercendus. Præterea multi ſancti homines quorum nomina ſunt ſcripta in libro vitæ , ſecundas contraxerunt nuptias . Si ergo ſecundæ nuptiæ damnantur , & illos damnare oportet qui in illis vitam finierunt.Abraham poſt mortem Sarræ primæ vxoris duxit ſecundam vxorem quandam Cethuram.Ruth mulier ſcripturæ teſtimonio ſancta,mortuo ſuo primo viro filio Noemi nupſit ſecũdo viro,qui dictus eſt Booz. Sarra vxor Thobię iunioris,mulier etiã ſcripturæ teſtimonio probata,poſt ſeptẽ viros quos habuerat,quos & dæmon occiderat,nupſit Thobiæ iuniori,in quo matrimonio permanſerunt domino famulantes,ita vt accepti

E eſſent tam deo quàm hominibus,& cunctis habitantibus in terra. Mulier Samaritana quæ quinq; viros habuerat,nõ propter hoc reprehenſa eſt à domino, ſed quia ille quem tũc habebat,non erat ſuus vir.Nam ex eo quòd illos quinq; appellauit viros eius,videtur approbaſſe illorum matrimonium.nam ſi non fuiſſet verum matrimonium cum ſecundo,aut tertio,aut quarto, aut quinto,nullus illorũ fuiſſet vir eius,quoniam per matrimoniũ fit vt vir dominetur corporis muliebris,& mulier dominetur corporis viri.Si ergo quinq; viros habuit,ergo quinquies verum matrimonium contraxit:de qua re cum non fuerit à Chriſto reprehẽſa,conuincitur ſecundas & tertias & omnes ſequentes poſſibiles nuptias non eſſe illicitas. Demum aduerſus hanc hæreſim extat concilii Niceni definitio , quæ habetur

Gene.xxv. Ruth. Tobi.vi. & viij.& xiiij. Iohan.iiij.

cap.viii.decretorum eiuſdem concilii.Ibi enim concilium prȩcipit, vt qui ex Nouatianis F
ad eccleſiam catholicam redire voluerit, non recipiatur niſi prius per ſcripturam fateatur
Concilium Florentinũ ſe communicaturum cum iis qui ſecundas nuptias forte experti fuerint.Et concilium Florentinum,quod pro vnione Græcorum ſub Eugenio quarto huius nominis pontifice celebratum eſt,de hac re per ſequentia verba definit:Quoniam nonnullos aſſeritur quartas nuptias tanquam condemnatas reſpuere:ne peccatum vbi non eſt,eſſe putetur,cum ſecundum Apoſtolum mortuo viro mulier ſit ab eius lege ſoluta,vt nubendi cui vult in domino habeat facultatem,nec diſtinguat mortuo ſecundo vel tertio, declaramus non ſolum ſecundas, at tertias & quartas atque vlteriores, ſi aliquod canonicum impedimentum non obſtet,licitè contrahi poſſe.Commendatiores tamen dicimus ſi vlterius à coniugio abſtinentes in caſtitate permanſerint.Hactenus concilium Florentinum.

TErtia hæreſis negat in nuptiis aliquod eſſe ſacramẽtum,dicens illam maris & fœmi- G
næ indiſſolubilem coniunctionem non eſſe ſacramentum,neque per illam conferri
Armeni. aliquam gratiam. Huius hæreſis primi authores ſunt Armeni,qui de omnibus ſacra-
Lutherus. mentis dicunt ea nullam gratiam conferre. Poſt iſtos primus ex his qui nuptias probant, huius erroris magiſter eſt Lutherus , qui cum alia ſacramenta ſic pertractet,vt ex illis aliquod neget eſſe inſtitutum in ſignum,in alio neget promiſſam gratiã, in matrimonio vero negat vtrunq;. Sed quanuis Lutherus hoc neget,nos deo adiutore vtrũque oſtendemus ex ſacris literis.Quòd matrimonium ſit ſacramentum inſtitutum in ſignum , Paulus Apo-
Epheſi.v. ſtolus apertiſſimè docet in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola,dicens, Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut domino,quoniã vir caput eſt mulieris,ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius.Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto,ita & mulieres viris ſuis in omnibus.Viri,diligite vxores veſtras,ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam,& ſeipſum tradidit
pro ea,vt illam ſanctificaret,mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ , vt exhiberet ipſe H
ſibi glorioſam eccleſiam,non habentem maculam aut rugam,aut aliquid huiuſmodi,ſed vt ſit ſancta & immaculata.ita & viri debẽt diligere vxores ſuas,vt corpora ſua.qui ſuã vxorem diligit,ſeipſum diligit.Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit , ſed nutrit & fouet eam , ſicut Chriſtus eccleſiam , quia membra ſumus corporis eius,de carne eius , & de oſſibus eius.Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuã,& adhærebit vxori ſuę, & erunt duo in carne vna.Sacramentum hoc magnum eſt.Ego autem dico in Chriſto & eccleſia. Hucuſque beatus Paulus. Ecce hic apertiſſimè Paulus docet matrimonium viri & vxoris,ſacramentum eſſe quod repręſentat coniunctionem Chriſti cum eccleſia:atq; ideo virum cõparat Chriſto,vxorem eccleſiæ.Virum caput eſſe dicit illius corporis quod vnũ facit cum fœmina,Chriſtum verò caput eſſe dicit eius corporis quod vnum facit cum eccleſia.Neque aliam cauſſam affert cur vir debeat diligere vxorem ſuam, quàm ne diſſimile ſignum ſit Chriſto quem repræſentat , qui adeo ſponſam dilexit eccleſiam , vt pro ea I
mortem ſubire dignatus ſit.Mulierem verò docet vt virum timeat ac reuereatur: quod vt rectius & facilius perſuadeat,allicit eam exemplo eccleſiæ cuius imaginẽ gerit, quę Chriſto ſponſo ſuo per omnia obedit. Nihil ergo aliud Apoſtolus loco illo differit, q̃ vt moneat coniuges ad mutuam inter ſe charitatem exemplo Chriſti & eccleſiæ quos repræſentant,ne videlicet fallacia ſint ſigna,ſed verè reddant ea quorum imaginem referunt. Et tandem poſt multas adductas ſimilitudines claudit ſententiam,dicens,Sacramentum hoc magnum eſt.Præterea,eccleſia quæ(vt iam ſæpe oſtendimus)errare nõ poteſt,cenſet ſeptẽ
Concilium Cõſtantiẽſe eſſe ſacramenta:quoniam inter plures articulos Iohannis Huſs,quos concilium Conſtantienſe ſeſſione quintadecima damnauit,vnus eorum ſic ait,Sacerdotes quomodolibet criminoſè viuentes , ſacerdotii polluunt poteſtatem,& ſicut filii infideles ſentiunt infideliter de ſeptem ſacramentis eccleſiæ.Hæc autem aſſertio Iohãnis Huſs cum ibidem damnetur, inde colligimus eccleſiam ſentire ſeptem eſſe ſacramenta.At ſacramenta eſſe non poſſunt K
ſeptem,niſi inter illa numeretur matrimonium.Matrimonium ergo eſt ſacramentum. Rurſum,matrimonium eſſe ſacramentum,non ſolum docent ii quos per contemptum Lu-
Ambroſius therus ſentẽtiarios appellat, ſed illud etiam ſentiũt veteres eccleſiæ doctores. Ambroſius exponens illum locum Pauli quem proximè citauimus,ait,Myſterii ſacramentum grande in vnitate viri ac fœminæ eſſe ſignificat.Nec hoc prodit,ſed aliam cauſſam quæ nõ diſcordet à memorato myſterio flagitat,quam ſcit ad profectũ humani generis pertinere,hoc eſt eccleſiæ & ſaluatoris,vt ſicut relictis parentib⁹ homo vxori ſuæ adhæret,ita relicto omni errore eccleſia adhæreat & ſubiiciatur capiti ſuo quod eſt Chriſt⁹.Hęc Ambroſius.Auguſtin⁹

idem

A idem ſentit,ſic dicens,Non tantum fœcunditas,cuius fructus in prole eſt: neq; tantum pudicitia,cuius vinculum eſt fides: verùm etiam ſacramentum nuptiarum cōmēdatur fidelibus coniugatis: vnde dicit Apoſtolus,Viri,diligite vxores veſtras,ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiā. Hæc Auguſtinus. Sed hic Lutherus nobis obiicit ꝙ in illo Pauli loco proximè citato non habetur græce ſacramentum,ſed myſterium: non debet ergo appellari ſacramentum,ſed myſterium. O indiſſolubilem nodum. Si res conſtat,quid moratur vim in vna vocula facere? Si coniugium illud maris & fœminæ repræſentat coniugium Chriſti cum eccleſia,ergo ſignum eſt alterius rei,modo id concedat,cum nos illud tale appellemus ſacramentum. ſi ipſe appellare vult myſterium,parum intereſt,quoniam omnia ſacramenta ſunt myſteria quædam. Quapropter beatus Ambroſius illum Pauli locum pertractans,vocat matrimonium vtroq; nomine,videlicet nomine myſterii, & nomine ſacramenti,prout patuit

B ex verbis illius proximè citatis. Probauimus matrimonium eſſe ſacramentum. ſupereſt vt probemus gratiam in eius contractu infundi,quoniam hoc etiam negat Lutherus. Vt autē hoc apertius oſtendamus,conuertamus oculos noſtros,& aſpiciamus huius ſacramenti initium,vnde videlicet ſumpſit exordium,& quale. Deus enim huius ſacramēti inſtitutor cū primos parentes coniugio innecteret,coniugium benedictione ſacrauit. Sic enim ait ſcriptura,Benedixit illis deus,ac dixit,Creſcite & multiplicamini. Non eſt autem vero ſimile, Gene.i.
vt cum deus homini benedictionem dedit,corporis præciſe habuerit reſpectum,quemadmodum in cæteris animantibus,animam autem rationis capacem benedictionis ſuæ reliquerit expertem. Quod ſi concedat benedictionē illam pertingere vſque ad animā, oportet vt concedat etiam gratiam eſſe tunc animæ collatam,quoniam nō alio modo noſtræ animæ benedicuntur ab illo, q̄ per gratiæ ſuæ infuſionē. Sic enim benedicti ſunt ab illo qui Matth xxv.
ad regni æterni gloriam percipiēdam vocantur. Hāc etiam benedictionē petebat Prophe-

C ta dicens,Benedicat nos deus deus noſter,benedicat nos deus. Si verò Lutherus cōcedat ex Pſal.lxvi.
illa benedictione diuina impertitam eſſe à deo primis parētibus gratiam,in aliis tamē neget ita fieri,hoc facilè reuincitur: quoniam qui primos parētes copulauit,ipſe idem eſt qui reliquos omnes matrimonio copulat: nec aliquis eſt coniugio ligatus, qui non à deo ligatus ſit. Quos deus(inquit Chriſtus) cōiunxit,homo non ſeparet. Si ipſe cōiungit omnes, Matth.xix.
credendum eſt vt etiam omnes benedicat. Non eſt enim vero ſimile vt ſemper coniungat,
& ſemel duntaxat benedicat, ſed quòd toties benedicendi repetat gratiam,quoties iungēdi officium reſumit. Præterea Apoſtolus Paulus in epiſtola ad Hebrēos de nuptiis loquens Hebr.xiij.
ſic ait,Honorabile connubium,& thorus immaculatus. Thorus macula carere non poſſet,ſi coniugium careret gratia. Coniugium enim non haberet thorum immaculatū,ſi gratia quę in coniugio infunditur,nō verteret illud in bonum,quod aliàs eſſet peccatum. Quam rem miraculum in nuptiis operatum nos docet. Quid enim eſt aquam in nuptiis conuerti in

D vinum,niſi inſipidam concupiſcentię carnalis aquam per occultam dei gratiam in optimi Iohan.ij.
ſaporis vinum eſſe conuerſam? Rurſum,Poſt peccatum primorum parentum datum eſt matrimonium in remedium carnalis concupiſcētiæ,quod prius fuerat inſtitutum in officium: vt videlicet qui incontinens eſt, matrimonium contrahat, quo mediante exercere poſſit ſine peccato,quod aliàs ſine peccato facere non poſſet. Hoc ita eſſe Apoſtolus nos docet,
qui male continenti cōſulit vt nubat,ne peccet, dicens,Melius eſt nubere quàm vri. Si er- i.Corin.vij.
go matrimoniū datum eſt in remedium,quo pacto poſſet eſſe remedium carnalis cōcupiſcentiæ,ſi in eo non daretur gratia per quam minueretur illud carnalis concupiſcentiæ incendium? Certè per exercitium & vſum cōiugii magis arderet flamma illa libidinis quàm extingueretur,quoniam etſi ad tempus ſit ſopitus ardor ex impotentia virtutis corporeæ,
cum tamen vires reſumit corpus,tunc intenſior ardor apparet, velut prunæ quæ intra cineres latent. Eſt ergo neceſſarium fateri virtute huius ſacramenti conferri gratiam iis qui re-

E cto animo nuptiarum fœdera iungunt,vt per gratiam in illo ſacramēto collatā melius cōtineāt qui aliàs vix cōtinere poſſent. Nam aliàs nō eſſet in remedium,ſed potius ad incendium carnalis cōcupiſcentiæ. Accedit ad hæc vſus eccleſiæ,quo ſuſcepturi hoc ſacramentū præcipiūtur quatenus animas ſuas mundēt per peccatorū cōfeſſionē, vt ſic mundati parati ſint ad gratiā recipiendā quæ in illo ſacramēto infunditur. Nā aliàs ſi nulla ibi gratia infunderetur,nō erat opus vllam peccatorum cōfeſſionem facere. Satis de hac re me dixiſſe arbitror pro breuitate quam promiſimus,& opus ipſum exigit. Qui plura noſſe cupit,legat aſſertionem ſacramentorum quæ ſub titulo regis Angliæ circūfertur,& defenſionem eiuſdem tractatus quam fecit Iohannes Roffenſis epiſcopus.

Montanus.

QVarta hæresis est quæ docet nuptiarum fœdus & vinculum posse pro coniugũ arbi- F
trio dissolui. Huius hæresis author fuit Montanus, à quo orti Cataphryges: quanquã Augustinus de Cataphrygibus loquens, quo loco de hoc Mõtano differit, nihil tale illi impingit: nec Philaster hunc errorem tribuit Montano, sed Eusebius in quinto libro historiæ Ecclesiasticæ cap. xviii. refert Montanum ita sensisse. Hunc eũdem errorẽ

Græci. Armeni. Priscillian⁹

tuẽtur Græci, & Armeni, si Guidoni Carmelitę credimus, qui in suo libro de hæresibus hũc inter illorum errores recenset. Eundem errorem videtur docuisse Priscillianus, quoniã ad hunc sensum propius accedunt quæ de illo refert beatus Augustinus in libro de hæresibus.

Pseudoapostoli.

Pseudoapostoli docuerunt viros, vt relictis vxoribus, & vxores relictis viris ad ipsorum sectam & ordinem transirent, dicentes coniugia posse dissolui pro illorum secta suscipienda & tuenda. Ita enim de Pseudoapostolis scribit Nicolaus Eimerici. Guido tamen huius erroris nõ meminit etiã cũ Pseudoapostolorum errores recenset. Hũc errorẽ ipse veritatis ma- G

Matth. v.

gister proprio ore damnauit dicens, Dictum est autem, Quicũque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis caussa, facit eã mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et Phariseis quærentibus an liceret dimittere vxorem aliqua ex caussa, respondit ipsa veritas, Quos deus coniunxit, homo non separet. Et Pharisæis iterum obiiciẽtibus quare Moyses man-

Matth. xix.

dauit dari libellum repudii, & dimittere eam? sic ait, Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non sic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Et Paulus Apostolus huius prẽcepti dominici me-

1. Cor. vij.

moriam recolens ait, His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere. quòd si discesserit, manere innuptã, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Taceant ergo præsumptuosi hæretici, & desinant iam se- H
parare, quos deus fatetur se nodo plusquã herculeo sic colligasse, vt nisi morte interueniente disiungi non possint.

QVinta hæresis sic extollit nuptias, vt eas non vereatur æquare virginitati. Sed de hac hæresi infra differemus in titulo de virginitate. Ibi enim aptior erit pro huiusmodi certamine locus.

Obedientia.

OMnes scelerati ac facinorosi homines quò facilius & liberius quæ voluerint scelera committere possint, libertatem optant, vel vt verius dicam, liberam seruitutem, quoniam iuxta illam quam cupiunt libertatem miserri- I

Iohan. viij.

mę seruituti se addicunt, Saluatore nostro dicente, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Hæretici aliqui timẽtes ne propter sua scelera & venenosas doctrinas à prælatis ecclesiæ punirentur iuxta potestatem à deo illis collatam, ad hoc asylum confugerunt, vt eorum plures negauerint obedientiam esse præstandam prælatis ecclesię. Huius erroris primi authores fuere Valdenses, impii ac sceleratissimi homines, qui

Valdenses.

more viperarum, viscera matris ecclesiæ, à qua per baptismum fuerãt geniti, rodere conati sunt. Hi enim omnem ecclesiæ potestatem & ordinem tollere volebant, dicentes non esse obediẽdum Romano pontifici, aut aliis ecclesiæ prælatis. Eundem errorẽ docuerunt Pseu-

Pseudoapostoli. Lutherus. Begardi. Beguinæ.

doapostoli, Vvitclefitæ, Hussitæ: & nunc Lutherani dicunt non esse obediendum prælatis ecclesiæ nisi in illis solum quæ in sacra scriptura sunt apertissimè expressa. Begardi & Beguinæ dixerunt eos qui ad perfectionis statum peruenerint, non esse alicui humanæ potestati subiectos. De his omnibus hæreticis, & de errore illis omnibus communi iam supra sa- K
tis (vt opinor) diximus in titulo de ecclesia, hęresi tertia: quo loco ostendimus ecclesiã posse condere leges & statuta quę non sint expressa in sacris literis: cuius constitutionibus quiliber tenetur obedire. Non est ergo opus illa iterum repetere.

Occidere.

Inter alios

A INter alios Valdēſium errores quos Guido recenſet, hic vnus eſt quo docent nullū hominē poſſe occidi iuſtè, etiā ſi id fiat ex iudicis præcepto. Eundē erroē poſtea docuit quidā Nicolaus Galecus nomine, ex Bohemia oriūdus, qui fuit vnus de legatis à Bohemia ad cōciliū Baſiliēſe miſſis. Hic error apertè cōuincitur, quia per illū tollitur humanus cōuictus, & omnis honeſta politia peruertitur: quoniā per hanc doctrinā nulla erit pax: at pace ſublata, nulla reſpublica poteſt ſalua conſiſtere, nec homines in ea quietè viuere. Cū ergo pax ſit nobis tā neceſſaria, vt eā nobis Chriſtus ex maximo affectu cōmēdauerit, & quaſi teſtamēto eā nobis prope mortē legauerit, cōuincitur illā doctrinā eſſe erroneā per quā pax totius reipublicæ turbatur. Turbatur autē pax niſi ſcelerati & malefici occidātur. Hæreſis eſt ergo aſſerere nō poſſe occidi. Omnis enī reſpublica eſt velut corpus quoddā humanū, cuius caput eſt dominus & rector: alii autē homines ſunt inuicē mēbra. Apoſtolus Paulus totā rēpublicā Chriſtianā, hoc eſt eccleſiā, vocat vnū corpus, cuius caput eſt Chriſtus: ſinguli autē homines alter alterius mēbra. Si autem in corpore humano aliquod particulare membrū laborauerit aliquo morbo, homo cuius mēbrum male habet, procurat omnibus modis quibus poteſt illud reſtituere in priſtinam ſanitatem, omnē adhibet medicinā, admouet fomenta quæ poteſt. quod ſi nulla via poteſt illi membro ſubueniri, libenter patitur inciſionem, quoniam præſtat perdere vnum membrum, q̄ perdere totū corpus. Ad hunc modum fit in republica, cum quilibet homo ſit tanquā particulare membrū in corpore quod eſt reſpublica. Si talis homo cōmiſerit aliquod graue crimen, laborandū eſt ad eius emendationem. Quod ſi nulla eſt ſpes de emendatione illius, oportet illum perdere vſque ad mortem, & ſeparare à toto corpore, ne reliqua membra inficiat. Vnum enim pecus inficit omne pecus. Quod ſi nunquam eſſet mors infligenda, terra eſſet plena latronibus, mare piratis, nullæ eſſent res tutæ. Vt ergo ſit debita in populo quies & tranquillitas, expedit vt ſceleratus homo occidatur, ne tota gens pereat. Præterea ſupra cū de bello ageremus, oſtendim⁹ bellū poſſe iuſte geri ab homine habēte poteſtatē, ſi ea adſunt quę ad iuſtū bellū exigūtur. At cū nō poſſint homines in bello congredi, quin ſæpe multæ in eo fiant hominū occiſiones, cōuincitur inde, vt ſi bellare licet, liceat etiā occidere. Rurſum, beatus Petrus Apoſtolus puniuit morte Ananiam & Sapphirā, quia vendito agro fraudauerūt de precio, non portantes corā apoſtolis totū preciū, ſed aliquid ſibi reſeruātes. Et hoc ſolū exemplum ſufficit ad proſternēdū horū hæreticorū hæreſim, quoniā hoc in tēpore nouæ legis actū eſt, quo tempore propter legis benignitatē dicūt nō eſſe licitū quacūq; ex cauſa hominē occidere. Petrus tamē hanc benignitatē agnoſcēs, nō dubitauit morte punire Ananiā & Sapphirā, quoniā ſciebat veram miſericordiā habere ſemper in ſuo comitatu iuſtitiā, quæ non patitur maleficos viuere ſuper terrā. Sed hoc loco obiiciunt nobis hæretici præceptū diuinū quo prohibet occiſionē, dicēs, Non occides. Huic autē obiectioni reſpondemus, per illa verba nō eſſe prohibitā omnē occiſionē, ſed illā quæ à perſona priuata fit, non autē illā quæ à iudice ex iuſta cauſa decernitur infligenda. Hoc autē ita eſſe ex eo cōuincitur, quòd in lege veteri erat illud idem pręceptū, & ſub eiſdē verbis, videlicet, non occides: & tamen cū illo pręcepto fuerūt multæ aliæ leges quibus pręcipiebatur hominis occiſio propter pec cata aliqua, vt patet de punitione blaſphemi, & de punitione furis nocturni. Quod ſi per illa verba, videlicet, non occides, eſſet prohibita quęlibet hominis occiſio: eſſet tūc neceſſariū fateri deū pręcepiſſe cōtraria, quæ nullo modo fieri poterāt. Abſit autem vt dicamus deum præcepiſſe aliquid impoſſibile. Vt ergo nō ſit repugnātia in mādatis dei, oportet fateri in illo pręcepto, non occides, nō eſſe prohibitā omnē occiſionē, quoniā in lege euāgelica ipſemet ſaluator confirmaſſe videtur legē de occiſione hominis qui aliū occiderit, cum dixit, Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Ita enim Chriſtianus Druthmarus ſuper Matheum interpretatur locū illum. Et beatus Hieronymus ſuper. xxii. Hieremiæ ait, Homicidas & ſacrilegos & venenarios punire, non eſt effuſio ſanguinis, ſed legum miniſterium.

Valdenſes. Nicolaus Galecus. Roma. xij. Actuum. v. Matth. v. Exod. xx. Leuit. xxiiij Matth. xxvi

ALia eſt hæreſis quę cum hac proxime narrata velut ex diametro pugnat, docēs homines ſeipſos occidere vt palmam martyrii aſſequi mereantur. Circūcelliones nāq; dixerunt eos qui ſeipſos occidunt, eſſe martyres cenſendos, eo q̄ mortem vltronei patiuntur. Sed de hoc errore iam ſupra diſſeruimus in titulo Martyrium.

Circūcelliones.

TErtia hęreſis eſt quæ aſſerit licere cuilibet homini occidere tyrannum, etiam per inſidias, non obſtante quacunque confœderatione inter eos facta, etiā ſi fuiſſet iuramento firmata. Sed de hoc errore infra in titulo de Tyranno diſputabimus.

Opera.

F

Lutherus.

On ſatis ſe feciſſe arbitratur Lutherus,ꝙ opera humana reiecerit,dicens ea non eſſe neceſſaria,niſi illa etiam damnaret, afferens omnia opera cuiuslibet hominis,quātūlibet etiam recte facta,eſſe peccata . Iuſtū enim hominē dicit peccare in omni bono opere.Hunc autem errorem ex alio nō minus pernicioſo deducit.Nam Lutherus arbitratur per illud primū & maximū legis mandatum quod eſt de dilectione dei,obligari homines ad conſummatam charitatis perfectionem:ad quam cum nullus in hac vita pertingere poſſit,quoniam illa expectatur in prēmiū,ideo dicit Lutherus toties homines peccare,quoties aliquid ex charitate faciendum deficit ab illa ſumma charitatis perfectione. Exiſtimat etiam Lutherus per illud præceptum,Nō concupiſces, eſſe prohibitum carnis appetitum,quem nullus homo à ſe poteſt abiicere,q̄uis poſſit reprimere,quoniam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem.Quia ergo hæc duo ſibi aduerſantur,vt non quæcūque velimus faciamus, ideo dicit iuſtum in omni bono opere peccare,& omnia opera noſtra quātūlibet bona eſſe cēſenda peccata, quia videlicet in omni tali opere caro reluctatur & repugnat ſpiritui:quapropter tale opus dicit eſſe peccatum,quia eſt opus cū concupiſcentia factum,& ita contra præceptum illud, Nō cōcupiſces.Ecce Lutheri fundamētū,ſuper quod huius præſentis erroris fabricā ædificare conatur.Hoc fundamentū nos deo duce poſtea ſubuertemus , cū de præceptis diſſeremus.Ibi enim oſtendemus ex ſacris literis,& ex doctrina ſacrorū doctorū, illa duo præcepta nō eſſe ita intelligenda prout Lutherus illa intelligit. Hanc ergo cauſſam vſq; ad illū locū differētes,de errore quē primo propoſuimus,diſputare oportet,vt doceamus cōtra Lutherū,neq; omnia opera noſtra eſſe peccata, neq; iuſtū in omni bono opere peccare. Primo ergo producamus in teſtimoniū noſtrū,illud magnificū Abrahæ opus cū filiū ſuū vnigenitū quē diligebat Iſaac immolare voluit obediēs deo præcipienti . In cuius remunerationē promiſit deus illi,ſe carnē ex illius ſemine ſuſcepturū.Sic enim ait,Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ,quia obediſti voci meæ . Quæ verba iuxta Paulū de Chriſto intelligēda ſunt.Nō enim dixit,in ſeminibus,quaſi in multis,ſed quaſi in vno, & ſemini tuo,qui eſt Chriſtus.Si obediētia Abrahæ fuiſſet peccatū,nō fuiſſet illi à deo tantum & tam honorificū præmiū promiſſum.Præterea poſtq̄ Iob paſſus fuerat tot tribulationes,& locutus fuiſſet verba illa patiētiā ſuā maximā teſtantia,ſcriptura ſtatim illū laudat,dicens,In omnibus his nō peccauit Iob,neq; ſtultū quid cōtra deū locutus eſt.Si in omnibus illis nō peccauit Iob,nō eſt ergo quodlibet hominis opus peccatū. Rurſum beatus Paul⁹ de his qui matrimonio iungūtur differens ait,Solutus es ab vxore,noli quērere vxorem.Si autem acceperis vxorē,nō peccaſti:& ſi nupſerit virgo,non peccauit.Paulus dicit non peccare eū qui capit vxorem,& non veretur Lutherus dicere omne opus noſtrū eſſe peccatum. Si ergo actus nubendi,iuxta Paulū,nō eſt peccatū:quid putas de aliis operibus cum dicturum,quæ idem Paulus cenſet eſſe meliora quàm actus nubendi?Et beatus Petrus poſtq̄ aliquot virtutes ad gloriam aſſequendā neceſſarias enumerauerat,ſtatim ſubiunxit·Hæc enim facientes,non peccabitis aliquando. Et beatus Iohannes in ſua prima canonica epiſtola ait, Omnis qui in deo manet,non peccat . Ne autem diſputaremus quærentes quiſnam ſit ille qui manet in deo,ipſe in eadem epiſtola declarauit dicens,Deus charitas eſt: & qui manet in charitate, in deo manet,& deus in eo. Attende ergo Luthere,& vide quàm aperte tuam damnet Iohannes ſententiam . Omnis qui manet in charitate, in deo manet . Omnis qui in deo manet,non peccat . Omnis ergo qui manet in charitate,non peccat. Aut ergo oportet te negare iuſtos eſſe in charitate, aut cogeris fateri iuſtum in bono opere non peccare: quoniam omnis qui manet in charitate, non peccat . Perſpice lector obſecro & conſidera quibus cancellis ſit cōcluſus Lutherus,vt nulla illi pateat fuga. Quod ſi fortè elabi velut anguis conatur,dicens opus eſſe charitate perfecta ad hoc vt maneamus in deo,& deus in nobis:talis autem charitas (vt Lutherus ait) in via non habetur : erit ergo iuxta hanc reſpōſionem dicendum quòd deus in nullo homine habitat pro ſtatu huius miſeriæ,eò quòd nō habet aliquis homo illam perfectam quam Luther⁹ exigit charitatem.Sed ne aliqua via Luthero pateret exitus,hāc etiā rimulam obſtruxit beatus Iohannes,cū in eadē epiſtola declarauit quæ eſſet perfecta charitas.Sic enim ait,Qui ſeruat verbum eius, vere in hoc charitas dei perfecta eſt.Quid ergo dicet Lutherus?Nūquid progredietur vlterius vt neget aliquem

G

Galat.v.

H

Gene.xxij.

Galat.iij.

I

Iob.i.

i.Cor.vij.

ij.Petri.i.

j.Iohan.iij.

i.Iohā.iiij.

K

i.Iohan.ij.

ſeruaſſe

A ſeruaſſe verba,hoc eſt mãdata dei?Si hoc negare nõ erubeſcit,audiat diuinum pſaltem dicentẽ,Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua,& dilexit ea vehementer.Seruaui mãdata tua & teſtimonia tua,quia omnes viæ meę in cõſpectu tuo.Et ſi hoc prophetæ dictũ nõ recipit Lutherus,eò quòd propheta de ſeipſo teſtimoniũ proferat,audiat deũ pro eodẽ prophe ta teſtimoniũ proferentẽ.Nã ad Hieroboam loquẽs ait,Nõ fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid qui cuſtodiuit mãdata mea,& ambulauit poſt me in toto corde ſuo.Deinde multę ſunt perſuaſiones in ſacra ſcriptura quibus admonemur ne vnq̃ peccem?.At ſi iuſtus in omni opere quantũlibet bono peccat,fruſtra admonemur de eo quod nõ eſt nobis liberũ euitare.Iraſcimini(inquit propheta)& nolite peccare. Poſſibile eſt ergo hominẽ iraſci,& nõ peccare. vnde colligitur nõ omne opus eſſe peccatũ,quoniã nõ omnis ira.Et dominus illi quẽ poſt triginta & octo annos in infirmitate tranſactos priſtinę incolumitati reſtituit,dixit, Ecce Pſal.cxvíij. iij.reg.xiiij Pſal.iiij. Iohan.

B ſanus factus es,iam noli peccare,ne deterius tibi aliquid contingat. Si omnia opera noſtra ſunt peccata,idem erit dicere,nolite peccare,& dicere,nolite operari:quoniam non eſt poſſibile operari ſine peccato. At cum multa opera præceperit deus qui peccatũ prohibuit,cõuincitur inde,vt illa opera quę fieri nobis deus pręcepit aut conſuluit,non ſint cẽſenda peccata.Nam alioqui oportebit fateri deum pręcepiſſe nobis contraria,ſecũmq; pugnantia,cũ opera præcepit,& peccatum prohibuit.Abſit autem vt talem iniuſtitiã deo impingamus, vt dicamus illum præcepiſſe nobis ea quæ fieri nullo modo poterant. Quapropter dicamus cum catholicis omnibus doctoribus multa eſſe bona opera quæ ex gratia & charitate facta merentur iuxta legem diuinam iam promulgatã,vitam æternam : quæ opera nullo modo peccata dicẽda ſunt. Verùm ſupereſt vt Lutheri obiectionibus reſpõdeamus.Primo obiicit nobis illud Sapiẽtis,Non eſt homo iuſtus in terra,qui faciat bonũ,& non peccet.Fa Eccl's.vij.

C temur quidẽ nullũ eſſe ſine dei gratia iuſtũ,neq; iuſtũ ſine dei adiutorio poſſe vitare omne peccatum.Nam ſicut gratia exigitur ad initium boni operis,ita etiam requiritur ad proſecutionẽ.Quapropter quilibet homo quãtũlibet iuſtus ſi à deo nõ fuerit adiutus,in poſterũ peccabit . Etꝙ hũc ſenſum habeant illa verba Eccleſiaſtę , colligitur ex præcedẽtibus verbis,quibus ſic dicitur,Sapiẽtia confortauit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis, hoc eſt,gratia dei magis confortat hominem q̃ omne auxilium humanũ.& cauſſam huius reddens,ſtatim ſubiungit·Non eſt enim homo iuſtus in terra qui faciat bonum, & nõ peccet. Ac ſi diceret, Inde conuincitur gratiã dei magis confortare hominem q̃ omnes principes mundi,quia adiutus gratia dei poteſt vincere omne peccatum:deſtitutus tamen dei gratia etiam ſi auxilium omnium principum mundi habeat,nõ poterit peccatum omne euadere. Ex qua interpretatione patet Eccleſiaſten nullo pacto aduerſari noſtræ ſententiæ.Secundo obiicit nobis illud beati Iohannis in eius prima canonica.Si dixerimus quia peccatum non habemus,nos ipſos ſeducimus,&veritas in nobis nõ eſt.Cui obiectioni reſpõdemus multa eſſe peccata venialia,à quibus nullus quãtũuis iuſtus liberatur,quin in multa illorũ labatur: quoniã,vt ait beatus Iacobus,in multis offendimus omnes.non dixit,in omnibus offendimus,ſed in multis:non tamen inde ſequitur vt omne opus noſtrum ſit peccatum. Ecce Lutherum qui ſcholaſticos theologos vocare ſolet ſophiſtas, nũc vno nugaciſſimo ſophiſmate nos decipere credit . Quis non videt huius collectionis fallaciam ? Omnis homo iuſtus habet aliquod peccatum,ergo omne opus eius eſt peccatum. Sic Lutherus iuxta ſuam dialecticam didicit ex particulari inferre vniuerſalem. Sic etiam accipiendum eſt illud Pſal. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.Verum eſt certè nullum hominem ſi iuxta rigorem iuſtitię diuinę examinetur,inueniri iuſtum,quoniam(vt ex Iacobo Apoſtolo iam diximus) in multis offendimus omnes . nullus ergo iuſtus inueniretur, ſi deus ſtrictiſſime vellet examinare . At qualis eſt iſta collectio,Nullus homo reperietur iuſtus diſtricte examinatus , ergo nullum opus ho- ij.Iohan. i. Iacobi.iij. Pſal.142.

E minis eſt bonũ?Omnis enim homo etſi habeat aliquod opus propter quod iuſtus dici nõ deberet: nõ tamen inde oportet colligere vt omne opus hominis ſit peccatum . Sic etiam intelligendũ eſt quod Auguſtinus libro.ix.Confeſſionum ait, Væ (inquit) hominum vitæ quãtũcũq; laudabili,ſi remota miſericordia iudicetur.Væ vitæ hominũ dixit : & nõ dixit, væ omnibus hominum operibus : quoniam etſi nullius hominis vita ſit adeo perfecta , vt non habeat admixta plura venialia peccata,tamen multa ſunt opera quæ Auguſtinus peccato carere non dubitat:quoniam in eodem loco beatus Auguſtinus de matre ſua loquens, dicit illam multa bona opera feciſſe,propter quæ ipſe reddit gratias deo.Alia etiam opera illam feciſſe fatetur quæ egent miſericordia diuina,pro quibus ſe deum precari dicit. Ter-

Eſaiæ.lxiiij tio nobis obiicit Lutherus Eſaiam prophetam dicentem, Et facti ſumus vt immũdi omnes F
nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Hoc Eſaiæ teſtimonio ſe triumphaſſe credit Lutherus, quoniam in vniuerſum opera noſtra dãnare videtur propheta, cũ omnes noſtras iuſtitias comparat panno menſtruatę, qui multis maculis reſperſus eſt. Verũ etſi illud Eſaiæ teſtimoniũ in faciẽ Luthero fauere videatur: tamen ſi litera bene & prout decet inſpiciatur, apertiſſimè cognoſcitur nihil pro Luthero dicere. Nã illic propheta nõ ſuo nomine loquitur, ſed nomine populi: nec etiã toti⁹ populi, ſed ſolũ nomine populi Iſraelitici. Nec eo nomine ſic loquitur, vt ad omne tẽpus ſua verba referat, ſed ſolũ ad illud tẽpus quo propheta illa dicebat: quo tempore abũdabat peccatũ in populo Iſrael: propter quod deus permiſſurus erat vt in captiuitatẽ duceretur. Hoc ergo pręuidẽs propheta, precatur deũ pro populo, & de illo tẽpore loquens ait, facti ſumus immundi omnes, & quaſi pãnus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Quæ verba nomine populi ſui protulit. Alio- G
Ibidem qui ſi ad omnes referenda ſunt verba illa, quomodo vera erunt quę ſequũtur? Et cecidimus (inquit) quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt nos. Non eſt qui inuocet nomen tuũ, qui conſurgat & teneat te. Nunquid Eſaias non inuocauit nomen dei? Abſit vt quis hoc dicere audeat. Si ergo hæc verba ad Eſaiam, & ad alios qui deũ coluerunt, & nomen eius inuocauerũt, referri non poſſunt: nec etiam alia quæ Lutherus obiicit, referri ad eos poterunt, cum omnia illa verba vno orationis decurſu de eiſdem perſonis dicantur. Et quòd illa verba ſint referenda ad ſolum illud tempus captiuitatis, coniici facilè poteſt ex verbis quæ parum infra ſubiungit propheta dicens, Ne iraſcaris domine ſatis, & ne vltra memineris iniquitatis noſtræ. Ecce reſpice, populus tuus omnes nos. Ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta. Sion deſerta facta eſt, Hieruſalem deſolata eſt: domus ſanctificationis noſtræ, & gloriæ noſtræ, vbi laudauerunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis, & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Hæc autẽ verba apertiſſimè dicun- H
tur de captiuitate populi Iſraelitici, ad quod tempus reliqua verba illius capitis referuntur. At ex hoc quòd illo tempore omnes iuſtitiæ fuerint ſicut pannus menſtruatæ, nõ licet colligere ita eſſe omni tempore. Adde quòd beatus Hieronymus refert illa verba eſſe interpretãda de operibus factis ante Chriſti incarnationẽ, ſub tempore videlicet legis Moſaicę, & non de operibus factis ſub lege euãgelica, ita vt ſi quis nunc ſub lege euãgelica ceremonias legis veteris ſeruare vellet, omnes iuſtitiæ eius erũt ſicut pannus mẽſtruatæ. Et iuſtitias legis veteris, ſi ad iuſtitias nouæ legis cõparẽtur, dicit eas debere dici immunditias. Ex quibus omnibus conuincimus, illud Eſaiæ teſtimoniũ nullo pacto fauere Luthero. Aduerſus hunc Lutheri errorem ſcripſit egregiè Iohannes Roffenſis epiſcopus in ſua aſſertione confutationis Lutheranæ articulis duobus, videlicet triceſimoprimo, & triceſimoſecundo. Scripſit etiam Iodocus Clichthoueus in ſuo Antiluthero, & Gaſpar Sagerus Minorita in ſuo Scrutinio diuinæ ſcripturæ, Conatu tertio. Et nos etiam adhuc aliquid dicemus infra in ti I
tulo de peccato, & in titulo de præcepto.

SEcũda hæreſis docet nullum opus eſſe bonum, niſi fiat ex puro & ſincero amore, quacunq; ex cauſſa fiat, etiam ſpe mercedis æternæ. Huius erroris author primus fuit quidam Bugaurius de monte Falcone, qui hoc docẽs in partibus Catalonię, damnatus fuit
Bugaurius. cum ſuo errore per Sancium Tarraconẽſem archiepiſcopũ. Hęc referũtur à fratre Bernardo de Lutzẽburgo in ſuo catalogo hęreticorũ. Hic error damnatur teſtimonio prophetę
Pſal.cxviij. dicentis, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in ęternum propter retribu-
Lucæ.xvi. tionem. Et dominus eleemoſynam perſuadens ait, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cũ defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula. Quibus verbis docet nos facere eleemoſynam propter vitam ęternam habendam. Et alibi ſępe poſtq̃ aliquid pręcepe
rat, ſtatim ſubiunxit promiſſionem vitę ęternę cuicunq; facienti illud, vt per ſpem pręmii
Matth.iiij. alliceret hominẽ ad opus pręceptum. Agite (inquit) pœnitentiã, appropinquabit regnũ cę- K
lorum. At ſi opus factum ſpe vitę æternæ, eſſet malum, Chriſtus nõ alliceret nos per ſpem
i.Corin.vi. pręmii ad illud faciẽdũ. Pręterea Paulus apoſtolus ait: Quoniã debet in ſpe, qui arat, arare: & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. Nõ eſt ergo malũ opus quod fit ſpe mercedis ęternę, q̃q̃ ego nõ crediderim tale opus eſſe meritorium, niſi à charitate procedat, quoniã charitas eſt radix à qua tota vis meriti oritur. Verùm etſi tale opus quod præciſe in ſpe præmii fit, nõ ſit meritorium, non tamen eſt malum: quoniam ſicut nec omne bonum opus eſt meritoriũ, ita nec omne quod à ratione meriti deficit, eſt malũ. Poteſt etiã aliquod op⁹ à charitate oriri, & ꝙ agens illud, alliciatur ad illud operandũ per ſpem pręmii: ita tamen ꝙ li-

cet

A cet præmio esset frustrād⁹,nō cessaret ab opere,quoniā operatur ex charitate,q̄uis allicitur ab spe p̄mii. Tale ergo opus sic factū erit bonū & meritoriū,& factū spe mercedis æternę.

TErtia hęresis docet esse hominis imperfecti exercere se in operibus virtuosis:quapropter ait hominē cum ad vltimū statum perfectionis venerit,nulla bona opera debere facere. Huius tā demētis erroris authores fuere Begardi & Beguinæ. Lutherus tamen truculētior bestia,istorum hæreticorū errorē auget,dicens non solum homini perfecto,sed nulli alteri homini esse necessaria opera ad vitam æternam consequendam,quoniam(vt ait) sola fides sine operibus sufficit. Verūm hūc eius errorem iam supra expugnauimus in titulo de fide hæresi.ij. vbi ex sacris literis ostēdimus opera esse cuicunq; homini necessaria vt vitam æternā assequi possit. Contra Begardos & Beguinas cōcedētes opera esse necessaria hominibus imperfectis,nō autē perfectis,est testimonium quod Christus dedit de Iohāne ba

B ptista,dicens,Inter natos mulierum nō surrexit maior Iohāne baptista. Quibus verbis aperte docuit Iohannem baptistam ad eum virtutis gradum peruenisse,vltrā quem nullus inter natos mulierū progressus est. At de eodem Iohāne baptista euangelista refert ꝙ se exercuerit in operibus abstinentiæ,& Christus illū laudauit coram Iudæis de admirabili illius tem perātia & fortitudine,itavt nec aduersis deprimeretur,nec prosperis erigeretur. Nō est ergo hominis imperfecti exercere se in operibus studiosis. Præterea Paulus apostolus ait,Qui autem sunt Christi,carnē suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Homo ergo quantūlibet perfectus oportet vt crucifigat carnem cum vitiis, alioqui nō erit Christi. Quod si forte vim facere volunt in verbo præteriti tēporis,ita vt eos dicat Paulus ad Christum pertinere,qui iam crucifixerūt carnem suam:non autem eos qui eam crucifigunt:quoniā tunc cum operatur,est dispositio ad perfectionem:quæ tunc habetur cum fuerint opera facta,nō cum fiunt:hoc reiicitur eiusdem Pauli testimonio,qui de seipso ait,Castigo corpus meū, &

C in seruitutē redigo,ne fortè cum aliis prædicauerim,ipse reprobus efficiar. Et hoc dicit homo ad tertium cælū raptus,qui vidit arcana dei quæ non licet homini loqui, homo inquā electus à domino vt esset vas in quod deus infunderet oleū gratiæ suæ. Iste castigat corpus suū,& non verentur impii Begardi asserere esse hominis imperfecti exercere se in operibus studiosis. Rursum,ipse Christus fons & origo toti⁹ perfectionis,ieiunauit,& alia virtutis opera fecit: nullus tamen citra impietatē erit tam demens,vt Christo aliquam imperfectionem impingat. Demum hic error damnatus est in concilio Viennēsi sub Clemente.v.celebrato:in quo dānati sunt octo Begardorū & Beguinarum errores,quorū vnus est is de quo modo loquuti sumus. Huius autem concilii definitio habetur in libro Clementinarū epistolarum titulo de hæreticis,capitulo cuius initium est,Ad nostram &c.

D

Oratio.

OVidam adeo tribuerunt orationi,vt dicerent eam solam sufficere ad vitam æternam habendam,etiam si reliqua omnia deessent, & baptismus etiam. Huius pestiferæ hæresis author fuit quidam Adelphius ex hæresi Psallianorum,aut Messalianorum, quod idem est. Hic Adelphius (vt historia tripartita narrat capite vndecimo septimi libri) dicebat nullam vtilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere, sed solam orationem studiosam inhabitantem dæmonem effugare,quo ciecto per illam orationem studiosam,spiritus sanctus adueniebat,& sensibiliter & visibiliter suam designabat præsentiam:& corpus tunc liberari dicebat ab omni motu passionis,& animam à mala voluntate,ita vt nequaquam de cętero egeat neque ieiunio macerante corpus,neq; doctrina refrenante. Dicebat etiam eū qui hæc impetrasset,

E nō solū liberari à passionib⁹ corporis,sed etiā futura præuidere,& futura oculis cernere. An autē hic error fuerit omnibus Messalianis communis,mihi non est certum,sed suspicor ita esse. Nā historia tripartita in illo septimo libro cap.xi.de hæresi Messalianorū differēs,solū hoc dicit,ꝙ Flauianus Antiochenus episcopus de hac hęresi inquirēs,accessit ad quendā Adelphiū senem,quē hæresi Messalianorū infectum esse credebat,vt ab eo sciret quid eorū doctrina contineret. Ab hoc autē Adelphio præfatus episcopus per blanditias & fictiones quasdā extorsit ea quæ nunc proximè narrauimus. Vnde coniicio hāc fuisse omniū Messalianorum sententiam. Aduersus hanc hæresim nō est opus disputare,quoniam etsi oratio bona sit & meritoria si debite fiat,constat tamen ex sacris literis eam solam non suffi-

Begardi. Beguinæ. Lutherus.

Matth.xi.

Galat.v.

i.Cor.vi.

ij.Cor.xij.

Adelphius.

Messaliani.

cere: cum alia multa præter orationem dominus in lege præceperit tanquam neceſſaria. Et F
nos ſupra in titulo de baptiſmo hæreſi quarta contra hos Meſſalianos, ſiue Pſallianos, pro-
bauimus baptiſmum eſſe neceſſarium. Et in titulo de ieiunio oſtendimus ieiunii virtutes, &
eiuſdem neceſſitatem. Ex quibus apertè colligitur orationem ſolam non eſſe ſufficientem
ad vitam æternam conſequendam.

Meſſaliani. Pſalliani. Euchitæ. SEcunda hæreſis docet nūq̄ eſſe ceſſandum ab oratione. Hanc hæreſim cōſtat eſſe Meſ-
ſalianorum, ſiue Pſallianorum. Nam Auguſtinus in lib. de hęreſibus cap. lvii. dicit illos
tantum orare, vt eis qui hoc de illis audiunt, incredibile videatur. quapropter græce ap-
pellātur εὐχίται, id eſt orantes. Huius hæreſis non meminit Guido in ſua ſumma de hære-
ſibus, immo nec de Meſſalianis in toto illo opere vllam fecit mentionem. Vt autem hanc
hæreſim conuincamus, nō oportet multū ſudare, quoniā apertiſſimum eſt nō eſſe poſſibi-
le vt homo ſemper oret. Nam neceſſarium eſt dormire: quo tempore nullus orare poteſt, G
quia tunc nullus eſt mentis vſus, qui maxime in oratione exigitur. Nullus eſt enim niſi ſo-
Canti. v. lus Chriſtus ſaluator noſter, qui vere poſſit dicere illud quod in Canticis habetur, Ego dor
mio, & cor meū vigilat. Oportet etiā comedere & bibere, & pro his acquirēdis laborē ali-
quē moderatū quanuis nō ſolicitudinē adhibere. Oportet etiam curā rei familiaris habere,
i. Timo. v. quoniā beatus Paulus de viduis loquens ait, Siqua vidua filios aut nepotes habet, diſcat pri-
mū domū ſuā regere, & mutuā vicē reddere parētibus: hoc enim acceptū eſt coram deo. Et
paucis interiectis ſubiūgit, Si q̄s autē ſuorū & maxime domeſticorū curā nō habet, fidē ne-
gauit, & eſt infideli deterior. Et nō ſolū hoc in laicis hominibus eſt neceſſariū, ſed etiā in ec
cleſiaſticis. Nā inter alia q̄ Apoſtol⁹ enumerat tanquā neceſſaria vt quis debitè poſſit fungi
munere epiſcopatus, hoc quoq; addit, vt videlicet ſit domui ſuę bene prępoſitus. Siquis au
i. Timot. iij. tē (inquit) domui ſuę bene pręeſſe neſcit, quomodo eccleſię dei diligētiam habebit? At quis
nō videt quātū impediat ab oratione, illa rei familiaris cura? Taceo de cibo & potu, quoniā H
cū hi percipiūtur, null⁹ patet orationi locus, p̄ſertim vocali, de qua hi Meſſaliani (vt cōiicere
poſſum) loquūtur. Nā alia ratione q̄ intra cordis latebras formatur, etiam comedēs & bibēs
Exod. xiiij. quiſq; orare poteſt. Sic enī orabat Moyſes, cui tacēti dixit domin⁹, Quid clamas ad me? Cla
mabat enī corde, quāuis tacebat ore. Cū ergo quis comedēs aut bibēs, aut quoduis aliud o-
pus agēs, deū cogitat pro cui⁹ amore illa operatur, tūc verè orat. Quapropter beat⁹ Paulus
i. Cor. x. monebat Corinthios, dicēs, Siue ergo manducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia
Coloſſ. iij. in gloriā dei facite. Et ad Coloſſ. ſcribēs iterū ait, Omnia q̄cūq; facitis in verbo aut in ope-
re, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, gratias agentes deo & patri per ipſum. Et
i. Theſſ. v. hoc modo intelligēdū eſt id quod Paulus alibi dicit, Sine intermiſſione orate. Ita vt is di-
catur ſine intermiſſione orare, qui omnia q̄ facit, in gloriā dei facit. Aliàs enī nō eſſet poſſibi-
le ſine intermiſſione orare. Nūquid ſine intermiſſione poſſumus genu flectere, corpus pro-
ſternere, man⁹ leuare, voces formare, vt de hoc dixerit Paulus, ſine intermiſſione orate? Ve I
rūm aliud nobis obiiciūt teſtimoniū Meſſaliani, quo nos vrgere putāt. Nā ſaluator noſter
Lucæ xviij. apud Lucā ait, Oportet ſemper orare, & nō deficere. Ex quo loco Meſſaliani colligūt nūq̄
eſſe ceſſandū ab oratione. Hęc tamē Chriſti verba nihil illis ſuffragātur, quoniā non ita vt
putāt, ſunt accipiēda. Auguſt. in lib. de hęreſib. ad Quodvultdeū cap. lvii. dicit illa verba ſic
eſſe intelligēda, vt nulla dies abſq; oratione intermittatur: ita q̄ Auguſtino idē eſt ſemper
orare, & ſine intermiſſione orare, & qualibet die orare. Eodem modo illa Chriſti verba &
ſimiliter illa Pauli ex prima ad Theſſalo. epiſt. interpretatur beat⁹ Anſelmus in cōmētariis
ſuper epiſt. Pauli. Beda tamē in expoſitione ſuper euangeliū Lucę, duplicē expoſitionē tri-
buit illis verbis, ſic dicēs, Quis autē poteſt ita ſemp orare, & ſine defectu & ſine intermiſ-
ſione p̄cibus inſiſtere, vt nec alimētū ſumēdi aut dormiēdi tēpus habeat? Aut ergo dicēdū
eſt eū ſemp orare, & ſine defectu vel intermiſſione, q̄ horis canonicis iuxta ritū eccleſiaſti-
cæ traditionis pſalmodiis & precib⁹ cōtinuis dominū rogare & laudare nō deſiſtit. Et hoc K
Pſal. xxxiij. eſt qđ Pſal. dicebat, Benedicā dominū in omni tēpore: ſemp laus ei⁹ in ore meo. Aut certe
omnia q̄ iuſtus ſecūdū dominū gerit & dicit, id orationē eſſe reputādū. Hęc Beda. Verūm
etſi horū clariſſimorū virorū expoſitiones mihi placeāt: aliter tamē & (mea quidē ſentētia)
melius forte videtur illa verba poſſe intelligi, q̄ videlicet Chriſtus & eius apoſtol⁹ in illis
verbis vſi fuerint quadā hyperbole ad rē exaggerādā, ſicut & aliàs ſępe in ſacris literis illa
figura reperitur: quoniā (vt ait beatus Auguſti. in lib. de doctrina Chriſtiana) ſacra ſcriptura
quæ inſtar cōmunis locutionis ſcripta eſt, eiſdem vtitur tropis & figuris quibus communis
modus loquēdi vtitur. Et vt res ſit apertior, vnū & alterum exemplum proferā ex ſacris li-

teris,

A teris,in quibus hæc hyperbole reperitur.In actis Apoſtolorũ deſcribens illa hiſtoria aduen Actuum.ij
tum ſpiritus ſancti,& volens innuere multitudinẽ gentium & nationũ quæ tunc erat Hie-
roſolymæ,ait,Erant autem in Hieruſalem habitantes Iudæi viri religioſi ex omni natione
quæ ſub cęlo eſt.Quòd niſi hic admittatur hyperbole,erit neceſſariũ fateri tunc fuiſſe Hie-
roſolymæ Hiſpanos,Gallos,Anglos, Scotos,Aethiopes,Siculos,Balearicos,Sauromatas,a-
liáſq; innumeras nationes,quas vix Niniue quę ciuitas erat magna itinere dierum triũ, ca-
pere potuiſſet, nedũ Hieroſolyma,quę paruũ aut mediocre oppidũ erat.Similiter Chriſtus
volẽs nobis ſuadere vt q̃ ſecretè & abſq; omni iactãtia fieri poſſet, eleemoſyna daretur, di- Matth.vi.
xit,Te autẽ faciente eleemoſynã,neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.At cũ eadem in
vtraq; manu ſit anima,fieri nõ poteſt vt ſiniſtra neſciat quod dextera facit.Sed eſt ibi quę-
dam hyperbole,ſiue quidam exceſſus ad rem magis cõmendãdam.Ita etiã Chriſtus vt no-
B bis frequentiã orationis cõmendaret,dixit, Oportet ſemper orare, hyperbole quadam vſus
ſemper pro frequẽter accipiẽs.Eadem hyperbole vſus eſt Paulus dicẽs,Sine intermiſſione i.Timo.v.
orate.Aliàs enim fieri nõ poſſet vt ſemper & ſine intermiſſione oraremus, quibus neceſſe
eſt comedere,& bibere,& dormire,curam rei familiaris habere,aliáq; multa facere ſine qui-
bus in hac miſera vita eſſe nõ poſſumus, quorũ aliqua orationis attentionem minuũt, alia
in vniuerſum tollunt.Nec eſt quod amplius aduerſus hanc hæreſim diſputemus.

TErtia hæreſis eſt quæ cũ his duabus præcedẽtibus ex diametro pugnat: quoniã docet
orationẽ eſſe prorſus inutilẽ,nulliũſq; virtutis.Hęc hæreſis plures habet fautores:qui
quãuis nõ eadẽ via incedant, omnes tamẽ ad hũc tendũt ſcopũ , vt orationis virtutẽ
minuãt,& prorſus eneruẽt.Pelagius enim teſte Auguſtino in libro de hæreſibus, dixit ora- Pelagius.
tiones quas facit eccleſia pro infidelibus & aliis peccatoribus vt cõuertãtur, ſiue pro fideli-
bus vt perſeuerẽt,fruſtra fieri,quoniã ad illa omnia ſufficere dicebat noſtri arbitrii liberam
C poteſtatẽ,& ita nõ eſſe opus à deo petere, quę nos ipſi cõſequi poſſumus.Sed huius hæreſis
fundamẽtũ iã ſupra omnino euertim⁹ in titulo de gratia hęreſi prima. ideo nõ eſt opus vt
Pelagiũ iterũ in hãc cõtẽtionẽ vocemus. Hoc ſolũ de Pelagianis dicere decreui,q̃ iſti ſunt
ſicut antiqui gigãtes,qui(vt Eccleſiaſticus ait)nõ exorauerũt deũ pro peccatis ſuis:ideo de- Eccli.xvi.
ſtructi ſunt cõfidentes ſuæ virtuti.Sũt alii qui aliud nõ minus pernicioſum iecere fundamẽ-
tũ,ſuper quod hãc peſtilentẽ fabricã ædificare conãtur.Petrus enim Abailardus, & Iohãnes Petrus
Vvitcleff,& Iohãnes Huſſ,& Martinus Luther⁹,dicũt omnia neceſſitate abſoluta fieri,neq; Abailard⁹.
poſſe aliter fieri q̃ fiunt.Ex quo putrido fonte hic nõ minus vitiatus riuulus ſcaturit:ſuper- Iohannes
fluas videlicet & inanes eſſe orationes quę ad deũ mittũtur: quoniã ſi omnia neceſſitate ab- Vvitcleff.
ſoluta fiunt,fruſtra quis deũ orat pro ea re,quę ſi futura eſt,etiã ſi nõ oret,eueniet:& ſi futura Io.Huſſ.
nõ erat,etiam ſi oret , nunquam eueniet.Hac ergo ratione multi ex Lutheranis è caſtris ſuis Lutherus.
prorſus eiecerũt orationẽ tanquã penitus inutilem.Lutherus tamẽ orationẽ probat:qua in
D re minime ſibi cõſtat, cũ aliàs dicat omnia ex neceſſitate abſoluta euenire. Aduerſus hanc
hæreſim tot ſunt ſacræ ſcripturæ teſtimonia,tamq; aperta,vt mirũ ſit hominẽ in ſacris lite
risvel mediocriter verſatũ,in eam fuiſſe prolapſum,niſi talis ſit qui ſacris literis detrahere
velit.Illud in primis eſt apertiſſimũ,quòd ipſe veritatis magiſter docuit nos orare. Nã cũ
dixiſſet nõ eſſe opus multiloquio in oratione,poſtea ſubiũxit modũ quo orare debeam⁹,di
cẽs:Sic ergo vos orabitis, Pater noſter,q̃ es in cęlis,ſanctificetur nomẽ tuũ,adueniat regnũ Matth.vi.
tuũ &c.Si res inutilis eſſet oratio,fruſtra nos docuiſſet Chriſtus modũ quo orare debemus.
Nec ſolũ nos orare docuit verbo,ſed etiam opere: quoniam ipſemet ſæpenumero orauit,
immo vt verius dicã,tota eius vita fuit quędã perpetua oratio. Nã aſſumptis Petro,Iacobo Lucæ ix.
& Iohãne fratre eius,aſcendit in montẽ vt oraret,& facta eſt dum oraret,ſpecies vultus eius
altera.Et cũ mors eius inſtaret,acerbitatem illius reformidans,procidit in faciem ſuam orãs
& dicens:Pater mi,ſi poſſibile eſt,tranſeat à me calix iſte.Et illi qui aduentum ſpiritus ſan Matth.xxvi
E cti expectabant,omnes erant vnanimiter perſeuerantes in oratione. Quomodo ergo inu- Actuum.i.
tilis cẽſebitur oratio,quæ viã parat ſpiritui ſancto,vt ad nos venire dignetur?Cũ Chriſtus
Saluator noſter eieciſſet de corpore cuiuſdam hominis dæmoniũ quod diſcipuli eius prius
nõ potuerãt eiicere,dixit diſcipulis ſuis , Hoc genus nõ eiicitur niſi per orationem & ieiu- Matth.xvij.
nium . Magna certè eſt virtus quæ dæmonia eiicere valet.Prętera cum Paulus & Silas in
carcere adorantes laudarent deũ,ſubitò terræ motus factus eſt magnus , ita vt mouerentur Actuũ.vi.
fundamenta carceris.Rurſum,Beatus Iacobus in ſua canonica epiſtola plures orationis vir-
tutes enumerat.Triſtatur aliquis veſtrũ(inquit ille)oret ęquo animo,& pſallat.Ecce ad de- Iacobi.v.
pellendã animæ triſtitiã.Poſtea ſubdit,Infirmatur quis in vobis:inducat presbyteros eccle-

siæ,& orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit in- F
firmum. Ecce qualiter oratio prodest ad salutem corporis acquirendam. Sed audi iam quid
Ibidem. dicat de salute animæ. Cõfitemini (inquit) alterutrum peccata vestra,& orate pro inuicem,
vt saluemini. Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Erubescant iam impudẽtes hæ-
retici detrahere orationi,dicentes eam nihil valere,quam Iacobus apostolus multum vale-
re asserit. Et quò sententiam suam astruat,testimonio & exemplo Heliæ prophetæ eã con-
iij. Re. xvij. firmat dicens: Helias homo erat similis nobis passibilis,& oratione orauit vt nõ plueret su-
per terram,& non pluit annos tres,& menses sex. Et rursum orauit,& cælum dedit pluuiã,
& terra dedit fructũ suũ. Vides iam quanta sit orationis virtus,quæ intra cælũ pluuias con
tinere,& inde eas deducere valet. Demum vt paucis virtutem orationis cõcludamus,Chri-
Matth. xxi. stus saluator noster ait,Quæcunque petieritis in oratione credentes,accipietis. Christus tã-
ti facit orationem,vt si comitem habuerit fidem,eam sufficere dicat ad impetranda omnia G
quæ petiuerimus: & hæretici non verentur dicere illam nullius esse momenti. Post hęc tam
Concilium Toletanũ. aperta testimonia extat de hac re ecclesiæ definitio. Nam cõcilium Toletanũ quartum ca-
pite nono suorum decretorum de oratione dominica differẽs,postquam pręceperat vt sin-
gulis diebus à quolibet sacerdote dicatur,virtutem illius orationis explicans ait, Delet ergo
hæc quotidiana oratio minima quotidiana peccata: delet illa à quibus vita fidelium etiam
sceleratè gesta,pœnitendo in melius discedit mutata. Ergo sicut Christus pręcepit,sic apo-
stolus monuit. Et quemadmodũ doctores Ecclesiastici instituerũt, quia quotidie vel cogi-
tatione vel verbo delinquimus,quotidie & hanc orationem effundere in cõspectu dei de-
bemus. Quisquis ergo sacerdotum vel subiacentium clericorum hanc orationem dominicã
quotidie aut in publico aut in priuato officio prętermerit,propter superbiam iudicatus or-
Concilium Mileuitanũ dinis sui honore priuetur. Hęc concilium Toletanum. Et cõcilium Mileuitanum cap. viii.
fuorum decretorum contra Pelagium sic ait,Item placuit vt quicunque verba ipsa domi- H
nicæ orationis vbi dicimus,Dimitte nobis debita nostra,ita volũt à sanctis dici,vt humi-
liter & non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem,& non hominibus
sed ipsi domino mentiẽtem? qui labiis sibi dicit dimitti velle,& corde dicit,quæ sibi di-
mittantur debita non habere? Hæc conciliũ Mileuitanũ. Ex cuius definitione hæc duo col-
ligimus,Vnum est quòd omnes quandiu in hac vita sumus,subiacemus peccatis. Alterum,
quòd ad hoc vt illa dimittãtur, dominica oratio prodest,in qua dicitur,Dimitte nobis de-
bita nostra.

QVarta hęresis asserit orationes quæ vni personæ specialiter applicãtur,non plus pro
desse illi quàm si generaliter pro omnibus fierent. Huius hæresis author est Iohan-
Iohannes Vvitcleff. nes Vvitcleff, dicens non esse orandum pro aliqua particulari persona, quia
(vt dicit) oratio quæ pro vno solo fit,non plus prodest illi quàm aliis. Hanc hęresim ipse
Iob. 42. deus ore suo damnat,qui pręcepit Eliphat Themanitę vt rogaret Iob quatenus ille rogaret I
deum pro ipso,& pro aliis duobus amicis suis,qui deum offenderant eò quòd sic acriter re-
prehenderant Iob. Et dominus (vt scriptura testatur) conuersus est ad pœnitentiam Iob
Actu. xij. cum oraret ille pro amicis suis. Prętera,cum Petrus Apostolus esset in carcere, oratio fie-
bat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo, & tãdem oratio ecclesię profuit Pe-
tro,quoniam misit dominus angelum suum,& liberauit eum de carcere,& de manu Hero-
dis,& de omni expectatione plebis Iudęorum. Nec tamen illa oratio sic profuit omnibus
aliis qui fuerant carceri mãcipati. Aliquid ergo plus prodest specialis oratio illi pro quo fit,
quàm aliis. Rursum,Beatus Paulus Thessalonicensibus scribens dicit se pro illis orationẽ
i. Thess. i. feciſſe. Gratias (inquit) agim⁹ deo semp pro omnib⁹ vobis,memoriã vestri faciẽtes in ora-
tionib⁹ nostris sine intermissione. Si ęquè omnibus prosunt orationes, quo fine Paulus sic
apertè iactauit se feciſſe memoriam Thessalonicensium in suis orationibus? Deinde ipse-
met Paulus sępe exhortatur,rogat, pręcipit fieri orationes speciales tum pro se, tum pro K
Roma. xv. aliis. Obsecro ergo vos fratres (inquit ille) per dominum nostrum Iesum Christum, & per
charitatẽ sancti spiritus, vt adiuuetis in me orationibus vestris pro me ad deum. Et ali-
ij. Cor. i. bi. Quoniam & adhuc eripiet de periculis,adiuuantibus vobis in oratione pro nobis. Et
Colos. iiij. rursum,Orationi instate vigilantes in ea in gratiarũ actione,orantes simul & pro nobis,vt
deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Et in alio loco,O-
ij. Thess. iij rate pro nobis, vt sermo dei currat,& clarificetur. Et ex istis duobus vltimis testimoniis
sumpta est in tota catholica ecclesia consuetudo illa inuocandi virginẽ deiparam in initio
cuiuslibet prædicationis verbi dei,quatenus ipsa dignetur rogare deum vt aperiat prædi-
catori

A catori oſtium ad loquẽdũ,& aliis ad audiendũ myſteriũ Chriſti. Fruſtra Paulus toties pro ſe petit orari,ſi omniũ orationes æquè illi prodeſſe poterãt.Et pro aliis etiã ſpeciales monet fieri orationes,dicẽs,Obſecro primũ omniũ fieri obſecrationes,poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus,pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt,vt quietam & tranquillã vitam agamus in omni pietate.Ideo prædicatores verbi dei Paulum in hac parte imitantes,in ſuis prædicationibus hortantur populũ vt ſpeciales deo offerãt orationes pro rege aliiſq; principibus & prælatis eccleſiaſticis,vt nauiculã quæ in hoc mari magno & ſpatioſo iactatur fluctibus,ad optatum portũ perducant.Demum ex xlv.articulis Iohãnis Vvitcleff in cõcilio Conſtãtienſi ſeſſione octaua damnatis decimuſ-
B nonus hic eſt,quo ſic ait,Speciales orationes applicatæ vni perſonæ per prælatos vel religioſos,non plus proſunt eidẽ quàm generales,cæteris paribus. Qui articulus ſimul cũ aliis eiuſdem Vvitcleff vna ſuper omnes lata ſententia ibidem damnatus eſt.

i.Timot.ij.

Concilium Cõſtanuẽſe

Ordo ſacramentum.

Ix vnum aut alterum eſt ſacramentum cui Lutherus non detraxerit.quædã illorum negat eſſe ſacramenta:alia dicit non conferre gratiam:alia inſuper vilipendit.Ordinem autẽ ſic tractat,vt illum ab eccleſia procul reiicere conetur.Dicit enim ordinem neque eſſe ſacramentum, neque gratiam conferre,neque in eo eſſe aliquam imparitatem, vt vnus ordo ſit alio & dignitate & poteſtate maior,ſed omnes chriſtianos dicit eſſe in eodem ordinis gradu. Hæc ergo tria ſucceſſiue expugnare oportet.Primo ergo Lutherus dicit eccleſiam Chriſti ignoC rare ſacramentum ordinis.Nam iuxta eum,ſacramentum ordinis nihil aliud eſt quàm ritus quidam eligendi concionatorem in eccleſia: quapropter aſſerit eum qui non prædicat, nõ eſſe ſacerdotem,niſi æquiuoce,quemadmodum homo pictus eſt homo. Ordinẽ deniq; ipſum dicit eſſe figmentum ex hominibus natum,nihil de re eccleſiaſtica & de ſacramento intelligentibus.Primo ergo oſtendere volo,in collatione ordinis gratiam conferri:deinde oſtendam ex ſacris literis huius rei eſſe aliquod ſignum ſenſibile.ex quibus duobus concludetur ordinem eſſe ſacramentum.Gratiam conferri ſuſcipienti ſacrum ordinem, aperte oſtendit id quod Paulus Timotheo ſcribens ait,Noli (inquit)negligere gratiam quæ data eſt tibi per prophetiã cum impoſitione manuum presbyteri. Quibus verbis Paulus ſatis apertẽ oſtendit Timotheum ſuſcepiſſe gratiam cum promotus fuerat ad ordinẽ ſacerdotii. Et in poſteriore epiſtola quam eidem Timotheo ſcripſit,iterum pro hac re teſtimoniũ dicit in hunc modum,Admoneo te,vt reſuſcites gratiam dei quæ in te eſt per impoſitionẽ maD nuum mearum.Præterea ex vetuſtiſſimo eccleſiæ ritu ab apoſtolis orto ſemper obſeruatũ eſt,vt tam ordinans quàm ordinatus,præſertim in ſacris ordinibus,ieiunus ad ordines accedat. Et hoc ſcriptura ipſa teſtatur, quæ refert apoſtolos ieiunantes & orantes impoſuiſſe manus Paulo & Barnabæ,quos ex præcepto ſpiritus ſancti mittebant ad prędicandũ euangelium.Si in collatione ordinis nulla infunderetur gratia, nõ eſſet opus tanta præparatione.Sed quia certò credebant apoſtoli gratiã ſpiritus ſancti conferri iis quos ad ordines ſacros promouebant,ideo ieiunabant & orabant,vt vel ſic pararentur ad gratiã ſpiritus ſancti recipiendam:quemadmodum olim cum aduentum ſpiritus ſancti expectabãt,perſeuerabant vnanimes in oratione.Et hanc ieiunii cauſam aſſignat Leo papa huius nominis primus:cuius verba quoniã alteri propoſito etiam deſeruiũt,infra citabimus.Et beatus Auguſtinus in libro quæſt.veteris & noui teſtamenti,quęſtione.xciii.(modo is liber ſit Auguſtini)hoc etiã apertiſſimè docet.Verùm quia ſupra in titulo de Melchiſedech apertiſſimè cõ
E uicimus illud opus non eſſe Auguſtini,ideo illa verba citare contempſi.Si quis tamen ſibi fidem facit librum illum eſſe Auguſtini,locum illi ſignaui in quo illam ſententiam inueniat.Ecce ergo oſtendimus in collatione ordinis gratiam conferri:nunc opus eſt vt oſtendamus in tali collatione eſſe aliquod ſignum exterius ſenſibile. Hoc autem clariſſimè oſtendunt illa Pauli verba ex epiſtolis eius ad Timotheum nunc proximè citatis, quoniam ex illis patet eum qui alium ordinabat, manus illis imponere,per quam manuum impoſitionem ordinem alteri conferebat.Quod ex aliis pluribus ſcripturæ locis etiam colligitur. Paulus enim admonens Timotheum ne leuiter aliquem ad ſacerdotium promoueret, quin prius diligenter perſonæ meritum examinaret,ſic ait,Manus citò nemini impoſueris.Et cũ

Lutherus.

i.Timo.iiij.

ij.Timo.i.

Actuũ. xiij.

Actuum.i.

i.Timo.v.

Actuum.vi. apoſtoli ſeptem viros ex multitudine diſcipulorum electos, fecerunt diaconos, orantes (vt F
dicit hiſtoria apoſtolica) impoſuerunt illis manus. Ecce iterum cum ad diaconatum promo
uent Apoſtoli, faciũt orãtes, quẽadmodũ cum Paulo & Barnabæ imponunt manus, quia vi-
Concilium delicet gratia in tali promotione erat cõferenda. Cõciliũ Carthaginẽſe quartũ capitibus. i.
Carthagi- ii. iii. &. iiii. decernit epiſcopum, presbyterum, & diaconum debere ordinari per manuũ im-
nenſe. poſitionem. Et ex hoc ſigno quo Apoſtoli vſi ſunt, etiam perſuaderi poteſt gratiam cõferri in ſuſceptione ordinis: quoniam non eſt vero ſimile, manus fuiſſe ordinatis impoſitas ab Apoſtolis, vt corpus inani contactu attrectarent, & nulla ſpirituali gratia prodeſſent animæ. Parũ enim proderat corpori manus imponere, ſi ex hac manus impoſitione nihil anima proficere debebat. Si ergo in ordinis ſuſceptione cõfertur gratia, & ſub aliquo ſigno ſenſibili, conuincitur inde ordinem eſſe ſacramentum. Et vt oſtendamus hoc non eſſe recens ſcholaſticorum theologorum inuentum, aliquot vetuſtorum doctorum citabo teſti- G
Leo papa. monia. Leo papa in epiſtola nona quæ eſt ad Dioſcorũ Alexandrinũ epiſcopum, dicens ordinem debere conferri & ſuſcipi à ieiunis, ſic ait· Nam præter authoritatem conſuetudinis quam ex apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quòd cum apoſtolum Paulum & Barnabam ex præcepto ſpiritus ſancti ad euangelium mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus: vt intelligamus quanta dantium & accipientium deuotione curandum ſit, ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum. Hæc Leo papa huius nominis primus, vir ſanctitate perinde ac doctrina illuſtris. Ex quibus verbis duo colligimus, videlicet quòd ordo ſit ſacramentum, & quòd in eius collatione conferatur gratia, quoniam ideo dicit ieiunium & orationẽ præceſſiſſe, vt digne recipiatur benedictio quæ in tali ſacramento confertur. Auguſtinus de ba-
Auguſtin⁹. ptiſmo cõtra Donatiſtas, de eodem baptiſmo & ordine loquens ſic ait, Vtrunque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione homini datum. illud quum baptizatur, iſtud quũ H
ordinatur: ideo non licet in eccleſia catholica vtrũque iterari. Et paulò pòſt, Neutri ſacramento facienda eſt iniuria. Et addit de ſacramento ordinis, Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit, ſed tamen habet: ſic etiã non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat. Et rurſum ad vtrunque reuerſus ſubiungit, Non ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiæ, quia eis illicitè vtuntur non modò hæretici, ſed etiam omnes impii: ſed illi corrigendi ſunt, & puniendi: illa autem ſunt agnoſcenda, & veneranda. Hæc Auguſtinus. Quibus verbis non ſemel fatetur ordinem eſſe ſacramentum. Iam credo quiſque videt quàm effronti audacia iactauerit Lutherus eccleſiam Chriſti ignorare ſacramentum ordinis, nouámq; eſſe eius inuentionem, cum ex Auguſtino & Leone papa clarè conſtet ordinem eſſe ſacramentum. Neque Auguſtinum aut Leonem ab eccleſia Chriſti abigere poteſt, quos eadem eccleſia velut ſanctos cenſuit eſſe venerandos: neque eos dicet recentes theologos, prout ſolet, niſi talem ſe exiſtimet, vt ei mille anni ſint tanquam dies heſterna I
quæ præteriit. Hoc ſolum ergo ſupereſt nobis probandum, vt videlicet oſtendamus non omnes ordines eſſe pares inter ſe, ſed eſſe diuerſos intra hoc ſacramẽtum gradus, ita vt vnus ordo ſit alio dignitate & poteſtate maior. Omitto hic minores ordines, quoniam etſi de illis apud vetuſtos authores non parua fiat mentio, tamen plures theologi non admittunt minores ordines intra ſacramentorum numerum: quapropter nec etiam vocantur ordines ſacri: immo de ſubdiaconatu Hugo de ſancto Victore cenſet nõ eſſe ſacramẽtũ, quãuis alii intra ſacramenti limites eum collocent. De hac re nõnihil ſupra tetigimus in titulo de epi-
Actuũ.vi. ſcopis: quo loco oſtendimus epiſcopum ex Chriſti inſtitutione eſſe dignitate & poteſtate maiorem ſimplici presbytero. Diaconos apoſtolica hiſtoria narrat fuiſſe ab apoſtolis ordinatos. Immo de aliis omnibus ordinibus, conſtat fuiſſe in eccleſia eorum officia & nomina
Ignatius. tempore apoſtolorum. Nam beatus Ignatius diſcipulus ſancti Iohannis euangeliſtæ in epiſtola ad Trallianos extollit dignitatem epiſcoporum, presbyterorum, & diaconorum. Et in K
epiſtola ad Antiochenſes hæc verba refert· Saluto ſanctum presbyterum veſtrum, ſaluto ſanctos diaconos, ſaluto ſubdiaconos, lectores, cantores, oſtiarios, laborantes, exorciſtas, atque cõfeſſores. Hæc ille. Canones apoſtolorum videntur etiam innuere diſcrimen inter epiſcopum & presbyterum, diaconum, ſubdiaconum, lectorem, & cantorem. Hoc patet ca none. xlii. &. xliii. At apoſtolorum canones per Clementem traducti, tantæ ſunt authoritatis, vt beatus Damaſcenus illos inſerat catalogo librorum canonicorum ſacræ ſcripturæ.
Concilium Vt ergo iam finẽ huic negocio imponamus, producere oportebit teſtimoniũ cõcilii Car-
Carthagi- thaginẽſis quarti, quod omnes ordinis gradus deſcribit, & modum quo illorum ordinatio
nenſe. faciendæ

A facienda ſit,decernit.Nam capitibus primo & ſecundo ſuorum decretorum aſſignat modũ quo ordinãdus ſit epiſcopus,cap.iii. agit de ordinatione presbyteri,cap.iiii. de ordinatione diaconi,cap.v.de ordinatione ſubdiaconi,cap.vi.de ordinatione acolythi, cap. vii. de ordinatione exorciſtæ,cap.viii.de ordinatione lectoris,cap.ix.de ordinatione oſtiarii. Quorum omnium decretorum verba citare omiſi cauſſa prolixitatis vitandæ,ſatis exiſtimans oſtendiſſe locum lectori.Qui de hac re amplius noſſe cupit,legat Hugonem de ſancto Victore lib.ii.de ſacramentis,parte tertia:quo loco doctor ille nõ ſpernendæ authoritatis de ſingulis ordinibus pertractat,eorum omnium poteſtatem & ordinationem declarans. Ex his quæ diximus,conuictus remanet Græcorũ & Valdenſiũ error.Valdenſes enĩ(vt Guido illis impingit)dixerunt eſſe tantum tres ordines in eccleſia, diaconum videlicet,presbyterum,& epiſcopum.Verũm Aeneas Syluius lib. de origine Bohemorum cap. xxxv. errores B Valdenſium recenſens,nũq̃ huius erroris meminit,immo aliũ illis tribuit qui cũ hoc velut ex diametro pugnare videtur. Ait enim illos ſenſiſſe,epiſcopum non eſſe dignitate aut poteſtate ſuperiorem alio quocunq; presbytero.de qua re ſupra in titulo de epiſcopo diſputauimus.Græci iuxta eundem Guidonem poſt ordines ſacros nullum ex minoribus ordinibus admittunt præter lectorem:alios autẽ,videlicet oſtiarium, exorciſtam & acolythũ dicunt non debere inter ordines numerari.Nos tamen iam oſtendimus eorum nomina & officia fuiſſe à tempore apoſtolorum in eccleſia,& modum ordinationis eorum fuiſſe in concilio ſtatutum: quapropter nõ eſt quod amplius de hac re diſputemus.

Valdenſes.

Græci.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, SAMORENSIS, ADVERSVS OMNES HAERESES

C Liber XII.

Papa.

Vtherus,qui toties à nobis proſtratus eſt,ſolo papæ nomine audito recuperat vires,vt denuo poſſit nobiſcum de hac re congredi. Adeo nanque papæ odium imbibit,vt etiam ſi in cineres redactus fuerit, ad papam inſectandum reuiuiſcat.Omnium enim ſuorum ſcriptorum ſcopus is vnus eſt,papam videlicet à ſua ſede deiicere:omnem poteſtatem quam à deo in terris recepit,illi adimere: & vt hoc cõſequeretur,nihil intentatum reliquit:nullum non mouit lapidem.Nam pro hac ſola re tuenda totam ec

Lutherus.

D cleſiæ domum euertere curauit. Quòd autem ex odio papæ,& non ex zelo id fecerit,inde coniiciet quiſque,ſi rerum ab eo geſtarum ordinem plene nouerit. Cum enim is Lutherus aliqua à vera fide aliena docere tentaſſet,fuit de hac re à Leone decimo,qui tunc vniuerſali eccleſiæ præſidebat,admonitus:cui admonitioni cũ idem Lutherus obedire contẽpſiſſet, Leo decimus velut bonus paſtor hũc Lutherum excommunicauit,& velut putridam ouem ab eccleſię ouili eiecit,ne reliquas attactu ſuo inficeret oues.Qua de re factum eſt vt Lutherus qui antea primatum Petri & ſucceſſoris eius probauerat,& libris editis docuerat : pòſt hanc in eum latam excommunicationem vſqueadeo papatui detrahat, vt non ſit cõtentus illius poteſtatem minuere,ſed etiam illum acerbiſſimis cõuitiis afficiat,& cõtumeliis atrocibus inſectetur. Dicit enim pontificũ nomen inane prorſus eſſe,nec re quicquam aliud eſſe quàm regnum Babylonis,& potentiã Nemroth robuſti venatoris:quoniam mera tyran-

E nide factum eſſe ait,vt papa ſuper alios epiſcopos fuerit exaltatus.Hinc ergo cõiicere licet quo ſpiritu Lutherus ducatur,qui in tractãda fide catholica magis affectu quàm ratione regitur.Huius tamen erroris primus author non eſt Lutherus.Primo enim ille ſerpens antiquus hunc errorem perſuaſit Græcis,qui ab eccleſiæ vnitate ſeparati ſunt propter errores Neſtorii,Dioſcori,Euticetis:quoniã Neſtorius in Epheſina ſynodo,Dioſcorus verò & Eutices in Chalcedonenſi damnati ſunt.Eadem ratione Armeni ab eccleſiæ vnitate ſe ſubtraxerunt,quòd videlicet concilii Chalcedonenſis decreta recipere contempſerunt,& ab hoc tempore obedientiam Romano pontifici negare cœperũt vſque ad tẽpus Eugenii quarti, quo tempore celebratum eſt concilium Florentiæ,ad quod confluentes Græci & Armeni,

Armeni.

poſt longam de hac re cum Latinis habitam diſputationē, tandē veritatem plene cognoſcentes, eccleſiæ Romanæ ſe ſubdiderunt. Poſt Græcos & Armenos venere impii & idiotę F
Valdenſes. Valdenſes nihilo minus omnibus epiſcopis inimici, quàm Græci & Armeni fuerant Romano pontifici. Hi enim Valdenſes docent omnes presbyteros eſſe pares, neq; vnum eſſe
Marſilius Paduanus. alio poteſtate ſuperiorem. Valdenſibus in hac parte conſentit quidam Marſilius Paduanus.
Iohannes Vvitcleff. Io. Huſſ. De Iohanne Vvitcleff & Iohanne Huſſ non eſt opus dicere, quoniam ille in verba Valdēſium, & hic in verba Vvitcleffi iuraſſe videtur. Iſtorum ergo omnium communem errorem iam diu ſepultum Lutherus hoc noſtro ſeculo ab inferis reuocauit, vt faciliori modo quas conceperat hæreſes docere poſſet. Nulla eſt enī alia via apertior ad hæreſes introducēdas, q̄ ſi primatum Petri ab eccleſia ſubtraxeris. Quapropter omnes oportet adhibere huic operę vires, vt apertè primatum ſummi pontificis oſtēdamus, ne via pateat hæreticis ad ſuas hæreſes introducendas. Pro hac re apertum teſtimonium eſt id quod dominus dicit Petro,
Matth. xvi. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi pō prævalebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum: & quodcūq; ligaueris ſuper terram, G
erit ligatum & in cælis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. In quibus verbis multa ſunt quæ primatum Petri manifeſtè docere videntur. Primo quòd mutato nomine Simonis eum nomine Petri vocauit, quæ res ſine grandi myſterio cōtingere nō potuit. Nunquam enim deus nomen nouum alicui homini indidit, quem non magnis donaſſet beneficiis, & ad altam quandam extuliſſet dignitatem. Sic enim in veteri teſtāmēto
Gene. xvij. Abrahæ & Sarræ, quos facturus erat in gentem magnam, & ex quibus Chriſtus ſecundum
Gen. xx xij. carnē propagandus erat, nomen à deo tribuitur nouum. Sic etiam Iacob quoniam fortis fuerat contra deum, mutato nomine Iacob vocatus eſt Iſrael. Et vt ad nouum teſtamentum accedamus:
Marci. iij. Iacobum Zebedei & Iohānem fratrem eius vocauit Chriſtus Boanerges, hoc eſt filios tonitrui. Hos autem duos fratres quantum præ cæteris Apoſtolis poſt Petrum extule- H
Matth. xvij. Lucę. viij. rit, ipſa euangelica hiſtoria apertiſſimè docet. Nam hos duos ſimul cum Petro aſſumpſit in teſtes ſuæ glorioſæ transfigurationis. Hos ſolos permiſit intrare domum Iairi archiſynagogi cum illius filiam ſuſcitare voluit. Et quum paſſione ſua inſtāte oraret, hos etiam aſſumpſit ſecū: vt vel inde coniicere poſſimus nō ſine cauſſa iſtis noua illū tribuiſſe nomina. Cū ergo Petro nouum à deo imponatur nomen, grande in eo futurum myſterium deſignatur:
Matt. xxvi. præſertim ſi bene quiſq; aduertat quale fuerit nomen illi tributum. Nomē ſiquidem Petrus
i. Corin. x. à petra deriuatum eſſe videtur. At cum Chriſtus iuxta Paulum vocetur petra, conuincitur inde Petro tale nomē fuiſſe datum, quod nomini Chriſti ſimillimum foret, & quod à Chriſti nomine deriuationem acceperit: vt vel hac ratione nominis edoceremur Petrū Chriſti vicem in terris habiturū, cuius nomē tunc accepiſſe cognoſcimus. Secūdò in illo Matthæi loco prius citato aduertere oportet quod ſequitur. Nam eūdem Petrum vocauit poſtea petram ſuper quam fundāda erat eccleſia. Tu es (inquit) Petrus, & ſuper hāc petram ædificabo eccleſiam meam. Cōſidera ergo qualis ſit futurus Petrus, ſuper quem eccleſia ædificanda I
Theophylactus. promittitur. Sic enim Theophylactus illa Chriſti verba exponens ait, Remunerat Petrum dominus, mercedem illi dans magnam, quod ſupra eū ædificauit eccleſiam. Hæc ille. Quibus verbis ſatis apertè declarat Petrum eſſe petram ſupra quam deus ſuam eccleſiam fundare decreuerat. Eodē modo etiā exponit Hieronymus ſuper Matthæū. xvi. cap. Eodē modo interpretatur Hilarius canone. xvi. ſuper Matthæum. quan q̄ huius verba Eraſmus detorquere conatus, adiecit in margine hæc verba, Eccleſiæ fundamentum eſt fides. Quibus verbis interpretari voluit Hilarium, quaſi Hilarius ſentiret fidem eſſe fundamētum & petram, non autem Petrum. Hilarius tamen apertiſſimè de Petro loquitur, vt facile eſt videre. Idem ſentit Chryſoſtomus ſuper Matthæum. Simili modo illum locum exponit Auguſtinus ſæpe, præſertim in libro contra epiſtolam Donati, & ſermone. xxvi. de ſanctis. Eodem modo etiam exponit Leo papa huius nominis tertius in ſermone tertio de anniuerſario die ſuæ aſſumptionis. Iſtis omnibus ſubſcribit beatus Gregorius libro ſexto ſui regiſtri epiſtola K
xxxvi. Quorum omnium ſanctorum virorum verba, cauſſa prolixitatis vitandæ omiſi citare. Tertullianus etiam idem ſentit in libro de præſcriptionibus hæreticorum: cuius verba infra ſubiiciemus. Tertium quod in illis Chriſti verbis Petro dictis eſt conſideratione dignum, eſt, quòd ſoli Petro nominatim Chriſtus promiſit claues regni cælorum: quoniam etſi aliis apoſtolis datæ ſint claues, nō tamen cælorū omnium, ſed cæli. Petro enim
Matt. xvij. dicitur Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Cum verò omnibus apoſtolis ſimul dantur claues, ſic dicitur, Amen dico vobis, quæcūq; alligaueritis ſuper terram,

erunt

A erunt ligata & in cælo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Ecce vides hic dictum, in cælo, ſingulari numero: quum tamen Petro claues promittuntur, claues cælorum promittuntur: & in cælis dicitur eſſe ligandum quod ille ligauerit, nõ in vno cælo: vt videlicet ex hoc diuerſo locutionis modo intelligas fortiores & potentiores claues fuiſſe datas Petro quàm cęteris apoſtolis. Et hoc ipſum annotauit Origenes in expoſitione Matthæi, & ante Origenẽ hoc idẽ innuere videtur Tertullianus. Is enim in libro de præſcriptionibus hæreticorum diſputans contra eos qui dicebant apoſtolos non omnia ad fidem neceſſaria ſciuiſſe, ſic ait, Quis enim integræ mentis credere poteſt aliquid eos ignoraſſe, quos magiſtros dominus dedit? indiuiduos habitos in comitatu, in diſciplinatu, in cõuictu? quibus obſcura quæq; ſeorſum ediſſerebat, illis dicens datũ eſſe cognoſcere arcana quæ populo intelligere non liceret? Latuit aliquid Petrũ ædificãdæ eccleſiæ petram dictum? cla-

B ues regni cælorum conſecutum, & ſoluendi & alligandi in cælis & in terris poteſtatem? Latuit & Iohannem aliquid, dilectiſſimum domino, pectori eius incubantem, cui ſoli dominus Iudam traditorem demonſtrauit? quem loco ſui filium Mariæ demandauit? Quid ergo eos ignoraſſe voluit, quibus etiã gloriã ſuã exhibuit, & Moyſem & Heliã, & inſuper de cælo patris vocem? non quaſi cæteros reprobans, ſed quoniam in tribus teſtibus ſtabit omne verbum. Hactenus Tertullianus. Quibus verbis poſtquam omnibus apoſtolis tribuerat arcana cognoſcere quæ populo intelligere non licebat: poſtea diſtribuens cuiq; apoſtolorũ quæ illi fuerant propria, Iohãni dedit ſupra pectus domini in cœna recubuiſſe: eidem & Iacobo atque Petro tribuit vidiſſe dominum in gloriæ maieſtatem transfiguratum. Petro autem dedit eccleſiæ petram eſſe, claues regni cælorum conſecutum, & ſoluendi & ligandi in cęlis & in terris poteſtatem. Quæ omnia ſi ſoli Petro dicuntur, ex illis apertè conuincitur Petrum fuiſſe cæteris apoſtolis prælatum. Nam ille ſolus ex apoſtolis inſtituitur petra

C ſupra quam fundetur eccleſia: illi ſoli promittuntur claues regni cælorum: ille ſolus accipit ſoluendi & ligandi in cælis & in terris poteſtatem. Quapropter non poſſum ſilentio præterire quæ beatus Rhenanus de hac re loquens ait. Is enim in quodam argumẽto quod prę- Rhenanus.
fixit libro Tertulliani de præſcriptionibus hæreticorum, innuit ſe ſentire Romanum pontificem non eſſe à deo inſtitutum ſuperiorem cæteris epiſcopis, & hanc dicit eſſe ſententiã Tertulliani in illo libro, & alibi. Vt autem oſtendat Tertullianum illud ſentire, ſic colligit. Tertullianus nominans eccleſiam Romanam, inter apoſtolicas eccleſias illã nominat, nec tamen illam præfert aliis: inter ſummates illam recenſet, nunquam tamen illam dicit ſummam. At ſi eam credidiſſet eſſe ſummam eccleſiarum, eam vocaſſet aliquando ſupremã eccleſiam. Nunquam vocauit eam ſummam, non ergo credidit eam eſſe ſummam. O fortem argumentatorẽ. O alterũ Ariſtotelem. Hæccine eſt illa dialectica, colligere aliquid negatiue per locum ab authoritate? Quis hãc collectionem ignorat eſſe nullam, Talis aut talis do-

D ctor non dicit hoc, ergo non ita eſt, aut ille credidit nõ ita eſſe? Si enim tali modo ſemper colligere liceret, multa inde incommoda ſequerentur. Sequeretur patrem non eſſe ingenitum: Mariam non fuiſſe perpetuò virginem: quoniam nullum iſtorum expreſſerunt ſacræ literæ etiam cum de his rebus mentionem fecerunt. Abeat ergo Rhenanus non beatus ſed miſer: & ſi ſuam ſententiam voluerit confirmare, veris teſtimoniis hoc faciat, & non meris calumniis & impoſturis, prout nunc eum feciſſe conuicimus. Nam cum ipſe impingat Tertulliano illum ſentire eccleſiam Romanam non eſſe ſummam: nos oſtendimus Tertullianum ſenſiſſe Petrum fuiſſe cæteris Apoſtolis prælatum, & hoc oſtendimus illum apertè docuiſſe in eodem libro cui Rhenanus tale præfixerat argumentum. Præterea Chriſtus docens Apoſtolos quis illorum futurus eſſet maior, dixit Petro, Simon, ecce Satanas Lucæ xxij.
expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Quibus verbis apertè docuit Chriſtus

E Petrum eſſe futurum cæteris apoſtolis maiorem per hoc quòd illi iniungebat onus confirmandi alios apoſtolos quos diabolus expetiuerat vt cribraret ſicut triticum. Vt autem Petrus rectius poſſet officium ſibi commiſſum exercere: Chriſtus promittit illi ſe rogaturum patrem vt non permittat fidem illius perire. Quæ Chriſti verba exponens Theophylactus ſuper Lucam ſic ait, Tu vero conuerſus cõfirma fratres tuos. Planus huius intellectus is eſt. Quia te habeo vt principem diſcipulorum, poſtquam me negato fleueris, & ad pœnitentiã veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, q̃ poſt me eccleſiæ petra es fundamẽtũ. Hæc Theophylactus. Petrus ergo declaratus eſt à Chriſto cæteris apoſtolis maior, quia illi iniũgitur onus reliquos apoſtolos cõfirmãdi. Rurſum Chriſtus cõmiſit Petro curã ſuarũ ouiũ,

Iohan.vlti. cum bis illi dixit, Pasce agnos meos. & tertio iterum dixit, Pasce oues meas. Quibus verbis F
apertissimè declarauit Christus totum ouile tam ouium quàm agnorum, hoc est ecclesiam
Psal. xciiij. vniuersalem esse Petro commissam. Nam (vt ait propheta) nos sumus populus eius, & oues
pascuę eius. Harum ouium curam commisit deus Petro. Verùm Lutherus cum suis, quoniã
non sunt ex ouibus his, sed ex numero illorum hœdorum quos deus constituet ad sinistrã,
ideo non volunt esse sub cura huius pastoris, videlicet Romani pontificis. Deinde, illa quę
Petrus operatus est, ostendunt apertissimè illum fuisse reliquis apostolis prælatum. Pro se
enim Petrus & pro Christo didrachma soluit. Cum enim exactores didrachmatis per-
Matth.xvij. tarentur à Petro, num magister eius didrachma soluisset, dixit Christus Petro· Vade ad ma
re, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies
statere: illum sumens da eis pro me & pro te. Vt autem ex hoc loco apertius nostrum pro-
positum doceamus, prius oportet scire qualisnam fuerit huius didrachmatis exactio. Pro G
cuius rei cognitione audiamus quid beatus Hieronymus de hac re loquatur. Sic enim in
commentariis super Matthæum hunc locum pertractans ait, Post Augustum Cæsarem Iu-
dæa facta est tributaria, & omnes censi capite ferebantur. Vnde & Ioseph cum Maria coniu-
ge sua professus est in Bethleem. Rursum quoniam nutritus erat in Nazareth, quod est op-
pidum Galilęæ Capharnaum vrbi subiacens, ex more poscunt tributa, & pro ignorum ma
gnitudine hi qui exigebant, non audent ipsum repetere, sed discipulum conueniunt. Hæc
Hieronymus. Si ergo tributa (vt Hieronymus ait) per capita soluũtur: quid est quòd Petrus
iubetur statere, hoc est duplex didrachma pro se & pro Christo soluere, nisi quia iam Chri-
stus meditabatur Petrum post se caput ecclesiæ relinquere? Quod si hac ratione tributum
fuisse solutum negatur: quare magis pro Petro quàm pro aliis apostolis didrachma soluitur,
cum talis census non nisi pro capite familiæ soluebatur? Cuius rei cum alia nequeat in-
ueniri caussa, nisi quia Petrus erat cæteris præferendus: fateri oportet vt Petrus qui pro se tri H
butum, quod nõ nisi pro capite exigebatur, soluere iubetur, sit hac ratione declaratus caput
familiæ. Quod autẽ cum Christo iunctus fuerit in solutione didrachmatis, ita vt vnica mo
neta videlicet vno statere pro se & Christo soluerit, declarat Petrum eiusdẽ familiæ videli-
cet ecclesiæ futurum caput, cuius est Christus. Nec tamen inde sequitur ecclesiæ corpus esse
monstrum biceps (vt Lutherus nobis obiicit) quoniã Petrum non dicimus esse caput ęqua-
le Christo, sed caput sub Christo. Christum enim dicimus esse primum & supremum
ecclesiæ caput: Petrum autem non dicimus esse primum caput totius corporis quod est
ecclesia, sed vicarium caput, hoc est caput Christi loco subrogatum, & caput secundum
post Christum, id est caput aliorum omnium à Christo. Quapropter sicut Petrus non est di
cendus prior omnibus simpliciter, sed prior in comparatione aliorum à Christo, ita nec di
cendus est caput simpliciter & absolute respectu omnium, sed solũ est caput respectu alio-
rum à Christo. Christus verò est absolute & simpliciter caput totius ecclesię, qui est princi- I
pium. Et hoc modo constat non esse duo capita eiusdem corporis totalis, quoniã illius to-
talis corporis solus Christus est caput, & huius corporis Petrus est vnum membrum, cęteris
tamen præstantius. Corporis vero mystici, quod ex aliis hominibus à Christo coalescit, Pe-
trus est caput: & ita non est caput totius corporis integri: quoniam non est caput Christi
qui ad hanc ecclesiam pertinet. Simillimum est huic quod in aliis rebuspublicis videmus.
Nam Proconsul caput est illius prouincię quam administrat, quãuis Cõsul sit illo superior,
& primum omnium prouinciarum caput. Prorex caput est illius regni cuius curam gerit:
rex tamen est illo superior, & primum omnium suorum regnorum caput. Prorex enim aut
Proconsul est caput partialis corporis, videlicet talis regni, aut talis prouinciæ: Imperator
autẽ est caput primũ toti⁹ integri corporis. Sic Petrus & Christus. Ad hũc modũ etiã opor-
tet intelligere id quod supra diximus, Petrum videlicet esse petram & fundamentum ec-
clesiæ: fundamentum inquam non primum, cui scilicet totius ecclesiæ structura innititur, K
1.Corin.iij. quoniam tale fundamentum est solus Christus: de quo Paulus ait, Fundamẽtum aliud ne-
mo potest ponere pręter id quod positum est, videlicet Christus deus noster. Et in compa-
ratione ad hoc fundamentum Petrus est tanquam vnus ex aliis lapidibus qui fundamento
innituntur. Verùm post primum lapidem pro fundamento iactum, sunt alii lapides in ipsa
structura, qui licet sustentantur à primo, tamen sustentant omnes reliquos qui supra illos
sunt in ędificio constituti. Et istorum quilibet potest dici fundamentum, non simpliciter
& absolute respectu omnium, sed respectu illorum lapidum quos sustentat. Et iuxta hunc
modum plura sunt ecclesiæ fundamenta. Nam de omnibus apostolis dicit beatus Iohannes

A eos esse fundamenta ecclesiæ. Sic enī in Apocalypsi loquens de noua ciuitate descendente de cælo quæ est ecclesia, ait, Et murus ciuitatis habēs fundamēta duodecim, & in ipsis duodecim, nomina duodecim apostolorum. Ecce audis omnes apostolos dici fundamenta ciuitatis, quia eorum doctrina sustētatur hucusque ecclesia. quid ergo miratur Lutherus si nos dicimus Petrum esse fundamentum ecclesiæ? Sed licet omnes sint & dicantur fundamenta, Petrus tamen cæteris omnibus præstat: quia etsi non sit lapis primarius in fundamento iactus, est tamen primus post Christū: & ita erit fundamentū non quidem omnium lapidum qui sunt in spirituali ædificio, quoniam non est fundamentum Christi qui ad hoc ædificiū pertinet, sed est fundamentum omnium aliorum lapidum spiritualium, & ita est fundamētum secundum post Christū, quia prima petra post Christum petram. Et ita super hanc petram quæ est Christus, fundatur tota ecclesię structura: super aliam vero petrā quæ est Pe- Apoca. xxi.

B trus, fundatur reliqua ecclesia à Christo, hoc est tota ecclesia dempto capite Christo. Hęc autem vnico verbo designauit Theophylactus in illis verbis quæ ex commentariis illius super Lucam nunc paulo supra citauimus. Sic enim exponens Christi verba ait, Quia te habeo vt principem discipulorum, postquam me negato fleueris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me ecclesiæ petra es fundamentum. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis constat Petrum dici fundamentum ecclesiæ, non quidē absolute & respectu omnium, sed fundamentum post Christum, hoc est fundamētum omniū aliorum à Christo. Et ita nō sunt duo lapides primarii: quoniam solus Christus est primarius lapis: Petrus vero non primus simpliciter, sed primus post Christum. De hac re adeo diffuse & vltra metas breuitatis statutę disseruimus: quoniam hoc est fortissimū telū quod nobis obiicit Lutherus, & quo se tueri conatur: de quo cum iam plusquam satis dictum sit, oportet vt reliqua Petri opera breuiter percurramus. Mariæ Magdalenæ & aliis eius con-

C sortibus visitantibus Christi sepulcrum apparens angelus, ait illis, Iesum quæritis Nazarenū crucifixum. surrexit. non est hic. ecce locus vbi posuerūt eum. Sed ite dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilęam. Quid est quòd solius Petri nomen exprimitur tacitis omnibus aliorum nominibus, nisi quòd Petrus cæteris omnibus præeminet? Si enim Petrus non fuisset cæteris pręstantior, sat erat dixisse: ite, dicite discipulis eius. Sed cum addidit, & Petro, innuit aliquid esse in Petro singulare propter quod esset proprio designandus nomine, tanquam aliorum princeps. Deinde cum venirent ad monumētum Petrus & Iohannes, licet Iohannes pręcurrit citius Petro, & prior peruenit ad monumentum, non tamen intrare ausus est ante Petrum, honorem per hoc exhibens Petro tanquam superiori. Poterat quidem Iohannes monumentum intrare, qui supra pectus domini recubuerat. qui enim dignus fuit supra corpus viuum recumbere, multo dignior erat monumētum in quo iacuit corpus mortuū, intrare. Verūm etsi ad hoc dignus esset, intrare tamen recusauit, hunc Marci vlt. Iohan. xx.

D volens deferre Petro honorem, vt quoniam Petrus erat dignitate prior, sic etiam prius monumentum intraret. Et cum Christus iam ascendisset ad cælos, existente duodenario apostolorū numero incōpleto propter mortem Iudæ traditoris: Petrus aliis discipulis sermonem facit persuadens illis vt in locū Iudæ alius subrogetur. Nisi Petrus fuisset aliis superior à deo institutus, non fuisset adeo arrogans, & gloriæ cupidus, vt ab aliis nō rogatus in medio illorū surgeret, & cunctis sermonem faceret. Quod si hoc ante receptum spiritū fuisse factum causeris: quid post aduentū spiritus sancti egerit, videamus. In illo nanq; die quo spi- Actuum. i. Actuū. ij.

E ritus sanctus in linguis igneis descendit: cū apostoli omnibus linguis loquerētur, & omnis multitudo rei nouitatem miraretur, & cuidam ebrietati tribueret, Petrus omnium ipsorum condiscipulorum causam agens, sermonem ad populū habuit, docens illū discipulos non esse ebrios, vt putabat: quo sermone audito conuersi sunt circiter tria milia ex ipsis auditoribus. Quare Petrus vnus pro omnibus respondet: nisi quia vnus omnibus præest? Pastoris nanq; officium est suas oues à luporū infestatione defendere. Ideo Petrus velut bonus pastor volēs suas oues defendere, sermonem pro eis ad populum fecit. Post hæc cum Petrus & Iohannes ascendissent in templum ad horam orationis nonam, cuidam claudo ad por- Actuū. iij.

tas templi petenti eleemosynam ait Petrus: Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et statim consolidatæ sunt bases eius. Hoc autem est primum miraculum quod à quouis apostolo factum esse legimus, vt videlicet qui prior cæteris erat dignitate & potestate, prior etiam virtutem dei sui miracula faciendo ostenderet. Nec mysterio caret quòd Iohanne existente in comitatu Petri, Iohānes tacet, & Petrus solus claudum sanat. Qui enim Drusianam mortuam postea

ſuſcitauit:bene poterat tunc claudi pedes conſolidare.Verùm quia Iohannes Petrũ agnoſcebat ſuperiorem, noluit quicquam in eius præſentia tentare, ne illius videretur minuere honorem.Dominus etiam poſt ſuam in cælos aſcenſionem volens docere eccleſiam ſuã, illum ciborum delectum qui in lege Moyſi fuerat præceptus,non eſſe iam neceſſario faciẽdum,ſoli Petro de hoc reuelationem facit.Petro enim exiſtenti in mentis exceſſu oſtenditur linteum magnum ſubmiſſum de cælo in terram,in quo erant omnia quadrupedia & ſerpentia terræ,& volatilia cæli,& poſtea facta eſt vox ad eum,Surge Petre,occide & manduca.Quæ res etſi omnes tangebat,ſoli tamen Petro reuelatur:quia Petrus perſona erat communis omnium curam gerens.Cum etiam orta eſſet quæſtio de ceſſatione legitimorũ,quibuſdam dicentibus illa eſſe neceſſaria,aliis autem cõtrà,& pro huius quæſtionis definitione concilium Hieroſolymis congregaretur: ſurgens Petrus in medio illorum primus loquitur,& illius ſententiæ omnes conſenſerunt.Primus loquitur Petrus, cum tamen in illa eſſet diœceſi in qua alius erat epiſcopus, videlicet Iacobus. Hoc autẽ nõ feciſſet Petrus niſi ipſe ſuperior fuiſſet Iacobo in ſua etiam diœceſi exiſtẽte. Ex his ergo omnibus quę Petrus fecit,coniicimus illum fuiſſe à deo cæteris apoſtolis prælatum. Præterea, quotieſcunq; apoſtolorum catalogus in euangelio texitur,ſemper Petrus primo loco recenſetur:quod nõ factum fuiſſet ſi Petrus non fuiſſet cæteris ſuperior: præſertim cum in aliis recenſendis non idem ſeruetur ordo ab omnibus euangeliſtis.Nam Andream,quem Matthæus poſuit ſecũdo loco,Marcus poſuit quarto. Thomam Matthæus ponit ſeptimum,quem Marcus & Lucas nominant octauum. E Lucas ipſe non eundem ſeruat ſemper ordinem:quoniã in euangelio Andream poſuit ſecundum,quem in Actis apoſtolorum ponit quartum. In euangelio Bartholomęum ponit ſextum:in Actis vero apoſtolicis eundem ſcripſit ſeptimum. At Petrum ordine nunquam variato omnes vbiq; ſcribunt primum. Neque ideo factum eſſe dici poteſt vt primus ſemper ſcribatur, quoniam primus ad apoſtolatum vocatus fuit, quoniam conſtat Andreã fuiſſe prius illo vocatum,& Petrum per Andream fuiſſe ad Chriſtum adductum. Petrus ergo qui poſterior vocatus, prior omnibus vbique ſcribitur, hac ratione declaratur eſſe cæteris omnibus ſuperior. Et certe niſi ita à deo fuiſſet inſtitutũ,vt vnus in eccleſia eſſet ſummus ſacerdos,eueniret neceſſario in eccleſia id quod in libro Iudicum dicitur,In illis diebus non erat rex in Iſrael, ſed vnuſquiſq; quod ſibi videbatur bonum faciebat. Et hac ſola de cauſſa (vt exiſtimo) hæretici conantur primatum Petri & eius ſucceſſoris minuere, vt videlicet liberius quas voluerint poſſint docere hæreſes. Ex hac enim radice putat Cyprianus hæreſes in eccleſia oriri,qui in primo libro epiſtolarum ſuarum epiſtola tertia, quæ eſt ad Cornelium papam,ſic ait, Neque enim aliunde hæreſes oboriæ ſũt,aut nata ſunt ſchiſmata,quàm inde,quòd ſacerdoti dei non obtemperatur, nec vnus in eccleſia ad tempus ſacerdos,& ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur:cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa,nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret,nemo poſt diuinum iudicium,poſt populi ſuffragium,poſt coepiſcoporũ cõſenſum, iudicem ſe nõ iam epiſcopi ſed dei faceret.Nemo diſſidio vnitatis Chriſti eccleſiam ſcinderet,nemo ſibi placens ac tumens ſeorſum foris nouam hęreſim cõderet. Hæc Cyprianus. Quapropter ſi aliquis eſt coniecturis in hac parte locus,iuſtè coniicere poſſumus hæreticos hac ſola ratione motos ad primatum Petri deiiciendum, vt facilius quas conceperant hæreſes euomere poſſent.Poſt hæc tam aperta ſacræ ſcripturæ teſtimonia,extat etiam omnium ſacrorum doctorum de hac re concors ſentẽtia:quorum verba citare omittam,ne promiſſam breuitatem tranſgrediar.Verùm ſi curioſus lector ea videre deſiderat,illi deſignabo loca in quibus hoc ſacri doctores aſſeuerant. Et (vt recentiores omittam) beatus Gregorius in lib.xl.homiliarum, homilia.xxi. Theophylactus ſuper Matthæum xvi.& ſuper Lucam xxii.Leo papa huius nominis primus in epiſtola ad Dioſcorum Alexandrinum epiſcopum,quæ eſt in ordine epiſtolarũ eius nona. Leo papa huius nominis.iii.in ſermone.iii.de anniuerſario ſuæ põtificiæ aſſumptionis.Auguſtinus ſępiſſime,præſertim tractatu.lvi.ſuper Iohannẽ,lib.ii.contra Donatiſtas,ſermone.cxxiiii. de tẽpore,& ſermone.xxvi.de ſanctis. Hieronym⁹ etiã ſæpiſſime,& apertiſſime,præcipue tamẽ in plurimis epiſtolis ad Damaſum papam. Ambroſius ſuper primum caput epiſtolæ Pauli ad Galatas,& in quodam ſermone de pœnitentia Petri. Chryſoſtomus homilia.lv. ſuper Matthæum. Athanaſius in quadam epiſtola ad Liberium papam. Euſebius Cæſarienſis lib. ſecundo eccleſiaſticæ hiſtoriæ,cap.xiiii. Hilarius ſuper Matthæũ,& libro ſexto de trinitate. Cyprianus in pluribus epiſtolis, præſertim libro primo epiſtolarũ, epiſtola tertia, & libro quarto

Actuum.x.

Actuũ.xv.

Matth.x. Marci.iij. Lucæ.vi. Actuum.i.

Iudic.vlt.

E F G H I K

A quarto epiſtola.viii.quo loco apertiſſimè fatetur eccleſiam Romanã eſſe omniũ eccleſiarũ matricem.Origenes homilia.vi.ſuper Matthęũ.Ireneus lib.iii.aduerſus hęreſes,cap.iii.Ana cletus papa & martyr,qui quartus à Petro põtificatũ obtinuit,in epiſtola.iii.quę eſt de patriarchis & primatibus,& reliquis epiſcopis.Attẽdat ergo lector,& bene cõſideret num iuſtius ſit vni Luthero credere,q̃ tot ſacris doctoribus ſanctitate perinde ac doctrina claris, quorũ aliqui martyrio coronati ſunt?Iſtorũ omniũ cõcors ſententia ſufficit ad captiuandũ noſtrũ intellectũ,etiã ſi ſcripturæ ſacræ teſtimoniũ deeſſet : quoniã etſi hos omnes aliquis ſequens erraret(quod fieri poſſe nõ credo)certo ſcio talem errorem nemini fore imputandum ad culpam,ſi ex humilitate maluit aliorum iudicio cedere,quàm propriam ſententiã tueri.Sed poſt tot apertiſſima teſtimonia vel hoc vnũ ſufficere poſſet, quòd poſt pacatum orbem omnes chriſtiani paruerũt Romano pontifici.Omnes epiſcopi illũ tanquã ſuperiorẽ reueriti ſunt.Omnia cõcilia quæ aliquid valuerunt,illius authoritate ſunt confirmata. In cõcilio Niceno præſedit Oſius Cordubẽſis epiſcopus tanq̃ legatus papæ Iulii.In concilio Chalcedonẽſi fuerunt legati Leonis papæ primi.Cõciliũ Mileuitanũ in quo damnatus eſt Pelagius,confirmatũ eſt per Innocentium papam,quoniam omnes ex concilio petierunt à papa vt vellet illius concilii decreta probare, & rata habere:quod & papa fecit,vt patet ex epiſto.Auguſtini.xc.&.xci. Cõcilia Carthaginẽſia tertiũ & quartũ fuerunt confirmata per Zozimum papã.Concilium Thelenſe quod etiam Africanum fuit,in quo damnatus eſt Iouinianus,petiit confirmationẽ ſuæ ſententiæ à Siricio papa,qui eiuſdem concilii decreta firmauit,vt patet ex decretis eiuſdem Siricii papæ,quæ habentur in volumine cõciliorum generalium.Reliqua concilia Africana fuerunt confirmata per authoritatem Bonifacii,qui ad illa miſit quendam Fauſtinum epiſcopum tanq̃ legatum ſuum.Concilium Braccarenſe primum authoritate prius à Romano pontifice petita celebratum eſt, vt patet ex actis eiuſdẽ concilii.In cõcilio Francfordienſi præſedit Theophylactus tanq̃ legatus Adriani papæ huius nominis primi.Et non ſolum in conciliis hunc exercuit primatum Roman⁹ pontifex, ſed etiã in litibus ſedandis:quoniã ad illum tanquã ad ſupremum iudicẽ ſemper ſunt cauſſæ deuolutæ ex omni terrarũ orbe. Cum enim in ipſis fermè naſcentis eccleſię primordiis orta eſſet quæſtio inter oriẽtales & occidẽtales de paſchæ celebratione,venit hac de cauſſa Romã Polycarpus Smyrnæ epiſcopus,& Iohãnis euangeliſtæ diſcipulus,vt Anicetum tunc Romanum pontificem de hac re conſuleret.Cum poſtea orientales vellent ſemper paſcha xiiii.luna more Iudaico celebrare,& Victori papæ oppoſitum præcipiẽti obedire nollent, Victor papa voluit eos excõmunicare : verùm Ireneus qui ex Lugduno ad Victorem hac de cauſſa venerat,veritus ne propter hoc eccleſia turbaretur,& diſſidiũ perpetuũ inter oriẽtales & occidẽtales maneret,conſuluit Victori ne id faceret:cuius conſilio Victor ceſſit.Cũ Athanaſius fuiſſet ab Arrianis expulſus à ſua ſede Alexandrina,fuit idem reſtitutus per Iulium papã huius nominis primũ.Chryſoſtomus cum fuiſſet eiectus à ſua ſede Conſtãtinopolitana procurante hoc Theophilo Alexãdrino epiſcopo,fuit poſtea reſtitutus per Innocentium papam:& tamen vterq; græcus,Athanaſius videlicet,& Chryſoſtomus. Taceo de Hiſpania & Gallia,quia harum prouinciarũ epiſcopi ſemper obedierũt Romano põtifici, neq; vnq̃ ab illo receſſerũt,niſi forte vnus aut alter hæreticus.Hoc enim facile eſt noſſe ex epiſtolis ſummorum pontificum ad epiſcopos iſtarũ nationũ, præſertim ex epiſtolis Innocentii primi,& Leonis primi,& Gregorii etiam primi.Ergo ſi tantam ac tã late fuſam poteſtatẽ,non dei iuſſu Romanus pontifex,ſed ſua vi(vt Lutherus ait)acquiſiuit,oſtendat obſecro Lutherus quando primũ tam latam poſſeſſionẽ adeptus eſt,quibus ſuffragiis,quo milite hanc tyrannidẽ vſurpauit. Nõ eſt enim vero ſimile,vt tam immenſæ potentiæ obſcurum ſit initiũ.ex hiſtoriis nobis rei initium deducat . Illud ſanè coget vt huic fabulæ nulla præſtetur fides ſi aduertat quiſq; minime fieri poſſe,ſacerdotẽ inermem,ſolum,nullo militẽ ſtipatũ(qualẽ fuiſſe neceſſe eſt prius q̃ hac tyrannide potiretur)nullo iure fultum, nullo fretũ titulo,in tot vbiq; pares epiſcopos, apud tam varias tamq; diuiſas nationes, tantum obtinere imperiũ,vt non ſolum epiſcopi,ſed reges & imperatores qui extra illius diœceſim vitã degunt,illi obediant.Quis etiã tam ſtupidus eſt,vt credat populos omnes,regna,prouincias fuiſſe ſui iuris ac libertatis tã prodigos,vt externo ſacerdoti,cui nulla ſubiectionis cauſſa tenerentur obnoxii,tantũ in ſe poteſtatis darent, quantum ipſe forte vix auſus eſſet optare,aut ſaltẽ petere?Abeant ergo hæretici,& nos fidem eccleſiæ catholicę tenẽtes,fateamur vnum eſſe in illa ſummum ſacerdotẽ,vt ſicut ipſa vnum eſt ouile,ita ſit vnus illius paſtor.De hac re extat cõcilii Cõſtantienſis definitio. Nam prædictũ cõciliũ ſeſſione octa-

Concilium Constantiense.

ua damnauit.xlv.articulos Iohannis Vvitcleff, ex quibus triceſimuſſextus eſt iſte: Eccleſia Romana eſt ſynagoga Satanæ,nec papa eſt immediatus & proximus vicarius Chriſti. Quæ aſſertio ſimul cum aliis eiuſdem ibidem damnata eſt. Et ſeſſione.xv. damnantur in eodem concilio plures aſſertiones Iohannis Huſſ, quarum aliquæ ſunt ad hanc rem pertinentes. Et F

Concilium Florentinũ.

concilium Florentinum ſub Eugenio quarto pro Græcorum vnione celebratũ, expreſſiorem de hac re protulit definitionem. Sic enim ait, Item definimus ſanctam apoſtolicam ſedem & Romanum pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum : & ipſum Romanũ põtificem ſucceſſorem eſſe beati Petri principis Apoſtolorum,& verum Chriſti vicarium: totiúſque eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere: & ipſi in beato Petro paſcendi,regendi,ac gubernãdi vniuerſalem eccleſiam,à domino noſtro Ieſu Chriſto plenã poteſtatẽ traditam eſſe: quemadmodum etiã in geſtis hycumenicorũ conciliorum,& in ſacris canonibus continetur. Hæc conciliũ Florentinũ, cui Græci præſentes ſubſcripſerũt. Obiectiones Lutheri impræſentiarũ non attuli,quoniã omnes friuolæ ſunt, & earũ præcipuis iam cũ aduerſus illũ nos ageremus,reſpondimus. Contra hanc hæreſim ſcripſit egregiũ & grãde volumen Iohannes Eccius,quod inſcribitur de primatu Petri : ſcripſit etiam Iohãnes faber in magno opere quod fecit cõtra Lutherũ. Rem eandem optimè pertractat Iohannes Roffenſis articulo.xxv. aſſertionis quam fecit pro Lutheri damnatione. G

Pſeudoapoſtoli.

SEcunda hæreſis eſt quæ etſi non tollat papæ poteſtatem,illam tamen aſſerit pendere ex ſanctitate,ita vt ſi papa bonus non ſit,nullam prorſus habeat poteſtatem . Huius peſtiferæ ſectę authores fuerunt quidam dicti pſeudoapoſtoli,qui docuerunt papam nõ poſſe aliquem abſoluere niſi ea eſſet præditus ſanctitate,qua polluit beatus Petrus. Quapropter aſſerebant iſti omnem poteſtatem quam Chriſtus Romano pontifici & Petri ſucceſſori cõceſſit,eſſe iam inanem redditam,& omnino periiſſe propter malitiam Romanorum pontificum. His pſeudoapoſtolis in hac parte aſſentit Iohannes Vvitcleff : hunc autem ſemper imitatus eſt Iohannes Huſſ : qui in vniuerſum de omni poteſtate tam laicali quàm eccleſiaſtica dicunt eam per peccatum mortale amitti. Quapropter huius erroris expugnationẽ vſque ad illum locum differimus,quo de poteſtate in genere loquemur. Illo enim loco deo adiutore probabimus nullã poteſtatẽ amitti propter ſolum peccatũ mortale. Alii ſunt errores qui ad hãc materiã ſpectãt,de quibus iam aliis locis pro noſtris viribus diſſeruimus. Nã quòd papa poſſit facere cõſtitutiones, & per illas omnes Chriſtianos obligare, ſupra in tit.de eccleſia hæreſi.iii. probauimus cõtra Valdenſes, Begardos , Vvitcleſitas &c. De poteſtate concedendi indulgentias, ſupra in titulo de indulgentiis nonnihil diximus. H

Paſcha.

VIt quõdã inter Aſiaticos epiſcopos talis error, vt quartadecima luna dominicũ paſcha inuiolabiliter celebrarent,& ita eſſe neceſſariò faciendũ docerẽt. Qua de re fuit orta diſſenſio inter oriẽtales & occidẽtales epiſcopos, illis dicẽtibus paſcha eſſe neceſſario celebrãdũ.xiiii.luna,quacũq; die veniſſet: quoniã eo die ex lege veteri paſcha erat: his autẽ,ſcilicet occidentalibus cõtrà aſſerẽtibus debere celebrari dominico die in memoriã reſurrectionis dominicæ. Et hęc quęſtio orta eſt in eccleſia tẽpore Aniceti papę,& durauit vſq; ad tẽpus Victoris papę hui⁹ nominis primi,qui oriẽtales Romanę cõſuetudini & ei⁹ in hac parte decretis obedire nolẽtes excõmunicare tẽtauit,& feciſſet niſi illũ Ireneus ob hoc redarguiſſet. Poſt Victorẽ etiã aliquãdo hęc quęſtio ſuſcitata eſt,ſed tãdẽ in cõcilio Niceno omnino finita eſt . Nam in illo cõcilio decretũ eſt vt ab omnib⁹ paſcha celebraretur die dominico in memoriã dominicę reſurrectionis q̃ illo die facta eſt,quoniã hoc maior eccleſię pars ſemp ſeruauerat vt dominico die ſemp paſcha celebrauerit. Huiuſmodi decretũ nõ reperitur inter decreta Niceni cõcilii q̃ modo extãt,ſed illud habetur in.ii.lib.hiſto.tripar.cap.xii. Cęterũ hic admonere oportet lectorẽ ne putet huius erroris tutores ideo dici hæreticos, quia.xiiii.luna paſcha celebrabãt,ſed quia ita eſſe neceſſario faciendũ credebãt. Poterat enim impune ipſum paſcha.xiiii.luna celebrari ſi eccleſia id ſtatuiſſet,& tũc ſi ita celebrarẽt,nõ male agerẽt. Verùm eccleſia in memoriã dominicæ reſurrectionis quæ die dominico facta eſſe creditur,decreuit vt paſcha ſemper die dominico celebretur. Nũc ergo poſt eccleſiæ ſtatutũ nõ licet alio die paſcha celebrare. Qui autẽ.xiiii.luna quocũq; die veniat,paſcha celebrat, q̃uis male agat,nõ tamẽ eſt hęreticus cẽſendus,niſi ita eſſe neceſſario faciendũ crediderit. Nã ſi credit I

Concilium Nicenum.

K

A dit paſcha eſſe neceſſario celebrãdũ.xiiii.luna,quocũq; die illa occurrat, tunc vere hæreticus eſt. Et ſic credẽtes vocantur Teſſareſcędecatitæ,hoc eſt quartadecimani, ſic appellati à quartadecima luna,qua putãt paſcha eſſe neceſſario celebrãdũ. Huius hæreſis authorẽ & primũ inuẽtorẽ nõ expreſſit Auguſtinus in lib.de hæreſib.quãuis hanc hæreſim inter alias recenſeat viceſimãnonã,ſed ſolũ dicit illos vocari Teſſareſcędecatitas. Tertullianus tamẽ in libel.ſuo de hæreſib.nominat quẽdã Blaſtũ quẽ dicit fuiſſe huius hæreſis authorẽ. Huic errori(teſte Auguſtino) adhęſerũt Anthropomorphitę. Iſtorũ ergo ſententia inde cõuincitur hæreſeos,quòd ſupra in titulo de lege oſtẽdim⁹ eſſe hæreſim aſſerere cęremonias & iudicia legis veteris obligare tẽpore legis euãgelicę. At quo tẽpore ſit paſcha celebrãdũ, ad cæremonias pertinet,ideo oportet vt tale prędceptũ de celebratione paſchatis.xiiii.luna,ſit etiã per mortẽ Chriſti inane redditũ. Nam Paulus reprehendẽs Galatas eò ꝙ cęremonias legis
B obſeruãdas putarẽt,inter alia dicit,Dies obſeruatis & mẽſes & tẽpora & annos. Quib⁹ verbis apertè docuit dierũ obſeruationẽ qui in lege veteri p̃cipiebãtur,iã eſſe malã: tantũ abeſt vt eã eſſe ſub præcepto crediderit. Qui rẽ geſtã plene noſſe cupit, legat Euſebiũ in hiſtoria eccleſiaſtica cap.xxiiii.lib.v.quoniam ibi narrat quo pacto hæc quæſtio fuerit olim ventilata. Hiſtoria etiam tripertita lib.ix.cap.xxxvii.&.xxxviii.aliquid vltra narrat.

Teſſareſcędecatitæ.

Blaſtus. Anthropomorphitæ.

Galat.iiij.

Paupertas.

C DE hac re eſt vnus error quo docetur neminem poſſe ad vitam æternã peruenire niſi taliter fuerit pauper, quòd nihil proprium habeat: quoniam(vt illius tutores aiunt)talis fuit Apoſtolorum vita. Huius erroris authores teſte Auguſtino in lib.de hæreſibus cap.xl.vocati ſunt apoſtolici, qui arrogãtiſſimè ſibi ipſis tale indidere nomen, dicentes ſe apoſtolorũ vitam ſequi. Hæc ſententia apertiſſimè conuincitur eſſe hæretica,quoniam nihil eſt vitæ æternæ repugnans, niſi tale ſit expreſſa prohibitione interdictum. Nam quod nunquã eſt prohibitũ, intelligitur eſſe cõceſſum,& per cõſequens nõ poteſt,cũ factũ fuerit,ab ingreſſu glorię aliquem impedire. At propriũ habere,nunq̃ fuit à deo omnibus ſine diſcrimine prohibitũ: erit ergo licitũ. Quod ſi quis dicat Chriſtũ interdixiſſe omnib⁹ rerũ proprietatẽ per id quod habetur apud Lucã,Niſi quis renũciauerit omnibus quę poſſidet,nõ poteſt me⁹ eſſe diſcipulus: falſum eſt: quoniã illis verbis ſolũ prohibuit Chriſt⁹ affectũ rerũ tẽporaliũ,nõ autẽ proprietatẽ. Ille enimviſus eſt Chriſto omnib⁹ renũciaſſe,qui quãuis diuitias habeat,paratus eſt omnes perdere antequam deum propter illas offendat. Et ſi quis cõtenderit illa verba eſſe intelligenda de renũciatione quantũ ad opus,& nõ de renũciatione in affectu,dicat tunc quo pa-
D cto intelligendũ erit illud quod apud eundẽ Lucã habetur,Amen dico vobis,nemo eſt qui reliquit domũ aut parẽtes aut fratres aut vxorẽ aut filios propter regnũ dei, & nõ recipiat multo plura in hoc tẽpore,& in ſeculo futuro vitã ęterñ. Ecce qualiter p̃cipit relinquere domũ: quoniã eodẽ modo iubet illã relinqui,quomodo iubet relinqui parẽtes,& fratres,& vxorẽ,& filios. At hæc omnia nõ ita vult à nobis relinqui,vt illis careamus, ſed ne in illis cor noſtrũ taliter figamus,ꝙ illarũ rerũ amor nos ab amore dei ſeparet. Nã qui parẽtes habet,nõ poteſt illos reliquere ſic vt illis careat, niſi parẽtes moriãtur,quoniã quocũq; ſe vertat,dum viuũt, parẽtes erũt illius. Parẽtes autẽ interficere eſt impiũ. nõ ergo ſic præcipitur parentes relinquere,vt parentes ſui eſſe deſinant: & per conſequens nec ſic etiam præcipitur domũ aut aliã poſſeſſionẽ relinquere,vt ſua eſſe deſinat,ſed ſic p̃cipitur, vt ſimilia relinquat,ne videlicet illarũ rerũ affectus nos quoquo pacto ad dei amorẽ aut omnino frigidos aut tepidos efficiat. Sic ergo eas poſſidere oportet,vt fiat iuxta prophetæ cõſiliũ dicẽ-
E tis,Diuitiæ ſi affluãt,nolite cor apponere. Et ſi quis obiiciat illud quod Chriſtus dixit diſcipulis ſuis cum eos ad prædicandũ miſit,Nolite poſſidere aurũ neq; argẽtũ neq; pecuniã in zonis veſtris: huic reſpõdemus,illa verba nõ pertinere ad omnes Chriſtianos, ſed ad ſolos apoſtolos: neq; ad illos pro omni tẽpore,ſed ſolũ pro eo tẽpore quo ad p̃dicãdũ mittebãtur. Verũm de hac re ſuperius in titulo de Apoſtolis hæreſi.ii. lõgius diſputauimus. Præterea cũ iuuenis quidã à Chriſto quæſiuiſſet quid boni faceret vt poſſet vitã æternã habere,reſpondit illi Chriſtus dicẽs,Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Exprimens autem quæ eſſent hæc mandata,nullũ de abdicanda rerum proprietate explicuit: non eſt ergo neceſſarium rerum abdicationẽ facere,q̃uis ſit maioris perfectionis: quod ipſe ordo verborũ

Apoſtolici

Luc.xviij.

Pſal.lxi.

Matth.x.

Matth.xix.

Christi apertissimè ostendit. Nam postq̃ dixit obseruationem mandatorum esse sufficientem ad vitã æternam consequendam, postea exprimere volẽs maioris perfectionis statum, dixit, Si vis perfectus esse, vade & vẽde omnia quę habes, & da pauperibus, & sequere me. Hoc inquam perfectionis maioris est opus, non necessitatis. Rursum, Si nihil licet habere propriũ, quomodo beatus Paulus iubet reddi omnibus debita? cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal? Si enim non licet habere proprium, nullum erit debitum principi tributum aut vectigal. At tributa debentur principibus, ergo licet habere proprium. Valeant ergo supercilioſi apostolici, & renuncient rerum proprietati, si ipsi volunt: & bene facient si viam salutis non præcludant aliis qui proprium aliquid sibi retinent. F

Guilielmus Antuerpiẽsis.

SEcunda hæresis est quæ adeo paupertatẽ extollit, vt dicat omnia peccata consumi sola paupertate. Huius erroris author fuit quidã Guilielm⁹ Antuerpiẽsis, vt testatur catalogus hęreticorũ. Quo autẽ tẽpore hic Guilielmus fuerit, cũ catalogus subticuerit, ab alio discere non potui. Hũc tamen Guilielmum dicit fuisse hominẽ deliciis carnis deditum, & postea rebus suis renunciasse, dicentẽ paupertate omnia peccata deleri, & meliorẽ esse publicam meretricẽ pauperẽ, q̃ sit quicunq; castus aliquid possidens. Et certè si de paupertate spiritus loqueretur, non moueremus arma contra eum, quoniã hæc paupertas spiritus, quæ est omniũ rerum terrenarum contemptus, cum habeat secum tanquã illi annexã charitatẽ, non patitur peccatum mortale secum, quemadmodum nec charitas. Ideo Christus ait, G

Matth.v. Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorum. Verùm constat hunc hæreticũ nõ loqui de hac pupertate, sed de illa paupertate quæ alio nomine dicitur inopia, quæ est defectus quidã, & sola diuitiarũ priuatio. Contra hanc sentẽtiam est illud quod dominus ait, Pauperis non misereberis in iudicio. Si pauperem dominus damnari præcepit in iudicio, ergo signum est posse fieri vt pauper sit, & reus. Prętera ex tribus quæ odit sapiẽs,

Exod.xxiij

Eccli.25 vnũ est pauper superbus. Tres (inquit) species odiuit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insensatum. Ecce vides pauperem superbũ. Si superbũ, ergo peccatorẽ: & per cõsequens oportet vt nõ omnia peccata consumat paupertas, cum secum patiatur superbiam. Rursum ipse veritatis magi- H

Matth.xix. ster ait, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & sequere me. Si paupertas sufficeret consumere omnia peccata, postquam Christus præceperat iuuenì vt venderet omnia quæ habebat, & daret pauperibus, non erat opus postea addere, & sequere me. Verùm quoniam possibile erat omnia vendere, & in eleemosynas pauperum distribuere, & cum his peccare: ideo Christus post illa subiunxit, & sequere me. Quod Paulus

i.Cor.xiij. apertius exprimere volens, dixit: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ecce paupertatem nec solam sed coniunctam eleemosynæ, non valentem consumere peccatum, quoniã illam dicit Paulus posse haberi sine charitate, & nihil prodesse. I

Desiderius Longobardus.

TErtia hæresis cũ secũda proximè narrata hæresi velut ex diametro pugnat. dicit enim paupertatẽ nõ solũ esse inutilem, sed etiã noxiam. Huius erroris auctor fuit quidam Desiderius Lõgobardus tẽpore Alexandri papæ huius nominis quarti, dicens nõ esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi talem religionem intret quæ possessiones habeat, vel nisi talis sit qui de labore manuum suarum viuere possit. Eodem tempore fuit alius

Guilielmus de sancto amore. Guilielmus de sancto amore, qui tractatũ quẽdam scripsit contra monachos mendicantes præsertim cõtra Minores & Prædicatores, in quo libro hoc persuadere conatus est, paupertatẽ videlicet habitualẽ esse licitã, nõ autẽ actualẽ, hoc est, licitã esse animi promptitudinẽ ad relinquendum omnia pro Christo cum necessitas vrgeret: hac tamen necessitate seclusa illicitã esse dicit paupertatẽ per quã aliquis renũciat omnibus quæ possidet, vt liberius deo seruire liceat. Et licet diuersa sint istorum duorum verba, inter eos tamen de eadem re cõuenit, quoniã ambo dãnant paupertatẽ secũdũ quã aliquis omnia pro Christo relinquit. K De alia vero re certare videntur, quoniã Desiderius eã paupertatem se probare innuit, quæ habetur in religionibus possessiones habentibus: damnat tamen illam paupertatem cui est annexa mendicitas. At Guilielmus de sancto amore omnem paupertatẽ actualẽ damnat. Mendicitatẽ esse licitã & meritoriã, supèrius in titulo de mendicitate satis apertè (vt existimo) ostendimus. Ad paupertatem vero extollẽdã sufficit illud quod veritatis magister dixit iuueni quærenti quid boni faceret vt vitam æternã possideret. Nam postquam dixerat illi mandatorũ obseruationẽ esse ad id præstandũ satis efficacem, maioris perfectionis viã

Matth.xix. ostẽdere illi volens, subdidit, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da

pauperibus,

A pauperibus,& ſequere me. Quod ſi quis fortè dicat illud eſſe intelligendũ de affectu, vt videlicet omnia contemnat,nõ autẽ vt opere relinquat: hoc apertè conuincitur per id quod ibidem dicitur, da pauperibus.eo enim animo debet vendere, vt det pauperibus. At qui dat pauperibus,nõ ſolum affectu relinquit,ſed etiam opere.Sed forte dices vt illa bonorum in pauperes erogatio,ſit etiam illi iuueni præcepta quantum ad ſolum affectum. Ad hunc modum poſſet quilibet interpretari omnia præcepta eſſe intelligenda de ſolo affectu,& ita nullum opus erit in præcepto. Præterea,ſi ſolum præcipiebatur affectus, & non opus,quare iuuenis audito Chriſti cõſilio abiit triſtis? Non enim fuiſſet triſtitia affectus ſi nihil fuiſſet illi dictum de bonorum ſuorum renũciatione, & pauperum ſubuentione exercenda.Cum audiſſet (inquit Euangeliſta) adoleſcens verbũ hoc, abiit triſtis.Erat enim habens multas Ibidem
poſſeſſiones.Ecce cauſſam quare abiit triſtis,quia videlicet multas habebat poſſeſſiões quas
B dominus illi præcipiebat vt pauperibus diſtribueret. Sic enim Theophylactus ſuper decimumoctauum Lucæ caput ait, Vt enim Chriſtus auaro iuueni promiſit cæleſtem theſaurum,non attendit ille:ſeruus enim erat pecuniarum:ideo vt audiuit, abiit triſtis,eò quòd poſſeſſionis priuatio eſſet ei dicta.Hæc Theophylactus.Quo loco multa alia in laudẽ paupertatis dicit,declarans apertè illa Chriſti verba de renunciatione, opere exercenda ad acquirendam illam perfectionem quam deus iuueni conſulebat. Sed hæc omnia breuitatis cauſſa omitto.Rurſum,Apoſtoli reliquerunt omnia pro Chriſto:nam relictis omnibus ſequuti ſunt eum.Et Petrus omnium nomine dicit Chriſto omnium magiſtro, Ecce nos re- Matth.xix.
liquimus omnia,& ſequuti ſumus te,quid ergo erit nobis? Deinde eccleſia cuius iudiciũ in rebus fidei eſt infallibile,probauit monachorum mendicantium paupertatem non ſolũ eſſe licitam,verum & meritoriam. Magis ergo oportet credere eccleſiæ paupertatem laudanti quàm hæreticis illam vituperantibus.Contra hanc hæreſim Alexander quartus duo decre-
C ta edidit.Contra illam ſcripſit bis beatus Bonauentura. ſcripſit enim apologiã de paupertate,& alium tractatum de paupertate Chriſti,contra præfatũ Guillermum,qui duo tractatus habentur inter opuſcula beati Bonauenturæ quæ vulgo circunferuntur. Beatus Thomas ſcripſit contra eandem hæreſim vnum tractatum,cuius titulus eſt,contra impugnantes religionem,qui habetur in volumine opuſculorum eius.

QVarta hæreſis eſt quæ de eccleſiaſticorum paupertate differit, aſſerens eccleſiaſticos viros debere eſſe pauperes,ſola contentos eleemoſyna. Verùm de hac hæreſi iam ſupra diſputauimus in titulo de eccleſia,hæreſi quarta. Illo enim loco oſtẽdimus licitum eſſe viris eccleſiaſticis habere poſſeſſiones & redditus.

Peccatum.

D

IRca ea quæ de peccato fides catholica nobis credenda proponit, multifarie hæretici hucuſque peccauerunt. Primo quidem errauerunt aliqui dicentes nullum eſſe peccatũ originale:quã ob cauſſam dicũt paruulos nullũ pec- Pelagius.
catum originale habere.Huius erroris magiſter fuit Pelagius monachus dicens paruulos non ideo baptizari quia peccatum habeant quod per baptiſmum ſit remittendum,ſed quia non ſint recepti in gratiam adoptionis filiorum Dei, ad quam dicit eos per baptiſmum recipi,vt in regnum cælorum admittantur. Nam paruulos qui ſine baptiſmo decedunt,dicit eos habere vitam quandam beatam & æternam, extra tamen regnum dei.Hæc omnia incommoda Pelagius admittit,eò quòd negat originale peccatum,quod intelligere non valet. Hunc eundem errorem tutantur Armeni,quanquam a- Armeni.
liter, quoniam etſi dicant originale peccatum nullum eſſe, fatentur tamen baptiſmum eſ-
E ſe neceſſarium ad vitam æternam conſequendam.Paruulos verò qui ſine baptiſmo decedunt,negant habere vitam æternam, ſed dicunt eos ire ad paradiſum terreſtrem ſi filii ſint fidelium:quòd ſi fuerint infidelium filii,dicunt illos deſcendere in infernum cum parentibus ſuis. Omiſſis ergo aliis erroribus qui huic propoſito minime conueniunt,conſtat hũc eſſe communem iſtorum errorem,quòd Armeni conſentiũt Pelagio in hoc q̃ peccatũ originale negant.Eidem errori fauent Albanenſes.Contra hanc hæreſim eſt illud quod in ter- Albanẽſes
tio Regum habetur, Non eſt homo qui non peccet.At cum paruuli ſint homines ſicut vi- iij.Reg.8.
ri, conuincitur inde illos etiam aliquod peccatum habere. Non autem habent peccatum actuale, cum non adhuc habeant vſum liberi arbitrii, qui maximè exigitur vt peccatum

possit alicui imputari: ergo oportet vt paruuli peccatū originale habeant, cum non sit aliud F
peccatum quo infici possunt, nisi originale aut actuale. Alias enim nō esset verum, omnem
hominem aliquādo esse peccato obnoxium, quod iuxta scripturam diuinam de omni ho-
mine illud est verum, quoniā etsi paruulus baptizatus, tunc omni peccato careat, tamē ali-
quando sub peccato fuit, videlicet ante baptismum. Si tamen nullum est peccatum origi-
nale, multi erūt homines, videlicet paruuli, qui nunq̄ peccauerūt. Pręterea, regius Propheta
Psal.l. suam miseriam rectius quàm Pelagius agnoscens, ait, Ecce enim in iniquitatibus conceptus
sum, & in peccatis concepit me mater mea. Petens enim à deo misericordiā, quò facilius eā
impetret, allegat suam miseram inclinationem, & in peccatum pronitatem, quam à paren-
tibus contraxerat. Ac si diceret, Ideo misereri mei debes, quia non ex malitia, sed ex infir-
mitate peccaui: hanc autem infirmitatem in ipso matris vtero cōceptus, passus sum. Si nul-
lum est peccatum originale, ostendat Pelagius & eius imitatores quænam sit illa iniquitas, G
& quod est illud peccatum quod infans in vtero matris habet. Cum ergo aliud non possit
esse peccatum præter originale, conuincitur inde vt aliquod sit originale peccatū. Rursum,
Eccli. xl. Sapiēs in Ecclesiastico ait: Graue iugum super filios Adam à die exitus de vētre matris eo-
rum vsque in diem sepulturæ in matre omnium. Quod est aliud iugum super omnes filios
Adam, nisi peccatum originale, quod ab Adam descendens in omnes homines pertransiit?
Iugum autem dicitur peccatum originale, quia iugum ex coniunctione duorum oritur, &
illud cui imponitur, quodammodo premit. Sic etiam peccatum originale contrahit omnis
homo qui ex coniunctione maris & fœminæ concipitur. Quapropter Christus redemptor
noster, etsi verus fuerit homo & filius Adæ secundum corpulentam substantiam, nunquam
tamen iugum originalis peccati susceptit, quia operante altissimi virtute incarnatus est de
spiritu sancto, & nō ex coniunctione duorū, videlicet maris & fœminæ. Quod autem dixit
Ecclesiasticus hoc iugū esse super omnes filios Adā vsq; in diē sepulturę, ideo dixit, quia et- H
si peccatū originale per baptismū deleatur, manēt tamen toto tēpore huius prętentis vitæ
multæ calamitates & miseriæ, quæ ex peccato originali tanq̄ ex fonte ortū habuerūt. Dein-
Roma.iij. de beatus Paulus in ea quę est ad Romanos epistola, ait, Omnes peccauerūt, & egent gratia
dei. Si omnes peccauerūt, ergo paruuli peccauerūt. Nō autē peccauerūt peccato actuali, qui
ad vsum liberi arbitrii nondū peruenerūt: ergo peccauerūt peccato originali. Et in eadē epi
Roma.v. stola iterū ait, Sicut per vnū hominē peccatū in hunc mundū intrauit, & per peccatū mors,
ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Si per peccatū mors in-
trauit in omnes homines, ergo iniuste paruuli moriūtur, quoniā illi anteq̄ ad annos discre-
tionis perueniant, nullum iuxta istorum hæreticorum doctrinam peccatum habent. Simi-
liter potest ab istis hæreticis peti quare paruuli sustineant dolores, patiantur famem & si-
tim, vexentur sæpissime à dæmonibus, si nullum habēt peccatum, ex quo hæc omnia pro-
cesserunt? Cum ergo omnia hæc paruuli patiantur, constat eos aliquod peccatum habuisse I
propter quod sic puniuntur: alioqui iniustus esset deus, qui prius aliquem puniret quàm
ille esset peccator. At impium est crimen iniustitiæ deo impingere: impium est ergo asse-
rere nullum esse peccatum originale. Quod si aliquod est peccatum originale, oportet vt il-
lud per baptismum tollatur: quoniā paruulus si baptizatus decedit, saluatur, iuxta illud Sal-
Marci vlti. uatoris, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. At si post susceptum baptismum pec
catum maneret, non saluaretur: quia in illam supernam ciuitatem sanctam Hierusalem ni-
hil inquinatum intrat: quapropter oportet vt baptismi lauacro peccati originalis maculam
Iohan.iij. deleat, qui in gloriam intrare vult. Sic enim Saluator ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
Concilium spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. De hac re extat concilii Mileuitani defi-
Mileuitanū nitio, quod in secundo capite decretorum eius de hac re aduersus Pelagium sub verbis se-
quentibus definit: Item placuit vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizā-
dos negat, aut dicit quidem in remissionem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam K
trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vnde sit consequens vt in
eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathe-
ma sit. Contra hanc hæresim scribit Augustinus in illo opere quod dicitur Hypognosti-
con, libro quinto. Fecit & alium tractatum qui inscribitur de baptismo paruulorum, & hic
habetur in volumine epistolarum eius, epistola vicesimatertia. Cæterum quod Armeni di-
cunt paruulos infidelium sine baptismo decedentes, descendere ad infernum cum suis pa-
rentibus, hoc ex proxime sequenti hæresi patebit esse falsum, quoniā ibi ostēdemus nemi-
nem damnari nisi propter peccatum proprium.

Secunda

A SEcunda hæreſis docet omnes homines ante paſſionem Chriſti fuiſſe damnatos propter peccatum primorum parentum. Huius hæreſis authores Guido aſſerit eſſe Armenos. Armeni.
Dicit enim Armenos ſentire primorum parentum peccatum fuiſſe adeo noxium, vt toti poſteritati vſque ad paſſionem Chriſti nocuerit, & eam in infernum traxerit, non quidem propter originale peccatum, quod à primis parentibus deduxerunt naſcẽtes, quia illud (vt proxime præcedenti hæreſi patuit) nullum eſſe dicunt, ſed dicunt omnes fuiſſe damnatos propter proprium primorum parentum peccatum, etiam ſi ipſi in ſe nullũ habuerint peccatũ. Hæc hæreſis adeo eſt demẽs & fatua, vt ſola narratio ſufficeret ad illam exterminandã. Verũ quia contra homines effrõtes & duræ ceruicis agimus: ideo oportet vt aliquod in illos iaciamus telum, quo illos transfigamus. Primo ergo id conſtat eſſe falſum, omnes videlicet homines vſq; ad Chriſti paſſionem fuiſſe damnatos. Abraham ſiquidem
B Iſaac & Iacob ante Chriſti paſſionẽ per multas annorũ centurias fuerũt, & tamen hos fuiſſe ſaluos apertè ipſa ſcriptura docet. Multi (inquit Chriſtus) venient ab oriente & occidente, & recũbent cum Abraham Iſaac & Iacob in regno cælorum. Ecce Chriſtus apertè docet hos tres patriarchas pertinere ad regnum cælorũ: ergo nunq̃ fuerunt in inferno damnati: quoniã aliàs nunq̃ inde exiuiſſent, quum in inferno nulla ſit redemptio. Præterea Chriſtus oſtendens q̃ latum ſit inter diuitem & pauperem diſcrimen, dixit diuitem epulonem poſt mortem eſſe ſepultum in inferno, cum tamen Lazarus mendicus fuiſſet deportatus ab angelis in ſinum Abrahæ. Si vterq; damnatus, quod ergo diſcrimen inter iſtos? Vnus ab angelis deportatur, alter autem à dæmonibus ſepelitur. Si Lazarus damnatus eſt, cur dies auxilium illius ab Abraham petit? Si Lazarus damnatus erat, quomdo poterat digito ſuo intingens linguam diuitis, illius ardorem temperare? Rurſum, qui iuſti fuerunt, non eſt poſſibile vt damnati ſint in iuſtitia decedentes: quoniam non eſt deus iniuſtus, vt ſimul iuſtum
C cum impio damnet. At de multis ſcriptura teſtatur eos fuiſſe iuſtos, vt de Abel, Enoch, Abraham, Moyſe, Dauide: nullus ergo iſtorum damnatus eſt. Verùm eſto damnati ſint omnes (vt Armeni aſſerunt) impoſſibile eſt illos fuiſſe damnatos propter ſolum primorum parentum peccatum, niſi ipſi etiam aliquod proprium habuiſſent peccatum. Iniuſtus enim eſſet deus ſi aliquem ſine culpa ſua damnaret: quoniam etſi deus aliquando temporariam & tranſitoriã infligat pœnã alicui propter peccatũ alterius, nunq̃ tamen aliquem propter peccatum alterius æternaliter damnat. Nam cũ aliquẽ deus propter alterius peccatũ pœna temporali punit, vt videlicet cum filium propter peccatum patris, & contrà, aut principem propter ſubditos, & econuerſo: tunc ipſummet peccãtem in re propria punit, videlicet patrem in filii morte. Filium verò qui nihil mali egit, non proprie punit, cum propter maius bonum eius deus illi talem pœnam inferat. Et ſic ad patrem comparata illa pœna eſt punitio: ad ipſum verò patientem, videlicet filium, illa pœna nõ eſt dicenda punitio, quia
D nunquam deus illam infligit niſi vt ad maius ipſius patientis commodum cedat. At qui æternaliter damnatus eſt, ex hoc nullum maius bonum conſequi poteſt: quapropter nunquam talem damnationẽ deus alicui infligit, niſi propriis eam exigẽtibus demeritis. Deus enim punire volens Dauid ob adulterium cum Berſabe commiſſum, filium ex illo adulterio natum mori fecit, qua morte Dauid puniuit, auferens illi rem propriã, & quã maxime diligebat, videlicet filium ſuum. Filius autem non poteſt dici punitus, cum nullam habuiſſet culpam, quoniam etſi mortuus eſt, hæc tamen mors in maius illi bonum ceſſit, quoniã raptus eſt, ne malitia mutaret animam eius, & ſimilia patri committeret. At ſi in æternum periiſſet filius, quod quæſo illi poterat euenire commodum ex illa damnatione? Nunquã ergo deus aliquem æterna morte damnat, niſi propter propria demerita. Nam & ipſemet ſic ſe facturũ pollicetur per Ezechielem prophetam, dicens, Ecce omnes animæ meæ ſunt.
E Vt anima patris, ita & anima filii mea eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Et parum infra de filio bono habente patrem peccatorem loquens, hæc ſubiungit, Hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet. Pater eius quia calumniatus eſt, & vim fecit fratri, & malum operatus eſt in medio populi ſui, ecce mortuus eſt in iniquitate ſua. Et dicitis, Quare non portabit filius iniquitatem patris? videlicet quia filius iudicium & iuſtitiam operatus eſt, omnia præcepta mea cuſtodiuit, & fecit illa, viuet vita. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii. Hucuſque deus per Ezechielem prophetam. Vereantur ergo impii Armeni contra tam expreſſum ſcripturæ teſtimonium aliquid dicere, præſertim cum ſua ſententia maximam deo impingat iniuſtitiam, vt hominem videlicet iuſtum, qui nullum vn-

Matth. viij. Lucæ. xvi. Hebræ. xi. ij. Reg. xij. Sapien. iiij. Ezech. 18.

quam peccatum commiſit, propter culpam alterius damnet. Contra hunc errorem mili- F
tant etiam illa quæ ſupra contra errorem Donatiſtarum protulimus in titulo de Eccleſia hæreſi prima: quo loco oſtendimus malitiam vnius perſonæ nullo pacto obeſſe alteri ad vitam æternam.

Valentinus Manichæ⁹. Armeni.

TErtia hæreſis aſſerit peccatum non eſſe à libero arbitrio, ſed à dæmone. Huius hæreſis author fuit Valentinus, cui poſtea adhæſit impius Manichæus. Eandem hæreſim poſtea ſuſcitarunt Armeni, dicentes (prout Guido illis impingit) nullum fuiſſe futurũ peccatum ſi dæmones non fuiſſent, qui homines tentatione ſua ad peccandũ impellerent: quapropter dicunt peccatum eſſe ſimpliciter à dæmone, & nullo modo à libero arbitrio.

Albanẽſes. Eccli.xv.

Armenis in hac parte conſentiunt Albanenſes. Hæc hæreſis conuincitur per id quod Sapiens Eccleſiaſticus ait, Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu cõ ſilii ſui. Adiecit mandata & præcepta ſua. Si volueris mandata conſeruare, conſeruabunt te, G
& in perpetuum fidem placitam ſeruare. Appoſuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Hæc ſapiens. Ex cuius verbis conſtat peccatum etiam eſſe à libero arbitrio, ſicut & bonum opus, quoniam poteſt manum ſuam porrigere ad aquam & ad ignem, ad vitam & ad mortem, ad bonum & ad malum. Præterea ſi arbitrium hominis eſt liberum, ergo poteſt ſe ad vtranque partem flectere & reflectere, quoniam alioqui non eſſet liberum. Cum ergo ad malum iuxta hanc libertatem ſe flectit, tunc malum erit ab ipſo, & non à dæmone, cum dæmon nõ eligat, ſed ipſum hominis arbitrium. Rurſum, ſi peccatum dicis eſſe à dæmone, aut ergo à dæmone cogente noſtram voluntatem ad peccãdum, & tunc voluntas noſtra non erit libera, cum poſſit cogi. At voluntatem eſſe liberam, ſupra oſtendimus in titulo de Libero arbitrio. Aut peccatũ dicis eſſe à dæmone perſuadente, eò quòd ſolum perſuadet ſine coactione: & tunc neceſſarium eſt vt peccatum ſit à libero arbitrio, H
cui dæmon ſuadet vt malũ eligat. Deinde quod Armeni dicunt nullum futurum fuiſſe peccatum, ſi dæmones non fuiſſent qui homines tentarent: hoc conuincitur eſſe falſum: quoniam etſi primum hominis peccatum proceſſit a tentatione dæmonis, tamen homo potuit tunc peccare etiam ſi dæmon non tentaret, quia homo fuerat liber creatus à Deo, quapropter bene & male agere poterat. Accedit ad hoc, quòd malorum angelorum peccatũ à nullo alio dæmone proceſſit, ſed à ſuo libero arbitrio. Si ergo primum dæmonis peccatum commiſſum eſt abſque vlla alterius dæmonis tentatione: ergo etiam homo potuiſſet peccare etiam ſi nulla dæmonis tentatio præceſſiſſet: quoniam multo maior eſt vis angelorũ quàm hominũ. Ergo ſi in angelis ſuis reperit deus prauitatem, quanto magis homines qui

Iob.iiij. Iacobi.i.

habitant domos luteas corporum ſuorum? Præterea vnuſquiſque tentatur (vt ait Apoſtolus Iacobus) à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. non eſt ergo opus tentatione dæmonis, vt peccatum cõmitti poſſit. Demum ſi peccatum eſſet à dæmone, & non à libero arbi- I
trio, fruſtra ſuaderetur hominibus vt non peccent. Sed hoc ſi poſſibile foret, eſſet perſuadendum dæmoni, à quo eſt peccatum. Chriſtus tamen cuidam quem ipſe à languore ſanauerat, ait, Ecce iam ſanus factus es, iam amplius noli peccare. Et Paulus ait, Euigilate iuſti,

Iohan.v. i.Cor.xv.

& nolite peccare. Si peccatũ à dæmone eſt, & non à noſtro libero arbitrio, fruſtra nos monet vt caueamus à peccatis. Aduerſus tàm apertũ erroré hæc paucula ſufficiant. Cõtra hanc hæreſim neminem ſcio quì ex profeſſo ſcripſerit: quanuis Auguſtinus ſæpe cõtra eam diſputet, præſertim in libris de libero arbitrio, & in libro ſecundo de moribus eccleſiæ.

Lutherus.

QVarta hæreſis docet omne opus quantũlibet rectè factum eſſe peccatum. Huius erroris author eſt Lutherus, dicens iuſtũ in omni opere bono peccare. Ex quo putrido fonte alium errorem deducit, dicens neminem eſſe certum ſe non ſemper peccare mortaliter. Verùm de hoc errore iam ſupra diſputauimus in titulo de operibus. Ibi enim oſtendimus ex ſcripturis, multa eſſe opera bona quæ nullam prorſus habent mixtã K
malitiam, & in illis certum eſt multos non peccaſſe mortaliter cum illa operati fuerint. Sed ſi quis vltra illa quæ nos in titulo de operibus diximus, aliquid videre deſiderat, legat Iohannem Roffenſem epiſcopum in ſuo opere quod fecit pro aſſertione confutationis Lutheri, articulo triceſimoquinto.

Aetius. Lutherus.

QVintam hæreſim docet Aetius, dicens nullum peccatum quãtũlibet graue imputari homini habenti fidem. Hunc eundem errorem tandiu ſepultum ſuſcitauit hoc noſtro ſeculo Lutherus, dicens ſolã fidẽ abſque vllo alio opere eſſe ſatis ad vitam æternam conſequendam. Sed hunc errorem iam ſupra ex ſacris ſcripturis conuicimus.

Nam

A Nam in titulo de fide hæreſi.ii.oſtendimus apertiſſimis ſcripturæ ſacrę teſtimoniis fidē ſolam minime ſufficere ad æternam gloriam adipiſcēdam, ſed eſſe etiam neceſſaria alia opera,illa videlicet quæ præceptis expreſſis nobis iniuncta ſunt. Quod ſi opera etiam exiguntur,& ſola fides non ſufficit, apertiſſime colligitur poſſe fieri vt aliquod peccatum imputetur habenti fidem.

SExtam hæreſim inuenerunt Armeni,dicentes eſſe aliqua peccata prorſus irremiſſibilia, quæ à nullo vnquam ſacerdote remitti poſſunt. Contra hoc eſt illud quod Chriſtus dixit Petro,Quodcunq; ligaueris ſuper terrā, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cælis. Qui totum dicit,nihil excludit. At Chriſtus nō dixit,Si ſolueris hoc,aut illud,erit ſolutum in cælis:ſed, quodcunque(inquit)ſolueris ſuper terram,erit ſolutū & in cælis. Non eſt ergo aliquod peccatū quod à Petro remitti nō poſ-
B ſit. Præterea,omnibus Apoſtolis dicitur,Quęcunque ſolueritis ſuper terrā,erunt ſoluta & in cælo. Et iterum, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Ecce vides non ſolum Petro, ſed omnibus Apoſtolis datam eſſe poteſtatem ſoluendi non hoc aut illud peccatum , ſed omne. Quæcunque(inquit)ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Verùm Armeni obiicere nobis poſſunt illud Saluatoris dicentis, Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus:ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunq; dixerit verbū contra filium hominis,remittetur ei: qui autem dixerit cōtra ſpiritum ſanctum,non remittetur ei neq; in hoc ſeculo,neque in futuro. Ex quo loco vidētur colligere peccatū in ſpiritū ſanctum, non poſſe ab aliquo ſacerdote dimitti. Sed hoc non ita ſe habet,quoniam Chriſtus non eſt locutus in vniuerſum de omni peccato in ſpiritum ſanctum , ſed de aliquo. Non enim dixit nullum peccatum in ſpiritum ſanctum remittendum, ſed dixit ſpiritū blaſphemiæ non remittendum. Et qui dixerit(inquit ille)contra ſpiritū ſanctum, non remittetur ei
C neq; in hoc ſeculo,neque in futuro. Et hoc nos fatemur eſſe aliquod peccatū quod nunquā remiſſum eſt,neque remittetur. Hoc autem eſt duritia cordis,qua homo renuit vſque ad finem vitæ remiſſionem peccati per pœnitentiam accipere. tale inquam peccatum nunquam remittetur,non quòd irremiſſibile fuerit, ſed quia nūquam de illo peccator pœnituit, ideo nunquam in hac vita remittetur. poſt mortem vero etiam ſi pœniteat,nō remittetur: quoniam à mortuo velut qui non eſt,perit confeſſio. Quandiu autem peccator viuit, illum(ſicut dicit Apoſtolus)patientia dei ad pœnitentiam expectat: & ſi pœnitentiam egerit, & à ſacerdote abſolutionem recipere non contempſerit, eius peccatum quantūlibet graue fuerit,abſq; dubio in hoc ſeculo remittetur. Si vero perſeuerās in iniquitate, ſicut ibidem ſubiunxit Apoſtolus, ſecundum duritiam cordis ſui, & cor impœnitens, theſaurizat ſibi iram in die iuſti iudicii dei : huic tali non remittitur in hoc ſeculo, neque in futuro. Et hoc modo interpretatur beatus Auguſtinus illum Matthæi locum in quadam epiſtola ad Bonifa-
D cium comitem,quæ eſt quinquageſima in ordine epiſtolarum eius. Aliter tamen hunc locū interpretatur Richardus de ſancto Victore,qui illa Chriſti verba dicit eſſe intelligenda nō de remiſſione culpæ, ſed pœnæ: nam dicit mitius fore agendum cum eo qui peccauerit in filium,quàm cum eo qui peccauerit in ſpiritum ſanctum: quoniam is qui peccauit in filiū, habet excuſationem,eò quòd egit per ignorantiam,& ita dignus eſt venia,qua videlicet aliquid de pœna peccato debita illi remittatur. Qui autem peccauit in ſpiritum ſanctum,nullam habet excuſationem, eò quòd egit ex pura malitia,& ita non eſt dignus venia, qua videlicet illi remittatur aliquid de pœna peccato debita. Itaque hanc dicit eſſe differentiā inter eum qui peccat in patrem aut filium, & eum qui peccat in ſpiritū ſanctū, ꝙ is qui peccat in patrē aut filiū,peccat ex infirmitate,aut ex ignorantia:& ideo dignus eſt vt aliquid ei remittatur de pœna debita,pœniteat vel nō pœniteat. Is autem qui peccat in ſpiritum ſanctum,peccat ex pura malitia:quapropter nihil prorſus remittetur illi de pœna peccato de-
E bita, eò quòd nullam habeat excuſationem, cum peccauerit ex pura malitia : quia etſi peccatum eius remittatur per pœnitentiam, omnem tamen pœnam peccato debitam ſoluet: & ita ſi pœnitentiam egerit pro peccato, erit ſolutus à culpa,ſed nullo pacto à pœna. Hæc omnia differit Richardus de ſancto Victore in quodam libello ſuo qui inſcribitur de ſpiritu blaſphemię. Eodem ferè modo interpretatur Theophylactus ſuper Matthæum,quanquā hic videtur ſentire,eum qui peccauerit ex infirmitate,aut ignorantia,ſiue in patrē,ſiue in filium,quod idem eſt,eſſe dignū venia:ita vt etiam ſi non pœniteat,remittatur illi,eò quòd infirmitas aut ignorantia illum excuſat non ſolū à parte pœnæ,ſed etiā à culpa. Richardus autē non vult illum excuſari à culpa,ſed à parte pœnæ. & hoc dicit ille intelligendum eſſe

per remiſſionem,vt ad ſolam pœnam referenda ſit. Cæterùm de peccato in ſpiritum ſanctum conuenit inter eos,quoniam vterque ſentit ideo illud non remitti,quia nullam habet excuſationem,propter quam aliquid de pœna illi debita remittatur,ita vt quãuis pœnitẽtia facta,culpa remittatur,oportet tamen vt omnẽ pœnam peccato debitam ſoluat. Et hoc eſt apud iſtos peccatũ illud nõ remitti. Lege illos, & forte videbitur tibi eorum expoſitio eſſe literæ germanior quàm Auguſtini,quanuis huius interpretatio non ſit aſpernanda. F

Valdenſes. SEptima hæreſis aſſerit nullum capitale peccatum eſſe tolerãdum,etiam ſi permittatur gratia vitandi quantumuis maioris mali.Huius hæreſis authores ſunt Valdenſes, quãquam Guido Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus Valdenſium errores recenſens,nũquam huius erroris meminit.Sed Aeneas Syluius,qui poſtea papa Pius ſecũdus eſt vocatus, in libro de origine Bohemorum,capite.xxxv.hunc inter errores Valdenſiũ recenſet. Contra hunc errorem eſt illud quod Chriſtus redemptor noſter Iudæis loquens apud Matthæũ G

Matth. xix. ait,Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras, ab initio autem non fuit ſic.Ecce diuortium viri & vxoris permiſſum à Moyſe.At tale diuortium eſſe malum Chriſtus oſtendit,dicens,Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et in his verbis(vt teſtatur ibidem Hieronymus)non dedit nouum præceptum,ſed antiquum nouauit, & inſtaurauit.Et Chriſtus ipſe ſatis aperte expreſſit,dicens,Ab initio autẽ non fuit ſic.Quo verbo docuit matrimonium ex ſua inſtitutione fuiſſe indiſſolubile. Quod ſi matrimoniũ ex ſua inſtitutione fuit à Deo ſtatutum indiſſolubile , malum eſt illud diſſoluere. Verùm Moyſes conſpiciens gentem ſuam ad illecebras pronam, & timens ne cum aliqua viro ſuo non placeret, occideretur a viro, vt ille aliam habere poſſet pulchriorem, permiſit illis vt poſſent vxores ſuas repudiare cum vellent,vt vxoricidium vitarent. Permiſit(inquit Chriſtus)vobis Moyſes ad duritiam cordis veſtri dimittere vxores veſtras. Si permiſit,ergo nũquam tale facinus probauit:quoniam(vt ibidem admonet Chryſoſtomus)illa permittimus, H

quæ non probamus. Præterea,minus malum maiori malo comparatum habet aliquam rationem boni,videlicet defectum illius gradus malitiæ,per quem maius malum excedit minus.Omnis autem declinatio à malo bona eſt.Ergo iuxta illam rationem boni poteſt quodammodo acceptari à voluntate. Rurſum,ea quæ fiunt per metum,ſæpiſſime excuſantur, quæ ſecluſo metu non eſſent excuſanda. Non autem excuſantur niſi ratione maioris mali proximè vrgentis, ergo minus malum poteſt licite quiſq; ſumere tanquam mediũ quo poſſit euitare maius malum quod imminet. Malum eſt enim ſi aliquis in mare proiiciat merces,quas ſine vllo damno poterat ſeruare,vt in bonos vſus cõuerteret. At ſi tẽpeſtas vrgeat, iuſte illas mergit,timens ne ſi illas ſeruare voluerit,ipſe mergatur. Et ſi hoc licet particulari perſonæ & priuatæ:cur non etiam licebit perſonæ publicæ? Si de caſtitate omnium virorũ firmiter confiditur , malum eſt permittere meretrices in populo. Sed ſi his de populo eie-

Hiere.v. ctis,violanda eſt fides coniugii,ita vt,ſicut quidam Propheta ait, Vnuſquiſque ad vxorem I

Roma.i. proximi ſui hinniat,& immutãdus eſt vſus naturæ in eum vſum qui eſt contra naturam,vt (ſicut ait Apoſtolus) maſculi in maſculos turpitudinem ſuam operẽtur,& ſi hæc vere timẽtur euentura,expedit tolerare meretrices magis quàm eas expellere.Accedit ad hæc præce-

Matth. xiij. ptum patriſſamilias, qui ſeruis ſuis volentibus tollere zizania de agro in quo erat ſeminatũ triticum,præcepit vt ſinerent ea vſque ad meſſem,ne forte colligentes zizania,eradicarent ſimul & triticum. Qui zizania permittit in agro, timens ne eradicetur triticum,minus malum permittit,vt euitet maius.

Iouinianus OCtaua hæreſis aſſerit omnia peccata eſſe paria, quemadmodum habent Stoicorum paradoxa.Hanc hæreſim tribuit beatus Auguſtinus Iouiniano monacho. Beatus tamen Hieronymus,qui duobus libris cõtra errores huius Iouiniani diſputat, nunquã huius erroris meminit,neque illum Iouiniano vnquam impingit: ex quo tamen non licet colligere Iouinianum nõ ita ſenſiſſe. Potuit enim fieri vt ad Hieronymi notitiam hic error K

non deuenerit,& propterea non ſcripſerit aduerſus eum, quanuis aduerſus omnes Iouiniani errores ſcribere decreuiſſet.Verum eſto non ſit hoc à Iouiniano aſſertum: cum iam ſit de hoc errore notatus,oportet vt aliqua aduerſus illum proferamus.Chriſtus enim redemptor noſter apertiſſime docet eſſe aliquam peccatorum inæqualitatem. ſic enim apud Matthæũ

Matth.v. ait, Ego dico vobis,quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo racha,reus erit concilio:qui autem dixerit,fatue,reus erit gehennæ ignis.His verbis aperte oſtenditur peccatorum differentia, ex differentia reatus.Peius eſt enim eſſe reum gehennæ ignis,quàm eſſe reum iudicio ,aut eſſe reum concilio. ergo peius eſt etiam dicere

fatue,

A fatue,quàm dicere racha.Præterea loquẽs Chriſtus diſcipulis ſuis de illis qui noluiſſent eos hoſpitio recipere,ait,Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorreorũ in die iudicii,quàm illi ciuitati.Si tolerabilius,ergo minus erit eorum peccatũ reputandũ, quoniam iuxta mẽſuram peccati erit plagarum modus.Rurſum,peccatum in ſpiritum ſanctum grauius eſt,quàm peccatum in patrem aut filium:quod ex eo conuincitur,quòd illud non remittitur neque in hoc ſeculo, neque in futuro, hoc autem remittitur. Deinde, idem veritatis magiſter Pilato loquens ait,Qui me tradidit tibi,maius peccatũ habet. Ecce apertiſſimum teſtimonium quo conuincitur peccatorũ inæqualitas. Quapropter non opus eſt vt longius de hac re diſputemus.Neque opus eſt argumenta ex philoſophorum officina in medium afferre,quoniam non hic diſputamus aduerſus Stoicos, ſed aduerſus Iouinianum, aut quemlibet alium huius erroris patronum,qui ſe Chriſtianum iactauerit. Matth.x. Deut.xxv. Iohan. xix.

B NOna hæreſis docet hominem qui ſemel per gratiam fuerit iuſtificatus,non poſſe amplius peccare.Hanc hæreſim impingit beatus Hieronymus Iouiniano,libro ſecundo aduerſus eundem.Auguſtinus in libro de hæreſibus tribuit illam Pelagio, quẽadmodum & Iouiniano.Hanc eandem hæreſim poſt multa tempora ſuſcitarunt Beguardi & Beguinæ , quanuis non ita in vniuerſum de omni iuſto ſuam aſſertionem firmauerint, prout Iouinianus & Pelagius fecere , ſed contractius loquentes dixerunt poſſe hominem tantam virtutis perfectionem in hac miſera vita acquirere,vt reddatur prorſus impotens ad peccatum. Et certe ſi Beguardi & Beguinæ hoc dicerent poſſe fieri ex quodam particulari priuilegio, & ſpecialiſſimo Dei adiutorio alicui conceſſo, nullus illos propter hoc de hæreſi notaſſet.Poteſt enim Deus ex quodam inſigni priuilegio ſic aſſiſtere voluntati alicuius hominis,vt nunquam illam permittat in peccatum labi. Nam multi & illuſtres theologi fatentur hoc fuiſſe conceſſum deiparæ virgini poſtquam vnigenitum Dei filium in vtero C concepit: è quibus vnum proferam Richardum de ſancto Victore, qui libro ſecundo de Emanuele, capite vltimo ita dicit, Quod de exterminio peccati in beata virgine Maria factum creditur,futurum in omnibus ſanctis ſperatur. Futurum inquam, ſed non in corpore eorum adhuc mortali,ſed in corpore eorum iam facto immortali.Prius ſiquidem oportebit corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem.Sed hoc fuit in beata virgine ſupra modum mirabile,& prę cæteris ſanctis omnibus ſingulare,quòd in ea ſimul conuenire potuit tanta corruptibilitas cum tanta incorruptibilitate, tanta incorruptibilitas cum tanta corruptibilitate. Corruptibilitas in his quæ pertinent ad pœnam,incorruptibilitas in his quæ pertinent ad culpam. Hæc Richardus. Ex cuius verbis conſtat tale priuilegium fuiſſe deiparæ virgini conceſſum, vt prorſus impeccabilis fuerit: quod priuilegium nulli alii hominum aſſerit fuiſſe conceſſum. Sed hoc dicit nos ſperare vt habeamus in alia vita,quod beata virgo habuit in iſta.Verùm impii Beguardi & Beguid næ docent hoc poſſe quemlibet hominem in hac vita acquirere,ſi per profectum virtutum deuenerit ad illum perfectionis gradum,quem illi aſſignãt. Et propter hoc merito damnati ſunt,quoniam omni homini exiſtenti in hac vita dicitur,Qui ſtat,videat ne cadat.Et dominus docens nos omnes orare, præcipit vt dicamus,Dimitte nobis debita noſtra. Quam orationem omnes vſque ad finem vitæ dicere veraciter poſſunt. Et beatus Iohannes in ſua prima canonica ait,Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt. Non eſt ergo veritas in his hæreticis dicentibus hominem eſſe talem in hac vita,qui peccare non poſſit. Contra hunc Iouiniani & Pelagii errorem ſupra largius diſputauimus in titulo de gratia, hæreſi.ii.Et omnia quæ ibidem contra illos protulimus,etiam pugnant contra errorem Beguardorum & Beguinarum. Verùm contra Beguardos & Beguinas extat concilii vniuerſalis definitio, in quo octo iſtorum errores damnati ſunt,quorum iſte de quo modo agimus,eſt primus.Huius autem concilii decretum E habetur in volumine Conſtitutionum Clementinarum , in titulo de hæreticis , in capite cuius initium eſt,Ad noſtrum. Iouinianus Pelagius. Beguardi. Beguinæ. i.Cor.x. Matth.vi. i.Iohan.i. Concilium Viẽnenſe.

ALius eſt etiam error,qui huic propoſito conuenit , & præſentem materiam quodammodo reſpicit. Sed de illo in titulo de poteſtate diſputabimus,quoniam ibi commodius & aptius locatus eſt.

Peregrinus.

DE hac re vnam ſolùm reperi hæreſim,& quidē nimis crudelem,& ab omni F
humana ratione prorſus alienam: quæ docet non eſſe impendendam humanitatis curā peregrinis. Huius erroris peſtiferi author (vt Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum ait) fuit Diotrephes quidam Apoſtolis coæuus, de quo beatus Iohannes apoſtolus & euāgeliſta in ſua tertia catholica epiſtola ita ait, Scripſiſſem forſitan eccleſiæ, ſed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc ſi venero, commonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos. Et quaſi ei iſta non ſufficiant, neque ipſe ſuſcipit fratres, & eos qui ſuſcipiunt, prohibet, & de eccleſia eiicit. Hucuſq; ex beato Iohanne. Quæ verba exponens venerabilis Beda in commentariis ſuper epiſtolas canonicas ita ait· Diotrephes (vt videtur) erat hæreſiarcha temporis illius, ſuperbus & inſolens, malens noua docēdo primatum vſurpare ſcientiæ, quàm antiquis ſanctæ eccleſiæ quæ Iohannes prædicabat, humi- G
liter auſcultare mādatis. Vnde bene Diotrephes inſulſus, ſiue decor inſanus dicitur, vt perfidiam cordis etiam nomine ſignificet. Hæc Beda. Sed neque ex verbis beati Iohannis euangeliſtæ, neq; Bedæ illius interpretis, conſtat Diotrephem tale aliquid ſenſiſſe quale illi tribuit Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo. Conſtat quidem illum fuiſſe hæreticum, non tamen illius hæreſis indicatur. Nam propter hoc quòd beatus Iohannes de illo dixit, Neque ipſe ſuſcipit fratres, & eos qui ſuſcipiunt prohibet, ſuſpicari non licet illum ſenſiſſe peregrinos omnes non eſſe ſuſcipiendos, ſed ſolos fideles catholicos, quoniam hos appellat ibi fratres beatus Iohannes. Et quidem hoc ſemper fuit ſolenne hæreticis, vt veris fidelibus eſſent infeſti. Hoc enim apud Lutheranos modo contingit, qui veros fideles apud ſe recipere nolunt, & ſiquos forte permittunt, male tractant, non tamē docent peregrinis aliis non eſſe impendendam humanitatem. Idem potuit contingere in Diotrephe, ita vt cum ab eccleſia ob aliā cauſam fuiſſet diuiſus, fratres, hoc eſt veros fideles recipere noluerit, & alios H
ne id facerent prohibuerit. Eſto tamē ita ille ſenſerit vt Bernardus de Lutzemburgo illi tribuit: aduerſus hanc hæreſim nō eſt operoſum diſputare, eò quòd apertiſſima ſint ſacræ ſcripturæ teſtimonia quæ illā oppugnant. Nam ipſemet deus curā peregrinorū egiſſe videtur
Exo. xxiij. cum moleſtiam vllam illis inferri prohibuit, ſic inquiēs, Peregrino moleſtus non eris. Nec
Leuit. xxiij. ſolum moleſtiam vetuit, ſed miſericordiæ opera præcepit alibi, dicens· Poſtquam meſſueritis ſegetem terræ veſtræ, non ſecabitis eam vſque ad ſolum, nec remanentes ſpicas colligetis: ſed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Et iterum in alio loco· Peregrino qui intra portas tuas eſt, da vt comedat. Præterea ſi peccatum non eſſet peregrinis humanitatem negare, non illud Iob à ſe excuteret dicēs· Foris non manſit peregrinus: oſtium meum viatori patuit. Deinde, quàm graue hoc ſit peccatum, ipſe ſaluator oſtendit cum apud Matthæum
Deute. xiiij
Iob. xxxi.
Matth. xxv. dicit ſe hoc peccatum in die iudicii aliquibus exprobraturum. Hoſpes fui (inquit ille) & nō recepiſtis me. Ac poſt ſubdit, dicens illis qui huiuſmodi peccatum commiſerunt· Ite male- I
dicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius Conſtat ergo non minimū eſſe peccatum pro quo author æterna punitione damnatur: contrà autem iis qui peregrinos & aduenas induxerunt in domū ſuam, dicet· Hoſpes fui, & recepiſtis me. Et poſtea· Ve-
Ibidem. nite benedicti patris mei. percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Nō parua eſt virtus quæ regnum meretur accipere cœlorum. Rurſum, (vt Origenes annotauit
Gene. xix. homilia quinta ſuper geneſim) Loth ab incendio Sodomorum & Gomorræorum propter ſolam hoſpitalitatem liberatus eſt. Nullum enim præclarum illius geſtum ſacra narrat hiſtoria, præter humanitatem quam peregrinis impendit, propter quam ab incendio liberari meruit. Demum, vt vndique hæc hæreſis profligetur, oſtendam illam non ſolum chriſtianis ſed etiam ethnicis fuiſſe exoſam, & ab illis damnatam. Nam Ariſtoteles libro nono de hiſtoria animalium capite trigeſimoſecundo de aquila loquens ait, Seneſcentibus aquilis roſtrum ſuperius accreſcit, incuruatūrque ſubinde magis magiſque, vt demum fame inter- K
eant. Cui rei data eſt fabula, vt hoc ita accidat aquilæ, quoniam cum olim homo eſſet, hoſpitii iniuriam intulerit. Hæc ille. Vide quantum fuerit etiam ethnicis abominabilis hoſpitis iniuria, vt propter hanc ſolam hominem in aquilam tranſformatum fabulentur. Et de re tam manifeſta pluſquam forte erat neceſſarium dixi.

Diotrephes.

Pœnitentia.

A E hac re vnus est error Lutheri, quo docet non esse tres partes pœnitentiæ, sed optimam pœnitentiam dicit esse nouam vitam. Quem errorem ex suo cerebro fabricauit, nec ex alterius vetustioris hæretici officina deprompsit, quod rarò Luthero cõtigisse agnoscimus. Nam cum plures q̃ centum hucusq; prodiderit errores, vix tres aut quatuor reperiuntur quos non hauserit ex putridis lacubus hæreticorũ iam diu ab ecclesia iectorum: verùm hoc loco neminem (quod sciam) habuit huius erroris magistrum. Et quãuis ille in quodam libro quem fecit pro assertione articulorum à Leone papa huius nominis decimo damnatorum, videatur hanc assertionẽ velut non suam reiicere, dicens eum non negare omnes tres partes pœnitentiæ, sed solam satisfactionẽ, quoniam contritionem & confessionem dicit inueniri & probari: satisfactionem autem negat haberi ex sacris libris: quapropter dicit satisfactionem nullam debere fieri pro delictis perpetratis, sed quòd dimissa culpa, simul etiam remissa sit omnis pœna peccato debita. Quanuis tamen Lutherus dicat se admittere contritionem & confessionem, factis tamen negat. Nam cõtritionem quę fit per examinationem peccatorum, & eorundem detestationem, irridet, dicens illam esse meram hypocrisim. Confessionem auricularem esse necessariam negat. Satisfactionem in vniuersum tollit. Ex quibus satis constat Lutherum non admittere tres pœnitentiæ partes prout à catholicis viris admittuntur. De contritione & confessione in suis titulis aduersus Lutherũ disputauimus. Quapropter solum superest vt ex sacris literis ostendamus satisfactionem esse necessariam. Vt autem id apertius conuincamus, prius oportet ostendere post dimissam per contritionem culpam manere aliquam pœnam soluendam iuxta mensuram & pœnæ & temporis à deo decretam. Hoc autẽ satis colligitur ex eo quod Moysi pro populo Israel deum oranti deus respondit. Nam cum Moyses oraret dominũ dicens, Dimitte obsecro peccatum populi huius: respondit dominus, Dimisi: attamen omnes homines qui tentauerunt me, non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum. Ecce post dimissam culpam, reseruatam adhuc pœnam. Præterea non est dubitandum Moysem & Aaron statim doluisse & resipuisse de peccato incredulitatis & diffidentiæ quod apud aquas contradictionis commiserant: pœna tamen ob hoc illis à domino definita non fuit illis relaxata, quoniam nunquam intrauerũt terram promissionis, prout illis dominus minatus fuerat. Rursum, Dauid rex cognoscens enormitatem & grauitatem culpæ quam in adulterio & homicidio commiserat, statim dimissa est illi culpa sua, quoniam sic illi denũciatum est per prophetam Nathan. Transtulit quoq; dominus peccatum tuum. & tamen post dictam remissionem culpæ idem propheta prædixit illi multas calamitates & pœnas eum passurum propter peccatum commissum, quas omnes postea passus est, vt secundus liber Regũ testatur. Ecce hic Dauid peccatum est dimissum, pro quo tamẽ multę fuerunt pœnæ postea tolerandæ. Deinde idem rex Dauid videns angelum domini interficientem populum eius pestilentissimo morbo propter peccatum quod ipse prius commiserat in eiusdem populi numeratione, peccatum suum fatetur dicens, Ego sum qui peccaui, ego inique egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei. Post quam humilem confessionem non est dubitandum quin statim illi fuerit dimissum peccatum, sicut aliàs factũ esse narrauimus. Et tamen culpa iam dimissa præcipitur illi per Gad prophetam vt extruat altare domino in area Areunæ Hiebusei, & super illud offerat holocaustum ad placandam dei iram. At hæc oblatio non esset illi iniuncta nisi post dimissum peccatum restaret aliqua pœna soluenda, in cuius satisfactionem talis oblatio fieri deberet. Et hæc mihi sufficere videntur ad ostendendum post dimissam culpam restare aliquam pœnam temporalem soluendam. Quòd si aliqua pœna soluenda restat post dimissam culpam, in illius ergo pœnæ compensationem potest homo aliquam pœnam vltro tolerare, & hæc pœnæ voluntaria & libera tolerãtia est alterius pœnæ debitæ satisfactio. Hoc autem scripturæ sacræ expressis testimoniis ostendemus esse verum. Propheta Daniel regẽ Babylonis hortatur vt huiusmodi satisfactionem pro peccatis suis faciat, sic dicens, Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. At peccata iuxta reatũ culpæ non redimuntur eleemosynis, quoniã potest quis eleemosynas facere, & esse in peccato. Ergo pœna peccato debita est quæ redimitur eleemosynarum largitione. Et hanc peccati redemptionem sacri doctores non solum recentes, sed etiam vetustissimi appellarunt satisfactionem pro peccato. Quod ideo dixi, quia Lutherus abominatur nomen satisfactionis. Vbi autem res constat, non expedit de nudis verbis contendere. Verùm quantum ego

Lutherus.

Nume. xiiij

Nume. xx.

ij. Reg. xij.

ij. Re. xxiiij

Danie. iiij.

ſuſpicor, Lutherus magis odit ipſam ſatiſſactionem, quàm nomen ſatiſſactionis. Ex vnguibus enim (vt eſt in prouerbio) licet æſtimare Leonem. Præterea, eleemoſynã ſatiſſacere pro peccato, teſtatur ipſe veritatis magiſter, qui poſtquam reprehenderat Phariſæos de rapina
Luc.xi. & iniquitate, dixit illis, Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia mũda ſunt vobis. Et conſtat eum loqui de ſatiſſactione pro pœna, & nõ de reatu culpæ: nam alioqui exiſtenti in peccato ſola eleemoſyna non faciet vt omnia ſint munda. Rurſum de oratione quòd
Eccli.xxi. pro peccato ſatiſſaciat, teſtatur ſapiens cum ait, Fili peccaſti, ne adiicias iterum, & de præteritis deprecare vt dimittantur tibi. Attendat hic Lutherus, & videat non eſſe ſatis ad veram pœnitentiam vitæ innouationem. Nam poſtquam ſapiens præceperat vitæ emendationem dicens, ne adiicias iterum: tanquam hoc non ſatis eſſet, addidit, & de præteritis deprecare vt dimittantur tibi. Deinde ad oſtendendam omnem ſatiſſactionem in genere, efficaciſſimum eſt illud quod Iohannes Baptiſta prædicãs ait, Facite fructus dignos pœnitẽ- G
Matth.iij. tiæ. Quem locum pertractans Chryſoſtomus ſuper Matthæum ait, Quomodo fructificare poterimus? Si vtiq; peccatis aduerſa faciamus. Aliena rapuiſti, incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus, à legitimo quoq; vſu ſuſpendere coniugii, ac perpetuam continentiam ſæpius paucorum dierum caſtitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquã vel ſermone feciſti, refer benedictionis verba conuitiis: & percutiẽtes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Hæc Chryſoſtomus. Ex quibus verbis patet quæ ſint pro peccati compenſatione faciẽda. Beatus Gregorius homilia viceſima ad eundem modum illum locum interpretatur. Beatus Paulus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola, pro hac re teſtimo-
Roma. vi. nium reddit dicens, Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationẽ. Quæ verba exponens Theophylactus ait, Neque enim cum facinus aliquod vnum admittebatis, illo contenti reliquis per vos finis imponebatur, ſed ſcelus vnum aliud ſuccẽdebat, vt veſtra nequi- H
tia in maius excreſceret. Pari ergo mẽſura exhibẽtes mẽbra hæc veſtra pro priſtina illa immunditia, quod reliquum vobis eſt vitæ degatis. Hæc Theophylactus. Ex quibus verbis cõ ſtat locum illum Pauli eſſe intelligendum de compenſatione aut ſatiſſactione pro peccatis facienda prout menſura delicti exigit, ita vt iuxta mẽſuram delicti ſit plagarum modus non ſolum in alia vita, ſed etiam in iſta. Accedit ad hæc, quòd omnes ſacri doctores cõcorditer ſentiunt eſſe aliquam ſatiſſactionem pro peccatis faciendam, etiam poſtquam peccata per contritionem dimiſſa ſunt. E quibus aliquorum dicta ſubiiciam, quò res clarius pateat. Iſichius nanque libro quarto ſuper Leuiticum ita ait, Emundatio lepræ eſt pœnitentia.
Matth.iij. hæc autem opera neceſſaria habet, quæ virtutibus & actionis ſtudio valeant delere peccata. Propter quod Iohãnes Baptiſta populo Iudęorum dicebat, Facite fructum dignum pœnitentiæ. Conſiderauit enim ſicut ſubtilis legiſlator eos qui nõ omnia poſſint quæ pertinent ad diſtrictam rationem pœnitentiæ, exhibere. Opus enim habet pœnitentia orationem in- I
Pſal.xli. tentam, eleemoſynam, vigilias, ſacrum ieiunium, poſtremo etiam illa quæ Dauid dicit, Fa-
Pſal.vi. ctæ ſunt mihi lachrymæ meę panes die ac nocte, & lauabo per ſingulas noctes lectum meũ,
Pſal.ci. lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Sed & cinerem tanquã panem mãducabã, & potum meum cum fletu miſcebam. Hæc Iſichius. Beatus Fulgentius in epiſtola ad Venantiam de recta pœnitentia, circa finem epiſtolæ ſic ait, Cõuerſi de remiſſione peccatorum nullatenus deſperemus, tenentes domini fidele promiſſum quo ait, Cum cõuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris. Preſſuras tribulationẽſque præſentis temporis longanimiter toleremus, & à timore dei nullatenus recedamus. Præcipit enim nos Apoſtolus eſſe in tribulatione patientes, qui etiam correptionem præſentis temporis ad euitandam futuri iudicii pœnam mul-
i.Cor.xi. tum nobis prodeſſe teſtatur, dicẽs, Cum iudicamur autẽ, à domino corripimur, vt nõ cum hoc mundo damnemur. Hæc Fulgentius. Quibus verbis aperte docet per pœnas huius vitæ euitari pœnas alterius: & nõ ex proprio cerebro (vt Lutherus facit) hæc docuit, ſed teſtimo- K
nio Pauli idem dicentis. Eucherius Lugdunẽſis epiſcopus ſuper libros regum ſic ait, Si peccatum Dauid tam deteſtabile dominus tranſtulit, quid eſt quod omnia quæ de eodem peccato per prophetam ei à domino dicta ſunt, poſtmodum tolerauit? Sed proculdubio dominus delet illud, ſed ſine vltione non deſerit. Aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus ſine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire poſt conuerſionem meruit: Dominus tranſtulit peccatum tuum. & tamen multis pòſt cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos ſalutis vnda à culpa primi parentis abſoluit,

A uit: ſed tamen reatum eiuſdem culpæ diluentes, abſoluti quoq; adhuc carnaliter obimus, quia delicta noſtra ſiue per nos ſeu per ſe ipſum reſecat etiam cum relaxat. Ab electis enim ſuis iniquitatum maculas ſtudet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum nõ vult vindicare. Hæc Eucherius. Nihil poterat apertius dici pro ea ſatiſfactione peccatorũ quam conamur aſſerere. Chriſtianus Druthmarus eidem ſententiæ ſubſcribit, qui in expoſitione ſuper Matthæum, ita ait, Fructum dignum pœnitentiæ facere eſt præterita mala fletibus punire, & bona ê contrario agere: vt ſicut exhibuimus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus eadem ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. vel fructus dignos pœnitentiæ, bona agere, & male commiſſa eleemoſynis redimere. Hæc ille. Plura certe pro huius veritatis defenſione poſſem citare ſacrorum virorum teſtimonia: ſed cauſa vitandæ prolixitatis omiſi: & ſi quis ea videre cupit, inueniet ea citata à Iohanne Roffenſi epiſcopo in arti-
B culo quinto illius magni operis quod fecit contra Lutherum, & in Iacobo Latomo in eo opere quod fecit pro aſſertione determinationis Louanienſis aduerſum Lutherum. Vterq; enim iſtorum multa pro hac re coaceruauit ſacrorum virorum teſtimonia. Mihi autem placuit ex meo labore hæc pauca proferre, quoniam à nullo iſtorum virorum aliquis eorum teſtimonium petiuit. Illorum ergo teſtimonia ideo citaui, vt rem ab illis plene confirmatam, firmiorem oſtenderemus.

SEcunda hæreſis ait pœnitentiam quæ ex timore gehennæ oritur, eſſe non ſolum inanẽ, verum etiam noxiam. Huius hæreſis author eſt etiam Lutherus, qui ad hunc ſcopum ſuam doctrinam viſus eſt dirigere, vt peccatores à pœnitentia auerteret, & ad peccandum impelleret. Hic enim ait peſtiferam eſſe pœnitentiam quæ à timore gehennæ ortum habet. Quapropter ait malum eſſe talem timorem peccatoribus incutere, vt inde ad pœnitentiam conſurgant. Verùm de hoc errore iam ſupra diſſeruimus in titulo de contritio- Lutherus.
C ne: quapropter non erit opus nunc ea repetere.

TErtia hæreſis omnem pœnitentiæ virtutem tollit, dicens eos qui ſemel lapſi ſunt, nunquam poſtea conſequi remiſſionem quantumlibet poſtea pœniteant. Huius hæreſis author fuit Nouatus quidam Romanæ eccleſiæ preſbyter, à quo Nouatiani appellati ſunt. Vocantur etiam alio nomine Cathari, id eſt mundi, propter munditiam quam ſuperbiſſime de ſeipſis prædicabant. Et hoc nomen illi ſibiipſis arrogantiſſime indiderũt. Qui huius rei hiſtoriam plene noſſe cupit, legat Euſebium Cæſarienſem lib. vi. hiſtorię eccleſiaſticæ cap. xxxviii. Verùm etſi omnes qui de hæreſibus ſcripſerunt, hunc errorem tribuant huic Nouato tanquã primo illius inuentori, tamen beatus Hieronymus libro ſecundo aduerſus Iouinianum dicit etiam hunc fuiſſe errorem Montani, quem conſtat eſſe No- Montanus
uato vetuſtiorem, quoniam ille ſub Commodo imperatore & Sothero papa fuit: hic autem ſub Decio & ſub Cornelio. Quicunq; ergo fuerit huius hæreſis primus inuentor, ille certe
D duram ſatis inuenit ſententiam, & à miſericordia diuina nimis alienam. Quapropter credo eos non fuiſſe miſericordiam conſecutos qui hanc hæreſim docuerunt: quoniam (vt ait Iacobus apoſtolus) iudicium ſine miſericordia fiet ei qui non fecerit miſericordiam: præſertim cum non ſit alia res pluries & apertius in ſacris codicibus prodita, quàm miſericordia quam deus erga peccatores maxime pœnitentes exercet, illis peccatorum ſuorum indulgẽtiam tribuens. Si pœnitentia non promeretur indulgentiam peccatorum, fruſtra ille qui pœnitentiã agebat in fauilla & cinere, deum pro ſuis peccatis deprecabatur dicẽs, Tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parce peccatis meis. Fruſtra petit, qui certus eſt ſe non poſſe impetrare quod petit. Verùm ſanctus Iob melius de miſericordia diuina quàm Nouatus ſentiens, id petit quod ſe obtinere poſſe credit. Et Dauid adulterii à ſe commiſſi pœ-
E nitens, dominum precatur dicens, Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Dauid magnam agnoſcit eſſe miſericordiam diuinam, & multitudinem miſerationum illius ſcit: ideo cum confidentia à deo miſericordiam petit, tanquam ab eo qui illam donare poterat. Tanta eſt enim benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia benignitatis in deo, vt nullum ſit peccatum quod nolit aut quod non poſſit remittere peccatori pœnitenti. Si enim aliquod eſſet peccatũ quod remittere non poſſet, non eſſet omnipotens: aut ſi cum poſſet remittere non vult, iam non eſt plene miſericors, cũ ad plenam miſericordiam id exigatur, vt totum quod poſſit velit, ſi malitia petentis non obſtet. Rex ille euangelicus, cui ſe dominus per parabolam ſimilauit, omne debitum dimiſit ſeruo ſuo, quoniam rogauit eum: & quia ille cum alio conſeruo non exercuerat eandem miſericordiam, coniectus eſt in vin-

Nouatus. Nouatiani. Cathari.

Iaco. ij.

Iob. xlij. Iob. xiiij.

Pſal. l.

Matth. 18.

Sapien.vij. cula & carcerem. Præterea Salomon in libro Sapientiæ ait, Malitia ſapientiam non vincit. F
At ſi aliquod peccatum eſſet quod non poſſet aut nollet benignitas remittere, ſapiẽtia eſſet victa à malitia: aut ſuperata illius potentia, ſi non poteſt: aut ſuperata miſericordia, ſi nõ
Sapien.xi. vult. In eodem libro iterum dicitur, Diſſimulat deus peccata hominum propter pœnitentiam. Quid eſt diſſimulare, niſi non punire cum poſſet? Non autem punit, quia patiẽtia dei
Roman. ij. (vt ait Apoſtolus) expectat peccatorem ad pœnitẽtiam. Si autem peccatori nihil eſſet profutura pœnitentia, fruſtra illum deus expectat, cum ex tali expectatione peccator nullum commodum habere poteſt. Verùm quia per talem pœnitẽtiam peccator aſſequitur ſuorum peccatorum remiſſionem, & poſtea vitam æternam, ideo deus peccatorem nõ ſtatim poſt peccatum commiſſum punit, ſed expectat vt pœnitẽtiam agat, dicens, Nolo mortem pec-
Ezech.18. catoris, ſed magis vt conuertatur & viuat. Qui ergo conuerſionem peccatoris optat, propter ipſius peccatoris commodum optat, & nõ propter ſuum, quoniam deus bonorum no- G
Pſal.xv. ſtrorum non indiget. Eccleſiaſticus etiam hanc eandem docet ſententiam dicens, Fili pec-
Eccli. xxi. caſti, ne adiicias iterum: & de præteritis deprecare vt tibi dimittãtur. Si peccatum per pœnitentiã non dimitteretur, fruſtra eccleſiaſticus moneret peccatorem vt peteret à deo peccatorum ſuorum dimiſſionem. Rurſum Eſaias propheta promittit peccatori ſi pœnituerit
Eſaiæ.lv. peccatorum indulgẽtiam, dicens, Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad dominum, & miſerebitur eius: & ad deum noſtrum, quoniam mul
Hiere.xviij tus eſt ad ignoſcendum. Et per Hieremiam prophetam dominus ait, Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus illam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Hoc idem per Ezechielem prophetam dominus promit
Ezech.18. tit dicens, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor. In iuſtitia ſua quã operatus H
eſt, viuet. Quid ergo crudeliſſimi Nouatiani aduerſus tot tamque aperta teſtimonia docere præſumunt? Deus promittit peccatori pœnitenti ſe remiſſurum & condonaturum peccata, & iſti contra diuinas promiſſiones non verentur remiſſionem negare pœnitenti. Sed videte quemadmodum ſuam impiam doctrinam exponant, credẽtes illam facilius poſſe defendi. Fatentur enim peccata ante baptiſmum commiſſa poſſe per baptiſmum deleri, illa autem quæ poſt baptiſmũ ſunt perpetrata, negant poſſe per pœnitentiam dimitti. Sed tunc oportebit eos percontari, an baptiſmus dei potentiam aut miſericordiam minuat, aut forte malitiam peccati adiuuet, vt contra dei miſericordiam victoriam parere valeat? Abſit vt in tantã blaſphemiã quis incidat, vt dicat malitiã noſtram vnquã poſſe vincere diuiniã miſericordiã & ſapientiã. At ſapientia victã ſe fateatur oportet, ſi peccatum poſt baptiſmũ cõ miſſum non poteſt aut non vult remittere. Non enim ſolum credendum eſt malitiam ali-
Matth.ix. quando non vincere ſapiẽtiam, ſed nunquam. Præterea ipſemet dominus ait, Non eſt opus I
bene valentibus medico, ſed male habentibus. Euntes diſcite quid eſt, miſericordiam volo & non ſacrificium. non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Mirum eſt quòd deus de cælo ad terras venerit vt vocaret peccatores ad rem prorſus inutilem, videlicet ad pœnitentiam, quæ iuxta horũm hæreticorum ſententiam res eſt peccatori baptizato prorſus inanis. Rurſum in eiſdem ipſis verbis ſaluator dicit ſe veniſſe tanquam medicũ ad infirmum. Si ergo ille peritus eſt medicus, omnes poteſt infirmitates ſanare. Non enim eſt perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Quod ſi omnes curare poteſt & non vult, tunc crudelis eſt medicus, & non miſericors dicendus, qui non compatitur infirmo, quia non illum iuuat cum poteſt. At deus miſericors eſt, cuius miſerationis non eſt numerus: & ideo vult omnes ſaluos fieri, ſi ipſimet ſuæ ipſorum ſaluti nõ repugnent. Quapropter oportet vt cum propheta regio propter hanc immẽſam eius miſericordiam illum
Pſal.cij. laudemus dicentes, Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſan- K
cto eius. Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. Quid ergo eſſe poterit in nobis quod irremiſſibile ſit, ſi dominus propitiatur omnibus iniquitatibus noſtris? Aut quomodo dicetur aliquod peccati vulnus inſanabile, ſi dominus ſanat omnes lãguores noſtros? Vel qualiter non potitur iam plenæ remiſſionis beneficio, qui in miſericordia & miſerationibus coronatur? Deus ergo qui omnes infirmitates noſtras ſanat, oportet vt peccata etiam poſt baptiſmum commiſſa peccatori pœnitenti remittat. Deinde, multæ parabolæ

ſunt

A ſunt in euangelio,quibus Chriſtus docuit nos vt crederemus peccatorum remiſſionem fo
re dandam peccatori pœnitenti. Filius enim prodigus qui acceptam ſubſtantiam quæ illi Lucæ.xv.
hæreditario iure competebat,abiens in regionem longinquam, viuendo luxurioſe diſſipa-
uerat,cum ad ſe reuerſus male actorum pœnituit, ad patrem rediit, & ab eodē receptus eſt,
nec tamē aſpere & dure,quin potius benigne,& cum lætitia magna,quia filius qui perierat,
inuētus eſt.Nec alius eſt filius prodigus quàm peccator,nec alius eius pater quàm deus, qui
ex nimia benignitate ſua peccatorē ad ſe conuerſum recipit, & hoc cum gaudio: quoniam
maius gaudiū fit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiā agente, q̄ ſuper nonagintanouē
iuſtis qui non indigent pœnitentia. Hominem vulneratum à latronibus, deſcendentem à
Hieruſalem in Hiericho Samaritanus perduxit ad ſtabulum, vinū & oleum in vulnera in- Lucæ.x.
fudit, duos denarios ſtabulario dedit expendendos in vulnerati medelam, promittens ſe
B poſtea ſoluturū quicquid ſtabularius cum infirmo vltra expendiſſet. Vulneratus hic pecca-
torem deſignat. Samaritanus tam anxiam illius curam habens,eſt Chriſtus redemptor no-
ſter. Si autem ſalus huius infirmi deſperata iam eſſet, nō tam ſolicitus eſſet Samaritanus de
eius ſalute. Verùm quia ſperabat infirmum poſſe in priſtinam incolumitatem reſtitui, ſi de-
bita illi applicetur medicina:ideo omnem quam poteſt adhibet curam vt ſanitatem recupe
ret. Demum,aduerſus hanc hæreſim celebratum eſt Romæ à Cornelio papa conciliū quin- Concilium
quaginta epiſcoporum, & totidem preſbyterorum, & multo plurium diaconorum, in quo Romanum
hæc peſtifera hæreſis damnata eſt. Et quanuis huius concilii decreta non extent, tamē Eu-
ſebius Cæſarienſis lib.vi.hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.xxxiiii.de hac re teſtimonium perhibet.
Quod ſi quis pertinax Euſebio non credit,audiat concilium Nicenum, quod prohibet ne Concilium
aliquis ex Nouatianis ad eccleſiæ communionē recipiatur, niſi prius hanc abiurauerit hæ- Nicenum.
C reſim. Nam in octauo capite ſuorum decretorum cōcilium præfatum ſic ait,Si qui voluē-
rint venire ad eccleſiam catholicam ex Nouatianis, placuit ſancto concilio vt ordinentur,
& ſic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeāt confeſſionem, quam per ſcripturā
exigi oportet,vt fateantur ſe communi conſenſu catholicæ eccleſiæ ſtatuta obſeruaturos, id
eſt communicaturos ſe & his qui forte ſecūdas nuptias experti ſunt, vel his qui perſecutio-
nis tempore lapſi ſunt,quibus tamen lapſis pœnitētiæ modus & tempus aſſcriptum eſt, vt
in omnibus ſequantur ea quæ in eccleſia catholica obſeruantur. Hæc concilium Nicenum.
Aduerſus hanc hæreſim ſcripſit beatus Cyprianus librum vnum in modum ſermonis, qui
inſcribitur de lapſis. Beatus Ambroſius ſcripſit opus de pœnitentia duobus partitum libris,
in quorum primo aduerſus Nouatianum pugnat. Beatus Chryſoſtomus fecit alium librum
qui inſcribitur de reparatione lapſi. Alios non vidi.

D

Poteſtas.

E hac re eſt vna hæreſis quæ aſſerit omnem poteſtatem tam laicalem q̄
eccleſiaſticam amitti per peccatum mortale. Huius hæreſis authores fue
runt Valdenſes,dicentes non eſſe parendum illi qui mortalis culpæ reus Valdēſes.
ſit,quoniam talem dicunt non poſſe eccleſiaſtica neque ſeculari digni-
tate potiri. Beatus Bernardus,qui Valdēſibus eſt vetuſtior,ſermone.66.
ſuper cantica, hunc errorem tribuit quibuſdam ſui temporis hæreticis,
quorum nomina non exprimit, ſed ſolum dicit illos iactare ſe eſſe apoſtolorum ſucceſſo-
res, & vitam apoſtolicam gerere. Quæ res anſam ſuſpicionis mihi præbet,illos de quibus
Bernardus loquitur,eſſe quos vocamus Pſeudoapoſtolos:quoniam & hic error, & alii quos
ibidem Bernardus enumerat,à Pſeudoapoſtolis defendūtur. Verùm huic noſtræ ſuſpicioni
E obſtare poteſt, ꝙ Gerardus Sagarellus, & Dulcinus Nouarienſis,qui principes Pſeudoapo-
ſtolorū dicūtur,multo poſteriores fuere Bernardo. Et certe quicūq; illi fuerint,eoſdē prorſus tutātur errores quos Valdenſes. Iohannes Vvitcleff poſt aliquot annos hanc vt cæteras Iohannes
Valdenſiū hæreſes ſuſcitauit. Iohannē Vvitcleff imitatus eſt in hac parte Iohānes Huſs. Hi Vvitcleff.
duo dicūt eū qui culpę mortalis eſt reus,non eſſe regē,nec comitē,nec ducē,nec papā, nec Iohā. Huſs.
epiſcopum,nec aliquid huiuſmodi. Et ſi aliquid horū dicitur aut vocatur, aſſerūt æquiuoca
denominatione vocari,ſicut homo pictus dicitur homo,quāuis nihil vere humanū habeat.
Ad hoc autē aſſerendū tali argumēto ſe firmāt. Omnis poteſtas à domino deo eſt: Deus au
tē dona ſua non pręſtat hominibus peccatoribus & ſceleratis,ergo homo peccati reus nul-

lam habet poteſtatem. Sed hæc argumentatio inanis eſt prorſus,& nullam vim habens, eò E
quòd falſum aſſunit cum ait deum non concedere dona ſua peccatoribus. hoc autem eſſe
falſum vel ex eo conuincitur,quod dominus per Hieremiam prophetam quibuſdam bar-
Hier.xxvij baris gentibus loquens ait, Et nunc itaq; ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodo-
noſor regis Babylonis ſerui mei. Inſuper & beſtias agri dedi ei,vt ſeruiant illi. Et ſeruient ei
omnes gentes,& filio eius,& filio filii eius,donec veniat tempus terræ eius,& ipſius. Et ſer-
uient ei gentes multæ,& reges magni. Ecce Nabuchodonoſor malus,& dicitur rex: nec po-
teſt dicere Vvitcleff eum vocari regem æquiuoce,quoniam ſicut dicitur ita eſt rex.nã deus
cuius eſt regna donare,illi dedit regnũ. Ego(inquit deus) dedi omnes terras iſtas in manu
Nabuchodonoſor regis. Deus ergo dat regna etiam peccatoribus, ſicut & iuſtis: quoniã(vt
Iob xxxiiij eſt apud Iob)regnare facit deus hominem hypocritam propter peccata populi. Ecce hypo
critam regnantem deo non ſolum permittente,ſed faciente. At hypocritam eſſe malũ quis G
dubitare poterit? Præterea Chriſtus loquens de obedientia præſtanda ſuperioribus,ait, Su-
Matt.xxiij. per cathedram Moyſi ſederunt Scribę & Phariſæi: quæcunq; dixerint vobis,facite: ſecun-
dum opera verò eorum nolite facere. Dicũt enim,& non faciunt. Ex quibus verbis apertiſ-
ſime conuincitur fieri poſſe vt ſuper cathedram ſedeant ii quos oportet non imitari,qui di-
cunt & non faciunt: qui alligant onera importabilia ſuper humeros aliorum, ipſi vero nec
1.Petri.ij. digito ea mouere volunt. Rurſum beatus Petrus in ſua prima canonica epiſtola ait, Serui
ſubditi ſint in omni timore dominis,non tantũ bonis & modeſtis,ſed etiam dyſcolis. Ec-
ce beatus Petrus vocat dyſcolos dominos, & non verentur hæretici negare hoc eſſe poſſi-
bile,vt peccator ſit,& poteſtatem aliquam & dominium habeat. Et ne ſubterfugiãt ad no-
minis æquiuocationem,dicentes illos fuiſſe vocatos dominos æquiuoce,ſicut homo pictus
dicitur homo,præcepit vt talibus dyſcolis ſubiecti eſſent. Ex quo apertè conſtat illos non
ſolo nomine dici dominos,ſed re,cum illis debeatur obedientia & timor. Deinde aliqui H
fuerunt peccatores de quibus euangelium teſtatur eos tunc aliquam habuiſſe poteſtatis di-
gnitatem. Iudas apoſtolus erat, & peccator tunc erat:& ſi hoc Iohannes Vvticleff negare
non erubeſcit,ipſamet veritas ore proprio illum redarguit & confundit. Sic enim ait,Nõ-
Iohann.vi. ne duodecim vos elegi? & vnus ex vobis diabolus eſt. Ecce peccator eſt Iudas, & tamen
apoſtolus eſt,quoniam à domino electus eſt.niſi fortè quem deus elegit, Vvitcleff vult il-
Iohann.xi. lum ab electione fruſtrari. Caiphas etiam cum eſſet pontifex anni illius,prophetauit. Pon-
tifex erat,& ſententiam mortis aduerſus Chriſtum dicebat. Poſſibile eſt ergo vt quis ſit pec
Matthæi.v. cator, & ſit papa, aut epiſcopus, aut rex,aut aliquid huiuſmodi. Nam qui ſolem ſuum facit
oriri ſuper bonos & malos, etiam donat regna iuſtis & peccatoribus. Merito ergo hęc ſen
Concilium tentia damnata fuit in cõcilio Conſtantienſi. Nam ex quadragintaquinque articulis Iohã-
Cõſtãtiẽſe. nis Vvitcleff in illo concilio ſeſſione octaua damnatis quartus ſic ait, Si epiſcopus vel ſa-
cerdos eſt in peccato mortali, non ordinat, non conficit,non conſecrat,non baptizat. Et I
quintuſdecimus articulus illius eſt iſte,Nullus eſt dominus ciuilis,nullus eſt prælatus, nul-
lus eſt epiſcopus dum eſt in peccato mortali. Qui duo articuli ſimul cum aliis vna ſuper
omnes lata ſententia damnati ſunt. Et in eodem concilio ſeſſione quintadecima damnati
ſunt aliqui articuli Iohannis Huſs,quorum vltimus eandem habet ſententiam,& ſub eiſdẽ
verbis quibus prolatus eſt quintuſdecimus Iohannis Vvitcleff. Contra hunc errorem Iohã-
nis Vvitcleff ſcripſit Thomas Vvalden in ſuo primo tomo doctrinalis fidei antiquæ libro
tertio per tria capita eiuſdem libri,videlicet lxxxi.lxxxii. & lxxxiii.

Præceptum.

Lutherus. Nus e multis Lutheri erroribus eſt, quo docet deũ præcepiſſe nobis ea quę K
impoſſibilia ſunt vt a nobis ſeruentur: & dat exemplum de duobus præce-
ptis decalogi,videlicet de præcepto dilectionis dei,& de pręcepto,Non cõ
cupiſces. Hæc enim duo dicit non poſſe in hac vita ſeruari: & cauſam hu-
ius impoſſibilitatis reddit in præcepto dilectionis,quia neceſſe eſt vt in hac
vita exiſtentes aliqua præter deum amemus: quod quum facimus, deum iam(vt ipſe ait)
non ex toto corde amamus. quapropter colligit non eſſe poſſibile deum in hac vita ex
toto corde diligere:quod tamen (vt ille ait) nobis in primo præcepto mandatum eſt. De
impoſſibilitate verò obſeruationis alterius præcepti, videlicet, Non concupiſces, talem

aſſignat

A assignat cauſam,quòd dicit concupiſcentiam quę in baptizato relinquitur, eſſe peccatum proprie dictum,& tranſgreſſionem huius pręcepti,Non concupiſces. Et quia caro tali concupiſcentia infecta ad omne opus liberi arbitrii concurrit, inde eſſe ait quòd omne opus humanum peccatum efficitur. Verùm hoc vltimum ſuperius in titulo de operibus oſtendimus eſſe falſum.illo enim loco ex ſacra ſcriptura docuimus contra hunc eundem Lutherum, non omne opus humanum eſſe peccatum. nunc ergo ſupereſt vt oſtendamus obſeruationem omnium pręceptorum dei eſſe nobis poſſibilem cum ipſius dei adiutorio,quod tamen ipſe paratus eſt ſemper nobis pręſtare, ſi nos eo vti volumus. Poſtquam dominus præcepta dederat filiis Iſrael, oſtendere voluit omnia quæ illis præceperat, eſſe poſſibilia, ne forte cum ea in poſterum omiſiſſent,cauſarẽtur ea fuiſſe impoſſibilia. Sic enim in Deu-
teronomio dicitur,Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque Deut. xv.
B procul poſitum,nec in cælo ſitum, vt poſſis dicere, Quis noſtrum valet ad cælum aſcendere,vt deferat illud ad nos,vt audiamus,atque opere compleamus?Neque trans mare poſitum, vt cauſeris & dicas,Quis e nobis poterit transfretare mare,& illud ad nos vſque deferre,vt poſſimus audire & facere quod præceptum eſt?Sed iuxta te eſt ſermovalde in ore tuo & in corde tuo,vt facias illum. Hæc ibi. Quibus verbis nihil poterat expreſſius dici vt oſtenderet obſeruatiouem mandatorum dei eſſe poſſibilem, præſertim quòd in proxime præcedentibus verbis ſermonem fecerat de præcepto dilectionis dei ex toto code,& in ſequentibus verbis iterum idem præceptum replicat: ex quo colligitur aperte illud præceptũ eſſe nobis poſſibile, cum dei tamen adiutorio, quod ille paratus eſt nobis præſtare: & eſſe illud de quo ſpecialiter dicit, Mandatum hoc quod ego pæcipio tibi hodie, non ſupra te eſt.Præterea dominus apud Matthæum ait,Iugum meum ſuaue eſt,& onus meũ leue. Præ- Matth. xi.
C cepta ſua dominus appellat iugum & onus,& hęc dicit eſſe leuia:non ſunt ergo impoſſibilia,vt ait Lutherus.Nam ſi impoſſibile eſſet illa ſeruare, non iam leuia ſed grauiſſima eſſent dicenda. Rurſum beatus Iohannes in ſua prima canonica epiſtola de mandatis dei dicit, Mandata eius grauia non ſunt. Ecce Iohannes dicit mandata dei non eſſe grauia, & Luthe- i.Iohan.v.
rus non veretur dicere illa eſſe impoſſibilia. Nihil enim grauius eſſe poteſt alicui,quàm id quod nullo modo poteſt portare.Si ergo mandata dei grauia nõ ſunt, oportet vt impoſſibilia non ſint. Deinde maxima eſt dementia,dicere deũ præcepiſſe impoſſibile, quoniã tũc deus iniuſte ageret. Lege enim naturali docemur neminẽ obligari ad ipoſſibile. Tritiſſimũ eſt illud Auguſtini,Nemo peccat in eo quod vitare nõ poteſt. Et in quodam ſermone ait, Dominus ſeruum pigrum non damnaret,ſi ea quæ fieri nullo modo poterant, imperaret. & beatus Ambroſius libro primo de Iacob & vita beata capite tertio,Nemo tenetur ad culpam,niſi voluntate propria deflexerit.Beatus Baſilius in regula monachorum capite octo-
D geſimotertio de dilectione inimicorum loquens ait, Nunquam autem præciperet hoc iuſtus & clemens deus, niſi vtique etiam poſſibilitatem nobis donaſſet. Hæc ille. Et Hieronymus ad Damaſum ait, Execramur etiam eorum blaſphemiam qui dicunt impoſſibile aliquid homini pręceptũ eſſe, & mãdata nõ a ſingulis poſſe ſeruari. Hoc idẽ teſtatur Chryſoſtomus dicens,Poſſibile eſt enim dei iuſſa perficere,ſi modo velimus omnem naturæ trepidationem alacriter ſuperare: nihilque impoſſibile eſt eorum quæ a Chriſto hominibus imperantur. Hæc Chryſoſtomus. Præterire hic non oportet quòd Lutherus ſibi ipſi non conſtat,quia hoc vitio ſæpiſſime laborat.Cũ enim de peccatorũ confeſſione loquitur,dicit non oportere confiteri venialia,ſed nec etiam omnia mortalia:quia impoſſibile eſt omnia mortalia cognoſcere: ad impoſſibile autem,vt ibidem ait,nemo obligatur. Volens etiam probare Petrum apoſtolum non fuiſſe cæteris omnibus a deo prælatum,ſic argumentatur, Primatus iſte ne vna quidem hora impletus eſt vnquam. Impoſſibile autem fuiſſet eum nõ impleri, ſi vel præceptus vel promiſſus fuiſſet. Et paulò pòſt, Et omnia quæ deus præce-
E pit, ſunt ab aliquibus ſaltem impleta. Hæc Lutherus: quæ omnia cum præſenti doctrina velut ex diametro pugnant. Sed iam opus eſt vt examinemus an illa duo pręcepta Decalogi quę ab eo in exemplum eius aſſertionis cuique propoſita ſunt, recte ab illo intelligantur. De pręcepto dilectionis dei conſtat Lutherum male ſentire,quoniam non ſic pręcipitur nobis vt deum ex toto corde diligamus, quòd nihil præter deum diligamus, aut quòd omnes vires noſtrę voluntatis tali dilectioni applicemus: ſed ſic iubemur diligere deum,vt nihil repugnans pręceptis dei amemus. Quapropter ille dicẽdus eſt diligere deũ ex toto corde,qui deum diligens,reliqua omnia mãdata eius ſeruat. Hoc autẽ expreſſe idẽ dominus nos docuit,qui dilectionem ſuam nobis cõmendans,nihil aliud videtur a nobis

Iohan.iij. exigere,quàm ſuorum mandatorum obſeruationem.Sic enim ait,Si quis diligit me,ſermo- F
nes meos ſeruabit. Quæ verba exponens beatus Grego.homilia.xxx.ſic ait, Vere enim di-
ligimus,ſi ad mandata eius à noſtris nos voluptatibus coarctamus. Ecce qualiter teſtimo-
nio Gregorii ex mandatorum dei obſeruatione colligitur perfecta dei dilectio, ita vt ille
dicatur impleſſe præceptum de dilectione dei,qui reliqua dei mandata ſeruauit. Præterea
i.Iohã.v. beatus Iohannes in ſua prima canonica ait, Hæc eſt charitas dei, vt mandata eius cuſtodia-
mus.In hoc ergo charitas cuſtoditur,in quo mandata eius ſeruamus. Rurſum beatus Paulus
Roma xiij dicit totam legem in vno mandato impleri, in hoc videlicet, Diliges proximum tuum ſi-
cut teipſum. Qui ergo vere & prout debet proximum diligit, is totam legem impleuit.
At cum dominus præcepit nobis proximum diligere,ad opera nos miſit, innuens per hoc
non tam in affectu quàm in operibus eſſe implendum præceptum de dilectione proximi.
Matthæi v. Cum enim iuſſiſſet diligere inimicos noſtros,continuo ſubiunxit dicens,Benefacite his qui G
oderunt vos.Præceptum ergo de dilectione proximi implemus diligentes proximos no-
Matth.vij. ſtros ſicut noſipſos,cum præceptum illud legis naturæ ſeruamus, Quæcunque vultis vt fa-
ciant vobis homines,hæc & facite illis.Nec tamen hæc omnia ſic intelligenda ſunt, vt cha
ritatis præceptum quis putet impleri per operum exercitium ſine vlla actuali dilectione.
nam & hæc potiſſimum requiritur, quoniam inter multa hominum mala quæ apoſtolus
ij.Tim.iij. enumerat in ſecunda epiſtola ad Timotheum,hoc quoque addit, Sine affectione. Oportet
ergo affici deo:& ſi cum hoc reliqua omnia illius mandata quiſpiam ſeruauerit, ille dicen-
dus eſt diligere deum ex toto corde iuxta illum modum ſecundum quem dilectio dei no-
bis in hac vita præcipitur.Nam dilectio dei ad quam producendam anima omnes adhibet
vires ſuas,& omnem admouet conatum ſuum,talis inquam non poteſt in hac vita haberi:
nec illa nobis in hac vita præcipitur,ſed illa eſt quæ expectatur in præmium.Beatus Paulus
i.Cor.xiij. de cognitione dei loquens ait,Nunc cognoſco ex parte,tunc cognoſcam ſicut & cognitus H
ſum.Sicut ergo ille de cognitione ait, idem ſentire oportet de dilectione quę ſequitur co-
gnitionem, vt videlicet hic diligamus ex parte,& in poſterum diligere ſperemus ex toto.
Hæc autem interpretatio præcepti de dilectione dei probatur teſtimonio beati Bernardi,
qui ſermone quinquageſimo ſuper cantica ita ait,Eſt charitas i actu,eſt & in affectu. Et de
illa quidem quæ operis eſt,puto datam eſſe legem hominibus,mãdatumq; formatum. Nã
in affectu quis ita habeat vt mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, iſta in præmiũ da-
tur. Cuius initium quidem profectumque,vitam quoq; præſentem experiri diuina poſſe
gratia non negamus, ſed plane conſummationem defendimus futuræ felicitati. Hæc Ber-
nardus. Et beatus Auguſtinus lib.iii.contra duas epiſtolas Pelagianorum ad Bonifacium,
capite ſeptimo eandem docet ſententiam, ſic dicens,Sapientiam quoque & cognitionem
dei tunc perfici in nobis, & in domino tantam exultationem, vt ea ſit plena & vera ſe-
curitas, quis negabit, niſi tam auerſus ſit a vero, vt ob hoc ad eam peruenire non poſſit? I
Verùm hæc non erunt in præceptis, ſed in eorum quæ hic obſeruanda ſunt præmio præ-
ceptorum.Et paucis interpoſitis addit, Hic ergo pręceptum eſt,vt non peccemus:ibi præ-
mium,non poſſe peccare. Hic pręceptum eſt,vt deſideriis peccati non obediamus:ibi pręmium,vt deſideria peccati non habeamus. Hic præceptum eſt, Intelligite ergo qui inſipiẽ-
tes eſtis in populo,& ſtulti aliquãdo ſapite.Ibi præmium eſt plena ſapientia,& perfecta co
Ibidem. gnitio. Videmus enim nunc per ſpeculum in ænigmate,ait apoſtolus, tunc autem facie ad
faciem.Nunc ſcio ex parte,tũc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum.Hic præceptũ eſt,
Exultate deo adiutori noſtro.&,Exultate iuſti in domino,ibi pręmium eſt,exultate perfe-
cto & ineffabili gaudio. Hęc Auguſtinus,qui multa alia illo loco dicit,quo docet i hac mi-
ſera vita non eſſe pręceptam nobis iuſtitię perfectionem, ſed illam expectari in præmio.
Ex quibus aperte ſatis colligitur Lutherum male intellexiſſe præceptum de dilectione dei.
Deinde ſi pręceptum illud eſſet vt Lutherus docet intelligẽdum,nullus inueniretur,immo K
nec inueniri poſſet,qui illud in hac vita ſeruauerit.At multi ſunt de quibus ſcriptura ſacra
teſtatur illos aut dilexiſſe deum,aut quęſiuiſſe illum, aut ſeruiſſe illi in toto corde ſuo.Nam
ij.Re.xiiij. de Dauid deus ad Hieroboam loquens ait, Nõ fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid,qui cuſtodi-
uit mandata mea,& ambulauit poſt me in toto corde ſuo. Ecce Dauid ambulauit poſt deũ
in toto corde ſuo,& cuſtodiuit mãdata dei,& tamẽ Dauid fomitẽ carnis habebat,quivt in
cęteris omnibus cõtigit hominibus,volũtati renitebatur. Cõuincitur ergo ex hoc loco nec
concupiſcentiam carnis eſſe peccatum contra dei præceptum,nec etiam illam obſtare quo
minus quis diligat deum ex toto corde, prout a nobis in hac vita diligi mandabatur. Et

idem

A idem Dauid non veretur ad deum dicere,In toto corde meo exquiſiui te. Et iterũ, Depre- Pſal.cxviij.
catus ſum facié tuam in toto corde meo. Et rurſum, In toto corde ſcrutabor mandata tua.
Et iterum, Ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui. Si ad o-
mnia mandata dirigitur Dauid,ergo ad mandatũ de dilectione dei. Et ad aliud, Non con-
cupiſces, oportet certe alterum iſtorũ fateri,aut quòd illa non ſunt mandata prout Luthe-
rus illa interpretatur:aut quòd Dauid non ad omnia mandata fuerit directus. At Dauid te-
ſtatur ſe ad omnia dei mandata fuiſſe directum: non ſunt ergo illa dei mandata intelligen-
da prout Lutherus illa interpretatur. Hoc idem etiam ſe feciſſe teſtatur Ezechias rex cum
dominum deum orat dicens,Obſecro domine,memento quomodo ambulauerim in con- iiij.Reg xx
ſpectu tuo in veritate & corde perfecto,& quod placitum eſt coram te,fecerim. Num forte
iſte nõ habebat fomitem reſiſtentẽ? Habebat certe. Qualiter ergo ambulare potuit corã deo
B in corde perfecto, ſi talis dilectio dei qualé Lutherus docet,a nobis in hac vita exigitur,aut
ſi concupiſcentia carnis eſt peccatũ contra dei præceptum? Præterea in Deuteronomio di- Deut.iiij.
citur,Inuenies deũ,ſi tamẽ toto corde & tota tribulatione animæ tuæ quæſieris eũ. Perc̃-
temur ergo Lutherũ an aliquis vnquã deũ inuenerit? Si abnuit,obſtat illud quod dicit ſpõ-
ſa in Canticis,Inueni quem diligit anima mea. Et de illis qui in regno Iuda fuerũt tempore Cant.iij.
regis Aſa,dicitur, In omni enim corde ſuo iurauerũt,& in tota voluntate quæſierunt eũ, & ij. Para.xv.
inuenerunt. Si autem fatetur,vt oportet,omnem iuſtum inuenire deum , neceſſe eſt etiã vt
fateatur omnem talem quæſiiſſe deum in toto corde ſuo: alioqui non inueniſſet deũ : quia
vt hoc peragere poſſit,talis exigitur ab illo diligentia,vt videlicet deũ toto corde ſuo quę-
rat. Ex his ergo omnibus apertiſſime conuincitur præceptũ de dilectione dei non eſſe in-
telligendum vt Lutherus illud interpretatur, ſed iuxta illam interpretationẽ eſt præmium
C quod expectamus,& nõ præceptum quod mandatur. Hoc autem apertiſſime colligitur ex
quarto libro Regum quo loco de Iehu rege ita dicitur,Porro Iehu nõ cuſtodiuit vt ambu- iiij.Reg.xj.
laret in lege domini dei Iſrael in toto corde ſuo. Et huius rei cauſam ſubdens ait,Nõ enim
receſſit a peccatis Hieroboã qui peccare fecit Iſrael. Quia enim vnum aut alterum mãdatũ
tranſgreſſus eſt,dictus eſt non ambulaſſe in toto corde. Vnde cõuincitur eum ambulare in
toto corde,qui omnia mandata implet. De alio præcepto,videlicet,Nõ concupiſces,etiã
patet Lutherum erraſſe. Ex prædictis nanq; ſatis conſtat per illud non prohiberi carnis cõ-
cupiſcentiam,quoniã cũ talis concupiſcẽtia in omnibus hominibus præter Chriſtũ & for-
te virginem eius matrem reperta fuerit,nullus eſſet qui tale ſeruaſſet prçceptum. At Dauid
cuſtodiuit omnia mandata domini,ergo & hoc mãdatum. Non autem cuſtodiſſet illud ſi
carnis concupiſcentia fuiſſet per illud prohibita. Conuincimus ergo vt per illud præceptũ
non prohibeatur concupiſcentia carnis,ſed interior volũtatis affectus. Ad quod clarius o-
D ſtendendum aliqua proferam ſacrorum virorũ teſtimonia. Sed antequã illa in mediũ pro-
ducam,hoc vnum admonere decreui, videlicet hãc dictionem peccatum æquiuocã eſſe in
ſacris literis. aliquãdo enim capitur pro hoſtia quę offertur pro peccato. ſic capitur a Paulo
apoſtolo in ſecũda epiſtola ad Corinthios cum ait,Eum qui non nouerat peccatũ,pro no- ij.Cor.v.
bis peccatum fecit. ac ſi diceret,Chriſtum,qui etiã vt homo nullam admiſerat culpam,pa-
ter cęleſtis eum pro nobis mortem ſubire fecit: qua morte pro noſtris peccatis ſuſcepta,fa-
ctus eſt ipſe Chriſtus peccatum,hoc eſt hoſtia pro peccato. Sed ab hac peccati ſignificatio-
ne nunquã aliquis dicitur peccator. Et ita Paulus de Chriſto loquens non dixit ꝙ pater fe-
cerit eum peccatorem, ſed ꝙ fecit eum peccatum. Aliquando etiam vocatur peccatũ , cau-
ſa alliciens aut impellens ad peccatum, vel pœna peccati : & hoc modo appellauit Paulus
peccatum cum dixit,Si autem quod nolo malum hoc facio,iam non ego operor illud, ſed Roma. vij.
quod habitat in me peccatum. Peccatum hoc loco Paulus vocat carnis cõcupiſcentiã, quia
ſemper ad malũ impellit,vel quia in pœnã primi peccati data eſt. Hoc autẽ patet ex ſequẽ-
E tibus. Nam poſtquã dixerat, peccatũ quod in illo habitat, operari malũ,ſtatim ſubiunxit,
Scio enim ꝙ nõ inhabitat í me, hoc eſt in carne mea,bonũ. Et ab hac peccati ſignificatio-
ne nullus vnquã dicitur peccator. Vnde beatus Auguſtinus in cõmentariis ſuper epiſtolã
ad Galatas,ait,Aliud eſt peccatũ habere,& aliud peccare. Alio modo ſumitur hæc vox pec
catũ pro culpa,& Dei offenſa,quã voluntas noſtra tranſgrediendo Dei præceptũ commit-
tit,& propter quam voluntas ſic peccans rea efficitur alicuius pœnæ infligendæ. Et hæc eſt
ſolenniſſima illius vocis ſignificatio,qua etiam frequentius ſacræ literæ vtuntur. Et ab hac
ſola peccati ſignificatione dicitur aliquis peccator. De hac ergo peccati ſignificatione lo-
quentes dicimus concupiſcentiam carnis aut fomitem non eſſe peccatum , & per conſe-

quens non esse prohibitam per præceptum illud, Non concupiſces. Richardus de ſancto F
Victore libro ſecundo de Emanuele, capite vltimo, oſtendens excellentiam beatæ virginis Mariæ ſuper omnes alios ſanctos, ait, Cæteris ſanctis in cõmune præcipitur, vt in mortali eorum corpore peccatum nõ regnet: ſoli iſti ſingulariter datur, vt mortale corpus eius
Rom.vi. peccatum nõ inhabitet. Non regnet (inquit Apoſtolus) peccatum inveſtro mortali corpore. Ecce prȩcipit vt nõ regnet, ſed nunquid vt non inhabitet? Attende ſuper hoc quid alibi di-
Rom.vij. cat, Si enim quod nolo malum id ago, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Hæc Richardus. In quibus verbis id aduertendum eſt quod ait eſſe nobis præceptum vt peccatum non regnet in noſtro mortali corpore: non autem eſſe præceptum, vt peccatum non inhabitet. ex quo patet concupiſcentiã carnis non eſſe interdictam, quo-
Auguſtinus niam hæc eſt peccatum illud quod habitat in corpore noſtro. Beatus Auguſtinus hanc ſententiam ſæpiſſime docet, videlicet in primo lib. de ciuitate dei, cap. xxiiii. & lib. xiiii. cap. G
x. ſed expreſſius & diffuſius in libro primo ad Bonifacium contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. xiii. Sic enim ibidem ait, Dicunt etiam baptiſma non dare omnem indulgentiam peccatorum, neque auferre crimina, ſed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur. Quis hoc cum Pelagianis niſi infidelis affirmet? Dicimus enim baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneãtur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant reſecanda peccata. Nam & iſtam ſimilitudinem comperi ſuæ illos adhibere calumniæ, tanquã nos hoc ſentiamus atque dicamus. Sed de iſta concupiſcentia carnis falli eos credo vel fallere, cum qua neceſſe eſt vt etiam baptizatus, & hoc ſi diligentiſſime proficit, & ſpiritu dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc etiam ſi vocatur peccatum, non vtique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur: ſicut ſcriptura, manus cuiuſque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem ſunt quæ ſecundum carnis concupiſcen- H
tiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, cogitantur: quæ tranſacta etiam reos tenent ſi non remittantur. Et iſta ipſa carnis concupiſcentia in baptiſmo ſic dimittitur, vt quanquam tracta ſit à naſcentibus, nihil noceat renaſcentibus. Hæc Auguſtinus, qui multo plura illo loco pro hac re dicit. Et libro primo de nuptiis & concupiſcentiis ad Valerium per multa capita hanc eandem docet ſententiam. Quæ omnia curioſo lectori legenda committo, ſatis illi me feciſſe exiſtimans, cũ oſtenderim locũ vbi quæ voluerit reperire valeat. Aduerſus hanc hæreſim iuxta vtrãque illius partem ſcripſit largiſſime Iacobus Latomus in eo opere quod fecit pro defenſione determinationis Louanienſis contra Lutherum. Iohannes Roffenſis epiſcopus ſcripſit diſertiſſime, vt ſolet, contra huius hæreſis partem ſecundã, eam videlicet quæ eſt de concupiſcentia, in articulo ſecundo illius operis quod fecit contra. xli. Lutheri articulos à Leone decimo prius damnatos.

I

Prædeſtinatio.

SIgibertus monachus in ſuis Chronicis refert, ſub Honorio imperatore & Zozimo papa fuiſſe quandã hæreſim ortam, quæ docebat, pie viuentibus non prodeſſe bonorum operum laborem, ſi à deo ad mortem ordinati fuiſſent: & impiis & peccatoribus non obeſſe quæcunq; ſcelera & flagitia ab illis commiſſa, ſi deus illos ad vitam æternam prędeſtinaſſet.
Prædeſtinati. Huius hæreſis authores Sigibertus ait vocari prædeſtinatos, nomen à ſua doctrina ſuſcipientes. Quis autẽ fuerit huius hæreſis princeps, Sigibertus ſubticuit, nec ego apud aliquẽ alium reperi, quoniã nullus ex his qui de hæreſibus ſcripſerunt, huius hæreſis meminit præter Bernardũ de Lutzẽburgo in ſuo catalogo hæreticorũ, qui nihil aliud di K
cit q̃ id quod in chronicis Sigiberti inuenit. Hunc errorem ferè per mille annos iam ſepul
Iohã. Huſs. tum ſuſcitauit ab inferis Iohannes Huſs Bohemus, dicens eum qui à deo prædeſtinatus eſt ad vitam, etiam ſi mala opera agat, nunquã poſſe eſſe membrũ diaboli: & illum qui eſt à deo ordinatus ad mortem, quantũcunq; bene viuat, nunquã poſſe eſſe membrũ dei. Hanc peſtilẽtiſſimã hæreſim hoc anno, videlicet M.d.xxxiiii. amplexati ſunt aliqui vulgares & idiotæ homines in Hollandia & Phriſia, dicentes nulli homini bonum opus prodeſſe, aut malum obeſſe, ſed omnia pendere ex ſola prędeſtinatione & pręſciẽtia diuina. Quæ doctrina iuſtos viros à bonorũ operũ exercitio auocat, & peccatores ad quæcunq; ſcelera perpetrãda impellit.

A impellit. Scripturę ergo ſacræ teſtimoniis apertiſſimis huius falſitatē oſtendamus, ne ex hac doctrina anſam male agendi peccatores accipiant. Nullus dubitat Cain fuiſſe damnatū, qui de miſericordia diuina deſperauit, dicens, Maior eſt iniquitas mea, q̄ vt veniam merear. At Gene. iiij.
cum dominus ad munera eius non reſpexiſſet, & ob hoc Cain eſſet iratus, concidiſſetque
vultus eius, dixit illi dominus, Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne ſi bene ege- Ibidem.
ris, recipies? Ecce deus promittit homini præſcito præmium bonorū, ſi ea voluerit agere:
& non verentur hæretici potentiam bene operandi auferre ab illis qui à deo ad mortē or-
dinati ſunt. Deus enim neque ſua prædeſtinatione ſic neceſſitat prædeſtinatos ad bonum,
vt male agere & perire nequeant: neque ad gehennam ordinatos ſic cogit, vt bene agere &
vitam promereri non valeāt. Nam (vt verbis Auguſtini vtar) nouit deus mutare ſententiā,
ſi homo cœperit mutare vitam. Vnde ipſemet deus per Hieremiam prophetam loquitur Hier. xviij.
B dicens, Si pœnitētiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam: agam &
ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Præterea, certum eſt Dauid re-
gem fuiſſe à deo ad vitam æternam prædeſtinatum, & tamen cum propter adulterium ab
eo commiſſum acceſſiſſet ad illum Nathan propheta proponens regi parabolam de homi
ne diuite accipiēte ouiculam à paupere, qua idem pauper alebatur: Rex Dauid dixit talem
diuitem eſſe filiū mortis. Quo dicto, propheta Nathan dixit ad Dauid, Tu es ille vir. Qui- ij. Re. xij.
bus verbis propheta apertiſſime declarauit Dauid regem propter ſcelus illud eſſe filiū mor-
tis, & dignum qui morte plecteretur æterna, niſi deus illius miſertus, vitam illi dediſſet qua
male actorum pœnitere potuiſſet. Rurſum, Beatus Petrus apoſtolus prædeſtinatus eſt à deo
ad vitam æternam, qua etiam nunc iam fruitur: hic tamen cum Chriſtum increpaſſet eò
quòd ſe moriturum dixerat, & mori paratū, audiuit ab eodem Chriſto, Vade poſt me Sa- Matth. xvi.
C tana. Ecce Petrus prædeſtinatus, qui tamen aliquando fuit Satanas. Quòd ſi Satanas fuit,
oportet vt tunc magis ad dæmonem q̄ ad Chriſtū pertineret. Nam Theophylactus illum
locum Matthæi exponēs ſic ait, Satanas aduerſarius dicitur. Vade igitur poſt me, hoc eſt, ne
obſiſtas, ſed ſequere voluntatem meam. Vocat autem ſic Petrum, quia etiā Satanę diſplice-
bat Chriſtum pati. Hæc Theophylactus. Sed quia non eſt valde manifeſtum Petrum tunc
peccaſſe mortaliter, quanuis vocatus fuerit Satanas, (nam ſic dictus eſt, quia diuinæ volun-
tati aduerſabatur. Satanas enim idem eſt quod aduerſarius) ideo aliud manifeſtiſſimū illius
peccatum producimus, trinam videlicet negationem, qua magiſtrum ſuum & omnium no
ſtrum deierans negauit. Deinde Paulus vas electionis, qui teſtatur ſibi eſſe repoſitam à deo ij. Tim. i.
coronam iuſtitiæ, fatetur ſe prius fuiſſe blaſphemum. Si tunc blaſphemus, ergo tunc pecca-
tor & iniquus, & per conſequens tunc dignus morte. niſi forte iſti hæretici cenſent blaſphe
mum eſſe dignum præmio æterno. Et ſi peccator tunc erat, oportet vt membrum dæmo-
D nis tunc fuerit. Vnde beatus Gregorius in homilia ſuper euangelium dominicæ primæ in
xl. ſic ait, Certe iniquorum omniū caput diabolus eſt, & huius capitis membra ſunt omnes
iniqui. Hæc ille. Demum, inter multas aſſertiones Iohannis Huſs quas concilium Conſtan Concilij
tienſe ſeſſione quintadecima damnauit, tertia in ordine eſt quæ ſequitur. Paulus nunquam Conſtan-
fuit membrum diaboli, licet fecerit actus quoſdam actibus eccleſiæ malignantium conſimi tienſe.
les. Et ſexta aſſertio eiuſdem Iohannis Huſs ſub his verbis ibidem ponitur, Præſcitus, etſi
aliquando ſit in gratia ſecundum præſentem iuſtitiam, tamen nunquam eſt pars ſanctæ ec-
cleſiæ: & prædeſtinatus ſemper manet membrum eccleſiæ, licet aliquando excidat à gratia
aduentitia, ſed non à gratia prædeſtinationis. Hæ autem duæ aſſertiones ſimul cum aliis
pluribus eiuſdem Iohannis Huſs in concilio Conſtantienſi damnatæ ſunt.

Prædicatio.

E

INter multos errores quos Valdēſibus impingit Aeneas Syluius libro de Valdēſes.
origine Bohemorū cap. xxxv. is vnus eſt quo docent liberam eſſe cuicun-
que chriſtiano verbi dei prædicationē, adeo vt quāuis à ſuperiore ſit pro-
hibitus ne id agat, illum tamen poſſe prædicare verbū dei aſſerant. Verùm
Guido carmelita in ſua ſumma de hæreſibus Valdenſiū errores recēſens,
nunquā huius erroris meminit. Eundem errorem poſtea docuit Iohannes
Vvitcleff. Et hunc ſequutus eſt Iohānes Huſs velut diſcipulus magiſtrum. Et quia poſterio- Iohannes
res hæretici, quò aliquid glorię inanis, quam maxime optant, captare poſſint, præcedētium Vvitcleff.

Iohã. Huſs. hæreticorum inſaniam augere conantur, ideo hic Iohannes Huſs hanc aſſertionem de libera verbi dei prædicatione docens, dicit eum qui propter ſuperioris prohibitionem deſinit prædicare verbum dei, eſſe eo ipſo à deo excommunicatum. Hanc ſententiam damnat F

Roma. x. beatus Paulus in epiſtola ad Romanos dicens, Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Arbitratur nanque Paulus neminem poſſe iuſtè officium prædicationis exercere, niſi id ſibi mandatum fuerit, & ad illud exercendum miſſus fuerit. Et in epiſtola ad Hebræos iterum

Heb. v. ait, Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à deo tanquam Aaron. Et quanquã hoc loco Paulus de pontifice loquatur, quia tamen pontificis munus eſt populum docere, prout ex multis Pauli locis conſtat: ideo non inconuenienter de prædicatore etiam dicitur, vt nullus eorum ſumat ſibi honorem, ſed qui vocatur à deo tanquam Aaron. Præterea primi prædicatores euangelii quos deus ad hoc elegit, vt in omnem terram exiret ſonus eorum, vocati ſunt à Chriſto Apoſtoli, hoc eſt miſſi, vt ex nominis ratione quiſque agnoſceret neminem prædicare debere, niſi ad hoc miſſus fuerit. Mittitur autem, cum à ſuperiore poteſtatem habente facultas prædicandi conceditur. Et magnus ille Iohannes Baptiſta, quo inter natos mulierum non ſurrexit maior, nunquam prædicare auſus eſt quouſque ſibi à deo G

Lucæ. iij. mandatum eſt. Sic enim ait Lucas, Anno quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris, procurãte Pontio Pilato Iudæam &c. factum eſt verbum domini ſuper Iohannem Zacharię filium in deſerto: & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmũ pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Quæ verba interpretans Theophylactus ait, Factum eſt autẽ verbum domini ſuper Iohannem, vt diſcas illũ non temere neq; citra vocationẽ ad teſtificandum de Chriſto proſiliiſſe, ſed diuino motũ ſpiritu. Per verbũ intellige ſpiritũ ſanctum, vel mandatũ dei. Hæc Theophylactus. Et Iohannes Euangeliſta hoc expreſſius de eodem Ba-

Iohan. i. ptiſta refert. Fuit (inquit) homo miſſus à deo, cui nomen erat Iohannes. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimoniũ perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Ecce Iohannẽ H Baptiſtam, qui non audet teſtari de lumine, niſi prius à deo miſſus ad hoc fuiſſet: & non verentur ſuperbi hæretici cõtra ſuperioris præceptum prædicare. Nullus ergo Apoſtolus, niſi qui miſſus eſt: nullus etiam prædicator verus, niſi cui prædicationis officiũ commiſſum eſt. Vnde beatus Hieronymus libro primo commẽtariorum ſuper epiſtolam ad Galatas circa principium ſic ait, Ad diſtinctionem itaque eorum qui mittuntur ab hominibus, & ſui, qui

Galat. i. ſit miſſus à Chriſto, tale ſumpſit exordium, Paulus Apoſtolus nõ ab hominibus neque per hominem. ἀπόστολος autem, hoc eſt miſſus. Et parum infra, Vnde & nos poſſumus colligere Iohannẽ quoque Baptiſtam & prophetam & Apoſtolum appellandum: ſiquidem ait ſcriptura, Fuit homo miſſus à deo cui nomẽ erat Iohãnes. Et paucis interiectis ſubdit, Quatuor autem genera Apoſtolorum ſunt. Vnum quod neque ab hominibus eſt, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum & deum patrem. Aliud quod à deo quidem eſt, ſed per ho minem. Tertium quod ab homine, non à deo. Quartum quod neque à deo neq; per homi- I

ij. Cor. xi. nem, neque ab homine, ſed à ſemetipſo. De primo genere poteſt eſſe Eſaias, cæterique prophetæ, & ipſe Apoſtolus Paulus, qui neque ab hominibus, neq; per hominem, ſed à deo patre & Chriſto miſſus eſt. De ſecundo Ieſus filius Naue, qui à deo quidem eſt Apoſtolus conſtitutus, ſed per hominem Moyſem. Tertium genus eſt, cum hominum fauore & ſtudio aliquis ordinatur: vt nunc videmus plurimos non dei iudicio, ſed redempto fauore vulgi in ſacerdotium ſubrogari. Quartum eſt pſeudoprophetarum & pſeudoapoſtolorum, de qui-

Ibidem. bus Apoſtolus, Iſtiuſmodi (inquit) pſeudoapoſtoli, operarii iniquitatis, tranſſigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti, qui dicunt, hæc dicit dominus: & dominus non miſit eos. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis patet illum non dici apoſtolum, ſed pſeudoapoſtolum, qui nec à deo neque ab hominibus electus eſt, ſed ipſe ſe ingerit, & officium prædicationis vſurpat. Si autem hæreticus dicat ſe à deo ad prædicãdum miſſum, quemadmodum Paulus qui nec ab homine neq; per hominem Apoſtolus factus eſt, ſed à deo: tũc oportet vt hæreticus mi- K

Ibidem. raculis & ſignis oſtendat ſe miſſum à deo. Nam Moyſes coram Pharaone miraculorum claritate probauit ſe miſſum fuiſſe à deo. Et cum Chriſtus miſit Apoſtolos ad prædicandum, prius dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorẽ & omnem infirmitatem. Rurſum, vt ex ſacris literis conſtat, prædicatio verbi dei interdicta eſt etiã ſciẽtibus illud, cũ aliqua cauſa vrgeret pro aliquo tẽpore & loco. quoties ergo talis ſubeſt cauſa, licite impedietur aliquis ne verbum dei prędicet. Ipſe enim veritatis

Matth. x. magiſter cum Apoſtolos ſuos ad prædicandum miſit, prohibuit illis ne in viam gentium irent. Huius autem prohibitionis cauſam aſſignat Hieronymus ſuper Matthæum, dicens,

Oportebat

A Oportebat primũ aduentum Christi nunciare Iudæis,ne iustam haberent excusationem di
centes se dominum ideo reieciſſe,quia ad Gentes & Samaritanos,Apostolos miserit. Hæc
Hieronym⁹. Ecce vnam iustam causſam propter quam iustè potest aliquis prohiberi ne in
aliquo loco prædicet,vt videlicet ne per talẽ prædicationẽ in tali loco, desinat prędicare
aliis quibus magis tenetur. Nam si quis pastor animarum dimissis propriis ouibus quibus
ex officio tenetur prædicare,ad alium locum accedit vt prædicet,iustè potest ibidem pro-
hiberi,vt vel sic prohibitus ad proprias oues recurrat. Potest etiã esse alia causſa iustæ pro-
hibitionis, ne videlicet verbum dei prædicatum tali loco aut tali tempore, ab audien-
tibus contemnatur. Sanctus enim Paulus & Timotheus prohibiti sunt à spiritu sancto lo- Actu.xvi.
qui verbum dei in Asia: & cum volebant in Bithynia prædicare, non permisit eos spiritus
Iesu. Et huius prohibitionis causſam reddit Beda super Actus Apostolorum,dicẽs,Qui no-
B uit corda deus,beneficii gratia doctorem ab Asia remouit: ne si sanctum canibus daretur,er
ror cordis iniqui de contempta prædicatione iudicetur. Hæc Beda. Quoties ergo apparet
verbum dei fore ab auditoribus contemnendum,tunc iustè prædicatio verbi dei potest à
superiore prohiberi. Multis autem modis contingere potest vt verbum dei contemnatur.
Aliquando enim contemnitur propter solam auditorum malitiam & duritiam. Aliquando
etiam ipsius prædicatoris malitia est causſa quòd verbum dei contemnatur. Nam vt dicit
beatus Gregorius,cuius vita despicitur,restat vt eius prædicatio contemnatur. Quapropter
cum publica est mala vita prædicatoris,tunc superior iustè potest eum prohibere ne prædi-
cet: immo iniustè facit si non prohibet,ne occasione malæ vitæ prædicatoris, verbum dei
vilipendio habeatur. Peccatori enim dixit deus,Quare tu enarras iustitias meas per os tu- Psal.xlix.
um? Aliquando etiam contemptus paratur sine malitia prædicantis aut audientis,sed pro-
pter ætatem ipsius docentis. Nam iuuenes eò quòd minus experti sunt, non sunt apti ad
C docendum, sed bene vt doceantur. Si ergo puer aut adolescens doceret, eius doctrina à
vulgo contemneretur,quoniam indoctum vulgus non tam considerat quid,quàm à quo di
catur. Quapropter Christus qui paruulus natus summa erat sapientia,ante tamen tricesimũ
suæ ætatis annum prædicare noluit,vt Lucas testatur: & præcursor illius Iohannes Baptista Lucæ iij.
illa eadem ætate prædicare cœpit: quoniam illa est ætas perfecta,in qua maximè omnes
hominis vires pollent. Et hinc,quantum ego existimo,factum est vt ecclesia decreuerit epi
scopos quibus ex officio prædicare competit,nõ ordinari ante tricesimum ætatis annum.
Illos ergo propter quorum paruam ætatem verisimile est verbum dei fore contemnendũ,
iustè potest superior à prædicatione arcere,ne verbum dei pateat contemptui. Vnde bea-
tus Gregorius in pastorali excludit iuuenes & imperfectos ab officio prædicationis, dicẽs,
Admonendi sunt vt considerent ꝙ conceptas soboles fœminę si priusquam bene formen-
tur proferunt,nequaquam domos sed tumulos replent. Hinc est quòd ipsa veritas,quę repẽ
D te quod vellet roborare potuisſet,vt exemplum sequentibus daret,ne imperfecti prædicare
præsumerent: postquam plene de prædicationis virtute instruxit, illico adiũxit: Vos au- Lucæ,xxiij.
tem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Hæc Gregorius. Tertia adhuc po-
test assignari causſa,& omnium maxima,propter quam prædicatio verbi dei potest immo
debet à superiore alicui interdici,si talis videlicet prædicatione sua ecclesiam scandalizat,
& illam conturbat. De his apostolus Paulus Galatis scribens ait,Sunt aliqui qui vos contur Galat.i.
bant,& volunt conuerrere euangeliũ Christi. Et postea circa finem epistolæ de talibus sen- Galat.v.
tentiam ferens ait,Vtinam abscindantur qui vos conturbant. Et Sapiens in lib. Prouerbio- Prou.xxi.
rum ait,Eiice derisorem,& exibit cum eo iurgiũ. Quæ verba interpretans Beda super Pro-
uerbia ait, Eiice (inquit) hæreticum quem corrigere non potes, de ecclesia, & cum illi li-
bertatem prædicandi abstuleris, catholicæ paci auxilium præstas. Hæc Beda. Ecce mul-
tas causſas propter quas potest iustè prohiberi alicui prædicatio verbi dei. Et generaliter lo
E quentes (vt iam ostendimus) dicimus neminem iustè prædicare posse,nisi à deo aut ab ho-
mine potestatem habente ad hoc missus fuerit,vt nemo assumat sibi honorem,sed qui vo-
catur à deo tanquam Aaron. Melius ergo quàm isti hæretici de prædicatione verbi dei sen-
tiens beatus Franciscus Minorum institutor,talia fratribus suis in sua regula mandat, Fra-
tres (inquit) nõ prædicent in episcopatu alicuius episcopi dum ab eo illis fuerit cõtradictũ.
Et generaliter nullus fratrum audeat populo prædicare,nisi à ministro generali huius fra-
ternitatis fuerit examinatus & approbatus,& ab eo officium sibi prædicationis concessum.
Hæc beatus Franciscus. Hæretici tamen cum valde ab humilitate beati Franciſci distarẽt, Concilium
longissime etiam ab illius sententia separati sunt. Demum in concilio Constatiensi hæc as- Cõstãtiẽse.

ſertio damnata eſt. Nam ex. xlv. articulis Iohannis Vvitcleff, quos concilium Conſtãtienſe F
ſeſſione octaua dãnauit, tertiuſdecimus ſic ait, Illi qui dimittunt prædicare ſiue audire verbum dei propter excõmunicationem hominum, ſunt excommunicati, & in die iudicii traditores Chriſti habebuntur. Et quartuſdecimus articulus ſic dicit, Licet alicui diacono vel presbytero prædicare verbum dei abſque authoritate ſedis apoſtolicæ, vel epiſcopi catholici. Qui duo articuli ſimul cum aliis eiuſdem Iohannis Vvitcleff vna ſuper omnes lata ſententia ibidem damnati ſunt. Et in eodem concilio ſeſſione. xv. damnati ſunt plures articuli Iohãnis Huſs, ex quibus tres ſunt qui hanc damnatam doctrinam tutantur, videlicet viceſimus, &. xxi. &. xxii. Aduerſus hanc hæreſim ſcripſit Thomas Vvalden in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ.

Præſcientia. G

Albanẽſes. INter multos errores quos Guido Carmelita tribuit Albanenſibus, vnus eſt ad hanc rem pertinens. Dicunt enim deum nõ præſcire ex ſe aliquod malum, ſed per aduerſarium ſuum, ſcilicet dæmonem. De quo autem malo illi intelligant, Guido non expreſſit. Duplex enim eſſe malum ſacra docet ſcriptura. Nam eſt malum quod dicitur peccatum ſiue culpa: & hoc notiſſimum eſt malum. Eſt etiam malum
Eſaiæ 45. quod dicitur pœna, de quo per Eſaiam prophetam deus loquens ait, Ego dominus, & non eſt alter: formans lucem, & creans tenebras: faciens pacem, & creans malum. Malum hic dixit bellum, non quod per ſe malum ſit, ſed quia incommodum eſt illis qui bellum ſuſtinent. De vtroque Ionas propheta loquitur, qui deſcribens quo pacto Niniuitæ ad illius
Ionæ iij. prædicationem pœnitentiã egerint, ait, Et vidit deus opera eorum, quoniã cõuerſi ſunt de H
via ſua mala, & miſertus eſt deus ſuper malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Quo loco conſtat duplicem malitiam deſignari. Cum enim dixit, cõuerſi ſunt de via ſua mala, malum culpæ indicauit. Dicens autem, miſertus eſt deus ſuper malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, malitiam pœnæ apertiſſimê intellexit. De quo autem malo Albanẽſes intelligant deum illud non præſcire, Guido non expreſſit. De quocunq; tamẽ malo loquãtur, conſtat illorum ſententiam eſſe hæreticam, & in deum blaſphemam. De malo vtroq; apertiſſimum eſt teſtimonium quod ipſemet deus Moyſi dixit cum illum ad Pha-
Exod. iij. raonem mitteret. Sed ego ſcio (inquit ille) ꝙ nõ dimittet vos rex Aegypti vt eatis, niſi per manum validam: extendamq; manum meam, & percutiam Aegyptum in cunctis mirabilibus meis quæ facturus ſum in medio eorum. In quibus verbis & peccatum regis prædixit, & plagas quibus percutiendus erat ille, & populus eius. Vtrunque ergo malum præſciit
Iohan. vi. deus. De malo culpæ apertiſſimum eſt quod Iohannes ait· Sciebat enim ab initio Ieſus qui I
eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eũ. Vides hic Chriſtum ab initio præſciſſe Iudæ traditionem, quæ non leue fuit malũ. De malo pœnæ tot ſunt prophetarum vaticinia quibus populo prædixerunt mala, vt ea enarrare non ſit opus, ſed illud ſatis eſt ad hanc hæreſim reuincendam, quod Lucas euangeliſta de Chriſto ſaluatore noſtro loquens ait, Vt appro-
Lucæ xix. pinquauit, videns ciuitatem, fleuit ſuper illam, dicens· Quia ſi cognouiſſes, & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: quia venient dies in te, & circũdabunt te inimici tui vallo, & circũdabũt te, & coanguſtabunt te vndiq;, & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt: & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem: eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ. Ecce quot plagas, quæ mala ſunt, Chriſtus prædixit: quas illum præſciſſe, euentus qui poſtea ſecutus eſt, demonſtrauit. Quod autem Albanenſes dicunt deum per aduerſarium ſuum, videlicet dæmonem
prę̨ſcire mala, tam aperta eſt blaſphemia, vt aduerſus eam diſputare dedignemur. Nam quę̨ K
conuẽtio lucis ad tenebras? Quæ cõuentio Chriſti ad Belial? Quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Et apud Iob· Nũquid deum docebit quiſpiam ſcien-
Lucæ xi. tiam, qui excelſos iudicat? Peiores ſunt iſti q̃ Phariſæi illi qui Chriſto exprobrarunt ꝙ in Beelzebub principe dæmoniorum eiecciſſet dæmoniũ. Sed hoc nõ paſſus eſt Chriſtus, multo ergo minus toleraſſet Albanenſes ſi illi dixiſſent quòd dæmone docente deus aliquid præſciat. Nec opus eſt vt in tam aperta blaſphemia proſternenda tempus teramus, quoniã nõ puto eſſe aliquẽ Chriſto initiatum, cui hæc irrepere poſſit cogitatio. Nam quanuis illã Albanenſibus tribuat Guido, neſcio tamen an illi in hac parte fidam.

Propheta.

A

Propheta.

DE hac re eſt vna ſatis impia hæreſis, quæ dum prophetis detrahit, deũ blaſphemat. Apelles enim dixit prophetas contrario ſpiritu fuiſſe inſpiratos, & ideo contraria dixiſſe. Quapropter dicebat prophetias eſſe falſas, nihilq; in illis eſſe veritatis, eò quòd ſeipſas (vt dicebat) arguunt, & ſibiipſis aduerſantur. Quia ergo Apelles in prophetis reperiebat aliqua quæ in ſpeciem pugnare videbantur, quæ ille cõciliare neſciebat, non eſt veritus prophetis impingere mendacium. Et cum contrarias ſibimetipſis doceret eſſe prophetias, & contraria ab eodem eſſe non poſſent, vt hunc errorem facilius tueri poſſet, in alium peiorem lapſus eſt, dicens duo Apelles.

B eſſe rerum principia, à quibus duobus inter ſe diuerſis aut diuiſis prophetas dicebat fuiſſe inſpiratos, vt contraria dixerint. Hæc ex Euſebio lib. v. hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. xii. Cum hæc hæreſis duos ſimul prouoluat errores, de vno ſolo eſt nunc differendũ. Nam quòd tantum ſit vnicum omnium principium, ſupra iam cõuicimus in titulo de deo, hæreſi prima. Illo enim loco aduerſus Apellem & alios hæreticos oſtendimus ex ſacris literis dei vnitatem. Supereſt vt alium huius hæreſis errorem reiiciamus, quo docetur prophetas falſa docuiſſe, & ſibi inuicem contraria dixiſſe. Et certè non eſt operoſum hunc errorem reiicere, quum apertiſſima ſit in deum blaſphemia. Quis enim dubitat ſupremam eſſe blaſphemiã deo impingere mendacium? At qui dicit prophetas docuiſſe falſa, illam falſitatem in deum reiicit, qui prophetas vt ſic loquerentur inſpirauit. Locutus eſt enim deus (vt ait Zacharias apud Lucam) per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius. Et propheta regius teſtatur linguam ſuam eſſe calamum ſcribæ velociter ſcribentis, hoc epitheto ſpiritum ſanctũ Lucæ. i. Pſal. xliiij.

C deſignans, cuius gratia (vt Ambroſius ait) tarda molimina neſcit. Nullus eſt autẽ adeo demens, vt falſitatem ſcripturæ calamo tribuat, & non potius ſcriptori qui calamum mouit. Si ergo deus eſt ſcriba, & propheta calamus, ea quæ propheta docuit, deo potius tribuenda erũt quàm prophetæ: quo fiet vt ſi propheta aliquis falſa docuit, vt Apelles ait, deus falſitatis ſit arguendus, & non propheta. Abſit vt in tantam blaſphemiam quis incidat, vt deum mẽdacem dicere præſumat. Præterea beatus Paulus in ea quæ eſt ad Hebrẽos epiſtola, ait, Multifariam multiſq; modis olim deus loquens patribus in prophetis &c. Ecce vides Paulum Hebræo. i.

• aſſerentem deum fuiſſe loquutum ore prophetarum. Et beatus Petrus ait, Non enim volũtate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti ij. Petri i.

dei homines. Ecce prophetas vnico ſpiritu videlicet ſancto inſpiratos, & per illius inſpirationem loquutos. ſic inſpirati non magis mentiti ſunt q̃ deus, cuius inſpiratione loquebãtur. Neque opus eſt vt aduerſus tam apertam blaſphemiam amplius contendamus.

D SEcunda hæreſis docet prophetas fuiſſe arreptitios, non intelligentes ea de quibus loquebantur. Huius hæreſis author fuit Montanus, quem poſtea ſequutus eſt in hac parte Priſcillianus. hoc enim illi tribuit Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum. Non enim apud aliquem alium qui de hæreſibus ſcripſerit, inuenio Priſcillianum fuiſſe de hac re notatum. Hæc hæreſis apertiſſime conuincitur per id quod habetur in primo lib. Regum: Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns. Si propheta eſt vi- Montanus. Priſcillianꝰ i. Regũ, ix.

dens, qui fieri poteſt vt non ſit etiam intelligẽs? Tanta eſt enim notitia quam prophetæ habent de illis rebus quas prophetizant, vt proxima ſit illi notitiæ quã viſitata voce intuitiuã vocant: & propter hanc cauſſam prophetæ appellati ſunt videntes, & ipſæ eorum prophetiæ vocantur viſiones. Eſaias ſiquidem hoc nomine ſuam appellat prophetiam, dicens, Viſio Eſaiæ filii Amos. Et eodem modo loquitur Ezechiel propheta, dicens, Viſiones dei vidi. Et prophetia Naum prophetæ tale habet initium· Liber viſionis Naum. Et de hac pro- Eſaiæ .i. Ezechiel. Naum. i.

E phetarum viſione dicitur in Daniele· Intelligentia opus eſt in viſione. Quo fit, vt qui non intelligit q̃ dicit, propheta nõ ſit dicẽdus, quãuis prophetiã aliquã dicat. Nam corpus Heliſæi mortuum prophetauit, ſicut de illo narrat Eccleſiaſticus: nullus tamen ſanæ mentis dicet corpus illud mortuum fuiſſe prophetam. Præterea ſi prophetæ fuerunt arreptitii, nõ intelligentes quæ loquebãtur, fateri oportet eorum prophetias non fuiſſe a deo, quoniam (vt eſt apud Iob) Inſpiratio omnipotentis dat intelligentiam. Ex quibus verbis apertè conuinDaniel. x. Eccli, 48. Iob. xxxij

citur, vt ſi prophetæ non fuerint intelligentes, non fuerint etiam inſpirati à deo. quòd ſi inſpirati ſunt à deo, intelligentes etiã eos fuiſſe oportet, quia inſpiratio omnipotentis dat intelligẽtiam. Deinde beatus Paulus in priore epiſtola ad Corinthios apertiſſimè docet pro- i. Cor. xiiij.

phetas esse intelligentes. Nam eum solum beatus Paulus censet appellandum prophetam, F
qui ea quæ loquitur, scit interpretari & exponere ad auditorum vtilitatem & ædificationẽ.
sic enim ait, Qui prophetat, hominibus loquitur ad ędificationem & exhortationem & cõ
solationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat. Qui autẽ prophetat, ecclesiam ædi-
ficat. Volo autem vos omnes loqui linguis: magis autẽ prophetare. Nam maior est qui pro-
phetat, q̃ qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur vt ecclesia ædificationem accipiat.
Ecce vides eum à Paulo appellari prophetam, qui ea quę loquitur, interpretari valet ad ec-
clesiæ ædificationem. At fieri non potest vt intelligens non sit, qui est interpres. Accedit ad
hæc, quòd de aliquibus prophetis scriptura sacra apertissimè testatur eos intellexisse ea quæ
Daniel.i. prophetabant. De propheta siquidem Daniele dicitur quòd dederit illi deus intelligentiã
Ezechel.x. omnium visionum & somniorum. Et propheta Ezechiel describens eam visionem qua vi-
dit Cherubim ambulantia iuxta rotas, ait, Intellexi quia Cherubim essent. Propheta te- G
statur se intellexisse, & non verentur Montanus & Priscillianus dicere illos nõ intellexisse.
Iustius est ergo vt credamus hos hæreticos fuisse arreptitios, & à dæmone agitatos: prophe
tas autem quos deus inspirauit, optimè intellexisse ea quæ prophetabant: adeo vt propter
excellentem quam habuerunt notitiam intuitiuę proximam, videntes sint appellati.

Purgatorium.

Græci. Armeni. NUs ex notissimis erroribus Græcorum & Armenorũ est, quo docent nul-
lum esse purgatoriũ locum in quo animæ ab hac luce migrãtes purgentur à
sordibus quas in corpore contraxerant, anteq̃ in æterna tabernacula recipi
Valdenses. mereantur. Græcos & Armenos imitati sunt in hac parte Valdenses. Iohan- H
nes autem Vvitcleff etsi alibi semper Valdensium errores suscipiat & tute-
tur, de hac tamẽ re à nullo male audit nisi à fratre Bernardo de Lutzemburgo, qui in quo-
dam opusculo de purgatorio quod adiecit in fine catalogi hæreticorum, hunc errorem
impingit Iohanni Vvitcleff, & Iohanni Huss. Concilium tamen Constantiense in quo
damnatus est vterque, neutrũ de hoc errore notauit. Et Thomas Valden qui diligentissime
omnes Iohannis Vvitcleff errores inuestigauit, nũquam huius meminit vt illi impingeret.
Credereẽ tamẽ facilè Iohãnẽ Huss ita sensisse, vt nullũ esse purgatoriũ ignẽ docuerit, quo-
niã Bohemi qui ab hoc Iohãne Huss fuerũt seducti, hũc errorẽ (vt dicitur) hucvsq; pertina-
Lutherus. citer tuentur. Demũ Lutherus hoc nostro seculo etsi purgatoriũ fateatur, negat tamẽ illud
ex sacris literis ostẽdi posse. Qua in re valde miror qualiter suæ sententiæ fuerit oblit⁹ qua
docet nihil esse credendũ quod nõ possit apertè ex sacris literis colligi. Si sacræ literæ nõ
docent purgatorium, quare tu Luthere illud credis? Aut quam rationem reddes alicui petẽ- I
1.Petri.iij. ti de hac quę in te est fide? Petrus siquidẽ apostolus præcipit vt parati simus ad satisfactio-
nem omni poscẽti reddere rationẽ de ea quæ in nobis est fide. Nam si credis aliquid quod
nullo scripturæ sacræ testimonio roborari potest, meritò iuxta tuam sententiam iudicabe-
ris leuis corde, præcipuè cum iuxta tuam doctrinam ecclesia nõ possit aliquem cogere ad
credendum nisi illa quæ sunt expressa in sacrã scriptura. Ne ergo nos sicut Lutherus leues
corde iudicemur, credentes purgatorium esse post hanc vitam, oportet vt rationem redda-
mus de ea quæ in nobis est fide. Primo ergo hoc esse oportet manifestissimum, in illa futu-
ra beatitudine nullam esse maculam, nullas etiam esse sordes. Hoc enim Esaias propheta
Esa.xxxv. testatur apertè, dicens, Via sancta vocabitur, non trãsibit per eam pollutus. Cui cõsentit Io-
Apoc.xxi, hannes in Apocalypsi. Non intrabit (inquit) in eã aliquid coinquinatum. Ciuitas enim illa
Ephe.v. sancta est sponsa illa quam iuxta Paulum sponsus eius Christus sanctificauit, mundans eam
lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi glorioſam ecclesiam non habentem ma- K
culam neq; rugam, aut aliquid huiusmodi. Nam ꝙ ecclesia nullam habeat maculam aut ru-
gam, tunc solum implebitur quando ipsa erit beata, non autem in hac vita, in qua quotidie
Matth.vi. orantes dicere debemus, Dimitte nobis debita nostra. De illa enim sola sponsa testatur Au
gustinus quòd sit sine macula, lib.xx. de ciuitate dei, cap.xxv. & in lib. de hæresib. ad Quod-
vultdeum, cap.lxxxviii. Et beatus Hieronymus in commentariis super Hieremiam expo-
nens. xxxi. caput Hieremiæ, circa finem capituli idem docet. Ex his ergo conuincimus fo-
re necessarium vt nulla anima quæ aliquam habuerit maculam aut rugã, intret in gloriam
cælestem antequam à tali macula mundetur. At multæ sunt animę quę decedentes ab hoc
seculo,

A ſeculo,plurimas habent peccatorum venialium ſordes,quas nunquã dum hic viuerent mũdauerunt. Tales autem animæ non deſcendunt in infernum,quoniã nullus in charitate decedens propter ſola venialia perpetuo damnatur.nec ad gloriam aſcendunt,quoniam à ſordibus peccatorum venialium nondum ſunt mundatæ.ergo oportet dare tertium locum in quo animæ illæ recipiantur quouſque ſint tanquam aurum in fornace mundatę,vt ſic purificatæ poſſint intrare in illam ciuitatem ſanctam Hieruſalem,in quam nihil coinquinatũ intrat. Præterea ſupra docuimus in titulo de pœnitentia, poſt peccatũ dimiſſum reſtare aliquam pœnam tolerandam pro punitione peccati,vt aliquo modo deo ſatisfaciat peccator pro debito ad quod ex peccato tenebatur.Si ergo aliquis decedat poſt peccatum dimiſſum pro quo adhuc non ſatisfecit,percontari oportet hos hæreticos,quò vadat talis anima cum primum ſeparatur à corpore.Non eſt certè æquum,neque decens miſericordiam diuinam,
B vt deſcendat ad inferos propter peccatum quod iam illi dimiſſum eſt. Neque etiam eſt iuſtum,vt intret gloriam cæleſtem cũ nõdum pro ſuo peccato ſatisfecerit, nec pro illo iuſtas luerit pœnas . Nã ſicut nullũ eſt bonũ ſuo præmio fruſtratum,ita nullum eſt malum quod non oporteat eſſe punitum:eſſet autem malum abſque punitione,ſi quis poſt peccatum dimiſſum pro quo non fuit in hac vita punitus, ſtatim poſt mortem intraret in gloriam . Et certè (ni fallor) etiam ſi nullum eſſet ſcripturæ ſacræ teſtimonium ad probandum purgatorium:ex his duabus collectionibus quas modo protulimus, apertiſſimè conuinci poſſet. Sed vt clarius veritas fidei omnibus pateat,oportet vt aliqua ſcripturæ teſtimonia proferamus. Apud Eſaiam legimus,quòd abluet dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hie ruſalẽ lauabit de medio eius in ſpiritu iudicii , & in ſpiritu ardoris. Et Malachias propheta ait,Ecce venit, dicit dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius ? & quis ſtabit ad videndum eum?Ipſe enim quaſi ignis cõflans,& quaſi herba fullonum. Et ſe-
C debit conflans & emundans argentum,& purgabit filios Leui,& colabit eos quaſi aurum & quaſi argentum,& erunt domino offerẽtes ſacrificia in iuſtitia.Ex quibus verbis ſatis aperte colligitur eſſe aliquas purgatorias pœnas in quibus animæ purgantur.Quòd ſi quis fortè dicat illa Malachiæ verba eſſe intelligenda de illa purgatione quæ fier in die iudicii,in quo boni purgabũtur per hoc quòd ſeparabũtur à malis:hoc non ita eſſe,verba ipſius Malachiæ oſtendunt, quibus ait,Colabit eos quaſi aurum & quaſi argentum,& erunt domino offerẽtes ſacrificia in iuſtitia, & placebit domino ſacrificium Iuda & Hieruſalem . Quibus verbis propheta docet eos qui mundabuntur,domino oblaturos ſacrificia iuſtitiæ,hoc eſt ſeipſos iam iuſtificatos.tunc enim ipſi erũt hoſtiæ deo gratiſſimæ.Et ne quis miretur quòd hæc de igne purgatorii nos interpretati ſumus,legat beatum Auguſtinũ lib.xx.de ciuitate dei cap. xxv.Nam illo loco per hæc duo teſtimonia idem pater credit poſſe cõuinci eſſe purgatorias pœnas poſt hanc vitam.Rurſum,ipſe veritatis magiſter apud Matthęum ait· Quicũq; Eſaiæ iiij. Malac.iij. Matth.xij
D dixerit verbum cõtra filium hominis,remittetur ei:qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum,non remittetur ei neque in hoc ſeculo,neq; in futuro. Quibus verbis ſatis apertè innuit aliquas eſſe culpas quæ in alio ſeculo remittuntur . Nam ſi nulla culpa in alio ſeculo remittitur,quid opus erat addere,neque in futuro?Satis enim erat dicere,non remittetur ei in hoc ſeculo . At cum nullum verbum fuerit ocioſè aut fruſtra dictum à Chriſto , conuincitur ideo illam particulam eſſe additã,propterea quòd aliquæ culpæ in hoc ſeculo omnino dimittantur:aliæ videlicet veniales dimittantur in alio ſeculo cum pro illis in hac vita non fuerit ſatisfactum. Hoc teſtimonio vtitur beatus Gregorius ad probãdum purgatoriũ lib.iiii. Dialogorum cap.xxxix. Eodem vtitur beatus Bernardus ſermone lxvi . ſuper Cantica aduerſus quoſdam hæreticos qui ſe dicebant Apoſtolicos,negãtes purgatorium. Deinde poſtquam beatus Paulus dixerat Chriſtum eſſe fundamentũ,ſtatim ſubiungit,Siquis autem ſuperædificat ſupra fundamentũ hoc aurum,argentũ,lapides precioſos,ligna, fœnum,
E ſtipulã,vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit. Dies enim domini declarabit,quia in igne reuelabitur:& vniuſcuiuſque opus quale ſit,ignis probabit.Si cuius opus manſerit,quod ſuperædificauit,mercedem accipiet.Si cuius opus arſerit,detrimẽtum patietur,ipſe autem ſaluus erit,ſic tamen quaſi per ignem.Ex quibus verbis ſatis apertè colligitur purgatorius ignis. Nam quod ait,ſi cuius opus arſerit,detrimentum patietur,non poteſt intelligi de peccato mortali nondum in hac vita dimiſſo,quoniam ſtatim ſubiungit,ipſe autem ſaluus erit. At qui in inferno ſunt,nunq̃ ſaluabũtur.Alius ergo eſt locus in quo detrimentũ patiũtur animæ,& poſtea ſaluantur.illũ nos appellamus purgatoriũ ignem.Quod ſi quis concedens locum purgationis,neget in eo eſſe ignem,ſed animarũ detrimentũ quod patiuntur , dicens Apoſtolici. i.Corin.iij.

ſolum eſſe priuationem viſionis diuinæ,attendat quid dicat Paulus,Si cuius opus(inquit)ar F
ſerit,detrimentum patietur,ipſe autem ſaluus erit,ſic tamen quaſi per ignem.Ecce iam au-
dis ignem in quo patitur detrimentū is qui ſaluādus eſt. Verùm ne quis nos incuſet quòd
ſcripturam iſtam perperam ſimus interpretati, aliò eam detorquentes q̄ oporteat,duos aut
tres proferam ſcripturæ ſacræ clariſſimos interpretes , quos in hac parte ſum imitatus. Et
primo in medium produco Origenem,qui homilia ſexta ſuper Exodum, pertractās illum
Pauli locum,poſtq̄ dixerat per ligna fœnum & ſtipulam intelligi triplicem malorum viā,
ſic ait,Idcirco qui ſaluus fit,per ignem ſaluus fit: vt ſiquid fortè de ſpecie plumbi habuerit
admixtū,id ignis decoquat & reſoluat,vt efficiantur omnes aurum bonū : quia aurum ter-
ræ illius bonum eſſe dicitur,quam habituri ſunt ſancti:& ſicut fornax probat aurum,ſic ho
mines iuſtos tentatio.Veniendum eſt ergo omnibus ad ignem, veniēdum eſt ad conflato-
riū.Sedet enim dominus & conflat,& purgat filios Leui.Sed & illuc cū venitur, ſiquis mul G
ta bona opera,& parum aliquid iniquitatis attulerit:illud parum tanquam plumbum igne
reſoluitur ac purgatur,& totum remanet aurum purum.Et ſi quis plus illuc plumbi detule-
rit,plus exuritur,vt amplius decoquatur,vt & ſi purum aliquid ſit auri,purgatum tādem re-
Exod.xv. ſideat.Quod ſi aliquis illuc totus plumbeus venerit,fiet de illo hoc quod ſcriptum eſt,De-
mergetur in profundum tanquam plumbum in aqua validiſſima . Hæc Origenes. Beatus
Auguſtinus in Enchiridio ad Laurētium,poſtquam locum illum Pauli expoſuerat de igne
tribulationis in hac vita,cap.lxix.ſic ait,Tale aliquid etiam poſt hāc vitam fieri incredibi-
le non eſt,& vtrum ita ſit,quæri poteſt,& aut inueniri aut latere,nonnullos fideles per ignē
quendam purgatorium, quanto magis minúſve bona pereuntia dilexerūt,tanto tardius ci-
tiúſque ſaluari:non tamen tales de quibus dictum eſt quòd regnum dei non poſſidebunt,
niſi conuenienter pœnitentibus eadem crimina remittātur.Hæc Auguſtinus.Et multo dif-
fuſius hunc Pauli locum pertractat & interpretatur de igne purgatorii ſermone quarto de H
cōmemoratione animarum, qui habetur inter ſermones de ſanctis.Beatus Hieronymus in
fine.xviii.libri commentariorum ſuper Eſaiam ſic ait,Sicut diaboli,& omnium negatorum
& impiorum,qui dixerunt in corde ſuo,non eſt deus,credimus æterna tormenta:ſic pecca-
torum atque impiorum,& tamen Chriſtianorum,quorum opera in igne probāda ſunt atq;
purganda,moderatam arbitramur & mixtam clementiæ ſententiam iudicis . Hæc Hiero-
nymus.Beatus Gregorius lib.iiii.dialogorum cap.xxxix. hunc Pauli locum etiam citat ad
probandum purgatorium ignem.Accedit ad hæc vniuerſalis eccleſiæ conſuetudo ab ipſis
apoſtolis deriuata,& vſque ad hæc tempora ſeruata,per quam ſemper inter miſſarum ſolē-
nia ſacerdos pro defunctis orat deum,& pro illis offert deo ſacrificium.Non autē orat pro
illis qui iam deo quietè fruūtur,quoniam illi non indigēt noſtris orationibus, nec poſſunt
etiam per illas vllo pacto iuuari.Neque etiam orat pro illis qui ſunt in inferno , quoniam
fruſtra oraret,cum in inferno nulla ſit redemptio.Cōuincimus ergo vt ſolum oret pro his I
qui ſunt in purgatorio. Et hæc eccleſię cōſuetudo vetuſta,tanti eſt momenti ad probandū
purgatorium,vt etiam ſi ſcripturæ teſtimonium deeſſet ad illud probādum,hæc ſola iuxta
Auguſtini ſententiam ſufficeret. Nam in libro de cura pro mortuis agenda,poſtquam oſtē
derat ex ſcripturis ſacris prodeſſe defunctis ea ſuffragia quæ poſt mortē eorum fiūt,ſic ait,
Si nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret
authoritas,vbi in precibus ſacerdotis quæ domino deo ad eius altare fundūtur, locū ſuum
etiam habet commendatio mortuorum.Hæc Auguſtinus.Omnia ergo illa teſtimonia quæ
conuincunt ſuffragia quæ pro defunctis poſt eorum mortem fiunt,poſſe illis prodeſſe , etiā
conuincunt & apertiſſimè oſtendunt purgatorium,quoniam ſoli in purgatorio exiſtentes
poſſunt noſtris orationibus aut aliis ſuffragiis iuuari.Quapropter ad illum locū mittimus
lectorem,videlicet ad titulū de ſuffragiis, vt eo loco capiat quę hic deſunt teſtimonia. Illo
enim loco proferemus concilii Carthaginēſis decretum,quod huic negocio aptiſſime cō- K
uenit.De hac re ſcripſit Iohannes Eccius opus diffuſum quatuor partitum libris.

Lutherus. SEcunda hæreſis eſt qua docetur animas in purgatio exiſtentes nō eſſe extra ſtatum me-
rendi aut demerendi.Huius hæreſis author eſt Lutherus,docens animas in purgatorio
poſſe adhuc mereri aut demereri . Hanc Lutheri inſanam hæreſim apertiſſimè da-
Eccl'ſ.vi. mnat Sapiens,qui in Eccleſiaſte ſic ait· Quodcunq; facere poteſt manus tua,inſtanter ope-
rare,quia nec opus nec ratio,nec ſapientia nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu prope-
ras.Non enim dicit illa apud inferos abſolutè non eſſe,quoniam ſancti patres tunc tempo
ris apud inferos erant,in quibus tamen erat ratio, & ſapientia:ſed ideo dicit hæc apud infe-

ros

A ros nõ eſſe,quia per illa iã iuuari nõ poſſunt vt mereri valeãt.Et iterũ apertius,Si ceciderit Eccl.xi.
lignum ad auſtrum,aut aquilonẽ, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Quę verba interpretans Hieronymus in commentariis ſuper Eccleſiaſten,ſic ait,Lignum quod in hac vita corruerit,& conditione mortalitatis fuerit inciſum, aut peccauit antè dum ſtaret, & in boreæ parte poſtea ponitur.aut ſi dignos auſtro fructus attulit,in plaga iacebit auſtrali.Et parũ infra,Nec enim poſſunt proficere ſi in priſtinis ſedibus perſeuerẽt.Hæc Hieronymus.Ex cuius verbis patet ſapientis eſſe ſententiam,neminem poſt hanc vitam poſſe mereri aut demereri.Præterea ſaluator noſter apud Iohannem ait,Me oportet operari opera eius qui miſit Iohan.ix.
me,donec dies eſt.venit nox,quando nemo poteſt operari.In quibus verbis id aduertendũ eſt,quòd non dixit,Venit nox, quando ego nõ poſſum operari: ſed ait,vt in vniuerſum de omnibus loqui videatur, Venit nox,quando nemo poteſt operari.noctem appellãs mortẽ,
B poſt quam non licet operari.Auguſtinus hunc locum pertractans, tractatu.xliiii.ſuper Iohannem ſic ait,Operetur ergo homo dum viuit,ne illa nocte præueniatur,vbi nemo poſſit operari.Modo eſt vt operetur fides per dilectionem:& ſi modo operamur,hic eſt dies,hic eſt Chriſtus.Audi promittẽtem,& ne arbitreris abſentem.Ipſe dixit,Ecce ego vobiſcũ ſum. Hæc Auguſtinus.Et beatus Chryſoſtomus eodem modo interpretatur illa verba.Nam homilia.lv.ſuper Iohannem ſic ait,Sanè magnum hoc eſt,donec dies eſt, dum licet hominibus in me credere.Dum hæc durat vita,laborandum eſt:venit nox,hoc eſt futurum tempus quando nemo operari poteſt.Non dixit,quando non potero operari,ſed nemo poteſt operari.Et parum infra,Chriſtus mortem futurum tempus appellat,quoniam peccatores nihil operari poterunt.Hæc Chryſoſtomus.Et beatus Hieronymus in cõmentariis ſuper epiſtolam ad Galatas exponens illud eiuſdem epiſtolæ,Dum tempus habemus,operemur bonũ, Galat.vi.
illa Chriſti verba eodem modo interpretatur. Sic enim ait,Tempus ſementis(vt diximus)
C tempus eſt præſens, & vita quã currimus.In hac licet nobis quod volumus ſeminare. Cum iſta vita tranſierit,operandi tẽpus auferetur.Vnde & ſaluator ait,Operamini dum dies eſt: veniet nox,quando iam nullus poterit operari. Hæc Hieronymus.Ad eundem modum illa Chriſti verba interpretatur Origenes,qui in expoſitione pſalmi.xxxvi.ita inquit, Saluator noſter ait,Veniet nox,quando nemo poteſt operari.Et hoc dicit de illo tempore quod erit poſt hoc ſeculum,quo vnuſquiſque recipiet pœnas. Tunc ergo dicit mortem illam futuram,quum iam nemo poteſt operari aliquid , ſed vnuſquiſque tunc paſcitur ex operibus ſuis quæ hic poſitus operatus eſt. Hæc Origenes.Ecce quatuor ſacræ ſcripturæ illuſtres interpretes,qui omnes concorditer ſentiunt noctem illam in qua iuxta ſententiam ſaluatoris nemo poteſt operari,eſſe tempus poſt mortem.Prudens ergo lector cõſideret num iuſtius ſit vni Luthero in interpretatione ſcripturæ ſacræ aſſentire,quàm tot clariſſimis viris quorum doctrina fulget eccleſia vt ſol & luna.Rurſum,beatus Paulus in poſteriore epiſto- Iohan.ix.
D la ad Corinthios hoc ipſum apertè docet,ita dicens,Omnes nos manifeſtari oportet ante ij.Cor.v.
tribunal Chriſti,vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit ſiue bonum ſiue malum. Ecce iuxta Paulum nullus accipiet niſi ſecundum proportionem eorum quæ geſſit in corpore:ergo poſtquam animę ſunt exutæ corporibus,nihil amplius mereri poterũt.Vt autem clarius Pauli ſententia in hoc loco appareat, operæprecium erit videre qualiter doctiſſimus vir Eraſmus Roterodamus hunc locum tranſtulit. Sic enim eius translatio habet·Omnes enim nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti, vt reportet vnuſquiſq; ea quæ fiunt per corpus,iuxta id quod fecit ſiue bonum ſiue malũ.Quæ verba vt ſunt propinquiora veritati Græci ſermonis,ita etiam clarius & apertius explicant Pauli ſenſum,& fidem catholicam,qua creditur poſt mortem non eſſe tempus merendi aut demerendi. Et in epiſtola ad Galatas idem apoſtolus ait,Bonum autem facientes non deficiamus.tempo- Galat.vi.
re enim ſuo metemus non deficientes:ergo dum tempus habemus,operemur bonum ad o-
E mnes. Quem locum exponens Theophylactus ait, Quemadmodum non ſemper ſerendi tempus,ita nec metendi occaſio ſemper offertur.Quod ſanè & virginum illarum & Lazari exemplo profertur.Quandiu autem nobis in hac vita ſuppetit ætas,non ſolum in præceptores,ſed in gentiles ipſos & Iudæos quæ bona ſunt operemur,hoc eſt , beneficentia vtamur & eleemoſyna.Hæc Theophylactus.Ex cuius verbis patet, tẽpus illud quod habemus ad bene operandũ,eſſe tempus huius vitæ,& non tempus poſt mortem,quoniam à mortuo velut qui non eſt, perit confeſſio.Contra hunc errorem ſcribit Iohannes Roffenſis epiſcopus articulo.xxxvii.in eo opere quod fecit pro aſſertione damnationis quorũdam articulorũ Lutheri factæ à Leone decimo.Scribit etiam Iacobus Latomus in eo opere quod edi-

dit pro assertione censuræ Louanienſis aduersus Lutherum. alios autem ſi qui ſunt, nõ vidi. F

Lutherus. TErtia hæresis etiam est à Luthero inuenta, & ex præcedenti deducta. Ex hoc enim erro re quo docet animas in purgatorio posse mereri & demereri, colligit eas nõ esse de sua salute securas: & ita corruptam & putridam aquam ex vitiato fonte deducit. Qua propter prostrata hæresi præcedẽti, quæ est huius fundamentum, hæc nullo pacto stare poterit, quin statim corruat. Nam ſi animæ quæ purgantur, nec mereri nec demereri possunt, & hoc eas non latet, cõuincitur eas esse de sua salute securas. Nulla est enim anima quæ purgetur, nisi quæ in Christo fundata est. & quia super hoc fundamentum superædificauit lignum, fœnum, & stipulam, id est leuia quædam & venialia peccata, ideo detrimẽtum pa-

1. Corin. iij. titur, vt iuxta Pauli sententiam, salua fiat, sic tamẽ quasi per ignem. Si anima quæ purgatur, charitatem habet, & illam iam (vt in præcedenti hæresi ostendimus) amittere non potest, ergo secura est de sua salute. Charitatis enim pignus quoddam est spiritus, & arra quædam G

Roma. viij. felicitatis æternæ, per quam spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filii dei. Quod si filii, & hæredes: hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Ex quibus manifestè patet omnem animam quæ purgatur, cum iam sciat se esse in charitate, esse certam & securam de sua salute. Præterea credendum est omnes animas antequam in purgatorium coniiciantur, prius de factis & dictis examinari, & earum examine facto mitti ad purgatorium. Alioqui esset ordo præposterus ſi prius pœnas luerent, & postea producerentur ad examen, vt de illis sententia feratur. Oportet ergo vt primùm examinati rationem reddant, & sua merita & demerita plene agnoscant, & postea dicatur illis sententia. Ex quo iudicii ordine conuincitur vt animæ omnes quæ ad purgatorium mittuntur, certæ sint & securæ de sua salute, quoniam agnoscunt ex sententia in se dicta, quòd mox vt purgatæ fuerint, in cælestem gloriam admittentur. Rursum, percontari oportet Lutherum an ipse certò credat animas quæ purgantur, esse iam extra periculum, an non. Si nõ credit eas esse ex- H

Iob. vij. tra periculum: ergo purgatorium iuxta eum erit etiam sicut vita præsens tentatio quędam, & militia, & stadium in quo qui currit aut certat, incertus est de victoria. At ex sentẽtia Iob constat militiam aut tentationem esse vitam hominis super terram. quod ſi etiam vita hominis subtus terram esset militia, frustra addidit cum de vita hominis diceret, super terrã. Si vero Lutherus certo credit animas quæ purgantur, esse extra periculum, qualiter ipsamet anima quæ purgatur, hoc ignorat? Nunquid per mortem oblita est eorum quæ antè sciebat? Si nos sumus certi animas in purgatorio existentes esse iam in tuto: multo magis ipsęmet animæ erunt certæ de sua salute, cum in illis sit eadem fides, spes, & charitas, & in illis etiam corpus corruptibile non aggrauet animam, nec intellectus earum mendicet à visibilibus notitiam inuisibilium, sed seipsas nudas clarè intueãtur. Verùm hic fortè aliquis posset obiicere nobis illud quod ecclesia canit in p̃cibus quas pro defunctis effundit coram deo, A porta inferi erue domine animas eorum. & illud, Domine Iesu rex gloriæ libera animas I omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, &c. Si animæ essent de sua salute securæ, superuacaneũ esset orare pro illis vt eruantur ab inferis, ad quos etiam ſi pro illis ecclesia non oraret, iam descendere non possunt. Respondeamus iuxta Bedę sententiam, purgatorii locum esse maxime vicinum inferno, & propter hanc vicinitatem, & propter maximam conuenientiam & similitudinem pœnarum vtriusq; loci, purgatorii locum aliquado vocari nomine inferni. Hoc autem ex eo coniici potest, quòd locus ille in quo erant sancti patres ante Christi mortem, qui locus in euãgelio dicitur sinus Abrahæ, sæpenumero vocatur nomine inferni, & no

Psal. xlviij. mine lacus: cũ tamen in illo loco mitius fuerint animæ tractatæ quàm in purgatorio. Pro-

Psal. lxxxv. pheta regius ait, Deus redimet animam meam de manu inferi. Et iterum, Eruisti animam meam ex inferno inferiori. Et certum est prophetam non descendisse ad illum locum pœ-

Zacha. vi. narum in quo sunt damnati. Et propheta Zacharias ait, Tu in sanguine testamenti tui edu- K xisti vinctos qui erãt in lacu in quo nõ est aqua. Quib⁹ verbis designãs liberationẽ animarum per Christum factam, appellauit locum in quo animæ sanctorum erãt, lacum in quo nõ est aqua. Multo ergo melius poterit appellari lacus purgatorii, in quo acerbissimas animæ tolerant pœnas, infernus & lacus. Et vt ab hoc loco & à pœnis eius animæ liberentur, orat ecclesia. Possumus aliter & fortè melius respondere, dicentes non semper dubitari de illis quæ petuntur, an ita futura sint vt petũtur. Nã sæpissime petuntur illa quæ certò sciun-

Ecclesiasti ci. xxxvi. tur euentura vt petuntur: & huius rei plurima sunt testimonia. Ecclesiasticus siquidem deũ orans sic ait: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur. Nullus ta-

men

A men sanæ mentis dicet Ecclesiasticum dubitasse de fidelitate prophetarum dei. Paulus certus erat se non separandum à charitate dei: certus etiam erat coronam iustitiæ à iusto iudice deo paratam sibi esse: orabat tamen deum vt illam assequi mereretur. Et si cui prædestinatio sua fuisset nota, orare nihilominus deberet deum pro suæ prædestinationis impletione: vt (iuxta Petri apostoli sententiam) per bona opera certã faceret suam vocationem. Sic ij. Petri. i. etiam ecclesia quanuis certo sciat animas existentes in purgatorio non fore ad inferos damnandas, pro illarum tamen liberatione orare non desinit. Aduersus hunc errorem scribit Iohannes Roffensis episcopus eodem loco, quo aduersus præfatam hæresim secundam.

QVartam hæresim etiam Lutherus inuenit, qua docet animas sine intermissione pec- Lutherus.
B care in purgatorio, quandiu quærunt requiem, & horrent pœnas, quia quærunt (vt dicit) quæ sua sunt, contra voluntatem dei. Et certè si res ita se haberet vt Lutherus docet, nihil aliud esset animas purgare, quàm laterem lauare, aut littus arare. Nam si animę quæ purgantur, sine intermissione peccant quandiu horrent pœnas: cum omni tempore horreant pœnas, quia horror pœnarũ est omnibus à natura insitus: sequitur quòd omni tempore peccant, & per consequens propter peccata illa erunt iterũ purgandę. Et cum illorum peccatorũ purgatione etiã horrebunt pœnas, sequitur quòd tunc etiam peccabunt, & quòd opus erit etiam eis vt ab illis peccatis iterum purgentur. Et ita esset abeundũ in immensum sine fine. Præterea, supra in expugnatione hæresis secundæ de purgatorio, ostẽ dimus ex sacris literis neminem post mortem posse aut mereri, aut peccare, peccato quidem quod sit illi imputandum: ergo animæ quæ purgantur, quanuis horreant pœnas, non tamen peccant. Rursum, etiam si animæ in purgatorio peccare possent, per hoc tamen
C quòd quærunt requiem, & horrent pœnas, non peccarent. Nam Dauid non peccauit cum dixit, Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciẽ Psal. xli. dei. Paulus etiam vas electionis ait, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Si hi non pecca- Philipp. ij. uerunt optantes requiem, cur animæ in purgatorio peccabunt cum suam requiem optauerint? Et de horrore pœnarum cõstat non esse peccatum, cum hic non proueniat ex deliberatione, sed ex natura, cum omnibus sit à natura insitum pœnas horrere. Christus enim propinquus passioni (ait Marcus) cœpit pauere & tędere, & dixit tribus discipulis quos secum ad orationem sequestrauerat, Tristis est anima mea vsque ad mortem. At Christus Marc. xiiij. neque peccauit vnquam, neque peccatum cogitare potuit: non est ergo peccatum pœnas aut molestias horrere, præsertim cum id non ex deliberatione, sed ex quodam naturali horrore fit.

D

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE SAMORENSIS, ADVERSVS OMNES Hæreses Liber XIII.

Regnum dei.

E HAc re fuit quidam error Cerinthi dicentis regnum Christi futurum Cerinthus. terrenum post resurrectionẽ, & in regno illo futuras esse carnis delicias: quod regnum dicebat duraturum in hac vita per mille annos. Verùm de hoc errore iam supra disputauimus libro tertio in titulo de beatitudine, hæresi secunda. Et si quæ sunt aliæ hæreses quæ ad hanc materiam spectent, sub illo titulo sunt à nobis collocatæ.

Reliquiæ sanctorum.

Vvitcleff.

Vitcleffiſtæ,qui ad hoc nati eſſe videntur, vt omnem ritum eccleſiaſti- F
cum tollerent, omnes cæremonias ab eccleſia abigerent, inter alias ſuas
blaſphemias hanc vnam docent, reliquias videlicet ſanctorum, hoc eſt
carnes & oſſa hominis mortui, non debere à populo venerari, neque à
monumento fœtido extrahi, nec in capſa aurea vel argentea reponi: quia
ſic faciẽtes (vt illi aiunt) non honorant deum, & ſanctos eius : ſed idololatriam commit-
Guilielmus Albus. tunt. Hos Vvitcleffiſtas ſequuti ſunt impii Lollardi, quorum vnus vocatus Guilielmus al-
bus, patria Anglicus, publicè & in iudicio pro tribunali in Anglia hæc omnia non erubuit
fateri. Sed non ſunt hi primi huius hæreſis inuentores. Nam ante hos ferè per nongentos
Vigilantius annos fuit Vigilantius quidam Gallus Barchinonẽſis eccleſiæ presbyter, qui (vt infra dice
mus) dixit ſanctos non eſſe orandos. & quò magis ſanctis, in quorum ſortem ipſe compu-
tandus non erat, detraheret, docuit ſanctorum corpora non eſſe veneranda. Sed neque hic G
Eunomius Vigilantius primus extitit huius hæreſis author, quoniam ante illum fuit Eunomius, non
tamen longo tempore illum præceſſit. De Eunomio autem Hieronymus teſtatur illum haç
Hieronymus. peſte fuiſſe infectum. Nam in libello quem aduerſus Vigilantium ſcripſit, hæc illi ait, Ri-
des de reliquiis martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio eccleſiis Chriſti calu-
mniam ſtruis. Hæc Hieronymus. Verùm hoc inter Vigilantium & Vvitcleffiſtas intereſt,
quòd Vigilantius ſolam ſanctorum venerationem odit, Vvitcleffiſtæ autem in hoc Vigi-
lantio peſtilentiores, ſicut non patiuntur ſanctorum reliquias venerari, ita nec Chriſti ſalu-
atoris noſtri reliquias adoratione aliqua dignas eſſe cenſent. De reliquiis Chriſti adorã-
dis nihil nunc dicere ſtatui, eò q̃ ſuprà in titulo de adoratione hæreſi prima aduerſus eoſ-
dem Vvitcleffiſtas pugnaui pro adoratione crucis dominicæ: quo loco nonnihil obiter di-
ximus de Chriſti veſtibus, & aliis Chriſto adiacentibus. Nam quod de cruce dominica ibi-
dem diximus, de aliis etiam omnibus Chriſto adiacentibus, puta de veſtibus, de gladio ſi H
quem habuiſſe conſtiterit, de menſa in qua comedit, de linteo quo manus abſterſit, & de
Damaſcen⁹ quibuſcunque aliis ſimilibus contactu ſuæ viuificæ carnis ſanctificatis idem dici poteſt:
quoniam (vt ait beatus Damaſcenus libro quarto de fide orthodoxa, capite tertio) ſi a-
matorum diligibilis domus, & lectulus & hortus, quãto magis quæ dei & ſaluatoris, q̃ quæ
Hieronymus. & ſaluati ſumus? Hæc Damaſcenus. Præſepe etiam & ſepulchrum ſaluatoris noſtri adorã-
tur. Nam beatus Hieronymus ita faciendum cenſet, qui libro tertio contra Ruffinũ ſe hoc
feciſſe teſtatur, ſic inquiens, Conſcendi in Aegyptum, luſtraui monaſteria Nitriæ, & in-
ter ſanctorum choros aſpides latere conſpexi. protinus cõcito gradu Bethehem meam cõ
uerſus ſum, vbi adoraui præſepe & incunabula ſaluatoris. Et in epitaphio Paulę, illam ſan
ctam Paulam laudat, quòd præſepe in quo recèns natus Chriſtus iacuit, & ſepulchrum in
quo mortuus iacuit, adorauit. Et de hoc ſatis. Ad ſanctorum igitur reliquias nos transfera-
mus, & oſtendamus illas eſſe aliqua veneratione dignas, quanuis non tanta ſicut Chriſti: I
quoniam nec ipſorum animæ, propter quas alia illorum venerantur, ſunt tanto honore di
gnæ, quanto Chriſtus, propter quem etiam & non propter ſeipſa adorantur illa quæ Chri-
ſto adiacent. Singula igitur quæ ſanctis in veneratione exhibentur, ſuo ordine diſcutiamus.
Primùm igitur venerationis ſanctorum teſtimonium eſt, quòd baſilicæ in illorum hono-
rem ex eccleſiæ inſtitutione fiunt: & qui hoc non eſſe faciendum docẽt, eccleſia eos ana-
Concilium Gangrenſe thematizat. Nam concilium Gangrẽſe capite vigeſimo ſuorum decretorum ſic ait · Siquis
per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus qui per loca & baſilicas ſan-
ctorum martyrum fiunt, vel accuſauerit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur, ſper
Dionyſius Ariopagita. nẽdas eſſe crediderit, anathema ſit. De ſanctorum corporibus honeſte tumulãdis antiquiſſi
mus eſt eccleſiæ ritus, ab Apoſtolorũ tẽporibus hucuſq; deriuatus. Nam beatus Dionyſius
Ariopagita Pauli apoſtoli diſcipulus capite ſeptimo eccleſiaſticæ hierarchiæ in hunc mo-
dũ de hac re ſcribit · Hæc perficiens ſummus ſacerdos, reponit in domo precioſa corpus cũ K
aliorũ æquè potẽtũ corporibus. Si enim in anima & corpore deo amabilẽ vitã, qui dormi-
uit viuebat, p̃cioſum erit cũ ſancta anima cõmilitãs ei corpus ſecũdũ diuinas collationes,
vbi diuina iuſtitia cũ proprio corpore donabit retributas quietes tanq̃ coeũti & cõpartici-
pãti ſacræ aut cõtrariæ vitæ. Propter qđ & ſacrorũ diuina legislatio diuinas cõmunicatio-
nes ambobus donat. Animæ quidẽ in pura cõtẽplatione & ſciẽtia pfectorũ, corpori verò
perdiuiniſſimũ tanq̃ in imagine vnguẽtũ, diuinęq; cõmunionis ſacratiſſimũ ſymbolũ,
totũ hominẽ ſacrificas, & vniuerſalẽ eius ſalutẽ ſacrificãs, & cõſummatiſſimã ipſius reſurre
ctionẽ futurã fore denũciãs. Hactẽn⁹ beatus Dionyſius. In quib⁹ verbis b. Dionyſius apertè

ſatis

A satis indicauit sanctorum corpora post mortem in preciosa domo reponi: & causſam propter quam sic fieri oporteat, expressit, quia videlicet illa sanctorum corpora sanctis suis animabus ad bonũ sunt cooperata, & instrumẽta quædã animarũ fuerunt quibus multa ad dei honorem & suam salutem illæ operatæ sunt. Hæc tamen de illis dicta sunt quorum merita in vita claruerunt, aut martyrio vitam finierũt. Horum enim corpora statim post mortẽ venerationem meruerunt, & ideo in preciosa domo à summo sacerdote reponi dicit. De aliis vero, quorum vita nõ fuit miraculorum operatione manifesta, & ob hanc causſam non sunt eorum corpora precioso loco tunc recondita, si post mortem, deo ita volente, illorum prę-
clara merita magis mundo innotescũt, transferuntur ad honestiorẽ locum illorum corpora, & maiori honore dignantur. Ad cuius rei confirmationem, præter vetustissimam eccle-
siæ consuetudinem, quæ maximi est ponderis, sunt etiam plurimorum sanctorum virorum
B testimonia, quæ ita fieri docent, & factum laudant. Et ante omnia patrum veteris testamẽti exempla proponere placuit, vt impii Vvitcleffistæ agnoscant non esse recẽtem hunc ecclesiæ ritum de transferẽdis corporibus sanctorum. Nam corpus Iacob patriarchæ trãslatum est ab Aegypto in terram Chanaan cõtra faciem Mambræ, & ibidem sepultũ magna cum veneratione filiorũ suorũ, & seniorũ Aegypti. Neq; hoc casu factum est, sed ipsemet Iacob in Aegypto existẽs, antequã moreretur, sic fieri præcepit, dicens, Ego congregor ad po- Gene.xlix.
pulũ meũ: sepelite me cũ patribus meis in spelũca duplici q̃ est in agro Ephron Hethęi cõtra Mambre in terra Chanaan, quã emit Abraham cũ agro ab Ephron Herhęo in possessionem sepulchri. Et Ioseph patriarcha sanctus etiã ipse in Aegypto similiter existẽs, cũ propinquus esset morti, dixit fratribus suis Deus visitabit vos, asportate ossa mea vobiscum de Gene.l.
loco isto. Et huius præcepti postea memor Moyses cum populũ dei ab Aegypto eduxit, Exodi.xiij.
C ossa Ioseph secum tulit. Exeant nunc Vvitcleffistæ, & filios Israel, videlicet Ioseph & fratres illius, & Moysen & alios, idololatras appellent, eò quòd hunc honorem ossibus Iacob & Ioseph detulerũt. Ad sanctos noui testamẽti descẽdo, in quorũ corporibus tot factę sunt trãslationes, vt operosum nimis esset vel centesimã illorum partem referre. Quapropter vnam & alteram referam. De sanctis Geruasio & Prothasio, quorum corpora omnibus ferè ignota, & ideo minus decentibus sepulchris recondita fuerant, beatus Ambrosius, cui illorũ cor- Ambrosius
pora reuelata sunt, scribens hæc ait, Iussi eruderari terram eo loci qui est ante cancellos sanctorum Felicis & Naboris: inueni signa conuenientia. adhibitis etiã quibus per nos manus imponẽda foret, sic sancti martyres eminere cœperũt, vt adhuc nobis silẽtibus arriperetur vrna, & sterneretur prona ad locũ sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros, vt prisca ætas ferebat, ossa omnia integra, sanguinis plurimũ. ingens concursus populi per totũ illud biduum. Quid multa? cõdiuimus integra, ad ordinem transtulimus vespere iam incũben-
D te ad basilicã Faustæ. ibi vigilię, tota nocte manus impositio: sequẽti die trãstulimus ea in basilicã quam appellant Ambrosianam. Dum trãsferimus, cæcus sanatus est. Hæc Ambrosius. Quid ad hæc dicẽt Vvitcleffistæ? forte etiã dãnare nõ verebũtur Ambrosiũ, propterea q̃ istorũ sanctorũ martyrũ corpora in honestiorem & preciosiorẽ locũ transtulerit. Verùm quo pacto translationem illam culpare poterunt, quam deus tanto miraculo cõfirmare voluit, vt eo temporis articulo quo illa corpora trãsferebantur, cæco visum restituerit? Quòd si hoc verum esse negant, & Ambrosio quanuis sancto velut vnico testi diffidunt, producã eiusdem miraculi alterum testem, non quidem auritum, sed oculatum, beatum Augustinũ: vt in ore duorum maneat hæc veritas stabilita. Beatus nanque Augustinus libro vigesimo- Augustin.
secundo de ciuitate dei capite octauo sic ait, Miraculum quod Mediolani factum est cum illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire: quia & grandis est ciuitas, & ibi erat tunc imperator, & immenso populo teste res gesta est con
currente ad corpora martyrum Prothasii & Geruasii. Quæ cum laterent, & penitus nesci-
E rentur, episcopo Ambrosio per somnium reuelata, reperta sunt: vbi cæcus ille depulsis veteribus tenebris diem vidit. Hæc Augustinus. Alterum huius rei proponam exemplum Cornelius
à sancto Cornelio papa & martyre nobis propositum, qui sanctorum Petri & Pauli papa.
corpora in varia loca transtulit. Nam ipsemet testatur se hoc feciſſe, qui in quadam epistola sua sic ait, Quapropter rogo vos nobis congratulari: quia rogatu cuiusdam deuotæ fœminæ atque nobilissimæ matronæ Lucinæ, leuata sunt corpora Petri & Pauli de Catacumbis: & primò quidem beati Pauli corpus leuatum silentio, ac positum est in prædium prædictæ matronæ via Hostiensi, ad latus vbi decollatus est. Postea verò beati Apostolorum principis Petri accepimus corpus, & cõdecenter posuimus illud iuxta

locum vbi crucifixus eſt,inter corpora ſanctorũ epiſcoporũ,in templo Apollinis in monte F
aureo,in Vaticano palatii Neronis,tertio calendarũ Iuliarũ die, orãtes deum & dominum
noſtrũ Ieſum Chriſtũ vt intercedẽtibus ſuis ſanctis apoſtolis,maculas veſtrorũ purget pec-
catorum,& in ſua vos conſeruet voluntate diebus vitæ veſtræ,& in fructu boni operis vos
perſeuerabiles reddat. Hæc Cornelius papa & martyr,cuius vitã & opera ab eo geſta, mar-
tyriũ pro Chriſto cõſummatũ maxime cõmẽdat. Et vt finẽ huic liti imponã, Auguſtinum
profero in huius rei teſtimoniũ. Is enim lib.primo de ciuit.dei cap. xiii.de corporib⁹ ſan-
Auguſtinus ctorũ honorãdis hæc ait,Nec ideò tamẽ contẽnenda ſunt corpora defunctorũ,maximẽ iu-
ſtorũ atq; fideliũ,quibus tanq̃ organis & vaſis ad omnia opera ſanctus vſus eſt ſpiritus. Si
enim paterna veſtis & annulus,ac ſi quid huiuſmodi tanto charius eſt poſteris,quanto erga
parẽtes maior extitit affectus,nullo modo ipſa ſpernẽda ſunt corpora,quæ vtiq; multo fa-
miliarius atq; cõiũcti⁹ q̃ quælibet induméta geſtam⁹. Hæc enim nõ ad ornamentũ vel ad- G
iutoriũ qđ exhibetur extrinſecus,ſed ad ipſam naturã hominis pertinet. Vnde & antiquorũ
iuſtorũ funera officioſa pietate curata ſunt,& exequię celebratæ,& ſepultura prouiſa: ipſiq;
dũ viuerent,de ſepeliẽdis vel trãsferendis ſuis corporibus, filiis mãdauerũt. Hęc Auguſtin⁹.
Et epiſtola cẽteſimatertia cõmendat idẽ ſanctus matrẽ quãdã viduã & filiã eius virginem
propter reliquias Stephani martyris quas ſecũ deferebãt,ſic inquiẽs, Portãt ſanè ſecum re-
liquias beatiſſimi & glorioſiſſimi martyris Stephani, quas nõ ignorat ſanctitas veſtra, ſicut
& nos fecimus,q̃ cõuenienter honorare debeatis. Hæc ille. Beatus Auguſtinus teſtatur ſe
honoraſſe reliquias ſancti Stephani:& alios vt id faciãt hortatur. Et libro.xxii.de ciuit.dei
cap.viii.plurima recenſet miracula quę ante corpus illius ſancti ob illius merita deo facere
placuit. Quid ergo impii Vvitcleffitæ cõtra tot ſanctorũ teſtimonia oblatrant, & ſanctorũ
veneratioñi detrahũt? Sed dicunt,Mortua ſunt corpora, nec ſentiũt vt eorũ animæ,non er
go licet ea venerari,aut honorẽ vllum illis exhibere. O forte argumentũ. nõ ſunt fortè me- H
mores quod Chriſtus ſaluator noſter Saduceis negantibus reſurrectionẽ apud Matthæum
Matth.xxij. dixit: Deus Abrahã,deus Iſaac,& deus Iacob:nõ eſt deus mortuorũ,ſed viuentiũ. Viuũt er-
go deo ſancti,propter quẽ famem,ſitim,& alias corporis ærumnas & cruciatus tolerauerũt.
Eſto illorũ corpora nõ viuãt Vvitcleffitis,viuunt tamẽ deo:in cuius cõſpectu ſunt omnia
quæ illorũ corpora pro deo ſuſtinuerũt. Eſto etiã nullatenus viuãt:nunquid ideo nullo ho-
nore ſunt digna? Non viuebat arca teſtamẽti,nõ ſentiebãt tabulę intus latentes,nõ manna,
non vrna:non ſentiebat virga,immo nec viuebat,quæ olim frõduerat. Et tamen his rebus
magnus eſt olim datus honos, adeò vt nulli præterq̃ ſacerdoti arcã tangere liceret. Et cum
ij.Reg.vi. illam Dauid educeret de domo Obeth,accinctus erat Ephod lineo,& omnis domus Iſrael
ducebãt in iubilo,& clãgore buccinæ. Et huic arcæ quaſi diuinos impẽdit honores, dicente
ſcriptura, Et Dauid ſaltabat totis viribus ante dominũ. Et rurſum·Cúmq; intraſſet arca do
mini in ciuitatẽ Dauid,Micol filia Saul proſpiciẽs per feneſtrã vidit regẽ Dauid ſubſiliẽtẽ I
atq; ſaltantẽ corã domino. Et cum illũ Micol ob hãc cauſſam reprehẽderet,reſpõdit Da-
uid· Ante dominum qui elegit me potius quàm patrem tuum,& quàm omnem domũ eius:
& præcepit mihi vt eſſem dux ſuper populum domini in Iſrael, & ludam, & vilior fiam
pluſquam factus ſum. Vides quantum cultum Dauid exhibuerit arcæ domini: quia ſignũ
quoddam erat deum repræſentans, cum tamen non viueret, nec ſentiret. Ad hunc modum
ſanctorum corpora venerari debemus, quãuis non viuant, nec ſentiant, ſed quia anima-
i.Corin.vi. bus ſanctorum fuerunt coniunctiſſima, & iuxta Pauli ſententiam habitacula & templum
ſunt ſpiritus ſancti. Sed forte non erubeſcent Vvitcleffiſtæ Dauidem ob hanc cauſſam re-
prehendere. Nec mirabor ſi tentauerint: nam qui omnes ſanctos & vniuerſam eccleſiam
de hac re arguere non verentur,mirum non erit ſi Dauidem ſimul cum aliis ſanctis ob ean
dem cauſſam reum etiam facere contendant. Sed opus eſt vt nos de idololatria quam no-
bis obiiciunt, purgemus. Nam eos omnes qui corpora ſanctorum & illorum reliquias K
venerantur, idololatras eſſe cenſent, propterea quòd (vt ipſi aiunt) creaturis diuinos ho-
nores deferunt. Huiuſmodi obiectioni ego reſpondere nolo,quia melius quàm ego reſpõ
Auguſtinus dit Auguſtinus. is enim libro vigeſimoſecundo de ciuitate dei, capite decimo, hanc refel-
lit obiectionem,ſic inquiens, Nos martyribus noſtris non templa ſicut diis, ſed memorias
ſicut hominibus mortuis, quorum apud deum viuunt ſpiritus, fabricamus: Nec ibi erigi-
mus altaria, in quibus ſacrificemus martyribus, ſed vni deo & martyrum & noſtro ſacri-
ficium immolamus. Ad quod ſacrificium ſicut homines dei, qui mundum in eius con-
feſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à ſacerdote qui ſacri-

ficat

A ficat, inuocantur. Deo quippe, non ipſis ſacrificat, quanuis in memoriam ſacrificet eorum: quia dei ſacerdos eſt, non eorum. Ipſum verò ſacrificium corpus eſt Chriſti, quod non offertur ipſis, quia hoc ſunt & ipſi. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis præter intentum obiter annotare decreui quod ait corpus Chriſti eſſe ſacrificium quod à ſacerdote in altari deo offertur. Quod teſtimonium apertè pugnat contra Lutherum & Oecolampadium. Nam Oecolampadius (vt in titulo de euchariſtia indicauimus) negat in eo ſacrificio verum corpus Chriſti contineri, ſed ſolum materialem panem. Lutherus autē etſi fatetur verum corpus Chriſti Saluatoris illic adeſſe, negat tamen à ſacerdote offerri: propter quod dicit miſſam non eſſe ſacrificium. Sed aduerſus hanc hæreſim iam ſupra in titulo de miſſa abunde me dixiſſe arbitror. Verùm quoniam non erat prætereūdum quod nunc Auguſtinus dixit, obiter annotare decreui. Hunc igitur intermittentes ſermonē, eò vnde digreſſa eſt, oratio-

B nem reuocemus, & exultemus quòd tam facilè & luculenter aduerſariorum calumniam beatus Auguſtinus reiecerit. Sed quia nimis leniter & pro ſuo ingenio manſuetiſſime reſpondit, & hi contra quos agimus, quemadmodum Phryges (vt eſt in prouerbio) nō niſi plagis emendantur, beatum Hieronymum, qui durius & acerbius pugnare ſolet, obiicio, vt illos pro ſuis meritis tractet. Is enim beatus pater aduerſus Vigilantium, qui huius erroris etiam extitit author, ſcribens, ita ait · Quis enim o inſanum caput, aliquando martyres adorauit? Quis hominem putauit deum? Nōne Paulus & Barnabas cum à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hoſtias immolare, ſciderunt veſtimenta ſua, & ſe homines eſſe dixerunt? Non quòd meliores non eſſent olim mortuis hominibus Ioue & Mercurio, ſed quòd ſub gentilitatis errore honor eis deo debitus deferretur. Quod & de Petro legi-

C mus, qui Cornelium ſe adorare cupientem manu ſubleuauit, & dixit · Surge, nam & ego homo ſum. Et audes dicere, illud neſcio quid, quod in modico vaſe trāsferēdo colis? Quid eſt illud, neſcio quid, ſcire deſidero. Expone manifeſtius, vt tota libertate blaſphemes: Puluiſculum neſcio quod in modico vaſculo precioſo linteamine circundatum. Dolet martyrum reliquias precioſo operiri velamine, & non vel pannis vel cilicio colligari, vel proiici in ſterquilinium, vt ſolus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo ſacrilegi ſumus quādo Apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii, illorum ſe ſentire præſentiam confitentur? Sacrilegus dicendus & nunc Auguſtus Arcadius, qui oſſa beati Samuelis longo pòſt tempore de Iudæa trāſtulit in Thraciam? Omnes epiſcopi non ſolum ſacrilegi, ſed & fatui iudicandi, qui rem viliſſimam, & cineres diſſolutos in ſerico & vaſe aureo portauerunt? Stulti omnium eccleſiarum populi, qui occurrerunt ſanctis reliquiis, & tanta lætitia quaſi præſen-

D tem viuentemque prophetam cernerent, ſuſceperunt, vt de Paleſtina vſque Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Chriſti laudem vna voce reſonarent? Hæc Hieronymus: qui non contentus eſt Vigilantii calumnias refellere, niſi illum confoderet, & pro ſuo merito tractaret. Sed vt nullus cōtrouerſiæ pateat locus, concilii generalis definitionē in medium proferam. Cōcilium nanq; Lateranenſe ſub Innocentio tertio celebratum, hāc quę ſequitur tulit definitionem. Cum ex eo ꝙ quidam ſanctorū reliquias exponunt venales, & eas paſſim oſtentāt, Chriſtianæ religioni detractū ſit ſæpius, ne in poſterum detrahatur, præſenti decreto ſtatuimus, vt antiquæ reliquiæ amodo extra cauſſam nullatenus oſtēdātur, nec exponātur venales: inuētas autē de nouo, nemo venerari præſumat, niſi prius authoritate Romani pōtificis fuerint approbatæ. Prælati vero nō permittant eos qui ad eorū eccleſias cauſſa venerationis accedūt, variis figmētis aut falſis documētis decipi, ſicut in pleriſq; locis occaſione queſtus fieri conſueuit. Hactenus concilū Lateranēſe. Quæ verba habētur in volumine decretaliū epiſtolarū titulo de reliquiis & veneratione ſanctorū. In qui-

E bus verbis ſicut ſapiēter cauit ne nouæ reliquiæ faciliter honorētur ſine Romani pontificis licētia: ita cōtrà concedit eas quæ iam exploratæ virtutis ſunt, honorari. Et de hac re abunde me dixiſſe cenſeo, pro ea breuitate quā ſtatui ſeruare. Scripſit aduerſus hāc hæreſim Hieronymus libellū cōtra Vigilantiū, quo loco teſtatur ipſe Tertullianū ſcripſiſſe inſigne volumē quod vocauit Scorpiacū aduerſus hāc hæreſim, quę olim cōtra eccleſiā erupit, & refert illā olim vocatā fuiſſe Cainā hęreſim. Vnde cōſtat Eunomiū etiā nō fuiſſe huius hæreſis inuentorē, ſed longo tēpore illū pręceſſiſſe: quæ multo tēpore dormiēs poſtea ab Eunomio, dein à Vigilātio, demum à Iohanne Vvitcleff ſuſcitata eſt. Scripſit etiā aduerſus hanc hæreſim Thomas Vvalden in opere illo inſigni quod fecit de ſacramentalibus.

Hieronym⁹

Actuū. xiiij.

Actuum. x.

Concilium Lateranēſe.

Reſtitutio.

F

Græci. St quædam hæreſis aſſerens non eſſe neceſſariã rei furto ſublatę reſtitutionem, vt quis vitam poſſit aſſequi æternam. Hanc hæreſim inter alios Græcorũ errores recenſet Guido Carmelita, qui ait ꝙ Græcorũ ſacerdotes, pro furtis, vſura, rapina manifeſta, non iniungunt vt ſatisfaciãt aut reddant, ſed oleo ſimplici inungunt raptorem, quem aſtringunt vt aliquã pecuniæ portionem illis diſtribuat, vt abſolutionem illi impendant: quam pecuniam à fure aut raptore recipiẽtes, ipſum raptorem abſoluunt. Eraſmus Roterodamus de hac re nõ paruam prębuit anſam ſuſpicionis. Nam in annotationibus ſuper nouum teſtamẽtũ, innuit reſtitutionem rapinæ nõ eſſe faciendã, ſed ſatis eſſe eleemoſynã facere, vt furti & rapinæ peccatũ deleatur. Et nequis verbis meis fidẽ deroget, putãs me hoc falſò tribuere Eraſmo, verba illius quæ in quarta huius operis editione habẽtur, referam. Is enim Eraſmus in annotationibus ſuper. xi. cap. Lucæ, pertractans illud ſaluatoris dictũ, Quod ſupereſt, date eleemoſynã: poſt multa deniq; hæc dicit· Illud annotandũ, cum modo fecerit mentionẽ rapinæ, in remedio nõ fieri mentionẽ reſtitutionis: tantũ pollicetur eleemoſyna data omnia fore mũda. Hæc Eraſmus. Quid hæc verba doceant, lector prudens & candidus facilè intelliget. Verùm hãc ſuſpicionem in quinta ciuſdem operis editione Eraſmus amouit, quoniam poſt verba illa quæ proximè citauimus, hæc quæ ſequuntur addidit· Sed qui iubetur dare iis quibus nihil debet, multo magis iubetur reddere ſiquid cui debet. Quę verba omnem prorſus tollũt de reſtitutione non facienda ſuſpicionem. De hac tamen re admonere volui lectorem, ne ſi fortè in tertiam aut quartam operis illius editionem inciderit, verba Eraſmi quæ illic habentur legens, illius authoritate fretus in hunc fortè labatur errorẽ. Nam in verbis illis quæ in quarta editione habebantur, magnam erroris prębuerat occaſionem, propter quod huic malo mederi voluit. Vtinã hanc mentẽ in cæteris ſuis erroribus habuiſſet. Sed iam ad Græcorum errorem accedamus, & oſtendamus quàm aliena ſit à fide catholica hæc ſententia.

Eraſmus.

G

H

Thobi. iiij. Mauth. xxij. Primò hæc ſententia pugnat apertè cum lege naturę, quæ ait, Ne feceris alicui quod tibi oderis fieri. Et rurſum · Diliges proximum tuum ſicut teipſum. At rarus eſt qui non odiat ſe re ſua ſpoliari. Et quiſque iuſtè optare poteſt, vt quod ſibi furto ſublatum eſt, reſtituatur: hoc igitur alteri quem vi ſpoliauit, viceuerſa reddere tenebitur. Præterea Paulus apoſtolus hoc pręcipit, ſic inquiens· Omnibus reddite debitum: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. In quibus verbis poſtquam omnibus debita reddenda præcepit, ne fortè ſolo præcepto parum dixiſſe videretur, prohibitionẽ, quæ fortius & perpetuum eſt vinculum, ſubiunxit, dicens · Nemini quicquam debeatis. Deinde, ſanctus ille Thobias cum vocem balãtis hœdi, quem vxor illius domũ detulerat, audiuit, dixit· Videte ne fortè furtiuus ſit, reddite eum dominis ſuis: quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Rurſum deus ipſe ab illo qui veram agit pœnitentiam, exigit vt rapinam reſtituat, ſi ſuorum peccatorum remiſſionem impetrare optat, ſic inquiens · Si dixero impio, morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, nõ imputabuntur ei. Nihil hoc teſtimonio apertius dici potuit. Nam hac lege & conditione promittit deus ſe pœnitenti peccata donaturum, ſi rapinam reddiderit. Quo fit, vt conditione ſublata, hoc eſt non reddita rapina, deus peccata non dimittat. Vn de beatus Auguſtinus in epiſtola ad Macedonium ait · Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſſit, & non redditur, pœnitentia non admittitur, ſed ſimulatur. ſi autem veraciter agitur, non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum. Hæc Auguſtinus. Quæ verba habentur in volumine decretorum decimaquarta quæſtione ſexta. Vereantur ergo ſacerdotes Græcorum, fures & raptores à rapina abſoluere, quos deus ſine reſtitutione abſoluere non vult. De his enim ſacerdotibus Hieremias propheta mihi dixiſſe videtur cum ait, Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, pax, & non erat pax. Cum ignominia contritionem filiæ populi curat, qui peccãti & non legitime pœnitenti facilè abſolutionem impendit. Neq; opus eſt vt aduerſus tam peſtiferum errorem amplius immoremur.

Thobi. ij.

Ro. xviij.

Ezechi. 33

I

K

Auguſtinus

Hiere. vi.

Resurrectio.

MVlti ex vetustis hæreticis negauerũt carnis resurrectionẽ esse futuram. Quæ hæresis apud Iudæos fuit primum orta. Nam Saducæi (vt patet ex euangelio Matthæi) negabant carnis resurrectionẽ. Ex illis autẽ qui semel Christũ per baptismum induerunt, primus qui hanc hæresim suscitauit, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus Apostolorum fit mentio. Hoc enim illi impingit Augustinus, quanuis Tertullianus in libro de hæresibus de hoc Simone faciens sermonem nihil tale illi tribuit. Basilidem tamen dicit in hunc errorem fuisse lapsum, cui similem errorem non tribuit Augustinus. Hymeneus & Philetus teste Apostolo Paulo dixerunt resurrectionem iam esse factam, nec amplius futuram. Carpocratitæ etiam (vt Augustinus ait) negarunt carnis resurrectionem. Valentinus & Apelles iuxta Augustinum & Tertullianum hoc idem senserunt. Marcioni & Ophitis hoc idẽ tribuit Tertullianus, sed nõ Augustinus. Marco & Cerdoni, & Caianis, & Seuerianis, & Archonticis, & Hierachitis eundem errorem impingit Augustinus, non autem Tertullianus. Seleucianis, & Proclianitis obiicit hunc errorem Philaster Brixiensis episcopus, quem etiam in hac parte sequitur Augustinus. Frater Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum refert Almaricum, Albigenses, Albanẽses hũc erroré fuisse tutatos. De Origene refert Augustinꝰ ex Epiphanii sententia illum negasse carnis resurrectionem. Verùm Theophilus Alexandrinus episcopus (vt mox infra dicemus) alium errorem impingit Origeni, qui cum hoc velut ex diametro pugnat: quoniam ex eo conuincitur Origenem concessisse carnis resurrectionem. Vtri autem istorum sit in hac parte credendum, videlicet Epiphanio, an Theophilo, ego non video. Mea quidem sententia neutri eorũ credetur, quoniã aut vtrique eorum credẽdum est, aut neutri. Nõ est autẽ possibile vt vtrique credatur, cũ eorũ testimonia aduersus Origenẽ non sint conuenientia, sed inter se pugnantia. est ergo necessarium vt nulli credatur, præsertim cũ constet ex lib. x. historię tripartitę Cassiodori, vtrũq; videlicet Epiphaniũ & Theophilum fuisse Origenis nomini infestum. Aduersus hanc hæresim non est operosum disputare, cũ tam aperta & tã clara sint scripturæ sacræ testimonia quibus illa reuinci potest, præsertim ꝙ nõ aduersus Ethnicos philosophos nũc arma sumimꝰ, sed aduersus eos q se Christianos iactant, quos oportet scripturæ sacræ testimoniis credere. Saduceos enim negantes resurrectionem Saluator noster testimonio scripturæ sacræ conuicit, dicens, Erratis nescientes scripturas, neque virtutem dei. In resurrectione enim neq; nubent neq; nubẽtur, sed sunt sicut angeli dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à deo dicente nobis, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob? deus non est mortuorum, sed viuẽtium. Et Paulus apostolus in priore epistola ad Corinthios, redarguẽs eos qui carnis resurrectionem negãt, sic ait, Si autẽ Christus prędicatur ꝙ resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis & fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes, quoniam testimonium diximus aduersus deum, ꝙ suscitauerit Christum, quem non suscitauit si mortui nõ resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neq; Christus resurrexit. Quòd si Christus nõ resurrexit, vana est fides vestra. Et in posteriore epistola ad Timotheũ dicit Hymeneum & Philetũ à veritate excidisse, dicentes resurrectionem iam factam, & subuertisse quorundã fidem. In symbolo Apostolorũ docetur carnis resurrectio. Eandem docet symbolum fidei editũ in cõcilio Constantinopolitano. Piget plura citare testimonia pro re tam manifesta. Si quis autem plura de hac re nosse cupit, legat quendam libellum beati Ambrosii in modũ orationis qui inscribitur de fide resurrectionis: in quo libro non solum testimoniis scripturæ conuincit, sed etiam aliis argumentis persuadet resurrectionem.

Matt. xxij. Simon magus. Basilides. Hymeneus Philetus. ij. Timo. ij. Carpocratitæ. Valẽtinus. Apelles. Marcion. Ophitæ. Marcus. Cerdon. Caiani. Seueriani. Archõtici. Hierachitæ Seleuciani. Proclianitę Almaricꝰ. Albigẽses. Albanẽses. Origenes. Matth. xxij. Exodi xiij. i. Corin. xv ij. Timo. ij.

SEcũda hæresis est quæ docet corpus nostrũ in illa resurrectionis gloria futurũ ĩpalpabile, & inuisibile. Huiꝰ hæresis author fuit quidã Eutychius Cõstãtinopolitanus episcopꝰ dicẽs corpꝰ post resurrectiõis gloriã futurũ aere & vẽto subtiliꝰ, ita vt nec palpari nec videri possit. Huiꝰ autẽ hæresis caussa beatꝰ Gregorius postea summꝰ põtifex fuit a sede apostolica missus legatꝰ Cõstãtinopolim: quò perueniẽs corã Tyberio Cõstantino tunc imperatore eũdem Eutychium in fide nostræ resurrectionis errasse conuicit. Quo facto, ipse imperator librũ quem Eutychius de resurrectione ediderat, comburi iussit. Aduersus hunc

Eutychius

Iob.xix. errorē eſt illud quod ait Iob, Scio enim q̄ redēptor meus viuit,& in nouiſſimo die de ter F
ra ſurrecturus ſum,& rurſum circūdabor pelle mea,& in carne meavidebo deum:quē viſu-
rus ſum ego ipſe,& oculi mei cōſpecturi ſunt,& non alius.Si corpus quod modo palpabile
& viſibile eſt,poſtea nō eſt palpabile neq; viſibile,ſed aere & omni vēto ſubtilius:ergo a-
lius erit homo qui poſtea reſurget,& alius qui modo viuit.Et hoc innuere videtur gloſſa
ſuper illū locū Iob,quæ ſic ait,Expreſſe indicat veritatē reſurrectionis. Nō enī alius mori-
tur, & alius reſurgit(vt qui dicūt inuiſibile & impalpabile corpus futurū,ſicut Eutychius di-
xit)ſed idē ipſe.Hæc gloſſa,q̄ dicitur ordinaria. Vnde patet q̄ miſere fuerit deceptus frater
Bernardus de Lutzēburgo, qui in ſuo catalogo hæreticorum duos ſcribit fuiſſe hæreticos,
vnū Eutycium,& aliū Eutychium per c aſpiratum.Et vt cognoſcas eum ſentire non fuiſſe
eundem,aduerte q̄ poſtq̄ Eutyciū in prima editione catalogi texuerat,in poſteriore edi-
tione addens in fine eiuſdē catalogi alios hæreticos qui ſibi videbātur deeſſe in prima edi G
tione, poſuit Eutychiū per c aſpiratum ,tanq̄ hic alius eſſet ab illo quem prius ſcripſerat.
Et cū duos eſſe crediderit, duas etiā nobis vult oſtendere illorum hæreſes. Eutycium qui-
dem dicit illum ſenſiſſe aliū hominē mori,& alium reſurgere. De Eutychio verò refert il-
lum docuiſſe corpora noſtra reſurgere impalpabilia & inuiſibilia.Quod ſi recte rem prout
decebat inſpexiſſet, agnouiſſet eundem eſſe hominem qui illa docuit,quāquam in diuerſis
codicibus diuerſis literis ſcriptum reperiamus,in aliquibus per c ſimplex,in aliis vero per c
aſpiratum.Cæterum quòd hæreſis ſit eadem,ex verbis gloſſæ ordinariæ quæ proxime cita-
uimus, apertiſſimē conuincitur.Nam eadem gloſſa innuit Eutychium ſenſiſſe alium homi
nem mori,& alium reſurgere,& mori corpus palpabile & viſibile,& reſurgere impalpabile
& inuiſibile.Quod ſi gloſſa non ſatis aperte illud oſtendit,ſaltem ex beato Gregorio pote-
rat illud cognoſcere, qui in libro moraliū exponēs illa verba Iob quæ proxime citauimus,
narrat acta ſua cum eodem Eutychio epiſcopo Conſtantinopolitano,& refert illū ſenſiſſe H
q̄ alius ſit homo qui moritur, & alius qui reſurgit:propterea q̄ credidit corpus hominis
mortui eſſe palpabile & viſibile, & corpus illius qui reſurgit,eſſe impalpabile & inuiſibile,
quia dicebat illud eſſe futurum aereū, & omni vento ſubtilius. Et ita aduerſus errorem hu-
ius Eutychii Cōſtantinopolitani epiſcopi beat⁹ Gregorius profert illum locum Iob quem
proxime citauimus.Hæc dixi vt videant omnes q̄ facilē errent ii qui facilē pronunciant
antequā res fuerit probe(vt decet)examinata.Sed his omiſſis ad noſtrū ſcopum redeamus.
Eundem hominē reſurgere qui & moritur, conuincunt illa Chriſti verba quæ dixit Mar-
Iohan.xi. thæ de Lazaro eius fratre tunc mortuo,Reſurget frater tuus.Si enim corpus reſurgentis eſ-
ſet aereū & impalpabile,tunc Lazarus qui reſurrexit,non fuiſſet frater Marthæ,poſtq̄ tunc
nō habuiſſet illud corpus per qđ erat inter illos iuncta cognatio.Præterea,redēptor noſter
dubitantibus de ſua reſurrectione diſcipulis oſtendens manus & latus, palpanda oſſa car-
Luc.xxiiij. nēmque præbuit, dicens,Palpate & videte,quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me I
videtis habere.Qui de hac hæreſi amplius noſſe cupit,legat beatum Gregorium in morali-
bus ſuper decimumnonum caput Iob,circa finem.

TErtia hæreſis aſſerit corpora poſt reſurrectionē futura iterū mortalia, & poſt illā re-
ſurrectionē multis ſeculis trāſactis dicit corpora in nihilū redigēda.Hui⁹ hæreſis au-
Origenes. thor fuit Origenes.Hoc enī illi impingit Theophilus Alexādrin⁹ epiſcopus in lib.ii.
ſui paſchalis,quod opus beatus Hieronymus è Græco vertit in latinū ſermonē. Et ſi verū
eſt Origenē hoc ſenſiſſe,oportet vt falſum ſit quod Epiphanius de illo refert,illum videli
cet negaſſe reſurrectionē.Nam qui dicit corpora poſt reſurrectionem futura mortalia,ſatis
apertè reſurrectionē fatetur.Verùm quia poſt iſtam reſurrectionem Origenes teſte Theo-
philo docet corpora in nihilū redigenda,nec amplius reſurrectura, fieri poteſt vt Epipha-
nius de hac ſecūda morte intellexerit cū dixit Origenē docuiſſe poſt mortem non eſſe re-
ſurrectionē.An autem Origenes ita ſenſerit,an ſecus,ignoro. Hoc certo ſcio,q̄ Theophi- K
lus ita illum ſenſiſſe narrat.Quapropter cū iam ſit de hac re Origenes notatus, oportet vt
ad illius errorem reuincendū aliqua proferamus ſcripturæ ſacræ teſtimonia.Paulus apoſto-
Roma.vi. lus in ea quæ eſt ad Romanos epiſto.ait,Chriſtus reſurgens ex mortuis,iam non moritur:
mors illi vltra non dominabitur. Si Chriſtus poſt reſurrectionē amplius non moritur, nec
noſtra corpora poſt reſurrectionē erunt mortalia : quoniam reſurrectio Chriſti exemplar
fuit aut ſignum quoddā futuræ in nobis reſurrectionis.Et in priore epiſtola ad Corinthios
i.Cor.xv. expreſſius de hac re nos docet,vbi poſtq̄ propoſuerat ſimilitudinē de grano ſeminis mor
tificati,quod tandē viuificatur,ad corporis noſtri reſurrectionē reuerſus ita dicit, Semina-

tur in

A tur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Et parum infra, Ecce myſteriū vobis dico, Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momēto, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Non poterat quicquam apertius dici ad hunc errorem reiiciendum. Sed audi quid adhuc Apoſtolus ſubiungat, Cum autem (inquit) corruptibile hoc induerit incorruptibilitatē, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. At non perfecte eſſet deuicta mors, ſi reſurgentibus corporibus iterum mors ſæua dominabitur. Neque Chriſtus perfecte deuiciſſet eum qui mortis habebat imperium, hoc eſt diabolum, ſi mors iterum noſtra corpora poſſeſſura eſt. Præterea, beatus Iohannes in A-

B pocalypſi de iuſtis poſt reſurrectionem loquens ait, Et abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorū, & mors vltra non erit, neq; luctus neq; clamor, neq; dolor erit vltra, quia prima abierunt. Cum hæc teſtimonia apertiſſima ſint, non eſt opus in hac parte longiore diſputatione. Apoc. xxi.

QVarta hæreſis docet Chriſtum ſurrexiſſe à mortuis die ſabbati poſt paraſceuen hora ſexta. Hunc errorem tribuit Guido Armenis: quem ſemper in recenſendis erroribus Armenorum ſequutus ſum: quia (vt ingenue fatear) neminem alium ſcriptorē reperire potui quem in hac re conſulerem. Et quantum ad hunc errorem ſpectat, certe miror quòd homo qui euangelia legerit, in tam apertum errorem potuerit labi. Nam cum ſit manifeſtum Chriſtum fuiſſe mortuum feria ſexta in paraſceue, ſi ſabbato proximo reſurrexit, quomodo verum erit illum reſurrexiſſe die tertia? At ipſe ſaluator prænuncians diſci- Armeni.

C pulis ſuis ea quæ futura erant circa ipſummet, ait illis, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur: & poſtquam flagellauerint, occident eum, & die tertia reſurget. Præterea, ipſe idem ſaluator noſter Iudæis petentibus ſignum de cælo ab eo, ait, Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei niſi Io- Lucæ. xviij.

næ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in vētre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Si Chriſtus moritur feria ſexta, & poſt mortem manet in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: fieri non poteſt vt proximo die ſabbati reſurrexerit. Sed de hoc ſatis. Matth. xij.

QVinta de hac re hæreſis eſt, quæ docet omnes homines in ſexu virili reſurrecturos, nullumq; eſſe poſt reſurrectionem futurum fœmineum ſexum. Hunc errorem Guido tribuit Armenis, & vigeſimo loco inter errores Armenorū illum recēſet. Bea- Armeni.

D tus Auguſtinus libro vigeſimoſecundo de ciuitate dei capite decimoſeptimo huius erroris meminit, dicens fuiſſe aliquos qui ita ſentirent: non indicat tamen qui fuerint huius hæreſis patroni. Fœminas poſt reſurrectionem eſſe futuras, vel ex eo conſtare poteſt, ꝙ dominus fœminam fecit ſicut virum. Sic enim ſcriptura ait: Maſculum & fœminam fecit eos. Ex Geneſ. i.

quibus verbis conſtat ſexum fœmineum non eſſe vitium, aut ex vitio, ſed ex natura. quoniā enim ante peccatū fœmina erat, non ex vitio contigit vt fœmina fieret. Nec ſexus ipſe vitium eſt: quoniam non fuiſſet à deo factus. Cum ergo non ſit vitium neque ex vitio fœmineus ſexus, ſed ab ipſis naturæ incunabulis à deo factus, conſequens eſt vt qui vtrūq; ſexū fecit, vtrūq; etiā reficiat: & qui vtrūq; inſtituit, vtrūq; ſimiliter reſtituat. Præterea Paulus ſcribēs ad Galatas ait: Quicunq; in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtū induiſtis. Non eſt Iudęus Galat. iij.

neque græcus: non eſt ſeruus neq; liber: non eſt maſculus neq; fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Si fœmina etiam eſt in Chriſto Ieſu ſicut maſculus, cur nō erit in gloria ſicut maſculus? Accedit ad hæc, ꝙ interrogatus dominus à Saduceis negātibus re-

E ſurrectionem, de muliere quæ ſeptem fratribus nupſerat vt quiſq; illorum defuncti fratris ſemen ſuſcitaret, cuius illorum futura eſſet poſt reſurrectionem, reſpondit: Erratis, neſcientes ſcripturas, neq; virtutem dei. In reſurrectione enim neq; nubent, neq; nubentur: ſed erūt Matth. xxij.

omnes ſicut angeli dei. At ſi nulla eſſet poſt reſurrectionem futura mulier, facilius illorum errorem deſtruxiſſet, dicens non eſſe futurum muliebrem ſexum poſt reſurrectionem. Et cum locus eſſet aptiſſimus, debuiſſet illos de hac re docere: vt diceret illam mulierē de qua erat quæſtio, virum illam eſſe futuram, non fœminam. Verùm nō illud dixit, ſed hoc: In reſurrectione non nubent neq; nubentur. Nuptias ergo poſt reſurrectionem futuras negauit, non ſexus varietatem. Immo hanc varietatē illic futuram innuit cum dixit, Non nubent:

quod conuenit fœminis:neq; nubentur,quod viris. Erunt ergo fœminæ quæ hic nubere ſo- F
lent,& viri qui hic vxores duxerunt: quoniam cum nuptias negauit, ſexus varietatem la-
tenter innuit,qui ad nuptias exigitur. Erunt quidem membra illa,ſed non ad antiquū vſum
deputata,ſed ad decorem nouum,& ad dei ſapientiam & bonitatem commendandam. Sed
Ephe.5. qui hunc errorem tuentur, obiiciunt nobis illud Pauli ex epiſtola ad Epheſios· Donec oc-
curramus omnes in vnitatē fidei in virum perfectum in mēſuram ætatis plenitudinis Chri-
ſti. Ex quo loco arguunt omnes in virili ſexu reſurrecturos:quoniam Apoſtolus ait omnes
nos occurſuros in virum perfectum. Huic obiectioni beatus Auguſtinus reſpondet, illo lo-
co virum capi pro homine ſiue maſculus ille ſit ſiue fœmina. Sic enim alibi ſcriptura ſæ-
piſſime capere conſueuit. Nam illud eſt manifeſtū(vt alia interim omittam)quod in Pſal-
Pſal.xxxi. mo dicitur· Beatus vir,cui non imputauit dominus peccatum. Quo loco conſtat nomine
viri fœminam intelligi:quoniam beata etiam fœmina,cui non imputauit dominus pecca- G
Gregorius. tum. Et beatus Gregorius in homilia illius euangelii,Sint lumbi veſtri præcincti,hoc idem
admonet,ſic inquiens·Quia viris luxuria in lumbis ſit,fœminis in vmbilico,teſtatur domi-
Iob.xl. nus qui de diabolo ad beatum Iob loquitur dicens: Virtus eius in lumbis eius: & fortitu-
do illius in vmbilico ventris eius. A principali igitur ſexu lumborum nomine luxuria deſi
gnatur cum dominus dicit, Sint lumbi veſtri præcincti. Hæc Gregorius. In quibus verbis
manifeſte ſatis admonet, nomine ſexus maſculini tanquam principalioris fœmineum ſe-
xum deſignari. Poteſt etiam aliter reſponderi,& forte propius ad literæ ſignificationem,vt
dicamus illo loco Paulū nec meminiſſe reſurrectionis,ſed de perfectione doctrinæ,& agni-
tione veritatis. Nam poſtquam dixerat datos eſſe à Chriſto quoſdam Apoſtolos, quoſdam
prophetas,alios euangeliſtas, alios doctores ad conſummationē ſanctorum in opus mini-
ſterii in ædificationem corporis Chriſti,ſtatim ſubdidit:donec occurramus in vnitatem fi-
dei,& agnitionem filii dei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. H
Quæ verba pertractans beatus Ambroſius in commentariis ſuper epiſtolas Pauli, hæc ait·
Tam diu dicit manere ordinationem,q̄ diu cuncti deſtinati ad vitā,vnius ſint fidei. In co-
gnitionem Chriſti ita elaborandum hortatur, vt perfectio fidei apprehendatur. Cuius hæc
ratio eſt,vt Chriſtum perfectum & plenum deum teneat fides, ne menſura humana metia-
tur,ſed in plenitudine diuinitatis quaſi perfectus deus habeatur. Nec enim perfectum dicēs
virum,temporali ætate & menſura ſignificat,ſed per hoc dictum perfectos nos vult fieri in
plenitudine intellectus diuinitatis filii dei. Hactenus Ambroſius. Et ad eūdem modum in-
terpretatur Theophylactus illum Pauli locum. Demum opus eſt vt eccleſiæ diffinitionem
de hac re audiamus. Nam inter eccleſiaſtica dogmata vnum de hac re ſeptuageſimo loco
habetur,quod tale eſt·In reſurrectione ex mortuis,ſexus forma nō mutabitur, ſed vir mor-
tuus reſurget in forma viri,& fœmina in forma fœminæ. Hæc ibi, & de hoc ſatis. Aduerſus
hanc hæreſim neminem ſcripſiſſe ſcio præter beatum Auguſtinum, qui libro vigeſimoſe- I
cundo de ciuitate dei,capite decimoſeptimo paucula quædam differit.

Sacerdotium.

Lutherus. Nus ex perniciosis & execrandis erroribus Lutheri eſt quo docet omnes
Chriſtianos eſſe ſacerdotes, & omnes Chriſtianos habere æqualē poteſta-
tem,nulla ſtatus aut ſexus diſcretione facta. Verùm etſi omnes Chriſtianos
dicat eſſe ſacerdotes, docet tamen nemini licere illa poteſtate vti niſi per
conſenſum communitatis: quia(vt ille ait) quod eſt omnium communi-
ter,nullus ſingulariter poteſt vſurpare,niſi vocetur. Poteſtas ergo hæc iuxta Lutheri ſenten
tiam primo ad communitatem ipſam deriuata fuit, deinde ab ipſa communitate in eum K
qui ſacerdotio fungeretur. Sed hic Lutherum percontari oportet, an ſacerdotium euange-
licum credat eſſe abiectius & vilius q̄ ſacerdotium veteris legis? Non puto illum adeo in-
ſanire vt inficietur ſacerdotium euangelicū eſſe multo præſtantius ſacerdotio Leuitico. At
ſacerdotium veteris legis non fuit adeo abiectum & vile, vt omnibus ſine vlla differentia
creditum fuerit. In Exodo enim legimus dominum deum Moyſi hæc verba dixiſſe· Ap-
Exo.xxviij plica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis ſuis de medio filiorum Iſrael, vt ſacer-
dotio fungantur mihi, Aaron,Nadab,& Abihu, Eleazar & Ithamar filii Aaron: facieſque
veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Ecce vides Aaron & filios eius ſe-

gregatos

A gregatos ex præcepto domini à tota plebe vt ſacerdotio fungerentur coram eo. Et in libro Numerorum etiam legimus tribum Leuiticam eſſe à domino peculiariter electam ad miniſterium tabernaculi, & filios Caath deſtinatos ad portãda vaſa ſanctuarii inuoluta ab Aaron & filiis eius, vt nõ tangerent ea, ne forte morerentur. Quid hic dicet Lutherus? Si tantã reuerentiam deus præcepit exhiberi vaſis ſanctuarii, vt non ab alio quàm à ſacerdote tangi poſſent, quanto maiorem reuerentiam credendum eſt nos oportere exhibere ſanctiſſimæ euchariſtiæ, vt vaſa quibus illa reconditur, ne dicam ipſammet, non permittamus ab alio q̃ à ſacerdote contrectari? Si enim tantus honor pręſtatur vmbræ, nonne iuſtum eſt vt maiorem multo honorẽ tribuam? corpori? Dathan Chore & Abiron abſorpti ſunt à terra, & viui deſcenderunt vſque ad inferos, eò ꝙ ſacerdotale officiũ vſurpare tentarũt, & ducenti quinquaginta viri illis conſentientes ab igne conſumpti ſunt. Et Oza quoniam extendit manũ ad arcam dei, & tenuit eam contra ſuæ ſortis cõditionem, ſubito percuſſus eſt à domino ſuper temeritate ſua, & mortuus eſt ſtatim ibi iuxta arcam dei. Et Ozias rex Iuda fuit à domino lepra percuſſus in fronte, eò ꝙ ſacerdotalis ordinis munus vſurpare præſumpſit offerendo incenſum ſuper altare thymiamatis. Baltaſar rex temulentus bibens ex vaſis aureis & argenteis quæ Nabuchodonoſor pater eius abſtulerat de templo dei quod erat Hieroſolymis, vidit manum ſcribentem in pariete, Mane, Thetel, Phares, & eadem nocte illo interfecto Darius Medus ſucceſſit in regnũ. Si dominus tãtum zelatus eſt pro figura, quãto magis zelabitur pro veritate? Vmbram nõ permiſit tangi niſi à ſolo ſacerdote, & corpus permittet contrectari indiſcrete à quolibet? Caueant ergo laici Lutherani, & ad dominum conuertãtur, ne forte ſicut Dathan Chore & Abiron viuos illos dominus in infernum coniiciat. Præterea ſi inſtitutio ordinis ſacerdotalis, & eiuſdem inſtitutionis tempus bene circunſpiciantur, facilè huius rei veritas patebit. Nam ſacerdotes fuerunt à domino initiati in cœna
C vltima, quando ſaluator noſter cum diſcipulis ſuis cœnans dixit illis, Hoc facite in meam commemorationem. Fuerunt autem conſummati in ſacerdotio, quum poſt reſurrectionem dixit eiſdem, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: & quorum retinueritis, retẽta ſunt. At multo ante hæc tempora ipſi diſcipuli Chriſtiani erant, quia iam fuerant Chriſtum per baptiſmum induti, quum tamen tunc non erant ſacerdotes. Non ergo (vt Lutherus ait) in baptiſmo efficitur quiſq; ſacerdos: nec oportet vt eo ipſo quo aliquis eſt Chriſtianus, ſit etiã ſacerdos, qui poteſtatem habeat ſupra corpus Chriſti verum & myſticum, hoc eſt, poteſtatem conſecrandi & abſoluendi. Rurſum, beatus Paulus Timotheo ſcribens ait, Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuũ preſbyteri. Vel (vt doctiſſimus vir Eraſmus apertius tranſtulit) authoritate ſacerdotii. Et iterum ad eundem Timotheum, Vt reſuſcites (inquit) gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Ex quibus Pauli locis duo aduerſus Lutherum colligimus. Vnum, ꝙ Timo
D theus fuerit ſacerdos ordinatus à Paulo. Alterum, ꝙ talis ordinatio fuerit facta per authoritatem ſacerdotii, & non (vt Lutherus ait) per conſenſum plebis. Et ad Titum ſcribens ait, Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quę deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si omnes Chriſtiani ſunt ſacerdotes: non erat neceſſariũ relinquere Titum Cretæ ad conſtituendos preſbyteros per ciuitates. Aduerte etiam qualiter Titus fuerit ordinatus à Paulo, & officiũ ſacerdotale exercuerit Cretæ ex ſolo iuſſu Pauli, & non ex conſenſu aut conceſſione populi. Sicut & ego (inquit Paulus) diſpoſui tibi. Deinde in epiſtola ad Hebræos idem Apoſtolus ait, Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à deo tanquam Aaron. At Aaron non à plebe fuit vocatus aut inſtitutus ſacerdos, ſed à deo, neque à plebe fuit ſacerdotium deriuatum. multo ergo minus erit ſacerdotiũ euangelicum à plebe deriuatum: cum hoc ſit multo auguſtius illo. Et in priore epiſtola ad Corinthios idem apoſtolus enumerans officia à Chriſto in eccleſia diuiſa, ait, Et quoſdam
E quidem poſuit deus in eccleſia, primo Apoſtolos, ſecundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum. Quod ſi vnuſquilibet omnia poteſt (vt ait Lutherus) fruſtra tot diſtribuit officia. Ideo merito ibidem ſubiungit Paulus· Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes gratiam habent curationum? Nunquid omnes linguis loquũtur? Nunquid omnes interpretantur? Ecce iuxta Pauli ſententiam non omnes doctores, non omnes prophetæ, nõ omnes interpretantur: vnde colligitur vt etiam non omnes ſint ſacerdotes: præſertim quũ iuxta Lutherum ſacerdotiũ nihil aliud ſit quàm poteſtas concionãdi. Poſſem ego hic pro

Num.iiij. Num.xvi. ij.Reg.vi. ij.Par.xxvi. Daniel.iij. Lucæ.xxij. Iohan.xx. i.Timo.iiij. Tit.i. Heb.v. i.Cor.xij.

huius rei confirmatione plura ſacrorum doctorum citare teſtimonia, ſed prudens omitto, F
eò quòd ſacræ ſcripturæ teſtimonia quæ protulimus, ſunt ſatis aperta. Vnum tamen ſolum
citabo Tertullianum, vt ex eo pateat quam vetuſta ſit hæc Lutheri hæreſis. Nam in libro de
præſcriptionibus hæreticorum, illorum mores deſcribens, illóſque reprehendẽs, ſic ait, Or-
dinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc neophytos collocant, nunc ſeculo
obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate nõ poſſunt. Nuſquã
facilius proficitur quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt. Itaque alius
hodie epiſcopus, cras alius: hodie diaconus, qui cras lector: hodie preſbyter, qui cras laicus.
Nam & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Hæc Tertullianus. Ex cuius verbis hoc vlti-
mum eſt aduertendum, quod reprehendens ait hæreticos iniungere ſacerdotalia munera
laicis. Si ergo hic eſt hæreticorũ mos, hoc debuit Lutherus etiam facere, vt à moribus hæ-
reticorum parentum ſuorum non eſſet alienus. Aduerſus hanc hæreſim pugnant ea quæ ſu- G
pra in titulo de ordinis ſacramento, & in titulo de mulieribus digeſſimus. Sunt etiam aduer
Cõcilium Carthaginenſe. ſus eam plurimorum conciliorum decreta. Concilium Carthaginenſe quartum præſcribit
modum quo aliquis ſit in preſbyterum ordinãdus. At ſi omnes Chriſtiani (vt Lutherus ait)
Cõcilium Lateranẽſe. ſunt ſacerdotes, ſuperflua eſt talis ordinatio. Concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio
celebratum, de ſacramento euchariſtiæ loquens, ita definit. Et hoc vtique ſacramentum ne-
mo poteſt conficere niſi ſacerdos qui rite fuerit ordinatus ſecundum claues eccleſiæ, quas
ipſe conceſſit apoſtolis & eorum ſucceſſoribus Ieſus Chriſtus. Hæc Concilium Lateranen-
ſe. Hoc autem decretum habetur in lib. epiſtolarum decretalium in titulo de ſumma trini-
Cõcilium Remenſe. tate, & fide catholica, capite primo. Concilium Remenſe cap. ſecundo ſuorum decretorum
per hæc verba definit. Peruenit ad notitiam noſtram, quòd quidam preſbyteri in tantũ par-
uipendant diuina myſteria, vt laico aut fœminæ ſacrum corpus domini tradant ad deferẽ-
dum infirmis: & quibus prohibetur ne ſacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquẽt, H
illis ſancta ſanctorum committunt. Quod quàm ſit horribile, quãque deteſtabile, omnium
religioſorum animaduertit præcellentia. Igitur interdicit per omnia ſynodus, ne talis te-
meraria præſumptio vlterius fiat, ſed omnimodo preſbyter per ſemetipſum infirmum cõ-
municet. quod ſi aliter fecerit, gradus ſui periculo ſubiacebit. Hæc concilium Remenſe. Et
habentur hæc verba in volumine decretorum de conſe. diſtinctione ſecunda, in capitulo
peruenit. Quod ideo præmonui, quia illius concilii decreta non habentur in eo volumine
in quo ſunt aliorum conciliorum decreta congeſta per Iſidorum. Ex huius autem concilii
verbis patet non ſolum eſſe interdictam fœminis & laicis corporis dominici conſecratio-
nem, ſed eiuſdem corporis contactum: & hoc dicit eſſe horribile & deteſtabile, vt fœminę
& laici ſacrum domini corpus contrectent. Quid igitur dicturum eſſet concilium ſi audi-
ret laicos tentantes idem domini corpus conſecrando conficere? Non eſt dubiũ quin atro-
ciorem punitionem in eos exercuiſſet. Sed iam opus eſt vt videamus quo argumento ſuũ I
confirmet propoſitum Lutherus. Sic enim ait, Omnes ſumus ſacerdotes ſecũdum illud Pe-
1. Pet. ij. tri, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Sed alius alio non poteſt magis eſſe ſacer-
dos, quemadmodum alius alio non poteſt eſſe magis homo: igitur ſacerdotes qui vocãtur,
nihil aliud ſunt q̃ laici quidam ſolo vel conſenſu populi, vel epiſcopi vocatione non abſq;
populo delecti ad concionandum: & ordo nihil aliud eſt q̃ merum ſine ſacramento mini-
ſterium. Hæc Lutherus. O fortem argumentatorem. O alterum Ariſtotelem. Si nihil eſt ſa-
cerdotis officium, quia omnes vocãtur ſacerdotes: oportebit te eadẽ ratione fateri, vt Chri-
Pſal. ciiij. ſtus nihil ſit ſupra quẽquam eorũ de quibus dictum eſt, Nolite tangere chriſtos meos. Præ-
terea, ſi iuxta Petrum omnes ſunt ſacerdotes, nonne iuxta eũdẽ omnes etiã ſunt reges? Vos
eſtis (inquit) genus electum, regale ſacerdotium. Non qualecunq; ſacerdotium, ſed regale: vt
oſtenderet eos eſſe reges, perinde ac ſacerdotes. Et vigintiquatuor ſeniores qui figuram te-
Apoc. v. nent iuſtorum, in Apocalypſi Iohannis clamabant dicentes, Feciſti nos deo noſtro regnum K
& ſacerdotes, & regnabimus ſuper terrã. Si ergo nihil magis eſt ſacerdos rite ordinatus, q̃
quilibet Chriſtianus, quia omnes dicuntur ſacerdotes: oportet etiam vt nihil magis habeat
rex q̃ quilibet alius Chriſtianus, quia omnes etiam dicuntur reges. Quo fiet vt nemo ſit rex
Luthero, ſicut nemo eſt illi ſacerdos. Rurſum ſi propter illa Petri verba oportet fateri o-
mnes Chriſtianos eſſe veros ſacerdotes, oportebit etiam dicere omnes Iudæos fuiſſe ſacer-
Exod. xix. dotes, cum in Exodo dictum ſit à domino, Si audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pa-
ctum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea eſt enim omnis terra, & vos
eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Cum ergo apertiſſime cõſtet non omnes

Iudæos

A Iudæos fuiſſe ſacerdotes,quanuis fuerint à deo vocati regnum ſacerdotale, conuincitur vt etiam non oporteat Chriſtianos omnes eſſe ſacerdotes,quanuis eos Petrus vocauerit regale ſacerdotium. Verùm ſupereſt vt nos verum illius literæ ſenſum oſtendamus. Iuxta Bedę ſententiam ideo vocati ſunt à Petro omnes Chriſtiani ſacerdotes, quia vniti ſunt Chriſto qui eſt rex & ſacerdos. Didymus Alexandrinus in expoſitione quæ eius nomine ſuper. vii. epiſtolas canonicas fertur,dicit Chriſtianos dici genus electum,regale ſacerdotium, quia eorum pater videlicet Chriſtus eſt rex,& ſacerdos. Nam poſtquam oſtendit Chriſtum eſſe regem & ſacerdotem,hæc verba ſubiungit. His itaq; diſpenſatis neceſſarium erat diſperſos ab eo qui ſimul rex & ſacerdos eſt,electum eſſe genus,& regale ſimul atque ſacerdotale. Patre ſiquidem eorum vtrũque habente principatum, neceſſe eſt eos tanquam ex rege regale, & tanquam ex ſacerdote ſacerdotale eſſe genus. Quapropter gens ſancta dicũtur, vocati ab

B eo qui ſanctus eſt,vt ſancti ſint. Hæc Didymus. Poſſent huic literæ aliæ dari interpretationes,ſed eas omitto, quoniam expoſitio Didymi mea ſententia reliquas omnes excellit,eò quòd eſt literę germanior. Aduerſus hunc Lutheri errorẽ ſcripſere Iohãnes Eccius in libro de ſacrificio miſſę in Enchiridio capite ſeptimo,& Iodocus Clichthoueus in ſuo Antiluthero. Iohannes Mẽſingus ſcripſit de eccleſiæ Chriſti ſacerdotio libros duos. Iohannes Romberch Kirſpenſis fecit panegyricum de dignitate & officio ſacerdotii euangelici.

Aerius. Valdenſes. Marſilius Paduanus. Iohannes Vvitcleff.

SEcunda de hac re hæreſis docet omnes ſacerdotes eſſe pares, nullúmque eſſe inter illos diſcrimẽ. Huius hæreſis author fuit Aerius. eandem poſtea ſuſcitarunt Valdenſes, Marſilius Paduanus, Iohannes Vvitcleff. Sed de hoc errore iam ſupra in tit. de epiſcopis diſputauimus. Illo enim loco aduerſus hos eoſdem hæreticos probauimus epiſcopum eſſe ſimplici ſacerdote & dignitate & poteſtate ſuperiorem.

Valdenſes.

C TErtia hæreſis aſſerit ſacerdotem amittere conſecrandi poteſtatem ſi peccatum mortale commiſerit. Huius hæreſis authores(teſte Guidone)fuerunt Valdenſes, dicentes omnem hominem iuſtum ſuæ factionis poſſe conſecrare corpus domini,etiam ſi laicus ille fuerit. Si autem peccatum mortale commiſiſſet,dicebant illum perdidiſſe illam poteſtatem. Primam huius hæreſis particulam nunc in principio huius tituli de ſacerdotio, expugnauimus. Ibi enim oſtendimus nullum hominem laicum poſſe ſacerdotalia munera exercere. Alteram eiuſdem hæreſis particulam ſupra in titulo de poteſtate proſtrauimus. Nam in illo loco conuicimus nullam poteſtatem ſiue laicam ſiue eccleſiaſticam amitti per letale crimen,ita vt ſi ſit rex,aut imperator,aut epiſcopus,aut papa,aut ſacerdos,in eodẽ ſtatu & dignitate maneat peccato quouis non obſtante, niſi forte eſſet crimen hæreſeos,propter quod iuxta aliquorum catholicorum ſententiam amittitur dignitas illa aut poteſtas in cuius collatione non imprimitur character,cuiuſmodi eſt regnum, aut imperium,aut patus. Nec tamen per tale crimen hæreſeos amittitur ſacerdotalis poteſtas, quia character

D qui in ſacerdotii collatione imprimitur,indelebilis eſt: quapropter ſacerdos ſemel rite ordinatus qualecunq; poſtea committat crimen, ſemper erit ſacerdos.

Lutherus.

QVarta hæreſis reprehendit ſacerdotum cœlibatum,dicens ſacerdotes non debere eſſe cœlibes. Huius hæreſis author primus(quod ſciam)eſt Lutherus,qui eccleſiam irridet eò quòd cogat ſacerdotes abſtinere ab vxoribus. Nam qui hunc errorem confundunt cum errore Iouiniani,non recte mihi facere videtur, quoniam etſi Iouinianus æquauerit nuptias virginitati,nunquam tamen reprehendit eos qui volebant cœlibes manere,nec reprehendit ſacerdotes carentes vxoribus,quoniam ipſemet Iouinianus(teſte Auguſtino in lib. de hæreſibus,cap. lxxxii.)carere voluit vxore, nõ propter maius meritum in futura vita habendum,ſed vt moleſtiis nuptiarum careret. Vnde patet minime inter Lutherum & Iouinianum conuenire de cœlibatu ſacerdotum, quanquam de virginitatis merito inter eos conueniat. Aduerſus ergo ſolum Lutherum ſunt nobis arma ſumenda. Et primo

E vt clarius pateat Lutheri temeritas,qui non veretur eccleſiæ matris ſuæ in qua per baptiſmum genitus fuit,decreta & ordinationes floccipendere,oſtendamus vetuſtiſſimam huius rei in eccleſia conſuetudinem,eamq; nõ leuem,ſed perpeti decreto firmatam. Pro cuius rei intelligẽtia admonere oportet q̃ ſacerdotem eſſe coniugatum,duobus modis intelligi poteſt. Vno modo,vt is qui prius fuerat matrimonio alligatus, poſtea conſecretur ſacerdos,in matrimonio eodem manens. Alio modo, vt prius ſacerdos, poſt ſuſceptum ſacerdotium vxorem ducat. Et certe inter hos duos modos latum eſt diſcrimen: quoniam in primitiua eccleſia obſeruatum eſt,vt qui vxorem duxerat,promoueretur ad ſacerdotium, non tamen requirebatur ab eo qui promouendus erat,vt prius vxorem duxiſſet. Nam Iohannes euan-

geliſta virgo fuit,& beatus Paulus iuxta omnium ſacrorum doctorum ſentẽtiam fuit etiam F
virgo:eos tamen conſtat fuiſſe ſacerdotes & epiſcopos. Non erat ergo neceſſariũ vt vxorẽ
duxiſſet qui conſecrandus erat ſacerdos,quãuis id licuiſſet.Neq; obſtat illud Pauli in prio-
1. Timo.iij. re epiſtola ad Timoth.Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum:quoniã illa Pauli ver-
ba ſunt per excluſionem accipienda,ſic videlicet,vt per illam ſententiam indignus epiſco-
patu intelligatur,qui bigamus fuerit,aut ſecũdam ſuperduxerit vxorem. Oportet ergo vt is
qui ad epiſcopatum erigendus eſt,non habuerit vltra vnam vxorem.Et ita illum Pauli lo-
cum interpretantur Hieronymus,Ambroſius,Theophylactus. Hæc ergo conſuetudo iuxta
quam matrimonio alligatus promouebatur ad ſacerdotium,inualuit vſq; ad tempora Ni-
cæni concilii,in quo(vt fertur)generali decreto ſtatutum eſt ne aliquis vxorem habens, cõ-
ſecretur ſacerdos.Quod ſtatutum cum ab aliquibus minime(vt decebat)obſeruaretur,Siri-
cius papa,qui parum poſt prædictum Nicænum concilium eccleſiæ vniuerſali præfuit, de G
hac re illos acerbiſſime reprehendit. Decretum Nicæni concilii cum non inueniatur,ideo
hic non eſt inſertum.multa enim illius concilii decreta(teſte Iſidoro) per incuriam,aut for
te Arrianorum malitiam deperdita ſunt.Verba Siricii papæ ſubiungam,quoniam per illa ſa
tis aperte redarguitur petulantiſſima Lutheranorum libido. Is enim pontifex ſummus in
quadam epiſtola ad Cumerium Tarraconenſem epiſcopum,cap.vii.eiuſdem epiſtolæ ita
ait,Veniamus nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorum quos in venerandæ religionis iniu-
riam ita per veſtras prouincias calcatos atq; confuſos charitate tua inſinuante reperimus,vt
Hiere.ix. Hieremiæ nobis dicendum ſit voce,Quis dabit capiti meo aquam,aut oculis meis fontem
lachrymarum,& flebo populum hunc die ac nocte?Et infra crimẽ illorum narrans ait,Plu-
rimos enim ſacerdotes Chriſti atq; leuitas poſt longa conſecrationis ſuæ tempora tam de
coniugibus propriis q̃ etiam de turpi coitu ſobolem didicimus procreaſſe, & crimen ſuum
hac præſumptione defendere, quia in veteri teſtamento ſacerdotibus ac miniſtris generan- H
di facultas legitur attributa. Dicat mihi quiſquis ille eſt ſectator libidinum , præceptorque
vitiorum,ſi æſtimat quòd in lege Moyſi paſſim ſacris ordinibus à deo noſtro laxata ſunt
frena luxuriæ,cur eos quibus cõmittebantur ſancta ſanctorũ,præmonet dicens,Sancti eſto-
te,quia & ego ſanctus ſum dominus deus veſter? Cur etiam procul à ſuis domibus anno vi
cis ſuæ in templo habitare iuſſi ſunt ſacerdotes?Hac videlicet ratione,ne vel cum vxoribus
poſſent carnale exercere commercium,vt conſcientiæ integritate fulgẽtes,acceptabile deo
munus offerrent.Quibus expleto deſeruitionis ſuæ tempore,vxoris vſus ſolius ſucceſſionis
cauſa fuerat relaxatus,quia non ex alia niſi ex tribu Leui quiſquam ad dei miniſterium fue
rat præceptus admitti.Vnde & dominus Ieſus cum nos ſuo illuſtraſſet aduentu, in euange-
lio proteſtatur,quia legem venerit adimplere,non ſoluere: & ideo eccleſiam cuius ſponſus
eſt ſpecioſus forma,caſtitatis voluit ſplendore radiare,vt in die iudicii cum rurſus aduene-
Epheſ.v. rit,ſine macula & ſine ruga eam poſſit(ſicut per Apoſtolum inſtituit)reperire. Quarum ſan I
ctionum ſacerdotes omnes atq; leuitæ inſolubili lege conſtringimur, vt à die ordinationis
noſtræ, ſobrietati ac pudicitiæ & corda noſtra mancipemus & corpora, dummodo per o-
mnia deo noſtro in his quæ quotidie offerimus ſacrificiis placeamus. Hucuſq; Siricius pa-
pa: qui multa alia de hac re in eadem epiſtola diſſerit.Nec tamẽ per illa verba videtur no-
uum condere decretum,vt noua lege ſacerdotes obliget ad cœlibatum, ſed potius eos eſſe
aliàs obligatos declarat.Poſt hæc tempora non reperitur quòd aliquis matrimonio alliga-
tus impune fuerit inſtitutus ſacerdos manente matrimonii vſu.Cæterum quod conſecratus
ſacerdos poſt ſuam conſecrationem ducat vxorem,nunquam eccleſia permiſit,nec aliquan
do impune factum eſſe reperietur. Vnde apertiſſime conuincitur effrenata Lutheranorum
audacia,& petulans eorum libido, qui non verentur poſt ſacerdotium receptum noua nu-
ptiarum fœdera inire, cum hoc nunquam viſitatum fuerit in eccleſia,neq; huius rei veſtigiũ
aliquod reperire poſſint,immo multis conciliorum decretis cautum eſt nequid ſimile fiat. K
Canõ apo- Nam viceſimus ſeptimus canon apoſtolorum ſic ait, In nuptiis autem qui ad clerum pro-
ſtolorum. uecti ſunt,præcipimus vt ſi voluerint vxores accipiant, ſed lectores cantoréſque tantum-
modo.Hæc ibi.Ex quibus verbis apertiſſime conuincitur ab ipſis eccleſiæ primordiis non
Concilium licuiſſe diaconis aut preſbyteris poſt ſuſceptos ſacros ordines ducere vxores. Concilium
Neocæſa- Neocæſarienſe capite primo ſuorum decretorum per hæc verba definit, Preſbyter ſi vxo-
rienſe. rem duxerit,ab ordine illum deponi debere ſtatuimus.Quod ſi fornicatus fuerit,vel adul-
terium commiſerit, extra eccleſiam abiici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet.
Hæc conciliũ Neocæſarienſe.Et quod maxime hanc ſentẽtiam confirmat,eſt,quod Græci,

quibus

A quibus mos eſt coniugatos ad ſacerdotium promouere, nunquam permiſerunt aliquē poſt ſuſceptum ſacerdotium ducere vxorem. Pro cuius rei probatione duos proferam teſtes. Innocentius papa huius nominis tertius, in capitulo, Cum olim, titulo de clericis coniugatis, talia verba refert, Orientalis eccleſia votum continentiæ non admiſit, quoniam orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in ſuperioribus vtuntur matrimonio iam contracto. Hæc ibi. In quibus verbis id eſt aduertendum quod ait, orientales in ſuperioribus ordinibus vti matrimonio iam contracto. vnde cōuincimus illos poſt ſuſceptos ordines ſacros non contrahere matrimonia, quoniam iuxta vulgatam iuriſtarum regulam, caſus exceptus firmat regulam in contrarium. Et Gratianus in volumine decretorum diſtinctione. xxviii. cap. Syracuſanæ, prope finem capitis idem refert expreſſius, dicens, Orientalis eccleſia non ſuſcepit votum caſtitatis. Hoc tamen indeſinenti obſeruatione cuſtodit, vt poſt adeptum
B ſacerdotium, defuncta priori vxore, cum qua ſacerdos factus fuerat, ſi alteram duxerit, deponatur. Hæc Gratianus. Ex quibus conuincitur Lutheranos peiores eſſe Græcis ſchiſmaticis, & eccleſiæ rebellibus, quia Lutherani etſi cum ſacris fuerunt initiati, continētiæ votum emiſerunt, non verentur tamen poſt ſuſceptum ſacerdotium vxores ducere. At Græcis hæc fuit perpetua religio, vt nunquam fuerint auſi aliquid ſimile attentare. Ex his ergo omnibus colligere oportet hæc duo. Vnum eſt, quod ab ipſis naſcentis eccleſiæ primordiis nunquam licuit alicui poſt ſuſceptum ſacerdotium vxorem ducere. Alterum eſt, quòd etſi aliquando licuit matrimonio ligatum promoueri ad ſacerdotium, iam modo non licet, quoniam decretum eſt vt nullus ad ſacros ordines ſuſcipiatur niſi prius continentiā vouerit. Nam Gratianus in diſtinctione illa. xxviii. cap. Ecce oſtenſum eſt, citat beati Gregorii decretū ſic dicens, Nullum facere ſubdiaconum præſumant epiſcopi niſi qui ſe caſte victurum promiſerit: quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum mi-
C niſterium fuerit approbata. Hæc Gregorius. Neq; hoc decretum eccleſia leuiter & ſine cauſa inſtituit, immo multis vrgentibus cauſis ita ſeruandum eſſe decreuit. Nam in lege veteri nullus carnes agni qui in figura corporis & ſanguinis Chriſti immolatus eſt, comedere permittebatur, niſi renes accinctos haberet. Per illam autem renum cincturam deſignabatur libidinis refrenatio, quoniam dominus in euangelio caſtitatē commendans, hoc vſus eſt elogio. Sint lumbi (inquit) veſtri præcincti. Et in primo Regum libro legimus ꝙ cum veniſſet Dauid ad Achimelech ſacerdotem, non prius panes ſanctificatos, etiam fame vrgente, recepit, quàm ſe ſuoſq; mundos à mulieribus teſtaretur, & hoc non ſolum ab alienis aut concubinis, ſed etiam ab vxoribus propriis. Ita enim ſentit beatus Hieronymus in commentariis ſuper epiſtolam ad Titum. Ex quo facto ſacerdotis Achimelech, idem beatus pater colligit oportere multo magis eum qui ſacrum domini corpus ſit ſuſcepturus, eſſe caſtum & pudicum: quoniam (vt ille ait) tantum intereſt inter panes propoſitionis, & corpus Chriſti, quan-
D tum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipſa quæ per exemplaria præfigurabantur. Præterea beatus Paulus in priore ad Corinthios epiſtola admonet matrimonii vinculo ligatos, vt non fraudent ſe inuicē officio coniugii, niſi forte ad tempus, vt vacēt orationi. Per quæ verba ſatis aperte innuit oportere eos qui orationi vacant, abſtinere ab officio coniugii. Cum ergo ad ſacerdotes nouæ legis pertineat quotidie pro ſe & populo deum orare, conuincitur aperte iuxta Pauli ſententiam, vt quotidie ab officio coniugii abſtineant. Et certe ex hoc Pauli loco colligunt Ambroſius & Hieronymus, oportere ſacerdotes eſſe adeo caſtos, vt ab omni coitu abſtineant. Nam beatus Ambroſius in expoſitione prioris epiſtolæ beati Pauli ad Timotheum, ſic ait, Si plebis hominibus orationis cauſa ad tempus ſe abſtinere præcipit Paulus, vt vacent orationi: quāto magis leuitis ac ſacerdotibus, quos die noctuque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo debent eſſe cæteris, quia actores dei ſunt. Hæc Ambroſius. Et beatus Hie-
E ronymus in commentariis ſuper epiſtolam ad Titum, eandem facit collectionem, ſic dicēs, Si laicis imperatur vt propter orationem abſtineant ſe ab vxorum coitu, quid de ipſo ſentiendum eſt qui quotidie pro ſuis populique peccatis illibatas deo oblaturus eſt victimas? Hæc Hieronymus. Ecce iam vides quot ſint cauſæ vrgentes ad ſtatuendum decretum de ſacerdotum cœlibatu. Magna eſt ergo Lutheranorum temeritas, qui aduerſus tot patrum ſententias, contra tot conciliorum decreta, non verentur poſt votum continentiæ quod in ſacrorum ordinum ſuſceptione emiſerunt, matrimonia contrahere, aliiſq; vt ſimiliter faciant perſuadere. Verūm hic admonere oportet lectorem ne arbitretur nos ideo inuſſiſſe Lutherum & eius ſequaces hæreſeos nota, quòd nos credamus ex diuina inſtitutione eſſe neceſſa-

Exod. xij.

Luc. xij.

i. Reg. xxi.

i. Cor. vij.

rium cœlibatum ad ſacrorum ordinum ſuſceptionẽ,quoniam(vt iam proxime docuimus) F
in primordiis eccleſiæ coniugatos legimus fuiſſe ſacerdotes.Nam coniugium non obeſt ex
Concilium Gangrenſe inſtitutione diuina ſacerdotio. Concilium ſiquidem Gangrenſe cap.iiii.ſuorũ decretorum
ſic definit·Siquis diſcernit preſbyterum coniugatum,tanquam occaſione nuptiarum offerre
non debeat,& ab eius oblatione ideo ſe abſtineat, anathema ſit. Hæc concilium Gangren-
ſe.Ex cuius decreto apertiſſime conſtat non eſſe ex lege diuina neceſſarium cœlibatum ad
ſacrorum ordinum ſuſceptionem.Neq; nos ob hanc cauſam Lutherum & eius ſequaces no-
tauimus, ſed ideo illos de hæreſi accuſamus, quia contra eccleſiæ ſtatutum de ſacerdotum
continentia,illi docent ſacerdotes vt matrimonia contrahant,& ad ſic faciendum alliciunt,
irridentque eccleſiam eô quòd tale ſtatuerit decretum,dicuntq; illam in ſic ſtatuendo erraſ
ſe.Ob quam cauſam omnis qui recte(vt decet)de eccleſiæ firmitate & certitudine ſenſerit,
cenſebit merito illos fuiſſe de hæreſi notatos. De hac re aliquid infra adhuc dicemus, quo- G
niam ea de quibus in titulo de virginitate,& in titulo de votis differemus,nonnihil ad hoc
negocium ſpectare videntur.Sunt enim illa huic materiæ valde vicina.

Armacan⁹. QVinta hæreſis docet infimum quẽq; ſacerdotem poſſe in abſentia epiſcopi exercere
munus epiſcopale. Huius hæreſis author eſt Richardus Armacanus Hibernicus, qui
in lib.vi.de quæſtionibus Armenorũ,cap.vi.dicit minores ſacerdotes in abſen
tia epiſcopi exercere poſſe officia ſacramentalia,qualia ſunt conſecrationes altariũ, olei vel
Iohannes Vvitcleff. chriſmatis benedictio, ordinum collatio &c. Eundem errorem tutatus eſt Iohannes Vvit-
cleff.Aduerſus hunc errorem ſæpe iam diſputauimus.Nam in titulo de confirmatione,pro-
bauimus illud ſacramentum à ſolis epiſcopis poſſe conferri, & non ab aliquo minore ſacer
dote.In titulo de epiſcopis, conuicimus tum ex ſacris literis, tum ex cõciliorum definitio-
nibus, epiſcopos eſſe & dignitate & poteſtate aliis ſacerdotibus ſuperiores. At ſi minores
ſacerdotes poſſent omnia quæ epiſcopi faciunt,& ipſi facere, eſſent proculdubio illi epiſco H
pis pares,neq; eſſet inter eos vllum diſcrimen.Sed quoniam in illis locis nihil de ordinum
collatione diſputauimus,pro illius rei definitione ſolum proferam quoddam decretum cõ
Concilium Hiſpalenſe. cilii ſecundi Hiſpalenſis.Nam quinto capite decretorum præfati concilii,hæc quæ ſequun-
tur habentur verba·Quinto iudicio ad agnitionem noſtri examinis,Agabrenſis diaconi re-
latu deductum eſt de quibuſdam ipſius eccleſiæ clericis, quorum dum vnus ad preſbyteri,
duo ad leuitarum miniſterium ſacrarentur, epiſcopus eorum oculorũ dolore detentus fer-
tur manum ſuam ſuper hos tantum poſuiſſe,& preſbyter quidam contra eccleſiaſticum or-
dinem benedictionem dediſſe,qui licet propter tantam præſumptionis audaciam poterat
accuſatus præſenti iudicio damnari, ſi adhuc in corpore poſitus, non fuiſſet mortis voca-
tione præuentus: ſed quia iam ille examini diuino relictus, humano iudicio accuſari non
poteſt,hi qui ſuperſunt,& ab eo non conſecrationis titulum,ſed ignominiæ elogium per-
ceperunt,ne ſibi licentiam talis vſurpatio faciat,decreuimus vt à gradu ſacerdotalis vel le- I
uitici ordinis quem peruerſe adepti ſunt,depoſiti,æquo iudicio abiiciantur.tales enim me-
rito iudicati ſunt remouendi,quia praue inuenti ſunt conſtituti.Hæc concilium Hiſpalen-
ſe.Ecce de ordinum collatione concilii definitionem, per quam decernitur eos nõ eſſe or-
dinatos quibus epiſcopus manus impoſuit, quoniam benedictionem non ab epiſcopo ſed
à preſbytero receperunt. Poſt tanti ergo concilii definitionem iniuſtum eſſet nos amplius
de hac re diſputare. Quod ſi forte lector curioſus plura de hac re noſſe cupit, legat Thomã
Vualden in libro de ſacramentalibus,titulo.vii.quoniam illo loco præfatus author ſatis co
pioſe de hac re diſputat aduerſus Armacanum & Iohannem Vvitclefum.

Sacramenta.

K

ILle antiquus humani generis hoſtis,inuidiam humanæ gloriæ ſemel con-
ceptam nunquam depoſuit,& ita quacunque poteſt ſemper homini noce-
re ſatagit, & illum à conſecutione æternæ beatitudinis impedire nititur.
Quapropter perſpiciens dęmon quantum adiutorium præbeant homini-
bus ſacramenta quæ deus illis reliquit ad conſecutionem vitæ æternæ, o-
mni qua potuit via tentauit homines ab illorum perceptione & vſu abdu-
cere. Vt autem hoc melius faceret,quoſdam hæreticos decepit, quos tanquam ſuæ militiæ
principes inſtituens, per eorum manus alios quos poſſet ſubuerteret catholicos & fideles.

Fuerunt

A Fuerunt enim plures hæretici qui ſacramenta eccleſiæ omnia negarent,vt Cathari, non in- Cathari.
quam illi Cathari qui alio nomine vocantur Nouatiani,ſed alii multo illis recentiores,de
quibus iam aliàs diximus. Alii fuerunt hæretici qui etſi aliqua admittant ſacramenta, plura
tamen alia negant, prout iam oſtendimus cum de vnoquoque ſacramento in propriis eo-
rum titulis differuimus.Alii rurſum aliqua ſacramenta admittentes negant aliquod eorum
conferre gratiam ſuſcipienti,quantumlibet ad illius ſuſceptionem prępparet animam ſuam.
Huius erroris authores ſunt Armeni. Iſtorum errorem tãdiu ab eccleſia explosum recepit Armeni.
tutandum Martinus Lutherus,qui talia de ſacramentis verba profert· Hæretica eſt,ſed vſi- Lutherus.
tata ſententia,ſacramenta nouę legis dare gratiam illis qui non ponunt obicem. Hæc Lu-
therus. Quapropter videtur mihi eſſe Lutherus tanquam alter Nabuzardam princeps mili- iiij. Re.26.
tiæ Nabuchodonoſor regis Babylonis,qui muros Hieruſalem in circuitu deſtruxit, & ſuc-
B cendit domum domini, & ſuſtulit omnia vaſa aurea & argentea & ærea , in quibus mini-
ſtrabant ſacerdotes in templo domino. Quid aliud ſunt ſacramenta, & aliæ eccleſiæ cęre-
monię,quàm vaſa quędam in quibus deo in hac vita miniſtratur? Vaſa inquam aurea & ar-
gentea ſunt ſacramenta:reliquæ autem omnes eccleſiaſticæ cęremoniæ vaſa ſunt ærea. Quæ
omnia cum Lutherus ab eccleſia auferre conatur, aperte demonſtrat ſe eſſe alterum Nabu-
zardam,vnum videlicet ex principibus diabolicæ militiæ. Aduerſus hanc peſtiferam hæ-
reſim, etſi de quolibet ſacramento ſigillatim diſputatum ſit, tamen hoc impræſentiarum
agendum eſt,vt oſtendamus breuiſſime de omnibus ſacramentis in genere, ea fore pro ſa-
cramentis habenda quæ ſancta mater eccleſia velut talia recipit & tuetur. Nam ꝙ eccleſia
non poteſt errare ex dei adiutorio illi aſſiſtente,præſertim in illis in quibus oportet nõ er-
rare,iam aliàs ſæpe oſtendimus. Et ex hoc collegimus eccleſiam habere facultatem diſcer-
nendi diuinas ſcripturas ab humanis,verumq; earum ſenſum à falſo,deo illam quotidie il-
C luſtrante,ne videlicet erret in his,in quibus error fuiſſet periculoſus.At nullibi periculoſior
fuiſſet iactura, q̃ ſi falſa pro veris ſacramenta, & traditiones hominũ,immo figmenta dia-
boli pro traditionibus dei eccleſia recepiſſet , quoniam tunc ſpem ſuam eccleſia in fictis ac
vanis corporalium rerum ſignis,prout magi faciunt,tanquam in Chriſti ſacramentis collo-
caſſet.Si ergo eccleſia hanc habet à deo collatam poteſtatem,vt verba dei à verbis hominũ
diſcernat,neceſſarium eſt etiam fateri illam etiam hanc habere poteſtatem à deo ſimiliter
illi collatam, vt traditiones dei diſcernat à traditionibus hominum. Nam aliàs vtrobique
poſſet pari ratione vitandus error oriri. Chriſtus enim ſuæ eccleſiæ vſque ad conſumma-
tionem ſeculi aſſiſtens, non ſolum hoc agit vt eccleſia hoc aut illo modo non erret, ſed ne
erret vllo.At nullibi maiore cum iniuria Chriſti poſſet errare, q̃ ſi fiduciam in illo ponen-
dam ſolo,ponat in ſignis nulla prorſus fultis gratia,ſed omni bono fidei vacuis atque ina-
nibus,quoniam id notiſſima eſſet idololatria,quam deus ſupra omnia alia vitia abomina-
D tur. Colligitur ergo eccleſiam non poſſe errare in ſuſcipiendis ſacramentis fidei, non inquã
magis quàm in ſuſcipiendis ſcripturis diuinis,in quibus diſcernendis eam non poſſe errare
iam aliàs oſtendimus.Quapropter merito decretum eſt vt quiſquis aliter ſenſerit de ſacra-
mentis eccleſiæ quàm ſancta Romana eccleſia ſentit, hæreticus reputetur. Aduerſus hanc
hæreſim ſtrenue pugnat illuſtriſſimus rex Angliæ vno integro libello quem pro aſſertione
ſacramentorum eccleſiæ edidit.

SEcundus de hac re error eſt qui negat in aliquo ſacramento imprimi characterem. Et
huius erroris author eſt etiam Lutherus. Verùm de hoc errore iam ſatis(vt exiſtimo)ſu Lutherus.
pra diſputauimus in titulo de charactere. Non eſt ergo iuſtum vt iterum hunc erro-
rem in contentionem reuocemus.

E

Sancti.

NIhil eſt quod intentatum reliquerit aduerſarius noſter diabolus,vt nos à vi-
tæ æternæ conſecutione impediret.Nam quicquid nos ad illam beatam vi-
tam capeſſendam iuuare poteſt,à nobis auferre conatur. Qui enim à ſacra-
mentorum perceptione hominum mentes auocare nitebatur,idem etiam à
veneratione ſanctorum homines reuocare molitus eſt.quoniã videlicet ſcit
nos plurimum illorum orationibus iuuari,ideo quoſdam miſit qui in ſpiritu erroris loquẽ-
tes mendacium,dicerent ſanctos non eſſe ab hominibus honorandos, neque oportere illos

orare,vt vel ſic homines hic viuentes ſanctorum qui in cælis ſunt defraudarẽt auxiliis. Hu- F
Euſtachius ius peſtiferæ hæreſeos author primus(quod ſciam) fuit Euſtachius quidã, propter hunc er-
rorem & multos alios in concilio Gangrenſi damnatus. Poſt hunc in eodem errore ſucceſ-
Vigilantius ſit Vigilantius Gallus Barchinonenſis eccleſiæ preſbyter, aduerſus quem beatus Hieron y-
Valdenſes. mus bis de hac re ſcripſit. Eundem errorem poſt multos annos tutati ſunt Valdenſes, qui
Iohannes Vvitcleff. omnium ſanctorũ feſtiuitates ab eccleſia auferre conati ſunt. Io. Vvitcleff cum ſemper pro
Valdenſium ſecta pugnauerit,noluit in hac parte ab illis deficere,vt ſemper ſui ſimilis eſſet.
Iohã Huſs. De Iohanne Huſs non eſt opus dicere,cum hic in verba Vvitcleff magis q̃. in verba Chriſti
Bohemi. iuraſſe videatur. Bohemi vero captiuãtes intellectus ſuos in obſequium Iohannis Huſs,hũc
Lutherus. inter alios tutantur errores. Martinus Lutherus hodie in eadem damnatione perſiſtit. Iohã.
Oecolam- padius. Oecolampadius in expoſitione quam edidit ſuper Eſaiam prophetam,hunc errorẽ ſæpiſſi
me inculcat. Sanctos eſſe honorãdos aperte docet propheta regius dicẽs,Mihi autẽ nimis G
Pſal.138. honorati ſunt amici tui deus. Amicos dei vocat apoſtolos & reliquos ſanctos, qui deũ ſyn-
cero quodã amore diligunt. Nam ipſemet Chriſtus promiſit illis vt poſt hanc tranſactam
Iohan.xij. vitam in ſuam reciperet amicitiam,dicens, Iam non dicã vos ſeruos,ſed amicos. Qui ergo
à Dauid honorati eſſe perhibentur,nõ eſt dignum vt à nobis ſine vllo honore relinquan-
Ibidem. tur. Præterea ipſamet veritas apud Iohannẽ ait,Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eũ
pater meus qui in cælis eſt. Quid ergo inſipientes hæretici garriunt? Nunquid iuſtum eſt vt
quos deus pater honorat in cælis,nos dedignemur honorare? Præſertim cum honor exhi-
Pſal.lxvij. bitus ſanctis,exhibeatur deo qui glorificatur in honore ſanctorum. Glorioſus eſt enim deus
in ſanctis ſuis,ait propheta regius. Rurſum ad honorandos ſanctos hortatur nos Eccleſia-
Eccl'i.xliiij ſticus dicens,Laudemus viros glorioſos,& parentes noſtros in generatione ſua. Et poſtquã
aliquas laudes patrum veteris teſtamẽti protulerat,ſtatim ſubdit, Omnes iſti in generatio-
nibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt,& in diebus ſuis habentur in laudibus. Qui de illis na- H
ti ſunt,reliquerunt nomẽ narrandi laudes eorum. Si ergo licet eos laudare,licebit etiam eos
honorare,quoniam laus quædam honoris ſpecies eſt. Nam per verba laudatoria teſtamur
quam habeamus de illo quem laudamus,exiſtimationem, quemadmodum per genuflexio-
nes,& capitis denudationes teſtamur eam quam habemus ad alium venerationem. Accedit
ad hæc ipſius vniuerſalis eccleſiæ authoritas, quæ dies feſtos in venerationem ſanctorum
quotannis celebrat,& à toto populo Chriſtiano celebrari præcipit. Et vltra hoc præceptũ
quod forte recens eſt quo ad plurimos dies feſtos,eſt vetuſta nimis,& ſine initii memoria,
ſemper obſeruata conſuetudo,vt in veneratione ſanctorum aliqui ſemper fuerint dies feſti
celebrati. Nam hoc ipſum teſtantur ſermones antiquorum eccleſiæ doctorum quos in ce-
lebritatibus ſanctorum,& in illorum laudẽ coram populo faciebant. Extant ſermones Am-
broſii,multo plures Auguſtini,quos in feſtiuitatibus ſanctorum coram populo prædicarũt,
vt eundem populum allicerent ad ſanctorum & imitationem,& venerationem. At ſi ſancti I
non eſſent venerandi, eccleſia illorum feſtiuitates eſſe celebrandas nunquam præcepiſſet,
nec deus eccleſiam ſuam,cui ſemper vſque ad conſummationem ſeculi aſſiſtit, tandiu errare
permiſiſſet. Oſtenſo ergo qualiter ſacris literis conſona ſit ſanctorum veneratio, ſupereſt
vt oſtendamus licitum eſſe,ne dicam meritorium,ſanctos orare. Nam hoc etiam hæretici
negant,quaſi diuinæ clementiæ derogent, q̃ qui Chriſto miniſtrauerit,hoc honore dignus
Gene.xx. habeatur, vt pro aliis intercedat. Abraham orat pro Abimelech qui Sarram illius vxorem
Iob.v. acceperat,& exaudita eſt oratio Abraham. Et in libro Iob legimus: Voca ſi eſt qui tibi re-
ſpondeat,& ad aliquem ſanctorum conuertere. Quæ quidẽ verba quanuis illa Eliphat The-
manites ad Iob dixerit,non tamen ea Iob reprehendit, ſed conſilium eius velut ſanum li-
benter ſuſcipit, cum tamen aliàs illum de male ab eo dictis reprehenderit. Ad eundẽ mo-
Iob.xxxiij. dum Heliu dixit, Si fuerit pro eo angelus loquens vnus de millibus, & annunciet hominis
æquitatem,miſerebitur eius deus,& dicet,Libera eum,vt non deſcendat in corruptionem. K
Iob.xlij. Inueni in quo ei propitier. Et in eodem libro poſt deſcriptam omnem diſputationem quã
Iob habuit cum amicis ſuis, in qua illi amici deum offenderant, ſtatim ponitur præceptum
dei quo iuſſit illos ire ad ipſum Iob,vt rogarent illum quatenus pro eis ad deum orare vel-
let. Quod cum illi(vt dominus præceperat) feciſſent,Iob pro illis orans exauditus eſt. Et cẽ-
Lucæ.vij. turio qui puerum habebat paralyticũ, ſeniores Iudæorũ miſit ad Chriſtũ vt pro ſalute pueri
deprecarẽtur,eò q̃ ſe indignũ putauit qui hoc impetrare poſſet à Chriſto. Cur nõ etiã nos
de noſtris meritis diffidentes, ad ſanctos recurremus,vt ipſi pro nobis deum orent,quò fa-
cilius noſtras petitiones obtineamus? Sed quoniã hæc & alia ſunt plurima teſtimonia ſacrę

ſcripturæ,

A ſcripturæ,quibus conuincitur iuſtos viros pro aliis deũ orantes ab eo exaudiri, ad hoc aſylum confugêre hæretici,vt dicant licere nobis recurrere ad ſanctos viros dum hic viuunt, & illos pro nobis hic orantes exaudiri,non autẽ cum iam ex hac vita deceſſerint. Sic enim docet Oecolampadius in commentariis ſuper Eſaiam. hoc etiam olim teſte Hieronymo dixit Vigilantius. Quapropter audiamus quid de illo Hieronymus referat. Sic enim in quodam libro aduerſus Vigilantium ait, Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus,mutuò orare poſſumus: poſtquam autem mortui fuerimus,nullius ſit pro alio exaudienda oratio,præſertim cum martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrantes impetrare nequiuerũt. Si apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris,quando de ſe adhuc debẽt eſſe ſoliciti, quanto magis poſt victorias,coronas,& triũphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat à domino veniam. Et Stephanus imitator domini ſui, & B primus martyr in Chriſto,perſecutoribus veniam deprecatur. Et poſtquam cum domino eſſe cœperint, minus valebunt? Paulus apoſtolus ducentas ſeptuagintaſex ſibi dicit in naui animas condonatas. Et poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt,& pro iis qui in toto orbe ad ſuum euangelium crediderũt,mutire non poterit? meliórque Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus? Recte hoc de Eccleſiaſte proponeres,ſi Paulum in ſpiritu mortuum confiterer. Hucuſq; Hieronymus. Sed præter hæc quæ Hieronymus obiicit, ſunt alia ſcripturæ ſacræ teſtimonia multo apertiora ad conuincendum, ſanctos qui iam vita defuncti ſunt,pro nobis orantes exaudiri. Iacob enim propinquus morti, cum benediceret filium ſuum Ioſeph, ait: Deus in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei Abraham & Iſaac,deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſque in præſentem diem, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis,& inuocetur ſuper eos nomen meum,nomina quoque patrum meorum,Abraham & Iſaac: & creſcant in mul C titudinem ſuper terram. In quibus verbis illud eſt aduertendum,quòd Iacob præcipit inuocari ſuper filios Ioſeph nomina patrum iam defunctorum: quoniam etſi mortui ſint corpore,& mundo,viuunt tamen coram deo. Nam vt veritas in euangelio ait, Non eſt deus mortuorum,ſed viuorum. Omnes enim viuunt ei. Præterea Moyſes pro peccato populi deum orans ſic ait,Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham,Iſaac,& Iſrael ſeruorum tuorum &c. Sequitur infra: Placatúſque eſt dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum. Ecce vides Moyſem orantem deũ per merita patrum, videlicet Abraham,Iſaac,& Iacob. Si ergo Moyſi licet offerre merita patrum, quare ipſimet patres non melius offerre poterunt ſua? Si dicas illos iam recepiſſe præmium bonorum quæ hic egerunt,nec poſſe amplius mereri, fateor: verùm nos non dicimus ſanctos orantes exaudiri ad cumulum meritorum ſuorum, ſed hoc dicimus eos meruiſſe in via, vt orantes pro nobis in patria exaudirentur. Quapropter cum exau- D diuntur,potius cedit illis in præmium meritorum præcedentium, quàm in nouum meritum. Et ſi eos eſſe extra tempus merendi eſt ſufficiens cauſa vt non poſſint pro nobis orantes,nobis prodeſſe,etiam erit ſufficiens cauſa vt illorum merita prodeſſe non poſſint, cum Moyſes illa pro populo orans deo offerebat. Et ſi merita illorum prodeſſe potuerunt cum Moyſes illa offerebat deo,multo magis prodeſſe poterunt ſi illi offerant eadẽ deo. Eodem modo etiã orabat Azarias poſitus in fornace accenſa igni,Ne, quæſumus(inquit) tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne diſſipes teſtamentum tuum, neq; auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum,& Iſaac ſeruum tuum,& Iſrael ſanctum tuum,quibus locutus es pollicens quòd multiplicares ſemen eorũ ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam quæ eſt in littore maris. Sic autem orans exauditus eſt, quoniam liberatus eſt cum ſociis ſuis de fornace ardenti. Si merita ſanctorum iam defunctorum nihil prodeſſe poſſunt poſt eorum mortem, fruſtra Azarias deum orans merita illorum patrum obtuliſſet E deo. At cum non fruſtra orauerit,ſed exauditus fuerit,conuincitur merita ſanctorum defunctorum nobis poſt eorum mortem poſſe prodeſſe,quoniam hoc viuentes meruerũt,vt poſt mortem ſuam nobis prodeſſe poſſent. Rurſum apud Zachariam prophetam angelus dei orat deum pro populo Iudaico in captiuitate poſito,dicens,Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Hieruſalem,& vrbium Iuda quibus iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Quibus verbis angelus orat deum pro redemptione populi Iudaici, ducẽs in recordationem Hieremiæ prophetæ oraculum quo ex præcepto dei prædixerat poſt ſeptuagin ta annos in ſuam patriam & libertatẽ populum Iudaicum fore reducẽdum. Deinde, Onias ſummus ſacerdos Iudæorum poſt mortẽ ſuam apparuit Iudæ Machabæo manus ſuas extẽ

Apoc.vi.
Exo.xxxij.
Act.vij.
Act.xxvij.
Eccl's.xij.
Gen.xlviij.
Matth.xxij.
Exo.xxxij.
Danie.iij.
Zach.i.
Hiere.xxix.
ij.Mach.xv

dens,& orans pro omni populo Iudæorum. In qua viſione alius ſimiliter apparuit eidem F
Oniæ ſocius,de quo ad Iudam Machabęum Onias ait,Hic eſt fratrum amator,& populi Iſ-
rael. Hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate, Hieremias propheta
domini.Si ergo ſancti in limbo extra ſtatum meriti,& non adhuc deo fruẽtes pro ſuis ora-
bant,quanto libentius id facient cum iam deo fruentur, præſertim quòd pro alio deum o-
1. Cor.xiij. rare eſt opus charitatis? Cum ergo charitas,iuxta beati Pauli ſentẽtiam,non excidat,immo
perficiatur in patria, conuincitur vt ibidem pro nobis multo feruentius orent quàm fece-
runt dum hic viuerent, aut cum in limbo fuerunt. Deinde beatus Iohannes in Apocalypſi
Apoca.v. vidit quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores qui ceciderunt coram agno, habentes
ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum.
Apoca.viij Et in eadem Apocalypſi iterum vidit angelum ſtantem ante altare, habentem thuribulum
aureum,& data ſunt illi incenſa multa,vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper al G
tare aureum,quod eſt ante thronum dei.Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſan
Lucæ. xx. ctorum,de manu angeli coram deo. Cum autem ex doctrina Saluatoris homines ſancti in
gloria ſint æquales angelis dei:conuincitur,vt ſi angeli pro nobis orant in patria,etiam ho-
mines ſancti pro nobis orare poſſint,& exaudiri. Vereantur ergo hæretici contra tot ſacræ
ſcripturæ teſtimonia ſanctorum gloriæ & honori detrahere,& illorum ſuffragiis viuos ho-
mines defraudare.Poſſem etiam ad huius rei confirmationem plura ſacrorum doctorum
teſtimonia citare,quæ prudens omitto,ne metas breuitatis promiſſæ excedam.Quod ſi cu-
rioſus lector ea videre deſiderat, aſſignabo ei loca vnde illa petere poſſit. Bernardus ſer-
mone.lxvi.ſuper Cant.reprehendit quoſdam ſui temporis hæreticos, qui negabant ſan-
ctos eſſe orandos.Beda in homilia ſuper Euangelium Matthæi de muliere Chananęa. Da-
maſcenus lib.iiii.de fide orthodoxa cap.xvi.Auguſtinus ſuper Iohannem tractatu.lxxxiiii.
& ſuper Pſal.cxx.Cyrillus libro ſexto aduerſus Iulianum apoſtatam. Hieronymus in libro H
contra Vigilantium.Cyprianus ad Cornelium papam ſcribens petit,vt ſi quis eorum prior
deceſſerit,pro fratribus & ſororibus noſtris deum oret:& eſt hæc epiſtola omnium prima.
Dionyſius Areopagita cap.vii.Eccleſiaſticę hierarchiæ.Poſt tot apertiſſima & efficaciſſima
teſtimonia extant plurima conciliorum decreta quæ de hac re definiunt. Concilium Gan-
Concilium Gangrenſe grenſe cap.xx.ſuorum decretorum in hunc modum ait,Si quis per ſuperbiam tanquã per-
fectum ſe exiſtimans,conuentus qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt,vel ac-
cuſauerit,vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur,ſpernendas eſſe crediderit, memo-
riáſque ſanctorum contemnendas, anathema ſit. Hæc ibi. Sunt etiam alia plurima conci-
lia quæ præcipiunt litanias, hoc eſt rogationes ſanctorum quotannis ſolenniter in eccle-
ſia fieri,in quibus ad omnes ſanctos orationes & preces emittuntur vt deum pro populo
Concilium orent.Nam concilium Aurelianenſe cap.xxiii.ſuorum decretorum ſic ait, Rogationes, id
Aurelianẽ- eſt litanias, ante aſcenſionem domini placuit celebrari, ita vt præmiſſum triduanum ieiu- I
ſe. nium in dominicæ paſſionis ſolennitate ſoluatur: per quod triduum ſerui & ancillæ ab o-
pere relaxentur,quò magis plebs vniuerſa conueniat: quo triduo omnes abſtineant, & qua-
Concilium drageſimalibus cibis vtantur. Hæc concilium. Litanias etiam fieri præcipit concilium Ge-
Gerũdenſe. rundenſe cap.iii.Concilium Toletanum quintum cap.i.& Concilium Toletanum ſextum
Concilium cap.ii.Concilium Braccharenſe ſecundum cap.ix.Verum hæ rogationes quæ ab his tribus
Toletanũ. vltimis conciliis celebrari mandantur,aliæ ſunt ab illis quas celebrari præcepit concilium
Concilium Aurelianenſe: quoniam illæ in vere ante aſcenſionem domini fieri mandantur, hæ autem
Braccha- in menſe decembri celebrari præcipiuntur.De hoc tamen inter omnia illa concilia conue-
renſe. nit,quoniam omnia illa concilia decernunt & mandant vt aliquo tempore rogationes ſo-
lennes celebrentur.At ſi ſancti non eſſent orandi, nunquam concilia præcepiſſent tales li-
tanias celebrari. Si enim ipſi non audiunt orationes noſtras, aut orantes pro nobis nun-
quam exaudiuntur,fruſtra illos orare præcipimur. Veneremur ergo ſanctos quos pater cæ- K
leſtis ſic honorificauit, vt amicitia ſua dignos iudicauerit. In noſtris neceſſitatibus ad eos
confugiamus,eos orantes,vt pro nobis ad deum interceſſores eſſe velint. Nec tamen hac
fiducia illos orare debemus,vt in illis omnem noſtram ſpem collocemus, tanquã illi poten
tes ſint ad præſtandum ea quæ cupimus, quoniam hoc modo ſolum deum orare debemus,
& in illo ſolo puppim(vt dicitur)& proram cõſtituere.Sed hoc ſolũ à ſanctis petere & ſpe-
rare debemus, vt ipſi velint à Deo petere id quod nos aſſequi optamus. Hoc enim aperte
Pſal.cxx. innuit diuinus Pſaltes,dicens,Leuaui oculos meos in montes,vnde veniet auxilium mihi?
Et ne quis deciperetur credens q̃ ipſi montes, hoc eſt ſancti, eſſent auxilium daturi,ſtatim
ſubiunxit,

A ſubiunxit, Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram. Quæ verba exponens beatus Auguſtinus ſuper pſalmos ait, Noli putare quia ipſi montes tibi dabunt auxilium. Accipiunt enim quod dent: non de ſuo dant. Hæc ille. Propter hoc eccleſia à ſpiritu ſancto edocta, in litaniis ſiue rogationibus quas celebrat, alio modo orat deum, & alio modo orat ſanctos. Nam Deum orans ſic ait, Pater de cælis deus, miſerere nobis. Fili redemptor mundi deus, miſerere nobis. Cum autem aliquem ſanctorum orat, non dicit illi, miſerere nobis: ſed ait, Ora pro nobis. Itaque eccleſia orans, à deo petit miſericordiam, à ſanctis autem interceſſionem. Argumenta quibus ſe hæretici tuentur, quoniam ridicula ſunt, & nullius roboris, breuitati ſtudens omiſi, præſertim quòd ex iis quæ diximus, facillime reiici poſſunt. Aduerſus hanc hæreſim diſputat Iodocus Clichthoueus vno integro libro quem inſcripſit de veneratione ſanctorum.

B

Satiſfactio.

NUs ex peſtilentiſſimis Lutheri erroribus eſt, quo docet non eſſe opus peccatori vlla ſatiſfactione pro peccatis perpetratis, quoniam (vt ille ait) dimiſſa culpa, omnis etiam pœna quæ culpæ debebatur, dimiſſa manet. Sed contra hunc errorem iam ſatis ſupra diſputauimus in titulo de pœnitentia. Illo enim loco oſtẽdimus ex ſacris literis, poſt dimiſſam à Deo culpam oportere peccatorem pro illa aliquam aut in hoc mundo aut in purgatorio pati pœnam. Et ita C non eſt opus vt iterum de hac re diſputemus. Lutherus.

Scriptura ſacra.

OMnibus ferè hæreticis hoc vnum fuit commune, ſacris videlicet ſcripturis detrahere. Nam eas ſæpiſſime aliter quàm decet, pro libito interpretantur. Et ſi forte contra aliquam eorum aſſertionem locus aliquis afferatur tam patens, vt interpretationibus eorum quantumlibet tenebroſis minime valeat eius claritas offuſcari, ſtatim librũ illum ex canone ſcripturæ ſacræ reiicere conantur, dicentes librum illum indignum eſſe qui in catalogo ſacrorum librorũ con-
D numeretur. Nam cum ſcriptura ſacra ſit myſtica quædã turris Dauid, ex qua omnis armatura fortium & catholicorum virorum pendet, ideo hæretici conãtur ſcripturas ſacras minuere, ne arma habeamus quibus eorũ inſanas doctrinas proſternere valeamus. Ideo ab aliquibus vnus liber, ab aliis alius reiicitur, prout cuiq; expediens videtur, & ſuæ aſſertioni talis libri doctrina repugnat. Hoc tamen loco non eſt opus aduerſus ſingulas eorum hæreſes diſputare. Nam cum ſupra libro primo capite ſecundo iam oſtenderimus ſacrorum librorum catalogum, ſatis nunc erit ſolum narrare eas hæreſes, quæ ex canone librorum ab eccleſia recepto aliquos reiiciunt libros velut apocryphos, & nullius auctoritatis. Cant. iiij.

PRima ergo hæreſis eſt, quæ totum vetus teſtamentum reiicit. Huius hæreſis primus author extitit Carpocrates, à quo Carpocratiani ſiue Carpocratitæ hæretici dicti ſunt. Carpocrates.

Poſt hunc Carpocratem ſucceſſit in eodẽ errore Cerdon, tempore Iginii papę & martyris, qui nonus à beato Petro totius eccleſiæ ſummus pontifex fuit. Hoc enim tribuit Cerdoni Auguſtinus in libro de hæreſibus, cap. xxi. Poſt Cerdonem hanc eandem tutatus eſt Cerdon.

E hæreſim Seuerus, à quo Seueriani dicti ſunt. Hoc enim de Seuero refert Auguſtinus in eodem libro de hæreſibus, cap. xxiiii. Eandem hæreſim poſt aliquot annorum curricula ſuſcitauit Manichæus, ſub quo magis innotuit: qua de cauſa factum eſt vt à multis credatur Manichæum fuiſſe primum huius hæreſis authorem. Conſtat tamen Manichæum fuiſſe ferè duSeuerus. Manichæi.

centis annis poſteriorem Cerdone. Poſt Manichæum eandem amplexati ſunt hæreſim Albanenſes. Nam Guido Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus, Albanenſium errores enumerans, hunc inter alios ſexto loco collocat. Hi omnes hæretici conuenerunt in vnum aduerſus teſtamentum vetus, illi exprobrantes, quòd à malo principio factum fuerit: quapropter malum eſſe etiam illud dicebant. Aduerſus hanc hæreſim iam ſupra diſputauimus in titulo Albanẽſes.

de lege,hæresi secunda.illo enim loco per testimonia sumpta ex nouo testamento probauimus legem esse bonam,& à bono principio procedentem. Et in titulo de Deo, hæresi prima,probauimus ex sacris literis vnum tantum esse Deum , qui sit omnium rerum principium. Non est ergo opus vt amplius aduersus hanc hæresim disputemus. F

Lutherus. SEcunda hæresis non recipit libros Machabęorum. Huius erroris author est Lutherus,dicens libros illos non esse canonicos,nec dignos qui sacris libris annumerentur. Hoc autem ideo facit Lutherus,quia doctrina in illis contẽta apertissime contra suam doctrinam pugnat. Lutherus enim ait orationes aut alia suffragia quæ à viuentibus pro mortuis fiunt,nihil mortuis prodesse. In secundo autem Machabæorum libro laudantur talia suffragia quæ pro mortuis fiunt. Ideo Lutherus suum pertinaciter defendens errorem , hos Machabęorum libros,quia suæ doctrinæ repugnantes,reiicit. Quòd autem hi libri inter sacros sint connumerandi,testantur beatus Augustinus, Damascenus,Innocentius papa huius nominis primus. demum Concilium Carthaginense tertium inter canonicas scripturas hos Machabęorum libros censuit collocandos. Quæ omnia supra libro primo cap.secũdo protulimus. Verùm Lutherus & illius imitatores obiiciunt nobis Hieronymum dicentem tales libros non esse canonicos. Sed reuera aliter Hieronymus sentit quàm ipsi putant. Nam in præfatione in libros Machabęorum Hieronymi verba sunt hæc· Machabęorum libri licet non habeantur in canone Hebræorum,tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum annotantur historias. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis constat hos libros esse ab ecclesia in sacrorum numerum coaptatos. Quòd si ecclesia censuit hos libros esse pro diuinis recipiendos,quanuis in canone Hebræorum non habeãtur, nullus citra hæresis notam illis repugnare valebit. G

Cerdon. TErtia hæresis est quæ euangelia sacra reiicit. Nam Cerdon,de quo supra diximus, solum recipiebat euangelium Lucæ,alia tria reiiciens. Hoc enim de illo refert Tertul- H

Marcion. lianus in libro de hæresibus. Cerdonis errorem postea suscepit Marcion, eiusdẽ Cerdonis discipulus,prout Irenæus testatur libro primo aduersus hæreses.

Cerinthus. QVarta hęresis est,quæ ex omnibus quatuor euangeliis solum recipit euangeliũ Matthęi,reliqua tria contemnens. Hanc hæresim tribuit Philaster Cerintho,in suo libro de hæresibus. Verùm Augustinus in capite octauo sui opusculi de hæresibus, de hoc Cerintho differens,nunquam huius hæresis meminit. Irenæus libro primo aduersus hæ-

Ebion. reses cap.xxvi.tribuit hunc errorem Ebioni,à quo dicti sunt Ebionitæ hæretici.

Cerinthus. QVinta hæresis est,quæ Actus Apostolorum non recipit,sed illum librum conatur auferre ex catalogo sacrorum librorum. Hanc hæresim tribuit etiam Philaster Cerintho simul cum præcedente,cuius nec meminit Augustinus, sicut nec præcedẽtis. Eusebius Cæsariensis libro.iiii.historiæ Ecclesiasticæ refert, Seuerũ,à quo Seueriani hæ-

Seuerus. retici dicuntur,non recepisse librum actuum Apostolorum. I

Ebion. SExta hæresis est, quæ omnes Pauli Apostoli epistolas docet nullius esse momenti. Huius pestiferæ hæresis primus author fuit Ebion. Hoc enim illi tribuit Irenęus libro primo aduersus hæreses cap.xxvi. Et hoc ideo Ebionem fecisse constat,quia Ebion docebat legem veterem simul cum noua esse obseruandam. Cui doctrinæ cum tam aperte repugnet Paulus in pluribus suis epistolis,ideo Ebion vt suum tutaretur errorem,ad hoc confugit asylum, vt omnes Pauli epistolas reiiceret. Post Ebionem successit in eodem errore Se-

Seuerus. uerus: quanquam Augustinus in libro de hæresibus de Seuero faciens sermonem, nunquam huius erroris meminit. Verùm Eusebius Cæsariensis libro.iiii.historiæ Ecclesiasticæ cap. xxvi.refert Seuerum obtrectasse Paulo, & omnes illius epistolas refutasse. Et hoc idem fe-

Tatianus. cisse Tatianum Encratitarum principem aperte innuit : quanquam de Tatiano Augustinus

Elcesaitæ. differens,nunquam hoc illi impingit. Hanc eandem hæresim suscepisse Elcesaitas testatur etiam Eusebius libro sexto Ecclesiasticæ historiæ capite.xxvii. K

Lutherus. SEptima hæresis non recipit epistolam Iacobi. Huius hæresis author est Martinus Lutherus. Nam licet olim ab aliquibus de illa dubitatum fuerit an esset Iacobi,tunc tamẽ non erat adhuc aliquid de illa definitum ab ecclesia. At cum modo iam sit ab ecclesia in multis conciliis recepta,non licet iam de illa dubitare. Quapropter Lutherus qui illam contra ecclesię definitionẽ reiicit, merito hæreticus hac ratione censetur. Quare autem Lutherus hanc Iacobi Apostoli epistolam reiiciat,apertũ est. Lutherus enim, vt in titulo de fide relatum est,sentit solam fidem iustificare,eamq; solam esse satis ad vitam æternam assequendam, etiam si opera desint: Iacobus autem in sua Canonica epistola docet fidem sine

Iacobus. operibus

A operibus esse mortuam. Quia ergo Lutherus vidit Iacobi epistolam suæ repugnare sententiæ, ideo hanc epistolam negat, dicens non esse Iacobi Apostoli, nec dignam Apostolico spiritu. Et certe miror quòd Lutherus tam effrons sit, vt negare audeat epistolam illam esse Iacobi, cum tot illustres viri iiq; vetustissimi testentur esse Iacobi. Augustinus in libro de meritis,& peccatorum remissionibus, citat testimonium ex hac epistola sub nomine Iacobi. Hieronymus in epistola ad Ctesiphontem disputans contra Pelagianos, vtitur testimonio huius epistolæ. Vrbanus papa huius nominis primus, vir martyrio clarus, in epistola de communi vita & oblatione fidelium, citat testimonium ex hac epistola sub nomine Iacobi Apostoli. Et Anacletus papa & martyr, qui (vt ipse in quadam epistola testatur) fuit à beato Petro Apostolo presbyter ordinatus, in epistola de oppressione episcoporum, circa mediũ citat etiam testimonium ex hac epistola sub nomine Iacobi. Iustius est ergo vt his sanctis-

B simis & vetustissimis testibus credamus, quàm vni Luthero fatuo atque amenti, præsertim cum de hac re extet totius ecclesiæ definitio, quæ illam epistolam sub nomine Iacobi inter canonicas scripturas collocauit.

OCtaua hæresis non recipit Iohannis euangelium, nec illius Apocalypsim. Huius hæreses auctores dicti sunt Alogiani, eò quòd filium Dei negabant esse verbum. Nam logos græce, idem est quod latine sermo, siue verbum: hinc Alogiani dicti sunt, tan- Alogiani.
quam sine verbo. Cum ergo Euangelium Iohannis apertissime testetur filium Dei esse verbum, ideo illi negant Iohannem scripsisse euangelium, negant etiam eum scripsisse Apocalypsim. Eusebius Cæsarienſis libro septimo historiæ Ecclesiasticæ refert fuisse aliquos qui Apocalypsim Iohannis reiecerint, dicentes nihil in illa esse Apostolica grauitate dignum, sed librum esse à Cerintho hæretico fictum dicebant. Sed hoc non ita esse, præter ecclesiæ

C definitionem, quæ maximum est testimoniũ, plures sacri vetustissimique scriptores testantur, qui Apocalypsim tanquam scripturam sacram, & à beato Iohanne compositam, interpretati sunt. Omitto recentiores, quibus non tanta fides in hac parte debetur. Augustinus interpretatus est Apocalypsim, quam dicit esse Iohannis Apostoli. Dionysius Alexandrinus episcopus, vt testatur Eusebius libro septimo historiæ Ecclesiasticæ, eandem Apocalypsim interpretatus est sub nomine beati Iohannis, quanquam dicit illum dubitasse an fuerit Iohannis Apostoli, an alterius Iohannis, sancti quidem viri, non tamen Apostoli. Cuiuscunque tamen fuerit, dicit illum fateri scripturam illam esse sacram, & velut talem ab illo fuisse receptam. Melito Asianus Sardensis episcopus, & Hippolytus, & Irenæus, hi omnes teste Hieronymo in libro de viris illustribus, Apocalypsim Iohannis sunt interpretati. Sed licet horum virorum testimonia magnam habeant vim ad hanc rem stabiliendam, multo tamẽ maioris auctoritatis est ipsius ecclesiæ testimonium. Concilium nanque Toletanum quartũ Concilium
cap. xvi. suorum decretorum de hac re ita definit, Apocalypsim librum, multorum conci- Toletanũ.

D liorum auctoritas, & synodica sanctorum præsulum Romanorum decreta, Iohannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter diuinos libros recipiendam constituerunt. Et quia plurimi sunt qui eius auctoritatem non recipiunt, eamque in ecclesia Dei prædicare contemnunt: si quis eum deinceps aut non receperit, aut à pascha vsque ad pentecosten in ecclesia non prædicauerit, excommunicationis sententiam habebit. Hæc concilium Toletanum.

ADuersus omnes has hæreses quæ ex catalogo sacrorum librorum aliquem librum auferre conantur, non est opus nunc disputare, quoniam illa quæ supra in libro primo cap. ii. diximus, sufficiunt ad omnes has hæreses refellendas. Ibi enim adduximus aliqua concilia, videlicet Laodicenum, & Carthaginense tertium, ex quibus constat omnes hos libros quos modo narrauimus fuisse à variis hæreticis reiectos, esse ex canone sacræ scripturæ. Quanta autem sit in hac parte ecclesiæ authoritas, non est nunc opus ostendere, cum non sit alia res in qua magis ecclesiæ authoritas pateat. Vulgatissimum est illud Augu Augustin⁹
E stini, Euangelio non crederem, nisi ecclesiæ crederem. Non enim aliunde quis scire valet (secluſa dei reuelatione) talem aut talem scripturam esse euangelium, nisi ab ecclesia dicente nobis illam scripturam esse euangelium. Cum ergo ecclesia iam nos docuerit, omnes hos quos modo numerauimus libros esse canonicos, & sacros, non est quòd aliquis citra hæresim illis repugnare quomodolibet valeat.

Scientia.

Lutherus. Nihil eſt quod non temerarit Lutherus: qui non eſt contentus omnia hominum opera damnare,& de peccato notare, niſi etiam ſcientias omnes infamaſſet.Nam dicit ſcientias omnes ſpeculatiuas,errores eſſe dicendas. Quis iam ferre poterit hominem tam temerarium & effrontem, qui nō ſolum ea quæ fides docet, negat, ſed illa quæ ſunt euidenti veritate manifeſta, condē nat?Credo firmiter illum neſcire quid ſit error:quoniam ſi ſciuiſſet,nequaquam dixiſſet omnes ſpeculatiuas ſcientias eſſe errores. pugnant enim inter ſe ſcientia & error: quo fit vt nunquam in vnum coire poſſint. Si ſcientia eſt,error eſſe nō poteſt:ſi error eſt,ſcientia immerito dicitur.Et vt hæc apertiora ſint,audiamus Auguſtinum dicentem quid ſit error.Er- F
Auguſtinus rare(inquit ille in enchiridio cap.decimoſeptimo) eſt approbare falſa pro veris,aut improbare vera pro falſis,aut habere incerta pro certis,aut certa pro incertis. Hęc Auguſtinus.Cū ergo ſcientiæ plures ſpeculatiuæ doceant multas veritates euidentiſſimas,quomodo dicen G
tur errores?Vera ſunt quæ docent & certa,& euidentiſſime manifeſta,ſicut ſunt illa quę docentur in Arithmetica & Geometria:non ſunt ergo illæ de errore notandæ.Sed vt mendacium ſuum aliquo colore depingat, dicit propterea ſcientias omnes cenſeri ab eo errores, quia procedunt neceſſario ex corde malo & nondum ſanato per gratiam.Nam iuxta illum (vt ſupra in titulo de operibus,& titulo de peccato docuimus)omnia opera quālibet bona ſunt peccata:& iuſtus in omni bono opere peccat.Et propter hanc eandem cauſſam docet omnes ſcientias ſpeculatiuas eſſe cenſendas errores,quia ex corde malo per gratiam nondū plene in hac vita ſanato procedunt.Quæ argumentatio ſi bene colligeret,probaret omnes mechanicas artes,immo & omnes artes liberales, Grāmaticam ſcilicet, Logicam,Rhetoricam,eſſe errores,& mathematicas diſciplinas quæ ſunt omnium certiſſimæ. ſed hoc arguit
Roma.vij. Paulus,qui in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola ait·Lex peccatum eſt? Abſit : ſed peccatum non cognoui niſi per legem.legem(inquam)vocalem,aut ſcriptam,aut mentalem. At cum H
lex doceat nos cognoſcere peccatum,ſcientia merito dicetur.Et hanc Paulus negat eſſe peccatum.Non ergo omnis ſcientia dicenda eſt error,etiam ſi à peccatore procedat. Præterea etſi daremus Luthero omnē hominē eſſe peccato deprauatū,nō propterea cogeremur cōcedere,omnia quæ ab homine peccatore procedūt,eſſe peccata & errores:quia nō neceſſario procedūt ab homine ſecūdū id quo malus eſt:ſed poſſunt ab illo oriri ſecūdum id quo bonus eſt:puta ſecūdū dona naturę,ſecūdū ꝙ illa rationalis eſt,& capax diſciplinę,per quā
Dionyſius. virtutem naturalē nil obſtat quin homo malus bonā artem inuenire poſſit,& verā & certam ſcientiam intelligere & docere.Nam (iuxta diuinum Dionyſium) naturalia in dæmonibus manſerunt integra etiam poſtquam obdurati ſunt in peccato.Non igitur mirum,ſi in hominibus adhuc viatoribus quanlibet peccato deprauatis natura ſit capax veritatis , præſertim cum tot ſint artes & ſcientiæ generi humano vtiliſſimæ à malis hominibus repertæ: quod non niſi impudentiſſime negari poteſt , cum tot ſint graues authores qui de hac re teſtentur. I
Demum hanc peruerſam Lutheri doctrinam cum aliis multis illius eiuſdem claſſis damnauit facultas theologiæ Pariſienſis:hoc idem fecit academia Louaniēſis. Nec dignum putaui amplius pro hac re digladiari.

Sepultura.

Valdenſes. Eneas Syluius in libro de origine Bohemorum capite trigeſimoquinto errores Valdenſium recenſens, hunc inter alios miſcet, quo illos aſſerere ait nihil diſtare quacunque tellure corpora humana ſepeliantur , ſiue locus ſit ſacer, ſiue non. Et certe neſcio an hæc aſſertio hæreſis dici mereatur: quoniā ſi hoc ſolum docet, ꝙ locus nihil faciat ad augendam vel minuendam K
Auguſtin⁹. animæ miſeriā, verū eſt quod ait.Nā hoc ipſum docet Auguſtinus libro de cura pro mortuis agenda.Et libro primo de ciuitate dei capite duodecimo eandem aſtruit ſententiā,ſic
Matth.x. inquiens·Nullo modo enim diceret veritas· Nolite timere eos qui occidunt corpus,animā autem non poſſunt occidere:ſi quicquam obeſſet vitæ futuræ, quicquid inimici de corporibus occiſorum facere potuiſſent.Niſi forte quiſpiam ſic abſurdus eſt,vt contendat eos qui corpus occidunt,nō debere timeri ante mortem,ne corpus occidant:& timeri debere poſt mortem,ne corpus occiſum ſepeliri non ſināt.Falſum eſt ergo quod ait Chriſtus· Qui corpus occidunt,& poſtea non habent quid faciant,ſi habent tanta quæ de cadaueribus faciāt.

Abſit

A Abſit vt falſum ſit quod veritas dixit. Et quibuſdã interpoſitis ſubdit· Proinde iſta omnia, id eſt curatio funeris,conditio ſepulturę,pompa exequiarum, magis viuorum ſolatia ſunt, quàm ſubſidia mortuorum. Si aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa, oberit pio vilis aut nulla. Hæc Auguſtinus. Et hoc ipſum quod modo dixit,funera magis eſſe viuorum ſolatia,quàm mortuorum ſubſidia,in libro de cura pro mortuis agenda capite ſeptimo iterũ confirmat, ſic inquiens· Et tamen ex illo humani cordis affectu, quo nemo vnquam carnẽ ſuam odio habuit,ſi cognoſcant homines aliquid poſt mortem ſuam ſuis corporibus ſuorumq; defunctorum deeſſe quod in ſua cuiuſq; gente vel patria poſcit ſolennitas ſepulturæ,contriſtantur homines,& quod ad eos poſt mortẽ non pertinet,ante mortẽ ſuis corporibus timẽt,ita vt inueniatur in libris Regum deum per prophetam minari alteri prophetæ,qui eius tranſgreſſus eſt verbum,quòd non inferretur cadauer eius in ſepulchrũ patrum iij.Reg.xiij

B eius. Et poſt pauca ſubdit Auguſtinus, quanti hæc pœna pendenda ſit,ſi ſecũdum euangelium cogitemus,vbi poſt corpus occiſum nihil metuendũ eſſe didicimus,ne membra exanima patiantur,nec pœna dicenda eſt:ſi autẽ humanum erga ſuam carnẽ conſideremus affectum,potuit inde terreri vel contriſtari viuus,quod ſenſurus nõ erat mortuus: & hæc pœna erat,quoniam dolebat animus id de ſuo corpore futurum,quanuis cum fieret non doleret. Hactenus Auguſtinus. Ex cuius verbis aperte ſatis patet,locum ſepulturæ nihil prodeſſe animæ ad gloriam vel miſeriã eius augendã vel minuendã. Et hoc idem docet Innocẽtius papa huius nominis tertius,ſic inquiẽs, Licet nõ obſit iuſtis ſepultura nulla vel vilis,impiis tamen celebris vel ſpecioſa non prodeſt. Hæc ille. Itaque ſi hoc ſolũ Valdenſes dixerunt,nihil videlicet prodeſſe corporum ſepulturam ad gloriam animæ augendam, vel miſeriam inferni minuendam,bene quidem ſenſerunt,neq; illorum ſententia eſſet de hæreſi notãda. Extra de ſepulturis capitulo ſacris.

Verùm quoniam abſolute dixerunt nihil prorſus prodeſſe animæ quòd corpus in loco ſa-

C cro ſepeliatur,ideo merito illorum ſententia damnatur: quoniam etſi non proſit ad gloriam animæ augendam,aliam tamen habet non contemnendam vtilitatem. Nam viui qui locum ſacrum ingrediuntur in quo corpus ſepultum eſt, quoties recolunt vbi ſepultum ſit amici vel conſanguinei corpus,& venit in mentem ſanctus aut ſancta in cuius honorem ille locus ſacratus eſt, illi ſancto aut ſanctæ animam dilectam commendant,vt deum pro illa intercedere dignetur. Nec dubium eſt tales orationes illis prodeſſe qui in ſtatu ſalutis deceſſerunt,quoniam cum hic viuerent,hoc meruerunt,vt talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe poſſent: quãuis & hoc viui facere poſſint pro illis qui in locis ſacris non ſunt ſepulti: ſed non ita recordarentur niſi illos vt ita faciant, admoneat ſepultura. Nam cum ſepulchra in locis ſacris viſuntur,defuncti qui illic ſepulti ſunt, ad memoriam reuocãtur: & ſi ibi ſepulti non eſſent,forte nulla eſſet in loco ſacro defunctorum memoria. Si autem extra locũ ſacrum illorum meminiſſe contingat, animus tamen nõ ſolet ibi tam paratus eſſe vt deum

D pro illis precetur. Propter hoc enim ſepulchra monumenta latine dicuntur, quòd moneant mentem, & viuos admoneant vt illic ſepultorum recordentur. Quod ſi tanta propinquorum & amicorum habeatur obliuio,vt etiam defunctorum ſepulchris inſpectis nõ meminerint deum pro illis orare, eſt adhuc aliud quod manifeſte cadaueribus in locis ſacris ſepultis prodeſſe poſſit: ſuffragia ſcilicet quæ in vnoquoq; ſacro loco ab illius loci miniſtris fieri ſolent pro illis qui intra ſepta ſuorum cœmeteriorum ſunt ſepulti. Propter hanc cauſam ſicut ſemper religio fuit corpora ſepelire: ita etiam religio fuit quo loco ſepelienda forent, conſiderare, vt ab impiis fideles mortui perinde ac viui diſcernantur. Et hoc nõ ſolum à Chriſtianis,verum etiam à Iudæis fuit obſeruatum. Nam patriarchæ de ſuorum corporum ſepultura anxie dum viuerent curauerũt. Abraham ſiquidẽ agrum emit ab Ephron Etheo quadringentis ſiclis argenti in ſepulturam Sarræ vxoris ſuæ: in quo Iacob illius nepos ſepeliri ſe iuſſit,& Thobias mortuos ſepeliendo deum promeruit. Hanc Gen.xxiij. Geneſis.l. Thobi.12

E ſuorum corporum ſepulturam patriarchæ reliqui & prophetę curauerunt. Sed & apud ſanctorum cadauera ſepeliri optimum cenſebant: ſicut de propheta illo Samariæ quẽ filiis ſuis præcepiſſe regum narrat hiſtoria, Sepelite (inquit) me quum mortuus fuero, in ſepulchro in quo vir dei ſepultus eſt: iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. Quæ res profuit illi: quoniam Ioſias rex cum templa idolorum euerteret poſt multos annos, & honorem prophetæ ſancto deferret,iuſſit vt alterius prophetæ qui iuxta illum ſepultus erat,oſſa intacta manerent. iij.Reg.xiij iiij.reg.27.

Et ex triginta argenteis à Iuda proditore relatis principes ſacerdotum emerunt agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, ne aut inſepulti manerent,aut in prophano loco ſepelirentur. Et de hoc ſatis. Math. 27

Silentium.

F

Verunt quidam hæretici in tantum ſilentio ſtudentes, vt digitũ naribus & labiis ſuis opponẽtes, ſilẽtiũ quaſi ſemper exercuerint, nõ aliæ rei q̃ taciturnitati ſtudiũ accommodantes. Qua in re prophetas ſe imitari dicebãt, quoniam Dauid propheta ait, Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labiis meis. Hi hæretici græca voce vocati ſunt Pattalorinchitę. Pſal. 144.

πάτταλος græce, latine dicitur palus. ῥίγχος eſt naſus. Cõſtat ergo ideo dictos eſſe Pattalorinchitas, quaſi palum vel digitum in modum pali ſuper narem ponentes. Ex quo patet hanc vocem in Philaſtro eſſe deprauatam propter librariorum ignorantiam: quoniam apud Philaſtrum vocantur Paſſalorinchitæ, cum tamen Auguſtinus vocet eos Pattalorinchitas: reddens hanc vocis etymologiam quam nos proxime deſcripſimus. Et vt de eorum aſſertione dicam, magis mihi videtur hi Pattalorinchitę ſequi Pythagoricã vanitatem, quàm prophetarum ſapiẽtiam & pietatem. Nam illud prophetæ quod ex pſalmis citauimus, minime illis ſuffragatur. Nõ enim petit propheta in cuſtodiã labiorũ ſuorum murũ, ſed oſtium. Pone (inquit Pſalmiſta) cuſtodiã ori meo, & oſtium circunſtantiæ labiis meis. Non dixit murum, quoniam ſi petiſſet murum, omnem videretur loquendi facultatem à ſe abieciſſe. Sed dixit oſtium, & non qualecunq;, ſed circunſtantiæ, quod videlicet loco & tempore aperiri valeat. Quibus verbis ſolam moderatam & temperatam petiuit loquutionem, & non perpetuum ſilentium: vt videlicet cum tacẽdum eſſet, taceret: cum oporteret loqui, loqueretur. Nam (vt eiuſdem prophetæ filius poſt eum docuit) tempus eſt loquendi, quemadmodum & tacendi. Et ſi taciturnitas eſſet ſemper cõmendatione digna, nunquam Eſaias deploraſſet obſeruatum à ſe ſilentium, dicens, Væ mihi, quia tacui. Certe aduerſus tam vanam ſuperſtitionem piget amplius diſputare. Huius hæreſis nunquam meminit Guido carmelita in ſua ſumma de hęreſibus, cum tamen Auguſtinus, quem ille in recenſendis hæreſibus imitatur, illam ſexageſimotertio loco inter alias hæreſes collocauerit.

Pattalorinchita.

G

Eccl's.iij.

Eſaiæ.vi.

H

Simonia.

Vit quædam execranda hæreſis, qua creditum eſt ſpiritualia dei dona poſſe pecunia comparari. Huius hæreſis author fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus Apoſtolorum dicitur quòd poſtquã baptizatus fuerat in Samaria à Philippo diacono, videns quia per impoſitionem manus Apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus, obtulit Apoſtolis pecuniã, dicens, Date & mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctũ. Quia ergo hic primus poſt ſuſceptũ baptiſmũ credidit ſpiritualia eſſe venalia, ideo peccatum illud & hæreſis ab illo nomen accepit, vt à Simone ſimonia dicatur. In eundem errorem labuntur græci, qui teſte Guidone Carmelita dicunt licere prælationes eccleſiaſticas vendere, & ſic ab eorum patriarcha fieri aſſerit. Eodem notantur errore Armeni. Et hæc prima fuit hæreſis quæ poſt Chriſti in cælos aſcenſionem in eccleſia eſt orta, quam ſtatim beatus Petrus redarguit dicẽs, Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Et ſtatim illum declarauit excommunicatum, & a conſortio fidelium eiectum, ideoque ſubdit illi dicens, Non eſt enim tibi pars neq; ſors in ſermone iſto, hoc eſt in ſermone fidei. Cor enim tuum non eſt rectum coram deo. Pœnitentiam itaq; age ab hac nequitia tua, & roga deum ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te eſſe. Præterea Giezi famulus prophetæ Heliſei fuit a deo lepra perpetua percuſſus, quia pecuniam recepit pro beneficio ſanitatis quod Heliſeus cõtulerat Naaman leproſo. Rurſum, ipſe veritatis magiſter diſcipulos ſuos ad prædicandum mittens, poſtq̃ illis dedit poteſtatem curandi infirmos, ſanandi leproſos, eiiciendi dæmonia, ſtarim ſubiunxit dicens, Gratis accepiſtis, gratis date. Deinde, cum in omni emptione rerum & venditione, ſeruanda ſit in precio rerum æqualitas, conuincitur vt is qui credit ſpiritualia dei dona poſſe precio comparari, credat etiam pecuniam eſſe æque bonam & æque precioſam ſicut ſpiritualia dei dona. At Sapiens in prouerbiis contrarium ſentit dicẽs, Accipite diſciplinam

Simon magus.

I

Act.viij.

Act.viij.

K

iiij.Reg.v.

Matth.x.

Prou.viij.

A nam meam,& non pecuniam:doctrinā magis quàm aurum eligite.Melior eſt enim ſapientia cunctis opibus precioſiſſimis,& omne deſiderabile ei non poteſt cōparari. Vnde Tharaſius Cōſtantinopolitanus epiſcopus in quadā epiſtola ad Adrianum papam ſic ait, Tolerabilior eſt Macedonii, & eorum qui circa ipſum ſunt, ſancti ſpiritus impugnatorum hęreſis impia. Illi enim creaturam & ſeruum dei patris & filii ſpiritum ſanctum delirando fatentur:iſti verò eundem ſpiritum ſanctum efficiunt ſuum ſeruum. Omnis enim dominus quod habet,ſi vult,vendit,ſiue ſeruum, ſiue aliquid aliud eorum quæ poſſidet. Similiter & qui emit,dominus eius volēs eſſe quod emerit,per precium pecuniæ illud acquirit.Hæc ille.Quæ verba citantur à Gratiano in volumine decretorum in prima cauſſa,quęſtione etiā prima,cap.eos.Cum ergo tam graue peccatū ſit ſimonia,per quā tam peruerſa de deo habetur opinio,ideo iuſtiſſime multis conciliorum decretis cautum eſt ne pro alicuius rei ſpi
B ritualis collatione aliquod precium recipiatur.Concilium nanque Elibertinum cap.xlviii. ſuorum decretorum ſic ait,Emendare placuit,vt hi qui baptizantur(vt fieri ſolebat)nūmos in concham non mittant,ne ſacerdos quod gratis accepit,precio diſtrahere videatur. Hæc ibi.Cōcilium Toletanum vndecimum,cap.viii.ſuorum decretorum ſic definit, Quicquid inuiſibilis gratiæ collatione tribuitur, nunquam quæſtu vel quibuslibet præmiis venundari penitus debet,dicente domino,Quod gratis accepiſtis ,gratis date. Et ideo quicunq; de- Matthæi.x.
inceps in eccleſiaſtico ordine conſtitutus,aut pro baptizandis conſignandiſq; fidelibus,aut collocatione chriſmatis,vel promotionibus graduum,precia quælibet vel præmia, niſi volūtarie oblata, pro huiuſmodi ambitione ſuſceperit,equidem ſi ſciente loci epiſcopo tale quicquam à ſubditis perpetratur,idem epiſcopus duobus menſibus excōmunicationi ſubiaceat,pro eo quòd ſcienter mala contexit, & correptionem neceſſariam non adhibuit. Sin autem ſuorum quiſpiam eodem neſciente de ſupradictis quodcunque capitulis accipiendū
C eſſe ſibi crediderit,ſi presbyter eſt,trium mēſium excommunicatione plectatur:ſi diaconus, quatuor.Subiaconus verò vel clericus his cupiditatibus ſeruiens,& competēti pœna & debita excommunicatione plectendus eſt.Hæc concilium Toletanum. Et concilium Braccarenſe ſecundum cap.iii.idem decernit eſſe faciendum.Sed de hac re ſatis.Contra ſimoniacos ſcripſit librum vnum Petrus Damianus ex monacho Benedictino cardinalis & epiſcopus Hoſtienſis.Hunc tamen librum fateor me non vidiſſe,ſed teſtimonio Iohannis Tritemii in libro de eccleſiaſticis ſcriptoribus id aſſerentis dixi.

Spes.

D Ot ſunt peruerſa Lutheri dogmata,vt vix ſit res aliqua ad fidem aut mores Lutherus.
pertinens,de qua non docuerit impium aliquid Lutherus. Male quidem ſentit de virtute fidei,male docet de charitate:peſſime etiam docet de ſpe.Dicit enim ſpem non procedere ex meritis.Nec mirū quòd hæc doceat:quoniam fieri nequit, vt ex impuro & corrupto fonte puram quis hauriat aquam,aut ex putrida arboris radice bonos colligat fructus.Lutherus autem dixerat omnia noſtra opera nil prorſus valere:nam omnia opera noſtra dicit eſſe peccata:ac proinde conſequens eſt vt nullus iam(iuxta illum)operibus fidat,aut propter illa aliquid a deo conſequuturum ſe ſperet.Totam enim ſpem ſuam Lutherus in fide collocat:& ſic (vt aliàs diximus)fidem extollit,vt prorſus operibus detrahat:& ob hanc cauſſam docet nequaquā ſpem noſtram eſſe in operibus figendam.Quo fit, vt dum nimiū fidei tribuat,ſpem omnino euertat:quoniam loco ſpei docet præſumptionem,cum homines abſque operibus docet gloriā ſperare.Nam etſi opera ſuapte natura indigna ſint quæ tanta mercede quanta eſt gloria cę
E leſtis,donentur:tamen propter conuentionem quam deus cum hominibus fecit, qua gloriam bene operantibus ſe daturum promiſit,iam noſtra opera gloria digna cenſentur. Nā bonus ille paterfamilias cōuentionem fecit cum operariis ex denario diurno. Et cum ope- Matth.xx.
rarii qui primo mane venerāt, ſperarēt ſe aliquid amplius accepturos,dixit vni ex illis paterfamilias · Nonne ex denario conueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt , & vade:Amice non facio tibi iniuriam.Iniuriam quidem ſe fuiſſe facturum cenſet,ſi iuxa cōuentionem denarium non dediſſet.Propter hanc cauſſam dixit denarium eſſe mercenario debitum, ſic inquiens·Tolle quod tuum eſt.Quid tuum?certe denarium,nam ex illo conuenerat. Propter hanc eādem cauſſam alibi dicit idem ſaluator·Dignus eſt mercenarius mercede ſua.Ex Matthæi.x.

quibus omnibus cõſtat gloriam eſſe debitam iuſto, velut mercedem mercenario. Debitam F
quidem, quia promiſſam: quoniam niſi promiſſa eſſet, debita non eſſet. Nunc ergo hoc iacto fundamento, percontari volo Lutherum, quid mercenarius qui in alieno agro deſudat, ſperet. Certũ eſt illum ſperare mercedem ſui laboris: pro hac enim laborat. Sed quare ſperat? Nunquid propter ſolam domini in cuius agro laborat, bonitatem & miſericordiam? Non certè, ſed etiam propter ſuum laborem. Sperat quidem in bonitate domini: quoniam niſi illi credidiſſet, & in promiſſis illius confidiſſet, nunquam in agro illius laboraſſet. Verũm etſi illius fidem exploratam habeat, & miſericordiam & bonitatem agnoſcat: ſcit tamen certò illum mercedem non daturum niſi in agro illius laborauerit: & propter hoc dictis domini fidens, ſperat ſe propter labores ſuos mercedem accepturum. Ad hunc modũ iuſti omnes faciunt, qui in bonitate domini & clementia confidunt quòd gloriam illis dabit æternam. verùm quia ſciunt quòd tam magnam mercedem non dabit pigris & inerti- G
bus, ideo laborare ſatagũt, vt per labores ſuos gloriam aſſequi mereãtur. Hinc apud Iob di
Iob vij. citur: Militia eſt vita hominis ſuper terram, & ſicut mercenarii dies eius. Quæ verba per-
Gregorius tractans beatus Gregorius in moralibus ait, Sciendum quoque q̃ mercenarius ſolicite curat inſpicere ne vnquam dies vacuus labatur ab opere, & expectatus finis temporis ne inanis veniat ad remunerationem. In laboris nanque ſtudio conſpicit quid percipere in tempore remunerationis poſſit. Nã cũ opus creſcit, præmii fiducia proficit. Cũ verò opus torpuerit, ſpes à remuneratione labaſcit. Vnde & electus quiſque vitam ſuam quaſi mercenarii dies penſans, tanto fidentius ſpe tendit ad præmium, quanto nunc robuſtius perdurat ad laboris incrementum. Qui ſit decurſus præſentis temporis, penſat. Dies cum operibus numerat. Ne à labore vacua trãſeant vitæ momenta, formidat. Aduerſis gaudet, paſſione reficitur, mœrore fouetur: quia ſubſequentis vitæ præmiis tanto ſe remunerari largius conſpicit, quanto pro amore illius quotidianis ſe mortibus verius impendit. Hinc nanque eſt quòd H
Pſal. 43. ciues ſupernæ patriæ, conditori eius, pſalmiſtæ vocibus dicunt, Propter te mortificamur to
i. Corin. xv ta die. Hinc Paulus ait, Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres. Hinc iterum di-
ij. Timo. i. cit, Ob quam cauſſam hæc patior, ſed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum quia potẽs eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Sancti igitur viri quot labores nũc veritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis ſuæ pignora intra ſpei cubiculũ clauſa tenent. Hactenus Gregorius. Ex cuius verbis apertiſſime conſtat iuſtorũ ſpem à meritis ſuum ortum habere, propterea quòd illorum vita eſt ſicut mercenariorum, qui nõ ſperant ſe ſuſcepturos mercedem, niſi labores præcedant. Præterea hoc ipſum docet Apoſtolus
Roma. v. Paulus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola, ſic inquiens: Nõ ſolum autem, ſed & gloriamur
in tribulationibus, ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur, patiẽtia autem probatio-
Ambroſius nem, probatio verò ſpem. Quem locum interpretans Ambroſius ait: Spes, in eo qui probatus videtur, non immerito dicitur. Dignus enim ſcietur accepturus remunerationem in re- I
gno dei. Hæc Ambroſius. In quibus verbis apertè docet illam ſolam meritò dici ſpem, quę
Anſelmus. bonis operibus atque probatis innititur. Sed apertius hoc docet Anſelmus, qui in cõmento ſuper epiſtolas Pauli præfatum Pauli locũ interpretans, ſic ait, Probatio operatur ſpem, quia vnuſquiſq; ex eo q̃ per tribulationes inſuperabilis probatus eſt, incipit habere ſpem, id eſt certitudinem futuræ gloriæ, quæ humanæ rationi vana videtur, ſed teſtimonio virtutis firmatur. Si quis enim nondum ſibi probatus præmium ſperat, nondum ſperat, ſed præſumit. Nam tribulationes quibus patiẽtia fidelium probatur, non ſolum eas debemus intelligere, quæ extrinſecus accidunt, id eſt de damnis vel languoribus, vel ex quolibet corporis cruciatu, ſed eas etiam quas intus ſibi faciunt aut perferunt, dũ in requie poſiti ſemetipſos affligunt & atterunt, obſiſtendo voluptatibus ſuis, refrenando libidinem: & cætera quæ ad bonum continentiæ vel abſtinentiæ pertinent, faciendo, ex quibus ſine dubio naſcitur patientia, quæ probabilis effecta generat ſpem. Spes autem eſt bonorum expectatio futurorũ. K
Hæc Anſelmus. Quid hic dicet Lutherus cõtra tã præclara teſtimonia? Si Ambroſiũ & Anſelmum conẽnere non veretur, dignum tamẽ eſt vt ſaltem Paulum vereatur, qui ait, Probatio autem operatur ſpem. ſpes ergo naſcitur ab operibus bonis, probatis & examinatis. Deinde ipſemet Paulus propter bona opera quæ multa fecerat, ſperat haud dubie ſe gloriã
ij. Timo. iiij accepturum. Sic enim ait: Ego enim iam delibor, & tẽpus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamẽ certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex: nõ ſolum autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius. Si aliquis à beato Paulo interroget, vnde tam certam conce-

perit

perit ſpem,vt magna cum fiducia dicat repoſitam ſibi eſſe coronam iuſtitiæ, reſpondebit inde ſe certum eſſe de ſua corona,quia bonum certamen certauit,curſum conſummauit,fidem ſeruauit.Nec in hoc ſolum ſperat,ſed etiam in iuſtitia iudicis,hoc eſt dei, qui nemini bene certanti vnquam coronam meritam denegauit.Accedit ad hæc,quòd ipſamet ſcriptura ſacra docet nos ex parte in bonis operibus ſperare.Nam propheta regius ita ait· Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ,& ſperate in domino.Quæ verba exponens Hieronymus ſuper pſalmos ita ait·Sacrificium deo immolate iuſtitiam,& cõſequenter ſperabitis in domino.Hęc ille.Quibus verbis propheta apertè docet veram non eſſe ſpem quam non præcedit ſacrificium iuſtitiæ . Idem etiam docet Paulus in epiſtola ad Titum, ſic inquiens, Sobrie & pie & iuſte viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem:vt ſecuri poſſimus futuram beatitudinem ſperare.hanc enĩ nomine ſpei ibi intellexit Paulus.prius admonuit ſobrie & pie & iuſte viuere.Ex quibus conſtat veram ſpem aliqua ex parte ab operibus naſci.Verùm Lutherus quoniam nõ vult ſobrie aut iuſte aut pie viuere,vellet ſpem veram abſque his omnibus habere.Rurſum ſpem omnium illorum qui ſine meritis ſperant,vanam eſſe ſacræ literæ prædicant.Nam in libro Iob legimus q̃ ſpes hypocritæ peribit. Non ei placebit vecordia ſua,& ſicut tela aranearum fiducia eius.innitetur ſuper domum ſuam,& non ſtabit . fulciet eam,& non conſurget.Et in eodem libro iterum·Oculi impiorum deficient,& effugiũ peribit ab eis,& ſpes impiorum abominatio animæ.Et Sapiens in prouerbiis ait·Spes impiorum peribit.Et in lib.ſapiẽtiæ,Spes impii tanquam lanugo eſt,quæ à vento tollitur:& tanquam ſpuma gracilis,quę à procella diſpergitur:& tanquam fumus,qui à vento diffuſus eſt: & tanquam memoria hoſpitisvnius diei prætereuntis.Et in Eccleſiaſtico,Vana ſpes & mẽdacium viro inſenſato.Vana eſt ergo Lutheri inſenſati ſpes,qui ſine operibus confidit ſe gloriam æternam aſſequuturum.Demum hæc Lutheri impia & inſana ſententia reprobata eſt ab vniuerſitate Pariſienſi inter alias illius multas quas facultas illa damnauit.

Pſal.iiij. Tit.ij. Iob .viij. Iob.xi. Prouerb.x. Sapiẽ.v. Eccl'i.34.

Studia generalia.

Vemadmodum tyrannus aliquis qui vi & violentia dominatur in populo, omnia arma quibus populus reſiſtere poſſet tyrannicæ dominationi , ab eo aufert,quò facilius prout libuerit,ſuam exerceat tyrannidem: ſic mihi feciſſe videtur Iohannes Vvitcleff,qui cum plurimas in populo ſparſiſſet hæreſes:ne per literarũ notitiam impiæ illius doctrinæ reſiſti poſſet à populo, omne literarum ſtudium ab eo auferre tentauit,dicens ſtudia generalia eſſe vana gentilitate in eccleſiam introducta,& tantum prodeſſe eccleſiæ,quantum prodeſt diabolus. Ex qua ſententia ſatis apertè conuincitur iſtum voluiſſe eneruare potẽtiam Chriſtianæ religionis, ſublata Chriſtianorum ſcientia.Arma enim militiæ noſtræ (vt ait Paulus) non ſunt carnalia,ſed ſpiritualia. Nec fides noſtra defendenda eſt armis carnalibus,ſed verbis , & rationibus & argumẽtationibus, præſertim iis quæ ex ſacris literis depromi poſſunt.Paulus enim præparans Epheſios ad ſpiritualem pugnam,ait, In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi extinguere:& galeã ſalutis aſſumite , & gladiũ ſpiritus,quod eſt verbum dei.Hæc ſunt arma quibus catholicus pugnat contra hæreticum . Hunc gladiũ habuerũt in manibus ſuis doctores ſancti & catholici, & per illũ fecerũt vindictam in nationibus,increpationes in populis. Vindictam inquam, quia Iudæos & Gentiles, à quibus perſecutionem paſſi ſunt, per virtutem gladii ſpiritualis,ſcilicet verbi dei, occiderunt mũdo,& conuerterunt ad fidem:ſeparauerunt à vitiis,& conuerterunt ad virtutes,increpando eorũ male acta. Viuus eſt enim ſermo dei,& efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti . At ſi hæc ſunt arma quibus præliandum eſt, oportet in illis exerceri,ne forte cum tempus belli aduenerit,miles nunq̃ exercitatus,in bello ſuccumbat. Dexterius enĩ pugnat militiæ aſſuetus,quàm is qui nunquam arma ſumpſit.Ideo meritò milites haſtiludia inter ſe exercent,vt ibidem diſcãt qualiter hoſtes inuadere,& quo pacto illis reſiſtere oporteat. Ad hunc modum oportet eſſe exercitium armorum ſpiritualium , eſſe ludimagiſtros qui doceant,eſſe inter diſcipulos certamina,contentiones,quæſtiones,vt ſic acutius ex contentione penetrent rectum earum rerum quas diſcunt intellectum,vt vel ſic paratiores & promptiores fiant ad reſiſtendum hoſtibus,hoc eſt hæreticis.Cum autem hæc in ſtudiis generalibus melius quàm alibi fiant,conuincitur inde iuſtum eſſe,immo neceſſarium,vt ſtudia ge

Iohannes Vvitcleff. ij.Corin.x. Ephe.vi. Pſal. cxlix. Hebræ.iiij.

neralia & collegia inſtituantur ad literarum exercitiũ habendum. Præterea ſi ſtudia nõ eſ- F
ſent, nec doctores qui alios docerent, à quo docerentur idiotæ? Nũquid quilibet ſufficit ſi-
biipſi, vt nullo egeat doctore? Si hoc concedit Vvitcleff, audiat Salomonem contradicen-
Prouer.iij. tem illi, Ne innitaris (inquit) prudentiæ tuæ. Et iterum, Ne ſis ſapiens apud temetipſum.
Ibidem Et beatus Paulus ait, Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Quæ verba exponens Theo-
i.Corin.xij phylactus ait, Hoc eſt, nolite veſtræ prudentiæ vel viribus ita confidere, vt exiſtimetis ne-
mine vos indigere conſultore, & quæ recta ſunt, ſuggerente. Moyſes enim etſi dei collo-
quio frueretur, opus tamen habuit quem conſuleret ſocero. Hæc Theophylactus. Dic er-
go mihi Vvitcleff, vis ne contra ſapientis & Pauli præceptum, vt quiſque inniratur pru-
dentiæ ſuæ? Si non oportet eſſe ſapientes apud noſmetipſos, oportet ab aliis diſcere: qua-
propter neceſſarium eſt vt ſint doctores, à quibus ii qui neſciunt, diſcant. At cum hi do-
ctores non paſſim habeantur, iuſtum eſt vt aliqua ſint publica loca, vtputa ciuitates aut G
oppida aliqua, in quibus ſint aliqui parati docere omnẽ diſcere volentem: ſicut in republica
qualibet bene gubernata ſunt ſua plurimis mercimoniis loca deputata, vt emere volens nõ
diſcurrat vagus per oppidum, & incertus quo loco illa vendantur. Diſcere ergo eſt bonum
& neceſſarium, præſertim ignoranti. ergo docere eadem lege erit bonum & neceſſarium.
Nam ſicut quoſdam poſuit deus in eccleſia ſua Apoſtolos, & quoſdam prophetas, ita etiã
poſuit quoſdam doctores. Si vtrunq;, videlicet docere & diſcere, bonum eſt, cur ſtudia ge-
neralia in quibus docent aliqui, diſcunt alii, mala erunt? Et ſi docentes proſunt, quomodo
verum erit quod ait Vvitcleff, quòd ſtudia generalia in quibus doctores docẽt, non magis
proſunt eccleſiæ, quàm diabolus? Cæterùm quod ait hæc ſtudia generalia fuiſſe introducta
in eccleſiam vana quadã gẽtilitate, falſum eſt perinde ac reliquum. Nam apud Iudæos olim
ante Chriſti aduentum fuerunt doctores, qui vocabantur ſcribæ, & fuerũt qui curam habe-
bant docendi populum, & hi vocabantur Rabbini. Vnde Auguſtinus ſuper Iohannem tra- H
Iohan.ix. cta. quadrageſimoquarto exponens illud Iohannis, Et interrogauerũt eum diſcipuli eius,
Rabbi, quis peccauit &c. ſic ait, Scitis quia Rabbi magiſter eſt. magiſtrum appellabãt, quia
diſcere deſiderabant. quæſtionem quippe domino propoſuerunt tanquam magiſtro. Hæc
Auguſtinus. Ex cuius verbis patet quòd apud Iudæos à Rabbinis diſcebatur tãquam à ma-
giſtris, quorum munus erat docere. Rurſum, Iudæi admirati de doctrina Chriſti, dicebant,
Iohan.vij. Quomodo hic literas ſcit, cum nunquam didicerit? Et beatus Paulus in poſteriore epiſtola
ij.Timo.iij. ad Timotheum ait, Tu vero permane in his quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo
didiceris, & quia ab infantia ſacras literas noſti. Ex quibus duobus locis ſatis aperte conuin
citur quòd apud Iudæos ſacrarum literarum intelligentia diſcebatur ab aliquibus, & doce-
batur ab aliis. Cum ergo tam aperta ſint teſtimonia comprobantia doctrinam & diſcipli-
nam, videamus quid Iohannem Vvitcleff mouerit ad damnandum ſtudia generalia. Quia
in eis (inquit ille) pullulant inuidiæ, comparationes perſonarum & patriæ, & multa alia ſe- I
minaria patris mẽdacii. Fateor hæc ibi adeſſe, ſicut etiam alibi extra vniuerſitates & ſtudia
hæc vitia adſunt: nec tamen iſta oriuntur à ſtudiis, ſed à malitia ipſorum ſtudentium. Nam
alioqui nullus poſſet ſtudere quin illis vitiis macularetur. At cũ multi ſint ſtudentes etiam
in generalibus ſtudiis huiuſmodi vitiorum expertes, conuincitur illa vitia nõ proficiſci ab
ſtudio, ſed ab ipſis perſonis quæ alibi etiam eiſdem inficerentur vitiis. Non eſt (vt credo)
ciuitas aut oppidulum quantũlibet paruum, in quo huiuſmodi vitia, puta inuidiæ, rixæ, cõ-
tentiones, ſuſpiciones, mendacia, non ſæpe contingant. Nunquid forte dãnanda erit omnis
vita quæ in congregatione aut aliorum ſocietate habetur, eò quòd ſemper in qualibet mul
titudine naſcantur? Abſit, quoniam talis congregatio ſine his vitiis haberi poſſet. Quòd au-
tem talia habeantur, à malitia aliquorum prouenit: non tamen omnium, quoniam multi
ſine his vitiis in congregatione viuunt. Non ſunt ergo hac occaſione damnanda genera-
lia ſtudia, alioqui eadem lege eſſet damnanda omnis populi congregatio. Accedit ad hæc, K
quòd iſte ſcholarum & ſtudiorum vſus non eſt tam recens vt Vvitcleff putat, ſed ab ipſis
eccleſiæ primordiis incepit. Nam Antiochiæ fuerat ab Apoſtolis conſtituta ſchola ad do-
cendum, in qua erant inſignes doctores ad id munus obeũdum. Hoc autem ex lib. Actuũ
Actuũ.xiij. Apoſtolorũ coniici poteſt, vbi ſic dicitur, Erant autem in eccleſia quæ erat Antiochiæ, pro-
phetæ & doctores, in quibus Barnabas & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenen-
ſis, & Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, & Paulus. Miniſtrantibus autem il
lis domino dixit ſpiritus ſanctus, Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod
aſſumpſi eos. Ecce opus & officiũ ad quod ex omnibus Chriſti diſcipulis ſoli quinq; ſunt

electi,

A electi,qui Antiochiæ doceant:& ex his quinq; duo fuerũt ad Apoſtolatum euecti, videlicet Paulus & Barnabas. Ex quo patet tunc aliud fuiſſe doctoris officium, aliud Apoſtoli. Poſt hanc Antiochiæ ſcholam alia fuit erecta Alexãdriæ ſchola, de qua Euſebius Cæſarienſis libro quinto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ,cap.x.de temporibus Antonini Imperatoris loquens, per hæc verba teſtatur. Cũ per idem tẽpus ſcholę eccleſiaſticę & doctoris officio pręeſſet vir in omni eruditione nobiliſſimus Panthenus,ex quo apud eos conſuetudo antiquitus tradita vſq; in hodiernum permanet, diuinarũ ſcripturarũ doctores inibi ſcholæ eccleſiaſticæ haberi viros dũtaxat in ſcientia & in eruditione probatiſſimos. Huius ergo officii velut author quidam & dux,vir de quo ſupra diximus,ſatis illuſtris habebatur:quippe qui etiam in philoſophis prius, qui Stoici appellantur, nobiliter floruiſſet. Hæc Euſebius. Poſt hunc Panthenum dicit idem author ſucceſſiſſe in eadem ſchola Clementem, & poſt Clementẽ
B Origenem,& ſic ſucceſſiue alios narrat doctores qui illi ſcholæ præfuerunt. Non eſt ergo tam recẽs ſcholarũ & ſtudiorũ inuentio, vt Iohannes Vvitcleff putat. Sed vt huic finem liti imponamus,videamus quid concilium Conſtantienſe de hac re definiat. Concilium nanq; Conſtantienſe ſeſſione octaua damnauit. xlv. articulos huius Iohannis Vvitcleff, quorum viceſimuſnonus ſub his verbis ibidem ponitur. Vniuerſitates,ſtudia & collegia,graduationes & magiſteria in eiſdem, ſunt vana gentilitate introducta,& tantum proſunt eccleſiæ ſicut diabolus. Hæc ibi. Qui articulus ſimul cum aliis,vna ſuper omnes lata ſententia,ibidem damnatus eſt.

Subditus.

C NVllus eſt eccleſię ſtatus quem nõ momorderit Iohannes Vvitcleff, nulla eſt poteſtas cui nõ detraxerit. Nec cõtentus eſt ipſe obedientiã & ſubiectionẽ ſuis ſuperioribus denegare, niſi etiam ſubditis id idẽ faciendũ perſuaderet. Neq; hoc ſatis eſſe putauit,niſi ſubditos ſuperiores ſuis p̃latis,& vaſſallos ſupiores ſuis dominis faceret. Dicit enĩ populares homines poſſe ad libitũ ſuũ prælatos & dominos delinquẽtes corrigere, & ita aſſerit populũ iuſte ſubtrahere decimas à ſacerdotibus cũ eos peccatores eſſe cognouerint, & ab aliis dominis ſubtrahere tributa propter illorũ peccata. Qua in re eueniſſe cõperimus qđ Paulus de hæreticis ait. Mali homines & ſeductores proficiẽt in peius,errantes,& in erroreˉ mittentes. Talis eſt Vvitcleff,qui vt fauoreˉ populi acquireret,in hũc lapſus eſt veſanũ & peſtiferum errorem,quo nullus alius peſtilentior eſſe poſſet. Nihil eſt enim quod magis poſſit nocere paci & tranquillitati alicuius reipublicæ,quàm ſi cuilibet populari homini
D tribuas poteſtatem corrigendi prælatum aut dominum ſuum. Erit tunc quælibet reſpublica vmbra quædam aut imago inferni,in quo teſte Iob,nullus ordo ſed ſempiternus horror inhabitat. Qualis quæſo eſſe poteſt ordo,vbi is qui corrigẽdus eſt,corrigere vult? & qui corrigere debebat,correctionem patitur? Nullus certe eſt ordo,immo maximè ordini contrarium eſt,vt is qui præeſt,corrigatur ab illo cui præeſt. Nullus enim tunc eſſet alio ſuperior ſi cum eorum aliquis delinquit,ſe inuicem poſſent corrigere. O miſeranda talis reſpublica quæ iuxta Vvitcleffi ſententiam gubernanda eſſet. In ea enim omnes rudes homines, idiotæ, ſceleſti,raptores, adulteri,mendaces,prælatos & dominos ſuos corrigere vellent,& qui peior eſſet,vehemẽtius dominum & ſuperiorem inuaderet,vt ipſe à nullo puniretur, ſed in ſua nequitia impunis maneret. Tunc enim omnia eſſent confuſa. Puer contra ſenem tumultuaretur,ignobiles ſurgerent in nobilem,idiotæ contra ſapientes,diſcipuli contra magiſtrũ, filii aduerſus parentes. Et ita eſſet reſpublica puteus quidam, vel(vt verius dicam) abyſſus
E ſcandalorum. Quid non faceret populus tali licentia donatus? Eſt enim populus fera quædam & immaniſſima beſtia,qua non eſt alia ferior aut truculentior. Præterea,ſi licet cuilibet homini ex plebe dominum delinquentem corrigere:cur Dauid in ſpelũca exiſtens quã ingreſſus eſt Saul vt purgaret ventrem, non interfecit eundem Saulem,cum tunc facillime id agere potuiſſet? Nonne Saul rex iam malus erat,& regno à domino deo priuatus? Nunquid non iam occiderat Achimelech ſacerdotem, & alios octogintaquinque viros veſtitos Ephod lineo,propterea quòd Dauid eſurienti panes propoſitionis dediſſet? Nunquid non ipſummet Dauid ſæpiſſime occidere tentauerat iniuſte, feciſſẽtque niſi dominus ſeruum ſuum de manu illius ſeruaſſet? Et tamen cum hæc omnia notiſſima eſſent ipſi Dauid &

Io. Vvitclef

ij. Timo. iij.

Iob x.

i. Re. xxiiij.

omni populo,noluit Dauid illum punire cum poſſet,ſed ſolum oram chlamydis Saul ſilẽter præſcidit, nec tamen fortè ſine aliqua quanuis leui culpa id fecit : quod ex eo conuincitur,quòd poſtea pœnituit ipſum Dauid eò quòd abſcidiſſet oram chlamydis Saul. Quo fit vt multo magis pœnituiſſet eum ſi perſonam Saul percuſſiſſet.Ideo viris ſuis conſulentibus illi vt occideret Saul, dixit Dauid,Propitius ſit mihi dominus, ne faciam hanc rem domino meo Chriſto domini,vt mittam manum meam in eum,quia Chriſtus domini eſt. F

Iob xxxiiij Rurſum,Beatus Gregorius exponẽs illud Iob,Qui regnare facit hominem hypocritam,ſic ait,Sed quia rectores habent iudicem ſuum,magna cautela ſubditorum eſt non temere vitam iudicare regentium.Neque enim fruſtra per ſemetipſum dominus æs nummulariorũ fudit,& cathedras vendentium columbas euertit,nimirum ſignificans, quia per magiſtros quidem vitam iudicat plebium,ſed per ſemetipſum facta examinat magiſtrorum.Et aliquibus interiectis,ſubdit·Igitur ſicut prælatis curandũ eſt ne eorũ corda æſtimatione ſingularis ſapientiæ locus ſuperior extollat,ita ſubiectis prouidendum eſt ne ſibi rectorũ facta diſpliceant.Si autem magiſtrorum vita iure reprehẽditur, oportet vt eos ſubditi etiam cum diſplicent venerentur. Hæc Gregorius. Ex cuius verbis conſtat nõ licere ſubditis de vita paſtoris iudicare:minus ergo licebit eis paſtoris malam vitam punire.Deinde, cũ ſuperius in titulo de poteſtate iam probauerimus nullam poteſtatem nullumq; dominium amitti per peccatum mortale,conuincitur ex eo ſubditis non licere dominos ſuos delinquentes punire.alioqui cum deliquiſſent,iam poteſtatem amiſiſſent,propterea quia peccantes ſubſunt illis ad correctionem quibus ante peccatum præerãt.Demũ ex xlv. articulis Iohannis Vvitcleff in concilio Conſtantienſi ſeſſione octaua damnatis, decimuſſeptimus ſic ait,Populares poſſunt ad ſuum arbitrium dominos delinquentes corrigere. Qui articulus ſimul cum aliis eiuſdem ibidem damnatus eſt. G

Mat.xxi.

Suffragia defunctorum. H

Lutherns. NOn ſatis viſum eſt Luthero viuentibus nocere, niſi etiam defunctis nocuiſſet.Viuẽtes enim a veneratione ſanctorum auocat, ne videlicet eorum orationibus iuuentur, qui plurimum apud deum poſſunt. Defunctos verò viuorũ ſuffragiis fraudat.Itaq; & viuorũ & defunctorũ hoſtẽ ſe eſſe demonſtrat.De ſanctorum veneratione quia iam diſputauimus, ſupereſt vt pro ſuffragiis defunctorũ aduerſus Lutherũ pugnemus. Dicit enĩ Lutherus nihil prodeſſe defunctis orationes,ſacrificia, eleemoſynas quæ à viuis pro illis fiunt.Nec tamẽ huius erroris primus author eſt Lutherus,quoniã ante eum fuere Valdenſes,& Albigenſes, qui hũc tutati ſunt errorem.Et ante iſtos eundẽ errorẽ docuerũt Græci & Armeni,qui(vt aliàs diximus)negarunt omnino purgatoriũ,quapropter iuxta eorũ ſentẽtiã oporteret orationes pro defunctis eſſe inutiles.Primus huius erroris author,quod ſciã,fuit Aerius quidã presbyter.Hunc enim errorẽ illi impingit Auguſtinus lib.de hæreſibus cap.lv.Et certe ſi defuncti tales ſunt quales hi hæretici,fateor nõ oportere ſacrificia aut orationes pro illis deo offerre,quoniã fruſtra offerũtur talia pro iis qui in inferno ſunt.Verùm pro iis qui ſunt in purgationis loco, pium eſt & vtile deum orare, aut alia ſacrificia offerre. Nam in purgatorio exiſtentes cum charitatẽ habeant,per quam Chriſto capiti coniunguntur,fit vt membra ſint corporis eccleſiæ,cuius & membra ſunt alii viuentes.At hoc natura inſitum eſt,vt vni membro patienti reliqua compatiantur,& ſe inuicem membra iuuent cum alterutro egent. Cum ergo in purgatorio exiſtentes patiantur, opus eſt vt viuentes eos iuuent orationibus & ſacrificiis.Nam ſi viuentes pro viuis orantes exaudiuntur,cur non etiam cum pro mortuis orãt,ſi illi egent,& tales ſunt qui iuuari poſſunt?Membro ſiquidem præciſo nullum auxilium præſtare poteſt aliud membrũ in corpore manens.Membrum tamẽ quantũlibet languidũ dum corpori adhæret,ab aliis membris iuuari poteſt. Et hac de cauſſa orationes viuentium non proſunt exiſtentibus in inferno: quoniã hi ſunt mẽbra præciſa:exiſtentes autem in purgatorio,membra ſunt corpori coniuncta,& ideo à reliquis membris iuuari poſſunt. Cum vidiſſet Ieſus fidem quorũdã offerentiũ illi paralyticum,ait paralytico, Fili, dimittuntur tibi peccata tua.Si fides iſtorũ offerentium tantum profuit paralytico viuenti, cur non fides offerentium ſacrificia poterit prodeſſe defunctis,cum iſti ſint eiuſdem corporis membra coram deo viuentia? Præterea, I K

Valdenſes. Albigẽſes. Græci. Armeni. Aerius.

Marci.ij.

Thobias

A Thobias ſenior filium ſuum bonis conſiliis erudiens ait, Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam iuſti conſtitue. Niſi enim oblationes pro defunctis factæ aliquid illis prodeſſent, fruſtra Thobias ſuaſiſſet filio conſtituere panem & vinum ſuper ſepulturam iuſti. Non enim ponuntur illa ad paſcenda corpora defunctorum, ſed viuentium, pauperum videlicet, & ſacerdotũ, vt hęc eleemoſyna pauperib⁹ oblata, in vtilitatẽ cedat ipſius defuncti. Rurſum in ſecũdo Machabęorũ lib. apertiſſimũ habetur pro ſuffragiis defunctorum teſtimoniũ, vbi ſic dicitur, Iudas facta collatione duodecim mille drachmas argẽti miſit Hiero ſolymã offerri pro peccatis mortuorum in ſacrificiũ, bene & religioſe de reſurrectione cogitans. Niſi enim eos qui ceciderãt, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluũ videretur & vanũ orare pro mortuis: ſed quia cõſiderabat ꝙ hi qui cũ pietate dormitionẽ acceperãt, optimã haberent repoſitã gratiã: Sãcta ergo, inquit, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt B à peccatis ſoluantur. Hæc ibi. Quibus verbis nihil potuit expreſſius dici ad hũc errorẽ proſternendum. Quapropter videntes hæretici ſe hoc teſtimonio vehementiſſime vrgeri, ad hoc commune illis aſylum confugiunt, dicentes illum Machabæorum librum non eſſe canonicum, neque eſſe tantæ authoritatis, vt eius teſtimonium ſufficiat ad aliquam doctrinam refellendam. Verùm de hoc non eſt opus nunc diſputare, quoniam ne paſſim talem ſuſciperemus laborem, ſupra libro primo capite ſecundo oſtendimus catalogum eorum librorum qui canonici appellantur, quorum teſtimonio vti oportet in diſputatione quæ de rebus ad fidem ſpectãtibus fit. In quo catalogo inſerti ſunt duo libri Machabęorũ, qui licet non fuerint ab Hebræis in canone computati, vt beatus Hieronymus ait: eccleſia tamen tanquam canonicos recepit illos libros, vt patet ex decretis concilii Mileuitani. Cæterùm etſi hi libri canonici nõ eſſent, neque vllum eſſet ſcripturæ ſacræ teſtimonium apertum, efficaciſſimum eſſet teſtimonium pro huius rei confirmatione, totius eccleſiæ catholicæ ve- C tuſtiſſima conſuetudo. Vnde beatus Auguſtinus in libro de cura pro mortuis agenda, capite primo ſic ait, In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed etſi nuſquam in ſcripturis veteribus omnino legeretur, non parua eſt vniuerſæ eccleſiæ quę in hac conſuetudine claret authoritas, vbi in precibus ſacerdotis quę domino deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiã commendatio mortuorum. Hæc Auguſtinus. Sunt etiam plures alii ſacri doctores, ſanctitate perinde ac doctrina illuſtres, qui pro hac re teſtimonium dicunt. Et (vt recentiores omittam) à beato Gregorio initium ſumo, qui libro quarto Dialogorum capite quinquageſimoquinto ſic ait, Si culpæ poſt mortem inſolubiles nõ ſunt, multum ſolet animas etiã poſt mortẽ ſacra oblatio hoſtiæ ſalutaris adiuuare, ita vt hanc nonnũquam ipſæ defunctorum animæ expetere videantur. Hæc ille. Quod autem dixit, ſi culpæ poſt mortẽ inſolubiles non ſunt, propter eos qui ſunt in inferno dixit, quorum peccata ſolubilia non ſunt, nec vlla poſſunt iam ſatisfactione redimi. Theophyla- D ctus ſuper Lucam exponens illud Lucæ, Timete eum qui poteſt corpus & animam mittere in gehẽnã, ſic ait, Vide enim quòd nõ dixit, metuatis eum qui poſtquam occiderit, mittit in gehennam, ſed habentem poteſtatem mittendi. Non enim ſemper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam, ſed ſunt in poteſtate dei, vt etiam dimitti poſſint. Hoc autem dico propter oblationes & diſtributiones quæ fiunt pro defunctis, quæ nõ parum cõducunt etiam iis qui in grauibus peccatis mortui ſunt. Non omnino igitur poſtquam occiderit, mittit in gehẽnam, ſed poteſtatem habet mittendi. Ne igitur ceſſemus per eleemoſynas & interceſſiones propitium reddere eum qui poteſtatem habet mittendi, non ſemper poteſtate hac vtentem, ſed & valentem remittere quicquam. Hæc Theophylactus, qui ſatis aperte ſuffragia quæ pro defunctis fiunt, commendat, & ad illa facienda ſuadet. Beatus Chryſoſtomus homilia ſexageſimanona, Bernardo Brixiano interprete, huius rei vetuſtiſſimam aſſignat originem, dicens, Non temere ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tre- E mendis myſteriis, defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multũ contingere lucrũ, vtilitatem multam. Hæc Chryſoſtomus. Ex cuius teſtimonio conſtat hanc ab Apoſtolis manaſſe inſtitutionem, vt in miſſæ ſacrificio defunctorum fieret commemoratio, vt inde aliquid lucri defuncti conſequerentur. Athanaſius in libro de variis quæſtionibus ad Antiochum principem, quæſtione triceſimaquarta hoc modo quærit, Quid ergo? Num ſentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum ſuper illis fiunt conuentus & peractiones bonorũ operum & oblationum? Cui quæſtioni per ſequentia verba reſpondet, Si nõ aliquo beneficio participarent ex illo, non vtiq; in cura & exequiis fieret commemoratio. At ſicut vitis floreſcit extra in agro, & odorem eius ſentit in vaſe vinum recluſum,

Thob. iiij.

2. Mac. 12.

Lucæ xij.

ficq; cõfloreſcit etiam ipſum: ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua bene- F
ficia ab exãgui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta, ſicut ſolus ordinat & præci-
Dionyſius areopagita pit, qui viuorum & mortuorum poteſtatem gerit deus noſter. Hæc Athanaſius. Et beatus Dionyſius Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulus libro de Eccleſiaſtica Hierarchia capite ſeptimo, deſcribens ceremonias quæ in defunctorum exequiis ſuo tempore fiebant, ait, Accedens deinde venerandus antiſtes precem ſuam ſuper mortuum peragit, poſtq; precem & ipſe præſul eum ſalutat, & ſuo deinceps ordine qui aſtant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admiſſa peccata defuncto, eumq; in luce ſtatuat, & regione viuorum, in ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob, in loco vnde effugit dolor, triſtitia, & gemitus. Hæc Dionyſius Areopagita. Ex cuius verbis ſatis cõſtat tempore Apoſtolorum fuiſſe ſeruatum hunc modum orandi pro defunctis. Poſt hæc
Concilia diuerſa. illuſtrium virorum teſtimonia, vt finem huic contentioni imponam, multa diuerſorum cõ G
ciliorum decreta in medium producam. Concilium Carthaginenſe quartum capite nonageſimoquinto tale ſtatuit decretum, Qui oblationes defunctorum aut negant eccleſiis, aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur. Hæc ibi. Concilium Valenſe capite quarto ſuorum decretorum ita definit, Qui oblationes defunctorum retinent, & eccleſiis tradere demorantur, vt infideles ſunt ab eccleſia abiiciendi, quia vſq; ad inanitionem fidei peruenire certum eſt hanc diuinæ pietatis exacerbationem, quia & fideles de corpore recedentes votorum plenitudine, & pauperes conſolatu alimoniæ & neceſſaria ſuſtentatione fraudantur. Hi enim tales quaſi egentium necatores, nec credentes iudicium dei habendi ſunt. Vnde & quidam patrum hoc ſcriptis ſuis inſeruit congruente ſententia, quæ ait, Amico quippiam rapere furtum eſt, & eccleſiam fraudare ſacrilegium. Hęc concilium Valenſe. Et concilium Agathenſe capite quarto idem ſub eiſdẽ ferè verbis de- H
finit. Concilium Toletanum tertium capite viceſimoſecundo hanc ponit definitionẽ· Qui diuina vocatione ab hac vita recedunt, cum pſalmis tantummodo & pſallentium vocibus debere ad ſepulchra deferri præcipimus. Nam funeris precamen quod vulgo defunctis cãtari ſolet, omnino prohibemus. Sufficiat autem quòd in ſpe reſurrectionis, Chriſtianorum corporibus famulatus diuinorum impenditur canticorum. Hæc concilium Toletanum tertium. Denique concilium Florentinum, quod pro vnione Grẹcorum ſub Eugenio quarto celebratũ eſt, ita de hac re definit· Item ſi vere pœnitentes in dei charitate deceſſerint antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis & omiſſis ſatisfecerint, eorum animas pœnis purgatoriis poſt mortem purgari: & vt à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium viuorũ ſuffragia, miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes & eleemoſynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri conſueuerunt ſecundum eccleſiæ inſtituta. Hæc concilium Florentinum. Poſſem adhuc plura citare conciliorum decreta, ſed hæc I
ſunt ſatis ad conuincendos hæreticos.

Finis Libri. XIII.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO, MINORITAE SAMORENSIS, ADVERSVS OMNES Hæreſes Liber XIIII.

Templum. K

4. reg. 25. NAbuchodonoſor rex Babylonis, qui dæmonis figuram gerit, cum Hieroſolymam inuaſit, non fuit contentus templum domini ſpoliare, & omnia vaſa illius precioſa diripere, ſed & ipſum templum fœdauit, cõſpurcauit, immo magna ex parte deſtruxit, quoniam columnæ templi, & baſes, & capitellum, multáque alia ab eo inde ſublata ſunt. Ad eun-
1. Mach. 1. dem modum fecit Antiochus rex, qui violenta manu templum domini inuadens, poſtquam ſuſtulit ab eo altare aureum, candelabrum luminis,

A minis,& vniuerſa vaſa eius, & menſam propoſitionis, & libatoria,& phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas,& ornamentum aureum, quod in facie templi erat,& comminuit omnia, non fuit contentus hæc omnia ſuſtuliſſe, ſed quò nocentiſſimum ſe oſtenderet ſynagogæ hoſtem, prohibuit holocauſta & ſacrificia & placationes fieri in templo dei. Eodem modo ille antiquus humani generis hoſtis, omni qua potuit via facere tentauit. Nam (vt ſupra narrauimus) miniſtros ſuos, quoſdam videlicet hæreticos ſubmiſit, qui vaſa & alia templi ornamenta,hoc eſt ſacramenta,& omnia ſacramentalia, omnéſque cęremonias & ritus ab eccleſia auferrent, dicentes ea omnia eſſe prorſus inutilia,meráſque nugas. Ecce nunc adſunt alii miniſtri eius,qui templum euertant,prohibeántque,ſi potuerint, ſacrificia & orationes in templo fieri, dicentes templa dei nullius eſſe vtilitatis, neq; aliquo pacto prodeſſe in eccleſia dei. Huius hæreſis primus author fuit Euſtachius quidam Euſtachius

B de quo in concilio Gangrenſi fit mentio. Hic baſilicas martyrum, & templa ſub nomine diuorum deo dedicata contemnebat,& omnes qui ad illa conueniebant ibidem aut ſacrificaturi, aut oraturi, reprehendebat. Hunc autem errorem iam diu ſepultum, poſt multa ſecula ſuſcitarunt Valdenſes, qui vt illuſtriores hæretici mundo apparerent, Euſtachii erValdenſes.

rorem multo fuſius extenderunt, quoniam ille ſola templa quæ in diuorum nomine ſunt conſecrata,irridebat: hi autem omni templo detraxerunt, dicentes templum dei late patentis ipſum mundum eſſe, & coarctare maieſtatem eius,qui eccleſias, monaſteria, oratoriáque conſtruunt, tanquam propitior in eis diuina maieſtas inueniatur. Hoc enim illis impingit Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorũ, quanquã Guido nihil tale illis tribuit etiam cum Valdenſiũ errores recenſet. Poſt Valdenſes fuerunt alii hæretici dicti Pſeu- Pſeudoa-

doapoſtoli, qui adhuc maiori cum iniuria de templo dei loquuti ſunt, dicentes eccleſiam poſtoli.

C conſecratam non plus valere ad orandum,quàm ſtabulum porcorum. Eundem errorem tutati ſunt magis vi & armis quàm ſcripturæ teſtimoniis,quidã Bohemi hęretici Thabori- Thaboritæ

tæ appellati. Iſtorum dux & princeps fuit Ziſcha quidam nobilis genere,erroribus Iohannis Huſs infectus, qui copiam perditorum hominum congregans, eccleſias inuaſit, ſpoliauit, euertitque. Monaſteria deſtruxit,monachóſque fugauit, aliaq; ſimilia facinora perpetrauit. Vt autem tutus in facinore eſſet, & alia cum vellet, ſecurius poſſet perficere, locum natura munitum elegit: hunc mœnibus cinxit, & vt quiſque ex militibus tentoria fixerat, ita ædificare ſibi domos imperauit. Huic loco Thabor indidit nomen, & comites ſuos fratres Thaboritas appellauit, tanquam cum tribus Apoſtolis Saluatoris Chriſti transfigurationem in monte Thabor vidiſſent, indéq; ſuas opiniones mutuati eſſent,quas fidei veritates appellabant. Hi ergo omnes præfati hæretici concorditer ſentientes, templum dei contemnunt, quanuis vnus plus alio inſaniens magis illud vilipendat. Ad hũc

D autem errorem reuincendum ſatis eſt quod Salomon rex ex præcepto dei ædificauit tem- i.Par.xxviij

plum Hieroſolymæ. Nam cum Dauid prius illud ædificare cogitaſſet, reiectus eſt à domino velut indignus ad id munus obeundum, eò quòd vir bellator fuerat, & ſanguinem fuderat: & hoc onus ædificandi templum tranſtulit in Salomonem. Si templum dei nullius eſſet vtilitatis,nunquam tantum in eius conſtructione laboraſſet Salomon, nec tantam auri & argenti materiam in eo expendiſſet,nec dominus deus templum illud tot tantiſq; priuilegiis decoraſſet,qualia deſcribũtur lib.ſecundo Paralipomenon cap.ſeptimo. Præterea ſi dei templum non magis valeret (vt impii pſeudoapoſtoli aſſerunt)quàm ſtabulum porcorum,nunquam dominus eieciſſet vendentes & ementes ab illo. Nam cum in foro vendere Matth.xxi.

& emere liceat,non autem in templo,ſatis aperte conuincitur templum dei eſſe maiori veneratione dignum q̃ forum,ne dicam q̃ ſtabulum. Rurſum,Dominus noſter Ieſus Chriſtus eiiciens ementes & vendentes de templo, ad operis cõfirmationem citauit pro ſe teſtimonium Eſaię dicentis,Domus mea,domus orationis vocabitur. Ex quibus verbis ſatis aperte Eſaiæ. lvi.

E conuincitur templum dei eſſe locum magis orationi deſtinatũ quàm quécunq; alium. Accedit ad hæc,ꝙ vſus templorum non eſt recens in eccleſia,ſed ab ipſis Apoſtolis introductus. Nam Euſebius Cæſarienſis libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticę capite decimoſeptimo narrãs ea quæ Philo Iudæus de moribus Chriſtianorum ſcripſerat,ſic ait, Poſt hæc deſcriptis eorũ habitaculis,vt ſe habeat ſingulorum qualitas & ſitus,etiã de eccleſiis quę apud eos ſunt,ita dicit,Eſt autẽ(inquit)in ſingulis locis cõſecrata orationi dom?,quæ σεμεῖον vel μοναστήριον dicitur. σεμεῖον autem in noſtra lingua ſignificare poteſt honeſtorum conuenticulum,in quo ſecedẽtes, inquit,honeſtæ & caſtæ vitæ myſteria celebrant. Hæc Euſebius Phi-

lonem ſcripſiſſe narrat. Hic autem Philo (eodem Euſebio teſte) fuit tempore Claudii im- F
peratoris, ad quem à ſuis legatus eſt miſſus, & Romam hac de cauſſa venit, vbi beatum Petrum vidit. Patet ergo fuiſſe tempore Apoſtolorum loca aliqua orationi conſecrata, quæ
Concilium Gãgrenſe. nos eccleſias appellamus. Demum concilium Gangrenſe capite quinto ſuorum decretorum ita definit: Si quis docet domum dei contemptibilem eſſe debere, & congregationes quæ in ea fiunt, anathema ſit. Hæc ibi. Nec opus eſt aduerſus tam apertum errorem pluribus agere.

Tentatio.

Petrus Abailardus. INter multos errores quos beatus Bernardus epiſtola cẽteſimanonageſima G
tribuit Petro Abailardo, vnus eſt quo illum ſentire ait, dęmonũ in nobis ſuggeſtiones contactu fieri lapidũ & herbarum, prout illorum ſagax malitia nouit harũ rerũ vires diuerſas diuerſis incitãdis & incẽdendis vitiis cõ uenire. Et certe ſi Petrus Abailardus non in vniuerſum de omni tentatione dæmonis loquatur, ſed de aliqua, ita vt non omnes, ſed aliquas dæmonum tentationes in nobis virtute lapidum & herbarum fiant, ego nõ putarem hæreſim, ſed veram doctrinam. Nam certum eſt multas animæ tentationes à carne propria oriri, quoniã
Gala. v. Paulus ait, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Et talis carnis concupiſcentia, quædam ten
Iacobi. i. tatio eſt, qua anima ad peccatum impellitur, ſicut Iacobus Apoſtolus ait, Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. quoniam nemo eſt qui carnis impulſionibus non agitetur. Et iuxta variam carnis complexionem, variæ ſunt hominum à propriis H
corporib⁹ tẽtationes. Et dæmon qui vniuſcuiuſq; corporis qualitates & cõplexiones optime nouit, conuenientia adhibet incentiua, quibus caro iuxta ſuam qualitatem magis poſſit
Iob. 38. Gregorius incendi. Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob, Diuiditur æſtus ſuper terram, hæc ait, Prius enim complexionem vniuſcuiuſq; antiquus aduerſarius perſpicit, & tunc tẽtationis laqueos apponit. Alius nanq; lætis, alius triſtibus, alius timidis, alius elatis moribus exiſtit. Quô ergo occultus aduerſari⁹ facilè capiat, vicinas cõſperſionibus deceptiones parat. Quia enim lætitiæ voluptas iuxta eſt, læris moribus luxuriam proponit. Et quia triſtitia in iram facilè labitur, triſtibus poculum diſcordiæ porrigit. Quia timidi ſupplicia formidant, pauentibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conſpicit, eos ad quæque voluerit blandis fauoribus trahit. Singulis igitur hominibus vitiis conuenientibus inſidiatur. Hæc Gregorius. Cum ergo dæmon variè hominem tentet iuxta variam (quam optime
noſcit) illius complexionem: cogimur certe fateri illum poſſe hominem tentare per la- I
pidum aut herbarum contactum. Multæ enim ſunt lapidum & herbarum virtutes, quæ hominum complexionibus conueniunt. De ſmaragdo dicitur & topazione, quôd libidinis ardores mitigent. Cur etiam non erit alius virtutis contrariæ lapis, qui ardores hominum augeat? Pyropum aiunt cordis mœſtitiam prorſus expellere: propter quod poſſibile etiam cenſeo alium eſſe lapidem, qui contra hũc virtute ſua pugnet, ita vt cor hominis mœſtitia abſorbeat. Nullus autem dubitat dæmonem hæc omnia optime noſſe: quapropter nec ego etiam dubito dæmonem per illarum rerum applicationem & contactum poſſe aliquando homines tentare, ſi à deo permittatur. Præterea multi non contemnendæ authoritatis theologi fatentur dæmonum afflictiones & vexationes poſſe per rerum ſenſibilium
i. Reg. xvi. applicationem mitigari, ſicut de Saule legimus, qui cum à dæmone vexaretur, Dauide citharam pulſante leuius ferebat. Hoc cõcedit Nicolaus de Lyra interpretans illum locum in primo Regum libro. Idem etiam fatetur Richardus de media villa, quodlibeto tertio, quæſtione octaua: qui tam paruam dicit poſſe contingere dæmonis afflictionem, tan- K
tamque eſſe lapidis aut herbæ virtutem, vt non ſolum mitiget, ſed prorſus tollat dæmonis afflictionem. Si lapides & herbæ poſſunt dæmonis afflictionem impedire, quid obſtat vt alii ſint contrariæ virtutis lapides aut herbæ, qui dæmonem in affligendis hominibus iuuare poſſint? Non eſt ergo contra catholicam fidem, putare quôd dæmon poſſit per contactũ lapidũ & herbarũ homines ad peccatũ impellere. Et ſi hoc ſolũ ſenſit Petr⁹ Abailardus, nõ erat hac ratione de hæreſi notãdus. Verùm quia ego credo beatũ Bernardũ virũ doctũ perinde ac ſanctũ, qui nõ gratis & immeritò Petrũ Abailardũ de hæreſi hoc loco notaſſet: ideo puto illũ de omni dæmonis tentatione fuiſſe locutũ: ita vt nulla ſit dæmonis in nobis

tentatio,

A tentatio quæ hoc modo nõ fiat contactu lapidũ aut herbarũ. Et ſi ita ſenſit Petrus Abailardus, apertiſſimè errauit. Nam prima dæmonis tentatio nõ fuit mediantibus lapidibus & herbis, ſed ſerpente medio, cuius figuram aſſumpſit, vt per os illius verba formaret, quibus Heuam primam omnium matrem alloquens, perſuaderet prohibiti cibi eſum. Vt autem Adam tentaret, ipſam Heuam adhibuit, non lapides, non herbas. cognouerat quippe vxorem ad hoc opus potentiorem eſſe omnibus lapidibus & herbis. Et cum Sathã appetit tẽtare Iob, & ad hoc licentiam a deo petit, non poſtulat ſibi permitti lapides aut herbas applicare: ſed vallum quo deus vniuerſam illius ſubſtantiam circumcinxerat, auferre: vt libere poſſet illum per omnis ſubſtantiæ deuaſtationem tentare. Cum autem ſic parum ſe proficere videret, licentiam iterum poſtulat perſonam illius tangendi & percutiendi. Et percuſſit illum vlcere peſſimo, ſperans illum aduerſis frangere poſſe. Deinde cum Saluatore noſtrum tentauit in deſerto, non applicatione herbarum aut lapidum tentauit, ſed locutione, vt euangelica narrat hiſtoria. Primò enim illi dixit, Si filius dei es, dic vt lapides iſti panes fiant, & reliqua deinceps. Præterea multa alia ſunt tentationum genera, quibus nos à dæmone tentari ſacra docet ſcriptura. Nam aliquando (vt Paulus Apoſtolus ait) transfigurat ſe in angelum lucis: quoniam frequenter multos tentat Sathanas oſtendens ſe illis quaſi angelum lucis, vt facilius illos decipere valeat. Vnde Apoſtoli in naui perterriti, putabant phantaſma eſſe. Et Petrus apoſtolus dicenti domino: Nolite timere, ego ſum: non facile credens, ait, Si tu es, iube me venire ad te ſuper aquas. vt ſi firmiter poſuiſſet pedem ſuper aquas, ſciret verum eſſe quòd non erat phantaſma quod apparebat. At nullus ſanæ mentis dicet talem dæmonis transfigurationem qua ſe in angelum lucis trãsfigurat, fieri contactu herbarum aut lapidum. Rurſum. Aliqua ſunt ſpiritualia peccata, quæ nullam habent cum carne vicinitatem, & propterea ab illa minime oriri poſſunt, quæ Paulus vocat ſpiritualia nequitię in cæleſtibus. Nullus autem eſt adeo demens, vt dicat tentationem quę ad huiuſmodi peccata ſolicitat, fieri contactu lapidum aut herbarum: quoniam cum hæ res ſint corporeę, nullam habent poteſtatem mouendi ſpiritum, niſi quatenus cognoſcũtur & amantur. Poſſunt etiam dæmones mouere phantaſmata hominum, ita vt quod illis magis placuerit, offerant imaginationi, & ſic hominem tentent: quoniã quod magis mouet phãtaſiam, illud magis vrget vt cognoſcatur ab intellectu: quod autem magis cognoſcitur, illud vehementius voluntatem ſolicitat ad amorem: præſertim ſi concomitetur carnis delectatio. Et de hac re dicta ſufficiant. Nec vidi aliquem qui aduerſus hãc hæreſim diſputauerit: quoniam beatus Bernardus ſola illius relatione fuit contentus.

Genesis iij. Iob.i. Matth.iiij. ij.Corĩ. xi. Matth.xiiij Epheſ.v.

B C

D Terra.

DE hac re fuit vna hæreſis, quę docuit terram eſſe deo coæternã. Huius hęreſis auctor dicitur Fœlix quidam Manichęus, cum quo beatus Auguſtinus publice diſputauit. Et de actis cum hoc Fœlice ſunt duo libri editi qui inter opera beati Auguſtini circunferuntur: & in primo illorũ libro de hac hæreſi fit mentio. Aduerſus hanc hæreſim nó eſt operoſum diſputare: cum tam expreſſa ſint ſcripturæ ſacrę teſtimonia. Nam in lib. Geneſeos dicitur In principio creauit deus cælũ & terrã. Si deus in principio terrã creauit, nó eſt ergo terra æterna: quia quod creatur, aliquãdo habuit initiũ. Et in lib. Pſal. prophetat, Initio tu domine terrã fundaſti. Et beatus Paulus apoſtolus in epiſtola ad Hebræos eadẽ prophetæ verba repetit. Præterea apud Eſaiam prophetam deus ait, Ego feci terram, & hominem ſuper eam creaui. Et iterum, Hæc dicit dominus creans cælos, ipſe deus formans terram, & faciens eam, ipſe plaſtes eius. Non in vacuum creauit eam, ſed vt habitetur formauit eam. Si deus terram fecit, & illam formauit, fieri non poteſt vt ſit deo coæterna: quoniam quod factum eſt, aliquando habuit initium. Deniq; aduerſus hanc hæreſim extat Concilii generalis definitio. Nam concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio celebratum, de tribus in deo perſonis loquens, hæc ait: Vnum vniuerſorum principium, creator omnium viſibilium & inuiſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicã videlicet & mũdanã, ac deinde humanã quaſi cõmunẽ ex ſpiritu & corpore cõſtitutã. Hæc cõciliũ. Quæ verba habẽtur in volumine decretalium cap. primo de ſumma trinita-

Fœlix Geneſis.i. Pſal.101. Hebr.3. Eſa.45. Concilium Lateranẽſe.

E

te & fide catholica. In quibus verbis illud adnotandum eſt quod ait, Ab initio temporis omnia creata eſſe ſpiritualia & corporalia. Si omnes creaturæ ſunt ab initio temporis, ergo etiam terra. Si terra eſt ab initio temporis, non eſt poſſibile vt ſimul ſit æterna. Aduerſus tam apertam hæreſim hæc pauca ſufficiunt. F

Timor dei.

Lutherus

NUs ex Lutheri erroribus peſtiferis eſt quo docet timorem dei ſeruilem eſſe prorſus inutilem, immo etiam noxium: quoniam dicit illum eſſe dignũ pœna. De hoc errore ſupra ſatis diſputauimus in titulo de cõtritione. Quoniam Lutherus damnat eam peccatorum contritionem, quæ ex odio gehẽnæ oritur: ideo opus fuit tũc de timore ſeruili diſputare. quo loco ex ſacræ ſcripturæ teſtimoniis oſtendimus timorẽ dei ſeruilem eſſe bonũ, & eſſe numerandũ inter dona ſpiritus ſancti: quãuis nullus per illum mereatur, niſi ſit ſimul cum charitate: quoniã nullũ eſt opus quod ſit prẽmio dignũ, niſi quod ex radice charitatis oritur. Verũm etſi loco illo dictum ſit quod ad hunc errorem reuincendum ſufficiat, non tamen erit inutile hoc loco aliquid ſuperaddere quo veritas magis eluceſcat: præſertim cum hic ſit titulus aptior, ſub quo hæc diſputatio fieri debeat. Et primo oſtendamus vnde habeat ortum iſte timor ſeruilis, & à quibus cauſſis generetur, vt oſtenſa bonitate arboris clarius pateat bonitas fructus: quoniam iuxta ſaluatoris noſtri ſententiam, arbor bona fructus bonos facit. Et certe quantum ego coniicere poſſum: timor dei ſeruilis, cum videlicet quis propter pœnam quã timet, abſtinet ab offenſa dei, duas habet origines in ipſomet peccatore. Vna eſt amor ſui, & ſui commodi: vnde prouenit, vt fugiat incommoda. Ideo enim peccator odit & timet pœnam, quia illa aufert quietẽ, pacem, delectationem, & integritatem patientis. Altera origo eſt conſideratio omnipotentiæ diuinæ, & eius ſapientiæ, & iuſtitiæ. Conſiderat enim deũ adeo potentem, quòd nullus illi reſiſtere, aut manus illius euadere poteſt: tam ſapientem, quòd nihil illum latere poteſt: tam iuſtum, vt nullis aut precibus aut muneribus poſſit à iuſtitia flecti, vt malefactorem non puniat. Cum ergo peccator odiat pœnam, ad quam infligendam certò credit deum eſſe potentem, ſapientem & iuſtum, abſtinet ab opere peccati, ne talem pœnam patiatur, ſic tamen, vt in eo peccandi voluntas etiam auferatur. Talis inquam fuga peccati ad euitandum pœnam, eſt timor ſeruilis, quem dicimus eſſe bonum & vtilem, niſi volũtas peccati (vt in titulo de Contritione expreſſimus) ſit illi admixta. Hoc enim ſatis apertè oſtendit parabola illa de Rege volente ponere rationem cum ſeruis ſuis, quam cum incepiſſet ponere, oblatus eſt ei vnus debens decem milia talentorum: qui cum non eſſet ſoluendo, iuſſus eſt vendi, id eſt (vt Auguſtinus interpretatur) tormentis ſubiici, cum vxore & liberis, hoc eſt, cum cupiditate & operibus. Quam ſententiam cum audiſſet ſeruus debitor, horrore & odio pœnæ cui erat iam deſtinatus, preces ad dominum fudit, illi humiliter ſupplicans vt dilationem ſolutionis illi indulgeret. Nec tamẽ paſſus eſt repulſam, ſed dilationem petens, ſuſcepit remiſſionem: quæ rata permanſiſſet, niſi ipſe poſtmodum meruiſſet ne talis indulgentia caſſaretur propter inhumanitatem quam erga conſeruum ſuum exercuit. Ecce iſtum ſeruum, qui non aliter ad dominum ſuum conuertitur quàm ex odio pœnæ cui viderat ſe adiudicatum: & ſic cõuerſus exauditur. At ſi ille timor ſeruilis eſſet peccatum (vt Lutherus ait) conuerſio ex illo orta etiam eſſet mala: & ſi illa mala fuiſſet, nunquam fuiſſet exaudita. Præterea ſaluator noſter ſuadens nobis pacem & concordiam, per hunc timorem nos ad illam inducit. Sic enim ait, Eſto cõſentiens aduerſario tuo cito, dum es in via cũ eo, ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, nõ exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem. Rurſum, Sapiens conſulit parentibus vt filios ſuos corrigere & flagellare non deſinant, vt vel ſic filii diſcant abſtinere à malo. Qui parcit virgæ (inquit ille) odit filium ſuum: percuties eum virga, & liberabis animam eius à morte. Et iterum, Stultitia alligata eſt in corde pueri: virga diſciplinæ effugabit eam. Quid ergo de charitate patris noſtri qui in cælis eſt, erga filios ſuos cenſebis? Nonne ille etiam puniet & flagellabit filios ſuos, vt vel ſic diſcant declinare à malo? Nonne caſtigat eos quos amat? Amat autem filios. Omnem ergo filiũ quem diligit, corripit. Sed quare corripit? Certè non ob aliam cauſſam niſi propter diſciplinam, vt videlicet diſcant declinare à malo, & facere bonum. Hoc autem ex

Matth. vij. G H I K

Matt. xviij.

Matthæi. v.

Prouer. 13. Prouer. 22

Hebr. xij.

ipſis

A ipſis Pauli verbis apertiſſime colligitur. Nam poſtquam dixerat Deum flagellare omnem filium quem recipit,ſtatim ſubiunxit,dicens, In diſciplina perſeuerate. Tanquam filiis nobis offert ſe deus. Quis enim filius quem nō corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulterini & nō filii eſtis. Vides iam ob quā cauſam Deus corripiat & flagellet filios ſuos, quia propter ſolam diſciplinā. Sunt enim aliqui adeo indiſciplinati, vt benignitate & miſericordia nunquam molleſcant,immo duriores & peiores fiant. Hos flagellare oportet,vt flagellati diſcant: quoniam, vt ait quidam propheta, vexatio dabit intellectum. At ſi timor ſeruilis malus eſſet, aut operatio ab illo timore procedens eſſet mala: deus nunquam flagellis cingeret aliquem hac intentione, vt ex odio flagelli conuerteretur ad bene operandum. Deinde propheta regius ait, Bonum mihi quia humiliaſti me,vt diſcā iuſtificationes tuas. Dauid teſtatur ſe didiciſſe iuſtificationes Dei propterea ꝙ fuerit à deo humiliatus: & propterea reddit gratias deo, quia humiliauerit illum: eò quòd ex tali humiliatione magnum illi euenerit bonum, videlicet diſcere Dei iuſtificationes. Non eſt ergo opus aliquod cenſendum malum hac ſola ratione quòd à timore ſeruili procedit. Et ſi opus ab illo procedens,non eſt hac ratione malum dicendum,nec ipſe timor erit de malitia notandus: quoniam iuxta Saluatoris ſentētiam, arbor mala non poteſt bonos fructus facere. Pro hac re ſunt plura ſanctorum virorum teſtimonia: quorum aliqua in medium producere non erit inutile. Beatus Bernardus in libro de præcepto & diſpenſatione,ſic ait, Bonus quidem obedientiæ gradus eſt, ſi iuxta magiſtri noſtri ſententiam propter metum gehennæ,ſiue propter profeſſionem ſanctam quam profeſſus eſt quiſpiam,obedierit,melior tamen cum ex dei amore obeditur. Hæc Bernardus. Richardus de ſancto Victore libro primo de præparatione animi ad contemplationem,cap. octauo, dicit timorem gehennæ eſſe initium ſapientiæ. & capite ſequente, videlicet nono, de eodem timore loquens,ſic ait, Quanto quis vehementius metuit pœnam quam meruit, tanto acerbius plangit culpam quam fecit. Sed ſciendum quia quacunque hora peccator conuerſus fuerit,& ingemuerit, ſaluus erit, ſecundum illud, Cor contritum & humiliatum deus non deſpicies. Quid tibi videtur? Nonne merito talis filius Symeon,id eſt exauditio vocatur? Qui enim vere pœnitet,qui veraciter dolet,abſque dubio & abſque mora indulgentiam accipiet. Oratio quæ ex corde contrito & humiliato profertur,citius exauditur. Humiliato per timorē, contrito per dolorem. Hæc Richardus. Quibus verbis ſatis aperte docet timorem ſeruilem eſſe bonum: quoniam aſſerit illum eſſe primum gradum ad ſapiētiam,eiuſque primam prolem dicit eſſe dolorem de peccato commiſſo,aut contritionem, quam fatetur mereri exauditionem,tantum abeſt vt illam damnare velit. Beatus Auguſtinus cum hoc pluribus in locis aſſerat,expreſſius tamen ſuper primam Iohannis Apoſtoli epiſtolam,tractatu nono,vbi exponens illum locum Iohannis, Timor non eſt in charitate,ſic ait, Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicii? Si perfecta in illo eſſet charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam,& non haberet quare timeret,immo haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas,& veniat regnum Dei. ergo timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta(inquit)charitas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor,quia initium ſapientiæ timor domini. Timor quaſi locū præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. quantum enim illa creſcit,ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas,minor timor: minor charitas,maior timor. Si autem nullus timor,nō eſt quà intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur: ſeta prius intrat,ſed niſi exeat,non ſuccedit linum: ſic timor primo occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit,vt introduceret charitatem. Hucuſque Auguſtinus. Ex cuius verbis conſtat ꝙ etſi timor ſeruilis non ſtet cum perfecta charitate,ſtat tamen cum charitate inchoata,& via eſt ad charitatē perfectam. Si timor ſeruilis(vt Lutherus ait) peccatum eſſet,nunquam pararet locum charitati. Parat autem locum charitati, non eſt ergo peccatum. Beatus Baſilius in expoſitione pſalmi triceſimitertii ſic ait: Timor enim ſaluatoris qui ad ſanctitatem deducit,& animæ diuinitus inſitus eſt,qualis exiſtat ſi cupis audire,attende. Quando forte te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatum,& Chriſti iudicium cogita,in quo iudex in alto ſedens tribunali, circunfuſos vndique populos coràm habebit, aſtabitq; omnis creatura eius aduentum glorioſum exhorrēs rationem geſtorum redditura. Deinde qui multa in vita admiſerunt,timidi ac triſtes apparebunt,vicinum aſpiciētes ignem, ſæuas flammas reſpirantes, ob malorum præteritorum

Heb.xij.

Eſa.xxviij.

Pſal. cxviij.

Matth.vij.

Pſal.l.

impœnitentiam ingemiſcentes, ob ingentem dolorem & odium ad omne commune no- F
ctis aſpectibus æquiparandi. Deinde barathrum & tenebras inacceſſas, ignémque obſcurũ
cauſticas alioqui vires habentem conſpicientes. Inde vermium ſerpentiũmque innumera-
bilium genus venenoſum ac carniuorum nunquam ſaturum, intolerabiles dolores morſi-
bus infligens. Poſtremo omnium duriſſimam pœnam, probrum illud & verecundiam ſem-
piternam. Hæc tu timebis, hoc demum timore inſtitutus, quodam quaſi freno tuam cohi-
bebis à prauis concupiſcentiis animam. Talem itaque domini timorem nos pater ille ſe re-
cipit docere, non quidem eos qui audire negligunt, & ab eo procul abſunt, in peccata facilè
ruentes, ſed qui de ſalute propria ſoliciti, ad eius properant doctrinam: non inquam hoſpi-
tes & peregrinos à fide vtriuſque teſtamẽti, ſed qui per baptiſmum & adoptionem dei ſunt
facti domeſtici. Propterea inquit venite, hoc eſt per benefacta mihi vos reddite propin-
quos: filii lucis eſtote, filii per generationẽ dignati. Audite vos qui aures cordis patentes ha- G
betis, timorem domini docebo vos, hunc quem paulò antè vobis deſcripſi. Hucuſque Ba-
ſilius. Quibus verbis nil potuit expreſſius aduerſus Lutherum dici. Nam cum de timore ſer
uili ſatis aperte loquatur, dicit illum nos ad ſanctitatem deducere, & eſſe diuinitus inſpira-
tum, & quem pater cæleſtis nos docet. Cum ergo tot & tam aperta produxerimus aduerſus
hunc errorem teſtimonia, non eſt opus vt amplius de illo diſputemus, præſertim cum in ti
tulo de contritione alia multa dicta ſint.

Petrus Abailardus

SEcunda hæreſis de timore dei, eſt quam docuit Petrus Abailardus, dicens timorem do-
mini non eſſe in futuro ſeculo. Hunc enim inter alios errores illi impingit beatus Ber-
nardus epiſtola centeſima nonageſima. Et certe miror ꝙ homo alioqui doctus in tan-
tum támque apertum errorem lapſus fuerit: cum ad illum reuincendum tam manifeſtum

Pſal.xviij.

ſit teſtimonium prophetæ dicentis, Timor domini ſanctus permanet in ſeculũ ſeculi. Quæ
verba exponens Auguſtinus ſuper pſalmos, ſic ait, Timor domini, nõ ſeruilis ſed caſtus, gra- H
tis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, ſed ſeparari ab eo quem diligit. Iſte eſt ti-
mor caſtus, non quem conſummata charitas foras mittit, ſed permanens in ſeculum ſeculi.

i.Iohã.iiij.

Hæc Auguſtinus. Et Saluianus Maſſilienſis epiſcopus libro tertio Anticimenon prope finẽ
ſic ait, Quomodo perfecta charitas foras mittit timorem, ſi timor domini caſtus permanet
in ſeculũ ſeculi? Eſt ergo timor ſeruilis, eſt & timor caſtus. Timor ſeruilis eſt ne patiaris pœ
nam: timor caſtus ne amittas iuſtitiam. Ergo quod apoſtolus dixit, de ſeruili timore egit.
Quod autem pſalmiſta loquitur, de caſto illo timore quo in æternum domino copulabi-
mur, ſentiendum eſt. Hæc Saluianus. Præterea, de angelis in cælo manentibus beatus Iob lo

Iob xxvi.

quens ait, Columnæ cæli contremiſcunt & pauent ad nutum eius. Quòd autem angelos co
lumnarum nomine appellet, teſtatur beatus Hieronymus, qui in commentariis ſuper librũ
Iob, hunc locum interpretans ait, Stabilitatem ergo ſolummodo permanentem in natura
angelorum, columnarum nomine ſentiamus, quia non ſolũ immobiliter in ſanctitate per- I

Apoca.iij.

ſeuerantes ſunt, ſed etiam æternę beatitudinis gloria ſpecioſi. Nam de futura immobilitate
hominum ita ait filius dei, Qui vicerit, faciam illum columnam in templo dei mei. Hæc
Hieronymus. Et beatus Gregorius in moralibus poſtquam illa verba Iob interpretatus eſt
de iuſtis hominibus, ad angelos conuerſus, dicit: Quod (ſicut ſuperius diximus) de ſanctis
quoque angelis nil obſtat intelligi: quia ipſæ quoque virtutes cœleſtium quæ hunc ſine ceſ-
ſatione conſpiciunt, in ipſa ſua contemplatione contremiſcunt. Sed idem tremor ne eiſdem
pœnalis ſit, non timoris eſt, ſed admirationis. Hæc Gregorius. Et certe quantum ego poſ-
ſum coniicere, ex hoc fonte proceſſit error Petri Abailardi quo putauit nõ eſſe aliquem ti-
morem qui non ſit pœnalis. Aduertere enim debuiſſet eſſe aliquem timorem ſine pœna,
qui dicitur timor reuerentialis, vel vt verius dicam, nihil eſt aliud quàm ipſa reuerentia.
Nam & timoris nomine ipſa reuerentia appellatur ſæpiſſime in ſacris literis. In euangelio

Lucæ.vij.

Lucæ legimus ꝙ poſtquam dominus ſuſcitauit adoleſcentem filium viduæ, accepit omnes K
timor, & magnificabant deum. Quo loco timor reuerẽtiam deſignat. Omnes enim qui ad-
ſtabant, viſo tanto miraculo reueriti ſunt deum, eò quòd talem prophetam miſiſſet in mũ-
dum, qui tam miraculoſa opera faceret. Hoc autem ex iis quæ ſequuntur, facile eſt coniice-
re. Nam poſtquam dixit timorem occupaſſe omnium animos, addidit, & magnificabant
deum. Magnificare autem deum magis eſt effectus reuerentiæ q̃ pœnalis timoris. Similiter

Rom.xiij.

Paulus Apoſtolus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola ait, Reddite ergo omnibus debita: cui
tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.
Quæ verba interpretans Theophylactus, ſic ait, Nec ſolum pecunias debere illis affirmat,

quin

A quin & timorem,hoc eſt pudorem & verecundiam, & honoris plurimum principibus exhibendum:ita vt cui debeatur hic honos, honos reddatur. Timor autem duplex eſt.Altero noxii ex malorum facinorum conſcientia corripiuntur: alterum viciſſitudine quadam impertiuntur qui mutuo detinentur amore, cuiuſmodi timor honor eſt quidam præcipuus, qualis ille videtur cum inquit, Nihil deeſt timẽtibus eum.&,Timor domini permanet in ſeculum ſeculi.Timor autem hoc loco venerationem quandam prætendit. Hæc Theophylactus.Aliquis eſt ergo timor omni carẽs pœna,& hunc dicimus ineſſe beatis.Quod ſi bene intellexiſſet Petrus Abailardus,nunquam negaſſet timorem domini eſſe in futuro ſeculo. Pſal.xxxiij. Pſal.xviij.

Tyrannus.

B DE hac re fuit quædam hæreſis docens quemlibet tyrannum poſſe licite & meritorie occidi per quencunq; vaſſallum ſuum etiam per clanculares inſidias,non obſtante quocunq; fœdere inter eos inito, etiam per iuramentum confirmato,& hoc abſque ſententia aut mandato iudicis cuiuſcunq;. Huius hæreſis author fuit (vt teſtatur Iohannes Gerſon) quidam Iohannes parui. Aduerſus hunc errorem multæ patent viæ per quas illum expugnare valemus. Primo ex definitione tyranni. Tyrannus ſiquidem iuxta eam vocis ſignificationem qua nunc omnes vtuntur,ille dicitur,qui non iure dominatur in republica,aut vltra iuſtas dominii ſui leges poteſtatem ſuam exercet. Quapropter nomen tyranni non ſolum conuenit regi aut alteri principi,ſed cuicunq; alteri aliquod dominium exercenti, ſi illud tale dominium illi non conuenit:aut ſi conuenit,ad plura ſe extendit quàm permittat lex ſui dominii. Et ita epi-
C ſcopus eſt tyrannus ſi per vim & violentiam tenet epiſcopatum:aut ſi iure poſſidet,non tamen ſecundum iura regit & gubernat, ſed exactiones vltra debitum extorquet, aut alia ſimilia exercet quæ epiſcopo non licent. Eodem modo papa poſſet eſſe tyrannus.Ad eundẽ modum maritus poteſt dici tyrannus erga vxorem,ſi illam non tanquam carnem ſuam,ſed tanquam mancipium quoddam tractauerit.Si ergo quilibet tyrannus poteſt occidi à ſubdito ſuo,ex hoc ſequeretur confuſio totius iuſtitiæ:quoniam tunc etiam vxor poſſet occidere maritum ſuum quum tyrannice in illam dominatur: poſſent oues interficere ſuum paſtorem, ſiue ille eſſet vnus ſimplex parochus, ſiue epiſcopus,ſiue papa,ſi iſtorum aliquis tyrannice regeret:poſſent etiam filii interficere parentem ſuum,ſi pater legem paternæ domi nationis quoquo pacto excederet. Et ita aſſertio illa viam aperit cuilibet ſubdito non ſolum ad inobedientiam,ſed etiam ad inferendam necem ſuo ſuperiori,quoniam poſſet cauſari illum eſſe tyrannum. Hoc autem q̃ ſit pernicioſum,non eſt nunc opus docere, cum ſit
D ipſa luce clarius. Præterea,multo peius eſt crimen hæreſeos q̃ tyrannidis. ſed non licet cuilibet occidere hæreticum,ergo nec licebit etiam cuilibet occidere tyrannum. Secunda via oppugnare poſſumus hanc peſtiferam hæreſim ex ratione inſidiarum : quoniam etſi licitũ eſſet tyrannum occidere, non tamen per inſidias & fraudes & deceptiones. Quanuis enim non teneamur hoſti reuelare veritatem omnem,tenemur tamen nunquam illi dicere mendacium:quoniam os quod mentitur,occidit animam.Ideo deus dedit locum refugii in quẽ poſſet tute confugere is qui caſu fortuito alium occiderat ſine inſidiis. De illo verò qui per inſidias occiderit,oppoſitam tulit legem,dicens,Si quis per induſtriam occiderit proximũ ſuum,& per inſidias,ab altari meo euelles eum vt moriatur.Tertia via patet qua eadem hæreſis expugnetur ex ratione fœderis iuramento firmati,quia non obſtante tali iuramento aſſerit licitum eſſe vaſſallo interficere tyrannũ.Diuinus pſaltes ait,Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus. Si omnes qui lo-
E quuntur mendacium,deus perdet,quid illum facturum cẽſebis de iis qui peierant?Nunquid omnes mentientes perdens,ſaluabit peierantes?Abſit.Nam & periurium mendacium eſt,& non qualecunque,ſed iuramento firmatum. Quod ſiquis dicat iuramentum illud cum tyranno factum non obligare vaſſallum ad eius obſeruationem,obſtant huic reſponſioni plura ſacræ ſcripturæ teſtimonia quibus probatur pactum quodcunque aut fœdus etiam cum hoſtibus factum debere ſeruari. Nam hac ſola de cauſa Iacob turbatus eſt & iratus contra Symeonem & Leui filios ſuos,quia violauerant pactum cum Sychimitis initum. Et hac de cauſa cum alios filios moriens benediceret,iſtis maledixit,inquiẽs,Symeon & Leui fratres vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum Sap.i. Exod.xxi. Pſal.v. Ge.xxxiiij. Gene. xlix.

non ſit gloria mea,quia in furore ſuo occiderunt virum,& in voluntate ſua ſuffoderunt mu F
rum. Maledictus furor eorum,quia pertinax: & indignatio eorum,quia dura. Diuidam eos
ij.Paral.36 in Iacob,& diſperdam eos in Iſrael. Propter eandem etiam cauſam reprehẽditur Sedechias
rex Iuda,quia videlicet rebellauit contra Nabuchodonoſor regem Babylonis, cum tamen
prius illi feciſſet iuramentum de fidelitate ſeruanda. Beatus Auguſtinus libro primo de ci-
uitate dei cap.xv. laudat Marcum Attilium Regulum Cõſulem Romanum, quia ne viola-
ret fidem quam iuramento firmatam Carthaginenſibus hoſtibus dederat, mortem elegit,
eámque pati maluit,quàm fidem hoſti præſtitam violare. Accedit ad hæc,ꝙ ſi liceret rum-
pere fœdera etiam iuramẽto ſtabilita, via tunc aperiretur latiſſima ad omnem diffidẽtiam
& omnem controuerſiam patens. Nullus enim iam fidet alteri aliquid promittẽti,quoniam
etſi promiſſa iuramento confirmet,quiſque iuſte metuere poteſt ne poſtea contra iuramen
tum faciat,cum id licite facere poſſit. Nullus etiam erit controuerſiæ finis, ſi nulla eſt obli- G
Heb.vi. gatio iuramenti,quoniam(vt ait Apoſtolus) omnis controuerſiæ finis eſt iuramẽtum. Alia
adhuc patet via,eaque apertiſſima,qua hæc peſtifera hæreſis proſterni poſſit,defectus vide-
licet poteſtatis in occidente vt aliquem iuſte occidere poſſit. Quanuis enim aliquis ſit quã-
tumlibet ſceleſtus & criminoſus,qui mille mereatur mortes, non poteſt tamen iuſte ab ali-
quo occidi niſi ab habẽte poteſtatem & iuriſdictionem. Sceleſtiſſimus homo fuit Cain,qui
primus ſanguinem humanum fudit, fratrémque occidit: qui cum timeret ne ob ſua ſcelera
Gene.iiij. occideretur à quolibet qui illum inueniſſet,dixit illi deus, Nequaquam ita fiet, ſed omnis
qui occiderit Cain,ſeptuplum punietur. Præterea,quemadmodum regula iuris docet, ſen-
tentia non à ſuo iudice lata,nulla eſt. Et Paulus Apoſtolus hunc & ſimiles tyrãnicidas aper-
Rom.ij. te reprehendit dicens,Quis es tu qui iudicas ſeruum alienum? Poſſet enim ab illo ſubdito
qui occidit tyrannum non expectata ſententia iudicis ſuperioris,iuſtiſſime peti,In qua au-
thoritate hoc facis? Quis te conſtituit iudicem ſuper eum? Si poteſtatem occidendi habes, H
Iohan.xix. oportet vt illam habeas à deo:quoniam nullus habet in aliquem poteſtatem,niſi illa ſit de-
Rom.xiij. ſuper data. Omnis enim poteſtas à domino deo eſt. Oſtende ergo vbi deus dederit ſubdi-
tis hanc poteſtatem,vt abſque iudicis ſententia poſſint occidere tyrannos. Nos autem faci-
lius oſtendemus hoc eſſe à deo prohibitum. Nam per præceptum illud, Nõ occides, iuxta
omniũ ſacrorum doctorũ interpretationem, prohibetur illa hominis occiſio quæ propria
authoritate & abſq; iudicis ſententia fit. Qui inſcio principe(inquit lex)bellũ gerit,reus eſt
leſæ maieſtatis. Rurſum,Rex qui ſupremam habet authoritatẽ,non poteſt citra iuris ordi-
nem,aliquem non monitum,non vocatum,non conuictum interficere: multo ergo minus
hoc poterit ſubditus. At qui per inſidias aliquem interficit, contra iuris ordinem id facit:
non ergo licet ſubdito per inſidias interficere tyrannum. Deinde,contra naturalem legem
eſt ꝙ in alicuius controuerſiæ definitione aut deciſione idem ſit pars iudex & teſtis, quo-
niam hoc ſoli deo conuenit propter ſummam illius ſapientiam & bonitatem. Cum autem I
ſubditus ſine ſuperioris iudicis ſententia tyrannum occidit,tunc ipſemet eſt iudex, pars op
Concilium poſita reo,& teſtis. Multa ſunt ergo propter quę hæc peſtifera aſſertio reiici meretur. Qua-
Conſtan- propter concilium Conſtantiẽſe ſeſſione quintadecima hanc doctrinam velut fidei catho-
tienſe. licæ repugnantem damnauit,ita dicens, Præcipua ſolicitudine volens hæc ſacroſancta ſy-
nodus ad extirpationem errorum & hæreſum in diuerſis mundi partibus inualeſcentium
prouidere ſicut tenetur,ad hoc collecta eſt. Nuper accepit ꝙ nonnullæ aſſertiones erroneæ
in fide,& bonis moribus multipliciter ſcandaloſæ,reipublicæ ſtatum & ordinem ſubuerte-
re molientes dogmatizatæ ſunt,inter quas hæc aſſertio delata eſt· Quilibet tyrannus poteſt
debet licite & meritorie occidi per quencunque vaſſallum ſuum & ſubditum, etiam per
clanculares inſidias,& ſubtiles blanditias,vel adulationes,non obſtante quocunq; præſtito
iuramento ſeu confœderatione factis cum eo,non expectata ſententia vel mandato iudicis
cuiuſcunq;. Aduerſus hunc errorem ſatagens hæc ſancta ſynodus inſurgere,& ipſum fundi- K
tus tollere,prẽhabita deliberatione matura,declarat,decernit,definit huiuſmodi doctrinam
erroneam eſſe in fide, & in moribus: ipſamque tanquam ſcandaloſam,& ad fraudes, decep-
tiones,mendacia,proditiones,periuria, vias dantem, reprobat,& cõdemnat. Declarat in-
ſuper,decernit, & definit ꝙ pertinaciter doctrinã hanc pernicioſiſſimã aſſerentes ſunt hæ-
retici,& tanquam tales iuxta canonum ſanctiones puniendi. Hucuſque concilium Conſtan
tienſe. Iohannes Gerſon teſtatur fuiſſe editum in concilio Conſtantienſi librum quendam
aduerſus hunc errorem. Sed fateor me illum non vidiſſe. Monere tamen volui lectorem,vt
ſi forte illum inuenire poſſe crediderit,diligentiam apponat.

A

Verecundia.

Vit quædam hæreſis docens de nulla re quæ nobis eſt à natura donata, erubeſcendum eſſe. Huius hæreſis authores fuere Turrelupini, qui ob hanc ſententiam more Cynicorum philoſophorum omnia verenda publicitus nudata geſtabant, & in publico velut iumenta coibant. Et certe hanc hæreſim natura ipſa redarguit, à qua inſitam habemus quarundam rerum verecundiam. Quapropter partes illæ inferiores corporis humani per quas mares & fœminæ in coitu commiſcentur, â verecundia & pudore ſortitæ ſunt nomen, vt verenda & pudenda dicantur. Præterea ſicut virtus parit honorem, & inde gloriam: ita vitium parit vituperium, & Turrelupini.

B inde verecundiam. At licet partes illæ inferiores corporis humani ex ſe non magis vitioſę ſint quàm reliquæ corporis partes, tamen hoc habent vt teſtimonium referant illius peccati quod primus homo per inobedientiam commiſit. Nam cum Adam poſthabito præcepto diuino de pomo vetito comedit, reciproca inobedientia punitus eſt, ita vt in ſuo corpore ſuorum membrorum pateretur inobedientiam, quam in membris genitalibus ſtatim expertus eſt. Hæc autem membrorum inobedientia, velut perpetua quædã punitio in memoriam priſtini peccati in nobis omnibus remanſit. Cum enim omnes reliquæ corporis partes ad nutum & imperium voluntatis noſtræ moueantur & quieſcant, ſola membra genitalia nutui voluntatis repugnant, & obedire recuſant. Si vis leuare manum, leuatur illa. Si vis illam inclinari deorſum, inclinatur eadem: & ad eundem modum reliquæ omnes corporis partes obediunt voluntati. Sæpe tamen contingit vt membra genitalia repugnante voluntate erigantur, & eadem aliquando renitente deprimantur. Patimur ergo in partibus

C illis inobedientiam & rebellionem in teſtimonium illius inobedientiæ quam primus parẽs noſter aduerſus deum exercuit. Si ergo de vitio quolibet iuſte erubeſcimus, oportet vt de illis corporis partibus erubeſcamus, in quibus & punitio & teſtimonium priſtini peccati hucuſq; remanſit. Rurſum, poſtquam Adam peccauerat, peccatũ ſuum cognoſcens, volénſque à facie domini in paradiſo ambulantis fugere, dixit deo, Vocem tuam domine audiui Gene.iij.
in paradiſo, & timui, eò quòd nudus eſſem. quo loco conſtat timorem capi pro verecundia, quod patere facile poteſt ex ea quam reddidit timoris cauſa. Timui (inquit) eò quòd nudus eſſem. Inde enim erat timor, hoc eſt verecũdia, quia in corpore ſuo nudo experiebatur iam ſui corporis inobedientiã, quæ ſui peccati erat teſtimonium. Hanc etiam Adæ & Heuæ erubeſcentiam teſtantur ea perizomata quæ illi fecerunt cum cognouerũt ſe nudos, vt illas in- Ibidem.
feriores corporis partes tegerent. Deinde, ſi de nulla re naturaliter data eſſet erubeſcendum, iniuſte reprehenditur Cham filius Noe eò quòd videns patrem inebriatum habentem ve- Gene.vi.

D renda nudata, nunciauit fratribus ſuis. immerito etiam alii fratres, videlicet Sem & Iaphet laudarentur quia verenda patris operuerunt. At cum ob illud facinus fuerit Cham maledictus à patre, & alii filii propterea ꝙ patrem operuerunt, fuerint à patre benedicti, conuincitur merito vt aliqua ſint de quibus erubeſcere debeamus, etiam ſi à natura ſint nobis data. Nam ob hanc ſolam verecundiæ cauſam Sem & Iaphet videntes patrem nudum auerterũt facies ſuas, vt verenda patris nõ viderent. Adde quòd pars veſtis ſacerdotalis qua iuxta præceptum domini veſtiendus erat ſacerdos cum intrabat in ſancta, erant femoralia in tegu- Exo.xxxix.
mentum earum partium, ex quibus nudatis maxima oritur verecundia. Abeant ergo effrontes Turrelupini, & quos deus tegit, ipſi denudare vereantur.

Vinum.

E

Euerus, â quo Seueriani hæretici originem duxerunt, docuit non licere Seuerus.
vllo pacto bibere vinum, eò quòd fabuloſa quadam vanitate (vt Auguſtinus ait) dicebat de Satana & terra germinaſſe vitem. Hunc errorẽ Seueriani.
nullus ex his qui de hæreſibus ſcripſerũt (quos tamen vidiſſe licuit) tribuit alicui alteri quàm huic Seuero. Beatus tamen Hieronymus dicit hunc fuiſſe errorem Tatiani. Nam in commentariis ſuper prophetam Tatianus.
Amos, interpretans illum prophetæ locum, Propinabatis Nazareis vi- Amos.ij.
num &c. ſic ait, De hoc loco hæreſim ſuam Tatianus Encratitarum princeps ſtruere niti-

tur,vinum afferens non bibendum,cum & lege præceptum ſit ne Nazarei bibant vinum,& nunc accuſentur à propheta qui propinent Nazareis vinum. Qui ſi literam ſequuntur in omnibus,& Iudaicas fabulas eccleſiis ingerunt Chriſti,ergo & comam nutrire debent,& vuã paſſam ac viridẽ non comedere,& ſuper matre & patre mortuis nõ ingredi. & ſi forte hæc fecerint,& fuerint humana vel fragilitate vel neceſſitate ſuperati,radant capita, & irriti ſint omnes dies conſecrationis & laboris eorum. Quod ſi hæc non faciunt,neq; poſſunt more Iudaicorum cauponum miſcere aquam vino,vmbras veritati,euangelii gratiæ legis neceſſitatem,ebrietatem illam intelligant,qua curis ſecularibus inebriatur & obruitur animæ vigor,& illos prophetis mandare dicentes,Ne prophetetis,qui liuore ſuperati, prohibent eru ctos viros doctrinæ proferre ſermonẽ. Hucuſq; Hieronymus. Ex cuius verbis conſtat Tatianum etiam hanc docuiſſe hæreſim. Auguſtinus tamen,aut Philaſter,etiã cum errores Tatiani recenſet,nunquã huius hæreſis meminit. Et certe (vt candide loquar)hæc hæreſis non ſolum nocet animæ, ſicut & quælibet alia,ſed etiam nocet corpori: quoniã etſi vinum immodice ſumptum multum noceat,moderate tamen potatum plurimas corpori præſtat vtilitates. Ideo Sapiens Eccleſiaſticus ait,Exultatio animæ & corporis vinum moderate potatum. Sanitas eſt animæ & corporis ſobrius potus. Præterea,ſi vinum malum eſſet ex ſua natura,Saluator noſter non vertiſſet aquam in vinum: neque initium ſignorum illius fuiſſet vinum ex aqua factum. Et ſi non liceret bibere vinum, idem Saluator non præcepiſſet miniſtrantibus in conuiuio nuptiarũ,vt ferrẽt vinũ Architriclino. Rurſum,ipſemet Saluator cum diſcipulis cœnans bibit vinũ,& potandum dedit diſcipulis ſuis: & vinũ in ſanguinem ſuũ mutauit,eóſq; eodẽ modo facere docuit,dicens,Hoc facite in meam commemorationem. Deinde Paulus Apoſtolus Timotheo ſcribens conſulit vt aquam non bibat,ſed modico vino vtatur propter ſtomachum ſuum,& frequentes eius infirmitates. Nec opus eſt plura citare teſtimonia,cum hæreſis ſit tam manifeſta. Cæterum quod Seuerus docuit vinum non bibẽdum,quia malum,& ideo malum, quia dicebat de Satana & terra germinaſſe vitẽ: hoc non eſt opus nunc oppugnare: quoniã iam ſupra in titulo de creatura,oſtendimus omnes creaturas eſſe ex ſe bonas,eáſq; omnes eſſe à deo,& non ab aliquo alio principio.

Eccl'i.xxxi.

Iohan.ij.

Mat.xxvi. Lucæ.xxij. 1.Timot.v.

Virginitas.

Iouinianus

IOuinianus monachus docuit virginitatem non eſſe apud deum maioris meriti quàm coniugium,ſed pares dixit eſſe nuptias virginitati. Ob cuius doctrinam multæ virgines ſacræ prouectæ ætatis, poſthabito voto quod emiſerant,nupſerunt. Ipſe tamen Iouinianus,quanuis monachatum depoſuit,vxorem ducere noluit: non quia inde maius apud deum meritum ſe habiturum ſperabat,ſed ne nuptiarum pateretur moleſtias,ſe continere dicebat. Hunc errorem etiã impingit Heluidio Hieronymus. Quis autem iſtorum prius errorem hunc docuerit,mihi non eſt certum: hoc tamen conſtat,vtrunq; eorum fuiſſe Hieronymo coæuum,& Hieronymum prius ſcripſiſſe aduerſus Heluidiũ q̃ aduerſus Iouinianũ: quoniam in primo libro contra Iouinianum meminit illius libri quem aduerſus Heluidiũ ſcripſerat. Sed vterlibet iſtorum prior altero hunc errorem docuerit,cõſtat ex verbis Hieronymi nullum iſtorum fuiſſe primum huius hæreſis authorem, quia huius hæreſis principatum tribuit Baſilidi. In ſecundo enim libro aduerſus Iouinianum circa finem ſic ait Hieronymus, Quadringenti ferè anni ſunt quòd Chriſti prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreſes tunicam illius conſciderunt. Vniuerſus penè error de Chaldæo & Syro & Græco ſermone proceſſerat. Baſilides magiſter luxuriæ & turpiſſimorum complexuum,poſt tot annos ita in Iouinianum quaſi in Euphorbum tranſformatus eſt, vt latina quoque lingua haberet hæreſim ſuam. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis conſtat hanc hæreſim à Baſilide initium ſumpſiſſe. Auguſtinus tamen in libro de hæreſibus de hoc Baſilide differens,nihil tale illi impingit. Philaſter etiam Baſilidis errores recẽſens,nunquam huius erroris meminit. Credamus ergo Hieronymo ranquam diligentiſſimo rerum inquiſitori, præſertim cum alii non contradicant, ſed taceant. Pro virginitatis commendatione efficaciſſimum teſtimonium eſt quod Chriſtus Saluator noſter ait, Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum. qui poteſt capere, capiat. Nam cum dixiſſet non licere

Heluidius.

Baſilides.

Matth. xix.

alicui

A alicui dimittere vxorem ſuam niſi ob fornicationē: diſcipuli hoc audito graue admodum exiſtimantes onus matrimonii ob vinculum illius indiſſolubile, dixerunt· Si ita eſt cauſa hominis cum vxore,non expedit nubere. Quibus Chriſtus reſpondit· Non omnes capiunt verbum iſtud,ſed quibus datum eſt. Sed quod eſt hoc verbum quod non capiunt niſi illi quibus datum eſt?Certe hoc quod ſtatim ſubiungit,dicens, Sunt enim eunuchi qui de matris vtero ſic nati ſunt. Et ſunt eunuchi qui facti ſunt ab hominibus. Et ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum.qui poteſt capere,capiat.Ecce verbum quod non omnes capiunt niſi quibus datum eſt,videlicet caſtrare ſeipſum propter regnum cælorum.Et quia non omnes hoc capere poſſunt, ne videretur aliquem cogere ad id quod aſſequi nō poterat,in cuiuſq; arbitrio illud reliquit,dicens,Qui poteſt capere,capiat. Ex iſtis verbis Chriſti apertiſſime conſtat virginitatem eſſe prælatam matrimonio.Quis enim non
B videt multo excellentius eſſe illud ad quod aſſequendum non omnium vires ſufficiunt, q̄ illud quod tam facile eſt vt omnes illud capeſſere poſſint?Nullus eſt cui integra eſt natura, qui coire non poſſit.At rarus eſt qui poſſit ab omni ſpecie coitus abſtinere. Non enim omnes hoc capiunt.Præterea,Apoſtolus Paulus in priore epiſtola ad Corinthios viduitatem i.Cor.vij. præfert nuptiis,& virginitatem præfert ambabus, dicens,Qui matrimonio iungit virginem ſuam,bene facit:& qui non iungit,melius facit.Quid iam amplius deſideramus aduerſus Iouinianū? Poterát ne forte expreſſius aliquid pro virginitatis aſſertione proferri? Qui non iungit matrimonio virginem (inquit ille)melius facit. Et poſtea viduam præferens nuptæ ait,Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit. Quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt à lege.Cui autem vult,nubat,tantum in domino. Beatior autem erit ſi ſic permanſerit,ſecundum meum conſilium. Puto autem quòd & ego ſpiritum dei habeam. Antè tamen q̄ hanc ſententiam Paulus diceret,plura diſſeruit per quæ oſtendit latam eſſe inter ma-
C trimonium & virginitatem diſtantiam.Qui ſine vxore eſt(inquit)ſolicitus eſt quæ domini ſunt,quomodo placeat deo.Qui autē cum vxore eſt,ſolicitus eſt quæ ſunt mundi,quomodo placeat vxori,& diuiſus eſt.Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu.Quæ autē nupta eſt,cogitat quæ ſunt mūdi,quomodo placeat viro.Circunſpiciamus bene & perpēdamus fideliter virginitatis & matrimonii diſcrimē. Virgo domino,maritus vxori placere cupit,& vt vxori placeat,ſolicitudinem gerit de iis rebus quæ in mundo ſunt,& ad mundū ſpectant:& ita diuiſus eſt,quia qui adhæret deo, vnus ſpiritus efficitur cum eo. Vbi autē vnitas,ibi non eſt diuiſio. Virgo igitur non eſt diuiſus,quia ſoli deo placere cupiēs,vnicum ſolum habet ſpiritum,& hunc diuinum.At maritus qui etiā placere cupit vxori,ac deo,hic diuiſus eſt in duas partes,vnā qua deo placere optat, ſi modo optat: & aliā qua cupit placere vxori.Dicat ergo nunc Iouinianus,Nonne melius eſt placere deo,q̄ placere vxori?Nonne præſtātius eſt adhærere deo,& effici vnum ſpiritum cum
D eo,q̄ diuiſum eſſe in multas ſolicitudinū partes & miſeriarum?Si placere deo melius,conſequens eſt vt virginitas ſit præſtantior matrimonio. Rurſum,Saduceis quærentibus à Saluatore noſtro de muliere quæ ſeptem fratribus ſucceſſiue nupſerat, quem illorum poſt reſurrectionē habitura eſſet, reſpondit idem Saluator, In reſurrectione neq; nubent neq; nuben Matt. xxij. tur,ſed ſunt ſicut angeli dei in cælo.Ex quibus verbis conſtat nuptias eſſe hominum, continentiam autem angelorum proprium munus.Quantum ergo angeli hominibus præſtant, tantum virginitas præponitur matrimonio. Deinde hoc etiam conuincit multitudo virtutum quas ad ſui ſuſtentationē exigit virginitas,vt tanquā altera Heſter illis velut ſuis ancillis innitatur.Oportet enim virginē eſſe abſtemium:quoniam luxurioſa res eſt vinum.Exigitur abſtinentia cibi:quoniam libidinis ignes,ciborum fomentis increſcunt.Summe neceſſarium eſt paciſci fœdus cum oculis, prout ſe feciſſe teſtatur Iob ne cogitaret quidē de vir- Iob.xxxj. gine:quoniam,vt ait Eccleſiaſticus, ſpeciē mulieris multi admirati reprobi facti ſunt. Nec Eccli.ix.
E minus oportet obſerare aures ad turpiloquia:quoniam(vt ait Menāder apud Paulum) cor- i.Cor.xv. rumpūt bonos mores colloquia mala.Eſt etiā neceſſaria oris & labiorū cuſtodia, vt nō declinet cor illius in verba malitiæ,ne forte ex leui verbo tuo aliqua vulneretur, & vt par pari referat,illa poſtea ſimilibus verbis trāſfigat cor tuum, & blāditiis labiorum ſuorū protrahat te;& ſtatim ſequaris eam quaſi bos ductus ad victimam.Plurimas certe paſſurus eſt moleſtias,qui virginitatem intemeratam cuſtodire cupit.Propter quod meritovirginitas ſimilari ſolet ebori,quod propter nimiam vetuſtatem vertitur in colorem rubeum,cum tamen à natura ſit album,quia virginitas diu conſeruata æquiualet martyrio, & eſt quaſi quædam ſanguinis effuſio.Denique nunquam poteſt eſſe virginitas ſola, ſed oportet eam velut regi-

nam eſſe ingenti ancillarum comitatu ſtipatam. At qualiter fieri poſſet vt non ſit nobilior F
virginitas, cui multo plures deſeruiunt virtutes q̃ matrimonio? Demum hæc Iouiniani aſ-
ſertio, prout ratio & fidei regula exigebat, totius catholicæ eccleſiæ ſententia bis damnata
Siricius papa. eſt. Nam Siricius papa, habito Romæ ſacerdotũ concilio, primus eam damnauit, vt ex epi-
ſtola eius de condẽnatione Iouiniani ad epiſcopos Africanos, patere poteſt, in qua ſic habe
tur, Nos ſanè nuptiarum vota nõ aſpernanter accepimus, quibus velamine interfuimus, ſed
virgines Deo deuotas maiore honorificentia muneramus. Facto ergo preſbyterio, conſtitit
doctrinæ noſtræ, id eſt Chriſtianæ legi hæc omnia eſſe contraria: vnde apoſtolicum ſequu-
ti præceptum, quia aliter quàm accepimus, annunciabant, omnium noſtrorum tam preſby-
terorum, tam diaconorum, quàm etiam totius cleri vnam factam conſtat eſſe ſententiã, vbi
Iouinianus Iouinianus, Auſentius, Genialis, Geminator, Fœlix, Plotinus, Martianus, Ianuarius, & Inge-
Auſentius. nioſus, qui accentores nouæ hæreſis & blaſphemiæ inuenti ſunt, diuina ſententia, & noſtro G
Genialis. iudicio in perpetuum damnati extra eccleſiam remanerent. Hæc Siricius papa. Et Aphrica-
Geminator ni epiſcopi hanc Siricii recipientes epiſtolam, concilium in plebe Thelenſi cõgregarunt, in
Fœlix. Plotinus. quo re(vt decebat)plene examinata, approbarunt damnationem Iouiniani per Siricium fa-
Martianus. ctam, & eidem Siricio papæ de hoc negocio reſcripſerunt. In quorum epiſtola hæc haben
Ianuarius. tur verba, Agreſtis enim vlulatus eſt, nullam virginitatis gratiam, nullum caſtitatis ordinẽ
Ingenioſus reſeruare, promiſcue omnia velle confundere, diuerſorum gradus abrogare meritorum, &
paupertatem quandam cæleſtium remunerationum inducere, quaſi Chriſto vna ſit palma
quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum, ſimulant ſe iſti non donare con-
iugio. Sed quæ poteſt laus eſſe coniugii, ſi nulla virginitatis eſt gloria? Neque vero nos ne-
Matth. xix. gamus ſanctificatum à Chriſto eſſe coniugium, diuina voce dicẽte, Erunt ambo in vna car-
ne, & in vno ſpiritu. ſed prius eſt quod nati ſumus, quàm quod effecti, multóque prẽſtantius H
diuini operis myſterium, quàm humanę fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor, ſed
1. Cor. vij. melius pia virgo præfertur, dicente domino, Qui iungit virginem ſuam, bene facit: & qui
non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ Dei ſunt, illa quæ mundi: illa coniugalibus
vinculis colligata eſt, hæc libera vinculorum: illa ſub lege, iſta ſub gratia. Bonum cõiugium,
quo eſt inuenta poſteritas ſucceſſionis humanæ: ſed melior virginitas, per quam regni cæ-
leſtis hæreditas acquiſita, & cæleſtium meritorum reperta ſucceſſio. Per mulierem cura ſuc-
ceſſit, per virginem ſalus euenit. Denique ſpeciale ſibi donum virginitatis elegit, & integri-
tatis munus exhibuit, atque in ſe repreſentauit, quod elegit in matre. Et aliquibus interie-
ctis, circa finem epiſtolæ hæc verba ſubiunguntur· Itaq; Iouinianum, Auſentium, Gemina-
torem, Fœlicem, Plotinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, quos ſanctis-
tas tua damnauit, ſcias apud nos quoq; ſecundum iudicium tuum eſſe damnatos. Hæc con-
cilium Thelenſe. Qui plura aduerſus hanc hæreſim deſiderauerit, legat primum librum bea-
ti Hieronymi è duobus quos aduerſus Iouinianũ ſcripſit. Nam ibidem omnes ſuæ eloquẽ- I
tiæ vires pro virginitatis aſſertione exercuit: adeoq; illam extulit, vt aliquibus (quãuis im-
merito)parum æquus videatur fuiſſe matrimonio. Beatus Auguſtinus ſcripſit etiam alium
librum pro eiuſdem virginitatis aſſertione, qui inſcribitur de ſancta virginitate.

Vnctionis extremæ ſacramentum.

Græci. Valdenſes. On minus eſt ab hæreticis conculcatum extremæ vnctionis ſacramentum quàm reliqua alia. Nam Græci, teſte Guidone Carmelita, aſſerunt hoc ſa-
cramentum non prodeſſe infirmis ad ſalutem corporis. Valdenſes autem
(vt teſtatur Aeneas Syluius libro de origine Bohemorum cap. xxxv.)extre- K
mam vnctionem inter eccleſiæ ſacramenta non admittunt. Huius tamen
Heracleo- erroris non meminit Guido cum errores Valdenſium recenſet. Hunc errorem impingit
nitæ, Heracleonitis frater Bernardus de Lutzemburgo in ſuo catalogo hæreticorum, neſcio
quem ſecutus: quoniam Auguſtinus de Heracleonitis loquens, nihil tale illis tribuit. Phi-
laſter de eiſdem differens, nullam huius erroris facit mentionem. Guido qui Auguſtinum
& Iſidorum in enarrandis hæreſibus imitatur, nunquã huius erroris meminit vt eum Hera-
cleonitis impingeret. Omitto quòd bonus homo in ſuo catalogo confundit Heracleoni-
tas cum Hierachitis hæreticis, credens eſſe eoſdem, ſolo nomine differẽtes. Conſtat autem

ex

A ex Augustino & Isidoro diuersas esse factiones sub altero & altero principe militãtes. Nam de Heracleonitis differit Augustinus capite sextodecimo libri de hæresibus, dicitq; illos sic vocari ab Heracleone eorum principe. At Hierachitarum principem vocat Hierachã, & de his differit capite quadragesimoseptimo. Et illa quę de Heracleonitis catalogus refert, quos ipse putat etiã dici Heraclitas, sumpta sunt ex hoc quadragesimoseptimo capite Augustini, & eisdem verbis quibus ab Augustino referũtur, nisi ꝙ bonus homo aliqua inserit ex suo cerebro, quale est hoc de sacramento extremæ vnctionis, de quo ait illos asserere quòd non fuerit à deo institutũ: cum tamen Augustinus neq; Heracleonitis neq; Hierachitis quicquã simile impingat. Quapropter mirari non desino ꝙ Iodocus Clichthoueus vir alioqui do-
B ctissimus eodẽ modo fuerit deceptus, tribuẽs hunc errorem Heracleonitis, prout catalogus fecerat. Nam in eo libro quẽ fecit pro assertione veritatũ in concilio Senonensi definitarũ, capitulo de sacramentis ecclesiæ, de sacramento extremæ vnctionis differens, dicit ꝙ negare extremam vnctionem esse sacramentum, fuerit error Heracleonitatũ. Et tamen idem Iodocus in eodẽ capite de sacramento baptismi disputans, testatur se in notandis hæreticis imitari eam hæreticorum descriptionẽ quam Guido carmelita fecit, de quo Guidone iam diximus ꝙ nihil tale Heracleonitis impingit. Hũc eundẽ errorem Iodocus Clichthoueus impingit Iohanni Vvitcleffo, cum tamẽ in concilio Constantiensi, in quo errores illius damnati sunt, non fuerit de hoc errore notatus: nec apud Thomã Valden, qui diligentissime huius Vvitcleffi errores explorauit, vllum huius erroris reperio vestigiũ. De Luthero tamẽ certò constat illum reiicere sacramentũ extremæ vnctionis: quoniã negat extremã vnctionem esse inter sacramẽta computandã. Contra hanc hæresim apertissimũ profert testimonium beatus Iacobus, qui in sua canonica epistola ita inquit, Infirmatur quis in vobis? induc
C at presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittẽtur ei. Ecce huius sacramenti proclamationẽ ab Apostolo Iacobo factã. Nam ex verbis Apostoli cõstat in extremæ vnctionis collatione omnia adesse quæ ad sacramentũ perfectũ exiguntur. Est enim ibi materia, videlicet oleum sacrũ quo vngendus est infirmus. Exprimitur etiã forma, sacerdotis videlicet oratio. Effectũ autẽ huius sacramenti expressit dicens, Et si in peccatis fuerit, remittentur ei. Verùm Lutherus videns se hoc testimonio conuinci, illud ita reiicere conatur, vt epistolã illã neget esse Apostoli Iacobi. Et si Apostoli Iacobi esset, dicit nõ licere apostolo sua authoritate sacramentũ instituere, hoc est diuinã promissionẽ cũ adiuncto signo dare, cũ hoc solius Christi sit munus propriũ. Duobus itaq; modis eneruare conatur illud apostoli testimoniũ. Primò, ꝙ epistola illa non sit Iacobi Apostoli. Deinde, etsi sit apostoli, illi tamẽ dicit nõ fuisse facultatẽ instituẽdi sacramentũ. Horũ primũ iam satis (vt existimo) supra libro primo capite secundo confutauimus, cũ de canonicis scripturæ libris dis-
D putauimus. Illo enim loco ex pluribus cõciliorũ decretis ostendimus eam Iacobi Apostoli epistolã in catalogo librorũ canonicorũ esse locatã. Veniamus ergo ad id in quo aperte oppugnat Apostolũ, dicens, Et si sit Iacobi Apostoli, illi tamẽ nõ licuit instituere sacramentum. Non est iam quod miretur aliquis Lutherũ cõuitiis insectari pontificẽ & Cæsarẽ, quũ de tam atroci crimine notet Apostolũ, vt sine authoritate & cõtra fas ausus sit instituere sacramentũ. Nullus certe fuit vnquã tam demens, ac impiæ maledicentiæ, qui diceret Apostolum fuisse tam arroganté, vt pro sacramento traderet populo quod non esset sacramẽtum. Cæterùm quod ait Apostolũ nõ habere potestatẽ instituẽdi sacramentũ, nos etiã fatemur: quanquã aliorũ sit opinio, quæ mihi nunquã placuit, ecclesiã posse instituere sacramentum. Dicimus ergo apostolũ nõ instituisse sacramẽtũ, sed verbis illis id tradidisse populo quod ipse acceperat à Christo, qui alia mundo volebat insinuare per Matthæum, alia per Marcum, per Lucam alia, alia rursum per Iohannẽ. Sunt enim peculiaria quædam cuiq; euange-
E listæ, quorum nullus aliorũ meminit: de qua re extat canon ab Eusebio Cæsariensi editus. Quid ergo vetat vt quædam etiam nobis innotescere voluerit Christus per Apostolum suũ Iacobum, de quibus nec Euangelistæ vllum sint verbum loquuti? Præsertim cum constet multa nobis per Apostolum Paulum insinuasse, quæ omnino ab Euangelistis prætermissa sunt. Hoc autem ita esse, testimonio beati Augustini persuademus, qui libro secũdo de visitatione infirmorum, docens infirmũ debere confiteri, & eucharistiam sumere, & oleo sancto vngi, ita inquit: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum dominus, & si in pecca-

Iohannes Vvitcleff.

Lutherus.

Iacob. v.

Iacobi. v.

tis ſit,remittentur ei. Ergo ſi roges de te & pro te fieri,ſicut dixit Apoſtolus Iacobus,immo F
per Apoſtolum ſuum dominus. Ipſa videlicet olei ſacri delibutio,intelligitur ſpiritus ſancti typica vnctio. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis illud eſt aduertẽdum quod ait, immo per Apoſtolum ſuum dominus. Quibus verbis ſatis aperte innuit Apoſtolũ Iacobum fuiſſe illius ſacramenti duntaxat præconem,non autem inſtitutorem. Præterea,Innocentius papa huius nominis primus,in quadam epiſtola ad Decẽtium Eugubinum epiſcopum, capite vltimo ſic ait,Sanè quoniam de hoc ſicuti de cæteris conſulere voluit dilectio tua,adiecit etiam filius meus Cęleſtinus diaconus in epiſtola ſua eſſe à tua dilectione poſitum illud quod in Apoſtoli Iacobi epiſtola conſcriptum eſt,Infirmatur quis in vobis, inducat preſbyteros,& orent ſuper eum , vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum,& ſuſcitabit illum dominus: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui ſancto oleo chriſmatis G
perungi poſſunt,quod ab epiſcopo confectum, non ſolum ſacerdotibus , ſed omnibus vti Chriſtianis licet in ſua aut ſuorũ neceſſitate inungendo. Cæterùm illud ſuperfluũ videmus adiectum,vt de epiſcopo ambigatur quod preſbyteris licere non dubium eſt. Nam idcirco de preſbyteris dictum eſt, quia epiſcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non poſſunt. Cæterùm ſi epiſcopus poſtea dignum ducit aliquem à ſe viſitandum, & benedicere,& tangere chriſmate ſine cunctatione poteſt,cuius eſt ipſum chriſma confice re. Hæc Innocentius,vir quidem ſanctitate perinde ac ſcientia illuſtris. Ex cuius verbis conſtat non eſſe recentem(vt Lutherus ſomniat)huius ſacramenti inſtitutionem. Innocentius ſiquidem ante mille & centum annos eccleſiæ vniuerſali præfuit, qui ex teſtimonio Iacobi Apoſtoli docet infirmos oleo ſancto debere inungi. Demum,hoc ipſum confirmat eccleſię catholicæ definitio, quæ ad hunc vſque diem ſemper & vbiq; ſenſit extremam vnctionem H
eſſe ſacramentum vnum è ſeptẽ ab ea receptis. Concilium nanque Florentinum ſub Eugenio quarto celebratum,ſic ait. Quintum ſacramentum eſt extrema vnctio, cuius materia eſt oleum oliuæ per epiſcopum benedictum. Hoc ſacramentum niſi infirmo de cuius morte timetur,dari non debet: qui in his locis vngẽdus eſt· In oculis propter viſum: in auribus propter auditum: in naribus propter odoratum: in ore propter guſtum vel locutionem: in manibus propter tactum: in pedibus propter greſſum: in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius ſacramenti eſt hæc· Per iſtam vnctionem & ſuam piiſſimam miſericordiã indulgeat tibi dominus quicquid deliquiſti per viſum: & ſimiliter in aliis mẽbris. Miniſter huius ſacramenti eſt ſacerdos: effectus verò eius eſt mentis ſanatio, & inquantum animæ expedit,etiam corporis. Hactenus Concilium Florentinum. Quapropter qui aliter ſentit,hæreticus merito cenſetur.

Innocẽtius primus.

Concilium Florentinũ

Votum. I

Pſalm. liij. Lãperiani.

Pſeudoapoſtoli.

Iohannes Vvitcleff. Lutherus.

QVorundam hæreticorum ſentẽtia fuit,nihil eſſe ex neceſſitate faciendũ, ſed omnia debere fieri libere,propterea quòd propheta dixit, Volũtarie ſacrificabo tibi. Huius hæreſis authores dicti ſunt Lamperiani, qui hac ratione ducti,omnia vota damnabãt,dicentes ea nihil prodeſſe,eò quòd neceſſitatem & coactionem quandam videtur hominibus inferre. Hanc hæreſim iam diu ſepultam,poſt multa ſecula ſuſcitarũt Pſeudoapoſtoli, dicentes opera illa quæ ſine voto fiunt,eſſe ad maius pręmiũ deſtinata,q̃ illa quæ ex voti neceſſitate fiunt. Eandem hæreſim tutatus eſt Iohãnes Vvitcleff. Vltimus huius hæreſis propugnator eſt nunc Martinus Lutherus,dicẽs vota hodie nõ valere,niſi ad operum iactantiam & præſumptionem. Aduerſus ergo hanc hæreſim diſputantes, duo nos K
oportet ex ſacris literis probare. Primum, quòd vota ſemel emiſſa ſunt opere complenda, & non debent pro cuiuſque arbitrio tolli. Alterum,quòd opus ex voto factum cedit in maius ipſius operantis præmium, quàm ſi libere & abſque voti neceſſitate fuiſſet effectum. Ad prioris partis probationẽ ſatis efficax teſtimonium eſt illud quod in libro Numerorũ dominus ait,Si quis virorum votum domino vouerit,aut ſe conſtrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit, implebit. Præterea idem præceptum iterum in libro Deuteronomii expreſſius reperitur, vbi ſic dicitur, Cum votum voueris domino Deo tuo,nõ tardabis reddere,quia requiret illud dominus Deus tuus. Et ſi moratus

Num.xxx.

Deu.xxiij.

A tus fueris,reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri,abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis,obſeruabis,& facies ſicut promiſiſti domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo loquutus es. Rurſum,Sapiens Eccleſiaſtes ait,Si quid vouiſti Deo,ne moreris reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. Sed quodcunque voueris,redde. Multóque melius eſt non vouere, q̃ poſt votum promiſſa non reddere. Deinde, per prophetam Baruch de diis gentium dominus loquens ait,Neque ſiquid mali patiuntur ab aliquo,neque ſiquid boni,poterunt retribuere: neq; regem conſtituere poſſunt, neque auferre. Similiter neque dare diuitias poſſunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum vouerit,& non reddiderit,neq; hoc requirunt. Ex quibus verbis conſtat quòd Deus requiret ab eo qui votum vouit, ſi nõ reddit. Et Propheta regius ſæpiſſime in ſuis pſalmis quos Deo decantabat, votorum meminit,non vt tollenda ſint, ſed vt opere compleantur
B & reddantur Deo ea quæ ſemel promiſſa ſunt. Immola Deo(inquit ille) ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Et rurſum, Reddam tibi vota mea quæ diſtinxerunt tibi labia mea. Et iterum, Vouete,& reddite domino Deo veſtro omnes qui in circuitu eius affertis munera. Ecce vides quot ſint teſtimonia ex veteri inſtrumento,quę vota comprobent. Verùm quidam ex iſtis hæreticis, nempe Lutherani, videntes tam aperta teſtimonia pro votorum aſſertione, ad hoc aſylum confugiunt, vt dicant vota pro certo tempore tenenda poſſe emitti: non autem illa quibus homines ad perpetuam aliquarum rerum obſeruationem ſe aſtringunt: quoniam(vt aiunt)per talia vota fiunt homines ſerui, quos tamen Deus libertate donauit. Et non attendunt miſeri quòd ſeruire Deo,regnare eſt,& quòd ab hac ſeruitute Chriſtus non liberauit nos,ſed à ſeruitute peccati: quam libertatem nullus melius tenet,quàm is qui Deo ſeruit. Nam Apoſtolus ait, Liberati autẽ à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Præterea, qui duxit vxorem,ſeipſum irretiuit vinculo indiſſolubili, ita vt viuente
C vxore non poſſit ab ea ſeparari,neq; aliam ſuperducere. Quid igitur obſtat vt in voto perpetuo aliquid ſimile contingat? Si illa ſeruitus in quam homo per matrimonium incidit, non repugnat libertati per Chriſtum donatæ: nec etiam repugnabit libertati Chriſtianæ ſeruitus illa quæ per votum ſuſcipitur, præſertim quòd per matrimonium vterque coniugum ſubditur alteri: per votum autem ſubditur Deo. Sed iam ipſam quam execrãtur votorum perpetuitatem,per ſcripturas ſacras examinemus. Pro qua re audiamus quid in primo Regum libro de Anna Samuelis matre antequam illum cõcepiſſet,dicatur. Et Heli ſacerdote(inquit hiſtoria)ſedẽte ſuper ſellam ante poſtes domus domini, cum eſſet Anna amaro animo,orauit ad dominum flens largiter,& votum vouit dicens, Domine exercituum,ſi reſpiciẽs videris afflictionem famulæ tuæ,& recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuę, dederiſque ſeruæ tuæ ſexum virilem,dabo eum domino omnibus diebus vitæ eius. Ecce vides votum matris de filio conſecrando Deo in miniſterium templi omnibus diebus vitæ
D eius: poſt quod votum exaudiri meruit: tantum abeſt vt votum illius apud Deum fuerit damnatum. Et ſi Anna de filio quem adhuc non conceperat,potuit tale votum perpetuum emittere,cur non poterit quilibet de ſeipſo aliquid ſimile vouere? præſertim quòd quilibet habet plus iuris in ſe,& in ſuam voluntatem, quàm mater quæcunque in filium. Præterea, Beata illa Deipara virgo votum de virginitate perpetuò obſeruanda emiſerat, quod manifeſte teſtantur illa verba quæ ipſa angelo annuncianti conceptionem filii dei reſpondit,dicens, Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco? Illa enim negatio verbo præſentis temporis adiuncta,non ſic accipienda eſt,vt ſolum neget actum præſentis temporis,ſed vt dicat votum de negatione actus in poſterũ. Nam alioqui nulla ſuberat dubitationis cauſa,& ſine occaſione quæſiuiſſe videretur: quoniam vt mulier quæ nunquam antea virum cognouit,in poſterum concipiat,non eſt quid difficile,neque illa duo vel in ſpeciem pugnare inter ſe videntur. At votum de perpetua virginitate, & concipere,velut ex diametro pu-
E gnare videntur. ideo merito quærit, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? hoc eſt,nunquam me virum cognituram ſpopondi. Hunc autem eſſe verum & germanum literæ ſenſum teſtantur aliqui doctores ſacri. Beatus Bernardus homilia quarta ſuper euangelium,Miſſus eſt, ſic ait,Non dubitat de facto,ſed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit an fiet iſtud, ſed quomodo. Quaſi dicat, Cum ſciat dominus meus teſtis conſcientiæ meæ, votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virum, qua lege, quo ordine placebit ei vt fiat iſtud? Si oportuerit me frangere votum,vt pariam talem filium: & gaudeo de filio, & doleo de propoſito. Fiat tamen voluntas eius. Hæc Bernardus. Et venerabilis Beda in homilia eiuſdem euangelii ſic ait,Quomodo(inquit Maria)fieri poteſt vt concipiam pa-

Eccl's.v.

Baruch vi.

Pſal.xlix.
Pſal.lv.
Pſal.xxv.

Rom.vi.

i.Reg.i.

Lucæ i.

riamque filium, quæ in caſtimonia virginitatis vitam conſummare diſpoſui? Non autem F
quaſi incredula verbis angeli, quomodo hæc impleri valeant, requirit, ſed certe quia oporteret impleri quod & tunc ab angelo audiebat, & prius à propheta dictum legerat: ſed quo id ordine implendum ſit, interrogat: quia videlicet propheta qui hoc futurum prædixit, quomodo fieri poſſet, non dixit, ſed angelo dicendum reſeruauit. Hæc Beda. Et beatus Auguſtinus
Auguſtinus libro de ſancta virginitate, capite quarto, de virgine Deipara loquens ſic inquit, Ipſa quoq; virginitas eius gratior & acceptior, quia non eam conceptus Chriſtus viro violaturo quam conſeruaret ipſe præripuit: ſed priuſquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua naſceretur, elegit. Hoc indicant verba quæ ſibi fœtum annuncianti angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Quod profecto non diceret, niſi Deo virginitatem antè vouiſſet. Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſponſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo, ſed potius contra violentos cuſto- G
ditturo quod illa iam vouerat. Hæc Auguſtinus. Ecce protulimus trium ſacrorum doctorum teſtimonia, ex quibus apertiſſime conſtat virginem Deiparam emiſiſſe votum de perpetua virginitate ſeruanda. Hoc etiam votum creduntur emiſiſſe Apoſtoli de paupertate ſeruanda, quando relictis omnibus ſecuti ſunt Chriſtum. Sic enim ſentit Auguſtinus, qui
Matth. xix. lib. xvii. de Ciuitate Dei cap. iiii. ita inquit, Dixerant enim potentes illi, Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Hoc votum potentiſſimi vouerant. Sed vnde hoc illis, niſi ab illo de quo dictum eſt, Dans votum vouenti? Hæc Auguſtinus. Rurſum, hoc ipſum aper-
1. Tim. v. tiſſime comprobatur ex beati Pauli teſtimonio, qui in priore ad Timotheum epiſtola ſic ait, Adoleſcentiores viduas deuita. cum enim luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid eſt dicere, primam fidem irritam fecerunt? Hoc eſt, quòd votum quod in viduitate emiſerant de continẽtia ſer- H
uanda, violauerunt, cum poſt tale votum emiſſum nupſerunt. Et ſi Paulus dicit viduas iuniores habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quid dicturus eſſet de Luthero, Oecolampadio, Conrado Pellicano, Lamberto, aliiſque eiuſdem farinæ hominibus, qui reiecta cuculla quam ſemel induerunt, contempto voto quod Deo vouerant, tanquam vxor Loth reſpexerunt retro, vxores ducentes? Hæc autem Apoſtoli verba quæ nos proxime citauimus, eſſe ita interpretanda, quemadmodum nos ea ſumus interpretati, teſta-
Concilium Carthaginenſe. tur Concilium quartum Carthaginenſe, quod in capite vltimo ſuorum decretorum ita ait, Sicut bonum caſtitatis præmium, ita & maiori obſeruantia & præceptione cuſtodiendum eſt, vt ſi quæ viduæ quantumlibet adhuc in minoribus annis poſitæ, & matura ætate à viro relictæ ſe deuouerunt domino, & veſte laicali abiecta ſub teſtimonio epiſcopi & eccleſiæ, religioſo habitu apparuerunt, poſtea verò ad nuptias ſeculares tranſierunt, ſecundũ Apoſtolum damnationem habebunt, quoniam fidem caſtitatis quam domino vouerunt, irritam facere auſæ ſunt. Tales ergo perſonę ſine Chriſtianorum communione maneant, quę I
etiam nec in conuiuiis cum Chriſtianis communicent. nam ſi adulteræ coniuges reatu ſunt viris ſuis obnoxiæ, quanto magis viduæ quæ religioſitatem mutauerunt, crimine adulterii notabuntur, ſi deuotionem quam Deo ſponte obtulerunt, libidinoſa corruperint voluptate, atque ad ſecundas nuptias tranſitum fecerint? Quæ etſi violentia irruente ab aliquo præreptæ fuerint, ac poſtea delectatione libidinis permanere in coniugium raptori vel violento viro conſenſerint, damnatione ſuperius comprehenſa teneantur obnoxiæ. De talibus ait Apoſtolus, Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fi-
Concilium Toletanũ. dem irritam fecerunt. Hucuſque Concilium quartum Carthaginenſe. Et Concilium Toletanum quartum cap. lv. ſic inquit: Duo ſunt genera viduarum, ſeculares, & ſanctimoniales. Seculares viduæ ſunt quæ adhuc diſponentes nubere, laicalem habitum non depoſuerunt. Sanctimoniales ſunt quæ iam mutato habitu ſeculari, ſub religioſo cultu in conſpectu ſacerdotis & eccleſiæ apparuerunt. Hæ ſi ad nuptias tranſierint, iuxta Apoſtolum non ſine K
damnatione erunt, quia ſe primùm Deo vouentes, poſtea caſtitatis propoſitum abiecerunt. Hæc Concilium Toletanum quartum. Ex quorum duorum conciliorum verbis conſtat hanc eſſe Apoſtoli Pauli ſententiam, viduas videlicet quæ perpetuam caſtitatem domino vouerunt, fore damnandas ſi ad ſecundas nuptias trãſierint. Et certe ꝙ nuptiæ eorum
Concilium Valentinũ. qui ſemel ſe domino deuouerunt, ſint damnandæ, plurima teſtantur concilia. Nam concilium Valentinum capite ſecundo ſuorum decretorũ ſic ait, De puellis vero quæ ſe deo vouerunt, ſi ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decreuimus, vt pœnitentes non ſtatim ad pœnitentiã recipiantur, & cum data tamen fuerit, niſi plene ſatisfece-

rint

A rint deo inquantum ratio popoſcerit,eiſdem communio differatur. Hæc ibi. Et concilium Auraicenſe capite vigeſimoſeptimo ſic definit, Vt viduitatis ſeruandæ profeſſione coram epiſcopo in ſecretario habita, impoſitam à presbytero veſtem vidualem nō eſſe violandā. eius vero repudiatorem,vel ipſam talis profeſſionis deſertricem merito eſſe damnandam. Et capite vigeſimooctauo idem cōcilium iterum ait, Hi vero qui ſunt deſertores profeſſæ caſtitatis,præuaricatores habēdi,& omnibus per pœnitētiam legitimam cōſulendū. Hæc ibi.Multáq; alia ſunt cōciliorū decreta huic fauētia propoſito, quæ citare omiſi, ne nimia prolixitate grauarem lectorem.Verùm quia aliquis fortè ea legere deſiderabit, loca ſolùm lectori deſignabo vbi illa inuenire poſſit.Cōcilium Aurelianēſe cap. decimoſeptimo.Cō cilium Elibertinum cap.tertiodecimo.Cōcilium Toletanum quartū capitibus quadrageſimooctauo & quinquageſimoprimo. Ex his omnibus patet quàm iniuſte aliqui votis monaſticis conātur inferre calumniam: quoniam ſi de aliqua re perpetuum votū emitti licet, B multo iuſtius id licebit de illis tribus rebus per quas triplex mūdi huius cōcupiſcētia proſternitur,videlicet obedientia,caſtitate,& paupertate. Nam per obediētiam ſuperbia vitæ edomatur.Per caſtitatis votum,carnis cōcupiſcentia coercetur.Per votum verò paupertatis,illa inſatiabilis concupiſcentia oculorum cohibetur.Vnde conuincitur,vt ſi noxiæ ſunt illæ tres mundi concupiſcentiæ, ſalutifera contrà ſint tria quæ in monachatu emittuntur vota,quoniam hæc velut quædam antidota ſunt aduerſus illa tria quæ mūdus propinat venena:præſertim quòd hæc tria de quibus ſunt monachorum vota,ſunt valde à Chriſto cōmēdata.Nā obedientiā commendauit dicēs,Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam,& ſequatur me.Nō enim poteſt quis verius ſeipſum abnegare,q̄ cum ſe totum ſuperioris arbitrio committit,vt nō ſuā iam velit facere voluntatē, ſed ſui ſuperioris.Caſtitatem perpetuam extulit dicens, Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt pro- Matth.xix. C pter regnum cælorum:qui poteſt capere,capiat.Paupertatem verò commendauit cum dixit,Si vis perfectus eſſe,vade, & vende omnia quæ habes,& da pauperibus,& ſequere me, Ibidem. & habebis theſaurum in cęlo.Cum ergo tam aperta ſint teſtimoniavota monaſtica cōprobātia,vereātur Lutherani monachi reſpicere retro ad ſeculum,cum iam ſemel manū ad aratrum miſerint: & caueant ne illis contingat quemadmodum vxori Loth,quæ de Sodomis exiens,conuerſa eſt in ſtatuam ſalis,eò quòd retrorſum ad Sodomam vnde exierat reſpexit.Cū enim vnus ex diſcipulis ſuis dixiſſet Chriſto,Dimitte me vt ſepeliā patrē meū: reſpondit illi Chriſtus,Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Quæ verba interpretans Theophylactus ait,Si autem illis nec patrem ſepelire licuit,væ his qui monaſticē profeſſi,ad mūdana regrediūtur negocia.Hæc ille.Væ ergo libidinoſo Luthero,eiuſque complicibus, qui monaſticen profeſſi, ſuæ profeſſionis immemores ad ſeculum redeuntes,vxores duxerunt. Ex duobus quæ probāda ſuſcepimus aduerſus hos hæreticos,iam vnum eorum (vt exiſtimo)abſoluimus.Supereſt iam vt alterum probemus,opus videlicet ex voto factū,eſſe melioris conditionis,maioriſque apud deum meriti,quàm ſi fieret ſine voto. Diuinus pſaltes ſuadet nobis vt domino deo aliquid voueamus,dicēs, Vouete, & reddite domino deo veſtro ónes qui in circuitu eius affertis munera.At ſi nullū ex voto accreſceret meritū vouēti, male conſuleret propheta vt voueremus:præſertim cum non reddētes,rei fiant eorū, quorum non eſſent rei ſi non vouiſſent:& ita iuxta hæreticorum ſententiam, vouens exponeret ſe per votum periculo peccati ſi non reddit,& ſub nulla ſpe præmii ſi reddit. Si ergo iſta eſſet voti conditio,apertè conuincitur male egiſſe prophetam cum votum conſuluit. Præterea quanto aliquod opus à meliore virtutis radice oritur,tanto melius eſt.Nam inde eſt quòd opus ex charitate factum ſit melius quàm quoduis opus ex alia virtute procedēs, quia videlicet charitas à qua procedit, melior eſt quàm quæuis alia virtus. Non enim aſpicit deus quantū quis offerat,ſed ex quāto.Et ideo laudata eſt vidua illa quę cū ſolū duo mi Lucæ xxij. E nuta obtuliſſet,dicta eſt obtuliſſe plus omnibus aliis.Ex quo aperte cōuincitur, apud deū nō tam exiſtimari rei oblatę quantitatē,quàm ipſius offerentis affectū. Cum ergo opus ex voto factum procedat ex radice obediētiæ, quę melior eſt q̄ victima:opus autē ſimile liberè & nō ex voto factū,ex illa virtute non oriatur,ſequitur vt hoc non ſit ita bonum ſicut illud.Nam is qui ex voto aliquid facit, obediens facit,& vt obediat facit:ergo cū ſic facit,præter meritum quod habet reſpondens operi, habet etiam meritum ex obedientia: quod meritum alius non haber qui libere aliquid facit.Rurſum,pro hac re ſunt plurima ſacrorum virorum teſtimonia.Beatus Hieronymus pertractans illud Hieremiæ in Threnis, Thren.iij. Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua, hæc ait:Militum ergo Chriſti

Concilium Auraicenſe

Matth.xvi.

Matth.viij.

Lucæ.ix.

Geneſ.xix.

Pſal.lxxv.

perfectio eſt exutam mentem habere à cunctis terrenis negociis, & tumultu ſeculi, iuxta F
ij.Timo.ij. illud apoſtoli, Nemo militans deo, implicat ſe negociis ſecularibus, & cętera: eāq; quātum humana imbecillitas ſinit, feſtinat vnire cū Chriſto: quā quidē ſpeciem cōuerſationis boni eremitæ, & monachi qui voto monaſticę diſciplinæ obligati ſunt, imitari cōtendūt: ſed rara eſt, & pauciſſimis dono dei hæc perfectio cōceſſa. Is enim vere & nō ex parte perfectus, qui & in eremo ſquallorē ſolitudinis, & in cœnobio infirmitates fratrū æquali magnanimitate ſuſtētat. Et ideo in vtraq; profeſſione per omnia cōſummationē inuenire difficile eſt: quia nec anachoreta cōtemptum ac priuationē materialiū rerum, nec cœnobita theoricā ad integrum poteſt aſſequi puritatē. Sed tamē quātum ſuperexcellat ſerenitas tranquillæ vitæ turbulētiam ſecularis cōuerſationis, nouit qui hanc expertus eſt. Hactenus Hieronymus. In quibus verbis multa ſunt notatu digna. Primū eſt, quòd tempore Hieronymi monachi ſe voto aſtringebant, quod tamē Eraſmus Roterodamus pertinaciſſime negat in ple G
riſq; ſuis operibus, præſertim in vita Hieronymi quam idem Eraſmus ſcripſit. At non ita eſſe vt Eraſmus ait, verba quæ nunc ex Hieronymo citauimus, apertē cōuincunt. Secundū eſt, quòd talis monachorū vita voto obligata eſt bona, & ad imitationē perfectionis Chriſtianæ. Tertium eſt, quòd hæc monachorum vita præferenda eſt vitæ aliorum qui ſeculariſ bus miſcētur negociis. Et hoc eſt quod noſtro propoſito deſeruit, quod etiā Eraſmus negare nō erubeſcit. Nec tamē miror: quoniā hoc experiētia docēte cognouimus, nullū eſſe acerbiorē & magis infeſtum hoſtem aliquorum, q̄ qui transfuga & deſertor ab illis defecit. Eraſmus autē monachatū quē ſemel vouerat, reiicere non erubuit, & hinc euēnit vt monachis ſemper detraheret, & illos quoad licuit atrociſſime perſequeretur: vt vel hoc argumēto aliis perſuaderet ſe bene feciſſe cū monachatus iugum quod ſemel ſuſceperat, reiecit. Et
Auguſtinus tamen Hieronymus bonum eſſe iudicat portare hoc monachatus iugum. Beatus Auguſtinus in epiſtola ad Armentarium, qui mundo contempto & relicto votum ſimul cum vxo- H
re vouerat, ſic ait, Priuſquam eſſes voti reus, liberum fuit quo eſſes inferior: quanuis non ſit gratulanda libertas, qua fit vt nō debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud deum ſponſio tua, non te ad magnā iuſtitiam inuito, ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris ſi non feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, non peior. Modo autem tanto, quod abſit, miſerior, ſi fidem deo fregeris, quanto beatior ſi perſolueris. Nec ideo te vouiſſe pœniteat, immo gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaq; intrepidus, & dicta imple factis: ipſe te adiuuabit, qui vota tua expetit. Fœlix eſt neceſſitas, q̄ ad meliora cōpellit. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis multa ſunt, ſi bene lector aduertat, quæ vota commēdāt.
Gregorius. Beatus Gregorius homilia viceſima ſuper Ezechielem ſic ait, Hoc inter ſacrificium & holocauſtum diſtat, quòd omne holocauſtum ſacrificium eſt, ſed non omne ſacrificium holocauſtum. In ſacrificio enim pars pecudis, in holocauſto verò totū pecus offerri conſueuerat. Vn I
de & holocauſtum latina lingua totū incēſum dicitur. Penſemus ergo quid eſt ſacrificium, quid holocauſtum. Cum enim quis ſuum aliquid deo vouit, & aliquid non vouit, ſacrificiū eſt. Cum verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotēti deo vouerit, holocauſtū eſt. Nam ſunt quidā qui adhuc mente in mundo retinentur, ſed tamen ex poſſeſſis rebus ſubſidia egentibus miniſtrāt, oppreſſos defendere feſtināt. Iſti in bonis quæ faciunt, ſacrificiū offerunt, quia aliquid de actione ſua deo immolant, & aliquid ſibimetipſis reſeruant. Et ſunt quidam hic qui nihil ſibimetipſis reſeruant, ſed ſenſum, linguam, vitā atque ſubſtantiam quam acceperunt, omnipotenti deo immolant. Quid iſti niſi holocauſtū
Exod xij. domino offerūt? Immo magis holocauſtū fiunt. Iſraeliticus etenim populus primum ſacri-
Exod.xiij. ficium in Aegypto obtulit: ſecundū verò in eremo. Qui itaq; adhuc mentem habet in ſeculo, ſed boni iam aliquid operatur, deo ſacrificiū obtulit in Aegypto. Qui verò præſens ſeculum deſerit, & agit bona quæ valet, quaſi iam Aegypto derelicta ſacrificium præbet in ere- K
mo: quia repulſo ſtrepitu deſideriorū carnalium, in mentis ſuæ quiete atque ſolitudine deo immolat quicquid operatur. Quāuis ergo, ſicut dictū eſt, ſacrificium ſit etiam holocauſtum: maius tamen eſt holocauſtū ſacrificio: quia mente quæ huius mundi delectatione non premitur, totū in omnipotentis dei ſacrificio incēditur quod habetur. Hucuſque Gregorius. In quibus verbis illud eſt aduertendum quod ait, maius eſſe holocauſtum ſacrificio: maiuſque fuiſſe ſacrificiū eremi, q̄ ſacrificiū Aegypti. Ex quibus verbis conſtat, monachos qui ex toto negauerunt voluntatem ſuam, ſe totos in profeſſione deo per votum obedientiæ immolantes, feciſſe holocauſtum. Et ita cōuincitur eadem lege eorum votum eſſe ſacrificium eremi,

&

A & per cõſequens melius quàm opus à ſecularibus libere factum, quoniam illud eſt ſacrificiũ Aegypti. Beatus Chryſoſtomus pro voto perpetuæ paupertatis teſtimonium reddit, qui ho milia vndecima ſuper epiſtolam ad Hebræos ita inquit, Sunt ſacrificia quæ verè holocauſtomata, vt ſanctorum martyrũ, illic & anima & corpus ſunt. Illa enim olfactum magnum bonæ odorationis habent. Potes & tu ſi volueris tale ſacrificium offerre, non vtique cõburendo corpus, ſed alio igne potes, igne ſcilicet inopiæ voluntariæ, qui eſt ignis magnæ tribulationis. Cum enim liceret in deliciis & multis impẽſis eſſe, eligis laborioſam & durã vitã: nonne tũc holocauſtum fis? id eſt holocauſtum mortificatiuum corporis, corpus crucifigẽs, & accipiens martyrii huius coronam? Quod enim illic gladius operatur, hic deſiderium facit, ne te comburat neq; detineat pecuniarũ amor, ſed cõburatur & extinguatur deſiderium hoc incompetens igne ſpiritus, & incidatur cultro gratiæ. Hæc Chryſoſtomus: qui ſatis a- Chryſoſtomus.

B perte ait in profeſſore voluntariæ paupertatis hoc agere eiuſdem paupertatis electionem, hoc eſt votum, quod gladius materialis operatur in carne. hic enim facit martyrem Chriſti corporaliter in publico, illic autem fit martyr in occulto. Et ſicut ſine gladio vel aliqua alia re æquiualente non poſſet eſſe martyr Chriſti publicus, ita ſecluſo voto & deſiderio paupertatis, quãuis ab inopia ſua prematur, non erit tamen martyr priuatus. Accedit ad hæc, ꝙ omittens id quod ſe facturum deo vouerat, grauius peccat q̃ ſi non vouiſſet. Sapiens nãq; ait, Multo melius eſt nõ vouere, q̃ poſt votum promiſſa nõ reddere. Hoc loco certe dicitur melius id quod eſt minus malum, ſicut alibi dicitur, Melius erat ei ſi natus nõ fuiſſet. Non ꝙ alterum illorum eſſet bonum, ſed quia minus malum eſſet non naſci, quàm Chriſtũ vẽdidiſſe. Ita etiam hoc loco intelligendum eſt, quòd minus malum eſt (prout malum eſt omnis bonitatis defectus) non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere. Sic enim Vrbanus primus huius nominis pontifex in epiſtola de communi vita & oblatione fideliũ Eccl's.v. Matt.xxvi Vrbanus primus.

C ait, Et quicunq; veſtrum cõmunem vitam ſuſceptam habet, & vouit ſe nihil proprium habere, videat ne pollicitationem ſuam irritam faciat, ſed hoc quod domino eſt pollicitus, fideliter cuſtodiat, ne damnationem ſed præmium ſibi acquirat: quoniam ſatius eſt non vouere, quàm votum prout melius poteſt nõ perficere. Grauius enim puniuntur qui votum fecerunt, & votum non perfecerunt: aut fidem perceperunt, & in malis vitam finierunt, quàm illi qui vitam ſine voto finierunt, aut ſine fide mortui ſunt, & tamen bona egerunt opera. Hæc Vrbanus papa & martyr. Ex cuius verbis conſtat tunc temporis fuiſſe iam homines qui paupertatem vouentes in communitate viuerent, prout nũc monachi faciunt. Conſtat etiam grauius fore puniendos qui votum fecerũt, & votum nõ perfecerunt: quàm illos qui vitam ſine voto male finierunt. Si grauius puniuntur qui vota nõ reddunt, oportet vt etiã largius præmientur cum reddunt. Alioqui enim non eſſet deus pronior ad miſericordiam quàm ad punitionem. Demum ne amplius de hac re contendamus, audiamus eccleſiæ defi-

D nitionem. Concilium Toletanum quartum capite quadrageſimonono ſuorum decretorum ſic ait, Clerici qui monachorum propoſitum appetunt, quia meliorem vitam ſequi cupiũt, liberos eis ab epiſcopo in monaſteriis largiri oportet ingreſſus, nec interdici propoſitũ eorũ qui ad contemplationis deſideriũ tranſire nituntur. Hæc concilium Toletanũ quartum. Ex cuius ſententia hoc conſtat, quòd monachorum vita eſt perfectior quàm aliorum ſecularium: quod non aliunde prouenit niſi ex voto quod emiſerunt, quod maiorem perfectionem maiũſque meritum illorum operibus tribuit. Concilium Toletanũ.

Vſura.

E Vido Carmelita in ſua ſumma de hæreſib⁹ dicit Græcos ſentire, nõ eſſe peccatum dare aliquid ad vſuram. Et certe miror quòd homines in ſacris literis verſati, & qui illis aliquam fidem præbẽt, in tam apertam hæreſim lapſi ſint, contra quam tot tamq; manifeſta ſint ſacræ ſcripturæ teſtimonia. In Exodo enim lex domini ait, Si pecuniam mutuo dederis pupillo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Et in Leuitico Si attenuatus fuerit frater tuus, nõ accipies ab eo vſuras. Et in Deuteronomio, Nõ fœneraberis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quãlibet aliam rem, ſed alieno. Quod autem dixit, ſed alieno, permiſſio eſt Iudæis conceſſa ob eorum nimiam auaritiam: ſicut & aliàs permiſſus eſt illis libellus repudii ad duritiam cordis eorum. Non autem permittuntur niſi ea Græci. Exod xxij. Leuit.xxv. Deut.xxi.

quæ mala ſunt. malum eſt ergo ad vſuras dare etiam alieno. Diuinus pſaltes cum prius in- F
terrogaſſet deum quiſnam eſſet in tabernaculo illius habitaturus, poſtea eidem quæſtioni
Pſal. xiiij. ipſemet reſpondens ait, Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, & munera ſuper innocẽ
tem non accepit. Sunt & alia multa in veteri inſtrumento pro hac re teſtimonia, quæ quo-
niam apertiſſima ſunt, prudens omitto. Ex nouo etiam inſtrumento apertiſſimum eſt illud
Lucæ vi. quod ſaluator noſter apud Lucam ait, Mutuum date, nihil inde ſperantes. Verùm ne aliquis
proteruus etiã his auditis teſtimoniis adhuc catholicæ fidei pertinaciter repugnare cone-
tur, operæprecium erit de hac re eccleſiæ definitionem in medium producere. Concilium
Concilium Viẽnenſe ſub Clemente papa huius nominis quinto celebratum, talem de vſuris definitio-
Viennenſe. nem præbet. Sanè ſi quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præſumat ex-
ercere vſuras non eſſe peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum, locorum
nihilominus ordinariis, & hæreticę prauitatis inquiſitoribus iniungentes, vt cõtra eos quos G
de errore huiuſmodi diffamatos inuenerint aut ſuſpectos, tanquam contra diffamatos vel
ſuſpectos de hæreſi procedere nó omittant. Hæc conciliũ Viẽnenſe. Quæ verba habentur
in libro Clementinarum decretalium in titulo de vſuris, capitulo, ex graui. Neque opus eſt
vt aduerſus hãc hæreſim plura citemus teſtimonia, aut de hac re amplius diſputemus. Nã
diſcutere quid ſit vſura, & qualiter committatur, prolixum nimis exigit tractatum, & à no-
ſtro inſtituto nimis alienum: quoniam non de alia re ſuſcepimus diſputationem, quàm de
hæreſibus. Cum ergo iam ſatis (vt opinor) cõuicimus eſſe hæreſim aſſerere licitas eſſe vſu-
ras, non eſt quod iuxta promiſſum noſtrum amplius poſſit à nobis exigi.

Peroratio. HAe ſunt, reuerẽdiſſime domine, hæreſes quæ ab Apoſtolicis temporibus ad hunc vſq;
diem eccleſiam vexauerunt. An autem omnes collegerim, me latet, quoniam multæ
fuerunt hæreſes adeò occultæ, vt in paucorũ & forte nullius notitiam venerint. Aliæ H
rurſum quæ etſi multis fuerunt notæ, non tamen fuerunt qui de illis vllam in ſuis libris fa
cerent memoriã: quapropter neceſſum eſt vt ſint longo temporis decurſu traditæ obliuio-
ni. Hoc tamẽ fateor, me nullã aſſertionẽ in hoc opere omiſiſſe ex iis quas eccleſia proſcri-
pſit, cuius memoria apud aliquem ſcriptorem ex his quos videre licuit, habeatur.

FINIS.

TYPIS IMPRIMEBAT MICHAEL VASCO-
SANVS, ANNO DOMINI M. D. XLI.
MENSE IANVARIO.

1268 E
FREL

36 x 5

CASTRO
ADVERSVS
HÆRESES

G-E 350